

ספר

שערי יוסף

תשובות בד' חלקי השו"ע

מהדורת ביקורת

ספר שערי יוסף

תשובות בד' חלקי השו"ע

חלק א'

[שהשבנו בס"ד בשנת ה'תשפ"ה]

מלבד כל הספרים שיצאו בשנת ה'תשפ"ה, שערי יוסף הלכות פורים, שערי יוסף הלכות פסח, שערי יוסף הלכות יום טוב, שערי יוסף שאלות המצוות במלחמה, שערי יוסף שאלות המצוות במעשר כספים, שערי יוסף פדיון הבן חנוכה הבית, גם אני אודך ברית מילה, גם אני אודך נישואין ב' חלקים, קובץ שערי יוסף חולים בתשעה באב, קובץ שערי יוסף חולים ביום הכיפורים, קובץ שערי יוסף סוכות, קובץ שערי יוסף תשעה באב, קובץ פסקים והלכות חושן משפט חלק א', קובץ פסקים והלכות בין המצרים בין הזמנים, קובץ פסקים והלכות ירח האיתנים, קובץ שערי יוסף שאלות המצוות בבין הזמנים, גם אני אודך ערב פסח שחל בשבת, גם אני אודך עשרה בטבת שחל בערב שבת, גם אני אודך פורים המשולש, שערי יוסף שאלות המצוות בחורף, גם אני אודך חנוכה, גם אני אודך שבועות, שערי יוסף דיני כל שיש בו בברכת על המחיה, גליונות פסקים והלכות ועוד

בעזה"י החונן לאדם דעת

יוסף (בלאמו"ר חיים בנימין שליט"א) **אביטבול**

י"א תשרי ה'תשפ"ו

בני ברק

© כל הזכויות שמורות
יו"ל ע"י מכון
"יד יוסף"
לע"נ רבי יוסף בן עישא זצ"ל
בית המדרש
פסקים והלכות
להערות והוספות ושאלות בהלכה
a921434567@gmail.com
058-3233587
לתרומות והנצחות להדפסת הספרים
ולהשגת הספרים והקבצים
053-3164570

יוצא לאור בסיוע

להצלחת רפאל בן רוזי הוא וכל משפחתו
לרפואת רבי שמואל בן שמחה בתושח"י
לרפואת הילד חננאל בן מיכל בתושח"י

הסכמות מגדולי הפוסקים שליט"א
נדפסו בספרים הקודמים

תוכן הענינים

א.....מדוע כל פרשיות הקרבנות אינם מוזכרים באותו סימן.....29	ב.....שני דינים בקריאת פרשת הקרבנות בכל בוקר.....30
ג.....נטילת ידים כשקם ממיטתו כששומע אזעקה.....31	ד.....האם צריך להיזהר לגעת בנקבים לפני עלות השחר.....32
ה.....ביטול ברוב למי נטילת ידים של שחרית.....33	ו.....גדר בית הכסא במשתנות.....34
האם בית הכסא בזמנינו דינו כבית הכסא דפרסאי.....34	
נטילת ידים באמבטיא שיש בה שירותים בזמנינו.....34	
נטילת ידים בבית הכסא ברכבת או במטוס.....35	
נטילת ידים לאחר כניסה לבית הכסא ולא עשה צרכיו.....36	
ז.....ליטול ידים בחורף למי שסובל מיובש.....38	ח.....ברכת אשר יצר לחולה מבוגר שיש לו בריחת שתן.....38
ט.....זמן ברכת אשר יצר למי שנצרך לנקביו כל זמן.....40	י.....הנחת תפילין לגידם.....40
יא.....האם אשה נשואה יכול לברך בגילוי הראש.....41	יב.....בירך על תפילין של יד על מצות תפילין.....43

יג.....ברכה על תפילין לאחר עשיית צרכיו.....44	יד.....תפילין שנפלו על ידי אחר האם צריך לצום.....46
טו.....האם אף בזמנינו יש חיוב להניח תפילין כל היום.....48	טז.....סדקים בתיתורא.....52
סדק בין התיתורא העליונא לתיתורא התחתונה.....52	
סדק בתיתורא העליונה.....53	
יז.....ברכה על תפילין שהיו בשמש.....53	יח.....גדר חיוב והפסק בין ברכות התורה.....53
גדר ברכות התורה האם היא ברכת המצוות או ברכת השבח.....54	
האם ברכת והערב נא היא ברכה בפני עצמה.....54	
עניית קדיש וקדושה בין ברכה לעסוק בדברי התורה לזהערב נא.....54	
גדר חובת סמיכות הברכות בין לעסוק בדברי תורה לזהערב נא.....54	
הפסק בין ברכת המלמד תורה לעמו ישראל לאשר בחר בנו, לעניית דברים שבקדושה.....55	
מדוע מברכים ג' פעמים ברכות התורה.....55	
האם חייבים ללמוד לאחר ברכות התורה.....55	
לימוד תורה לאחר שבירך ברכה אחת.....55	
ראייה מדין ישן פעמיים בלילה.....56	
תבנא לדינא.....56	

שערי

יט... קדיש שהוא עתיד לחדתא בסיום
 מסכת או קדיש על ישראל 56.....
 כ. עוסק במצוה למלמד בחיידר
 57.....
 כא. ברכת המזון לילדים עם פיגמה
 58.....
 כב. חינוך למצות ציצית לילדים לפני
 השינה 58.....
 כג. קיום מצוות תפילין כאילו מקיים
 את כל התורה כולה 59.....
 כד. ערבות על ברכות התורה והשחר
 61.....
 כה. מדוע נהגו העולם להקל שלא
 לומר מזמור לתודה בנגינה 62.....
 כו. זמני יום ולילה למי שנוסע במטוס
 64.....
 זמן החיוב לפי הזמן שנמצא 64.....
 נידונים מצויים בזמני הטיסה 64.....
 זמן סיום הצום 65.....
 קיצור ימי שבעה נקיים או שבעת ימי
 אבילות ע"י הטיסה 65.....
 קיצור ימי הוסת 65.....
 כז. האם מותר ללמוד בדברי תורה בין
 ישתבח ליוצר 65.....
 כח. דילוג בתפילה לדרגות בתפילה
 בציבור 66.....
 דילוג בתפילה כדי להתפלל עם
 הש"ץ 67.....
 תפילה בציבור שמתחיל בסוף חזרת
 הש"ץ 68.....
 תפילה בציבור שיש אחד שמתפלל
 68.....

יוסף

דילוג בתפילה כדי להתפלל בזמן
 אשרי ובא לציון 68.....
 דינים העולים 69.....
 כט. האם נכה יכול להיות שליח ציבור
 69.....
 ל. האם מותר לענות אמן על קדיש
 באמצע לימוד תורה 70.....
 לא. לימוד תורה בבית מדרש שיש
 ריח של משאית זבל 71.....
 לב. קריאת דברי תורה וקריאת שמע
 כנגד שער ורגלי אשתו 73.....
 לג. מעלת וחיוב טבילת עזרא בזמנינו
 73.....
 חיוב הטבילה לבעלי קרי 73.....
 מח' ראשונים בגדר ביטול התקנה
 לטבילת עזרא 74.....
 כיצד היה כוח ביד חכמים לבטל
 תקנת עזרא 74.....
 מעלה בטבילת עזרא בזמנינו 75.....
 רחיצה בתשעה קבין 76.....
 האם רחיצה במקלחת מועילה
 כתשעה קבין 76.....
 רחיצה בטוש האם דינה כתשעה קבין
 77.....
 שיעור תשעה קבין וזמן העמידה
 במקלחת 77.....
 זהירות ברחיצת המקום 78.....
 לד. גדרי ודיני "לא תגודדו"
 78.....
 לה. חיוב הוצאת ממון לתפילה
 בציבור 79.....
 לו. שמיעת חזרת השליח ציבור
 במקום אחר 82.....

שערי

יוסף

נ. ... מי אומר בברוך שמיא בנין דיכרין
 100.....דהוי רעותך
 נא.....השלמת אשרי לאחר תפילת
 101.....מנחה
 נב.....לצאת בברכת מעין שבע לשם
 101.....יעלה ויבוא/ותן טל ומטר
 תשלומין במוצאי ר"ח ליעלה ויבוא
 101.....
 אם תפילת מעין שבע עולה
 103.....לתשלומין
 תשלומין לתפילת מנחה במעין שבע
 103.....
 נג.....איזה תפילה יותר חשובה במניין
 104.....מנחה או מעריב
 נד.....גדר שיכור ששתה יין בתוך
 104.....הסעודה
 נה.....התחיל לקרוא פרשת בחוקתי
 105.....במקום בהר
 נו.....האם יש מעלה לעלות לעלייה
 106.....ארוכה יותר
 נז.....לחכות בקדיש למי שמחזיר את
 107.....הספר תורה
 נח.....ספר תורה שנפל בתוך הארון
 108.....קודש
 נט.....קפנדריא לצורך בית הכסא
 109.....
 קפנדריא בעזרת נשים.....
 109.....
 ס.....קדושת יד של ספר תורה
 109.....
 סא.....קדושת מקום תפילה שמיועד גם
 110.....ללימודי חול
 סב.....לקרוא חוק לישראל כל יום ואינו
 111.....מבין

לז... זריזין מקדימין או קביעות מקום
 83.....לתפילה
 לח... לסמן לחבירו שיפסע לפניו כיון
 86.....שמפריע בכוונה
 (א). האם מותר לרמוז בשביל כוונה
 86.....בתפילה
 (ב). האם מותר לעבור לפני המתפלל
 86.....מחמת שמבטל כוונתו
 (ג). האם מותר לפסוע אחרי שהציבור
 87.....גמר להתפלל
 לט.... אמירת תהילים בציבור או סיום
 89.....התפילה
 מ.....לשבת לפני המתפלל כדי לומר
 90.....תחנון בישיבה
 מא.....התחיל לאכול ארוחת בוקר ונזכר
 91.....שטעה בתפילה
 מב... שליח ציבור שטעה ביעלה ויבוא
 92.....בתפילת מנחה ונגמרה התפילה
 מג.....האם צריך להתענות ולומר עננו
 93.....בעצירת הגשמים
 מד.... סאונה לפני תפילת מנחה והאם
 95.....מועילה לרחיצה לשבת
 מה.....סדר התשלומין בראש חודש
 96.....
 מו..... מסופק אם אמר ביום ר"ח הזה
 97.....
 מז.... האם יש מקור לפתוח את הידים
 99.....בברכת כהנים
 מח..... מה המקור לעמוד מול הכהנים
 99.....בברכת כהנים
 מט..... אמירת בריך שמיא בחנוכה
 99.....ובימות החול

שערי

יוסף

אבקה של בשמים שנקלטה בקופסה
127.....
ברכה על ריח סינטטי שמגיע
מהשמעק 127.....
האם דין הבשמים סינטטים כריח
שאין להם עיקר 127.....
נידון ברכת בורא שמן ערב ודין שמנים
המצויים בזמנינו 128.....
נידון גדרי רוב ועיקר בברכת בשמים
128.....
נידון כיצד מסתכלים על תערובות של
בשמים 129.....
ביאור ההבדל בין עיקר וטפל
באכילה לדיני הריחה 130.....
נידון ברכת הבשמים על כלי שמעורב
בו ברכת הבשמים 131.....
נידון מה מברכים על אגוז מוסקט 131..
נידון מה מברכים על בשמים טחונים
131.....
נידון מה מברכים על בשמים שנועדו
לתבלין ולא לאכילה 131.....
ברכת הקינמון 132.....
ברכת הציפורן 132.....
ברכת ציפורן וקינמון טחונים 133.....
נידון מה מברכים על קליפות הבשמים
133.....
נידון האם מברכים על בשמים
סינטטים 134.....
א' האם מברכים על מוסק 134.....
האם מור מהקטורת הוא מוסק 134..
ב' ראייה מזית שטחנו 135.....
ג' ראייה מברכה על פת חמה 135.....
ד' ראייה ממוגמר 136.....

סג..... ברכת על נטילת ידיים לנוטל יד
אחת 112.....
סד..... מדוע לא נהגו לזמן על חמר
מדינה 113.....
סה..... יעלה ויבוא ורצה האם הולכים
לפי תחילת הסעודה 114.....
סו..... בירך על המחיה בתוך הסעודה
116.....
סז..... סמיכה כישיבה במעין שלש
ובברכת המזון 117.....
סח..... חיוב ברכת המזון באותו מקום
ממש 118.....
סט..... תנאי שלא להצטרף לזימון
119.....
ע..... נסגר בבית הכסא ורוצה לאכול
121.....
עא..... המברך ברכה והתכיון להוציא
אדם אחד אם צריך גם לכיון להוציא
את השני 122.....
עב..... האם עסוקים באותו עניין מועיל
לתקן ברכה 123.....
עג..... בירך על קולה מזונות
124.....
עד..... ברכה על קופסאות בשמים
המצויים בזמנינו 125.....
נידון ברכת בשמים על בשמים בריח
שאין לו עיקר 125
זהירות בכל דבר שיש בו מחלוקת
להזהר שלא להריחו 126
בשמים שנקלט הריח בדבר אחר -
והאם מברכים על בניחוח 126
סתירת דברי השו"ע אם מברכים על
ריח שאין לו עיקר במי הבשמים 126

שערי

יוסף

153.....	ברכת האורח בישיבה
154...	ברכת האורח בן אצל אביו נשוי
156.....	ברכת הקרונפלקס
עז.....	התחיל בטעות לברך ברכה
156.....	אחרונה על בריה
עח....	אכל תותים קפואים ועתה אוכל
	טריים האם מברכים על זה שהחיינו
157.....	
עט.....	ברכת שהחיינו על פרי שאינו
157.....	שמח
פ.....	ברכת דיין אמת על הפיגוע הרצחני
158.....	בירושלים
פא..	הטוב והמטיב על ארון אמבטיה
159.....	
פב..	סעודת בר מצוה ביום שלאחריו
159.....	
	מקור וטעם עשיית סעודת בר מצוה
159.....	
	חיוב עשיית סעודת בר מצוה בעשרה
159.....	אנשים
	חיוב אכילת פת בסעודת בר מצוה
160.....	
	זמן עשיית סעודת בר מצוה באותו
161.....	יום
פג..	לעבוד במסעדה שפתוחה בשבת
162.....	
162.....	מקור איסור לפני עיור
	תרי עברא דנהרא שיכול להשיג ע"י
162.....	יהודי
	האם יש איסור מסייע לדבר עבירה
163.....	בתרי עברא דנהרא
	האם חילונים בזמנינו דינם בלפני
	עיור כמומרים או כישראל שאינו
163.....	מומר

דינים העולים בברכת בושם סינטטי	136
להמנע מלריח בושם סינטטי.....	137
זהירות למברכים על בושם סינטטי	137
אשה השמה בושם האם תברך על	בושם סינטטי.....
137	נידון האם מברכים על הטאבק
137	להריח את הטבק לכתחילה
138	נידון ברכה על ריח של עישון/סיגריה
138	אלקטרונית
עה....	הדינים העולים בברכת השעמק
139.....	
עו....	מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות
139.....	כרך ב'
140	ברכת הגלידה בתוך הסעודה.....
	הפרדת ציפוי השוקולד של הגלידה
144	
144	ברכה על גלילית בסוף הסעודה .
145	היסח הדעת ביציאה לרגע אחד ..
	האם מועיל לעשות תנאי שהברכה
145	תחול עד שיכנס לבית הכסא
145	שינוי מקום בנסיעה ברכב
	ברכה אחרונה לאחר סילוק שולחן
145	
146	זריקת פירורי לחם לאשפה.....
146	ברכת הזימון על חמר מדינה
147	אם הסנדק צריך לברך הברכות ..
	אמירת בריך שמיה בר"ח ובימות
150	החול
	אכל בשחרית פת הבאה בכיסנין
150	לאחר קידושא רבא כשיעור
151	ברית מילה לאחר חצות.....
151	תנאי בזימון

שערי

יוסף

חובת קידוש רק לאחר מוסף – צד	
קולא מס' ה'.....	179
צא.....חובת קידוש לחולה שמותר	
לאכול קודם התפילה.....	180
צב..... לחם משנה מלחמניה מזונות	
.....	181
צג.האם יש מקור לקרוא את התרגום	
בטעמים.....	182
צד.....האם צריך לחוש לרבינו תם	
במוצאי שבת מדינא.....	183
דעת הגאונים בזמן בין השמשות.	184
בדעת השו"ע האם השו"ע חזר בו?	185
ביאור דעת השו"ע שזמן תוספת	
שבת הוא כדעת ר"ת – האם דעת	
ר"ת גם להקל.....	185
מלאכות דרבנן לפני זמן ר"ת.....	186
חינוך קטנים לזמן יציאת השבת	
דר"ת.....	186
להקפיד על הנשים שיחכו לזמן ר"ת	
.....	186
אמירה לישראל או לגוי לפני זמן ר"ת	
.....	186
שמיעת הבדלה קודם זמן ר"ת.....	186
צה..... מדוע מותר לשתות מיץ קודם	
הבדלה.....	187
צו.....בהבדלה במוצאי שבת חזון בנו	
הקטן שתה.....	188
צז.....כיבוי האור בשינוי בשבת כדי	
לקיים מצוות עונה.....	189
צח.....קיפול מפיונים בשבת	
.....	191
צט.....שכר שבת בקנס שלא קם בזמן	
תפילה.....	191

איסור לפני עיור לפני זמן האיסור	
.....	164
איסור לפני עיור להביא אוכל ומשקה	
למי שלא יברך ולא יטול את ידיו	164
פד..... לקנות ממפעל כתר שמחללים	
שבת.....	166
פה.....איסור שהייה בגז במקום נופש	
.....	166
פו.חזרה בחולה אלצהיימר שנתק את	
הפלטה.....	169
פז.....הדלקת נרות בתוספת אורה	
.....	171
במנהג הנשים מבנות אשכנז	
שמברכות על תוספת אורה.....	174
פח....שיעור המעכב בשתייה בקידוש	
.....	174
פט....האם הקידוש בזמנינו מרפא את	
עייפות הברכיים.....	175
צ.....חובת קידושא רבא לנשים	
.....	176
איסור אכילה קודם קידוש בבוקר	
.....	176
שתיית מים קודם תפילת שחרית	
בשבת.....	177
חובת קידוש בשבת בבוקר לאשה –	
צד קולא א'.....	177
מתי חל זמן קידוש לנשים בשבת	
בבוקר - צד קולא ב'.....	177
חיוב נשים בקידוש שבעליהם	
בתפילה - צד קולא מס' ג' אך היינו	
דוקא שלא התפללה, אבל אם	
התפללה עליה חובת קידוש.....	178
אשה ששמעה קידוש קודם התפילה	
- צד קולא ד'.....	178

צובע בבקבוקי מים 201.....
 תרי ותלת דרבנן 201.....
 בדעת המשנ"ב האם מותר תרי דרבנן
 201.....
 המקומות שבמשנ"ב צידד להתיר 202.....
 המקומות שבמשנ"ב החמיר 202.....
 ישוב הסתירות בדברי המשנ"ב 203....
 דעות פוסקי בני אשכנז שמקילים
 בתרי דרבנן 203.....
 דעות פוסקי בני אשכנז המחמירים
 בתרי דרבנן 204.....
 פסיק רישא דלא ניהא ליה במקלקל
 204.....
 ספק פסיק רישא דלא ניהא ליה
 בדרבנן 204.....
קב... האם מותר לסחוט לימון בשבת
במסחטה ידנית 204.....
קג..... האם במברשת שינים יש בה
משום עובדין דחול 205.....
קד.. האם מותר לקשור שקית אשפה
בשבת וכיצד מותר לקשור שקית
בשבת 206.....
 איסור קשירה קשר על גבי קשר 206.
 איסור קשירה קשר של קיימא 207.....
 איסור קשירה בקשר פחות משבעה
 ימים 207.....
 איסור קשירה בקשר העתיד להיזרק
 207.....
 סגירת הטיטול לאחר השימוש 208....
קה..... האם מותר לרמז לנהג בשבת
שידליק את האורות 209.....
קו..... האם מותר ללכת לשבת חזנות
שיש גוי בכניסה 209.....

ק. שימוש במשאבות מים לחץ בשבת
192.....
 הצורך משאבות מים בבנינים 192
 סוגי משאבות מים 192
 צורת עבודת משאבות מים אוטמטית
 192
 משאבות מים חשמליות 193
 צורת עבודתם 193
 הנידונים במשאבת מים חשמלית 193
 החלק הראשון בבעיות משאבות מים
 לחץ בשבת 193
 הנידונים בשימוש במשאבות מים
 אוטמטית 193
 סגירת ברז במקום שלא מותקן התקן
 שבת 196
 כיצד פועל משאבת מים של מכון
 צומת 196
 כיצד עובד התקן משמרת השבת 197
 כיצד עובד התקן שבת במכון של
 הרב הלפרין 197
 מעלת ההחמרה במכשירי חשמל
 משום כבוד השבת 197
 החלק השני בבריכות אגירה של
 משאבות מים 197
 נידון שימוש במאגר המים שיש בו
 מצופים חשמליים 197
 החששות 197
 הצדדים לקולא 198
 פתרונות אחרים לב' החששות הנ"ל
 198
 שימוש במשאבות ביוב [-]
 סילוקית/ניקוזית] 198
קא..... בדין איסור צובע בטיטולים
ובאסלת שירותים והמסתעף 198.....

האם דבורים נחשב במינם ניצוד.. 228
 האם עקיצת הדבורים נחשבת סכנה
 228.....
 קיח. ...האם מותר לקחת כדורי קפאין
 בשבת לפני הצום. 228.....
 קיט. ...השימוש במכשיר סוכר בשבת
 בזמנינו. 231.....
 גדר חולה סכרת לגבי שבת. 231.....
 שימוש במכשיר דקירה. 231.....
 תבנא לדינא. 232.....
 איסור הוצאת דם בשבת. 232.....
 קכ. ילד קטן שהזמין הצלה בטעות
 מותר לבטל. 233.....
 קכא. מת בדרך האם מותר להמשיך
 לנסוע. 234.....
 קכב. גזירה שמא יכתוב בחישוב
 שעות לימוד לקבל נקודות. 235.....
 קכג. לזרוק את המציצה לתוך החול
 בברית בשבת או לתוך מים. 235.....
 קכד. שאלות בעניני המלחמה בחודש
 אלול. 236.....
 קכה. מה המקור שמדליקים נר יזכור
 בראש השנה. 237.....
 קכו. לומר את הבקשות בארמית
 ביחידות שנמצא בציבור. 237.....
 קכז. חזקה לשליח ציבור בבית מדרש
 החדש. 239.....
 קכח. לשמוע מוזיקה בצום גדליה
 239.....
 קכט. חיוב אכילת פת בעשרת ימי
 תשובה. 240.....

קז. הזמנת שתיה במלונות בשבת על
 ידי פתק. 210.....
 קח. האם מותר לבקש מהגוי שתיה
 בבית מלון. 211.....
 קט. האם בחולה שיש בו סכנה לבני
 ספרד צריך לעשות בשינוי. 213.....
 קי. האם מותר לקחת מרשם שנתן
 רופא גוי בשבת. 214.....
 קיא. חילל שבת במתעסק האם צריך
 כפרה. 215.....
 קיב. הסרת מיני איפור וכדו' בשבת
 מהתחפושות. 216.....
 קיג. הפעלת שעון שבת שבמוצאי
 שבת שידלק הבוילר. 218.....
 איסור בישול ע"י שעון שבת. 218.....
 משום איסור שהייה. 219.....
 משום חמי האור. 221.....
 משום איסור מכין משבת לחול. 221.....
 משום השימוש בשעון שבת. 221.....
 משום איסור הטמנה. 222.....
 קיד. טלטול בעלי חיים לילד עם
 בעיות קשב וריכוז. 222.....
 קטו. הריגת יתוש ודבורה בשבת
 225.....
 קטז. הריגת יתוש בשבת מחשש
 לקדחת הנילוס. 225.....
 תבנא לדינא: 226.....
 קיז. הריגת דבורים בזמנינו
 227.....
 צידת צרעים ויתושין. 227.....
 הריגת מזיקין בשבת. 228.....
 גדר הסכנה שמותר להרוג. 228.....

קל. האם יולדת ביו"כ בג' ימים ללידה
 אוכלת ושותה כרגיל 241.....
 קלא. שימוש בבושם ודאודורנט ביום
 כיפור 246.....
 איסור סיכה שלא תענוג 246
 האם איסור סיכה הוא דוקא בשמן 246
 סיכת הכהנים במי ורדים 247
 שימוש במשחות ביו"כ במקום רפואה
 247
 שיטות המתירות שימוש בבושם 247
 דעות הפוסקים שביו"כ אסור לשים
 דאודורנט 247
 דעות הפוסקים שביו"כ מותר לשים
 דאודורנט 248
 קלב. ... האם צריך להסתכל על פסולי
 חסר בזכויות מגדלת 248.....
 קלג. סוכה בפרגולה
 251.....
 פרוגלות שצריך להוסיף עליהם סכך –
 פרגולת מעמיד 251
 פרגולות שאין צריך להוסיף עליהם
 סכך – פרגולת הצללה 252
 הנידונים בפרגולת הצללה 252
 (א) ...מדין שעשאה לאוצר או לצניעות
 או לדירה 252
 (ב) ...מדין סוכה ישנה
 252
 (ג) ...מדין סוכה לשם צל 253
 (ד) ...מדין גזירת תקרה 253
 (ו) ...ומדין עשיית הסכך קודם לדפנות
 254
 פרגולות שמחברים את הנסרים בשעת
 בניית הפרגולה 254

האם יש חסרון שהפרגולה מחוברת
 במסמרים 255.....
 משום שמניח סכך כשר על גבי סכך
 פסול 256.....
 פרגולה עם חריצים 256.....
 האם בפרגולה יש פסול של מעמיד
 257.....
 האם אפשר להתיר משום שהפרגולה
 מחוברת לקרקע 257.....
 אם יש להקל להתארח בסוכות
 מעמיד בדבר מקבל טומאה 257.....
 תבנא לדינא בפרגולות הצללה
 חריצים ללא מסמרים 257.....
 פרגולות הצללה חריצים ללא מסמרים
 258.....
 פרגולה העשויה מבטון 258.....
 קלד. האם מותר להניח לולב על
 הרצפה 258.....
 קלה. האם יש עניין לומר משנה תורה
 לאחר חצות 258.....
 קלו. האם יש חיוב לומר את הסליחות
 שבהושענא רבא 260.....
 קלז. האם יש חיוב לעשות את סעודת
 הו"ר עם פת 260.....
 קלח. להיכן יש לתת מעות מחצית
 השקל 261.....
 קלט. אמירת על הנסים בסעודה
 שלישית 263.....
 קמ. מדוע אין מחנכים קטנים בצום
 תענית אסתר 264.....
 קמא. בני ברקי שנוסע לירושלים
 אחרי שקיים כל מצוות היום 266.....
 זמן החיוב 266.....

שערי

יוסף

285.....גרפיקה לצורך רבים
 285...מלאכת אומן בדבר שיש לו הנאה.
 286.....מלאכת אומן בחינם
 286.....תבנא לדינא
קנא. תפירת מכפלת בחול המועד
 286.....
 287.....תפירת בגד חדש
 287.....תיקון בגד
 288.....תפירה במכונת תפירה
 288.....תפירת מכפלת
קנב. עלייה לקברי צדיקים בחול
המועד.....288
קנג. לימודי נהיגה בחול המועד
 289.....
קנד. דיני מכין מחול המועד לאחר
המועד.....291
 היתרים שמצינו בהלכות חול המועד
 בשו"ע.....291
 היתרים שמצינו בהלכות שבת.....291
 איסור הכנה שאינו מלאכה.....292
 מלאכה שאין בה טירחא.....292
 אם אינו ניכר.....293
 הערמה שניכרת בשעת הדחק.....293
 דוגמאות מעשיות להערמה שאינה
 ניכרת.....293
 במקום צורכי רבים.....293
 במקום צורך מצוה.....294
 במקום לחץ ואורחים.....294
 ריבוי בשיעורים.....294
 דוגמאות למלאכות שאסורות.....294
 עבר והכין באיסור.....295

267על הנסים
 267החיוב בי"ד לקולא
 267תבנא לדינא
קמב. מה המקור שנשים חייבות בליל
הסדר בהלל בברכה.....267
קמג. לספור ספירת העומר שהגיע
זמן קרי"ש.....271
קמד. זמן התספורת לחתן ולבני
משפחתו ולחברים הקרובים.....272
קמה. שמיעת מוזיקה לאחר ל"ג
בעומר.....274
קמו. שומר בספירת העומר שהגיע
זמן הספירה.....277
קמז. לבישת בגדים חדשים בספירת
העומר על ידי אחר.....279
 מקור איסור לבישת בגדים חדשים
 בספירת העומר.....279
 לבישת בגד באבילות על ידי אחר.. 280
 לבישת בגדים חדשים שמתלכלכים
 תדיר.....280
 התרת נדרים שלא ללבוש בגדים
 חדשים.....280
קמח. ... קבלת תענית ברגיל להתענות
ביארצייט.....282
קמט. איפור בתשעה באב לנשים
282
קנ. עשיית מלאכות גרפיקה עימוד
וכדו' בחול המועד בחינם.....283
 גדר מלאכת אומן.....283
 טעם איסור מלאכת אומן.....284
 גדר מלאכת אומן בגרפיקה.....284
 גדר מלאכת אומן בעריכה תורנית . 285

קסו. ...המתנה לאחר תבשיל של בשר
314.....

קסז. בישול עכום בלא כוונה במים
316.....

קסח. ... דין לחם באן שמתבשל באדים
מעל סיר בשרי או חלבי. 317.....

דין זיעה מסיר חלבי לסיר בשרי. 317..
גדר אדים שיוצאים מסיר בשרי/חלבי
317.....

לחם באן שהתבשל מעל סיר בשרי
318.....

האם לחם באן שמתבשל מעל סיר
עם בשר דינו כעשיית לחם בשרי. 319
דין סיר אידוי מעץ. 319.....

קסט. ... האם לבני אשכנז מותר להפוך
תנור לבשרי לחלבי כל הזמן. 320.....

קע. תוקף תקנת ועד ארבע ארצות
שלא לקנות אוכל בלא כשרות. 320....

קעא. הזמנת אוכל שהשליח אינו
שומר תורה ומצוות או גוי. 320.....

קעב. האכלת אוכל שאינו כשר
למהדרין לחולה אלצהיימר. 322.....

קעג. בצל שנשאר פתוח כל הלילה
322.....

קעד. ביצה מבושלת שעבר עליה
הלילה. 324.....

קעה. להשאיר כלי שבור בבית
325.....

קעו. שתיית מים בזמן התקופה
בזמנינו. 325.....

ומ"מ מצינו כמה אופנים שאף
למקפידים שלא לשתות מים בשעת
התקופה, בהם אין איסור. 327.....

קנה. לקיחת יום חופשה בתור יום
מחלה בחול המועד. 295.....

קנו. כיבוס לחולה סיעודי בחוה"מ
297.....

קנז. סיום מסכת בשני וחמישי ושני
או ביום אחד. 297.....

קנח. דם במקום ההנקה
299.....

קנט. חיוב וצורת בדיקת תותים
מתולעים. 299.....

חיוב בדיקה למיעוט המצוי. 299

התולעים הנמצאים בתותים. 300

הסתכלות על תולעים בזכוכית
מגדלת. 301

כיצד עושים ריבת גלידה או מעדנים
מתותים. 303

חובת נקיון התותים מתולעים. 304

צורת בדיקת התולעים מהתותים. 304

תותים קפואים. 305

תבנא לדינא. 305

קס. חשש תולעים בתמרים
306.....

קסא. אכילת טחול בזמנינו
306.....

קסב. כבד שהתחמם מעט מחום
האש האם מותר לאוכלו. 307.....

קסג. אכילת דגים וגבינה ביחד
307.....

קסד. המתנה לקטנים בבשר וחלב
311.....

קסה. אכילת בשר לאחר אכילת גבינה
313.....

קעט..... לגור כמה אחים באותו עיר ושכונה..... 334

האיסור דוקא באחים פרנסי ציבור
334.....

בזמנינו בעיר גדולה אין חשש 334

עיר אחת הכוונה לשכונה 334

בארץ ישראל..... 335

בבני ברק או במקום תורה שלא

שולט עין הרע..... 335

אם הורגלו לגור שם..... 335

אם סמוכים על שולחן אביהם 335

ג' אחים..... 335

האיסור רק לאחר מיתת האבא..... 335

בת"ח אין איסור..... 335

בשכירות אין סכנה..... 335

לגור באותו בנין בכניסה פרטית.. 335

שני אחיות..... 336

אין מקפידין..... 336

האם צריך לשאול לג' רבנים..... 336

קפ... מחלל שבת בזמנינו האם יינו יין נסך..... 336

האם מומר עושה יין נסך..... 336

שחיטה של ישראל מומר..... 336

התנאים הנצרכים למחלל שבת

בפרהסיא..... 337

(א). האם צריך חילול שבת בפני

עשרה..... 337

(ב). האם צריך שיהיה בפני עשרה

כשרים..... 337

(ג). האם צריך עדות ע"כ שחילל שבת

..... 338

(ד). האם צריך שיחלל כמה פעמים

שבת..... 338

א' מים שהיו במגע עם ברזל 327

ב' מים שהיו סגורים..... 327

ג' מים שהורתחו לפני..... 327

ד' מים שעורבו לפני..... 328

קעז.... האם בכלל צוואת ריה"ח שלא לעשות מרחץ בבית הוא בכלל

עשיית מקווה..... 328

קעח..... נישואין לחתן כשם חמיו או

כלה כשם חמותה..... 330

מקור צוואת ריה"ח..... 330

ביאור דברי הספר חסידים אולי יש

תקוה..... 330

מקומות בחז"ל ששם החתן וחמיו

שויים..... 330

טעם תקנת צוואת ריה"ח בהנ"ל. 331

י"א שכל הקפידא הוא רק במשלושים

..... 332

י"א שאין להקפיד בשם החתן

והשווער..... 332

שני שמות שווים שאין קוראים

באותו שם..... 332

קוראים לו בשני השמות ביחד.... 332

מהו נחשב שם שנקרא בו..... 333

שם השני קוראים בכינוי..... 333

האם צוואת ריה"ח ציוה רק לזרעו

..... 333

האם התפשטו בזמנינו צוואת ריה"ח

..... 333

אם לא קפיד לא קפדינן בהדיה .. 333

בני ספרד בצוואת רבי יהודה החסיד

..... 333

במקום פרו ורבו ונישואין בגיל

מאוחר..... 334

קפג. ... טבילת כלים למלך שמשמש
 בכלי פעם אחת וזורקו 350
 קפד. ... שימוש במסור בשבת לחיתוך
 חלה וחיובה בטבילת כלים 350
 קפה. חציצה בקשקוש של דיו שאינו
 יורד מהכוס 355
 קפו. נוסח ברכת על טבילת כלים
 כשטובל כלי אחד 356
 קפז. בירך על כוס ונזכר שלא הטביל
 אותה 357
 קפח. טבילת כלים בכלי שהוחזר
 לחנות ע"י גוי 357
 קפט. האם יש חובה להגעיל כלים
 חדשים בזמנינו 359
 הכלים החדשים שצריכים הגעלה... 361
 כלי מתכת 361
 כלים מצופים 361
 תבניות אפייה 361
 רשת התנור 361
 ציפסר 361
 קומקום או מיחם 361
 כלים שמשמשים בהם בצונן 361
 מכונת קפה 361
 פלטה 361
 תבנית אלומניום 361
 תבניות סליקון 361
 רשת של מנגל 361
 טוסטר חדש 362
 צורת הגעלת כלים חדשים 362
 הגעלת כלים חדשים בדוד מיוחד 362
 הגעלת כלים בליבון 362
 כלים גדולים 362

ה. האם צריך שיהיה חילול שבת
 בכמה מלאכות 338
 ו. האם צריך שיהיה חילול שבת
 באיסור דאורייתא 338
 ז. האם צריך שידע את חומר
 החילול, וכן מה הדין באומר מותר
 338
 ח. האם יחלל שבת בפני אדם חשוב
 או שיפחד מבני אדם 338
 ט. האם נעשה מומר דוקא בעבודת
 קרקע 339
 י. האם חילונים בזמנינו חשובים
 כתינוקות שנשבו 339
 איזה מומר עושה יין נסך 340
 האם מוסלמי עושה יין נסך 343
 האם חילול שבת בלבד עושה יינו יין
 נסך 343
 האם יהודי שנשוי לגויה רח"ל אפשר
 להעלותו לתורה 344
 האם חילונים בזמנינו עושים יין נסך
 344
 תבנא לדינא: האם יהודי שנשוי לגויה
 רח"ל בדיעבד היין נאסר 345
קפא. האם צריך להקפיד שלא
לשתות מים לאחר אכילת דגים... 345
קפב. טבילת כלים לכלה לפני
החתונה על ידי ההורים... 346
 האם המוכר יכול להטביל את הכלים
 בחנות לפני הקניה 346
 האם אדם שקונה מתנה לחבירו יכול
 להטביל את הכלי 348
 האם הורים שקונים לילדים כלים
 לפני החתונה יכולים להטבילם לפני
 349

שערי

יוסף

370.....משבח הקב"ה
 370.....במכירו
 370.....היתר מפני דרכי שלום
 370.....במקום אונס
 370.....במקום איבה
 370.....במקום קידוש ה'
 370.....במקום סכנה
 370.....באומה שלימה
 370.....ללמוד ממידותיו הטובות
 370.....במת
 370.....במחלל שבת
קצד. למכור דירה לגוי בארץ ישראל
 371.....
קצה. למכור דירה לספק גוי
 372.....
קצו. להשכיר דירה לגוי
 372.....
קצז. תוכנית תמ"א 38 בבנין שיש בו
 גוים ויהודים
 373.....
קצח. לחתום על תוכנית פינוי בינוי
 עם קבלן גוי
 374.....
קצט. לתת לשכנים היהודים והגוי
 אישור לבנות בגג
 374.....
ר. האם מותר לתווך דירה לגוי
 374.....
רא. להכניס גוי לביתו שעובד עבודה
 זרה
 374.....
רב. להשכיר לנצרי או לערבי
 375.....
רג. חשש עבודה זרה בתוספת שער
 בפאניות
 376.....

362טבילה ואח"כ הגעלה
 363הגעלה בסיר שאינו טבול
 363דיני חציצה בהגעלת כלים חדשים
 363הסרת חציצה
 363הסרת ידיות
 363השתמש בסיר ללא הגעלה
קצ. הגעלת כלי חרסינה מצופה
בזכוכית מספק
 363.....
 הכשרת כלי חרס שמצופה בכלי
 זכוכית
 363
 האם מועיל הגעלה ג' פעמים
 363
 הכשרת כלי שעבר עליו י"ב חודש
 364
 תבנא לדינא
 364
קצא. הוצאת עין הרע בעופרת לגוי
 364.....
קצב. נתינת מתנה לעובד זר ליום
 הולדת
 366.....
קצג. האם יש איסור לא תחונם לשבח
 גוי שעוזר לישראל
 366.....
 לשבח את טראמפ שהפציץ את הגרעין
 באיראן
 366
 האם יש איסור לשבח גוי שלא בפניו או
 גוי מת
 367
 הוכחה מברכת שככה לו בעולמו
 368
 הוכחה מאחשורוש
 368
 הוכחה מברכת ברוך שחלק מחכמתו
 לבשר ודם
 368
 ברכת שלא חיסר בעולמו על גוי
 368
 האם יש איסור לא תחונם במחלל שבת
 369
 סיכום היתרים בלא תחנם בשיבוח גוי
 370

רד. ריבית פיגורים בחברת חשמל
378.....

אם יש איסור ריבית בחברת חשמל
378

אם מהני היתר עיסקא
378

בדיעבד אם איחר התשלום.
378 לשלם ע"י אחר אם מגרע או עדיף
378

לעשות הוראת קבע.
378

רה. ... האם מותר להכניס כסף לפק"מ
379.....

רו. ריבית בפיצויים על מוצר פגום
380.....

רז. איסור ריבית במתנה
381.....

שאלה: זכתה בכרטיס של 75 ולא
היה והביאו לה 100 האם זה ריבית.
381

רח. איסור ריבית במניות/בכסף
382..... **שבנק הפועלים נותן**

האם יש איסור ריבית בחברה בע"מ
382

האם אפשר לסמוך על היתר עיסקא
של הבנק.
382

האם יש איסור ריבית במניות
382

האם יש חשש של סחורה בדברים
אסורים.
382

האם יש מעשה שבת בכסף של
מניות.
383

תבנא לדינא.
386

רט. מהו גדרה ההלכתי של חברה
386..... **בע"מ ומניות**

דעות הפוסקים שמניות הרי הוא
בעלות גמורה.
388

איסור גניבה מבחברה בבעלות בע"מ
390.....

מכתב תגובה מהרה"ג אברהם קדוש
שליט"א.
391.....

רי. לווה דולרים ולא היה ברשותו
392..... **דולר אחד**

ריא. ... האם מותר לעשות איפור קבוע
395.....

ריב. ... לא ילבש מפני הקור וברכה על
397..... **אור הברק**

ריג. טבילת נשים בליל שבת עם
397..... **איפור עמיד במים**

חציצה בדבר שנעשה לנוי.
398.....

דעת הראשונים דאף בחזותא בעלמא
לבד או רק לנוי בלבד אינו חוצץ.
399.....

מדוע כחול שבעין אינו חוצץ משום
שהוא לנוי.
399.....

מח' הפוסקים בדעת השו"ע האם
בעינן תרתי.
400.....

טבילה בליל שבת עם איפור עמיד
401.....

האם יש חילוק בסוגי האיפור והאודם
402.....

האם טבילה באיפור הוא בכלל הסרת
אף מיעוט שאינו מקפיד.
403.....

מאי שנא מטבעת שצריכה להורידה
בשעת טבילה.
403.....

חומר דחיית הטבילה.
404.....

סיכום האופנים שמותר לדחות את
הטבילה [בהסכמת שניהם].
404.....

האם עדיף להתאפר ע"י גוי או
להתאפר באיפור שבת.
405.....

ריד. ספק אם הכלה בתולה
406.....

רכה.....ס"ת לע"נ האם מספיק לקנות
425.....
רכט....האם מותר להכנס לבית הכסא
עם ספר שרובו דברי חולין.....427
רל.....גניזה לניילון ובית מזוזה
430.....
רלא.....האם יש חיוב לקבוע מזוזות
מהודרות בכל הבית.....431
רלב.....שאלות בהלכות מזוזה
432.....
רלג.....הורדת מזוזה כמה שעות לפני
החלפת הדלתות.....434
הורדת מזוזות כמה שעות להנ"ל
לבדיקת מזוזה.....434
רלד.....האם יש מפני החשד במזוזה
435.....
רלה.....באיזה צד לשים את המזוזה
באלכסון לצד ימין או לצד שמאל
436.....
רלו...דיני מקום קביעת המזוזה בתוך
הפתח.....436
קביעת המזוזה בחלל הפתח.....436
קבעה מחוץ לחלל הפתח.....436
קביעת מזוזה מחוץ לחלל הפתח.....437
אין מקום בחלל הפתח.....437
חלל פתח רחב.....437
רלז.....חיוב פתח שאין משתמשין בו
במזוזה.....437
רלח.....תשובות בהלכות מזוזה
438.....
רלט.....על מי החיוב לשים מזוזה
במקלט.....439

רטו.....אדם שנדר שלא לעשן
407.....
רטז...מכתב לספר אהל יעקב הלכות
כיבוד אב ואם.....407
ישיבה ליד אביו בראש השולחן.. 408
נתינת מעשר כספים לאביו..... 410
ריז.....הדרת פני זקן בהקדמת פרסום
חידו"ת של זקן.....412
ריח.....להעיר לאביו שביזה את אמו
412.....
ריט.....האם מותר לאברך ללמוד עם
אשתו משנה ברורה.....413
רכ.....האם בחיוב ת"ת יש חיוב קודם
ללמוד את כל התורה כולה.....415
רכא.האם יש קדימה למוסדות צדקה
שלומד שם.....416
רכב....אוסף צדקה כמה אחוזים יכול
לקחת.....417
עמידה בפני גבאי צדקה בימינו.. 418
לקיחת אחוזים בתת"ם..... 418
לקיחת אחוזים ביששכר וזבולון . 419
רכג.....שם כסף בקופה של הצדקה
האם יכול להשאל.....419
רכד.....כוונה במצוות צדקה
419.....
רכה.....שלום זכר שהתינוק חולה
בצהבת.....420
רכו.....מה המקור לשים הערלה בחול
423.....
רכז.....האם מותר לקחת ספר תורה
פסול ולשים אותו במזיאון.....423

צירוף סל בשני מינים..... 457
 צירוף סל שאינו מקפיד על הנגיעה
 אבל מקפיד על התערובת..... 457
 צירוף סל בשקיות פלסטיק..... 458
 צירוף בארון..... 458
 צירוף בתנור..... 458
 צירוף במקרר ומקפיא..... 459
 צירוף סל במשלוחי מנות או
 בקידושים..... 459
רמח.....הבא אחר אנאנצפלוס האם
 חייב בפדיון הבן..... 461
רמט....נתינת פדיון הבן לתלמיד חכם
 462
רנ..... האם חייבים ללכת ללויה גדול
 הדור..... 462
רנא.....מוזיקה לאבל בסיום מסכת
 וסיום זוהר..... 466
רנב.....חתימה על כרטיס אדי
 466
רנג...אבילות על תינוק שנפטר לאחר
 לא יום והיה לו מום בלב..... 467
רנד.....חיוב קבורה לצישסטות
 468
רנה.....לעלות לקבר בתוך השנה
 469
רנו.... דיני כניסת נשים לבית הקברות
 470
 עליית נשים בימי נידותן וליבונן.. 470
 האם יש מקום להקל לעלות לקברים
 470
 עליית נשים נידות ביארצייט..... 470
 עליית נשים לקברות בימי עיבורן 470

רמ.. מזוזה שנפלה האם חוזר וקובעה
 בברכה..... 439
רמא..... צורת קביעת המזוזה
 440
 מקום הנחת המזוזה..... 440
 צורת הנחת ס"ת בארון קודש..... 441
 בדן שיפוע בימת הס"ת..... 441
 הנחת תפילין דר"ת בשכיבה..... 441
רמב.. לגנוב מזוזה פסולה כדי שאביו
 יקבע מזוזה כשרה..... 442
רמג.....מזוזה בדירה שמעביר אליה
 הרהיטים ואין שם מים וחשמל.... 443
 חיוב מזוזה בבית האוצר..... 443
 חיוב מזוזה שמכניס רהיטים או
 שמתחיל לגור..... 444
 חיוב מזוזה בחדר מדרגות..... 444
רמד..... חיוב מזוזה במעלית
 445
רמה.. קריאה בשם רחל לכיבוד הורים
 על אמא..... 451
 האם יש חשש בקריאה על שם רחל 451
 האם יש חשש לקרוא שם על מי
 שנפטר בקיצור ימים ושנים..... 452
 האם יש חיוב כיבוד הורים בקריאת
 שמם..... 452
 חיוב כיבוד הורים לאחר מיתה..... 454
 קריאה בשם דינה..... 454
רמו..... להשאיר את הספר פתוח
 באמצע הלימוד..... 455
רמז.....גדרי ודיני צירוף סל
 456
 צירוף בלא כוונה..... 457

מנהג שלא לעלות לקברים כלל .. 471
 עליית נשים לקברי צדיקים 471
רנז. הקמת מצבה בסיום שבעה ימים
מהפטירה 471.....
 מנהגים שונים בזמן הקמת מצבה 471
 מהו בסיום היום שביעי 472
 תבנא לדינא..... 472
 פסקי הלכות מצבה 473
רנח. הדלקת נר נשמה לעילוי נשמת
הנפטר לאחר השבעה 473.....
רנט. עלייה לבית הקברות בלילה
474.....
רס. גיל צניעות לילדה
475.....
רסא. בגדים צמודים לגוף באשה האם
דינם כערווה 475.....
רסב. צניעות ליד גויים ובבתי מלון
476.....
 הרהור אשה באנשים זרים שנמצאים
 בים 477
 רחיצת נשים בים מעורב של גוים .. 477
 ירידת נשים לים בפני גברים 478
 האם מותר ללכת לבית מלון שאוכלים
 בחדר אוכל ביחד 480
 האם יש בעיה של צניעות שהאיש יקח
 מהבר 482
 חוסר צניעות בישיבה בלובי בבית מלון
 482
רסג. מה צריך לבדוק בשידוך שיש
ספיקות 483.....
רסד. האם מותר לבן לעזור לאמו
בבית הכסא ולרחוץ אותה 483.....

רסה. חינוך ילדים לשנת אפרקדן
486.....
רסו. חיוב מצוות עונה פעמים בשבוע
486.....
 חיוב מצוות עונה..... 486
 זמן מצוות עונה לאברכים 487
 השלמת מצוות עונה 487
 חיוב מצוות עונה במעוברת..... 487
 חובת לימוד דיני מצות עונה
 לאברכים 488
רסז. האם הורים שמגיעים לבית מלון
צריכים לקחת עוד חדר 489.....
רסח. חיוב השתדלות בממון לקיים
מצות לערב אל תנח ידך 490.....
 מצוות פרו ורבו 490
 טעם מצוות פרו ורבו..... 490
 מי חייב במצוות פרו ורבו 490
 בכמה ילדים מקיימים מצוות פרו
 ורבו..... 490
 קיום מצות פרו ורבו לאחר שהביא בן
 ובת..... 491
 מצוות לא תהו בראה לשבת יצירה
 491
 בטעם ובגדר מצוות לשבת יצרה. 491
 חיוב לא תהו באשה..... 491
 בכמה ילדים מקיימים במצות לשבת
 יצרה..... 492
 מצוות לערב אל תנח ידך 492
 מהו החיוב של לערב אל תנח ידך..... 492
 חיוב אשה בלערב אל תנח ידך 493
 קיום מצוות פריה ורביה בטיפולי
 פוריות..... 493

שערי

יוסף

הפרשה שדומה לזרע האם יש בה שז"ל
504.....
איסור קישוי לדעת באשתו 505.....
חו"נ וקישוי שלא לצורך קיום המצוה
505.....
הוכחה מדין שז"ל ביאה שלא כדרכה
506.....
דין איסור שז"ל באשה שאינה ראויה
להולדה וספק שז"ל 508.....
תבנא לדינא 509.....
מכתב מהגאון הגדול רבי שמאי קהת
הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט
הקהתי 510.....
רעג. גילוי שני אצבעות בשער הראש
לנשים נשואות לכתחילה 510.....
מקור הדין 510.....
דברי הראשונים שאסור אפילו מעט
510.....
דברי הראשונים שיש להתיר אף
מעט 511.....
פסק הרמ"א שבמעט שער היוצא
מחוץ לקלטה אין חשש 511.....
בדברי הרשב"א 511.....
דברי המהר"ם אלשקר 512.....
דברי הפוסקים דס"ל לאיסורא 514....
דברי הזוה"ק 515.....
האם למתירים ב' שערות הוא
לכתחילה 516.....
שער שליד האוזנים 519.....
שאין מקום להתיר גילוי הבשר פחות
מטפח 519.....
איסור לבישת פאות לייס 519.....
רעד. צניעות לאשה לברך אשר יצר
או ברכה אחרת ליד אנשים זרים 520.....

חיוב השתדלות במצות לערב אל
תנח ידך 494
מצוות לערב אל תנח ידך לאחר גיל
ארבעים 495
רסט. כמה זמן אפשר לקחת מניעה
לאחר לידה 496.....
חיוב האשה בפרו ורבו 496
דרגות בסירוס האשה/מניעת הריון
496
לקיחת מניעה במקום סכנה שלא
קיימו פרו ורבו 497
לקיחת מניעת הריון לאחר כל לידה
497
סיכום האופנים שאסור לקחת מניעה
498
סיכום האופנים שמותר לקחת מניעה
498
אופני המניעה הממולצים 499
זהירות מהיתר הוראה במניעת הריון
499
איזה מורה הוראה יכול להתיר
במניעת הריון 500
סיכום התנאים להתיר 500
רע. האם יש היתר להשתמש במניעה
בקוטלי זרע 500.....
רעא. בעלה בעיר בגוש דן
501.....
רעב. חו"נ בימי טהרה שלא לצורך
תשמיש 502.....
חומרת איסור שז"ל 503
איסור שז"ל בטיפים לאחר המצוה 503
איסור שז"ל לצורך מעשה המצוה 503
דעת החזו"א באיסור שז"ל לצורך
קירוב 504

רפג..... ביטול שכירות בטלפון שמצא
 536..... שוכר שמשלם יותר יקר
 536..... פסק הדין
 מקורות וביאורים בהרחבה לפסק הדין:
 537.....
 רפד.. ביטול נופש ואטרקציות מחמת
 538..... מזג האוויר הקיצוני
 רפה.... תשלום חשבון מנופח של מים
 540..... בעקבות נזילה
 רפו..... אונאה למי שאינו מבין
 541..... באתרוגים
 רפז..... עובדת חדשה שמחקה שעות
 542..... עבודה
 רפח..... השכרת דירה שכורה לימים
 543..... נוראים למי שייך הכסף
 רפט.. זכות הגבאי בספרי בית הכנסת
 544.....
 רצ..... גניבת דעת בטעות
 546.....
 רצא. גביר תרם לכל האברכים שלמדו
 546..... בכולל בוקר
 רצב..... מה המקור שצדקה מועילה
 547..... לתקן גזל של צרכי רבים
 רצג..... לבקש פיצויים בתביעה
 549..... מהערכאות
 רצד..... לסייע לגוי לגנוב ממדינה
 550.....
 רצה..... זפת שנפל מהגג על חמש
 551..... חולצות והרסם
 רצו..... שו"ת בדיני חו"מ הנוגעים
 551..... בשימוש במייל

רעה..... האם מותר לאיש ללבוש
 521..... מכנסיים צמודים לגוף
 רעו... האם אפשר לפטור את התענית
 523..... ביום החופה על ידי סיום מסכת
 רעז..... שבע ברכות שבעה ימים לגר
 524..... וגירות
 האם דין הגירות כבעולה לגבי שמחה
 524
 גירות שידוע שהיא בתולה 525
 האם דין הגר כאלמן 525
 האם דין גיור וגירות כבעלי תשובה
 526
 שבע הברכות במקום כבוד הבריות
 528
 האם יש ספק ברכות להקל בשבע
 ברכות..... 528
 הוראת הפוסקים בשבע ברכות לגר
 וגירות..... 528
 שמחה ג' ימים..... 529
 ברכת אשר ברא..... 530
 תבנא לדינא..... 530
 רעה..... נתינת גט על ידי חולה
 531..... אלצהייצר
 רעט.. מצא כסף וראה ממי שנפל ולא
 מצאו האם חייב להחזירו..... 532
 האם יש כוונה לזכות בכסף 534
 רפ. מצא דוארדרנט בתוך השקית של
 534..... התפילין
 רפא..... קנינים המועילים בגוי
 535.....
 רפב..... פסק דין בענין קנין שכירות
 535..... בטעות וחצר דלא עבדא למיגר

שערי

האם מותר להעביר כתובת מייל של
 רב..... 551
 האם מותר לדווח על מייל כספאם
 551
 האם מותר להשתמש ברשימת
 תפוצה שלא שלחו אותה בעותק
 נסתר..... 552
 רצז.....גדר האיסור שלא תהיה לו
 552.....כנושה
 רצח. לקיחת דמי תיוך על קניית ספר
 תורה ללא ידיעת הקונה..... 553
 רצט.....אל תשכון בביתך עוולה בצק
 בטחון..... 553
 ש...להביא למלוה את שטר ההלוואה
 לפני הכסף..... 554
 שא.....נתינת שוחד לנציגי ציבור
 554.....
 שב. הכסף מביטוח לאומי חסכון לכל
 ילד למי הוא שייך..... 555
 שג.....חיוב על נזקים של קטן מדין
 מעמיד..... 556
 שד...בקבוק יין שהיה במסוע ונשבר
 ונפל האם צריך לשלם עליו לחנות
 558.....
 שה.....המצאת מחיר בחנות לכל אדם
 מחיר אחר..... 559
 שו.....ביטול אירוע של כלי זמר בבר
 מצוה..... 560
 שז.....להקליט בן אדם ללא רשות
 561.....
 שח.....דיני זה נהנה וזה לא חסר
 562.....

יוסף

נפק"מ בדיני זה לא נהנה וזה לא חסר
 562.....
 להתחבר לאינטרנט..... 562
 להכניס עוד אנשים לצימר..... 562
 לחנות בחניה פרטית..... 562
 לעבור בחדר מדרגות..... 563
 שט.....לסרב לחתום ערבות
 563.....
 שי.....משגיח שהעלים עין שלא שמו
 במצות מים שלנו..... 564
 שיא.....להזמין במכירה השכונתית
 מוצרים בשביל כמה משפחות.... 567
 שיב.....דיני כתיבת צוואה
 568.....
 שיג.....הסתכלות בליקוי לבנה ותענית
 על ליקוי הלבנה..... 569
 מדוע יש ליקוי לבנה..... 569
 תענית בזמן ליקוי לבנה..... 570
 זמן התענית..... 571
 נישואין בזמן ליקוי לבנה..... 571
 שיד.....צילום ליקוי לבנה
 572.....
 שטו. האם יש חשש עין הרע בפרסום
 תמונה של תינוקת קטנה..... 574
 שטז.....הסתרת ההריון
 576.....
 שיז.....דינים שונים בלידת הבת
 576.....
 ברכת שהחיינו על לידת בת..... 576
 זמן קריאת שם לבת..... 577
 עשיית קידושא רבא..... 578
 זמן עשיית הקידושא רבא..... 578

שערי

יוסף

שכא... האם בזמנינו יש מצווה ללוות
 אורח..... 591
 שכב... לשמוח בקניין הבית שנה אחת
 592.....
 שכג. זהירות הנצרכת בעניית תשובות
 בטלפון..... 592
 שכד. מדוע כבש והמזבח אינו חייב
 במעקה 594
 מדוע המזבח אינו חייב במזוזה... 594
 שכה. גילוי שם מחבר ספרי הלכה
 המוציא בספריו בעילום שם 595
 שכו. מה המקור שהחום גדול הוא
 עונש הגלות..... 595
 שכז. דיני וגדרי מעלין בקודש ואין
 מורדין..... 596
 שכח. מכתב לספר ליקוטי תשובות
 שביבי אש 597
 לא תחנם בשיעבוד קרקע 597
 לא תחנם לגוי בהודעה על הפקר 597
 חישוב מעשר כספים בהוצאות עסק
 597.....
 קדימה בברכות בסדר האכילה.... 598
 יחוד שאשתו בעיר 599
 שכט. מכתב לשו"ת פקודי הלוי חלק
 ג'..... 599
 של. אוסף סגולות למחלה הנוראה
 רח"ל 603
 תפילה..... 603
 לימוד בספר תומר דבורה 603
 הוצאת ספרי קדמונים..... 604
 חיזוק בכבוד תלמידי חכמים..... 604
 לסלק את התגברות הטומאה..... 604

האם יש חיוב לעשות קידוש ומנהג
 בני ספרד..... 579
 האם קידוש לבת הוא סעודת מצוה
 ונפק"מ להשתתפות לאבל..... 579
 בת תחילה יפה סימן לבנים 580
 שיח. דינים ומנהגים בעת עשיית
 החלאקה 581
 מנהג החלאקה 581
 לגזור שערות לפני גיל שלוש..... 581
 גידול פאות ארוכים 581
 חלקאה בחול המועד 581
 תספורת לקטן בר"ח..... 582
 חלקאה בפורים 584
 חלקאה בספירת העומר 584
 חלקאה בימי בין המצרים 584
 חלקאה בבית הכנסת..... 585
 חלקאה בבית הכסא או בבית המרחץ
 585
 חלקאה בלילה..... 585
 נטילת ידים לאחר חלאקה..... 585
 השתתפות אבל בחלקאה 585
 עלייה למירון בל"ג בעומר שיש שם
 מוזיקה 585
 סעודת חלאקה בתשעת הימים .. 585
 צילומי חלאקה..... 586
 השארת בלורית..... 586
 סעודת חלקאה האם דינה כסעודת
 מצוה 588
 שיט. האם סעודת חלקאה דינה
 כסעודת מצוה 588
 שכ. שמחה ותפילה וסעודת מצוה
 ביום הולדת..... 590

שלא. מדוע אנשי משמר מתענים ולא
משלימין. 604.....

יוסף

שערי

חלק אורח חיים

התורה, וכ"ש בלבוש סו"ס א', ובמקור חיים שם סק"א].

אך נראה בחמלת ה' עלי ליישב בכמה אופנים.

א. כיון שיש מעלה לומר פרשת העקידה קודם עלות השחר, ולכן השו"ע כתב הדין כן לאחר הדין של הקם במשמרת, וכן נראה מדברי השו"ע בס"ו שכתב שפרשת הקרבנות יאמרו ביום, ומשמע שפרשת העקידה יש לאומרו קודם עלות השחר, וכמו שכתב לדייק בספר ויעש אברהם (עמ' צג ד"ה פרשת), ובשולחן גבוה (סימן א' סק"ח), ושכן נראה מדברי הטור ע"ש, וכ"כ ביפה ללב (ח"א סימן א' אות כג) והוסיף שלכן כתב בטור וטוב ביו"י המוסיף, כיון שדין זה קשור לדין של למעלה של המשכים להתחנן. ובשו"ת שואל ונשאל (ח"ה חאו"ח ריש סימן א'). ואמנם בשער הכוונות (דרושי ברכות השחר ד"ה גם מעולם) מבואר שהאריז"ל היה אומר לאחר עלות השחר ולאחר טו"ת ע"ש.

ב. ועוד י"ל שהשו"ע התחיל קודם בפרשת העקידה, כיון שבס"א מיירי על הכנעת היצר, ופרשת העקידה היא גם באה להכנעת היצר, וכמו שכתב בב"י (סי' א" ד"ה וטוב לומר) שהטעם שאומרים פרשת העקידה כדי לזכור זכות האבות לפני הקב"ה, וגם להכניע יצרו לעבודת השם יתברך, וכמו שמסר יצחק נפשו.

ג. ועוד י"ל שבסימן א' מירי בעניני חסידות שטוב לומר, ולכן קבעו השו"ע לומר פרשת העקידה, ופרשת המן, שכתב במשנ"ב (שם סק"ב) שמי שהוא בעל תורה, ויש לו לב להבין וללמוד, אינו חייב לאומרם, משא"כ בקרבנות שהם חיוב לאומרם.

ואודות מה ששאל אם בגמ' בתענית (דף כז ע"ב) "כל העוסק בפרשת קרבנות כאילו הקריבם לפני המזבח", נראה דברי הגמ' הנ"ל הם על כל הקרבנות, וכמו שמוכח מדברי הגמ' במגילה (דף לא ע"ב) "כבר תיקנתי להם

א. מדוע כל פרשיות הקרבנות אינם מוזכרים באותו סימן

שאלה: לכבוד הרה"ג ר' יוסף שליט"א בעל מחבר הספר הנפלא שערי יוסף

ע' טור או"ח סוף סימן א' וטוב לומר פרשת העקידה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת הקרבנות כגון פרשת העולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם וכו'. (וע' ב"י שם).

ולכאורה צ"ב למה הטור לא כותב הלכה זו בסימן מח' "וקבעו לקרות פרשת התמיד כדאיתא במדרש בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר הקדמתי להם סדר הקרבנות כל זמן שעוסקין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני".

ועוד בתענית כז: בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם, האם כוונת הגמ' לכל הקרבנות או רק פרשת תמיד?

תודה רבה, מרדכי רוזין

בס"ד, יום ו' ב' דר"ח תמוז, ערש"ק פרשת קורח ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מרדכי רוזין שליט"א.

אודות מה ששאל מדוע מש"כ הטור שטוב לומר פרשת העקידה והמן ועשרת הדברות ופרשת הקרבנות, לא נתבאר בסימן מ"ח, ששם נתבאר דיני פרשת התמיד, ועוד יש להוסיף שהרי אינו כסדר התפילה, דלמעשה סדר התפילה אינו כן, וברכות התורה וכל הברכות מברכים קודם פרשת העקידה ופרשת המן ועשרת הדיברות, וא"כ מדוע נשנה כן בטור סו"ס א'. [ואין לומר הקרבנות קודם ברכות

שערי שני דינים בקריאת פרשת הקרבנות בכל בוקר יוסף

סדר קרבנות", וכן נראה מסתימת דברי הפוסקים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ב. שני דינים בקריאת פרשת הקרבנות בכל בוקר

לכבוד הרה"ג ר' יוסף שליט"א בעל מחבר הספר הנפלא שערי יוסף

נפלא !

אני אוהב הפשט, עם פשט כזה אני יכול ליהנות משבת אפילו יותר!!!

ואפשר שייך להוסיף על זה, דהנה יש לחקור אם המצוה של עקדה יצחק מתחיל בראש ההר או בתחלת הנסיעה כלומר בשעת "וישכם אברהם בבקר". לפי הפשט א' שלך אפשר י"ל שהמצוה מתחיל בשעת "וישכם אברהם בבקר" והיינו רפרש"י בפסחים ד. ד"ה נבדוק מצפרא, וישכם אברהם בבקר שלא המתין עד הנץ החמה. ממילא מובן היטב כמ"ש שפרשת העקידה יש לאומרו קודם עלות השחר. ממש געשמאק!!!

ואפשר להעיר על התירץ של הרב שליט"א "ואודות מה ששאל אם בגמ' בתענית (דף כז ע"ב) "כל העוסק בפרשת קרבנות כאילו הקריבם לפני המזבח", נראה דברי הגמ' הנ"ל הם על כל הקרבנות א"כ למה הטור הביא מימרא זו "כבר הקדמתי להם סדר הקרבנות כל זמן שעוסקין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני" רק בסימן של הקרבן תמיד ולא בסימן א'?

תודה רבה להריתחא דאורייתא, א גוט שבת, מרדכי רוזין

בס"ד, יום ה' י"ד תמוז ה'תשפ"ה

בענין כל העוסק בתורת חטאת, האם הוא דין בכל הקרבנות או לא.

יש בזה שני דרשות.

א. בגמ' במנחות (דף קי ע"א) "אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם אמר רבא האי לעולה למנחה עולה ומנחה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם", וכן איתא במדרש ויקרא רבה (ויקרא פרשת צו ז' ג'). ועוד.

ב. בגמ' בתענית (דף כז ע"ב) ובגמ' במגילה (דף לא ע"ב) על הפסוק קחה לי עגלה משולשת (בראשית טו ט) אמר לפנינו תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראים בהם לפני, מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם עכ"ל.

ומבואר דיש ב' דרשות לכל העוסק בתורת הקרבן, כאילו הקריבו, ויל"ע מדוע בעינן ב' דרשות.

ויש בזה ב' חילוקים א'. שבגמ' במנחות היינו דוקא כל העוסק בהבנה, אבל בגמ' בתענית היינו דסגי בקריאה, אף בלא הבנה. ב' שבגמ' במנחות איירי בעולה מנחה וחטאת, אבל בגמ' בתענית איירי בשאר קרבנות של ציבור.

ויש לבאר ההבדל שבקרבנות שהציבור, מביא די לקרוא אותם, אבל בקרבנות שהיחיד מביא, על חטאתו ועל אשמו, צריך ללמוד ולהבין, תורת חטאת ותורת אשם, ובלא זה אין כפרה.

**ג. נטילת ידים כשקם ממיטתו
כששומע אזעקה**

בס"ד, כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס
שו"ת וישמע משה ז' חלקים.

אודות במה ששאל בזה"ל: מעשים שבכל יום
בעוה"ר שאויבי ישראל משגרים כלי
משחית לכיוון ארץ ישראל באמצע הלילה,
ואמנם בחסדי ה' עלינו ע"פ רוב אין הטיל פוגע
במטרתו אלא מפילים אותו בדרכו לכאן, מכל
מקום הדבר גורם טירחה רבה לעשרות ומאות
אלפי אנשים שמתעוררים משנתם לקול
האזעקה וממהרים למרחב מוגן. ויש להסתפק
האם צריך ליטול ידים ג' פעמים על כל יד
לסירוגין כדין הניעור משנתו, או שמכיון
שדעתם לחזור למיטתם לישון מיד עם חלוף
הסכנה אינם חייבים בנטילה. ואם נאמר
שצריכים ליטול ידים סמוך למיטה, האם
כשחוזרים לישון לאחר מכן צריכים לחזור
ולהכין לעצמם מים בסמוך למיטה כדי שיטלו
מהם בקומם בבוקר, או שמכיון שפעם אחת כבר
נטלו בסמוך למיטה שוב אינם צריכים להכין
לעצמם מים ובבוקר יטלו מן הברז ושינה זו
נחשבת כשנה ביום שאין נוהגים להכין עבורה
מים בסמוך למיטה.

כיון שקמים אח"כ על מנת לחזור לישון, אין
צריך ליטול ידים, [אך הנוהגים ע"פ
הקבלה מקפידים ליטול ידים]. אבל אם רוצה
לשתות או להתעסק במשהו אחר לפני שחזור
לישון, שצריך ליטול ידים ג' פעמים. ומ"מ אם
הגיע כבר עלות השחר, צריך לקום ולחזור
וליטול ידים. [ברגע שמתאפשר].

מקור: ע"פ מש"כ הא"א מבוטשאטש (סי' ד'
ד"ה ממו"ח) שכל הקפידא של הוזה"ק
היינו שקם ממיטתו, ובמשמרת שלום א' וג', [וכן
הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פי"ג
הט"ז שאם אדם קם לטפל באמצע הלילה בבנו
הקטן ולתת לו בקבוק יכול להקל להקל לגעת

ובטור (או"ח סימן א' ס"ה) שכתב "וטוב לו מר
פרשת העקדה ופרשת המן ופרשת
הקרבנות כגון פרשת העולה ומנחה ושלמים
וחטאת ואשם", וכתב שטוב לומר, [ואח"כ בס"ו
כתב שטוב לאומר פרשת הקרבנות ביום, כיון
שהם במקום הקרבת הקרבן שהם ביום, ובב"י
שם כתב שכ"כ בשו"ת הרא"ש (כלל סימן א')].

ובטור בסימן מ"ח כתב "וקבעו לקרות פרשת
התמיד כדאי' במדרש בזמן שאין בהמ"ק
קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר הקדמתי להם
סדר הקרבנות כ"ז שעוסקין בהן מעלה אני
עליהם כאילו הקריבום לפני". ולפי"ז נראה דאף
בפרשת התמיד, יש לעסוק בהם ולהבינם, ויל"ע
עוד.

[וע"ע מש"כ בשו"ת חקרי לב (ח"א חאו"ח סו"ס
א') מדוע אין נזהרים לומר פרשת
הקרבנות בכל יום, ובפרט התלמידי חכמים,
והרי בגמ' בתענית דף כז ע"ב דאמר הקב"ה
לאברהם כל זמן שקורין בהם מעלה אני עליהם
וכו', וכתב שיש ללמד זכות כיון שעיקרם של
פרשיות אלו נתקנו לשם כפרה ות"ח שעוסקים
בלימודם תורתם היא זו שמכפרת עליהם, וכמו
שאמרו חז"ל בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל
מתכפר בתורה ובגמ"ח ע"ש, וכ"כ בשו"ת לב
חיים (ח"א סימן יא). ולפי מש"כ צ"ע, דהא בעינן
כפרה של עולה וללמוד את מעשה הקרבנות].

ואמנם החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן סז
ד"ה וראיתי) כתב דאף דאין חובה
בקרבנות, מ"מ באיזהו מקומן יש חיוב, וכ"כ
הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (שם) וכ"כ בשו"ע
הרב (סימן א' ס"ט) שאף מי שלומד יאמר איזהו
מקומן.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

אול"צ פ"א ס"ג בהערה, וכן אפשר להסתמך על הקולא שהביא המשנ"ב בסימן א' סק"ב שבשעת הדחק אפשר לסמוך ע"ז שכולא ביתא חדא הוא. [וכן הביא שם בשם הגר"ש גרוס שליט"א, שראוי לחוש בזה ולמלאות את הנט"י לבוקר].

ונפק"מ באשה שקמה להניק, שאינה צריכה ליטול ידים, וכ"כ בגא"א תשובות הגר"ח"ש סגל שליט"א (ח"ז סימן ג') שיש להקל אף בזה ע"פ האמור לעיל. [וע"ע בזה בספר אהל יעקב פסקי הוראה שם].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ד. האם צריך להיזהר לגעת בנקבים לפני עלות השחר

בס"ד, טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א אודות במה ששאל בזה"ל: כתב השו"ע סימן ד ס"ד: השכים קודם עמוד השחר, ונטל ידיו, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחרת, כשיאור היום, להעביר רוח רעה השורה על הידים. והכריע הרמ"א: ויטלם בלא ברכה, ע"כ. והנה בס"ג כתב השו"ע: לא יגע בידו קודם נטילה לפה, ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעינים. ויש להסתפק האם מי שנטל ידיו כשניעור וכעת הגיע עלות השחר צריך להחמיר ולהיזהר מנגיעה כמו כשניעור משנתו או שאין צריך לחשוש עד כדי כך. ע"כ שאלתו.

נראה שראוי להחמיר בזה, אך נהגו להקל בכך, ובפרט מחמת לחץ האזעקות [ויש מקפידים שלא לגעת בנקביו, עד שיטול ידים]. אך אם הגיע עלות השחר, יש להקפיד בזה, כיון שצריך ליטול את ידיו.

ויסוד הדברים בשו"ע (סי' ד' ס"ד) הביא מח' הראשונים, האם אדם שהשכים בבוקר, לפני עלות השחר, ונטל ידיו, אם צריך לחזור וליטול ידיו שוב, וכתב ברמ"א שבבוקר יחזור

בבבוקר בלא נט"י, ובספר אהל יעקב פסקי הוראה סימן ט', וכן מוכח ממש"כ במשנ"ב (סי' א סק"ב) וז"ל: ומיד כשיתעורר משנתו ואינו רוצה לישן יטול ידיו אף שנשאר מושכב. עכ"ל, ובמשנ"ב (סי' סב סק"ח) בשם הט"ז שמי שצמא בלילה במטתו שא"א לו ליטול ידיו ולברך יהרהר הברכה בלבו ע"ש, וע"ע בשער הציון (שם סק"א), [וע"ע במשנ"ב (סימן ד' סק"ג) למי שעשה צרכיו באמצע הלילה שירא שמים יחמיר על עצמו ויטול ידיו ויברך אשר יצר]. וכן כתב לי בנ"ד הגר"א צבי הכהן שליט"א רב דקהל חסידים שיכון ה', שאם דעתו לחזור לישון א"צ. [וכ"כ בשו"ת וישמע משה (פרשת שמות ה'תשפ"ה) בשם הגר"ש גרוס שליט"א, שאף שמעיקר הדין פטורים מנטילה, כיון שבדעתו לחזור לישון, ומ"מ כדאי להקפיד בזה על נטילה כדין, ויש בזה סגולה לשמירה בעת סכנה, שיסיר מידיו את הרוח רעה, ושכן הסכים הגר"י זילברשטיין שליט"א, אמנם הביא שם בשם הגר"ש"א שטרן שליט"א, שיש להקל בזה, ובשפלנו זכר לנו, והביא הדברים הנ"ל שכתבנו].

אך ע"פ הקבלה יש להקפיד בזה וכמ"ש בכה"ח (ס' ד' סק"ד וסקנ"ב) ששמע בשם הבן איש חי שיש להקפיד בזה, וכן כתב להחמיר בשו"ת יביע אומר (ח"ד חאו"ח סו"ס ב'), וכן כתב בספר ציוני הלכה (תפילה עמ' ד') הגריש"א זצ"ל שמעיקר הדין אפשר להתיר בזה אלא שראוי להחמיר, וכן השיב הגר"ח"ק בספר דעת נוטה (ח"א עמ' קעט).

ועכ"פ בשאלה דידן במי שהכין מים, האם צריך לחזור ולהכין מים כדי שבבוקר יטלו ידים בסמוך למיטה, נראה שיש לחלק בין אם קם לפני עלות השחר שצריך להכין מים כדי שבבוקר יטול ידיו סמוך למיטה, לבין אם קם לאחר עלות השחר שחוזר לישון, שאם כבר נטל ידיו אין צריך להכין מים. ונראה המיקל אף לפני עלות השחר יש לו על מה לסמוך, כיון שאפשר לסמוך בזה על שיטות הפוסקים שאם ישן לאחר חצות קלישא הרוח רעה וכמ"ש בדברי שלום שרעבי סימן מח' ובכה"ח סימן ד' סק"ד, ובשו"ת

שערי ביטול ברוב למי נטילת ידיים של שחרית יוסף

שטרן שליט"א, שיש להחמיר בזה כמו שקם משנתו].

ואם ישן לאחר חצות, יש לצרף דברי הפוסקים שאין רוח רעה לאחר חצות, וכמ"ש בבא"ח ועוד, ולכן יש עוד קולא שיכול לגעת בנקביו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ה. ביטול ברוב למי נטילת ידיים של שחרית

בס"ד, יום א' י"ג אייר התשפ"ה

לכבוד האברך החשובים רבי דב קוק שליט"א, מחשובי האברכים בבית מדרשנו.

אודות השאלה במי שנטל ידיו לילד באמטביה האם יש ביטול למים של נט"י בבוקר ברוב, כדי שיוכל להמשיך לרחוץ אותו, ואיזה חכ"א השיב, שיוציא את כל המים, ולא ירחוץ בהם.

והנה בטור ובשו"ע ובדרכי משה ובנושאים כלים ביו"ד סי' קט"ז מבואר שלא אמרינן בסכנה שבטילה בשישים, אך יש לחלק, ושאני הכא שאינו סכנה ממש

וכ"כ באשל אברהם להגאון מבוטשאטש (או"ח סימן ד' סק"ט) שבנטילת ידיים של שחרית שייך בזה ביטול ברוב, אף לדעת הט"ז ביו"ד שמחמיר בדגים עם בשר, הכא יודה שבטל ברוב ע"ש. ועוד הוכיח בזה ממש"כ בשו"ת חכם צבי (סימן קב) שמי רגלים בטלים ברוב לגבי אמירת דברים שבקדושה, ואם לגבי מי רגלים כ"ש למי נטילת ידיים שלא נזכר בגמרא ורק בזוה"ק עכת"ד.

וכן נראה מדברי הבן איש חי (ש"א פרשת אחרי קדושים הלכה ח') שנראה שמועיל בו ביטול.

ויטול ידיו בלא ברכה, ולפי"ז נראה שה"ה קודם נט"י באמצע הלילה, יש להזהר, וכמ"ש בשו"ע (שם ס"ג) "לא יגע בידו קודם נטילה לפה, ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעינים".

וכן כתב לדינא בהגהות רעק"א (סימן ד' על המג"א סק"ב) "וכן כשמשכים קודם אור היום ונוטל ידיו כיון דעדיין אסור ליגע בנקבים מספק דר"ר שורה עד אור היום (ע' סי"ד) אינו מברך א"י עד שיאור היום ויטול שנית. ולהמג"א מברך, וכן נראה בט"ז (סימן ד' סק"י).

ואמנם באור החמה (סימן ד' סקל"א) כתב להעיר שא"כ לא מצאנו ידיו ורגלינו שא"כ נמצא שמתחילת הלילה נאסר לגעת באוכלים ומשקין ע"ש. ולמעשה נראה שמקילים בזה ע"פ דברי הא"א הנ"ל (סימן ד' ס"א סוד"ה ממו"ח) שהנוטל קודם עלות השחר לית דחש שלא ליגע בנקביו משיאור היום דאם באנו לחוש אין ליגע גם קודם עלות השחר. וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן ב') שהרי הרבה קמים בימי הסליחות קודם עלות השחר ולא שמענו מעולם שברגע עמוד השחר יוצאים ליטול ידיים ג' פעמים כדי לא להתפלל ברוח רעה, ואף שיש חולקים על השיטה שעמוד השחר גורם, מ"מ השו"ע לא פוסק כן ע"ש. [וכן כתב בשו"ת וישמע משה (שם שאלה ד') בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א, ואמנם בספר נס להתנוסס (סימן לג) כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א להחמיר שלא לגעת במאכל ובמשקה ובנקבים ובחוטם, ואמנם ע"פ הנ"ל בדיעבד אינו נאסר].

אך מ"מ לכתחילה בעלות השחר יש להקפיד בזה וכמו שנראה בדרכי משה סימן ו' סק"ד ובמשנ"ב סימן ד' סקל"א שיאור היום יטול ידיו שנית לחוש שחוזרת אח"כ הרוח רעה. וכן השיב הגר"ח"ק בדעת נוטה (ח"א תשובה שצ"ג) שאף שלכתחילה יתכן וראוי להזהר בזה לא נהגו כן. ומ"מ ע"פ הקבלה שצריך ליטול ידיים, וא"כ ה"ה לגבי נגיעה בנקביו, שיש להזהר בכך. [ושוב נדפס בזה בשו"ת וישמע משה (שם) בשם הגר"נ נוסביום שליט"א הגר"ש גרוס שליט"א והגר"ש

הגאון האדיר רבי שמואל פנחסי שליט"א, מח"ס רבים].

במה ששאל בזה"ל: הסתפקתי בדין מקום שיש בו רק משתנות להטלת מי רגליים. וכמעשה שהיה אצלנו בישיבה שהיה שיפוצים והיו עוברים דרך ביה"כ. והשאלה אם דינו ככל ביה"כ. והרב יצחק יוסף שליט"א כתב אלי בזמנו שיש להקל בזה. ואכמ"ל. עכ"ל.

למעשה נראה, שדינו כבית הכסא, ואסור לדבר בו דברים שבקדושה, אך לגבי נטילת ידים לאחר שנכנס אליו אפשר להקל.

האם בית הכסא בזמנינו דינו כבית הכסא דפרסאי **והנה** לגבי בית הכסא שבזמנינו אם דינו כבית הכסא דפרסאי, שיש בפוסקים שכתבו שדינו כבית כסא דפרסאי, וכמבואר בשו"ע או"ח סימן פג ס"ד שבית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדים מיד לגומא כסתום דמי ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע וגם אין משתיינין בו חוץ לגומא, ובמשנ"ב שם סק"א כתב דהו"ל כאילו אין המקום זה בית הכסא, וכן בחזו"א או"ח סימן יז סק"א כתב בזה"ל: נראה דאין בית נאסר משום בית הכסא במעשה דהסכת רגליו אע"ג דהבית מיוחד לכך, וראיה מבתי כסאות וכו' עכ"ד.

נטילת ידים באמבטיא שיש בה שירותים בזמנינו **ומ"מ** לגבי נטילת ידים באמבטיא שיש בה שירותים, אף בזמנינו הפוסקים הקילו רק בדיעבד, ראה בשו"ת יביע אומר ח"ג סימן ב' כתב לדינא שאין ליטול שם ידים אלא במקום צורך גדול ובשעת הדחק כשאין לו אפשרות אחרת ליטול במקום אחר יטול שם וכשימצא מים אחרים יחזור ויטול ידיו, והטעם שיש להתיר בשעת הדחק אך בלא מחיצה, משום שיש לצרף בזה דברי הפוסקים שבזמנינו אין רוח רעה כ"כ ונחלשה, וגם בבית הכסא הרוח רעה חלשה, וסיים שם לדינא בזה"ל: מ"מ חזי לאצטרופי לסברות הנ"ל להקל בשעת הדחק

וכן נראה ממש"כ בספר פסקי תשובה (ח"א סימן ב') בשם הגאון מהר"י אבד סעראצק שאין מקילין במי נט"י שחרית שמהני ביטול ברביעית ולא דמי למי רגלים, ומוכח דרך ברביעית אפשר דאינו מועיל, אבל מהני ביטול בשישים.

אבל בשו"ת רבי עקיבא יוסף (ח"א סימן ד') כתב להוכיח עוד מדברי הפת"ש (יו"ד סי' של"ט סק"ד) בשם הפוסקים שבמקום שהמנהג לשפוך מים בשכונת המת, אך אינו בטל בשישים, ולכן כתב שה"ה וז"ל: ומי בא בסוד ה' לדעת עד היכן הדברים מגיעים, ובמופלא ממך אל תחקור, ע"כ לפום ריהטא כיון דחמירא סכנתא מאיסורא צריך לחוש אפילו במשהו עכ"ל. ומ"מ מהמשך דבריו מבואר שאין בזה איסור ברור, ומי שיכול שיזהר בזה. [וע"ע בזה בשו"ת שערי עזרא (ח"א, סימן א', וח"ב סימן א') שנקט שיש בהם ביטול].

ועכ"פ בודאי שבמקום צורך, שבאמצע לרחוץ בנו הקטן, בן כמה חודשים, שאין חייב ליטול לו ידים, כיון שלא נוגע באוכל, (עי' משנ"ב סימן ד' סק"י) מ"מ עד כמה שנוטל לו ידים מזמן שנולד ממידת חסידות, א"כ שריא עליהם רוח רעה, אך מ"מ אפשר לסמוך על הביטול ברוב במקום צורך, שלא ירוקן את המים, והתינוק הקטן יכול לבוא לידי חולי.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

ו. גדר בית הכסא במשתנות

בס"ד, מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הבחור החשוב והיקר השוקד באוהלה של תורה רבי שמואל פנחסי שליט"א. מבחירי ישיבת נתיבות החכמה, [בן ידידיו הגאון רבי אליהו פנחסי שליט"א, ונכדו של

ליטול ידיו בברז שנמצא בבהכ"ס שלנו, הואיל והוא תמיד נקי ע"י סילון המים שבתוכו אבל שלא בשעה"ד אין להקל בזה וכ"ש שאין לומר שם דברים שבקדושה. ואם אין קערת ביהכ"ס נקיה תמיד אין להקל כלל אף לענין נט"י. עכ"ל, וכן האריך לדינא גם בשו"ת יחיה דעת ח"ג סימן א', וכן כתב בח"ז סימן כז אות ב', וכן כתב בח"ט סימן קח אות יג, וכן כתב בילקו"י השכמת הבוקר ח"א עמ' תמ ע"ש.

וכן כתב לדינא בשו"ת תשובות והנהגות שם וז"ל: וכ"ז כשאין שם בית הכסא, אבל כשיש שם בית הכסא מאוס טפי, עיין שבת (י ב) שאני בית הכסא דמאוס ולא דמי למרחץ ע"ש, ואולי גם מדינא בזה הנכנס חייב ליטול ידיו אף שאין עיקרו לכך לבד, ובענינים אלו ספיקן להחמיר שפוגם מאד, וכשיש שמה גם בית הכסא מאוס טפי ואין להקל. עכ"ל.

ואולם בשו"ת אור לציון ח"א סימן א' נשאל אודות חדרים בבתי מלון וכדומה, שאין מצוי שם מים אלא בחדרי האמבטיה או השרותים הצמודים להם, היאך יעשה מי שמזדמן שם. ואין לו מים אחרים, אי שרי ליה ליטול ידיו שם או לא, ואם מותר לו לשתות מן המים הללו.

והשיב שם לדינא תשובה בדין בתי כסאות המצויים בימינו עם אסלה בתוכם, נ"ל דלא חשיבי כבית כסא קבוע המוזכר בגמ' ושו"ע, ואין שורה בהם רוח רעה. ושורה הרוח רעה רק מעל המקום שעושים הצרכים.

ואולם העיר עליו בשו"ת יביע אומר ח"ז עמ' רלא אות יג שהאול"צ הפריז על המידה בזה שבודאי שכל החדר של בית הכסא שיש בו אסלה נידון כבית הכסא יעו"ש.

ובספר אשי ישראל עמ' טו כתב לדינא שיכול ליטול ידיו בכדי להסיר את הרוח רעה אך בחדר אמבטיה ואפילו שיש שם שירותים, וכתב שם בהערה שכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ד סימן כט ואמנם הוסיף שם שכשנוטל בבית

המרחץ ירד הרוח רעה של הלילה וכשיצא משם צריך נטילת שנית מצד הדין של היוצא מבית המרחץ כמבואר בסי' ד' ס"ח, ואמנם כתב שם שבפרק נג סכ"ו ובהערות שם כתב שאפשר שבאמבטיה שלנו אם לא התרחץ בו לא צריך נטילה היוצא משם, ובסי"ב שם כתב שיש אומרים שאם יוצא מהאמבטיה ועדיין ידיו רטובות שלא צריך ליטול ידיו שנית ביציאה מהאמבטיה, ושם כתב שהיינו דוקא היכא שאין שם בית הכסא, ושן כתב לדינא בשו"ת חלקת יעקב ח"א סימן רה ובשו"ת ישעות משה סימן לא ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ו סימן יג ובשו"ת צ"א ח"ז סימן ה' שהתירו בזה משום שבזמנינו המקום לא מיועד רק לרחיצה אלא גם לשימושים נוספים כגון איחסון כביסה וכדו' ודמילמבואר במשנ"ב סי' פ"ג ס"ק ה' וסי' פז סק"ב, יעו"ש, ומכל דבריו דיש מקום להקל אף בבית הכסא שיש בו שירותים ליטול את ידיו שם. וע"ע בזה בספר הליכות שלמה עמ' רמח סכ"ד, ובשו"ת צ"א ח"ד ס' ב', ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קסח אות ב', ובשו"ת יצחק ירנן ח"א סימן ה' ובח"ה סימן ב'.

נטילת ידים בבית הכסא ברכבת או במטוס
ונשאלתי ע"י הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס וישמע משה, האם אדם שנמצא במטוס ומתפלל האם יטול ידיו בשירותים או ישפשף ידיו, הנה בשו"ת אגרות משה אבן העזר ח"א סימן קיד כתב שלגבי תפילה מותר ליטול שם, כי לא גרע מנקיין הידים המועיל לתפילה בשעת הדחק אבל מ"מ יגב ידיו מחוץ לבית הכסא, וז"ל: וליטול ידים לאכילה אין יכולין אף בבתי כסאות שלנו. ולתפלה אם אין מקום אחר יטול שם ידיו אבל לא יגבם שם אלא מחוץ לבה"כ, דלתפלה הא סגי בדיעבד גם בשא"ד שמנקין הידים ולא גרע זה מהם. ופשוט דעדיפא דעכ"פ נקיון דמיא הוי ולא יצטרך להדר עליהו לכו"ע אף להיש ספרים בתוס' ברכות דף ט"ו. אבל לכתחלה צריך לראות שאף לתפלה יהיה בביהכ"נ מקום אחר לרחוץ הידים עכ"ל, ואמנם לא כתב הדין הנ"ל האם יהיה עדיף לשפשף, אבל פשוט מדלא הזכיר דין זה בע"כ שלא ס"ל, וכן הו"ד הגרשז"א בספר

במטוס קוביות קרח בתוך מים ואם יכול לשפשף ידיו בקרח באופן שיבואו המים על ידיו עדיף טפי שיעשה כן אף שלא תהיה נטילה ממש בכלי אלא רחיצה במים גרידא, וירויח בזה שלא יצטרך להיכנס אל ביה"כ שיש שם רוח רעה. עכת"ד.

ועוד בנידון הנ"ל כתב ידידי הרה"ג נתנאל מנחם קנתן שליט"א בקונ' מנחת נתנאל הל' בין הזמנים עמ' 13 בשם הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א לגבי נט"י בבית הכסא, שכיון שאין אפשרות ליטול ידיו מחוץ לבית הכסא יכסה את מושב בית הכסא ויטול ידיו, והוסיף הראש"ל שיש בכה"ג לנגב את הידים מחוץ לבית הכסא, ומ"מ נראה שאף לדברי האגרות משה יש לסגור את מכסה האסלה, ואמנם שוב שאלתי בזה להגרע"פ היכא שנוטל ידיו בדוחק בבית הכסא האם צריך לכסות את האסלה והשיב שאי"צ, כיון שמנגב את ידיו בחוץ. וכנראה מה שהשיב הראש"ל שיש לסגור את האסלה הוא חומרא בעלמא.

נטילת ידים לאחר כניסה לבית הכסא ולא עשה צרכיו

בגמ' בסוכה דף מו ע"ב איתא "ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה", ולכאורה מבואר שחייב ליטול את ידיו, ובשו"ת הר צבי חאו"ח ח"א סימן ג' האריך בזה, ומצינו בפרי מגדים סימן ד' א"א סק"ב שהביא מהא"ר סק"ב שכתב שהיוצא מבית הכסא ימהר ליטול ידיו כי רוח רעה שורה על הבית הכסא, ע"ש, וכן כתב החיד"א במחזיק ברכה סק"ו, וכמו שכתב בפמ"ג סי' תרי"ג משב"ז סק"ב שאם יצא מבית הכסא קבוע אפילו לא עשה שם צרכיו צריך ליטול ידים כיון שיש שם רוח רעה ע"ש. ובחידושי רעק"א על גליון שו"ע שם ובביה"ל שם ד"ה ואם ובמשנ"ב סימן ד' ובסק"מ ובספר שולחן הטהור מאמר הצניעות ס"ג. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ג חאו"ח סימן א' אות ה' ו', ובח"ז סי' כז, ובשו"ת יחו"ד ח"ג סימן א', וראה מה שנתבאר לעיל. וכן כתב בילקו"י סימן ד' סעיף עט

הליכות שלמה תפילה פרק ג' סכ"ד וסקל"ז שלכתחילה אין ליטול ידים בבית הכסא, אבל בשעת הדחק כגון במטוס מותר ליטול ידיו שם לאחר עשיית צרכיו, וכן מותר ליטול שם ידיו לתפילה אם אין אפשרות אחרת עכ"ד, [וכ"ש בנטילת ידים לתפילה שאין צריך רק נקיון ואין דין כלי, ולא גרע ממה שכתב בחזו"א או"ח סי' כ"ד ס"ק כו, וכן הו"ד בספר דינים והנהגות פ"א ס"ו שאם יוצר כשידיו רטובות נחשב לנטילה שלא בכלי ודי בזה בנטילה שלאחר עשיית צרכיו עכ"ד, וממילא ה"ה לנטילת ידים לתפילה שאינו אלא נקיון כמ"ש בשו"ת אגרות משה]. וכן מבואר לדינא בשו"ת אוהל משה ח"ב סי' קכ"ו אות ג' בשם הגאון רבי יוסף אליהו הנקין זצ"ל בספר עדות לישראל יעו"ש, ועיין עוד בשו"ת זקן אהרן ח"א סימן א' לגבי הנכנס לבית הכסא ברכבת שאינו צריך ליטול ידיו יעו"ש, ובשו"ת ארץ צבי סי' קי וסי' קי"א שכיון שחדר זה נעשה ג"כ לרחוץ פניו וידיו בכיור שנעשה שם מותר ליטול שם ידיו יעו"ש, ועיין עוד בשו"ת אור לציון ח"ב פ"א ס"י שבבית הכסא שבמטוס יש להתיר ליטול שם ידיו אף בלא צורת הפתח כיון שהוא מיטלטל אין עליו כין בית הכסא אלא דין גרף של רעי שאינו עושה את כל החדר כיון שהוא מיטלטל יעו"ש, ובשו"ת בצל החכמה ח"ב סימן ז' אות ח' שכתב להתיר שם נט"י, ע"ש, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן לו ע"ש. וכן מבואר בחשו"קי חמד עמ"ס ברכות דף כו ע"א ושם הוסיף שהצואה נשרפת ע"י חומר כימי, והביא בזה דברי האול"צ הנ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו או"ח סי' י"ג, ובשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן ס', ובשו"ת יביע אומר ח"ג ס"א, ובשו"ת ודרשת וחקרת או"ח ח"ג סימן ב'.

ושוב נדפס גליון וישמע משה פרשת משפטים תשפ"ג ובשפלנו זכר לנו, וכתב שם, שכדברינו כן הורו הגאונים רבי נתן קופשיץ, רבי שמאי גרוס, רבי יעקב מאיר שטרן, רבי שמואל אליעזר שטרן, ר"ע פריד שליט"א, שבודאי צריך נטילת ידים במים דוקא לתפילה, ואם א"א באופן אחר יטול ידיו בביה"כ, ומכל מקום יסגור מכסה האסלה קודם הנטילה, ועוד הביא שם שהוסיף הגר"ש גרוס שהרבה פעמים מחלקים

ולברך תוך כדי דיבור יצא והרי תוך כדי דיבור
אין שהות כדי ליטול ידיו, וכתב שם במג"א סי'
רכ"ז סק"ב שמיידי כגון שלא עשה צרכיו עדיין.
וכתב שם להוכיח שמבואר שאם לא עשה צרכיו
מעיקר הדין אין צריך נטילה, ורק נהגו להחמיר,
וכתב שם שלכן כיון שמעיקר הדין קבעו
מתחילה שחדר בית הכסא יהיה מעבר למרפסת
לכן אפשר להקל בזה, ומ"מ כתב שם שהמחמיר
תע"ב.

ואמנם היכא שהוא במשתנות ע"פ דברי הגר"ח
מברלין בשו"ת נשמת חיים הנ"ל אפשר
דיותר קילא, ואפשר להקל בזה, ובצירוף דברי
הכה"ח שם שלא חשש לרוח רעה, [ואפשר אף
שאין צריך להחמיר בזה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שהנכנס לבית הכסא ליטול משם חפץ בלבד
צריך ליטול ידיו.

ואמנם בכה"ח סקס"ה נראה בשם הכרם שלמה
דדוקא היוצא מבית הכסא שעשה שם
צרכיו צריך ליטול ידיו.

ובשו"ת אור לציון ח"ב פרק א' תשובה ט' כתב
שלמעשה אם לא הכניס ידיו מעל
הבית הכסא אין בו רוח רעה ואי"צ ליטול ידיו
ע"ש. ויש לצרף בזה שיטות הפוסקים שבית
הכסא שבזמנינו הרי הוא דמיא לבית הכסא
דפרסאי וכמו שכתב בשו"ת זקן אהרן ח"א סוף
סימן א', ומ"מ למעשה החמרת הפוסקים
להחמיר בזה, אך המיקל יש לו בזה על מה
לסמוך.

ומ"מ לגבי משתנות, נראה דיש להתיר בזה ע"פ
מש"כ הגר"ח מברלין בשו"ת נשמת חיים
סימן ג' להוכיח מדברי התוס' ישנים ביומא דף ל'
ע"א ד"ה מצוה, שכתב "אומר ר"ת מכאן יש
ללמוד שהנכנס להשתין מים אי"צ ליטול ידיו,
אם לא שפשף, ואם שפשף מיהא אין צריך לברך
על הנטילה וכו' ". עכ"ל, ולפי"ז נראה שהיינו
דוקא שנכנס למקום המיוחד לזה וכמ"ש בתוס'
בסוכה דף לו ע"ב, ע"ש, וראה מש"כ בדבריו
בילקו"י מהדו"ח ח"א עמ' רלה, ע"פ דברי
הירושלמי פרק הרואה שהו"ד להלן, שמעיקר
הדין יש בזה קולא.

ולכן בנ"ד שעובר דרך המשתנות, מעיקר הדין
לכתחילה צריך ליטול ידיו, כיון שעל כל
החדר יש שם בית הכסא ושורה עליו רוח רעה.

ואמנם הביא בילקו"י מהדו"ח ח"א עמ' ריב
שבבית הכסא שמשמש כמקום קובע
למעבר למרפסת שם הוא מניח איזה דברים,
נראה שהמיקל שלא לרחוץ ידיו בכל פעם
שנכנס ויוצא יש לו על מה לסמוך, וכתב שם
להוכיח ממה דאיתא בירושלמי בפרק הרואה
והו"ד בהרא"ש שם סימן יג היה יושב בבית
הכסא ושמע קול רעם או ברק אם יכול לצאת

שערי ליטול ידיים בחורף למי שסובל מיובש יוסף

לכבוד הרה"ג שמואל צבי רייזמן שליט"א

אודות השאלה לגבי ברכת אשר יצר לחולה מבוגר שיש לו בריחת שתן,

כתב בשו"ע או"ח סימן ז' ס"ד "אין שיעור להשתין מים כי אפילו לטיפה אחת חייב לברך, שאם יסתם הנקב מלהוציא הטיפה ההיא היה קשה לו וחייב להודות", ולפי"ז ה"ה הכא שחייב בכל טיפה, ובכל פעם יצטרך ל... ולברך, והנה מקור דברי השו"ע מדברי הרא"ש בכלל ד' סימן א' שנשאל מבנו במי שלפעמים כשהולך לאכול או לבית הכנסת ובודק עצמו ומטפסף מעט אם צריך לברך ברכת אשר ישר והשיב בזה"ל: העושה צרכיו או הטיל מים אפילו מעט מעט צריך לברך כיון שנפתחו נקביו עכ"ל, ואמנם יש מקום לדון דוקא שהולך לבית הכסא ולא היכא שיוצא לו מעט כל כמה זמן,

ובשו"ת הרמ"א סי' צח נשאל באיש אחד שהיה לו חולי האבן ומכח החולי היה מטפסף ממנו תמיד מי רגלים לאונסו והשיב בזה"ל: אמנם מי שרגיל הוא בכך ואי לא יתפלל יפטר מן התפלה לעולם בודאי מותר לו להתפלל בלא גוף נקי, דלא אתא איסור דרבנן ודחי לחיוב דאורייתא או לתפלה שהיא מצוה דרבים, ולהכי התיר לו להפסיק בין אהבה לק"ש כדי שיקרא ק"ש ויתפלל. וה"ה בנדון זה ג"כ אילו לא יכנס לב"ה או לא יתפלל אין לו תקנה ודאי מותר לו להתפלל, ובשעת הטפת המי רגלים יפסיק ואח"כ יחזור ויתפלל אף על פי שנשארו בבגדיו, מאחר שמן התורה אינו אסור רק נגד העמוד בלבד. ולא דמי למה דאמרין הוצרך לנקביו אל יתפלל, דהתם יש לו לבדוק בעצמו ולשמור נקביו בשעה שמתפלל, אבל בכאן שאין מועיל לו בדיקה בודאי אנוס הוא ולא גזרו ביה רבנן. והנה מצאנו מהרא"י ז"ל שכתב בתש"טז, שנדה יכולה לכנס לב"ה בימים נוראים משום עגמת נפש, כ"ש שהוא זקן ואינו לפי כבודו, וגדול כבוד הבריות, שמותר לו לכנס ולהתפלל וכן כתב מהרא"י ז"ל בתרומת הדשן, לענין המתעטש בתפלה דרך מטה דלא נהיגי בזה"ל לחזור לאחוריו משום כבוד הבריות, וה"ה בכה"גיט ותדע דהא אמרינן פרק בני העיר, המשתין אל

ז. ליטול ידיים בחורף למי שסובל מיובש

לכבוד הגאון הגדול ר' יוסף אביטבול שליט"א **שאלה:** מי שסובל מיובש בידיים כמצוי בימי החורף, האם יכול ליטול ידיו רק על האצבעות?

תשובה:

בס"ד,

יום ה' י"א כסלו ה'תשפ"א

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א,

בנטילת ידיים של שחרית יש חיוב ליטול ידיים כרגיל.

לאחר בית הכסא, עדיף להתפנות צרכיו הקטנים במשתנות, [שיש בהם פחות רוח רעה, ואין להם דין גרף של רעי]. ואז בשעת הדחק ישפשף ידיו, ולא יטול אם יש לו פצעים, אבל רק ביובש קשה להתיר. (עי' שו"ע סי' ד' סכ"ב, ומשנ"ב סקכ"ו).

לנטילת ידיים לסעודה, וקשה לו מאוד ליטול ידיו, כגון שיש לו פצעים יכרוך ידיו במפה. (עי' שו"ע סי' קס"א ס"א ומשנ"ב סי' קסב ס"ק סט, ושער הציון שם סקנ"ה, ובשו"ת אבני ישפה ח"ג סימן א', ובשו"ת הראשון לציון ח"ב סימן יט).

במים אחרונים יכול להקל במידי דמנקי.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ח. ברכת אשר יצר לחולה מבוגר שיש לו בריחת שתן

בס"ד

ניסן תשפ"ד

שערי ברכת אשר יצר לחולה מבוגר שיש לו בריחת שתן יוסף

קללה, והשיב שיברך שאיו מברך על מה שמטפטף תמיד אלא על הבריאה אשר יצר בחכמה והיא גופא טובה יעו"ש, [ונפק"מ שמי שעשה בדיקת שתן ואנס את עצמו שצריך לברך וכן כתב בשו"ת מנח"י ח"ו סי' לח ודלא כמ"ש במקור חיים] וכן הביא דבריו בשו"ת שבט הלי ח"ג סימן צ"ד אלא שלא נתבאר מתי יש לברך. [וע"ע בשו"ת שאילת משה חאו"ח סי' לד].

וכן נראה ממש"כ בשולחן גבוה סימן ז' אות ד' שמי שיש לו אבנים בכליות שמשתין בכל רגע בכאב גדול מזער צריך לברך בכל פעם שיוצא מבית הכיסא יעו"ש, ולפי"ז נראה שה"ה הכא שצריך לברך כל פעם.

ומצינו שנה' הפוסקים מתי יברך חולה המחובר לקטטר, ומצינו בזה ד' דעות בפוסקים (א). בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' סימן א' אות ג' כתב לגבי מי שיש לו קטטר מחובר אל כלי והמי רגלים יוצאים לחוץ שחייב לברך בכל פעם שמוציא מי רגליים ואם נוטפים במשך על הזמן יברך רק בזמן שהפסיק כבר לטפטף, יעו"ש. וכן כתב בילקו"י ח"א סימן ז' סעיף ח' שיברך בכל פעם שמרגיש שגמר להטיל מימיו ואם אינו מרגיש יברך בכל פעם שרואה שנפסקת הטיפה בכלי הזכוכית, וצריך שבגדיו העליונים יהיו נקיים ולא יהיה בהם ריח רע יעו"ש, וכן כתב בהלכה ברור ח"א סימן ז' הלכה יב, וכן נראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן ס', וראה עוד בספר חיי משה ח"א עמ' נו.

(ב). בהליכות שלמה תפילה פרק כ' סעיף כח הו"ד הגרשז"א שמי שמחובר לגופו צינור להוצאת צרכים לא יברך אלא בבוקר יעו"ש, בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סימן ב' כתב שמי שמחובר לקטטר יברך פעם אחת ביום, ויברך בבוקר כיון שבודאי עשה בלילה, יעו"ש. וכן כתב בספר לב אברהם ח"ג סימן א'.

(ג). בשו"ת באר משה ח"ד סימן ז' אות ח' כתב שיברך מתי שמסירים או מחליפים לו את הקטטר ועי"ז בודאי פסק האבר מלטפטף מי רגלים. יעו"ש. וכן כתב בשו"ת בית אבי סימן

יתפלל עד שישהא כדי הלוך ד' אמות משום ניצוצות, פירוש שמנטפין ניצוצות ממנו עד ד' אמות. והשתא יש לדקדק דכשמים שותתים על ברכיו תוך תפלתו אמאי לא הצריכו לו ג"כ להמתין כדי הלוך ד' אמות משום ניצוצות, והתירו לו להתפלל מיד שפסקו מי רגליו. אלא ודאי ש"מ דאם היה אנוס לא החמירו בניצוצות, ולכן אם השתין קודם תפלתו דאינו אנוס ויוכל להמתין החמירו לו להמתין. אבל בניצוצות שבאו לו באונס לא החמירו, וה"ה בנדון דידן שאין להחמיר. ועוד יש לומר, דאע"ג דכתב הרא"ש לענין הפחה דמוטב לו לעבור זמן תפלה וכו', היינו דוקא לענין הפחה אבל לענין מי רגלים אין להקפיד כ"כ. דהא מצינו דין הפחה יותר חמור מדין מי רגלים, שהרי בקש להתעטש מרחיק ד' אמות וכשחוזר למקומו אומר רבון העולמים וכו', וגבי היו שותתין מי רגלים על ברכיו לא מצינו שהצריכוהו להרחיק ד' אמות ואף על גב דמבקש להסך רגליו לא הצריכוהו להרחיק, ש"מ דלא החמירו גבי מי רגלים כ"כ. ואף על פי שידוע שאי אפשר לו לעמוד על עצמו אם אנוס הוא שרי ומותר לכתחילה. ודוקא שלא הוצרך לזו בשעה שהתחיל להתפלל רק שידוע שקודם גמר תפלתו אי אפשר לו להתאפק, אבל אם נצרך לכך ודאי אסור ותפלתו תועבה. ואין חילוק בין אנוס או לא מדלא מחלק בהכי אהא דמקשינן. הא דאמרו הנצרך לנקביו הוי תפלתו תועבה ואח"כ אמר תפלתו תפלה. ואמרינן פ"ה דשבת אין הזב יוצא בכיס שלו, ולא מצינו שהחמירו להתפלל עם הכיס ההוא אף על גב שהוא לובשו ע"מ שיפלו בו ניצוצות הזוב. ולכן נ"ל דאין להחמיר במקום האנוס ושאי אפשר לו ליזהר. ומ"מ נראה דיש לו להקפיד שיהיו לו בגדים העליונים נקיים, רק יהא לו בגד או ספוג סביב איברו ואז המי רגלים כמונחים בכיסו דמי מאחר שהוא אנוס ואי אפשר לו בענין אחר. זהו הנ"ל בשאלתכם, עכ"ל, וכן הסכמת האחרונים, ונראה מדברי הרמ"א שאי אפשר לדקדק בזה כמו שאי אפשר לאוסרו בלימוד ותפילה.

בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סימן ב' נשאל במי שמטפטף תמיד מי רגלים לאונסו אם יכול לברך אשר יצר כיון שהוא מין

שערי זמן ברכת אשר יצר למי שנצרך לנקביו כל זמן יוסף

פה עיה"ת בני ברק

ט. זמן ברכת אשר יצר למי שנצרך לנקביו כל זמן

בס"ד, י"א אדר ה'תשפ"ה

אודות השאלה לגבי זמן ברכת אשר יצר.

במשנ"ב סימן ז' סק"ב "מי ששותה סם המשלשל דיש בדעתו מתחלה לפנות הבני מעיים עד שתכלה הזוהמא מהם ע"כ י"א דלא יברך כ"א אחר גמר ההוצאה וי"א דיברך בכל פעם והמנהג כסברא אחרונה אך בשלשול חזק שמרגיש שמיד יצטרך לפנות שנית אסור לברך כדלקמן סימן צ"ב שאפי' בד"ת אסור [ש"ת]."

ונראה ששיעור מיד הוא חצי שעה, וכמו שמצינו בכמה מקומות, ולכן ה"ה כאן אם יצטרך כל חצי שעה,

ואמנם אפשר דהיינו דוקא חולי המשלשל, אבל מי שדרכו בכך, ויכול להיות שיצטרך עוד 10 דקות ויכול להיות שיצטרך עוד שעתיים, נראה שיברך אשר יצר.

ושו"ר בערוך השולחן שם סק"ד שכתב להביא דברי השע"ת בזה"ל: אך אם נראה לו שתיכף ומיד יצטרך ימתין בהברכה עד גמר הנקיות ודבר זה תלוי בהבנת הלב. עכ"ל, ולפי"ז כתב דהיינו דוקא תיכף ומיד, ועוד כתב דהוא תלוי בהבנת הלב, ולכן כל מקרה לגופו, כפי ראות העינים, אם יצטרף תיכף ומיד או לא.

ומ"מ אם מרגיש שיצא מיד, אסור לברך אשר יצר, כמבואר בס"י צ"ב, ונתבאר הדינים במק"א, ואכמ"ל.

י. הנחת תפילין לגידם

אודות השאלה למי שיש לו פצע בידו ואינו יכול להניח שם תפילין היכן יניח תפילין.

מח' שזמן הברכה מסתברא כאשר נתמלא הכיס ומחליף על כס אחר אז צריך לברך.

ד. בשו"ת דברות אליהו חלק י סימן מא שאם הוא מרגיש שיוצאים ממנו טיפות הרי הוא חייב לברך על פעם שמרגיש שיוצא ממנו טיפה, אבל אם אינו מרגיש יש לברך פעם אחת ביום בבוקר כשקם משנתו יעו"ש, וכע"ז כתב לדינא בשו"ת אבני דרך חלק יד סימן ג' שאם יודע שפסקו המי רגלים יברך אבל אם אינו יודע יברך פעם אחת בבוקר ויכוון לשאר היום, אלא א"כ מחליפים לו את השקית שיכול לברך.

ובנ"ד כיון שלא יודע בדיוק מתי יוצא ואינו שולט בזה ואינו כמו מכשיר קטטר שרואה, נראה לדינא [לאחר חיפוש היטב בדברי הפוסקים ולא ראיתי למי שדיבר וכתב בזה] לכאורה שיברך רק מתי שמחליפים לו טיטול. [ויש גם מקום לחוש לדעת הגרשז"א, וסב"ל].

וגם מה שהרבה שואלים כל הזמן בטיפות שיוצאים לאחר עשיית המי רגלים בבית הכסא אם צריך לברך שוב אשר יצר, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן א' למו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א השיב בזה שאם הטיפות יצאו מחמת שנשארו במקור האמה ממה שהשתין קודם אין צריך לברך בכה"ג, אבל אם מרגיש שנעקרו כמה טיפות מהמקור צריך לברך אשר יצר יעו"ש, וכן כתב לדינא בפסרי תשובות ח"א עמ' סט אות ה', וכן שמעתי להורות לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א וא"כ נמצא שחולה זקן אשר יש לו טיטול אפשר שכל הזמן יוצאים מי רגלים. [ומשום רוח רעה שיוצאת מהקטטר נתבאר במק"א].

ולכן נראה להלכה: שיכול לברך היכן שפסקו המי רגלים, ולא רגיל אח"כ לצאת עוד, אבל אם יוצאים לו מי רגלים כל הזמן ולא שולט בזה, יברך פעם אחת בבוקר. או עכ"פ מתי שמחליפים לו ונשאר נקי.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שערי האם אשה נשואה יכול לברך בגילוי הראש יוסף

יא. האם אשה נשואה יכול לברך בגילוי הראש

לכבוד הגאון רבי נריה ברבי שליט"א

מש"כ לגבי נשואות, שאסור להם להתפלל או לברך בגילוי הראש אף שהם בביתם,

בדבר השאלה, האם אשה נשואה צריכה לכסות את ראשה בשעת הברכות, איתא במס' סופרים פרק יד הלכה טו פוחח שנרעים כרעיו או מי שראשו מגולה מותר לו לפרוס על שמע ויש אומרים מי שכרעיו מגולים ובגידו פרומים פורס על שמע אבל לא מי שראשו מגולה שאינו רשאי להוציר אזכרה מפיו, ע"כ.

וכתב בב"י או"ח סי' צ"א שנח' האם מותר לברך בגילוי הראש או אסור, וברבינו ירוחם סוף נתיב ט"ז פסק שאסור לברך בגילוי הראש, ושכן נקטינן, ובשו"ע סי' צ"א ס"ה כתב בזה"ל: יש אומרים שאסור להוציא אזכרה בראש מכולה ויש אומרים שיש למחות שלא להיכנס לבית הכנסת בגילוי הראש עכ"ד, ומ"מ דינא כתב שם בכה"ח סק"ב שאעפ"י שכתב מרן השו"ע הדין הנ"ל בשם יש אומרים בב"י כתב דהכי נקטינן, וכן כתב בפרי חדש אות ג' שיש להחמיר כדברי האוסרים, שכן נראה מדבריו שהי"א השני רק בא להוסיף שגם להכנס בבית הכנסת אסור, וכן מוכח ממש"כ בשו"ע סימן ר"ז סעיף ג' וז"ל: ולא יברך ערום, עד שיכסה ערותו, במה דברים אמורים באיש, אבל אשה יושבת ופניה של מטה טוחות בקרקע, כי בזה מכסה ערותה, ואפילו אם אינו ערום, אם לבו רואה את הערוה או שראשו מגולה אסור לברך עכ"ד, ולכאורה מבואר מדברי השו"ע שאשה יכולה לברך ערומה, אפילו שראשה אינה מכוסה, אבל איש אסור לברך ערום או שראשו מגולה, ולכאורה נראה לדיוק מדברי השו"ע שהדין הנ"ל הוא דוקא באיש, אבל מוכח שהוא אסור לברך בגילוי הראש.

ואולם באור זרוע ח"ב סימן מג כתב, בזה"ל: הכל עולים למנין שבעה ואפילו קטם

לגבי גידם ברמ"א סי' כ"ז ס"א הביא מח' ראשונים שגידם שאין לו יד שמאל ורק זרוע דעת התוס' שיניח תפילין בלא ברכה, ודעת האור זרוע שפטור מתפילין, ומ"מ כתב במשנ"ב שם סק"ו שאם אין לו יד שמאל כלל או אפילו קצה הזרוע שלמעלה ממקום הקיבורת נשאר ומקום הקיבורת אין לו כלל פטור מלהניח השל יד אף בימין, והביא המשנ"ב שיש מחמירין בזה וכתב שם בשער הציון סק"ז שעכ"פ יניח בלא ברכה

ויל"ע בטעם המחמירים הא בעינן יד כהה או הנחה בשמאל ובדיעבד מעכב וכמ"ש במשנ"ב שם סק"א, א"כ מה מהני להניח תפילין בלא ברכה.

ולגבי מי שיש לו פצע בכל יד שמאל ואינו יכול תפילין כתב במשנ"ב שם סק"ט שאם התפשט המכה בכל הבשר תפוח לצד הקובדו יכול לסמוך על דעת המקילין להניח את התפילין בבשר התפוח אשר בחצי העצם העליון של העצם, ועוד כתב שם שאם המכה גדולה מצטער מהנחת תפילין פטור מלהניח תפילין של יד אפילו נשאר לו מקום ויניח של ראש בלבד.

ויש להקשות מה ההבדל בין מי שיש לו מכה שמצטער שפטור ולא יניח ביד ימין, ובין מי שגידם שיניח ביד ימין, וי"ל שמכה הוא זמנית משו"ה אין לעקור דברי חכמים ולהניח תפילין ביד ימין, אבל בגידם שהוא דבר קבוע לא יעקרו תקנת חז"ל להניח תפילין של יד, ולכן יניח ביד ימין עכ"פ בלא ברכה

ולגבי מי שיש לו פצע ביד שמאל ויש לו רטיה, כתב במשנ"ב שם סק"ח שיניח את התפילין על הרטיה ולא יברך כיון שהרטיה חוצצת, וה"ה מי שיש לו גבס, ויש אומרים שלבני אשכנז יברך על התפילין של ראש שני ברכות.

שערי האם אשה נשואה יכול לברך בגילוי הראש יוסף

אסור להזכיר השם בגילוי ראש מדינא מכ"ש באשה דאינה רשאית לברך בגילוי ראשה וצל"ע עכ"ל,

וכן כתב בחדד לאלפים או"ח סימן ב' אות ח' וז"ל: אסור להזכיר ה' בגילוי הראש וכו' וצריכות ליזהר בזה הנשים הטובלות לענין ברכת הטבילה עכ"ל, ומבואר שנשים נשואות חייבות בכיסוי הראש בברכה. וכן כתב להזהיר בבא"ח ש"ש פרשת משיני אות יט וז"ל: וטוב להניח סודר על ראשה בשעת הברכה ותסיר אותו חברתה מעליה אחר הברכה ותטבול עכ"ל, וכן כתב לדינא בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז בהשמטות לאו"ח סו"ס א' והביא דברי החס"ל ה"ל יעו"ש, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סימן טו אות יא יעו"ש, וכן כתב בשפע טהרה סימן ר' סק"ב, וכן הו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה נדה פרק י"א ס"כ שטוב שתכסה ראשה במגבת יעו"ש, ובספר אוצרות הטהרה עמ' תנט כתב שהגרי"מ שטרן שליט"א כתב לו שמצד הדין אין צריך לכסות אבל טוב לכסות משום כבוד הברכה, ושכן שמע מהגר"מ ברנסדורפר שנוהגות הנשים לכסות, ע"ש, וכן כתב בספר קנה בושם סימן ר' בביאורי השו"ע סק"ו והסויף שאף הנוהגים כדעת הרמ"א כיון שלדעת השל"ה יש לטבול ב' פעמים א"כ העומדת על גבה תניח כיסוי על ראשה בשעת הברכה ותסרינו ותטבול שנית יעו"ש. וכן כתב בארחות טהרה פרק יז ס"ז יעו"ש יעו"ש, וכן כתב בשו"ת חיי הלוי ח"א סימן עח אות ג' שיש נוהגין לכסות הראש משום כבוד הברכה ע"ש.

ואמנם בחוט שני נדה עמ' שכט הסתפק בזה, וכתב שלכאורה אפשר שיש בזה חסרון בכבוד הברכה כיון שתמיד שערן מכוסה, אבל בתולות שאינם מכסות שערות ראשן אין כאן חסרון בכבוד הברכה יעו"ש, ונראה דמעיקר הדין אין חיוב להחמיר בזה מדברי המשנה בחלה הנ"ל וכן כתב בשו"ת אור יצחק ח"ב חיו"ד סימן ל'.

וכן הו"ד הגריש"א בספר הערות עמ"ס כתובות דף ע"ב ד"ה פרוע שהביא קושית הרע"א

וכו' ואין נראה בעיני מנהג רבותינו שבצרפת שמתירים לברך בראש מגולה, ואיני יודע לקיים מנהגם אם לא כדעת תנא קמא שבמסכת סופרים עכ"ל, וכן מבואר ברא"ש בברכות דף ס' ע"ב שמן הדין מותר לברך בגילוי הראש, וכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"א סימן קנ"ג, וכן מוכח ממש"כ בספר המכתם ברכות דף ס' ע"ב, ובארחות חיים הל' מאה ברכות אות ה', וכן כתב בביאור הגר"א סימן ח' סק"ו שרק מידת חסידות שלא להזכיר השם בגילוי הראש אבל מן הדין מותר יעו"ש. וכן נראה דס"ל בשו"ת מהרש"ל סימן עב שמעיקר הדין נראה שמותר אבל כבר הורו לאיסור.

ואמנם לגבי אשה יש לעיין בזה ממה דאיתא במשנה בחלה פרק ב' משנה ג' האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה, ומבואר שיכולה לברך אע"פ שהיא ערומה, ובברכות דף כד ע"א ונפסק בשו"ע יו"ד סימן שכ"ה, וכן כתב להעיר בשו"ת איש מצליח ח"א סימן כד אות א',

ונהנה בשו"ע יו"ד סי' ר' סעיף א' כתב, כשפושטת מלבושיה כשעומדת בחלוקה תברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ותפשוט חלוקה ותטבול, ואם לא ברכה אז תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים וכו' עכ"ד, ומבואר להדיא מדברי השו"ע שאפשר לברך בגילוי הראש, ואמנם מריש דבריו נראה שלכתחילה קודם כל מברכת ואח"כ פושטת חלוקה, וא"כ לכאורה נראה דה"ה לכיסוי ראשה, ועיין.

ובראבי"ה ח"א ברכות סימן פב כתב בזה"ל: ושמעין מהכא דאיש ואשה הטובלים יכול לעכור המים ברגליהם ולברך על הטבילה ובלבלד שיתכסה גופם בהם ותכסה שיערה בבגד ותברך כו' עכ"ל, וכן כתב ברע"א בקושץ מפרשים עמ"ס כתובות דף עב ע"א וז"ל: ולכאורה לא הבנתי מדוע לא כתבו שצריך ג"כ לכסות ראשה, דדלעתי הקלושה באשה נשואה אם מברכת בגילוי ראש יותר האיסור מבאיש, כיון דבאשה פריעת ראשה מדאורייתא אסור, אבל באיש אינו אאל מדת חסידות ואפילו הכי

שערי בירך על תפילין של יד על מצות תפילין יוסף

ולגבי כיסוי שער נשים לרוקנות, עי' שו"ת יביע אומר ח"ו סימן טו, שמעיקר הדין אין חיוב לכסות את הראש, אך נכון שיכסו, עי' בשו"ת צי"א ח"ב סי"ג, ובשו"ת יחו"ד חלק ה' סימן ו', כתב ללמד זכות מה שנוהגות להקל בזה, ובילקו"י סימן צ"א יעו"ש, ואמנם בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז דף רפ"ט ע"א החמיר בזה גם לרוקות ושיש למחות במי שמיקל בזה ועיין בשו"ת יביע אומר שם אות יא מה שהעיר ע"ד, ומכ"ז נראה שכיסוי ראש אינו חיוב, אך ראוי ונכון לכסות את הראש בשעת הברכה.

בהליכות בת ישראל פרק ה' הערה ו' כתב בשם הגרשז"א שנהגו לכסותו בעת התפילה או ברכה אבל מעיקר הדין אינם חייבות יעו"ש, וממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שמעתי בתחילה להחמיר בזה, אך אח"כ אמר שהוא דין רק בתפילה אבל בברכות מעיקר הדין יש להקל בזה, ושלמעשה צ"ע בזה.

תבנא לדינא: שמעיקר הדין נשים [אף נשואות] אינם חייבות בכיסוי הראש אף בשעת הברכות, אך טוב שיחמירו על עצמן לכסות את הראש, ואף בשעת הטבילה, וכמו שכתב בחס"ל ובבא"ח, אבל במקום שקשה להם לכסות כגון בלילה וכדו', יש מקום להקל בזה, כיון שאינו חיוב.

יב. בירך על תפילין של יד על מצות תפילין

בס"ד, שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מנחם שרעבי שליט"א

אודות מה ששאל בזה"ל: בירך על מצות תפילין של יד על מצות על של יד האם יברך על של ראש להניח או דלמא שכבר אין צריך לברך לבני אשכנז ולבני ספרד.

תלוי במח' הפוסקים האם שינוי ברכה בעל האם הוא נחשב שינוי ממטבע ברכה

הנ"ל, וכתב, אלא ודאי דשני דברים הם דכיסוי הראש של אנשים הוא ענין של הכנעה משא"כ של נשים הוא ענין שזה ערוה שמביא לידי הרהור וילפינן הא מקרא דד"ק וא"כ לגבי עצמן אי לא הוה ערוה ממש לא צריכות לכסות כדמבואר במשנה דערומה היא וחברתה קוצות חלתן ערומות דלא שייך בהם גדר הרהור ומצד כיסוי ראש של אנשים לא שייכא בנשים כמו שחזינא בפוסקים בסתמא דלא שייך ענין זה בנשים עכ"ל, ועיין עוד מש"כ בזה בספר אבני שהם עמ' תתרלז.

ואמנם לענ"ד יש להחמיר בזה כיון שבראב"ה כתב להחמיר בזה לכסות את ראשה, אבל אינו חיוב מעיקר הדין כיון שלא נזכר בדברי השו"ע הנ"ל בסימן ר'.

ואמנם בעיקר הטעם של כיסוי ראש, מבואר בקידושין דף לג ע"א ובמס' כלה שהובאה בר"ן בקידושין דף נ' ע"א שהוא משום ששורת דרך ארץ לכסות ראשם בפני גדולים, וממילא נראה שה"ה לגבי נשים נשואות שהולכות בכיסוי ראש, משא"כ ברוקות. וכן כתב בספקי תשובות ח"א עמ' תשיט שנשים נשואות חייבות בכיסוי ראשן בשעת תפילה וברכה ואפילו נמצאות בחדרי חדרים אבל לענין בתולות המנהג שאינן מכסות ראשן אף לא בשעת תפילה וברכה יעו"ש.

וכן הביא בשו"ת רבבות אפרים חלק ו' עמ' תקעא שלמעשה מקילים בדין תפילה וברכה שתאמר ללא כיסוי ראש וכנוהג העולם וכמו שנראה מדברי הגר"א סימן ח' סק"ט שכתב שזה רק מידת חסידות, ושכן מוכח מדברי הגמ' בברכות דף ס' ומדברי הרמב"ם בפרק ז' מהל' תפילה ה"ג וה"ד וז"ל: בשעה שיקץ בסוף שנתו מברך ודוא על מטתו כך אלהי נשמה וכו' כלובש בגדיו מברך בא"י אמ"ה מלביש ערומים וכו' וכשמניח סדינו על ראשו מברך עוטר ישראל בתפארה עכ"ל, ומשמע שאפשר אף בלא כיסוי ראש יעו"ש.

שערי ברכה על תפילין לאחר עשיית צרכיו יוסף

מברך להניח קודם קודם הידוק ג"כ ועל של ראש מברך על מצות, ושכן כתב מהר"ש ווינטורה, ואמנ הביא שבמכתם לדדו סימן יא כתב לחלוק ע"ז וכתב שלבני אשכנז אם נזכר קודם ההידוק יברך להניח ובשל ראש לא יברך כלל ואם לא נזכר יברך כשמניח על ראש להניח לבד ע"ש.

ובמסגרת הזהב על קיצור שו"ע סימן י' אות ג' שאם בירך על של יד על מצות תפילין ותו כדי דיבור אמר להניח יברך על של ראש על מצות תפילין, והו"דסבכה"ח שם סקל"ט, וכתב ולי נראה דלא נאמרו דברים הללו דתוך כדי דיבור חשיבא ברכה אחת אלא במי שצריך ברכה אחת וטעה בדיבורו ואמר נוסח ברכה אחרת וחזר בו תוך כדי דיבור ואמרנוסח הברכה שצריך לו לזה אמרין דחשיבא ברכה אחת ואין צריך לחזור ולברך, אבל בכה"ג שצריך לברך לשתי הברכות והתפילין מונחים לפניו ואמר נוסח הצריך לשניהם י"ל דיצא ידי חובת שתי הברכות ואין צריך לברך עוד ע"ש וכן הביא בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן לז, ובשו"ת דעת ישראל או"ח ח"א תשובה לב, וכן כתב לדינא בהיכל הוראה ח"ג הוראה א', ע"פ דברי השע"ת הנ"ל, וע"ע בפמ"ג א"א סימן כה סק"א, ובשו"ת באר משה ח"ה סימן יא מה שהאריך בזה.

יג. ברכה על תפילין לאחר עשיית צרכיו

בס"ד, ט"ז מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, אודות השאלה לגבי ברכה על לבישת תפילין לאחר צרכיו הקטנים, שמורה בזה שרק לאחר צרכיו הגדולים יברך.

בשו"ע סימן כה סעיף יב כתב "הזיזם ממקומם אדעתא להחזירם מיד צריך לברך", ואולם הרמ"א שם כתב שנהגו שלא לברך והכי נהוג.

במאירי בפסחים דף ז' ע"ב ד"ה אלא כתב שאף אם בירך בעל לדעת גדולי הרבנים יצא ומ"מ כתב שם שלדעתו הרי הא שינוי בברכה ע"ש, ובשו"ע הרב או"ח סי' תלב ס"ד נראה שיצא יד"ח.

ובספר בירור הלכה חיו"ד סימן רפט הביא שבפסקי הר"י פלאט שבספר הפרדס סימן לט כתב שלפי השעה שמברך על תפילת של יד ושל ראש ברכה אחת להניח תפילין אם בירך על מצות תפילין לא יצא עד דמברך להניח, אך מצינו שהר"י פלאט מחמיר בנוסח הברכות לגבי בדיעבד ע"ש.

באשל אברהם מבוטשאטש סי' כ"ה ד"ה שכחתי, כתב כעין מקרה זה וז"ל: שכחתי וברכתי על של יד על מצות ונזכרתי ואמרתי גם תיבת להניח, דהיינו על מצות להניח תפילין, נראה פשוט שאין בזה שום חשש לומר שלא לברך על של ראש אח"כ, דגם שכי' שתיקנו להניח על תחלת המצוה ועל מצות על סיומה, מכל מקום אין טעם זה החלטי מוכרע כל כך, רק כיון שקבעו חז"ל ב' ברכות על של יד ושל ראש יש לברך ב' גם אם כמצוה אחת, וכיון שיש ב' ברכות אין קפידא בהקדים המאוחרת, גם כיון שיש חזרה תוך כדי דיבור, ואמר להניח תפילין הרי זה כאלו לא אמר יותר רק להניח, גם אמירת על מצות להניח גם בלי חזרה הוא גם כן כאומר רק להניח, ובאחד מכל טעמים צלע"ע, אך בצרופ כולם אין חשש, וגם לפי מה שכתבתי במק"א שעיקר הסמך הוא מצד המנהג שע"י זה אין לכולי עלמא עוד חשש ברכה לבטלה בזה, מ"מ אין לומר שע"י שנוי בנוסח הברכה מכפי הנהוג יהיה חשש, כי כיון שהונהגה הברכה גם אם יש בה שנויים רבים אין קפידא כלל כל שאיננו נוגע לגבי המטבע שטבעו חז"ל בדרך קפידא ובמק"א כתבתי קצת בזה. עכ"ל, ומבואר שאין הברכות מעכבות זו את זו,

ובשערי תשובה סימן כה סק"ה הביא מהמחזיק ברכה סק"ז שמי שטעה ובירך על תפילין של יד על מצות תפילין יצא ואם הוא מבני אשכנז אם נזכר קודם ההידוק

הלכות עמ' כב בהערה. [וכן נראה לפי מהש
הסתפק בחזו"א או"ח סימן יז אות ד' וה' אם
לבית הכסא בזמנינו אם יש בית הכסא דפרסאי].
ואמנם יש שהביאו בשם החזו"א שאין לברך
לאחר עשיית צרכיו על התפילין כיון שיש בזה
מח', וכן הו"ד בשם הגר"ח בעיונים במשנ"ב
ח"ד עמ' קיא. ואמנם בקונטרס הזכרונות סימן
ה' אות כה, שנכון לחשוש ולא לברך על תפילין
כשחוצלן לבית הכסא אך הרוצה לסמוך על
המשנ"ב ולברך רשאי, אך הוסיף שם בשם
החזו"א שאם לא עשה צרכיו לכו"ע אין לברך
כיון שבית הכסא שלנו הוא ספק פרסהאי, ומ"מ
אם יוצא לבית הכסא לגדולים אם יחזור לברך
על התפילין, ושם כתב שלמעשה צריך לחזור
ולברך, וראה שם בהערה 63.

ולפי"ז יש לעיין בזמנינו שאדם נכנס לבית
הכסא רק לעשות צרכיו הקטנים, הא
סו"ס אידחי ליה מהמצוה, ובשו"ת אבני ישפה
ח"ג חאו"ח סימן ט' כתב שלכן אף בכה"ג שעשה
צרכיו הקטנים צריך לחזור ולברך כיון שאידחי
ליה מן המצוה, וכתב ששמע שבשבט הלוי ח"ג
כתב שלא נוהגים כן, וכתב שם שתמוה בעיניו
שלא נוהגים כהלכה. ע"ש. [וע"ע בשו"ת שערי
יושר ח"ד חאו"ח סימן י' מה שהאריך בזה].

וכן כתב לדינא בהליכות עולם ח"א פרשת וירא
ס"ד בביאורים וכתב שלהלכה צריך לחזור
ולברך ואין לומר בזה סב"ל ובפרט שדעת
השו"ע שכל שחלץ התפילין מיד ע"ד לחזור
וללו בשם צריך לברך, ושכן כתבו לדינא בשו"ת
באר משה ח"ו סימן יא ובשו"ת משיב ה' סי'
ת"ד ע"ש. וכן ראה מש"כ בזה בשו"ת יביע אומר
ח"ח חאו"ח סו"ס ב' בהערה. וכן כתב לדינא
בילקו"י מהדו"ח ח"א עמ' תרכב שאף אם מניח
תפילין כמה פעמים ביום צריך לברך עליהם בכל
פעם, וכן אם חלץ את התפילין כדי לכהנס לבית
הכסא אפילו אם היה בדעתו לחזור ולהניחם
מיד כשיצא מבית הכסא, חוזר ומברך עליהם
כשחוזר להניחם שמכיון שאין בית הכסא מקום
שראו להיות בו עם התפילין, נחשב הדבר
להפסק, ואפילו בזמן מועט, ואף אם היה הבית
הכסא קרוב צריך לברך על התפילין, וכתב שם
לבאר שם שאף שיש חולקים בזה, מ"מ איכא

וכתב במג"א סקכ"א כתב שאם חלץ את
התפילין כדי להכנס בהם לבית הכסא
צריך לברך כיון שאינו רשאי להכנס בהם לבית
הכסא, ואידחי ליה, ושכן נראה בגמ' בסוכה דף
מו ע"ב, ומ"מ כתב שאפשר בבית הכנסת שלנו
בבתים שאינו רחוק כשלהם בשדות אינו צריך
לברך, ולכן סתם הרמ"א שאינו צריך לברך ע"ש,
ובפמ"ג א"א סקכ"ב כתב שנהגו כהמג"א שלא
לברך, וכן כתב בדרך החיים דיני הנחת תפילין
וברכתן ס"ט, ובבא"ח ש"ר וירא הלכה יג ובכה"ח
סימן כה סקע"ח, שיש לחשוש לדברי המג"א
והפמ"ג שבבתי כסאות שלנו שאינם רחוקים לא
יברל, ואף שרבים פסקו לברך, קימ"ל שסב"ל
כנגד הרוב ולכן יהרהר הברכה בלבו ע"ש.

ואמנם בשיורי קרבן על הירושלמי פ"ג דיומא
ה"ב ובארצות החיים סימן כה סקצ"ד
כתבו להקשות ע"ד המג"א מדברי הירושלמי
ביומא פ"ג ה"ב שאמר שכהן המיסך רגליו
במקדש עשואהו כהפליג וטעון טבילה, ומבואר
שאף בבית הכסא קרוב צריך לחזור ולברך על
התפילין, שהרי הבית כסא של כבוד היה
במקדש כמבואר בתמיד פ"א משנה ע"א.

והגרע"א ובספר לחם הפנים סימן י' ועוד
אחרונים כתבו להקשות ע"ד המג"א
מדברי הגמ' בברכות דף כג ע"א שחולצין ד"א
לפני שנכנס לבית הכסא, ומבואר שאף בבית
הכסא רחוק, יש הפסק כמו בבית הכסא קרוב.
וכתב בספר תורת חיים סי' כה סקכ"ד שכל
שנכנס לבית הכסא צריך לחזור ולברך, וכן כתב
בב"ח ובעולת תמיד סקי"ח ובט"ז סקי"א ובא"ר
סק"כ, ובחיי אדם כלל יג ס"ו.

ובמשנ"ב סי' כ"ה סקמ"ז, כתב שאם הוריד את
התפילין שנכנס לבית הכסא אף אם
היה בדעתו ללו בשם תיכף צריך לברך לכו"ע
שהרי אינו רשאי להכנס בהם לבית הכסא, וכתב
שם בשם החיי אדם שה"ה אם חולץ את התפילין
להפיח בהן שצריך לחזור ולברך כיון שנדחה מן
המצוה ע"ש, וכן בביה"ל ד"ה וי"א שלא לברך,
האריך שכל שנכנס לבית הכסא צריך לחזור
ולברך. וכן הו"ד החזו"א בישועות כהן קובץ

שערי תפילין שנפלו על ידי אחר האם צריך לצום יוסף

יד. תפילין שנפלו על ידי אחר האם צריך לצום

בס"ד, תמוז התשפ"ה

לגבי השאלה תפילין שנפלו עם הנרתיק ע"י ילדו הקטן, כיון שלא שמר עליו, מה דינו, והורה חכ"א שליט"א שאינו צריך לצום, ואף אין צריך יום אחד ללמוד בסדרי הכולל בתענית דיבור, ואכתוב בזה בקצרה עיקרי הדינים.

(א). אם התפילין נפלו ללא הנרתיק, [בין של יד, ובין של ראש, בין תפילין דרש"י או דר"ת] צריך להתענות, [מקור הדברים בשו"ת מהר"י ברונא סי' קכז וז"ל: מי שנפלו לו תפילין בארץ, כך ראיתי רבתי מנהיגים, אם לא אכל בו ביום יתענה בו ביום, אע"פ שלא קיבל עליו התענית מאתמול וכו', וגם בנפילת תפילין איכא סימנא כדאמרינן בגמ' (מו"ק כה.) האי מהן דאתהפיק ליה רצועה דתפילין ליתבי בתעניתא עכ"ל, ובה"ג שם כתב בשם ספר באר שבע סי' י"ב שסמך למנהג משום זלזול ולכן ראוי להתענות בו ביום ע"ש. וכן כתב בכנסת הגדולה בהגהות טור סימן מ' שנהגו להתענות מי שנפלו לו תפילין ושכן יש בזה סמך בספר משפטי שמואל סי' יב ע"ש, והו"ד במג"א סי' מ"ד סק"ה, ושו"ע הרב שם ס"ב, ובכה"ח סי' מ' סק"ה).

(ב). בזמנינו שאנו תשושי כוח פודים את התענית בסכום הכסף שאוכל בדרך כלל באותו יום, (בשו"ת חיים שאל ח"א סימן יב כתב שכיון שלא נזכר בש"ס ובפוסקים שמי שנפלו התפילין מידו שיתענה יש להקל לתשושי כוח שבמקום תענית יתנו צדקה לכפרתם וכ"ש אם הוא צורבא מרבנן וממעט בת"ת יתן צדקה לכפר על עון נפילת התפילין וגדולה צדקה לכפר אפילו למזיד וכמו שאמרו חז"ל וק' לשוגג או אנוס ע"ש, ובכפות תמרים שם, ובברית עולם על הספר חסידים סימן תתריב, ובכה"ח שם, ובשו"ת רב פעלים חאו"ח ח"א סי' ל"ג, ובשו"ת תורת חים זוננפלד סי' פ"ו, ובבהליכות עולם ח"א עמ' לא, ובשו"ת יבע אומר ח"ב חאו"ח סי' כח אות ב', ובשיעור הצדקה, בשו"ת רב פעלים

ספק ספיקא, ומ"מ במקום מצוה דאורייתא סמכין על ספק ספיקא לברך, ויעו"ש בהערה מה שהביא בזה תשובה בכת"י, ע"ש.

ואמנם רבים נהגו שלא לברך, וכמו שכתב באות חיים ושולם סקט"ז שהלכה כמנהג המג"א, ובשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן ג' כתב שלמעשה מנהג העולם שאין מברכים ובפרט בבתי כסאות שלנו ואין להאריך, עכ"ל, ואמנם דבריו תמוהים דלמעשה אין להכנס אף לבתי כסא שלנו עם תפילין, וגם החזו"א הסתפק בבתי כסא שלנו אם דינם כבתי כסא דפרהסאי, וכ"ש אם נכנס לבתי כסא שמצויים בהם לכלוך, ואינם נקיים כ"כ [בלשון המעטה]. וא"כ לכאורה בודאי יש לברך, וכמו שכבר העיר באבני ישפה שם ע"ד השבט הלוי שם. ולכן אף בבית הכסא דבזמנינו לא שייך לדונם לספק בית הכסא דפרסאי כיון שהצוה נשאת שם הרבה זמן ולא מתנקים כראוי, לכן בודאי שצריך לחזור ולברך.

ולמעשה יש עיצה לכיון לפטור את ברכת התפילין עד שיוריד אותם פעם הבאה, וכעין מש"כ בביה"ל סימן ח' לגבי הורדת התפילין, וממילא שוב לאחר שנכנס לבית הכסא אף לצרכיו הקטנים, לאחר מכן יכול לחזור ולברך לכו"ע.

ומ"מ אם נכנס למשתנות, אף שיש מקום לומר שאינו חשוב היסח הדעת, מ"מ גם בזמנינו נראה שדינם כבית הכסא, [ונתבאר במק"א בתשובה בגדר משתנות] ולכן נראה שאף בכה"ג יש לעשות תנאי.

ומבואר שאף לבני אשכנז יש מקום גדול לברך אף לאחר צרכיו הקטנים, ועכ"פ להורות שרשאי לברך, כדעת החזו"א, ואם יעשה תנאי יכול לברך.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שערי תפילין שנפלו על ידי אחר האם צריך לצום יוסף

ברונא הנ"ל שאם נפלו לארץ עם הכיס שלהם, כיון שסו"ס איכא ביזיון, וא"כ ליכא לחלק בין כיסוי לכיסוי, ואמנם הגר"ע פריד שליט"א השיב שאם נפלו הנרתיק אף אין צריך לתת פרוטה לצדקה, וצ"ע).

ה). אם נפלו הרצועות, אף שלכתחילה צריך להקפיד שלא יפלו ויגררו על הארץ, אין צריך להתענות. (א"ר ומחצית השקל שם).

ו). אם התפילין נפלו ע"י אדם אחר כגון שהניחם במקום שאינו משומר או שנתן לבנו הקטן לקפל, אם נפלו ללא נרתיקן מ"מ ראוי שיתן כסף צדקה או שילמד בתענית דיבור יום אחד, [וכנ"ל] כיון שפשע שלא הניחם במקומם משומר. ואם נפלו עם נרתיקן, [וכ"ש בתוך הנרתיק והניילון] אפשר להקל שא"צ כלום. (במשנ"ב סי' מ' סק"ג, כתב "נוהגין העלות לעתנות כשנופל תפילין מידו על הארץ", ומדבריו נראה דדוקא שהוא מידו, אבל אם נפלו ע"י בנו א"צ להתענות, ואמנם בשער הציון שם ציין למג"א סי' מ"ד סק"ה ושם במג"א כתב בזה"ל: "ובמשפטי שמואל (סי' י"ב) כתב קצת סמך למה שנהגו העולם להתענות כשנפלו תפילין על הארץ". ומוכח דבכל אופן צריך להתענות, וכ"ש אם היה פשיעותא, ושור"ד שהשיב הגר"י זילברשטיין שליט"א והו"ד בספר אבני חושן ח"ג שצטט שאין חשש בקיפול תפילין ע"י קטן שיודע להזהר שלא יפלו, וכן העולם נוהג, אבל אם נותן לבנו שלא הגיע אף לעונת הפעוטות את תפילין לקפל ונפלו מידו מסתבר שהאב צריך לצום, עכ"ד, וכן נראה לענ"ד מדברי היש"ש בב"ק פ"ד לד, שאף שקטן שהזיק פטור, לפעמים חייב מדין מעמיד, [וכמו שהארכתי לדינא בגליון פסקים והלכות מס' 15], וה"ה הכא שאם הניח התפילין במקום שאינו משומר בודאי שחייב לדינא, ואמנם מו"ר הגר"ע פריד שליט"א השיב לי שלמעשה לא נהגו להתענות, ורק אם התפילין נפלו לו, עכ"ד, ואמנם כנתבאר לכאורה יש מקם להחמיר בזה לכל הפחות בתענית דיבור או להרבות בלימוד התורה, וכנ"ל).

ח"ד סו"ס כח כתב שהוא קס"ב פרוטות, ולפי"ז בזמנינו הוא כ-20 ש"ח. וכע"ז השיב הגר"ע פריד שליט"א בשו"ת שימושה ולימודה או"ח שהוא כ-20 ש"ח).

בחורי ישיבות ואברכי כולל יכולים לפדות את התענית בלימוד יום אחד בתענית דיבור. (בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ט"ו כתב שבחורים ילמדו יותר ב' או ג' שעות במקום התענית, ע"ש, ואמנם בספר הליכות והנהגות לבעל הקה"י עמ' כג כתב שיעשו תענית דיבור במקום צום, וכ"כ לדינא בשו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' יד, ובשו"ת אז נדברו ח"ח סימן כ', ובבית ברוך כלל י"ד ס"ק רכה, ויסוד הדברים ממשי"כ הגר"א באגרת עלים לתרופה וז"ל: וצריך האדם כל ימי חייו לייסר עצמו ברסן פיו ותאותיו אבל לא בתעניות וסיגופים וזוהי דרך התשובה הנכונה, ודרך חיים תוכחות מוסר, ודבר זה יותר טוב מכל התעניות והסיגופים שבעולם. עכ"ל, ונתבאר במק"א בארוכה, וגדר תענית דיבור, השיב הגר"ע פריד שליט"א שם דהיינו ללמוד באותו יום בשעות הסדרים בתענית דיבור).

ג). אם התפילין נפלו עם הכיסוי הפלסטיק, אין צריך להתענות, אך ראוי לתת פרוטה לצדקה (כמבואר בשו"ת מהר"י ברונא שם, וז"ל: ורבותי החמירו להצריך תענית אפילו כי נפלו לארץ עם הכיס שלהם, ובכה"ג אני מיקל ליתן פרוטה לצדקה עד דנפלו קציצה לארץ, ואפילו אם הרצועות בידו, אבל ברצועות ליכא קפידא עכ"ל, והו"ד לדינא בשיירי כנסת הגדולה סי' תקס"ו הגהות טור אות ג', ובמחזיק ברכה סי' מ' סק"ב, ואמנם במג"א סי' מ"ד סק"ה, ובשתילי זיתים שם סק"ה, שא"צ להתענות ולתת כלום, ואמנם יש שכתבו שיתן כסף לצדקה וכמ"ש בשיירי כנסת הגדולה שם, וא"ר סו"ס מ' ובמחצית השקל סו"ס מד, וחס"ל סי' מ' סק"ה, ובכה"ח פלאג"י סימן י את לח, וביפה ללב ח"א סי' מ"ד סק"ה, ובבא"ח ש"א פרשת חיי שרה הי"ח, ובערוך השולחן סי' מ"ד ס"א).

ד. אם התפילין נפלו בתוך הנרתיק והניילון, ראוי לתת פרוטה לצדקה. (כדמוכח בשו"ת מהר"י

שערי האם אף בזמנינו יש חיוב להניח תפילין כל היום יוסף

אודות השאלה האם אף בזמנינו יש חיוב להניח תפילין כל היום, ועכ"פ בעת הלימוד התורה לאברכי כולל, וכמו שעורר לאחרונה הגה"צ רבי דב קוק שליט"א.

מצינו בפוסקים כמה טעמים מדוע לא נהגו להניחם כל היום.

הדבר פשוט שבזמן הש"ס נהגו להניח התפילין כל היום, כמבואר בגמ' בברכות דף כג ע"ב הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו וכו', ובשבת דף לה ע"ב תקיעה שלישית לחלוץ תפילין, ובגמ' בביצה דף טו ע"א היה בא בדרך בער"ש ותפילין בראשו, וכה"ג בעירובין דף צה ע"ב ובמו"ק דף כג ע"ב, ובסוכה דף כו ע"ב לגבי שינה עם תפילין והנחתן עם נשותיהם, ובגמ' בב"מ דף קה ע"א היה נושא משאוי על ראשו ותפילין ובראשו וכו', ובברכות דף מד ע"ב, ובמנחות דף לו ע"א, ובירושלמי ברכות פ"ב, וכן כתב בערוך השולחן סי' לז ס"ג שמנהג רבותינו חכמי המשנה והגמרא ללכת בתפילין כל היום. ע"ש"ף וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן יח וז"ל: אין ספק דמשמעות הש"ס דלכתחילה מצוותה כל היום ובודאי משמעות נוטה דברור דבכל היום מקיים מצווה מה"ת ולא רק דרבנן כך קבלו מדורות עולם דאיכא בתפילין חובות ומצווה והחוב יצא בהניח פעם ביום גם שלא בשעת קר"ש ע"ש, ואמנם צ"ע מדברי הגמ' בברכות דף ל' ע"ב "אל אנא תפילין מנחנא" משמע שחבירו לא היה מניח, ובגמ' בשבת דף קיח ע"ב "דא"ר ששת תיתי לי דקימית מצות תפילין" וברש"י שם, שמבואר שאינו אלא מידת חסידות. ובחידושי הרשב"א בשבת דף קל ע"א כתב לבאר מה דאמרינן בגמ' שם שכל מצוה שלא מסרו עצמם עליה עדיין רפויה בידם וז"ל: ומשום כך עדיין רפויה בידם דמועטין שבישראל מניחין תפילין עכ"ל.

בשו"ע או"ח סי' ל"ז ס"ב כתב "מצותן להיותם עליו כל היום, אבל מפני שצריכים גוף נקי וכו' ואין כל אדם יכול לזוהר בהם נהגו שלא להניחם כל היום". וכן כתב בלבוש שם שכיין שצריכים גוף נקי לא נהגו להניחם כל היום. ומ"מ

ז). אם רואה תפילין של חבירו שנפלו, אי"צ לעשות שום דבר. (אמנם בשו"ת שדה הארץ ח"ד חא"ח סי' יא כתב שצריך להתענות, ואולם להלכה אי"צ להתענות כנתבאר בשו"ת חיים שאל שם, ובחידושי רע"א ע"ד השו"ע בשם הכפות תמרים סוכה דף מא ע"א ד"ה גם אני, וביפה ללב סי' מ"ד אות ב', ובשו"ת יבי"א ח"ב חא"ח סי' כח אות ג' ויג ובח"י חא"ח סי' נה בהערה לח"ד סקי"ז).

ח). **לגבי זמן התענית**, במהר"י ברונא שם מבואר שהוא באותו היום אם עדיין לא אכל, ואמנם בספר כף החיים פלאגי סימן י' אות לח כתב שיתענה למחרת ויקבל התענית מבעוד יום כיון שצריך קבלה, וכן כתב בשו"ת יחו"ד ח"ג סימן ג' אות א' שכן כתבו עוד אחרונים, ובילקו"י או"ח ח"א סימן מ' ע"ש, ואמנם הסכמת הפוסקים לדינא שהתענית תהיה באותו היום, ונתבאר מדברי המהר"י ברונא ובהגהות באר שבע שם, ובשיירי כנסת הגדולה סי' תקס"ו ס"ז ובא"ר סי' מ סק"ה ובחס"ל סי' מ' ס"ה ובבא"ח ש"א פרשת חיי שרה הלכה יח, וכן הוא לדינא.

ט). **מ"מ יש להזהר כדי שלא יפלו התפילין** שלא להוריד ולהניח את התפילין באויר, אלא קרוב לשולחן, וכמו שנהג החזו"א, (כמבואר בספר דינים והנהוגות פ"ג אות ט).

י). תענית על תפילין דר"ת שנפלו, ראה בשו"ת אורחותיך למדני ח"י סימן ה' שלענין התענית אי"צ להחמיר ע"פ השו"ע סי' ל"ד ס"ד, ואף לפי הקבלה אינו צריך להתענות כיון שהתענית על תפילין שנפלו אינם מדינא דגמרא, ועכ"פ אפשר שדי בתענית דיבור או שיתן מעט כסף לצדקה.

טו. האם אף בזמנינו יש חיוב להניח תפילין כל היום

בס"ד

טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יעקב זיילבד שליט"א

שערי האם אף בזמנינו יש חיוב להניח תפילין כל היום יוסף

הבאי המזיקים לגוף ולנפש וינפשו לבם לקבל עליהם עול מלכות שמים". ובמג"א סי' לז סק"ב כתב שאפילו מי שידוע בעצמו שיש לו גוף נקי לא יניחם כל היום מפני הרמאים.

עוד מצינו שגס רוח לא יניח תפילין, וכמו שהביא באליה רבה סימן כה סק"ב בשם ספר ברוך שאמר שגס רוח לא ישא תפילין ע"ש, וכן כתב במנורת המאור פ"ב עמ' קו,

והאריז"ל בשער הכוונות דרושי תפילין דרוש ה' כתב בזה"ל: גם לטעם זה עיקר מצוות תפילין הוא בבוקר בעת התפילה לפי שאז יש מוחין גמורים, אבל בשאר היום שאינן אלא מכח רשימו בלבד לכן אינה כ"כ מצווה וחובה כמו בזמן התפילה עכ"ל, וכן כתב בכה"ח סי' לז סק"ב, ואמנם בספר ראשית חכמה שער הקדושה פ"ו אות עא כתב וז"ל: טוב לנו להניח תפילין כל היום כדי שיכנעו ממנו הקליפות עכ"ל. וכן כתב הגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א בספר פאר יעקב עמ' קפד שבתיקונים (ב' א') איתא בזה"ק "ולכן טוב להתיחד בתפילין כל היום, אם אפשר, או רוב היום, או מקצתו מלבד זמן התפילה".

עוד טעם כתב בשו"ת ישועות יעקב סימן לז "ראיתי שלמים ויראי ה' שמניחים תפילין כל היום, ורק אנו שעסוקים ברוב טרדות הזמן לא יכולים להניח". והו"ד בביה"ל סי' לז ד"ה מצוותן, שהביא דברי הפמ"ג והו"ד להלן ודברי הישועות יעקב, וכתב "ועיין בספר א"ר שמוכח מדבריו דמי שידוע שיש לו גוף נקי אין לו לפטור א"ע ממצות תפילין כל היום. ופשוט דכונתו אם יודע שיוכל ליזהר א"ע ג"כ מהיסח הדעת דהיינו עכ"פ משחוק וקלות ראש כמו שכתבנו לעיל בכלל כ"ח ע"ש. ועיין בספר מעשה רב שכתב דאם חושש ליוהרא בפני הבריות מותר בשל יד לבד. ומ"מ טוב לעשות של ראש קטן והרצועות יהיה ג"כ מכוסות מלילך בשל יד לבד עכ"ד ואשרי המקיים כדינו כמשאחז"ל במגילה כ"ח שאלו תלמידיו את ר"ז במה הארכת ימים א"ל וכו' ולא הלכתי ד"א בלא תורה ובלא תפילין".

כתב במשנ"ב סי' כה סקנ"ה בשם המג"א "ויש שאין משהין עליהם יותר מן החיוב, דצריכין גוף נקי, והכל לפי מה שהוא אדם".

עוד מצינו בירושלמי בברכות פרק א' הלכה ג' אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי מפני מה לא החזיקו בהפ מפני הרמאים עובדא הוה בחד בר נש דאפקיד גבי חבריה וכפר ביה אמר ליה לא לך המנית אלא לאלין דברשיך הימנית, ע"כ, וכן כתב במאירי בברכות דף יז ע"ב, וז"ל: מה שביארנו שהדברים אמורים במי שמיקל בהנחת תפילין דרך פירוק עול מצות הוא מפני שיש נמנעים מזה מצד אחר והוא שהתפילין צריכים גוף נקי וצריך להזהר שלא יישן בהם ושלא יסיח דעתו מהם וכל שכן שלא יתעסק בשום דבר לכלוך מה שאין כל זה בציצית ובתלמוד המערב הזכירו במקצת חכמים שהיו נזהרים שלא להניחם אלא בימים ידועים בשנה והיה בהם מי שלא היה מניחם אלא אחר שבאו עליו יסורים ונתרפא שהיה חושב בעצמו שמרקו היסורים את עונותיו והיו סומכים זה למה שני' הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים וראה איך הפליגו בכונה כלומר שהן צריכין גוף נקי מעבירות ומהרהורים ואין ראוי להניחם אלא לאחר התשובה וקצת חכמים נוהגים להניחם בימים שבין ר"ה ליום הכפורים אחר התשובה והטבילה והוודוין וכן הדבר נכון בעיני. עכ"ל, ועוד כתב במאירי בשבת דף מט ע"א "תפילין צריך הנושאם היות נקי מעבירות ומהרהורים רעים עד שלא יתחלל שם שמים על ידו להיות רשע בצורת צדיק ובבריתא פס"ר פכ"ב אמרי לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא שלא תהא מתעטף בציצית ומניח תפילין ומרמה את הבריות, ונמצא נושא שם שמיים לשקר עכ"ל. וכן כתב באור זרוע סי' תקל"א שמפני מה לא החזיקו בי אר"י במצוות תפילין מפני שחשו שלא יחשדו אותם שהם רמאים כמעשה דהאי גיורא. והו"ד בב"י סי' לז בשם רבינו ירוחם נתיב יט שלא החזיקו בהם להניחם כל היום מפני הרמאים. ומ"מ כתב שם לגבי חיוב הנחת תפילין לבחורים וז"ל: ולי נראה דאין לפטרן ממצות תפילין מפני כך אלא יש לכופם בדברים ולמשוך לבלם ליראת שמים כדי שייסחיו לבם מדברי

שערי האם אף בזמנינו יש חיוב להניח תפילין כל היום יוסף

ציצית או בלא תפילין. עכ"ל, ובהלכה כו כתב הרמב"ם "אף על פי שמצותן ללבשן כל היום בשעת תפלה יותר מן הכל, אמרו חכמים כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, וכל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה שהרי בארבע פרשיות צוה על תפילין וכו' עכ"ל, ומבואר מדברי הרמב"ם שאינו חיוב אלא דרך השתדלות שע"י כן אדם ילמד בקדושה ובטהרה.

והוא ע"ד מה דאיתא בגמ' במנחות דף מג ע"ב רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר והחוט המושלש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם ע"כ, ובגמ' בפסחים דף קיג ע"ב שבעה מנוגין לשמים אלו הן כו' ומי שיאן לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו ע"כ, ובזוה"ק זוהר חדש תיקונים דף סט ע"א איתא "ובוצינא קדישא אמר כל מאן דמנח תפילין וציצית כאילו מקיים תרי"ג מצוות דאורייתא.

ובגמ' שבת דף קנג ע"א שמן על ראשך לא יחסר אלו תפילין.

ונראה דחיוב הנחת תפילין לתלמיד חכם הוא חובה משום חילול ה', וכמבואר בגמ' ביומא דף פו ע"א "היכי דמי חילול השם, רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין".

וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ה הלכה יא מיסודי התורה וז"ל: תלמיד חכם צריך שיהיה עוסק בתורה ומוכתר בתפילין ומעוטף בציצית תמיד עכ"ל, ומבואר דהוא רק דרך לתלמיד חכם שכל היום עוסק בתורה, ושאינו בו מחשבת אחרות וכמו שכתב הרמב"ם בפרק כב הלכה כא מאיסורי ביאה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב הפנוי מן החכמה. ע"ש, וראה עוד במרדכי בברכות רמ"ז יב שכתב שאם מניח תפילין ניכר שהוא ירא שמים ע"ש.

עכ"ד הביה"ל, ומבואר מדברי הביה"ל שבדאי שיש מצוה להניח תפילין כל היום.

ובפמ"ג שם א"א סק"ב כתב להסתפק אם מה"ת חייבים להניח תפילין כל היום או מה"ת די ברגע שמניח ומדרבנן כל היום ועכשיו ביטלו כי אין לנו גוף נקי ע"ש, ובישועות יעקב שם כתב שבע"כ הוא דין דרבנן דאם הוא דין דאורייתא איך היסח הדעת וגוף שאינו נקי שאינו אלא מדרבנן ביטלו משו"ה מצוה מדאורייתא, ובשו"ת בית יצחק חאו"ח סימן ח' אות ג' כתב שמצות תפילין הוי כמו מצות סוכה שחייב כל שבעה והרשות בידו לבטל ולא לשבת רק בליל א', אבל כל זמן שעושה ויושב עושה מצוה דאורייתא, כן נמי בתפילין חייב עליה שעה אחת ומצוה כל היום ע"ש. ולדבריו א"ש שבזמנינו שאין אנו יכולים להיות זהירים בגוף נקי די להניחם בקר"ש ותפילה.

בגמ' בשבת דף מט ע"א מבואר "אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכו', שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק ראשו קסדור אחד וכו' ". ובדע"ת שם למהרש"ם כתב להקשות ע"ד השו"ע מדברי הר"ן בשבת שם שכתב שאלישע ביטל מצות עשה במה שחלצן שעה אחת ומשמע מדבריו שהוא חיוב מה"ת להניח תפילין כל היום ע"ש, ואמנם בכס"מ פ"ה מהל' יסודי התורה ה"א כתב דהא דאלישע לא מסר נפשו שלא להסירם היינו משום שכבר קיים באותו הים מצות תפילין. וראה עוד בשו"ת בית יצחק שם.

ואמנם נראה לדינא מדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין הלכה כה שכתב שם בזה"ל: קדושת תפילין קדושתן גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא, אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא

הזה שמבטלין עיקר המצוה דתפילין שמצותה כל היום כידוע שבעל הסמ"ג היה מסבב העולם להזהיר לכל ישראל שילבשו בגד בת ד' כנפות עם ציצית, עיין בסמ"ג מצות עשה ג', כך אילו היה בכוחותיו היה סובב את העולם להחזיר עטרה ליושנה שיניחו ישראל תפילין כל היום, והעיקר ליזהר שלא לישן בהם ושלא להפיח ח"ו, ובנקל יכול ליזהר ולקיים המצוה ובכל שעה מקיים הלו בשן שמונה מצוות כמו שאמרו חז"ל (מנחות מד) א"ר ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשין, וליוהרא לא חיישין ולואי שגם הרואים יעשו כן, ואמר בשם רבו הגר"א שבזמן הזה אינו שייך יוהרא ואדרבה נכון לפרסם וכו' עכ"ל. וכן האריך בארוכה בכ"ז הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל בקובץ מבקשי תורה שנת תשסז כט לא, והגה"צ רבי שריה זצ"ל בספר פאר יעקב פרק א' עמ' ערה ערך רשימה של גדולי ישראל שהניחו טו"ת כל היום, וכמו שנהג הגאון רבי אריה לייב הלוי עפשטיין זצ"ל בעל הפרדס, והגר"א זצ"ל, ובעל התניא זצ"ל, והמגיד מדובנא זצ"ל, והגאון רבי יהונתן הלוי וואלינער זצ"ל, והגאון רבי נח שמואל ליפשיץ זצ"ל אב"ד טורבין, ובעל התפארת ישראל, והגאון מקוטנא, ואביו של האדר"ת, ורבי ישראל מסלנט זצ"ל, והנצי"ב, והגר"נ אמסטרדם זצ"ל, ובעל הלשם שבו ואחלמה זצ"ל, ועוד גדולים וצדיקים וכמו שמנה שם שבעים ושבעה גדולים וצדיקים שנהגו להניח תפילין.

לגבי אם הוי יוהרא, וכבר מצינו בשו"ת הגאונים החדשות (אופק סימן קסא) ששאלו אם מקצת תלמידים שמניחים תפילין אם הוא מחזי כיהורא או לא, והשיבו שם שמאחר שבאר"י הוה שכיח שמדא ולא יכלו להניח תפילין אשתכח מנהון, והאריכו שם בזה וסיימו שם "אבל אי גברא דלא פריץ דלא ידע דפשע במצוות, אע"ג דלא ידיע בגוף נקי ובזהירות וחסידות לא מיחזי כיהורא, ואיכא למימר דאחרין נמי כד חזיין ליה, עבדין כוותיה, וביותר, ומאן דאיתיה גברא רבה קשישא מעליא, דאי לא קבע, קאי בען דחילול השם, ע"ש, ואמנם כנתבאר מדברי הגר"ח מולאזין שאין בזה יוהרא. ובביאור הדברים דאין יוהרא במקום שהוא חיוב מן הדין, וכן כתב בספר קדוש יעקב עמ' 39 ששאלו בה"ל

וכן מצינו בשל"ה הקדוש מסכת חולין דף ג' ע"א שכתב שהנחת תפילין כל היום נתבטלה משום שצריך גוף נקי, ואולם ראיתי בני עליה שמלובשים במ כל היום. ע"ש והיינו שהוא הנהגה רק לתלמיד חכמים, וראה מש"כ לבאר בזה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן יח.

ואמנם בדעת הרמב"ם בהל' תפילין כתב בפמ"ג א"א סי' ל"ז כתב בדברי הרמב"ם שכוונתו שאם הניח רגע קיים מצוה אבל מצוה מן המובחר להיותם עליו כל היום, ואם לא הניח כל היום ביטל מצות עשה ע"ש, ובמגן גיבורים שם סק"ב. וכן נראה בדברי ר"ת בספר הישר סימן שמ וז"ל: שאר מצוות שאין להפ הפסק דכל שעה חייב להתעסק בה כגון תורה תפילין וציצית סוכה ומילה וכו' ". עכ"ל, ונראה מדבריו דהוא חיוב.

ואמנם מצינו בכמה ראשונים שאין חיוב להניח תפילין כל היום, וכמו שנראה בספר הבתים הלכות תפילה פ"ז אות ד' בשם הראב"ד, וכן נראה ברא"ש הל' תפילין סו"ס כח, ובריטב"א בשבת דף מט ע"א, וכן כתב תלמיד הרשב"א ר"י בן שועיב שאין מחוייב לחזור אחריה אלא ממידת חסידות ע"ש, ובכס"מ בפ"ה מיסודי התורה שם, וכן כתב לדינא בשו"ת מכתם לדוד סימן ד', ובשו"ת דברי שלום ח"א סי' יד.

עוד אפשר לימוד זכות בזה כיון שרובא דעלמא אינם נזהרים שלא לדבר בהם דברי חולין והבלים וכמו שכתב ביקצור של"ה דף נה ע"ד ובכה"ח פלאגי סימן י' אות ל' ובכה"ח שם סק"א, וכן צידד בשו"ת מקור נאמן ח"ג סי' ע' שמחמת שיחה בטילה לכן לא כדאי ללמוד בתפילין כל היום.

ואמנם כבר ידועים דברי הגר"א במעשה רב אות יח דאיתא שם "אמר ריבנו הגאון ז"ל הכ"מ שמחויבים לילך כל היום בתפילין, ואף אם לפעמים לא ישמור עצמו משיחה בטילה לא יבטל אותה דכל פעם עושה מצוה אחרת בהנחתה עכ"ל, וכן כתב בכתר ראש להגר"ח מוואלוזין אות טו וז"ל: עוד אמר הגר"ח בשם רבו הגר"א ז"ל שהצטער הרבה על הדור

בברכת התורה
יוסף אביטבול
מח"ס שערי יוסף וש"ס

טז. סדקים בתיתורא

שאלה: למעכ"ת הגר"י אביטבול, שאילתא

זעירתא כ"ק אדמו"ר ד'תורת חכם'
הגה"צ הרי"מ בעל 'ים החכמה' מבקש לשאול:
תפילין שנמסרו לבדיקה. ובמהלך הפתיחה
והסגירה – נעשה חריץ בשטח התיתורא, משהו,
יותר מחגירת ציפורן, ונעשה לדברי הבודק
כתוצאה מהחורים [שהחורים של התפירה גרמו
להתרופפות ולסדק בשטח התיתורא] האם כשר
לכתחילה בהידור. והגרמ"ש קליין אמר כנ"ל
דכשר לכתחילה בהידור, וימחול מעכ"ת
להודיענו דעתו בזה.

בס"ד, מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג איתמר שנדרופי שליט"א.

אודות מה ששאל

סדק בין התיתורא העליונא לתיתורא התחתונה

סדק בין התיתורא העליונא לתיתורא
התחתונה, בדרך כלל אין בזה שום
חיסרון, [כיון שלאחר הכנסת הפרשיות לתוך
הבתים ומקפלים את התיתורא, צריך לתפור את
הבתים וצריך להזהר שהתיתורא התחתונה לא
תזוז ממקומה, והלכה למשה מסיני שהצמדת
התיתורות זו לזו תעשה דוקא ע"י תפירה,
ולאחר התפירה יש לחץ גדול על התפירות ויש
שם סדק קטן, ולפעמים נגרם ע"י השארת
התפילין במקום יבש וקיים].

ולהלכה אם הריבוע קיים, הבתים כשרים.

לפעמים שנהיה סדק לאחר התפירה מכנים
הבתים מאעכר דבק נוזלי.

ומ"מ המקפידים כדעת החזו"א אין שמים דבק
ע"י חזו"א או"ח סימן יא סק"י שהדבק
מבטל התפירות, ובשו"ת אבן ישראל ח"ח סימן

להגר"ח"ק האם בלבישת תפילין בזמנינו כל היום
יש לחוש ליוהרא, והשיב "אין בזה שום חשש,
ומעניין שבמידת הגאווה שהיא שורש היוהרא
החמורה אין חוששים לעבור עליה, אך מצוה
שיש בה חשש יוהרא, כבר מדברים למנוע,
ומדוע לא יזהרו מיוהרא עצמה שהיא הקלקול
הגדול ע"ש.

ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן יח כתב

"מה ששאל בענין יוהרא יראה דסתם
אדם אפי' בן תורה אם אינו מפורסם לת"ח גדול
ובעל מעשה שייך יוהרא", ולפי"ז ה"ה בבני ברק
וכדו' ובמקומות שלא הורגלו להניח תפילין יש
בזה יוהרא, אך מ"מ כדאי מאוד להניח בביתו
בשעת הצהריים או באופן שאין יוהרא, ובזכות
זה לזכות לאריכות ימים, ולקיים מצות תפילין.

ולגבי פרישות שמניח תפילין, כתב בספר

חסידים סימן שסב "יש דברים אם
תחמיר על האדם לא יעשה המצות כמו זה:
מעשה בחסיד אחד שלא היה רוצה ליגע בבשרו
כשקורצתו כינה או פרעוש שלא ימצא לו כינה
או פרעוש והיה לו מאוס והיה חולץ תפילין
ואח"כ נוגע ולקח המאכולת ורוחץ ידו ומניח
תפילין, וכשהיה הולך לפני זקנים לא היה כופף
קומתו כי אמר איך אשתחוה בעוד תפילין עלי,
ועוד אמר איך אראה באשתי או איך אדבר עמה
בעוד שם שמים עלי ואמרו האחרים מאחר
שצריכים התפילין כל כך פרישות לא נוכל
לסבול ולא הניחו תפילין, אמרו לאותו חסיד הרי
בטלת אותם מן המצות בחסידות שלך א"כ לא
תשליך הרוק מחוטמך בעוד התפילין עליך, הלא
לא נתנה תורה למלאכי השרת, ועוד אם רצית
להיות פרוש בהם לא היה לך לגלות לאחרים,
ואותו חסיד לא היה מנשק את בניו אלא כשהיה
שמח לדבר מצוה ולבו שמח באהבת הקדוש
ברוך הוא היה מנשקם בפיהם כדי שמחשבתו
תכנס בלבם אמרו לו לפי דבריך תהרהר ביראת
שמים בשעת ביאה שיהיו בניך צדיקים, אמר
להם ברבות התאוה יהיו הבנים צדיקים לפי
שהרהור התורה מבטלת התאוה. ובניו מנשקים
ידיו ורגליו וברכיו על שם גשה נא ושקה לי בני
(בראשית כ"ז כ"ו)".

שערי ברכה על תפילין שהיו בשמש יוסף

משא"כ בנשרו במים או שנתקלקל העור וכנ"ל ולמעשה צ"ע".

בדיעבד בשעת הדחק אין חייבים בדיקה ואפשר לסמוך על החזקה וכן השיב בעל הישיב יצחק שליט"א, אבל לכתחילה נראה שמ"מ יברך על תפילין של אחר בכל יום אם אפשר לו.

כיון שמדברי המשנ"ב נראה שבריעותא חזקה אין לברך, וכיון שיש ריעותא גדולה בתפילין שנמצאו בשמש, נראה שאין לברך עליהם

ושוב אמר לי הגר"ח רבינוביץ שליט"א מגיה מומחה כאן בבני ברק

שתפילין שהיו בשמש הרבה זמן והגיעו לשיעור רתיחה והיו כמה שעות אפילו בפעם אחת צריך לחוש לבדוק

והרבה פעמים מוצאים שהתפילין פסולות מחמת החום הדיו משתנה אך לפעמים הדיו חזק והעור קשה

אך שהיה כמה פעמים בודאי שלא לברך ע"ז.

תבנא לדינא: בנ"ד לא יברך על התפילין.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

יח. גדר חיוב והפסק בין ברכות התורה

בס"ד, ר"ח תמוז ה'תשפ"ד

לכבוד הרה"ג ישכר בעריש מאנדל שליט"א, לונדון

לאחר עטירת השלו' והברכה

אודות מה ששאל האם מותר להפסיק בברכות התורה בין ברכה ראשונה

ג' האריך בדברי החזו"א, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן ח', ובספר תפילה למשה פרק טו הערה נד.

סדק בתיתורא העליונה

סדק בתיתורא העליונה. ישנם בדרך כלל בכל הבתים, ומכסים אותם בצבע ולכן אינם נראים ברוב בתי התפילין, אך אינם מהודרים לכתחילה וכמ"ש במשנ"ב סי' לב ס"ק קפה, ואמנם דעת הנודע ביהודה קמא או"ח סימן א'.

ולמעשה כל זמן שאין סדק גדול עד כדי פגימה בריבוע, אין בזה חשש פסול. [וע"ע בפסק"ת סי' לב אות סב, ובספר זכרון אליהו סימן ח' בסיכום ההלכות, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ד סימן כב].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

יז. ברכה על תפילין שהיו בשמש

בס"ד, כ"ב אלול התשפ"ה

לכבוד הגאון רבי איתמר שנדרופי שליט"א אודות השאלה במי שנוסע לאומן ונזכר ששם את התפילין עשרים פעמים בשמש האם איבד את הריעותא וצריך ללבוש תפילין אחרים ולקחת מגמח

בשו"ע סי' ל"ט ס"י "תפילין שהוחזקו בכשרות, אינם צריכים בדיקה לעולם. ואם אינו מניחן אלא לפרקים, צריכים בדיקה פעמים בשבוע. הגה: ואם אין לו מי שיוכל לבדוק ולחזור ולתופרן, יניחם כך בלא בדיקה".

ואף לדברי הרמ"א שיכול להניחם בלא בדיקה, היינו דוקא היכא דליכא ריעותא, אבל אם יש ריעותא, לכאורה יש לחוש בזה.

ובמשנ"ב שם סקכ"ו כתב "ולענין ברכה משמע מח"א דצריך לברך והטעם נראה משום דלא ראינו עליהן ריעותא ברורה

שערי גדר חיוב והפסק בין ברכות התורה יוסף

לשניה, והאם כשרוצה ללמוד חייב לברך דוקא ב' ברכות.

גדר ברכות התורה האם היא ברכת המצוות או ברכת השבח

ידוע מה שחקרו ונחלקו בפוסקים האם ברכות התורה היא ברכת המצוות או ברכת השבח, ומצינו שנחלקו בזה בראשונים, שבשו"ת הרשב"א ח"ז סימן תקמ והובא בב"י סי' מ"ז שנשאל מדוע אין מברכים לאחר לימוד התורה, כמו שמברכים לפני הלימוד, והשיב בזה"ל: קריאת התורה המצוה ואין מברכים על המצוות לאחריהם כמו שאמרו בפרק בא סימן, ואל תשביני מקריאת התורה בבית הכנסת שמברכים לאחריה דהתם תקנת משה ועזרא היא, ועל תקנות מברכים לפנייהם ולאחריהם וכדמברכים בהלל ומגילה. עכ"ל.

והרמב"ן בסוף ספר המצוות (מצוה ט"ו) כתב שברכות התורה הם ברכות השח וז"ל: שנצטוונו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתת תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא, וכאשר נצטוונו בברכה אחר כל אכילה כן נצטוונו בזו עכ"ל. ועי"ש עוד ברמב"ן ובקריית ספר, ובאבי עזרי הל' ברכות פ"ד ה"ב אות ב', וראה בקה"י (ברכות סימן כ"ג) שדן בזה, ובהליכות שלמה (תפילה פ"ו דבר הלכה אות ז').

האם ברכת והערב נא היא ברכה בעני עצמה

נחלקו הפוסקים האם ברכת והערב נא היא ברכה בפני עצמה, או לא בפני עצמה, ונפק"מ האם מותר לענות לאחר ברכת לעסוק בדברי תורה שהיא סיום ברכה הראשונה, וכן כתב במג"א סי' מ"ז סק"ה בשם האריז"ל, וכן נהגו בני ספרד.

אבל לשיטות שהכל ברכה אחת אין לענות אמן אחר לעסוק בדברי תורה שהיא אמצע ברכה, וכן כתב במטה יהודה ובפרי מגדים

ובדרך החיים, ובמשנ"ב סק"ב שאין לענות אמן אלא בסוף ברכת והערב נא, ולכן כתב שם שמחמת המחלוקת יברכה בלחש. וכן נהגו בני אשכנז. [ונפק"מ למוציא את חבירו בברכת התורה שמברך בקול שלא יענה חבירו אמן]

עניית קדיש וקדושה בין ברכה לעסוק בדברי התורה לוהערב נא

ונפק"מ מהנ"ל לגבי עניית קדיש או קדושה בין ברכת לעסוק בדברי תורה, שלנתבאר במשנ"ב שהיא ברכה אחת הרי היא הפסק, אך יש לדון שהכא הוא כברכה ארוכה שמותר להפסיק כמבואר בחיי אדם כלל ה' סי"ג.

ובדע"ת למהרש"ם סימן מז ס"ה כתב שיון שנחלקו הפוסקים האם אקב"ו על דברי תורה והערב נא ם שתי ברכות או ברכה אחת אם שמע ביניהן ברכה מאחר למ"ד שתי ברכות הן מותר לענות שם אמן ולמ"ד ברכה אחת היא אסור לענות שם אמן דהוי הפסק ואע"פ שהוא ספק הפסק צריך לענות אמן עי"ש, ובתהילה לדוד סי' מ"ז כתב שאפשר שמותר להפסיד בברכות בין אקב"ו על דברי תורה לבן ברכה והערב נא ואע"פ שהם סמוכות דלא ידענא אם אסור להפסיק קודם ברכה הסמוכה כמו באמצע ברכה ונשאר בצ"ע ע"ש.

גדר חובת סמיכות הברכות בין לעסוק בדברי תורה לוהערב נא

ובגדר חובת הסמיכות הברכות זו לזו, כתב במשנ"ב סי' מ"ז סק"א "דברכה אחת היא דאלו היתה ברכה בפ"ע היתה פותחת בברוך ואף על גב דסמוכה לחבירתה היא מ"מ כיון דברכות קצרות הן ה"ל לפתוח בברוך מידי דהוי אברכות הבדלה שפותחות בברוך אף על פי שהן סמוכות כיון שהן קצרות והי"א ס"ל דשאני ברכות הבדלה שאינן סמוכות שאם רצה אומר על כל אחד בפני עצמו על הנר ועל הבשמים". וכן נראה בתר"י ברכות דף ה' "א שכתב שברכות התורה נחשבות ברכה הסמוכה

שערי גדר חיוב והפסק בין ברכות התורה יוסף

שאינו חשוב הפסק, בין הברכה הראשונה של לעסוק בדברי תורה לברכת אשר בחר בנו, וכן לטעם של ברכת המצות ולברכות השבח, לכאורה גם אפשר לומר שאפשר להפסיק.

האם חייבים ללמוד לאחר ברכות התורה

ונחלקו הראשונים האם חייבים ללמוד לאחר ברכת התורה, שבתוס' בברכות דף יא ע"א ד"ה שכבר, וז"ל: ונשאל להרב ר' יצחק כגון אנו שאין אנו לומדים מיד לאחר תפילת השחר שאנו טורדים והולכים כך בלא לימדו עד אמצע היום או יותר, אמאי אין אנו מברכין ברכות התורה פעם אחרת כשאנו מתחילים ללמוד, והשיב ר"י דלק קימ"ל כאותו ירושלמי הואיל וגמרא שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד ועוד אפילו לפי הירושלמי אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקרא אהבה רבה לקר"ש נתקן ובשביל הא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת, אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכות התורה פוטרת כל היום.

ומ"מ הביאו שם בתוס' "והצרפתים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים, וגם אלו דברים שאין להם שיעור, שהיא משנה, ואילו דברים שאדם אוכל פרותיהם השיר ברייתא מפני הירושלמי שבעי שילמוד על אתר". ומ"מ סיימו שם בתוס' שא"צ.

ומ"מ לדברי הצרפתים הרי יש בזה משום הפסק, וכן כתב בביאור הגר"א שם אות ז' שאסור להפסיק בברכות התורה שהרי הוא כמו ברכת המצות, וא"כ ה"ה הכא שאין להפסיק בין ברכה לחברתה בברכות התורה.

לימוד תורה לאחר שבירך ברכה אחת

ולגבי לימוד תורה לאחר שבירך ברכה אחת, הנה בעיקר האיסור ללמוד לפני ברכות התורה, מצינו היכא שניעור כל הלילה שאין איסור להמשיך ללמוד, אולם בלא זה אם חייב בברכות התורה אסור ללמוד בלא שיברך ברכות התורה

לחברתה. וא"כ בין ברכת לעסוק בדברי תורה לוהערב נא בודאי שאין צריך להפסיק.

הפסק בין ברכת המלמד תורה לעמו ישראל לאשר בחר בנו, לעניית דברים שבקדושה

ובפוסקים כתבו לדון מצד הפסק לדברים שבקדושה, כיון שברכות התורה הם ברכת המצוות יש הפסק בין הברכה ללימוד, וא"כ אין להפסיק בין שני הברכות לכתחילה.

מדוע מברכים ג' פעמים ברכות התורה

בגמ' בברכות דף יא ע"ב נח' בנוסח ברכות התורה, ואמר רב פפא "הלכך לימרינהו לכולהו". ומצינו בזה כמה טעמים.

(א). בתר"י כתבו שלשיטה שהיא שני ברכות, ברכה אחת כנגד תורה שבכתב ואחת כנגד תורה שבע"פ, ולשיטה שאיכא ג' ברכות הם כנגד תורה נביאים וכתובים. וכן מבואר בבעל המאור שם.

(ב). בפני יהושע שם כתב שברכה ראשונה היא ברכת המצוה וברכה שניה היא ברכות השבח, וכן כתב בחיי אדם כלל א', וכע"ז כתב בב"ח, וכן נראה בשו"ת מן השמים סי' י'.

(ג). בלבוש שם כתב ליישב שמן הראוי היה לברך אחר הלימוד ברכה אחרונה כדין ברכות הנהנין אלא שאי אפשר מפני שאין גמר לחיוב הלימוד, ולכן קבעו כל יום ברכה אחת כנגד הלימוד של אתמול, וברכה אחת על הלימוד שילמד היום.

(ד). בערוך השולחן סימן מז ס"ב כתב ליישב ונראה ברור דזהו במקום ברכה אחרונה שבשעת קריאת התורה, וביחיד לא שייך ברכה אחרונה דאין סוף ללימוד התורה, ולכן קבעוהו מתחילה עכ"ל.

ולטעמים הנ"ל איכא נפק"מ טובא, האם יש להפסיק בין הברכה הראשונה לבין השניה, ולפי הטעם הא' הג' והד' בודאי י"ל

שערי קדיש דהוא עתיד לחדתא בסיום מסכת או קדיש על ישראל יוסף

י.ט. קדיש דהוא עתיד לחדתא בסיום מסכת או קדיש על ישראל

בס"ד, ז' כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד דודי הגאון רבי גד יזדי שליט"א, אודות מש"כ בספר קצות דרכיו עמ' רמד בשם הגר"ע יוסף זצ"ל, שהיה אומר בסיום מסכת לומר קדיש על ישראל בנוסח הרגיל ללא תוספת בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא וכו', ועוד כתב ששמע מהגרע"י זצ"ל שאמר פעם שמעולם לא ראה באיזה ספר שכתב שצריך לומר תוספת זו בקדיש של סיום מסכת. עכת"ד.

במסכת סופרים סוף פרק יט איתא לגבי בברכת אבלים איתא "ואח"כ אומר קדיש, ואין אומר בעלמא דעתיד לאתחדתא, אלא על התלמוד ועל הדרש"י ובסדר התפילה להרמב"ם ונמצא בסוף ספר אהבה איתא "כל עשרה מישראל או יותר שעוסקין בתורה שבע"פ ואפילו במדרשות או בהגדות כשהן מסיימין אומר אחד מהם קדיש בנוסח זה יתגדל וכו' דעתיד לחדתא עלמא וכו' ע"כ.

וכן נדפס בש"ס וילנא קדיש דהוא עתיד לאתחדתא. וכן מובא בספר פרי צדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (ויקרא לג בעומר וסיום הש"ס אות ו') ובדעת תורה למהרש"ם (חיו"ד סי' תא). וכן כתב בתפארת ישראל להביא הקדיש לאתחדתא אחר הסיום.

ואמנם ובשו"ת מהר"ם מינץ סימן קי"ט בסדר סיום מסכתא כתב בזה"ל: ואחר סיומו יאמר עשרה בני רב פפא, ואח"כ יאמר קדיש אם יש מניין, ויש שאומרים קדיש דרבנן, אך אותו קדיש אינו מצוי בינינו, לכן ברוב פעמים לא שמעתי לומר רק שלנו בלא תתקבל. עכ"ל. ואכן כן מצינו בסידור היעב"ץ (הנהגת הת"ת דף קי ע"ב) שסיום מסכת דרבנן אומרים קדיש דרבנן ע"ש. וכן נראה להוכיח מסדר סיום מסכתא שביש"ש ב"ק סוף פרק מרובה שלא הזכיר לומר הקדיש הנ"ל. וכן כתב בשו"ת שארית שמה תשובה סח שהמנהג לומר קדיש דרבנן. וכן כתב

ראייה מדין ישן נעמיים בלילה

בשערי יוסף הלכות שבועות הארכת בגדר ברכות התורה, ושם כתבתי לגבי מי שישן בלילה שנת קבע וקם, ורוצה ללמוד, ואח"כ בדעתו לחזור שנת קבע, והארכת שם, והבאתי שבספר כאיל תערוג (תפילה ברכות שבת עמ' קכב) שהביא מהגרא"ל שטינמן שהביא מהגר"ח גריינמן שמי שמתעורר באמצע הלילה ורוצה ללמוד ובדעתו ללכת לישון עוד הפעם במשך הלילה, דמתחילה כשקם יברך ברכה אחת מברכות התורה, וכשקם בפעם השנייה יברך את הברכה השנייה שהרי ברכה אחת מספיק לברכות התורה כדאיתא במס' ברכות (יב:) וא"כ יוצא שע"י עיצה זו יוצא שבמשך הלילה בירך את כל ברכות התורה, ומקור העיצה הנ"ל ממין החזו"א זצ"ל, עי"ש, ומכ"ז למדנו שאפשר לצאת ידי חובה בברכה אחת בברכות התורה, וגם שאין איסור להפסיק באין אחת לשנייה, וכמדומה שכבר בהל' קריאת התורה מצינו שאפשר לצאת בברכה אחת בברכת העולה ידי ברכות התורה, וממילא לכאורה בודאי שאין איסור ללמוד בין הברכה הראשונה לשנייה. ואמנם לנתבאר מדברי החיי אדם ועוד שברכה ראשונה היא ברכת המצות וברכה שנייה היא ברכת השבח א"כ לא יועיל לחלק את שני הברכות ולצאת בהם מספק בברכות התורה, אם אח"כ חזר וישן שינת קבע על מיטתו המחייבת ברכה מחדש, ויל"ע בזה.

תבנא לדינא

תבנא לדינא: נראה שיש מקום להקל להפסיק בברכות התורה לאחר והערב נא, לברכת אשר בחר בנו, בלימוד בדברי תורה.

כשרוצה לברך ברכות התורה, יש לברך בדוקא שנים [או שלש] הברכות, ואין לחלק ביניהם, ולשנות לכתחילה מהסדר שתיקנו חז"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיה"ת בני ברק

ארץ ח"ה סימן כה שיש לאומרו בסיום מסכת, [ויישב שם שמה שיש שלא נוהגים לאומרו כיון שהנוסח לא מוכן ומבורר לפנייהם].

וכן נראה בשו"ת בית אבא ח"ד סימן שצז שנשאל אם אומר לומר את הקדיש הנ"ל בשבת ויו"ט שעושה סיום מסכת, והאריך שם בתשובה אם דינו כצידוק הדין, והסיק שם שלמעשה אין לאומרו בשבת ויו"ט ולחלק מהפוסקים אף בחול המועד ור"ח וחנוכה ופורים כיון שיש להם דין אחד לגבי תחינות, אלא יאמרו קדיש על ישראל. ע"ש, ולמעשה נראה שאפשר להקל אף לאומרו בשבת.

ומ"מ צריך לומר בשוב המנהג שלא אומרים כן בכל יום, דכוונת הרמב"ם שיש לאומרו רק בסיום מסכת.

צריך לדקדק בנוסח לומר "דהוא עתיד לחדתא" דהיינו לחדש ולא "לאתחדתא" דהיינו להתחדש, וכמבואר להדיא בשו"ע יו"ד סי' שע"ו ס"ד.

כ. עוסק במצוה למלמד בחיידר

שאלה: מלמד בתת לצערו לא הספיק להתפלל שחרית להניח תפילין ולקרוא קש צריך להתחיל ללמד בשעה 8:00 בבוקר, האם ישנם דברים שפטור מהם מכח עוסק במצוה פטור מן המצווה?

תשובה: לכאורה דינו כעוסק במצוה וכמ"ש בשו"ת חיים ביד סי' קכ"ו,

ובשו"ע סי' ע' ס"ד כתב שמי שעוסק בצרכי רבים והגיע זמן קרי"ש לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אם נשאר זמן לקרות, ובמשנ"ב שם סקי"ז כתב שאף אם התחיל באיסור יש אומרים שלא יפסיק ומ"מ כתב במשנ"ב שם סקי"ח שאם יכול להפסיק ולקרוא קרי"ש ואח"כ לחזור.

בספר המטעמים קדיש אות י' שאומרים קדיש דרבנן לאחר סיום מסכת, ע"ש. וכן כתב בספר פנחס יפלל ח"ג עמ' 59 בשם הגאון רבי משנה קליין זצ"ל במח"ס שו"ת משנה הלכות, שמנהגם לומר בסיום מסכת קדיש רגיל.

ושו"ר שכן מנהג בני ספרד וכ"כ בכנסת הגדולה סי' תרס"ט הגב"י כתב שקדיש זה שהוא עתיד, אינו מצוי בינינו ולכן ברוב המקומות לא שמעתי לומר אחר סיום רק קדיש שלנו בלא תתקבל. ע"כ. וכן כתב בספר כתר שם טוב (ח"א הערה קנג) וז"ל: המנהג בארץ ישראל ובסוריה תוגרמה ומצרים, אחר סיום מסכתא אומרים קדיש דרבנן (דלא הרמב"ם שפסק לומר קדיש התחיה, דעתיד). עכ"ל.

ובקובץ אורייתא חלק כ' עמ' קכ הובא מה שכתב הרב מרדכי בן שמעון זצ"ל שמה שבני ספרד לא נהגו לאומרו כיון שהרמב"ם כתב לאומרו באחר כל סיום, ואנו נוהגים לומר קדיש על ישראל ה"ה בסיום מסכת, עכ"ד, אך יש לחלק שהרמב"ם לא כתב לאומרו אחר כל לימוד, אלא כשהם מסיימים, וכמו שהבין בכתר שם טוב, אך אפשר לדייק מדבריו שה"ה בכל לימוד. וכן נראה בליקוטי מהרי"ח ח"א עמ' קא שהמנהג דלא כהרמב"ם אלא לומר קדיש על ישראל ע"ש.

ובספר קדיש לעלם (תרנא) הביא דברי המסכת סופרים הנ"ל וכתב שהוא מקור הרמב"ם, וכתב לתמוה בזה"ל: ופלא בעיני מדוע אנו אומרים זה הנוסח רק אחר קבורת המת וסיום מסכתא, אבל לא בכל יום אחר הלימוד, ומניין לנו זאות עכ"ל. ועכ"פ מבואר שהמנהג היה לאומרו בסיום מסכת, וכן מבואר בפירוש מקרא סופרי על המסכת סופרים שם. וכן כתב בסידור צילותא דאברהם עמ' שצח, שאומרים אותו לאחר סיום מסכת. וכן השיב הרב הנאמ"ן והו"ד בירחון אור תורה שנת תשסז עמ' תסד. וכן נראה בילקוט יוסף (מהדורה ישנה סימן נו סעיף לג) שכתב בנוסח הקדיש שהנוסח הנכון שאומרים הקדיש בסיום מסכת או אחר הקינות בתשעה באב, הוא לחדתא, ע"ש. ובשו"ת מחקרי

שערי ברכת המזון לילדים עם פיגמה יוסף

ועכ"פ בהפסקה בשעה 9 יניח טו"ת ויתפלל ברוך שאמר אשרי ישתבח ויוצר אור ושמור"ע ותחנון.

כא. ברכת המזון לילדים עם פיגמה

כב. חינוך למצות ציצית לילדים לפני השינה

בס"ד יא אלול התשפ"ה

מצוי בבתים שמזרזים את הילדים לישון, ולפעמים עוד לפני שארוחת ערב מוכנה עבורם, אומרים להם להתרחץ ולהלביש בגדי שינה ואח"כ יאכלו. האם זה טוב לעשות כן, כי מצוי שמפסידים מצוות ציצית כל עוד הם ערים, ובעיקר שיוצא שברכת המזון אם אוכלים לחם, מברכים עם בגדי שינה.

נראה שאין בזה חינוך כיון שיש מצוה לחנכו לדרך העולם וכפי הרגילות, וכפי שהרגילות בכזאת שעה לישן מוקדם, כדי שיהיה לו כוח, [וראה שו"ע סי' רל"ט] אין צריך לחנכו לישן מאוחר מחמת חינוך למצות חינוך, ובפרט שמקיימים מצוות חינוך בשעה אחת, וכמו שהעיר לי עתה הרה"ג ישי שקד שליט"א שכיון שיש דין חינוך לעצם הלבישה ודי ללבוש בשעה אחת וממילא מקיים את המצוה של חינוך, ומה שאח"כ יש ללבוש ציצית משום עידנא דריתחא, אבל משום כך אין צריך להקפיד.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קסג כתב שבקטנים בגיל ג' ומעלה פעמים שאין יכול לעצור עצמם בלילה ואין בזה מנהג וחינוך אבל בקטנים בגיל ט' אולי שייך כבר חינוך ע"ש, וע"ע בספר מעיין הבן ח"ג עמ' לו שאל הגר"ש וואזנר האם מי שמדקדק לישן בלילה עם טלית קטן אם צריך לחנך לכך את בנו, והשיבו שאף שהמנהג להלבישו בציצית כל היום מ"מ אין צריך להלבישו בשעת השינה

ועוד י"ל שלא שייך פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, שאינו עושה כן בשביל המצוה, אלא להרויח כסף. ויכול לשלוח מלמד אחר במקומו, אך לפעמים אין זמן. ויסוד הדברים וכמ"ש בביה"ל שם ס"ד ד"ה היה עוסק בצרכי רבים, שבמג"א שם סק"ד כתב בשם הכס"מ בשם רבינו מנוח שדוקא בדורות הראשונים שהיו עוסקים עם הציבור לשם שמים, וכתב שם שלמעשה שאם יודעים שכוונתו לשם שמים, הרי הוא פטור מן המצוה, ובכס"מ הקשה ע"ד שהרי בודאי שאנו יודעים שכוונתו להשתכר, ונשאר שם בביה"ל בצ"ע, ובביה"ל סי' ל"ח כתב לדון אם כוונתו בשביל שניהם נחשב עוסק במצוה. ולמעשה בחס"ל סי' ע' סק"ג ובכה"ח שם סק"ב כתבו לדינא כדברי הכס"מ.

ועוד שי"א שבזמנינו לא נוהגים דיני עוסק במצוה, כיון שכיום אנו מפסיקים לדברים שאין בהם צורך, (כן כתב בערוך השולחן סימן ע"ב סק"א, והו"ד בפסק"ת סימן עב אות א, וכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב טעם זה שכיום ליכא דין עוסק במצוה פטור מן המצוה בחתונה, והו"ד בספרנו שירת יוסף נישואין שכיון שבזמנינו מפסיקים לשיחת טלפון באמצע חתונה ועוד דברים.

ועוד י"ל שבנ"ד הרי התחייב בקר"ש ובתפילה קודם השעה שמונה, וכן ראיתי שהשיב הגר"ח"ק בקובץ בנתיבות ההלכה חלק מט עמ' 666.

וע"ע במש"כ בזה בספר אמרי יעקב הלכות מלמדים עמ' נב שיכול להתפלל אח"כ הפסקה ביחידות מאשר לגרום לתינוקות להתבטל וכמ"ש במשנ"ב סימן צ' סק"ט שבשביל הפסד ממון מותר להתפלל ביחידות, והרי איתא בגמ' בב"ב דף כא ע"ב דמקרי ינוקא הוי פסידא דלא הדר וכתבו שם התסו' בשם ר"י דהוי פסיד דלא הדר משום שאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים ואותה שעה אין יכולי להחזיר לעולם. וע"ש עוד מש"כ משום עוסק במצוה, ובמש"כ בשערי יוסף דיני תפילה בציבור.

שערי קיום מצוות תפילין כאילו מקיים את כל התורה כולה יוסף

שאין לו כונה אין מעשי המצוות שעושה כלום, ומה שמחנכים אותו הוא מהטעם כדי שיקיים את המצוות.

כיון שחיוב לבישת כו"ח, אינו אלא דין בכבוד הברכה, כיון שברכת המזון כדן תפילה כמבואר בשו"ע סי' קפג ס"ח ובחיי אדם כלל כב ס"ח ובמשנ"ב סי' צ"א סק"א.

ובפרט בקטנים שהולכים לישן מוקדם, שרמת החינוך שלהם היא לפי הגיל שלהם

אך בגיל יותר גדול אפשר שיש בזה יותר חינוך, וכעין מש"כ הפוסקים שיש כמה דרגות בחינוך לגבי בשר בחלב.

כג. קיום מצוות תפילין כאילו מקיים את כל התורה כולה

לכבוד הבר מצוה של הבחור החשוב חיים שנדרופי הי"ו בן הגאון המופלג בכל מכמני התורה הגאון רבי איתמר שנדרופי שליט"א שמקיים שימוש חכמים אצל כל גדולי התורה.

איתא במדרש שוחר טוב (תהלים א')

אמרו ישראל לפני הקב"ה, רצוננו לקיים את כל התורה כולה, אבל אין אנחנו יכולים.

אמר להם הקב"ה תניחו תפילין, ואני מעלה עליכם, כאילו קיימתם כל התורה כולה דכתיב (שמות יג, ט') למען תהיה תורת השם בפ"ך.

[וכתב] החיד"א בספר במדבר קדמות (ח' לג) שמצ כתוב שלזה נרמזו כל אותיות אלך בית בפרשת קדש,

ובהיה כי יביאך, באה אות ה' יתירה, בתיבת ידכה, לרמוז על חמשה חומשי תורה

ובפרשות שמע והיה אם שמוע, רמוזים כל העשרת דיברות].

ע"ש, ושכן השיב הגרנ"ק שא"צ לחנך קטנים אף שהגיעו לגיל חינוך כיון שמצד ההלכה אין חיוב לישן עם טלית קטן ע"ש,

ובפסק"ת (סימן י"ז אות ב') כתב שראוי להרגיל בזה את הקטן שהוא בן תשע כיון שהוא שמירה לינצל מטומאה ומכוחות החיצונים והרי הוא שייך כבר בקטן בן תשע שנים ע"ש, וכ"כ בספר חינוך ישראל (פ"ב סק"י) ובספר חינוך הבנים כהלכתו (ח"א עמ' סג).

ועוד אמר אחד מהאברכים מהכולל שיחיו, שלפעמים יש בזה מצוות חסד לאשה, להרדים את הילדים מוקדם, ואין לחוש בזה למצוות חינוך.

ולגבי השאלה אם מותרים לברך ברכת המזון עם פיג'מה, בשו"ע סי' קפ"ו ס"ב שקטן חייב בברכת המזון מדרבנן כדי לחנכו ואפילו לא אכל רק כזית, וכתב במשנ"ב שם סק"ד שג"כ חייב מדרבנן לחנכו.

ותליא במה שנחלקו הפוסקים האם חייב לחנכם לכל הדינים, או רק למצוה, הטורי אבן (חגיגה ו' א' ר"ה כ"ח ב' מגילה י"ט ב') כיצד שייך לחייב קטן במצוות למ"ד מצוות צריכות כונה ובלא כונה אינו יוצא ידי חובה, א"כ קטן שלא בר כוונה הוא לא שייך שיעשה מצוות, ומה הועילו חכמים בתקנתן שתיקנו לחנך את הקטן במצוות הא כיון דלא בר כונה הוא כאילו לא עשה דמי. ועוד קשה, שהרי כל מקום שגדול פטור מדאורייתא לא חייבו רבנן את הקטן [חגיגה שם], וא"כ כיון שגדול שאינו בר כונה פטור מהתורה א"כ קטן שאינו בר כונה גם מדרבנן אין לחייבו במצוות, ולא משכחת לה חינוך בקטן. ותירץ הטורי אבן שכיון דהא דקטן לא בר כונה הוא מחמת שקטנותו גרמה לו, וכשיגדיל יהי בר כונה, אי"ז מפקיעו מחינוך בקטנותו, ושטעם מצות חינוך הוא כדי שיהא רגיל ומחונך במצוות. ועל ידי זה שמקיים המצוות בקטנותו יקיים המצוות כשיגדיל ויהא בר כונה. ומבואר מדברי הטורי אבן שקטן כיון

שערי קיום מצוות תפילין כאילו מקיים את כל התורה כולה יוסף

יכולין להגות יומם ולילה, אמר להם הקב"ה בני היו נותנים תפילין על ראשיכם ועל זרועותיכם ואני מעלה עליכם כאילו אתם הוגים בתורה יומם וילה שנאמר והיה לך לאות על ירך ולזכרון ין עיניך למעין תהיה תורת ה' בפין".

ומזה לומדים במכילתא (פרשת בא פרשה יז) שנשים פטורות מתפילין כיון שמי שחייב בתפילין הוא רק מי שחייב בתלמוד תורה. ולכן איתא שם במכילתא "וכל הקורא בתורה פטור מן התפילין". וכן הובא בספר ברוך שאמר (תקון תפילין) [אך בספר העיטור (הלכות תפילין) כתב שרבי שמואל בר חפני חכם פאס דחה דברי המכילתא להלכה].

וכן איתא בספר האשכול (הלכות תפילין עמ' 91) וז"ל: מצות תפילין חשובה כתלמוד תורה כדאיתא במדרש ותלמוד תורה כנגד כל המצוות עכ"ל, וכ"כ בלבוש (או"ח סי' לז סק"א).

ואמנם במקור חיים (ריש סימן לז) כתב להעיר ע"ד הלבוש שמצות תפילין שקולה כנגד כל המצוות, שהרי הרא"ש כתב שהוקשה לכל התורה כולה מ"מ אינו שקולה. ועוד כתב להוכיח ממש"כ בנימוק"י על הלכות ציצית (דף יב ע"א) אחד מהטעמים שמקדימים ציצית לתפילין מפני שציצית שקולה הו"ד בב"י סי' כה, ומוכח שתפילין לא שקולה ע"ש. ויל"ע בדבריו, וע"ע במור וקציעה או"ח סימן כה.

וצ"ע כיצד ע"י הנחת תפילין מקיים כל התורה כולה

וכיצד המניח תפילין כאילו עוסק בתורה, והרי קיום ועמל התורה, אינו דומה לרגע אחד שמקיים בהנחה של תפילין.

ובשו"ת מהר"ם בן ברוך (סימן רכ"ד) כתב שכל המניח תפילין כאילו קיים כל התורה כולה שקיבל עליו עול מלכות שמים, וכ"כ בכד הקמח (ערך תפילין).

ויש לבאר ע"פ מש"כ ברמב"ם בהלכות תפילין (פ"ד ה"ה) וז"ל: קדושת התפילין קדושתן

ובגמ' בקידושין דף לה ע"א יתא הוקשה כל התורה כולה לתפילין.

ובשו"ת הגאונים (שערי תשובה סימן קנג) כתבו בשם הירושלמי אין לך גדול בכל מצוות שבתורה, כמצות תפילין, שהוקשה כל התורה כולה לתפילין, בין תורה שבכתב ובין תורה שבע"פ שנאמר, למעין תהיה תורת השם בפין, עכ"ל, [וכן איתא בתשובות הגאונים, (תורתן של ראשונים ח"א עמ' מה), ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן רכ"ד), ובפסקי הרא"ש (מנחות הלכות תפילין סימן כח)].

ובספר המנהיג (הלכות תפילין סימן קנו) כתב וז"ל: ואמר אביי ש' של תפילין הלכה למשה מסיני וכו', וקבלתי בשם חסידי אלמניא לפי שהן שקולין ככל התורה עכ"ל.

ובזה"ק (זוהר חדש דף עז ע"א) שמתעטף בציצית ומניח תפילין, מעלים עיניו כאילו קים כל התרי"ג מצוות, וכל התורה כולה ע"כ. והו"ד בכה"ח (סימן לז סק"ב), וכ"כ בראשית החכמה (פרשת פנחס רעיא מהימנא דף קכח ע"ב).

ועוד איתא במדרש שכל טוב (שמות פרק י"ג) "למען תהיה תורת ה' בפין", מכאן אמרו כל המניח תפילין כאילו עוסק בתורה, וכל העוסק בתורה אותו היום פטור מן התפילין, וירא שמים יוצא ידי שניהן, כלומר שעוסק בתורה ומניח תפילין.

אמרו ישראל לפני הקב"ה רצוננו לקיים את כל התורה כולה, אבל מה נעשה כי אין אנחנו יכולים, אמר להם הניחו תפילין, ואני מעלה עליכם כאילו קיימתם כל התורה כולה שכתב למען תהיה תורת ה' בפין. ע"כ.

וכן איתא במדרש (תהלים א יז), וכן איתא במסכת תפילין (פרק א' הלכה כ') "כך היה רבי אליעזר אומר, גדולה היא מצות תפילין, שכך אמר הקב"ה לישראל, והגית בו יומם ולילה, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים וכי אנו

שערי ערבות על ברכות התורה והשחר יוסף

כד. ערבות על ברכות התורה והשחר

בס"ד

מוצאי שבת קודש פרשת נשא ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א
במח"ס עזרת אליעזר וש"א

אודות השאלה ששאל האם יש ערבות בברכות התורה והשחר, וז"ל: נשאלתי, יש בתי כנסיות שלא מוצאים מי שיברך ברכות התורה וכן ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה בציבור בחג השבועות לפני התפילה, כי גם מי שישן, לא נעים לו לעמוד בציבור ולהודיע לכולם שישן הגם שיש בזה חסד גדול. האם אפשר לסדר מראש שמי שישן יגש לגבאי ויאמר לו שיש כאן אחד שחייב בברכות התורה והשחר, והגבאי יברך בשבילו להוציאו בברכות ובינתיים יוציא את כולם, וכך הציבור ייצא בברכות בצורה מסודרת בלי שאף אחד התבייש. לענ"ד היה נראה לומר שאי אפשר להוציא בזה אחרים, כי אין ערבות על ברכות השבח למי שלא חייב בזה, והרי זה דומה למי שלא בירך קידוש לבנה, שמסתבר שאני לא יכול לברך להוציאו אחרי שיצאתי כבר בקידוש לבנה, ולכן מי שלא ישן ולא חייב בברכות התורה והשחר, לא יוכל להוציא מי שחייב, ולכן אין זה עצה טובה לעשות כך. ע"כ שאלתו.

לגבי הנידון אם שייך ערבות על ברכות השבח, בפמ"ג (סי' רכ"ה א"א סק"א) כתב דמהני ערבות רק אם מתחייב עם חבריו.

אבל בשו"ת כתב סופר סי' כ"ז כתב להוכיח מדברי הגמ' בר"ה דף כט ע"א שכל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם ומוכח שמועיל להוציא את חבריו מדין ערבות אף בברכת השבח. ואע"פ שיצא מוציא, וא"כ ה"ה הכא.

ואף בברכת אלוקי נשמה, או המעביר שינה, יש דין ערבות וכמו שנראה במשנ"ב סימן ו'

גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק עכ"ל, ומבואר שע"י הנחת התפילין מגיע לקיום כל התורה כולה.

וכן נראה ממש"כ בספר החינוך (מצוה תכא) שכתב בביאור מצות תפילין, שאולי מתוך התמדתו במצות התפילין שהן הזכרון גדול לאדם במלאכת שמים ישוב מדרכו הרעה ויטבר מכל גלוליו, וכתב שם שע"י שאדם מחזיק במצוה ורגיל בה הוא עיקר גדול ושמירה רבה מן העבירות וסולם חזק לעלות עמה להכנס עבודת הבורא יתברך. ע"כ.

ולכן יש להעיר כיון שבדאורייתא לכתחילה מצוות צריכות כוונה ואך שמוכח שמקיום המצוה של הנחת תפילין כוונתו לקיים את מצות הנחת תפילין

מ"מ ראוי לכיון לשם מצוה דאורייתא של תפילין, בכל הנחת תפילין, וראוי לכיון בזה

וכמ"ש בשו"ע (סי' כ"ה ס"ה) שיכול לייחד הקב"ה ולזכור הניסים והנפלאות שהם מורים על יחודו

וישתעבד להקב"ה השנה שהיא במח וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות

והיינו דע"י הנחת תפילין מגיעים לכל התורה, שהוא משפיע קדושה יתירה לקיום שאר המצוות.

וזהו עיקר השמחה בבר מצוה שנתחייב במצוות, ועוד נראה ע"פ מש"כ באור זרוע (הלכות תפילין סימן תקצה) שהביא דברי המכילתא וכתב ולא פטור ממש אלא מעלין עליו כאילו תורת ה' בפיו, אפילו אינו שונה בהם וכדאיתא בשוחר טוב.

שערי מדוע נהגו העולם להקל שלא לומר מזמור לתודה בנגינה יוסף

אפשר לברך, וא"כ בודאי שלא צריך להגיע לבידו ולכן יכול לברך.

[וכ"ש בברכות התורה שדנו הפוסקים אם דינם כברכות המצוות או כברכות הנהנין]. וראה עוד בספר בר אלמוגים סימן קס"ח מה שהאריך לדון בדברי הגר"ח הנ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

כה. מדוע נהגו העולם להקל
שלא לומר מזמור לתודה בנגינה

ב"ה

יום ב' דטהרה ט"ו למטמוני"ם ל' ניסן א' דר"ח
אייר ה'תשפ"ה

כ"ק אדמו"ר ד'תורת חכם' ירושלים הגה"צ
הרי"מ מארגנשטערן שליט"א מבקש
לשאל קמיה רבותינו.

האם יש איזה ביאור במה שהציבור לא משורר
במזמור לתודה שזו הלכה פסוקה בשו"ע.
וגם עפ"י קבלה מפורש הדבר במהר"י צמח.

בס"ד

יום ב' א' דר"ח אייר ה'תשפ"ה

לכבוד כ"ק מרן האדמו"ר ד'תורת חכם הגרי"מ
מארגנשטערן שליט"א, במח"ס ים
החכמה וש"ס.

אודות השאלה מדוע נהגו העולם להקל שלא
לומר מזמור לתודה בנגינה, והרי זו
הלכה פסוקה בשו"ע.

בב"י (או"ח סי' נ"א) כתב בשם אורחות חיים
(הלכות מאה ברכות סימן כו) שבמקומות
שאומרים מזמור לתודה, כתב הרב נתן שמצוה
למשוך אותה בנגינה ולנגן, כדאמרינן כל

סק"י וז"ל: ואם אירע שכבר בירך אותם בביתו
יראה לבקש לאחד מהשומעים שעדיין לא בירך
שיכוין לצאת בברכתו עכ"ל.

ונראה דאף לחולקים שלא מהני, מ"מ בנ"ד
דאכא ספק ספיקא לברך אלוקי נשמה
והמעביר שנה וברכות התורה, אף לבני אשכנז,
ממילא אפשר לברך.

ולא שייך לומר שאינו מחוייב בדבר דאינו
מחוייב בדבר היינו דוקא היכא דשאינו
שייך בזה כמו חש"ו כמבואר בר"ה דף כט ע"א,
וכעין מש"כ בתוס' בברכות דף מח' ד"ה עד
שקטן טינו בר חיוב כלל משא"כ בגדול שהוא בר
חיובא, ואף שבש"ת רעק"א סימן ז' כתב דדוקא
התם שהוא בידו לאכול, וכן כתב בגליון רעק"א
סי' רס"ז [ושם קצת מספקא, ליה ועי' בשו"ת
שדיח השדה סימן ג' לבמח"ס שו"ת ארץ צבי
שכבר העיר כן ע"ד הרע"א הנ"ל], שצריך שיהיה
בידו, וכ"כ הגר"ח בספר נחל איתן (סימן ז' ס"ג
סק"ז) בשם ספר שימוש חכמים לגבי ברכת
הגומל, ע"ש, ומ"מ אף שהוא כעת לא בידו, כיון
שעכ"פ אית ספק ספיקא לברך, ודעת השו"ע
הרב לברך, נראה דיכול לברך. [ובפרט לדעת
השע"ת סי' מ"ו שבאלוקי נשמה שיכול לברך]

ועוד כתב הג"ר נחום נבנצל שליט"א (שיעורי
גליון מס' 57) שהכא חשוב בידו כיון
שמבואר בביה"ל סי' נ"ב ד"ה ומ"מ שמי שלא ישן
בלילה יכול לישן ביום ולברך אלוקי נשמה
חשוב בידו. ועוד יש להוסיף לדעת הא"א
מבוטשאטש שיכול לישן בין עלות השחר לנץ
ולברך, וא"כ הרי הוא חשוב בידו.

ועוד כתב בספר מעדני כהן חלק ח' סימן ב'
שכיון שהכא חבירו ישן ונתחייב לברך
ברכת אלוקי נשמה א"כ יכול להוציאו מדין
ערבות.

ועוד נראה לומר לגבי ברכות התורה, שיש כאן
בידו כיון שלפי הרע"א חייבים לברך כיון
שישנו ביום, ומ"מ המנהג שלא לברך, ולכן עכ"פ
אף אם נחשוש לרע"א, מ"מ לפי הרע"א מדינא

שערי מדוע נהגו העולם להקל שלא לומר מזמור לתודה בנגינה יוסף

הטהור (קאמרנא, סי' נ"א ס"ט) וז"ל: מזמור לתודה יאמרנה בנועם ובכוונה עכ"ל. וכן להשיב בפסק"ת שם. ושור"ר שכן השיב הגר"ק בספר ברכות והודאות (עמ' רמ"ג דהכוונה בנעימה ובכוונה. וכן נראה בספר שיח תפילה (עמ' פ"ג).

ואמנם יל"ע בישוב זה שבסדר היום כתב שיאמר מזמור לתודה "בנעימה ובזמרה" וגם מדברי האורחות חיים והשו"ע הנ"ל לא מוכח כן, וכן בליקוטי מהרי"ח (ח"א עמ' סב) כתב שמזמור לתודה מצוה למשוך אותו בנגינה.

ב. עוד הו"ד הגר"ק בספר דולה ומשקה (עמ' נא) שהשיב שכוונת השו"ע היא לא לאומרו במהירות.

ג. עוד כתב ליישב בזה הגר"מ מאזוז זצ"ל שאולי נהגו כן ע"פ האריז"ל שלא הרים קולו בזמירות בחו"ל וכמ"ש בכה"ח סי' מ"ט סק"ט בשם שער הכוונות. והו"ד בספר מנהגי השולחן (ח"א אות נט).

ד. עוד כתב ליישב בספר מנהגי השולחן ממש"כ בשו"ת מהרש"ל סי' ס"ד שאי"ז חובה לנגן אלא ראוי, וכן נראה מדברי הא"ר שם, וכ"כ להביא בשו"ת אבני דרך [חלק יב סימן פ', וע"ע בחי"ד סי' קכ"ט מש"כ האם יש לאומרו בנגינה גם בתשעה באב ע"ש].

ה. עוד כתב ליישב ידידי הריחמ"א שליט"א מחמת טירחא דציבורא, ביום חול. וכמו שלא נהגו בנשיאת כפים. והו"ד בקובץ מריח ניחוח (מס' 348 עמ' 50) ויעו"ש עוד כמה טעמים, וטעמא חדא הוא. ומ"מ כבר נתבאר בארוכה בתשובה במק"א שבזמן קצר אין לחוש לטירחא דציבורא, ובפרט שהוא מדינה.

ו. עוד כתב בספר ברכות והודאות (שם בהערה) בשם הגר"נ געשטעטנר זצ"ל שאם היה בכוחו היה המנשה המנהג לאומרו בנגינה, אבל כיון שמנהג ישראל תודה ופחמע"ד לא רצה לשנות המנהג. עכת"ד, וכן הביא בספר לקט

השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה. עכת"ד, ואמנם כבר העירו שלא נמצא לשון כזה במדרש, אלא איתא במדרש (ויקרא רבה ט' ז) "כל הקורבנות ביטלין וקרבת תודה אינו בטל, כל התפילות בטלות, ההודאות אינה בטלה", והרב ניתן פירש דהיינו מזמור לתודה.

ויש עוד להוכיח בזה מדברי הגמ' בשבועות (דף טו ע"ב) שבזמן בית ראשון שרו שיר של תודה בכינורות ובנבלים ובצלצלים, ובמאירי שם כתב שהיה שרים מזמור לתודה, וכ"כ רש"י שם (ד"ה ת"ר שיר של תודה).

ומ"מ כדברי האורחות חיים שם, כ"כ בספר המחכים (ד"ה קדיש קצר) שבמזמור לתודה יש להאריך ולנגן, וכ"כ בשו"ת מהרש"ל (סי' סד ד"ה שוב אני) שמזמור לתודה יש לקרוא ולימשוך אותה בנגינה ע"ש.

ולהלכה פסק בשו"ע (שם ס"ט) "מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה שכל השירות עתידין לבטל חוץ ממזמור לתודה". וכ"כ בלבוס (שם סק"ז).

וכבר מצינו שהעיר בחס"ל (שם סק"א) בזה"ל: ואין מי שיזהר במזמור זה לאומרו בנגינה יותר משאר מזמורים, כי לא ידעו מה הוא, אבל בהתוודע צריך לזהר. עכ"ל, ובהגהות מבן המחבר (הגהה פח) כתב שם בזה"ל: ופה עיה"ק ירושלים נוהגים לנגנו בכמה בתי מדרשות. עכ"ל. וכן כתב להעיר הגרשז"א בהליכות שלמה (פ"ו הערה 42) מדוע לא נהגו לומר מזמור לתודה בניגון בפרט אלו שנוהגים לומר קטעי תפילה שונים בשבת וביו"ט בניגון ע"ש.

א. בספר גם אני אודך תשובות הג"ר יקותיאל ליברמן שליט"א (ח"א סימן כט) והשיב לו שם שמדברי הפוסקים נראה שעיקר הכוונה הוא לאומרו בשמחה ובמתנות, וכמ"ש בחיי אדם (כלל יח ס"א) וז"ל: ומזמור לתודה יאמר בשמחה עכ"ל, וכ"כ בקיצור שו"ע (סי' י"ד ס"ד) וז"ל: מזמור לתודה אומרים בעמידה ובשמחה שהוא במקום קרבן תודה עכ"ל, וכ"כ בשולחן

זמן החיוב לפי הזמן שנמצא

להלכה נראה שזמני השקיעה והלילה במטוס

כפי היכן שהוא נמצא, וכן כתב באבן האזל (הלכות קר"ש פ"א אות ט) לגבי כניסת שבת וזמני תפילה שהוא לפי הזמן שנמצא מתחת למטוס ע"ש, וכן כתב בספר בין השמשות (עמ' נה) וכמ"ש בספר אשרי האיש (או"ח ח"א עמ' עד) בשם הגריש"א שמי שנמצא במטוס מתחייב כאנשי המקום שמתחתיו בכל המצוות התלויות בזמן כגון קריאת שמע יעו"ש, וכן הו"ד הגרנ"ק (חוט שני תפילה עמ' קפ) שזמני הנץ החמה ושקיעת החמה וזמני מצוות קר"ש ותפילה ושאר מצוות התורה נקבע איך הזמן באותו מקום בקרקע למטה ע"ש. וכן השיב הגרנ"ק בשו"ת עזרת אליעזר (תפילה ח"א עמ' 11) שיתפלל כמו המקום שנמצא למטה ע"ש, וכן הו"ד הגרע"פ (מוסף שב"ק ואתחנן תשע"ט) ולכן אם נמצא מעל האוקינוס תלוי אם רואה שיש אור או חושך.

נידונים מצויים בזמני הטיסה

ומ"מ אף בכלל ישנם עוד כמה וכמה נידונים. [וראה בקונ' על כנפי נשרים עמ' 14 מה שכתב בכמה מהנידונים הנ"ל].

א. מי שנוסע במטוס עם כיוון השמש בזמן הזריחה, ונוסע לצד מערב, וכיון שמתקדם עם זריחת השמש, עדיין אינו יכול להתפלל כיון שלא הגיע זמן נץ החמה. ואם אח"כ שמגיע לייעדו יעבור זמן תפילה. יל"ע.

ב. צריך לזהר שלא יעבור זמן תפילה בין בתפילת שחרית או מנחה או מעריב. כיון שיש הרבה הפרשי שעות.

ג. יש להזהר בטיסות ארוכות כגון מארה"ב לאר"י בטיסות לילה שזמני היום עוברים, ומפסידים זמן קרי"ש ותפילה.

ד. ישנם מטוסים שהחלונות חשוכים וא"א לראות דרכם אור השמש, וא"כ יכול להתפלל מעריב, ועדיין יש שמש.

הלכות (סגל, ח"ג עמ' תפ"ג) שלא נהגו כן, אבל כנתבאר מדברי החס"ל שהמנהג לאומרו בנגינה וצריך לשנות המנהג, א"כ ראוי שכל יאמרו עכ"פ בנגינה. ושו"ר בספר איש על העדה (עמ' נ') והו"ד בספר לחיות כהלכה (עמ' מז) שהגריש"א העיר מדוע לא מקיימים דברי השו"ע הנ"ל, [וכן הו"ד הגריש"א בספר פניני תפילה (עמ' סט) ואכן היה נוהג לאומרו בנעימות יתירה אע"פ שכל התפילה היה מתפלל בנעימה. [וע"ע במש"כ שבערי אהרן סי' נ"א סמ"ח ובשערי דן תשובות הגר"ח ק]. וכ"כ בספר הלכות יום ביום (ח"ב עמ' מד) להביא תמיהת הגרש"א מדוע לא אומרים אותו בנעימה.

ז. עוד ראיתי בשו"ת משנת יוסף (חלק יג סימן קפ אות ב') שהבין שצריכים שכל הציבור יאמרו את המזמור לתודה ביחד בנגינה, וכיון שיש שמגיעים מאוחר ולא כולם יחד אומרים מזמור לתודה. ואמנם יל"ע שמדברי הב"י והשו"ע לא נראה שיש חיוב שכולם יאמרו אותה ביחד. ואפשר שלמד כן שהוא כמו שירה בבית המקדש שצריכים כולם לנגן.

ח. עוד כתב בשו"ת משנת יוסף שם שיש ללמד זכות שלא נהגו כן מחמת הטרדה ואריכות התפילה, ולפי"ז אכן לכתחילה יש לאומרה בנעימה.

תבנא לדינא: לכתחילה יש לאומרו בנגינה, ובנעימה ובכוונה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

כו. זמני יום ולילה למי שנוסע במטוס

בס"ד, שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א

אודות השאלה מהם זמני יום ולילה, למי שנוסע במטוס.

שערי האם מותר ללמוד בדברי תורה בין ישתבח ליוצר יוסף

המקום ששם הוא נמצא. וע"ע במש"כ בזה בספר ישראל והזמנים ח"ב עמ' תקמ"ב, וצ"ע.

קיצור ימי שבעה נקיים או שבעת ימי אבילות ע"י הטיסה

בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' צ"ג סק"א כתב שאשה שהתחילה למנות ז' נקיים בארה"ב ובאת ביום השביעי לארץ הקודש והתקדם לה היום בשבע שעות, ונשאל האם יכול לטבול בליל שמיני כיון שחסרים לה שבע שעות, והשיב שם שכיון שעברו שבעה ימים קצרים או ארוכים הרי הוא חשוב וספרה לה ע"ש. וכ"כ בשו"ת אבני ישפה ח"ב חיו"ד סי' פב לגבי אבילות.

קיצור ימי הוסת

אשה שטסה בעונה בינונית או בוסת החודש מארה"ב לאר"י ומתקצר לה שבה או שמונה שעות, האם צריכה לחוש לעונת וסתה, כיון שהוא חשש במציאות א"כ צריכה לחוש לימי וסתה, אבל אם הוא משום וסת החודש, וסת החודש תלוי בלבנה, כיון שהגיעה למקום שהשתנו ימי הלבנה, א"כ שוב אף שהתקצר לה הימים, אינה צריכה לחוש לוסת החודש, וצ"ע.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

כז. האם מותר ללמוד בדברי תורה בין ישתבח ליוצר

אודות השאלה שמחכים למנין עד שיהיה עשרה האם מותר ללמוד בין ישתבח ליוצר.

בשו"ע או"ח סי' נ"א ס"ד כתב שצריך להזר מלהפסיק בדיבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף שמו"ע וברמ"א שם כתב שאפילו לצורך מצוה אין לדבר בין ברוך שאמר לישתבח ובמשנ"ב שם סק"י כתב שלצורך מצוה היינו אם עובר זמן קרי"ש או שכח לברכות התורה או שאין שם כהן אחר ומותר לעלות בתורה ואף לקרוא אם הבעל קורא

ה). ישנם טיסות מארה"ב שעוברים דרך מקומותש אין בהם שקיעת החמה או שאין בהם שמש, ואין בהם זמני היום.

ו). אם נמצא במטוס חצי שעה לאחר השקיעה והמטוס עדיין רואה את השמש, נראה שעדיין יכול להתפלל מנחה. וכן נראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן כה, שכל זמן שרואה את השמש דינו כיום.

ז). יש להזהר עכ"פ מדיני אכילה קודם תפילת שחרית.

ומ"מ בזמנינו מצוי זמני היום לטיסות, ואפשר לבקשו מסוכן הנסיעות.

זמן סיום הצום

וכן מי שנוסע באמצע צום תשעה באב ונוחת בלונדון ששם השקיעה ב11, אינו יכול לשבור את הצום כשעון ארץ ישראל כיון שנמצא כעת מעל לונדון ורואה את השמש, וכנ"ל מדברי הפוסקים, ואף יש מי שהורה (מערכי לב סימן מ) שיכול לשבור את הצום, [כיון שנותנין עלחיו חומרי מקום שהגיע לשם הוא רק בישוב ולא במטוס] וכנ"ל אינו נכון לדינא, כיון שעתה סו"ס דינו כיום ולא שייך חומרות המקום, אלא הוא כמציאות זמני המקום, וכן הסכמת הפוסקים, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' צו) שמתחיל להתענות מזמן המדינה שיצא ממנה ומסיים להתענות כזמן המדינה שמגיע אליה בין לקולא ובין לחומרא, ע"ש, וכן הו"ד הגריש"א בספר יבקשו מפיהו (פורים ח"ב עמ' קצו), וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' קסה). ובשו"ת ברכת יהודה (ח"ג חאו"ח סימן ל') שכן כתב להקל במקראי קודש (ח"ב עמ' ריד) ולכן במקם צורך אפשר להקל.

ולגבי זמן התחלת הצום מי שנועס מאר"י לארה"ב בסוף הלילה, ובאמצע הנסיעה לפי אר"י הוא כבר זמן עלות השחר ולפי ארה"ב עדיין לא התחיל הצום, שנראה שהולכים לפי

ולכאורה נראה שדברי תורה אין לקרות, וכמו שנראה שם בביה"ל ד"ה ואפילו לצורך מצוה, שהוא רק בדיעבד

ובין ישתבח ליוצר כתב בשו"ע סי' נ"ד ס"ג שהמספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו וחוזר עליה מערכי המלחמה, וכתב בשו"ע ויש מי שאומר שלצרכי ציבור או לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה מותר. וברמ"א שם כתב שזהו מקור הקולא להפסיק בין ישתבח ליוצר למי שבירך לחולה או לעשות דין.

ובמשנ"ב שם סק"ו כתב שה"ה לכל דבר מצוה ודוקא בין ישתבח ליוצר שהוא עניין אחר.

וא"כ נראה שה"ה הכא שמותר להפסיק בלימודו, וכמו שמצינו בירושלמי בריש פ"ה דברכות "א"ר ירמיה העוסק בצרכי ציבור כעוסק בדברי תורה". וכן כתב בספר המנהיג אות כה. ולכן נראה דיש מקום להתיר, וכ"כ להתיר בערוך השולחן (סי' נ"ד ס"ד) שמותר לעיין בספר וללמוד עד ישיגע הש"ץ לקדיש דלא גרע משאר צרכי מצוה, וכ"כ בשו"ת ישיב יצחק (ח"ט סימן ז') שבשעת הדחלק מותר ללמוד ע"ש.

ואמנם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סימן ד') נראה שאסור ללמוד.

ובשו"ת יביע אומר ח"ב חאו"ח סימן ד' כתב שבשעת הצורך מותר ללמוד ונכון שיהרהר את הלימוד בשפתיו, וע"ע בהליכות עולם ח"א עמ' ק. וכ"כ להתיר ע"י הרהור בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' תקע"ו ובשו"ת באר משה ח"ג סימן כ'. וכ"כ בספר דבר משולם ח"א עמ' סה, וכ"כ בהלכה ברורה ח"ד עמ' קכ, וכ"כ בילקו"י סי' נ"ד, וכ"כ בשו"ת בירורי חיים ח"ה סימן יח, ובשו"ת אבני דרך חלק יב סימן יד.

כת. דילוג בתפילה לדרגות בתפילה בציבור

שאלה: כתב מרן שו"ע (או"ח סי' נב) שמי ששהה לבוא לבית הכנסת צריך לדלג כמה מזמורים בפסוקי דזמרה כדי להתפלל בציבור. וראיתי שהביאו הפוסקים כמה דרגות במה נקרא 'תפילה בציבור'. ונראה לי שיש בעיקר ג' דרגות.

1. **תפילה** ביחד עם כל הציבור אחר גאל ישראל.

2. **להתחיל** עם החזן בשעת החזרה (כן כתב השו"ת יחווה דעת (ח"ה סי' ה) והכה"ח (סי' צ אות סג) וגם החזו"א (או"ח סי' יט סק"ז).

3. **להתפלל** אם נשאר רק אחד מהציבור שעדיין מתפלל (שו"ת יביע אומר (ח"ב סי' ז אות ו) והרח"ק בשם החזו"א (אורחות רבנו ח"ג עמ' רג).

ולפי זה, הדין של דילוג כדי להתפלל בציבור האם נאמר אפילו לדרגה ב' וג' ? או אפ"ל שכל שאמר מרן השו"ע לעניין דילוג זהו דוקא כדי להתפלל בציבור בדרגה המעולה דהיינו הדרגה א', אבל לשאר דרגות יותר טוב להתפלל יחיד בסדר מלדלג ולהתפלל בציבור.

וא"כ, האם צריך לדלג כדי להתפלל יחד עם הציבור (דרגה א') או יותר טוב לקרוא הכל על הסדר כדי להתפלל עם הש"ץ או לפחות עם אחד שעדיין מתפלל ?

מה דעת הרב ?

תודה. יוני באקי

תשובה:

בס"ד, ר"ח ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הרב יוני באקי שליט"א

כבר ידוע מאמר החכם שאלת חכם חצי תשובה, ומ"מ כיון שהדברים ארוכים, אכתוב בזה עיקרי הדברים, והרבה ממה שנתבארו בשערי יוסף הלכות תפילה דיני דילוג תפילה בציבור.

דילוג בתפילה כדי להתפלל עם הש"ץ

בפרי מגדים (א"א סי' נ"ב) כתב "עוד אני העני מסופק, אם בא לבית הכנסת ורואה שאי אפשר שיתפלל עם הציבור בלחש, אם נאמר חזרת הש"ץ נמי תפלת הציבור הוה, שמוציא שאינו בקי, ויעשה על דרך העולם לדלוג כדי שיתפלל מלה במלה עם הש"ץ. ומכל מקום נראה שתפלת הציבור הוה בלחש, וכעת לא מצאתיו", עכ"ד, ומ"מ בפתח הדביר (סימן נ"ב סק"ב) כתב שבשו"ת פרי תבואה (ח"ב סימן סח) שחזרת הש"ץ חשובה כתפילה בציבור לגבי זה ע"ש, וכן כתב בחס"ל (שם סק"ב) וכן כתב באשל אברהם מבוטשאטש. וכן כתב באפיקי מגינים (שם סק"ב). וכן כתב בשולחן אש (סימן נ"ב). וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סימן ו') וכן הו"ד הגרש"א בהליכות שלמה (פ"ח אות מא) וכן כתב לדינא בשו"ת יחו"ד (ח"ה סו"ס ה'), וכ"כ בהליכות עולם (ח"א עמ' עג) שגם תפילה בציבור עם חזרת הש"ץ חשובה כתפילה בציבור. [ושם כתב שיכול להתחיל אף מברכת יוצר אור, והעיקר כדי להתחיל בחזרת הש"ץ עם הציבור].

ומ"מ יש לזה גדר של מעלה של תפילה עם הציבור, ובפרט אם יש עשרה מתפללים שעדיין לא סיימו, כמצוי במנינים גדולים. ולפי"ז נראה שאפשר לדלג בשביל זה וכמ"ש בשו"ע סי' נ"ב כדי שיספיק להתפלל בציבור, וכן הו"ד הגר"ח"ק שהשיב שאפשר לדלג בשביל זה.

ואמנם ממש"כ שם אח"כ בשו"ע בהמשך דבריו וז"ל: ואם כבר התחילו הציבור יוצר, ואין שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג, יקרא ק"ש וברכותיה עם הציבור ויתפלל עמהם, ואחר

כך יקרא כל פסוקי דזמרה בלא ברכה שלפניהם ולא של אחריהם. עכ"ל, ואם היה אפשר לדלג בשביל להתחיל שמו"ע עם הציבור בחזרת הש"ץ, א"כ השו"ע היה צריך לכתוב כן, ובע"כ שאי אפשר לדלג בשביל להתחיל שמו"ע בתחילת חזרת הש"ץ, ואמנם מדברי המנש"ב שם סק"ז שכתב "אבל אם לא יגיע לתפלת צבור ש"ע אפילו אם יתחיל ביוצר אור לא יתחיל כלל לכו"ע רק יתפלל כסדר בלא הציבור ולא יתפלל הש"ע לבד עם הציבור דסמיכת גאולה לתפלה בשחרית עדיף מתפלה בציבור". ולפי"ז נראה שאם יספיק להסמיך גאולה לתפילה, כיון שנחשב תפילה בציבור, יכול לדלג בשביל זה. [ואפשר שמה שהשו"ע לא כתב כן משום שמדברי השו"ע סימן קט ס"א "הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה או לקדיש יתפלל ואם לאו אל יתפלל", וכיון שלא יודע בדיוק מתי יתחיל חזרת הש"ץ, וצריך להסמיך חזרת הש"ץ לתפילה וכל כמה דקרוב עדיף טפי, (ומ"מ בזמנינו מקילים בדין זה, ועכ"פ ראוי שיתפלל בעזרה או בכניסה לבית הכנסת, וכמו שהשיב הגר"ח"ק בספר אגרות ומכתבים דרך אמונה, תפילה אות לג בשם החזו"א, "שמעתי משמו שיותר טוב למתאחר להתחיל שמו"ע באמצע הציבור מאשר להמתין להתחיל עם הש"ץ, שעי"ז אין עונה על חזרת הש"ץ כתיקון חז"ל", ע"כ, וכן נדפס עתה בקונטרס הזכרונות, ואכמ"ל) ומ"מ מדברי השו"ע שם בס"ב אם מתחיל להתפלל עם שליח ציבור כשיגיע וכו', ונראה שיש לו דין של תפילה, אבל לא דין של תפילה בציבור].

וצ"ע קצת מדברי המשנ"ב שם בסק"ו שכתב בזה"ל: דעיקר קפידא הוא שיתפלל תפילת י"ח עם הציבור בלחש, אך פשוט דכ"ז הוא בתנאי דעי"ז לא יחסר מצות קריאת שמע כדין המבואר לקמן בסימן ס"א דלא דחינן מלקיים המצוה כתקונה בשביל תפלה בציבור. עכ"ל, ומבואר מדברי המשנ"ב שעיקר המעלה של תפילה בציבור הוא בלחש, ולפי"ז נראה דאין היתר לדלג בשביל להתפלל עם הש"ץ, ומ"מ אפשר לבאר לפי מש"כ בשו"ת שלמת חיים

שערי דילוג בתפילה לדרגות בתפילה בציבור יוסף

בזה ממש"כ בשו"ת פרי תבואה סימן ס"ח שכתב שאפילו שמתפלל בסוף החזרה חשיב כתפילה בציבור. והו"ד במגן גיבורים (סימן צ' ס"ק ט"ז), ע"ש.

תפילה בציבור שיש אחד שמתפלל

ולגבי השאלה האם אפשר לדלג פסוקי דזמרה, כדי להספיק להתפלל שיש אחד שמתפלל, הנה לא מצינו לכך מקור בפוסקים, וראשונה כתב בזה באורחות רבינו (ח"ג עמ' רח) בשם החזו"א שתפילה בציבור חשובה כל זמן שיש אדם אחד שמתפלל שמו"ע, וכן הו"ד הגר"ח"ק בספר כל משאלותיך (עמ' תקנז) בשם החזו"א שאמר לו שאם אדם נכנס לבית הכנסת והש"ץ עדיין לא סיים חזרת הש"ץ אפילו שהוא בסוף שים שלום אם מתחיל שמונה עשרה זה גם תפילה בציבור, ואמר את זה על סמך מדרש שאין פמליא של מעלה מתחילה עד שגמרו אחרוני המתפללים למטה, ואם אף זה שהתחיל בסוף חזרת הש"ץ זה ג"כ תפילה בציבור, ומותר לדלג פסוקי דזמרה על זה, ושאלתיו א"כ שיהיה אסור לדלג פסוקי דזמרה באופן שידע שיתחיל לפני שיסיים הש"ץ ואמר לי מ"מ עדיף להתחיל עם הצבור ממש ולכן בשביל עדיפות זו גם מותר לדלג עכ"ל.

ואמנם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז סימן צ"ד) כתב להעיר בזה, וז"ל: ודבריו הם חידוש גדול דאפילו אי נימא דיש אפשרות לצרף כל זמן שלא גמרו כולם מ"מ הא ודאי שמעלת תפילה בציבור בשלימות היינו כשמתפלל עם הציבור שאז אין לך מעולה כמוה, אין לנו להוכיח דמותר גם לדלג בשביל לזכות למעלת מקצת תפילה בציבור, אלא מסתבר דלומר פסוקי דזמרה עדיף ממקצת מעלת תפילה בציבור. עכ"ל.

דילוג בתפילה כדי להתפלל בזמן אשרי ובא לציון ויש לדון עוד האם יש לדלג בפסוקי דזמרה כדי להתפלל בזמן אשרי ובא לציון, וכמ"ש בצל"ח בברכות דף ו' ע"א שהמתפלל בית הכנסת שבעת שהציבור כבר סיימו את תפילתם אלא שעומדים בשירות ותשבחות שלאחר התפילה

(סימן ל') שבודאי שחזרת הש"ץ לא מיקרי תפילה בציבור, כמו בלחש אך מ"מ עדיפא מתפילת יחיד. מ"מ נראה שאפשר לדלג בשביל זה.

ואמנם ממש"כ בשו"ת חתם סופר (ליקוטים ירושלים תשל"ג סימן ד') שעיקר תפילה בציבור הוא בחזרת הש"ץ, ומה שמתפלל בלחש הוא נחשב תפילה ביחיד רק מה שאחד מוציא את הרבים מיקרי בציבור, ורק מפי שאי אפשר שיכוונו כולם לשליח ציבור תיקנו שיתפלל כל אחד בעצמו והיה ראוי שיאמרו עמו מילה במילה שזהו כמו מוציא רבים ידי חובתן כמבואר בגמ' בסוכה דף לח ע"א גבי הלל שאומר ועונה אחריו מה שהוא אומר כמו אנא ה' אלא כדי שיסדיר ש"ץ תפילתו תקנו בלחש תחילה כמבואר בסוף ר"ה דף נד ע"ב וא"כ כשאירע שיחיד אומר עם הש"ץ זהו תפילת ציבור האמיתי ואומר כל סדר קדושה עמו עכ"ל. וכן כתב בשו"ת באר יצחק (חאו"ח סימן כ' ענף ב'), וכן נראה ממש"כ בחזו"א (סימן י"ט סק"ז) וז"ל: אחד שבא לבית הכנסת בשעה שהש"ץ מחזיר התפילה [קודם שהתחיל עדיין נראה דיתפלל יחד עם הש"ץ אף שאם ישמע מש"ץ ואח"כ יתפלל בעצמו יוצא תקנת חכמים בחזרת הש"ץ, מ"מ כיון דהבקי אינו יוצא אלא בתפילת עצמו, נכון יותר שתהיה תפילתו בציבור, וכשמתפלל עם הש"ץ הוי תפילת הציבור. עכ"ל, וכ"כ בשו"ת איש מצליח (חאו"ח סימן י"א), וכ"כ להאריך בשו"ת שבט הלוי (ח"ד חאו"ח סימן י"א) וכתב לדחות דברי האג"מ (ח"ג או"ח סימן ט') שכתב לדחות דברי החת"ס הנ"ל ע"ש.

ולפי"ז בודאי שתפילה עם השליח ציבור יש לה מעלה של תפילה בציבור, וא"כ אפשר לדלג בשביל זה.

תפילה בציבור שמתחיל בסוף חזרת הש"ץ

ונראה שיש מקום לדלג בפסוקי דזמרה [שאין לו מנין אחר] שמתחיל להתפלל שהציבור אוחזים בסוף חזרת הש"ץ, ויש להוכיח

שערי האם נכה יכול להיות שליח ציבור יוסף

כט. האם נכה יכול להיות שליח ציבור

בס"ד, יום ד' כ"ט תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א, אלעד.

מדברי הזוה"ק (פרשת אמור דף צ' ע"ב) מבואר

שאע"פ שאמרו שהקב"ה משתמש בכלים שבורים היינו דוקא בלב נשבר ונדכה אבל בעל מום לא משום הקריבהו נא לפחתך וכ"כ במג"א (סי' נ"ג סק"ח), שאף ש"ץ פגום יש להזהר, וכ"כ בשו"ת חוות יאיר (סימן קע"ו), שיש להחמיר בזה, וכ"כ בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן ע"ה.

וכן נראה שיש להחמיר בזה ממש"כ בספר

חסידים (סימן תשנ"ו) וז"ל: אחד זקן היה רגיל להתפלל ביום הכפורים שנה אחת לא היה חזק לעמוד (ולהתפלל בעמידה) אמרו מקצתם כיון שאין לנו כיוצא בו מוטב להתפלל בישיבה, אמרו הזקנים כיון שאינו יכול לעמוד יתפלל אחר אף על פי שאינו כל כך הגון פן ילמדו ממנו אחרים ויתפללו מיושב, עכ"ל. ואף שיש לחלק, עכ"פ מוכח שאינו כבוד הציבור.

אבל בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס

קרימונה- סימן רמ"ט) נשאל בזה"ל: וששאלת אם אדם שפגעה בו מדת הדין [ונפל זרועו] ראוי להיות שליח ציבור. והשיב בזה"ל: פשיטא דראוי וראוי הוא, ואדרבה מצוה מן המובחר דמלך מלכי המלכים חפץ להשתמש בכלים שבורים, ולא כדרך שרים בשר ודם, שנאמר (תהלים נא, יט) לב נשבר וגומר. דאין נפסל במומים אלא כהנים. עכ"ל. והו"ד ביש"ש (חולין פ"א סימן מח) ובא"ר (סי' נ"ג סק"י), וכן נראה ממש"כ בספר הרוקח (סימן רג) בשם הפסיקתא רבתי, ע"ש, וכ"כ בבני יהודה (דף סז ע"ד) שדין פשוט ברמב"ם ובשו"ע שסומא נעשה שליח ציבור ע"ש, וכ"כ בפרישה (סי' נ"ג סק"ב). [ואמנם יש לחלק בין סומא לנכה, שכיון שאינו עומד על רגליו, יש בזה חסרון של כבוד הציבור].

כגון באשרי ובא לציון ונחשב בשעה שהציבור מתפלל כמו שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפילה וק"ו אם מתפלל היחיד בבית הכנסת שחרית בעת שהציבור מתפללים מוסף שזו תפילה בשעה שהציבור מתפללים, ע"ש, ואמנם דבריו חידוש גדול, ונתבארו בארוכה במק"א, ומ"מ נראה שאין לדלג בשביל זה.

ואמנם ממה שכתב בחסד לאלפים (סי' נ"ב סק"ב) "ואפילו אם יגיע להתפלל עם חזרת התפילה יעשה כן, שעיקר הקפידא להתפלל עם הציבור לפחות יתפלל כל התפילה על הסדר אות באות תיבה בתיבה ולא ידלג, כי למה יעשה שתים רעות דיה צרה שמתפלל ביחיד. עכ"ד. נראה שאין לדלג בשביל להספיק להתפלל אח"כ אם הציבור אוחז במילי דשבח.

דינים העולים

אם הגיע מאוחר, ויכול לדלג ברוך שאמר אשרי ישתבח וברכות קר"ש ויספיק להתחיל להתפלל עם הציבור, ויכול לומר כל פסוקי דזמרה בנחת, נראה שיאמר פסוקי דזמרה בנחת, ויתחיל להתפלל עם השליח ציבור.

ומ"מ כל הדינים הנ"ל היינו דוקא שמאחר

באופן חד פעמי, ולא רגיל [בכך כל שבוע, וכ"ש לא כל יום] וכמ"ש ביוסף אומץ שכל סדר הדילוגים אינו אלא למי שמתאחר באונס, אבל מי שמאחר תמיד אין לו לשנות סדר התפילה.

וכן איירי דוקא שאין לו מנין אחר אבל אם יש

לו מנין אחר מחוייב ללכת להתפלל שם, [ואמנם יותר משיעור י"ח דקות, נראה שאינו חייב ללכת לטרוח להתפלל במק"א כדי שלא ידלג, כיון שרק לתפילה בציבור יש ללכת למקום הנ"ל, ואף אם לא מדלג ומתפלל עם הש"ץ דינו כתפילה בציבור, ואינו צריך לטרוח יותר מידי].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שערי האם מותר לענות אמן על קדיש באמצע לימוד תורה יוסף

לכבוד הרה"ג שמעון אזולאי שליט"א לייקוד,
ניו ג'רזי, מו"ץ בקהילה הסורית

אודות מה ששאל, במי שכבר התפלל, והוא
לומד בחדר ליד בית כנסת, והוא רוצה
לדעת האם הוא צריך לעצור באמצע לימוד
ולענות על קדוש, ואם כן, על מה הוא צריך
לעצור ולענות בדיוק, ע"כ שאלתו.

נחלקו בזה הפוסקים, א]. במשנ"ב (סימן צ'
סקנ"ח) כתב בשם המאמר מרדכי, דאם
הוא כבר התפלל ואינו עומד שם אלא לענות
קדישים והקדושות מאותם שפורסים על ק"ש
או שחוזרים כל התפלה, עוסק בתורה ואינו
חושש. עכ"ד. ונראה שיסוד ההיתר הוא משום
עוסק במצוה פטור מן המצוה, כיון שמפריע לו
בלימודו, וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש (סי'
רט"ו סק"ב). וכ"כ בשו"ת תורת חיים (סופר או"ח
סימן סו) שאין צריך לענות אמן באמצע
הלימוד.

ב]. בפתחי תשובה (או"ח סי' ככד) כתב בשם
שו"ת דברי דוד (סי' מא) בשם ספר מים
רבים שיש חילוק בין קדושה שחייב לענות עם
הציבור, לבין אמן וברוך הוא וברוך שמו שאינו
חייב, ובפתחי תשובה שם השיג על דבריו, שכן
צריך לענות לאמן, אך באמצע הלימוד, אין
צריך לענות, ע"ש,

ג]. בכף החיים (סי' צ ס"ק קט) כתב שיש חיוב
לענות אף לאמן של קדיש ושאר ברכות וכל
שכן אמן יהא שמיה רבא, וקדושה, ע"ש, וכ"כ
לדינא בשולחן הטהור (סי' צ' ס"ד) שאע"פ
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ צריך
להפסיק לעניית אמן ואמן יהא שמא רביה, אך
לברוך הוא וברוך שמו אין חיוב. [וכ"כ לדינא
בשו"ת שלמת חיים (סימן תקיג) בשו"ת עמק
תשובה (ח"א סי' א) וכן השיב הגר"ח קנייבסקי
והו"ד בספר נוטרי אמן (ח"ב עמ' קסו) ובספר
בתורתו יהוגה (עמ' עד)].

ד]. ויש מחלקים בין תלמוד תורה דיחיד,
שיפסיק לבין ת"ת של ציבור שלא יפסיק.

בערוך השולחן (סי' נ"ג סק"ט) כתב להביא
המח' הנ"ל, ומדבריו נראה דיש מקום
להתיר, ומ"מ בספר שיח שמואל (פ"ו סימן כג)
כתב בשם השבט הלוי זצ"ל שהמהר"ם שפירא
מלולבין זצ"ל היה ש"ץ בישיבה.

ובשו"ת מנחת אברהם (ח"א ס"א) כתב בשם
הגריש"א להחמיר בזה ע"ש, וע"ע
בחשוקי חמד (עמ"ס ברכות דף ל' ע"א), ובספר
אבני חן (ח"ב עמ' סה) בשם הגריש"א שיש
לקחת ש"ץ שעומד, כיון שעמידה היא מעיקרי
התפילה ועדיף ממעלות אחרות ע"ש. ולפי"ז אם
הנכה האו בעל יארצייט, מ"מ אין לתת לו
לעלות. וכן הו"ד הגרע"י זצ"ל בספר שולחן יוסף
(עמ' י') וכן הו"ד הנהגת הגר"ח גריינמן זצ"ל
להחמיר בזה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן
כב), אבל הביא שם בשם הגר"ג נדל זצ"ל
שהתיר בזה, כיון שהוא אנוס ורחמנא פטריה,
וכתב שם שהכל תלוי ברצון הציבור, וכ"כ לדינא
בשו"ת דברי בניהו (חלק כא סימן י'), [וע"ע
בשו"ת השואל (ח"א סימן ח') שהגר"א נבנצל
שליט"א השיב שכן, והגרש"ק גרוס השיב שרק
אם אין אחר, וכ"כ בספר תפילה כהלכתה (פכ"ו
ס"ט), ושהגרש"ז אולמן זצ"ל השיב בשו"ת
וישמע משה שרק אם מוחלים לו] וע"ע בזה
בגם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי (ח"ד סימן
א' עמ' ו). וע"ע בקובץ מה טובו אוהליך יעקב
(חלק ט' עמ' שעח).

תבנא לדינא: ש"ץ לא יהיה נכה, ורק במקום
ושעת הדחק כגון לכבדו, או במקום
חשש איבה, והקהל מרוצים ממנו יכול להעלות
לש"ץ, אך לא יעשו כן בקביעות.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

**ל. האם מותר לענות אמן על קדיש
באמצע לימוד תורה**

בס"ד, תמוז ה'תשפ"ה

שערי לימוד תורה בבית מדרש שיש ריח של משאית זבל יוסף

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

**לא. לימוד תורה בבית מדרש
שיש ריח של משאית זבל**

בס"ד, מוצש"ק פרשת וארא אור לכ"ו טבת
ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג רבי יואל פרץ שליט"א, מקסיקו.

לאחר עטירת השלו' והברכה.

בדבר השאלה, במשאית זבל שעובר ברחוב
תוך כדי הלימוד, והריח רע נכנס לתוך
הבית מדרש, האם אפשר להקל ללמוד או
להתפלל שעובר ליד הבית מדרש, והאם מועיל
לשים מטהר אויר וכדו'.

הנה דין הפח זבל, כדין אשפה בתורת ודאי שיש
בה ריח רע שיש בה עיקר, [ע"פ הרוב שלא
ימלט שיש שם חיתולים עם צואה ומ"ר וכו'],
וכיון שכן הוא ע"פ הרוב, דינה כאשפה שיש בה
צואה, ומבואר בשו"ע או"ח (סימן ע"ט ס"ח)
וז"ל: אסור לקרות כנגד אשפה שריחה רע.
עכ"ל, וכתב בעטרת צבי (שם סקט"ו) וז"ל:
ובודאי מצואת אדם ומי רגלים בא, וצריך
להרחיק מלפניו כמלוא עיניו ומלאחריו ומצדדיו
ד' אמות ממקום שכלה הריח. עכ"ל, וכן מבואר
במשנ"ב (שם סקכ"ט) וז"ל: ודינה לכל דבר
כצואת אדם וע"כ צריך להרחיק מלפניה כמלוא
עיניו ואפילו אם ידוע לו שאין בה צואה ומי
רגלים והוא מן התורה. זה הכלל כל ר"ר הבא
מדבר המסריח כיוצא באלו שנתפרשו שיש לו
עיקר מרחיק ממה כדין צואת אדם דבכלל
והיה מחניך קדוש הם כלומר שאם מגיע אליו
הר"ר אין מחנהו קדוש ואסור לקרות. עכ"ל.
וממילא הדין הוא שצריך להרחיק עד שיכלה
הריח, וכל עוד שלא כלה הריח אסור ללמוד.

והוא אף שמשאית זבל נמצאת בחצר אחרת, אך
מ"מ כיון שהוא בחצר אחרת הוא ע"פ

ה]. ויש מחלקים שאם יש הרבה הפסקות, ולא
יוכל ללמוד כראוי, אינו חייב אף לענות על
אמן ואמן יהא שמא רבא, אבל בקדושה חייב
לענות, כיון שאינו נראה כמי שמצטרף עם
הציבור, וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה
(תפילה פ"ט ס"ו) וכ"כ לדינא בשו"ת שבט הלוי
(ח"ט סי' מג) וכע"ז כתב לדינא בשו"ת משנה
הלכות (חלק יט סימן ו') שלאחר שכבר התפלל
ויצא ידי חובתו ויושב ועוסק בתורה ליכא עליו
חיוב שוב לענות על כל דבר שבקדושה חוץ
מקדושה ומודים שניכר שאינו מצטרף עם
הציבור, ואם הם ציבור שעוסקין בתורה בפני
עצמם אפשר דאפילו לקדושה אינן פוסקים,
שכגון זה אמרו בגמ' בברכות (דף ח' ע"א) אינהו
בדידהו ואנן בדידן. ע"ש, וכ"כ בשיעורי מרן
הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ברכות עמ' תרה).

ז]. בהגהות בית ברוך על החיי אדם (כלל ו ס"ק
ל"ו) הביא בשם הגאון מראגטשוב זצ"ל בעל
הצפנת פענח (בספר שלמת יוסף סימן י"א) שיש
חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ,
דבתורה שבעל פה שיותר מעיין ודבוק בלימודו
לא יפסיק מתלמודו לענות אמן כי הלומד בעיון
כל דבר גורם לו לביטול תורה ועל זה ועל כיוצא
בו נאמר וכל חפצ'ך לא ישוו בה אפילו חפצי
שמים, כיון שיקשה לו אח"כ לחזור לתלמודו.
עכת"ד, [ונראה מיסוד דבריו שהכל לפי העניין
וההפרעה, וכעין מה שנתבאר בשיטה הה'].

ועוד כתב במשנה הלכות, שאם שומע מחדר,
הרי הוא יותר קל.

תבנא לדינא: בנ"ד שנמצא בחדר אחד, כיון
שמפריע בלימודו אין חייב לענות לא
לקדיש ואף לא לקדושה ולא למודים, כיון שלא
נמצא באותו מקום שאומרים קדושה ומודים,
אינו ניכר שאינו מצטרף עם הציבור, ולכן כל
שמפריע בלימודו, אינו חייב לענות כלל.

אבל אם נמצא באותו חדר, לקדושה ומודים
צריך לענות, אבל לאמן ויהא שמא רבא,
אם מפריע ללימודו, אינו צריך לענות.

שערי לימוד תורה בבית מדרש שיש ריח של משאית זבל יוסף

ביטול תורה דברים בבית מדרש שא"א לשים ריח של שריפה, אפשר לשים מטהר אויר או בושם וכדו', כדי לבטל את הריח רע, כדי שיוכלו ללמוד.

ועכ"פ לכתחילה יזהרו לסגור החלונות קודם שמגיע המשאית זבל, כדי שלא יצטרכו להכנס לספיקות הנ"ל.

בברכת התורה והצלחה בתורה וביראת שמים
יוסף אביטבול

החונה פה עיה"ת בני ברק

לכבוד כמוהר"ר המפורסם הרה"ג רבי יוסף אביטבול שליט"א מו"ץ מח"ס שערי יוסף וש"ס

אחדשה"ט וש"ת

שמחתי על תשובתו הרמה כדרכו תמיד ללבן ולברר הדברים

נשאר לי ספק קטן בהבנת העניין שכתב כת"ר בשם הנחלת צבי שריח של אשפה ודאי בא מצואה וכו'. ע"כ. ולכאורה צ"ב דהרי הריח של הזבל שונה מריח הצואה ולמה זה ככה.

ואולי זה צואה בתערובת אבל סוף סוף הריח בא גם מהצואה? ועדיין צ"ב.

ועוד קשה האם חולקים הנחלת צבי עם המשנה ברורה שהנחלת צבי כתב שבדאי בא מהצואה. משמע שאם אין צואה מותר. והמשנה ברורה כתב שאפילו שאין צואה. **ואכפול** שוב תודתי על טרחתו בללמד תורה לעם ישראל

יואל פרץ
בס"ד

לכבוד הרה"ג יואל פרץ שליט"א

הנה בחיוב ההרחקה מפחי אשפה, איתא בגמ' בברכות דף כה ע"א שאין קרואין קריאת שמע כנגד אשפה שריחה ריע, ובהקדמת המשנ"ב לסימן ע"ט כתב שאשפה ריחה רע ונבלה שמסרחת וכל דבר כיוצא בזה דינו כצואה

המבואר שם בביה"ל (בהקדמה לסימן ע"ט ד"ה השביעי) שאין צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח, אלא רק עד מקום שיש ריח.

אבל אם נמצא ברחוב כנגד המשאית זבל, אם יש ריח רע יש להרחיק ד' אמות עד מקום שכלה הריח, אבל אם אין ריח בין בפתוח ובין בסגור אסור לקרוא בתוך ד' אמות, [כיון שהמשאית זבל לכו"ע יש לו דין של גרף של רע] ואם הוא בשעה שנראה הזבל אסור לקרות ויש להרחיק ממנו כמלוא עיניו, (עי' בספר נקיות וכבוד בתפילה עמ' קסה בשם הגר"ש דבילצקי זיע"א) ומזה יש ללמוד שזורקים הזבל לזרוק השקית זבל כדי שלא יתמלא הפח ויהיה סרחון מחוץ לפח, ויזיק לבני אדם, וכמו שכתב להזהיר בבא"ח (ש"א פרשת כי תבוא הי"ד) בשם המקובלים שאסור להשליך נבילה ברה"ר כגון תנרגולת או דג סרוח ע"ש.

ואף אם יש ריח קלוש, כל שהוא בגדר ריח רע, שבני אדם מתרחקים ממנו, הרי הוא עדיין לא בכלל כלה הריח.

ולגבי השאלה אם מועיל לשים מטהר אויר או בושם וכדו', כדי שיהיה אפשר ללמוד, כתב במקור חיים (סי' עט סק"א) שבמקום ריח צואה אין מועיל בושם, [וכ"ש ממי שאינו מריח אע"פ צריך להרחיק ד' אמות כמבואר בשו"ע (שם ס"א) והכא כיון שהוא מדאורייתא יהי דינו כצואה], אלא שאם יש עשן של מוגמר, שע"י כך לא מריחים את הריח רע מותר, כיון שהריח הטוב גובר על הרע וביטלו, ונשאר שם בצ"ע.

ואמנם באפיקי מגינים (חידושים סקי"ד) שכתב שבשעת הדחק אפשר להעביר ע"י ריח מוגמר, וכ"כ בכה"ח (שם סק"כ) ושכ"כ בחס"ל (שם סק"ג), ובפתח הדביר (שם סק"ב), וביפה ללב (שם סק"ב), ובבא"ח (ש"א פרשת בא הכ"ח), ושם בבא"ח כתב שמועיל לשים אף מי ורדים לריח טוב, וכן כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' לח) שיש להתיר לבטל את הריח רע, אף בריח טוב שע"י כן לא יורגש הריח רע, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן ט'), ולכן במקום

שערי קריאת דברי תורה וקריאת שמע כנגד שער ורגלי אשתו יוסף

אם לומד בתוך הספר ולא רואה את הרגלים, יש להתיר בלימוד תורה.

ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות קריאת שמע.

לג. מעלת וחיוב טבילת עזרא בזמנינו

בס"ד

אור לח' טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרב,, אודות השאלה בגדר חיוב טבילת עזרא.

חיוב הטבילה לבעלי קרי

איתא בגמ' בברכות דף כב ע"א והודעתם לבניך ולבני בניך וכתוב בתורה יום אשר עמדת לפני ה' אלוך בחורב מה להלו באימה וביראה ברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה ברתת וזיע, מכאן אמרו הזבין ומצורעין ובאין על נכות מותרים לקרות בתורה ובנביאים וכתובים לשנות במשנה ובגמרא והלכות ואגדות אבל בעלי קריין אסורים, וכתב רש"י, כל הטמאים מותרים בתורה שאף הם יכולים להיות באימה וברתת אבל בעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת עכ"ל. ועוד איתא שם בהמשך הגמ' תניא רבי יהודה בן בתירא היה אומר אין ד"ת מקבלים טומאה וכו' נהוג עלמא כהני תלת סבי וכו' כר"י בן בתירא כי אתא זעירי אמר בטלוח לטבילותא.

ועוד איתא עוד שם ת"ר בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין ממים טהור וכו' פליגי בה תרי אמוראי במערבא וכו' מאן דתני שנראה משום בטול תורה ומשום בטול פריה ורביעה ומאן דתני לחשח שלא יהו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים אמר רבי ינאי שמכתי שמקקילין בה, ופירש"י במרחצאות או בתשעה קבין ושמעתי שמחמירין בה בארבעים סאה, וכתב שם שכל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר ריב"ל מה טיבן של טובלי שחרית וכו' מה טיבן בארבעים סאה אפשר

מן התורה ואסור, במשנ"ב סי' ע"ו סקכ"ב נראה לגבי אשפה של זמנם שסתם אשפה יש בה צואה, וה"ה באשפה שבזמנינו שכל בניין בודאי יש תינוקות שיש להם טיטולים, וממילא סתם ריח מגיע מהאשפה, ואף שהריח שונה, מ"מ בגלל שיש עוד ריחות רעים ואוכלים מקולקלים או חמוצים הריח של הצואה משתנה, ונהיה יותר סירחון, שבודאי אסור מדאורייתא, וראה שם עוד במשנ"ב סקכ"ו.

ונפק"מ בפח אשפה שיודע שאין שום צואה, ויש שם פלסטיק ונייר ולכן אם הפח אשפה סגור, יהיה מותר לדבר עמו דברי תורה ונפק"מ במוריד הפח ואומר ברכות התורה או קורבנות, אבל אם יודע או מסופק שיש שם צואה, יהיה אסור לומר שם דברי תורה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

לב. קריאת דברי תורה וקריאת שמע כנגד שער ורגלי אשתו

אודות השאלה האם מותר לקרוא דברים שבקדושה כנגד שער אשתו או כנגד רגלי אשתו מתחת הברך שאינם מכוסים בגרבים בבית.

תפילה ודברי תורה כנגד שער שאינו מכוסה –

אסורה, אף כנגד אשתו. אך מותר ללמוד בהרהור, או לשמוע שיעור מאוזניות בנגן שיעור מוקלט ולא שיעור חי, כי בכה"ג חשיב שומע כעונה, אך אם מסתכל ולומד בתוך ספר יכול אף ללמוד בפיו,

תפילה ודברי תורה כנגד רגלי אשתו עד הברך –

אם רגילה ללכת כך בבית, מותר, [ויש מחמירים בזה, ולכן בקריאת שמע ותפילה שיוצא בזה ידי חובה ראוי להחמיר לכתחילה, ובדיעבד אינו מעכב, אבל בדברי תורה אפשר להתיר]. אבל אם אינה רגילה, יש להחמיר, אך

בתשעה קבין מה טיבן בטבילה אפשר בנתינה וכו' א"ל רב הונא לרבנן רבותי מפני מה אתם מזלזלין בטבילה זו אי משום צינה אפשר במרחצאות.

ושם איתא בגמ' רבי זירא הוי יתיב באגנא דמיא בי מסותא אמר ליה לשמעיה זיל ואייתי תשעה קבין ושדי עלואי אמר ליה רב חייא בר אבא למה ליה למר כולי האי והא יתיב בגוויהו א"ל בארעים סאה, מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה אף תשעה קבין בנתינה ולא בטבילה, רב נחמן תקן חצבא בת תשעה קבין וכו' לא שנו אלא לחולה לאנסו אבל לחולה המרגיל ארבעים סאה וכו'.

וברש"י כתב המרגיל וממשיך את חקרי עליו שמשמש מטתו, ושם בהמשך הגמ' בע"ב מכדי כולהו אמוראי ותנאי בדעזרא קמפליגי וניחזי עזרא היכי תקין, אמר אביי עזרא תיקן לבריא המרגיל מ' סאה, ובריא לאונסו תשעה קבין, ואתו אמוראי ופליגי בחולה, מר סבר חולה המרגיל כבריא המרגיל, וכו' אמר רבא נהי דתיקן עזרא טבילה נתינה מי תיקן, וכו', אלא אמר רבא עזרא תיקן לבריא המרגיל מ' סאה, ואתו רבנן והתקינו לבריא לאונסו ט' קבין, וכו', אמר רבא הלכתא, בריא המרגיל וחולה המרגיל ארבעים סאה, ובריא לאונסו ותשעה קבין אבל חולה לאונסו פטור מכלום עכ"ל הגמ'.

בגמ' בברכות דף כו ע"א, שדעת חכמים שזב שראה קרי צריך טבילה, ודעת רבי יהודה שפטור מטבילה, ובגמ' ב"ק דף פב ע"ב, מבואר שתיקן עזרא טבילה לכהן שנטמא לתרומה וקדשים,

מח' ראשונים בגדר ביטול התקנה לטבילת עזרא **ונחלקו** הראשונים האם ביטול התקנה הוא גם לתפילה או רק לדברי תורה, וברמב"ם (פ"ד מהל' קרי"ש) כתב שהמנהג לרחוץ לפני התפילה, וכן נראה בספר האשכול (ח"א הל'

תפילה אות ג') בשם רב האי גאון, וכן כתב ברי"ף (ברכות דף כב ע"ב).

אך בטור הביא דעת החולקים, וכן כתבו בתלמידי רבינו יונה על הרי"ף שם שכתבו "אע"פ שהתפילה יותר מקובלת עם הטבילה לד"ה אין לו להפסיד מפני זה תפילתו, וכ"כ רמב"ם ז"ל ובכל ראשי ישיבות שבבבל תמהו עליו למה היה מיקל כ"כ בענין טבילת בעל קרי, והוא ז"ל השיב להם שמימיו לא ביטל אותה אפילו שעה אחת, אלא שלא היה יכול לכתוב בחיבורו כי אם היוצא מן הדין ע"פ הלכה".

כיצד היה כוח ביד חכמים לבטל תקנת עזרא **והקשו** הראשונים כיצד היה כוח ביד חכמים לבטל תקנת עזרא, הרי קימ"ל שאין ביד יכולים לבטל דברי חבריו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמניין.

(א). בחידושי הרשב"א (ברכות שם) כתב ליישב, כיון שעזרא תיקן ולא קבלו ממנו, ונהגו להקל בזה, והיינו כיון שהתקנה לא התקבלה, ממילא אינו בכלל מבטל דברי חבריו. וכן תרצו התוס'.

(ב). בתוס' בב"ק (דף פב ע"ב) כתבו לתרץ, שאפשר שס"ל שעזרא לא תיקן דבר זה.

(ג). עוד כתבו בתוס' בב"ק שם שעזרא התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל דבכי האי גוונא מותר כדאמר בריש מועד קטן (דף ג:) ע"ש.

אך י"ל שזה תלוי בגדר ביטול התקנה, ועל מה היה התקנה, שברמב"ם בפ"ד מהל' תפילה ה"ד, כתב בזה"ל: וכבר ביארנו שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד דברי תורה עד שיטבול, וב"ד שעמדו אחרי כן התקינו אף לתפילה שלא יתפלל בעל קרי עד שיטבול, ולא מפני טומאה וטהרה נגעו בה, אלא כדי שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהם כתרנגולין, ומפני זה תיקנו טבילה לבעל קרי לבדו, והוציאוהו מכלל הטמאים, לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, זב שראה קרי ונדה שפלטה שכ"ז וכו' צריכין

המגיד בזה"ל: אל תבטל תמיד טבילת בעל קרי, כי אין אתה יודע מתן שכרה. עכ"ל.

ואמנם בטור (סימן רמ"א) כתב "ויש חסידים ואנשי מעשה שהיו מחמירין על עצמן וטובלין לקירויין להתפלל, וחומרא יתירה היא זו, שאף להרי"ף שכתב שיש מצריכים טבילה לתפילה, לאו דוקא טבילה, אלא רחיצה בתשעה קבין, ואני כתבתי שאין צריך לא טבילה ולא רחיצה, והמחמיר תע"ב". וכן כתב בספר החינוך (מצוה קפה) וז"ל: ועכשיו לא יטבלו ולא ידיחו כלל, ואמנם בעל נפש המטהר לקריו גם היום, מדה טובת ומשובחת היא לו ותע"ב ויודע דרך הטהרה ורוב טובה יחזיק בה, עכ"ל.

ובשו"ת מן השמים (סימן ה') נשאל לגבי חיוב זה, והשיבוהו בזה"ל: ועבדתם את ה' אלקיכם הוי אומר זה תפילה ואפשר טמא ומקריב קרבן, ואם תאמר שאר טומאות אינו דומה טומאה מאונס לטומאה מדעת, אינו דומה טומאה הבאה ממקום אחר לטומאה היוצאה מגופו, ועזרא כשתיקן ברוח הקודש ראה ותיקן.

והוסיף שם, שדבר זה גורם אורך הגלות, כי אם איתה תפילת ישראל כתיקונה, כבר נתקבלה תפילתם זה ימים רבים, אך סבלות הגלות ותלמוד תורה ומעשים טובים הם העומדים לישראל, ואחר זה השיבוהו בזה"ל: שמענו מאחורי הפרגוד לטהר כל ישראל יחד אי אפשר, אך אם יטהרו שליחי ציבור בכל מקום ימהרו ביאת הגואל עכ"ל.

ולכן בזמנינו שכל אחד מתפלל לבדו בודאי יש מעליותא לטבול, ועכ"פ יש מעליותא ביותר לש"ץ לטבול, וכמו שכתב בספר חסידים (סימן רמ"ח) וז"ל: אם יש עצירת גשמים וצריכים למטר וכן תפלת הגשם ביום עצרת של סוכות ובהו"ר לא יתכן לירד לפני התיבה אלא אדם צעור ולא שמחן וביתו ריקם ממזונות ולא מי שיש לו אוצרות פירות וישמח אם תיקר התבואה והפירות. אלא צעור שנ' (ירמ' י"ד ב') וצוחת ירושלים עלתה ואדיריהם שלחו צעוריהם למים. צעוריהם בוא"ו כתיב מי שלבו

טבילה לק"ש וכן לתפילה, אע"פ שהן טמאין, וכן הדין נותן, שאין טבילה זו מפני הטהרה, אלא מפני הגזירה שלא יהו מצויין אצל נשותיהן תמיד וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה, עכ"ל. ובה"ו כתב הרמב"ם מנהג פשוט בספרד ושנער שאין בעל קרי מתפלל עד שהוא רוחץ את בשרו במים משום הכון לקראת אלו קין ישראל בד"א בבריא או חולה שבעל, אבל חולה שראה קרי לאונסו, פטור מן הרחיצה ואין בזה מנהג עכ"ל.

ומבואר מדברי הרמב"ם שתקנת עזרא היה רק על דברי תורה, ורבנן שאחריו תקנו טבילה לבעלי קריין גם לתפילה, ואח"כ בטלו שני התקנות כי לא היה כח לציבור לעמוד בה אבל המנהג היה פשוט לדון ליטהר לתפילה, והשני שאין בתקנה זו משום טומאה וטהרה אלא רק גזירה שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים. וכן בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות שם כתב לבאר שישנם ב' תקנות, תקנת עזרא הראשונה היתה על ת"ת כמו שכתב הרמב"ם ועיקרה משום טומאה וביאר הגרי"ש שזה הפשט בגמ' בב"ק דף פב ע"ב שהקשו על מה שאמרו שעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין הלא דאורייתא הוא, ותירצה הגמ' דאורייתא לתרומה וקדשים ואתא איהו ותיקן אפילו לד"ת, ומוכח שהתקנה לד"ת היתה כעין התקנה של דאורייתא לתרומה וקדשים ועם כל דיניהם ואינם דאורייתא.

מעלה בטבילת עזרא בזמנינו

ועכ"פ יש מעלה לטבול טבילת עזרא אף בזמנינו, וכמו שכתב ברבינו יונה (ברכות דף כב ע"ב מדפי הרי"ף) כתב שהרמב"ם מימיו לא ביטל טבילת עזרא ע"ש, וכן איתא בתשובות הרמב"ם (אגרת לפסיא), [וכן הביא בבאר היטב (או"ח סי' פח סק"א), וכן כתב בכס"מ (פ"ד מהל' קר"ש ה"ח) שלא היה ב"ד שביטלו טבילת עזרא, אלא שרוב הציבור לא היה יכול לעמוד בה, וממילא נתבטלה, אבל חכמי התלמוד נהגו לטבול ע"ש. וכן כתב במגיד מישראלים לבית יוסף (פרשת בהר) שאמר לו

האם רחיצה במקלחת מועילה כתשעה קבין

ולגבי אם מועיל רחיצה מתחת המקלחת, הנה בטהרת המים (מהדו"ת סימן נח) כתב שלטבילת עזרא מועילה גם כשיעמוד תחת זרם המקלחת, ושכ"כ בקובץ הבאר (שנת תרצו סימן כג). ע"ש.

אולם שבשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן א) כתב דבמקלחת ליכא כח גברא. ע"ש שהביא מש"כ הראב"ד בתמים דעים, וז"ל: ובחפשי בספרים האיר ד' עיני ומצאתי את שאהבה נפשי לרבינו הראב"ד ז"ל בתמים דעים (תשו' ס"ו) וז"ל: פ"י מס' ידים מן הרב הר' אברהם בר דוד זלה"ה דברים שבין מים הראשונים למים האחרונים וכו' עד ושמעתי כי יש בפסקות של ראשונים על המים הראשונים מברך על נטילת ידים והאחרונים מברך על רחיצת ידים והדעת מכרעת כן הראשונים על שם נטלא שהוא כלי או על שם שהוא צריך להגביה את ידיו למעלה נקראה נטילה אבל האחרונים שהם לנקות הזוהמא ואין מקפיד עליהם בנטלא ולא להגביה ידיו נקראת רחיצה ומה שאמרו במים ראשונים שצריכין כלי וכח אדם לא ידעתי מאין יצא להם ואפשר כי הכלי למדוהו מקדוש ידים ורגלים שהיו מן הכיור אבל כח אדם לא ידעתי מאין ונ"ל משום דלא אפשר הוא שאי אפשר לרביעית אם לא יבא עליו מכח אדם שלא יתפזר ממנו לבטלה ונמצא רביעית חסר מעל גבי ידיו. וכן נראה לי על ט' קבין שאמרו לטבילת בעל קרי שמצותן בנטילה ולא בטבילה כדאיתא בברכות שהם צריכים שיבואו עליו מכח אדם שאם לא כן א"א שלא יתפזר מהן לבטלה ונמצא הט' קבין חסרים והחכם יבין ובגמ' דברכות הכי איתא אמר לי' ר' זירא לשמע' אייתי ט' קבין ושדי עלי אלמא צריכים שיבואו מכח אדם וכיון שא"א לשיעור מצומצם אלא מכח אדם גזרו אפי' יותר מכשיעור שלא יהא אלא מכח אדם כנ"ל עכ"ל רבינו הראב"ד.

וכתב שם במשנה הלכות שמבואר מדברי הראב"ד שבעל קרי צריך כוח אדם,

צעור וסמכו אל לא תטהרי (שם י"ג כ"ז) וסמך לו מקוה ישראל (שם י"ד ח') שצריך טבילה וטהרה למתפלל וכתוב (שם י"ד ג') באו על גבים לא מצאו מים וכתוב (שם שם י') וה' לא רצם. עכ"ל, [עי"ש עוד דמיירי לתפילת לעצירת גשמים, וה"ה הכא בזמנינו שיש עצירת גשמים, נראה שיש להקפיד על טבילת עזרא, מים כנגד מים].

והקה"י בספר קרינא דאיגרתא (מכתב נא) כתב בזה"ל: להיות רגיל להיות מאד בטבילה, וטבילת עזרא יהיה כחובה וזה מביד לידי קדושת המחשבה וטהרת הנפש. עכ"ל.

והגר"ק בספר אורחות יושר (ערך טהרה) כלב בשם ספר אחד שהחיבורים שנתקבלו בכל ישראל הם אלו שהמחבר נזהר בטבילת עזרא, וכ"ש בזמנינו שמצוי מקוואות וקל לטבול, בדאי מי שיכול ראוי ליזהר בזה ע"ש.

רחיצה בתשעה קבין

ולגבי האם מועיל רחיצה בתשעה קבין, במשנה מקוואות (פרק ג משנה ד) איתא "בעל קרי החולה שנפלו עליו תשעה קבין מים וכו', מצטרפין". וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"ג משנה ד שם) וז"ל: כבר ביארנו בברכות שבעל קרי אם יהיה חולה וראה קרי לרצונו וכו', הנה הוא יספיק לו מן הטהרה לענין התפילה שישפוך על עצמו ט' קבין, ואמרו שם שאלו הט' קבין שיטהר בהם בעל קרי לתפילה כפי שהיה נהוג אז, או שלשת לוגין המטמאין הטהור לתרומה, אם נפלו משלשה כלים או פחות מכן בזה אחר זה שלא נפסקה שפיכת כל אחת מהן עד שהחל שאחריו, הרי אלו מצטרפין ויטהר הבעל קרי ויתטמא הטהור, ואם היו מארבעה או יותר אין מטרפין, לא לטהר ולא לפסול וכו'. עכ"ל. וכן כתב בתפארת ישראל (הלכתא גבירתא מקוואות פ"ג אות ד). וכ"כ התוספות הרי"ד (שבת יד. ד"ה אוכלין טמאין).

שערי מעלת וחיוב טבילת עזרא בזמנינו יוסף

דוקא כנט"י, ושכן נראה מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (מקואות פ"ג מ"ד). ע"ש.

מ"מ להלכה הסכמת הפוסקים שעמידה במקלחת דינה כתשעה קבין, וכמ"ש בספר יסודי ישורון ח"ד (סימן רסז). וכן כתב לדינא בשו"ת שארית יעקב (בסו"ס צור יעקב, סימן ט) ששפיכת ט' קבין ע"י מי ברז המקלחת מהניא לטהרת טמא קרי. ע"ש. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב ברייש ח"ג (סימן ס-סא). ע"ש. וכן מבואר בשו"ת מנחת יצחק שם, וכן כתב גם בשו"ת שבט הלוי (ח"א או"ח סימן כ"ד). וכ"כ בילקוט יוסף ח"א (הלכות ק"ש וברכותיה סעיף יח, עמוד קלג), בשם אביו הגר"ע יוסף והוסיף שאף להראב"ד בשו"ת תמים דעים (סימן סו) דס"ל דבעינן כח גברא בט' קבין, מ"מ דוקא בזמן שתקנת עזרא היתה נוהגת, אבל לא בזה"ז, ושכ"כ בשו"ת שבט הלוי חאו"ח (סימן כד), ובשו"ת קנין תורה ח"א (סימן לג). כיע"ש. וכ"כ בשו"ת עטרת פז ח"א חיו"ד (סימן יד הערה יג). וכ"כ היב"א בקול סיני (הלכות ר"ה, הובא בילקו"י מועדים ר"ה ס"ו). ע"ש. וכל שכן לדעת הרבה פוסקים דס"ל שבפתיחת הברז הוא כח גברא שפיר, וכמ"ש בבית ברוך על החיי אדם (כלל ב סעיף ג). [ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' נט"י, כת"י].

ונראה להוכיח בזה בנימוק"י חולין (קז. ד"ה וכתוב בהלכות) שכתב בזה"ל: ומים שבחבית ויש בו ברזא, יסיר הברזא ויחזירנו בכל שפיכה ושפיכה, וקרוי שפיר כח גברא, כיון שעל ידי הסרת הברזא באים המים, ולא דמי לחבית המוטה על צידה. אבל לא החזיק הברזא בין שפיכה ושפיכה, אז דמי לחבית המוטה על צדה. עכ"ל. וכ"פ הרא"ש בחולין (פ"ח סימן יד) שעל ידי הסרת הברזא שפיר קרי ביה כח גברא, כיון דעל ידי הסרת הברזא באין המים. עכ"ל. וכ"כ בתוספותיו (חולין קז. ד"ה דלא אתנו). וכ"כ מהרש"ל בים של שלמה חולין (פ"ח סימן כג). וכ"פ לדינא בספר השלחן (הלכות סעודה שער א, ד"ה אין נותנין), ובטור ובש"ע (סימן קנט ס"ט), ובמטה משה (סימן רסד), ובדרך החיים (סימן ר אות ד), ובשלה"ק (קודשת האכילה אות

א), ועוד ועוד. וכ"כ בנחלת צבי (סימן קנט ס"ק ט), ובלבוש שם (אות ט), ובערוך השלחן (סימן קנט אות לג), ובמשנ"ב (ס"ק נ), ובשו"ת הרי בשמים הורביץ ח"ב מהדו"ת (סימן קלג), ובשו"ת חלקת יעקב חיו"ד (סימן קיח), וא"כ ה"ה הכא סו"ס חשיב כוח גברא.

רחיצה בטוש האם דינה כתשעה קבין

עוד יש לדון האם רחיצה במקלחת ע"י הטוש מועילה כתשעה קבין, כיון שיש נקבים, וכן הו"ד הגר"ק (תורת המועדים סי' תר"ו סקי"ט) בשם מרן החזו"א דבמרחץ של זמננו אין המים נשפכים קב בבת אחת, דיש כמה וכמה חורים קטנים בפתח הברז ולא בא קב בבת אחת, וגם דהוי יותר משלשה כלים, ומבו' במשנ"ב שם דבעי שישפוך רק מג' כלים. עכת"ד, וכן הו"ד הגריש"א (ספר הל' חג בחג ימים נוראים פרק כ"א הערה 62) שמקלחת אינה מועילה כתשעה קבין, משום שכשם שא"א לטבול בתשעה קבין המחוברים לקרקע כך אין להטהר בדרך שפיכה אלא א"כ יש מעשה שפיכה והיינו ששופך מתוך כלים ולא ע"י מקלחת, והיינו דשופך לתוך מקלחת תשעה קבין.

ואולם בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן כד) כתב שאם המים הולכים בשפע ולא בטפטוף יש להקל בזה במקום שא"א לטבול במקוה, ע"ש, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן כ"א) שבשעת הצורך מועיל בתנאי שיהיו המים נוזלים בלי הפסק, ומהנכון שלא יכנס אחר שכבר נשפכים המים, אלא יעמוד תחת המקלחת קודם יציאת המים, ואז יפתח את המקלחת שישפכו עליו תשעה קבין ובכך יצא ידי שפיכת תשעה קבין. ע"ש

שיעור תשעה קבין וזמן העמידה במקלחת

ובשיעור תשעה קבין, בב"י (סימן פח אות א) הביא דברי הרמב"ם בפירוש המשנה שם דט' קבין מטהרין לבעל קרי, והוסיף: "ודע דשיעור ט' קבין מדדתי ומצאתי שהוא ד' קולונדרינוש וחצי".

וא"כ אם אינו יכול לטבול ישפוך עליו במקלחת תשעה קבין [להחזו"א 23 מטר, ובשעת הדחק 17.5 ליטר, ולהגר"ח נאה לכתחיל 18 ליטר, ובשעת הדחק 12.5 ליטר] כדקה במקלחת מתחת זרם בינוני, ולשיטת המחמירים הוא עמידה תחת זרם של כ-4 דקות. (עי' משנ"ב שם סקכ"ב, ובשבט הלוי ח"א סי' כא, ובשו"ת מנח"י ח"ג סימן טו).

זהירות ברחיצת המקום

אך מ"מ עכ"פ עד שטובל או שאינו יכול לטבול, ירחוץ המקום היטב במים חמים, וכמו שכתב ברמ"א (או"ח סע' עו ס"ד) ששכבת זרע על בשרו דינו כצואה, ואף על בגדיו יש להזהר וכמו שכתב בספר חסידים סימן שע"א וז"ל: ישים אדם אצלו מים בלילה שאם יראה קרי ולא יוכל לשפוך עליו ט' קבין יקח מים וישפשף סביב לערוה כי לא יתכן שילך לבית הכנסת עד שישפשף הבשר שנגע בה שכבת זרע. וגם יראה במכנסים שלו שלא יהיה רושם צואה דבוקה במכנסים. עכ"ל, וכן כתב בסימן תק"ט ע"ש, ובמג"א (שם סק"ז), וכן נראה ברוקח (הל' קר"ש סימן שכ"א).

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיה"ת בני ברק

לד. גדר ודיני "לא תגודדו"

בס"ד

לכבוד הרה"ג ראובן מלמוד שליט"א

נאמר בתורה "לא תגודדו" (דברים יד א) ודרשו בגמ' ביבמות דף יג ע"ב **"שלא יעשו אגודות אגודות"**.

טעם דין לא תגודדו, נח' הראשונים, ברש"י והריטב"א והריטב"א שם כתבו **שלא יראו**

כשני תורות, וברמב"ם בפ"ב מע"ז הי"ד ובס' החינוך מצוה תסז **שלא יבואו לידי מחלוקת**.

כשיש שני בתי דינים במקום א' – דעת הרמב"ם שיש בזה איסור וכן כתב במג"א סי' תצ"ג סק"ו ובש"ך יו"ד סי' רמ"ב, אבל דעת הרי"ף והרא"ש יבמות פ"א סימן ט' שלהלכה כרבא שבשני בתי דינים בעיר אחת אין איסור לא תגודדו. ובכס"מ שם עה"ר כתב לתמוה מדוע הרמב"ם פסק הלכה כאב"י, והרי הרי"ף והרא"ש לא פסקו כן, וכן מבואר לדינא וכן כתב לדינא בשו"ת מהרשד"ם סי' קנ"ג והרד"ך בית י"ב חדר ב' ובספר פאת השולחן הל' אר"י פ"ג הי"ד, וכן האריך לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' ג' אות א' ובח"ו או"ח ח"י אות ד' וח' ובסימן מ' אות א' ובחלק אה"ע סי' י"ד אות ו' ובשו"ת יחו"ד ח"ד סי' לו. ע"ש.

נימוס: בגמ' בב"מ דף פו ע"ב מבואר לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה עלה לשמים ולא אכל לחם ומלאכי השרת ירדו לעולם ואכלו לחם אצל אברהם אבינו

אל ישב בין העומדים ואל יעמוד בין היושבים: מבואר במס' דרך ארץ (רבה פרק ז', זוטא פרק ה') שלא ישב בין העומדים ולא יעמוד בין היושבים, ולכן בהרבה מנהגים הם שינויים, כגון לשבת בקריאת התורה ובקדיש או לעמוד, לשבת בקידוש ובהבדלה או לעמוד, נענועים לצד אחר, אמירת קדיש יתום בנוסח שונה, שיש לעשות בזה כמנהג המקום, והרי הוא בכלל הדרך ארץ רבה הנ"ל, אף אם אין בזה איסור של לא תגודדו.

איסור לא תגודדו במנהג שיש בו איסור – נראה שלכו"ע יש בו איסור לא תגודדו. (בב"י סי' תרפ"ו בשם שבלי הלקט שגם במנהגים יש לא תגודדו, וכן ברמ"א או"ח סי' תצ"ג ס"ג מבואר שלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצץ מנהג זה משום לא תגודדו, אך י"ל דהיינו דוקא במנהגים שיש בהם איסור, עי' בריטב"א וברשב"א בביאור דברי הגמ' ביבמות שם מבואר שבמנהגים אין איסור של תגודדו, וכן כתב

שערי חיוב הוצאת ממון לתפילה בציבור יוסף

כיון שאין בו מנהג, אלא א"כ הוא שטיבלאך חסידי או ליטאי או ספרדי ויש שם תקנות. (עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' כא, וכמו שמצינו בפ"ב בחגיגה שבמקדש אין איסור לא תגודדו).

שינוי ממנהג המקום בתפילות – אם מתפלל אצל בני אשכנז או להיפך, צריך לומר כמותם, כגון בקדיש או קדושה או י"ג מידות, בריך שמיה, ויצמח פורקניה, (הגרנ"ק בחוט שני ר"ה עמ' שפד בשם החפץ חיים, וכן כתב בשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' כג, ובשובת יצחק שם עמ' רמג ובשו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן ה, ויש חולקים שרק בתפילה בלחש אין צריך לשנות, עי' בשו"ת אג"מ ח"ב סי' קד כתב שחוץ מתפילת הלחש צריך להתפלל בהכל כמנהג הציבור, מ"מ לדינא לא נקטינן כן).

אל ישנה אדם מפני המחלוקת – מבואר במשנה בפסחים דף נ' ע"א שההולך ממקום שעושים למקום שאין עושים נותנים עליו חומראי מקום שהלך לשם משפני המחלוקת וכתבו הפוסקים שה"ה אדם שבא למקום שיש שם בני קהילה אחרת חייב למלנהוג כמנהג המקום שנמצא שם. (שו"ת אג"מ ח"ג סי' פט בזה"ל כו"ש תפילה פ"ה סי"ט).

בני ספרד שלומדים בישיבה אצל בני אשכנז – וע"פ הנ"ל נפק"מ לגבי תספורת עד ר"ח אב, ורחיצה בתשעת הימים, שלא בשבוע שחל בו, שלא ישנו מפני המחלוקת. (וראה מה שהתבאר בזה בארוכה בשערי יוסף הל' י"ז בתמוז ודיני בין המצרים).

לה. חיוב הוצאת ממון לתפילה בציבור

בס"ד

לכבוד הגאון רבי אוריאל ברויאר שליט"א במח"ס

לגבי השאלה האם חייבים להוציא הוצאות של נסיעה על תפילה בציבור, בגדר חיוב

לדינא בשו"ת מהרשד"ם סימן קנג ובשו"ת מהר"ם גלאנטי והו"ד בשדי חמד שם).

איסור לא תגודדו במנהג שאין בו איסור – יש לחלק בין מנהגי איסור לבין מנהגים בעלמא, שבהם להלכה נראה שאין בהם איסור. (שו"ת משפט צדק ח"ב בס סימן מז ובא"אש מבוטשאטש סי' תצ"ג ובשות צמח צדק ח"ב סימן עט, ואף שבשו"ת חת"ס ח"ו ס"א, ובמשנ"ב נראה בארבעה מקומות לאסור בזה, כמבואר בסי' לא סק"ח לגבי תפילין בחול המועד, בסי' סט בהקדמה לגבי אמירת ברכו לאחר התפילה, בסי' קל"א סק"ו לגבי נפילת אפים בצד ימין או בצד שמאל, ובסי' תרכד סקט"ז לגבי הנחת תפילין לנהוגים לצום למחרת יו"כ, ולמעשה נראה שאין לאסור בזה, וע"ע בספר חומת ישרים סימן קס"ח בשם מוהר"י טאייטאש שלא שייך לא תגודדו אלא במילתא שיש לה עיקר מה"ת או מד"ס אבל בהסכמה שמקבלים בחרם וכו' לא שייך דין אל תגודדו, ואף שכתב רק לענין חרם, זה לדוגמא בעלמא נקט, ומבואר שכל דבר שאין לו עיקר מה"ת או מד"ס אלא רק מנהג או קבלה שקבלו הקהל, א"כ בזה ליכא לא תגודדו, וכן הו"ד הגריש"א בשבות יצחק ח"ח עמ' רמה, הגרשז"א בס' אשי ישראל פרק כה הערה כא, והגר"ע יוסף ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן כט).

איסור לא תגודדו באר"י ונפק"מ לתספורת בימי ספירת העומר לפני ר"ח אייר – שלהלכה נראה שיש בזה איסור לא תגודדו, כיון שרק מעטים נהגו כן. (ראה בארוכה בספרי גם אני אודך הל' ספירת העומר).

אמירת תחנון במקום שנהגו שלא לומר – להלכה נפסק שאם אומרים כדין לא יאמר עמהם, אבל אם לא אומרים כדין, בדברים שלא מוזכרים בפוסקים כגון ביא"צ או בתפילת מנחה, צריך לומר תחנון אע"פ שהם לא אומרים.

שטיבלאך או מקומות ציבוריים – להלכה נראה שאין בו איסור לא תגודדו,

תפילה בציבור נתבאר בארוכה בגם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה', ושם כתבתי גם לדון בשאלת כת"ר, והבאתי עיקרי הדברים עם הוספות.

בשו"ת תרומת הדשן (סימן ה') נשאל בזה"ל:

עירונים או פקידים, שלחו אחריו או שהלך מעצמו אליהם, מחמת חוב שיש לו על ארמאים, והאריכו עמו בדברי ויכוח ופשרות, ולא היה יכול ליפטר מהם, אא"כ, בא לידי הפסד באותו חוב, ונזקק לשתות עמהן עד שעבר זמן תפלת המנחה, יכול כה"ג להתפלל ערבית שתיים או לאו, והשיב בזה"ל: יראה, דשפיר דמי להתפלל ערבית שתיים, אף על גב דכתבו רברבא: הזיד ולא התפלל תפלה א' בזמנה, שוב אין לו תשלומין, דמעוות לא יוכל לתקון הוא. נראה, דכה"ג לאו מזיד מקרי, ודמי לאונס. והכי משמע ר"פ אלו מגלחין אבד אבידה מהו, מי אמרינן, כיון דצריך לבקש אחריה אונס הוא כו'. אלמא, כל היכא שמבטל המצוה, לצורך ממון, שלא יבא לידי הפסד מקרי אונס. ואמרינן נמי, בפ"ק דברכות: הזהירו בת"ח ששכח תלמודו מחמת אונס. פירש"י: שהוא חולי או נטרד בטורח דוחק מזונות. ומרדכי בפ"ק דשבת כתב בשם ר"ת, אהיהא דאין מפליגין בספינה; דמחלק הספר, בין הולך לדבר מצוה, ובין הולך לדבר הרשות, דלא מיקרי דבר הרשות, אלא הולך לטייל, אבל הולך לסחורה, כדי להרויח מזונות, חשיב לדבר מצוה. מכל הני משמע, דלא מזיד מיקרי בנ"ד, אף על גב דיש לחלק: דלענין תפלה, שהיא עבודת קונו, אין לו לחוש להפסד ממון, דאפילו גבי ת"ח אמרינן, זמן תורה לחוד, וזמן תפלה לחוד; ואמרינן נמי בפרקי אבות: הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה. אה"נ דלאו שפיר עבד, מ"מ, לאו מזיד איקרי, והוי כמו טעה או שגג להתפלל, דאית ליה נמי, תשלומין. ובפרק תפלת השחר נמי אמרינן: אבוה דשמואל ולוי, הוה קא אזלי באורחא, הוו מקדמין ומצלי; ופירש"י: שהיו מתפללין קודם עמוד השחר. ולכאורה משמע דבדרך הרשות הוה קא אזלי, לצורכיהם, והוו מתפללין, אפי' לכתחלה, תפילה שלא בזמנה. ולפי התוספות התם נמי, דמפרשי שהיו מתפללין אחר ע"ה, קודם הנץ החמה, מ"מ

עיקר זמן תפלה, אינה אלא לאחר הנץ החמה, ואפ"ה, היו מבטלין עיקר הזמן בשביל עסקיהן, אפי' לכתחלה. א"כ י"ל, דבדיעבד לא איקרי פושע ומזיד, אם מעביר כל הזמן, בשביל הפסד ממון. ואשירי כתב התם: רבינו חננאל פסק כאבוה דשמואל ולוי, ואף על גב דהלכות גדולות פסקו, דלא כוותיה. אפשר היינו מטעם אחר, משום מסמך גאולה לתפלה, ותו דאשירי כתב דמסתברא כר"ח. עכ"ל, ונפסק בשו"ע סי' קח ס"ח, ומוכח דשרי לבטל תפילה מחמת הפסד ממון וא"כ כ"ש חיוב תפילה בציבור. [ועיין במשנ"ב שם סקכ"ג כתב שאפילו אם העסק הוא מהדברים הנזכרים בסימן רל"ב לאיסור משהגיע זמן תפילה והוא התחיל בעסק זה באיחור מכל מקום כל שלא ביטל את התפילה בשאט נפש אלא היה סבור להתפלל אחר שיגמור העסק ושכח אח"כ וכן אם היה טרוד לקנות ולמכור סחרותו וע"י כך עבר זמן התפילה ונחשב אנוס ויש לו תשלומין ע"ש].

וכתב בפרי מגדים (שם סק"ז) על מש"כ הרמ"א דלכתחילה לא יעבור זמן תפילה משום הפסד ממון, וכתב בזה"ל: עיין סימן תרנ"ט סעיף א' בה"ה יותר מחומש אין מחויב ואפשר דהוא הדין בתפילה דרבנן וכ"ש למאן דאמר תפילה דרבנן, וכ"ש שיש השלמה, וע"ע ברמ"א לענין לולב בסימן תרנ"ו סעיף א', ולמעשה ראה בביאור הלכה סימן קח שהביא דברי הפרי מגדים דאפשר שביותר מחומש מנכסיו אינו מחויב ע"ש, וא"כ כ"ש שלתפילה בציבור אינו חייב להוציא חומש מנכסיו.

ובספר אבני ישפה תפילה (פרק ו' סעיף ד') בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאדם שאיחר לקום ואם יבוא מאוחר לכולל או למקום עבודתו יפסיד מן המשכורת החודשית שלו הרי פטור מתפילה בציבור, אבל אם יכול להשלים השעות בסוף היום חייב בתפילה בציבור ע"ש, [ועיין עוד באבני ישפה (פרק ו' סעיף ה') שמי שקם מאוחר וכשיתפלל בציבור יפסיד את ההסעה הקבועה למקום עבודתו או למקום לימודו בכולל אם זמן הנסיעה בתחבורה הציבורית לפחות דקות יותר מהנסיעה

המאורגנת מותר לו להתפלל ביחידות דאינו חייב להפסיד יותר מזמן זה, ואף שאין לו מחמת זה הפסד ממון דלתפילה בציבור צריך ללכת מביתו שיעור מיל שהוא 18 דקות וללכת ולחזור הוא 36 דקות נמצא שצריך לבזבז זמן של 36 דקות כדי להתפלל בציבור ע"ש].

וכן כתב בשו"ת יד אליהו מלולבין (סימן ז') כתב שבמקום הפסד ממון אינו חייב להתפלל בציבור וכתב שמהגמ' בברכות דף מז ע"ב ליכא ראייה דשאני התם שלא עשה כן אלא ממידת חסידות אבל פשיטא שאינו מחויב לשחרר עבדו בשביל תפילה במנין ע"ש, והוא לשיטתיה דאינו חיובג מור וגם מה דיש לדחות דהרי הרא"ש (שם) כתב דהוא בשביל פרשת זכור דאז הוי חיובא דמאורייתא וע"ע בספר תורת חיים סופר (שם סק"א) במש"כ על דבריו, ודברי היד אליהו הובאו לדינא בספר יד אהרן (סימן ז' בהגהות הטור) ובבאר היטב (שם סק"ב) וכן פסק המשנ"ב (שם ס"ק נט) וכן משמע מדבריו בסימן נ"ה ס"ק ס"ז ע"ש, והכה"ח (שם ס"ק ס"א) וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סימן ו'). וא"כ נראה לדינא דאינו חייב להוציא כסף על מונית בשביל לנסוע לתפילה בציבור בעיר אחרת, וכן הביא בשו"ת אבני ישפה (ח"י עמ' מ"ט) וכן הוא דעת הגרשז"א והו"ד בס' הליכות שלמה (תפילה עמ' ס"א) ע"ש, וכן הבאנו בקונט' באר יוסף תשובות הרב נ"ב ע"ש ע"ש. והיינו דתפילה בציבור אינו חיוב גמור.

אולם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן צ"ח) כתב דכיון שזה הוצאה מועטת בזה כו"ע מודו דחייב להוציא בשביל תפילה בציבור, שהרי האדם היה מוציא סכום זה בשביל ענין שאינו כ"כ חשוב, וא"כ אמאי לא יוציא סכום זה בשביל תפילה בציבור ע"ש, וכן כתב להסיק בספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין (ח"ד סימן ב' סוף אות ד') ע"ש, וכן שמעתי מהגר"י פישל שליט"א רב קהילת תו"ת כרמיאל, ומראשי ישיבת רנה של תורה דשם, היה משמע מדבריו דליכא חיובא לדינא להוציא כסף בשביל תפילה בציבור [הנידון היה אם ליסוע באוטובוס מכרמיאל למירון לתפילת שחרית]

אלא א"כ מוציא כסף גם לדברים אחרים, ומ"מ משמע מדבריו לדינא כמו התו"ה, ושו"ר בספר ציוני הלכה תפילה עמ' רפ הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין זה חיוב, אבל אמר שהלא לא היה מוציא כסף לראות דבר מעניין, והגר"צ קוק שליט"א כתב שם בהערות שאפשר שיש בזה משום הידור מצוה עד שליש, אבל חיוב להוציא כסף, דהא אין אדם חייב להפסיד כסף בשביל תפילה בציבור כמבואר במשנ"ב סי' צ' סק"ט ע"ש, וכע"ז שמעתי לדינא מהגר"ע פריד שליט"א שאינו חייב לשלם מונית על נסיעה למנין, אבל דלק וכדו' והוצאות מועטות צריך להוציא.

תבנא לדינא: אף שתפילה בציבור אינה חיוב גמור, אם פספס את המנין שקרוב למקום הנופש, יש חיוב ללכת רק שיעור מיל שהוא 18 דקות (ראה מש"כ בגם אני אודך מתשובתי ח"א סימן ה' ואמנם יש אומרים שאם הבית הכנסת שבתוך העיר אפילו רחוק יותר משיעור מיל צריך ללכת לבית הכנסת כדי שיתפלל בציבור ורק כשבית הכנסת נמצא מחוץ לעירו מרחק מיל או יותר אין צריך ללכת לשם כדי להתפלל בציבור, כן כתב בכה"ח סי' צ' אות קז בשם שו"ת בנין עולם סימן ג' ששיעור מיל אין חושבין מביתו שא"כ עיר גדולה כאנטוכיא והבית הכנסת יהיה בעיר רחוק מביתו מיל לא יהא צריך לילך אלא העיקר לחשוב שיעור המיל הוא כמו בשבת מחוץ לעיר דשיעור מיל סמוך לעיר בתר עיר גריר, יעו"ש, ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן כא כתב שנכון להחמיר בתוך העיר עד שיעור ד' מילין, וע"ע בשו"ת אג"מ ח"ב סי' כ"ז).

וברכב הוא שיעור נסיעה של 18 דקות (ביה"ל סי' קסג ס"א ד"ה ברחוק, ובשו"ת שרגא המאיר ח"ז סימן יז ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' צח, ע"ש). אך אינו חייב לשלם מונית וכדו', אבל אם יש לו רכב והוצאות מועטות צריך להוציא.

כל השיעור הנ"ל היינו דוקא שבוודאי ימצא מנין לתפילה בתוך שיעור זה, אבל אם

שערי שמיעת חזרת השליח ציבור במקום אחר יוסף

עד שיתחיל, ורוצה לעבור למנין אחר מהיר ושם ישמע את כל חזרת הש"ץ. ע"כ לשון שאלתו.

טעם תקנת חזרת השליח ציבור מבואר במשנ"ב סימן קכד סק"כ שכיון שמכוונים שומעים מהש"ץ ושומע כעונה הרי הוא כאילו מתפללים מעצמם.

ולפי"ז אפשר אף לשמוע במקום אחר, אם הוא סמוך.

וכן לפי מש"כ ברמב"ם בשו"ת פאר הדור סימן קמח, בפ"ט מהל' תמידין ה"ג כדי להוציא יד"ח מי שלא יצא יד"ח ה"ה במק"א **אכן** אם הוא חלק מעשרה אינו יכול לעזוב.

וכן לפי הטעם שכתב האורחות חיים תפילה אות פא שיענו הציבור קדושה או כמ"ש הרא"ש במגילה פ"ג סימן ז' לענות מודים,

וכן לפי הטעם שכתב הרא"ש שם שהוא הלוואי שיתפלל כל היום כולו אין חסרון

וכן לפי מש"כ בא"א סי' כד סקי"ח שהיום שלא מכוונים א"כ אפשר שחזרת הש"ץ כמוציא את שאינם בקיאים, ולכן יראו שיהיה ש"ץ חסיד היותר טוב ואפשר שיכוון ע"ש, ולפי"ז יש עניין שישאר לש"ץ שמתפלל לאט ומכיון יותר

ואמנם ראיתי בספר תשובות אביגדור הלוי ח"א עמ' קמו שנשאל הגר"א נבנצל שליט"א אם המתפלל ותיקין במנין א' אם חייב לשמוע שם חזרת הש"ץ או יכול לשמוע חזרת הש"ץ עם ילדיו במנין ב', והשיב שישמע במנין א' כי זה חזרת התפילה שלו ע"ש, ויל"ע מהכ"ת, ודוקא היכא שאינו סמוך, משא"כ הכא שהרי הוא סמוך.

ועי' במגן גיבורים סימן נג אות ו' שנראה שחזרת הש"ץ הוא חיוב על כל אחד ואחד לשמוע התפילה מהש"ץ, וכן נראה בחזו"א או"ח סימן יט אות ז', אך עכ"פ נראה שבודאי שאין חיוב דוקא

מסופק אם ימצא שם מנין אינו צריך לטרוח (קצות השולחן סי' י"ג ס"ב שכשם שמצינו לענין נט"י לפני התפילה שנאמרו שיעורים הללו ודווקא כשבודאי ימצא מים כמבואר במשנ"ב סי' צ"ב סקי"ז יעו"ש).

שנוסע לנופש, ייסע רק למקום שיודע בודאות שיש לו שם מנין לשלושת התפילות בין בחול ובין בשבת, והבית הכנסת נמצא בקרבת מקום, או יוכל להגיע לשם ברכב.

ואין לו ללכת למקום שיש שם בית הכנסת ויהיה רחוק מהלך מיל שהוא 18 דקות, ואז יפטור עצמו מתפילה במנין.

אף שמגיע למקום נופש והוא זמן קצר ראוי שיקבע לו מקום לתפילתו. (עי' שו"ע סי' צ' ובפרי מגדים שם א"א סקל"ג ובראש יוסף ברכות דף ו' ע"ב, נראה דאינו חיוב בכה"ג, ומ"מ נראה דאם הוא כמה ימים יש להחמיר בזה, ובפרט לפי הטעם דקביעות מקום שיכוון ליבו היטב לשמים, וכן הו"ד הגר"ח"ק בספק שלהי דקייטא סי' א' אות ג, וראה במה שהאריך בזה שם בסימן ג').

אף שאין מנין יתפלל בבית הכנסת. (כמבואר בשו"ע סי' צ' ס"ט).

בברכת התורה

יוסף אביטבול

פה עיה"ת בני ברק

לו. שמיעת חזרת השליח ציבור במקום אחר

לכבוד הגר"א קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס.

במה ששאל בזה"ל: בחובת הציבור לשמוע חזרת הש"ץ, מעיקר הדין, האם זה חובה על כל אחד במנין שהוא שם מתפלל, ונפק"מ האם לכתחילה יכול ללכת לשמוע חזרת הש"ץ שהתחייב במנין אחר, כגון שרואה שכאן מתעכב

שערי זריזין מקדימין או קביעות מקום לתפילה יוסף

לו להתפלל יותר מוקדם במקום אחר, או להמתין להתפלל יותר מאוחר במקום הקבוע לתפילתו.

ומה הדין בנמצא בחתונה שהולכים עתה להתפלל שם מעריב, וגם אין בזה מעלה של בית הכנסת כלל, ויכול להתפלל אח"כ מעריב במקום הקבוע לתפילתו. היכן יתפלל.

תשובה:

קביעות מקום לתפילה הוא אינו חיוב גמור, ובטעם החיוב, במאירי (ברכות ו:): מבואר הטעם שהכוונה מצויה ביותר, וכע"ז כתב בילקוט מעם לועז בראשית עמ' שפו.

בספר המכתם כתב שהוא מקום כבוד להתפלל שם.

בריי"ף על העין יעקב כתב שצריך מקום קבוע כדי שהתפילה לא תהיה עליו כמשוי. ומצינו עוד טעמים.

להלכה בשו"ע סי' צ"ח ס"ד מבואר שהתפילה היא במקום קרבן, ולכן צריך לקבוע בה מקום.

ולמעשה נח' הפוסקים בגדר החיוב לקבוע מקום, שבשו"ת הריב"ש סי' תקי"ג ד"ה תשובה כתב שהוא חובה, ובטור סימן צ' סעיף יט כתב שלא ישנהו כי אם שלא לצורך גדול, ואולם להלכה בשו"ע שם כתב שלא לשנות רק במקום צורך, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' לה כתב שהוא מצוה בעלמא, וכן השיב הגר"ח"ק בדעת נוטה תפילה תשובה פב שהוא רק ענין גדול.

משא"כ זריזין מקדימין בתפילת מעריב וקריאת שמע עדיף טפי, כיון שסו"ס אח"כ אוכלים סעודה ושכיח בה שיכרות, וגם זריזין מקדימין יש אומרים שהוא חיוב גמור, ובפרט בקרי"ש של מעריב שחששו חז"ל שמא ימשך כמבואר בגמ' בברכות דף ב' ע"א, ונתבאר

באותו מקום תפילה שהתפלל תפילה ביחידות, [ומ"מ ע"פ הנ"ל הוא דעת הגר"א שלא לענות ברוך הוא וברוך שמו בחזרת הש"ץ וכמו שכתב במעשה רב אות מג ובתוספת מעשה רב אות יד], וע"ע במשה השיב הגר"ח"ק בדעת נוטה תפילה תשובה רפז שמי שהאריך בתילתו ולא שמע חזרת הש"ץ והלך לבית הכנסת להשלים קריאת התורה שטוב שיקשיב גם לחזרת הש"ץ ע"ש.

ושוב השיב לי בזה הגר"ש"ק גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי שאינו לכתחילה.

תבנא לדינא: אף שאפשר להקל בזה מעיקר הדין, בתור הוראת שעה בשעת הדחק הזמן, אך אינו לכתחילה כי נפק חורבה מיניה, ויתבטל כל המנין הראשון.

ולגבי השאלה אם אפשר להביא אחרים שלא שמעו להשלמת חזרת הש"ץ, ע"פ הנ"ל אין חסרון כי כל העניין שלא יהיה ברכה לבטלה, כיון שבזמנינו אין מוציאין את מי שאינו בקי וחזרת הש"ץ הוא רק משום לא פלוג.

ובלאו הכי כיון שבזמנינו יש חסרון כוונה טוב שהש"ץ יעשה תנאי של נדבה כמבואר במשנ"ב בסימן קכד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

לז. זריזין מקדימין או קביעות מקום לתפילה

בס"ד

לכבוד הגר"א קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס

אודות מה ששאל זריזין מקדימין או קביעות מקום לתפילה, מה עדיף. כגון שהסתדר

בארוכה בספרי שערי יוסף ברית מילה ודיני זריזין מקדימין למצוות, ולא הארכת בזה כי נתבאר שם בארוכה, וכן בספר שערי יוסף דיני תפילת מנחה ומעריב ועוד.

ומצד השאלה שמתפללים באולם ולא בבית הכנסת, כבר הארכת בזה בספרי שירת יוסף עניני נישואין ולתועלת הדברים אביא כאן בקצרה מש"כ שם.

הנה במעלת בית הכנסת בגמ' בברכות דף ו' ע"א אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרינה ואל התפילה במקום רינה שם תהא תפילה, ופירש"י במקום רינה בבית הכנסת ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב. יעו"ש. וכן ראה בירושלמי (ברכות דף ד' ע"ב) רבי אבא רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה ומה טעם בכל המקום אשר אזכיר את שמי אשר תזכיר את שמי אין כתב כאן אלא בכל המקום אשר אזכיר, עוד איתא במעלת התפילה בבית הכנסת בתנא דבי אליהו (פרק כא ז) כתב, מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל כנחלים נטיו, וכי מה טיבן של נחלים אצל בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה כך בתי כנסיות ובתי מדרשות מעלין את האדם מן הטומאה לטהרה. ע"כ.

וכן כתב בשו"ע סימן צ' ס"ט וז"ל: ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת יכון להתפלל בשעה שהצבור מתפללים וכו' וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הצבור והוא מתפלל ביחיד אעפ"כ יתפלל בבית הכנסת, ויעו"ש בפוסקים שהטעם הוא משום מעלת התפילה בבית הכנסת. וראה עוד בערוך השולחן סימן צ' סעיף יג במש"כ במעלת תפילת בבית הכנסת ששם התפילה מתקבלת, וכן כתב במשנ"ב שם סקל"ג יעו"ש.

ואולם שיטת התוס' בע"ז דף ד' ע"ב בד"ה כיון שהסיבה שיש להתפלל בבית הכנסת הוא משום ששם מתפלל הציבור ומעלה היא להתפלל בציבור שהרי אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים יעו"ש, וממילא כשאין ציבור אין מעלה בבית הכנסת, ואמנם בשו"ע לא פסק כן, וכן נראה מדברי הרמב"ם בהלכות תפילה פרק ח' שכתב שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת ומוכח שהוא דין בבית הכנסת ולא בציבור, ויעו"ש עוד בלחם משנה, וכן נראה מדברי התר"י בברכות שם. ולפי"ז יש לכאורה יש מעלה להתפלל בבית הכנסת, ויש לעיין מדוע נהגו להתפלל באולם.

ואמנם עתה יצא לאור הספר החדש "שמענו כן ראינו" ובו תשובות רבן של כל בני הגולה רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בעל הדרך אמונה, בעמ' שצח שנשאל בזה"ל: המג"א סימן תרל"ט סק"ד כתב דאף דהמחבר בס"ד שם, כתב שבסוכות יכול להתפלל בסוכה, אבל אם יש בית הכנסת יותר טוב לילך לבית הכנסת ולא להתפלל בסוכה, ולשון המג"א הוא שמתפלל בסוכה היא שיש לו מנוחה בסוכה, ומ"מ עדיף בבית הכנסת ורואים מזה מעלת בית הכנסת דעדיף, א"כ למה מקילים העולם להתפלל באולם בשעת חתונה, והשיב מרן הגר"ח שליט"א בזה"ל: מחמת שמחת חתן עכ"ד.

ובהערה 35 שם ביאר והיינו שאם כולם יצאו תפסק שמחת החתן, ע"כ, ויש לבאר דהגר"ח אצל לשיטתיה שם בספר שהשיב שכל תפילה יש להתפלל בזמן, וממילא כיון שיש להתפלל בזמן אם כולם ילכו תפסק שמחת החתן והכלה, וממילא יש להתיר להתפלל שם, ומיהו נראה דדוקא כ"ז היכא שעושים מנין בהתחלה, אבל לעשות מנין יותר מאוחר אין לעשות.

וכן אח"כ הראוני שכה"ג כתב בשו"ת ישיב יצחק (חלק י' סימן א) נשאל במה שבאמצע חתונה שרוצים להתפלל מעריב האם יתפללו

שדנו הפוסקים לגבי ברכת מעין שבע במלונות, וכו' ויש לחלק.

ומ"מ עיקר הערה זו שייך גם בשבתות חתן שיש שמארגנים מקום להתפלל את כל התפילות, ומקום זה לאו בית הכנסת אלא באולם בית הכנסת וכל כיוצא בזה ששם אוכלים וכו', ואמנם בכה"ג יש לדאוג שההכנות לסעודה לא יפריעו למהלך התפילה, ובכה"ג שאין שמחת חתן זה קצת יותר קשה במה נהגו להקל בזה, ויש לעיין.

ועתה ראיתי בקובץ בית הלל (חלק לד עמ' עג) שכתב לעורך הרה"ג אבנר קבץ שליט"א מח"ס שערי ברכה, במה שמארגנים בימים נוראים מניין חניכי הישיבות וכל כה"ג, ומשאילים אולם שבעיקרו הוא אולם שמחות, ויש לעורך שהרי הם מפסידים בכך מעלת בית הכנסת יעו"ש, והוא הערה נכונה, [והישובים שיישבנו לגבי תפילת מעריב באולמות, אינו יישוב להתם].

ושוב נראה לענ"ד להביא ראיה בזה מדברי האבודרהם (עמ' שסא) שכתב, ונוהגין להתפלל בבית החתן ביום הנישואין, ובאשכנזי נהגין להוסיף לכבוד החתן הודו לה' קראו בשמו ואין נופלין על פניהם וגם אין אומרים יענך ה' ביום צרה שהוא יום שמחה לחתן ולא יום צרה, וכן הוא אומר והוא כחתן יוצא מחופתו וגו' ובמקום תפלה לדוד אומר למנצח לבני קרח מפני שמדבר בענין החתן והכלה וקורא בו לחתן מלך כדאמר בפרקי דר"א החתן דומה למלך מה מלך לובש בגדי כבוד וכו' יעו"ש, הרי לן דהמנהג היה להתפלל בבית החתן משום שמחת החתן, שלא יתבטלו משמחתו.

וכן מצאתי שכתב במהרי"ל (מנהגים נישואין) וז"ל: מנהג שמתפללין הנערים בליל שבת בבית החתונה אצל הכלה והחתן, ואינן נכנסין לבית הכנסת עד שחרית בשבת, שבת שחרית כשיסיימו פסוקי דזמרה הולכין חשובי העיר ומביאין החתן לבית הכנסת וכו' עכ"ד, והו"ד

ליד האולם וכדו' או שילכו לבית הכנסת סמוך, וכתב שם לדינא שיש להקל להם שיתפללו ליד האולם וכדומה ולא ילכו למקום אחר, כיון שיש להם דין של עוסק במצוה של שמחת חתן וממילא פטורים מן המצוה, יעו"ש.

ומיהו נראה ליישב מנהג העולם בזה שמה שנוהגים להתפלל באולם לאחר החתונה או במהלך החתונה כדי שלא ישכחו אח"כ להתפלל מעריב, מחמת שהרבה אנשים מגיעים מרחוק וכו', ואח"כ יהיה קשה להם למצוא מנין ובפרט שהם עייפים וכו' לכן הקילו בזה, וכ"ש במקומות שנוהגים גם לשתות אלכוהול לשמחת חתן וכלה, ממילא יש להתפלל מעריב, [ואיני מדבר אם מנהג זה טוב או לא, כי בדרך כלל יש לנהוג בדרך הממוצעת ואכמ"ל]. ואולם ראיתי בספר אור ההלכה ח"ב פרק ב' שכתב שכיון שמקום התפילה הוא בית הכנסת ממילא אף שיש שמחת חתן וכיוצא בזה ילכו כולם לבית הכנסת ולא יתפללו בבית או באולם. ופחמע"ד שלא נוהגים כן.

וכן בקודש חזיתי לפני כמה חודשים להגאון רבי זמיר כהן שליט"א בעמח"ס שו"ת נזר הכהן ג"ח ושא"ס, שהתפלל תפילת ערבית באולם החתונה ופחמע"ה.

והיה נראה להוסיף עוד בטעם ההיתר של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהרי איתא בגמ' בסוכה דף כה דחתן ושושביניו פטורים מקר"ש ותפילה, ואמנם אין הדין כך לדינא, [ויעויין עוד בזה לקמן] אבל עכ"פ האמיהא להתפלל שם אין חסרון. אבל מ"מ יש להזהר להתפלל במקום שאין רעש או תזמורת וכו' כדי שלא יבטל הכוונה.

וכמו כן יש לומר ביותר כיון שבדרך כלל באולמי חתונות יש חתונה כמעט בכל יום, ממילא במקום שמתפללים פחות או יותר בכל חתונה, התקדש קצת, אף שאין לו קדושת בית הכנסת, ואפשר להביא ראיה קצת ממה

שערי לסמן לחבירו שיפסע לפניו כיון שמפריע בכוונה יוסף

עליו והוא אינו מרוצה בכך, וזה מטרידתו בתפילה מותר לו לרמוז לש"ץ שיתפלל כדרכו ולא ימתין עליו, דאף דאין לרמוז באמצע התפילה וכעין מש"כ בסי' ס"ג ס"ו לענין ק"ש מ"מ כיון שהמתנת הש"ץ מטריד כוונתו הו"ל רמיזה זו לצורך התפילה ומותר יעו"ש, וכן מבואר בגמ' בר"ה דף לד ע"ב ע"ש.

ויש בזה עוד כמה וכמה דוגמאות לדינא ע"פ הנ"ל שיש להתיר רמיזה אף בתפילה שמו"ע ואכמ"ל.

ב) **האם מותר לעבור לפני המתפלל מחמת שמבטל כוונתו**

לכאורה היה נראה שמותר לעבור לפני המתפלל היכא שמפריע למתפלל שמשוהו שלפניו כל הזמן מסתכל לראות עם גמר וזה לטעם שהרי הוא מבטל כוונתו משו"ה אסור לעבור לפניו.

ושו"ר בשם הגרשז"א בספר הליכות שלמה תפילה פרק ח' הערה נא ובהערה 129 שאין להתיר בכה"ג ונתרעם מאוד על מי שרצה לומר טעם להתיר לפסוע לתוך ד' אמות של המתפלל שכאן מפריע יותר כשמסתכל הלה בכל עת לראות אם סיים תפילתו ואמר שע"י סברות כאלו ניתן לעקור ח"ו את השו"ע יעו"ש, ושוב ראיתי בספר חוט שני (ענינים שונים עמוד קצ"ז) שדן במי שמתפלל שמו"ע ואדם שעמד שמו"ע לפניו סיים את תפלתו, והרי אינו יכול לפסוע כנגד המתפלל, וישנם אנשים שסיימו שמו"ע מסתכלים כל רגע אחורה לראות אם חבירו שעומד אחריו באמצע שמו"ע כבר סיים, ויש שמסתכלים וחוזרים ומסתכלים כדי לזרז לסיים התפלה ושלא יעכבו, האם מותר להתפלל לילך למקום אחר או לרמוז למסיים שיפסיע וילך לו ואל יפריע לו באמצע שמו"ע, כמו שמסתמא מותר באם בא רעש באמצע שמו"ע ומפריע לו לכיון שמותר לילך באמצע שמו"ע לסגור החלון שלא יכנס הרעש, וה"ה הכא כיון שהמסיים שמו"ע מפריע לו יהי' לו מותר לרמוז לו לפסוע ולילך לדרכו. והשיב דגם אם יש רעש

בשדי חמד (מערכת חתן וכלה אות יד) מספר שומר אמת (לו ג) וכה"ג הובא במחזור ויטרי (סימן תעז) יעו"ש.

וכמ"ש שיש להקל משום שישכחו אח"כ להתפלל תפילת ערבית, כן כתב לי הגאון הגדול הגר"י רצאבי שליט"א בזה"ל: כי בגלל טרדתם בשמחת החתונה, עלולים להפסיד לגמרי תפילה בציבור. עכ"ל.

עוד ביאור בזה שמעתי לבאר שיתכן שיש בזה חסד עם החתן ושושביניו שלא יכולים ללכת להתפלל בבית הכנסת, וכמו שללכת לבית האבל להתפלל אע"פ שזה לא בית הכנסת מותר, כיון שזה מצות חסד וא"כ ה"ה בנ"ד. והארכת עוד בכל זה בשירת יוסף נישואין בארוכה

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

לח. **לסמן לחבירו שיפסע לפניו כיון שמפריע בכוונה**

בס"ד

לכבוד הבחור החשוב רבי יהודה שוילי שליט"א מח"ס נחלת יהודה וספר שלוות הנפש.

במה ששאל האם מותר לסמן לחבירו שיפסע לפניו כיון שמפריע לו בכוונתו, והאם אכן מותר לסמן כן הרי למעשה חבירו פוסע לפני המתפלל.

א) **האם מותר לרמוז בשביל כוונה בתפילה אודות** השאלה מדין פסיעה לפני המתפלל במקום שמפריע לו הכוונה, האם מותר לו לרמוז.

נראה לדינא שמותר לו לרמוז, וכמוש כתב במשנ"ב סי' קד סק"א בשם הברכ"י שאדם נכבד שעומד בתפילה והש"ץ ממתין

בזה"ל: אינו נכון ולא אמרתי. עכ"ל, ואמנם בתשובה שמה נשאל בזה"ל: מי שמתפלל מלה במלה ועי"ז מאריך קצת בשמו"ע לאחר שגמרו הצבור, ואלו העומדים לפניו לא פוסעים וזה מטרידו בתפילה מכיון שלא רוצה להטריחם, ואין לו אפשרות לעמוד סמוך לקיר, האם אפשר בכה"ג לסמוך על הטעם דהאיסור לפסוע מפני שמבטל כוונתו, וכאן בזה דלא פוסעים מבטלים כוונתו יותר, והשיב בזה"ל: יש מקום להקל עכ"ל, ובהערה שם ביאר וז"ל: דבאופן שברור שזה מפריע לו שהם לא פוסעים, מותר להם לפסוע, דהוי כעין מה שצמתי"רין למתפלל עצמו לזוז ממקומו כשנטרד בתפילתו (עי' משנ"ב סי' קכ"ד סקי"ג וסי' קד סק"א) ומיהו אם אין ברור להם שזה מפריעו אפשר דאסור. עכ"ל. וכן השיב הגר"ח"ק בספר אשי ישראל פרק לב הערה מו, ובספר אוצר תשובות לשאלות המצויות ח"א סימן סה האריך בזה, וראה עוד בספר עורי כבודי עמ' קפז, ולענ"ד היכא שמפריע לו לכוונה למעשה יש להתיר. (אע"פ שתלוי בטעמים ואכמ"ל). וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת וישמע סי' כג.

ג) האם מותר לפסוע אחרי שהציבור גמר להתפלל ויש לצרף בזה במקום שמאריך אחרי שנגמר התפילה שבכה"ג יש מקום להתיר לפסוע, ותלוי בטעמים מדוע אסור לעבור לפני המתפלל, שבספר חמדת חיים (עמ' סה) הביא ידידי הגר"ח מלין שליט"א בשם מרן הגר"י זילברשטין שליט"א שנשאל באדם שסיים שמו"ע ומאחוריו עומד אדם שמאריך הרבה בתפילתו כחצי שעה אחרי סיום התפילה האם מותר בכה"ג לפסוע כנגדו, והשיב שלהטעם שמבטל כוונת המתפלל י"ל שאיבד זכותו אך מאריך שלא כדין, אבל להטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה יש לדון אם מותר, אבל כיון דנקטינן שעיקר הטעם הוא הטעם הראשון וכמו שכתב בדעת תורה למהרש"ם סימן קב סק"ד ובאש"א שם, א"כ יש להקל לעבור כנגדו, ואם יכול עדיף לפסוע לצדדין שהרי לדעת השו"ע מותר ורק להמג"א בשם הזוה"ק יש להחמיר.

מבחוץ אסור לילך באמצע שמו"ע לסגור את החלון א"כ הוא רעש גדול מאוד שלא יכול להתגבר עי"ז ולכוין. וכ"ש אם ההפרעה מחבירו הוא שמסתכל ומביט בו אם כבר סיים ודאי דלא חשיב הפרעה לכוין בתפילה, דלא ישים לב לזה, ושפיר אפשר להתגבר עי"ז ולהמשיך להתפלל בכוונה, ועל כן אסור למתפלל לילך למקום אחר. וכן אסור למי שמסיים תפלתו לפסוע כנגד המתפלל בכה"ג, ע"ש.

ובספר שיח תפילה עמ' ריט כתב הגר"י שטזנר שליט"א, וז"ל: הנה יש ואדם מאריך בתפילתו ועי"ז חבירו המתפלל לפניו במקומו הקבוע בבית הכנסת אינו יכול לפסוע לאחריו ומבקש ממנו לפני התפילה שיפסע לאחריו בכל זאת וטענתו היא היות שהטעם שאסור לעבור נגד המתפלל הוא משום שזה מבטל כוונתו וכאן אדרבה מה שיודע שחבירו ממתין לו מפריע לו עוד יותר האם באופן כזה יש היתר לפסוע לאחר, ועוד כתב שם, ובפשוטו נראה שלפי הטעם משום ביטול הכוונה עדיף שיפסיע ולא יבטל כוונתו אבל לפי הטעם משום שמפסיק בין המתפלל לשכינה אסור אמנם אחר עיון בספרים נראה שהפוסקים נקטו את שני הטעמים על כן אסור לפסוע ולכן על המתפלל להתרגל להתפלל לפי קצב הציבור או להתפלל בקדמת בית הכנסת וכדו' באופן שאינו מעכב אחרים. ועוד הביא שם, בספר ד' אמות של תפילה סימן א' ה' י"ד כתב וז"ל אין מועיל מחילת המתפלל להתיר לעבור לפניו לא מיבעיא לטעם דמפסיק בין המתפלל והשכינה דפשיטא דאסור אלא אף לטעם של ביטול כוונה מסתמא כוונת חז"ל בתקנתם היתה כדי שלא יתבלבלו תפילותיהן של ישראל ולא כל כמיניה של המתפלל למחול על זה עכ"ל וסיים ששמע כע"ז מהגאון רבי חיים פנחס שיינברג שליט"א זצ"ל.

והנה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר דעת נוטה תפילה תשובה שמד נשאל בזה"ל: האם נכון מה ששמעתי בשם הרב שיש טעם להתיר לפסוע לתוך ד' אמות של המתפלל דא' הטעמים הוא שמפריעו וכאן מפריעו יותר, כשמסתכל הלה בכל עת לראות אם סיים תפילתו, והשיב

ושם בהערה הביא מש"כ בזה בספר מאיר עוז (סימן קב ס"ד, ובח"ד עמ' שנז) בשם מרן הגר"ח קניבסקי (שליט"א) שמי שמאריך יותר מידי בתפילתו אפשר שע"ז לא תקנו חז"ל שלא לעבור לפני המתפלל, וכך צידד בהתחלה אבל למעשה אמר שסו"ס הרי תפילתו תפילה יעו"ש, ושו"ר גם בשו"ת לבנימין אמר עמ' עח תשובות מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שנשאל הגר"ח ק"ב בזה"ל: שמעתי בשם הקה"י ז"ל שהעומד במקום שאנשים צריכים לעבור ומאריך בשמו"ע הוי מזיק ומותר לעבור לפניו, האם נכון תשובה: אינו נכון עכ"ד.

ועוד הביא שם בחמדת חיים בהערה מש"כ בקובץ ווי העמודים (מס' 61 חשוון תשע"ט עמ' מו) שסיפרו בשם מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שאמר לו שמה שמחכים למתפלל זה בתור זכות שיש לו אולם כל זה אם גומר בזמן אבל אם מאריך מאוד בתפילתו כשכולם כבר גמרו איבד את זכותו, יעו"ש, ויעו"ש בחמדת חיים בהערה שכן שמע בשם הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א בשם הגראמ"מ שך ואחז כן כדבר פשוט, ותמה על האומרים להיפך, וע"ע בדעת נוטה ח"א עמ' שפג.

ושוב ראיתי בזה עוד בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם חלק סא סימן טו שנשאל בזה כה"ג באחד שהאריך בתפילתו ומשו"ה הפסיד עשרות אלפי דולרים, וכל כיוצא בזה, והשיב בזה מרן הגר"י שאם מאריך בתפילתו יותר מהרגילות יש מקום גדול להקל לפסוע אפילו לפניו ובפרט אם יכול לפסוע לצדדים, והביא שם שסיפר הגה"צ רבי אהרן גרוסבד שליט"א שמרן בעל האבי עזרי זצ"ל אמר לו שמה שמחכים להתפלל זה בתור זכות שיש ו אולם כ"ז אם גומר בזמן אבל אם מאריך מאוד בתפילתו כשולם כבר גמרו איבד את זכותו יעו"ש, ושכן כבת בספר מאיר עוז סימן קב ס"ד בשם מרן הגר"ח ק"ב זצוק"ל שמי שמאריך יותר מדאי אפשר שעליו לא תיקנו חז"ל שלא לעבור לפני המתפלל, ועוד כתב שם הגר"י, אלא שלכאורה צריך ביאור שבשלמא לפי הטעם שמבטל את המתפלל מכוונתו אפשר לומר שאם

מאריך איבד את זכותו אבל לפי הטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה אין זה קשור למתפלל אלא שהיא פגיעה בכבוד השכינה ויש לומר שעיקר הטעם הוא הטעם הראשון שלא לבטל כוונתו וכן כתב המהרש"ם בספרו דעת תורה סימן קב סק"ד דבזמן הזה דאין מכוונין הארץ ועם בקטן ובפרט בתפילה וכדומה יש להקל עכ"ל וכן כתב הארחות חיים בשם ספר מאורי אור נראה לי להמליץ על המקילים בזמן הזה כיון שהרוב אינם מכוונים ויעוין גם באשל אברהם בוטשאטש סימן קב שעיקר הטעם שלא לבטל את המתפלל מכוונתו והשכינה נמצא לידו לפי כוונתו והוסיף שם שאם תחילת עמידתו יודע שחברו רגיל להלך אז אולי שייך מעין ההלכה שעל הניזק להרחיק את עצמו ויעוין שם שאם המתפלל עוצם עיניו אי אפשר להחמיר שלא לעבור כנגדו ובפרט שכיודע שהמאריך בתפילה ואחד עומד לפניו וממתין כוונתו מבטל לבד שזה עליו כשמסתובב כל רגע בעצבנות לראות אם כבר סיים תפילתו ולכן אם מאריך יותר מהרגילות יש מקום להקל לעבור כנגדו ואם יכול לפסוע לצדדים הרי זה עדיף שהרי השו"ע שם פסק שבצדדים מותר לעבור כנגד המתפלל ורק המג"א הביא בשם הזוהר להחמיר בזה. עכ"ד.

ושוב ראיתי בקובץ מה טובו אוהליך יעקב ששאלו להגר"א נבנצל שליט"א האם אסור לעבור כנגד מי שמאריך בתפילתו אפילו עד עשרים דקות, והשיב יש להמתין ככל הצורך עכ"ד, ואמנם שמעתי בזה בשם מו"ר הגר"י אולמן שליט"א שמקובל לדינא שיש להמתין עד סוף התפילה, ולאחר מכן הוי יותר מידי ויכול לפסוע.

ומו"ר הגר"ע פריד שליט"א כתב בזה בגליון אזמרה לשמך מס' 188 שבצדדיו אפשר לעבור, וכן יכול לפסוע לצדדיו אף שהמתפלל עומד ממש מאחוריו, ומלפניו ממש יש לדון בזה. ובהערה שם כתב, **בצדדיו אפשר**, כיון שלדעת הא"ר האיסור לעבור הוא רק בתוך הארבע אמות נגד פניו, ואף שהמג"א חולק עליו בזה יש להקל. ולפניו **ממש** - יש לדון בזה, שלפי

שערי אמירת תהילים בציבור או סיום התפילה יוסף

סדר התפילה ויאמר אח"כ תהילים ביחידות.
עכ"ל.

תשובה: אע"פ שמעלת אמירת תהילים בציבור

מעלתו גדולה, וכמו שמצינו שכתב רע"א באגרותיו לגבי זמן המגיפה, שיאמרו התהילים בתפילה בקיבוץ יום יום ערב ובוקר ע"ש, ומשו"ה גם בזמנינו שיש חולה אומרים התהילים לאחר התפילה. ובספר יסוד ושרש העבודה שער ג' שער השיר פ"ג כתב וז"ל וצריך האדם לידע שכל ספר תהילים חבר דוד המלך ע"ה ברות הקודש על כללות ישראל וגם התיבות שמורים שדבר בשביל עצמו מרומז בהם גם על כל איש ישראלי בפני עצמו כי כל דבר הנאמר ברוח הקודש נאמר על כלל ישראל ועל כל יחיד פרטי ע"כ. ובספר סדר היום עמ' קפה כתב וכן התפלל דוד המלך עליו וביקש רחמים על כל עוסק בספרו שלא ישוב ריקם. וכתב בחוות יאיר סי' קע"ה "והנה אחר דנהגו ברוב תפוצות ישראל לאמור תילים בציבור בכל יום ודאי דלאו לשם תורה נהגו כך לעורר חרמים ולהגביר חסדי דוד הנאמנים ולהעביר גילולים ולהשבת אויב וקטרוגים כענין זמירות עכ"ל. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מלחמה.

מ"מ לפי קבלה עדיף שיגמור את חלקי התפילה, כיון שע"פ הקבלה אין להפסיק מסדר התפילה, עד סיום כל חלקי התפילה, וכנתבאר בארוכה במק"א.

אמנם מצינו שמותר לומר תהילים לאחר תפילת מוסף בר"ה ולא הוי הפסק לתפילות, וביאר בזה ביסוד ושרש העבודה שער י' ד' שכיון שאומר תהילים ולא נחשב הפסק וכן נהג הקה"י כמובא באורחות רבינו ח"ב עמ' קצא אות א', וה"ה הכא שיכול להפסיק ולומר תהילים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א

הטעם שמפריע לכוונת המתפלל יש להסתפק האם איסור זה הוא רק בזמן התפילה, ויל"ע. ובפרט לפי הטעם שמפסיק בינו לשכינה, יותר יש להחמיר. וכן יש לדון האם אפשר להקל רק כשיש טעם אחד, ויל"ע בכ"ז. עכ"ד, וכמו כן אמר לי הגר"ע פריד שליט"א שיש להקל בזה בישיבה שמתחיל הסדר שיכול לפסוע משא"כ בבית הכנסת, וכן ה"ה בכל שעת הדחק אמר לי הגר"ע פריד שליט"א לדינא שיכול לפסוע לצדדים.

ומכאן תשובה למה שנשאלתי לידידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר, בני ברק בזה"ל: אדם האריך בשמונה עשרה של מעריב עשר דקות אחרי שכולם גמרו את מעריב וכבר התחיל מנין נוסף, ואחד שעמד לפניו היה צריך להמתין ולא פסע כעשרים דקות, כי כבר המנין הבא התחיל שמו"ע, שאל האברך שהמתין כעשרים דקות, האם המתפלל שהאריך שלא כדין הוי כמצוה הבאה בעבירה ועליו להתפלל שמו"ע, ועוד האם ממילא היה מותר לעבור לפניו כאילו לא התפלל. ע"כ לשון שאלתו, שבודאי נראה לדינא שיכול לפסוע לצדדים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א

החונה פה עיר התורה בני ברק

ל.ט. אמירת תהילים בציבור או סיום התפילה

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ה
לכבוד הגר"א קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר וש"א

אודות השאלה ששאל בזה"ל: היום מתפללים תהילים אחרי כל תפילה עקב המלחמה, ויש שעדיין לא גמרו את חלקי התפילה, כגון בשחרית שלא גמר אין כאלוקינו או לדוד, האם יאמר קודם את התהילים עם הציבור, ואח"כ ישלים את שאר התפילה, או שימשיך לומר את

מ. לשבת לפני המתפלל כדי לומר תחנון בישיבה

בס"ד

כ"ד מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד רב אחאי גאון רבי אליהו פורת אביטבול שליט"א.

אודות השאלה האם מותר לשבת לפני המתפלל באמירת תחנון.

במשנ"ב סימן סט סק"ט כתב לגבי פורסין על שמע וכתב, וצריכין ליזהר בעת שמקבצין אז בפתח בית הכנסת לפרוס על שמע שלא יעברו נגד המתפללין, ומבואר לכאורה שגם לצורך קדיש וברכו אסור לעבור לפני המתפלל, וכן נראה ממשנ"ב במשנ"ב סימן צ' ס"ק פה שאין היתר לעבור לפני המתפלל אם התינוק טינף בצואה יעו"ש, וא"כ כ"ש לצורך מצוה, וא"כ לכאורה א"כ ה"ה לגבי כהן בברכת כהנים, וכן נראה ממשנ"ב במשנ"ב סימן קלא סק"י שאין להקל לפסוע ע"מ שיוכל לומר תחנון בישיבה, יעו"ש, וכן נראה ממשנ"ב בשו"ת יד אליהו סימן ו' שאין להתיר לצורך מצוה.

ואולם בספר אשל אברהם בוטשאטש סימן קב סק"ד כתב שמותר לעבור לפני המתפלל כדי לשמוע קדיש או אפילו לענות אמן כי אין ספק בלבול דעת חבריו מוציא מידי ודאי מצוה שלא לענות אמן יעו"ש. וכן כתב ביפה ללב (קוני' יושר ללב שבסוף ח"א דף קב ד) שיש להקל לעבור לפני המתפלל לצורך מצוה עוברת. וכן כתב בכה"ח סי' קב סק"י שכיון שע"פ הקבלה צריך לשבת בזמן תחנון יש להקל לשבת אף כנגד המתפלל. ע"ש. וכן נראה משתובת הגר"ח"ק בדעת נוטה תשובה רטז שהשיב שמותר לשבת וציין לירושלמי ר"ה פ"ב ה"ה שנראה ששרי לשבת בשביל אמירת תחנון.

וע"ע בספר ד' אמות של תפילה סימן ו' פ"א הערה ב' שהו"ד הגריש"א שמותר לעבור

לפני המתפלל לצורך מצוה והטעם משום שהרי יש ב' טעמים מדוע אסור לעבור לפני המתפלל א' שמבלבל את כוונתו ב' שמפסיק בין המתפלל לשכינה, ואמר מרן הגריש"א שלצורך מצוה שבזמן הזה בלאו הכי לא מכוונים וכמבואר ברמ"א סימן רא ס"א וגם לטעם שמפסיק בין השכינה למתפלל היינו שזה זלזול לשכינה ויש לומר שאם עובר כדי לקיים מצוה אין בזה זלזול לשכינה, יעו"ש עוד, וכן הו"ד הגריש"א בספר שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב עמ"ס ברכות דף כז ע"א יעו"ש, וכן כתב בספר עורה כבודי תפילה עמ' קצב שכן שמע מהגר"צ קוק שליט"א שהגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק שאם רוצה ספר ללמוד בו הרי זה מצוה ומותר לעבור כנגד המתפלל, והוסיף עוד שאם הולך לארוחת ערב ואח"כ יש לו חברותא ואם לא ילך עכשיו יבוא מאוחר לחברותא שלו מותר לעבור כנגד המתפלל דגם זה מיקרי מצוה, וכן הו"ד הגרש"א בספר הליכות שלמה תפילה פ"ח סל"ג דאין לעבור לפני המתפלל ע"מ להתיישב לתחנון או ע"מ לפסוע ג' פסחעות לפני שמו"ע כיון דאינם חיוב גמור. וכן הו"ד הגר"ח"ק בספר נקיות וכבוד בתפילה תשובה ריא שאין לעבור לפני המתפלל לצורך תפילה דציבורא יעו"ש, וכן הו"ד בספר עורה כבודי שם שאחד שאל למרן הגר"ח"ק זצוק"ח במי שממהר לצאת לקחת ילד מהגן או שצריך להגיע בזמן לכולל האם מותר לו לעבור לפני המתפלל והשיב שאסור יעו"ש, וכן כתב בחוט שני עניינים שונים עמ' קצז אות יב שמשבדיר המשנ"ב סימן סט סק"ט כתב שאסור לעבור כנגד המתפלל אף לצורך מצוה ולכן אין לעבור כנגד המתפלל כדי להוציא ס"ת מהארון קודש לקריאת התורה אף שיש בזה משום טירחא דציבורא וכן אין לעבור כנגד המתפלל כדי להחזיר את הס"ת לארון קודש וכדי שלא יהא בזיון לס"ת יש לאוחז את הס"ת לשבת עם הס"ת עד שיודיעו לו שגמרו שם שמו"ע עכ"ד.

וכן נראה מדעת הגר"ח"ק בחוט שני מזוזה מ' שצד שהסתפק שם אם המני סמיכה כישיבה כדי ליפול על פניו או שאסור כיון

שעומד לפני המתפלל, וכתב שם להתיר סמיכה כעמידה אבל לא ישיבה. ע"ש.

ואמנם בגליון אזורת לשמך מס' 188, הו"ד הגרע"פ שליט"א אם סיים את התפילה ומאחוריו עומד אדם ומתפלל, כיון שאינו יכול לפסוע לאחוריו ילך לצדדין וישב שם ויאמר תחנון, ויחזור למקומו ויפסע ג' פסיעות [לאחר שהמתפלל מאחוריו סיים את תפילתו], ואם אינו יכול, כיון שכאמור טוב להחמיר שלא לשבת ממש לפני המתפלל אף אם עוסק בתפילה, יאמר את התחנון בעמידה (עי' משנ"ב סי' קלא סק"י, אזורת לשמך גיליון 169). עכ"ד.

ולמעשה נראה שאם נמצא בצדדים שלפניו לצורך מצוה אפשר להקל לשבת בתחנון, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות תפילה דיני לעבור לפני המתפלל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

מא. התחיל לאכול ארוחת בוקר ונזכר שטעה בתפילה

בס"ד, מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א במח"ס שו"ת אבני דרך כ' כרכים.

אודות השאלה, בזה"ל: התחיל לאכול ארוחת בוקר, נזכר לפתע שטעה בתפילתו ולא שאל גשמים (ותן טל ומטר). וכעת שאלתו הינה, האם הוא חייב להפסיק באמצע ארוחת בוקר ולהתפלל או שהוא יכול להמתין עד סוף הארוחה (ורק אז יתפלל). דהרי וודאי דעליו להתפלל שוב שמונה עשרה (עיין שולחן ערוך קיז, ד). עכ"ל.

אודות השאלה באדם שטעה באופן ודאי, שחייב לחזור ולהתפלל, הרי אסור

לאכול קודם התפילה, והנה בב"י סי' פ"ט ס"ה כתב במש"כ הטור בשם הרמב"ם שאם התחיל לאכול קודם עלות השחר אין צריך להפסיק, כתב בב"י "נראה שספר הרמב"ם מוטעה נזדמן לרבינו דבנוסחי דידן בפ"ו מהלכות תפילה (ה"ה) לא כתב שאינו צריך להפסיק אלא בתפילת המנחה אבל לא בתפילת שחרית או אפשר שנתחלף לרבינו בין הרמב"ם להרשב"א דהרשב"א משמע דסבר הכי כמו שאכתוב בסמוך". ושם הביא דעת הרשב"א שאם התחיל קודם זמן התפילה אינו צריך להפסיק, ומ"מ בטור שם הביא דעת הרא"ש בשם ר"י שצריך להפסיק, כיון שאסור לאכול קודם התפילה, ויש לאו דלא תאכלו על הדם, ובשו"ע סי' פ"ט סעיף ה' מח' בזה, "ואם התחיל לאכול קודם עלות השחר, צריך להפסיק. וי"א שא"צ להפסיק". ולפי"ז לכאורה ה"ה הכא צריך להפסיק, ואין להקל כמו הי"א שא"צ להפסיק, וכמו שכתב בשמשנ"ב שם סק"א שהעיקר כסברא הראשונה שצריך להפסיק, ובכה"ח שם סקמ"ג, [וע"ש עוד בביה"ל ד"ה ויש אומרים שאינו צריך] ואמנם הכא י"ל שהרי כבר התפלל תפילת שמו"ע, ואינו בכלל האיסור אל תאכלו על הדם, [ושאני מאדם שלא התפלל כלל כגדון שהיה עוסק בצרכי ציבור שכתב במשנ"ב סימן ע' סק"כ שאסור לאכול] אלא שחסר לו הזכרה וצריך לחזור ולהתפלל. והרי זה תלוי בחקירה הידועה, שחקרו האחרונים, במי שהחסיר אזכרה בתפילה, ולהלכה הכריעו האחרונים, שנחשב תפילה, וכן כתב בג"ד בשו"ת ארץ צבי ח"א סימן כד, ואמנם אף אי נימא שאינו נחשב תפילה, מ"מ יש כאן ספק ספיקא, ואפשר לסמוך על הדעה השניה בשו"ע להקל בזה.

אך יש לומר כיון שצריך לעמוד ולהתפלל, ויש חשש שישכח, מותר לו להמשיך ולאכול, רק בתנאי שיעמיד שומר שיזכיר לו להתפלל, או שיעשה שעון מעורר בטלפון לעוד 10 דקות, וירשום עליו, "חזרה על תפילת שחרית, לא לשכוח להזכיר ותן טל ומטר/ברך עלינו", ורק בכה"כ יכול להמשיך ולאכול. [ומהני רק באופן שאינו סעודה גדולה או סעודה שאין בה

שערי שליח ציבור שטעה ביעלה ויבוא בתפילת מנחה ונגמרה התפילה

יוסף

בציבור דהיינו דוקא בחזרה ומשום טירחא דציבורא, אבל ביחיד חוזר, וכ"כ ברי"ף בברכות דף כא ע"א, וברא"ש בברכות (פ"ד סימן כג) וברבינו יונה על הרי"ף שם, וכ"כ בחידושי הרשב"א בברכות שם.

ומ"מ היינו דוקא שכבר סיים את תפילתו, אבל אם כבר סיים את תפילתו שיש טירחא דציבורא, חוזר לרצה וכ"כ בשבולי הלקט (סימן קע"א בשם רבינו שמחה)

ולהלכה פסק בשו"ע סי' קכ"ו ס"ג וז"ל: כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו כשמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ר"ח, שאם שכח ש"צ ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טורח הציבור, שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ר"ח, אבל אם נזכר קודם שהשלים תפלתו, חוזר לרצה ואין בזה טורח צבור. עכ"ל.

ומ"מ מבואר דכ"ז בתפילת שחרית, אבל אם היה בתפילת מנחה צריך לחזור, וכן מורים הלכה למעשה. וכן נראה ממש"כ בחזו"ע חנוכה עמ' רפב, [ורק שם כתב שאם נזכר לאחר שחתם המחזיר שכינתו לציון לפני שהתחיל מודים והציבור כבר התחילו לומר מודים דרבנן רשאי לומר יעלה ויבוא בין ברכה לברכה, ואח"כ ימשיך לומר מודים כיון שאין הש"ץ נגרר אחר הציבור ע"ש].

ואף בזמנינו שלא יוצאים יד"ח מהש"ץ כמצוי בדרך כלל [זולת בבעלי תשובה טריים או זקנים] מ"מ צריך לחזור, ולא פלוג רבנן כדמוכח מדברי הפוסקים.

ומ"מ כתב בספר אשי ישראל (פרק כד הערה קעד) בשם הגר"ק דהיינו דוקא אם הציבור נמצא אבל אם הציבור התפזר אינו חייב להתפלל תפילה זו בעצמו עכת"ד.

ונראה שה"ה אם הציבור ממהרים לדרכם לאחר תפילת מנחה, כיון שהוא חיוב

שיכרות, אלא ארוחת בוקר, וכדו', ונתבאר בארוכה במק"א].

ואף שיש שהחמירו בזה כיון שהוא איסור חמור, והרי הוא איסור מהתורה, מ"מ היינו דוקא כמבואר בראשונים שלא התפלל כלל, משא"כ הכא שלא השליך ה' מאחורי גוון, והרי הוא התחיל בהיתרא. [ובפרט שאינו איסור מה"ת וכמו שהאריך בילקו"י מהדו"ח ח"ב עמ' תקג].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

מב. שליח ציבור שטעה ביעלה ויבוא בתפילת מנחה ונגמרה התפילה

בס"ד, ב' ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד פה מפיץ מרגליות הגאון האדיר רבי ראובן צרף שליט"א רב קהילת פלא יועץ, ומח"ס רבים.

אודות השאלה שבר"ח אחרי קדיש תתקבל נזכרו הקהל שהש"צ לא אמר יעלה ויבוא בחזרה... עד כמה יש חיוב על המניין להישאר כדי שהש"צ יתקן המעוות!!!...? והיה מניין מצומצם, ואחד או שניים מממהרים לדרכם, ולא רוצים להישאר... והאם הש"צ חייב לחזור התפילה בלחש... אם יש לזה אכן תיקון...?! ואם נזכר הש"צ בערבית, האם יעשה תפילה שתיים? ע"כ שאלתו.

בגמ' בברכות דף ל' ע"ב איתא "טעה ולא הזכיר של ר"ח בששחרית אין מחזיקין אותו מפני שיכולה לאומרה במוספין". ואיתא שם בגמ' דקאי על הציבור, וכתב ברש"י שם ד"ה

שערי האם צריך להתענות ולומר עננו בעצירת הגשמים יוסף

היותר טוב ואפשר שיכוון ע"ש, ולפי"ז יש עניין שישאר לש"ץ שמתפלל לאט ומכיון יותר

ואמנם ראיתי בספר תשובות אביגדור הלוי ח"א עמ' קמו שנשאל הגר"א נבנצל שליט"א אם המתפלל ותיקין במנין א' אם חייב לשמוע שם חזרת הש"ץ או יכול לשמוע חזרת הש"ץ עם ילדיו במנין ב', והשיב שישמע במנין א' כי זה חזרת התפילה שלו ע"ש, ויל"ע מהכ"ת, ודוקא היכא שאינו סמוך, משא"כ הכא שהרי הוא סמוך.

ועי' במגן גיבורים סימן נג אות ו' שנראה שחזרת הש"ץ הוא חיוב על כל אחד ואחד לשמוע התפילה מהש"ץ, וכן נראה בחזו"א או"ח סימן יט אות ז', אך עכ"פ נראה שבודאי שאין חיוב דוקא באותו מקום תפילה שהתפלל תפילה ביחידות, [ומ"מ ע"פ הנ"ל הוא דעת הגר"א שלא לענות ברוך הוא וברוך שמו בחזרת הש"ץ וכמו שכתב במעשה רב אות מג ובתוספת מעשה רב אות יד], וע"ע במשה השיב הגר"ח ק בדעת נוטה תפילה תשובה רפז שמי שהאריך בתילתו ולא שמע חזרת הש"ץ והלך לבית הכנסת להשלים קריאת התורה שטוב שיקשיב גם לחזרת הש"ץ ע"ש.

ושוב השיב לי בזה הגרש"ק גרוס שליט"א שאינו לכתחילה.

תבנא לדינא: אף שאפשר להקל בזה מעיקר הדין, בתור הוראת שעה בשעת הדחק הזמן, אך אינו לכתחילה כי נפק חורבה מיניה, ויתבטל כל המנין הראשון.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

החונה פה עיה"ת בני ברק

מג. האם צריך להתענות ולומר עננו בעצירת הגשמים

בס"ד, יום ה' ט"ז כסלו ה'תשפ"ה.

על הציבור אינו צריך למונעם מללכת, ואם נשאר פחות מעשרה, כבר אין בזה חיוב. [וכ"ש היכא דרובא דאינשי אינם מקשיבים לברכות הש"ץ דהו"ל קרוב ברכותיו לבטלה כמבואר בשו"ע סי' קכ"ד].

ומ"מ אם נזכר בערבית שלא חזר בודאי שאינו צריך לחזור פעמיים.

ובעניין לעניין באותו עניין אוסיף בזה מה שנשאלתי ע"י הרה"ג אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר, [ומהדברים הנ"ל מבוארים גדרי וטעמי חזרת הש"ץ] בזה"ל: בחובת הציבור לשמוע חזרת הש"ץ, מעיקר הדין, האם זה חובה על כל אחד במנין שהוא שם מתפלל, ונפק"מ האם לכתחילה יכול ללכת לשמוע חזרת הש"ץ שהתחייב במנין אחר, כגון שרואה שכאן מתעכב עד שיתחיל, ורוצה לעבור למנין אחר מהיר ושם ישמע את כל חזרת הש"ץ. ע"כ לשון שאלתו.

והשבתיו בזה"ל: טעם תקנת חזרת השליח ציבור מבואר במשנ"ב סימן קכד סק"כ שכיון שמכוונים שומעים מהש"ץ ושומע כעונה הרי הוא כאילו מתפללים מעצמם.

ולפי"ז אפשר אף לשמוע במקום אחר, אם הוא סמוך.

וכן לפי מש"כ ברמב"ם בשו"ת פאר הדור סימן קמח, בפ"ט מהל' תמידין ה"ג כדי להוציא יד"ח מי שלא יצא יד"ח ה"ה במק"א

אכן אם הוא חלק מעשרה אינו יכול לעזוב, וכן לפי הטעם שכתב האורחות חיים תפילה אות פא שיענו הציבור קדושה או כמ"ש הרא"ש במגילה פ"ג סימן ז' לענות מודים,

וכן לפי הטעם שכתב הרא"ש שם שהוא הלוואי שיתפלל כל היום כולו אין חסרון

וכן לפי מש"כ בא"א סי' כד סק"ח שהיום שלא מכוונים א"כ אפשר שחזרת הש"ץ כמוציא את שאינם בקיאים, ולכן יראו שיהיה ש"ץ חסיד

הסכנה שיש בעצירת הגשמים ע"ש. ומ"מ אפשר דכל דברי הכה"ח הנ"ל היינו דוקא לגבי תענית, אבל לגבי תפילה אכתי יש להתפלל ולומר עננו, ומדברי הכה"ח נראה דכיון דאין חסרון מים, אין סיבה אף לתפילה.

וכ"ש השנה שהתחיל מעט גשם, שנח' הראשונים שבשו"ת הרשב"א ח"א סימן תד והריטב"א בתענית דף יח ע"ב בשם הרמב"ן שירדו גשים בעיתם ואח"כ הפסיקו אם חוזרים ומתענים ע"ש. ובמאירי בתענית שם ד"ה זה נראה שאף אם ירדו גשמים בפחות משיעור הנצרך להפסקת התענית אין צריכים להתענות.

ובשו"ע סי' תקע"ה ס"ח כתב **"פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם"**. ונח' האחרונים בשיעור זה שבפרי האדמה ח"א הל' תעניות פ"א הט"ז כתב שלפי הטור הוא שיעור שיספיק לכל שתייתם, ואמנם הלבוש ס"ח כתב שהוא לכל צריכתם. וא"כ ה"ה הכא שיש להתענות, אבל כנ"ל שבזמנינו שיש בורות ומי הכינרת, בודאי שאין חיוב להתענות.

ומ"מ כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל שם בעמ' שנא שי"ל שאם עדיין לא ירדו כדי הצורך אפשר להתפלל בשומע תפילה, וששמע שכן נהגו בבית מדרשו של הגריש"א בשנת תשס"ז, ושכן כתב הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פ"ח סכ"ז שהיחיד רשאי להמשיך לומר עננו בשומע תפילה כל עוד שצריכים לגשמים ולא גרע משאר צרכים ששואל היחיד בשומע תפילה. ע"ש, וע"ע בהוראת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל בספר כשחר אורך עמ' צט שאם כבר היה מעט גשם אף שג' שבועות לא היה גשם אין לומר עננו, ואמנם הביא שם דעת הגריש"א שאף בכה"ג יאמרו עננו. [והגריש"א בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' תכט השיב שצריך להתפלל אף שלא ירדו גשמים עד ט' שבט, ולא השיב שצריך להתענות, ומבואר שם שאף בימינו אין צריך לומר עננו שיש עצירת גשמים].

לשאלת רבים אם צריכים הציבור והש"ץ לומר עננו בתפילה ובחזרת הש"ץ, לעצירת הגשמים.

מבואר בגמ' בתענית דף טו ע"א וברמב"ם בפ"ד מהל' תעניות, ובשו"ע סימן תקעט סדר התפילות על הגשמים, ובשו"ע סימן תקע"ה ממתי מתענים על הגשמים. ובשע"ת ריש סימן תקעה מבואר שה"ה שיש לנהוג תענית בזמן הזה וכמו שכתב בשו"ת הלק"ט סימן צ', ע"ש, וכן נראה בברכ"י או"ח סי' תקע"ה סק"ה, וכן כתב בפאת השולחן הלכות אר"י סימן ב' סי"א, וכן בלוח אר"י שיש לקבוע תענית כסדר המשנה, וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה מועדים תשרי עמ' קי שמי"ז בחשון והלציבור מר"ח כסלו יש להתפלל עננו על הגשמים, ובספר ולגשמים בעתם עמ' קפח בשם הגר"ח ק שאף בזמנינו יש לאומרו, [ועי' בספר כנטע רענן עמ' תנג מה שהשיב הגר"ח ק] ובספר כשחר אורך עמ' צח שאף בזמנינו יש לומר ועננו בתפילה. והגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל האריך בספר שלם פלגי מים לגבי דיני התפילות והתענית שיש עצירת גשמים.

ואולם בכה"ח סי' תקע"ה סק"א הביא מהנחפה בכסף וספר התקנות והמנהגים בדיני תעניות שרבני צפת וירושלים החליטו למעשה שלא לעשות סדר תענית גשמים אף בכה"ג, כיון שאין בזמן הזה סמוכים באר"י ע"ש. ובכה"ח שם סק"מ בשם המזבח אדמה או"ח סימן תקעה, כתב שמעולם לא שמענו להתענות כיון שיש מי שילוח שיספיק לכל השנה ואף שיש הוצאות ממון עבור הבאת המים מ"מ תענית על הגשמים הוא רק בדאיכא סכנות נפשות, אלא א"כ יש עוד סיבה לכדור תענית, עכת"ד, וסיים שם בכה"ח בזה"ל: ואפשר דזהו דוקא בימיו שהיו עמא מועטים לא כן עתה שנתרבו אכלוסין בולא"ה עכשיו משנת תרע"ח שלקחו אנגלים את אר"י מיד מלכות ישמעאל הביאו מים מן המעינות אשר סביבות ירושלים ע"י צינורות לכל מושבות ירושלים אשר בעיר וחות לעיר ונעשה המים בריוח תל"ת. עכ"ל. וכע"ז הובא דעת החזו"א בתורת המועדים סי' תקע"ה סק"א שבזמנינו שמצוי להביא מזון מחוץ לארץ ואין מורגשת

שערי סאונה לפני תפילת מנחה והאם מועילה לרחיצה לשבת יוסף

מד. סאונה לפני תפילת מנחה והאם מועילה לרחיצה לשבת

בס"ד

ט"ו אייר תשפ"ד [מהדו"ח תשרי ה'תשפ"ה]

לכבוד הרה"ג יוסף דהן שליט"א במח"ס שו"ת יד בתשובה.

אודות השאלה אם מותר להכנס לסאונה לפני תפילת מנחה.

איסור רחיצה לפני התפילה מבואר בגמ' בשבת דף ט' ע"ב לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל וכו', ועוד הובא שם, ולא למרחץ, להזיע בעלמא, לכתחלה אמאי לא, גזירה שמא יתעלף.

וכתב בשו"ע סימן רלב ס"א כתב שלא יכנס למרחץ בזמן מנחה גדולה, ובשו"ע שם לא כתב הטעם שמא יתעלף, ומ"מ ביאר במשנ"ב שם (סק"ח) כתב לענין מרחץ, אפילו להזיע בעלמא וכ"ש לכלא מילתא דמרחץ עכ"ד, ומדבריו מוכח דדוקא מרחץ בזמניהם שהיה בשביל להזיע משא"כ בזמנינו, וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק פרק ט"ו סעי' א) שכתב, ולהתרחץ מותר בכל אופן, ואף בבית מרחץ שבימינו. הע' א', וז"ל: "ולענין להכנס למרחץ קודם מנחה, אף שמרן כתב לאסור, מ"מ נראה, דכיון שכל הטעם שאסור להכנס הוא שמא יתעלף מהחום, כמבואר בגמ' בשבת דף ט' ע"ב, וכן משמע ממה שאמרו להכנס למרחץ ולא אמרו להכנס לרחוץ, שהדבר תלוי במרחץ עצמו, א"כ יש לומר דזהו דוקא במרחץ שבימיהם, שהיה בו הרבה חום, והיו רגילים להכנס שם להזיע הרבה, ויש חשש שמא יתעלף, אבל במרחץ שלנו, לא מיבעיא בחדר אמבטיה שבבית, שבודאי יש להתיר, כיון שאין בו חום כלל, אלא אף בבית מרחץ ציבורי שבימינו נראה שאין בו הרבה חום, ואין שם חשש שמא יתעלף, ומותר להכנס בו אף בזמן מנחה. ורק בבית מרחץ מיוחד שעשוי ג"כ להזיע בו ויש שם חום הרבה לא יכנס עד שיתפלל, וכן נראה לדינא

ואמנם יש לעיין בטעם שמתענים על הגשמים, מחמת צורך השתיה והמזון, וא"כ עתה שיש מים אין חשש, או משום השדות וכיון שלשדות חסר מים, א"כ ה"ה עתה שיש להתענות, ומדברי השו"ע בס"י תקע"ה ס"ח נראה דהגשמים הוא גם על האילנות, ולפי"ז כיון שיש מחסור לגשמים באילנות ממילא יש בזה חיוב תפילה, או תענית, [וכן נראה גם בכה"ח שם סקמ"א, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן נב, ונפק"מ שאף בשמיטה יש חיוב להתריע על הגשמים, וע"ע בפלגי מים עמ' סב שאף בזמנינו שיש אנשים שאינם שומרי שמיטה כדין, מ"מ אינו נחשב כמתפלל על מינים האסורים, ולכן יש חיוב להתפלל אף על הגשמים גם בשמיטה], ואמנם כנתבאר מדברי החזו"א שכיון בזמנינו מצוי מזון מחו"ל, אין חיוב בזה, אף שאין שם שדות, ושוב ראיתי שכן השיב הגר"ח זצ"ל בספר שמענו כן ראינו ח"א פרק יז סימן ט', בשם החזו"א שכיון שאינו צרת חיי נפש כי מביאים מים מטורקיה [וכן עושים התפלת מים] והוא רק ענין הפסד ממון עי"ש. ואמנם הגר"ח זצ"ל השיב שצריך להתפלל על זה אבל תענית לא עושים, ונראה מדבריו דמ"מ אין לומר עננו.

ושוב השיב לי בזה מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי בזה"ל: בבעלזא התחילו כבר להתפלל על הגשמים בשמע קולנו ופרסמו ברבים. עכ"ל, ושוב הראו לי כעת מה שחתמו רבני קהל מחזיקי הדת לומר עננו בשמע קולינו מחמת העצירת גשמים.

תבנא לדינא: בזמנינו שכבר התחילו לרדת גשמים אף הרוצה לומר, לא יאמר אלא שומע תפילה, וכ"ש בזמנינו שאין חיוב לזה כיון שיש מאגרי מים, ועוד. ולכן נראה שיש רק לבקש על זה בשומע תפילה, כמו כל הבקשות, אך בודאי שאין חיוב להתענות.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

תורה לשלחן שבת שנת תשע"א עמ' 18 שכתב שם הגאון רבי אליעזר רז שליט"א שסאונה הרי הוא בכלל מרחץ שאסרו חכמים, וכן אמר לי לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שלכאורה יש לאסור בזה כיון שמזיעים בתוכו, וכן הסיק לדינא בגליון אזהרה לשמך מס' 186 יעו"ש, ושוב אמרתי לו דהא סו"ס לא רואי להתעלפות כיון שיש שם טיימר, וכל כיוצא בזה, וגם אינו דומה ממש לזמן חז"ל, וממילא י"ל דע"ז לא גזרו רבנן, אבל למעשה נראה שלכתחילה יש להחמיר בזה מחשש שמא יתעלף, ולא פלוג רבנן.

ולגבי השאלה אם מועיל כרחיצה לשבת, לכאורה לא מהני כרחיצה לשבת, ונראה להוכיח בזה מדין רחיצה בתשעת הימים לכבוד שבת, שיש לחלק בין סאונה יבשה שאינה דין כרחיצה לגבי סאונה רטובה שדינה כיבשה, וכמו שהו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש ח"ג פרק סט תשובה מה. ועי' בזה עוד בשדי חמד מערכת בין המצרים סימן א' אות ט' ובפאת השדה שם. וכן נפק"מ לאבל או בתשעת הימים שאין בזה איסור רחיצה בסאונה יבישה מעיקר הדין. ונפק"מ לגבי רחיצה בשבת שבסאונה יבישה בביתו ליכא איסור. ובפסק"ת ח"ג סי' שכ"ו, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן פ"ט. ואמנם בשש"כ פרק יד סעיף סח כתב להחמיר אף בסאונה יבישה גם הופעלה ע"י שעון שבת, וראה עוד בשו"ת אבני דרך חלק יג סימן פז אות ח'. ובספר הורני חוקיק סי' שכ"ו.

ומ"מ נראה לדינא שלגבי רחיצה לשבת צריך לכתחילה שיהיה דוקא רחיצה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

מה. סדר התשלומין בראש חודש

בס"ד, יום ה' כ"ז מרחשון ה'תשפ"ה

ממש"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן א' לגבי רחיצה לפני תפילת שחרית ע"ש וכן הו"ד מרן הגריש"א זצוק"ל בס' הל' שבת בשבת (פרק א' סוף הערה נ"ו), וכן שמעתי לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שבמרחץ שבזמנינו מותר להכנס לפני תפילת מנחה ואף אחר מנחה קטנה, כיון שאינו עשוי כמו מרחץ של פעם שעשוי לזיעה ויש חשש שמא יתעלף. ושו"ר שכן העלה לדינא בשו"ת ויען דוד ח"א סי' כא שדוקא בזיעה גזרו ולא מרחץ שעומד לנקיון כמו בזמנינו ע"ש.

ואמנם הו"ד הגר"מ מאוזז בהגהותיו על הבא"ח (פ' ויקהל אות יב) שדוקא סמוך למנחה גדולה יש להתיר במרחץ שלנו, אבל סמוך למנחה קטנה שאין הטעם משום שמא יתעלף אלא מחשש שימשך ויעבור זמן מנחה אסור אף במרחץ שלנו, אלא שלענין ערב שבת מצינו שכתב בשו"ת מקור נאמן (ח"א סימן שנט) שנהגו להקל, מפני שסמכו על מה שצופרים סמוך לכניסת השבת, וצפירה זו תזכירנה לצאת מהמרחץ ולהתפלל דומיא דשמש הקורא לבית הכנסת, וכה"ג לענין ער"ש הובא תשובת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בס' נקיות וכבוד בתפילה (פרק י' הערה נט) שבער"ש כשמתרחץ לפני שהתפלל יכול לסמוך על הצפירה שמכריזה על כניסת השבת כמו שבת.

ונפק"מ מכל הנ"ל, האם מותר להכנס לים ובריכה או גקוזי בזמן מנחה לפני שהתפלל, שאף שלהלכה מותר בזה, אבל לכתחילה ראוי להתפלל תפילת מנחה קודם, ובפרט במה שנוהגים הרבה ללכת לים, והולכים לים בלא כו"ח, וגם מתפללים אח"כ בסמוך לשקיעה, בלא כו"ח ואף בבגד ים, במקום פרוץ, ולפעמים אף רואים את העגבות, ואיכא ערוה בעגבות לפי דעת האור לציון, ואמנם לדינא לא פסקינן וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף בהל' קרי"ש שיו"ל בקרוב, וראה עוד מש"כ בזה בספר שיח תפילה.

וע"פ הנ"ל לגבי השאלה האם מותר להכנס לסאונה [שהוא חדר חם שמזיעים בתוכו] לפני תפילת מנחה. ראיתי בקובץ דבר

לכבוד הגאון רבי יעקב מרדכי מאיר שליט"א
במח"ס עיטורי מרדכי, ומו"ץ בבית
ההוראה בראשות הגרמ"ש קליין שליט"א.

אודות השאלה, לגבי סדר תשלומין בר"ח, אם
יתפלל תשלומין לשחרית לאחר מנחה,
או שיתפלל מוסף קודם.

נח' הפוסקים בברכ"י סי' קי"ד סק"ה והו"ד
בשע"ת שם סק"ז "וכ' עוד בבר"י בשם
מהר"י זיין מי ששכח ולא התפלל שחרית ומוסף
ונזכר במנחה יתפלל מנחה ואחריו מוסף ואח"כ
תפלת שחרית, ואם התפלל תפלת מוסף קודם
מנחה יצא". וכן מבואר בא"ר סק"ז שיש להקדים
מוסף כיון שהיא זמנה, משא"כ תפילת שחרית
שהוא רק תשלומין, וכן כתב לדינא במשנ"ב סי'
קח סקט"ז כתב שיתפלל מנחה ומוסף ואח"כ
יתפללו תשלומין. ושו"ר שכן כתב בספר הבתים
תפילה ד' ד'. וכן כתב בבן איש חי פרשת
משפטים הלכה יא וז"ל: שכח ולא התפלל
שחרית ומוסף ונזכר במנחה יתפלל מנחה
תחילה, ואחריה מוסף ואח"כ תשלומין דשחרית
ואם התפלל מוסף קודם מנחה יצא וכו' עכ"ל.
וכ"כ בילקו"י סי' קז סי"ג.

ואמנם במאמר מרדכי כתב שיתפלל מנחה
ואח"כ תפילת תשלומין, ואח"כ מוסף
כדי להסמיך את תפילת תשלומין לתפילת
מנחה, ע"ש, [ולא הו"ד במשנ"ב], וכן בכה"ח שם
סקי"ד כתב שלמעשה בנ"ד, יתפלל קודם כל
תשלומין לשחרית ואח"כ מנחה, כיון שצריך
שיהיה על הסדר ע"ש. ושו"ר שכן כתב לדינא
בשו"ת האלף לך שלמה סימן נא, וכן שמעתי
לדינא מהגר"ע פריד שליט"א. ואפשר לבאר
בשיטה הנ"ל שאף שיש שעתה הוא גם זמן
תפילת מוסף, מ"מ ס"ל שגדר התשלומין הוא
כמו התפילה עצמה.

ומ"מ נראה שאם יתפלל מוסף לפני תשלומין
של שחרית, נכנס למח' ראשונים אם כבר
יצא ידי חובת תפילת שחרית, כיון שכבר הזכיר
הזכרה, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ה סימן תקעב
נשאל בזה על מה שפסק לדינא שיתפלל מנחה

ומוסף ואח"כ שחרית, והקשו לו והרי שחרית
תדירה למוסף, ותדיר ושאינו תדיר קודם
כמבואר בסי' רפ"ו ס"ד. וכתב שם שאם שכח
להתפלל שחרית בודאי עושה עושה כסדר הזה,
משא"כ אם שכח להתפלל יעלה ויבוא יתפלל
מוסף רק אח"כ שמא כבר יצא יד"ח ע"ש. ושכן
מבואר בכה"ח סי' קח סקכ"ג.

ולכן סדר תשלומין בשכח יעלה ויבוא בודאות
ונזכר לאחר שהגיע זמן מנחה [וגם שכח
להתפלל מוסף] שאז בודאי לכו"ע יתפלל מנחה
שחרית, ואח"כ מוסף, כי אפשר שמחמת מח'
הראשונים הנ"ל יצא ידי חובה.

אך אם לא התפלל שחרית כלל, שבזה נח'
הפוסקים, ודעביד כמר עביד, ודעביד כמר
עביד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

מו. מסופק אם אמר ביום ר"ח הזה

בס"ד, הו"ר התשפ"ה
לכבוד הבה"ח רבי יהודה שוילי שליט"א
במח"ס נחלת יהודה וש"ס, אודות
השאלה בזה"ל: נתעוררתי לדון באדם שזוכר
שהתחיל לומר יעלה ויבוא, אך לאחמ"כ היה לו
היסח דעת ומסופק אם אמר "חג הסוכות הזה"
או שמחמת הרגילות אמר "ביום ראש החודש
הזה"... מה דינו, האם דינו כדין מי שמסופק אם
אמר יעלה ויבוא, או דהכא שאני כיון שזוכר
שאמר יעלה ויבוא רק שמסופק אם אמר כהוגן,
בפשטות נלענ"ד מסברא דאין חילוק בזה, וזה
נחשב כמי שמסופק אם אמר יעלה ויבוא, אשמח
לדעת מה דעת כת"ר, וכן האם דנו בזה
הפוסקים, ע"כ לשון שאלתו.

אם התפלל מתוך סידור מילה במילה, תולים
שאמר ביום חג הסוכות הזה, [וכמו שמצינו
לגבי אמירת המלך הקדוש, במשנ"ב סי' תקפ"ב

ראשונות ואחרונות מ"מ כשכי לא הוי והנלענ"ד כתבתי. עכ"ל.

ושו"ר בקה"י ברכות (מהדו"ח סי' י"ז) שדן בכע"ז וכתב שם שכיון שהוא כבר כספק השקול אינו צריך לחזור, ע"ש. וע"ע בברכת אוריאל ס"ב מש"כ בזה להאריך בדברי הקה"י בנ"ד, ובשו"ת ואני תפילתי סימן י"ב מש"כ בזה.

ומ"מ במקום שצריך לחזור שהתפלל בע"פ, יש חילוק מתי נזכר, שבמשנ"ב סי' קי"ז סקל"ח כתב, בחזקת שהזכיר וכו', ואם ברור לו שהיה בדעתו לזכר מעין המארע בתוך התפילה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפילה או, אין צריך לחזור, ואם נתעורר הספק מיד אחר התפילה יש לחזור, [מור וקציעה ומגן גבורים] עכ"ד, וכן כתב במגן גיבורים אלף המגן אות יב בשם המור וקציעה, וכן הוא בסידור יעב"ץ דיני ר"ח שער החדש פתח ב' אות ה' ו'.

מ"מ בספרו מור וקציעה כתב שאין זה נקרא ספק אלא כששם אל לבו הספק תיכף במקום שהיה לו להזכיר בעודו עומד שם באותה ברכה או לפחות שנפל בספק בעודנו עומד תפילה שהיה לו להזכיר בה אבל אם אחר התפילה, וכ"ש אם אחר זמן מופלג נכנס הספק בליבו, אין צריך לחזור עכ"ד, וכן כתב בכה"ח אות מח, וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון ח"ד פ"ו תשובה ב' ובביאורים שכל שהתעורר הספק לאחר התפילה אינו חוזר, כיון יש לנו לתלות שאמר כהוגן, ומ"מ כתב שם שהרוצה להחמיר על עצמו יחזור על תנאי נדבה, יעו"ש, אבל בילקו"י מהדו"י ח"א עמ' רמז בהערה כתב שהעיקר הוא בזה כדברי ההלכות קטנות ומהר"י מולכו והחיד"א שחולקים בזה על המור וקציעה ולא ס"ל חילוק זה, ולכן צריך לחזור גם אחר התפילה.

ואולם נראה שאכתי הוא כ"ז הוא אחר התפילה, אבל אם הוא זמן רב, יש לסמוך בזה על דברי המור וקציעה שאין צריך לחזור, וכן הוראת הפוסקים, והארכתי בזה עוד במק"א.

סק"ד ובכה"ח שם סק"ו, ובשו"ת יביע אומר ח"ז חאו"ח סי' נא אות ט', ואף שיש לומר שהוא מחמת התוספות שמוסיפים בתפילה, מ"מ כיון שהתפלל מתוך סידור, חזקה שהזכיר כרגיל, ובצירוף זה שלא נזכר בתפילה וכמו שיתבאר להלן]. אבל אם התפלל בע"פ, ואינו זוכר מה שאמר, דינו ככל אדם שמסופק אם הזכיר יעלה ויבוא, כיון שלא הזכיר את ההזכרה הנכונה.

ובכה"ח סי' תפ"ז אות ל' הביא שבגינת ורדים חאו"ח סימן ל' שנשאל אודות אדם שהתפלל ביו"ט בלא כוונה ובאומרו ברכת מודים שנסתפק אם התפלל תפילת יו"ט כראוי דהיינו אותה בחרתנו ויעלה ויבוא והשיאנו או דילמא כשהיה אומר יעלה ויבוא סירכא דר"ח נקטיה ואמר ותחפוץ בנו כמו בר"ח וא"כ לא חתם ביו"ט, ואסיק שצריך לחזור ולהתפלל כיון שרגיל בכל ר"ח וחווה"מ לומר ותחפוץ בנו אחרי יעלה ויבוא מסתמא אשגרת לישניה נקטיה, וקרוב לודאי שלא חתם בשל יו"ט ע"ש. ומ"מ כתב שם בכה"ח וז"ל: ונראה דהיינו דוקא אם מתפלל בע"פ אבל אם מתפלל בסידור מסתברא דמתפלל כמו שכתוב בסידור עכ"ל. וע"ע בשער הציון סי' תפז אות ט' ובכה"ח שם סקכ"ח.

וכדברי הגינת ורדים שאין חילוק בזה כן נראה בסידור דרך החיים דיני יעלה ויבוא אות ט' שכתב שם שהטועה ומזכיר מאורע של התפילה אחרת שלא בזמנה אם הזכיר דבר שלא שייך לאותו יום כגון שאמר זכרנו כו' וכותבנו וכו' דאין זמן כתיבה היום או שאמר יעלה ויבוא עד לאחר יום ראש החודש הזה שהוא שקר ומוחלט דהיום אינו ר"ח דינו כשח באמצע שחזור לראש הברכה ובג' ראשונות ואחרונות חוזר להחלת ה' כמו שיתברר דינו וכו' אך אם לא אמר שקר כמו אם אמר זכרנו לחיים ולא אמר וכתבנו או הבדלה בחונן הדעת שמזכיר מה שחנן לו השי"ת לב להבין ולהבדיל וזה שייך בכל השנה לתת תודה להשם יתברך שחלק לו לב להבין ומדע לידע או שאמר יעלה ויבוא עד ביום ראש חודש הזה דלא הוי שקר רק כמו שמוסיף בתפילתו ואף שאסור להוסיף בג'

בברכת פתקא טבא

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

מז.האם יש מקור לפתוח את הידים בברכת כהנים

אודות השאלה האם יש מקור לפתוח את הידים בברכת כהנים.

בסידור חסד לאברהם ליוורנו תר"ה כתב שצריך לפתוח את הידים כדי לקבל את ברכות הכהנים, והו"ד ביפה ללב סי' קכ"ח סקי"ח, וכן כתב בסקי"ט וז"ל: והעם המקבלים הברכות שפניהם כנגד פני הכהנים יהיו ידיהם פרושות כפרישת ידים לתפילה אחורי ידיהם למטה ותוך כפיהם למעלה כדי שיחול עליהם הברכה, לכן על המברך ידו פרש ופורש כפיו על ראש המתברך או על ידיו כפרישת כף הכהן המברך ב"כ והמתברך הוא פור"ש ידיו לקבל הברכה כפרישת ידים לתפילה עכ"ל. וכן כתב בספר שפע טל בשם ספר חמר חדת ועתיק, שצריך לפרוש את הידים כמקבל מתנה, ע"ש, וכן כתב בספר שערי השדוך עמ' ל בשם הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל שע"י יכנס שפע וברכה בעניניו ובספר יברך ה' ח"א פ"ט עמ' תקצ"ד, ובספר וישא אהרן ח"א עמ' רע. ומכאן פלא עמש"כ בשו"ת מחקרי ארץ ח"ה, ובגם אני אודך תשובות הגרמ"ר שעיו שליט"א שאין לזה שום מקור, וחבל שלא עיין בדברי הפוסקים.

מח. מה המקור לעמוד מול הכהנים בברכת כהנים

אודות השאלה האם יש מקור לעמוד מול הכהנים בברכת כהנים.

במדרש פרשת נשא והובא באוצר הגאונים עמ' לח וז"ל: והכהנים כשמברין את ישראל צריכין כל העם לנווד ממקומן ולהתקרב לברכה וכו' עכ"ל, וכע"ז כתב הרוקח עה"ת

פרשת שמיני "וישא אהרן את ידו אל העם, מלמד שהעם נוסעים ממקומם לעמוד לפני הכהנים וכו' ", וכן כתב במקור חיים סימן קכח סקכ"ד וז"ל: ראיתי מדקדקים נוהגים שהולכים ממקומם עד שהם לפי הכהנים וודאי שיש לעשות כן אם אין קפידא ודוחק וחשש אתי לאנצויי עכ"ל, ובחס"ל סי' קכ"ח סקט"ז כתב שאם אפשר, וכן נראה בב"ח ש"א פרשת תצוה הי"ט שהוא היכא דאפשר, וכן כתב באורחות רבינו ח"א עמ' סו, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן מ"ו מש"כ לדייק בזה מדברי הרמב"ם.

מט. אמירת בריך שמיא בחנוכה ובימות החול

אודות השאלה האם יש לומר בריך שמיא בחנוכה, לבני ספרד, והאם בימות החול בן ספרד יכול לומר בריך שמיא.

בבא"ח שנה שניה פרשת תולדות הט"ו "וצריך כל אדם לומר בריך שמיא דמארי עלמא בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל, בין בשבת בין ביום טוב בין ביוה"כ, ובכסא אליהו כתוב שיאמר אותו גם בר"ח, מפני שגם בר"ח אומרים כתר בקדושת מוסף, ולכן מצי למימר נוסח הנז' בריך כתרך ואתרך, משא"כ בחול אין טעם לאומרו", ומבואר שיש לאומרו רק ביום שמתפללים בו מוסף. וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ג סוד ישראים סימן ח', ובשו"ת יביע אומר ח"ה או"ח סימן ח' אות ד'. ולפי"ז רק בחול המועד יש לאומרו, אבל בחנוכה אין לאומרו. וכן כתב באגרות הראשון לציון חנוכה עמ' רמח. [וכתב שם שאם מתפלל עם בני אשכנז יאמרו עמהם].

ואמנם מצינו באגרות הרמ"ז סימן ט"ו ובספר ניצוצית אורות לחיד"א על הזוה"ק פרשת ויהקל דף רו שאומרים בריך שמיא רק בשבת, וכן נראה במג"א או"ח ריש סימן רפב, שרק ביום שבת אומרים בריך שמיא. וכן נראה בלקט הקציר עמ' קיט אות טו, ובכה"ח סי' קל"ד סקי"א כתב להוכיח כן מדברי הזוה"ק שכתב אותו אצל עניני שבת ומה שכתב שמפתחתן

תרעי שמיא דרחמין ע"ש, וא"כ הוא רק בשבת, ושכן מבואר בשער הכוונות ובפרי עץ חיים שם ועו. וכן יש נוהגים מבני מרוקו שאומרים רק בשבת ואף בר"ח לא אומרים בריך שמיא, ראה בספר מגן אבות או"ח עמ' קמב. ואולם כנתבאר שם ברב פעלים האריך להוכיח שאומרים אותו לאו דוקא בשבת.

ואולם בא"ר או"ח סי' קל"ד סק"ד כתב "כתב סדר היום [קריאת התורה] אם לא אמר בריך שמיא בשעת הוצאת ס"ת, יאמר אותו כשפותחין אותו לפני העם, ומשמע אפילו בחול אומרים" אך מאידך הביא דברי האומרים שיש לאומרו רק בשבת, ומ"מ כן נראה בבאר היטב סי' רפב סק"א בשם האריז"ל, ובפמ"ג או"ח סימן קלג א"א סק"ו בוריש סימן רפב, ובשע"ת סו"ס תפח, ובמשנ"ב סי' קל"ד סק"ג וסי' רפב סק"א שנוהגים לאומרו אף בימות החול.

אבל מ"מ נראה שאף שאין חיוב לאומרו, מ"מ במקום שבני ספרד נהגו לאומרו, אין מניעה לאומרו, ויש מעלה לאומרו, ולכן אף ביום חול אפשר להנהיג לומר בריך שמיא. וכמו שנראה בנגיד ומצוה שחרית של שבת שהאריז"ל היה נוהג לאומרו בשחרית של שבת, ואין איסור לאומרו בחול. וכמו שכתב בכה"ח שם, וסיים בזה"ל: וא"כ כיון דליכא איסורא אם אומרו בחול נהרא נהרא ופשטיה, והמנהג בינינו לאומרו בשבת שחרית ומנחה, וביו"ט ור"ה ויום הכיפורים שחרית. עכ"ל. ולכן בודאי אף בן ספרד שמתפללל אם בן אשכנז יכול לאומרו עמהם בימות החול. [ולא יעמוד וידום].

נ. מי אומר בברוך שמיא בנין דיכרין דהוי רעותך

בס"ד, עשי"ת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א.

אודות מי ששאל מה המקור לומר בברוך שמיא בנין דיכרין דהוי רעותך, ולמה זה נמצא בסוגריים.

יסוד הדברים נמצא בזה"ק פרשת ויקהל (דף רו ע"א) "אר"ש כד מפקין ס"ת בצבורא למקרא ביה מתפתחין תרעי שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי, בריך שמיא דמארי עלמא בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבלא צלותנא ברחמי, יהא רעוא קדמך דתוריק לן חיינ בטיבו ולהוי אנא עבדך פקידא בגו צדיקא למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל דילי ודי לעמך ישראל, את הוא זן לכלא ומפרנס לכלא את הוא שליט על כלא את הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך הוא, אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומקמי דיקר אורייתיה בכל עידן ועידן, לא על אינש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא אלא באלהא דשמיא דהוא אלהא קשוט ואורייתיה קשוט ונביאוהי קשוט ומסגי למעבד טבון וקשוט, ביה אנא רחיץ ולשמיא קדישא יקרא אנא אימר תושבחן, יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתך, ותיבה לי בנין דכרין דעבדין רעותך, ותשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עמך ישראל לטב ולחיינ ולשלם אמין".

ובחס"ל סי' קלה סעיף ב' כתב בזה"ל: והנה נוסח הברוך שציה הובא בזה"ק ונדפס בסוירים אך מחסרים חסרון גדול וכו' וידוע כמה צריך האדם להתאמץ ולבקש רחמים על הבנים כ"ש בשעת רצון עכ"ל. ומאנן בפתח הדביר סימן לב אות ב' הביא את דברי היסוד יוסף שיש בנוסח בריך שמיא תיבות מסיים "ברם דא עקא שמנין ק"ל זה הוא בהשמיט מהנוסח ותיבה לי בנין דכרין דעבדין רעותך, ותוספות זה איאתיה בזה"ק שם עכ"ל.

ובספר זכות אבות עמ' קפב הביא מש"כ בהקדמה לספר בנין יוסף שכתב שם ביסוד יוסף לומר בריך שמיא בנוסח ק"ל תיבין כוונותו שיש לדלג על התיבות ותיבה לי בנין דכרין וכו' ובקשה זו נכללת בכלל ותשלים משלאין דליבאי ע"ש.

שערי השלמת אשרי לאחר תפילת מנחה יוסף

לכבוד הרה"ג אברהם שלום צדוק שליט"א
במח"ס היכון לתפילת מנחה.

אודות השאלה אם צריך להשלים את אמירת
אשרי לאחר תפילת מנחה, תשובה: אין
להשלים.

כתב ברמ"א סי' רל"ד ס"א " אין לומר אשרי
שקודם מנחה, אלא כשיש מנין בב"ה, כדי
שיאמרו עליו הקדיש שלפני תפלת המנחה
(הגהת סמ"ק וכל בו). יש שכתבו שנוהגין לומר
פרשת התמיד (במדבר כח, א - ח) קודם אשרי
של תפלת המנחה, נגד תמיד של בין הערבים,
ומנהג יפה הוא (אבודרהם בשם הר"י וב"י).
וכתב במשנ"ב סק"ז "קודם אשרי - ט"ז ומ"א
כתבו לומר אחר אשרי אבל אין המנהג כן. כתב
הטור סדר תפלת המנחה אומר אשרי וקדיש
ומתפללין י"ח ושי"ץ חוזר התפלה כמו בשחרית
ונופלין על פניהם ואומרים ואנחנו לא נדע וגו'
ואומרים קדיש שלם וכו' וכתבו הפוסקים דאם
התפללו מנחה סמוך לחשיכה ונמשכו באמירת
אבינו מלכנו או שארי תחנונים אחר התפלה עד
שחשיכה אין לומר קדיש תתקבל שהתפלה
היתה ביום אחר אבל אם אירע שהתפלה עצמה
נמשכה בלילה [וכמו תפלת נעילה] אומרים
קדיש תתקבל".

וכן השיב בתשובות אביגדור הלוי או"ח עמ' רנג
שאין צריך להשלימו כיון שאין כאן את
הטעם של הרמ"א לומר אשרי.

ואולם בשימושה ולימודה השיב הגר"ע פריד
שליט"א שיאמר אחר מנחה, ע"פ מש"כ
במשנ"ב סימן קח שיש לומר תהילה לדוד ג'
פעמים בכל יום.

נב. לצאת בברכת מעין שבע לשם
יעלה ויבוא/ותן טל ומטר

תשלומין במוצאי ר"ח ליעלה ויבוא
בתוס' בברכות דף כז ע"ב ד"ה טעה, כתבו שאם
לא הזכיר יעלה ויבוא במנחה בשבת לא
יתפלל בלילה לתשלומין, דלמה יתפלל שהרי

ובקובץ זרע יעקב חלק א' עמ' פא כתב שאף
שכן יאתא בזוה"ק, וכן מובא בספר
עיון תפילה ובסידור השל"ה, מ"מ העיר שם
שבסדר היום לית אוכן בסידור קול יעקב
ובסידור דרך החיים ובסידור התניא, ובסידור
היעב"ץ, ובסידור צילותא דאברהם, ובילקוטי
מהרי"ח ועוד, ובספר צילותא דשמואל עמ' רע
כתב בהערה שיש שהעירו שבמקור וכת"י ספר
הזהר לא מופיעה בקשת "ותהיב לי בנין וכו'
"ורק ח"כ נוספה בקשה זו בשולי הגליון, ולכן
היא כתובה במסדר, ע"ש, ובקובץ שמעתין מס'
107 עמ' 186 כתב בזה כמה גירסאות ע"ש, וע"ע
בשו"ת אדרת תפארת ח"ד עמ' שמ ומאנם
בדפוס הזהר וילנא תרפ"ד מוזכר הנוסחא הנ"ל.

בסידור נהורא השלם עמ' צא כתב שלא ידע
למה נשמט הנוסח הנ"ל מהסידורים
וכתב שם "ונראה דאם הוא בא בשנים שלא
איהיה לו עוד בנים, ימאר ובנין דיכרין דילי
יעבדון רעותך, ואם לית בנים כלל לא ימר
כן, ונראה דמשום הכי השמיטוהו בסידורים, כיון
דיאנה שוה בכל, ותפלה לכל מסורה ולא ידעו
לחלוק בה, אבל מי שידע יאמר". וכן כתב בספר
עיון ותפילה להגואן רבי שמערי"ל מהימלוב
ע"ש, וכן כתב בסידור ישועות ישראל זר זהב וז"ל:
ומי שהוא זקן ואינו צריך לזה יאמר ואנא בני
ובנתין דילו יעבדון רעותך ע"ש. וע"ע בשו"ת
מקור נמן ח"ב סי' רנב שהוא שייך דוקא
לנשואים, וע"ע

ובדרך שיחה ח"א הובא שאמר הגר"ק שמי
שאשתו אינה יכולה ללדת יכון בברך
שמיה על בני בנים, כי בני בנים, הרי הם כבנים.
ע"ש וכן כתב בקונ' עולת לאיהו עמ' סג שהיה
ואמר כן אף שהיו לו בנים גדולים ע"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

נא. השלמת אשרי לאחר תפילת מנחה

בס"ד, טבת ה'תשפ"ה

שערי לצאת בברכת מעין שבע לשם יעלה ויבוא/ותן טל ומטר יוסף

ואולם בחידושי הגר"ח מבריסק (סימן א) הובא כתב שלדינא בכה"ג חייב לחזור כיון שלא אמר טל ומטר הו"ל כאילו לא התפלל כיון דשאלת טל ומטר אינה הזכרה אלא היא חלק מנוסח הברכה וכיון ששינה את מטבע התפילה חייב להתפלל תשלומין, יעו"ש, וכן הו"ד הגר"ש אלישיב זצוק"ל, וכן הובא תשובת מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל בספר ולגשמים בעיתם עמ' רלח שצריך לחזור, וכן הובא בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א,

ואמנם בשו"ת הרב צבי או"ח סימן נד, כתב בזה"ל: ושמעתי בשם הגאון ר' חיים הלוי זצ"ל, על מי שהתפלל במנחה ערב שבת ושכח ולא הזכיר טל ומטר ונזכר בליל שבת, שבזה כו"ע מודו שצריך להתפלל ערבית שתים אעפ"י שבתפלת ערבית של ליל שבת בין כך לא יזכיר יעלה ויבא, ותפלת י"ח כבר יצא יד"ח. והדעה שהיא איננה בכלל מטבע הברכה ובין הזכרת טל ומטר שהיא ממטבע הברכה, וכל שלא הזכיר טל ומטר הוי כמשנה מטבע הברכה ולדברי הכל כאילו לא התפלל כלל. אולם נראה לי, דאם הזכרת יעלה ויבא איננה בכלל מטבע הברכה, כ"ש שהזכרת טל ומטר לאו בכלל מטבע הברכה היא, שהרי הזכרת יעלה ויבא מקומה רק בברכת רצה, ואם פתח במודים חוזר לרצה (שו"ע סימן תכב), ואילו לענין הזכרת טל ומטר קיי"ל (טושו"ע סימן קיז סעיף ה) שאם לא שאל טל ומטר ונזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה. גם מדברי המג"א (סימן קח ס"ק טז) מוכח שאף לענין הזכרת טל ומטר אם גם בערבית לא יזכיר טל ומטר, כגון שנזכר בליל שבת שטעה ולא הזכיר טל ומטר במנחה ערב שבת, לדעה הראשונה שבטור א"צ לחזור ולהתפלל ערבית שתים, שכתב שם על דברי המחבר: טעה במנחה של שבת והתפלל שמונה עשרה ולא הזכיר של שבת מתפלל במו"ש שתים ואינו מבדיל בשניה ויתפלל אותה בתורת נדבה, וה"ה אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה, משום ד"א דא"צ להתפלל שנית וכו', וכתב ע"ז המג"א וז"ל: ונ"ל דאם בלילה ג"כ ר"ח, לכ"ע יתפלל, דהא ירויח שיאמר יעלה ויבא, וה"ה בליל י"ט שני וה"ה אם שכח ותן

כבר התפלל כל תפילת מנחה מבעוד יום מלבד ר"ח שלא הזכיר, וא"כ אינו מרויח כלום במה שיחזור ויתפלל במוצאי ר"ח שהרי אז לא יזכיר ר"ח שכבר עבר.

ואולם התסו' שם והרא"ש סימן ב' הביאו בשם חכמי פרובינצא ז"ל שכיון שבמנחה דר"ח לא יצא יד"ח בזו התפילה שהרי החסיר אצירת יעלה ויבוא הו"ל כאילו לא התפלל וצריך להתפלל בערב שתים אע"פ שבליילה לא יזכיר יעלה ויבוא דמ"מ עכשיו תפילה מעולה היא דעכשיו אינו כבר ר"ח.

ואמנם רבינו יונה כתב שיתפלל תפילת הערב בתורת תפילת נדבה, וכן בטור או"ח סי' קח שאם טעה ולא הזכיר יעלה ויבא במנחה בר"ח או שהתפלל מנחה בשבת תפילה של חול י"א שמתפלל ערבית שתים וי"א שאין צריך, ולצאת ידי ספק יתפלל ערבית שתיה והשניה נדבה ע"ש, וכן פסק בשו"ע או"ח סי' קח ס"א.

ובישועות יעקב או"ח סי' קי"ז כתב שאם טעה ולא הזכיר ותן טל ומטר במנחה של ערב שבת ונזכר בליל שבת שעכשיו אם יתפלל מעריב שתים של שבת שהרי אינו מרויח כלום במה שאינו מזכיר ותן טל ומטר, וכתב שם שהרי הוא תלוי במח' הראשונים הנ"ל לגבי שכח יעלה ויבוא במנחה בשבת במוצאי שבת כבר לא הזכיר ר"ח אם חוזר ומתפלל מאחר שלא ירויח בתפילתו כלום, והסיק שם שלא יתפלל שתים, ע"ש. וכ"כ בשו"ת חסד לאברהם מהדו"ת סימן כ' ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' קס"ט.

וכן מבואר בפרי מגדים סי' קח משב"ז סק"א כתב שמח' ר"י וחכמי פרובינצא שייך גם באמירת ותן טל ומטר לברכה. ולא הכריע שם, ומדבריו שה"ה שלמעשה אינו חוזר.

ובחכמת שלמה סימן קיז ס"ד, ובתורת חיים אות ח', וכתבו לדינא שאינו חוזר, וכן כתב לדינא בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ד סימן קסט, וכן כתב בתהלה לדוד סימן קח סק"ד, וכן כתב בכה"ח שם סקל"ג.

שערי לצאת בברכת מעין שבע לשם יעלה ויבוא/ותן טל ומטר יוסף

וכן כתב בחידושי רעק"א סי' קי"ד ס"ה והו"ד בביה"ל שם ד"ה מחזירין אותו, וז"ל: עיין בחידושי רע"א דמצדד לומר דבלייל שבת, אם שכח לומר מושיב הרוח דאין מחזירין דלא גרע מאם היה מתפלל רק מעין שבע דיצא בדיעבד אף דשם לא הוזכר גשם, עכ"ל, ומ"מ סיים שם בביה"ל בצ"ע. וגם צ"ע מדברי הביה"ל בסי' רס"ח ד"ה ושמע, שהביא בזה מח' הפוסקים, שכתב כשיטת הא"ר שיחיד שאמר ברכת מעין שבע לא יצא אפילו בדיעבד.

תשלומין לתפילת מנחה במעין שבע

בשו"ת מהרי"ל סימן קלה [והו"ד בתהילה לדוד סי' קח סק"ב ובדע"ת סי' קכ"ו סק"ג] נשאל במי שלא התפלל מנחה בערב שבת קוד שוצריך להתפלל תשלומין במערב בליל שבת קודש, אם יוצא יד"ח תפילת התשלומין בשמיעת מגן אבות, והשיב שם בזה"ל: מה ששאלת אם עולה שמיעת מגן אבות לתשלומין לפי דברי הגאונים לא ידענא במאי נסתפקת דהיא היא עכ"ל, מבואר שאפשר לצאת במגן אבות גם תפילת תשלומין של מנחה. ע"ש, וכן הו"ד בלקט הקמח החדש סי' קח סקמ"ח, והבא בזה מש"כ במנחת פתים ובספר שוהם וישפה, ונשאר בצ"ע. וע"ש עוד באות מט.

ומ"מ בפמ"ג סי' קכ"ו סק"ה כתב שיחיד או ש"ץ שלא התפללו מנחה, אינו עולה ברכת מעין שבע, וכן כתב לדינא בשו"ת האלף לך שלמה סי' נ"ג.

ושו"ר בקובץ תורת ההזכרות ח"ב עמ' ק שיש עיצה בזה לצאת בברכת מעין שבע, וכן כתב בספר עיונים במשנ"ב ח"ט עמ' רכח, וכן כתב לי הגאון רבי יוסף משדי שליט"א שיכול לצאת מהחזן במעין שבע וכמ"ש בסו"ס רס"ח, ויש לומר לחזן לפני כן לכיון להוציא, ע"פ הב"י בסי' רע"ג. עכת"ד, ושוב שאלתיו שמדברי כל הפוסקים לא נראה שיש חיוב בזה, ואמר לי שלמעשה כיון שהוא מח' הפוסקים, טוב להחמיר בזה. ולצאת יד"ח. [ויל"ע אם יש עדיף שיעלה שליח ציבור לתפילת ערבית בליל שבת,

טל ומטר, עכ"ל, ומוכח מדבריו, שגם לענין טל ומטר רק בימות החול כתב דלכולי עלמא צריך להתפלל ערבית שתים, ומשום דירויח בתפלת התשלומין שיאמר טל ומטר, אבל אם נזכר בליל שבת שבין כך לא יזכיר טל ומטר ולא ירויח בתפלתו שנית, תליא במחלוקת זו של הראשונים. וכדי לצאת ידי ספק צריך לחזור ולהתפלל שנית בתורת נדבה, ועיין משנה ברורה (ס"ק לה). שוב מצאתי בספר חסד לאברהם (תנינא סימן כ) שכתב בפשיטות, דבטל ומטר הא דמחזירין אותו, לאו משום דעי"ז כמאן דלא צלי דמי, דאף בלא שאלה והזכרה יצא יד"ח תפילה, אלא דחוזר ומתפלל לצאת יד"ח הזכרה ושאלה, ע"כ. ומשמע דפשיטא ליה דאין בזה משום משנה מטבע הברכה, ולא דמי כלל כאלו לא התפלל כלל, וא"צ לחזור ולהתפלל אם לא יתקן ולא ירויח בתפילתו שנית, עכ"ד, וכן כתב בקצות השולחן סימן כח ס"ז, והו"ד בלקט הקמח החדש סק"ח, וכן כתב בקה"י ברכות סו"ס טז, ובשו"ת בנין אב ח"א סימן ה', וכן הו"ד הגרשז"א בספר הליכות שלמה תפילה פ"ח הערה פב, וכן כתב בשו"ת אבן ישראל ח"ח סימן ח', ובשו"ת רבבות אפרים ח"ה סימן קפד, וכן כתב בבירור הלכה קמא סימן קח עמ' מד יעו"ש שכתב ע"ד הגר"ח מבריסק, בזה"ל: ותמה אני אם דבר זה יצא מפי הגר"ח ז"ל, עכ"ד.

וכן כתב בילקו"י סימן קיז הערה קיד, וכן כתב לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אزمרה לשמך מס' 70 יעו"ש, וכן האריכו בזה בעוד עשרות מספרי האחרונים.

ומכל זה נראה שאין ענין להשלים בתפילת מעין שבע.

אם תפילת מעין שבע עולה לתשלומין

בשו"ע סי' רס"ח סעיף יג כתב "אם התפלל של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ושמע מש"ץ ברכה מעין שבע מראש ועד סוף יצא", ומבואר שאף שבתפילת מעין שבע לא מוזכר כל נוסח תפילת החול, ולא מוזכר גשם יוצא ידי חובה.

שערי איזה תפילה יותר חשובה במניין מנחה או מעריב יוסף

כדי שיזכיר מעין שבע]. אך מעיקר הדין אין חיוב בזה, וכנ"ל מדברי הפוסקים.

נג. איזה תפילה יותר חשובה במניין מנחה או מעריב

בס"ד, ער"ח סיון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג שמואל צבי רייזמן שליט"א.

אודות השאלה האם חולה וזקן, ילכו להתפלל במניין תפילת מנחה או מעריב. ונתאחר שאלתו זמן טובא, מחמת ריבוי השואלים.

ונראה להוכיח בכמה ראיות שתפילת מנחה עדיפא טפי

א. נראה שתפילת מנחה עדיפא טפי, כיון שי"א שתפילת ערבית רשות, ואף שלהלכה לא נפסק כן, שנהגו שהוא כחובה וכמ"ש ברי"ף (שבת דף ד' ע"א מדפי הרי"ף) ועוד, ומ"מ דעת הרמב"ם (פ"י מתפילה ה"ו) לפי ביאור הכס"מ, שכיון שתחילתה הייתה רשות, ולכן אם התפלל מעריב ונזכר באמצע תפילתו שכבר התפלל אינו פוסק, כיון שלא התפלל אותה על דעת שאינה חובה, ודעת הראב"ד שם שהוא כחובה, ומ"מ בביאור דעת הרמב"ם האריך בחידושי הגר"ח מבריסק (עה"ר שם) שעיקרה רק רשות ע"ש.

ב. עוד נראה כיון שאלוהו הנביא לא נענה אלא בתפילת המנחה, וכמו דאיתא בגמ' בברכות דף ו' ע"ב, אמר רבי חלבו אמר רב הונא לעולם יזהר אדם בתפילת המנחה שהרי לא נענה אליהו אלא בתפילת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ענני ה' ענני ענני שתירד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם. וכן מבואר בזוה"ק (פרשת ויחי דף רל ע"א) ובספר סדר היום וז"ל: וצריך האדם ליזהר בתפילת המנחה הרבה מאד כמ"ש ז"ל שמצינו שלא נענה אליהו אלא בתפילת המנחה והוא בכוונה המתין לאותה שעה וכו' ונראה שאותה שעה ראויה לענייה משעה אחרת והטעם מפני שבאותה שעה מתחלת לשלוט

מידת הדין ומי שיוכל לשלוט שיתגברו הרחמים על הדין כוחו גדול ומפיקים לו רצונו וחפצו כיון שהפיק רצון שמים בהתחננו אליו ולעורר רחמים בזמן הדין וממלאים כל שאלותיו ונענה עכ"ד, וראה עוד מש"כ בזה בגם אני אודך ענינים שונים ח"א סימן ד'. וכן כתב החפץ חיים זצ"ל בספרו מחנה ישראל ח"א פ"ח שכתב, מאד צריך האדם להיות זהיר בתפילת המנחה שלא להפסדינה בשום פעם ברצונו שזכותה יותר גדול עכ"ד. וכן מבואר בשו"ת המבי"ט ח"ג סימן קצ יעו"ש. וכיון שתפילה בציבור מעלתה אף שאינו מכוין שנחשב כאילו מכוין ועולה תפילתו, ראוי שיתפלל בציבור.

[ונפק"מ] באשה שיש בידה להתפלל או תפילת מנחה או כל יום או תפילת מעריב שתתפלל תפילת מנחה, מהטעמים הנ"ל, ועוד טעמים, וכתבאר בכתבי בארוכה].

אך יש לדון בימי ספירת העומר, שאם יתפלל בציבור כל יום תפילת מעריב יזכור לספור את העומר, ולא ישכח, וגם יקיים את הדין של ברוב עם הדרת מלך, שבשביל זה רשאי להתפלל כל יום תפילת מעריב בציבור.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

נד. גדר שיכור ששתה יין בתוך הסעודה

בס"ד, יום ג' ד' אדר ה'תשפ"ה

לכבוד הרב יוני באקי שליט"א

אודות מה ששאל בזה"ל: השו"ע כתב (סי' צט) שאסור להתפלל כששתה רביעית יין (וראיתי שיש כמה מקילים ביין שלנו כמו שכתב הרמ"א שם סעי' ג). ומה שכתבו האחרונים (שה"ת ומ"ב וכו') שיש היתר אם שתה בתוך סעודה שמותר לכתחילה להתפלל אפילו יותר

שערי התחיל לקרוא פרשת בחוקתי במקום בהר יוסף

ולפי"ז בפורים שהדרך שהוא משכר, א"כ בודאי שיש חשש בזה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

נה. התחיל לקרוא פרשת בחוקתי במקום בהר

לא מצינו גילוי מפורש בפוסקים בשלא הזו.

בפת"ש (סי' קל"ה סק"ב) כתב בשם שו"ת בנין ציון (ס"ח) שאם קרא של שוע שעבר צריך לחזור הפרשה שוב לג' קרואים ע"ש, והביא שם שיש חולקים ובמשנ"ב (סי' קל"ה סק"ד) הביא המח' בזה, וכ"כ בכה"ח (שם סק"ה) שאי"צ לקרוא שוב. והטעם כיון שטעם הקריאה שיהיה כלימוד תורה, ואינו אלא ממנהגא.

ובערין השולחן (סי' קל"ה סק"ה) כתב לחדש שאף באמצע הקריאה אינו צריך לחזור וז"ל: ולפי"ז נלע"ד דאע"ג דבשבת אם טעו וקראו סדרה אחרת דוודאי חוזרין וקורין הסדרה הזמנית מ"מ במנחה ובב' וה' כשטעו וקראו פרשה אחרת מסדרה זו או מאחרת א"צ לחזור ולקרות דכיון דאינה עולה לקריאת הצבור שהרי בשבת הבא יקראוה מחדש ולא נתקן אלא כדי שלא יהיו ג' ימים בלא תורה ומשום יושבי קרנות ולכן בכל מה שקראו יצאו ידי חובתן ואפילו אם נזכרו באמצע הקריאה נלע"ד דמה שקראו קראו והמותר יקרא במה שנצרך היום לקרות ואם דילג פסוק אחד יתבאר בסי' קל"ז: עכ"ל.

ואמנם בנ"ד אף לחולקים כיון שהוא אותה פרשה שקוראים השבוע, אין חסרון, ולכן אף נודע אחר שעלה הכהן שנחלקו בזה הפוסקים וכמ"ש בשו"ת עולת שמואל (חאו"ח סימן ח'), והסיק שיש לגלול לפרשת השבוע ולקרוא ב' עולים, כיון שכך נהגו דינו כחובת היום, עכת"ד, מ"מ כיון שגם בפרשת בחוקתי קוראים אותה אין חסרון. [ויצא ידי כולם, דהא בעיקרי הד"ט (או"ח סימן ו' אות מב) כתב בשם

מרבית יין, מה הגדר של סעודה ? האם די לאכול או כביצה או לפחות כזית של מזונות ? או צריך לאכול סעודה ממש עם לחם וכמה מאכלים כי להפיג את יינו ? (ונ"מ לאלו ששותים שיכר ויין בשחרית של פורים ורוצה להתפלל מנחה גדולה אח"כ). ע"כ שאלתו.

מקור הדברים בירושלמי (פסחים פ"י ה"ו) שיין ששותים בתוך המזון אינו משכר, אבל יין שלאחר המזון הרי הוא משכר.

ונחלקו הראשונים האם גם יין שלפני המזון משכר, שברבינו יונתן על הרי"ף (פסחים קיז:) כתב שאינו משכר, אבל בכל בו כתב והו"ד בב"י (או"ח סי' תעג) שאף יין שלפני המזון משכר.

במשנ"ב סי' צ"ט סק"ג כתב בזה"ל: כתב המ"א בשם הסמ"ק יין שבתוך הסעודה אינו משכר ועיין עוד שם וכתב הפמ"ג דכ"ז הכל לפי מה שמבין בדעתו עכ"ל. [וכן האריך בשאגת אריה סימן יח].

ונראה לבאר שהוא משום שהיין נעכל בתוך האוכל, ולכן היינו דוקא אם אוכל סעודה אבל אם אוכל כביצה או כזית אינו מספיק, אך מ"מ הכל לפי העניין וכמ"ש במשנ"ב שם, ויש אדם שרגיל בשתיית יין וממילא אף במעט אכילה אף אם שותה יותר מרביעית, אין דינו כשיכור כלל. וכן נראה בכה"ח (סי' קכח ס"ק רכח) שכתב שהכל לי מהו שהוא אדם דאם הוא מרגיש בעצמו שיש לו שכרות לא ישא כפיו עד שיפוג יינו מעליו. עכ"ל. [וכן נראה לפי מש"כ בשו"ת משיב דברים ח"א סימן סג, ובשו"ת הלכות קטנות ח"ב סימן קכה והו"ד בבאר היטב סי' קכח סק"ד].

ושוב ראיתי בתפארת ישראל (פסחים פ"י יכין אות מט) כתב שבדאי שתיה מרובה משכרת אפילו בתוך האכילה כמו שמעיד הנסיון, ומה שאמרו שאינו משכר היינו שלא חיישינו שישתה כ"כ הרבה בסעודה. ע"ש,

שערי האם יש מעלה לעלות לעלייה ארוכה יותר יוסף

קורא הקריאה כבר מסודרת לפי הכתוב בסידורים וסדר ההפסקה.

וע"ע במהרש"א במגילה שם הקשה מדוע הראשון אינו קודם משום שזריזין מקדימין למצוות ע"ש, ובפני יהושע שם כתב שכיון שהראשון הוא כהן והרי יש מצוה של וקדשתו לכל דבר שבקדושה לברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון וכי יש לך מנה יפה גדולה מזו שיקרא ד' כיון שיש שבח בריבוי הקריאה, וכתב במהרי"ל דיסקין קו"א ס"ה ס"י שכתב ע"פ דברי המג"א ס"י קל"ז ססק"ב שדין שנים קורין ג' פסוקים ואחד דקורא ד' ומעלין בקודש הוא בחד גברא, ולפי"ז בקורא כהן פעמים טוב יותר שיקרא פעם הב' ארבע. עכ"ד.

ועכ"פ בודאי שיש מעלה לת"ח בשלישי וכמ"ש בשו"ע ס"י קל"ז ס"א שיש קדימה לת"ח שממונים על הקהל.

וכן יש מעלה לעליית שלישי לפי הקבלה יש לה מעלה יותר גדולה, וכמ"ש בזוה"ק (ח"ב ד קג ע"ב) וז"ל: מאן דסליק לס"ת למקרי אורייתא אצטריך צדיק וצדיק אקרי, מאן אקרי צדיק מכלהו, שתיתאה דסליק מאינון שבעה, א"ר שמעון ודאי דאיהו לא סליק כל יומי אלא שתית הלאינון דסלקין, בו ירוץ צדיק בס"ת ירוץ דברי צדיק דא עכ"ל. וכן כתב בפרי עץ חיים (שער יד סוף פ"א ושער יח פרק יט) שהאריז"ל לא היה עולה אלא לעליית שלישי, ובשו"ע האריז"ל (שחרית של שבת ס"ב*) כתב שלישי הוא גדול מכולם חוץ מן הששי הוא כנגד היסוד המגולה עכ"ל, [ועין בזה בשער הכוונות ח"ב עמ' צב] וכמ"ש במחזיק ברכה (סי' רפ"ב ק"ג) וכמו שכתב בבא"ח (שנה שניה פרשת תולדות הי"ז) ע"פ הקבלה, וז"ל: וזה סדר מעלתם על פי הסוד, הששי גדול מכולם שהוא כנגד היסוד, והשני לו במעלה הוא השלישי שהוא כנגד תפארת, והשלישי במעלה הכהן שהוא כנגד חסד, ואחריו הלוי שהוא כנגד גבורה, ואחריו הרביעי שהוא כנגד נצח, ואחריו החמישי שהוא כנגד הוד, ואחריו השביעי שהוא כנגד מלכות, ולכן קטן עולה למנין שבעה, שביעי דוקא. עכ"ל. וכ"כ

סם חיי (ליקוטים דף לב ע"ב) שסיימו את הקריאה באותה פרשה שהתחילו בה משום גזירת הנכנסים].

נו. האם יש מעלה לעלות לעלייה ארוכה יותר

בס"ד, יום ה' כ' אדר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מרדכי רוזין שליט"א

אודות השאלה ששאל בזה"ל: באורח חיים קלז'ב' "ואיזה מהם שקורא ארבעה הרי זה משובח". לפי זה האם יש מעלה לתת עלייה ארוכה יותר לאדם חובב. בדרך כלל אנחנו נותנים את העלייה השלישית או השישית למישהו שהוא חשוב אבל לפי זה, באמת שכל שהעלייה ארוכה יותר היא יותר חשוב. ע"כ לשון השאלה. וא"כ לכאורה יש מעלה לעלות לעלייה ארוכה יותר, ועדיף על פני עליית שלישי או שלישי.

מקור הדברים בגמ' במגילה דף כא ע"ב אמר רבא ראשון שקרא ארבעה משובח שני שקרא ארבעה משובח שלישי שקרא ארבעה משובח, ואיתא שם בגמ' ראשון שקרא ארבעה משובח דתנן בשלש קופות של שלש סאין שבהן תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהן אב"ג לידע איזה מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמצוה בראשון.

בשו"ע ס"י קל"ז ס"ב כתב "אין קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים, שנים קורין ג' ג', ואחד קורא ד' ואיזה מהם שקורא ד' ה"ז משובח". ובט"ז שם סק"ב כתב "הרי זה משובח. פ"י שלכל א' מהג' יש מעלה בפ"ע שראוי לקרות ד' פסוקים כדאית' במגילה וע"כ כל א' מהם יעשה כפי מה שיוכל שיקר' הוא ד' פסוקים". ומ"מ הרי זה משובח שהוא מעלה בעלמא, וע"ש עוד במשנ"ב סק"ד שכתב שבזמנינו שהש"ץ

שערי לחכות בקדיש למי שמחזיר את הספר תורה יוסף

בש"ת תורה לשמה סימן נ' וע"ע במועד לכל חי
סימן כח סל"ט.

אבל אם אין את המעלות הנ"ל, [או למקפידים
ע"פ הקבלה על סדר העליות הנ"ל] בודאי
שיש מעלה לעלות לתורה בעלייה הארוכה
יותר, [אך אפשר דהיינו דוקא אם קורא בעצמו,
אבל אם הש"ץ קורא אין את המעלה הנ"ל,
וכנתבאר בדברי המשנ"ב].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

נז. לחכות בקדיש למי שמחזיר את הספר תורה

בס"ד, יום ד' כ"ה ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מרדכי רוזין שליט"א, ארצות
הברית.

לאחר עטירת השלו' והברכה

אודות השאלה [שאלת חכם חצי תשובה] אם
יש רק ספר תורה להרבה מנינים, [כגון
בשטיבלאך וכדו' שמשתמשים בספר תורה
בבית הכנסת המרכזי] ולאחר הקריאה מחזירים
הספר תורה לארון קודש [בבית הכנסת המרכזי,
ולוקח כדקה שניים] אם נחשב טירחא דציבורא
לחכות לאדם שמחזיר את הספר תורה עד
שיתחילו את הקדיש, כיון שלא יפסיק בשמיעת
הקדיש.

וכתב כת"ר שליט"א להוכיח מדברי רש"י
במגילה דף כד ע"א שאין כבוד הציבור
לעמוד שם בשתיקה, שלא יפסוק התורגמן,
שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל
לגול את הספר ולראות במקום הדילוג, קודם
שיגמור התורגמן תרגום המקרא שידלג זה,
משום שאין כבוד ציבור לעמוד שם בשתיקה,
אבל אפשר הכא שיש מי שנפסד ע"י זה אפשר
זה שאני, עכת"ד.

לא מצינו בזה גילוי בדברי הפוסקים, אך נראה
שהרי הוא תלוי בגדרי טירחא דציבורא,
[וראשונה מצינו בזה בספר הפרדס (עמ' ריח)
שכתב בשם הפסיקתא (דרב כהנא, דברים,
פרשת עקב פיסקא שור או כשב), שממה
שנאמר "ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל
נפשכם וכו' ולמדתם אותם את בניכם לדבר במ
בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך".
(דברים יא יט), יש ללמוד שלא להטריח את
הציבור, וז"ל: הא קריאת שמע פרוזדיגמא שלי
הוא, לא הטרחת עליכם, ולא אמרתי לכם
שתהיו קורין אותה, לא עומדין על רגליכם, ולא
פורעין את ראשיכם, אלא בשבתך בביתך
ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. עכ"ל, ולכן
מצינו הרבה תקנות משום טירחא דציבורא].

ומצינו כמה וכמה ראיות בפוסקים שאפשר
לעבור על איסורים, כדי למנוע טירחא

דציבורא, וכ"ש עניית הקדיש, שאינו חיוב.

א). בגמ' בברכות (דף ל' ע"ב) מבואר שאם טעה
הש"ץ בתפילת שחרית דר"ח אינו חוזר כיון
שיכול לתקן במוסף, וכתב שם רש"י (ד"ה בצבור
שנו) בשם הבה"ג משום טירחא דציבורא, [וכן
כתב בסידור רש"י (סימן תקל"ט) וכ"כ גם
במחזור ויטרי (סי' רכ"ו ד"ה בר"ח)]. ומבואר
שאע"פ שמעיקר הדין צריך לחזור, מ"מ משום
טירחא דציבורא, אי"צ לחזור.

ב). בתוס' ישנים (יומא ע' ע"א) שמותר לדרוש
דברים שבכתב בע"פ לכהן גדול, ומשום כיון
שרק מצוה מן המובחר הוא מה שבכתב לקרות
אותו שבכתב ומה שבע"פ לקרוא בע"פ, ומשום
כבוד הציבור לא הטריחוהו לגלול, עכת"ד, ואף
שהוא איסור דרבנן, וכמ"ש בספר היראים (סימן
רס"ח), מ"מ מבואר שטירחא דציבורא דוחה
איסור דרבנן.

ג). בש"ת הרשב"א (ח"א סימן קטו) כתב שאין
להמתין לכהן בתפילת שמו"ע עד שיגמור
את התפילה, כדי שיעלה לתורה, כיון שהוא
טירחא דציבורא, ואף שמצינו שחייב "וקדשתו"
שנחלקו בו הפוסקים אם הוא מדאורייתא או

שערי ספר תורה שנפל בתוך הארון קודש יוסף

לכבוד בני הקהילה היכל יצחק פה עיה"ת בני ברק.

אודות השאלה לגבי חיוב תענית בשבת שהספר תורה נפל בתוך הארון קודש.

חיוב התענית לספר תורה שנפל כתב במשנ"ב (סימן מ' סק"ג) שבס"ת יש חיוב להתענות אף שנפל עם הנרתיק, ע"ש. [ולכן פשוט שאף ס"ת של בני ספרד שעשוי בתוך קופסה יש חיוב להתענות, דלא כמ"ש בהיכל הוראה (ח"ה עמ' רכח) להסתפק בזה].

ומ"מ היינו דוקא בנפל על הארץ, וכן נראה ממש"כ בשו"ת עצי לבנון (ח"ב סי' ע"א) לגבי ס"ת שנפל מידו לתוך הספסל, שאין חיוב להתענות, ומ"מ ראוי מפני הכבוד לתת צדקה ע"ש, והכא עדיף טפי כיון שהארון קודש לא עשוי להילוך בני אדם אין חיוב להתענות, וכ"כ בנ"ד בשו"ת אבני ישפה (ח"ד סימן קט ענף ב'), בשם הגריש"א, וכתב שם שלכן יש מקילים אף בנפל על מדרגות ארון הקודש ע"ש, ומ"מ אם הארון קודש עשוי להילוך בני אדם וכמו שמצוי בכמה בתי כנסיות, בודאי שיש חיוב להתענות לרואים. [ועכ"פ במקום ביטול תורה מקילים בלימוד כל היום].

והכא קיל טפי כיון שלא נפל מחמת האדם שהחזיק את הס"ת, אלא מחמת מי שלא הניחו אותו טוב, וכמ"ש הו"ד הגרשז"א בספר הליכות שלמה (תפילה פ"ב סל"ט), [וע"ע בשו"ת ודרשת וחשקרת ח"ג חיו"ד סי' מ"ב, ובשו"ת אבנ"ד ח"ו סי' קמג, ובאהל יעקב כבוד הספרים עמ' יג, ובגם אני אודך כבוד הספרים תשובה לו].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

מדרבנן, ומ"מ טירחא דציבורא עדיף. כ"כ בב"י (סי' ק"ח) בשם הרשב"א.

ד. בראבי"ה (ח"א שבת סי' קצ"ו ד"ה נראה לי) כתב שמשום טירחא דציבור לא תקנו לומר ויכולו בבית כהנסת על הכוס.

ה. בשו"ת בנימין זאב (סימן קס"ח) שהמנהג שממתינים להרב, לחזרת הש"ץ, שאם מאריך הרבה אי"צ להמתין לו משום טירחא דציבורא, וכן פסק ברמ"א (או"ח סי' קכ"ד ס"ג).

ו. מצינו מותר לעבור כנגד המתפלל להביא ספר תורה ולהחזירו, כדי למנוע טירחא דציבורא, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל [חשוךי חמד מגילה עמ' רצא], ואמנם התם הוא בצירוף דעת הא"א (בוטשאטש סי' קב ס"ד ד"ה לא ראיתי) שמותר לעבור כנגד המתפלל לשמוע קדיש.

ומ"מ יש מקומות שהטירחא דציבורא, הוא לצורך הציבור, ואין בו דין טירחא דציבורא, וכמבואר בגמ' בר"ה (דף טז ע"א) שתוקעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדים, כדי לערבב השטן, ולכן אין בזה משום טירחא דציבורא. ונפק"מ טובא לכמה דינים.

ומ"מ נראה שממידת חסידות וראוי נכון להמתין לו במנין קטן, אבל במנין גדול, מ"מ כיון שמצוה קעביד, אין חיוב לחכות לו, וכמדומה שכן המנהג. [וכמצוי טובא גם כאן בארץ ישראל].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה [עיה"ת] בני ברק

נח. ספר תורה שנפל בתוך הארון קודש

בס"ד, יום ב' י"ט שבת תשפ"ה

נט. קפנדריא לצורך בית הכסא

שאלה: האם מותר לעשות קפנדריא לצורך בית הכנסת, בבית הכנסת גדול שחסר בית הכסא ועושים בבית שני, האם מותר לעבור בבית שני ללכת לבית הכסא ומצוי בהרבה בתי מדרשות.

תשובה: כיון נחשב לצורך ואפשר לעבור שם טוב איזה כמה פסוקים או לשבת מעט, אבל אם הוא שטיבלאך של חסידים שאין בו קדושת בית הכנסת יכול להשאר שם אף בלא לומר כמה פסוקים לכתחילה

מקור: נאמרו שני טעמים באיסור קפנדריא, דעת המאירי שאסור משום שמקצר דרכו לבית הכנסת, אבל כאן כיון שהוא לצורך מותר

ואף לדעת הרמב"ם פ"א מהל' תפילה הלכה ח' שאין להכנס אלא לדבר מצוה, ולכן אסור לעשות קפנדריא הכא נמי הרי הוא צורך מצוה, וכן נראה בבא"ח ש"א ויקרא ה"ט שהיקל בצורך מצוה.

אבל בביה"ל ד"ה לקצר כתב לאסור, וכן כתב בכה"ח שם סק"ה, וכן נראה בהליכות עולם ח"א עמ' רסו, ומ"מ כיון שיש צורך כתב בכה"ח שם להתיר, וכיון שאין אפשרות אחרת יש להתיר, [וכן כתב בגם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין שליט"א ח"ב סימן ג' אות ד', וע"ע בשו"ת צי"א ח"ב סימן טז אות ה']

ומ"מ יש להסתפק אם ע"פ מש"כ בביה"ל ד"ה לעשותו דרך כתב שאין היתר אם לא שיקרא מעט או ששהה שם מעט. ואכן בספר משכן דוד פ"ג הערה 9 הביא בשם הגרמ"ק שאם אדם זקוק לבית הכסא וצריך לעבור דרך בית הכנסת ואין דרך אחרת צריך להגיד פסוק או לשהות מעט

אך בנ"ד שהוא בית שני אפשר שאין לו קדושה, וגם אפשר שלב ב"ד מתנה עליהם והו"ל כנבנה על תנאי

וה"ה שלהביא ספר לצורך הלימוד יש להקל בזה. כיון שהוא לצורך מצוה של ת"ת. ומסתמכים על לב ב"ד מתנה, ויש להקל שמועיק אף לשו"ע בבתי מדרשות של אר"י.

קפנדריא בעזרת נשים ולגבי קפנדריא בעזרת נשים, נחלקו הפוסקים האם יש איסור קפנדריא בעזרת נשים, ותליא האם יש קדושת בית הכנסת.

בחכמת אדם (פו טו) כתב שאין בו קדושת בית הכנסת, וכ"כ במג"א סי' קד סק"א בשם המהרי"ט ח"א סי' קל"ב.

אבל בפמ"ג א"א סי' קנ"א סק"א שיש לה קדושת בית הכנסת בערוך השולחן או"ח סי' קנ"ד ס"ז כתב שקדושת עזרת נשים מדאורייתא.

ולפי"ז יש איסור לעשות קפנדריא אף בעז"נ וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' קכ בשם הגרמ"פ, וכ"כ בשו"ת מצין תצא תורה עמ' תקע בשם הגריש"א והגרנ"ק

ובשו"ת צי"א ח"ט סי"א כתב להקל, ובשו"ת משנת יוסף חלק יא סימן מ' נראה שלצורך לימוד תורה יש להקל במקום צורך.

ס. קדושת יד של ספר תורה

בס"ד, ב' דחול המועד פסח ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א

אודות השאלה לגבי קדושת אצבע של יד של ספר תורה, האם אפשר להצביע עימה לקריאה בסידור או בספר הפטרות שאינו על קלף.

**סא. קדושת מקום תפילה
שמיועד גם ללימודי חול**

בס"ד, יום ג' כ"ח טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג **יצחק רגב** שליט"א, מחשובי
האברכים בעיר אלעד.

במה ששאל לגבי קדושת בית הכנסת,
בתלמודי תורה, שיש מקום שמתפללים
בו בקביעות כל יום, ויש שם גם ארון קודש, האם
דינו כקדושת בית הכנסת.

והנה מצינו שדנו הפוסקים לגבי כיתה של
תלמוד תורה, שלומדים לימודי קודש
וגם לימודי חול, האם יש להם קדושת בית
המדרש, ובתורת חיים (סופר סימן צ' ס"ק כ"ג)
כתב שבית המדרש שמיועד רק לומר בו שיעור
שעה או שעתים ביום אין לו חשיבות יותר מבית
הכנסת, או אפילו דהוי פחות מבית כהנסת דהא
בית הכנסת שמיוחד רק תפילות חמור יותר
מבית המדרש דרך בבית המדרש מצינו בהלכה
להתיר לת"ח מפני הדחק, דהיינו בשעת
הלימוד, וקצת משמע יותר מדבריו דמ"מ
מישתווי לקדושת בית הכנסת, וא"כ הרי גם
בבית הכנסת איכא קדושה. ע"ש. [ונפק"מ מכל
הנ"ל לגבי קדושת חדר שיעורים ונתבאר
בארוכה בספרי שערי יוסף אורחות הישיבה].

ויש להסתפק בכיתה של תלמוד תורה, האם
כיון שמשחקים ואוכלים ושותים שמה,
ולומדים שם לימודי חול, אז זה נחשב שמראש
נעשה שלא יהיה מקום רק לתורה ולתפילה, ואין
לזה קדושת בית הכנסת, או שכיון שמה
שעושים שמה זה דברים שהוא צורך הילדים
בשביל שיוכלו ללמוד, ומותר לעשותם אף בבית
הכנסת, ונראה שאין דינו כבית הכנסת כיון
שמעיקרו מיועד גם למשחקים וכדו', וא"כ לגבי
כיתה של ת"ת, וכן כתב בשו"ת מהר"ש ענגל
(ח"ז סימן ל"א) ובשו"ת צור יעקב (סוס"י ל"ד)
שדינם כבית המדרש, וכן כתב בפתח הדביר
(ריש סימן קנא) כיון שמקום זה מקודש יותר

בירושלמי (מגילה פ"ג ה"א) "רבי ירמיה אזל
לגולגלא ויהבין בכושא בגו ארונא,
אתא שאיל לר' מנא, אמר ליה אני אומר כך
התנה עליו מתחילה, רבי יונה עביד מגדלא
ואתני עלאה דספרא". וכתב שם בקרבן העדה
"מכושא, זה מקל, או האבע שמראין בספר".
ובשביל לשומם בתוך הארון צריך תנאי. [וכן
גרס בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רצ"ו, ודלא כגירסת
ביאור הגר"א].

ומ"מ כתב ברמ"א (או"ח סי' קנ"ד ס"ו) "ומ"מ
אסור לעשות מהם העצים שמסמנים בו
הקריאה לחובת היום, שאינן קדושים כמו הם".
וכתב שם במשנ"ב (שם סקל"א) "עכשיו שנהגו
לתלות היד בס"ת לנוי א"כ תשמיש קדושה הוה
בודאי מותר לעשותו מכלונסים", וא"כ בודאי
שמותר להשתמש בו להראות בשאר ספרים.
[וכ"ש שבזמנינו לב ביד מתנה עליהם, וכ"כ
בכה"ח שם סקס"א].

ומ"מ כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ו' סימן סג
אות ג) שדברי הרמ"א והמשנ"ב דוקא
בידות של עץ, משא"כ בזמנינו שעשוי הידות
מכסף וזהב דרך כבוד, אפשר שדינם כשאר כלי
ספר של ספר תורה שהם תשמישי קדושה, ע"ש.
וכן כתב להחמיר הגר"י זילברשטין שליט"א
בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק טז סימן
כ') שאסור לקחת יד לפתוח בקופת צדקה עם
היד שמראים בה הקריאה, שיש להחמיר שלא
יהיה כפותחן. עכת"ד.

ומ"מ בנ"ד שמשמש לספרי נביאים, אפשר
להקל.

ויסוד הדברים הוסיף ת"ח אחד כיון שהאצבע
משמשת את הבעל קורא לראות היכן
הקריאה ולא את הספר תורה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שערי לקרוא חוק לישראל כל יום ואינו מבין יוסף

תנאי בבית הכנסת בנוי ואף לא באר"י, ובביה"ל שם כתב שבשעת הדחק מועיל תנאי להשתמש בבית הכנסת שהוא בנוי. והנה בנ"ד אף שמתפללים שם, מ"מ מצינו בשו"ת דברי חיים (חו"מ ח"ב סי' ל"ב) **כתב שבבית המדרש מתנים שלא יחול בו קדושת בית הכנסת כלל ולכן נקרא "שטיבלאך"**, שזה בית פרטי שמשתמשים בו גם לתורה ולתפילה, ואין בו קדושה כלל ע"ש, וכ"ש הכא שנבנה לעוד שימושים שהו"ל כתנאי, וכן כתב בספר צדקה ומשפט (פרק יב הערה כו), וכ"כ בשו"ת משנת יוסף (ח"י סימן מ"ו) שמה שלא נהגו קדושה בחדרי שיעורים היום משום דהוי כבנוים לכתחילה על תנאי להשתמש בהם לחול ולעשות בהם מסיבות ושמחות וא"כ התנאי מהני שלא יהא בו קדושת בית המדרש והוי כבית בעלמא וכמ"ש הביאור הלכה (קנ"א ס"י בד"ה לא מהני תנאי) ולכן כיון דנהוג הכי אפילו שלא התנו מ"מ כיון שנוהגים בו תשמישי חול ואין יכולים לזהר בו בקדושה כראוי הוי כלב ב"ד מתנה עליהן, וע"ע בשו"ת משנת יוסף (חי"א סימן מ') שעכ"פ יש בהם קדושה קלישתא. ע"ש.

תבנא לדינא: בנ"ד לב ב"ד מתנה על המקום שמתפללים שאין בו קדושת בית הכנסת, [וכ"ש אם הוא שייך לעירייה], ואפשר אף לעשות שם תשמישי חול.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

סב. לקרוא חוק לישראל כל יום ואינו מבין

בס"ד, נר ז' דחנוכה ה'תשפ"ה

לכבוד הרב פחימה שליט"א, פריז צרפת.

נראה שעדיף לקרוא כל יום אע"פ שאינו מבין, ובמעלת אמירת חוק לישראל, הוא ע"פ דברי הגמ' בקידושין דף ל' ע"א שישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ומבואר בגמרא שהוא לכל יום.

כיון שמלמדים בו תשב"ר הבל שאין בו חטא כדאיתא במס' שבת (קיט:) וכ"כ בספר חסד לאלפים (שם אות ד') ולפי"ז המלמדים צריכים להזהר שלא לשוח שום שיחה בטילה וקלות ראש. כיון שאמרו שהעולם עומד על הבל תשב"ר ע"ש. ואולם בשו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סימן מ' שבת"ת של קטנים אין בו קדושה כיון שעיקר הקדושה הוא בבית הכנסת שאומרים שם דבר קדושה בעשרה ע"ש. ולפי"ז **בכיתה רגילה אין קדושת בית הכנסת, אבל בנ"ד כן יש במקום התפילה קדושה**, וכן נראה החילוק הנ"ל בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן כ"ה) שכתב שאף לפי המהר"ש ענגל מדבר בנערים מעל גיל בר מצוה ויתכן שמתפללים שם בציבור וגם לימוד בני מצוה עדיף מעל לימוד של ילדים משא"כ הלבוש מרדכי מדבר על ילדים קטנים שאין מתפללים תפילה בציבור עכת"ד, ומ"מ מנהג העולם להקל בכיתה של ת"ת, אף שלומדים שם, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"י אות ג') שהמנהג להקל בזה ולסמוך בכך שלימודי החול נלמדים לצורך לימודי הקודש, ובבית ספר עירוני שאינו ברשות המנהל להקדישו בקדושת בית המדרש יש צד קולא נוסף, וכתב לצדד דיש ללמוד לימודי חול בחדר אחר ע"ש, ואולם למעשה לא נוהגים ללמוד את הלימודי חול בכיתה אחרת.

ונחלקו הראשונים אם מועיל תנאי, ובגמ' במגילה (דף כח ע"ב) איתא "בתי כנסיות שבבל על תנאי הן עשוין, ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו חשבונות", ונחלקו בראשונים היכן מועיל תנאי, א). דעת התוס' במגילה (שם) והרא"ש (שם פ"ד ס"ז) שתנאי מועיל רק לבית כנסת שבבל אבל לא באר"י, ורק לאחר שחרב, ב). דעת הרמב"ן (מגילה דף כו ע"ב) והר"ן (דף ט' מדפי הרי"ף) ובשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' רעח) שתנאי מועיל להשתמש בבית הכנסת אף כשהוא בנוי, אך מ"מ התנאי מועיל רק בשעת הדחק, ג). דעת רש"י (מגילה שם) והאור זרוע (ח"ב סי' שפ"ח) שתנאי מועיל להשתמש בבית הכנסת גם בשעה שהוא בנוי, ואף שלא בשעת הדחק. ובשו"ע (או"ח סי' קנ"א סי"א) פסק כשיטה הראשונה, שלא מועיל

שערי ברכת על נטילת ידיים לנוטל יד אחת יוסף

סג. ברכת על נטילת ידיים לנוטל יד אחת

בס"ד, ניסן תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי שלום פולק שליט"א אודות השאלה לגבי ברכת על נטילת ידיים לנוטל יד אחת, אם מברך על נטילת ידיים.

משום חצי מצוה אין לדון, שנראה הכא הרי הוא חשיב שעושה מצוה שלימה ולא רק חצי מצוה, וכמו שנראה במשנ"ב סי' קנ"ח סק"ד שכתב יטול ידיו שתי ידיו ובכלי ואף אם אוכל רק באחת חיישין שיגע גם בשניה עכ"ל, ונראה מדברי המשנ"ב שיש מצוה אף בנטילת יד אחת, ובשו"ת רב פעלים ח"א חאו"ח סימן ח' האריך בזה, וכתב להוכיח שמקיים מצוה אף שנוטל יד אחת, ולכן נראה שיכול לברך, והביא דברי המג"א סימן קע סק"ב כתב שמי ששפשף ידו האחת אחר שהטיל מים שצריך ליטול ידו האחת שצריך לברך על נטילת ידיים יעו"ש, וכתב ברב פעלים ללמוד מדברי המג"א שיש לברך על נטילת ידיים, יעו"ש, וכן כתב רבו של הבא"ח בבשו"ת זבחי צדק ח"ב סימן יג, וכן כתב בבן איש חי שנה ראשונה פרשת תזריע מצורע הלכה יג שהנוטל יד אחת מברך על נטילת ידיים ולא יד ולא מיחזי כישקרא כיון שהברכה קאי על עיקר התקנה והמצוה שתיקנו חז"ל ע"ש. ובכה"ח סי' ד' סק"ז וכן כתב באפיקי מגינים סי' קסב סק"ח, וכן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר ח"י חאו"ח סי' מה בהערות לרב פעלים אות ח', וכן האריך לדינא בשו"ת יחוד ח"ב סימן יט ובהליכות עולם ח"א פרשת שמיני אות ה', ובשו"ת שבט הקהתי ח"ב סימן עו, ובח"ד סימן נב, ובשו"ת מנחת פרי ח"ב סימן ז' אות ג' ובפסק"ת סימן קנח סוף אות ג'.

ואמנם בערוך השולחן סי' קסג ס"ב כתב שאם יש לו מכה בידו אחת ולכן נוטל רק יד אחת לא יברך כלל, יעו"ש, וכן האריך בשו"ת ברית אברהם ח"א סימן ב' האריך לדינא שלא יברך על נטילה זו ועדיף לשמוע את הברכה מאחר, וכן בספר ארחץ בנקיון כפי ח"א עמ' 93

ובזוה"ק פרשת פינחס דף רנד ע"א, וכן איתא ברב עמרם גאון סדר ברכות השחר, ובשו"ת הגאונים סימן כז, וברי"ף קידושין שם, ובתוס' שם ד"ה לא צריכא, ובטור או"ח סי' נ' ויו"ד סי' רמ"ו ובב"י שם.

והנוסח סידרו האריז"ל בשער המצוות פרשת ואתחנן דף מו ע"ב, והוסיף עוד בשער רוח הקודש (דף יא ע"ב) וז"ל: גם צריך ליזהר שלא לבטל בכל יום הקביעות של מקרא משנה תלמוד וקבלה עם הכוונות שלהם כמבואר במקומו וצריך ליזהר בזה מאוד עכ"ל, ושם בדף נב ע"ב כתב במעלת התיקון שנעשה בעולמות, ועוד כתב בשער הגלגולים הקדמה לח וז"ל: וזהו הסדר הקצר שציונו מורי ז"ל בענין ההשגה כפי שצריך לנשמתו וכו' עכ"ל, ועוד כתב בפרי עץ חיים (שער הנהגת הלימוד פ"א) שמיש לא יקרא הסדר בכל יום הרי הוא מעוות לא יוכל לתקון ע"ש, וראה עוד מש"כ בזה בדבש לפי מערכת ת' אות מא.

ולכן נראה שכיון שהוא מעלה גדולה לנפש, לא יחזור ויקרא מה שקרא כל יום, אותו דבר, אלא יחזור ויקרא כל יום החוק לישראל, אע"פ שאינו מבין.

ובדין לימוד תורה למי שאינו מבין מצינו בגמ' בע"ז דף יט ע"א לעולם ליגרס איניש ואף דלא ידע מאי קאמר, ואף שיש חולקים שאין לזה מעלה של תלמוד תורה, מ"מ לפי מש"כ הרמח"ל בסוף מאמר דרך עץ חיים שמקיימים בזה מצות ת"ת בלא הבנה, וכן כתב במקור חיים שקדושת הלוי יש בה שכל אף בלא הבנה. ויש בזה עוד אריכות, ויש מחלקים בין תורה שבע"פ לתורה שבכתב, ולבין אם יכול להבין או שאינו יכול להבין. ועכ"פ בנ"ד בודאי שיש מעלה.

בברכת התורה בידידות

יוסף אביטבול

פה עיה"ת בני ברק

שערי מדוע לא נהגו לזמן על חמר מדינה יוסף

כתב שמהיות טוב יש לשמוע את הברכה מאחר יעו"ש.

ואולם לדינא נראה שיכול לברך אף על נטילת יד כיון שמקיים מצוה. [וי"ל שהספק במצוה, ומשו"ה לא אמרין סב"ל]. וכן שמעתי עתה להורות לדינא ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א.

ומה שהקשה כת"ר מדוע בטבילת כלים מצינו שמברכים על כלי אחד על טבילת כלים, נח' בזה הפוסקים, הנה לגבי טבילת כלים מבואר בטור יו"ד סימן קכ כתב בזה"ל: ויברך בא"י אמ"ה אקב"ו על טבילת כלי. ואם מטביל ב' או ג' ביחד יאמר על טבילת כלים עכ"ל, וכתב בבית יוסף שם, ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלי וכו'. כתב המרדכי בסוף ע"ז (סי' תתנ"ט) וז"ל כתב רשב"ם דאין לברך עליהם על הטבילה ויש מברכים על טבילת כלים ויש מברכין על טבילת כלי מתכות. עכ"ד. וכן מבואר ברוקח סימן תפא שמברכים על כלי אחד על טבילת כלי ועל שני כלים מברכים על טבילת כלים. ובספר האורה (כג) כתב בזה"ל: ברכת טבילת כלים. והבא להטביל כלים קודם טבילתן יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלים, ויש אומרים על הטבלת כלים, דכל המצות כולן מברך עליהן קודם לעשייתן, ואחר כך טובלין במים פעם אחת ודיו. עכ"ל, ומבואר מדברי ספר האורה שהנוסח של הברכה על טבילת כלים שיש אומרים על הטבלת כלים, ומבואר מדבריו דדוקא על כלים מברכים על טבילת כלים, ולדינא כתב בשו"ע שם ס"ג בזה"ל: יברך על טבילת כלי ואם הם שנים או יותר מברך על טבילת כלים עכ"ד, וכדברי השו"ע כן כתב בחסד לאלפים יו"ד סימן קכ ס"א וצריך לברך קודם הטבילה אם הוא כלי אחד יברך על טבילת כלים ואם הם שנים או יותר יאמר על טבילת כלים.

ואמנם בביאור הגר"א סקל"א, כתב ע"ד השו"ע ואם הם שנים וכו' וז"ל: יחיד שהיה עושה עשר מצות מברך על כל אחת ואחת, היה עושה מצוה על היום, אינו מברך אלא אחת

חולין פו: עכ"ל, וכוונת הגר"א דהנה בתוספתא אמרו שהעושה עשרה מצוות וכו' למשל טלית ועוד טלית מברך כל פעם ברכה חדשה, וכן שוחט בהמה ועוד בהמה כל פעם מברך, משא"כ כשעשה רק מצוה אחת וכגון טלית שפשטה וחוזר ולבושה אותה עצמה כמה פעמים אז אין מברך רק אחת ונמצא דברישא על עשר מצות כלל אחת ברכה בפני עצמה, ש"מ החפצים הרבים לא נחשבים לאחד שהרי לכל חד ברכה באפי נפשיה כי כל גוף לעצמו, א"כ גם בטובל שני כלים ויותר אע"פ שהכל במעמד אחד אפ"ה כל הגוף לעצמו ולכן יברך על טבילת כלים. ולדבריו יל"ע מה הדין בנט"י.

וראה בספרי שערי יוסף טבילת כלים מה שהבאתי שם קושיית גדולי הפוסקים מאי שנא ממזוזה שמברכים על קביעת מזוזה, ויש לפלפל עוד בתירוץ, ועי'.

ושו"ר בשו"ת שיח יצחק או"ח סי' צג כתב שמצינו כמה פעמים שאף של יחיד בלשון רבים אין קפידא כמו אף בנוטל יד אחת יכול לברך על נטילת ידים יעו"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

סד. מדוע לא נהגו לזמן על חמר מדינה

בס"ד

יום ה' ט"ז סיון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א במח"ס אוצר רב ב' חלקים.

אודות השאלה מדוע לא נהגו להקפיד לעשות כוס הזימון על חמר מדינה לכל הפחות.

שערי יעלה ויבוא ורצה האם הולכים לפי תחילת הסעודה יוסף

סה. יעלה ויבוא ורצה האם הולכים לפי תחילת הסעודה

בס"ד, יום ג' כ"ה מרחשון ה'תשפ"ה

נחלקו הראשונים בשו"ת הרא"ש (כלל כב סימן ו') כתב שהולכים אחרי סוף הסעודה, ולכן אם התחיל את הסעודה בשבת מבעוד יום וסייעם בלילה לא יאמר רצה והחלצינו וז"ל: ששאלת, מי שהתחיל לאכול בשבת סמוך לחשיכה וחשכה לו קודם גמר סעודתו, אם יזכיר של שבת בברכת המזון, כיון דעיקר הסעודה היתה בשבת, דע שאין לו להזכיר כלל של שבת בחול מידי דהוה אתפלת המנחה של שבת, שאם לא התפלל אותה, מתפלל במוצאי שבת של חול, כי אין להזכיר של שבת בחול אע"פ שנתחייב תפילה זו בשבת, וכן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום, דקאמר רבי יוסי (פסחים קב:) גמרו סעודתן, כוס ראשון אומרים עליו ברכת המזון, שני אומרים עליו קידוש היום, בתוספתא דברכות (פ"ה הלכה א'-ד') שונה בדברי רבי יוסי, ומזכיר של שבת בברכת המזון, אע"ג דסעודת חול היתה, כיון דמברך בשבת צריך להזכיר של שבת, הכא נמי אע"ג דסעודת שבת היתה כיון דמברך בחול לא יזכיר של שבת. עכ"ל הרא"ש.

ואולם בשו"ת מהרי"ל (סימן נו שאלה ו) מבואר שהקובע לאמירת רצה הוא זמן הסעודה, ולכן אף אם מברך בלילה, כיון שאכל ביום, אומר רצה, וז"ל: ואם משכה סעודה עד הלילה, דבמיימוני כתוב דמברך בברכת המזון על הנסים, וקשה [לך] דמי שלא התפלל בשבת במנחה דמתפלל במוצאי שבת ב' של חול, לא דמי כלל דהתם טעמא מנחה עברה, ותפלת מנחה יש לה זמן קבוע, וכיון דהזמן עבר ולא התפלל במוצאי שבת אלא לתשלומין, ושני התפלות הם תפלת ערבית היאך יתפלל של שבת ודינו להבדיל בראשונה ושניה לתשלומין, דודאי שעת מנחה ליתא דכבר עבר' וערבית אינה במוצאי שבת אלא של חול, אבל ברכת המזון אתי על סעודה שסעד בשבת, וכיון דאכתי לא צלי ערבית של חול צריך להזכיר מעין

וכמ"ש בשו"ע סי' קפ"ב ס"ב ובמשנ"ב סי' קפ"ב סק"ד שמנהג העולם שלא לחזור אחר הכוס אם לא שיש לו יין או שאר חמר מדינה בביתו שאז בודאי מצוה מן המובחר לברך על הכוס, ומ"מ היינו דוקא בזימון בשלושה, אבל ביחיד מקילים בזה.

א. בשו"ת אבני ישפה (ח"ו סימן לב ענף א') כתב שאף בישיבות לא נהגו לזמן על הכוס של מיץ ענבים, כיון שהוא הוצאה מרובה, ואף שדי בכוס חמר מדינה כל שהוא, ואין בזה ברכה לבטלה, מ"מ כיון שיש לבחורים רק ספר חמר מדינה והוא רק מצוה מן המובחר אין חייבים לטרוח, אבל עכ"פ נכון לעשות כן. ע"ש, ומדבריו מוכח שדי בקפה, וכ"כ בספר הלכות יום ביום ברכות ח"ב עמ' סז שכן נהג הגר"ש דבילצקי זצ"ל.

ב. סמכו ע"ד הפוסקים שלא נהגו בכך כיון שיש לסמוך ע"ד הפוסקים שאי"צ כוס וכמ"ש בערוך השולחן (שם סק"א וסק"ג) ובשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סי' נ"ב אות ג') כתב שאפשר שנפסק המנהג.

ג. עכ"פ נראה כיון שאין בזמנינו חמר מדינה, כדעת החזו"א ואף לדעות שיש חמר מדינה, יש ספק אם נחשב חמר המדינה, לא נהגו להחמיר בזה. וכן בקפה רק אם הוא חם, ועד שיברך עליו ברכת המזון הרי הוא יתקור.

ד. ביחיד לא נהגו כיון שע"פ הקבלה אין לברך על כוס שאין זימון, וכמ"ש בכה"ח בשם הזוה"ק תרומה דף קנז ע"ב ובפנחס דף רמו ע"א, וכמוכן נראה שע"פ הקבלה יש קפידא דוקא בכוס של יין.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שערי יעלה ויבוא ורצה האם הולכים לפי תחילת הסעודה יוסף

ואמנם למעשה החילוק הנ"ל נסתר ממש"כ בשו"ע סי' תרצ"ה ס"ג וז"ל: ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה, אומר על הנסים, דבית תחילת סעודה אזלינן, ויש מי שאומר שאין לאומרו. עכ"ל, ובב"י שם מבואר שהוא תלוי במח' הרא"ש עם הגהות מיימוניות והמהרי"ל, האם דין הזכרה ביעלה ויבוא דינה כתפילה. ולפי"ז מבואר בשו"ע שלא ברירא ליה דין זה, וא"כ אכתי הסתירה בדברי השו"ע בין סי' קפ"ח לסי' רע"א וסי' תרצ"ה קשה.

ומצינו במג"א סק"ד שהשו"ע מסתפק אם ס"ל כדעת התוס' או כהרא"ש, ולכן פסק כשניהם, שאם יש ספק חיוב הזכרה גובר על ספק ההפסק שאינו מעכב, ולכן יש להזכיר של שבת בברכת המזון, אבל לדעת הרמ"א ס"ל כתוס' שתחילת הסעודה קובע, וכמבואר במשנ"ב שם סק"ל, ואמנם לפי"ז צ"ע מדברי המשנ"ב בסי' קפ"ח סק"ד שבמוצאי שבת שיזכיר רק את ר"ח ולא יזכיר את של שבת. ומדוע לא פסק כרמ"א הנ"ל. וע"ע בדברי המג"א בשו"ת יביע אומר ח"י חאו"ח סימן יא, ובשו"ת יחו"ד ח"ג סו"ס נה בהערות.

ובברכ"י סי' קפח סק"ב ד"ה מזכיר, בשם שו"ת שערי ישועה (או"ח שער ד' סימן ג') שהקשה ע"ד המג"א שאם בליל שבת מחמירים להזכיר הזכרה, אכתי א"כ אם לא הזכיר צריך לחזור ונפק מיניה חורבה, והרי הוא סב"ל, ושכן נראה בב"ח שהקשה כן, והביא מש"כ בשיירי כנה"ג סי' קפ"ח, [ע"ד הב"ח], שלדינא פסקינן כמ"ש בשו"ע בסי' רע"א דאזלינן בתר הסוף, ומש"כ בשו"ע סי' קפ"ח דיש לילך בתר ההתחלה, היינו לחוש לשיטות הפוסקים לחומרא. [וכן נראה בשו"ת רב פעלים חאו"ח ח"א סימן ה', ובבא"ח פרשת חוקת ש"א סכ"ב].

עוד נראה ליישב בביאור הגר"א (סי' תרצ"ה סק"א) שבשבת שיש בה דין תוספת שבת מדאורייתא, ולכן צריך לומר רצה, משא"כ בר"ח שהוא מדרבנן, ולכן הולכים רק אחר תחילת הסעודה, ובהלכות פורים שהשו"ע הביא את הב

המאורע בברכת המזון. וכן מנהג פשוט [במדינת] בני ח"ת להתפלל על הנסים בכה"ג. וכן במוצאי שבתות כשנמשכ' סעודה, אמנם יש תשובת הרא"ש דקיימא כוותיה שאין להזכיר מעין המאורע בלילה מוצאי היום אפילו התחיל מבעוד יום. עכ"ל.

ומצינו זה סתירה בדעת השו"ע, שבסי' קפ"ח ס"י כתב בשו"ע שהולכים אחר תחילת הסעודה, ובב"י שם הביא למקור דברי ההגהות מיימוני והמהרי"ל, ושכן כתב באורחות חיים שהולכים אחרי תחילת הסעודה.

ואולם בשו"ע סי' רע"א ס"ו מבואר בשו"ע שמזכיר בברכת המזון רצה והחלצינו אך שלא אכל כזית פת בלילה, ומבואר שהולכים אחר זמן ברכת המזון.

ויש שכתבו (הליכות ברכות ח"א עמ' תרכא) שיש חילוק לדעת השו"ע בין תחילת היום לסוף היום, ובתחילת יום ר"ח, אף שלא אכל בר"ח יזכיר ויעלה ויבוא לדעת השו"ע בסי' רע"א, לבני ספרד, ואילו בסוף היום אם אכל סעודה במוצאי ר"ח, בזה כתב השו"ע שהולכים בתר מעיקרא.

וכתב שם בהליכות ברכות שזה יהיה תלוי לבני ספרד ולבני אשכנז שתלוי דין זה במח' השו"ע והרמ"א בשו"ע סי' רע"א ס"ו באדם שאכל סעודה וקידש היום קודם שברך ברכת המזון, שמברך ברכת המזון על כוס ראשון, ולדעת השו"ע צריך להזכיר של שבת בברכת המזון אע"פ שמברך קודם הקידוש, ודעת הרמ"א שם שאינו מזכיר של שבת כיון דאזלינן בתר תחילת הסעודה וכמו שכנתבאר בסו"ס קפ"ח, ובמשנ"ב שם סק"ל כתב שכ"ז שלא אכל כלום מחשיכה רק מבעוד יום, אבל אם התחיל לאכול מחשיכה אף לדעת הרמ"א צריך להזכיר של שבת בברכת המזון, ואמנם לכאורה לדעת השו"ע יל"ע מאי שנא שבת מר"ח, שבר"ח כתב שהולכים אחר תחילת הסעודה, ויש לעיין מה ההבדל.

שערי בירך על המחיה בתוך הסעודה יוסף

לכבוד הג"ר איתמר שנדרופי שליט"א.

אודות השאלה האם אדם שאכל מזונות בתוך הסעודה ובטעות בירך עליהם על המחיה יכול להמשיך לאכול לחם.

תשובה: יכול להמשיך לאכול לחם, ועל המחיה אינו הפסק, כיון שדעת הרבה פוסקים שלא יוצא ידי חובה בעל המחיה, וצריך לחזור ולברך ברכת המזון

ואף שיש חולקים ואומרים שיצא יד"ח בעל המחיה, וכמו שיתבאר להלן, מ"מ הכא לכו"ע שהתכיון לפטור רק את הכזית מזונות, ולא את הלחם, כיון שיש לו כוונה הופכית בודאי יכול לאכול, ואפשר שבנ"ד גם אין חייב לאכול כזית לחם לאחר מכן.

ושו"ר שדעת השו"ע הרב בסדר ברכת הנהנין בסידורו פ"א סעיף יז כתב בזה"ל: אם אכל פירות מז' מינים וכן ה' מיני דגן אם נזכר קודם ברכת המזון צריך לברך על המחיה ואח"כ מברך ברכת המזון, וכתב שם שבדיעבד אם ברכת המזון לפני שיברך על המחיה שוב אינו מברך על המחיה ע"ש. ואף שלדינא לא פסקינן כדבריו, מ"מ הכא שכל ברכתו היתה בטעות ולא לפטור את ברכת המזון בודאי שיכול להמשיך לאכול, ובפרט לפי דברי הכה"ח והו"ד להלן.

ומ"מ במקרה רגיל שבירך על המחיה במקום לברך ברכת המזון, בשו"ע סי' קפ"ז ס"ג "אם לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה, אפי' אם לא חיסר אלא אחד מהם, מחזירין אותו", ולפי"ז במעין שלוש שלא מזכירים ברית ותורה לא יוצאים יד"ח וצריך לחזור ולברך ברכת המזון, וכן כתב בא"ר (סימן קסח סקט"ז) שאם בירך מעין שלש במקום ברכת המזון לא יצא, והו"ד בדעת תורה (ריש סעי' ז').

אולם בערוך השולחן (שם ס"ח קונטרס אחרון סק"ט) כתב, שמעין שלוש פוטר מה"ת, וז"ל: וכן ד' ברכות של ברכת המזון לא קבעו עליו אלא מפני חשיבותו שמן התורה היה די

הדעות כיון ששם יש מח' אם יש הארה או לא, עכת"ד, ודבריו ע"ד הקבלה, ולפי"ז א"ש שבמוצאי שבת שחל בו רק ר"ח מזכירים, רק רצה, כיון שאכתי יש הארה של שבת כל עוד שלא הוציא את שבת.

ולענ"ד יש לחלק [שלא כדברי המג"א] בין הזכרה של שבת שהיא חובה, לבין הזכרה של יעלה ויבוא שהיא רשות, ולכן בתחילת שבת יש להזכיר רצה, ולכן שם מחמירים ומזכירים רצה, משא"כ בהזכרה של רשות של יעלה ויבוא, ולכן ביעלה ויבוא בליל ר"ח שלא אכל אחרי חשיכה לא יזכיר כלום, משא"כ בליל שבת שיזכיר רצה, וכן במוצאי שבת יזכיר רק רצה, משא"כ לבני אשכנז אף שנוהגים כהרמ"א ס"ל שבמוצאי שבת מזכירים רק של ראש חודש, [כמו שיבואר להלן] מ"מ במקום תרתי דסתרי לא פוסקים כן, ולכן אף הזכרה שהיא של שבת, של רצה, לא מזכירים. ואמנם צ"ע שמדברי הב"י והדרכי משה בסי' רע"א נראה שהוא אותו נידון. ואפשר שלדינא לא פסק כן. וצ"ע בכ"ז.

ולמעשה נראה שכיון שכאן ההזכרה היא רשות, לכן אם אכל פת לפני צאת הכוכבים בתחילת ר"ח אף לדעת השו"ע לא יזכיר יעלה ויבוא, וכן הוא הסכמת הפוסקים. משא"כ במוצאי שבת שחל בו ר"ח שיזכיר רק של שבת, אף אם אחר לאחר צאת הכוכבים.

ונראה שאם התחיל לאכול פת בערב ראש חודש והאריך בסעודה באכילת בשר ודגים ותוספות וסיים לאכול לאחר צאת הכוכבים, כיון שלא אכל פת, אינו אומר יעלה ויבוא. (כמבואר בפוסקים שצריך לאכול לחם, שו"ת וישמע משה ח"ג סי' קטז בשם הגר"ח"ק והגרמ"ש קליין והגר"ש גרוס, ואמנם הביא שם הגר"ק נשאר בצ"ע, וע"ע בשולחן הטהור סט"ז, וע"ע במשברי ים עמ' פג מה שהאריך בזה).

סו. בירך על המחיה בתוך הסעודה

בס"ד, מנחם אב ה'תשפ"ד

שערי סמיכה כישיבה במעין שלש ובברכת המזון יוסף

רחמנא שמבואר בשו"ע שיצא במקום ברכת המזון ע"ש, ושכן נראה במשנ"ב סי' רט סק"ו.

ואמנם בכה"ח סי' קפ"ז סק"ח כתב שטוב לאכול עוד כזית ולחזור ולברך, וכדברי הכה"ח הנ"ל כן כתב בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' כז,

תבנא לדינא: לדעת השו"ע אפשר לחזור ולברך ברכת המזון אך מחמת ספק ברכות טוב שיחזור ויאכל כזית לחם, ואם אינו חוזר ומברך יש לו על מה שיסמוך, ויש נוהגים שיתחיל מנודה לך.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיה"ת בני ברק

סז. סמיכה כישיבה במעין שלש ובברכת המזון

בס"ד, יום ג' ג' כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר אודות מה ששאל בזה"ל: מצוי בנישואין וכדומה שאוכלים מזונות ולא מקפידים על ישיבה בעת ברכת מעין ג'. ולפעמים אין מקום לשבת, וכן בכוללים שמביאים כיבוד, האם אפשר לצאת ע"י סמיכה על הקיר מדין סמיכה כישיבה. ע"כ השאלה.

בטעם חיוב הישיבה בברכת המזון ובמעין שלוש, מבואר במרב"ם בפ"ד מברכות ה"א, שיש לברך כשהוא יושב, ובשו"ע סי' קפ"ג ס"ט, כתב הטעם "כדי שיוכל לכוון לבו" ולפי"ז אם בסמיכה כעמידה נזהר שלא ליפול, ממילא אין מכוון לבו, ולא מהני.

אך יש להסתפק שברמב"ם כלל לברכת המזון ומעין ג' ביחד, [וכן מבואר בביאור הגר"א שם ע"ד השו"ע דלהלן] אבל לגבי ברכת מעין שלש בשו"ע שם סי' כתב "יש אומרים שגם ברכת מעין שלש צריך לאומרה מיושב" ומבואר דאין

בברכה אחת מעין ג' שהרי לא נאמר בתורה אלא פעם אחת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך ודרשו מפסוק זה לברך על המזון ועל הארץ ועל המקדש ודי בברכה אחת לכולם אלא שחכמים תקנו לברך על כל אחד בפני עצמו ולא תקנו אלא בלחם שרגילים לקבוע סעודה עליו אבל מיני לחמים שאין רגילין לקבוע עליהם אפילו הוא אכל ושבע מהם שנתחייב לברך אחריהם מן התורה דיו בברכה אחת מעין ג' של תורה אלא אם כן אכל שיעור שבני אדם קובעים עליו כשאוכלים מין לחם זה במקרה. [שמן התורה כו'. ב"י, מ"א סי' קצ"א סק"א, דלא כמו שכתב כאן, וכן דעת הש"ע כאן והט"ז] עכ"ל. וכן נראה מדברי השער הציון (שם סקע"א). וכן בחזו"א (או"ח סימן כח סק"ז) יעו"ש.

וכן העלה לדינא בשו"ת יביע אומר בח"באו"ח סימן יב אות יז, ובח"י או"ח סי' י"ח, שיוצאים יד"ח בברכת מעין שלש ושכן הוא דעת השו"ע וכמ"ש הרא"ה בחידושו לברכות (טז א), שאם בירך ברכה מעין שלש במקום בהמ"ז יצא. ושכ"כ עוד הרא"ה (בברכות מד א) שאפילו בירך על הלחם ברכה אחת מעין שלש יצא. וכ"כ בחידושי הריטב"א (ברכות מ ב) בד"ה סד"א וכו'. וכ"כ עוד הריטב"א (ברכות מד א) ריש עמוד תלב, ושם בסוף ד"ה אלא איפוך. וכ"כ בשטה מקובצת (ברכות מד א). ע"ש. ולפע"ד זוהי דעתו של מרן הב"י, וס"ל דעדיף טפי לברך ברכה אחת מעין שלש במקום שלש ברכות, משום דספק ברכות להקל. ושוב ראיתי כן בשו"ת גנת ורדים (כלל א סי' כד, דף יג ע"ב) שפירש כן בדעת מרן הב"י הנ"ל. עכ"ד, וכן כתב בחזו"ע ברכות עמ' רמ יעו"ש. ושוב ראיתי שכן האריך לדינא בספר מעשה הברכה עמ' רנב שא"צ לזחור ולברך ברכת המזון, והביא בזה מה שהאריכו האחרונים, וגם די"ל סב"ל יעו"ש בכ"ד.

ובספר וזאת הברכה סוף פרק י' כתב מפוסקי זמנינו שאם בטעות בירך על המחיה במקום ברכת המזון אם נזכר מיד ולא הסיח דעתו מלברך יתחיל מיד מנודה לך כי ברכת מעין ג' עולה לו לברכת הזן דלא גרע מברך

שערי חיוב ברכת המזון באותו מקום ממש יוסף

חיוב בזה. וגם נח' הפוסקים הוא מדאורייתא או מדרבנן, ותליא בהא, ומ"מ נראה דאף דאין חיוב, מ"מ בודאי ראוי להחמיר, כדעת הי"א שהביא בשו"ע שם. ולחוש לדעת הרנמב"ם וכן נראה במשנ"ב שם סקל"ח ובשעה"צ סקל"ט שהביא לדעת הגר"א הנ"ל, ולכן בודאי שיש לחוש בזה. [ושו"ר שכן כתב בקונ' משאת יו"ט עמ' 94 שכוין שהוא עניין של כוונה בסמיכה כעמידה, אין דין של כוונה].

ובפרט לפי הטעם שהוא לברך באימה, [ומשו"ה יש נהגו ללבוש כו"ח במעין שלוש וכמ"ש בחיי אדם כל נ' סכ"ה]. ולפי המבואר בשו"ע סי' קמ"א שצריך לקרות מעומד לפי שיהא ביארמה, וה"ה הכא שהאימה הוא בישיבה צריך להיות דוקא בישיבה ולא בעמידה.

ולפי הטעם שכתבו התוס' בברכות דף נא ע"ב שהוא אחד מעשרה דברים שנאמרו בישיבה, א"כ בעינן ישיבה דוקא.

וכן לפי הטעם שכתב בגליוני הש"ס גיטין דף ע' ע"א שאפשר שהטעם שחייבו לברך בישיבה שגזרו חז"ל שמא יעמוד מיד אחר האכילה, א"כ בעינן דוקא לשבת. וכן י"ל לפי הטעם שכתב ביספה ללב ח"ב קו"א כה,

ובשו"ת ציץ אליעזר חלק טז סימן א' סק"ה האריך בזה, שבמקום שהוא מדרבנן מהני סמיכה, אך מחמת הכוונה יש לברך בישיבה ע"ש. ובקובץ אליבא דהלכתא חלק לא עמ' יד. ובעמ' סב מש"כ בזה].

ובגם אני אודך ענינים שונים ש"ס וענינים שונים ח"א סימן סד, כשאל בזה להגר"ח והשיב לו בזה"ל: רק לחומרא כיון שיש דיעות בזה עכ"ל, ומבואר דאין להקל בזה, והגאון רבי לוי רבינוביץ זצ"ל במח"ס מעדני השולחן כתב לו שרק בשעת הדחק, ושכן השיב לו הגר"י זילברשטיין שליט"א, שרק אם אין לו כסא, ורק אם מברך בכוונה וגורם לו ישוב הדעת ולא להיפך, ע"ש, ועי"ש עוד כמה תשובות מכמה חכמים.

וכן בספר גם אני אודך תשובות הרב רוט סימן טז נשאל בזה, [ע"י ידידנו הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] וכתב שאף שבמשנ"ב סי' קב סק"א מבואר שלגבי ישיבה לפני המתפלל אף סמיכה אסור, והאריך בזה בראיות מדיני דיינים, שמבואר בשו"ע חו"מ סי' כ שמהני סמיכה, ומקור דברי הב"י משו"ת הריב"ש סימן רס"ו ד"ה וכן, ושה"ה הכא. ע"ש. ובספר בירורי חיים ח"ב סימן א' עמ' פה האריך בזה שאפשר שמהני כסמיכה, ובספר ארבע של תפילה סימן יב עמ' רד האריך בזה, ובמש"כ בזה בבירורי חיים חלק ז' סימן ג' אם יש לימוד לזכות לעמוד בברכת המזון אצל שולחנות האדמור"ם ואם מהני בזה סמיכה כישיבה, ומש"כ בזה הרב מרדכי ציון שליט"א בספר הלכות טיש. עמ' רעח. ויש עוד מה להאריך בזה, והזמן קצר והמלאכה מרובה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

סח. חיוב ברכת המזון באותו מקום ממש

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת וארא ה'תשפ"ה

לכבוד אחי הגאון רבי אליהו פורת שליט"א אודות מש"כ לדון בטוב טעם ודעת בגליון מאלפי זהב פרשת וארא האם יש חיוב לברך ברכת המזון במקום אכילתו ממש. שבמשנ"ב סי' קפ"ד סק"ב כתב שכל ד' אמות ממקום אכילתו חשיב מקום אחד ויוכל להעתיק ממקומו ע"י מניעה קטנה, ובשער הציון שם סק"ה כתב בשם הפמ"ג דהיינו דוקא במקום שאינו מוקף מחיצות, דאילו במקום המוקף מחיצות אף ביותר מזה מותר אף בלא שום מניעה. ע"ש.

אבל בחיי אדם כלל מז ס"ה מבואר שיש לברך דוקא באותו מקום, וז"ל: היתה לו איזו

סט. תנאי שלא להצטרף לזימון

בס"ד

לכבוד הגאון האדיר רבי מנחם שטיבל שליט"א
במח"ס רבים בני ברק, קבלתי הספר
איש התורה בפניא מעליא דשבתא, ולא זו מידי
כל ליל שבת, בחידושים ופנינים הנפלאים,
ובפרט מה שהביא מחמיו העילוי מפוניב'ז
הגה"צ רבי אהרן יהושע צוקר זצ"ל.

ואכתוב בזה עמש"כ בעמ' לט בדין תנאי
בזימון, שכמו שכתב האג"מ שמועיל
תנאי בזימון, שכתב כבר אחד הראשונים רבי
אלעזר מטרשקון זצ"ל בפסק לב "ורשאי בעל
הבית לומר לבני ביתו איני קובע עמכם, ותכף
שאגמור סעודתי לא אמתין לזימון ואברך
לעצמי". והיינו דוקא שגומר לפני כולם.

הנה בשיטמ"ק ברכות דף מה ע"א כתב שלושה
שאכלו כאחת חייבין לזמן, פירוש שרוצים
להתחבר יחד לסעודה וכגון דאמרי ניזיל וניכול
נהמא בדוכתא פלן או כשהסבו דהויא קביעותא
כדאמרינן לעיל, חייבין להצטרף ולזמן יחד,
וחובת זימון הוא מפני כבוד הבורא כשהן
מתחברין ומתריין זה לזה לברכו, משום ברוב עם
הדרת מלך. עכ"ל, ונראה מדבריו שהכל תלוי
בכוונה ובצרון, וכן נראה בשיטמ"ק בכתובות דף
ח' ע"ב ד"ה כי, וכן נראה במאירי בברכות דף נ'
ע"א ד"ה שולחן כתב "שולחן שהיה בו רב עם,
ומהדרין שהם מתיראין שמא לא שמעו ברכה
כהגן, רשאין עשרה שבהם לייחד עצמן לברכה
ולהיות אחד מהן מזמן עליהם לבד וכו' עכ"ל.

ואמנם ממש"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג
והובא בב"י סו"ס קצ"ג וז"ל: שנים
שאכלו זה בקרן זוית זה וזה אכל בקרן זוית אחר,
אבל לא בסדר א', ושאלתי הלכה למעשה למורי
גור אריה זצ"ל אם יש להם לזמן יחד אם לא,
והשיב לי כן, מאחר דלא נתכוונתו להסב יחד
אינם חייבים בזימון, ורשות בידם לחלק עכ"ל,
ומבואר מדבריו שלא נתכוונו להסב ביחד
ואמנם אין ראייה בזה כי אפשר שהתם שכל אחד

מניעה שלא יכול לברך במקום שאכל, מותר
לילך לזוית אחרת באותו חדר, ואפילו הוא בית
גדול. ונראה לי דמותר אפילו במקום שאינו
רואה מקומו הראשון כגון אחורי תנור או אחורי
פארוואן [דופן] (כן נ"ל מחמת שכתב המ"א בסי'
קפ"ח ס"ק ה'. ומ"ש המ"א ריש סי' קפ"ד והוא
כשרואה מקומו צריך עיון, דודאי משמע דמפנה
לפנה אפילו אינו רואה מקומו מותר, ואפשר
דכוונתו דאפילו מחדר לחדר כשרואה מקומו
כדאיתא ריש סי' קצ"ח). עכ"ל.

וכן נראה מדברי הבא"ח (ש"א בהעלותך ה"ז)
שחשש לדברי החיי אדם וז"ל: אפילו מחמת
סיבה קטנה מותר לקום מכאן לכאן במקום אחד
בתוך ד' אמות ולברך, יען דכל ארבע אמות
חשובין מקום אחד בכמה דברים, אבל חוץ
לארבע אמות אין לברך בשביל סיבה קטנה אלא
דוקא בסיבה גדולה והכרח רב המכריחו על כך,
ועיין חיי אדם כלל מ"ז אות וא"ו, והנזהר גם תוך
ד' אמות תבא עליו ברכה. עכ"ל.

ואמנם נראה שהרי הוא תלוי בטעם חיוב ברכת
המזון באותו מקום, שבשו"ע הרב סי'
קע"ח סק"ד כתב "שכל דבר הטעון ברכה
לאחריו במקומו מפני חשיבותו טעון לברך
אחריו קודם שיעקור ממקומו". ולפי"ז ה"ה אף
אם עוקר באותו חדר, אין בזה חסרון, כל עוד
שלא שינה את מקומו, כדיני שינוי מקום, אבל
בלבוש סי' קפ"ד סק"א כתב בזה"ל: צריך לברך
גם כן באותו מקום שקבע שם לאכול סעודתו,
כדי שיהא ניכר שיברך לשם יתברך על מה
שאכל שם. עכ"ל, ולפי"ז יש לברך באותו מקום
דוקא, לכתחילה כמבואר בחיי אדם, וכמו
שחשש בבא"ח שם.

ולמעשה אף המשנ"ב כנתבאר שם ציין לחיי
אדם, ולא חשש לדבריו, כי הוא רק
מילי דחסידות ומעלה בעלמא, וכמ"ש במק"א,
בשם האחרונים שאין דרך המשנ"ב להביא מילי
דחסידות.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

וכן כתב בשו"ע הרב סי' קס"ז סי"ח וז"ל: וכל מקום שקביעותם מועלת לצרפם לברכה אחת מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך ומכל מקום רשאים הם לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף כמו שיתבאר בסי' רי"ג ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו משום שההמון לא היו נזהרים מלהשיח בין שמיעת הברכה להטעימה לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו וכיון שנהגו כן הרי זה כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעותם יחד שקובעים על דעת שלא להצטרף ופטורין מהידור זה. עכ"ל, וכ"כ בסי' רי"ג ס"ו.

וכן כתב בספר אורחות רבינו ח"ג עמ' רב בשם מרן החזו"א. וכן כתב בקצות השלחן (סי' מ"ה ס"ק ג') וז"ל: ואם קבעו מתחלה יחד אלא שבשעת ברכת המוציא ה' דעתם לגמור סעודתם במקום אחר כל אחד במקום מיוחד, מסתבר דרשאיין ליחלק. דאין זה קביעות לזימון כיון שהיה דעתם בתחלה להתפרד אח"כ. עכ"ל.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן נו שמועיל להתנות שלא להצטרף לזימון אף אם אוכל בסעודה שמתחייב בזימון וכתב שם שהוא עצה קלה דאלו הרוצים שלא לחכות עד גמר הסעודה שיאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, שאז אף שיושבין בשלחן אחד לא מתחייב בזימון. וכתב להוכיח ממש"כ הרמ"א סי' קצ"ג סעי' ג' שכתב שהטעם המנהג שלא לזמן בבית עכו"ם דאף שקבעו לאכול הוי כאילו אכלו בלא קבע דכיון שיש לחוש ולירא כשישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב לכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, ומבואר שלא מועיל קביעות אכילה אלא בסתם שהוא גם לברך ביחד אבל כשפירשו שאין קביעותן לענין הברכה לברך יחד אלא כל אחד לבדו לא מחייב קביעות כזה בזימון. יעו"ש, וסיים שם לדינא: ויש לסמוך ע"ז למעשה לע"ד כשיש לו צורך והכרח לצאת מחמת שמאחרין טובא והוא צריך להשכים. ולדבריו שיכול לכיון שלא להצטרף וממילא אם ישאר לא יברכו

לא אכל בסדר א', אבל אכתי יש להוכיח שהעיקר הוא הכוונה להסב ביחד, וכן נראה בפני יהושע בברכות דף מה ע"א ד"ה משנה וז"ל: כיון דגלו דעתייהו דלא ניחא להו להשתתף ולאכול כאחד, משו"ה אין הנאתו והנאת חבריו מצטרפות דבכה"ג אפילו בברכת המצוות אין אחד מוציא את חבריו עכ"ל,

וכן מצינו להדיא בפרי מגדים סי' קצ"ז משב"ז סק"א שמועיל תנאי שלא להצטרף וז"ל: הוי יודע דאם גמרו סעודתן ובא השלישי, אם אמרו בפירוש שאין רוצין לקבוע אז אין זימון, אע"ג דלא שפיר עבדי דחייבין לחזור אחר זימון כבסימן קצג ס"א אבל אם שתקו ובא השלישי ואכל כזית מחוייבין דהוה קביעות עכ"ל, וכ"כ בספרו ראש יוסף עמ"ס ברכות דף מז ע"א ד"ה רב וז"ל: ואם אכלו שלושתן בשולחן אחד לדידן, ואמרו בפירוש שאין רוצין לקבוע, דרשאיין, עכ"ל.

וכן כתב בחכמת שלמה סי' קצ"ג ס"א שמועיל מתחילה לאכול ע"ד שלא להצטרף, וז"ל: נשאלתי אם מתחלה ישבו לאכול ע"ד שיהיו רשאי לחלק אם מותר לחלק. והשבתי דנראה לפענ"ד פשוט דמותר לחלק דהרי כתב המג"א סק"ז דמשמע בגמ' דהכי דאין אחד מוציא את חבריו בברכת המזון אין רשאי לזמן. והרי להוציא אחד את חבריו ודאי בעינן שיהי' דעתו להצטרף יחד וגם בסי' קצ"ה לקמן איתא בש"ע כגון שנכנסו ע"ד להצטרף, ועיין במג"א שם דדעתו דאפילו בבית אחד בעינן נכנסו ע"ד להצטרף ולכך אף להט"ז החולק שם היינו רק דלא בעינן כוונה בפירוש להצטרף אבל בנכנסו בפירוש ע"ד לחלק ודאי אין מצטרפין בע"כ ואין אחר דעתו כלום וזה ברור ופשוט בדבריו ולמעט בפלוגתא עדיף ודו"ק. עכ"ל.

וכן כתב במקור חיים סימן ר' וז"ל: "ולרווחא דמילתא י"ל מפני שידעו המסובים מעיקרא זה לא הסיבו מעיקרא על דעת להצטרף ליו"ד ובזה קיל יו"ד מג'. אבל אין אנו צריכים לזה, דודאי כבוד הבריות דוחה לאו דלא תסור. וכו' יעו"ש.

אלוקינו אף שיש עשרה, והוא יהיה לקולא והוא חידוש עצום

וגם יש לעיין ממה שהוכיח מדברי הרמ"א שברמ"א שם כתב הטעם בסו"ד שהוא "ולכן מתחילה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, ולכן אין לשנות המנהג, ואף אם לא היו טעמים אלו מספיקים, מ"מ מאחר דכבר נהגו כך הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד". ושו"ר שכן כתב להוכיח הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל בספר חידושי בתרא על רמ"א סעי' ג') וז"ל: דשאני בדין הרמ"א, דיש סיבה חיובית שלא לקבוע, ולכן עצם הקביעות לא מיחשב, משא"כ במחשבה גרידא בלא סיבה חיובית שלא לקבוע, ממילא מצטרפין, ומטעם זה אין עצה אלא שלא ליטול הידים, וכו' עכ"ל. ובשו"ת משנה הלכות חלק יז סימן נז כתב להאריך בדברי האגרות משה שכיון שבא במיוחד לשמוח בסעודת חתן וכלה אין ראיה שמועיל תנאי משא"כ באכילה על שולחן גוי ע"ש.

ואכן באשל אברהם מבוטשאטש סי' קצ"ג ריש סעיף א' כתב שלא מהני תנאי מתחילה שדעתו להתחלק, וכ"כ בארחות חיים סק"ב, וכן כתב בדעת תורה סי' קצ"ג ס"ב שצ"ע אי מהני, וכתב שם שלמעשה לא יועיל אלא א"כ יהפוך את פניו, וכן הו"ד הגר"י פ"י שצ"ל בספר כיצד מזמנים פ"ו הערה טו, וכן כתב בבית ברוך כלל מח סקכ"ה, וכן הו"ד הגר"ק בקובץ אליבא דהלכתא מס' לג עמ' ט.

ואולם למעשה כדברי האגרות משה כן הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי האיש (או"ח ח"א עמ' ריג) שאפשר להתנות בדעתו שאינו מצטרף כגון בחתונות ע"ש. וכן כתב בספר מאיר עוז חלק ח' עמ' 611 שהשיב לו הגר"ק שבשעת הצורך אפשר לעשות תנאי שלא להצטרף לסועדים. וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' קיד. וכן כתב לדינא מו"ר הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סי' נ"ג) שמועיל לעשות תנאי וכדברי האג"מ שאינו רוצה להצטרף לקביעות עמם.

ושו"ר שכן כתב בשו"ת באר משה ח"ג סימן לב שמועיל תנאי, ואם אפשר לזמן בג' יותר טוב אבל יש בזה על מה לסמוך, וכן כתב לדינא בשו"ת להורות נתן חלק יא סימן קיא אות ב' שמועיל תנאי ואין עליו חיוב זימון, וכן נראה לדינא בשו"ת משנה הלכות חלק טו סימן סז, וכן במה שהובא בשמו בגליון אליבא דהלכתא מס' לג עמ' ח' טור ב' ע"ש. וכן נראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן סה שמעיקר הדין מועיל תנאי כמו שהאריכו בזה הפוסקים, אך מ"מ אין ראוי להקל ע"י עיצה זו שלא לזמן כלל ועדיף שלפני שמתחיל לאכול יודיע לשנים שמצטרף רק להם, וכשרוצה לצאת הביתה יזמן עם שנים אלו כדי לצאת מצות זימון. יעו"ש. וכן הו"ד השבט הלוי זצ"ל בקובץ אור ישראל חלק כב עמ' פג, שמועיל לבת שלא להיות בתחילת הסעודה ולא בסופה או לשבת ע"מ שלא להצטרף יעו"ש. וכן כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל בספר שובע שמחות פ"א סכ"ב שבמקום שלא יכול להתחיל את סעודתו לאחר שאר הסועדים יתנה, אף בלבד, לפני היכנסו לסעודה, שאין רצונו בשום פנים להיקבע בסעודה זו ולהצטרף עם שאר הסועדים לברך במזמון. יעו"ש.

תבנא לדינא: מועיל להתנות לכתחילה שלא להצטרף לזימון, ויש מחמירים. ולכן ראוי שלא לסמוך ע"ז לכתחילה במקום שהחיוב ברור אלא להתחיל אחרי כזית שלהם ולא לגמור עמהם, אבל היכא שלא יש לסמוך ע"ז.

ע. נסגר בבית הכסא ורוצה לאכול

בס"ד

יום א' כ"ג מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס.

אודת מה ששאל בזה"ל: נסגר בבית הכיסא וכדומה במקום שאינו יכול לברך, האם צריך למעט באכילה ולאכול רק מה שמוכרח כי הרי בכל אכילה אוכל בלי ברכה, או שמכין שהוא

שערי כוונה להוציא אחד אם צריך גם לכיון להוציא את השני יוסף

להתיר, ולכן נראה שה"ה במקום אונס, יכול שלא לברך. וכ"ש במקום שלא יבוא לידי חולי. וכ"כ בפסק"ת סימן קעב הערה 21 ע"ש.

ומ"מ אם יכול להרהר הברכה, [שלא נמצא כנגד צואה או טינוף] יהרהר ע"י שו"ע סי' קפה ס"ב.

בברכת התורה
יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

עא. **כוונה להוציא אחד אם צריך גם לכיון להוציא את השני**

בס"ד, י"ב טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג אליהו בארי שליט"א מחשובי האברכים בעיר חדרה.

אודות השאלה האם אדם שבירך ברכה והתכוין להוציא אדם אחד, ידי חובה, ולא כיון כוונה מיוחדת להוציא את השני, האם גם הוציא את השני ידי חובה.

בב"י או"ח סי' רי"ג ס"ב כתב לבאר בדברי הטור שם "ואז יוצאים בשמיעתן שמכווין אליו", וכתב לדייק שצריך שהאדם שרוצה לצאת יד"ח צריך כוונה, כיון שמצוות צריכות כוונה.

וכתב בב"י שדעת הרמב"ם שצריך המברך להתכוין להוציאו כדאיתא בסוף פרק ראווה בית דין (שם כט.) דאילו למאן דאמר אינן צריכות כוונה אף על פי שלא נתכוין לצאת וגם חבירו לא נתכוין להוציאו כיון ששמע יצא כדאיתא התם, עכת"ד, ומבואר מדברי הב"י דכיון דמצוות צריכות כוונה ממילא צריך לכיון להוציאו, ולפי"ז הוא דוקא היכא דמצוות צריכות כוונה, כמבואר בשו"ע או"ח סימן ס' ס"ד שנח' אם מצוות צריכות כוונה, או לא, ולהלכה נפסק שמצוות צריכות כוונה, אך מ"מ היינו דוקא במצוות דאורייתא שמעכב הכוונה,

אנוס על הברכה לא חייבוהו לברך ויכול לאכול כמה שרוצה. ע"כ שאלתו.

לכאורה יש להוכיח מאונן, שאי"צ למעט מאכילה מעיקר הדין, ורק יש שהחמירו על עצמם שלא לאכול בלא ברכה, אבל כיון שאונס רחמנא פטריה. ואמנם בהערות וחידושים עמ"ס ברכות סי' טז כתב שדוקא באונן התירו לו משא"כ הנמצא במקום מטונף לא התירו לו לאכול בלא ברכה.

ושו"ר בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן כג שנשאל בדין חולה שמאושפז בבית חולים ונמצא בזמן ומקום שאסור לו לברך שמונח ע"י מ"ר או ריח רע או שגופו אינו נקי האם מותר לו לאכול ללא ברכת נהנין מאחר שהוא אנוס לענין מצוות ברכה או שאסור במקום שהמניעה איננה פקו"נ, והשיב שם בזה"ל: ויסוד שאלתו כיון דיש להוכיח מכמה דוכתא שענין ברכת נהנין אינו דין מצוה בלבד אלא גם דין איסור - וכלשון הש"ס ריש פ"ו דברכות דאסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה, וכל הנהנה כאלו מעל מקדשי שמים, ופסקה הרמב"ם פ"א מברכות, והעיר מכמה מקומות בזה, וגם ממש"כ הביאור הלכה סו"ס ס"ב דאסור לשנות בבית המרחץ בלי ברכה מטעם הנ"ל. ולי העני אין הדברים פשוטים כ"כ דאין ודאי דאסור ליהנות וכאלו מעל, אבל במקום אונסא תנן ברכות כ' לענין בע"ק ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו, הרי דהתירו לו לאכול אפילו פת בלי ברכה שלפני, ואין לומר דשאני התם דעכ"פ מברך לאחריו, דדבר פשוט דגם באוכל שאר מינים שגם לאחריהם מדרבנן פטור בין מלפני בין מלאחרי דזיל בתר טעמא משום דהברכה דרבנן לא העמידו דבריהם במקום אונסא, ועוד דאם נימא כנ"ל א"כ יצא מזה דבאוכל כשיעור שמברך לאחריו אסור בע"ק לברך לפניו, ובאוכל פחות מכשיעור דאין ברכה לאחריו יברך לפניו וע"כ הכל טעם אחד דבמקום אונסא לא חייבו, וממילא אין גם איסור שאסור ליהנות, כמו שלא ה"י איסור זה קודם שתקנו ברכות דרבנן, ולהעמיד משנתנו דבע"ק במקום שיש חשש פקו"נ בהעדר המזון איננו אמיתה של תורה מסתימת כל הענין שם. יעו"ש שבמקום חולי יש

שערי האם עסוקים באותו עניין מועיל לתקן ברכה יוסף

משא"כ במצוות דרבנן, ולפי"ז בחיוב ברכה מדרבנן א"כ אפשר שהכוונה בדיעבד לא תעכב אם התכיון לצאת, אע"פ שהמברך לא התכוין להוציא.

ואמנם בשו"ע סי' רי"ג ס"ד "אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה, אפי' יענה אמן, אא"כ ששמעו מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והמברך נתכוין ג"כ להוציא ידי חובתו", ומבואר מדברי השו"ע שבכל ברכה הכוונה שהמברך יכוין להוציא ג"כ מעכבת. ובמשנ"ב שם סק"ח כתב "מדסתם משמע דאכל ברכות קאי, ואפי' ברכות שהם דרבנן בעינן דוקא שיכוין לצאת ידי המצוה, וכ"מ ברי"ט ס"ה, ועיין לעיל סימן ס' במ"ב סק"י ובה"ל שם ובסימן רע"ג בס"ו בבה"ל ד"ה וכגון", ומבואר מדבריו דאף בברכות שהם מדרבנן, הוא מעכב.

ואמנם במשנ"ב סימן ס' סק"י ובמג"א סי' תפ"ט סק"ז כתב בשם המג"א (סי' תפ"ז סק"ח) שאף לדעת השו"ע שמצוות צריכות כוונה לא יחזור ויבר, כיון לשגבי ספק ברכה שמזכיר שם שמים לבטלה יש לחוש לדעה שמצוות אין צריכות כוונה. [וע"ש בשער הציון סק"ג שכיון שברכה על ספירת העומר הוא מדרבנן, יש לחוש שא"צ כוונה], ולכן ה"ה בכל ברכה יש לחוש שסב"ל.

ולכן ה"ה הכא בדיעבד שכל שנתכוין לצאת, אע"פ שלא היה כוונה להוציא דוקא אותו אדם, נראה שיצא יד"ח.

בברכת התורה
יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

עב. האם עסוקים באותו עניין
מועיל לתקן ברכה

שאלה:

ב"ה כ"ד מנחם אב ה'תשפ"ד פעה"ק ירושת"ו
אל הגאון הגדול הרב יוסף אביטבול שליט"א
כ"ק אדמו"ר ד'תורת חכם' ירושלים הגה"צ
הרי"מ מארגנשטערן מבקש לשאול:

באו"ח סי' ר"ט ס"ב מבואר דבטעה בחתימה
ותקן עצמו תוך כדי דיבור יצא.

בתוס' כתובות ל"ג ע"א ד"ה ונתרי, מבואר
לעניין עדות דבעסוקין באותו עניין הוי
כמו תוך כדי דיבור.

והנה היה מעשה שהמברך לא ידע בטעות
מסויימת מיד הדין ולמד בפנים הספר
לידע הדין ובזה עבר תוך כדי דיבור – האם מה
שהיה 'עסוקין באותו עניין' עושה שעדיין יכול
לתקן עצמו כנ"ל.

[היינו] האם מהני 'עסוקין באותו עניין' כתוך
כדי דיבור לתקן החתימה בברכה;
והאם בזה לימוד בספר נחשב ג"כ, כמו באינו
יודע הדין ומעיין בהלכה בעלמא שאי' שאינו
הפסק, וכאן חמיר כי צריכי' שיחזור להשתוות
לתוך כדי דיבור לתקן עצמו בחתימה
האמיתית].

האם יש מקור או ראיה שהדין לקולא, ומה
ההלכה למעשה בפועל.

תשובה:

בס"ד

מנחם אב ה'תשפ"ד [מהדו"ח אלול ה'תשפ"ה]
לכבוד הג"ר איתמר שנדרופי שליט"א במענה
לשאלתו של כ"ק האדמו"ר מרן הגרי"מ
מורגרנשטערן שליט"א בעל הים החכמה ירושלים
עיה"ק תובב"א.

מצינו בגמ' בגיטין דף ה' ע"ב המביא גט
ממדינת הים ונתנו לה ולא אמר לה
בפני נכתב ובפני נחתם יוציא והולד ממזר דברי
רבי מאיר, וחכמים אומרים אין הולד ממזר, כיצד

שערי בירך על קולה מזונות יוסף

לחזור ולתקן, ולפי"ז בברכה קצרה בודאי שאינו יכול לתקן. ורק בברכה אחרונה שאני וכמבואר במשנ"ב סי' תפ"ז סק"ד, וראה עוד מש"כ לבאר בזה בתהילה לדוד סי' נ"ט.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס – פה עיה"ת בני ברק

עג. בירך על קולה מזונות

בס"ד, יום ג' ג' כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג אליהו בארי שליט"א, מחשובי האברכים בעיר חדרה,

לאחר עטירת השלו' והברכה, אודות השאלה אם בירך על קולה מזונות אם יצא ידי חובה.

בביה"ל סי' רס"ז סי' ד"ה במקום, כתב שאם בירך בורא מיני מזונות פטר כל מאכל חוץ מממם ומלח, ויש לדון האם קולה דינו כמים.

ולענ"ד נראה שבודאי דינו כמזון, כיון דמיזן זייני, ויש בני אדם שכל שתייתם ואכילתם די בשתיית הקפה ותה או קולה, [וכן נראה מדברי הפוסקים שיצאים יד"ח פת שחרית בקפה, וכמו שכתב באשל אברהם מבוטאטש סי' קנ"ה כתב שבדיעבד יוצאים יד"ח פת שחרית בשתייה המזינה אפילו ללא מאכל כלל, והטעם שיש בה גם כח הזנה וטעם כעיקר וחלב זיין יערות דבש הצוקר זיין כמו שאמר הכותב ומצור דבש אשביעך והשביעה וזיין הוא בחינה אחת וכו' ויש בזה מעלה דפת שחרית וקיתון של מים, ויש גם כן מעליותא בזה, עכ"ד, והו"ד בספר אורחות חיים ספינקא סי' קנה, וכן נראה בכה"ח שם שמי שאי אפשר לו פת מועיל עכ"פ קפה או תה שזה מועיל ליישב הלב שלא לישאר אליבא ריקנא עכ"ד, וכן כתב הגרמ"מ קראפ שליט"א בספר הלכות יום ביום הלכות ברכות עמ' יא בהערה שהדברים ידועים שקפה או תה זה עיקר ישוב הלב בשחרית למי שקשה לו לאכול בבוקר פת, ונתבאר במק"א].

יעשה יטלנה הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים, ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם, וכתבו בתוס' ד"ה יטלנו "מכאן משמע דצריך לומר בשעת נתינה בפני נכתב מדאמר יטלנו הימנה וה"ה לאחר נתינה תוך כדי דיבור דמהני מדקאמר לעיל שנתנו לה כשהיה פיקח ולא הספיק לומר בפני נכתב עד שנתחרש, אבל לאחר כדי דיבור מספקא לר"י אי מהני כל זמן שעסוקים באותו ענין או לאו עכ"ל, ומבואר מדברי התוס' דאף לגבי גיטין יש להסתפק בזה. ואמנם בתוס' בב"מ דף נה ע"ב ד"ה יטלנו הקשו הקושיה הנ"ל ותיצו, ויש לומר דצריך לומר אחר נתינה מיד שנתגרשה בעודם עסוקים באותו ענין, ע"ש, ומבואר שכן מהני בכה"ג עסוקים באותו ענין. וכיון שהוא מח' ראשונים בודאי הכא לא מהני. [וע"ע בחוט שני נדה עמ' שנ כתב לגבי אשה שאמרה לבעלה טמאה אני שלא מועיל שתחזור בה אחרי כדי דיבור אף אם עסוקים באותו ענין]. ובודאי שגם שאני מעדות כמבואר בדברי התוס' בכתובות הנ"ל.

וכן לפי הגמ' בב"ב דף קכט ע"ב הלכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועכו"ם ומקדש ומגרש. ובב"ב דף קיד ע"א. ושאינו גו"ק, ויש בזה כמה ביאורים. ועכ"פ הכא שהוא תיקון להמשך הברכה לא מהני לתקן. [ואף שמצינו לגבי ברכת הטוב והמטיב על לידת בנו שכתב באשל אברהם מבוטאטש מהדו"ת שיכול לברך תוכ"ד ועכ"פ בעסוקים באותו ענין ע"ש ששאני התם שהוא ברכה על השמחה].

ומצינו במשנ"ב סימן נ"ט סק"ב כתב "דוקא מיד דהיינו בתוך כדי דיבור אבל לאחר כדי דיבור לא יצא דלא קאי הברכה שפתח בא"י אמ"ה על מה שחזר ואמר יוצר אור כיון שלא אמרו מיד ומה שכתב אח"כ ולא אמר יוצר אור ה"ה אם אמרו ולא מיד כן כתב הפרי מגדים בשם הב"ח והפרישה אבל בדרך החיים פוסק דאפילו אם לא נזכר עד קרוב לסוף הברכה מ"מ כיון שלא גמר אותה א"צ להתחיל מראש ברכת יוצר אור מחדש רק יאמר יוצר אור ובורא חושך וכו' עד סוף ברכת יוצר המאורות ויוצא בזה וכן יש לנהוג למעשה כמו שכתבנו בבה"ל". והמבואר מדברי הביה"ל שכיון שהיא ברכה ארוכה יכול

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

יש בזה כמה נידונים, וכמו שיתבאר להלן.

נידון ברכת בשמים על בשמים בריח שאין לו עיקר

נחלקו הראשונים האם מברכים על בשמים שעשויים מריח שאין להם עיקר.

(א). ברמב"ם (פ"ט מהל' ברכות ה"ח) כתב שהמריח בגד שעישן אותו בעשן של בשמים שריחם טוב, אינו מברך עליהם ברכת הבשמים כיון שאין שם בושם, אלא ריח בלא עיקר, ע"ש, ובספר ההשלמה (ברכות מג.) שהרמב"ם למד דין זה מדברי הגמ' בברכות שם שאין מברכים בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון של בית רבי ושל בית קיסר, כיון שאין גוף הבושם לפניו, וכן כתב בספר המאורות שם. וכן מבואר בחידושי הריטב"א בברכות שם, וכן כתב הריטב"א בהלכות ברכות (פ"ז ה"ז) וכ"כ בכס"מ (פ"ט מהל' ברכות ה"ג) בדעת הרמב"ם, וכן כתב בב"י (סי' רט"ז ס"ו) שדעת הרמב"ם שאין מברכים אלא על בשמים שיש להם עיקר, וכתבאר מדברי הגמ' בברכות שם.

וכדעת הרמב"ם כן כתבו בספר הבתים (שערי ברכות שער יא דין ט') ובספר הפרדס (שער ז' דין טו) ובסמ"ג (עשין כז) ובארחות חיים (הל' ברכות אות מא) ובספר המאורות (ברכות דף נג ע"א) ובמאירי (ברכות מג.).

(ב). בתוס' (ברכות מג. ד"ה משחא כבישא) הביא דעת ר"ח שהכובשים שומשין ורד ועצי בשמים זמן מרובה, וקולטים את הריח של בשמים מברכים ע"ז ברכת הבשמים, וכן כתב בתלמידי דרבינו יונה (ברכות שם) בשם ר"ח, וכן כתב באור זרוע (ח"א סימן קעט) וכן כתב בחידושי הרשב"א (ברכות מג:) והו"ד בב"י שם, וכן כתב בפסקי הריא"ז (פ"ח ברכות, ה"ב דין ט') כתב שמברכים על ריח כלים המוגמרים, כיון שהריח נעשה להריח את הכלים, וכן כתב בטור (סו"ס ריז) וסיים בב"י "משמע בהדיא דלפירוש זה אף על פי שאין מהבושם בשמן כלל ועיקר מברך עליו בורא עצי בשמים מפני קליטת הריח".

וכן נראה בבא"ח שנה ראשונה פרשת בלק הלכה י"ג וז"ל: ואפילו שאר מיני מאכל ומשקה אם טעה ובירך עליהם במ"מ, יצא, דבלשון תורה הכל נקרא מזון חוץ ממים ומלח, ולכן אם טעה ובירך על המים במ"מ לא יצא, וצריך לומר בשכמל"ו ויחזור ויברך על המים שנ"ב וכן' בחי' אדם כלל נ"ח אות ג'. עכ"ל, ומבואר שכיון שנחשב מזון בלשון התורה, ממילא הרי הוא יצא בברכת מזונות.

ושו"ר שבשו"ת שאל בני ח"א עמ' תנז נשאל האם קולה או קפה בכלל מים שלא נפטרים בברכת מזונות, והביא ששמע מהגרא"צ הכהן שליט"א שהכל נחשב כמזון שנפטר, ושכן הסכים הגרמ"צ גרינפלד שליט"א לגבי קולה, ותה וקפה שדינם כמזון. ודי בזה. והזמן קצר והמלאכה מרובה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

עד. ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו

בס"ד

כ"א שבט ה'תשפ"ה

לשאלת רבים, אודות מה שמצוי קופסאות בשמים שטוחנים אותם ומוסיפים להם טיפות מנטה ולפעמים אף יש חתיכות קריסטל של מנטה, כדי שיהיה להם ריח חזק ומצוי בכל מיני בשמים שמוכרים להבדלה במוצאי שבת וגם בבשמים של **'עקב שעמק'** האם אפשר לברך עליהם ברכת בורא עצי או עשבי או שצריך לברך בורא מיני בשמים, וגם מצוי בהרבה קופסאות של בשמים שמוכרים להבדלה, שמברכים עליהם עשבי מיני ועצי, ומחזיקים הרבה זמן, ולפעמים שמים שם בושם סינטטי, כדי שיחזיק הרבה זמן.

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

ולהלכה בשו"ע (סי' רט"ז ס"ו) הביא בזה ג' דעות, וז"ל: שמן שבשמו כמו שמן המשחה, אם בעצי בשמים, מברך בורא עצי בשמים, ואם בעשבי בשמים, מברך בורא עשבי בשמים, ואם היו בו עצים ועשבים, מברך בורא מיני בשמים, ואם סיננו והוציא ממנו הבשמים, יש אומרים שמברך בורא שמן ערב, וי"א שאינו מברך עליו כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר, וכיון שספק הוא, נכון לזהר מלהריח בו, עכ"ל.

זהירות בכל דבר שיש בו מחלוקת להזהר שלא להריחו

ועכ"פ לומדים מדברי השו"ע שבכל דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים, האם מברכים עליו ברכת הבשמים או לא, עכ"פ צריך להמנע שלא להריח אותו, כדי שלא להכנס לספק.

בשמים שנקלט הריח בדבר אחר - והאם מברכים על בניחוח

ונפק"מ לגבי קופסאות קטנות של בשמים כגון בניחוח וכדו', שיש שהורו [במח"ס שערי הברכה במכתב (תאריך י"ז אדר א' תשפ"ב)] שאפשר לברך עליהם בורא מיני בשמים, ולכאורה הוא רק בהתחלה שעדיין מריחים את הריח הטוב אבל אח"כ כבר יש בהם ריח סינטטי, ואף הריח קיים ע"י הריח סינטטי יל"ע אם אפשר לברך עליהם, שהריח המנטה חזק אבל מאידך גם מריחים את הריח השני.

ולגבי מי ורדים יש להקדים, שישנם בזה ב' סוגים, יש סוג של מים שיצאו מהבושם ע"י שסחטו את הפרי או הפרח או העץ, ויש סוג של מים שנתבשלו עם הבושם וקיבלו את הטעם וריח של הבושם.

ועל הסוג הראשון נחלקו הראשונים על מה מברכים מי ורדים.

(א). דעת הרבינו יונה (ברכות דף לא ע"ב מדפי הרי"ף) בשם הראב"ד, שיש לברך בורא מיני בשמים, ולא עצי בשמים, כיון שאין מי הורד באים מהעץ עצמו, אלא מהפרי הנברא בתוכו, וכתב שם שאף שאפשר לומר שאע"פ שאינו בא

מהעץ, מ"מ כיון שנברא מדבר שנברא בתוכו מברכים עליו בורא עצי בשמים, וכתב שם שאם מסופק יברך מיני בשמים, כדי לצאת מהספק.

(ב). בחידושי הרשב"א (ברכות מג:) כתב שעל מי ורדים מברכים הנותן ריח טוב בפירות, אף על מי ורדים, כיון שמימהן כמותן, ע"ש, יש שהביאו בשם הראב"ד לברך הנותן ריח טוב בפירות, וכן כתב באורחות חיים מלוניל (סימן מ). וכן הביא בשם הראב"ד בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תשמ). וכן כתב לדינא בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן פג)

(ג). דעת הראשונים לברך בורא עצי בשמים, וכמ"ש ברמב"ם (פ"ט מהל' ברכות ה"ו) והרא"ש (ברכות פ"ו סימן לז) לברך בורא עצי בשמים, וכן פסקו בטור ובשו"ע (סי' רט"ז ס"ג) לגבי מי ורד שמעורב עם מים, שנחשב שיש לו עיקר.

(ד). בחידושי הרא"ה (ברכות מג.) כתב לברך על מי ורדים בורא שמן ערב, וכן כתב בריטב"א בהלכות ברכות (פ"ד ה"י) כתבשאם הוא ריח שיש לו עיקר, יש לברך עליו בורא שמן ערב.

להלכה פסקו האחרונים לברך בורא עצי בשמים, וכן כתב במג"א (שם סק"ז) ובמשנ"ב (שם סק"ז), [ובחזו"ע (ברכות עמ' שכב) כתב שיש אומרים לברך בורא עצי בשמים ויש אומרים לברך בורא מיני בשמים], ומבואר מדברי השו"ע אף אם לא נשאר במים ורדים.

סתירת דברי השו"ע אם מברכים על ריח שאין לו עיקר במי הבשמים

וצ"ע ממש"כ בשו"ע (סי' רט"ז ס"ו) כתב "ואם סננו והוציא ממנו הבשמים, יש אומרים שמברך בורא שמן ערב, ויש אומרים שאינו מברך עליו כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר, וכיון שספק הוא נכון לזהר מלהריח בו". וצ"ע מדברי השו"ע מס"ג לגבי מי ורדים.

ואמנם בשער הציון שם סקכ"ה כתב לתמוה בזה ע"ד השו"ע, שכתב לברך אף בכה"ג, ואכן

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

ונקלט בהם הריח, הרי הוא לכאורה חשוב ריח שיש לו עיקר, וכמו שנראה במשנ"ב סימן ריז שדוקא אם יש ריח של בשמים בכלי, אבל אם יש מעט בשמים מותר לברך, וכמו שכתב להדיא במשנ"ב (סי' רצ"ז סק"ז) שאם רואה בשולי הכלי שיש בו אבק משיורי הבשמים מותר לברך עליהם.

ברכה על ריח סינטטי שמגיע מהשמעק
ונפק"מ מכל הנ"ל שהמברכים על הסינטטים יכולים לברך על הבשמים של שעמק וכדו', ואין לומר שהיא בלועה בבשמים, מ"מ יש בהם ריח חזק שנבלע בבשמים הטחונים, וגם בהרבה מהם יש כדוריות קטנות שבהם יש בשמים סינטטים, וא"כ בודאי חשוב כריח שאין לו עיקר.

ועוד העירו בזה שאף המברכים על סינטטי מצריכים שיהיה טופח ע"מ להטפיה, ועתה הוא יבש, וא"כ אין לברך עליו, וכמ"ש בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יד תשובה לח) שעל מי בושם מברכים רק אם ידו רטובה טופח ע"מ להטפיה ע"ש, מ"מ כנ"ל, כל שנקלט הריח בהם אפשר לברך עליהם, וכמו שמוכח מדברי המשנ"ב שם שכל שיש לו ריח חשוב אפשר לברך עליו.

האם דין הבשמים סינטטים כריח שאין להם עיקר ויש לדון האם בבשמים סינטטים דינם כריח שאין להם עיקר, כיון שעשויים רק מחומרים כימיים, ושמעתי מאחד המומחים שמהחומר עצמו שמפיקים את הבושם, אין נשאר ממנו כלום, וא"כ אפשר שדינו כריח שאין לו עיקר, וא"כ אף אם יש ראייה ממוסק, וכמו שיתבאר להלן, מ"מ אי אפשר לברך עליו ברכת הבשמים. [ובצירוף מה שכל ריח שאין לו עיקר הוא מחלוקת הפוסקים, ונכון להמנע מהלריח, משא"כ היכא שיש לו ריח וכנתבאר מדברי המשנ"ב].

במקור חיים (שם סק"ג) כתב שצריך שיהיו הורדים בתוכה. וכן נראה בחיי אדם (סא ז), וכן כתב בכה"ח (שם סקנ"ג). ואכן כן נראה שלדעת ר"ח וכנ"ל שאפשר לברך על הבשמים אף בריח שאין לו עיקר, ה"ה הכא, אך כיון שחולקים ע"ד, א"כ יש להחמיר שהורד ישאר לתוכו.

ואמנם מצינו בזה כמה חילוקים בפוסקים.

(א). כתב בפמ"ג (אגרות פמ"ג אגרת ב' ערך ורד מי ורד) שבמי ורדים שיש בהם לחלוחית ומים אם היה סוחטן, ולכן המי ורדים חשובים כוורדים, משא"כ בס"ו שאין בהם שום לחלוחית אלא רק קליטת ריח, אין מברכים ע"ז. ע"ש. וכן כתב במור וקציעה שהכא דינו כריח שיש לו עיקר, כיון שע"י הכבישה יצא לחלוחית הורד לתוך השמן והוא העמיד ריחו ע"ש.

(ב). במרכבת המשנה (ברכות פ"ט ג') שיש חילוק בצורת עשיית מי הבושם, בין אם קלט רק קצת ריח שאז אם לקח את העץ נחשבים מי הבושם לריח שאין לו עיקר, לבין אם שרה ובישל עצי בשמים באופן שיצא כל הכוח והשמנונית מהבשמים, שנחשב שיש בו ממשות הבשמים במים. ע"ש. וביאור הדברים כתב בפסק"ת (סי' רט"ז אות ח') שאף שבשו"ע ס"ו כתב לגבי עצי בשמים שנכבשו ואח"כ סינן אותם והוציא את הבשמים מתוכם שיש מחלוקת אם מברך עליהם בורא שמן ערב או שאינו מברך כלל וכתב שמספק נכון לזהר מלהריח בו מ"מ בנ"ד בורדים יש הרבה לחלוחית ומחמת השירייה יוצאת הלחלוחית מן הורדים לתוך המים.

(ג). במשנ"ב (סקל"א) כתב שבס"ו דינו כריח קלוש בעלמא, ולכן לא מברך עליו, משא"כ אם יש לו ריח חשוב.

ועכ"פ נפקא לן לדינא, שהיכן שיש לו ריח חשוב, אין דינו כריח שאין לו עיקר.

אבקה של בשמים שנקלטה בקופסה
ועוד מצינו בפוסקים שאם לקח את ריח הבשמים ושם אותם על אבקה וכדו'

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

סקכ"ג), ובערוך השולחן (שם סק"ט) ובבא"ח (ש"א פרשת ואתחנן הי"א).

ועכ"פ לגבי שמנים שמצויים בזמנינו, שמוציאים אותם ע"י סחיטה, או בעזרת ממיסים או בעזרת זיקוק במים או באדים, בודאי שמברכים עליהם בורא מיני בשמים.

ומה שיש שכתבו לברך על השמנים הנ"ל, בורא שמן ערב ע"פ דברי הראשונים הנ"ל, וכן כתב בברכה נאמנה (ח"ב עמ' נא) שעל שמנים אתריים כגון שמן יסמין או ורד לבנדר או קליפטוס, או גרניום או רומרין או זוטה לבנה או פרחי לימון ושאר פרחי הדר, יש לברך בורא שמן ערב. וכן צידד במאיר עוז (ח"י עמ' 81) שמדברי הראשונים הנ"ל מברכים על כל המינים בורא שמן ערב.

ואמנם מדברי השו"ע הפוסקים דלעיל, שרק על שמן אפרסמון ולא על שאר השמנים, ולכן בודאי עדיף לברך עליהם ברכה כוללת, וגם שבזמנינו אפשר שמעורבים שם עוד שמנים, וכ"כ בספר הלכות יום ביום (ברכות ח"ג עמ' תלה) כתב שלמעשה יברך עליהם בורא מיני בשמים ובדיעבד אם בירך עליהם ברכת שמן ערב או בורא עצי בשמים ויוצאים מהעץ יוצא ידי חובה.

תבנא לדינא: על ברכת השמנים אם הם טבעים מברכים בורא מיני בשמים, ואם אינם טבעיים ויש בהם אף חומרים טבעיים, למברכים על בשמים סינטטי יכולים לברך עליהם אף בורא מיני בשמים, ואם יש בהם גם וגם, תליא במה שיתבאר להלן. [והמברכים בורא שמן ערב יש להם על מה לסמוך].

נידון גדרי רוב ועיקר בברכת בשמים ברמב"ם (פ"ט מהל' ברכות ה"ה) כתב דבר שהוא ספק אם מן העץ אם מן האדמה מברך עליו בורא מיני בשמים, בושם שעירבו הרוכל ממינין הרבה מברך עליו בורא מיני בשמים, וכן כתב בתלמידי רבינו יונה

נידון ברכת בורא שמן ערב ודין שמנים המצויים בזמנינו

וע"פ הנ"ל לגבי בניחוח, ולגבי ברכה על מי ורדים, אם צריכים שישארו הורדים בתוכה או לא.

בגמ' בברכות (דף מג ע"א) מבואר שלמעשה מברכים על שמן אפרסמון, "בורא שמן ערב". וכן פסק בשו"ע (סי' רט"ז ס"ד) שעל שמן אפרסמון מברך בורא שמן ערב.

ונחלקו הראשונים מדוע מברכים עליו בורא שמן ערב ולא מברכים עליו העץ או מיני בשמים.

א. ברבינו יונה (ברכות דף לא ע"ב מדפי הרי"ף) כתב שקבע לו ברכה בפני עצמה כיון שנמצא באר"י והוא חשוב.

ב. בבה"ג (ברכות פ"ו) כתב שכיון שכל השמנים יוצאים ע"י סחיטה ושמן אפרסמון יוצא מעצמו.

בהלכות ברכות להריטב"א (פ"ד ה"י) שכתב שיש מיני עצים כגון עץ האפרסמון וכיוצא מברך עליו בורא שמן ערב, ומבואר שה"ה לשאר שמנים, וכן כתב בחידושי הריטב"א בברכות דף מג ע"א והו"ד בשיטמ"ק (שם) בשם הרא"ה, וכן כתב בסידור רבי סעדיה גאון (עמ' צג) שכל השמנים החמים והקרים כשמן היסמין והסגל ושמן השושנה מברך בורא שמן ערב. וכן נראה ברבינו מנוח ע"ד הרמב"ם (פ"ט ה"ג מברכות) שכתב בביאור דברי הרמב"ם שכתב "שמן של אפרסמון וכיוצא בו מברך עליו בורא שמן ערב" וכתב שם ששמן אפרסמון כיון שהוא מופלג בריחו ולכן קבעו לו ברכה בפני עצמו.

ואמנם יל"ע מדברי השו"ע שכתב לברך בורא שמן ערב, רק על שמן אפרסמון, ולא כדברי הראשונים הנ"ל, וכן כתב בלבוש (שם סק"ד) ובמג"א (שם סק"י) ובט"ז (שם סק"ו) ובעולת תמיד (שם סק"ד) ובא"ר (שם סק"א) ובקיצור שו"ע (סי' נ"ח ס"ו) ובמשנ"ב (שם

נידון כיצד מסתכלים על תערובות של בשמים

בגמ' בברכות (דף נג ע"א) בואר לגבי המלך חוץ לכרך והריח בשמים, תליא אם רובם ישראל מברך עליהם, ואם רובם עכו"ם אינו מברך עליהם, וכמבואר שם גם בהרחבה לגבי ברכת האור במוצאי שבת. וכן פסק בשו"ע (סימן רי"ז ס"ז) וז"ל: "היה הולך חוץ לכרך והריח ריח טוב, אם רוב העיר עכו"ם, אינו מברך, ואם רוב ישראל, מברך". עכ"ל, ושם הטעם שאין מברכים על בשמים של גויים כיון שרובם למסיבת עכו"ם

ובביה"ל (שם ס"ח ד"ה נתערב הריח), כתב ולא תקשה עליו מהא דרוב ישראל מברכין אף על גב דאיכא מיעוט עו"ג דשאני התם דכיון דרוב ישראל אזלינן בתר רובא ותלינן שמהם בא הריח לגמרי ומעו"ג כלל לא שלא עשאו כלל מוגמר משא"כ כשעשאו כולם ונתערבו ס"ל דלא שייך בזה בתר רובא דע"ג לא בטל ע"כ כלומר שכיון שכל דפריש מרובא פריש לכן הריח שעכשיו אנו מריחים הוא מהרוב שהם ישראל ואין בו כלל ריח של ע"ז.

ובחמד משה כתב שאין ללמוד מדין זה אם נתערב ריח של עצי בשמים עם ריח עשבי בשמים שיתבטל המועט ולברך על הרוב, אלא בתערובת עצי ועשבי בשמים כיון שראוי לברך על המיעוט כמו על הרוב שגם המיעוט נותן ריח ולא מתבטל ולכן יש לברך גם עליו אבל הכא שעל של גוי אין ראוי לברך מתבטל ובביה"ל שם ציין לדברי החמד משה. ומבואר שבתערובות של מיני בשמים, אף שיש ריח שהוא פחות חזק, מ"מ אינו מתבטל,

אבל הביא בביה"ל דעת המחצית השקל שסים בדבריו בצ"ע. וסיים שם בביה"ל וז"ל: ובאמת המעיין בסימן רט"ז גבי נתערב עצי בשמים בעשבי בשמים כתבו הפוסקים דמברך מיני בשמים עיין בכלבו בשם הראב"ד ובא"ר ולא כתבו כלל לראות הרוב מאיזה מין, וע"כ כבעל חמד משה דלא משגיחין כלל בזה דעכ"פ מריח גם ממיעוט. עכ"ל. ומבואר שלהלכה נקטינן כדברי החמד משה, וא"כ ה"ה אם מריח

(ברכות דף לא ע"ב) והרא"ש (ברכות פרק ו' סימן לו) בשם הראב"ד לגבי שמן שבשמו ונתן בתוכו בשמים שאם היו מעורבים בתוכו עצי בשמים ועשבי בשמים מברך בורא מיני בשמים שברכת בורא מיני בשמים כוללת הכל. וכן כתב בכל בו (סימן כד) בשם הראב"ד, וכן כתב ברבינו מנוח (פ"ט מהל' ברכות ה"ה) וכ"כ רבינו ירוחם (נתיב חלק ב').

וכתב בביאור הגר"א (שם סק"ז) שהרמב"ם למד כן מדברי הגמ' בברכות (דף נג ע"א) שההולך בעיר שרובה עכו"ם ומריח אינו מברך, וברוב ישראל ומברך, וס"ל להרמב"ם שאינו משום הלכה של כל דפריש מרובא דפריש, אלא כיון שנתערו הריחת יש בזה ביטול ברוב לריחות.

ובשו"ע (סי' רט"ז ס"ו) כתב "שמן שבשמו כמו שמן המשחה, אם בעצי בשמים, מברך בורא עצי בשמים, ואם בעשבי בשמים, מברך בורא עשבי בשמים, ואם היו בו עצים ועשבים, מברך בורא מיני בשמים", ומבואר ששמן שיש בו שני שמנים, אעפ"כ אינו בטל בשאר ברכות השמנים.

בהלכות ברכות (פ"ד הי"א) להריטב"א כתב להביא בזה הדעות הנ"ל, וז"ל: מים או שמן שיש בהם בשמים ממנינים חלוקים וריחם מתערב, אם אחד מהם עיקר מברך על אותו שהוא עיקר, ואם כולן שוין בענינם שאין אחד מהם טפל יותר מחבירו מברך על אותו שהוא חשוב בברכה יותר ופוסט את השאר, ויש אומרים שמברך על כולם ברכה כללית בורא מיני בשמים, וכן על כל המינים שאמרנו אם אמר על כולם בדיעבד בורא מיני בשמים יצא, וכל הברכות שאמרנו כולן בשם ומלכות. עכ"ל. וע"ע בתורת חיים סופר (סימן רט"ז סק"כ) מש"כ בדיני הריטב"א הנ"ל. ועכ"פ עתה יש לדון מה הגדרים של עיקר וטפל בברכת הבשמים וכדלהלן.

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

את ברכת העצי או העשבי מקופסאות הבשמים, אף שיש בהם עוד ריח מ"מ אם מריחם אפשר לברך עליהם.

ושו"ר שכ"כ במשבירי ים (תערובות וביטול ברוב סימן לא אות ג') בשם הגר"א גינחובסקי זצ"ל שרוב הריח קובע ולא רוב המששות של הבשמים, והוא כנ"ל, ולפי"ז ה"ה הכא אם מריח את הריח שיש לו עיקר, א"כ אפשר לברך עליו, כיון שהולכים בזה לפי האיכות, ולא לפי הכמות.

ביאור ההבדל בין עיקר וטפל באכילה לדיני הרחה **ויש** לעיין בדין הנ"ל שמברכים אף על הטפל, שהרי בשו"ע (או"ח סי' רח ס"ז) לגבי ברכת התבשיל הולכים אחרי הרוב אלא א"כ המיעוט מחמשת מיני דגן, וא"כ יש לעיין מה ההבדל בין דיני ברכת האכילה לברכת הריח.

ובספר בני ציון (לכטמאן, סי' רי"ז סק"ט) כתב ליישב ששונה ברכת הריח שאין ללכת אחרי הרוב כיון שלפעמים מחמת החוזק, הריח של המיעוט הרי מריח אותו אפילו במקום רוב.

וביאור הדברים שאף במקום שיש ריח חזק, מ"מ מי שמבין בריחות יכול להריח את הריח של המיעוט, משא"כ באכילה מברכים על גוף המאכל, וגוף המאכל שכעת עולה לפניו הוא הרוב.

ועוד כתב באפיקי מגנים (סי' רט"ז ס"ו) כתב ליישב שבבשמים לא כל המינים שווים שיש מינים שאף שהם מועטים בכמות מהמין השני, מ"מ הריח שלהם יותר חזק, ולכן הולכים בברכה לפי הריח החזק.

ועוד כתב ליישב באפיקי מגנים, שיש מיני בשמים שמריחין למרחוק יותר, וא"כ אף שהוא מיעוט, מ"מ כיון שלפעמים מריח מהמיעוט שהוא הטפל קודם שבא להריח מהעיקר, ולכן צריך לברך עליו בורא מיני בשמים, וכמ"ש ברמ"א סי' רי"ב ס"א שבכה"ג מברך שהכל.

ועוד כתב בזרע יעקב (זאלאזניק, תשט"ו, סי' רי"ח ס"ח) ששאני ריח שהוא ענין שהנשמה נהנית ממנו ולא שייך ביטול אצלה כי ניכר ומבורר אצלה היטב.

ועוד כתב שם שאפשר שבטבע בריח ניכר רק באכילה שהחך טועם הרוב ומה שמוצא בה איזה שינוי בטעם לא נחשב מקלישות הטעם וטפל הוא וא"כ בריח אם יברך על מין אחד יש בזה בזיון כלפי המין השני שמריח גם אותו, ולכן צריך לברך ברכת בורא מיני בשמים, משא"כ אם נתערב ברוב שלא מברכים עליו כלל אין בזיון כיון שאינו מברך כל עיקר גם אם יברך משום המיעוט יבואו לומר שמברך על הרוב הניכר ועליו באמת אין לברך ויטעו לומר שמברכין עליו גם כשהוא לעצמו ותהיה ברכתו לבטלה. ועיין עוד במשמרת חיים מש"כ לבאר בזה.

ואפשר ע"ד הדרש להוכיח בזה מדברי בגמ' בברכות דף מג ע"ב מניין שמברכים על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה, איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו הוי אומר זה הריח, וכיון שהברכה על הריח ועל ההנאת הנשמה, א"כ כיון שהנשמה מריחה, אפשר לברך עליה. וכמ"ש באורחות חיים (הל' הבדלה סימן ח') שיכול לברך אע"פ שאינו מוציא רבים, שאע"פ שאינו נהנה מהריח סו"ס יש לו הנאה יש לו שמחזק ראשו וגפו, והביאו הב"י (סימן רצז) ודעת הטור בשם הרא"ש שיכול להוציא אחרים. וביאר בב"י שם שאע"ג שאינו חובה כיון שחכמים קבעו אותו מנהג הוה ליה מצוה ודמי לקדושא וברכת המוציא של מצוה דיכול להוציא רבים ידי חובתם אע"פ שהוא אינו יוצא ידי חובה. ולהלכה פסק בשו"ע (שם ס"ה) שמי שאינו מריח אינו יכול להוציא האחרים בברכת ההבדלה, ע"ש. וע"ע בשו"ת שבות יעקב (ח"ג) שאף מי שחטטין ואינו מריח, מ"מ יברך על הבשמים, כיון שנשמתו נהנת ממנו, ע"ש. [ונתבאר בארוכה בגם אני אודך מתשובתי ח"ב].

נידון ברכת הבשמים על כלי שמעורב בו ברכת הבשמים

ויש לדון לגבי ברכת הבשמים, בכלי שמעורב בו ברכת הבשמים, [ולגבי נענע והדסים שמעורבים ביחד וכל כיוצא בזה, אם ניכר הריח של שניהם יכול לברך עליהם בנפרד, משא"כ בנ"ד שאינם ניכרים שהם ביחד כיון שהם טחונים ורק מריח ריח טוב של בשמים, וכדלהלן].

ברמ"א (או"ח סי' רצ"ז ס"ד) כתב לגבי הבדלה, שאין לברך על ההדס כיון שלאחר חג הסוכת כבר אינו מריח, ומ"מ כתב שם שיש להניח את ההדס עם שאר הבשמים כדי לצאת יד"ח לכו"ע, שמ"מ הרי הוא מברך גם על ההדס, ויוצא בזה יד"ח דברי השו"ע הנ"ל, וכן כתב בשו"ע הרב (שם סק"ז), ואמנם במשנ"ב (שם סק"ט) כתב שאם אין לו יכול לברך רק על המיני, ואמנם אין ראיה מהנ"ל די"ל שהתם ההדס יבש ולכן אפשר לברך רק על המיני, משא"כ היכא שמריח חלק הרי הוא נכנס לספק ברכות.

ואמנם ראיתי שבתורת שבת (סי' רצ"ז ס"א) כתב שאם כולם מעורבים עדיפא טפי שבכה"ג יש ברכה כוללת של מיני בשמים, כיון שלבני אשכנז נהגו לברך על הבשמים רק מיני, וכמ"ש במשנ"ב (שם סק"א). ולפי"ז קופסא של כל ברכות של הבשמים עדיפא טפי רק לבני אשכנז ולא לבני ספרד,

ומ"מ גם לבני אשכנז יש להסתפק שיכול להיות שהריח של הנותן ריח טוב בפירות יותר חזק, וממילא הרי יש כאן ספק ברכות, ולכן נראה לדינא שאף לבני אשכנז אין לנהוג כן לכתחילה כיון יש לברך דוקא על דבר שברכתו מיני, ולא יכניס עצמו בספק ברכות וא"כ עדיף להפריד, וכ"כ בהורני חוקיק (שבת סי' רצ"ז). וגם לבני ספרד עדיף לברך על זה אם אין לו הדס, וכנתבאר בשו"ע שם, ובשערי יוסף שבת (ח"ג סי' רצ"ז) ע"ש.

נידון מה מברכים על אגוז מוסקט ובחלק בחברות הבשמים בשעמק שם בעצי

[מלבד הקינמון והציפורן גם] משייה, ומשייה הוא קליפה שלאגוז מוסקט, והרי הוא תלוי מה ברכתו, שנחלקו בזה הראשונים שדעת הטור שמברכים עליו הנותן ריח טוב בפירות אף שאינו ראוי לאכילה בפני עצמו כיון שהוא הפרי של אותו העת, אבל דעת רבינו מנוח (פ"ט מברכות) ובהגהות סמ"ק (סימן קנא) שמברכים עליו בורא מיני בשמים אף שאינו נאכל בפני עצמו. ובשו"ע (סי' רט"ז ס"ב) פסק שעל אגוז מוסקאט"ה מברכים הנותן ריח טוב בפירות.

ומ"מ בזמנינו יש אומרים שמברכים עליו מיני, כיון שהאגוז מוסקט בעצמותו, בזמנינו אינו ראוי לאכילה. וכמו שנראה ברבינו מנוח (פ"ט מברכות ה"א), ובתורת חיים (סי' רט"ז סק"ט) שהאידנא לא שמענו ולא ראינו מי שיאכל את אגוז המוסקט ע"ש.

נידון מה מברכים על בשמים טחונים אך יש לדון כיון שהוא טחון, תליא במח' הפוסקים מה מברכים על בשמים טחונים, [וגם תליא בנידון מה מברכים על בשמים שנועדו בשביל תבלין. ויתבאר בנידון הבא].

בשו"ע (או"ח סי' רג ס"ז) כתב שבשמים שחוקים שמעורבים עם סוקר, הבשמים עיקר, ומברך עליהם כדין ברכת הבשמים, מבואר שאף שהבשמים שחוקים, ואין ניכר צורתם, מ"מ מברך עליהם בורא פרי העץ, ובב"י (סי' ר"ד) מבואר שהמח' הנ"ל תליא כמח' הפוסקים לגבי פירות כתושים ומרוסקים, וכידוע לדעת השו"ע אף אם נתרסקו לגמרי כל שממשן קיים לא השתנה ברכתם.

נידון מה מברכים על בשמים שנועדו לתבלין ולא לאכילה וכנ"ל שהנידון הנ"ל תליא, מה מברכים על בשמים שנועדו לתבלין, ולא נועדו לאכילה, וכדלהלן.

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

ברכת הקינמון

מצינו שנחלקו בזה הראשונים מה מברכת הקינמון.

א. עצי בשמים, דעת הטור (סי' רט"ז) בשם המהר"ם מרוטנבורג שיש הבדל בין אגוז מוסקט שברכתו הנותן ריח טוב בפירות לבין קנה וקינמון שמברכים עליו בורא עצי בשמים, וביאר בב"י שאגוז הוא עיקר פרי אבל קנה וקינמון אינם עיקר פרי, וביאור הדברים שאגוז נאכל בפני עצמו משא"כ קנה וקינמון שאינם נאכלים בפני עצמם. ע"ש, וכן כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תשמ) שמברכין על הקינמון והקרונופול עצי בשמים כיון שעיקר נטיעתם לתת ריח בתבשיל ובמרקחות.

ב. הנותן ריח טוב בפירות, דעת הרא"ש (ברכות פ"ו סימן ו') שאף על קנה וקינמון מברכים הנותן ריח טוב בפירות, כיון שעיקרם לאכילה, קיימא וכמו שבאתרוג מברכים עליו הנותן ריח טוב בפירות.

ג. מיני בשמים, דעת הרשב"ץ (ברכות מג.) על כל התבלינים כגון פלפל קנה וקינמון זנגביל ואגוז מוסקט מברך בורא מיני בשמים ולא עצי בשמים, כיון שעיקר נטיעתם לריח ולא לתבלין. וכ"כ בספר האגור (ברכת הפירות סימן שה) בשם הר"מ מקוצי.

ולהלכה אף שהשו"ע (סי' רט"ז ס"ב) פסק כדעת הרא"ש, חוששים לשיטת התשב"ץ ומברכים על כל דבר שהוא תבלין בורא מיני בשמים, וכן כתב בא"ר (סק"ט) שאף לדעת השו"ע ורוב הפוסקים שיש לברך הנותן ריח טוב בפירות שחשוב להקרא גם פרי גם אם נאכל ע"י תערובות, מ"מ יש לומר ספק ברכות, ויברך מיני בשמים, [כיון שהיא ברכה כוללת].

וכן כתב בשו"ת דבר שמואל אבוהב (סימן שס"ה) ובשו"ע הרב (סדר ברכת הנהנין פרק יא אות ג') ובהגהות רע"א (סימן רט"ז סק"ג) ובמגן גיבורים (שם אלף המגן סק"ח) ובחיי אדם (כלל סא אות ד') ובדרך החיים

(הלכות ברת הריח אות ה') ובבית מנוחה (דף רכד ע"א אות א') ובחס"ל (שם סק"ו) ובמשנ"ב (שם סקט"ז) ובבא"ח (ש"א ואתחנן ה"ו) בשם הזכור לאברהם בשם ספר מעם לועז, ובשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סימן פט) ובכה"ח (שם סקל"ד וסקל"ה) ובשו"ת מים חיים (סימן מד) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יד תשובה לו). [ואמנם בספר הזכרון דרור יקרא (עמ' רסד) בשם הקה"י שמברכים בזמנינו על הקינמון ברכת הנותן ריח טוב בפירות ע"ש, ואמנם אפשר דהיינו דוקא היכן שאינו טחון].

ויל"ע אם לדעת החזו"א (או"ח סי' ל"ה סק"א) שדבר שמיועד לאכילה אין מברכים על ריחו, וא"כ בזמנינו שמייחד לאכילה אין לברך עליו אא"כ עומד לריח. ויל"ע.

ברכת הציפורן

ולגבי ברכת הציפורן נחלקו הראשונים והאחרונים.

א. דעת המהר"ם מרוטנבורג שם שמברכים בורא עצי בשמים, וכן כתב בספר הרוקח (סימן שמב) וכן כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תשמ) שמברכים על הקרונופול עצי בשמים כיון שעיקר נטיעתו לתת ריח בתבשיל ובמרקחות. וכ"כ בספר חפץ לה' להאור החיים הקדוש (ברכות מג: ד"ה האי) שמברכים עליו עצי, כיון שהוא קשה עץ. וכן כתב בקיצור שו"ע (סי' נ"ח ס"ז), וכן כתב בבא"ח (ש"א ואתחנן ה"ו), וכ"כ בחזו"ע (ברכות עמ' שכ), ובשו"ת יביע אומר (ח"ט חאו"ח סימן קח אות קו).

ב. בשו"ע (סי' רט"ז ס"ב) כתב שעל קלאוו מברכים הנותן ריח טוב בפירות, [ואמנם צ"ע מדברי השו"ע (סי' רב סט"ו) שאין מברכין עליו כפרי, וראה מה שיישב בזה בפרי האדמה (ח"א ברכות פ"ט), ובברכ"י כתב שיש מוחקים מלשון השו"ע קלא"ו, וראה במה שנתבאר בזה לעיל, וכן צ"ע מס' רט"ז ס"ג לגבי ברכת הציפורן שכתב לברך עליו בורא עצי בשמים, ויל"ע, ואולי יש לחלק בין היכא שנטעם לאכילה

רגילות כ"כ להריח בהם לא נקרא עומדים לריח כלל, משא"כ בקינומן וציפורן רגילות הוא להריח בהם אפילו שלא בשעת האכילה, וגם כשמימים אותם בתבשיל מתכוונים גם להיות ריח התבשיל נודף, ואף שיש חולקים בזה, מ"מ נכון להמנע שלא להריח מהם עכת"ד, וכן נראה בחיי אדם (כלל ס"א ס"ה) ובשער הציון (סי' רט"ז סק"ב), וכן נראה במשנ"ב (סי' רצ"ז סק"א) שעדיף לברך מיני בשמים על דבר שבודאי ברכתו מיני בשמים, וכן לגבי פלפל אנגלי, וה"ה הכא.

אך יש לדון שכאן שלוקח את הציפורן השלמה וטוחן אותה לשם ריח, א"כ לבני ספרד אף שהוא מעט טחון, מ"מ יש לברך עליו העץ.

ועכ"פ בדבר שבודאי הוא נועד רק לתבלין או שיש ספק בשביל מה נועד, או שנועד גם וגם, כמו אגוז המוסקט בזמנינו, א"כ בודאי מברכים עליו בורא מיני בשמים, [וכע"ז כתב בשו"ת ברית אברהם (ח"ד סימן יב) ע"ש], וא"כ אף בקופסאות של העצי של שמעק שעל הברור הרוב שם זה קינומן וציפורן, וגם אגוז מוסקט, א"כ בודאי שיש לברך עליו מיני ולא עצי, ולכן אף המריח את הריח של העצי, וכמו שנ"ל, אך עכ"פ בודאי שברכתו בורא עצי בשמים.

נידון מה מברכים על קליפות הבשמים

וכנ"ל שהעצי של השעמק, עשוי מקליפת אגוז מוסקט, והרי הוא תלוי האם מברכים על קליפות בשמים, בורא עצי בשמים או מיני בשמים, או שמא אף אינם מברכים עליהם.

ובמשנה בערלה (פ"א משנה ח') איתא "קליפי רימון וקליפי אגוזים והגרעינים חייבים בערלה", ובתוס' בברכות (לו ע"ב ד"ה קליפי אגוזים) כתבו שפרי נינהו, ומכאן שיש לברך על הגרעינים של התפוחים ואפרסקים וכל מיני פירות בורא פרי העץ עכ"ל. אבל בטור ובב"י (סי' רב ס"ג) הביאו דעת הרשב"א וס"ל שגרעיני אפרסקים שגרעניהם מר לא יברך כלום, ואם ימתקם יברך שהכל, כיון שדעת

לבין היכא שנטעם להרחה, ועי']. וכדברי השו"ע, וכן כתב לדינא בערוך השולחן (סי' רט"ז סק"ח), וז"ל: וקלאו"ו שהוא נעגעלא"ך אף שאינו עיקר הפירא מ"מ כיון שעיקרו עומד לאכילה ולכן שם פירא עליו לריחו וכן כל מיני בשמים שעיקרן לאכילה אף שצריכין תקון מ"מ מברך הנותן ריח טוב בפירות. עכ"ל.

ג). במשנ"ב (שם סקט"ז) כתב שיש לברך עליהם בורא מיני בשמים, כיון שעיקרו אינו עומד לאכילה, [ע"פ הנ"ל] וכן הו"ד הגריש"א (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות מג.) וכ"כ בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ד תשובה לו) שאף לשו"ע כיון שעומד לתבלין אין לברך עליו ע"ש, ואמנם יש ציפורן שעומדת להריח כמצוי היום בודאי יש לברך עצי בשמים לדעת השו"ע.

ברכת ציפורן וקינומן טחונים

ואף לדעת הפוסקים דלדעת השו"ע יש לברך על ציפורן וקינומן עצי, אך היינו דוקא בציפורן או קינומן שלמים, אבל בטחונים, וכנ"ל אף לבני ספרד יש לברך בורא מיני בשמים, כיון שהם טחונים. וכן כתב באורחות מרן (ח"ב עמ' תשיג) שבחתיכות שלמות כיון שעיקרם לריח אפשר לומר לברך העץ אבל בקינומן או ציפורן טחון שנועדים לאכילה בודאי שלא יברך העץ. [וע"ע בהלכה ברורה (חלק יא עמ' סח)].

ולכן בודאי מי שטחן בביתו ציפורן וקינומן אפשר שלדעת השו"ע יברך עליו עצי, אבל מי שקנה אותם טחונים, בודאי שודאי שיברך עליו ברכת בורא מיני בשמים, [וכן נראה ממה שהשיב הגרי"י במכתב (תאריך י"ח כסלו תשפ"ה), אך לא ברירא ליה כ"כ], אך החילוק של הנ"ל מוכח היטב. ומ"מ בודאי בקינומן של התבלין, מ"מ ראוי להמנע שלא לברך עליו, וכמ"ש בשו"ע הרב (סדר ברכת הנהנין יא ט') שתבלין שעיקרו עומד לטעם ולא עומד לריח, יש להמנע מלהריחו, מחמת שי"א שאין לברך עליו ברכת הריח, ולכן פלפלין וזנגביל כתושין אף מי שנהנה מריחם יש אומרים שאין לברך עליו, לפי שמכיון שעשוין לתבלין בלבד ואין

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

נידון האם מברכים על בשמים סינטטיים
נחלקו הפוסקים האם מברכים על בושם שעשוי מתרכובת סינטטית ע"י הפרדה של כימקלים שאינם עשויים מריח טוב, ומשנים אותם שיהיו לריח טוב, ויש בזה ארבעה נידונים וראיות וכדלהלן.

א' האם מברכים על מוסק ובגמ' בברכות (דף מג ע"א) אמר רב חסדא אמר רב זעירי כל המוגמרות מברכין עליהם בורא עצי בשמים, חוץ ממושיק שמן חיה הוא שמברכים עליו בורא מיני בשמים.

ונחלקו הראשונים מהו מוסק.

(א). דעת רש"י (שם ד"ה שהוא) והריב"ן (ברכות שם) שמוסק זה רעי של חיה.

(ב). ברבינו יונה (ברכות דף לא ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה חוץ) הביא י"א שהוא זיעת החיה.

(ג). ברבינו יונה שם כתב שהוא חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוואר ולשם מתקבץ בתחילה כעין דם ואח"כ חוזר ונעשה מושק, וכן כתב ברא"ש (ברכות פ"ו סימן לה) ובתוספת הרא"ש (ברכות מג. ד"ה חוץ) ובאבודרהם (הל' ברכות שער שביעי).

(ד). במלבי"ם כתב שמוסק זה דם הצרור בחיה קטנה שגדלה בהודו.

האם מור מהקטורת הוא מוסק

ברמב"ם (פרק א' מכלי המקדש הלכה ב') כתב שהמור הוא דם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכל מקום, וכדברי הרמב"ם הנ"ל כן כתב בטור (סי' רט"ז ס"ב) ובאורחות חיים (ח"א פירוש פיטום הקטורת על הרמב"ם אות יא), [וכן נראה לדברי המלבי"ם הנ"ל].

אבל בראב"ד שם בהשגות על הרמב"ם כתב, שאין דעתו מקובלת שיכנסו במעשה הקודש דם שום חיה בעולם, כ"ש דם חיה טמאה, אבל המור הוא האמור בשיר השירים

הרשב"א שאין לברך על הקליפה והגרעין בורא פרי עץ כיון שלא חשובים כפרי לגבי ערלה. ובשו"ע (סי' רב ס"ג) פסק לדינא שאם הגרעינים מתוקים יברך בורא פרי העץ. וא"כ לגבי ברכת הבשמים על הקליפה, הרי הוא תליא במח' הנ"ל, ומצינו בזה כמה דעות בפוסקים, [ונתבאר בארוכה לגבי ברכת הנותן ריח טוב בפירות על ריח שמגיע מקליפת הפרי, כמו בלימון ותפוז] וכדלהלן.

(א). יש אומרים לברך על הקליפה הנותן ריח טוב בפירות, וכן כתב בגינת ואדים (כלל א' סימן מב) וכן כתב לדינא בשו"ת צל הכסף (ח"ב מערכה ל' אות א'), כיון שההודאה היא על הפרי, וכ"כ בפקודת אלעזר (סי' רט"ז) וכן כתב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן כד), וכן כתב ברוך השולחן (סו"ס רט"ז) וכן כתב בשולחן הטהור (סי' רט"ז ס"ד) וכן כתב בכה"ח (שם סק"ט) בשם הבני חיים, וכן כתב לדינא בחזו"ע (ברכות עמ' שח).

(ב). בחס"ל (סימן רט"ז סק"ו) כתב שעל קליפי הלימון מברכים מיני, וכן כתב בהגהות רעק"א (סי' רט"ז) בשם הפמ"ג, וכן כתב בבית מאיר (סי' רט"ז סק"א), וכן כתב בברכת הבית (שער כו סמ"ה) וכן כתב בקצות השולחן (סי' סב ס"ט), וכ"כ בברכת ה' (ח"ג עמ' תקט"ז).

(ג). בזכרונות אליהו (מני עמ' צ) כתב שמה שמברכים על קליפת הפרי, אלא א"כ עם היא הפרי, אבל שהיא לבדה מברכים בורא מיני בשמים, וכ"כ בהלכה ברורה (חלק יא עמ' סד).

ואמנם נראה שאף אם הבשמים השעמק נעשו מקליפה צריך לברך עליהם הנותן ריח טוב בפירות, ובפרט לבני ספרד שנוהגים לברך על לימון וכדו' הנותן ריח טוב בפירות, עכ"פ כיון שהם טחונים, ויש גם מח' הפוסקים בברכתם, ובהצטרפות כל הספיקות הנ"ל יש לברך עליהם מיני. אבל לבני אשכנז בודאי שהם מיני, [אף לנוהגים לברך על בשמים סינטטיים].

באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי, והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף. וכדברי הראב"ד הנ"ל כן כתב ברבינו יונה שם בברכות, וכן כתב ברמב"ן (ע"ה"ת שמות פ"ל פסוק כג) שהמור הוא לא המוסק, כיון שהרי אמרו במדרש (שיר השירים רבה ד' יד) מור אינמר"נן והמוסק אף בלשון חכמים כך שמו מוסק, כמו שאמרו בברכות (מג.) חוץ ממוסק מפני שהוא מין חיה.

ולפי הראשונים הנ"ל שהוא המור של בית המקדש, מבואר שאף שמקורו מריח רע מ"מ אין בו חסרון, [ואפשר אף להוכיח מדברי הפוסקים שאף אפשר לאוכלו וכמ"ש ברבינו יונה בברכות (שם ע"ב ד"ה ורבינו), ובט"ז (סי' רט"ז סק"ב), ובא"ר (שם סק"ד), שמותר אף לאוכלו כיון שהתייבש ונעשה כעפר, ועי' עוד במשנ"ב שם, ועוד, ונתבאר בסו"ס פ"ז, ואכמ"ל].

וכתבו הפוסקים שמוכח שאף שיש למוסק יש ריח רע כיון שהיא צואה, ומבואר שאף בדבר שיש לו ריח רע כיון שעושים ממנו ריח טוב אפשר לברך, וכ"כ בחזו"ע ברכות (עמ' שיג) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מו תשובה נד), ובספר ברכת ה' (ח"ג פרק יב סעיף כב) וכן הו"ד הגריש"א בספר הערות (עמ"ס ברכות דף מג ע"א) שמוכח מדברי הגמ' והשו"ע הנ"ל שצריך לברך בורא מיני בשמים אף על בושם סינטטי, ונשאר בצ"ע. ואמנם למעשה כדברי הפוסקים הנ"ל לברך על בושם סינטטי, כן כתב בספר וזאת הברכה (פרק יז) בשם הגר"ח פ' שיינברג זצוק"ל שאפשר לברך שהרי סו"ס דמיא למוסק, ושו"ר שכ"כ בספר ברכת שמואל (סי' רט"ז ס"ב) בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל.

ואמנם בשש"כ (פרק סא הערה לב) כתב בשם הגרשז"א זצ"ל שאף שיש אומרים בשו"ע הנ"ל שנחשב כבושם מ"מ היינו דוקא שקלטו ממש מבשמים שחייבים ברכה, משא"כ בבושם סינטטי שנעשה ע"י הפרשה כימית שאין לברך עליו ע"ש. וכ"כ לדינא בשו"ת אבני ישפה (ח"ב סי' ט"ז) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. וכן הרחיב לבאר בזה בספר ברכה נאמנה (ח"ב עמ')

(מ) שיש לדחות הראיה מדין המוסק, כיון שיש בהם הוטבע כוח הבושם בעצמותו וכמ"ש במשנ"ב (שם סק"ה) משא"כ בבשמים מלאכותיים שבחומר אין כלל ריח ורק עובר תהליך כימי ע"י נפט, נהיה חומר חדש, וא"כ כיון שנעשה לבריאה ופנים חדשות באו לכאן, אי אפשר לברך עליו בורא מיני בשמים, וכע"ז כתב ספר הורני חוקיך (ריש סי' רט"ז בהערה) כתב לדחות שמנא לן שמוסק יש לה ריח רע אולי יש בה חלקים שריחם טוב ומזה עושים את הבושם.

אך אכתי י"ל כיון שסו"ס אין הכרח שהיינו דוקא שיש בה ריח טוב, אלא כל דבר שהוציאו ממנו ריח, יש עליו חיוב ברכת הבשמים, והא ראה ממוסק, וגם בשו"ע והפוסקים לא כתבו לן הכללא הנ"ל, ובע"כ דלא ס"ל לדינא.

ב' ראייה מזית שטחנו בשו"ע (סי' רט"ז ס"ה) כתב שזית שכתשו או טחנו עד שחזר ריחו נודף, מברך עליו בורא עצי בשמים.

ומוכח ששם הריח טוב מגיע מזית, ועל זית לא מברכים ברכת הריח, משום שהוא שלם אין בו ריח טוב, ועכ"פ לאחר שכתשו מברכים עליו בורא עצי בשמים, וא"כ ה"ה לכאורה לגבי בושם סינטטי.

ג' ראייה מברכה על פת חמה ועוד נראה להוכיח בזה ממש"כ הפוסקים לברך על פת חמה שבב"י (או"ח סו"ס רצ"ז) כתב בשם הכל בו שהמריח פת מברך עליו בורא מיני בשמים, וכתב שם בב"י שהיינו דוקא כשהפת חמה אבל אם אינה חמה אין לה ריח כלל, ואם בירך עליה הרי היא ברכה לבטלה. ומ"מ כתב בב"י שבאבודרהם כתב שמברכים על הפת שנתן ריח טוב בפירות וכן כתב באורחות חיים בשם ר"י מפריש, וסיים שם בב"י בזה"ל: ואני אומר שאפילו על החם לבי נוקפי מלברך עליו כלל, דא"כ לא לישמיט תנא או אמורא להזכירו בכלל הדברים שיש להם ריח טוב. עכ"ל.

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

בורא שמן ערב, ויש אומרים שאינו מברך כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר וכיון שספק הוא נכון לזיהר מלהריח בו עכ"ל, וכתב במשנ"ב (שם סקל"ג) שנכון להריח מזה כיון שלא יכנס בספק ברכה, אך אם אין לו בשמים אחרים מברך עליהם עצי או מיני ויוצא גם ע"ז. ולכן נראה שלכתחילה אין יוצאים יד"ח בבושם סינטטי.

ואף לבני ספרד לא ברירא, שאמנם כנ"ל בחזו"ע ברכות כתב לברך, ואמנם בחזו"ע (ימים נוראים עמ' רפז בהערה) כתב שאין לברך על בושם סינטטי וכן נראה קצת ממה שצייד בחזו"ע ברכות שם, וכ"כ בהלכה ברורה (חלק יב עמ' פה) שאי אפשר לברך על בושם סינטטי, וכ"כ בספר אורחות מרן (ח"ב עמ' תשטז) כתב שלמעשה אין לברך ע"ז ברכת הריח וכתב שפעם אחת כשהיה בארצות הברית בירך רב אחד בשעה ההבדלה על מי בושם שיש ספק אם נעשו מחומר סינטטי ואמור"ר מרן זצוק"ל לא ענה אחריו אמר, עכת"ד, וכתב שם שאמנם בחזו"ע ברכות כתב שיש לברך על כזה בושם בורא מיני בשמים, אולם לאחר שנא ונתן עמו בענין זה הסכים שהעיקר להלכה שאפילו כשיש ספק אם נעשה מחומר סינטטי אין לברך עליו ברכת הריח כלל משום שיש לחוש שבושם סינטטי נחשב כריח שאין לו עיקר וכמ"ש בחזו"ע ימים נוראים, וכמו שכתב בשמו גם בספר ילקוט יוסף, וכן כתב בשו"ת הלכה למשה (ח"ג סי' כ"ב) בשם הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א במח"ס שו"ת ברכת יהודה ח"ח, שלכאורה נראה שלמעשה אין מקום לברך, וכ"כ בילקו"י (ברכות סי' רט"ז) כתב שיש להמנע לכתחילה מלברך על בושם סינטטי, ואמנם כנתבאר חזר בו, וכן כתב בספר אם כל חי (ברכות עמ' רלה) הביא דברי הגר"י שהשיב שלדעת הגרע"י אפשר לברך על בושם סינטטי והעיקר כמ"ש בחזו"ע ברכות, וכן במשנ"ב תפארת (סי' רט"ז הערה 36) סתמו כדברי החזו"ע ברכות שהעיקר לדינא שיש לברך על בושם, וכן שמעתי לדינא ממור"ח הגר"ש יאיר שליט"א.

ומ"מ נראה לדינא שאף שהמברך יש לו על מה לסמוך וכמו שנראה מדברי האחרונים

ואכן כתב ברמ"א (סי' רט"ז סי"ד) בשם י"א שהמריח בפת חם יש לברך שנתן ריח טוב בפת, וכתב שכיון שי"א שאין לברך עליו ולכן אין לברך עליו.

וכתב במשנ"ב (שם סקנ"ה) שכיון שאינו ריח חשוב, אינו חשוב לברך על עליו, ואמנם בביאור הגר"א והו"ד בשער הציון (שם סקמ"ז) כתב שאין עיקרו עומד לכך, ונפק"מ אם נוטלו ע"מ להריח בו, ועכ"פ מבואר שאף שאין לו ריח טוב בעיקרו מ"מ מעיקר הדין אפשר לברך עליו שנתן ריח טוב בפירות.

ולמעשה אין מברכים ברכת הריח על פת חמה, או על ריח טוב שמגיע מחנות פיצוחים או תבלינים, כיון שלא נכנס ע"מ להריח.

ומ"מ הגרשז"א בקובץ צוהר (אוהל ברוך עמ' רנד) כתב לדחות הראיה ממה שמברכים על פת חמה, שמוכח לכאורה שמברכין על ריח שנוצר ממעשה האדם, משום שי"ל ששאני התם שהחום הוא המוציא את הריח טוב מהחיטים ודומה למוגמר, משא"כ בזפת וכדו' האדם משנה אותם מברייתם ע"מ שיוציאו רוח ואין מברכים.

אך אכתי יש לומר שסו"ס יש להם ריח טוב, אף שמגיע ע"י ריח של זפת, וסו"ס נעשה ע"י אדם.

ד' ראייה ממוגמר

ועוד יש להוכיח ממוגמר שמבואר בשו"ע (סי' רט"ז סי"ב) שאף שאינו מעלה ריח רק ע"י ששמים אותו על האש ואעפ"כ מברכים עליו בורא מיני בשמים. ויש לחלק.

דינים העולים בברכת בושם סינטטי

ומ"מ כיון שהוא ספק ברכות, וכנ"ל שכתב בשו"ע (או"ח סי' רט"ז סי"ו) כתב "שמן שבשמו כמו שמן המשחה אם בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים, ואם בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים, ואם היו בו עצים ובשמים מברך בורא מיני בשמים, ואם סיננו והוציאו ממנו הבשמים, יש אומרים שמברך

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן קא) והו"ד בבאר היטב (סקי"ג) שאין מברכים על טאבק, כיון שנעשית מעלים מיובשים שטחנו אותם לאבקה ואין בהם ריח, אלא שמערבים בו מי בשמים, ודינו כריח שאין לו עיקר, וכ"כ במחזיק ברכה (סי' ר"י סק"ו) שהמנהג שלא לברך עליו, [ולפי"ז מותר להריחו לכתחילה], וכ"כ בכה"ח (שם סקל"ג),

ואמנם באשל אברהם מבוטשאטש (סי' רט"ז סק"ו) כתב שכוונת ההלכות קטנות שהאבק היה מונח בין הבשמים וקלט את הריח דהו"ל ריח שאין לו עיקר משא"כ אם שרו בהם דרך כבישה יותר מעת לעת או ששלקו בהם בשמים, אולי שייך בזה המח' לגבי שמן שקלט ריח שמבואר בשו"ע שם ס"ו, ולפי"ז אפשר שבטבאק שבזמנינו יש לברך עליו, וא"כ עכ"פ נפק"מ שיש להמנע שלא להריחו.

(ב.) כיון שנעשה להעביר ריח רע, וכן כתב במור וקציעה שבאבק הטאק שנשאף אין לו לברך משום שאין כוונתו להריח רק לשאוף את האבק להתיר הליחות ודמי לאתרוג כשנוטלו לאוכלו בלבד שאינו מברך על ריחו כמבואר בס"ר ר"ו, ובערוך השולחן (סי' רט"ז סק"ד) כתב שהטעם שלא לברך עליו שדינו להעביר ריח רע, וכן כתב בשו"ת גורן דוד (סימן י"א) שאין לברך על הטבאק ברכת הריח כיון שאינו עשוי אלא להוציא לחות החוטם ולא להריח ע"ש.

ועוד יש להוסיף שלא מברכים על הטבאק לא משום ריח טוב וכן בצומות שהוא להעביר את הכאבי ראש, ומיקל והוא סוג של רפואה להשיב את הנפש. [וכע"ז שמעתי מהגר"ש ללוש שליט"א].

ואמנם בטעם הב' הנ"ל, יש להוכיח בזה מדברי המשנ"ב בהלכות שבת (סימן שכח ס"ק קכז) שכתב שמריחים טבאק גם לשם ריחו, אף שעושה כן לפי שעלול להיות לו מיחושי הראש או להפיג שכירות, וא"כ היה צריך להיות שדינו כרפואה, ואין להריחו בשבת, מ"מ כיון

הנ"ל שיש מקום לברך, אך לכתחילה אין לברך על הבושם סינטטי. [ושו"ר שכ"כ בספר ברכה נאמנה ח"ב סי' רט"ז, וכ"כ בספר הליכות ברכות ח"ב עמ' שלו, ושוב נדפס גם ילקו"י שבת (כרך ב' עמ' רח בהערה) ושם כתב שאף שמעיקר הדין אפשר לברך על בושם סינטטי מ"מ המהדר כדברי הילקו"י ברכות מהדו"ק עמ' תקסד שאין לברך על בושם דסב"ל, עדיף טפי לחוש לכל הדעות במילי דברכות ע"ש].

להמנע מלריח בושם סינטטי

ועכ"פ אם בבושם סינטטי לדעות הפוסקים שאין לברך על בושם סינטטי, כיון יש ספק ברכה אם מריחו ע"מ להנות מריחו, אין להריחו, ואף אם מריחו, גם לבני אשכנז, יש לפוטרו בדבר אחר, וכן כתב בספר הלכות יום ביום (ח"ג עמ' תמ) שהוא רק חומרא שלא לברך עליו ולכן צריך להזהר שלא להריחו ושכן הגריש"א היה נזהר שלא להריחו [וע"פ דברי הגריש"א הנ"ל שנשאר בצ"ע] ומ"מ כתב שם שיש תקנה שיברך על דבר אחר או שיברך שהכל על דבר אחר ויפטרו. [ויל"ע אם יברך שהכל על הבושם סינטטי במוצאי שבת, אם אין לו בושם אחר, או דלמא שלא יברך בכלל, כיון שהברכת שהכל הפסק, ועי'].

זהירות למברכים על בושם סינטטי

אף המברכים על בושם סינטטי יזהר שרק אם ידו רטובה מהבושם בשיעור טופח על מנת להטפח.

אשה השמה בושם האם תברך על בושם סינטטי אשה שמתזה עליה בושם, לנוהגים לברך על בושם סינטטי, צריכה, לברך בורא מיני בשמים, מ"מ אם מתיזים על הבגדים או מחכים כמה שניות לאחר שיפסג אפשר להריח אותם ללא ספק

נידון האם מברכים על הטאבק

מצינו בדברי הפוסקים כמה טעמים מדוע לא מברכים על הטבאק.

(א.) כיון שדינו כריח שאין לו עיקר.

שערי ברכה על קופסאות בשמים המצויים בזמנינו יוסף

שירא שמים ראוי להחמיר וימנע מלהריח טבק ושכן נהג הגריש"א, וכתב שם שכן כתב בבי מאיר וספר זכרון יהודה למהר"ם אש זצ"ל (דף יח ע"א) לברך על דבר אחר שהכל ולפוטרו.

ומ"מ בזמנינו על טבק אי אפשר לברך כיון שעלי הטבק אין ריח ומוסיפים עליהם כמה תמציות, וא"כ אין צריך להגיע לטעם שאין מברכים עליהם, משום שלא עבדא לריחא.

תבנא לדינא: על טאבק אין מברכים ברכת הבשמים, כיון שהמנהג לא לברך, אפשר להריחו לכתחילה, אך מ"מ טוב לפוטרו בדבר אחר.

נידון ברכה על ריח של עישון/סיגריה אלקטרונית **ונפק"מ** מהנ"ל האם צריך לברך על ריח של עישון, והעולה מדברי הפוסקים כמה טעמים שלא לברך ברכת הבשמים על ריח של עישון.

(א). יש לדון שאינו כריח שאין לו עיקר וכנ"ל לגבי הטאבק.

(ב'). בספר גורן דוד (ח"א סי' יא) כתב שאין מברכים על ריח של עישון כיון שעיקרו לעכל את המאכל ולהוציא הלחות ולא בשביל להריח, וכע"ז כתב בחזו"ע (ברכות עמ' שלא) שהמעשן סיגריות שיש בהם ריח טוב [אמרקיאיות] וכן הנמצאים סביבו נהנים מהריח טוב של הסיגר מ"מ אין מברכים עליו כיון שאינו עשוי לריח אלא עיקר הנאתו בעישונו.

(ג). עוד כתב בחזו"ע שם שאין לברך עליהם כיון שהוא מזיק לא תיקנו חכמים לברך עליו כדין שמן זית שאין מברכים עליו כששותהו לבדו מפני שהוא מזיק.

ונפק"מ מהטעמים הנ"ל לגבי מי מריח ריח טוב של תמצית של סיגריה אלקטרונית לא יברך עליו, שלפי הטעם הראשון שהוא משום ריח שאין לו עיקר, כאן יש לו עיקר, אם מריח את הריח של התמצית.

שהתפשט שאיפת הטבק לגדולים ולקטנים משום תענוג או משום ריח לא מוכחא מילתא דעביד לרפואה. ולפי"ז נראה שכן אפשר לברך.

ואמנם הו"ד הגריש"א בהערות עמ"ס ברכות (דף מג) ובשיעורי מרן הגריש"א אלישיב זצ"ל (ברכות שם) שיש חילוק בין טבק טבעי בלבד שמריחים בו כדי לגורם לעיטוש שאין צריך לברך עליו כיון שאין זה ריח חשוב לחייב בברכה, אבל טבק שנותנים בו טיפות ריח אם בא הנוזל מזיעה בעלמא בודאי שאין מברכים עליו כמבואר בסי' רי"ז ס"ג וס"ו ע"ש. וא"כ אפשר שבטאבק שבזמנינו כן יהיה אפשר לברך.

ואכן בספר פחד יצחק (ערך ברכת הריח) הביא דברי ההלכות קטנות, וכתב שבעיר פירארה נוהגים לתת בטבק מוסקו וכדו', ושבאים להריח מריחים בו הריח טוב, ולכן אינו נמנע מלברך על הטבק. ע"ש, וכן כתב בברכת הבית (שער כו סעיף מז) שטבק ששמים בו בשמים כתושים צריך לברך עליו בורא מיני בשמים, ואם מניח בו בשמים שאינם כתושים אם מריח מתוך הכלי שיש בו בשמים מברך בורא מיני בשמים, ואם לקח בידו מעט בשמים ואין בידו ממשו של הבשמים אין צריך לברך, כיון שאין לו עיקר. ועוד כתב שאם הטיף בו שמנים שמריחים אם הטבק הוא לח עדיין מהשמן צריך לברך עליו, ואם אינו לח לא יברך עליו

להריח את הטבק לכתחילה

ויש לדון האם מותר להריח בו לכתחילה, שבהלכות קטנות שם כתב שאם ירצה להריחו יברך על ריח אחר טוב שחייב בברכה, וכן הורה הגריש"א (וזאת הברכה סימן מג ב'), אבל מדברי המחזיק ברכה והכה"ח, ובחזו"ע (ברכות עמ' שלא) נראה שכיון שהמנהג לא לברך, אפשר להריחו לכתחילה, וכן נראה ממש"כ בשו"ת אול"צ (ח"ב פרק יד תשובה לח).

ויש אומרים טוב לפוטרו בדבר אחר, ושו"ר שכן כתב בבירור הלכה (או"ח סי' מג ס"ב), וכן כתב בספר הלכות יום ביום (ח"ג עמ' תמא) כתב

שערי הדינים העולים בברכת השעמק יוסף

וכן נפק"מ למריח טאבק של נרגילה, שהרי יש לה בודאי עיקר, אך לפי הטעם השני שנעשה להוציא הלחות, מ"מ הרבה מעשנים עושים כן מחמת שיש להם הנאה בעישונם.

אבל לטעם שכתב בחזו"ע שמזיק, יש לחוש שלא לברך עליהם. [ונפק"מ לגבי לחוש לברך על המעשן סיגריה אלקטרונית אם יש לה ממשות של טעם, שאסור לעשנה בתענית, וצריכה כשרות, ונתבאר בשערי יוסף בין המצרים, ובגליון פסקים והלכות 81, שעכ"פ א"כ צריך לפטור אותה בברכת שהכל, אבל לטעם שהיא מזיקה, אף אין צריך לפוטרה בברכת שהכל].

עה. הדינים העולים בברכת השעמק

הדינים העולים מכל הנ"ל, ולאחר הביורור מכמה ממומחים בסוגי הבשמים, שבררו הדברים הנ"ל, עולים כמה וכמה טעמים, מדוע אין לברך על השעמק שברכתו מיני, ושמים של בשמים המצויים בזמנינו, [עכ"פ אין להם כשרות טובה, שאפשר לברך על המיץ שמופק מהם].

(א). כיון שעיקר הריח מגיע מהמנטה ולא מהבשמים הטחונים, ודינו כריח שאין לו עיקר, ויש שם גם קופסאות קטנות של בשמים **(ב).** אין לבשמים השחוקים מעט ריח, וממילא לכאורה אי אפשר לברך עליהם, ואף אם יש ריח בהתחלה, לאחר כמה חודשים בודאי אין ריח, ומריחים רק את הריח הסינטטי.

(ג). הולכים אחר הרוב הריח ולא אחרי רוב החומר, וכמבואר בבבית"ל סו"ס רי"ז, וא"כ מריחים את הריח הסינטטי. ואף אם מריח את הריח החזק ונתבאר שהולכים לפי כמות ואיכות, וא"כ ניתן לברך עליו, אך מ"מ היינו דוקא למי שבקי בסוגי הבשמים, ויודע להבחין בריח, אך בודאי שאינו לכתחילה.

(ד). תליא במח' הפוסקים אם מברכים על הסינטטי, ואף למקילים למברך, מ"מ נתבאר שאינו לכתחילה, וא"כ בודאי שאין לרוכשם לכתחילה ע"מ להריח בהם, [ועל טאבק רגיל להלכה נפסק שאין מברכים עליו, ונתבאר לעיל].

(ה). אף אם מברכים על הסינטטי מ"מ אין לברך ע"ז עשבי או עצי כיון שעיקר הריח שמגיע הוא מהסינטטי, ומ"מ בודאי שא"א להפיץ קופסאות אלו, שכתוב עליהם ברכה אחרת, ואפשר לבוא מהם ע"י תקלה. וכן שמעתי בשם גדולי ההוראה שאין מברכים עליהם, וכן עבר על כל הדברים הנ"ל שכתבתי הגאון הגדול רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי שליט"א, והסכים לדברים שאין לברך על בשמים אלו, [וכן כתב בספר הורני חוקיך ברכות סו"ס ריז ושכן הסכים עמו הגרמ"ס, וכן מורה הגרע"פ].

אך בעשבי ובעצי לפעמים הוא רק עצי או עשבי, ואין בו סינטטי.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

עו. מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב'

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת עקב ה'תשפ"ה **לכבוד** מוריני ורבינו מרן פוסק הדור והראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א במח"ס ילקוט יוסף וש"ס.

לאחר עטירת השלו' והברכה, אכתוב בזה כמה הערות והוספות על ספרו החדש ילקוט יוסף ברכות כרך ב', ונתקבל אצלינו בשמחה רבה ונתמלא כל הבית אורה, בעוברנו עליו כל ליל שבת, לראות החידושים והבהירות בשכל

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

עליהם את עיקר הסעודה, כגון בשר ודגים וירקות ודייסא, אפילו אם אוכלם ללא פת אין מברך עליהם, כיון שהם טפלים לפת, אבל דבר שאינו עיקר הסעודה צריך לברך עליו.

ג. דעת הרשב"א בחידושו שפת פוטרת כל מה שבא למזון ולשובע שהם עצמם מן הסעודה, ולכן נכללים בפת.

ד. דעת רבינו יונה (דף יט ע"ב מדפי הרי"ף) בשם ר"י הזקן שיש חילוק בין דברים שרגילות אכילתם גם שלא בשעת סעודה שטעונים ברכה כשאוכלם לקינוח סעודה, לבין דברים שכל הרגילות לאוכלם היא בסעודה להשביע שאז נפטרים בברכת הפת.

ולמעשה מדברי הראשונים הנ"ל מלבד דעת רש"י נראה שכל דבר שבא למזון ולשובע נפטר בברכת המוציא, וכן כתב בשו"ע "דברים הבאים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: בשר, ודגים, וביצים, וירקות, וגבינה, ודייסא ומיני מלוחים, אפי' אוכלם בלא פת אין טעונים ברכה לפנייהם, דברכת המוציא פוטרתן; ולא לאחריהם, דברכת המזון פוטרתן; ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון: תאנים וענבים וכל מיני פירות, (וע"ל סימן קס"ח סעיף ח'), אם אוכל אותם בלא פת, טעונים ברכה לפנייהם דברכת המוציא אינה פוטרתן, דלא מעיקר סעודה הם; ואינם טעונים ברכה לאחריהם, דכיון שבאו בתוך הסעודה בהמ"ז פוטרתם". עכ"ל.

ומבואר שהגדר הוא דברים הבאים בתוך הסעודה הוא דברים שמגיעים למזון ולשובע, ולפי"ז קינוחים כגון גלידה וכדו' שרגילים לאוכלם באמצע היום לא בתור קביעות סעודה, אלא לטעימה בעלמא צריך לברך עליהם בתוך הסעודה, אף אי נימא שדינם כמים, מ"מ ההלכה כאן הוא המטרה. ולכן

ישר ובהירות עצומה בכל דברי הפוסקים, ועד פוסקי דורינו, ואף מתלמידי הרב, ואף ספרים שכבר כעת יצאו ממכבש הדפוס, כת"ר מזכירים, ודלא כמה חכמים שמשמיטים שמות גדולי הפוסקים מספריהם, ומזכירים פוסקים רק מלפני השואה, ואטו גדולי הפוסקים לאחר מכן לאו גדולים ניהו, ופשוט.

ברכת הגלידה בתוך הסעודה

א. מש"כ בעמ' קט לגבי ברכת הגלידה בתוך הסעודה שלכתילה יש להניח את הגלידה לאוכלה לאחר ברכת המזון ואז יברך שהכל ולא בתוך הסעודה

בברכה על הגלידה בתוך הסעודה, ישנם כמה נידונים, [ונחלקם לפי הסדר, מחמת הבלבול שמצוי בכמה בספרי האחרונים].

א. האם הגלידה נחשבת שבאה מחמת הסעודה,

ב. האם הגלידה נפטרת בקידוש בברכת היין

ג. האם הגלידה דינה כמשקה או כמאכל.

נידון א' האם נחשב כחשוב שבא מחמת

הסעודה, ויסוד הדברים בגמ' בברכות דף מא ע"ב "אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחריהם, לאחר סעודה טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם".

ומצינו ארבעה שיטות בראשונים בביאור הגדר "דברים הבאים בתוך הסעודה".

א. דעת רש"י (ד"ה דברים) שדברים הבאים מחמת סעודה היינו שמלפתים בהם את הפת, ודברים שבאים שלא מחמת הסעודה, הוא דייסא שלא מלפתין את הפת ובאים לשבוע.

ב. דעת תוס' (שם ד"ה והלכתא) והרא"ש (כיצד מברכין סי' כ"ו) שדברים שרגילים לקבוע

נראה שיש לברך על גלידה בתוך הסעודה כדין תאנים וענבים כמבואר בשו"ע סי' קע"ז ס"א.

נידון ב', האם הגלידה נפטרת בברכת היין. נח' הפוסקים האם בכלל הדין "יין פוטר כל מיני משקין" האם הוא בכלל משקה קפוא, במג"א סי' ר"ד סק"ז מבואר שפוטר רק משקין ולא מי פירות, כגון מי תאנים, ואולם בפמ"ג סי' רב א"א סק"ז כתב שפוטר כל דבר שהוא משקה, וכן כתב בא"א מבוטשאטש סי' רב סי"א, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' י"ד אות ב', וכן כתב בחוט שני ברכות עמ' קצז, וכן כתב בספר שיח התורה ח"א עמ' רצ, ולגבי גלידה כתב בשו"ת באר משה ח"א סימן יא אות ב' שהגלידה נפטרת בברכת היין, וכן הו"ד הגריש"א בספר וזאת הברכה עמ' צח, וכן בשו"ת אור לציון ח"ב פרק יב תשובה יב כתב שהרי הוא בכלל משקה ודינו שנפטר בברכת היין, וכ"כ בספר הלכה ברורה שם כתב שאביו בירך על הגלידה בתוך הסעודה חוץ משבת שחשש שהגלידה נפטרת בברכת היין בקידוש,

ואולם בשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' קט"ו כתב שכל משקה קפוא דינו כאוכל ואין יין פוטר וצריך לברך עליו בתוך הסעודה, וכן כתב לדינא בספר הלכות חג בחג ימים נוראים עמ' נט מהא שכתבו הפוסקים שאין צריך לברך על התפוח בדבש משום שהתפוח הוא העיקר והדבש טפל, והקשה שם מה הנידון הרי הדבש הוא משקה, והוכיח מזה שבע"כ שיש לדון שאף דבש יש לו שם משקה, וכתב שם שי"ל שי"ל שזה דוקא במשקים הבאים לשתייה אך דבש שאינו בא כמשקה אינו נפטר בברכת היין, וי"ל שה"ה לגלידה. ע"ש, ובספר הליכות ברכות ח"א עמ' רפג כתב שלבני ספרד גלידה מפטרת ולבני אשכנז לא נפטרת, והרי הוא תלוי כנ"ל לגבי ברכת הגלידה, ויש עוד לפלפל בזה, ובעמ' רפד כתב לדינא שלכתחילה נכון שלא לפוטרם בברכת היין.

נידון ג', האם דין גלידה, כדין משקה או כדין אכילה, מצינו בפמ"ג סי' קצ משב"ז סק"ג שמשקה קרוש דינו כאוכל, ובשו"ת חת"ס

חאו"ח סי' מז שאף אם הוא נימוח מ"מ כל שהוא עב ומוצק בשעת אכילה דינו כמאכל ע"ש וכן נראה ע"פ מש"כ במג"א (סי' שי"ח סק"ג) ששומן שנקרש יש לו דין יבש ולא דין לח ואע"פ שנימוח אח"כ אזלינן בתר שעת חימומו שאז הוי קרוש, וכ"כ בשו"ע הרב (סדר ברכת הנהנין פ"ח ה"ח) שמשקה שנקרש עד שראוי לאיכלה יצא מתורת משקה אפילו יש בו טופח ע"מ להטפוח. [וכן הוראת הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי ח"ד עמ' קמב, וכן כתב בשו"ת יורו משפטיך ח"א סימן ד' עמ' ל' בשם הגר"ע יוסף זצ"ל, וכן הורה הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל שאם שותים ממנו הרי הוא כשתיה ואם אוכלים אותו הרי הוא כאכילה, ונראה להביא ראיה לזה ממש"כ הפוסקים בהל' חלה שעיסה רכה פטורה מחלה והיינו עיסה שנשפכת ממקום למקום וא"כ ה"ה לענין הכא, וה"ה ליו"כ, ובחוט שני יו"כ עמ' קמ, ובקובץ שערי יוסף הוראות ופוסקים לחולים ביו"כ, ויש להאריך עוד ביסוד הנ"ל שהוא נוגע להרבה דיני התורה ואין כאן המקום להאריך בזה].

וכן הסכמת גדולי הפוסקים, שאפשר לברך על גלידה בתוך הסעודה.

א. הגרשז"א בספר ותן ברכה (קונ') התשובות סי' קע"ז אות ה') כיון שאוכלו לתענוג, וכן הו"ד במשנ"ב ביצחק יקרא (סי' קע"ז סק"ד). כן הסכים הגר"א נבנצל שליט"א.

ב. שו"ת באר משה (ח"א סימן י"ט).

ג. שו"ת בצל החכמה (ח"ג סימן קיד את ז' ח) שגלידה דיה כאוכל ויש לברך עליה ע"ש.

ד. שו"ת אבן ישראל (ח"א סי' סב אות ו').

ה. הגר"ש אלישיב זצ"ל (ספר וזאת הברכה פ"ח הערה ח').

ו. בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ר"ה בהגהות לסי' קע"ד) וכתב "ונראה דמיני מתיקה כגון גלידה או שוקולד פשיטא דאין דינם כמשקין וצריך לברך עליהם, לפנייהם והרבה טועים בזה עכ"ל, [ומכאן צ"ע

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

וכמ"ש במשנ"ב סי' קע"ד סקל"ט, אבל בגלידה יש לברך ע"ש].

יז. בספר ספר הלכה ברורה ח"ט סימן קעז שהגר"ע יוסף זצוק"ל אמר לו שראוי למעשה שיש לברך על גלידה בתוך הסעודה ושכן הוא נהוג למעשה, ושכן אמר לו חכם שלום כהן זצ"ל ע"ש.

יח. בשו"ת ברית אברהם ח"ד סוף סימן ה' בשם הגרע"י שיש לברך על גלידה בתוך הסעודה, וכתב שם שמה שבשבת נזהר שלא לברך על הגלידה משום שאפשר שדינה כמשקה ונפטרת בברכת היין, אבל בלאו הכי אפשר לברך על הגלידה בתוך הסעודה, ע"ש, ואמנם כנתבאר בהדיא בדברי הגרע"י, שיש לחוש בזה לספק ברכות.

יט. הגר"י נויברט זצ"ל במח"ס שש"כ שעל גלידה יש לברך בתוך הסעודה וכן הבוא בקובץ קול הצבי (חלק י' י"א עמ' 638 בהערה).

כ. שו"ת קול מנחם להאדמו"ר מקלאיב (ח"א עמ' פב)

כא. שערי הברכה (פ"ח ס"א הערה כד).

כב. נראה לדעת האג"מ שאף שאמר שלא מברכים על גלידה, היינו דוקא אמרקיאת שדינה כמשקה, משא"כ בגלידה בזמנינו.

כג. ספר ברכה נאמנה (ח"א עמ' סט) שאף שלכתחילה יש לברך לאחר הסעודה או לפטור במאכל אחד, מ"מ כשאין אפשרות לנהוג כן כל עוד שעדיין לא הפשיר יברך עכ"ד.

כד. שו"ע המקוצר (ח"א עמ' רנה בהערה).

כה. הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א בהערה בברכה נאמנה שם בשם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שלדעתו אין חילוק בסוגי הגלידות ודלא כמ"ש עורכי הספר אול"צ, ובכל הסוגים אפשר עליהם.

במש"כ בקובץ מבית לוי (חלק יז עמ' לב סק"ד) שבסעודות גדולות שרגילים להגיש גלידה בסוף הסעודה לשחוש שהרי הוא חלק מהסעודה ועדיף לאכול לאחר הסעודה, ומ"מ אין לאכול בתוך הסעודה בלא ברכה, ואם אפשר עכ"פ יצאו יד"ח הברכה מאחר, ע"ש, והיינו דיש חילוק בין הבית לאולם].

ז. הגר"ח"ק (אליבא דהלכתא מס' ל' עמ' נד) וכן הו"ד בספר הברכות כהלכתן (עמ' קמה).

ח. הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל, והו"ד בקובץ בית הלל (חלק לב עמ' עה).

ט. הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשו"ק חמד (ברכות דף מב ע"א).

י. שו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן סג סק"י) כתב שגלידה שאוכלים ביד כן צריכים לברך, ע"ש.

יא. הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל והו"ד בספר שלהי דקייטא (סימן י"ב).

יב. ברכת ה' (ח"ב פ"א הט"ז) שיש לברך על גלידה בתוך הסעודה.

יג. הגר"מ מאזוז בשו"ת מקור נאמן (ח"א במילואים עמ' רמז). ובספר מגדולי ישראל (ח"ג עמ' שטז).

יד. הגר"מ קראפ שליט"א בספר הלכות יום ביום (ח"א עמ' תקנט) הלכות חג בחג (ימים נוראים פ"ו הערה כד).

טו. שו"ת שמחה לאי"ש (יו"ד עמ' עו) שאין שום שייכות לפטור את הגלידה מברכה בתוך הסעודה ע"ש.

טז. שו"ת אמרי יעקב להגר"מ שטרן שליט"א (או"ח סי' לח) שיש לברך על גלידה בתוך הסעודה, [וכ"כ בשו"ת שאל בני (ח"א פרק כח תשובה 32) בשם הגר"מ שטרן שליט"א שיש לברך ואף אם בא בקביעות משום שדוקא במים אין מברכים כיון שאין אכילה בלא שתיה

כו. בספר הליכות ברכות (ח"א עמ' שכ) והוסיף שהרי גלידה לא רק שלא מרוויח את הצמאון האכילה אלא גורמים צימאון נוסף וכל מטרת אכילתם רק לשם קינוח ותענוג, ע"ש.

כז. בספר מעשה הברכה (עמ' קצ) שיש לברך על גלידה בתוך הסעודה ושכן פשט המנהג וכמו שכתב בהלכה ברורה בשם הגרע"י זצ"ל ודלא כמ"ש הגרע"י בגליונות ע"ש.

כח. שערי ברכה (עמ' צא) שע"פ מש"כ במג"א (סי' קס" סקכ"ב) שכל דבר שבא לקינוח כגון מיני מתיקה צריך ברכה בתוך הסעודה ואין הפת פוטרם ע"ש.

ויש שחוששים שאף שמעיקר הדין אפשר לברך, מ"מ מספק טוב לברך לאחר הסעודה, אבל אינו איסור, וכמ"ש להדיא א' שו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ג סי' צ"א אות ב' ח"ד סימן יט' סי' כ'), ב' שו"ת משנה הלכות (חלק טו סימן סה) ג' שו"ת רבבות אפרים (ח"ה סימן קנ"ד) ד' הגרנ"ק (אליבא דהלכתא מס' ל' עמ' ו, ובחוט שני ברכות עמ' ריא). ז' פסקי תשובות (סימן רעז אות ג'). ח' שו"ת מעשה נסים.

ואמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ב אות י"ב, הע' י"ב) כתב לחלק בין גלידה שיש בה חלב, וכן גלידה הנעשית מקצפת ביצים, מברכים עליהם בתוך הסעודה, אבל גלידה שנעשתה מנוזלים לא חלביים אין מברכים עליה בתוך הסעודה [ולפי מה שכתב בשו"ע בסימן קע"ד שם, שכיון שאף במשקין יש אומרים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה, לכן הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו, הוא הדין שיש להחמיר לענין גלידה שאינה חלבית לפטור אותה בדבר אחר, ועל כל פנים אין זה אלא ממידת חסידות, כיון שאין המנהג כדברי השו"ע ... וכל מה שנתבאר שגלידה, והוא הדין ארטיק, שאין בהם חלב דינם כמשקין, היינו בגלילות המצויות כיום, שרובן משקין, אלא

שמוסיפים בהם כמה חומרים, אבל יש העושים גלידות על ידי שמקציפים ביצים ומוסיפים מעט חומרים, והוא אוכל גמור, וודאי שדינם כאוכל, ומברכים עליהם בתוך הסעודה, כיון שבאים לקינוח. והוא הדין למביאים נוזל קרוש (ג'לי) לקינוח, שדינו כאוכל, כיון שאינו מפשיר כגלידה, ומברך עליו בסוף הסעודה]. ואמנם כבר העירו בדברי האור לציון שאף אם נימא שגלידה דינה כמשקה ולא כאוכל מ"מ צריך לברך עליה בתוך הסעודה כיון שהרי אין אינה נאכלת בתוך הסעודה, ולא דמי לכל משקה שאין מברכים בסעודה מחמת שהמשקה בא מחמת הפת.

ואמנם יש חוששים שמעיקר הדין אין לברך, בספר אשרי האיש או"ח ח"ב עמ' קכג הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל שמשקה שנקרש כמו גלידה ושמנת ועוד כיו"ב ממאכלי חלב שאינו לועס אותם, נחשבים כמשקה ונפטרים כברכת היין, עכ"ד. עוד טעם לדעת הגריש"א שאין לברך על גלידה בתוך הסעודה הובא בשו"ת וישמע משה ח"ב עמ' עט בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שכיון שהרגילות בזמנינו להגיש בסוף הסעודה ליפתן או גלידה מסתבר שאין לברך עליהם ויותר נכון לאוכלם עם חתיכת פת, כדי לפוטרם בוודאות ולצאת מידי הספקות ע"ש.

ואמנם הראש"ל שליט"א בהסכמתו לספר ברכה נאמנה, ובהסכמתו לספר אשרי בלבי של הרה"ג ליאור גלזר שליט"א שהאריך שלמעשה אין לברך על גלידה בתוך הסעודה מחמת הספק וגם אפשר שהגלידה בא להעביר את המאכל, ולכן לא שייך לומר שהמברך יש לו על מי שיסמוך כמו שכתב הרה"ג הנ"ל שם בהסכמה.

ושוב שמעתי גם ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א שגלידה שאינה נמיסת במים אפשר לברך בתוך הסעודה. ונפק"מ לגבי מוס שנראה שלכו"ע אפשר לברך עליו בתוך הסעודה כיון שאינו מפשיר. ואמנם הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בתשובה לידידי הרה"ג יוסף דהן שליט"א מתאריך כ"ה כסלו תשפ"ג השיבו שאף

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

במוס יש לדונו כגלידה, שנכון להניחו לאחר הסעודה כדי לצאת מספק כדין גלידה.

ולא כתב מה הדין לגבי ברכה לאחר סילוק שולחן, שנראה שבודאי אפשר לברך בגלידה לאחר הסילוק שולחן,

ועיקר הטענה שא"א להתעלם מדעת הגדולים שיש להשאיר לאחר הסעודה, אבל עכ"פ מדעת גדולי הפוסקים שהבאנו לעיל שאפשר לברך על גלידה, בודאי שאין בזה חשש ברכה לבטלה, וגם מהטעם שהרי הגלידה באה מחמת הסעודה, הרי בודאי אינו נחשב שבאה מחמת הסעודה.

וגם ממש"כ לי הראש"ל שליט"א במכתב מתאריך כ"ז שבט ה'תשפ"ד, וכתב שעכ"פ יש לחוש לסברות החולקים, וסיים כת"ר שליט"א בזה"ל: ואף שמצד הסברא היה נראה יותר שאין קשר בין הגלידה לסעודה ויש לברך על הגלידה, אבל מאחר ויש חולקים יש לנו להשאיר את הגלידה לאחר ברכת המזון ולחוש להחולקים, ולהורות לכתחילה שלא לברך, ומ"מ אין למחות בחזקה ביד מי שמברך כנ"ל עכ"ל, ומלשונו נראה שהוא רק בתורת חומרא וחשש, שאף מעיקר הדין אין אפשר שאין בזה משום סב"ל.

ועכ"פ ישנם גלילות שיש שם מיני מזונות, כגון גלידה עם שברי עוגיות בתוך הסעודה, וברכתו מזונות מדין כל שיש בו כיון שהשברי שוקולד נרגשים בו. [וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני כל שיש בו], אפשר לברך עליו בתוך הסעודה, ואף שמברכים עליו בורא מיני מזונות היינו מחמת דין "כל שיש בו", אך כיון שעיקרו לתענוג ולקינוח בסוף הסעודה, אפשר לברך עליו בתוך הסעודה. [כן נראה פשוט וכמ"ש, ולאפוקי ממש"כ בספר הליכות ברכות ח"א עמ' קפג שבכה"ג יברך על מעט שוקולד ויפטור את העוגיות דהכא שאני כיון שמטרתו לתענוג, ורק ברכתו מזונות משום כל שיש בו, ואף שהעוגיות נרגשים בפה, מ"מ בודאי שלא נעשו לשבוע, ולכן נראה לדינא ע"פ מש"כ בדרך

החיים שכל דבר שבא לתענוג אף אם אין בו ג' תנאים מברכים עליו בתוך הסעודה ולכן בשוקולד ברכתו שהכל, ובסופלה שברכתו מזונות אין הסברא הנ"ל כיון שזה כמו עוגה, עכ"ד. ולכן נראה שה"ה לגבי עוגת גבינה, וכן לגבי כיף כף ופסק זמן וכדו' שברכתם מזונות כמו שהארכת בשערי יוסף דיני כל שיש בו, והטעם שיוכל לברך עליהם, א). מדין פת הבאה בכיסנין לכו"ע, ב). שנאכל לתענוג, ג). אין עליו תורת לחם, ד). כיון שברכתו מזונות מדין כל שיש בו].

הפרדת ציפוי השוקולד של הגלידה

ב. מש"כ בעמ' קיח שהאוכל גלידה בסעודתו אם יש ציפוי של שוקולד על הגלידה עדיף שיקלפה ויברך שהכל על השוקולד ופטר את הגלידה, ויסוד הדברים כיון שהגלידה אינה צריכה ברכה ואם מברך על הגלידה בכללותה הרי יש בזה חסרון

ואמנם בכה"ג, נראה שאי"צ להפריד, כיון שאינו נפטר בברכה כיון שהוא טפל לעיקר.

א. יש ספק ספיקא לברך על הגלידה, ובפרט שדעת גדולי הפוסקים שכן צריך לברך על הגלידה בתוך הסעודה.

ב. הכא מחמת שמפריד הרי השוקולד הוא טפל ורק מחזיק את הגלידה שלא תמס, או תלכלך את הידים, וא"כ יש לחוש שאינו צריך ברכה.

ג. א"כ עדיף שלא להפריד, אלא לברך על השוקולד בנפרד.

ברכה על גלילית בסוף הסעודה

ג. מש"כ בעמ' קיט לגבי ברכה על גלילית סוף הסעודה, שמברך עליה מיני מזונות והוא שאוכלה לקינוח בעלמא, וגם אחר סילוק המפה או הניילון חד פעמי דחשיב סילוק שולחן, ורק אם הגלילית נעשית מבלילה רכה בזה אין צורך בסילוק שולחן כיון שאינו פת בכלל, וגם להרשב"א האוכלו לקינוח צריך לברך.

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

אמנם נראה דאך אם חוששים לדברי הרשב"א בברכות דף מב ע"א, שהביא, מ"מ הכא בודאי אפשר לברך עליו בורא מיני מזונות בתוך הסעודה, כיון שאין עליו תוריתא דנהמא, ואין רגילות לאוכלו בתוך הסעודה

ולכן אף אם עשוי מבלילה עבה, מ"מ אפשר לברך עליו בסוף הסעודה לכתחילה.

ועוד נראה כיון שבא לאכילה לתענוג, ולקינוח ולכן אפשר לברך כיון שבא לקינוח ושוב ראיתי להגרי"א דינר שליט"א בגליון 519 בהוספה לגליון 513 שאם חלק החלק החיצון של הגליליות עשוי ממזונות שיש בו טעם והוא העיקר מברכים עליו רק מזונות ואם יש בו גלידה בכמות חשובה יש לברך שני ברכות מזונות על הגליליות ושהכל על הגלידה, ואם אוכלים אותן בסוף הסעודה כיון שהגליליות עשויות כעין בצק של וופלים שהוא דק מאוד ואין בו צורת פת ואין בו ספק לחם ברכתם בוודאי מזונות, ולכן יש לברך עליהם כשאוכלם לקינוח סעודה. עכת"ד. ואמנם אינו צריך לברך על הקרם כיון שמברך על הגליליה שברכתה מזונות ופותר את הקרם מדין כל שיש בו.

היסח הדעת ביציאה לרגע אחד
ד. מש"כ בעמ' קעה שאפילו אם יצא לרגע אחד הרי הוא נחשב הפסק.

והביא שבמור וקציעה ליעב"ץ כתב ששינוי מקום אינו נחשב הפסק מחמת עצמו ורק מציאות של היסח הדעת ולכן יש לחלק בין הפסק כשהפליג ללא הפליג.

וכ"כ בחידושי הריטב"א סוכה דף מה ע"ב, ובשו"ת מהר"י סלוצק סו"ס ז', ובערוך השולחן סי' קע"ח סק"י, ובשו"ע הרב סק"ח, ובשו"ת אגרות משה ח"ה סו"ס י"ז הסכים לדברי המו"ק, ובשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ע"ג אות ב'.

אך כתב שם בילקו"י שמדברי השו"ע נראה שאף יציאה לחוץ לרגע אחד הוי הפסק,

ולדעת השו"ע אף מחדר לחדר, וכמ"ש בעוד פוסקים, ובחזו"ע שבת ח"ב עמ' קלו זמן מה גם נראה כן, ועכ"פ נראה שהוא סב"ל נגד מרן השו"ע, ולכן נראה שאינו נחשב הפסק

האם מועיל לעשות תנאי שהברכה תחול עד שיכנס לבית הכנסא

ה. ומש"כ בהערה עמ' קצה האם מועיל לעשות תנאי שמכוין לפטור בברכתו רק עד שיצא לחוץ, וכתב שהרי הוא תלוי במה שנחלקו הפוסקים אם מותר לגרום לברכה במקום שיש מחלוקת הפוסקים אם לברך, וכתב שמהני תנאי רק היכא דאין מחלוקת הפוסקים וכמו שכתב במג"א, אבל אם יש מחלוקת הפוסקים לא מהני תנאי, נראה דנפק"מ למה דנשאלתי אם מותר לעשות תנאי שהברכה תחול עד שיכנס לבית הכנסא, נראה שבנ"ד אינו צריך לעשות תנאי, ולכן נראה שאי"צ לעשות תנאי עד שיכנס לבית הכנסא.

שינוי מקום בנסיעה ברכב
ו. עמ' רד כתב שהנוסע ברכב למקום מוגדר אינו בכלל הולכי דרכים, אם יצא לרה"ר ואוכל שם חוזר לברך אא"כ דעתו היתה כשיוצא מביתו לאכול גם ברכב. וראה בפסק"ת סי' קע"ח אות טז שכתב שאינו שינוי מקום, ואמנם למעשה נראה שאם יוצא מהמכונית למלא דלק כיון שהרכב נקרא רשות ושיוצא מהרכב וחוזר הרי זה שינוי מקום, כיון שאינו לוקח פיתו בידו, ואין לו דין של הולכים דרכים.

ברכה אחרונה לאחר סילוק שולחן
ז. מש"כ בעמ' רכב לדינא שלאחר סילוק שולחן של מפה חד פעמית, יש לברך ברכה ראשונה ואחרונה על הפירות, שאף שנהגו שלא לברך ברכה אחרונה לא מצינו מקור לכך.

ואמנם י"ל שלעיל הסתפק אם יש סילוק שולחן בזמנינו, וא"כ למעשה י"ל שלא נהגו לברך ברכה אחרונה מחמת שסב"ל.

ובפרט שנחלקו האחרונים אם שייך סילוק שולחן בזמנינו, ואם שייך סילוק

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

ובזמנינו רבים אף מקילים ביותר מכזית, כיון שאין רגילות להשתמש בזה, כן כתב בפסק"ת סי' קע"א, והו"ד במשנ"ב תפארת, ובילקו"י ברכות ח"א עמ' תשסה.

במפת ניילון של השולחן, לא ראוי להשליך בכה"ג, כיון שהרי הוא דרך ביזיון, ולא בדרך כבוד. (ואמנם ע"פ ההיתר הנ"ל אפשר להתיר בזה, וכן שמעתי להתיר ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א).

ולכן צריך ליחד שקית מיוחדת ללחם.

אם אין בהם כזית, אפשר אף לאבדם, עי' שו"ע סי' קפ"ד ומשנ"ב שם סק"י,

ויש מחמירים אם יש בהם שיעור שמצטרפים לכזית, משנ"ב שם בשם הברכ"י, ואמנם בילקו"י שם נראה דיש להתיר בזה כל שאינו כזית וכדברי השו"ע הנ"ל.

ברכת הזימון על חמר מדינה

ט. מש"כ בעמ' רצג לגבי ברכה על הכוס שמעיקר הדין הוא רק יין ולא חמר מדינה, ואם איין מצוי יעשה על שכר או משקים שהם חמר מדינה כמו בירה לבנה, אבל לא על שאר משקים כגון קולה. וכתב שם בהערה שאף בשעת הדחק אין לברך ויש בזה ביו"ב ברכה, וה"ה על כוס קפה או כוס תה.

הנה לגבי קולה אף שיש מחמירים כנ"ל שצריך משכר, אבל ע"פ הנ"ל שמגישים אותו בפני האורחים או בסעודות חשובות דינו כחמר מדינה, [וכדעת הרמב"ם והשו"ע הרב ועוד] ולכן הרי הוא נחשב כחמר מדינה, וכן הורה הגר"ש וואזנר זצ"ל בעל השבט הלוי. (שו"ת שאל בני ח"ב עמ' תקסה וכתב שם עוד בשם הגר"מ שטרן שעדיף להבדיל עליו מאשר להבדיל על קפה). ולפי"ז נראה שה"ה לגבי זימון בשעת הדחק שיהיה אפשר לזמן על קולה.

ונשאלתי מדוע לא נהגו להקפיד לעשות כוס הזימון על חמר מדינה לכל הפחות.

שולחן במפה חד פעמית, ובפרט בזמנינו שיש מפת ניילון מתחת ורגילים לאכול אח"כ עוד מאכלים, ולכן נראה שסב"ל, והא אמרינן גם סב"ל נגד הגר"ע יוסף זצ"ל.

זריקת פירורי לחם לאשפה

ח. מש"כ בעמ' רמ בדין הפסד פת, שאם לוקח את הפירורי פת ומקפל בתוך הניילון וזורק הכל אין בכך כלום ואינו קשה לעניות.

אם יש בהם כזית, לבני ספרד מותר להשליך בתוך שקית שלא ימאס, ולבני אשכנז: אין להשליכו אף בתוך שקית, ובשתי שקיות אפשר להשליכו.

בגמ' בתענית כד ע"ב אסור לזרוק לחם ובברכות דף נ' ע"ב, ובדרך ארץ רבה ט ג', שאין זורקין פת, ונח' הראשונים והו"ד בב"י או"ח סי' קע"א שדעת הרשב"א ורבינו יונה שכל האיסור לזרוק לחם רק שימאס, אבל בתוס' בברכות ד"ה אין זורקין שאסור לחם אף שהוא לא ימאס, ובשו"ע סי' רע"א ס"א מבואר להלכה שמותר לזרוק לחם שלא ימאס, וה"ה לגבי זריקתו לפח, ואין בזה משום שקשה לעניות כגון ע"י שקית, וכן הורה הגר"י פישר זצ"ל בספר וזאת הברכה עמ' ט והגר"פ שיינברג זצ"ל שם. וכן שמעתי מהגר"ע פ' שליט"א שבשתי שקיות שפיר דמי. ובספר הליכות ברכות ח"א עמ' רלו שאם שם את הלחם בתוך שקית שפיר דמי.

אך במשנ"ב שם סק"א כתב שהפת יותר חשובה ולכן אסור לזרוק אף שאינה נמאסת. ולפי"ז אין לזרוק לחם אלא א"כ לא ראוי לאכילה וכן כתב בבית ברוך כלל מה סק"ב וכן העלה בשו"ת משנה הלכות חט"ו סי' סד.

אם הלחם נתלכלך שלא ראוי לאכילה אפשר להקל לזרוק לפח ואין בזה משום עניות. (הגר"ש"א או"ח ח"א פרק לב אות א). וכן ה"ה שאי"צ להרים לחם מהרצפה.

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

שמרן ראה שיש כאלה שמברכים ואינם מבטאים את התיבות כראוי מרוב התרגשות ויש כאלה שמתעכבים בברכה ומקובל אחד האריך בברכה בפני מרן ומרן היה בכל דבר עושה בשער הזריזות ולכן החליט שמכאן ולהבא הוא עצמו יברך ויחסוך את ההמתנה ושאר הדברים, אכתוב בזה מש"כ בזה בשערי יוסף הלכות ברית מילה ושם הבאנו לזה כמה מקורות.

והנה אף שהסנדק מחזיק את התינוק כ"ז הוא בזמן המילה, והוא על רגליו, וכמו שמצינו בכל המקורות של הסנדקאות, וכמ"ש בספר אור זרוע (ח"ב הלכות מילה סימן ק"ז) בזה"ל: מנהג בישראל שהאחד נעשה בעל ברית לתינוק הנימול ותופס אותו על ירכיו, וסמך למנהג זה דאמרינן בשוחר טוב במזמור החזק מגן וצינה א"ל הקב"ה מה אתה עושה לי א"ל אני משבחך בכל אבריי, בראשי אני מודה בתפילתי, בשערות לא תקיפו פאת ראשכם וכו' ברכי אני נעשה ירכיו כשמלים אותו. עכ"ד, וכ"כ בספר הרוקח (סימן ק"ח) סנדיקנים בילדים הנימולים עליהם, היינו שתופס תינוק הנימול וכו' יעו"ש, וכן כתב במהרי"ל (הלכות מילה ס"ק ג') מנהג בישראל שהאחד שנעשה בעל ברית לתינוק לתופסו על ירכיו להמול, וסמך לאותו מנהג דאמר בשוחר טוב דכתיב החזק מגן וצנה (תהלים ל"ה ב') אמר להקב"ה מה שאתה עושה לי אני משבחך בכל אברי, בראשי אני קודה בתפילין בשערי לא תקיפו, בירכי אני עושה סנדקים לילדים הנימולים. וכן כתב בהגהות מיימוניות (הלכות מילה פרק ג' הלכה ה') והו"ד ברמ"א יו"ד סימן רס"ה, וכתב בזה"ל: זה שחומדין ומתאווין לאחוז התינוק בשעה שנימול על הברכיים ולהיות בעל ברית, יש לזה סמך לדבר במדרש שוחר טוב בפסוק כל עצמותי תאמרנה אמר דוד לפני הקב"ה אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם מצות וכו' עד ברכי אני נעשה בהן סנדיקות לילדים בשעת מילה עכ"ל, ומבואר דדוקא בשעת המילה.

ואמנם כמו שיתבאר להלן מדברי הרע"א דיש להחזיקו בשעת הברכות. ויש שנזהרים בזה ע"פ הקבלה.

וכמ"ש בשו"ע סי' קפ"ב ס"ב ובמשנ"ב סי' קפ"ב סק"ד שמנהג העולם שלא לחזר אחר הכוס אם לא שיש לו יין או שאר חמר מדינה בביתו שאז בודאי מצוה מן המובחר לברך על הכוס, ומ"מ היינו דוקא בזימון בשלושה, אבל ביחיד מקילים בזה.

[א.] בשו"ת אבני ישפה (ח"ו סימן לב ענף א') כתב שאף בישיבות לא נהגו לזמן על הכוס של מיץ ענבים, כיון שהוא הוצאה מרובה, ואף שדי בכוס חמר מדינה כל שהוא, ואין בזה ברכה לבטלה, מ"מ כיון שיש לבחורים רק ספר חמר מדינה והוא רק מצוה מן המובחר אין חייבים לטרוח, אבל עכ"פ נכון לעשות כן. ע"ש, ומדבריו מוכח שדי בקפה, וכ"כ בספר הלכות יום ביום ברכות ח"ב עמ' סז שכן נהג הגר"ש דבילצקי זצ"ל.

[ב.] סמכו ע"ד הפוסקים שלא נהגו בכך כיון שיש לסמוך ע"ד הפוסקים שאי"צ כוס וכמ"ש בערוך השולחן (שם סק"א וסק"ג) ובשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סי' נ"ב אות ג') כתב שאפשר שנפסק המנהג.

[ג.] עכ"פ נראה כיון שאין בזמנינו חמר מדינה, כדעת החזו"א ואף לדעות שיש חמר מדינה, יש ספק אם נחשב חמר המדינה, לא נהגו להחמיר בזה. וכן בקפה רק אם הוא חם, ועד שיברך עליו ברכת המזון הרי הוא יתקרב.

[ד.] ביחיד לא נהגו כיון שע"פ הקבלה אין לברך על כוס שאין זימון, וכמ"ש בכה"ח בשם הזוה"ק תרומה דף קנז ע"ב ובפנחס דף רמו ע"א, וכמוכן נראה שע"פ הקבלה יש קפידא דוקא בכוס של יין.

ונפק"מ גם בתשעת הימים למחמירים שלא לשנות יין, שיעשו זימון על חמר מדינה, ולהנ"ל נראה שאין לנהוג כן.

אם הסנדק צריך לברך הברכות **[י.]** מש"כ בעמ' רצו בהערה אם הסנדק צריך לברך את הברכות, וכתב שלמעשה הטעם

יחזקינו ג"כ בשעת הברכה וישתה מן הכוס של יין, ודלא כאותן שנוטלין את הילד מן הסנדק לאחר שנימול, ונותנין אותו לאדם אחר להחזיקו בשעת ברכה והוא שותה כוס של ברכה, דאיהו לאו מזבח יחשב ומה לו לשתות כוס של ברכה זו. עכ"ל. ומבואר מדבריו דרך מחזיק הכוס, אבל לא כתב שם שהסנדק יברך על הכוס. וע"כ בשו"ת אג"מ חיו"ד ח"ג סימן ק', [וכן כתב לדקדק בדברי התורת חיים בשו"ת דברי דוד ח"א חיו"ד סו"ס נז, ובספר עין שמואל סימן ג' אות ט, ובספר התינוק עמ' שמט שכיון שהוא כניסוך, ראוי להקפיד שיהיה יין שכשר לניסוך].

ושוב מצאתי שהביאו משו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן מה, שנהגו הצדיקים להיות מוהל וסנדק, ביחד, וכן מברך הברכות בישיבה ע"ש, אך לא מצאתי הדברים הנ"ל.

ואמנם בספר כל משלאותיך עמ' קטז, הו"ד מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל שסיפר שבפתח תקוה התגורר יהודי שסיפר לו כי הרעק"א היה סנדק של סבו, וכי רע"א הסכים לסנדקאות רק אם יתן לו הכל גם ברכות וכו', ואז יבוא לשובות לעיר, ואבי סבו כיבד את רע"א בסנדקאות גזו, והברית הייתה בשבת, והיה סנדק, והיה לו לברכה שרעק"א היה סנדק שלו. עכ"ל. וכן הובא המעשה הנ"ל בגליון מסביב לשולחן מס' 674, ואפשר לדחוק את המנהג הנ"ל בדברי הרע"א, [וראה לידידי הגאון רבי שמואל כהן שליט"א במח"ס רבים, ירושלים, בקובץ עורי דבורה ח"א סימן ג' אות ג' מה שהאריך בזה בארוכה בביאור דברי הרע"א הנ"ל, ושכן אפשר לבאר בדברי התורת חיים, ושכן אמר הנאמ"ן בפשיטות].

ובספר מטל שמים חלק ה' עמ' תכח כתב שכן היה מנהגו של חמיו הגרע"י זצ"ל שהיה סנדק והיה מחזיק את התינוק גם לברך על הכוס ביישיבה, וכתב שם שאף שנהגו לעמוד המוהל ואבי הבן בברכות המילה וכן המברך על היין, מ"מ מצינו בספר הפרדס שאין חיוב לעמוד בברכת היין מעיקר הדין, ושכן מבואר בספר שבולי הלקט הלכות מילה ע"ש. ושכן כתב

ועוד ראיתי בגליון חוקי חיים בהל' ברית מילה שהביא בשם הבית ישראל להגר"ח קרייזוירטה שביאר על מה שאין רואים שהסנדק מתעשר וכמו שכתב להעיר בביאור הגר"א יו"ד סימן רסה ס"א משום שמחלקים את הסנדקאות לשנים והסגולה היא רק כשמכבד כסנדק וגם בעמידה לברכות. ועוד כתבו שם בגליון הנ"ל בשם הגר"ח קניבסקי זצוק"ל כשהסנדק מתכבד גם בעמידה לברכות יש נוהגין שהסנדק ממשיך לשבת בעת אמירת הברכות שכיון שהוא כבר יושב אינו צריך לעמוד עם התינוק בעת ברכת אשר קידש ידיד וכו' וכתבו שם שיש נוהגין שהוא קם ועומד בשעת אמירת הברכות דכשמו כן הוא, ונהרא נהרא פשטיה. ע"ש, וכן הובא בשם הגר"ח קרייזוירט זצ"ל בספר ברית אברהם הכהן מגדל עוז נחל התשיעי הערה יג. וראה עוד בקובץ ברית אברהם עמ' קא, וכן הביא בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן רצ בנוסח אחר, וכן המנהג בתימן, וכמ"ש בשו"ת עולת יצחק ח"ג חיו"ד סו"ס רלג.

ולגבי הברכות לסנדק, מצינו ברע"א יו"ד סי' רסה על סעיף א' כתב בזה"ל: מברך על הכוס בפה"ג. בת"ח (ספ"י דסנהדרין) כתב דדוקא הסנדק המחזיק הילד על ברכיו בשעת המילה הוא יחזיקנו ג"כ בשעת הברכה וישתה מהכוס יין וע' לקמן (ס"ד בהג"ה). עכ"ל, ומבואר מדברי הרע"א שהסנדק יברך, ואמנם מנהג בני תימן שהסנדק יברך. [ואמנם מדברי השו"ע מבואר שאין קפידא בזה].

ובתורת חיים שם מבואר בזה"ל: ונראה דלכך נוהגים ליתן כוס יין של ברכה לשתות לסנדק, ואין נותנים אותו לתינוק וכו', לפי שהעולה טעונה נסכים שהיו מנסכים יין ע"ג המזבח בשעת ההקרבה, כיון שהילד דומה לקרבן עולה והסנדק דומה למזבח, [כדאיתא בזוה"ק הק' פרשת לך לך דף צד; וכ"כ המהרי"ל הל' מילה דף סו' ע"א] לכך נותנים כוס יין של ברכה בגרונו של סנדק, דהו"ל כמנסך יין על גבי המזבח, וכו', ומהאי נראה דדוקא הסנדק המחזיק את הילד בשעת המילה על ברכיו הוא

בספר הברית עמ' רס שמותר לסנדק להיות מוהל ולמול בישיבה, וכתב שם ששאל כמה פעמים להגרע"י זצ"ל לטעם הדבר שמקפיד בזה, וכתב שם שהשיב שבאשל אברהם מבוטשאטש כתב כי אמירת הברכות עם חלק מהסנדקאות ומשום כך מקפיד לכוון את שניהם יחדיו, עכת"ד, ואמנם לא מצאתי הדברים הנ"ל באשל אברהם.

וכן ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א במח"ס זכר עשה כתב לי בענין הנ"ל בזה"ל: ברעק"א לא כתוב בשם הת"ח שהסנדק יברך, אך הגרע"י הקפיד מאד וביקש תמיד שהוא יברך. והיה אומר שאם הסנדק לא מברך את הברכות, אין הסנדקאות שוה כלום. [כן שמעתי מפיו]. עכ"ד. וכן אמר לי מו"ח הגר"ש יאיר שליט"א שהגרע"י זצ"ל ס"ל שאין עניין בסנדקאות בלא הברכות. [ואמר לו שכן כתוב בספר פקודת אלעזר ולא מצאתי הדברים הנ"ל, אך צ"ל שכוונתו למנחת אלעזר, וכן השיב הגרע"י בשו"ת מעיין אומר ח"ד פרק ז' סימן יג שכן אמר האדמו"ר ממונטקשט שמי שלא מברך כיאלו לא סנדק]. וע"ע בקובץ גם אני אודך חלק ה' בעניני ברית מילה עמ' קלו במאמרו של הגר"ח ש סגל שליט"א ע"ש.

וכן כתב בעין שמואל שם אות ח' בשם הגרע"י זצ"ל שאמר לו בזה"ל: מי שיושב סנדק ואינו מברך על הכוס הרי זה כאילו מל ולא פרע עכ"ל, וכתב שכן נהג הגרע"י באחרית ימיו ע"ש, וכן כתב בספר תורת הברית סוף פרק ו' שכן נהג הגרע"י, [ועוד כתב שם שהגרי"א היה מקפיד לאחוז את התינוק בשעת הברכות בסוף ימיו ע"ש].

וכן כתב בספר מלך שהשלום עמו עמ' 384 שהגרע"י דעתו הייתה שהסנדק יברך הברכות, ברכת הגפן וברכת אשר קידש ידך מבטן, ושכן הייתה דעת הגר"א ע"ש. וכן כתב בקובץ עורי דבורה שם עמ' נה בשם הגרי"ח סימן טוב שליט"א בשם הגרע"י.

ואמנם שוב ראיתי להגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א בספר בדמיק חיי בחלק הסימנים סימן ד' שנראה שמוהל וסנדק חשוב בתורה ויראת שמים דוחה הנן דזריזין מקדימין, וז"ל: דארבא ענין דזריזין מקדימין נמי גדרו להוראה על חביבות המצוה ולא משום המצוה גופיה שנצרכת בתחלת היום וא"ב נמי חביבות המצוה שיהא מוהל וסנדק חשוב כמבואר ברמ"א יור"ד מי' רפד ס"א תה עדיפא דהוי חביבות בפעולת המצוה גופיה וכ"ז למוהל וסנדק מבואר בקדמונים מעלתו באדם חשוב אבל אדם חשוב לברכות או קושר דלא מבואר בפוסקים מעלתו עדיפא ענין דזריזין מקדימין ועמידה לברכות הנקרא סנדק מעומד ולכתחילה מבואר בהגהות רעק"א משמיה דהתורת חיים דשייכא לסנדק יתכן שהוי נמי בכלל הנצרך למעלת הסנדק ומה"מ נמי ריבוי הכנות לדבר מצוה גם כשהוא בלימוד תורה ובסודותיה ורזיה דמצוה העומדת לפניו דמעלתו נשגבה מ"מ כיון שלא הוזכר בפוסקים כדבר הנצרך לנהוג כן אינו דוחה ענין דזריזין מקדימין המבואר להדיא עכ"ל, ויעו"ש עוד מה שהאריך בזה.

למעשה נראה שאין מקור ברור לזה שהסנדק צריך לברך את הברכות, ואולי יש בזה מעליותא, כמו שנהג הגרע"י וכמו שהובא שכך נהג הרע"א, וכ"ש שמי שמכבדים אותו בסנדקאות שאינו יכול לדרוש כן, [וכן הסכים עמי לדינא הגר"ע פריד שליט"א].

ושוב ראיתי בגליון השיעור השבועי (תשפ"ד) שאמר הגר"י יוסף שליט"א שהמוהל בדרך כלל מברך את הברכת המילה, אבל כשמרן זצ"ל היה סנדק היה מברך בעצמו כי עד שיזמינו מישהו ועד שיברך ויגמגמם... זה ביטול תורה, לכן היה מברך מהר ומזרז לשוב ללימודו. עכת"ד. וכן כתב בגליון אשכול יוסף חשון תשע"ט בשם הגר"י זצ"ל שאמר לו שהגרע"י היה נוהג כן משום ביטול תורה, ולכן היה מקפיד לעשות ח"ק על כוס אחת אם תיקון על כוס אחת ע"ש, וכן כתב בספר טבעת יוסף עמ' שנ, והוא ע"פ הנ"ל דאין מקור לזה ברור,

שערי מכתב לספר ילקוט יוסף ברכות כרך ב' יוסף

בספר מגן אבות או"ח עמ' קמב. ואולם כנתבאר שם ברב פעלים האריך להוכיח שאומרים אותו לאו דוקא בשבת.

ואולם בא"ר או"ח סי' קל"ד סק"ד כתב "כתב סדר היום [קריאת התורה] אם לא אמר בריך שמיה בשעת הוצאת ס"ת, יאמר אותו כשפותחין אותו לפני העם, ומשמע אפילו בחול אומרים" אך מאידך הביא דברי האומרים שיש לאומרו רק בשבת, ומ"מ כן נראה בבאר היטב סי' רפב סק"א בשם האריז"ל, ובפמ"ג או"ח סימן קלג א"א סק"ו ובריש סימן רפב, ובשע"ת סו"ס תפח, ובמשנ"ב סי' קל"ד סק"ג וסי' רפב סק"א שנוהגים לאומרו אף בימות החול.

אבל מ"מ נראה שאף שאין חיוב לאומרו, מ"מ במקום שבני ספרד נהגו לאומרו, אין מניעה לאומרו, ויש מעלה לאומרו, ולכן אף ביום חול אפשר להנהיג לומר בריך שמיה. וכמו שנראה בנגיד ומצוה שחרית של שבת שהאריז"ל היה נוהג לאומרו בשחרית של שבת, ואין איסור לאומרו בחול. וכמו שכתב בכה"ח שם, וסיים בזה"ל: וא"כ כיון דליכא איסורא אם אומרו בחול נהרא נהרא ופשטיה, והמנהג בינינו לאומרו בשבת שחרית ומנחה, וביו"ט ור"ה ויום הכיפורים שחרית. עכ"ל. ולכן בודאי אף בן ספרד שמתפלל אם בן אשכנז יכול לאומרו עמהם בימות החול. [ולא יעמוד וידום].

אכל בשחרית פת הבאה בכיסנין לאחר קידושא רבא כשיעור
[ב.] מש"כ בעמ' תקנד שלמעשה אינו צריך לחזור.

אפשר דהיינו דוקא בפת הבאה בכיסנין, אבל אם אכל קוגל איטריות כיון שדינו כתבשיל [ורק בכמה מקומות מצינו לחומרא שדינו כפת, כגון בהפרשת חלה] וברך עליו על המחיה ושכח לומר רצה בברכת המזון בסעודה שניה צריך לחזור ולברך ברכת המזון. ורק בסעודה ג' יוצאים בתבשיל כדאיתא בסי' רצ"א.

וע"ע בילקו"י שובע שמחות ח"ב עמ' עו. וצ"ע. [וכן אמר לי הגר"י משדי שליט"א שאין עניין בזה]. אבל עכ"פ המקפידים בזה יש מקור למנהגם. [וכנ"ל שהגרע"י השיב מחמת דברי התורת חיים, וכנ"ל מדברי חתנו, וכן כתב בקובץ עורי דבורה שם שכן אמר לו הרה"ג משה בן אבו שליט"א שכן הגרע"י אמר לו].

ועכ"פ אלו שנותנים להם סנדק ומתעקשים לקבל את הברכות, אין חיוב לתת להם.

אמירת בריך שמיה בר"ח ובימות החול
[יא.] מש"כ בעמ' שמו בהערה שלמעשה אין לאומרו בחול כיון שקבלת האריז"ל מכרעת. ונראה ממש"כ שלמעשה אין לאומרו בימות החול.

בבא"ח שנה שניה פרשת תולדות הטי"ו וצריך כל אדם לומר בריך שמיה דמארי עלמא בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל, בין בשבת בין ביום טוב בין ביום"כ, ובכסא אליהו כתוב שיאמר אותו גם בר"ח, מפני שגם בר"ח אומרים כתר בקדושת מוסף, ולכן מצי למימר נוסח הנז' בריך כתרך ואתרך, משא"כ בחול אין טעם לאומרו, ומבואר שיש לאומרו רק ביום שמתפללים בו מוסף. וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ג סוד ישראים סימן ח', ובשו"ת יביע אומר ח"ה או"ח סימן ח' אות ד'. ולפי"ז רק בחול המועד יש לאומרו, אבל בחנוכה אין לאומרו. וכן כתב באגרות הראשון לציון חנוכה עמ' רמח. [וכתב שם שאם מתפלל עם בני אשכנז יאמרו עמהם].

ואמנם מצינו באגרות הרמ"ז סימן ט"ו ובספר ניצוצית אורות לחיד"א על הזוה"ק פרשת ויהקל דף רו שאומרים בריך שמיה רק בשבת, וכן נראה במג"א או"ח ריש סימן רפב, שרק ביום שבת אומרים בריך שמיה. וכן נראה בלקט הקציר עמ' קיט אות טו, ובכה"ח סי' קל"ד סק"א כתב להוכיח כן מדברי הזוה"ק שכתב אותו אצל עניני שבת ומה שכתב שמתפחתן תרעי שמייא דרחמין ע"ש, וא"כ הוא רק בשבת, ושכן מבואר בשער הכוונות ובפרי עץ חיים שם ועו. וכן יש נוהגים מבני מרוקו שאומרים רק בשבת ואף בר"ח לא אומרים בריך שמיה, ראה

שערי מכתב לספר יוסף ברכות כרך ב' יוסף

ברית מילה לאחר חצות

יג. מש"כ בעמ' תקפד לגבי ברית מילה לאחר חצות לפי מש"כ באור זרוע ח"ב סי' רעה שמי שעושה ברית מילה לאחר חצות הוא מבזה את המצוה, ואם עושה כן משום ביטול תורה, אינו נקרא מבזה את המצוה.

בשו"ת אבן ישראל להגר"י פ"י זצ"ל ח"ז סימן

ל"ו אות ח' בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דמקור הלכה זו דמבטלין תלמוד תורה לברית מילה מקורו בשלטי גיבורים ריש מסכת מגילה בשם הא"ז ולמד בק"ו ממה דמבטלין ת"ת להוצאת המת כש"כ עבור מצות מילה ותמה מדוע לא הובאה הלכה זו בשו"ע ובפוסקים וכתב הגר"י פ"י זצ"ל להעיר על דבריו די"ל דלכך לא הביאנו הפוסקים משום דדברי הרי"א זצ"ל דשונה מצות הלווית המת דכל אחד שמשותף מקיים בעצמו הלוויית המת משא"כ במילה אין למתאספין שם שום חלק במצות מילה אלא מקיימין ברוב עם הדרת מלך ולזה אין היתר לבטל ת"ת ואבי הבן בודאי כל המצוות

מחויב לקיים אעפ"י שמבטל ת"ת.

ובקונ' דברי שיח עניני ברית מילה עמ' כד הובא שנשאל מרן הגר"ח קנבסקי זצוק"ל, במי שעושה מילה לבנו אם יעשה הברית בשעות הבוקר הרגילות יצטרך לבטל אמירת כמה שיעורים בדף היומי אם כדאי שיעשה את הברית בצהריים, ואין לו מי שימלא את מקומו במסירת השיעורים מחוץ לעיר, והשיב בזה"ל: מצותו לזריזין מקדימין, וא"צ לעשות חשבונות עכ"ד. וכן הו"ד בספר דרך שיחה עמ' סא. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף ברית מילה דיני זריזין מקדימין למצוות.

אך עכ"פ מה שדוחים היום את הברית מילה בשעה 4 לאחר שכל האנשים יגמרו את הברית מילה, הרי מבטלים בזה דינא דגמרא וש"ע שבזה נאמר זריזין מקדימין למצוות.

תנאי בזימון

יד. מש"כ בעמ' תרפז לגבי תנאי בזימון שנכון לכוין שאינו רוצה להצטרף וגם להתחיל כמה רגעים אח"כ.

הנה מצינו כבר מקורות בראשונים שמועיל לעשות תנאי.

בשיטמ"ק ברכות דף מה ע"א כתב שלושה שאכלו כאחת חייבין לזמן, פירוש שרוצים להתחבר יחד לסעודה וכגון דאמרי ניזיל וניכול נהמא בדוכתא פלן או כשהסבו דהויא קביעותא כדאמרינן לעיל, חייבין להצטרף ולזמן יחד, וחובת זימון הוא מפני כבוד הבורא כשהן מתחברין ומתריין זה לזה לברכו, משום ברוב עם הדרת מלך. עכ"ל, ונראה מדבריו שהכל תלוי בכוונה ובצרון, וכן נראה בשיטמ"ק בכתובות דף ח' ע"ב ד"ה כי, וכן נראה במאירי בברכות דף נ' ע"א ד"ה שולחן כתב "שולחן שהיה בו רב עם, ומהדרין שהם מתיראין שמא לא שמעו ברכה כהגן, רשאין עשרה שבהם לייחד עצמן לברכה ולהיות אחד מהן מזמן עליהם לבד וכו' עכ"ל.

ואמנם ממש"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג והובא בב"י סו"ס קצ"ג וז"ל: שנים שאכלו זה בקרן זוית זה וזה אכל בקרן זוית אחר, אבל לא בסדר א', ושאלתי הלכה למעשה למורי גור אריה זצ"ל אם יש להם לזמן יחד אם לא, והשיב לי כן, מאחר דלא נתכוונתו להסב יחד אינם חייבים בזימון, ורשות בידם לחלק עכ"ל, ומבואר מדבריו שלא נתכוונתו להסב ביחד ואמנם אין ראיה בזה כי אפשר שהתם שכל אחד לא אכל בסדר א', אבל אכתי יש להוכיח שהעיקר הוא הכוונה להסב ביחד, וכן נראה בפני יהושע בברכות דף מה ע"א ד"ה משנה וז"ל: כיון דגלו דעתיהו דלא ניחא להו להשתתף ולאכול כאחד, משו"ה אין הנאתו והנאת חבירו מצטרפות דבכה"ג אפילו בברכת המצוות אין אחד מוציא את חבירו עכ"ל,

הברכה להטעימה לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו וכיון שנהגו כן הרי זה כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעותם יחד שקובעים על דעת שלא להצטרף ופטורין מהידור זה. עכ"ל, וכ"כ בסי' רי"ג ס"ו.

וכן כתב בספר אורחות רבינו ח"ג עמ' רב בשם מרן החזו"א. וכן כתב בקצות השלחן (סי' מ"ה ס"ק ג') וז"ל: ואם קבעו מתחלה יחד אלא שבשעת ברכת המוציא ה' דעתם לגמור סעודתם במקום אחר כל אחד במקום מיוחד, מסתבר דרשאין ליחלק. דאין זה קביעות לזימון כיון שהיה דעתם בתחלה להתפרד אח"כ. עכ"ל.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן נו שמועיל להתנות שלא להצטרף לזימון אף אם אוכל בסעודה שמתחייב בזימון וכתב שם שהוא עצה קלה דאלו הרוצים שלא לחכות עד גמר הסעודה שיאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, שאז אף שיושבין בשלחן אחד לא מתחייב בזימון. וכתב להוכיח ממש"כ הרמ"א סי' קצ"ג סעי' ג' שכתב שהטעם המנהג שלא לזמן בבית עכו"ם דאף שקבעו לאכול הוי כאילו אכלו בלא קבע דכיון שיש לחוש ולירא כשישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב לכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, ומבואר שלא מועיל קביעות אכילה אלא בסתם שהוא גם לברך ביחד אבל כשפירשו שאין קביעותן לענין הברכה לברך יחד אלא כל אחד לבדו לא מחייב קביעות כזה בזימון. יעו"ש, וסיים שם לדינא: ויש לסמוך ע"ז למעשה לע"ד כשיש לו צורך והכרח לצאת מחמת שמאחרין טובא והוא צריך להשכים. ולדבריו שיכול לכיון שלא להצטרף וממילא אם ישאר לא יברכו אלו קינו אף שיש עשרה, והוא יהיה לקולא והוא חידוש עצום

וגם יש לעיין ממה שהוכיח מדברי הרמ"א שברמ"א שם כתב הטעם בסו"ד שהוא "ולכן מתחילה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, ולכן אין לשנות המנהג, ואף אם לא היו טעמים אלו מספיקים, מ"מ מאחר דכבר נהגו כן

וכן מצינו להדיא בפרי מגדים סי' קצ"ז משב"ז סק"א שמועיל תנאי שלא להצטרף וז"ל: הוי יודע דאם גמרו סעודתן ובא השלישי, אם אמרו בפירוש שאין רוצין לקבוע אז אין זימון, אע"ג דלא שפיר עבדי דחייבין לחזור אחר זימון כבסימן קצג ס"א אבל אם שתקו ובא השלישי ואכל כזית מחוייבין דהוה קביעות עכ"ל, וכ"כ בספרו ראש יוסף עמ"ס ברכות דף מז ע"א ד"ה רב וז"ל: ואם אכלו שלושתן בשולחן אחד לדידן, ואמרו בפירוש שאין רוצין לקבוע, דרשאין, עכ"ל.

וכן כתב בחכמת שלמה סי' קצ"ג ס"א שמועיל מתחילה לאכול ע"ד שלא להצטרף, וז"ל: נשאלתי אם מתחלה ישבו לאכול ע"ד שיהיו רשאי לחלק אם מותר לחלק. והשבתי דנראה לפענ"ד פשוט דמותר לחלק דהרי כתב המג"א סק"ז דמשמע בגמ' דהיכי דאין אחד מוציא את חבריו בברכת המזון אין רשאי לזמן. והרי להוציא אחד את חבריו ודאי בעינן שיהי' דעתו להצטרף יחד וגם בסי' קצ"ה לקמן איתא בש"ע כגון שנכנסו ע"ד להצטרף, ועיין במג"א שם דדעתו דאפילו בבית אחד בעינן נכנסו ע"ד להצטרף ולכך אף להט"ז החולק שם היינו רק דלא בעינן כוונה בפירוש להצטרף אבל בנכנסו בפירוש ע"ד לחלק ודאי אין מצטרפין בע"כ ואין אחר דעתו כלום וזה ברור ופשוט בדבריו ולמעט בפלוגתא עדיף ודו"ק. עכ"ל.

וכן כתב במקור חיים סימן ר' וז"ל: "ולרווחא דמילתא י"ל מפני שידעו המסובים מעיקרא זה לא הסיבו מעיקרא על דעת להצטרף ליו"ד ובה קיל יו"ד מג'. אבל אין אנו צריכים לזה, דודאי כבוד הבריות דוחה לאו דלא תסור. וכו' יעו"ש.

וכן כתב בשו"ע הרב סי' קס"ז סי"ח וז"ל: וכל מקום שקביעותם מועלת לצרפם לברכה אחת מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך ומכל מקום רשאים הם לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף כמו שיתבאר בסי' רי"ג ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו משום שההמון לא היו נזהרים מלהשיח בין שמיעת

הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד". ושו"ר שכן כתב להוכיח הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל בספר חידושי בתרא על רמ"א סעי' ג') וז"ל: דשאני בדין הרמ"א, דיש סיבה חיובית שלא לקבוע, ולכן עצם הקביעות לא מיחשב, משא"כ במחשבה גרידא בלא סיבה חיובית שלא לקבוע, ממילא מצטרפין, ומטעם זה אין עצה אלא שלא ליטול הידים, וכו' עכ"ל. ובשו"ת משנה הלכות חלק יז סימן נז כתב להאריך בדברי האגרות משה שכיון שבא במיוחד לשמוח בסעודת חתן וכלה אין ראייה שמועיל תנאי משא"כ באכילה על שולחן גוי ע"ש.

ואכן באשל אברהם מבוטשאטש סי' קצ"ג ריש סעיף א' כתב שלא מהני תנאי מתחילה שדעתו להתחלק, וכ"כ בארחות חיים סק"ב, וכן כתב בדעת תורה סי' קצ"ג ס"ב שצ"ע אי מהני, וכתב שם שלמעשה לא יועיל אלא א"כ יהפוך את פניו, וכן הו"ד הגר"י פ"י ש"ל בספר כיצד מזמנים פ"ו הערה טו, וכן כתב בבית ברוך כלל מח סקכ"ה, וכן הו"ד הגר"ק בקובץ אליבא דהלכתא מס' לג עמ' ט.

ואולם למעשה כדברי האגרות משה כן הו"ד הגר"י ש' אלישיב זצ"ל בספר אשרי האיש (או"ח ח"א עמ' ריג) שאפשר להתנות בדעתו שאינו מצטרף כגון בחתונות ע"ש. וכן כתב בספר מאיר עוז חלק ח' עמ' 611 שהשיב לו הגר"ק שבשעת הצורך אפשר לעשות תנאי שלא להצטרף לסועדים. וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' קיד. וכן כתב לדינא מו"ר הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סי' נ"ג) שמועיל לעשות תנאי וכדברי האג"מ שאינו רוצה להצטרף לקביעות עמם.

ושו"ר שכן כתב בשו"ת באר משה ח"ג סימן לב שמועיל תנאי, ואם אפשר לזמן בג' יותר טוב אבל יש בזה על מה לסמוך, וכן כתב לדינא בשו"ת להורות נתן חלק יא סימן קיא אות ב' שמועיל תנאי ואין עליו חיוב זימון, וכן נראה לדינא בשו"ת משנה הלכות חלק טו סימן סז, וכן במה שהובא בשמו בגליון אליבא דהלכתא מס'

לג עמ' ח' טור ב' ע"ש. וכן נראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן סה שמעיקר הדין מועיל תנאי כמו שהאריכו בזה הפוסקים, אך מ"מ אין ראוי להקל ע"י עיצה זו שלא לזמן כלל ועדיף שלפני שמתחיל לאכול יודיע לשנים שמצטרף רק להם, וכשרוצה לצאת הביתה יזמן עם שנים אלו כדי לצאת מצות זימון. יעו"ש. וכן הו"ד השבט הלוי זצ"ל בקובץ אור ישראל חלק כב עמ' פג, שמועיל לבת שלא להיות בתחילת הסעודה ולא בסופה או לשבת ע"מ שלא להצטרף יעו"ש. וכן כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל בספר שובע שמחות פ"א סכ"ב שבמקום שלא יכול להתחיל את סעודתו לאחר שאר הסועדים יתנה, אף בלבו, לפני היכנסו לסעודה, שאין רצונו בשום פנים להיקבע בסעודה זו ולהצטרף עם שאר הסועדים לברך במזמון. יעו"ש.

ברכת האורח בישיבה

טו.] מש"כ בעמ' תרצז לגבי ברכת האורח בישיבה, שנכון לומר אף ההורים משלמים, אך הם ממהרים ללימודם מסתמא הם מוחלים

נראה לומר כמה טעמים שאף בחורי ישיבה יהיו חייבים בברכת האורח מחמת כמה טעמים.

א.] ולגבי בחורי ישיבות יש לומר שכיון שההורים של הבחורים משלמים א"כ אין צריך לומר ברכת האורח, אולם כל מי שבקי בהוצאות הכספים ביישבות, יודע שזה הוצאות מרובות עד למאוד, ולכן סו"ס יש להכיר תודה גם לרה"י שטורח להביא את הכסף או למנהל הישיבה, וכן לתורמים, ולכן חובה גמורה לומר ברכת האורח.

ב.] בשו"ת אור לציון (ח"ב עמ' שה) כתב שבחורים ואברכים שאוכלים בישיבה צריכים לומר בברכת המזון ברכת האורח ויאמרו הרחמן הוא יברך את השולחן וכו' וכן הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה וכו' ויכונו לנדיבים שתרומו סעודה זו. ובמקורות דבריו כתב, כן נראה פשוט שבחורי ישיבות ואברכים חשובים לענין זה כאורחים ויש להם לברך ברכת האורח

אולם לא יאמרו הרחמן יברך את בעה"ב כיון שאין מנהלי המקום נחשבים בעה"ב אלא כגבאים אלא יאמרו את בעלי הסעודה והכוונה לנדיבים שתרמו סעודה זו וראה בשו"ע בסימן ר"א סעיף ג' ובמג"א שם ס"ק ד' בגודל חיוב ברכת האורח, עכ"ד, וכן כתב בספר מאמר יעקב הריח"ס שליט"א בעמ' כט לדינא, ושכן שמע מהאול"צ. ונראה דהוא מיירי באיזה סעודה שתרמו אותה ואוכלים שם בחורים ואברכים, אבל לא כל סעודות הישיבה הם מתרומות, ואף שיש תרומות מהכ"ת שהחלק של התרומות הוא הולך לאכול אולי הוא הולך לצרכי החשמל ושכירות הישיבה ומשכורת הרמ"ם.

אמנם יש לדון דא"צ לומר ע"פ מה שכתבו השו"ע הרב (סימן רא ס"ד) והחיי אדם בנשמת אדם (סי' מו) דאם אין בעל הבית מיסב עמהם אין צריכים לומר ברכת האורח, והוא מדברי הוזה"ק בפרשת בלק, והיינו כיון דהוי כברכת הודאה והיינו דוקא כשמודה לפניו, ולפי"ז בישיבה שאין התורמים נמצאים עמהם, אין צריכים לומר ברכת האורח, והוסיף בשו"ת תורת מאיר (סימן טו אות ג) שאף אם ראש הישיבה נמצא עמהם אין צריכים לומר ברכת האורח כי סו"ס אינו אלא גיזבר על כספי הישיבה, וגדר תקנת ברכת האורח הייתה על בעל הבית דווקא, וכמו שמוכח מנוסח הברכה, וכתב שם שהרי באמת כן מנהג העולם פשוט שבכל אתר ואתר כשחברו שולח לו לביתו סעודה או מיני מאפה שברכתם המוציא ואוכלם בביתו שאין הוא אומר ברכת האורח והיינו הטעם משום שתקנו ברכה זו דוקא כשבעל הבית סועד עמו. והוסיף שם שכ"ש לפי שמ"כ המג"א (סי' רא סק"ה) שאין חיוב לברך את בעל הבית אלא כשמברך על הכוס, וע"ע בשער הציון סקט"ו.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי חלק י"א סימן נא, שכיון שאינו עמהם אין חיוב, וסיים בזה"ל: עכ"פ בנדון כב' בבני ישיבה הדבר נוטה שפטורים עכ"פ מנוסח של האורח (ורק ברכה בעלמא להחזקת טובה), ולענין נשים וקטנים פשיטא לי דפטורים. עכ"ל.

וכן בשו"ת שיח יצחק (עמ' לב, תשובה נה) ענה מן שר התורה הגר"ח ק: לא נהוג לומר, ובדולה ומשקה (עמ' קיז) הובא שענה שלא לומר, וכן ענה להגר"מ אלקמייס והו"ד בשו"ת ויכתוב מרדכי (עמ' שב) ע"ש.

ברכת האורח בן אצל אביו נשוי

טז]. מש"כ בעמ' תש שבן נשוי שמתארח אצל אביו אין מנהגינו לומר ברכת האורח כיון שחשובים כבני ביתו הסמוכים על שולחנו, ואם בכל זאת הבן אומר ברכת האורח "נכון שיאמר הרחמן הוא יברך את אבי מורי בעל הבית הזה ואת אמי מורתי בעלת הבית הזה", והביא בהערה דברי הפוסקים שכתבו שיש לומר, וכתב שמ"מ לא ראינו שנהגו בזה שבד"כ האבא מוחל.

ואמנם לאחר המילה מכת"ר לא ראינו ולא שמענו אינו ראייה,

הנה כתב במג"א סי' רא סק"ב, שאם סמוך על שולחנו צריך לברך ברכת האורח, וכן מבואר בא"ר סק"א, ובשו"ע הרב ס"ד, ובמשנ"ב סק"א וסק"ג, וכן כתב בכה"ח סק"א שאם הוא סמוך על שולחנו חנם או שסעד על שולחן אביו שמברך לאביו ברכת האורח כנהוג עכ"ל, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר וזאת הברכה עמ' קמג אות ד' שטוב שכל בני הבית הסמוכים על שולחן אביהם יברכו זו, וכן כתב בפסק"ת אות א' ובספר שערי הברכה פ"ה הערה קיח.

ואמנם השיב הגר"ח ק"צ"ל בספר דולה ומשקה סוף עמ' קיז שלא נהגו בברכה זו, וכן השיב הגר"ח ק"צ בספר דרך אכילה עמ' מח מדברי המג"א הנ"ל שבני ביתו של אדם נחשבים אורחים לגבי ברכת האורח, והשיב בזה"ל: מה אורחים הילדים שלך צריכים לברך ברכת אורח? ושוב שאלו הרי ככה כתוב במג"א, והשיב הגר"ח ק"צ בזה"ל: לא נוהגים, ע"כ, וביאור דבריו דס"ל שיש לסמוך עמ"כ בשולחן הטהור סי' רא ס"ג "האידינא אין מברכין כלל ברכת בעל הבית המבואר בגמרא ובש"ע כי סומכים על שאומרים הרחמן הוא יברך את בעל הבית כמו שנתברכו אבותינו והכל בכלל, ובזמן הגמרא לא

ברכות סי' ר"א גם לא זכר בזה, וגם בהלכה ברורה סי' ר"א לא כתב בכלל בדיני ברכת האורח אעפ"י שבשאר הדינים האריך הרבה בדברי הפוסקים, וזהו פלא שהרי לכאורה גם בן אצל אביו צריך לומר ברכת האורח כמ"ש בכה"ח.

ואמנם מצאתי בשו"ת מקור נאמן ח"א סימן רפ"ג שהשיב שהספרדים לא נהגו מעולם לברך את ההורים בברכת האורח עכת"ד, והו"ד בקצרה במשנ"ב תפארת סי' ר"א הערה 7, ויש לעיין אם כל מנהג בני ספרד כן, וגם יש לעיין אם בן אצל הוריו לא אומר ברכת האורח כלל גם שהגדיל ועי', [וע"ע בגליון אומרה לשמך מס' 215 שיש מבני ספרד שלא נהגו בברכה זו].

ושוב בספר הליכות ברכות ח"א עמ' תשכד שכתב, אצל בני ספרד לא נהגו הבנים והבנות והרווקים לברך ברכת האורח ולכן לא הודפס הנוסח הנ"ל בסידורים, אך מכיון שאין טעם ברור ומספיק למנהג זה, לכן יש להשתדל לאומרו לפחות בנוסח המקוצר עכ"ל, וסתם במקום שצריך להאריך, שהרי חדא הרי בסידורים של בני ספרד מובא הנוסח של ברכת האורח.

ומ"מ מש"כ שם שיש לומר הנוסח הקצר, כוונתו שיש לחלק לשניים את הנוסח של ברכת האורח המצוי בזמנינו בסידורים, שהחלק הא' הוא "הרחמן הוא יברך את השלחן הזה שאכלנו עליו ויסדר בו כל מעדני עולם ויהיה כשולחנו של אברהם אבינו עליו השלום כל רעב ממנו יאכל וכל צמא ממנו ישתה ואל יחסר ממנו כל טוב לעד ולעולמי עולמים". שלכאורה את הנוסח הנ"ל יש לומר ובזה אתי שפיר למש"כ להקשות שהרי את הנוסח הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה וכו' הוא בניו ואשתו וכו' שהרי לכאורה אינו שייך בבן אצל אביו, ולאמור לכאורה י"ל שיאמר את החלק הראשון, ומ"מ לענ"ד אף אי נימא מי שלא נהג כן לדינא ראוי שיהגה כן מחמת המידות טובות והמוסר וכמו שכתב בשו"ת שבט הלוי חלק יא סימן קנב. לגבי בחורי ישיבות, וראה מה שהארכתי בדגן ברכת האורח לבחורי ישיבה

היו אומרים כלל אלו הרחמן שאומרים בזמננו, וכן שמעתי לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שלמעשה מנהג בני אשכנז לסמוך עמש"כ בשולחן הטהור ומשו"ה לא אומרים בברכת האורח הנוסח המבואר בגמ' בברכות ובשו"ע, ואמנם עי' שער הציון שם סקי"ד וטו שנראה דלא ס"ל לדברי השלחן הטהור, וכן כתב להעיר בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן קכ"ב שמדברי המשנ"ב בסי' ר"א סק"ה נראה שהביא לדברי הלחם חמודות שתמה למה המנהג לשנות מנוסח ברכת בעל הבית שבגמרא, מ"מ מדברי השער הציון סקי"ד משמע שמעיקר הדין יוצאים בהרחמן יעו"ש. וכן כתב בבית ברוך כלל מו סקנ"ב שיוצאים ידי חובה בנוסח הקצר.

ואמנם אף למנהג בני אשכנז כל זה אתי שפיר לפי השיטות הנ"ל, שמשו"ה לא נהגו בברכה זו, ואמנם הו"ד הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל בספר וזאת הברכה עמ' קמג שלדינא ראוי לומר הנוסח יהי רצון שלא יבוש בעל הבית וכו', וכן כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל בספר וזה השלחן ח"א על סימן ר"א שצריך להזהר בזה שהרי הוא מדינא דגמ' ושו"ע. אך למעשה מנהג בני אשכנז שלא לברך ברכה זו.

ומ"מ יש לעיין למנהג בני ספרד שלא אומרים הרחמן הוא יברך את אבי מורי וכו' שלפי"ז חייבים לומר ברכת האורח, אך יש לעיין מנוסח הבקשה "הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה ובעל הסעודה הזאת הוא ובניו ואשתו וכל אשר לו בבנים שיחיו ובכנסים שירבו וכו' ". שהרי אם נוסח הברכה על אביו ואמו א"כ לכאורה היה צריך להיות נוסח אחר, וכן הסכים עמי בראיה זו מו"ר הגר"ע פריד שליט"א, אך יש לעיין מה המקור לתוס' מילים אלו, מלבד הנוסח המובא בגמ' בברכות דף מו' ע"ב.

וכמו כן יש לעיין מה מנהג בני ספרד האם נוהגים כמ"ש בכה"ח לומר ברכת האורח שנמצא אצל אביו שהרי אביו אינו חייב לזונו מגיל שש, ואכן תמיד חשבתי שהמנהג הוא שצריך לומר, אך פלא על שבחזון עובדיה הל' ברכות לא הזכיר דינים אלו, ובילקוט יוסף

שערי התחיל בטעות לברך ברכה אחרונה על בריה יוסף

לכבוד הרה"ג אליהו בארי שליט"א מחשובי האברכים בעיר חדרה.

אודות השאלה מה הדין אם התחיל בטעות לברך ברכה אחרונה על בריה, האם יגמור את הברכה.

בגמ' בברכות לח ע"ב, ששיעור אכילה בכזית, וברי"ף שם שבפחות מכזית, אינו צריך לברך ברכה אחרונה, ודוקא ברכה ראשונה צריך לברך בפחות מכזית כיון שאסור לאדם להנות מהעולם הזה בלא ברכה,

אך יש אופן שאף בפחות מכזית מברך ברכה אחרונה, והוא על בריה, ובירושלמי בברכות פ"ה הלכה א' שרבי יוחנן אכל זית, ובירך עליו ברכה אחרונה, ומבואר שם שלכן אף אם אכל פרידה אחת של ענבים או של רימון, הרי הוא צריך לברך ברכה אחרונה.

ואמנם בתוס' בברכות דף לט ע"א ד"ה בצר, מבואר שדברי הירושלמי הנ"ל חולקים ע"ד הבבלי, ולפי"ז אין הלכה כירושלמי, וכן כתבו בתלמודי ריבנו יונה (דף כז ע"ב מדפי הרי"ף) שדעת הבבלי דלא כירושלמי.

ואולם בתוס' בשם ה"ר יוסף שאין מח' בין הבבלי לירושלמי, שהבבלי מייירי שהוסרו הגרעינים, וא"כ אינו בריה, משא"כ בירושלמי איירי שאכלו עם הגרעינים ומשוי"ה אינו בריה. וכע"ז כתב ברא"ש שם סימן ט"ז, וכע"ז כתב לחלק ברשב"א ברכות שם ד"ה ההוא.

ומ"מ להלכה פסק בשו"ע (סי' ר"י ס"א) שנכון להזהר שלא לאכול בריה כדי שלא להנכס לספק, ולכן עכ"פ אף שאינו לכתחילה, מ"מ בדיעבד רק אם כבר התחיל לברך, ונכנס לבית הספק יגמור את ברכתו. [אף שלכתחילה לא עבדינן ביה ספק ספיקא].

וכן נראה ממש"כ להשיב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סימן לב) באחד שהתחיל לברך על המחיה

וברכת האורח בבית מלון בספרי שערי יוסף הל' בין הזמנים עמ' 216. [שו"ר בספר תנא דבי אליהו בסופו לידידי הגאון רבי אח"א שליט"א שהאריך בדיני ברכת האורח בישיבה וכתב שם באות טו שעכ"פ יש לייעץ שיאמרו ברכת האורח בקצרה].

ברכת הקרונפלקס

יז. מש"כ לגבי קרונפלקס אף שנעשים מתירס הרי הם עשויים מתירס טחון שנהפך להיות כמו קמח ומערבים בו רכיבים שונים ולכן יש לברך עליו שהכל

כיון שלא תליא במח' הבמבה, וגם שנשתנה צורתם לגמרי, וכן הסכמת הפוסקים. כ"כ בשו"ת אג"מ ח"א אבהע"ז סי' קיד ובשו"ת באר משה ח"ב סי' יב ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' לו, ובהלכה ברורה סי' רב עמ' רכב שכן הסכים עמו הגר"ע יוסף זצ"ל, וכן השיב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בתשובה לידידי הרה"ג יוסף דהן מתאריך ח' ניסן תשפ"א וז"ל: משא"כ דוריטוס ואפרופו וקורנלקס אף שנעשה מתירס, אך הם עשויים מתירס טחון שנהפך להיות כמו קמח, ומערבים בו רכיבים שונים לכן יש לברך עליהם שהכל נהיה בדברו ככל תערובת שאינה ניכרת שברכתם שהכל יעו"ש. ואמנם בשו"ת אול"צ ח"ב עמ' שז ובפסקי תשובות סי' רב כתב שאם הם מגרעיני תירס מרודדים, ברכתו האדמה, ע"ש. וכ"כ בספר ברכה נאמנה.

וכן שמעתי ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת לדינא.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

עז. התחיל בטעות לברך ברכה אחרונה על בריה

בס"ד, יום ג' לסדר פרשת בהעלותך ה'תשפ"ה

שערי אכל תותים קפואים ועתה אוכל טריים האם מברכים על זה שהחיינו יוסף

לברך עליהם שהחיינו, [בפרט הנוהגים שלא לברך שהחיינו על ירקות].

ומ"מ בתותים טריים כיון שניכר חידושם, מברכים עליהם שהחיינו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

עט. ברכת שהחיינו על פרי שאינו שמח

בס"ד, מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג

נח' בזה הפוסקים, דעת הגריש"א (אשרי האיש או"ח ח"א עמ' רנח) שיכול לברך שהחיינו כיון שהשמחה מעצם הפרי שהרי הנוסח של הברכה הוא שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, ולכן יכול לברך שהחיינו אף אם לא אוהב את הפרי הזה, ועוד שכיון שכך קבעו חז"ל מסתמא יש לו שמחה, אע"פ שאינו חש את השמחה בפועל, וכ"כ בספר ברכות כהלכתן פי"ז הערה 8 בשם הגרנ"ק, ואולם להלכה נראה שלא יברך, וכמו שכתב במור וקציעה או"ח סי' תלב שביאר דברי הגמ' בעירובין דף מ' ע"ב שברכת שהחיינו אקרא חדתא הוי רשות, דהיינו משום שהדבר תלוי אם נהנה, ולכן רב יהודה בירך, ומשמע דדוקא אם איכא חיובא, אבל אחרים פטורים מלברך משום דלא חביב עליהו כ"כ, ונראה שהברכה תלויה בהנאה, וכן כתב בחיי אדם כלל סב אות ט' שכתב שמה שאין מברכים ברכת שהחיינו על ירקות כיון שאין לו שמחה בהם ע"ש, וכ"כ לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן כה וז"ל: ומי שיודע באמת בנפשו שאינו שמח כלל אסור לו לברך, ע"כ נשמע בין החיים שהיו גדולים וטובים שלא ברכו אלא על ז' המינים, וגם כאלה רק על פירות האילן, והיינו דסתמא זה ה' שמחת לבם, אבל לא על שאר המינים אף על פי שמעיקר הדין על כולם מברכים, ובתנאי ששמח בלבו ואינו משטה עצמו, ומשבח שהקב"ה שהחיה אותו ושזכה לזה, וכל זה לענין ברכת שהחיינו דרשות, דהרשות נתונה רק על

על מזונות וכבר בירך נפשות על המים שימשיך את הברכה כיון שברכה שאינה צריכה דרבנן משא"כ ברכה לבטלה הוא איסור דאורייתא ע"ש, וכ"ש בנ"ד, [ושו"ר שכ"כ בנ"ד בספר נדבת פרץ (ברכות עמ' שצו) שעכ"פ יצא מספק של ברכה לבטלה, וכן על הצד שבנ"ד צריך ברכה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

במח"ס שערי יוסף ושא"ס

עח. אכל תותים קפואים ועתה אוכל טריים האם מברכים על זה שהחיינו

בס"ד, כ"א שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א אודות השאלה האם לברך על תותים טריים שאכל קפואים.

בערוך השולחן סי' רכ"ה סקי"ב כתב "ועל ירק חשוב כמו אוגערקע"ס קאווענע"ס וכיוצא בהם אנו מברכים שהחיינו דאינם מתקיימים מזמן לזמן ואף שבכבוש נתקיימים הוא כל הפירות מתקיימים בכבוש וטעם אחר הוא לגמרי". וכ"כ לדינא בשו"ת באר משה ח"ה ס"ה, וכן נראה בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' לד, וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ד ס"ה, וכן הו"ד הגריש"א בספר פסקי הלכות קול תשס"ו.

וכן נראה במשנ"ב סקי"ח שכתב שמה שאין לברך שהחיינו על ירק המתקיים בבורות כיון שאין ניכר חילוק בין ישן לחדש, משא"כ הכא שניכר ההבדל בין ישן לחדש, וכ"כ בספר שערי תורת הבית עמ' שיג, ולכן בודאי, שאין לברך על פירות קפואים.

אבל פירות שנמצאים כל השנה בקופסאות שימורים או בהקפאה, אך כשהם טריים, יש להם טעם שונה מהפירות הישנים, שאם שמח בהם, אפשר לברך עליהם שהחיינו, כיון שניכר חידושם, בטירותם, [אך יש שנוהגים שלא

תנאי זה ששמח ונהנה וא"כ יש היתר לשבח אפי' דרך ברכה בהזכרת ה'. עכ"ל. וכ"כ לדינא בשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן מג, וביאר בזה מנהג האדמו"ר מצאנז צ"ל ע"ש, וכן נראה לפי מש"כ בשו"ת דברי יציב ח"ז סימן כג שאבותיו הקדושים לא נהגו לברך שהחיינו על פרי החדש, והיינו משום דליכא להם שמחה והנאה, וכן נראה ממש"כ בשו"ת מהרש"ג ח"א חיו"ד סי' רצה סק"ב בשם הגה"ק רצ"ה מזידיטשוב שלא היה מברך על פרי חדש אלא על ענבים ע"ש, וכן הוא בשו"ת חת"ס סימן נה, ובשו"ת משנה שכיר ח"א סי' יח, ובספר טעמי המנהגים ברכות ס"ק ריא בהג"ה, שאדם שאינו נהנה ואינו שמח בפרי החדש אינו מברך שהחיינו.

וכן כתב לדינא בהלכה ברורה חלק יא עמ' שנב כתב שמי שאינו נהנה מחמת הפרי שאינו טעם חביב לו או שהוא מר או חמוץ, לא יברך עליו שהחיינו.

פ. ברכת דיין אמת על הפיגוע הרצחני בירושלים

בס"ד אלול ה'תשפ"ה

אודות השאלה האם צריך לברך ברכת דיין האמת על הבשורות הרעות של הפיגוע הרצחני בירושלים שנהרגו בו ששה יהודים ובתוכם כמה אברכים הי"ד, וישנם הרבה פצועים במצב קשה.

תשובה: אף שמן הדין היה צריך לברך, אך למעשה אין מברכים כיוון שלצערנו הרב אנחנו לא מספיק מצטערים עקב הצרות הרבות האופפות אותנו, אך מי שמצטער הרבה כגון שהם מקרוביו או חבריו או שראה את הפיגוע, ומצטער הרבה יכול לברך ברכת דיין האמת.

מקור: בשו"ע או"ח סי' רכ"ב ס"ב כתב "על שמועות רעות מברך בא"י אמ"ה דיין האמת". ובמשנ"ב סק"א כתב שכיום ממעטים בברכות אלו, וכ"כ בכה"ח סק"ב וכתב שלכן יש לברך בלא שם ומלכות, ולכן נראה שבנ"ד אין

לברך ברכת דיין האמת בשם ומלכות, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים מס' 93 בקונטרס מעלות בית מרון סימן יא שבצרה גדולה שאופפת את כולם אין לברך, שנשאל האם ששמעו מאסון מירון האם צריך לברך ברכת ברוך דיין האמת, בשם ומלכות והסיק לדינא שאין מברכים דיין האמת אלא בשמועה שנוגעת אליו או ברבו מובהק אבל על צרה גם אם היא גדולה לא נהגו לברך בשם ומלכות אבל נהגו לברך ברוך דיין האמת בלא שם ומלכות, וכתב שם שבגמ' בברכות דף נד ע"א וכן בשו"ע או"ח סימן רכב ס"ב שעל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, וכתב בביאור הלכה בד"ה דיין שאין שייך לברך אלא דבר שניתן לו ונתקלקל או נאבד ממנו או החמיץ יינו שדרך בני אדם להצטער בו, ובמשנ"ב סימן רכב סק"ח כתב, והוא הדין אדם כשר שמצטער עליו הרי הוא בכלל שמועות רעות, וכתב שם מיהו העולם שנוהגין לברך בלא שם ומלכות ואינו נכון ועכ"פ תלמיד חכם שמת שצריך להתאונן ולהתמרמר על זה וכן על קרוביו שחייב להתאבל עליהם ודאי יברך בשם ומלכות, ולכן כתב מרן הגרי"ז שרק אם יש לו הפסד ממון או שנפטר אחד מקרוביו שחייב להתאבל מברך בשם ומלכות, וכן בהליכות שלמה (פרק כג הערה מו) שנוהגים לברך רק על רבו מובהק, אבל אדם כשר נוהגים לברך שלא בשם ומלכות.

וכתב שם עוד שיש להוכיח ממש"כ בשו"ע יו"ד סימן שמו סל"ו שקורעין על שמועות רעות כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה שומעו שנגפו לפני אויביהם אפילו לא נהרגו אלא המיעוט שבהם וכו' ומוכח דדוקא בכה"ג צריך לברך ולקרוע יעו"ש, והארכתי בזה בקובץ באר התורה מס' קיז עמ' 32, ומ"מ פשוט שמי שמצטער הרבה או שראה את הפיגוע יכול לברך ברכת דיין האמת בשם ומלכות, וראה מש"כ עוד בספר שערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במלחמה סימן י"ג.

שערי הטוב והמטיב על ארון אמבטיה יוסף

פת, [וכמו שהשיבו כמה תלמידי חכמים שליט"א].

ברכת מזל טוב לרגל הכנס בנו לבר מצוה בכ"ג באייר ה'תשפ"ה.

מקור וטעם עשיית סעודת בר מצוה
לא ברור חיוב עשיית סעודת בר מצוה, ומצינו שנחלקו בזה הפוסקים בגדר חיובה.

ומצינו בפוסקים ב' טעמים עיקרים לסעודת בר מצוה. [ומצינו עוד יותר מכעשרה טעמים, ונתבארו בספרים, ואכמ"ל].

(א). המהרש"ל ביש"ש (ב"ק פ"ז סימן לז) במחצית השקל (סי' רכ"ה סק"ד) כתב שהטעם בזה ע"פ מה דאמרינן בגמ' בב"ק (דף פז ע"א) ובקידושין (דף לא ע"א), שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וכ"כ רבינו אביגדור כהן צדק [ונדפס בקובץ אור ישראל חלק ד' עמ' ט'] וכ"כ רבינו אביגדור הצרפתי (עה"ת בראשית י). וכ"כ בקובץ אור ישראל בשם תלמיד המהר"ם מרוטנברג, [ובמה שהאריך בזה בספר זכרון שמואל (ח"א עמ' תר)].

(ב). במתנות כהונה על המדרש רבה (בראשית פנ"ג י) עה"פ ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, דרב הושע' רבה אמר דנגמל מיצר הרע, וכתב שם שכיון שהגיע יצר טוב עושים סעודה.

למעשה המנהג לעשות סעודה, וכן נפסק בשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט חיו"ד סי' שצ"א סק"ח) שסעודת בר מצוה שעושים האשכנזים סעודת רשות היא ואם מחכנים את הנער לדרוש דינה כסעודת מצוה ע"ש, ובמג"א (או"ח סי' רכ"ה סק"ד) ובחיי אדם (כלל קלג סט"ז). ובחס"ל (שם סקט"ז) ובמשנ"ב (שם סק"ז). ובכה"ח (סי' תקנ"א ס"ק קנח).

חיוב עשיית סעודת בר מצוה בעשרה אנשים ואודות השאלה אם יש חיוב לעשות סעודת בר מצוה בעשרה אנשים, לא מצינו בכך גילוי בדברי הפוסקים להדיא, ורק מצינו לגבי

פא. הטוב והמטיב על ארון אמבטיה

בס"ד, אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מנחם סטוארט שליט"א

אודות השאלה

האם מברכים הטוב והמטיב על חידוש ארון אמבטיה בשירותים בשווי של אלף שח ויש שם אמבטיה מובנית לתינוק או שאינו נחשב דבר שאפשר לברך עליו כיון שהוא תשמיש שנמצא במקום בזוי שאינו חייב במזוזה

נראה שמברכים הטוב והמטיב לנוהגים לברך כמו שמברכים על מכונת כביסה חדשה ואף שתפקידה לכבס בגדים מלוכלכים כיון שהוא כלי חדש ושמח בכך, וכיון ששמח בארון של האמבטיה החדש, יכול לברך הטוב והמטיב.

ואף שאשתו משתמשת בכך, מ"מ כיון שיש לו הנאה מכך יכול לברך, וכמו שנתבאר לגבי ברכת הטוב והמטיב על הנוהגים בכך, [ואמנם בני ספרד לא נהגו לברך הטוב והמטיב, ויש לפטור כן בברכה רביעית בברכת המזון].

פב. סעודת בר מצוה ביום שלאחריו

בס"ד, אסרו חג דפסח, יום א' כ"ב ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי איתמר שנירופי שליט"א, מחברי בית המדרש דתורת חכם, ומגדולי המקורבים לכ"ק האדמו"ר דתורת חכם שליט"א ובמח"ס ים החכמה.

אודות השאלה אם אפשר לעשות סעודת בר מצוה, בבני המשפחה כמה אנשים שיטלו ידים לפני השקיעה, וימשיכו את הסעודה שנערכת לכולם לאחר מכן, [כיון שלא מסתדר לעשות הסעודה ביום הבר מצוה ממש] והאם יש מקור לזה שצריך שעשרה אנשים יטלו

שערי סעודת בר מצוה ביום שלאחריו יוסף

עניין שבסעודת בר מצוה יטלו ידיהם עשרה אנשים לאכילת פת ע"ש, ובספר אור לארבעה עשר, (עמ' כה) וכ"כ גם בספרו אגרתא דחדוותא (חלק לט אגרת תתה) שיש לעשות סעודת בר מצוה בעשרה אנשים ואם יש בסעודה אחרת של אירוסין עשרה, עדיף שילך לסעודת בר מצוה ע"ש, וכ"כ גם בספר יום הבר מצוה (עמ' 29) וכן נקט בפשיטות בשו"ת משנת יוסף (חלק יד סימן קכד).

ובבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה אות יז) כתב בזה"ל: וישתדל לעשות סעודה לאוהבים וריעים ויזמין בה תלמידי חכמים וירבה בסעודה ושמחה כי כיד ה' הטובה עליו, שמסעודה זו יהיה סניגוריא גדולה על ישראל שיאמרו מליצי יושר לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע ראה בניך כמה הם שמחים על אשר נכנסים בעול מצותיך, עכ"ל, ומבואר שיש עניין לעשותה ברוב עם הדרת מלך, [ויסוד הדברים הוא ע"פ מש"כ בזה"ק (זוהר חדש בראשית דף יד ע"א) שרשב"י זמין למארי מתינאת למיכל בסעודתא רבה דעבד להו וכו', ומבואר שרשב"י הזמין את התנאים לאכול בסעודת בר מצוה של בנו רבי אליעזר ע"ש, ואפשר שיש לזה גם סמך לפי מש"כ במסכת סופרים (פי"ח ה"ה) וז"ל: וכן היה מנהג טוב בירושלים וכו' בין י"ג שנה מוליכו ומקרבו לפני כל זקן וזקן כדי לברכו לחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים. עכ"ל, ומשו"ה נהגו לפני הבר מצוה רבים לבקש ברכה מגדולי ישראל עבור הילד, אך עכ"פ בודאי לא מצינו חיוב ברור לעשות סעודת בר מצוה בעשרה.

חיוב אכילת פת בסעודת בר מצוה

ובפשוטו יש חיוב אכילת פת, וכמו שמצינו בכל סעודת מצוה. [ואמנם מצינו בכמה וכמה סעודת מצוה שדנו הפוסקים באריכות, ונתבאר במקומם, לגבי ברית מילה, פדיון הבן, סיום מסכת, סעודת אירוסין, סעודת פורים ועוד].

ואמנם יש אומרים שאין חיוב בעשיית פת, [וכן כתבו הפוסקים מכמה טעמים, א' כיון

סעודת ברית מילה ברמ"א (יו"ד סי' רס"ה סי"ב) שנהגו לעשות סעודת ברית מילה בעשרה. [ויש שדימו שה"ה לסעודת בר מצוה, וכ"כ בפשיטות בספר עיטורי מרדכי (הלכות מגיפת הקורונה עמ' 60)], ואמנם יש לדחות ששאני סעודת ברית מילה, שנאמר בה (בראשית כא ח') "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק" ודרשו חז"ל (מדרש רבה דברים פרשה א' כה) על סעודת ברית מילה, [וכמ"ש בספר זכר דוד (מאמר א' פצ"ו) ובמגדל עוז (נחל ט' יאור יז)] משא"כ בסעודת בר מצוה, שלא נאמר בה משתה גדול.

ומ"מ מצינו בסעודת בר מצוה, במג"א (שם) שכתב, "שמצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשו בנו בר מצוה כיום שנכנס לחופה", וא"כ ה"ה שבכל סעודת נישואין שעושים אותה ברוב עם, [אף שלא מצינו גילוי מפורש, לגבי סעודת נישואין ורק לגבי הקידושין שצריך עשרה כמבואר בשו"ע (אזן העזר סימן לג ס"א)] וא"כ ה"ה בסעודת בר מצוה, וכן נהגו בזמנינו רבים מבני ספרד, ומבני אשכנז, ואמנם לא נהגו לעשותו כמו חתונה, [ובקובץ שואלין דורשין (בהר בחוקתי תשפ"ג) הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל האם יש להקפיד לעשות את סעודת הבר מצוה כמו שעושים בחתונות? והשיב הגר"ש"א לאו דוקא כחתונה ממש אלא כסעודה גדולה וחשובה. עכת"ד].

ומ"מ בשו"ת ברכת ראובן שלמה (ח"ז סימן לח) כתב שכל סעודת מצוה הוא רק שיש בה עשרה אנשים, ע"ש, אך דבריו חידוש עצום, ולא מצינו כן בפוסקים, [וכן כתב להעיר גם בשו"ת ברכת אוריאל חאו"ח סימן כה, וכן השיב הגר"ח"ק בקובץ שו"ת בעניני תפילין ובר מצוה (נאטאן עמ' כז) שנשאל האם צריך להקפיד שיהיה מנין עשרה אנשים בסעודת בר מצוה, והשיב בזה"ל: אין חייבין עכ"ל]. אך מצינו בכמה אחרונים שנקטו בפשיטות שיש לעשות סעודת בר מצוה בעשרה אף אם עושים את הסעודה הגדולה לאחר מכן. [וכן נקט בפשיטות בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' כ"ג), וכ"כ בפסק"ת (ח"ב סי' רכ"ה הערה 55) וכן הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר יבקשו מפיהו (עמ' תקעד) שיש

שערי סעודת בר מצוה ביום שלאחריו יוסף

מצוה עמ' קל) שיש נוהגים כן, וכן הביא בקונ' סעודות בר מצוה שם, שיש נוהגים כן, וכן כתב בספר אור לארבעה עשר (גרוס, סימן ל') בשם הגר"ח"ק שאפשר לעשות סעודה בלילה שאחר יום הבר מצוה, ואי"צ לטרוח לעשות סעודה ביום כיון שבלאו הכי הבר מצוה בלילה, כיון דבקשים הלילה הולך אחר היום, וא"כ מותר לאכול בשר ולשתות יין בלילה שלאחריו אף שחל בשבוע שחל בו עכ"ל. [וציין שם שכן נראה שדמי לקדשים, וכמ"ש בשו"ת דברי מלכאל ח"א סימן ג', בגדר סעודת בר מצוה שלא בזמנה].

ומ"מ המנהג אינו כן. ועכ"פ בשעת הצורך אם נוטלים ההורים ידים כבר ביום סג' בהכי, [ואין חיוב לעשות סעודת בר מצוה דוקא בלילה, אלא אפשר לעשותה ביום, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד בהנהגות הגר"ח מבריסק אות כא), כתב שיש מקפידים לעשות סעודת בר מצוה ביום כיון שיש לו ב' שערות, וע"ע בדבריו עוד (ח"ג סי' קי"ב) וכ"כ בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן כו) שיש שנהגו לעשות סעודת בר מצוה ביום, כיון שאז מניח תפילין, אם לא סמיכנן על חזקה דרובא בדאורייתא, ע"ש, וכ"כ בשו"ת קנה בושם (ח"ד סימן ב') שעדיף לעשות הסעודה ביום כדי לצאת ידי חובת הפוסקים שטעם סעודת בר מצוה על קיום מצות הנחת תפילין ע"ש. ואמנם יש שהקפידו לעשות ביום, וכמו שהו"ד הגר"ח"ק בספר כל משאלותין (עמ' קה)].

ומ"מ אף לאחר זמנה אם דורש בבר מצוה לאחר מכן דינו כסעודת מצוה, [וכמבואר בי"ש"ש (שם) וכ"כ בערוך השולחן (או"ח סי' רכ"ה סק"ד) וכ"כ בקצות השולחן (סי' סה בדי השולחן ס"ו)].

אך עכ"פ לכתחילה יש לעשות הסעודה דוקא ביום הבר מצוה, וכמו שמוכח מדברי הזוה"ק (שם) שכל השמחה היא דוקא ביום זה, כיון שיורדת בו נשמה קדושה, וכמ"ש גם בזוה"ק (שם דף כ' ע"א) וז"ל: ביום חתנותו ביומא דכשר למיעבד פקדוא דאורייתא וכו' והוא מתליסר

שערבה כל שמחה. (שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סי' צ"ה) ב' כיון שדי בשתיית לחיים ומזונות, וכ"כ בספר אורחות רבינו (ח"ה עמ' קנא) ובספר בלבב שלם (עמ' רנו) על האדמו"ר מאשלג זצ"ל שבסעודת בר מצוה היו בה ג' אנשים ואכלו מעט לחם, והוסיף עוד שפעם לא נהגו לעשות בכלל סעודת בר מצוה ע"ש. וכ"כ בספר אוצר בר מצוה (עמ' לה) בשם הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל שאין חיוב לעשות סעודה עם פת, ע"ש, וכן נראה מדברי השי"ר כנסת הגדולה שרק האשכנזים נהגו לעשות סעודת בר מצוה, ובספר אעלה בתמר (מתורת בית ברסק עמ' רח)].

זמן עשיית סעודת בר מצוה באותו יום

ותבנא לדינא בנ"ד אם יש חיוב לעשות סעודת בר מצוה באותו יום, וכן כתב מצינו שכתב בשו"ת חוות יאיר (סימן ע') לגבי סעודת סיום מסכת, שאף יום של אחריו הרי הוא נחשב סעודת מצוה, וכמו ששלמה המלך עשה משתה שבעה ימים, וכמ"ש לגבי ז' ברכות מחמת ההילולא, וא"כ ה"ה בנ"ד. ושוב מצאתי בספר מנהגי וורמיישא (מנהגי בר מצוה) שהמנהג באשכנז היה לעשות סעודות בר מצוה רק בשב"ק אע"פ שנעשה בר מצוה באמצע השבוע, ובסעודה ג' עשו הבר מצוה ע"ש. וכ"כ בשו"ת רבי טיאה וי"ל (סימן ט"ז) שכן המנהג שם, ע"ש. וכ"כ להביא המנהג הנ"ל בשו"ת דברי יציב (סימן רל"ט) וכ"כ בספר לקט קמח החדש (סי' קל"א ס"א) שכן מנהג אמשטרדם. וכ"כ בשו"ת כת"ס (חיו"ד סי' קמ"ח) שכן נהג החת"ס לבניו ע"ש. וכ"כ בקונ' מנהגי בר מצוה שכן נהגו בפרשבורג.

וכן מצינו על בעל התניא [והו"ד בספר לקוטי דיבורים שבט תרצ"ו אות נה] שעשה סעודת בר מצוה לבנו בלילה שאחר יום הבר מצוה וביום הבר מצוה כיבד במזונות ובמשקה, ויש שביארו [קונ' סעודות בר מצוה עמ' טז והו"ד שם] שהוא כמו סעודת חופה שעושים הסעודה בלילה לאחר יום החופה, ע"ש, וכן כתב בספר המנהגים (עמ' עה) שכן מנהג חב"ד, וכ"כ בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סי' רלט) שכן מנהג צאנז, וכן כתב בספר נטעי גבריאל (בר

שערי לעבוד במסעדה שפתוחה בשבת יוסף

פג. לעבוד במסעדה שפתוחה בשבת

בס"ד, י"א אדר ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי חנוך שינלפד שליט"א אודות השאלה אם מותר לעשות בוולט שמביא אוכל שאינו כשר.

מקור איסור לפני עיור

בגמ' בע"ז דף ו' ע"ב איתא "מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח, ת"ל ולפי עור ללא תתן מכשול, והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו, וקעבר משום לפני עור ללא תתן מכשול, הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא". ופירש"י שכיון שהישראל מצד אחד והגוי מצד אחד דכיון דאי לא ייהיב ליה לא מצי שקיל, לכן אין בזה איסור לפני עיור.

תרי עברא דנהרא שיכול להשיג ע"י יהודי

ונח' הפוסקים האם דקאי בתרי עברי דנהרא, אם הוא דוקא יכול להשיג את הדבר האחר ע"י גוי, שבמשנה למלך פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב כתב שכל היתר זה דוקא היכא שיכול להשיג את האיסור ע"י גוי, וכן כתב בברכ"י חו"מ סימן ט' סק"ג.

אבל בכנסת הגדולה יו"ד סי' קנ"ט הגה"ט סק"ג ובפני משה ח"ב סימן קה כתבו שההיתר הוא אף שיכול להשיג ע"י יהודי.

ובשו"ת יחו"ד ח"ג סימן לח כתב בשם החתן סופר ועוד אחרונים שאין בזה משום לפני עיור ללא תתן מכשול אף אם יכול להשיג ע"י יהודי, ומ"מ אף בשו"ת יחו"ד שם לא כתב להתיר אלא במקום שיש צורך פרנסה, ולכן בודאי שלכתחילה לכו"ע אף אם המחלל שבת יכול למצוא דירה אחרת דומה מ"מ לכתחילה צריך להשכיר ליהודי שומר תורה ומצוות, ואם אי אפשר במקום אחר במקום צורך פרנסה יש להתיר.

שנין ולעילא דההוא יומא חובתא על צדיקיא למיעבד חדוותא דליבא כיומא סליק לחופה. עכ"ל, ומשמע שלכתחילה יש לעשות דוקא באותו יום. וכ"כ לדייק בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סימן קלח) ובשו"ת דברי מלכאל (ח"א סימן ג'). וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סימן סח) שעיקר שמחת בר מצוה הוא ביום שנתחנך ונכנס לעול המצות ומה שהיה המנהג בכמה מקומות לעשות בר מצוה דוקא בשבת אפשר שאין העם פנויים מלאכתם בששת ימי המעשה ואין מוכשר להם סעודות גדולות ביום החול, אבל המנהג לעשות הסעודה דוקא בעיתו ובזמנו ע"ש, וכ"כ בספר נוהג כצאן יוסף (עמ' נח) שנוהגים לעשות הסעודה בו ביום דהא אפילו ביום המילה שאינם מכניסו אלא למצוה אחת, והאב נושא עון ופשע וחטא של בנו עושה סעודה ע"ש. וכ"כ בספר נטעי גבריאל (בר מצוה עמ' קכח). [וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן כו) לגבי בר מצוה שנולד בבין השמשות, שכיון שלחומר א"י יש להחשיבו שנעשה גדול ביום שקודם, לגבי הנחת תפילין בברכה וקיום כל המצוות, ולכן יש לשמוח גם ביום זה, אף שלגבי דאורייתא לגבי צירופו למנין ולזימון יש להמתין עד היום שלמחרת ע"ש, ואמנם ספר גאיל תערוג (הלכה עמ' תסז) שיש לעשות סעודת בר מצוה בכה"ג ביום קודם, וע"ע בשו"ת משנת יוסף שם לגבי סעודת בר מצוה שהקדימוה מחמת שחלה בפסח שיש לעשותה בזמנה, ובמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה סימן נה].

תבנא לדינא: בנ"ד כדי לצאת ידי הזוה"ק הנ"ל, אפשר להביא לחיים ומזונות לכל המתפללים לאחר התפילה, ולצאת ידי חובת סעודת בר מצוה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה [עיה"ת] בני ברק

שערי לעבוד במסעדה שפתוחה בשבת יוסף

בישראל שכל אחד מחוייב להפרישו מאיסור משא"כ בעכו"ם וישראל מומר שאין חייב להפרישו. ולפי"ז בישראל שאינו מומר אין חייב להפרישו. וראה בארוכה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קפ"ד שכתב לדון האם יש איסור לפני עיור במחלל שבת במזיד.

ומצינו עוד בדגול מרבבה שם שכתב ע"ד הש"ך בזה"ל: הא ודאי דישראל מומר אע"פ שחטא ישראל הוא וא"כ מה בינו לענין להפרישו מעבירה, אבל נראה לענ"ד כוונת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו כי אם כשעובר בשוגג וכמו קטן אוכל נבילות, אבל בישראל דרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה אפילו אינו מומר דאין מצווה להפרישו, ומומר דנקט הש"ך הוא משום דהפוסקים במומר דבר ומומר מסתמא מזיד הוא, ועוד דכל עובר עבירה במזיד יקרא מומר לאותו דבר עכ"ל.

האם חילונים בזמנינו דינם בלפני עיור כמומרים או כישראל שאינו מומר

ונפק"מ מכל הנ"ל לגבי אינם שומרי תורה ומצוות שבזמנינו, האם דינם בלפני עיור כמומרים או כישראל שאינו מומר, והנה בשו"ת יביע אומר ח"ב חאו"ח סימן טו אות ב' ובאות ג' כתב להאריך שיש היתר להשכיר משרדים לישראלים שמחללים שבת ואין בזה איסור מסייע כיון שדינם כמומרים, ולכן מותר להשכיר להם משרדים, וכן באות ז' כתב שגם הם ישראלים מומרים בהיותם מחללי שבת בפהרסא אם אי אפשר להשפיע עליהם לחדול מחילול שבת ויו"ט נראה שאין איסור להשאירם במשרדיהם וכו' עי"ש, ולאחר מכן צירף בזה עוד צירופים. ולכאורה הוא נפק"מ אי נימא שדין האינם שומרי תורה ומצוות בזמנינו אין דינם כמומרים, אלא בדרך כלל הרבה מהם יש רגש לדת, ותינוקות שנשבו והואיל וישנו בזה נעשה להם כהיתר, [ונתבאר בשערי יוסף הל' טבילת כלים בהרחבה, ובדיני יין נסך ובעוד דוכתי] א"כ לכאורה יש להחמיר בהם כל דיני מסייע.

האם יש איסור מסייע לדבר עבירה בתרי עברא

דנהרא

עוד נחלקו הפוסקים האם יש איסור מסייע לדבר עבירה, היכא דקאי בתרי עברא דנהרא.

שבמרדכי בע"ז (סימן תתא) דבלא קאי בתרי

עברא דנהרא ויכול להשיג את האיסור מבלעדיו מותר לאחר ליתן לו דבר איסור בזה ואין בזה אפילו איסור מדרבנן, ולפי"ז ה"ה הכא דליכא איסורא בזה.

אבל דעת התוס' בשבת דף ג' ע"א ד"ה בא

שכתבו "אפילו לא היה בידו דלא עבר משום לפני עיור וכו' מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאיסור". ולהלכה כתב ברמ"א יו"ד סי' קנ"א ס"א כדעת המרדכי וז"ל: "י"א דהא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודת ע"ז היינו דוקא אם אין להם אחרים כויו"ב או שלא יוכל לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר. (מרדכי) ויש מחמירין (ר"ן ע"ז ותוס' פ"ק דשבת) ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו".

ומצינו בשו"ע או"ח סי' שמ"ז שכתב "פשט ידו

לפנים וחפץ בידו והניחו לתוך יד החבירו העומד בפנים וכו' הוא חייב וחבירו פטור אבל אסור". וכתבו שם במג"א סק"ד ובט"ז לבאר דברי השו"ע שם שכתב לגבי איסור הוצאה שמי שפשט ידו מרה"ר לרה"י וחפץ בידו והניחו לתוך יד חבירו העומד בפנים הוא חייב וחבירו פטור אבל אסור, וכתב שם במג"א וז"ל "דהיינו אסור מדרבנן משום מסיעו בעבירה, אף דלא קעבר משום לפני עור דלא קאי בתרי עברי דנהרא". עכ"ל, ומבואר דדעת המג"א להחמיר כתוס' משום מסייע, ושם מבואר דאף בישראל מומר איכא איסור לפני עיור.

ואולם בש"ך יו"ד שם שלא פליגי בזה הפוסקים

וכו"ע מודום שבעכו"ם ומומר מותר להושיט לו דבר איסור היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא, ומש"כ התוס' לאסור מדרבנן מיירי

שערי לעבוד במסעדה שפתוחה בשבת יוסף

מישרים ח"ב סימן כ' שיש להקל לתת לו אף אם יודע בודאי שלא יברך כי הרי בשעת הנתינה אינו עובר איסור כלל, ע"ש.

ב' במקום איבה, כגון לאורח חשוב שאינו שומר תורה ומצוות. (בספר פאר הדור ח"ג פרק כא הערה מס' 121 בשם החזו"א שיש להתיר כי בכך שאינו מברך עובר על איסור שלא לא תשנא את אחיך בלבבך ע"ש, שו"ת מנח"ש סי' לה, כיון שבלא זה הרי יכשיל אותו בלאו תשנא אותו בלבבך ע"ש, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' י"ז ובח"ח סי' קסו אות ז' מבואר לאיסורא ע"ש. וכן נראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' י"ג שאין היתר אלא א"כ יאמר לו לו ליתן דבר אוכל ומשקה מאחר שאינו מברך, וכל הנ"ל תליא האם מותר לעבור על איסור דרבנן כדי להציל את חבריו מאיסור תורה. ומצינו בחזו"א שביעית סימן יב אות ט' שכתב שמותר לעבור על ספק איסור להציל את חבריו שלא יעבור על לא תשנא ע"ש, ואמנם יש לדון אם באינו שומר תורה ומצוות שייך האיסור הנ"ל, דהא בלאו הכי עובר באיסורים

ג' במקום שמקורו לתורה ויר"ש, בודאי שאין איסור, כגון בבע"ת וכדו'.

ד' במלצר וכדו' שזה עבודתו, אינו בכלל האיסור. ראה במשנ"ב איש מצליח סי' קס"ט.

ה' במקום שיכול להשיג במק"א, וראה ברמ"א יו"ד סי' קנ"א סק"א, כמו שהעלה באשל אברהם סי' קסט שאם המקבל שאינו מברך או אינו נוטל ידיו יכול לעבור את האיסור גם בלא שיתנו לו המאכל דהיינו שיכול לשהיגו במקום אחר אינו עובר איסור כיון דקאי בתרי עברי דנהרא ע"ש, ואולם כבר נח' בזה הפוסקים שבמג"א סי' קסג סק"ב ע"ש ובביאור הגר"א יו"ד סי' קנא אות ח' שאם הפרוסה היא של האוכל רק שהוא מושיטה לו אף שאינו עובר בלפני עיור נחשב כמסייע ביד עוברי עבירה, ואולם בפרי מגדים סי' קסג א"א סק"ב כתב שיש להתיר בזה כיון שהוא איסור דרבנן ויכול לקחו לבד.

איסור לפני עיור לפני זמן האיסור

עוד מצינו בפוסקים שאין איסור לפני עיור לפני זמן האיסור, כן העלה בשו"ת בנין ציון סימן טו שמותר למכור מאכלות אסורות כיון שלא נחשב בזמן האיסור, והוכיח כן מדברי המנשה בע"ז דף נה ע"א שמותר להוליקחבית ריקנית לגת אף שבזה שמושיט לו חבית מסייע לו לעשות בטומאה, ומוכח שאין איסור לסייע רק בשעת העבירה עצמה ע"ש. וכן נראה מבהר"י קורקוס הל' תרומות פ"ב ה"י ע"ש. וכן נראה בחזו"א שביעית סימן יב סק"ט שמותר להביא מרחשה לפני שביעית ע"ש.

איסור לפני עיור להביא אוכל ומשקה למי שלא יברך ולא יטול את ידיו

ובנ"ד שמביא אוכל לחילונים ולא יברך, והנה לגבי איסור לפני עיור להביא לאינו שומר תורה ומצוות אוכל ושתייה ולא יברך, ובשו"ע סי' קס"ט ס"ב כתב שלא יתן לאכול אלא למי שידוע בו שיברך. [ומקור הדברים מבואר במסכת חולין דף קז ע"ב אמר רבי זירא אמר רב לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש א"כ יודע בו שנטל ידיו וכן איתא שם והשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לתוך פיו ע"ש שף וברמב"ם בפ"ו המל' ברכות הי"ט כתב "אסור להאכיל למי שלא נטל ידיו ואע"פ שהוא נותן לתוך פיו". כתב בב"י שם הוא מדברי הרבינו יונה שכתב בסוף פרק אלו דברים "יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שידוע בו שיברך".]

ומ"מ מצינו בזה כמה אופנים להיתרא.

א' אם נותן לעני בתורת צדקה, ואמנם בהאי היתרא נח' הפוסקים אם הוא רק במקום ספק או אף במקום ודאי שלא יברך, שבמג"א שם והו"ד במשנ"ב סק"א כתבו שכל ההיתר הנ"ל הוא דוקא במקום שמסופק אם יברך או לא, ובמחצית השקל שם כתב בשם הא"ר דהיינו דוקא אם לא רוצה לברך מחמת רשעותו אבל אם אינו יודע לברך או שאינו יכול לברך מחמת אונס יכול לתת לו. והוא אף למג"א הנ"ל, ואולם בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' צ"ג ובשו"ת דובב

שערי לעבוד במסעדה שפתוחה בשבת יוסף

ואודות השאלה האם מותר לעבוד במקום שפתוח בשבת. ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שמעתי שיש לאסור בזה, אך לענ"ד יש הרבה מקומות שיש מקום להתיר בזה, כיון שחסר להרבה אנשים פרנסה.

ומצאתי בזה בשו"ת אבני ישפה ח"ז או"ח סי' כד ענף ב' שקשה לומר שיש בזה איסור מסייע כיון שאין המפעל מיוחד לעשיית עבירה כדי שנאמר שהעובד שם נחשב מסייע עוברי עבירה כיון שהוא עובד שם בימות החול, ולכן למעשה מותר לאדם לעבוד במקום שהוא פתוח בשבת כל שהוא מקפיד בעצמו שאינו עובד שם. עכת"ד.

וכ"כ מדנפשיה בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תקח שמותר להיות פועל בימי החול בחנות או מפעל שפועל בשבת כיון שאין כאן מסייע ובפרט שימצאו פועלים אחרים.

ובפרט לפי מש"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קפ"ד שיש כמה צדדים להתיר בזה, ששם נשאל האם מותר להשכיר ביתו ליהודי ספר שמגלח ביום שב"ק בפרהסיא אם עובר משום לפני עיור, והשיב בתו"ד בזה"ל: ועוד נראה דבכל גווני דאיכא משום מסייע היינו דוקא אם בגוף הדבר שנותן לחבירו יעשה בו איסור, אבל הכא הרי לא יעשה האיסור אלא באור שבתוך הבית. עכ"ל. ונתבאר בארוכה דיני וגדרי מסייע בשערי יוסף סי' רמ"ג שאין איסור מסייע שאינו בגוף האיסור, ואינו בזמן האיסור וכמו שכתב בשו"ת כת"ס יו"ד סי' סג.

ולדינא נראה שאין איסור, ויש מחמירים, כיון ששבת היא מקור הברכה ולא ראוי להתפרנס ממקום שאין ברכה בכסף, [ובודאי שאין חשש שנהנה משכר שבת כיון שהכסף מובלע].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ו' במכירה אין איסור לפני עיור, וכמ"ש בשו"ת מהרש"ם ח"ו סימן יא שכתב בשם תשובת רא"מ מרגליות סי' נ"ג שבמכירה אין כלל איסור מסייע ולא נאמר איסור זה אלא במסייע בגופו או בממונו כגון שמשאיל לו חפץ אבל במכרה אין איסור ע"ש, וכע"ז מבואר בשו"ת תורת חסד סימן ה' שהמוכר יגבה את הכסף לפני שנותן לו את המאכל ואז הרי הוא נותן לקונה את המאכל ע"ש. וכן נראה בשו"ע הרב סי' תמ"ז סי"ב. וכן כתב לדינא בשו"ת יחו"ד ח"ז סימן כח שכתב להעיר במה שקונה האוכל במסעדה וכתב שאם מכוין הבעל הבית להקנותו ושם על השולחן שרי ע"ש וראה מש"כ בזה עדו בשו"ת צי"א ח"א סימן לד אות ט' ובחי"ב סימן סז אות א'.

ז' בתינוקות שנשבו בזמנינו כיום שהם אנוסים יש להתיר, ע"פ דברי הש"ך הנ"ל.

ח' אם אינו אוכל מיד, בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן ז האריך בכמה היתרים, והביא מש"כ בשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' פ"ג שיש להקל היכא שנותן לו לאכול ממש ברגע זה וראייתו מדברי רש"י בגיטין דף סא ע"א ד"ה לא תבוא דהוא דוקא בשעת עבירה וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' רה בהערות לסי' קסג.

וגם אם יש ספק אם זה מסעדה כשרה או לא, ועכ"פ הרי הוא מותר וכמו שכתב במהר"ם שיק מצוות רלג אות ג' כתב לדייק מדברי הריטב"א בע"ז דף טו ע"ב שכתב "ליכא לאו דלפני עיור אלא כשנותנו למי ישעשה בו עבירה בודאי, ורבנן אסור אפילו סתמו היכא שיש רגלים לדבר לחשו שיעבור בו זה עבירה ועשו סתמו כפירוש, וכל היכא דאיכא למילתא לקולא דלאו לעבירה בעי ליה אוקמי רבנן אדינא והתירוהו עכ"ל, וכן כתב בשדי חמד מערכת ו' כלל כו אות י' ע"ש, ואמנם מדברי רש"י בע"ז דף ו' ע"ב כתב "שמא יבוא לשתות" ונראה שאף בספק יש איסור לפני עיור, וכן נראה מדברי התוס' שם, וכן כתב להוכיח בשו"ת תורה לשמה סימן קלג מדברי הגמ' בשבת דף צא ע"ב שאסור לתת לקטן חגב חי לשחק עמו שמא יאכלנו ע"ש. וגם אפשר שאף אינו צריך לברר

שערי לקנות ממפעל כתר שמחללים שבת יוסף

בלעך ובפלטה, האם יכול לשים סיר על האש ללא בלעך.

נחלקו הפוסקים האם יש איסור שהייה בגז שאינו גרוף וקטום, בשו"ת פנים מאירות ח"א סו"ס פד כתב שאין איסור שהייה במכונת ספירט, וכתב בזה"ל: אך שראיתי שנותנים הסיר של ט"ע סמוך לחשיכה על כסוי הברזל ונותנים תחתיו משקה חריף שקורין שפירטוס ונותנים פתילה לתוכה ודולק כל הלילה עד למחרתו ביום השבת ולוקחים ע"י גוי הקדירה מעל האש נרא' דזה איסור גמור הוא דזה הוי ממש שיהיה על גבי כירה וכופח דאינו גרוף וקטום דאסור ודמי להא דתנן לא ימלא אדם קדירה עססיות ותורמסין ליתן לתוך התנור ע"ש סמוך לחשיכה וי"א הטעם מפני שדברים שאינן צריכין בישול רב ודעתו עליהם לאכלם לאלתר ומפני כך אף על פי שלא נתבשלו כל עיקר יש לחוש לשמא יחתה אפילו אם ירצה אותם לצורך מחר וכן לא ימלא אדם חבית של מים ויתן לתוך התנור וזה ידוע שגם בישול ה"ט"ע אין צריך בישול רב ודינו ממש כעססיו' ותורמסין וכחבית של מים דאם עשה כן אפילו בשוגג אסורים למוצאי שבת עד בכדי שיעשו ועיי' בטור ובש"ע ס"ס רנ"ד ואין לומר דאין שייך כאן חיתוי דאין כאן גחלים אלא משקה הדולק דהא חזינן דכשמרסין בתוך המשקה הלהב עולה יותר ויש לחוש ג"כ כמו בחיתוי ע"כ נראה ברור דזה איסור גמור' וחייב' חכמי הדור למחות בידם כנלפע"ד, עכ"ל, וכן הו"ד לדינא בשערי תשובה סי' רנ"ד סק"ה, ומבואר מדבריו ששייך איסור שהייה דוקא במכשיר הנ"ל שיש חשש שיחתה ויערבב בתוך המשקה והלהבה תהיה יותר חזקה, ולפי"ז ה"ה בגז לכאורה יש חשש שמא יבוא להגביר את הגז.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קסה נשאל לגבי מכונת מאשינע שמחממים בהם מאכלים ומשקה ע"י נפט עם פתילה רחבה מתחת והיא גבוהה קצת ועל החלל מלמעלה מעמידין כלי המחזיק כפי החלל הזה ומחממין בערש"ק מים ע"י המכונה הזאת ושופכים הרבה נפט לתוכו וע"י זה הוא בוער כל השבת במצב אחד והמים רותחים כל יום השבת ושואבים כל

פד. לקנות ממפעל כתר שמחללים שבת

בס"ד

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א

יש שביררו והחברה שם גוים והפועלים שם גוים

אבל למעשה המפעל נמצא בעיר כרמיאל ומחללים שם שבת ועובדים שם גם יהודים.

ולכן ראוי להחמיר שלא לקנות ממנו כיון שהרי הוא מסייע ומחזק ידי עוברי עבירה.

אך במקום הצורך או שיותר זול, ויש הפרש משמעותי אין חיוב בכך, כיון שאינו מעיקר הדין וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות שבת ח"א.

ואף למחמרים בזה בחברת כתר יכול להיות שהוא קל כיון שהחברה הבורסאית בבעלות גוי אך יש שם בעלי מניות יהודים מסתמא, אך אפשר שאין להם רשות להחליט וממילא מעיקר הדין אין בזה איסור וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות טבילת כלים וריבית בגדר חברה בבעלות בע"מ, ואכמ"ל. ועכ"פ ראוי להחמיר משום איסור מסייע. אבל מעיקר הדין אין איסור וכנתבאר שם.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

פה. איסור שהייה בגז במקום נופש

בס"ד

מנחם אב ה'תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך. אודות השאלה האם אדם שנקתע במקום הנופש בלא

מאירות לא מבואר כן לדינא. ולכן כתב שיש להחמיר בזה ומ"מ כתב שם שאם אדם נוהג היתר גם בלא טס מפסיק מ"מ אין למחות כנגדו שמחלל שבת, כיון שלא ברור שהדבר אסור.

ובשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סי' לב אות ג' הביא דברי המהרש"ג הנ"ל שאע"פ שאין אנו גוזרים גזירות חדשות מדעתנו קשה להחמיר בזה, ומ"מ כתב שיש להתיר בזה ע"פ מש"כ בספר גידולי ציון ח"ט סימן יא שכל הגזירה שמא יחתה דוקא בגחלים שדרכם למעוך, משא"כ בנפש שאין הדבר מצוי שמשנתנה מצב החום אין חשש שמא יבוא להגביר את הגז, ובאות ד' הביא שם שנכון לשים חתיכת טס מתכת שהיו היכר שלא יבוא לחתות.

ובביה"ל סי' רנ"ג ד"ה אפילו, שכתב שמלשון הש"ס והפוסקים שכתבו "שהסיקוהו בקש וגבבא" ומשמע שדוקא לאחר ההיסק בעצים אסור כיון שמשאירים אחריהם גחלים ויש חשש שמא יחתה, אבל בקש שלא משאירים אחריהם גחלים, וכתב שם שנראה "ולפ"ז אפשר דאם הניח הרבה קש שבוער זמן רב אפשר דאסור להשהות עכ"פ בשעה שבוער או אפשר דהש"ס אורחא דמלתא נקט שהיה דרכם להעמיד הקדרה אחרי ההיסק אבל ה"ה בשעה שמסיקים נמי מותר והטעם דבשעה שבוער בלא"ה אין לחוש לחיתוי דלמה ליה לחתות כ"ז כשבוער וא"צ לחתות כ"א בשנכבה וזה אשמעינן דבקש כיון שנכבה לא יועיל חיתוי דכלה גם הגחלת משא"כ גבי גפת ועצים לעולם אסור דיבא לחתות בגחלים אחר שיכלה האש וצ"ע", ולמבואר מדברי הביה"ל שהסתפק בזה שמא אין חשש שהייה במקום שאפשר שימשיך לדלוק ואז אין חשש שמא יחתה, ושמעתי מהגר"ע פריד שליט"א שבגז אף הביה"ל יודה שאין להחמיר בזה, כל שמבושל כמאב"ד, ולכן יהיה מותר להשאיר על הגז אף בלא שום כיסוי ורק להחזיר אסור. ומ"מ שמעתי מהגר"ע"פ שלמעשה אין להתיר בזה רק בשעת הצורך כגון שנתקע במקום נופש בלא בלעך וכדו'.

השבת מהכלי מים לצורך הטע. ונשאל אם יש בזה איסור שהייה. וכתב שם ע"פ המבואר בסי' רנ"ג שיש חשש שמא יחתה והכא נמי יש חשש שמא יחתה ויתקן את הנפט או הפתילה, והסיק שם לדינא שאם אינו טוח בטיט ויש חשש שיגע באש יש בזה חשש שמא יחתה, ורק אם טוח בטיט וסוגרים את הלאמפ במסגרת ומפתח אין איסור שהייה ע"ש. וכן כתב לדינא בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' ע"ו, ומ"מ כתב שם שאם טס של ברזל על הלאמפ שאף אם לא מספיק במעזיבה שהביא המג"א שאינו היכר כיון שהוא שם בכל עת ובכל שעה רק שבחול פתוחים הטבעות שבתנור ובשבת סתומים ואיכא הפסק אבל עכ"פ אין שם דבר חדש, אבל אם טס של ברזל על הלאמפ עדיף טפי ע"ש.

ואולם בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן נ' נשאל על שהייה בלאמפ שלכאורה יש לאסור בזה משום גזירת שמא יחתה שאף במשקה שודלק שייך שמא יחתה וכמו שכתב בפנים מאירות. וכתב שבדיעבד אם יש דבר המפסיק אין בזה איסור שהייה, אבל אם אין דבר המפסיק יש בזה איסור שהייה שמא יחתה.

והביא שם בשו"ת מהרש"ג מש"כ בפנים מאירות שאפילו במשקה שדולק שאין בו גחלים שייך את הגזירה שמא יחתה, וכתב שם שמנ"ל לחדש דין זה שהרי ע"פ הסברא כיון שבהיסק של קש וגבבא לא גזרינן שמא יחתה משום שאין שם גחלים אף שגם בקש ובגבבא יש להב מ"מ לא גזרינן, א"כ נראה דלא גזרינן אלא במקום שיש גחלים, משא"כ במשקה דלוק לא גזרו חכמים, וא"כ אפשר שלא גזר חז"ל משום שמא יחתה, כיון שמדעת עצמינו אין לנו לחדש גזירות רק במקום שמצינו שחז"ל גזרו.

ועוד טעם כתב שם בשו"ת מהרש"ג שאפשר שלהבה של הנפט בלאמפע הרי הוא דומה היסק של קש וגבבה שאף כאן יש במשך כל הזמן שלהבת של הלאמפ, ששם מותר בכל ענין כיון שאין גחלים, וה"ה הכא כיון שאין בהם גחלים אין בהם איסור, ומ"מ כתב שם בשו"ת מהרש"ג שקשה לסמוך על סברא כיון שבפנים

האור שנחלש ע"ש, ובביה"ל סי' רנ"ג ס"א ד"ה אפילו כתב לגבי קש וגבבא בזמן שבוערים שאין חשש חיתוי משום שבוער ולמה לו לחתות ע"ש, וכמו שכתב בשו"ת אור לציון שם שמותר להשהות תבשיל ע"ג אש גבוהה באופן שאין אפשרות להגביהה יותר דהחשש היחיד שיש בזה שמא ינמיך ויעבור על כיבוי ואין לחוש לזה כיון שזה חשש חדש שחז"ל לא חששו לו ואין לנו לגזור גזירות חדשות מדעתנו יעו"ש.

ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' צ"ג האריך בזה טעם להיתרא, כיון שחז"ל גזרו רק שמא יחתה בגחלים, וחז"ל לא גזרו שמא יביא עוד עצים שיגמר האש, כיון שבהגדלת האש היינו לפתוח את נקצבי התינור הגז שיוורש משם הגז וכמו שלהביא עצים אחרים שלא גזרו שלא חששו שיעשה בידים, וכתב שם שאף שהוא דבר קל ויש חשש שמא יעשה כן, מ"מ כיון שלא גזרו בעצים וקש שסמוכים לכירה ה"ה תנורי גז לא היו בכלל הגזירה, ואנו לא מחדשים איסורים, אך מ"מ סיים שם לדינא שאף בלא כיסוי הכפתורים יש להתיר בזה, ודי להתיר רק בכיסוי האש, אך מ"מ טוב לכסות גם את הכפתורים, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה ח"ד חאו"ח סי' עד אות כה, ולא פלוג רבנן וגם יש חשש שמא יבוא לכבות את האש עם מים ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אז נדברו ח"ד סי' כו סק"א, ובחוט שני שבת ח"ב סוף עמ' קטו, ובהלכות שבת בשבת ח"א פ"ה אות טז.

ושמשה [באופן שיש איסור שהייה] בגז, דנו הפוסקים האם צריך לכסות את הכפתורים של הגז מחמת שמא יכבה, וכתב ביבין דעת בסוף הקונ' חסיד אבות יא ד' דף לח ע"א שאין חשש שמא יכבה, וכל החשש הוא שמא יכבה את האש. ע"ש ועוד י"ל לפי מש"כ ברשב"א שע"י כן מגלה שהסיח דעתו מהאש ולא מעוניין בה ולכן אין חשש שמא יחתה בה עוד וכיון שכיסה את האש ממילא אין חיוב לכסות את הכפתורים, וכו' כתב בשו"ת אג"מ שם, ובחזו"ע ובאול"צ כתבו שאף שכפתורי הכיריים אינם מכוסים ג"כ חשיב ככירה קטומה, שכיון שעשה היכר בכיסוי האש, אין צריך היכר נוסף, וכן דעת מרן הגרשז"א במכתב שבסוף

ואולם בחזו"ע שבת ח"א עמ' מח כתב להביא מש"כ הבא"ח בספר ידי חיים עמ' רש כל שהוא דבר חדש שלא היה בימי חז"ל אפילו יש טעם לאסור ולומר שבודאי אם היה זה בזמן חז"ל היו אוסרים אותו, מ"מ אין לנו כוח לגזור מעצמינו ע"ש, ושכן כתב הגרצ"פ פראנק זצ"ל בתשובה שהובאה בשו"ת ציץ אליעזר חלק ב' סימן ז' שכיון שכירת חשמל לא היתה בזמן חז"ל ולא אסרוהו אין בידינו לגזור גזירות מעצמו ע"ש, ולפי"ז כתב שם שלמעשה אין לגזור להשהות על מכונת ספירט או על מנורת נפט או כירה חשמלית, ומ"מ כתב שם בעמ' מט שמ"מ כדי לצאת ידי חובת מרן השו"ע שפסק כהרי"ף והרמב"ם וסייעתם שבודדאי ראוי לנו לחוש ולהחמיר כסברת השו"ע וכמ"ש בביה"ל סי' רנ"ג ס"א, ולכן נכון להחמיר בכירים של כז לתת טס של מתכת או אזבסט להפסיק בין האש לקדירה שהאז הוא כדין כירה קטומה שהותר להשהות עליה שכיון שעשה היכר ע"י נתינת האפר אין חשש שמא יחתה בגחלים, וה"ה לשים פח שהרי הוא היכר וכמו שכתב בשו"ע סי' רנ"ג ס"ג שקדירה ריקנית המפסקת בין הכירה לקדירה הו"ל כמו כירה גו"ק. וכמו שכתב שם בגוף ההלכ בעמ' מד שטוב לניח טס של מתכת להפסיק בין האש לקדירה.

וכן הו"ד הגרב"צ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק יז תשובה ה) שבדיעבד שכירים של גז נחשבים רק כקש וגבבא שאין חומם כ"כ רב כמו כירה בזמנם שהיתה גם אש בצדדים, ע"ש.

העולה כמה טעמים להיתרא. א). לא היה בכלל גזירת חז"ל. ב). שדוקא בגחלים שדרכם למעוך מעט מעט גזרו שמא יחתה משא"כ בדבר שאין מצוי שישתנה מצב החום אין חשש שמא יגביה את הפתילה, ובצירוף מש"כ ביביע אומר שכל איסור שהייה הוא דוקא באש שבזמנם שהיתה הולכת ונחלשת והיה הדרך לחתות כל זמן הבישול משא"כ באש שלנו שאינה נחלשת אין חשש שמא יחתה, וכמו שכתב בביה"ל סי' ער"ה ד"ה אור הנר שהטעם שלהקל לקרוא לאור הלאמ"פ ולא חיישנן לשמא יטה כיון שאין

שערי חזרה בחולה אלצהיימר שנתק את הפלטה יוסף

רוב הפוסקים וכדעת החזו"א, ויש מחמירים שנוהגים כרמ"א והמשנ"ב שלכתחילה אין להתיר בזה, אלא א"כ בשעת הדחק, וכמו שכתב בביה"ל].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס – פה עיה"ת בני ברק

פ. חזרה בחולה אלצהיימר שנתק את הפלטה

שאלה מזעזעת.

חולה באלצ' קם בשבת בבוקר, חשב שזה יום חול, ומשום מה התחיל בסידור הבית. למשל, הוציא את התקע של הפלטה מהשקע. ונשאלה השאלה כשהעבירו לחימום אצל השכנים האם נחשב שהסיר מהאש ואין דעתו להחזיר וא"כ כעת היא הנחה בתחילה בשבת, או שאפשר להניח כ"חזרה", ולהתעלם מדעתו.

תשובה:

בס"ד, ג' אב ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג משה....שליט"א

נראה שבדיעבד אינו נחשב חזרה. מכמה טעמים.

א. מעיקר הדין אין איסור חזרה בפלטה חשמלית.

נראה שאין איסור חזרה בפלטה מחמת ב' הטעמים, א' משום איסור מיחזי כמבשל, ע"פ הנ"ל לגבי איסור שהייה שאין רגילות לבשל על הפלטה נראה דכל הדין מיחזי כמבשל אינו שייך בפלטה חשמלית, כמו שאין שייך בפלטה חשמלית הדין של נתינה בתחילה וכמ"ש מדברי הפוסקים, ב' משום שמא יבוא לחתות, אין חשש כיון שאי אפשר להגביה את החום. וכן הסכימו גדולי הפוסקים בשו"ת אז נדברו ח"ח סימן טז שאין בו חשש חיתוי ולא

ספר מאור השבת (ח"ב מכתב לב אות יא), וכן כתב בשולחן שולחן שלמה סי' רנ"ג ס"ה ג' שאי"צ לכסות את הכפתורים, ואמנם בשו"ת מנחת שלמה שיש לאסור, ומ"מ כנתבאר באג"מ שטוב להחמיר בזה, ולכן נהגו כיום בבלעך שמכסים את הכפתורים.

ולגבי האם מותר להגדיל או להקטין את הלהבה

לאחר הכיסוי, הנה בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"א הערות ס"ג ורי"ז) כתב בשם מרן הגרשז"א זצ"ל שלאחר שהניח את הכיסוי על האש אין להגדיל ולהקטין את הלהבה, וטעמו שהרי כל מעשה הקטימה הוא בשביל שלא יבוא לחתות ולהגדיל את האש וכאן שלאחר הקטימה הרי הוא מגדיל ומקטין את הלהבה הרי הוא מגלה בדעתו שאינו מסיח את דעתו מן האש, וראה עוד בתשובות הגרשז"א שבסוף הספר מאור השבת ח"ב מכתב כה אות א', ואולם לענ"ד יש להעיר בזה שהרי בפרט כל מה שאנו שמים כיסוי אינו מעיקר הדין ורק לחומרא בעלמא היכא שהמאכלים מבושלים כל צורכם ומצטמקים ורע להם, ולכן נראה שאין כל חשש בזה, ועוד שכל הדין דגו"ק חל בשבת.

ובספר מעשה השבת (ח"א פ"ב) הביא ששמע

מזקיני הגרע"י זיע"א שמותר להגדיל ולהקטין את הלהבה לאחר כיסויה ואין בזה משום ביטול הקטימה, וביאר בטעמו שהרי גם מתי שמקטין או מגדיל את הלהבה יש כאן היכר מימות החול יעו"ש, אלא דאין נראה שאי"ז הטעם שהרי יש ששמים בלעך גם בימות החול לפעמים, ואי"ז משום היכר אלא משום כיסוי, אבל מ"מ יש להקל דכל הדין דגו"ק חל בשבת.

תבנא לדינא: כיירים של גז [וכן בפתיליה של

נפט] לכתחילה יש איסור שהייה, מחמת גזירה שמא יבוא לחתות באש, אך כנ"ל שאם האוכל מבושל כמאב"ד מותר לכתחילה להשהותו אף אם האש אינה מכוסה, ובשעת הדחק שאין לו בלעך לכסות את הגז יכול להשהות על האש אף אם האש אינה מכוסה, ולסמוך על דעות הפוסקים שהאש של הגז דינה כקש וגבבא שאין בה חשש שמא יחתה, [כדעת

ובפרט כנ"ל מדברי החזו"א שס"ל שמה דבעינן בחזרה גרופה וקטומה הוא מחמת שמא יחתה, ובפלטה לכו"ע אין חשש שמא יחתה.

ב. יש לסמוך ע"ד הפוסקים שאם בטעות הוריד הסיר של הבוקר, הרי הוא חזרה בטעות, ואין איסור.

כיון שהוא בטעות, וכן כתב בשביתת השבת שהייה סקמ"ז, וכן הו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה סי' רנ"ג סק"כ, ובשו"ת אבן ישראל ח"ב סימן כ' אות ז', ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' קב כתב דהוי כדעתו להחזיר ומותר.

ג. כיון שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכמו שכתבו הפוסקים שיש הפסקת חשמל.

דנו הפוסקים בפלטה שכבתה במהלך השבת האם יכול להעביר את התבשיל לפלטה אחרת, שבגליון רע"א (או"ח סימן רנג ס"ב) כתב שאם אדם אחר הסיר את קדירת חבירו מהאש ועודה בידו אלא שאין דעתו להחזיר, יהיה דינו תלוי במחלוקת הראשונים אם אדם אוסר דבר שאינו שלו. והו"ד בביה"ל סי' רנ"ג, ואולם באבי עזרי (הלכות שבת פ"ג ה"י) כתב לתמוה ע"ד שהרי סו"ס אין לו דעת להחזיר, ואולם הפוסקים כתבו להלכה כדעת רע"א שאם כבתה האש נראה שיש להתיר להעביר לפלטה חשמלית, שכיון שלא היתה דעתו להסירה מן האש, יש לומר שלא פסקה השהייה הראשונה.

ובחזו"ע שבת ח"א עמ' פט העלה שאם כבתה הפלטה של שבת והתבשיל שהוא מבושל כל צרכו חם בחום שהיד סולדת בו מותר להעבירו לפלטה אחרת כדין חזרה מכירה לכירה, ושכן העלה בשו"ת ברית אברהם ח"ב סי' יא ובשו"ת נחלת לוי חאו"ח סימן ח' ע"ש.

וכן הסכימו פוסקי בני אשכנז אלא שבעינן לדיני חזרה, וכן הו"ד החוט שני בספר עם מקדשי שביעי ח"א פרק ג' הערה ס'.

מיחזי כמבשל, וכן כתב בשו"ת באר משה ח"ו קונטרס עלעקטריק ח"א סימן ב' השיב שאין איסור חזרה ע"ג הפלטה כיון שדאין הדרך כלל לבשל בחול על הפלטה ע"ש, וכן כתב בספר זכור ושמור ח"ב עמ' נד שמותר אף להחזיר בכה"ג כיון שהדרך להשתמש עם פלטה הוא רק לחמם ולא לבשל ע"ש, וכן כתב בספר מאור השבת ח"ב עמ' תרנו בשם הגרי"י פישר זצ"ל שפלטה חשמלית שאי אפשר לא להגדיל את האש ולא להנמיך הרי דינה כגרופה וקטומה ומותר בין בשהייה ובין בחזרה ע"ש, וכן כתב בחזו"ע שבת ח"א עמ' נה, ובשו"ת יחו"ד ח"ב סי' מה, וכן כתב בספר שש"כ פ"א סכ"ה, וכן כתב בשו"ת תפלה למשה ח"א סימן ג' אות ד' שכיריים מכוסות בפח או בפלטה חשמלית שלא שייך דין מיחזי כמבשל, וכן כתב לדינא בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רז אות ו' ע"ש, וכ"כ לדינא בילקו"י סי' רנ"ג ס"ב. ועוד שיסוד איסור חזרה הוא רק בכירה ולא בפלטה, וכנ"ל לגבי איסור שהייה בגז, שמעיקר הדין אין בו איסור שהייה, וה"ה הכא.

אך למעשה הסכמת הפוסקים שלכתחילה צריך להחמיר בדיני חזרה שהם מדיני בישול אף בפלטה חשמלית, וכמו שמוכח מדברי הפוסקים. [ולא שייך לומר בזה לא פלוג רבנן, כיון שגזירת חזרה הייתה רק על כירה ולא על פלטה שלא הייתה בזמן חז"ל]. אך בתנאי חזרה שהם מדיני נתינה בתחילה אינם שייכים בפלטה.

ואולם הובא דעת החזו"א שיש בפלטה ובפח מיחזי כמבשל, [וכן השיב הגר"ח ק בתשובות הגר"ח (ח"ב עמ' תרצט) שלא מבין השאלה למה לא שייך בישול יעו"ש], וכן הו"ד הגר"ב צ"א אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' רלז בהערה כתב שיש מיחזי כמבשל בפלטה ובפח שכיון שדרך לבשל כך בחול, ואולם במקום שאין אש או גוף חימום מותר, יעו"ש וכ"כ לדינא בשו"ת מאמר מרדכי ח"ד עמ' נ', ואולם כנ"ל שבמקום שאין הדרך לבשל ע"ז אין שייך בזה מיחזי כמבשל, ואף שיש אנשים בודדים שמבשלים ע"ז, מ"מ כנ"ל כיון שאינו מיועד לבישול, אין בזה חשש מיחזי כמבשל,

שערי הדלקת נרות בתוספת אורה יוסף

סק"י). וכן יש נהגו מבני ספרד. (שהרי לא מצינו בראשונים שהמנהג לא לברך, אלא אדרבא המנהג לברך, ולכן לא אומרים סב"ל כנגד המנהג, שכתבו הראשונים, וכ"כ ביפה ללב ח"ב סק"י, שאם כל אחד מדליק על שולחן מיוחד אין בזה ברכה לבטלה ושכן המנהג, וכ"כ בכה"ח סקנ"ו, שכיון שכן המנהג אין אומרים סב"ל, ובשו"ת שמש ומגן ח"ב או"ח סי' לח, וכ"כ בפסק"ת אות כז). אך למעשה כיון שהשו"ע גילה בדיון זה שהוא סב"ל, אף שהמנהג לא ככה יש לומר בזה סב"ל. וכמ"ש בחזו"ע (ח"א עמ' רג בהערה).

והסכמת הפוסקים שאף לבני אשכנז עדיף שאשה אחת תברך ותוציא את כולם. ומצינו בזה כמה טעמים, א'). כיון שהוא ספק בראשונים, וספק ברכה לבטלה, (של"ה הקדוש שבת פרק נר מצוה אות כה, תורת שבת סק"ד, עולת שבת סק"ה, שו"ת באר משה ח"א סימן יד, שו"ת אז זנדברו ח"ה סו"ס א', הגר"ש וואזנר בקובץ מבית לוי חלק יא עמ' לז, שש"כ פרק מה ס"ט, שבות יצחק פ"ה אות ג' בשם הגריש"א, שו"ת משנה הלכות ח"ה סימן מא, חוט שני ח"ד עמ' סה, הלכות שבת בשבת פ"ד סל"ט). ב'). בזמנינו שיש אור החשמל שאף לבני אשכנז אפשר שהוא תוספת אורה אם לא מכבים את אור החשמל, וכמו שכתב בפמ"ג (א"א סי' רס"ג סק"א) ובשע"ת (שם סק"ד) בשם הפנים מאירות, שאין מברכים על תוספת אורה במקום שלום בית, וה"ה במקום שיש אור החשמל, [וכ"כ בשו"ת חיי הלוי (ח"ב סי' כו), ובחזו"ע שבת (ח"א עמ' רטו) והגרע"פ, והגרמ"מ לובין שליט"א במתנה טובה (עמ' עז)]. ג). עוד נראה לומר כיון שיש ספק במקום ההדלקה בתוספת אורה, במהרי"ל שם מבואר שהוא בכמה זוויות, ולפי"ז אם מדליק הנרות באותו מקום, הרי הוא ברכה לבטלה, ואולם במשנ"ב (שם סקל"ז) בשם המג"א שאין להדליק במנורה שיש לה קנים הרבה, ובפמ"ג כתב שיש לסמוך בזה רק בנשים עניות, ונראה מדברי המשנ"ב שאין חשש להדליק הנרות באותו מקום, אך מדברי המשנ"ב (שם סקמ"ה) נראה פשוט שהמנהג שהיכן

ומ"מ בצירוף השיטות שאין איסור חזרה בפלטה וכנ"ל, ובשעת הדחק לצורך שבת, עכ"פ בדיעבד מותר להעביר.

ובשבת הבאה יראו לשים לב שלא יוכל להוציא השקע.

בברכת התורה

ובשורות טובות ישועות ונחמות

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פז. הדלקת נרות בתוספת אורה

בס"ד, מהדו"ח אלול ה'תשפ"ה, [מרחשון ה'תשפ"ה]

לכבוד הרה"ג עמרם מורסייה שליט"א.

אודות מה ששאל באיזה אופנים לבני ספרד אפשר לברך על תוספת אורה.

יסוד הדברים האם מברכים על תוספת אורה, נסתפקו הראשונים האם מברכים על תוספת אורה, שבאור זרוע (דרשות סימן כ) כתב להסתפק שמא אין מברכים על תוספת אורה בכמה בני אדם שנמצאים באותה בית, וכתב שלמעשה המנהג לברך, וכן הביא הספק בשו"ת מהרי"ל (סי' נ"ג), כתב, שלמעשה המנהג לברך, והטעם כיון "דכל מה דמתוסף אורה יש ביה שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זוויות וזוויות". ולהלכה פסק בשו"ע (סי' רס"ג ס"ח) שכמה אנשים שאוכלים ביחד, בשבת, אף שי"א שכל אחד מבר על מנורה שלו, יש מגמגם בדבר, ולכן "נכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד", (וכ"כ בבא"ח ש"ב פרשת נח הי"א, ובשו"ת אול"צ ח"ב פ"ח תשובה ו', וחזו"ע שבת ח"א עמ' רב, שאם אין חדר מיוחד לא תברך) אך דעת הרמ"א שם שהמנהג למנהג על תוס' אורה, (וכ"כ בח"א כלל ה' סי"ב, ובאשל אברהם בוטשאטש ס"ח, ובקיצור שו"ע סי' עה ס"י, ובמשנ"ב שם סקל"ז, ובערוך השולחן שם

שערי הדלקת נרות בתוספת אורה יוסף

אינה יכולה לברך, אף אם מיחדים לה חדר נפרד, כיון שאינו מקום שלה שמחייב בברכה, ובפרט שדולק שם כבר אור החשמל.

וישנם כמה אופנים שלא מועיל הברכה על תוספת אורה.

(א). נשאלנו עוד אם יש איסור ברכה על תוספת אורה שהנרות שהכלה מדליקה דולקים עד שעה מואחרת, משא"כ הנרות שהחמות מדליקה דולקים רק עד סוף הסעודה, שתוכל לברך כיון שאין כאן ברכה על תוספת אורה.

הנה חיוב ההדלקה שלא יכשל בעץ ואבן לאחר הסעודה, מקיימים דין זה בחשמל, ולכן ראוי והידור וקרוב לחיוב לכבות את אור החשמל לפני ההדלקה, ואח"כ האשה או הבעל ידליקו את אור החשמל, כדי שלא יהיה ברכה לבטלה, ובפרט בזמנינו, ומה שמדליקים נרות כיון שיש בהם גם כבוד ועונג שבת, ולפי"ז אף אם הנרות ידלקו לאחר הסעודה, כיון שכבר החמות הדליקה את החשמל, א"כ שפיר אף מה שמדליקה בערב שבת שידלק אח"כ הרי הוא ברכה על תוספת אורה.

ואף שראה לחכם אחד שכתב בכה"ג לברך, הוא חידוש עצום, ולא מצאנו כן בדברי הפוסקים, ובפרט שהוא ספק איסור ברכה לבטלה, וכמו שכתב בשו"ע סי' רס"ג ס"ח שהרי הוא נכון להזהר בספק ברכות, ובפרט כל מה שבנות אשכנז נוהגות לברך על תוספת אורה הוא רק ממנהג, וכתבו הפוסקים שאף לבנות אשכנז החמות או האמא תברך ותוציא את הבנות, וה"ה הכא שאין לברך, אלא תשמע הברכות מחמותה ושומע כעונה, ואין אנו צריכים להכניס את עצמנו לספיקות.

ובפרט לפוסקים שכתבו שהטעם שתכבה החשמל דאל"כ מברכים על תוספת אורה, וא"כ כיון שהחשמל דולק והחובת ביתא כבר של אם הבית כבר קיימת, א"כ תו לא שייך שוב לברך.

שמברכים משום תוספת אורה, כל אשה מברך במקום אחר בפני עצמו שראוי לתשמיש.

ומה שהביא שהגרע"י נשאל אם אפשר לשתי נשים ספרדיות לברך להדליק נר של שבת ואח"כ להדליק ביחד את כל אחת את הנרות שלו, שהרי זה ברכה על תוספת אורה, והשיב הגרע"י שאי אפשר לצמצם.

ואמנם כבר בערוך השולחן סי' רס"ג סק"ו שכתב שיש אופן שאף לדעת השו"ע אפשר לברך אם כולם מדליקות ביחד, וז"ל: ביאור הדברים נ"ל דאם באו להדליק בבית אחת הכל מודים שכולם יכולים להדליק ולברך כמו כל המצות המוטל על כל אחד מישראל וכמו נר חנוכה אמנם כשאחד בירך מקודם ואח"כ בא אחר להדליק ס"ל לדיעה שנייה דאולי יש בזה ברכה לבטלה דבכאן לא חלה החיוב על השני דכיון דעיקר המצוה היא בשביל האור ובכאן כבר יש אור ונהי שמוטלת עליו המצוה מ"מ כאן א"א לו לקיים מצוה זו ודיעה ראשונה סוברת דמיקרי שגם הוא מקיים מצוה זו לפי שבריו הנרות יתרבה האור וכל מה שנתוסף אורה יש בזה הגדלת המצוה שלום בית ושמחה יתירה ואנחנו תופסים כדיעה זו ורבינו הב"י חשש לדיעה השנייה. עכ"ל. אך למעשה לא נפסק כדבריו, ובפרט שאף לבני אשכנז לכתחילה יש לצאת מבעלת הבית, וכנ"ל.

ומ"מ אף לבני ספרד המתארחים יכולים לברך על הנרות, בחדר שינה המיוחד לזוג המתארחים ונחשב מיוחד, רק אם לא נכנסים ללא רשות לחדר. ומצינו שנח' הפוסקים, האם בעל הבית נכנס לקחת בגדים וכו', נחשב לחדר מיוחד, שבשו"ע הרב (סי' רס"ג ס"ט) וכ"כ במסגרת השולחן (על קיצור שו"ע סי' עה סק"ט) וכ"כ מדנפשיה בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ח תשובה ו') כתב שאינו נחשב חדר המיוחד לה, אבל בחובת הדר (הדלקת נרות הערה לג) כתב שנחשב חדר מיוחד לה, ולמעשה נראה הגדר בזה כל שלא נכנסים לחדר בלא רשות, אף אם נכנסים לקחת בגדים וכדו'. (וכמ"ש באול"צ שם, ועי' בהליכו"ש ח"א עמ' ח). ומ"מ במטבח

שערי הדלקת נרות בתוספת אורה יוסף

מדליקה שם, ואם אי אפשר להדליק בשום מקום תדליק בלא ברכה על יד חמותה. [ומדבריו נראה דלכתחילה יש לחזור אחר ההדלקה בברכה, וכדין עשיית מצוה בלא ברכה, אך למעשה אם יוצאת בברכה מחמותה אין בזה חשש].

וכן הובא (בהלכה ובאגדה שבת) שהגאון רבי יצחק יוסף שליט"א אמר שכן הורה הגרע"י לאשתו להדליק במטבח בברכה שמשמשים בו ולא הדליקו בו רק שלכתחילה בעלת הבית מדליקה במקום שאוכלים והאורחת מדליקה במקום שישנים אבל כשאי אפשר מדליקה בחדר אחר שמשמשים בו שבת. עכ"ד.

וכן שמעתי בשם הגר"י יוסף שליט"א שהורה (כסלו תשפ"ה) שיכולה להדליק במטבח בברכה, [ולפני 15 שנה השיב שיכולה להדליק שם כיון שעושים תשמישים במטבח לצורך האכילה].

ואמנם יל"ע בזה דאכתי איכא חובת הבית וכמבואר בבית"ל ס"י רס"ג ס"ו, וזה קיימא על בעלת הבית. וממילא כיצד תברך על תוספת אורה, וצ"ל כיון שיש לה חדר מיוחד ממילא יש לה גם חיוב, וממילא במקום שתכבה את החשמל ואין שום אור הנרות דולק יכולה לברך. ויש לבאר דהגרע"י זצ"ל לשיטתו בזה לגבי בחורי ישיבות שחייבים בהדלקה, אף שמדליקים עליהם במקום השינה, כיון שיש להם חובת הבית בפני עצמם, ולפי"ז אם שייכא הא בהא, לדעות הפוסקים שאין חיוב בבחורי ישיבה ה"ה הכא שאי אפשר להדליק נרות שבת בברכה במטבח, אם אי אפשר להדליק בחדר שינה. כיון שבאוכל לא חלוקים בעיסתם והמטבח דינו כמו מקום אכילה שאפשר להדליק כמבואר במג"א ובמשנ"ב.

וכן נראה לפי מש"כ בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן נא שאין חיוב ברכת הנר אלא שיש שני חיובים ביחד א' חיוב גברא ושלוש בית, ושמדליקים עליו בביתו, אז חיוב גברא יצא, ונשאר חיוב ביתא שלא יכשל, וממילא ע"ז לא

אלא א"כ ייחדו לה חדר, בפני עצמו, שאז יש מקילים להדליק בפני עצמה במטבח ולברך שם, אך גם זהו חידוש עצום, שיש לומר בו ספק ברכות להקל.

ואמנם לפי הסברות שיש להקל שלא נעשה החשמל לכבוד שבת, ואין בו כוונה כעין מש"כ בראבי"ה סימן קצ"ט, א"כ יש כאן קולא לברך, אך מ"מ הינו דוקא היכא דאיכא חיוב משא"כ היכא שמתארח ואין לו מיוחדים לו חדר בודאי שאין מקום לברך. וכ"ש שיש כבר אור במקום אכילה, וכן נראה בחוט שני שבת ח"ד עמ' סו. וכן נראה לדברי הערוך השולחן דלעיל.

ב). נשאלנו להוסיף שמן יותר בנרות שבת האם לכו"ע יכול לברך על תוספת אורה, וחכ"א השיב שאפשר לברך שהרי הוא נחשב לצורך מצוה, ואמנם חידוש עצום וסו"ס הרי הוא תוספת אורה, ובכלל דעות הראשונים שנ"ל שאי אפשר לברך.

ג). להדליק לפני האמא כיון שלפי ההלכה אין לברך על תוספת אורה [אף לבני אשכנז, אלא לצאת מהאמא], וא"כ יש לחוש בזה לברכה לבטלה.

ונשאלנו עוד האם אשה מבנות ספרד שמתארכת אצל חמותה האם יכולה להדליק במטבח ולכבות את האור קודם כי לא יכולה להדליק בחדר שינה מחמת שריפה שישחקו הילדים הקטנים בנרות.

לענ"ד לכאורה הרי הוא ברכה לבטלה, כיון שאין זה חדר המיוחד לה, והיא אינה חייבת בברכה, כיון שהחובה להדליק במטבח היא חובת הבית המוטלת על בעל הבית, ולא על המתארכת, ולכן אשה שמתארכת אצל חמותה אינה יכולה להדליק בברכה.

ואמנם יש שהביאו שבשעת הדחק שהחדר קטן וחוששים לשריפה תדליק את בנרות במטבח או בחדר אחר שאין בעלת הבית

תקנו ברכה ע"ש, והו"ד בקצרה, בריש הדברים בגדר חיוב הדלקת נרות שבת, ולפי"ז אם אין חיוב ברכה ה"ה שאין לברך, ואמנם לפי מש"כ בחזו"ע שיש חיוב ברכה על בחורי ישיבה על שלא יכשל, ה"ה הכא, ואמנם לפי החילוק שכתבתנו בדעת החזו"ע שיש לחלק ששאני התם שאכלו אצל אחרים, ה"ה הכא ויל"ע.

ועוד נראה שקשה לברך על תוספת אורה במטבח, וכמו שכתב בספר משנת יוסף סוגיות הש"ס או"ח ח"א סימן יא אות ג' וד' ע"ש. ובשו"ת משנת יוסף ח"ד סימן לד ע"ש.

ומה שיש לדון בכל זה שהוא ספק ברכות להקל במצוה, והא בכה"ג קימ"ל כשיטת הרידב"ז שלא אמרין ספק ברכות להקל, יל"ע דאינו ספק בגוף המצוה, אלא בחיוב, וכיון שמתקיים כאן המצוה, לא שייך לברך, וכ"ש אם אפשר לצאת מאחרים. ושוב שמעתי שהגר"י משדי שליט"א הורה שלא לברך בכה"ג.

לכאורה י"ל שעדיף שלא להכנס לספיקות, א' ספק אם לברך, ב' ספק אם נחשב חדר המיוחד, ג' צריך חדר מיוחד לכל השבת, וזה הערמה, ובפרט שכאן השו"ע כתב להזהר מאיסור ברכה לבטלה והראשונים הסתפקו בזה, ולא שייך בזה ספק במצוה ע"פ הרדב"ז, וכנתבאר במק"א דלא בכל דוכתא אמרין כדברי הרידב"ז, ובפרט שאפשר לצאת יד"ח בברכת הדלקת נרות מחמותה או מאמה.

במנהג הנשים מבנות אשכנז שמברכות על תוספת אורה

ומש"כ בגליון שמנהג נשות בני אשכנז לברך על נרות שבת אף בתוספת אורה, ואין לנהוג כן.

אמנם יש מיישבים שכן המנהג, וכמו שכתב הרמ"א, וכמו שכתב באשל באברהם בוטשאטש סימן רסג סק"ח וז"ל: אודות הברכות דכמה נשים על שלחן אחד, ב' נרות לזו בסמוך לב' נרות לזו, שכתב באו"ח [סימן] רס"ג [סעיף ח] בהגה שהמנהג לברך, נראה שגם הב"י ז"ל [בשו"ע] יודה שכשכבר נהגו כן אין עוד חשש

פתחון פה על זה, וכמו שכתבתי במקומות רבים שעל ברכה שהונהגה אין עליה שום חשש ברכה לבטלה בשום צד. ושייך בזה אשר קדשנו במצוותיו וצונו, כיון שהוא מצוה דנשים מוחזקת מהאמהות ז"ל הקדושות והלאה, וכבר קבעו חובה על עצמם שלא תהיה שום אשה שנישאת פעם אחת לאיש בלי הדלקת ב' נרות, פשיטא ששייך בזה וצונו לכולי עלמא. וגם במנורה אחת אין קפידא: עכ"ל, וכן הו"ד הגרשז"א בשש"כ פרק מג הערה קעא וז"ל: וגם נראה דכין שכל הנשים הנשואות מקפידות מאוד על מצוה זו לכן אפשר שגם נעשה כמנהג חשוב להוסיף נרות כאלה לשם מצוה ולברך ע"ז כמו שמבכים על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת, גם לדעת הב"י שאין מברכים על הלל בר"ח והכי נמי במנהג חשובה זה אף שמעיקר הדין הוא נקבע להנאת אורה גם קבלו על עצמן הדלקת נרות לכבוד שבת בכל אופן שהוא, עכ"ד, ובתיקונים ומילואים הוסיף הגרשז"א בזה"ל: ולכן גם זוגות הבאים לשבת לבית הורים מדליקים ומברכים, אעפ"י שהם אוכלים על שולחן, ולא חוששים לברכה לבטלה, אעפ"י שמעיקר הדין הן פטורות מהדלקת נרות. עכ"ל. וע"ע בשו"ת ויצב אברהם שבת סימן יא עמ' נז מש"כ ליישב בזה ובספר בירורי חיים ח"ו סימן ד'.

והגר"ח רבינוביץ שליט"א אמר לי שקשה לומר לנשים לנהוג כן לצאת בברכה מאמא או חמותה.

פת. שיעור המעכב בשתייה בקידוש

בס"ד, כ"ד כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יצחק דיוה שליט"א.

בגמ' בעירובין דף מ' ע"ב איתא "המברך צריך שיטעום", ובגמ' בפסחים דף קז ע"א המקדש אם טעם מלוא לוגמיו יצא, ואם לאו לא יצא.

שערי האם הקידוש בזמנינו מרפא את עייפות הברכיים יוסף

ובשער הציון שם סקנ"ג טשכן נראה בתוספת שבת ובש"ע הרב, ובשער הציון שם סקע"ג נקט דהוא לעיכובא, וכן נראה בביה"ל שם ד"ה צריך שכתב שאפילו בדיעבד הוא לעיכובא, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סימן יא אות כג, ובחזו"ע שבת ח"ב עמ' נו, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן קסד.

ואמנם בבית מאיר יו"ד סי' רס"ה ד"ה ג"ה, שיצא יד"ח, ע"ש היטב, וכן כתב בערוך השולחן סי' רע"א סק"ל וסקל"ז וסקל"ח שאף שלכתחילה המצוה כתיקונה לשתות, אבל מ"מ יצא יד"ח קידוש, וכן נראה בכה"ח סקפ"ב בשם הטור אלא שכתב שהב"י פירש דהיינו שלא יצא המצוה כתקנה, ע"ש, ולפי"ז כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ' תשובה ז' שבדיעבד אינו מעכב בקידוש, ובהערה שם כתב שעכ"פ טוב לשמוע מאחר, אך להלכה נראה שצריך לחזור ולקדש כמבואר בדברי הגמ' שהוא לעיכובא. ובב"י שם על הדין הנ"ל לא מצינו שכתב לפרש שלא יצא המצוה תיקנה, ורק קאי על הדין ששתה מכוס אחר, אבל אם לא טעם כלום בודאי שהוא לעיכובא.

ונפק"מ מכל הנ"ל שאדם שאינו יודע שאינו יכול לשתות אלא מעט, שאם אין לו משהו אחר שיקדש לו שיקדש על הפת כמבואר בשו"ע סי' רע"ב ס"ט. ואמנם בשו"ת אור לציון שם תשובה כג בהערה כתב שבכה"ג טוב יותר שיטול ידיו ויברך על נטילת ידים והמוציא על הפת ולא יטעום מהפת ויאחזז הכוס בידו ויברך ברכת הקידוש ויטעם מעט מן הפת ויברך בורא פרי הגפן ויטעם מן היין. ויל"ע אם לדינא, אכן צריך לומר את העיצה הנ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

פ.ט. האם הקידוש בזמנינו מרפא את עייפות הברכיים

בס"ד

ונחלקו הראשונים בחובת הטעימה, לגבי שאר ברכות, שברבינו דוד בפסחים והר"ן והמהר"ם חלאווה כתבו שבכל הכוסות צריך שיטעום מלא לוגמיו, ודעת הרשב"א שרק בקידוש מעכב, ע"ש, ועכ"פ מבואר שלכו"ע בקידוש מעכב.

ושיעור השתיה, נחלקו הראשונים עם הגאונים שרב עמרם גאון ורב צמח גאון ס"ל שיש לשתות רביעית, והו"ד בספר העיתים סימן קמא, ואולם דעת הראשונים שמספיק לשתות בשיעור מלוא לוגמיו כל שיסלקנו לצד אחד בפיו כמבואר ברא"ש בפסחים פ"י סימן יח והריא"ז בשלטי גיבורים פסחים דף כב ע"ב אות ג', וכן פסקו בטור ובשו"ע סי' רע"א סי"ג.

ובשיעור מלוא לוגמיו, כתבו הפוסקים שהוא שיעור רוב רביעית באדם בינוני, כמבואר בשו"ע סי' קצ ס"ג ובסי' רע"א סי"ג, ובלבוש סי"ג ובחיי אדם כלל ו' סט"ו ובשו"ע הרב סקכ"ד. ובמשנ"ב שם סקס"ז בביה"ל סי' רע"א סי"ג ד"ה והוא רובו, עולה דהיינו דוקא באדם בינוני אבל באדם גדול משערינן כמלוא לוגמיו שלו.

ובשיעור מלוא לוגמיו בזמנינו, ישנם כמה דעות בפוסקים, ולמעשה הוא בין 50 סמ"ק ל60 סמ"ק,

ומ"מ לדברי המשנ"ב שיש להחמיר קידוש בליל שבת, שיעור רביעית לפי הגר"ח נאה הוא 86 סמ"ק (שיעורי תורה סימן ג' אות ו') [ויש אומרים 80 סמ"ק (חזו"ע שבת ח"ב עמ' נג) [ולפי החזו"א הוא 150 סמ"ק (שיעורי המצוות אות יח).

ומ"מ לגבי השאלה אם לא שיהיה שיעור רביעית, שבשו"ע לא מבואר שלא יצא בכה"ג, אך בפשטות נראה שלא יצא כמבואר בגמרא, וכמו שמתבאר שם להדיא בדברי הב"י [ולכן השו"ע לא טרח לכותבו, וכן נראה מפשטות דברי המשנ"ב שם] וכן כתב בקיצור שו"ע סימן עז ס"ט, וכן כתב במשנ"ב ס"ק סד,

אודות השאלה האם בזמנינו שלא עושים קידוש בבית הכנסת, האם הקידוש מרפא את עייפות הברכים.

מקור הדברים הוא בב"י סי' רס"ט ובדרכי משה סק"ב וברמ"א שם בשם הכל בו שנהגו לעמוד בשעה שמקדשים בבית הכנסת ושאמרו חז"ל דמעלי לברכי פירוש עייפות הרגלים.

לכאורה אפשר שהוא לאו דוקא בקידוש בבית הכנסת, ומה דנקטו בבית הכנסת לאו דוקא וכמו שכתבו בתשובות הגאונים שערי תשובה סימן קיא ובספר העיתים סימן קמ וז"ל: ומתיבעי ליה לאינש למיקם בבי כנישתא עד שמקדש שלוחא דציבורא על כסא דחמרא דקידושא, ועד דאמר מקדש השבת לא ליתיב משום דמעלי לבורכי, וכן נמי כתב בעל הלכות גדולות משום דמעלי לבורכי, וחזינן מימרא זו בתשובת לרבוותא ולא מסיימי בה משום דמעלי לבורכי, והני רבוותא דכתבי הכי אפשר דהוי שחר מפני מצות טורח העמידה ומעלי נמי לחזק את הברכיים, אי נמי אפשר דאית להו קבלה בכך עכ"ל. ומבואר ב' טעמים א' שחר מצוה משום טורח העמידה ב' שיש לחכמים קבלה בכך שעמידה מועילה לברכיים, וראה מש"כ בזה ביערות דבש ח"ב דרוש י' מש"כ בזה, וראה בשו"ת מבשר טוב ח"ב סימן כב אות ג'

ואמנם בערוך השולחן שם ס"ד כתב "וכתבו שהוא סגולה לעייפות הברכים ומימינו לא ראינו מנהג זה וגם מ"ש הטור בשם הגאון שסגולה ליתן היין בתוך העינים ע"ש וגם זה לא ראינו המנהג בקידוש רק בהבדלה",

ואולם בכה"ח שם סק"י הביא מנהג זה.

צ. חובת קידושא רבא לנשים

בס"ד, ערש"ק פרשת ויגש ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס, במה ששאל בזה"ל: מצוי בשבת בבוקר שאבא חוזר

מוקדם מהתפילה ויש בנות גדולות שעדיין לא הספיקו להתפלל שחרית, והאבא קורא לכולן לשמוע קידוש עם עוגות ויתפללו אח"כ שחרית. האם חייבות עתה בקידוש לפני שחרית, והאם יתחייבו אחר שחרית שוב בקידוש, דאולי לפני שחרית לא היו בכלל החיוב עדיין. ע"כ לשון השאלה.

נראה שיש בזה כמה צדדים ונידונים לקולא וכדלהלן.

איסור אכילה קודם קידוש בבוקר

ברמב"ם בפרק כ"ט משבת הלכה י' כתב שאסור לאכול קודם קידוש ביום, [אלא ששתיית מים מותרת קודם קידוש בין בלילה בין ביום (אך להלכה לא נפסק כן כנתבאר בסימן רע"א)] והו"ד בספר המכתם פסחים דף קו ע"א, וכן נראה ברשב"ם פסחים דף קה ע"א, ובשו"ת הרא"ש כלל כה סק"ה, וכן פסק לדינא בשו"ע סי' רפ"ט ס"א

ואולם דעת הראב"ד שם שבשבת בבוקר מותר לאכול לפני הקידוש, ע"ש, וכן כתב המאירי והמהר"ם חלאווה בפסחים דף קו ע"א וז"ל: הרמב"ן ז"ל כ' שאסור לטעום כלום קודם קדוש זה של יום כמו בקדוש הלילה. ואינו מחוור דאין זה קדוש ממש שכבר נתקדש היום פעם אחת ולא מצינו לקדוש ב"ד ללילה וליום אלא שהחכמים תקנו לקבוע סעודתו על היין ומסמכי ל' אקרא אבל מדרבנן הוא הילכך מותר לטעום. ומינה נמי דנשים פטורות ממנו כיון דאינו אלא מדרבנן. עכ"ל, וכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"ז סו"ס תקכ"ט בשם בעל המאור שאין איסור טעימה לפני קידוש היום, [אך הוא נקט שם שיש איסור לטעום קודם קידוש ביום, כמו בלילה, וז"ל: ואסור לטעום כלום קודם הקידוש בין בלילה בין ביום לדברי הכל ואפילו המים אבל הר"מ ז"ל מתיר במים והר"ה כתב דקידוש דיממא דרבנן ואי טעים מקמיה מדי לית לן בה. עכ"ל]. וכן כתב באורחות חיים דף סג ע"ב בשם הר"ה, וכן כתב במאירי שם, וז"ל: וגדולי המחברים כתבו שאף זה אסור לטעום ביום השבת קודם שיקדש קידוש זה ואין הדברים נראין הואיל וכבר נתקדש ואף גדולי

מילי דשבת איש ואשה שוין אף בדרבנן ע"ש, וכן כתב בזכרו תורת משה סימן ה' ובמשנ"ב סי' רפ"ט סק"ו.

ומ"מ נראה שבשעת הדחק והצורך או בצירוף עם עוד ספיקות נשים פטורות, כמבואר דעת תורה למהרש"ם סו"ס רפ"ט, בשם המהר"ם חלאווה, ובשו"ת דברי יציב, והו"ד להלן, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן כ' אות ג' ובח"י סימן לא אות ז'.

מתי חל זמן קידוש לנשים בשבת בבוקר - צד קולא ב'

ונחלקו הפוסקים למאי דקימ"ל דנשים חייבות בקידוש אף בשבת בבוקר, מתי חלה חובת קידוש

בתוספת שבת סימן רפ"ו וסי' רפ"ט כתב שאשה לאחר שהתפללה קצת אף בקשה כל שהוא אסורה לאכול וחייבת בקידוש, כיון שבמג"א סי' ק"ו סק"ב כתב שהנשים יוצאת באיזה בקשה שאומרות מיד אחר הנטילה, וא"כ מתייבים בקידוש. ע"ש, וכן נראה ובבא"ח שנה שניה בראשית הלכה יח,

אבל בפרי מגדים סי' רפ"ט א"א סק"ד כתב שאף אשה שהתפללה בקשה אחת מותרת לאכול, וכתב שם כמה צדדים א' שי"א שנשים חייבות בתפילת שמו"ע כמו אנשים, ובפרט אם רגילה להתפלל תמיד, ב' בצירוף שיטת הראב"ד שבשחרית מותר לאכול קודם קידוש כמו שהביא במג"א סו"ס רפ"ט. [ודנו הפוסקים בכוונת הפמ"ג הנ"ל, שבשו"ת קנין תורה ח"ב סימן לו כתב להסתפק בכוונת הפמ"ג אם מיירי באשה הרגילה להתפלל בכל יום או סגי אפילו באם רגילה להתפלל רק בשבתות וימים טובים, ע"ש וכן צידד הגריש"א והו"א בקובץ צהר אהל עבי עזרי עמ' תקמא בשם הגריש"א, והגר"ח פ"ש, ולמעשה נראה מדברי הפמ"ג דאם מתפללת תמיד, דהיינו בכל יום, דהיינו אף ביום חול, וכ"כ לדינא בשו"ת אז נדברו ח"ח סימן ד'].
ובשו"ת דברי יציב או"ח סימן קלב כתב שכיון שדברי המהר"ם חלאווה בשם

המפרשים מגיהים עליהם ומביאים ראיה שהרי אף ביום יכול לקדש על הפת ומברך המוציא ואוכל וכן כתבו גדולי המחברים שאף קידוש זה צריך שיהא במקום סעודה וכן שהוא צריך בכל סעודה שביום עכ"ל, [ומ"מ מבואר דלמעשה ס"ל שכיון שאף ביום קימ"ל לדינא דבעינן קידוש במקום סעודה, א"כ ה"ה ביום אסור לאכול קודם הקידוש]. ובשו"ת יביע אומר ח"ב חאו"ח סי' יט כתב שם להוכיח כן בדעת הר"ן

שתיית מים קודם תפילת שחרית בשבת

בטור או"ח סי' פ"ט ס"ג, ובטור סי' רפ"ט בשם הרא"ש, שמותר לשתות מים בבוקר, אף בשבת בבוקר לפני הקידוש, "שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו", וכן פסק בשו"ע סי' רפ"ט ס"א "ומיהו לשותות מים בבוקר קודם תפילה מותר, מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש". ומבואר שחובת קידוש חלה בשבת בבוקר רק לאחר התפילה, בשונה מליל שבת שחובת הקידוש חלה בהתקדש היום, [בשקיעה או בצאת הכוכבים]

ואמנם בשו"ת פרי הארץ או"ח סימן ח' ובמשנ"ב סי' רפ"ט סק"ז שהטעם שלא חל עליו חובת קידוש כיון שקידוש אין שייך אלא בזמן ה סעודה, וכן נראה בשו"ע הרב סי' פ"ט סק"ה שגם בבוקר חל עליו חובת קידוש, דהא רשאי לאכול מעט פת וחל עליו קידוש.

ולכן פסק בביה"ל ד"ה חובת קידוש, שמי שהותר לו לאכול קודם התפילה כגון שהוא לרפואה פשוט שצריך לקדש מתחילה.

חובת קידוש בשבת בבוקר לאשה - צד קולא א' **ונחלקו** הפוסקים האם נשים חייבות בקידושא רבא בשבת בבוקר, במהר"ם חלאווה פסחים דף קו ע"א כתב להוכיח שנשים פטורות מקידושא רבא, כיון שאינו אלא מדרבנן, וכן כתב בפני יהושע כתובות דף סה ע"א.

ואולם דעת הפוסקים שנשים חייבות בקידוש כמו אנשים, וכן כתב בפמ"ג סי' רפ"ט סק"א ע"פ מש"כ במג"א סי' רצ"א סק"א שכל

אותה מקידוש, אם אוכלת מזונות או שותה, שבזה בודאי אינו מחוייבת לאכול ולשתות עם בעלה, ואולי דברי הגריש"א נאמרו כפי המציאות שהיה באמריקה בזמנו, אבל בזמנינו בודאי שאין לומר כן. וש"ר שכן כתב להקשות בשו"ת אבני ישפה ח"ב סימן כא בשם הגרשז"א, שאף אם נאמר שמעובדת לו, מ"מ לא מסתבר שמחמת שיעבודי האשה לבעל ישתנה הדין שמותר לאכול לפני הקידוש. וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פ"ב סק"ט. וכן כתב להעיר הגר"א רוט שליט"א בספר תורת חיים וחסד ח"א עמ' קצו.

ובספר דרור יקרא עמ' שסד אות ג' הו"ד הגריש"א להתיר בזה כהאג"מ, אך מ"מ כתבו שם בהערה שלמעשה הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלמעשה האשה תקדש קודם סעודתה כפי המנהג המקובל

אשה ששומעה קידוש קודם התפילה – צד קולא ד' **בכה"ח** סי' רפ"ט סקט"ו כתב בשם הפרי ארץ בדין אדם הרעב והצמא שמותרים לאכול קודם התפילה, צריכים לקדש לפני התפילה אם רוצים לאכול, ואולם בפתחי תשובה כתב שכיון שיש חובת קידוש לאחר התפילה, ולכן אף המקדש כדי לאכול קודם התפילה, צריך לקדש לאחר התפילה כדי לצאת אליבא דכו"ע.

והגאון רבי יוסף משדי שליט"א במח"ס הורני חוקיק, אמר בשיעורו שקורה לפעמים שאדם חוזר מבית הכנסת ורוצה לעשות קידוש אך האשה או הילדים עדיין לא התפללו, האם יכול לעשות קידוש והם יתפללו ורק אחר כך יאכלו או שהתפילה הינה הפסק בין קידוש לסעודה, ויחכה להם עד שיגמרו להתפלל ורק אז יעשה קידוש. ויש ללמוד זאת מהלכות ברכות, וכמו שכתבו הפוסקים בסימן קע"ו שתפילה אינה נחשבת הפסק, כך ה"ה כאן לגבי קידוש התפילה איננה הפסק, ויכול לקדש והם יתפללו ואחר כך יאכלו, בצירוף דעת הראב"ד והמהר"ם חלאוה, עכת"ד.

הרשב"א לא נדפסו בימי האחרונים הנ"ל, ולכן אף מיש רוצה להחמיר כשיטות האחרונים שחייבות בקידוש, ומ"מ אין להוסיף חומרא על מנהגם ולחייבם בקידוש לפני התפילה ע"ש. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן כח אות ג' שבשעת הדחק אינה צריכה לקידוש ע"ש.

ומ"מ דעת הפוסקים שנשים שאינם רגילים להתפלל קודם התפילה, לא תשתה עד שתקדש, וכן נראה מדברי התוספת שבת שם, וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פ"ב סק"ד, וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ' תשובה טו, ובשו"ת מחזה אליהו ח"א סימן לג.

חיוב נשים בקידוש שבעליהם בתפילה – צד קולא
מס' ג' אך היינו דוקא שלא התפללה, אבל אם התפללה עליה חובת קידוש

בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן קא אות ב' כתב לחדש, שאשה שאוכלת קודם התפילה, כיון שהיא משועבדת לבעלה לאכול דוקא כמו וכיון שבעלה אסור לאכול קודם התפילה ואי אפשר לו לאכול הסעודה קודם התפילה אין זה זמן אכילה גם לה שלכן לא חובת קידוש גם עליה ומותרת לאכול בלא קידוש, ולכן אף אם היא התפללה כבר ובעלה עדיין לא התפלל תוכל לאכול בלא קידוש מאחר דלא חל חובת קידוש על בעלה לא נראה לעשות כן,

ועוד כתב שם שאם התפלל בכלעה ורשאי לקדש ולאכול אם רוצה לחכות מאיזה טעם וצורך כיון שכבר חל חובת הקידוש על בעלה חל ממילא עליה חובת קידוש ותצטרך לקדש אם רוצה לאכול איזה דבר קודם שבעלה רוצה לאכול.

אבל כתב שם שבנות שאינם נשואות שאין להם שום שעבוד מסתבר שאם צריכות לאכול קודם התפילה יצטרכו לקדש קודם כמו שכתב בביה"ל.

ודברי האגרות משה מחודשים שלא מצינו שהיא משועבדת לאכול עם בעלה, ואף אם היא משועבדת אין זה אומר שיש לפטור

יד"ח דעת הגר"א שיש לקדש לפני סעודת הפת.
וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ה חאו"ח סימן כב

ואולם במג"א סי' רפ"ו סק"א כתב שיש חובת קידוש אף קודם תפילת מוסף, [אך מ"מ בשעת הדחק אפשר לסמוך על השיטות שיחיד פטור מתפילת מוסף עי"ש], וכן כתב באליה רבה שם סק"ט, ובשו"ע הרב סי' רפ"ו, וכן כתב בשו"ת חת"ס חיו"ד סימן ז' סק"ב שאם טועם קודם מוסף יעשה קידוש ע"ש, ובתהילה לדוד שם, ובמשנ"ב סי' רפ"ו סק"ז. וכן הו"ד הגרשז"א שם שהמנהג שאין חוזרים ומקדשים

ונראה הביאור בזה כיון שלמעשה פוסקים שאסור לאכול קודם מוסף בלא קידוש, ממילא בודאי נראה דנקטינן לדינא שחובת קידוש חלה רק לאחר תפילת שחרית, ולכן אף אם עשו קידוש לאחר תפילת שחרית אין צריך אח"כ לחזור ולקדש, [ומה שמקילים לטעום קודם קידוש לפני תפילת מוסף, הוא בשעת הדחק, שאפשר לסמוך על המקילים]. וכן הו"ד הגריש"א והגרנ"ק, והגר"ח, וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"א סימן ט' וי'.

ויש לדון באשה שהתפללה שחרית ללא מוסף, ונחלקו הפוסקים האם נשים חייבות בתפילת מוסף, שבצל"ח בברכות דף כו ע"א כתב שנשים פטורות ממוסף כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, אלא שמותרים להתפלל מוסף, ואף שלדעת השו"ע א"א לומר וציונו, מ"מ כיון שהוא רק תפילה ולא אומרים וציונו, יכול להתפלל מוסף ע"ש, וכן כתב בשו"ת בשמים ראש סימן פט, ובשו"ת רעק"א סימן ט'.

אבל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא חלק ב' סימן נה כתב לחלוק ע"ד הצל"ח וכתב שנשים חייבות להתפלל מוסף, וכ"כ בכה"ח סי' רפ"ו סק"ז שהמנהג שהנשים מתפללות מוסף כמו האנשים יעו"ש, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פרק ז' תשובה כד', שאף נשים חייבות בתפילת מוסף כיון שברמב"ם בפ"א מהל' תפילה ה"ב, לא חילק באיזו תפילה הנשים

ודבריו חידוש עצום, ואף אם התפילה לא הפסק לקידוש במקום סעודה, מ"מ אכתי לא חלה חובת קידוש, אלא א"כ נסמוך על המהר"ם חלאוה ודעת הראב"ד, [וכעין ספק ספיקא] אך אכתי נתבאר שאין להתיר בזה, אלא במקום צורך,

חובת קידוש רק לאחר מוסף – צד קולא מס' ה' **עוד** יש בזה קולא, לפי הדעות שיש חובת קידוש רק לאחר מוסף, וממילא צריך לחזור ולקדש, ובהגהות עטרת זקנים לשו"ע סי' פ"ט כתב בשם המהרש"ל שלפני תפילת מוסף אינו זמן קידוש ומותר לשתות אז, וכ"כ בביאר היטב שם סק"ב, וכן כתב בספר עיקרי הד"ט בשם אגרות האמ"ז שקודם מוסף מותר לטעום בלא קידוש כיון שאסור לקבוע אז סעודה ולכן לא חלה אז חובת קידוש.

ובברכ"י סי' רפ"ו סק"ז הביא מש"כ בשו"ת שערי ישועה שיחזור ויקדש שוב כדי לצאת אליבא דכו"ע, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ' תשובה יג שטוב להחמיר ולחזור ולקדש פעם שניה לאחר תפילת מוסף כיון ש"א שחובת קידוש רק לאחר תפילת מוסף וכמו שכתב בעטרת זקנים ע"ד השו"ע סי' פ"ט ס"ג בשם המהרש"ל ע"ש, ושכן כתב בפרישה אות ו', וכן כתב בשש"כ פרק נב סט"ז.

ובילקו"י סי' רפ"ט ס"ז כתב שיש לחזור ולקדש לאחר מוסף, וכתב שם שהטעם הוא שאחרי שחרית אוכל רק כזית מזונות עד שיעור של כביצה מזונות ואין יוצא בזה יד"ח סעודה שניה של שבת כיון שצריך לאוכלה דוקא עם פת, ולכן צריך לעשות לאחר תפילת מוסף עוד פעם קידוש לצאת יד"ח קידוש שוב ע"ש. [ואמנם מה שכתב שאין יוצאים ידי חובת סעודה ראשונה של שבת בבוקר במיני מזונות, וצריך לאכול דוקא פת ונתבאר בהרחבה במק"א, או שדי בכוס של היין וכמבואר במשנ"ב סי' רפ"ו סק"ז]. וכן כתב בספר הלכות שבת בשבת ח"א עמ' תכ שאף אם קידש לפני מוסף נכון לחזור ולקדש קודם הסעודה וגם לצאת

שערי חובת קידוש לחולה שמותר לאכול קודם התפילה יוסף

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

צא. חובת קידוש לחולה שמותר לאכול קודם התפילה

בס"ד, אדר ה'תשפ"ה

לכבוד רב אחאי גאון רבי אליהו פורת שליט"א

אודות השאלה לגבי חולה שאוכל בבוקר לפני התפילה, האם צריך לקדש.

תשובה: מעיקר הדין צריך לקדש, אך המקילים בזה יש להם על מה לסמוך, ולגבי נשים יתבאר להלן

מקור: בטור או"ח סי' פ"ט ס"ג, ובטור סי' רפ"ט בשם הרא"ש, שמותר לשתות מים בבוקר, אף בשבת בבוקר לפני הקידוש, "שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו", וכן פסק בשו"ע סי' רפ"ט ס"א "ומיהו לשתות מים בבוקר קודם תפילה מותר, מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש". ומבואר שחובת קידוש חלה בשבת בבוקר רק לאחר התפילה, בשונה מליל שבת שחובת הקידוש חלה בהתקדש היום, [בשקיעה או בצאת הכוכבים]

ואמנם בשו"ת פרי הארץ או"ח סימן ח' ובמשנ"ב סי' רפ"ט סק"ז שהטעם שלא חל עליו חובת קידוש כיון שקידוש אין שייך אלא בזמן ה' סעודה, וכן נראה בשו"ע הרב סי' פ"ט סק"ה שגם בבוקר חל עליו חובת קידוש, דהא רשאי לאכול מעט פת וחל עליו קידוש.

ולכן פסק בביה"ל ד"ה חובת קידוש, שמי שהותר לו לאכול קודם התפילה כגון שהוא לרפואה פשוט שצריך לקדש מתחילה.

ובתוספת שבת סי' רפ"ו סק"ד, כתב שלפי המבואר בשו"ע סי' פ"ט ס"ג שמותר לאכול לרפואה קודם התפילה, וא"כ לכאורה אם אוכל לרפואה קודם התפילה א"כ

חייבות, ומשמע שחייבות בכל התפילות ואף בתפילת מוסף חייבות, ע"ש.

ונראה שאף המחמירים לקדש אחר תפילת מוסף אשה כיון שיש מחלוקת אם חייבת בתפילת מוסף, אינה צריכה לחזור ולקדש לאחר תפילת מוסף.

תבנא לדינא: יש בזה כמה נידונים להקל, וכדלהלן. א). האם יש איסור לאכול קודם הקידוש בבוקר, דעת הרמב"ם (פרק כ"ט משבת הלכה י') לאסור לאכול קודם קידוש ביום, וכן פסק לדינא בשו"ע (סי' רפ"ט ס"א) ואולם דעת הראב"ד (שם) שבשבת בבוקר מותר לאכול לפני הקידוש, ע"ש, וכן כתב המאירי והמהר"ם חלאווה (פסחים דף קו ע"א) וכן כתב בשו"ת הרשב"א (ח"ז סו"ס תקכ"ט) בשם בעל המאור, וכן כתב באורחות חיים (דף סג ע"ב) בשם הרז"ה. ב). האם נשים חייבות בקידושא רבא בשבת בבוקר, במהר"ם חלאווה שם כתב להוכיח שנשים פטורות מקידושא רבא, כיון שאינו אלא מדרבנן, ואולם הסכמת הפוסקים שנשים חייבות בקידוש כמו אנשים, וכן פסק במשנ"ב (סי' רפ"ט סק"ו). אך בשעת הדחק מקילים בזה, כיון שהמשנ"ב לא ראה דברי המהר"ם חלאווה, ג). כיון שיש חלה חובת קידוש אף לפני התפילה. וכן"ל. ד). כיון שיש אומרים שחובת קידוש אף לפני התפילה כמבואר בכה"ח שם, אך בפת"ש (סי' רפ"ט שם) כתב שכיון שיש חובת קידוש לאחר התפילה, ולכן אף המקדש כדי לאכול קודם התפילה, צריך לקדש לאחר התפילה כדי לצאת אליבא דכו"ע.

מסקנת הדברים: תשובה: לכתחילה תחזור ותקדש, ואע"פ שיש כמה צדדים לקולא, מ"מ ההוראה למעשה וכמו שנוהגים לחזור ולקדש, אע"פ ששמעו קידוש קודם תפילת שחרית, אך מ"מ בשעת הדחק ובמקום צורך או קושי, יש להקל בזה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

חל עליו חובת קידוש אף קודם התפילה, וכתב שם לדינא "מיהו י"ל דכיון שהוא לרפואה שרי גם קודם קידוש דלא גזרו בזה ורפיא ביד".

אך למעשה בביה"ל סי' רפ"ט ס"א ד"ה חובת, כתב בפשיטות שאם אוכל ושותה לרפואה "פשוט דצריך לקדש מתחילה", וכן כתב בתהילה לדוד סי' רפ"ו סק"ג שהבא דברי התוספת שבת, וכתב שאין ראיה שמותר לאכול קידוש דמה דהותר לאכול לרפואה קודם התפילה הטעם כיון שברפואה אין גאווה, אבל למה שיהיה מותר לאכול קודם קידוש ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סו"ס כח, ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קמז אות א'.

ומ"מ העולה בדברי הפוסקים כמה טעמים להתיר.

(א). בשו"ת חלקת יעקב או"ח סי' צ"ב, כתב שיש להתיר בזה, כיון שלפי דעת הראב"ד הוא קידוש מדרבנן בעלמא מותר לטעום קודם שיקדש ולא אסרו אלא בקידוש של לילה, ע"ש, וכיון שהוא מדרבנן אפשר להקל לטעום קודם שחרית, וכן כתב בשו"ת דברי יציב או"ח סי' קלא ע"פ מש"כ בא"ר סי' רפ"ו סק"ט שבשעת הדחק מותר לסמוך ע"ד הראב"ד ע"ש.

(ב). ועוד נראה לומר שהוא במקום חולי, ובמקום חולי לא גזרו דרבנן.

(ג). כיון שעדיין לא חלה חובת קידוש, וכן כתב בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן נז שאם אוכלת מעט פת עראי כיון שלא עלה עליו חובת קידוש עד לאחר התפילה יכול לאכול, וכן כתב בשו"ת קרן לדוד או"ח סי' פ"ד שכיון שמבואר בטור שלא חובת קידוש עד אחר התפילה ממילא גם בחולה שצריך לאכול קודם התפילה פטור מקידוש, כיון שעיקר הקידוש של יום אינו אלא מדרבנן, וכמו שנראה במג"א סי' תרי"ח סק"י לגבי חולה שאוכל ביום הכיפורים שאין לו להחמיר ולקדש שיש לחוש לברה לבטלה כיון שחכמים לא תקנו בו לקדש ע"ש, וכן כתב לחלק בשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סימן כ"ו ד"ה בדבר הקידוש. וכן הו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה סי'

רפ"ט סק"ח, וכן כתב הטעם הנ"ל בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ' תשובה יד, והשיג ע"ג הביה"ל מנין פשוט לו, כיון שחובת קידוש היא רק לאחר תפילת שחרית, וכיון שהחולה מתפלל וחייב בתפילה א"כ לא חלה עליו חובת קידוש עד לאחר התפילה ע"ש. וכן פסק לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ח או"ח סימן לא וע"ע בשו"ת מחזה אליהו ח"א סימן לג אות ה' ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רסג.

ונפק"מ בין הפוסקים האם מותר לאכול סעודה שלימה קודם קידוש דלפי המהרש"ג כיון שלא חלה חובת קידוש מותר לאכול קודם שחרית אף סעודה שלמה, ולפי החלקת יעקב יש להתיר רק טעימה,

ואמנם לפי הביה"ל בכל אופן צריך קידוש, ולכן נראה שבכה"ג שאוכל סעודה שלימה לפני התפילה, בודאי שיקדש. [לרווחא דמילתא, וגם אין כאן חשש ברכה לבטלה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

צב. לחם משנה מלחמניה מזונות

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת משפטים

לכבוד אאמו"ר שליט"א, אודות השאלה אם אפשר לקחת לחם משנה לחמניה מזונות.

הנה בתוספת שבת (סי' רע"ד סק"א) והו"ד במחצית השקל שם שאם אין לו לחם ללחם משנה יכול לבצוע על שתי לחמניות של מזונות, והטעם כיון דקימ"ל בשו"ע (או"ח סי' קס"ח ס"י) שאם קבע על פת הבאה בכיסנין סעודה צריך לברך ברכת המוציא וברכת המזון, וא"כ כיון דמברך עליו המוציא ולוקחו לצורך סעודתו הרי הוא קבע עליו ומיקרי פת. ומ"מ כתב שם לדיוק מדברי הט"ז (או"ח שם סק"ז) שכתב שאין ליקח פת הבאה בכיסנין ללחם משנה ומדברי הט"ז מיירי שיש לו לחם אחד

שערי האם יש מקור לקרוא את התרגום בטעמים יוסף

לצרך עוגות ועוגיות אפילו שהם שלימות ללחם משנה, מ"מ בלמחנה מזונות כיון שדעתו לאכול ממנה בסעודה עם דברים הבאים מחמת הסעודה כגון חלות או לחמניות אע"פ שברכתם מזונות אפשר לצרפם ללחם משנה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

החונה פה עיה"ת בני ברק

צג.האם יש מקור לקרוא את התרגום בטעמים

לכבוד הגאון רבי בנימין חותה שליט"א במח"ס כי בא שבת, אודות השאלה האם יש מקור לקרוא את התרגום בטעמים

במחזיק ברכה סי' רפה סק"ז כתב בשם רבי חיים ויטל בשם האריז"ל ובכה"ח סי' קפ"ה סק"ב, וז"ל בשער המצוות פרשת ואתחנן וז"ל: אבל התרגום אין צריך לקרותו בטעמים שאין הטעמים אלא במקרא אלא לשון הקודש שלא כאותם הנוהגים לקרוא בטעמים עכ"ל. ובספר יוסף אומץ סי' תקס שכתב בספר הכוונות בת שהמקובל מהרי"א לא הקפיד לקרוא התרגום בטעמים, וכ"כ בספר נוהג כצאן יוסף שקורא את התרגום בלא טעמים.

בשו"ת תורה לשמה סימן תו נשאל בזה"ל: יש מתחסדים לקרות התרגום של הפרשה ג"כ בטעמים אם יש למנהגם זה סמך ושורש. והשיב בזה"ל: אין למנהג זה שורש ויסוד כלל ואדרבא כל המוסיף גורע שכן גילה רבינו הגדול האר"י זצ"ל בפירוש שאין טעמים אלא במקרא לשון הקודש ואין צריך לקרות התרגום בטעמים וכנז' בטעמי המצות שלו בפ' ואתחנן ע"ש וידוע שהטעמים הם בחינה גדולה מאוד ולא נתנו אלא במקרא שהיא סוד פנים ולא בתרגום שה"ס אחריים. עכ"ל. וכן כתב בספר נגיד ומצוה דף טו ע"ב ובכה"י סי' קלב סק"ז ובשו"ת יחו"ד ח"ב סי' לז ובחזו"ע שבת ח"א עמ' שז, ובשו"ת באר שרים ח"ז סימן נב אות טו.

שלם שנילשו במים ולחם השני פת הבאה בכיסנין ואעפ"כ אין לצרפו ע"ש, ומבואר דהוא רק בדיעבד, וכן נראה בשו"ת כפי אהרן (או"ח ס"ה) ע"ש.

ומ"מ בכה"ח סי' רע"ד סק"ו נראה כתב שאם אי אפשר באחד הרי הוא מצטרף ע"ש, וכן כתב בקצות השולחן (סי' פ"ב בדי השולחן סק"ה) דלא מבעיא לשיטת הפוסקים שיוצאים יד"ח בסעודה בפת הבאה בכיסנין וא"כ כ"ש שיוצא בה ידי חובת לחם משנה, אלא אף לפוסקים שאינו יוצא בפת הבאה בכיסנין עד שיקבע סעודתו עליו, מ"מ י"ל שללחם משנה מצטרף כיון שעכ"פ תורת פת עליו לשאר דברים, ועוד כיון דאי בעי קבע עליו היה יוצא בו, וגם עכשיו ראוי הוא לצירוף ע"ש.

וכן נראה להלכה מעיקר הדין לחמניה מזונות אע"פ שלכתחילה לא ראוי לבצוע עליה כיון שלבני ספרד ברכתה מזונות מ"מ הרי אם אוכל ממנה שיעור קביעות סעודה הרי ברכתה המוציא וכיון שהרגילות לאכול בשר לחם כשיעור קביעות סעודה, א"כ יכול לברך עליה המוציא.

ואמנם מדברי הלבוש (שם סק"ה) ובשער הציון (סי' ר"ח סקע"ז) שכל עוד שלא קבל עליו סעודתו אין עליו שם לחם, מ"מ בפמ"ג (סי' קסח א"א סקכ"א) נראה דיש עליו שם לחם, וא"כ נראה שה"ה הרי היא מצטרפת ללחם משנה, וכן כתב להקל בשעת הדחק בשו"ת מחוקק במשענותם (חאו"ח ח"א עמ' רסב).

ומ"מ אף שהחזו"ע החמיר שאין לאוכלה בליל שבת, [ונפק"מ טובא בחלות המצויות בזמנינו שיש בהם מעט מתיקות, ואף בזה יש מקילים, ונתבאר בארוכה במק"א], מ"מ בלחם משנה שנחלקו הפוסקים אם בעינן שיהיה לחם המשנה ראוי לאכילה או לא, והורו הפוסקים לקולא, בודאי שבנ"ד אית לן ספק ספיקא וקיל טפי, בודאי מצטרף ללחם משנה. ושור"ר שכ"כ בספר הורני חוקיך (סי' רע"ד) שאף שצריך שיהיה דוקא לחם שברכתו המוציא ולכן אין

ומ"מ מאידך כתב בספר יוסף אומן ס' תקנ"ח וז"ל: יקרא שנים מקרא ואחד תרגום בנחת ובזמרה מלה במילה עכ"ל, וכן כתב בספר סדר היום. וכן נראה ממש"כ בבעל הטורים עה"ת ריש פרק שמות וז"ל: ואלה שמות בני ישראל, נוטריקון ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות לעולם. עכ"ל.

ובספר יוסף אומת יוזפא אות תקס כתב בזה"ל: ובספר הכוונות כתב שהמקובל מהרי"א לא הקפיד לקרוא התרגום בטעמים עכ"ל, ונראה מדבריו שאין קפידא בזה ואם ליבו חפץ יכול לקרוא התרגום בטעמים, וכן כתב בספר פתורא דאבא פרשת ואתחנן וז"ל: גם דע כי כשתקרא המקרא צריך לקרותו בטעמים שבפסוקים ההם אבל התרגום אין צריך לקרותו בטעמים שאין טעמים אלא במקרא לשון הקודש. עכ"ל. והובא בקונ' תורת משה עמ' רמח.

וכן במקור חיים ס' רפה בקיצור ההלכות כתב שמנהג חסידים אנשי מעשה לקרוא התרגום עם הטעמים ויש להם ע"מ שיסמוכו עפ"ד רז"ל ויקראו בספר תורת האלוקים וגו' עכ"ל.

ואמנם מש"כ כת"ר בכי בו שבת ח"א סימן רפ"ה סל"ז כתב ששמע מת"ח שטטב לקרוא התרגום בנגינה, ומהנ"ל מדברי בעל הטורים ועוד יש מקום לזה.

ונראה דיש ענין לקרוא אף התרגום בזימרא.

צד. האם צריך לחוש לרבינו תם במוצאי שבת מדינא

לכבוד הגאון הנפלא בקי בחדרי התורה רבי **בנימין ראובן שלזינגר** שליט"א במח"ס **אוצר רב**, ב' חלקים, ביתר עילית.

אודות השאלה, מי שבבית אביו לא נהגו כר"ת, ועתה בבית מדרשו של רבו שליט"א הורה לו להחמיר, כדיני כר"ת. ועדיין מסופק אם קיבל על עצמו בתורת חיוב, אם יכול לשמוע הבדלה קודם זמן ר"ת. כדי להספיק לחזור לביתו שבעיר אחרת ורחוקה.

הנה לדעות שר"ת הוא בתור חיוב, אי אפשר לשמוע הבדלה קודם זמן ר"ת, כיון שעדיין הוא שבת.

אך להלכה נראה שמה שיש לחשוש לזמן ר"ת, הוא רק לחומרא, ורק בדאורייתא ולא מדרבנן. ורק באיסורים ולא במצוות.

בגמ' בשבת דף לד ע"ב איתא שאלביא דרבי יהודה משקיעת החמה הוי בין השמשות, ובין השמשות נמשך ג' רבעי מיל, ואחרי בין השמשות הוי צאת הכוכבים, ואילו בגמ' בפסחים דף צד ע"א אמרינן שמעלות השחר עד הנץ החמה הוא שיעור ד' מיל, וכן משקיעת החמה עד צאת הכוכבים הרי הוא שיעור ד' מיל.

ותירץ ר"ת והו"ד בתוס' (בשבת לה. ד"ה תרי, ובפסחים צד. ד"ה רבי) ששקיעת החמה בגמ' בפסחים לאו היינו שקיעת החמה דשבת, שבגמ' בפסחים היינו לכתחילת השקיעה שהחמה מתחילה ליכנס בחלון הרקיע בדרכה לצאת מן עובי הרקיע לחזור אחורי הכיפה, וזהו שקיעה שמוזכר בגמ' בפסחים, ובאותו הזמן עדיין הוא יום גמור, ומאז עד צאת הכוכבים הוא שיעור ד' מיל, ושקיעה שניה דהיינו סוף שקיעה הוא גם כשנשקע גם אור החמה מרוב הרקיע שהחמה גומרת יציאתו דרך חלון עובי הרקיע וחוזרת אחורי הכיפה זהו השקיעה שנזכר בגמ' בשבת ובאותו זמן הוי בין השמשות ומאז עד צאת הכוכבים הוא ג' רבעי מיל עכ"ד, וכן כתב ר"ת בספרו ספר הישר סימן קפא.

וכן הוא דעת רוב הראשונים, וכן הוא דעת רבינו האי גאון (והו"ד באורחות חיים הל' יוהכ"פ אות ג') וכן דעת הרמב"ן (תורת האדם ענין אבילות ישנה עמ' רנב) הרשב"א (שבת לד ע"ב)

והרא"ה (ברכות כז:) והרא"ש (תענית פ"א סימן יב), והר"ן (שבת דף טו ע"א מדפי הרי"ף, ברכות ב:), ובסמ"ג (עשה לב), ובריטב"א (שבת לה. ד"ה והקשה), וברבינו ירוחם (נתי"ב ח"א סה:), ובר"ן (שבת דף טו ע"א ד"ה אמר רבה), ובספר ההשלמה (שבת לד:), ובתוס' רי"ד (שבת לד: מהדורא ג'), ובמגיד משנה (שבת פ"ה ה"ד), ובמאירי (שבת לד: נדה נג. ד"ה שאר), ובספר הרוקח (סימן נא), ובהעיטור (הל' מילה ח"ג), ובאהל מועד (שער השבת דרך ב'), ורבינו פרץ (הגהות סמ"ק סי' צו אות מא), ובמהרי"ל (סימן קסג), ובנימוקי"י (שבת לד:), ורבינו יונה (עי' מנחת כהן מאמר א' פט), ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' קפ"ו), והראב"ד (והו"ד במגיד משנה פ"ה מתענית ה"ה), ורבי סעדיה גאון (ראב"ע פרשת בא יב ו), ספר התרומה (הל' תפילין סימן ריג), והראב"ה (הל' תענית סימן תתנח), ומהר"ם מרונטברוג, והריא"ז (שבת לד:) וראב"ן (סימן ב') ורשב"ם (והו"ד בתוס' הרא"ש ריש ברכות), וספר המנהיג, (הל' חנוכה עמ' תקמט) שו"ת תרומת הדשן (סימן קב) והאבודרהם (דין נעילה ביו"כ) ומבואר שלושים וארבע ראשונים שס"ל כדעת רבינו תם. [ובילקו"י שבת א' א' עמ' תשל כתב שמחבר אחד הראה לו שאסף בזה 80 ראשונים כדעת ר"ת].

וכן פסק בשו"ע או"ח סי' רסא ס"ב, וכן הסכים הרמ"א שם לדינא. וכן פסק בשו"ת הרדב"ז ח"א סימן אלף שנ"ג, ובשו"ת הב"ח סימן קנד שכן פסקו רוב המחברים כדעת ר"ת ע"ש, ובמג"א סי' שלא סק"א, ובלבוש סי' רס"א, ובתוס' שבת סק"א, ובשו"ת חת"ס או"ח סימן פ'. ובפר"ח בקונ' דבי שמשי ונדפס בסוף ספר שמן למאור, ובשו"ת צדקה ומשפא חאו"ח סימן ה', ובמטה יהודה סי' רצ"ג סק"א, ובסידור דרך החיים, ובשו"ת מהרי"ף סימן מז, ובשו"ת בני יהודה סימן מז, וכן כתב בכה"ח פלאגי סימן לאו ס"ו, והו"ד ביפה ללב ח"ב סי' רצ"ג סק"א, ובכה"ח שם סק"ה, וכן כתב בערוך השולחן סימן רסא סק"ח וז"ל: והנה רבים מגדולי עולם דחו שיטת ר"ת מכל וכל [הגר"א והגר"ז בסידורו ועוד גדולים] והחליטו דמיד אחר השקיעה הוי בה"ש ואחר ג' רבעי מיל הוי לילה וזה שבפסחים אינו יציאת הכוכבים שבכל הש"ס ג' כוכבים אלא

שתתמלא כל הרקיע בכוכבים והכי משמע בירושלמי שאומר שם כמה דתימא ערבית כיון שנראו ג' כוכבים אף על פי שהחמה נתונה באמצע הרקיע לילה הוא וימר אף בשחרית כן כלומר ולמה חשבינן יום מעמוד השחר ע"ש אלמא דלילה מיקרי בעת שהחמה עומדת באמצע הרקיע כלומר שלא עברה עדיין כל עובי הרקיע וכן נהגו כל ישראל ובמו"ש נוהגין כדברי ר"ת [ובספרנו אור לישרים סי' קפ"א תרצנו שיטת ר"ת בס"ד]. עכ"ל. ובאריכות בשו"ת יביע אומר ח"ב חאו"ח סימן כא, שיש לנהוג במוצאי שבת כזמן ר"ת היות שיש לפנינו דעות רוב מניין רוב בני מגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים שס"ל כר"ת שיש איסור סקילה למקדים לעשות מלאכה במוצאי שבת לפני שיעור ד' מילין, ומי ירהיב עוז להכניסו ראשו בין ההרים הגדולים, ע"ש.

דעת הגאונים בזמן בין השמשות

דעת הגאונים שזמן בין השמשות הוא מיד אחרי השקיעה, ורק בצאת הכוכבים של פסחים צריך ד' מילין, וכן דעת רב שרירא גאון, ורב האי גאון ורבי נסים גאון בתשובה כת"י, ורבינו אברהם בן הרמב"ם, [וכן נראה בספר גנוז שכתב ח"ב עמ' 364 ויש מייחסים אותו לדברי ר' אברהם בן הרמב"ם] וכן כתב באור זרוע סימן יא, שכיון שהשחמה שוקעת הרי הוא כניסת שבת ע"ש, וכן נראה מדברי ר"ח שהביא בשבולי הלקט סימן ס' והו"ד בב"י סו"ס רס"ג וז"ל: מי שהדליק את הנר בערב שבת אחר שקיעת החמה הרי זה חייב מלקות וכו' כי כל אחד שקיעת החמה שבת ממש וכו' עכ"ל. וכן נראה מדברי רבינו יונה באגרת התשובה דרש ג' אות ס'.

וכן נראה ברי"ף דף טו ע"א, וברש"י בשבת דף לה ע"א ד"ה כרמל, והרמב"ם בפירוש המשניות בסוף פרק ב' דשבת שכתב שאם יש ג' כוכבים הרי הוא לילה בלא ספק ע". ובראב"ן סימן ב'. ובשלטי גיבורים סוף פרק במה מדליקין בשבת,

וכן העיר בספר גט מקושר דף קח סוף עמוד א' שלדעת ר"ת נפקא קולא שאפשר לעשות מלאכה אחרי שקיעת החמה שאין השמש נראית על הארץ כל זמן שלא עבר שיעור שלש שלה מיל ורביע במוצאי שבת חומרא שצריך להמתין כשעה ורבע לאחר השקיעה ודבר זה לא נהגו בו מעולם זולת קצת יחידי סגולה ע"ש. ואמנם אכן הביא בשו"ת יביע אומר ח"ז חאו"ח סימן מא אות ב' שאין הכא נמי לדעת ר"ת אפשר לעשות מלאכה אף לאחר השקיעה לקולא ע"ש, ושכן כתב בספר אוורות החיים עמ' רסב ושכן הוכיח ממש"כ בשער הכוונות דף סד ע"ג ד"ה וזה ע"ש, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן מט שאף בזמן הב' נהגו כדעת ר"ת להקל וכמ"ש בשו"ת הרדב"ז ח"ד סימן קפב ע"ש. וכן כתב הדברי יציב מצאנז בקונ' בין השמשות שאזלינן כדברי ר"ת אף להקל וכדמוכח מדברי שער הכוונות שם ע"ש.

ובזה אכן צ"ע דלמעשה לא נהגו להקל לאחר שהגיע זמן ר"ת. [ובפרי האדמה ח"ד פ"ה משבת ובבתי כהונה חלק התשובות סימן ד' ובברכ"י סי' רס"א ובגינת ורדים בתשובה כת"י שהו"ד בשו"ת מהרי"ף סו"ס מו ובברכ"י שם, וכ"כ גם לדינא בילקו"י שבת ח"א כרך א' שאין להתיר לעשות מלאכה לאחר השקיעה שלנו כדעת רבינו תם כיון שפשט המנהג בכל המקומות שלא לעשות מלאכה כדעת הגאונים, ורק לחומרא בצאת שבת ויו"כ מחמירים כר"ת ע"ש, וזה פלא שביביע אומר לא הביא האחרונים הנ"ל] ואכן יש מקומות שנהגו להקל כר"ת, אלא כיון שרוב העיר קבלו שבת אין להתיר בזה, אבל לגבי תפילת מנחה אפשר להתיר בזה, וכן נוהגים עד עתה בקהילת ק"ק צאנז בעיר נתניה.

ובגדר דעת ר"ת, מתי הוא זמן צאת הכוכבים, וכיצד הוא מתיישב בשקיעה דאר"י, נתבאר בארוכה בשערי יוסף שבת ח"ג, שיו"ל בקרוב.

והגר"א בביאור הגר"א או"ח סי' רסא ס"ב ד"ה שהוא וביו"ד סי' רסב סק"ט ד"ה ואע"פ, האריך לתמוה ע"ד ר"ת, וכן האריך בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' צ"ו, שכידוע הוא ומושכל ראשון שדברים אלו אין להם שום מציאות אלא לדעת חכמי ישראל שסוברים שגלגל קבוע ומזלות חוזרים וכדו' אבל כמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועים ושהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ ואין שם אלא שקיעה אחת וכו' הילכך לדבריהם משתקע על העגולה של המש ותתכסה מן העין עד צאת שלושה כוכבים הוא שיעור שלשת רבעי מיל והוא שיעור בין השמשות, וקשה על ר"ת שהרי חכמי ישראל חזרו בהם וביטלו דעתם מפני חכמי אומות העולם, ע"ש, וכן כתב בברכ"י או"ח סי' רס"א סק"א שמצא בשם הגינת ורדים שמנהג העולם כסברת המהר"ם אלשקר ע"ש, וכן כתב בכה"ח סי' רסא סק"א וכן כתב במשנ"ב סימן שלא סקי"ד, וכן הו"ד ההר צבי בשו"ת צי"א חי"ז סימן סב אות ד', והגרשז"א והגרשי"א ועוד.

בדעת השו"ע האם השו"ע חזר בו

ובדעת השו"ע הקשה השו"ע הרב בפסקי הסידור סדר הכנסת שבת שהשו"ע חזר בו בהלכות מילה, ולכן ס"ל שאין הלכה כר"ת

ביאור דעת השו"ע שזמן תוספת שבת הוא כדעת ר"ת – האם דעת ר"ת גם להקל

ובשו"ע סי' רס"א ס"ב י"א שצריך להוסיף מחול על הקודש וזמן תוספת זה הוא מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע, רצה לעשותו כולו תוספת, עושה. רצה לעשות ממנו מקצת, עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש. ושיעור זמן בין השמשות הוא ג' רביעי מיל שהם מהלך אלף ות"ק אמות קודם הלילה, ומבואר מדברי השו"ע שפסק כדברי ר"ת, ומבואר לפי"ז שזמן התוספת הוא רק מזמן השקיעה, אבל מעיקר הדין אפשר לעשות מלאכה אף לאחר השקיעה.

שערי האם צריך לחוש לרבינו תם במוצאי שבת מדינא יוסף

מלאכות דרבנן לפני זמן ר"ת

ומ"מ אף הנוהגים כדעת ר"ת מותרים לעשות מלאכות דרבנן במקום הצורך לפני צאת השבת זמן ר"ת.

וכמ"ש בשו"ת יביע אומר (ח"ב חאו"ח סימן כא אות טז) שם כתב שם שיש להחמיר להוציא שבת כזמן ר"ת, וכתב שם "ולכל הפחות יאזור חיל להחמיר כשיטה זו באיסורים של תורה. (וכן שלא לאכול במוצאי יוה"כ עד השיעור הנ"ל)". ולפי"ז נראה שלכתחילה יש להחמיר כשיעור דאורייתא, [ונפק"מ שאם מיקל במוצאי יו"כ בדרבנן שיאכל וישתה פחות פחות מכשיעור, ואז איסורו מדרבנן, אך קשה לומר כן, והוא חוכא ואיטולולא]. וכן בשו"ת יביע אומר ח"ז או"ח סימן מא בהערה שם הביא מש"כ המהר"ח אבולעפיא שגזר בחרם לנהוג כדעת ר"ת בין במוצאי שבת ובין לענין תקיעת שופר במוצאי יו"כ ובין לענין מקרא מגילה בליל פורים ושכן הנהיג הלכה למעשה בעיה"ק טבריא וכמ"ש בספר חננאלהים אות ח' וכב.

וראה בסידור בית עובד דף קמא רע"ב שנהגו בעיה"ק טבריא להחמיר כר"ת לגבי ספירת העומר ע"פ דברי הגר"ח אבולעפיא הנ"ל, שהיה מראא דאתרא ע"ש

ובשו"ת צדקה ומשפט חאו"ח סימן ה' ד"ה וא"כ, שנהגו בארם צובא גם בסתם תענית להמתין שיעור ד' מילין ע"ש. וכן נראה בשיעור השבועי וישב תשפ"ה שאף הנוהגים כר"ת בדברים דרבנן יכולים להקל.

ונפק"מ שמותר להוציא את שקע הפלטה, מלאכת כיבוי שאינה צריכה לגופה.

חינוך קטנים לזמן יציאת השבת דר"ת

אין חינוך לקטנים לזמן יציאת השבת דר"ת, וכן נראה מדברי הגרע"י ועוד שהקטן יעשה מלאכות, נראה שאין חובת חינוך בזה לנהוג כר"ת, כיון שאין חובה לחנך קטנים לומרות.

להקפיד על הנשים שיחכו לזמן ר"ת

וכמו כן אין להקפיד בזה על הנשים המקילות, ראה בחזו"ע חנוכה עמ' קפו שאפשר למנות את אשתו שליח שתדליק נרות חנוכה במקומו ע"ש, וכן היה נוהג בנו הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל

אמירה לישראל או לגוי לפני זמן ר"ת

אף הנוהגים כדעת ר"ת מותרים באמירה לישראל או לגוי לעשות מלאכה דאורייתא. וכמ"ש חזו"ע שבת ח"ב עמ' שעו כתב שאף מי שנוג כר"ת יכול לומר לחבירו שישעה מלאכה כיון שמעיקר הדין המנהג כהגאונים והמקילים כדעת הגאונים יש להם על מה שיסמוכו ע"ש, [ומזה מוכח דס"ל שמה שיש לנהוג כר"ת הוא רק בתורת חומרא, ולא בתורת חיוב]

שמיעת הבדלה קודם זמן ר"ת

וכן מותר לשמוע הבדלה קודם זמן ר"ת. וכמ"ש בשולחן שלמה סי' רצ"ג ס"א הערה ב' הו"ד הגרשז"א שכשם שאפשר להבדיל בזמן שעדיין שבת בשעת הדחק כמבואר בשו"ע סי' רצ"ג ס"ג ה"ה לגבי לשמוע הבדלה ממי שלא מקפיד על זמן ר"ת ומבדיל קודם לכן ואף שאינו יכול בשעת הבדלה לשתות מיין ההבדלה מ"מ אינו מעכב ע"ש, וכן כתב בש"כ פרק נט הערה יז שאף מי שנוהג לכל עניניו כר"ת יכול לשמוע הבדלה קודם זמן ר"ת לכתחילה ע"ש, ואמנם בשו"ת דברי יציב ח"א סימן קלד כתב שיכול לשמוע הבדלה קודם זמן ר"ת רק בשעת הדחק שהוא אנוס.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה [עיה"ת] בני ברק

שערי מדוע מותר לשתות מיץ קודם הבדלה יוסף

אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים", ולכאורה נראה שדוקא מים מותר לשתות, וכן בשו"ת שלמת חיים סי' רנ"ט נקט שאין למחות ביד השותים מים מתוקים, [ומה שכתב שם שאף אין למחות ביד השותה תה, נראה שכיון שנחשב חמר מדינה, [כנ"ל] אסור לשתותו לפני הבדלה].

אך מדברי כל הראשונים נראה דיש להקל, וכמ"ש רבינו יהונתן, והנימוק", דהיינו דוקא במשקה שראוי להבדיל עליו.

ויש לדון על חמר מדינה שבשעת הדחק גדול אפשר לעשות על הבדלה כגון קולה תה קפה ומיץ תפוזים, האם אפשר לשתות אותם לפני הבדלה, ונראה שיש להחמיר.

אבל מים בטעמים או פטל או משקאות קלים, וחלב וסודה, כיון שאינם חמר מדינה, וא"א להבדיל עליהם, הרי הם בכלל מים, ומותר מעיקר הדין לשתותם קודם הבדלה. [וכ"ש במוצאי תשעה באב שי"א שאין חיוב הבדלה במוצאי שבת זו, ובמקום צורך מסתמכים ע"ז].

ויש שהחמירו בזה, וכמ"ש בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ב תשובה ז) אף בתה ללא סוכר, ע"ש, וכן נראה מדברי הגרש"א בשולחן שלמה (סי' רצ"ט הערה א') שתה עם סוכר אין דינו כמים. אך אפשר דהיינו דוקא תה שהרי הוא חשוב כחמר מדינה, משא"כ בשאר משקאות קלים, שאינם חמר מדינה.

וכמ"ש הגר"ח"ק בספר הליכות חיים (ח"א עמ' צח) לגבי סודה עם טעמים, ורק סודה רגילה, השיב הגר"ח"ק בגם אני אודך (ח"ג עמ' יט) שדינה כמים. [וכן כתב בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סימן קכג) וכן הביאו (אליבא דהלכתא חלק נב עמ' מד) בשם הגריש"א והגר"ח"ק שאף פטל אסור לשתות קודם הבדלה.

צה. מדוע מותר לשתות מיץ קודם הבדלה

אודות השאלה מדוע מותר לשתות מיץ קודם הבדלה במוצאי תשעה באב שחל יום א'.

בגמרא בפסחים (קה ע"א) "כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה", ובגמרא שם הביאה את דברי רב הונא שראה אדם השותה מים קודם הבדלה, ואמר לו אינך מפחד מאסכרה, ומסקנת הגמרא שם שרבנן דבי רב אשי לא הקפידו על מים אלא רק על יין ושכר, ונפסק בשו"ע (סימן רצט ס"א) "אסור לאכול שום דבר, או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים, משתחשך עד שיבדיל".

ואולם ע"פ הקבלה מים אין לטעום קודם הבדלה (פרי עץ חיים שער השבת פכ"ד) "מורי זלה"ה הזהירני מאוד שלא אשתה מים קודם הבדלה, ואמר לי כי השותה מים בזמן ההוא ימות באסכרה", והובא בדעת תורה למהרש"ם (סימן רצט) ובכף החיים (שם סק"ז), ובשו"ת שלמת חיים (להגר"ח זוננפלד סימן רנח) כתב שהמנהג שלא לשתות כלום קודם הבדלה, ע"ש, וכ"כ בערוך השולחן (סימן רצט סק"א) שמה שאנו נוהגים שלא לשתות מים קודם הבדלה אין זה מן הדין אלא על פי המבואר במדרש שאז זמן חזרת הנשמות לגהנם ע"ש. וכן כתב להחמיר בשו"ת משנת יוסף (חלק ח' סימן צ"ב) שהרי יש בזה חשש סכנה.

ואמנם לגבי שאר משקים, איתא בגמ' בפסחים שם שחמרא ושיכרא אין לשתות, וכתבו בנימוק"י פסחים שם "דאסור לשתות משקה הראוי להבדיל עליו כגון חמרא ושכרא עד שיבדיל". וכן כתב בפירוש רבינו יהונתן מלוניל וז"ל: אבל בשתיה פוסק, דאסור לשתות יין וכל משתה הראוי להבדיל עליו כגון חמרא ושכרא כדאמרין לקמן [דף קז]. חמר מדינה".

ולפי דברי הראשונים הנ"ל האיסור הוא רק בדבר שאפשר לעשות עליו הבדלה, ואולם מדברי השו"ע סי' רצ"ט ס"א שכתב "או

שערי בהבדלה במוצאי שבת חזון בנו הקטן שתה יוסף

ואמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן מד) כתב לדינא כדברי השו"ע הרב בסימן ק"צ שאף טעימת קטן שלא הגיע לחינוך מהני, היכא דא"א בענין אחר ע"ש.

ב. עוד נראה שבדיעבד יצא יד"ח, כיון שנחלקו הפוסקים אם השתייה בהבדלה ובקידוש מעכבת, שבב"י (או"ח סו"ס רע"א) כתב בזה"ל: ונראה לי דאם נשפך הכוס קודם שיטעום, אינו צריך לחזור ולקדש, דהאי לא יצא היינו דלא יצא ידי המצוה כתיקונה עכ"ל. ובשו"ע (סי' רע"א סט"ו) כתב "וה"ה אם נשפך הכוס קודם שיטעום ממנו, יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג, וא"צ לחזור ולקדש", ובבאר הגולה שם כתב ודברי עצמו לפי טעמו בב"י, ואמנם מדברי הב"י נראה דיצא יד"ח.

ובמג"א (שם סקל"ב) כתב לחלוק ע"ד השו"ע וכתב שאם נשפך ולא טעם כלל לא יצא ע"ש, וכן נראה ממש"כ במשנ"ב (שם סקע"ח) וז"ל: דכיון שקידש מתחלה על היין כדין וגם טעם כשיעור אף על פי שלא טעם מאותו הכוס שקידש יצא ודוקא שלא הסיח דעתו בינתיים אבל אם כבר יצא ממקומו בינתיים קודם שטעם מכוס אחר צריך לחזור ולקדש. עכ"ל. ומ"מ בדיעבד בודאי שמועיל טעימת המסובין,

ג. ועוד נראה שיש לצרף דעת הראשונים שבהבדלה לא בעינן כוס, ורק בקידוש מעכב, וכמ"ש במנחת שבת (שירי מנחה סי' צ"ו סק"ג) וע"ע בפסק"ת (סי' רצ"ו אות יא ובהערה קכד) מה שהאריך בזה.

ולכן נראה שבדיעבד מחמת כל הצירופים הנ"ל יצא יד"ח.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

צו. בהבדלה במוצאי שבת חזון בנו הקטן שתה

בס"ד, יום ד' ה' מנחם אב ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס

אודות במה ששאל בזה"ל: שמעתי מעשה שאירע במוצאי שבת ר"ח מנחם אב השנה, שידוע שלא שותים את הכוס של הבדלה אלא נותנים לקטן, אולם שכחו שצריך לתת את הכוס לשותות לקטן שהגיע לגיל חנוך של ברכה שידוע שמברכים ומוציאים אותו בברכה, והביאו זאת לקטן בגיל שלש שישתה, האם יצאו ידי חובת הבדלה. שמעתי שיש בזה לכא' מחלוקת מ"ב ושו"ע הרב בסימן קצ' ס"ק ד', ויש לעיין בכללי הפסק בכה"ג איך פוסקים, כמו לגבי שתיית פחות ממלוא לוגמיו בכוס של הבדלה. ע"כ שאלתו.

לכתחילה צריך שיהיה שתיית קטן בר חינוך כמ"ש במג"א (סיק תנ"א סק"ט, סי' תרכ"א סק"ג).

ואמנם יל"ע לפי מש"כ במג"א (סי' תקנ"א סקל"א) שיש להטעימו לקטן שאינו יודע להתאבל, ולדעת הפמ"ג הרי הוא קטן שלא הגיע לחינוך, וא"כ כיצד יוצאים בזה יד"ח, ובמחצית השקל ובלבושי שרד כתבו דאיירי בקטן לחינוך לברכות ולא בחינוך לאבילות.

ואמנם למעשה נראה שבדיעבד יצא יד"ח מכמה טעמים.

א. בדיעבד אפשר לסמוך ע"ד השו"ע הרב (סי' קצ) שמועיל טעימה קטן שלא הגיע לגיל חינוך, וסותר את עצמו ממש"כ בשו"ע הרב סי' רצ"ה סק"ד שצריך טעימת מי שיוצא בהבדלה, וכמו שכבר העיר בתהילה לדוד סי' רצ"ה שם.

שערי כיבוי האור בשינוי בשבת כדי לקיים מצוות עונה יוסף

שאפשר לעשות מחיצה לנר או לכבות את הנר. ואמנם לפי"ז אם א"א באופן אחר אפשר להתיר, וכ"כ במשנ"ב (שם סק"א) ובביה"ל (שם). וכן איתא להדיא במאירי (שבת דף כט ע"ב) בביאורו השני שכיון שאפשר באופן אחר לא הותר לכבות הנר את הנר ע"ש.

ד.] עוד כתב בבית מאיר (סי' שכ"ח סי"ז) שכיבוי האור אינו דומה לרפואה שהוא מרפא אותו מצער, משא"כ בכיבוי כדי שישן אין השינה רפואתו. ע"ש, וש"ר שכן מפורש להדיא במאירי (שם) וז"ל: ואע"פ שבהפסת מורסא התירו לכתחילה, ואף בזו היה לנו לומר כן שהרי להסרת נזק החולה הוא מכוין, כבר כתבנו שאין זה הסרת נזק בידים, עכ"ל.

ה.] עוד כתב בשער המלך (פ"ב משבת ה"י אות מא) שחוששים לרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ע"ש.

אבל בשינוי, יהיה מותר כמבואר בחידושי הרמב"ן שם, וכ"כ בשו"ת גור אריה (חאו"ח סי' קז), ובסו"ד שם נראה שיש לאסור, כיון שאין הכל בקיאים בכיבוי להבדיל בין מלאכה שאינה צריכה לגופה למלאכה הצריכה לגופה וכמ"ש הר"ן בפרק חבית, ולכן יש להחמיר ע"ש, ואמנם בדעת (סי' רע"ח ד"ה שיש) שם כתב להתיר. וכן כתב בתורת שבת (סי' שכ"ח סק"ב) שמותר לכבות את הנר בשביל כלאחר יד בשביל חולה שאין בו סכנה, ובפרט שמלאכת כיבוי אינה מדאורייתא, וכן נראה בדברי המשנ"ב (סי' רע"ח סק"ב) שאם אפשר ע"י גוי, ום אי אפשר לעשות ע"י גוי יעשה בשינוי.

ואף למש"כ בגור אריה יהודה שם לאסור, היינו דוקא בנר, אבל בכיבוי מנורת חשמל שאין שם איסור כיבוי כיון שאין שם אש, א"צ לעשות בשינוי, ורק לדעת החזו"א יש בזה איסור סותר שהוא מדאורייתא, ולכן אין לעשות ע"י יהודי. ובחזו"ע שבת ח"א עמ' רנז ד"ה ונראה, שמותר לכבות את אור החשמל אף ע"י ישראל בשינוי, וכיון שהוא רק מדרבנן ככיבוי גחלת כמבואר

צז. כיבוי האור בשינוי בשבת כדי לקיים מצוות עונה

בס"ד, ערש"ק פרשת מטות מסעי ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי שמעון אזולאי שליט"א מגדולי המורי הוראה בעיר ליקוד.

אודות מה ששאל אם מותר לכבות את הנר בשינוי לצורך קיום מצוות עונה.

בשו"ע (סי' רע"ח) כתב בזה"ל: "מותר לכבות הנר בשביל שישן החולה שיש בו סכנה"

ומבואר שדוקא לחולה שיש בו סכנה, כגון יולדת בז' ימים, יש להתיר ע"י גוי, או בשינוי. אבל בחולה שאין בו סכנה, היכא שהוא מלאכה דרבנן של כיבוי אין להתיר.

ויסוד הדברים מבואר ברמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש עמ' כא), שמה שמבואר בגמ' בשבת (דף ל' ע"א) שאם בשביל החולה שישן לא יכבה, ואם כבה פטור, אבל אסור, היינו דוקא בחולה שאין בו סכנה, ורבי שמעון הוא, **והקשה** הרמב"ן מדוע בחולה שאין בו סכנה, אסור לכבות, הרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, והרי הוא רק אסור מדרבנן.

א.] ויישב הרמב"ן שם, שאף שהוא איסור מדרבנן, מ"מ איסור לכתחילה לא התירו בו שבות כדרכו, משום חולי שאין בו סכנה.

ב.] עוד כתב ליישב בתוספת שבת (סי' שכ"ח סק"א ד"ה ומה) שמלאכה שאינה צריכה לגופה חמור טפי, ולכן אסור לחלל את השבת לחולה שאין בו סכנה, וכ"כ בפמ"ג (משב"ז סק"א), וכן בביה"ל (סי' רע"ח סוף ד"ה מותר), ובתהילה לדוד (שם סק"א).

ג.] עוד כתב הפרי מגדים בראש יוסף (שבת דף ל' ע"א) שכיון שיכול לומר לגוי לכבות, וכן כתב בישועות יעקב (סי' שכ"ח סוף סק"ב) שכיון

שערי כיבוי האור בשינוי בשבת כדי לקיים מצוות עונה יוסף

לנכרי סימן ז' סי"ב כתב דאין להתיר במקום עונה ורק בדיעבד ובשעת הדחק יש להקל ע"ש. [וע"ע בדבריו בבירור הלכה (תליתאה סימן רפ), ושם כתב שמה שאביו כתב להקל בשעת הדחק בדיעבד, ולא מצד מצות עונה שמצוה זו היא מצוה שבין אדם לחבירו כשאר וכסות, ואין להתיר משום זה שום איסור, שהרי גם האשה מצווה באיסור כיבוי הנר, ואף במקום שיש בביאה בשבת משום אפשרות של קיום מצות פו"ר דאורייתא או דרבנן, יש כאן צד מצוה דבין אדם למקום לצרף לקולא עכ"ד, ועכ"פ מדבריו מוכח דבמקום ליל טבילה יש להתיר לכבות את האור, ושור"ר שבעין הסברא הנ"ל שכתב בבירור הלכה כתב הגאון רבי יוסף ענגיל בספר תפארת יוסף (שמות פרשת משפטים ד"ה ונראה דחיובי אישות)].

ואמנם בשו"ת ברכת יהודה (ח"ב סימן כז) וכתב שיש להתיר רק ע"י גוי ואין להתיר ע"י שינוי ע"ש. וכ"כ בשו"ת מחוקק במשענותם (ח"ד סימן רעו תשובה ג') שיש להתיר רק ע"י גוי. וכ"כ בשו"ת נשמת שבת (ח"ה סימן עא) שע"י גוי מותר לכבות את האור בשביל מצות עונה כיון שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ע"ש. וכ"כ בעטרת שלמה (זעפרני, שבת סימן יח) שמותר לומר לגוי כיון שהוא שבות דשבות במקום מצוה, וכיון שבכיבוי החשמל לכו"ע יש להתיר כיון שהוא לעולם מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שאינו נעשה אף פעם לצורך פחמים דלא גרע בכיבוי גחלת מתכת, וגם משום סותר אין איסור כיון שלא נעשה ע"מ לתקן ע"ש.

ואף לבני אשכנז יש להתיר ע"י גוי שיעשה בשינוי או ע"י רמז.

ורק לקטנים שדינם כחולה שאין בו סכנה, [ונח' הפוסקים בגדר הגיל, ואפשר שהכא הגדר הוא שלא ירדמו] יש להתיר, וכ"ז לבני ספרד והגרשז"א ועוד שנקטו שחשמל הוא איסור דרבנן, אך לדעת החזו"א שהוא מדאורייתא יש לאסור, ומ"מ בנורת לד שהוא ספק איסור דאורייתא, אף לקטנים יש להחמיר.

בגמ' בשבת דף מב ע"א אם עושה בשינוי דהיינו כלאחר יד יש להתיר, לצורך חולה שאין בו סכנה, וכמ"ש ברמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש דף ו' סוף ע"ג) ובחידושי הרשב"א (שבת דף קכט ע"א ד"ה וכתב הרמב"ן) ע"ש.

ומ"מ לכתחילה יש לעשות גוי וכמ"ש בשש"כ (פל"ג ס"ב) שיעשה ע"י גוי בלא שינוי, וכמו שנראה בריש הדברים בחזו"ע שם.

מבואר שבמקום צער יש היתר לחולה שאין בו סכנה, אבל סתם צער או מקצת חולי יש לאסור בשינוי.

ואף ע"י גוי אין היתר רק במקום צורך, ולבני ספרד אפשר אף באמירה, ולבני אשכנז יש לומר לו ברמז וכ"כ בספר מלכים אמניך עמ' קט או שיאמר לו לעשות בשינוי.

ולגבי השאלה אם הוא במקום בליל טבילה בשנה ראשונה או לצורך קיום מצות עונה יש להתיר, כיון שדינו כשבות דשבות במקום מצוה, ואף שהמצוה להנאתו.

ומצאנו דבר חידוש במקור חיים (סי' רע"ז ס"ג) שכתב בזה"ל: ולכבות נר ע"י גוי אם אינו יכול לישן לאור הנר מותר אפילו בריא, דאין לך מצוה וכבוד שבת גדול מזה עכ"ל, והוא חידוש עצום, וכדלא כשיטת הרמב"ן ושאר הראשונים והשו"ע סי' רע"ח שם, ועכ"פ נראה שרק בשינוי יש להתיר.

וכן בשו"ת אדני פז (ח"ד סימן ל') נשאל בזה, אם אין אפשרות לקיים את המצוה בחדר אחר, והעלה להיתרא כיון שאיסור כיבוי חשמל מדרבנן וגם שעצם הכיבוי הוא בשינוי הוא איסור דרבנן ולכן יש להתיר שבות דשבות במקום צורך מצות עונה ע"ש, וכן כתב בספר ואין למו מכשול איש וביתו (עמ' עג) בשם הגר"י יוסף שליט"א שיש להתיר בזה ע"י שינוי או ע"י קטן. וכ"ש בשבות בשינוי שהוא יותר קל משבות דאמירה לגוי וכמו שכתב הר"ן (שבת דף קמה ע"א). ע"ש. ואמנם בברית עולם דיני אמירה

שערי קיפול מפיונים בשבת יוסף

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

צח. קיפול מפיונים בשבת

בס"ד, טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג אליהו א'גמי שליט"א, אודות השאלה לגבי קיפול מפיונים בשבת.

יש בזה שלושה נידונים:

(א). מצד מתקן מנא, במשנ"ב סימן שב סק"ד שיש איסור בנראה כמתקן מנא, ווה"ה הכא, ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן לה אות ב' כתב לאסור מדברי השו"ע סימן שב ס"ג שאין לקפל בגדים רק לצורך שבת, וע"ע במה שהבאנו דבריו להלן, ואמנם בשבות יצחק חלק יד עמ' פה הו"ד הגריש"א זצ"ל שיש להחמיר בקיפול מפיות נייר כשמקפל ומהדק את מקום הקיפול הרי זה דומה למתקן מנא בתיקון צורה, ולכן לא יהדק ויכול לקפל באופן שנותן לתוך כוס והכוס היא שמחזיקה את צורת המפית וכשיוציאו מהכוס תפתח הצורה. ע"ש.

(ב). מצד שאינו בר קיימא, בשולחן שלמה סימן שג ס"ח שאין לקפל מפיות ניירות בצורות מיוחדות, ע"ש, וכן בשבט הלוי צידד להתיר לשים ולקפל אם מתפרק מיד אבל לא לעשות מזה צורות ידועות, ונשאר שם בצ"ע ע"ש, ולמעשה בצורות שאינם מיוחדות מקילים בזה, וכן השיב הגר"ח"ק בספר דרור ישרא עמ' תקיג, וכ"כ בספר אורחות שבת עמ' רעו, ובפסק"ת ח"ג כרך ב' עמ' ע. ובשו"ת אבני דרך ח"ד סימן ל', שיש חילוק בין צורות פשוטות למיוחדות כגון עשיית כיס לסכו"ם. או לבנות מטוס או אוניה לילדים. וע"ע בשו"ת מחזה אליהו ח"ב סימן כג מה שהאריך בזה.

(ג). מצד שאין איסור בונה רק בנייר קשיח, במשנ"ב סו"ס שכ"ח כתב בשם החיי אדם וז"ל: כתב הח"א דכ"ז אם היה הפתילה עשויה

מע"ש אבל לעשות בשבת הפתילה הנ"ל ואפילו הוא עושה אותה מנייר שכורך אותו ומקשה אותו יש בו איסור דאורייתא משום מכה בפטיש אם לא לחולה שיש בו סכנה עכ"ל, ומבואר שבדבר שאינו קשיח אף שיש בו צורה אין לאסור בזה, ולפי"ז מותר לקחת טישו ולגללו ולנקות האוזניים, אך יש מקום להחמיר בזה משום מתקן כלי, ועכ"פ בנ"ד, כתב בשו"ת באר משה ח"ח סימן קלד שאין בזה איסור אף בצורות מיוחדות אין אין בונה רק בנייר קשיח ע"ש, וכן כתב בספר מעשה השבת ח"א סוף הספר עמ' תס ששאלו האם יש להתיר לקפל מפיות נייר מיוחדות, והשיבו שמותר לקפל מפיות נייר כיון שהמפיות הולכת לאיבוד לאחר שימושם לא שייך בהם מתקן מנא ושכן פסק הגרמ"פ והו"ד בספר רבב"א סימן רכ"ג אות ח' ע"ש, [ואמנם לא ברירא מתשובתו שבודאי יש להתיר בקיפול מפיונים בצורה של כלי], וכן כתב בהלכה ברורה סימן שב, ולדבריהם נראה שאף בצורה מיוחדת אין איסור, [ולפי"ז בודאי שיש היתר לקפל עלונים בשבת].

תבנא לדינא: מעיקר הדין אפשר לקפל מפיונים בשבת, אף שיש להם צורה מיוחדת, אך לבני אשכנז: יש להחמיר בזה ושלא לקפל מפיונים מיוחדים, ורק מפיונים שאינם עומדים לבד מותר, והמחמיר בזה תע"ב.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

צט. שכר שבת בקנס שלא קם בזמן תפילה

בס"ד

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א

לגבי השאלה אם יש שכר שבת, בעונש שלא קם לזמן תפילה, נחשב עונש, וקשה לומר שנחשב שכר שבת, ועוד ידוע מהגר"ח מבריסק שכל האיסור שכר שבת הוא על מלאכה, ולכן על דבר מצוה אין איסור שכר שבת, כיון שאין עליו שם מלאכה. ואמנם מדברי הגמ' בכתובות

שערי שימוש במשאבות מים לחץ בשבת יוסף

גבוהים כגון בבנין שיש בו יותר מ-5 קומות, וכל שהבניין יותר גבוה כך הולך ופחות לחת המים שמגיע מתאגיד מים העירוני], מותקן משאבת מים, שמביאה את המים לכל הקומות בלחץ מדויק לפי הצורך.

סוגי משאבות מים

ישנם ג' סוגים של משאבות מים.

א. משאבת מים חשמלית, ע"י מנוע, שיוצר לחץ ושואב מים מצד אחד ודוחף אותם לצד השני. [ולהלן יתבאר מדברי הפוסקים שכתבו לדון בזה, מ"מ עיקר הנידון שלנו לגבי הסוג הג'].

ב. משאבות מים מכניות, המופלעות ביד או בכוח מכני, ולא מצוי כ"כ בזמנינו.

ג. משאבות מים אוטומטיות עם חיישנים, אינוורטר, שמופעלות אוטומטיות, כאשר הלחץ של המים יורד, והמים לא זורמים, המשאבה מתחילה לפעול, כדי לשאוב את המים, והוא הסוג המצוי בבנינים חדשים בזמנינו.

צורת עבודת משאבות מים אוטומטית

המשאבת מים חשמלית עובדת, שיש מיכל מים הנקרא "מיכל אגירה" בבנין, [נמצא בדרך כלל במרתף הבניין] והוא הנקודת הזנה למשאבות, ואף אם לחץ המים של מגדל המים נחלש, המשאבה מפעילה את הלחץ.

החיישן מורכב על הצינור של יציאת המים לדירות.

כשהמשאבה מזהה ירידת לחץ, המשאבת מים נדלקת ומאזנת את הלחץ.

לפי הצרכים, אם הוגדר שמ-5.5 בר יהיה הלחץ הרצוי, ואם הלחץ יורד לא-בר המשאבה תפעל, ולכן אם משתמשים בכמה ברזים יש חשש, או משתמשים הרבה אנשים, ואם יש שימוש גדול הבקר יפעיל עוד משאבה, ורק

דף סב ע"א דמורש באשתו שמוסיפין על כתובה מעה וחצי לכל יום שמורד בה, אבל על מה שמורד ביום השבת אין מוסיפין על כתובתה כיון דמיחזי כשכר שבת, ע"ש, ואמנם י"ל דהתם דוקא על כל יום, ומשו"ה הוא רק מיחזי, וכמו שכתב בהגהות רעק"א שבת ס' ש"ו שליטול קנס על מה שמורד אי"ז שכר שבת אלא רק מיחזי. וכן הביא בספר אורחות שבת ח"ב עמ' שעט בהערה בשם הגרש"א בשם הגרא"ז מלצר זצ"ל שהוא רק מיחזי כשכר שבת. ואמנם למעשה במג"א ס' ש"ו סק"ז כתב שמו שבמורד באשתו לא קנסו אותו שיתן על יום השבת ה"ה לכל קנס שקונסין לכל יום שלא בשבת.

ואמנם י"ל דדוקא התם הוא בכל יום. ובצירוף מש"כ בב"י ס' תקפ"ח שכל איסור שכר שבת אינו אלא חומרא ולא איסור גמור, ובצירוף דברי הרע"א הנ"ל אפשר להתיר. וכן נראה בריטב"א בכתובות שם שבקנס אין קפידא.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיר התורה בני ברק

ק. שימוש במשאבות מים לחץ בשבת

בס"ד, אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישישליט"א, מחשובי הלומדים בבית מדרשנו "פסקים והלכות".

אודות השאלה האם צריך כשרות למשאבות מים, והאם אפשר להסתמך בזה על כשרות של מכון צומת, שכך הותקן בבנין החדש. או שיש חיוב להוציא עוד כסף, ולהתקין משאבה חדשה.

הצורך משאבות מים בבנינים

במקומות שהמגדל מים או מאגר המים, לא מגיע לכל הקומות, כיון שהקומות

שערי שימוש במשאבות מים לחץ בשבת יוסף

הגברת כוחהוא בגרמא, ואף אם גרמאסורה כאן יש להתיר.

וכסברא הנ"ל יש לדון גם לגבי משאבות אוטמטיות בזמנינו.

ג. בשו"ת משנה הלכות (ח"ח סימן מז) בתשובה לבמח"ס רבב"א, שאין איסור בשימוש בשבת במשאבות חשמל, למי שגר בקומה גבוהה, וכתב שאף שהסכימו הפוסקים שהדלקת חשמל יש בו איסור דאורייתא, ואין לפקפק בזה כדי שלא יבואו לידי מכשול.

ומ"מ כתב שם שאין לחוש בזה לאיסור, שכל זמן שיש מים החשמל לא פועל ואינו פסיק רישא, שיצא מים.

ועוד כתב שאינו מתכיון להפעיל את החשמל.

ועוד דהו"ל פחות מגרמא.

ואף שלפעמים יכול להיות ע"י פעולתו שיעבוד החשמל, מ"מ בכה"ג לא גזרו רבנן.

והסברות הנ"ל שייכות אף לגבי משאבות עם חישנים בבנינים בזמנינו.

החלק הראשון בבעיות משאבות מים לחץ בשבת

הנידונים בשימוש במשאבות מים אוטמטיות

ישנם כמה נידונים בשימוש במשאבות מים אוטמטיות.

א. האם פתיחת ברז נחשבת כעשיית מעשה

ונראה להוכיח בזה בשו"ת חת"ס (חיו"ד סימן

ריד) כתב לגבי צינור שמוליך מים למקוה שהסרת הברז ע"י אדם לא מיקרי ע"י אדם אלא כהסרת מונע, ע"ש, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג בהשמטות לח"א סימן מד) ע"ש, וכנ"ל בדברי הפוסקים לגבי שימוש בדוד שמש בשבת, ונתבאר בארוכה במק"א.

במצב כזה כל פתיחת ברז מדווחת לבקר האלקטרוני בשינוי בצריכה.

כיון שלמשאבה מחובר לוח פיקוד חשמל על המשאבה, להדליק את המשאבה.

אם הלחץ חוזר למצב הרגיל, ע"י שהברז נסגר המשאבה נכבית.

משאבות מים חשמליות

צורת עבודתם

במשאבות מים חשמלית, גורם להפעלת מנוע חשמלי. ויש מצב שהמשאבה פועלת, ויש מצב שהמשאבה מכובה].

הנידונים במשאבת מים חשמלית

הפוסקים כתבו לדון על משאבות מים חשמליות, שהיו מצויות בנינים בחו"ל בניו יורק, וכמו שנשאל בזה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן רסב) לגבי משאבת מים חשמלית, וכתב שם בשם הג"ר בנימין זילבר זצ"ל שאסור, ושיש לשאול להגרשז"א ולבמח"ס שש"כ.

ושם מצינו כמה נידונים להיתרא.

א. בשו"ת רבב"א שם כתב בשם הגר"י נובירט זצ"ל במח"ס שש"כ השיב שדינו כפסיק רישא בגרמא כיון שלא יתכן שבכל טיפת מים שמוציאים מן הברז, מיד נדלק החשמל, אלא שיש בו משום כוח שני ושלישי. עכת"ד.

וה"ה במשאבות אוטמטיות בזמנינו ויתבאר להלן.

ב. עוד הובא שם בשו"ת רבבות אפרים בשם הגרשז"א להתיר, כיון שבפתיחה של אדם יחיד אין לו השפעה על המשאבה, ואף הוא משפיע ורק גורם להפעיל את החשמל יש לאסור, אבל אם הוא רק הגברת כוח כיון שהוא רק ריבוי בשיעורים של מלאכת העברה של החשמל כתב האור שמח (פי"ח משבת ה"א) להקל, ואינו אלא גרמא. וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות עולם (ח"ד עמ' ע') שכיון שאינו אלא

ספק פסיק רישא מדאורייתא כדמוכח מדברי הראשונים, ועכ"פ איתא כאן ספק ספיקא].

ומ"מ אף למחמירים בספק פסיק רישא בדבר שעתיד להיות מותר, לכו"ע כמבואר בגמ' בסוכה דף לג ע"ב לגבי מיעוט הדס דשרי לר"ש דמתיר דבר שאינו מתכיון ואינו פסיק רישא כיון שיש לו הדס אחר.

וכנ"ל במשנה הלכות שיש להתיר אף במשאבה חשמלית, שתדלק כיון שאינו פסק רישא.

ג]. האם דינו כדבר שאינו מתכיון
כיון שאינו מתכיון להפעיל את המשאבה ורק ליציאת המים, ע"פ דברי הרשב"א בשבת לגבי צידת צבי, ונתבאר הביאורים, וההכרעה בזה לדינא, לגבי מצלמות.

וכ"כ בשו"ת בית אבי (ח"ב סי' נ"ו), וכנ"ל בשו"ת משנה הלכות (ח"ח סימן מז), שיש להתיר בנ"ד אף במשאבות חשמליות, כיון שאינו מתכיון, וצ"י אליו בהליכו"ע שם, והגר"י יוסף שליט"א במכתב (תאריך ה' אדר א' תשפ"ב), [ושם לא זכר לדברי ההליכות עולם הנ"ל], וכן כתב הגרש"י שטיצברג שליט"א בקונ' שעוני מים בשבת (עמ' לב לג), שאף שמעיקר הדין אפשר להסתמך ע"ז, מ"מ די בהתקנת משאבה שפועלת בתדירות קבועה למשך מספר שניות ואח"כ ממשיכה לעבוד אם קיים בך צורך, [וראה מה שנתבאר שם בארוכה לגבי שעוני מים בשבת, ויתבאר בס"ד במק"א].

ואמנם הג"ר משה יהודה לייב לנדא זצ"ל כתב שקשה לומר שאינו מתכיון כיון שהוא רוצה להביא מים, ובשביל שיבוא אליו מבריכת האגירה צריך להפעיל את המשאבה. [והו"ד בעומק הפשט מס' 150]. אך כנ"ל שלא תמיד הוא הכרחי שיפתח, ויכול להיות שהמשאבה כבר עובדת, ודינו כספק פסיק רישא, וכ"ש במשאבות אוטומיות שדינו רק כהגברת זרם מועטת, וכמו שיתבאר להלן.

אבל יש מחמירים שהוא ככוח כוחו, וכ"כ בשו"ת מנח"ש (מהדו"ת סימן לג) וכע"ז נראה בשו"ת ארץ צבי (סימן קי"ב).

ומ"מ אף למחמירים היינו דוקא למים שבאים כעת, אבל להפעלת החישינים שנמצאים מתחת לבניין במאגר אגירה, אין לחוש לאיסור. וכנ"ל מדברי הרבב"א.

ב]. האם דינו כספק פסיק רישא
עוד נראה שדינו כספק פסיק רישא.

והנה ספק פסיק רישא לשעבר מותר אף, [וכמ"ש בט"ז (סי' שט"ז סק"ד) בדעת הטור והש"ע (שם ס"ג) שמותר לסגור תיבה שאינו יודע אם יש זבובים, ובשו"ע הרב (סי' רע"ז, קו"א) ובביה"ל (סי' שט"ז ד"ה ולכן), ובמשנ"ב (שם סקט"ז, וסי' שי"ח סקט"ז) ובשביתת השבת (כללי דבר שאינו מתכיון)] ואמנם יש חולקים שספק פסיק רישא אסור [שו"ת חלקת יואב (סימן ח) שערי יושר (שער ג' פרק כה)]

ומדברי הביה"ל שם נראה דיש להתיר גם בדאורייתא, וכמבואר בשם הרמב"ן או דאורייתא אבל במשנ"ב נראה שהוא רק בדרבנן, ולכן לכתחילה יש להחמיר.

ונפק"מ בספק פסיק רישא לשעבר אם מסופק אם ניתק המנורה של המקרר או שההתקן שבת עובד, בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן י' לגבי פתיחת מקרר שאינו פועל, אך הגרנ"ק אוסר במקרר שאינו עוד, ויתבאר במק"א בדיני פתיחת מקררים בזמנינו].

ואף בספק במשאבות דינו כספק פסיק רישא, כיון שיכול להיות שהחשמל עובד.

ואף שהמשנ"ב התיר רק בדרבנן, ומ"מ הכא הוא רק הגברת זרם, ושנח' בו הפוסקים אם איכא איסור, ולכו"ע אינו מדאורייתא. [ואף הוא דאורייתא מדברי הביה"ל נראה דיש להתיר אף

שימוש במכונת חליבה שמותר להלביש הצינור של מכונת החליבה על דדי הפרה בשעה שאין החשמל פועל כיון שסוף תנועת החשמל לבוא ע"י פתיחת השעון ותהא תנועה זו חולבת את הפרה שאינו אלא גרמא מהגרמות המותרות עכ"ד, ומבואר שאף שהחיבור מגביר את

החשמל, מ"מ אין בזה איסור הגברת זרם

אבל לדעת הגר"ק אסור אף שינוי זרם. והו"ד בשו"ת ישא יוסף שם, וכ"כ בחוט שני שבת (ח"א עמ' רה) וכן כתב בחידושים וביאורים (חאו"ח סי' ס"ב) כתב שאף לדעת החזו"א אסור, וכן שנה גם במכתבו בדעת החזו"א, וכן נוקטים תלמידי החזו"א, ומקושיית החזו"א הנ"ל ישבו כיון שאינו חשוב בונה או שהשינוי זרם קטן.

ועכ"פ הכא השינוי זרם קטן, ולכן אף לדעת הגריש"א אין איסור. וכ"ש בנ"ד שאינו אלא שינוי בחיישן

ה. גרמא

עוד יש לדון שדינו כגרמא, כיון שבפתיחת הברז לא מפעיל את המשאבה, אלא רק שהמים יצאו, וע"י שהמים יוצאים, המפעלה מתחילה לעבוד. אך אינו ברור ותלוי במקומות, ויכול להיות שבשימוש גדול, יהיה ירידת לחץ, ולכן דינו כספק גרמא

ועכ"פ נחלקו הפוסקים בהיתר גרמא בשבת, אם הוא דרך קביעותו, ודעת החת"ס והשע"צ להחמיר, ומ"מ הכא שהוא רק הגברת זרם, ואינו כוח כוחו, אינו מוגדר כמעשה, וכנתבאר בדיני גרמא בהיתרי גרמא לכתחילה. [והגרי"י במכתב שם כתב שאף שהחזו"ע כתב רק ע"פ הוראת מורה הוראה ולצורך חולה, אין כוונתו דוקא לצורך חולה, אלא כל שיש צורך, עכ"ד, [ושם כתב דנפק"מ דהוא גרמא, לגבי מערכות מים שיש בהם מסנני פחם] ודבריו צ"ע דדוקא לצורך חולה אפשר להתיר, כיון שבמקום חולי לא גזרו רבנן, אבל לכתחילה בודאי יש להחמיר].

ד. גדר איסור הגברת זרם

ואף שבמזגנים אינוורטר מקילים, מ"מ במשאבות מים בקומות גבוהות, הרי הוא בודאי מדליק, את המשאבה, אבל אם הוא בקומה שאין המשאבה נצרכת, וראה להלן.

ותליא במחלוקת הפוסקים האם יש איסור בשינוי או הגברת זרם, ויש בזה כמה שיטות וחילוקים העולים מדברי הפוסקים.

א. יש מתירים בשינוי זרם, ולכן כאן כיון שהוא רק שינוי זרם, והמשאבה רק בדרך כלל עובד, וכמ"ש הגרשז"א בספר מאורי אש (ח"ב עמ' תשס) שדוקא אם היה גורם בכך להתחיל להפעיל את החשמל, משא"כ בהגברת כוח אין בזה איסור, וכן צידד הגר"י יוסף שליט"א במכתב שם.

ב. יש מחלקים בין שינוי זרם משמעותי כגון בעלייה במעלית, לבין שינוי זרם בעמידה מול מאורר שאינו משתנה, וכן הו"ד הגריש"א בשו"ת ישא יוסף ח"ג סי' פו, ובישא יוסף או"ח ח"ג סימן עו. ובח"ב סימן פ"ט לגבי מגנומטר של הכותל שלא יתריעו על ברזל בחגורה אף שיש שינוי בזרם של המגנומטר מ"מ אין בזה איסור, כיון שאינו מורגש.

ג. יש אוסרים באיסור מוליד, וכמ"ש בשו"ת בית יצחק (חיו"ד ח"ב במפתחות סימן לא) שאור משום מוליד כוח אלקטרוני.

ד. יש שאוסרים משום איסור בונה, לדעת החזו"א (או"ח סי' נ' סק"ט)

אך בביאור דעת החזו"א, נחלקו גדולי הפוסקים הגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סו"ב יב) כתב שאף לחזו"א לא אסור אלא סגירת מעגל אבל בשינוי זרם אינו בונה, ואמנם בספר שש"כ (תיקונים ומלואים עמ' ס' הערה לא) כתב הגרשז"א שאפשר שלדעת החזו"א תמיד אסור כיון שמשנתנה גם חלק מהחוט. ובמהדו"ח פל"ח הערה לג השמיטו. ומ"מ כדעת הגרשז"א בחזו"א כן מוכח ממש"כ בחזו"א (סי' ל"ח סק"ד) לגבי

ואמנם יש לדון שהכא יש להתיר בגרמא, כיון שהרי הוא נחשב במקום פסידא, ועוד כיון שדינו כגרמא בפסיק רישא מדרבנן יש להתיר, ורק בני אשכנז הנוהדים כדעת החזו"א מחמירים בזה, וראה בחוט שני (שבת ח"א עמ' קצט). ונתבאר בארוכה בכללי גרמא בשבת.

ו. פסיק רישא דלא ניהא ליה בדרבנן

ועוד יש לדון שהוא פסיק רישא דלא ניהא ליה בזה איסור דרבנן, וכנ"ל שאין חשש בהגברת זרם מדאורייתא, אף לדעת החזו"א.

וע"פ כל הצדדים הנ"ל, הו"ל תרי מדרבנן, ואף לדעת המשנ"ב, מעיקר הדין יש להתיר, ונתבאר במק"א בארוכה.

ועוד כיון שאם פותח רק את הברז לחצי דקה, ולא לשטוף כלים, אין חשש כי לא מסתבר.

וכן אם משתמש בלילה או בשעות שלא משתמשים במים, מסתבר שהמשאבה לא תפעל, וא"כ אין לו כעת איסורי שבת, כיון שבמציאות רק שיש צריכה גבוהה החיישן מתחיל לעבוד.

אך לאחר הבירור [ע"י מ"צ] אף בפתיחת ברז למשך כמה שניות, המשאבה מתחיל לעבוד. ואף בלילה יש סיכוי שהמשאבה תפעל במהירות, כיון שהמשאבה קבועה. אך אפשר שכל מה שהמשאבה תפעל רק בבנינים גבוהים, אבל בנינים של שש או שבע קומות, המשאבה לא תפעל, וצריך לברר. ושור' בגליון אספקלריה (אלול תשע"ט עמ' 22) שאף החיישין שמורכב, כיון שיש לו טווחים שונים, ולכן בבנינים גדולים שיש הרבה דירות, ממילא ספק ההשפעה על החיישין משתנה בשעות היום ובשעות הלילה המוקדמת כיון שיכול להיות שכמה אנשים משתמשים בו דו זמנית, - ונראה מדבריהם שרק במקרה שיש כמה שימושים, אבל אם אין כמה שימושים, אין חשש בשימוש במשאבה.

עוד יש לדון שישנם בנינים שלא גבוהים כ"כ, ואם המשאבת מים מותקנת רק בשביל דרישה של תאגיד המים, או כיבוי אש, וכיון שאין לו צורך בזה וזה בודאי פסיק רישא דלא ניהא ליה.

סגירת ברז במקום שלא מותקן התקן שבת

ולגבי השאלה אם פתח את הברז על הרבה מים כגון במקלחת או על הזרם הגבוה במקום שאין התקן שבת, האם מותר לסגור את הברז, כיון שע"י שסוגר את הברז המשאבה מתכבית אוטמטי.

ע"פ ההיתרים הנ"ל, נראה שאין חשש בזה.

כיצד פועל משאבת מים של מכון צומת

ביום חול המשאבה פועלת כרגיל לפי לחץ, ובשבת היא פועלת לפי שבת מוד.

א. משאבת מים של מכון צומת, פועלת ע"י גרמא, שפותחים את הברז המשאבה לא פעולת מיד, אלא רק לאחר זמן, בטווח של 3 או 10 שניות, ומשתנה כל פעם, וכיון שלא בודאי שפתיחת הברז תפעיל את המשאבה, אינו פסיק רישא.

ב. המשאבה פועלת כל פרק זמן, אוטמטית כמו שעון שבת, בתדירות שנקבעה מראש, ובזמן שהיא עבודת נבדק לחץ המים בבנין, שאחראי לשחרר מים אם לחץ המים עולה על 3 בר אם יש ירידה בלחץ המים המשאבות ימשיכו לפעול עד שיביאו את המים ללחץ הנדרש, ואם לא ישאר כבוי, ולכן אף אם פותח את הברז, יכול להיות שהמשאבה כבר פועלת.

אך היינו דוקא אם מתירים שינוי זרם.

אבל לדעת הי"א החזו"א ששינוי זרם הוא דאורייתא, א"כ יש להחמיר בכך, כיון ע"י פתיחת הברז עלול להפעיל או להגביר את קצב הפעילות המשאבה שמתועד בפיקוד, וכן אם יהיה צריכה חריגה של כל הדיירים יהיה ירידת לחץ ניכרת. ולכן לדעות המחמירים בשעת הדחק ימלא דוד מים, בערב שבת, ובבית הכסא

שערי שימוש במשאבות מים לחץ בשבת יוסף

קפיץ, שמשמש כוויסות, וכל שצריכה המים בבנין עולה פחות מים מגיעים אל הצינור פורק לחץ.

מעלת ההחמרה במכשירי חשמל משום כבוד השבת ואודות השאלה, האם משום כבוד השבת ראוי השקיע שכל שכן ישלם כמה מאות שקלים, והובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שהשבת אינה עגונה, שצריך למצוא לה היתרים, וכן אמר הגר"י שליט"א שנכון בודאי וראוי שיהיה התקן שבת.

אך מ"מ לבני אשכנז: א"א לשלמה ממעשר כספים ואפשר להחליף עם שכינו, אבל לבני ספרד: המקילים לשלם ממעשר כספים מצות שלו, אפשר לשלם כן ממעשר כספים. [וגם שאינו דבר שבחובה וכו"ל].

החלק השני בבריכות אגירה של משאבות מים

נידון שימוש במאגר המים שיש בו מצופים חשמליים

בבריכת המאגר של המים, יש מעל המים שלוש מצופים חשמליים.

המצוף הראשון, פותח את ברז המים הראשי ומספק מים לבריכת האגירה, מתי שמפלס המים יורד מתחת לרף הקבוע מראש. **המצוף** השני, סוגר את הברז, שהמים עולים למפלס הקבוע.

המצוף השלישי, הוא מצוף חירום, מתי שיש צריכת מים מוגברת שגורמת למפלס לרדת למינמום מים, שיכול להרוס את המשאבות.

החששות

ע"י כל שימוש שמשתמש בצריכת מים בצינור לדירה, גורם לשאיבת מים חדשה מבריכת האגירה, וכיון שברכת האגירה מתקונת לטא לאט, המצוף החשמלי מתחיל להפעיל את המנוע כדי שהמים חדשים יתחילו לזרום עד

יוריד את המים בשינוי, או שישאיר צינור אחד פתוח.

אבל לדעת רוב הפוסקים וכו"ל ואף לדעת הגר"ש"א, אין בכך חשש.

אף למחמירים שלא לסמוך על צומת, אם משאירים כמו צינור דק שזורם כל הזמן, ממילא החיישן כל הזמן עובד, ומספיק ששכן אחד יפעיל כן בביתו לכל הבניין.

כיצד עובד התקן משמרת השבת

במשמרת השבת עושים כמה דברים.

א. פיקוד שבת שמפעיל את המשאבה בקצב קבוע ומתכוון מראש.

ב. חיישן הלחץ מתנתק, ולכן אף בפתחת ברז הבקר לא משתנה.

וכדי שלחץ המים בשבת יהיה תקין המשאבה מופעלת ברציפות כל השבת במהירות קבועה, את המהירות הרצויה קובע מתכנן המערכת לפי הצריכה במקום.

וכיון שבשעות הלילה או בזמן שכל הברזים בבנין סגורים, כיון שעלול להיווצר עודף לחץ שיכול להזיק למערכת, מוסיפים "צרכן מדומה" כלומר בחדר המשאבות מתקינים ברז שיהיה פתוח כל השבת, או ברז עם שסתום קפיצי שנפתח רק כשלחץ המים חורג מהנורמה, כדי שהמים לא ילכו לאיבוד, הברז מחזיר את עודפי הלחץ למאגר המים שממנו המשאבה צורכת את המים.

כיצד עובד התקן שבת במכון של הרב הלפרין **המשאבות** מים עובדות בעוצה גבוהה של 80 או 90 אחוז מהעוצמה המיסקמלית שהמשאבה יכולה להגיע. [ולצורך כך ישנו צינור פורק לחץ שהתפקיד שלו להחזיר עודפי מים, אל בריכה האגירה הראשית].

בין הצינור שעולה לדירות לצינור פורק לחת, יש דינו רכיב מכני שפועל ע"י מנגנון עם

שערי בדין איסור צובע בטיטולים ובאסלת שירותים והמסתעף יוסף

וע"י פתיחת ברז המים בדירה או הורדת המים בבית הכסא, מופעלת המשאבה.

ותליא במח' הפוסקים האם בפתיחת ברז דינו כמעשה בידים או כגרמא, כיון שע"י פתיחת הברז מתחיל לעבוד החיישן החשמלי. **ובמכון** משמרת השבת ישנו התקן לזמן קצוב, ללא קשר לשימוש.

קא. בדין איסור צובע בטיטולים ובאסלת שירותים והמסתעף

בס"ד

לכבוד הגאון רבי דוד שרייבר שליט"א במש"כ אם יש איסור צובע בטיטולים שמשתנה בהם הפס.

הנה נח' בזה הפוסקים בארוכה, אם יש בזה איסור צובע, וראשונה נביא בזה את שיטות הפוסקים לכאן ולכאן, ואח"כ נאריך בסברות, דעת הפוסקים להתיר, כ"כ בספר שש"כ פרק טו הערה ער"ה בשם הגרש"א, וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פרק מ' תשובה ג', וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר אורחות שבת פרק טו הערה עג, [ולקמן נביא שי"א שיש להחמיר בזה] וכן הו"ד הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי חלק יט עמ' נ', וכ"כ בחוט שני שבת ח"ד עמ' רפז, וכן כתב בשו"ת אבני ישפה ח"ו סימן ע' אות ו', וכן הו"ד הגר"ע אויערבאך שליט"א בספר גם אני אודך פסקי הוראה או"ח סי' מא, וכן כתב הגרא"צ הכהן שליט"א בשו"ת ויצב אברהם סימן מב, וכן מורה הגאון רבי אשר וייס שליט"א בקובץ קול התורה חוברת ס"ט עמ' רעב שאין להחמיר בזה ויש להתיר לכתחילה.

ואמנם בספר שבות יצחק חלק יג עמ' רמא כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאף שיש מקום להתיר בזה כיון שנעשה ע"י הקטן ובפסיק רישא, מ"מ אין כדאי לסמוך ע"ז לכתחילה כיון שדומה למלאכה וגם ניחא ליה

שיגיגעו למפלס הרצוי, וע"י יפעלו ע"י המנוף השני לסגור את הברז.

וא"כ בכל שימוש בבניין שיש בו מערכת אגירה, הרי הוא משתמש בחשמל.

הצדדים לקולא

א. כיון שהוא רק חשש רחוק, כיון שהטווח שבין בריכת אגירה מלאה עד למפלס העליון הרצוי לבין המפלס שבו המצוף החשמלי מפעיל את המנוע למילוי מחודש של המאגר, שהוא בן כמה מאות ליטרים.

ב. כיון אינו מתכוין.

ג. כיון שהוא ספק פסיק רישא בדרבנן, וכל אחד שפותח את הברז לא ניחא ליה.

במכון צומת, כיון שע"י פתיחת הברז החיישן אינו מייד, וא"כ אם השאיבה אח"כ אינה מידית.

במכון הטכנולוגי של הרב הלפרין מתקינים טימר שפותח אותו כל זמן קצוב ללא שום קשר לצריכת מים בבניין ולמפלס המים בברכת האגירה, ולאחר שתי דקות של עבודה מצוף הכיבוי דוגם את מפלס המים וכל שהגיע למפלס הרצוי אספקת המים מופסקת וכיון שההפעלה לא מושפעת ע"י המשתמש, וכיון שהוא רק ספק רחוק, אין בזה איסור

במכון משמרת השבת, לא משתמשים מצוף וברז חשמלי, אלא טכני.

פתרונות אחרים לב' החששות הנ"ל

השתמשות במקום אגירת המים, בגג הבניין, כך שמשתמשים בכוח הכבידה ללא צורך במשאבות. [וכך חוסכים כסף, וגם אי"צ התקן שבת].

השתמשות בדודים.

שימוש במשאבות ביוב -

סילוקית/ניקוזית

בבנינים חדשים שישנם קומות מתחת לקרקע משתמשים גם במשאבת ביוב.

שערי בדין איסור צובע בטיטולים ובאסלת שירותים והמסתעף יוסף

ו). פסיק רישיא דלא ניהא ליה בדרבנן, ובמשנ"ב סי' ש"כ סקנ"ז כתב לאסור, ומאידך בסי' תרנ"ח סק"ז להכניס את האתרוג בתוך בגד התיר, ובשעה"צ שם הביא שיש שחולקים, ובשעת הדחק אפשר להקל, ובמשנ"ב בסי' שט"ז סק"ה התיר פס"ר דלא ניה"ל במקום צער, ולכן כשאין לו אחרים יש להקל, [וכן שמעתי לדינא ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א שאין לו אחרים יש להקל].

ואודות מש"כ לדון איסור צביעה, בשירותים שתלוי בו נוזל צבוע, [מלבד מה שיש לדון משום איסור מוליד ריח ומשום איסור ממרח].

נח' פוסקי זמנינו אם יש איסור צובע בסבון האסלה, שבשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' י"ד ומהדו"ת סי' לג כתב לאסור בזה, וכן כתב לדינא בשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' ס"ז) וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קסז אות א', וכן כתב בשו"ת תפלה למשה (סוף סי' נ"ג) וכ"כ לדינא בשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סי' רנ"ה) וכ"כ בשו"ת אבני ישפה ח"א סי' פו, וכ"כ בספר הל' שבת בשבת פרק נט ס"ג, וכ"כ בחוט שני שבת ח"א עמ' קיח שלכתחילה יש להזהר בזה כיון שיש איסור צובע מדרבנן, [ומ"מ כתב שם, אבל אם שכח להוציא הסבון מהאסלה לפני שבת וכדומה, יש להקל כשאין אפשר משום כבוד הבריות. ואין להסיר הסבון בשבת כיון דהוי מוקצה, וטלטול מוקצה אסור גם כן מדרבנן, ואין להעדיף איסור טלטול מוקצה מאיסור דרבנן של הורדת המים, דשב ואל תעשה עדיף, ובהורדת המים אפשר דהוי רק גרמא, עכ"ל, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה שבמקום שאינו יכול להסירו יוריד את המים דהוא פסיק רישא דלא ניהא ליה והותר במקום כבוד הבריות, ואם נמצא בביתו יוריד את הסבון, ויל"ע מדוע לא ס"ל שאסור להורידו משום איסור מוקצה, וכ"כ בספר אורחות שבת פ"ז ס"ד ובפרק ט"ו סעיף סד שאסור להורידו ויורידו ע"י טלטול ברגלו כמו שמצינו בסי' ש"ב שמותר לטלטל מוקצה במקום כבוד הבריות, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר מאור השבת ח"ד עמ' תקפה שיש

בזה, ולכן יש לצבוע את המקום הזה בצבע כדי שלא יהיה ניכר יעו"ש, וכן הו"ד הגר"ק בספר עם מקדשי שביעי ח"ב פרק ו' הערה מז שיש לאסור בזה כיון שמתכוונים שימחק אבל אם שם את הטיטול בערב שבת אין איסור ע"ש, וכן כתב בשו"ת נשמת שבת סי' ש"מ אות קלו שראוי להחמיר בזה, אך מ"מ כתב שם שהמיקל יש לו על מה לסמוך, יעו"ש, וכן הו"ד הגר"א נבנצל שליט"א בקונ' אסיפת יצחק כסליו תש"ע שיש להחמיר בזה, וכן כתב בפסק"ת סי' שכ אות כח, וכן שמעתי ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א לדינא שראוי שלא להשתמש בהם בשבת אך אם אין לו אחרים מותר להשתמש בהם בשבת.

ונראה שיש בזה כמה צדדים להתיר, ע"פ הנ"ל מדברי הפוסקים.

א). אינו מתכוין, וגם לא שייך אצל התינוק פסיק רישא.

ב). גרמא, ואינו מעשה בידים, ואין בזה ספייה אלא נעשה אח"כ, וגם לא נחשב מעשה של התינוק, אלא נמחק אח"כ, כ"כ בשו"ת אול"צ שם ובחוט שני שם.

ג). כיון שהוא בדרך לכלוך, וכן כתב הטעם הנ"ל הגאון רבי אשר וייס שליט"א שם.

ד). ואף אם אי נמא שיש בזה ספייה ע"י בביה"ל סי' שמ"ג שלדעת הרשב"א ספייה בדרבנן לצורך קטן מותר. (כן צידד מור"ר הגר"ע פריד שליט"א, ואמנם יש חולקים בזה, כמבואר בביאור הגר"א שם).

ז). י"ל שהוא מתעסק, וכ"כ בחוט שני שם.

ה). אף שהוא מתקיים מ"מ כיון שאח"כ נזרק לאשפה נחשב שאין לו חפץ בה, [וכמו שמצינו בשו"ע הרב והו"ד בסוף הדברים לגבי עד בדיקה]. וכן כתב בעל המשנת יוסף והו"ד בקונ' אסיפת יצחק שאי"ז הצבע המתקיים כיון שנזרק לאשפה,

שערי בדין איסור צובע בטיטולים ובאסלת שירותים והמסתעף יוסף

הלכות שלא נעשה לשם צבע אלא נעשה לכסות המאוס שלא יהיה ניכר.

ג. יש לצרף מש"כ הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת הי"ד) אין צביעה במים אלא כדי לצבוע דבר אחד.

ד. כיון אינו מתקיים עד זמן ההדחה פעם נוספת, ואף שבמשנ"ב מבואר שאינו מתקיים בצבע אינו לכתחילה, אך מ"מ כאן אף אם לא ידיחו את המים אלא ישיאירו את המים כמות שהם הצבע יפרד מהמים, ועוד הוסיף בזה הגר"מ פינשטיין זצ"ל שהמים הולכים לאיבוד, [ומשו"ה אין בזה גם איסור הולדת ריח].

ה. אין זה מעשה בידים אלא כח כוחו. (עי' בשו"ת אור לציון שם).

ו. אף אם הוא אסור מדרבנן ואף הוא פסיק רישא [כיון שאינו פסיק רישא אלא כח כוחו וגרמא כנתבאר באות ה'] דלא ניחה ליה בדרבנן. ועוד כתב בשו"ת שרגא המאיר שאין כאן פסיק רישא כיון שאם ידחוף את המים תיכף זה אחר זה המים לא יצבעו, [ומשו"ה הוי רק כוח כוחו, ואמנם בשו"ת אז נדברו חלק יב סימן יג כתב שיש להחמיר בזה כיון שפותח את המים ומסיר את המונע הו"ל כמעשה ממש כמבואר בחולין דף טז ע"א, ואמנם יש להעיר שאינו נפעל מיד אלא רק ע"י שהמים ניתזים על הסבון].

ז. אין איסור צובע בדבר שהולך לאיבוד וכמו שמוכח מדברי השו"ע בסי' שכ"ח סעיף מח שבקורי עכביש מותר ללפף את המכה, ומבואר שבמוצר חד פעמי אין איסור צביעה, ומשו"ה מותר לעצור את הדם במפיונים אדומים וכדו', וכמו שהורה הגר"ק בחוט שני והגרע"י בהליכות עולם ח"ד עמ' רד.

ונראה דאף במקום שניחא ליה בצבע [וכמו שצייד בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קסז] מ"מ כיון שיש כאן כמה ספיקות הו"ל תרי ותלת דרבנן ומותר לכו"ע.

להוציאו כלאחר יד ואם אינו יכול להוציאו מותר להוריד את המים משום כבוד הבריות]. וכן שמעתי ממו"ר הפוסק הגר"ע פריד שליט"א שיש להחמיר בזה.

ואמנם יש מהפוסקים שכתבו להתיר בזה מחמת כמה טעמים, ונביא בזה ראשונה את שמות הפוסקים המתירים, [ואח"כ אביא בזה את הצדדים להקל] כן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בעל האג"מ בספר רישומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"כ אות א', וכ"כ בשו"ת שרגא המאיר ח"ב סי' ו', וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"א או"ח סי' כט, ובח"ב פרק מז אות כג ובהערה שם, וכ"כ בשו"ת צי"א ח"ד סי' מז, וכ"כ בהליכות עולם ח"ד עמ' רפו, ובילקו"י שבת ח"ג עמ' שעז, ובשו"ת אור יצחק ח"א או"ח סי' קע"ה, וכן נראה שנקט לדינא בשו"ת משנה הלכות חלק ט"ו סימן צז שבודאי וכן השיב מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר עם מקדשי שביעי ח"ב עמ' קצ"א אות ס"ז, וז"ל השאלה: תכשיר שמניחים באסלה שבשירותים וכשמורידים את המים המים נצבעים האם יש איסור להשתמש בזה בשבת שהרי לא מתכוונים לשם צבע רק לריח וגם הצבע נעשה בגמרא ולא בידים. תשובה: אם לא מתכוונים לצבוע יכול להיות שמותר. אבל אם מתכוונים לריח שיעשה ריח, יש להזהר, עכ"ל, ומבואר מדברי הגר"ח זצוק"ל שכל שאין כוונתו לצביעה יש להתיר, ומ"מ אף לשיטתו במקום שנתקע כגון ששכח להוריד או שנמצא בבית אחרים שיש שם הסבון כיון שהוא עצמו אינו מכיון לריח הרי מותר להוריד את המים, ואין לחוש בזה לאיסור צובע. [וגם מה שנקט הגר"ח להחמיר משום הריח, נתבאר במק"א]

ויש בזה כמה צדדים.

א. אין צביעה באוכלין ובמשקין,

ב. אין כוונתו לצבוע אלא רק לחטות ע"י הסבון, [ועתה יש סבונים בלא צבע בודאי שעדיף להשתמש בהם, אך מ"מ מוכח שאין העיקר לצבע, כיון שאינו צריך את הצבע]. [כן כתבו רוב הפוסקים שם] ועוד הוסיף במשנה

שערי בדין איסור צובע בטיטולים ובאסלת שירותים והמסתעף יוסף

ומצינו עוד במג"א (סימן שיד ס"ק ה') שמקלקל ומלאכה שאינה צריכה לגופה וכלאחר יד (כולם יחד) מותר בפסיק רישא.

עוד י"ל בזה כמ"ש בשו"ע הרב סי' ש"ס קו"א אות א' שאין איסור צובע בדבר שאינו מיוחד לך ומשו"ה בעד בדיקה אין איסור צובע, וי"ל שה"ה הכא, וז"ל השו"ע הרב: כן משמע בהדיא בגמרא דף ע"ה ע"ב במאי ניחא ליה כו' והא רב כר' יהודה ס"ל דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, והוא הדין בפסיק רישיה אף על גב דלא ניחא ליה כמבואר מתוספות דף ק"ג ע"א ד"ה באגם וד"ה בארעא ובדוכתי טובא, אלא ודאי דשאני חזותא דלאו מילתא היא כלל כשאין לו חפץ בה כלל, וגם אין דרך העולם לחפץ בה כלל. והא דאסור ליגע בידיו צבועות במפה, היינו משום שהמפה דרכה בצביעה, ואילו היה עושה כן שלא בדרך לכלוך היתה מלאכה גמורה והיה מתקן, ועכשיו הוא ג"כ עושה המלאכה עצמה באותה מפה עצמה אלא שהוא מקלקל, ומכל מקום מעין מלאכה הוא עושה לכן אסור מדברי סופרים, אבל משמרת אין דרכה בליבון כלל (ולענין דבר מועט נמי י"ל דשאני צביעה אף על גב שהיא מועטת מכל מקום אותו מעט שנצבע צביעתו ניכרת יפה למראית העין הילכך דינו כחצי שיעור שאסור אפילו במקלקל, אבל גבי שרייה מועטת אותו מעט עצמו אין ליבון ניכר יפה למראית העין מפני שהוא בטל במיעוטו לגבי הבגד הילכך אין כאן חזותא כלל, אלא אם כן אחשבינהו איהו במחשבתו וכוונתו). ותדע דאל"כ אסור לאשה שפירסה נדה בשבת ליתן שום מוך שהתקינה לנידתה משום צובע, כמו שאסור ליתן בגד על המכה, ובהדיא כתב הב"י בס"י ש"ג דלדעת הרמב"ם וסיעתו מותר ליתן לכתחלה בשבת, והתוספות לא נחלקו אלא לענין הוצאה לרשות הרבים, אבל משום צביעה לית מאן דחש לה, ועל כרחך משום דתנן במוך שהתקינה לנדתה, דהיינו שהוא מיוחד לכך. והוא הדין למשמרת לענין ליבון. ועוד דאל"כ לר' יהודה שאסר דבר שאינו מתכוין לא מצינו בדיקת ז' נקיים, שאסור לבדוק בשבת לפי דעת האוסרים משום צביעה, עכ"ל. ואמנם בעיקר

וכ"ש שאינו אלא גרמא, ובודאי שאף לאוסרים במקום כבוד הבריות שנמצא במקום שיש הסבון הנ"ל שיש להתיר משום כבוד הבריות. [ואסור בטלטו כדן כלי שמלאכתו לאיסור שהותר רק לצורך גופו ומקומו, ואפשר שבכה"ג יהיה מותר בטלטול כיון שהוא לצורך מניעת איסורים]. ויש עוד להאריך בכל נידונים אלו.

צובע בנקבוקי מים

וכן נפק"מ במש"כ לדון בבקבוק לתינוקות שמתי שהמים חמים על המידה יש קשית באמצע הבקבוק שמחליף את הצבע, וכן בכוסות וכדו', וי"ל שבשו"ע סי' ש"מ ס"ד נראה שיש לאסור אף שאינו מתקיים.

ויש לדון בכמה צדדים להיתרא או לאיסורא, אם צביעה כימית אם נחשבת צביעה, וכן תלוי בדין פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן שנח' בו הפוסקים, ויש לדון אם נחשב פסיק רישא כיון שלכאורה הרי הוא מעשה בידים, וכ"כ בספר הליכות שבת ח"א פרק לט תשובה ב', אך יש שמתירים בזה אך כדאי מצד ההנהגה שלא להשתמש בזה, וכיוצא בזה כתבתי בארוכה לגבי ציטוס ששמים אותו בשמש ומשתנה הצבע, שיש לדון שאינו כתיבה גמורה, וגם אינו מעשה בידים, והתבאר בארוכה בשיח יוסף חלק ז' ע"ש.

תרי ותלת דרבנן

ובעיקר מש"כ האם דעת המשנ"ב להתיר תרי דרבנן, הנה מצינו בזה כמה סתירות בדבריו, ודעת החזו"א בפשטות וכמו שנקט הגר"ח"ק להתיר תרי דרבנן.

בדעת המשנ"ב האם מותר תרי דרבנן

ואמנם מצינו סתירות בדעת המשנ"ב אם יש להתיר תרי דרבנן.

המקומות שבמשנ"ב צידד להתיר

(א.) בביה"ל סי' שי"א סי"ז ד"ה שאינו כתב לגבי מי שאינו יכול ללכת בלא מקל, כתב " ואם יש מסמר בראש המקל שעושה גומא בהליכתו והוא פסיק רישא דלא נחא ליה צ"ע אם מותר לילך בו יע"ש במ"ז שמצדד להתיר בזה". ומבואר דיש להתיר פסיק רישא דלא נחא ליה מדרבנן, ואמנם יש לדחות שהוא לצורך גדול, וכמו שמצינו עוד שני מקומות במשנ"ב שיש להתיר פסיק רישא דלא נחא ליה אף בחד דרבנן במקום צורך, כמו שכתב במשנ"ב סי' שט"ז סק"ה בשם החיי אדם שיש להקל במקום צער בחד דרבנן, וכן במשנ"ב בסי' שכ"א ס"ק נז שיש להקל גם בחד דרבנן במקום הצורך ע"ש.

(ב.) במשנ"ב סי' שט"ז סקט"ו בדעת הרמ"א שבתביבה גדולה יש להתיר וכמ"ש בשער הציון שם סק"ח כיון שהוא תרי דרבנן ומשום מותר באינו מתכין אע"פ שהוא פסיק רישא, וכמו שכתב בפרי מגדים שם.

וכן בשער הציון סי' של"ז סק"ב " ומבואר לעיל בסימן שט"ז סעיף ג בהג"ה דדעת הרמ"א שם מוכח דסבירא לה בעלמא דאם הוא תרי דרבנן מותר בפסיק רישא דלא נחא ליה, ואף דהכא מחמירין בזה בגדולים ביותר דפסיק רישא הוא, כמו שהביא הבית יוסף בשם הפוסקים".

(ג.) במשנ"ב סי' ש"מ ס"ק י"ז כתב, ואף דאינו ע"מ לכתוב איסורא דרבנן מיהו איכא ואף שאינו מכין למחוק פ"ר הוא ואסור אף בדרבנן וכדמוכח בסימן שי"ו ס"ד ועיין בספר דגול מרבבה שמצדד להקל בעיקר הדין הזה והביאו בשע"ת ויש לסמוך עליו כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בפיו דרך אכילה, עכ"ל, ובשער הציון שם סק"ב כתב "עיי' בסימן שט"ז בפרי מגדים באשל אברהם אות ז' דהקלו עוד שם ביותר מזה, וכל שכן בכאן דהוי עונג שבת". וגם שם יש לדחות שהוא במקום עונג שבת, ומוכח שאין להתיר אלא במקום צורך.

(ד.) במשנ"ב סי' שי"ד סק"א כתב "והנה לענין עיקר הדין הסכימו המ"א וא"ר והגר"א והגרע"א דפסיק רישא אסור אף במלתא דרבנן

ומ"מ הכא מצדדים המ"א והגר"א דמדינא אף בכותל שרי היכא שאין מתכוין כיון שא"צ להגומא והוי מלאכה שאצל"ג וגרע משאר איסור דרבנן דאסור היכא שהוא פסיק רישא כיון שהוא ג"כ מקלקל וגם הוא כלאחר יד וממילא נעשה הגומא בכותל ע"י הוצאת הסכין שמתרחב הגומא וכדלעיל בסימן שי"א ס"ח גבי צנון ע"ש אלא שהעולם נהגו בו איסור להוציא דנראה כעושה נקב בכותל". ומבואר דאיכא כמה טעמים להקל, מ"מ כתב במשנ"ב שנהגו העולם להחמיר. [ומכאן יש להעיר עמש"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ו או"ח סי' ל"ז אות ב') שכתב שאף להמשנה ברורה בשער הציון (סי' שלז סק"ב) דס"ל דפ"ר בתרי דרבנן היכא דניח"ל יש להחמיר. ע"ש. בתלתא דרבנן כה"ג אף הוא מודה להתיר בפסיק רישא אף דניח"ל, עכת"ד. וראה עוד מש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ה או"ח סי' כט שיש להתיר תרי דרבנן, ע"ש, ובח"ה שם סי' לט אות ה' שכ"כ המהרש"ם בארחות חיים (סי' תקיד סק"א) בד"ה ובדין, ובשו"ת קרן לדוד (חאו"ח סי' לח) שאפילו החולקים על התה"ד ואוסרים פ"ר בדרבנן, מודים הם בפ"ר בתרי דרבנן דאזלינן לקולא. ע"ש. ושכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א (סי' נט). ע"ש. ושכן עיקר לדינא, וביביע שם לא כתב לדון מכל המקומות שנביא להלן שלדברי המשנ"ב יש להחמיר אף בתרי ותלת דרבנן. ועי'].

המקומות שבמשנ"ב החמיר

(א.) סי' של"ז ס"ב ברמ"א ובמשנ"ב סק"ד ובשער הציון נראה להחמיר, ובביה"ל שם ד"ה ויש מחמירים כתב שאין למחות במקילים בכך, וכמ"ש בברכ"י שם, ומוכח מדברי שלכתחילה יש להחמיר בזה.

(ב.) משנ"ב סי' שט"ז סק"ל כתב בשם המג"א בסי' שכ"ח סקל"ד שאסור לחכך בשחין משום שע"י החיכוך מוציא דם, ולפי זה אסור לאכול מאכל שיוצא דם משיניו, ואמנם לפי מש"כ במשנ"ב סי' ש"מ סק"ז יש להתיר בפסיק רישא דלא נחא ליה אם הוא מקלקל וכאחר יד, וצ"ע, ובחזו"א סי' סא כתב שההיתר דהדגול מרבבה אינו מוכרע ולפי"ש יש להחמיר בזה.

שערי בדין איסור צובע בטיטולים ובאסלת שירותים והמסתעף יוסף

ג). במשנ"ב סי' של"ז סק"ט כתב, "חבית על הארץ. היינו חבית מלאה וכן לא יכריע החבית וישפוך ממנה אלא מגביה מן הארץ ושוּפך שאל"כ יחפיר מן הארץ בודאי. ואף שמקלקל הוא וגם מלאכה שא"צ לגופה היא וגם חופר כלאחר יד הוא אעפ"כ אסור מד"ס". ומבואר דאף תלת דרבנן יש להחמיר, וכן בשער הציון שם סק"י כתב, "אף שהוא גם כן פסיק רישא דלא ניהא לה, מכל מקום לכתחילה אין כדאי, וכמו בגורר כלים גדולים ביותר על גבי קרקע, דגם שם אם יתהווה חריץ הוא מקלקל את הבית על ידי הגומות והוא פסיק רישא דלא ניהא לה, ואפילו הכי אסור לכתחילה וכנ"ל בסעיף א במשנה ברורה". ומאנן בספר שביתת השבת חורש סק"ח וכן בחוט שני שבת ח"א עמ' צד כתבו שאפשר ששם ניהא ליה בחריץ.

ד). משנ"ב סי' של"ו סקכ"ה "דהיכי דעשבים הם גדולים יזהר שלא ירוץ עליהן דהוי פסיק רישא שיתלש בודאי". ואמנן התם לא הוי תרי דרבנן, ואמנן התם הגר"ק השיב בקובץ אליבא דהלכתא חלק ע' עמ' עא ש"ל שהחמירו משום לא פלוג אף דאיכא תלת דרבנן, ויל"ע.

ה). משנ"ב סי' שט"ז ס"ק מ"ב, כתב לא יקח אדם הכנים מעורות שועלים וכדומה משום שהוא מנתק מן הצמר והוי פסיק רישיה, ע"כ, ומבואר דאף דלא ניהא ליה יש לאסור.

ו). משנ"ב סי' שכ"ו סקכ"ז "הטעם דאז פסיק רישא הוא ואסור משום גוזז אף שאינו מתכוין לכו"ע".

ז). משנ"ב סי' ש"מ סק"ה, "אותן בני אדם המלוּבשין בעורות של בהמה וחיה צריכין ליזהר שלא יתלשו מן השער שלהן בשבת ובספר חסידים אוסר ליקח הכנים מן העורות ע"ש". ומבואר דאף דהוא דלא ניהא ליה שיש לאסור.

ואמנן מג' הראיות האחרונות אין ראיה בתרי ובתלת דרבנן.

ישוב הסתירות בדברי המשנ"ב

והנה אף שמדברי המשנ"ב יש סתירות בין המקומות שבסי' שט"ז כתב שנראה שיש להתיר, והפוסקים התקשו בזה.

א). בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן מט כתב שיש לחלק בין מלאכה שמצד עצמה היא דרבנן כגון לצוד דבר שאין במינו ניצוד ולצודוד למקום שמדאורייתא לא חשיב צידה שבזה אמרין שתרי דרבנן מותר, בין מקום שעצם המלאכה היא דאורייתא אלא שעשאה בשינוי או שהוא מלאכה שאין צריכה לגופו ששם לא מדמים יעו"ש, ואמנן צ"ע לפי"ז דברי השער הציון סי' של"ז סק"ב.

ב). יש שכתבו שהכל למקומו, [כ"כ הגר"י משדי שליט"א בקונ' כללי מלאכות השבת] אך עדיין צ"ע בסתירת הדברים הנ"ל.

ג). בספר הליכות שבת (ח"ג במבואר להלכות שבת עמ' 28) כתב הרה"ג אופיר מלכה שליט"א שיש לבאר שבמקום שאפשר להגיע לאותה תוצאה בדרך היתר אין להקל אף שדרך ההיתר אינה נוחה כמו שמבואר בסי' שי"ב ס"ז ובסי' שכ"ח סמ"ט, משא"כ שאין דרך אחרת, אך אכתי צ"ע מסי' שט"ז שנראה מדברי המשנ"ב דהוא בתור כלל דאיכא להתיר בתרי דרבנן.

ד). עוד יש לחלק בדרך אפשר בין היכא שהמלאכה בידים להיכא שאין המלאכה בידים, [והוא ע"פ דברי הגר"ש אלישיב זצ"ל וכמו שהבאתי דבריו לקמן] אך אכתי יש לעי' בין כל דברי המשנ"ב.

וכבר כתב בחזו"א או"ח סי' ס"א סק"א ע"ד המשנ"ב בסי' ש"מ וז"ל: מיהו עיקר ההיתר דתרי דרבנן אינו מוכרע וכמש"כ שם".

דעות פוסקי בני אשכנז שמקילים בתרי דרבנן כנ"ל שבמהרש"ם ועוד התירו פסיק רישא דלא ניהא ליה בתרי דרבנן, וכמו שיש מקום לומר בדברי המשנ"ב בסי' שט"ז כתב להתיר כן בתור כלל, כן כתב כתב באשל אברהם

שערי האם מותר לסחוט לימון בשבת במסחטה ידנית יוסף

יונה שנכנסה לבית, אם אין זה מקום צער (כגון קור כשהחלון פתוח), אסור לסגור את החלון, ואף שהוא פסיק רישא בתרי דרבנן (אין במינו ניצוד, ואין ניצוד בשחיה אחת), אין להתיר במקום שעושה את המלאכה בידים, ודלא כמשנ"ב שמתיר זאת יעו"ש, ומבואר מדברי הגריש"א שבכה"ג שאין המלאכה בידים בודאי שיש להתיר.

פסיק רישא דלא ניהא ליה במקלקל

וכ"ש בפסיק רישא דלא ניהא ליה בתרי דרבנן שהוא מקלקל שיש להתיר, כמ"ש במג"א סי' שיי"ד סק"ה, וכמ"ש להביא דבריו לעיל, וכן כתב המקנה בקו"א סי' סג ס"א, וכדעת הדגול מרבה שני"ל, וכמו שכתב בשער הציון סי' של"ז סק"ב ובמשנ"ב סי' ש"מ סק"ב, וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן י' אות ז' ד"ה ואולם, ולכן בשני הנידונים דלעיל לגבי סבון באסלה בשירותים וצובע בטיטול הוא מותר לכתחילה.

ספק פסיק רישא דלא ניהא ליה בדרבנן

וכ"ש במקום שהוא ספק פסיק רישא דלא ניהא ליה בדרבנן, בדבר שנח' הפוסקים, הו"ל ספק דרבנן לקולא אף באיסורי שבת.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיר התורה בני ברק

קב. האם מותר לסחוט לימון

בשבת במסחטה ידנית

בס"ד, שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יוחנן שליט"א

אודות מה ששאל אם מותר לסחוט לימון בשבת לדעת השו"ע שמותר לסחוט לימון אף שלא לתוך אוכל, האם מותר במסחטה ידנית או שיש בזה משום עובדין דחול.

(בוטשאטש, סוף סי' ש"כ) וז"ל: ובדרבנן קיימא לן לכולי עלמא דבפסיק רישא דלא ניהא ליה מותר לגמרי וכמו שכתבתי במקום אחר וכו' ופסיק רישא דלא ניהא ליה בשתי דרבנן ובפרט שנבלע תיכף ואין בו צד היכר, עכ"ל, וכ"כ לדינא בשו"ת הר צבי או"ח סו"ס קפח.

וכן כתב בחזו"א סי' נ"ב סקט"ו וז"ל: "והרמ"א

סתם כדברי סה"ת אבל כתב דוקא בקטנה אע"ג דאיסור דרבנן איכא אף בגדול, כתבו אחרונים כיון דאיכא תרי דרבנן לא מחמירין בפס"ר דלא ניהא ליה", עכ"ל. וכ"כ צידד ההיתר הנ"ל בסי' נ"ו סק"ה, ואמנם בחזו"א סי' ס"א ס"ק א' כתב בזה"ל: "למש"כ לעיל [סי' נ"ב סקט"ו] לפרש בדברי הטור דבתרי דרבנן מותר פס"ר דלא איכפת ליה, ה"נ איכא תרי דרבנן אינו מתקיים ומוחק שלא ע"מ לכתוב אבל אין הדבר מוכרע דעוגה היא דבר שאין מתקיים ובמ"ב התיר דרך אכילה דודאי איכא תרי דרבנן שלא ע"מ לכתוב וכלאחר יד, מיהו עיקר ההיתר דתרי דרבנן אינו מוכרע וכמש"כ שם ואין לו מקור בגמרא". ומבואר שהסתפק בזה שאינו מוכרע, אך מ"מ יש לצדד להתיר בזה, וכן כתב מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל בספרו שונה הלכות (סי' ש"כ דין כ"ד) וז"ל: "ובחזו"א מצדד להקל בתרי דרבנן בפ"ר דלא איכפת ליה (או"ח סי' נ"ב סקט"ו וסי' ס"א סק"א וע"ש שמפקפק קצת בזה ועי' שה"צ סי' של"ז אות ב' וסי' שט"ז אות י"ח וע"ל סי' שכ"א דין מ"ב)". עכ"ל. וכן כתב לדינא הגרב"צ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון או"ח ח"ב פרק ל' בהערה ב' ד"ה ולענין ע"ש.

וכן שמעתי לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א

שלדינא נקטינן דאף לבני אשכנז דבפסיק רישא דלא ניהא ליה בתרי דרבנן אזלינן לקולא.

דעות פוסקי בני אשכנז המחמירים בתרי דרבנן

בחוט שני שבת ח"א עמ' קכ"ג הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל להחמיר אף בתרי ותלת דרבנן רק במקום צער.

וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי

האיש או"ח ח"ב פרק כא אות ה' שציפור או

לכאורה נראה שיש בזה עובדין דחול, כיון שהוא דרך עשייתם בחול, וכן נראה להוכיח שיש בזה עובדין דחול וכמ"ש בשו"ת הריב"ש סי' קפ"ד שיש לאסור גריגת הגבינה במגדלת בשבת משום דהוי כעובדין דחול וכמ"ש בשו"ע סי' שכ"א ס"י שאסור לגרוד הגבינה בשבת במורג חרוף בעל פיפיות ע"ש. כן כתב בילקו"י שבת ח"ג עמ' שדמ.

ואמנם יש לעיין מדברי השו"ע סי' שי"ט ס"י לגבי בורר שמותר לסנן קיסמים שביין במשמרת, ואין בזה איסור עובדין דחול, ויש לומר ששם אינו עושה את שם המלאכה, משא"כ הכא בסחיטה הרי הוא עושה את שם המלאכה ואסור, וכ"כ במשא המלך שבת עמ' תט.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קג. האם במברשת שינים יש בה משום עובדין דחול

בס"ד, ליל עשרה בטבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יוסף דהן שליט"א במח"ס יד בתשובה, ושא"ס. שוקד בהלכה, בעיונה של תורה, לאחר עטירת השלו' והברכה.

אודות השאלה האם צריך לייחד מברשת שינים מיוחדת לשבת או שאפשר להשתמש בשל יום חול, ואין צריך להקפיד בזה משום עובדין דחול.

תשובה: במג"א סימן שכז סק"א למד מדברי הגמ' בשבת דף קמז ע"ב שאם היה לו מגדלת מיוחדת לשבת שרי ומזה נהגו הבתולות להיות כלי משער חזיר המיוחד לשבת ע"ש, וכן כתב במשנ"ב שם, וכן כתב לחשוש לגבי מברשת שינים בקצות השולחן סימן קלח סקל"א ד"ה מותר, וכן בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן קיב, וכן הובאו דברי הגרמ"פ בקובץ לתורה והוראה ח"ז עמ' כה, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן נ' לגבי צחצוח במברשת

שינים של יום חול שיש בזה עובדין דחול ע"ש ע"פ מש"כ בביה"ל סימן שב ס"א ד"ה ועיין בשם הכלכלת שבת ע"ש, וכן כתב בשו"ת שבט הלי ח"ה סו"ס מה, וכתב שם שאע"פ שאינו חיוב מ"מ מהיות טוב ע"ש, וכן כתב בשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן מז ע"ש, וכן כתב בספר שלמי יהודה פ"ט הערה יח בשם הגריש"א זצ"ל שראוי להדר להכין מטאטא מיוחד לשבת משום עובדא דחול ע"ש. וכן הו"ד הגריש"א לגבי צחצוח שינים בספר פתחי דעת פ"ט הערה נה, וכן כתב בברית עולם רפואה אות ס'.

וכן נראה בשו"ת יביע אומר ח"ד סימן ל' ובשו"ת יחו"ד ח"ז סימן ס' אות ג' שהאריך לגבי צחצוח שינים בשבת וכתב שם בסוף הדברים "ומ"מ טוב שתהיה מברשת מיוחדת לשבת כעין מה שאמרו בשבת (קמז:): שלא יהיה כעובדין דחול", ואמנם בסיכום התשובה בח"ד אף לא הזכיר תנאי זה, ומ"מ בילקו"י סי' שכ"ז סט"ז כתב להחמיר בזה.

ולמעשה י"ל שלא שייך עובדין דחול בזה, כיון שעובדין דחול שייך רק במעשה שהוא ניכר שהוא מלאכה ועושים אותו ביום חול, אבל בצחצוח שינים כיון שהוא בהיתר, כיון שהורגל שלא יוצא דם, אין בזה חשש, וכן נפק"מ למברשת שיער שאין צריך שיהיה מיוחד לשבת. וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פרק לה תשובה ו'. וכן הו"ד הגרנ"ק בספר עם מקדשי שביעי ח"ב פרק יכ סכ"ג, וכן הו"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בקובץ אליבא דהלכתא חלק סג עמ' נו שמעיקר הדין אין בזה חשש.

ולמעשה נראה שמעיקר הדין אין בזה עובדין דחול, ורק נכון להדר, ונפק"מ למסרק שאף בשערות רכות, נכון להדר שיהיה מיוחד לשבת, אבל אין חיוב בזה, וכמו שלא נהגו העולם לייחד מטאטא או מגב וכדברי הגריש"א הנ"ל, ופשוט.

סיכום התנאים לבני אשכנז: א' בלי משחה, ב' מברשת מיוחדת לשבת, ג' בלא חשש סחיטה מסילקון אבל אם אינה מסילקון אסור

שערי האם מותר לקשור שקית אשפה בשבת יוסף

ט"ו בשבט ה'תשפ"ה

לכבוד הבחור החשוב הרה"ג יהודה שוילי שליט"א במח"ס נחלת יהודה שלוות הנפש, בעניני אמונה וביטחון, ונתקבל ספרו אצל רבים, מחשובי הבחורים בישיבת אהל יוסף, פה עיה"ת בני ברק.

במה ששאל בזה"ל: התעוררתי לדון האם מותר לקשור שקית אשפה בשבת, דהנה גם אם קושרים רק בקשר אחד וזורקים לפח האשפה, סו"ס לא עשויים לפתוח את השקית, וא"כ לכאורה קשר של קיימא שנשאר יותר משבוע סגור. ובפרט אם קושרים בשני קשרים דהוי קשר של קיימא, אשמח מאוד לדעתו של כת"ר בענין כיון שזה מעשים שבת בשבתו שאנשים עושים ולכאורה אין זה כ"כ פשוט שמותר. עכ"ל.

איסור קשירה קשר על גבי קשר ולפני שנבוא לדון אם נחשב קשר של קיימא, יש לדון בגדר האיסור קשר על גבי קשר, ומה גדר איסורו, ברמ"א (סי' קי"ז ס"א) הביא דעת השלטי גיבורים שאסור אף בקשר על גבי קשר, ורק במקום צער מותר.

אבל בברכ"י (שם סק"א) כתב שהמנהג להתיר, כיון שדינו כקשר שאינו של קיימא ע"ש. והו"ד בכה"ח (סקכ"ג) וכן כתב בספר יקח נא (שם סק"ג) שדעת מרן השו"ע להתיר, ושחשיב שאינו מעשה אומן, וכ"כ בשו"ת מעט מים (סימן ח'), אבל בפרי האדמה (ח"ג דף ג' ע"ג) כתב להחמיר בזה, וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח סימן מד) כיון שהחיד"א לא כתב שכן דעתו להקל, אלא שמנהג עירו להתיר ע"ש. ואמנם בחזו"ע (שבת ח"ה עמ' נז סב) כתב להתיר בזה והמחמיר תע"ב, ובמקום צורך אין להחמיר, וכ"כ בשו"ת יביע אומר (ח"י עמ' קלז) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ט תשובה א'), וכ"כ בילקו"י (שבת כרך ב' עמ' תתקו) שלמעשה המחמיר תע"ב, אבל במקום צורך יש להתיר.

לשטוף אותה אף לפני השימוש (עי' שו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן קיב ושו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן מח), וכן מותר אף שאינה מסליקון אם השערות שלה רחוקים אחד מהשני (עי' חוט שני ח"ב עמ' סב) ד' שלא יורד דם.

סיכום התנאים לבני ספרד: א' אפשר עם משחה, ב' אין צריך שיהיה מסליקון, ורק נכון להדר. (ע"פ מש"כ בשו"ת שרידי אש ח"א סימן ל' שאין חשש סחיטה כיון שאינו מתכוין לסחוט, ע"ש ובשו"ת אור לציון ח"ב פרק לה בהערה לתשובה ו' כיון דהו"ל ככלי שיש לו בית אחיזה, ע"ש, ובשו"ת יבי"א ח"ד או"ח סימן ל' אות יט ובח"ט שם שיש ספק ספיקא). ג' צריך שע"פ רוב בדרך כלל לפי הרגילות לא יוצא דם, אבל אם יודע במאה אחוז שתמיד יוצא לו דם בצחצוח שיינים הרי הוא פסיק רישא ואסור לצחצח את שיניו בשבת. (עי' שו"ת יחו"ד שם ובשו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן קח אות קעד, ובהליכות עולם ח"ד עמ' ר', ובקיצור שו"ע חזו"ע פרק עג ס"ד). ד' שהמשחת שיינים אינה מיוחדת לשם רפואת החניכים, ואם לא אסור משום רפואה. (עי' שו"ת יביע אומר ח"ד סימן כט אות טז ויז ובקיצור שו"ע חזו"ע שם בהערה 5).

ומ"מ לכו"ע יש להחמיר שלא לשטוף אותה אח"כ, משום מכין משבת לחול, אלא א"כ מצחצח שיניו כמה פעמים ביום, וכן כתב בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן קיב, ובשו"ת יחו"ד שם, ובברית עולם ובאול"צ שם, ובשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן נב, ובילקו"י שם ועוד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קד. האם מותר לקשור שקית אשפה בשבת

בס"ד

שערי האם מותר לקשור שקית אשפה בשבת יוסף

איסור קשירה קשר של קיימא

ויש לדון מהו גדר האיסור בקשירה בקשר של קיימא, [ויש בזה כמה דעות בראשונים ולהלכה פסק בשו"ע שאף קשר של מעשה הדיוט כיון שהוא של קיימא אסור מדרבנן וכנתבאר בס' שי"ז ס"א], ונראה להוכיח בזה מממש"כ באורחות חיים מלוניל (הלכות שבת סימן קו) לאחר שהביא הכלל שכל קשר שרגיל להניח אפילו שבע אסור, כתב שיש מי שכתב כל אחר וז"ל: כל קשר שפעמים נמלך ומבטלו לעולם אעפ"י שתחלת עשייתו לא היתה ע"מ להניח שם אסור, הלכך הקשר שעושין בקורדילאש מלמטה מותר, היכא דאיו יכול לפשוט הבגד בלא התרת הקשר אסור לקשור דקשר של קיימא הוא, עכ"ל. וכן כתב בב"י (סי' קי"ז) בשם הכל בו, וכ"כ במג"א (סק"כ) ובתוספת שבת (סק"כ) ובשו"ע הרב (סק"י) וה"ה הכא לכאורה שאסור בקשר של קיימא כיון שעומד לעולם,

וממש"כ בהמשך דבריו וז"ל: והר"פ ז"ל כתב שכל קשר שעומד ימים בלא התרה נקרא קשר של קיימא. עכ"ל, וא"כ ה"ה הכא שלא עומד לעולם, אינו נחשב קשר של קיימא, אך יש לחלק שהכא הרי אינו עשוי להתירו לעולם.

איסור קשירה בקשר פחות משבעה ימים

ונראה לענ"ד מהא דקשר פחות משבעה ימים דינו כקשר שאינו של קיימא, וכמו שכתב בט"ז (סי' שי"ז סק"ב) ובשו"ע הרב (שם סק"א) שאפילו אם שרי קשרו בסתמא על דעת שישאר כך יותר מז' ימים, ומ"מ אם לפעמים קורה שנצרך להתירו תוך ז' ימים חשיב קשר שאינו של קיימא כלל ומותר לחזירו לכתחילה, וכ"כ בחזו"ע (שבת ח"ה סי"ב), ואף שיש מקום לומר שה"ה הכא שדינו כקשר שאינו של קיימא, מ"מ אפשר דהיינו דוקא שהקשר הוא חלש, אבל אם הקשר חלש, איכא עליה שם מלאכה, וא"כ אף שבסוף יזרק וירמס בפח הזבל, מ"מ יהיה אסור לקשורו בשבת.

איסור קשירה בקשר העתיד להיזרק

בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן ה', סימן לה) כתב להסתפק אם יש איסור קושר אם אינו צריך להחבל ולכן מניחו שם קשור אם איכא איסורא, דנימא דקשירה זו היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהיינו דמתעצל להתיר, אבל אינו רוצה בקשירתו, וכתב שם עוד שיש להביא בזה ראייה מדברי הגמ' ביומא (סז ע"א) שתיקנו חז"ל שיקשור גם בין קרניו, וקשה הלא קשר זה אינו עשוי להתירו לעולם שהרי כשמתגזר איברים אינו יורד אחריו, וא"כ להרמב"ם עובר בקושר ביו"כ ממש, אלא בע"כ כנ"ל שכיון שאינו צריך לו לקשר אח"כ, לא חשיב קשר של קיימא. עכ"ל. ומבואר דס"ל שאם אינו צריך לו אח"כ מותר.

ואמנם כבר מצינו בראשונים שכתבו לדון בזה, ובמחזור ויטרי (סימן שס"ה) כתב בזה"ל: ולא יקשור שני קשרים בשני הראשים כאחד, דקשר של קיימא הוא, מאבות מלאכות כדתנן התם הקושר והמתיר, וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית. עכ"ל, וכן כתב באור זרוע (סוכה סימן שז), וכן כתב במהר"ח אור זרוע (סימן רט"ו).

וכן מצינו בשו"ת הריב"ש (סימן קכ"ב) שכתב שאע"פ שאין צריך את הקשר של הלולב אלא לימי החג מ"מ כיון שאינו צריך לאחר החג להתיר את הקשר, מ"מ הוא קשר של קיימא אינו חייב אבל פטור אבל אסור ע"ש, וכן כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"א סימן ס').

ואולם בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' כו אות א') כתב להעיר שלכאורה חשוב קשר של קיימא כיון שאין דעתו להתירו עולמית, שלמחר יזרוק ויעמיד אחרת במקומו, וכתב שם שע"כ הטעם משום דאתי לידי חיוב חטאת ע"ש.

אך מ"מ מבואר שם במהרי"ל דיסקין הנ"ל, שכתב לדחות ראייתו דשמא ע"י זריקת השעיר יפתח, וא"כ היינו דוקא בקשר שאח"כ ניתר בשבת, משא"כ בזבל רוצה שישאר אף לאחר שבת, כגון אם משאיר השקית זבל בביתו

או שמורידה לפח אשפה [היכן שדינה כגורף של רעי], והיכן שמניחה ליד הפח אשפה או שהפח אשפה מלא רוצה שתהיה סגורה כדי שלא יפתח ע"י חתולים או יפול בקל.

אך שוב נראה במשנ"ב (סי' שי"ז סקכ"ט) שכתב שאסור לקשור את הלולב בעניבה עם קשר למטה, כיון שקשר זה עומד להתקיים איזה זמן, וא"כ אפשר דהיינו שעמד לאיזה זמן, אבל אם עומד לזמן קצר אפשר שאינו בכלל האיסור, אך יש לדון דאכתי סו"ס הרי הוא בכלל קשר, כיון שאינו עומד להתירו.

והגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה מהדו"ת (סימן י"ט אות א') כתב להביא ראיה ממש"כ רש"י (סוכה לג: ד"ה הותר אוגד) שכתב שאין לקשור את הלולב בשבת ויו"ט בקשר גמור שהוא קשר של קיימא, כיון שאינו חושש להתירו עולמית, ע"ש, ומבואר שאף שלאחר החג הוא זורק את הלולב מ"מ הרי הוא נחשב קשר של קיימא, ומ"מ כתב שם (אות ב') שיש לחלק בין לולב לפח זבל, ששם יש לו נפק"מ למשך זמן, משא"כ כאן שאין לו נפק"מ לאחר הזריקה, ולכן מותר לסגור את השקית זבל ולהשליכה לאשפה, כיון שהשימוש בה הוא למשך שעות, ואין צריך לקשור לאחר מכן ע"ש. [וכן יש לומר לדעת החת"ס סוכה דף לג ע"ב שכיון שלא צריך לו רק לסוכות, לא הוה קשר של קיימא ומותר] וכן הו"ד הגרשז"א בספר שולחן שלמה (שבת ח"ב עמ' קלט) שמותר לקושרו ולזורקה ע"ש, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ז וד"ה וכאשר) להתיר בזה. וכ"כ בספר עם מקדשי שביעי (ח"ב פ"ה ס"ח). וכן כתב צידד להיתרא בספר מנחת איש (שבת ח"א עמ' שסד) וע"ע בספר איל משולש (קושר פ"ג הערה כז).

אבל יש שהחמירו בזה, בעצם מעשה הקשר, וכן הסיק לדינא בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן יז וחלק טז סימן טו) מדברי רש"י בסוכה הנ"ל. ע"ש. וכן הו"ד הגריש"א (נשמת אברהם מהדו"ב סי' שי"ז סק"א) שיש לאסור בזה והרי הוא קשר של קיימא, וכן כתב הגרנ"ק בחוט

שני (שבת ח"א עמ' קלז, ח"ב עמ' רכא) שדינו כקשר של קיימא ולאכאן אסור לסגור שקית של זבל ולזורקה של אשפה ע"ש. וכן הו"ד הגרנ"ק בספר תורת המלאכות (ח"ד עמ' צב). וכ"כ בספר תמצית ההלכות (שבת ח"ב עמ' קפב) מדנפשיה, אך שם כתב להתיר בקשר אחד, ונשאר בצ"ע לדינא, אבל העיקר להקל בזה כנתבאר.

סגירת הטיטול לאחר השימוש

ונפק"מ מכל הנ"ל האם מותר לסגור את הטיטול לאחר השימוש, וכן"ל שיש להתיר, כיון שעתיד להיזרק, ובזמנינו שהם ע"י סקוטש מותר לאחר השימוש בהם לסוגרם, אבל בטיטולים שע"י הדבקה נחלקו הפוסקים, שבשו"ת (מנח"י ח"ט סי' מא) כתב לאסור, והגרשז"א בשולחן שלמה (סי' שכח הערה צו) ובחזו"ע שבת (ח"ה עמ' פה) כתבו להתיר, ומדבריו נלמד שה"ה לנ"ד, ואמנם בחזו"ע שם עמ' נא סתם ולא הכריע, ובעמ' נב הביאשם דברי המהרי"ל דיסקין ונשאר בצ"ע על דבריו ובהליכות עולם (ח"ד עמ' רלב) כתב שנכון להחמיר בזה לגבי הדבקה הטיטולים, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק כט בביאורים לתשובה ו') שיש להחמיר בזה, וא"כ ה"ה הכא שיש להחמיר בזה. [ועי' משנ"ב תפארת סי' שי"ז הערה 12 שנראה שיש מקום להתיר בזה].

ושוב נראה שאין לחלק בין איסור הדבקה, שבזה החזו"ע ס"ל שיש להחמיר, וה"ה לגבי מעשה קשירה שיש עליו שם מלאכה, ויש לאסור בזה. ושוב הראוני שכן השיב הגרי"י שליט"א בתשובה (ג' תמוז תשפ"ג) שה"ה שלגבי הדבקה יש לאסור, ה"ה הכא שיש לאסור שלא לקשור את השקית אשפה קשר על גבי קשר כיון שאז נשאר הקשר עולמית, וע"ע במש"כ בזה עוד בארוכה בשו"ת הראשון לציון ח"ב סי' נ"ג, ומ"מ העולה מדבריו שהמיקל בזה יש לו על מה לסמוך. [וע"ע במש"כ בזה לגבי טיטולים בשו"ת נשמת שבת ח"ז סימן קצ"ה].

אך יש לצדד עוד בשני הנידונים הנ"ל יש היתר לקשור קשר שאינו של קיימא כיון שהוא לדבר מצוה, שיוכל ללמוד ולשהות בביתו ולא

שערי האם מותר לרמז לנהג בשבת שידליק את האורות יוסף

היזקא, ואף פחות מחמש אחוז סכנה כידוע בשם החזו"א שאינו נחשב פיקוח נפש, ובצירוף זה שהליעטוהו לרשע וימות.

וע"ע במש"כ בשו"ת יחו"ד ח"ז סימן סח האם מותר לתקן רמוזרים בשבת, כיון שיש חשש סכנה שיכול להיות תאונות קטלניות שיש בהם סכנת חיים, ודן שם כיון שהחזו"א יו"ד סימן ב' סקכ"ח ובאבן העזר סימן קיח סק"ו שהם בכלל תינוק שנשבה לבין הגויים, א"כ יש להצילם, וכתב שם לדון כיון שמצוי גם חולים מסוכנים וא"כ יש היתר, וכתב שם שאף את"ך שחולה שיש בו סכנה לא שכיח כמו שכתב בתוס' בפסחים דף מו סע"ב אינו ברור כלל כי אפשר לפרש כמו שכתב בחת"ס בביצה דף יז ע"א ד"ה ממלאה אשה, שכוונת התוס' דלא שכיח שהחולה יצטרך למלאכה זו של בישול ואפי"ה, ומ"מ מצויים גם ילדים קטנים שלא הגיעו למצוות אשר אין להטיל עליהם אשמה על שמסיעים אותם הוריהם במכונית בשבת, לפיכך יש מקום ע"פ ההלכה לתת היתר עבודה לתקון הרמזורים בשבת אם אי אפשר להזמין שוטר להכוונת התנועה במקום. עכת"ד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

קו. האם מותר ללכת לשבת חזנות שיש גוי בכניסה

בס"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

אודות השאלה האם מותר ללכת לשבת חזנות בית הכנסת הגדול בירושלים בפרשת בחוקתי "שבת של ירושלים" שצריך להזמין כרטיסים מהראש.

ויש גוי בכניסה, שסורק את הכרטיס של הברקוד. האם יש בזה משום איסור אמירה לגוי.

יהיה לו ריח רע, ובמקום מצוה הותר וכמ"ש ברמב"ם (פ"י משבת ה"ו) ונפסק בשו"ע (או"ח סי' שי"ז ס"א), ואם צריך שני קשרים הו"ד הגרשז"א (שש"כ פרק לו הערה כח) שהותר אף קשר על גבי קשר.

ועכ"פ בקשר על גבי קשר אף לבני אשכנז יש מקום להתיר, כיון שהוא במקום צער, אם הוא בכה"ג שלא יהיה ריח רע בביתו, כגון לאחר סגירת הטיטול.

תבנא לדינא: יש מבני אשכנז שמחמירים בזה, אך מעיקר הדין קשר שעתיד להזרק אפשר להקל לקושרו בשבת, ולכן מותר לקשור את הפח זבל בקשר של קיימא או בקשר על גבי קשר כיון שעתיד להזרק, ואין לו צורך בעצם הקשירה. אך המחמיר תע"ב, שיקשור בקשר אחד ואל בקשר על גבי קשר, אך במקום צורך שאם ע"כ יהיה ריח רע מהאשפה ויהיו אסורים בדברי תורה הרי הוא במקום צער ומצוה ומותר לקשור על גבי קשר, בקשר עניבה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

קה. האם מותר לרמז לנהג בשבת שידליק את האורות

בס"ד.

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס שו"ת וישמע משה.

אודות השאלה האם מותר לרמז בשבת לנהג מחלל שבת שידליק את האורות

ראה מה שכתב בזה הגאון רבי משה ברדנספר שליט"א בגליון היכל הוראה מס' 89 בתשובת להגאון רבי משה פריד שליט"א שכיון שיש בו חשש פיקוח נפש כעין המבואר ברמ"א סי' שכ"ח סט"ז יש להתיר את זה ברמיזה עכת"ד, ואמנם כנתבאר שיש לחלק בזה שהוא לא שכיח

והטעם שעושים כן כיון שיבואו הרבה אנשים, ואם זה יהיה רק כרטיסים רגילים, אנשים יזייפו.

ונראה שיש מקום להקל בזה. כיון שזה רק הסרת מניעה, ועי' בזה בבית"ל סי' ש"מ ד"ה הנייר, שאגרת שנמצאת בתוך מעטפה, אינו חשוב המלאכה, כיון שהוא רק הסרת המונע ע"ש, ועי' בתפארת ישראל כלכלת שבת דיני אמירה לגוי אות ה' שכתב לדון בגוי ששב רחותם של איגרת עבור ישראל האם מותר ליהנות ולקראו, ואומר שמותר כיון ששבירת החותם אינה הנאה אלא הסרת מונע ע"ש, ועי' בשו"ת מנח"ש ח"א סימן ה' אות ב', ואמנם צ"ע במג"א סי' תקי"ח סקי"ד.

ולגבי השאלה האם הכרטיסים הנ"ל מוקצה, ויהיה אסור לטלטלו. שמעתי מהגרע"פ שנחשב לצורך גופו, ומותר בטלטול כדין תעודת זהות שבמקום הצורך אפשר להתיר לטלטלו, ולכן יש מקום להקל. (עי' רא"ש גיטין (פ"ח ס"ב) ובמג"א סי' ש"ז סק"כ, ובמשנ"ב שם סקנ"ו).

קז. הזמנת שתיה במלונות בשבת על ידי פתק

בס"ד, יומא דפגרא, מנחם אב מוצש"ק פרשת עקב ה'תשפ"ד [מהדו"ח בין הזמנים ה'תשפ"ה]

לכבוד הגאון הגדול רבי **יעקב אהרן סקוצילס** שליט"א במח"ס אהל יעקב, ומגדולי מורי ההוראה בעיר הקודש ירושלים תובב"א ובארצות הברית, וראש כולל להוראה, אשר פסקיו וספריו נפצו בכל העולם ההלכה, וכל העולם לאורו יסעו וע"פ ספריו יחנו, אשר מעוטרים בפסקי גדולי ההוראה שליט"א.

אודות השאלה שיש מלונות בארץ ישראל שבשבת מסתובבים עם משקאות למכירה, ומכניסים פתק עם שם של השתיה והמחיר שלו, ומכניסים את זה מקום של שם החדר של הבן אדם.

מבואר בשו"ע סי' שכג ס"ד "מותר לומר לחנוני: תן לי ד' ביצים וה' רמונים, ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה ולא סכום מנין, לומר: הרי שיש לך בידי חמשים אגוזים תן לי חמשים אחרים והרי יש לך בידי מאה. הגה: וכן בסכום דמים אינו אסור אלא בכה"ג שאומר: תן לי בכך וכך דמים ויהיה לך בידי כך וכך, אבל בלאו הכי, שרי. וכן בסכום מדה, דוקא בכה"ג אסור, אבל בלאו הכי, שרי. ואף על גב דאסור להזכיר דמים כלל, היינו בדבר שאין מקחו ידוע אבל בדבר שידוע רק שאומר לו כמה צריך, שרי אם לא שמזכיר לו סכום (א"ז והג"א פ' אין צדין) ואף על גב שיש מחמירין בדבר זה, כבר פשט המנהג במדינות אלו להקל, וכסברא הנזכרת". ובמשנ"ב שם סק"כ כתב "כבר פשט וכו' - והנה יש כמה אחרונים שסוברין שיש ליזהר מדינא שלא להזכיר שם דמים וכ"ש שם מדה בכל גוונא וכדעת המחבר ומ"מ אין למחות ביד הנוהג להקל דיש לו ע"מ לסמוך אבל ראוי ונכון מאד להחמיר בדבר שלא להזכיר שם מדה או דמים ובפרט שיכול לעשות בהיתר שיכול לומר מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד אותו ובדבר ששייך בו מנין יוכל לומר דרך מנין תן לי כך וכך ולא יזכיר שם דמים כלל ולא יבואו לחשבון עד למחר. מה שנוהגין שכותבין מע"ש פלוני הניח כך וכך מעות ופלוני כך וכך ולמחר בשבת כשנותן היין לוקח המוכר מחט ועושה נקבים בנייר כמנין היין שלוקח אסור לעשות כן דהא אסור להסתכל באותו כתב שכתב בו סכום המעות דהוי שטרי הדיוטות. גם עשיית הנקבים בנייר ג"כ אין נכון לכתחלה וה"ה דאסור לכתוב בפתקאות מע"ש סכום מעות ולמחר בשבת כשלוקח היין מניח המוכר את הפתקא במקום ששם האיש כתוב אצלו מכבר דאסור לקרות בפתקאות הללו וכנ"ל ולכן נהגו ליתן גרעין או שאר דבר על שם האיש לסימן וגבאי צדקה אפשר דמותרין בפתקאות ליתן על שם האיש לזכרון משום דהוי חפצי שמים וכמ"ש בסימן ש"ז ומ"מ טוב להחמיר היכא דאפשר בגרעין וכיוצא בזה וכן נהגו הקדמונים [אחרונים]". ולפי"ז לדעת השו"ע צריך לכתחילה שלא יהיה כתוב סכום המחיר על הפתק, ובלא זה אין היתר וכן נראה בשו"ת שער שמעון אחד ח"א עמ' קנז,

שערי האם מותר לבקש מהגוי שתיה בבית מלון יוסף

ולא שייך כאן הליעוטו לרשע וימות, ויש לדון גם שיש בזה משום מעשה בדיבור שיש מקום לאסור בזה, בודאי אף המתירים במסייע בזה ודאי יודו להחמיר.

אבל בגוי יש לדון, ואכתוב בזה ראשונה ממה ששמעתי מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א שבגוי יש להתיר מחמת שהוא פסיק רישא בגוי, ושרי. אבל ביהודי השיב לאיסורא. [ושוב נדפסו הדברים בגליון אזורא לשמך מס' 258 דינים והנהגות לבין הזמנים].

ויסוד ההיתר הוא שהוא פסיק רישא בגוי. ואין איסור אמירה לגוי, והגוי אדעתיה דנפשיה רושם.

אבל שו"ר לידידי הגאון רבי יעקב מרדכי מאיר שליט"א בספר עיטורי מרדכי תענית ציבור בין המצרים ובין הזמנים בעמ' תו כתב שמצוי בבתי מלון בשבת שהמלון לא נותן שתיה מתוקה אלא באמצע הסעודה ניגש מצלר ערבי ושואל מי רותה שתיה כגון קולה ומי שמבקש הערבי מביא לו את השתיה והערבי מוציא עט ורושם שראובן מחדר פלוני הזמין קולה ובמוצאי שבת צריך לשלם ע"ז וכתב שם בשם הגרמ"מ לובין שליט"א שאסור להזמין מהגוי שתיה כיון שהגוי עושה מלאכה מהתורה עבור בעל המלון, ורק אם יכין את האפשרות בכל ערב שבת שיכין רשימה עם השמות וגם הסיכות כיון שיש אפשרות לעשות בהיתר נחשב שהגוי כותב לעצמו. עכת"ד. ואולם לענ"ד צריך לדון, אם השתיה מתוקה שייכת לערבי, והוא רק מוכר אותה ולוקח את הרוחים, שאין בזה איסור עבודה על הבית מלון.

וכן הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר מלכים אמניך (פ"ו אות יח) כתב לדינא שאסור ליתן לגוי לרשום את התוספות שתיה וכו' שלוקחים, אלא א"כ יקבל העובד אחוז מסוים עבור כל הבקשה, דאז חשיב שהוא עושה זאת בשבילו יעו"ש.

ובילקו"י שבת ח"ד עמ' יב ועמ' יד שמותר לשלם מערב שבת עבור הטבילה במקוה ולקבל פתק ולמוסרו ביום שבת ובלבד שלא יהיה רשום מחיר על הפתק ע"ש. ולפי"ז לבני ספרד אין היתר בזה, ורק לבני אשכנז יש להתיר בזה.

ואמנם הגרע"פ השיב לי שאם לא פוסקים מחיר אין איסור, וכנ"ל בסי' שכ"ג שם. עכת"ד.

ואפשר שיש להתיר בזה ע"פ מש"כ בפמ"ג א"א סק"ב שמותר לקחת יין בשבת אף אם מזכיר סכום מידה או מעות כיון שהוא לצורך שבת ע"ש, וה"ה הכא שיש מקום להתיר בדיעבד לקחת שתיה מתוקה כיון שהוא לצורך עונג שבת.

וצ"ע עוד לי בכל זה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיר התורה בני ברק

קת. האם מותר לבקש מהגוי שתיה בבית מלון

בס"ד, יומא דפגרא, מנחם אב מוצש"ק פרשת עקב ה'תשפ"ד [מהדו"ח בין הזמנים ה'תשפ"ה]

לכבוד הגאון הגדול רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א במח"ס אהל יעקב, ומגדולי מורי ההוראה בעיר הקודש ירושלים תובב"א ובארצות הברית, וראש כולל להוראה, אשר פסקיו וספריו נפצו בכל העולם ההלכה, וכל העולם לאורו יסעו וע"פ ספריו יחנו, אשר מעוטרים בפסקי גדולי ההוראה שליט"א.

אודות השאלה האם מותר לבקש מהגוי בבית מלון שתיה, ורושם כל משפחה שלקחה, הנה זה ברור שאם מי שרושם הוא יהודי יש בזה איסור, ואף שהוא מחלל שבת בלאו הכי, הרי יש כאן איסור לפני עיור, בכתובה,

לפי שכבר יכול להדיח הבית במים רבים ולכבדן בחוזקה במכבדת קש, אלא שרצונו למהר מלאכתו. ועוד מוטב שיהיו הנשים שוגגות ולא מזידות. עכ"ל. וכן נראה בדעת תורה למהרש"ם סי' רמ"ד על סעיף ה' שכיון שיש לגוים חופש ביום א' ועושים את כל המלאכות בשבת, הרי הוא אדעתא דנפשיה. וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר אמירה לעכו"ם פ"י הרב יב, וכן הו"ד הגרשז"א שם,

ושו"ר שכ"כ בספר ידי כהן יעבדוך עמים עמ' עג בשם הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל בישיבת אורחות תורה שיש להתיר לעובדים הגוים בשבת לשטוף הריצפה אף שעושים סחיטה בסרמטוטים ועוד איסורים כי אומרים להם לדאוג שיהיה ניק והם יכולים לטרוח גם בלא סחיטה ע"ש.

ואמנם בספר שש"כ פרק לא הערה לא כתב בשם הגרשז"א שאסור לגוי להשתמש בצמר פלדה או בדברים ששיך בהם סחיטה או בחומר ניקיון שיש בו מריחה, וכן כתב בספר שבות יצחק דיני אמירה לנכרי עמ' רכז, וכן בשו"ת וישמע משה ח"א עמ' קטז השיב הגריש"א שנשאל האם מותר שגוי בבית ינקה את הרצפה עם סמרטוט ביו"ט, והשיב שמותר רק באופן שאין בו משום איסור סחיטה ורק איסור דרבנן שזה מותר ע"י עכו"ם, ע"ש, ועוד בעמ' קיז נשאל הגריש"א האם עוזרת שאינה יהודיה עושה ספונז'ה בשבת האם צריך למחות בה, והשיב שצריך למחות אבל אם אחר המחאה היא תמשיך לעשות ספונז'ה מותר. עכ"ד, וצ"ע מכל הנ"ל כיון שיש אופן שיכול לעשות בהיתר ועושה באיסור, כיון שהגוי עושה שיהיה לו יותר נוח בזה נראה שאין בזה איסור, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן רפד, וכן כתב בהלכה ברורה סימן שז ס"כ.

ואולם בשו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' ל"ד ד"ה ומיהו) כתב להחמיר בזה וז"ל: גם לנקות הרצפה בשבת ולכבס עם מים ודאי יש למחות שהרי הנקוי יש בו מלאכה דאורייתא שהוא מלאכת כיבוס וסחיטה וישראל נהנה ממנו

ומ"מ אם היהודי שוכר את הגוי שיעשה את זה מצינו שכתב ברמ"א (סי' רמ"ד ס"ה) "ודוקא ששכרו למלאכה מיוחדת, כגון בגד לארוג או ספר לכתוב, אבל כששכרו לכל המלאכות שיצטרך תוך זמן השכירות, לכ"ע אסור", ולכן בחו"ל אנשים שיש להם משרתים גוים צמודים, שהרי עומדים לכל המלאכות אסורים.

ובנ"ד שלא ניכר שעושה בשביל עצמו, נח' הראשונים והאחרונים, האם יש להתיר מלאכת הגוי בשביל עצמו בבית הישראל, שבט"ז סי' רמ"ד סק"א כתב בשם רבינו שמחה לאסור, מפני הרואים שלא יאמרו שהיא עושה מלאכת ישראל, וכן כתב בשולחן שלמה ס"ב, וכן כתב בחוט שני שבת ח"ג עמ' רו שעובדים זרים אסור להם לבשל בשביל בבית הישראל ע"ש.

ואולם בא"ר שם ס"ק יא כתב בשם ספר התרומה שמלאכת עצמו מותר, ואף לרבינו שמחה יש להתיר, ע"ש, וכן כתב בשו"ת אבני נזר חיו"ד סימן קה אות יד, וכן נראה שצידד במשנ"ב סי' רמ"ד סק"ל, [וצ"ע במש"כ בספר אורחות שבת סוף ח"ג סימן יא הערה ה' שבדעת המשנ"ב נראה שצידד להחמיר בזה] וכן כתב בערוך השולחן סט"ו, וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר דיני אמירה לעכו"ם ארטסקרול פרק י' הע' כ"ז, ושכן דעת הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל, וכן כתב לדינא בהלכה ברורה סימן רמד ס"א, וכן כתב בספר הליכות שבת ח"א עמ' עב. ולהלכה לבני ספרד: מותר, ויש מבני אשכנז שמחמירים בזה. [וצריכים למחות בגוי שלא יעשה מלאכה]. ונתבאר בשערי יוסף שבת ח"א סו"ס רמ"ד.

ולכן מצינו בשו"ת אהלי יעקב סימן צ"ד והו"ד בברכי יוסף סימן של"ז סק"ב בארץ מצרים נוהגים דשפחה או נער עכו"ם מדיח הבית המרוצף בשבת וסוחט הבגד שמנגב הקרקע מהמים שבולע, כדי שיחזור ויקלוט עוד את המים שבקרקע. וכן על זה הדרך. ויש ללמד עליהם זכות דעכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד

בשבת הגם שעושות כדי להקל לעצמם מלעשות מלאכה ליום מחר מ"מ בשביל ישראל עושה וגוף ישראל נהנה מהם כה"ג אסור להניחם לעשות מלאכות אלו. ודלא כמו שהעולם טועים ומדמים מלתא ללא מילתא ולא כל הניגונים נגון אחד הם. עכ"ל.

ומ"מ מלאכות שיש בהם רעש או מראית העין, יש להחמיר, ובכה"ג אין היתר, של קבלנות וכנ"ל, וכן בספר ברך אשר נתן עמ' סו כתב בשם הגריש"א זצ"ל שגוי שמכבס מגבות בישיבה לא יכול לכבסם בשבת, במקום הכביסה של הישיבה, אלא א"כ מכבסם בתוך בית המיוחד לו ע"ש. וכנ"ל.

תבנא לדינא: פועל ניקיון בשבת אם עושה תחזוקת הבית במלאכה האסורה בשבת, אף אם לא יכול לעשות את המלאכה ביום חול, מ"מ כיון שיכול לעשות באופן ההיתר, מותר אף לעשות באופן האסור, ואין צריך למחות בידו, אך יש להזהר בכמה דברים, א). שלא לצוות לגוי לעשות את המלאכה באופן האסור, ב). שלא יעבוד בחוץ כגון בגינה וכדו', ג). שלא ישתמש במכשירים שיש בהם רעש כגון שואב אבק מדיח כלים, או מכונת כביסה או מייבש, והכא נמי הכא אם היהודי לא מצוה את הגוי לרשום את השתיה מתוקה כיון שעושה אדעתיה דנפשיה לכו"ע יש להתיר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיר התורה בני ברק

קט. האם בחולה שיש בו סכנה לבני ספרד צריך לעשות בשינוי

בס"ד, יום ב' כ"ד מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג אליהו אביטבול שליט"א.

בדין יולדת שצריך לעשות בשינוי כמבואר בשו"ע סי' ש"ל ס"א, אמנם בשו"ת אור לציון ח"ב פרק לו תשובה ג' כתב לחלק שעד הלידה דינה כחולה שיש בה סכנה וא"צ בשינוי, ורק לאחר מכן דינה כיוולדת, שאם אפשר בשינוי תעשה בשינוי, ולכאורה כן נראה מהחזו"ע וההליכות עולם דלהלן שמותר להזמין אמבולנס, ולא כתב ליסוע ע"י גוי, ואמנם בהליכות עולם ח"ד עמ' קמב כתב להדיא לגבי יולדת שאם יש שם גוי עדיף להובילה ע"י גוי, אף שאין דינה כיוולדת, ואפשר שמיידי שדינה כיוולדת, ואף איהו ס"ל כחילוק הוא"צ, ודוחק גדול לומר כן בדבריו, [וצ"ע מדוע בחזו"ע שבת לא הזכיר כן], וכן בילקו"י שבת ח"ד עמ' רצג כתב שמדברי השו"ע והביה"ל לא נראה כחילוק האול"צ, וגם קשה לומר שהגר"צ בעצמו כתבו, ולכן למעשה גם קודם הלידה שמזינים אמבולנס וכדו' יש לעשות בשינוי אם אין הדבר גורם לעיכוב ולחשש סכנה, וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' תקל שאף לבני ספרד מ"מ ביולדת יש להחמיר לטלפן ע"י שינוי, וכתב שם שהוא תיקון גדול להעמיד בכל מקום אמבולנס ע"י גוי, וציין שם להליכות עולם הנ"ל, וראה בהליכות עולם בהערה ואפשר שהיינו דוקא שיש לנסוע ע"י גוי היינו שלא מעיקר הדין, וכנתבאר הסתירה לגבי שינוי במלאכות לחולה שיש בו סכנה אף לבני ספרד במק"א, ואפשר שמשו"ה כתב בהליכות עולם שאם יש שם, אבל אם צריך להזמין את הגוי לזה אי"צ, כיון שעתה דינה כחולה שיש בו סכנה, וצ"ע

ואמנם מצינו לגבי חולה שיש בו סכנה. בשו"ע סי' שכח ס"ב, "כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין שלא לעשות ע"י א"י וקטנים ונשים אלא ע"י ישראלים גדולים ובני דעת", וכן כתב חזו"ע שבת ח"ג עמ' שכ, ולכן אף יש גוי זמין לפנינו אפשר לנסוע ע"י יהודי.

ואמנם בחזו"ע שבת ח"ג עמ' רמט כתב שאף בחולה שיש בו סכנה טוב שירדים הטלפון בשינוי, ואולם בשו"ת יביע אומר ח"י חאו"ח סימן ל' כתב להדיא שאין צריך שינוי. וכן

שערי האם מותר לקחת מרשם שנתן רופא גוי בשבת יוסף

וכתבים בכת"י אך בזמנינו שכותבים במחשב אפשר להגיע לאינפורמציה וידיעה בכל חלקי התורה, ולא לחזור על דברים שוב וכפי שהעיד בקצוות דרכיו שם שהגרע"י כמה פעמים חזר על תשובות שנדפס ביביע אומר ורצה לדהפיסם בחלק הבא, וחלקם אף נדפסו פעמיים ראה בשו"ת יביע אומר חלק יא] ואכמ"ל, ועוד חזון ליוסף.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ק. האם מותר לקחת מרשם שנתן רופא גוי בשבת

לכבוד השואל הנכבד, אודות מה ששאל בזה"ל:

בליל שבת הייתי עם אחד הילדים ב"טרם" בגלל פצע מוגלתי והרופא (הגוי) אמר שצריך לקחת אנטיביוטיקה ונתן לנו מרשם והסתפקתי האם מותר לקחת את המרשם או שזה מוקצה. והנה הרופא נתן לנו כדור אחד ואמר שאת השאר ניקח מגמ"ח תרופות עד יום ראשון שאז נקנה את התרופה, האם במקרה כזה זה ודאי לא יהיה מוקצה כיון שצריך להראות לגמ"ח את שם התרופה. ועוד הסתפקתי מה הדין אם זוכרים את שם התרופה ויכולים לומר לגמ"ח את השם בעל פה (כגון באנטיביוטיקה מצויה) האם במקרה כזה המרשם הוא מוקצה כיון שלא צריכים אותו או שמא כיון שסו"ס יש לו אפשרות של שימוש היתר זה לא מוקצה. ואם זה מוקצה האם מותר לקחת את המרשם בשינוי או שמותר לילד בן 11 לקחת את המרשם כיון שזה לצורכו. ע"כ לשון השאלה. ע"כ לשון השאלה.

תשובה:

אם הרופא יהודי בשמירת שבת כהלכתה פרק מ' הערה ל' כתב שרופא מומר שכתב בשבת מרשם של תרופות לחולה שאין בו סכנה שאמנם בו ביום בשבת יש איסור ליהנות ממלאכתו של היהודי שנעשתה בשבת ולא יקח את התרופות

נראה בהליכות עולם ח"ג עמ' קמא מש"כ לגבי יולדת "ואם יש נהג נכרי להובילה לבית החולים עדיף לקחת אותה ע"י נהג נכרי (ע"י בס' תורת היולדת פ"ג עמ' קא) וע"ע בכנסת הגדולה בהגהות ב"י שבזמנינו סמכו לעשות התרופות ע"י גוים היכא דאפשר אפילו בחולה שיש בו סכנה, אבל בספר גדולות אלישע סקכ"ד כתב דלא משגחין למנהגא, שכיון דמרן ושאר רבוותא ס"ל שיש לעשות הכל ע"י ישראל. הכי נקטינן". ומבואר דלמעשה יש לעשות הכל ע"י ישראל. [ואפשר לדייק מזה שה"ה לגבי יולדת ומש"כ כן בגוף ההלכה לגבי יולדת היינו לפום ריהטא שכתב בספר תורת היולדת ולבני אשכנז, והא גופא מוכח מדלא כתב כן בחזו"ע ובהליכות עולם בדיני יולדת, ואולם קשה לומר דיוקים כיון שלא דקדק בכתובת ספריו כמו שמדייקים כל מילה בדברי הרמב"ם, ופשוט].

ולענ"ד נראה דיש ליישב בין מקום סכנה לבין תרופות שהוא רק מניעת חולי.

וכן העיר ע"ד בשו"ת ברכת יהודה ח"ז או"ח סימן סח, ושם הביא ליישב בשם הרה"ג גד יזדי שאפשר שכיון שאינו חלק מהטיפול דמי למש"כ בחזו"ע שבת ח"ג עמ' רנג שיכתוב בשינוי, ע"ש, אך דחוק ושם כתב ברכת יהודה שנעלם מעיניו משש"כ ביבי"א, וצ"ע, דהא העורכים לפניו הספרים ציינו לךפניו בחזו"ע על שבת כל מש"כ בכל ספריו, וכמו שהעיד הרה"ג גד יזדי בספר קצוות דרכיו, ובזה מוכח שהגרע"י לא כתב הלכות לסמוך עליהם בלא עיון בכל ספריו,

וששאלתי להג"ר גד יזדי שליט"א (ליל שב"ק

פרשת חיי שרה ה'תשפ"ה) מדוע הגרע"י לפעמים מחרים סרטים מציאותיים ואף מעתיק רק חלקים מהשו"ע שאף אפשר לטעות בדבריו, והשיב לי שהגרע"י אמר לו שהוא אינו כותב אינצקופדיה, ואין בכוחו לזה, עכת"ד, ורק בילקו"י האריך בהרבה דברים כעין אינצקופלדיה כגון בילקו"מ מועדים ואף בשבת ואיסור והיתר נכתב רק מעט מהמעט כיון שקשה לכתוב על כל התורה כולה באופן מסודר, ופרקטי, [וזוהו מחת שהחכמים פעם

שערי חילל שבת במתעסק האם צריך כפרה יוסף

אך יש לדון אכתי היכא שיכול לקחת את התרופה מגמ"ח תרופות, שבזה יש להחמיר וכמ"ש במשנ"ב סי' שכ"ח סקמ"ו ומקורו מדברי המג"א בשם הרד"ך.

ומ"מ יש להקל בזה אף אם יש גמ"ח תרופות כיון שהגוי עביד אדעתא דנפשיה, וממילא אין איסור לקחת את המרשם, ודוקא ברופא יהודי מומר יש להחמיר וכמ"ש בשש"כ.

ומצד איסור מוקצה מדברי כל הפוסקים נראה דהיכא שיש צורך בזה עתה, אין בזה איסור מוקצה, ולא נכנסים לחשש שמא יקח מגמ"ח תרופות, שוב ראיתי שכתב לדון בזה בשו"ת אורחותיך למדני ח"ה סימן נג, ושם כתב לדון בכה"ג וכתב לדון בזה האם יש בזה איסור מוקצה משום שטרי הדיוטות בזמן הזה, וכתב שם שי"ל שאם יש לו תשמיש של היתר בהם בשבת שהם אינם מוקצים, ולכן י"ל שהקבלה בנ"ד מועילה לו כדי לצאת מן המקוד העזרה ראשונה שרק ע"י נתינת קהבלה אנשי המנהל מסכימים שהוא יכול לחזור לביתו ולכן אף בקבלה יש שימוש של היתר בשבת והיא אינה מוקצה לכו"ע.

קיא. חילל שבת במתעסק האם צריך כפרה

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אריאל ברויאר שליט"א אודות השאלה מי שבשבת בלא שימת לב כיבה את החשמל בכתף שלו, האם יש איסור בזה.

בגמ' בכריתות י"ט ע"א דרשינן אשר חטא בה וכו' פרט למתעסק, ובשבת דף עב ע"ב נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור לכו"ע ופירש"י כיון דהוי מתעסק, וכתבו בשו"ת עמודי אור סימן כ' ובשו"ת תשובות יהודה סימן ג' וה' ובמקור חיים וס' תלא, ובספר אתון דוארייתא כלל כ"ד ד"ה התוס', ובשו"ת המרחשת סי' מ"ב, ובשו"ת ארץ צבי סי' ע"ב,

מבית המרחקת אלא ימתין למוצאי שבת ואז הוא רשאי ליטול את התרופות מבית המרחקת אף שנהנה בכך ממעשה של שבת הרופא ומשתמש בגוף הדבר שנעשה בו האיסור היינו מה שנכתב בשבת יעו"ש. ובשולחן שלמה שבת ח"ב סימן שיח אות ב', וע"ע בשו"ת משיב משפט ח"ב עמ' כז במש"כ לדון בדבריו.

ובילקו"י שבת ח"ד עמ' צח כתב לדינא שרצפט שנכתב ע"י הרופא שאינו שומר שבת באיסור תלוי אם הוא רשום בלשון הקודש שאין להשתמש בו ביום חול אבל אם נכתב בשאר לשונות מותר לקחת את התרופות מבית המרחקת יעו"ש.

ומ"מ אם הרופא גוי כמו בנ"ד הרי מותר לרשום מרשם של תרופה לכתחילה, וכמבואר בגמ' בשבת דף קכט ע"א ובשו"ע סי' שכ"ח סי"ז שכל צרכי חולה נעשים ע"י נכרי בשבת, והנה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן צג כתב לאסור לרפוא לטלטל את הפיקנס המיוחד לכתובת החולים ותרופותיהם בשבת אפילו לצורך כתיבה משו שהפינקס הוא מוקצה מחמת חיסרון כיס יעו"ש, ואולם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' סימן טו קונטרס משיבת נפש פרק יג כתב להביא דברי המהרש"ם הנ"ל וכתב לתמוה ע"ד דהרי אפילו אם הוא מוקצה הרי מותר לטלטל מוקצה לצורך חולה שאין בוכ סכנה, ושכן כתב להדיא בתפארת ישראל כלכלת שבת בכללי מוקצה סוף אות ג' שמותר ליתן להרופא נכרי דיו וקולמוס לרשום מרשם לחולה שאין בו סכנה משום שמותר לטלטל מוקצה לצורך חולה שאין בו סכנה יעו"ש.

וכן כתב לדינא בספר אורחות שבת ח"ב עמ' רעג שמותר לומר לנכרי לעשות מלאכה לצורך חולה שאין בו סכנה, והוא אף במלאכה גמורה, ולכן מותר לומר לנכרי להדליק או אם הדבר נחוץ לצורך הטיפול בחולה לכתוב מרשם של תרופה לעשות צילומים או להניח גבס לצורך חולה שאין בו סכנה וכו'.

ובשו"ת חלקת יואב סי' ז', ובשו"ת מנחת אברהם סי' נ"ו, ובקובץ שיעורים סי' כז, ובפסחים אות רטו, ובשו"ת שיאלת שמואל או"ח סו"ס א'.

אבל ידוע מש"כ בשו"ת רע"א סימן ח' שנהי שיימיעט מקרא שהמתעסק בשוגג פסול מקרבן, אך מ"מ מיקרי שגגת איסור, אך בשבת התחדש שמה שיאנו מלאכת מחשבת זה יאנו מעשה עבירה כלל, ואינו כי אם איסור דרבנן, ומ"מ כתב שם שלמעשה צריך כפרה קצת ושכן נראה מדברי התוס' בשבת דף יא ע"א ד"ה שמא שאף שפטור עלה דמלכת מחשבת אסרה תורה מ"מ יש איסור דרבנן ע"ש, וכן מצתי בלחם משנה בריש הל' שבת שמתעסק בשבת פטור אבל אסור מדרבנן ע"ש, ובשו"ת אבני נזר סי' רנ"א אות יג, ובשו"ת ארץ צבי סי' עו.

ומנם מה שקימ"ל מדברי הנתיבות שבשוגג בדרבנן אין צריך כפרה, ויש שנחלקו ע"ד והאריכו מדברי הגמ' שכן מבואר שצריך כפרה. והארכנו בדבריו במק"א, וראה עוד מש"כ בשערי יוסף הל' תולעים מה הכפרה למי שאכל תולעים.

ולמעשה מורינו הגר"ע פריד שליט"א תמיד מורה ללמוד את ההלכות שנכשל בהם, ולכן הכא יש ללמוד הלכות שבת.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ק.יב. הסרת מיני איפור וכדו' בשבת מהתחפושות

בס"ד, שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

אכתוב בזה מה שהעיר הגאון רבי נתן מחפוד שליט"א, לגבי מש"כ שמותר להסיר מיני איפור או צבע לילדים שהתחפשו בשבת.

בתוספתא (שבת פרק יב הלכה ז') "נפלה דיו על גבי ספר ומחקה, שעווה על גבי פנקס ומחקו, אם יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות חייב". וכתב ברא"ש (שבת פ"ז סימן ט') שמבואר בדברי התוספתא **"ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה** הלכך אפי' טשטוש דיו נמי והאי דנקט בברייתא מחק אות גדולה אידי דתני כתב אות אחת גדולה". ולפי"ז היינו דוקא בכותב, וכמ"ש בשו"ע (סי' ש"מ ס"ג) שהמוחק טשטוש דיו כל שיש במקומו לכתוב ב' אותיות חייב.

ואמנם בחיי אדם (ח"א כלל מ' ס"ח) כתב שיש איסור של מוחק אף בצובע וז"ל: מי שנתפחמו ידי משחרות קדרה וכיוצא בו בשבת, נראה לי דאם אין בו ממש רק חזותא בעלמא, או אפילו יש בו ממש רק שהוא במיעוט היד, מותר ליטול ידיו, ובלבד שלא ינגבם, דהוי כמוחק, רק ימתין עד שיתנגבו ממילא. עכ"ל. וביאר בנשמת שבת (שם ס"ב) וכתב שם שעכ"פ אף שלא ע"מ לכתוב דינו כשבות דרבנן, ולכן נראה שדינו כמוחק וכמו שמצינו בגמ' ביומאפרק ח' שהיה השם הכותב על בשרו לא ירחץ, כיון שמוחק השם, והרי הוא פסיק רישא, ואפילו בדרבנן עכ"ל. וכן כתב בטל אורות (מלאכת מוחק דף ע' ע"ב) ושכ"כ בשו"ת פרי הארץ, ע"ש, וכן כתב בבא"ח (ש"ב פרשת פקודי הלכה א') וז"ל: ואם נשאר בידיו טיפת דיו מחמת שהיה כותב בערב שבת, אסור לרחצה בשבת, אלא כורך עליה חתיכת בגד בעת נטילה שלא יבא שם מים, וכן ה"ה אם יש עליו שאר צבע דאסור לרחצו. עכ"ל, וכן כתב בכה"ח (סי' שכ סקמ"ה) וכן כתב במנחת שבת (סימן פ' סעיף סג אות קצט) שכ"כ בעיקרי הד"ט (סימן יד סק"י).

ואמנם בכה"ח סי' קס"א סקכ"ז כתב להביא דברי החיי אדם, וכתב "ולא ידעתי היכן מצא איסור מחיקה בשבת כל שאינו דרך כתיבה רק טינוף בעלמא".

אבל המהרש"ם בדעת תורה (סימן שמ ס"ג) כתב להביא דברי החיי אדם ושכן כתב במנחת שבת סימן פ' אות קצט, וכתב שלפי"ז גם

בלכלוך דם או טיט וצואה יהיה אסור לקנח בשבת שאין הבדל ביניהם שהרי גם שחרורית קדירה הוא דבר שאינו מתקיים, דהא גם בכובת במי דבש ובמי פירות פטור אבל אסור וכמ"ש במג"א סק"ח, ובט"ר סק"ז, ובסקי"א כתב שדינו כמוחק ע"ש, וכתב בדעת תורה "ולפי"ז יוצא מבוכה גדולה מה יעשו המוהלים בפריעה ומציצה שמתלכלכים בדם, ומה יעשו הנשים העוסקות בהקדירה ומפחמות ידיהן לכן שמת אל לבי". וכתב שם ע"פ דברי הרא"ש הנ"ל שאסור אף שחרורית של דיו, וכתב שם שאף לדעת הרא"ש היינו דוקא בטשטוש של דיו שהוא דבר המתקיים ובעושה ע"מ לכתוב חייב ולכן גזרו במוחק סתם, אבל בטשטוש של שחרורית קדירה וכדומה שאינו דבר המתקיים שהוכתב בהם פטור, אין לגזור בהם גזירה לגזירה ע"ש עוד.

והעולה מדברי הפוסקים ג' טעמים לקולא.

א' לפי הסברא שכתב המהרש"ם א"כ אפשר דהיינו דוקא בלכלוך בעלמא שכבר נמחק, אבל לא באיפור, ולפי"ז לכאורה אף לדברי הדעת תורה יהיה אסור להוריד איפור בשבת. אך מ"מ יש לומר לטעם שהוא רק דרך טינוף.

ב' כיון שבגוף האדם, בודאי שאין איסור וכמ"ש בקצות השולחן סימן קמד הערה י' כתב שבמקום שאין הדרך כלל לכתוב בגופו של אדם או על שולחן לא גזרו על מחיקה כיון שאין שום צד לומר שמכשיר בזה את המקום לכתובה ע"ש, ובשו"ת מגד יהודה סימן ב', ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן י', ובשש"כ פי"ד סקס"ו כתב שמותר להסירו במים או באציטון ואין בו משום מוחק, כיון שאין ממחק בגופו של אדם, וכן כתב בשיעורי שבט הלוי נדה סי' קצ"ח ס"ז סק"א, [ויש מחמירים בזה וכמו שבספר ברוך שאמר פל"ט ס"י הביא בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל שאסור, ורק במקום חשש שיכשלו באיסור כרת יש להורות שתטבול בלי להסיר את הלק].

[ומה שבאורחות שבת הקשו סתירה בדברי הגרשז"א שבשש"כ התיר, ואולם בקוני' אוהל שרה ח"א פ"ד ס"א הוב"ד הגרשז"א לאסור

כיון שלצבוע הצפורנים בלקה יש לחוש לאיסור תורה של צובע, כיון שהוא מקום שרגילין בכך והוא לקיימא והייתה נהנית אם היה נשאר קיים תמיד, ולכן לא תסיר בעצמה את הלקה וכיון שזה על דעת לחזור ולכתוב מחדש ע"ש, וכן כתב בספר יו"ט שני כהלכתו פ"ד הערה כד בשם הגאשז"א שבמלאכת מוחק ע"מ לכתוב אין צריך שכוונתו לכתוב כעת ממש ומספיק שיודע שפעם אחת יכתוב ע"ש, ועכ"פ בודאי שמזה יש לחלק בין לק גל, מאשר להורדת איפור שהוא כבר מרוח שאין לו משמעות, וכדברי הקצות השולחן שיתבאר בהערה ד', ולכן נראה שבלק גל יש יותר להחמיר, ולכן אפשר שאף להגר"ב צ"א אבא שאול זצ"ל יהיה מותר להוריד איפור בשבת, ורק בלק גל החמיר].

ג' וגם כנתבאר שבצובע כיון שאינה בכלל מלאכת כותב, וכדמוכח בשו"ע סי' שג סכ"ב שכוחת משום צובעת כמבואר בגמ' בשבת דף צה ע"א ודלא כשיטת הרמב"ם בפכ"ג משבת הי"ב שכוחלת אסור משום שדמי לצביעה, א"כ אף אם מסיר את הצבע ע"מ לחזור ולצבוע אין איסור. וכ"כ בספר אורחות שבת (ח"א עמ' תנב) ושכן דעת הגר"ק זצ"ל להקל בזה.

ד' עוד טעם כתב בקצות השולחן שם שכל מהש אסרו חכמים מוחק שלא על מנת לכתוב הוא כשמוחק כתב ויש משמעות ותוכן לעצם המחיקה, אבל אם מוחק שחרורית שאין לה משמעות ותוכן מצד עצמה וכל תוכן המלאכה היא רק בהכשרת מקום כתיבה כל שמוחק שלא על מנת לכתוב הרי גם מותר מדרבנן ולכן בשו"ע סו"ס ש"ג לא כתב לחוש רק לאיסור צובע ולא משום מלאכת מוחק, ע"ש. וכע"ז כתב בספר הלכות שבת בשבת ח"ג עמ' רט.

ועכ"פ מצינו בפוסקים שהסכימו שמותר להוריד איפור בשבת, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סימן עט) וכ"כ בשו"ת באר משה (ח"ח סי' כה אות כו) ובחוט שני (שבת ח"א עמ' קמז) וכן השיב הגר"ק בספר עם מקדשי שביעי (ח"ב עמ' קצב), ובשערי זבולון (שבת סימן ע' אות ה').

שערי הפעלת שעון שבת שבמוצאי שבת שידלק הבוילר יוסף

לע"ד דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידים על חיוב הכבוד שמשמע שהוא ג"כ חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים שכתב הרמב"ם ריש פרק שלשים מהלכות שבת ד' דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין ע"י הנביאים שלא כתב שתיקנו הנביאים משמע שהוא מדאורייתא ולשון מדברי סופרים הוא כדרך הרמב"ם שקרי לכל דבר שלא מפורש בתורה דברי סופרים אף שהוא מדאורייתא בין שהוא דבר הנלמד מג"ש ובין מה שנאמר הלכה למשה מסיני כדאיתא במ"מ ובכ"מ ריש פ"א מאישות שקידושי כסף הוא מדברי סופרים עיין שם, והוא כדא"ר אשי על פרועי ראש דבמיתה ועל ערל לב וערל בשר שאר"ח דמתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו דגמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואגמרה אקרא בסנהדרין דף כ"ב ע"ב ובעוד כמה מקומות, וכן הוא חיוב הכבוד לשבת שהוא מהלכה ונתפרשו ע"י הנביאים בקרא, והרמב"ם שם ה"ב פירש המעשים המחוייבים לעשות לכבוד השבת, וממילא מובן דהדברים שעשייתן הוא זילותא לשבת הוא ג"כ עובר על מצוה זו דכבוד שבת ועוד גרוע דהרי עובר זה במעשה, שלכן אף שנימא שאינו בכלל הגזירות דחכמים, אבל גם בלא צורך הוא עובר במעשה על חיוב כבוד השבת, וזה שהוא זילותא הוא דבר שמובן לכל, שלכן מסתבר לע"ד שאסור להעמיד בע"ש ע"י מורה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה. עכת"ד.

ואולם בשו"ת יביע אומר (חלק י' סימן כו אות ו') כתב להשיג בזה ע"ד האג"מ וכתב לדינא שאין לנו להוסיף על גזרות חז"ל, וכל שמצד הדין הדבר מותר, אין לנו לאוסרו. וגם משום זילותא השיב שם ביביע אומר וז"ל: ואילו בשעון חשמלי מתוך שלא התרנו לו לבשל באופן ישיר כמעשהו בחול, ניכרת בזה קדושת השבת. והאריך בזה מדברי הארץ צבי [והו"ד להלן] ועוד שאין בזה איסור שהייה.

וכן כתב להתיר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן צא) וז"ל: ועל כן כתבתי שם להקל למעשה לגבי חימום מים טה וקפה, ובתנאי

תבנא לדינא: מותר להוריד איפור עם מים או מי איפור, אבל אך עם צמר גפן אסור משום סחיטה וכן אם משחה אסור משום ממרח.

ובשעת הדחק לצורך טבילת מצוה מותר להסיר לק ג'ל באציטון.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ק.י. הפעלת שעון שבת שבמוצאי שבת שידלק הבוילר

בס"ד, ד' אדר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג שמעון אזרק שליט"א מחשובי האברכים בבית מדרשנו.

אודות השאלה, האם יש להתיר להדליק את השעון שבת מערב שבת שבשבת אחרי צהריים ידלק הבוילר שיהיה לו מים חמים, כדי לרחוץ את ילדיו הקטנים, מיד בצאת השבת.

איסור בישול ע"י שעון שבת

ומצינו שנחלקו הפוסקים האם יש איסור בישול בשבת ע"י שעון שבת, ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח חלק ד' סימן ס') כתב לאסור בזה, כיון שע"י שעון שבת כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסרו אמירה לעכו"ם, דאסרו כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת הישראל וכ"ש מצד מעשה הישראל. ויעו"ש מש"כ להוכיח שאין מקום לאסור בזה, אבל כתב בסו"ד בזה"ל: אבל יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילותא דשבת ואף זילותא דיו"ט הא אסרו בכמה דברים וכיון שברור שאיכא זילותא דשבת הוא בכלל איסור זה ממילא אף שלא אסרו זה ביחוד דכל ענין זילותא הוא האיסור. וגם פשוט

להמתין לערב בכדי שיעשו לפי שאסור לעשות כן, גזירה שמא יחתה בגחלים", וכתב במשנ"ב (שם סקל"ד) "שכיון שאסרו חז"ל לעשות כן, לפיכך צריך להמתין למוצאי שבת בכדי שיעשו, כדי שלא יעשה כן בפעם אחרת, שלא יסתום נקביו ויבוא לידי חיתוי", ויש לדון שאולי גם בכיוון הבוילר ע"י שעון שבת, יש בזה גזירת שמא יחתה.

יש שחששו משום איסור שהייה, [וכמו שהו"ד הגרשז"א להלן] ולמעשה נראה מכמה טעמים שאין בזה איסור שהייה.

א. תליא במה הפוסקים האם איסור שהייה או בהנחה או בשהייה, שבחזו"א או"ח סי' לח סק"ב כתב שבתנור שניסק ע"י חשמל והכין מערב שעון שהחשמל ידלק בשעה מסויימת אסור להעמיד את הקדירה ע"ג תנור קודם שנפתח החשמל משום דין שהיה ע"ג כירה ותנור בשבת משום שכל שנמצאת הקדירה בשבת באופן שאסרו חכמים משום שמא יחתה אסור, ואין האיסור תלוי במעשה העמדה של הקדירה אלא במציאות הקדירה על הכירה בשבת ע"ש,

ואולם בשו"ת ארץ צבי ח"א סימן קט כתב להתיר בזה שאפילו בשבת לא יהיה בו איסור דרבנן דגרמא בעלמא הוא, ולכן אין לגזור בערב שבת אטו שבת, ושו"כ שכן הו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש ח"ב עמ' טו שדינו כדן משהה מערב שבת ע"ג כירה גו"ק ואי"ז חשוב כמשהה בתחילה בשבת, וכן"ל.

ב. כיון שאין גוזרים גזירות חדשות מדעתנו, וע"פ מש"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן נ' נשאל על שהייה בלאמפ שלכאורה יש לאסור בזה משום גזירת שמא יחתה שאף במשקה שודלק שייך שמא יחתה וכמו שכתב בפנים מאירות. וכתב שבדיעבד אם יש דבר המפסיק אין בזה איסור שהייה, אבל אם אין דבר המפסיק יש בזה איסור שהייה שמא יחתה. והביא שם בשו"ת מהרש"ג מש"כ בפנים מאירות שאפילו

שישימו הפסק טס בין הקומקום לבין המיחם החשמלי (שם לא מדובר על פלטה של שבת) כדי שיהא לזה גם דין של גו"ק. ובדברי שם הבאתי גם דברי האבני נזר חאו"ח סי' נ"ט מ"ש בשם הגר"י מקוטנא ז"ל הנ"ז בנוגע למים יעו"ש באריכות. ועל כן מצטרף אנכי בזה להוראתו. עכ"ד. וכן כתב בספר עובדין דחול (עמ' קכא) ששמע מהגר"י נויברייט זצ"ל שבקומקום אין לחוש לזילותא דשבת יעו"ש. וכן כתב בשו"ת באר משה (חו"ס סי' א') שמותר לחמם מים בשבת ע"י שעון שבת.

ואמנם בספר שבות יצחק (דיני שהיה וחזרה פ"ט ס"ג) כתב ששמע מהגרשז"א זצ"ל שמעיקר הדין בבישול ע"י שבון שבת כשנותן הקדירה מער"ש יש לדון רק בהלכות שהיה אבל סיים שמ"מ ראוי להימנע מזה שיש בזה חשש מכשול עכ"ד, וכן כתב להחמיר בזה בשו"ת מנחת יצחק חלק ח' סימן כד שאין להתיר בזה יעו"ש. ובספר הליכות שבת (ח"ד עמ' תשכט) כתב שיש בזה משום זילותא דשבת כיון שאין הרגילות להשתמש בו כך, כמו שאין רגילות להשתמש באופה לחם בשבת ע"ש, [וכן מצינו בפוסקים לגבי שימוש במדיח כלים בשבת שנדלק אוטמטי ואי"צ לעשות בו שום מלאכה שיש לאסור משום זילותא דשבת, וגם יש לדון משום שמא יחתה, שיכול לשנות את הכפתורים

ואמנם בתורת המלאכות (אופה) הביא בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל להקל אם מרתח המים מתחילה. [ואמנם כמו שיתבאר אין בזה איסור חיתוי, ולכן מותר לתת קודם שבת תבשיל חי שידליק באמצע שבת כיון שאין אפשרות לחתות את הפלטה, אבל להניחם על תנור במצב רגיל או על כירה חשמלית יש גזירה שמא יחתה אלא א"כ התבשל חצי בישול].

משום איסור שהייה

בגמ' בשבת דף מ' ע"א, ונפסק בשו"ע (סי' שכ"ו סעיף יא) "מרחץ שסתמו נקביו מע"ש, למוצאי שבת רוחץ בו מיד, אבל אם לא סתמו נקביו אף על פי שמאליו הוחם בשבת, צריך

במשקה שדולק שאין בו גחלים שיך את הגזירה שמא יחתה, וכתב שם שמנ"ל לחדש דין זה שהרי ע"פ הסברא כיון שבהיסק של קש וגבבא לא גזרינן שמא יחתה משום שאין שם גחלים אף שגם בקש ובגבבא יש להב מ"מ לא גזרינן, א"כ נראה דלא גזרינן אלא במקום שיש גחלים, משא"כ במשקה דלוק לא גזרו חכמים, וא"כ אפשר שלא גזר חז"ל משום שמא יחתה, כיון שמדעת עצמינו אין לנו לחדש גזירות רק במקום שמצינו שחז"ל גזרו. ובשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סי' לב אות ג' הביא דברי המהרש"ג הנ"ל שאע"פ שאין אנו גוזרים גזירות חדשות מדעתנו קשה להחמיר בזה, וכ"כ בחזו"ע שבת ח"א עמ' מח כתב להביא מש"כ הבא"ח בספר ידי חיים עמ' רש שכל שהוא דבר חדש שלא היה בימי חז"ל אפילו יש טעם לאסור ולומר שבודאי אם היה זה בזמן חז"ל היו אוסרים אותו, מ"מ אין לנו כוח לגזור מעצמינו ע"ש, ושכן כתב הגרצ"פ פראנק זצ"ל בתשובה שהובאה בשו"ת ציץ אליעזר חלק ב' סימן ז' שכיון שכירת חשמל לא היתה בזמן חז"ל ולא אסרוהו אין בידינו לגזור גזירות מעצמו ע"ש, ולפי"ז כתב שם שלמעשה אין לגזור להשהות על מכונת ספירט או על מנורת נפט או כירה חשמלית, ומ"מ כתב שם בעמ' מט שמ"מ כדי לצאת ידי חובת מרן השו"ע שפסק כהר"ף והרמב"ם וסייעתם שבודאי ראוי לנו לחוש ולהחמיר כסברת השו"ע וכמ"ש בבית"ל סי' רנ"ג ס"א, ולכן נכון להחמיר בכירים של כז לתת טס של מתכת או אזבסט להפסיק בין האש לקדירה שהאז הוא כדין כירה קטומה שהותר להשהות עליה שכיון שעשה היכר ע"י נתינת האפר אין חשש שמא יחתה בגחלים, וה"ה לשים פח שהרי הוא היכר וכמו שכתב בשו"ע סי' רנ"ג ס"ג שקדירה ריקנית המפסקת בין הכירה לקדירה הו"ל כמו כירה גו"ק. וכמו שכתב שם בגוף ההלכה בעמ' מד שטוב לניח טס של מתכת להפסיק בין האש לקדירה. וכן הו"ד הגר"צ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק יז תשובה ה) שבדיעבד שכירים של גז נחשבים רק כקש וגבבא שאין חומם כ"כ רב כמו כירה בזמנם שהיתה גם אש בצדדים, ע"ש, וכנתבאר בארוכה שערי יוסף שבת ח"ב דיני שהייה וחזרה.

ג). כיון שהוא באש חזקה ואין חשש שמא יחתה, דינו כקש וגבבא, שאין בו איסור שהייה, וכמו שכתב ביביע אומר שם כתב ע"פ מש"כ בספר גידולי ציון ח"ט סימן יא שכל הגזירה שמא יחתה דוקא בגחלים שדרכם למעוך, משא"כ בנפש שאין הדבר מצוי שמשנתנה מצב החום אין חשש שמא יבוא להגביר את הגז, ובאות ד' הביא שם שנכון לשים חתיכת טס מתכת שהוי היכר שלא יבוא לחתות. ובבית"ל סי' רנ"ג ד"ה אפילו, שכתב שמלשון הש"ס והפוסקים שכתבו "שהסיקוהו בקש וגבבא" ומשמע שדוקא לאחר ההיסק בעצים אסור כיון שמשאירים אחריהם גחלים ויש חשש שמא יחתה, אבל בקש שלא משאירים אחריהם גחלים, וכתב שם שנראה "ולפ"ז אפשר דאם הניח הרבה קש שבוער זמן רב אפשר דאסור להשהות עכ"פ בשעה שבוער או אפשר דהש"ס אורחא דמלתא נקט שהיה דרכם להעמיד הקדירה אחרי ההיסק אבל ה"ה בשעה שמסיקים נמי מותר והטעם דבשעה שבוער בלא"ה אין לחוש לחיתוי דלמה ליה לחתות כ"ז כשבוער וא"צ לחתות כ"א בשנכבה וזה אשמעינן דבקש כיון שנכבה לא יועיל חיתוי דכלה גם הגחלת משא"כ גבי גפת ועצים לעולם אסור דיבא לחתות בגחלים אחר שיכלה האש וצ"ע", ולמבואר מדברי הבית"ל שהסתפק בזה שמא אין חשש שהייה במקום שאפשר שימשיך לדלוק ואז אין חשש שמא יחתה, וכן נראה בבית"ל סי' ער"ה ד"ה אור הנר שהטעם שלהקל לקרוא לאור הלאמ"פ ולא חיישנן לשמא יטה כיון שאין האור שנחלש ע"ש, ובבית"ל סי' רנ"ג ס"א ד"ה אפילו כתב לגבי קש וגבבא בזמן שבוערים שאין חשש חיתוי משום שבוער ולמה לו לחתות ע"ש, וכמו שכתב בשו"ת אור לציון שם שמותר להשהות תבשיל ע"ג אש גבוהה באופן שאין אפשרות להגביהה יותר דהחשש היחיד שיש בזה שמא ינמיך ויעבור על כיבוי ואין לחוש לזה כיון שזה חשש חדש שחז"ל לא חששו לו ואין לנו לגזור גזירות חדשות מדעתנו יעו"ש. וכ"כ בשו"ת דברי דוד ח"ד חיו"ד סימן יא כתב להשיג ע"ד שכיון שכל האיסור של שהייה היינו דוקא שיש גזירה שמא יחתה בגחלים אבל בחימום ע"י שעון שבת אין חשש שמא יחתה,

שערי הפעלת שעון שבת שבמוצאי שבת שידלק הבוילר יוסף

משום חמי האור

משום חמי האור אין איסור בשימוש ע"י שעון שבת, שכל האיסור בשבת בבישול בחמי האור, היינו ע"י שפותח את ברז הבוילר החשמלי וע"י כן נכנסים מים צוננים, וכמ"ש בשו"ת אור לציון ח"ב פרק ל' תשובה ב' ובשו"ת יביע אומר ח"ד חאו"ח סימן לה, [ובמפתחות שם כתב שלצורך חולי יש להתיר] ע"ש.

ואף שהכא שע"י שפותח את הברז מים קרים נכנסים מים קרים אחריהם ומתחממים בבילר, מ"מ אין בזה איסור כיון שהוא פסיק רישא דלא ניהא ליה, והו"ל כאינו מתכוין, וכדברי הרשב"א לגבי צידת צבי, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף כללי מלאכות שבת. ושו"ר שכן השיב הגרע"י בשו"ת מעיין אומר ח"ב עמ' רטז, וביסוד דברי הרשב"א הנ"ל לגבי בוילר בשעת הצורך ומקום חולי אף בשבת נתבאר בארוכה גם בשו"ת יביע אומר (ח"י חאו"ח סימן נה בהערה לח"א אות כח).

משום איסור מכין משבת לחול

בשולחן שלמה (ח"ג עמ' סה) שאסור לכוין מערב שבת שעון שבת שידליק את הבוילר שעתיים לפני צאת השבת כדי שיהיה לו מים חמים בלילה כיון שמכין משבת לחול ועוד וכמו שאסרו הגאונים להטמין מערב יוה"כ למוצאי יו"כ ועוד משום דהוי שהייה האסורה בשבת ע"ש, והנה מש"כ שאסור משום הטמנה, שם מבואר שהוא משום דמיחזי כרעבנותא. וכ"ש בנ"ד שנעשה לצורך רחיצת ילדיו הקטנים.

משום השימוש בשעון שבת

בגמ' בשבת דף יח ע"א איתא פותחין צינור מים לגינה ומניחין קילור ע"ג העין ואספולנית ע"כ מכה בערב שבת עם חשיכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו, ע"ש, וכן כתב לדינא בטור סי' רנ"ב ס"ה, ובשו"ע שם ס"ה.

ובפרט בבוילר שהוא קבועה ושכע"ז כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ז סו"ס לב שבזמנינו שחימום המים במרחצאות מופעל ע"י טרמוססט באופן אוטמטי וגם בחול אין צריך לחתות אין איסור ע"ש. וכן מצינו בשו"ת יביע אומר ח"ד חאו"ח סימן לו אות ז'. וכן השיב בנ"ד בשו"ת הראשון לציון ח"ב סימן סג שהאריך לדינא שאין בזה.

(ד). כיון שדינה כפלטת שאי אפשר לחתות, ורק להדליק ולכבות, כתב לי בזה הגרי"מ מאיר שליט"א במח"ס עיטורי מרדכי ששמע בזה מהגרמ"מ לובין שליט"א שמי שנוהג שפלטת חשמלית נחשב גרוף וקטום כיון שאי אפשר לחתות. גם קומקום חשמלי שאין בו אפשרות חיתוי אלא רק אפשרות להדליק או לכבות לכן נחשב גרוף ואם כן מותר לכוון בערב שבת את הקמקום שידלק בשבת וירתח את המים בשבת עכ"ד. ואמנם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן רא) כתב לגבי חימום מקווה בשבת ע"י שעון שבת אם דינו כהוחמו מערב שבת שמותר לרחוץ בהם לפני הרע"א, וכתב ע"פ השו"ע בס"י שכ"ו סי"א שיש בזה חשש חיתוי, וז"ל: אם כן בזמנינו הלוא יש בבילר כפתורים וברזים להגדיל חום המים או להקטין, ויש איסור שהייה ונאסר אפילו בשהה בשוגג גם לכל אדם אפילו בהנאה, ואם כן נפלה בבירא עיקר ההיתר בחמין שהוחמו בשבת, ומציע לסגור מקום הכפתורים במפתח דהוה כשריק וליכא למיגזר שמא יחתה, ואז נשאר רק החשש דרחיצה בחמין שהאחרונים צידדו להקל בטבילה וכמ"ש. עכ"ל, ולדבריו היינו דוקא היכא דיש חשש חיתוי בהגדלת החום במקואות, אבל בבילר בבית פרטי אין בזה איסור של שהייה גזירה שמא יחתה.

ותבנא לדינא לגבי קומקום, מעיקר הדין מותר לחממו בשבת ע"י שעון שבת, אך יש שחששו לזה מכשולות, ויש שהחמירו לכתחילה משום איסור שהייה, אלא א"כ מבשל את המים לפני.

שערי טלטול בעלי חיים לילד עם בעיות קשב וריכוז יוסף

אסור להפיל מערב שבת שעון שבת שידליק בשבת רדיאטור לחמם את מי המקוה לצורך שבת או לצורך מוצאי שבת, אבל הסקה או רידאטור שנועדו כדי לחמם את הבית ע"י שהמים שבתוכם מתחממים והם מחממים את האויר שבבית, ואי"ז בכלל גזירת שמא יחתה כיון שאינו ציך את המים בשביל השימוש ע"ש, וכן כתבו בספר אורחות שבת פ"ב סל"ד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קיד. טלטול בעלי חיים לילד עם בעיות קשב וריכוז

בס"ד, סיון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"א, קבלתי הקובץ "מה טובו אוהליך יעקב" חלק לא שיו"ל ע"י כת"ר שליט"א וע"י ידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א במח"ס הנודעים על יורה דעה, "אהל יעקב" וש"א, ועוד ידו נטויה.

וכעת יו"ל לרגל היא"צ השישי של אביו אוהב תורה ולומדיה הג"ר טלי סקוצילס זצ"ל, נלב"ע ז' סיון תשע"ט, ואהיות וא"א להפטר בלא כלום, אכתוב בזה כמה הערות והוספות.

אודות השאלה שכתב הגרמ"ש דיין שליט"א לדון אם מותר לטלטל בעלי חיים עם בעיות שצריך ריטלין.

הנה נחלקו הראשונים בבעלי חיים העומדים למשחק. בתוס' בשבת דף מה ע"ב ד"ה הכא כתבו פירש הר"ר יוסף דלא נקט אפרוח חי משום דחי חזי לשתק בו תינוק כשבוכה". וכן כתב במרדכי בשבת סי' שט"ז בשם רבינו שמשון שכיון שתינוק יכול לשחק בו אינו מוקצה, וכן כתב בחידושי הריטב"א בשבת דף מח ע"ב ע"ב שם רש"י.

וכתבו הפוסקים שבשן שבת אין איסור, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קנז, ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"א סימן ה', וכ"כ בחזו"א או"ח סימן לח סק"ב כתב דאף אם מתכבה בשבת הרי הוא גרמא ע"ש, ובספר מאורי אש פ"ד, ובשו"ת יביע אומר ח"ג סימן יז, ובחלק י" חאו"ח סימן כו, דלא כמ"ש בשו"ת בן יהודה סי' קנא שבשעון שבת שמדליק בשבת ע"י פעלותו בער"ש שאם מעמידו בשבת לכו"ע חייב חטאת אסור להעמידו בער"ש ע"ש, והביא שם עוד להקת אחרונים שלדינא אין איסור בזה.

וכן אין בזה משום עובדין דחול, וכמ"ש בשו"ת תבואות שמש חאו"ח סי' ד' ובשו"ת שמחת כהן חאו"ח סי' עא, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאו"ח סי' יז, ובשו"ת שבט הלוי ח"א סי' מז, ובספר הליכות אבן ישראל שבת עמ' כ', וכן כתב במנוחת אהבה ח"א פכ"ד ס"ל, ואולם דעת הגה"ק רבי מצליח מאזוז הי"ד היה מחמיר שלא להשתמש בשעון שבת כלל ע"ש והו"ד בהקדמה למשנ"ב איש מצליח עמ' יז, ואולם להלכה הסכמת הפוסקים שאין בזה חשש.

ועוד סניף יש להקל בזה כיון ששינוי השעון שבת דינו כגרמא, וממילא כיון שמפעיל ע"י שעון שבת קיל טפי, וכנתבאר בשערי יוסף שבת ח"ג סימן רע"ז.

משום איסור הטמנה

ומשום איסור הטמנה, בס"י רנ"ז מח' דעת המג"א שלצורך מוצאי שבת נוהגין שלא להטמין מבעוד יום אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל, אבל דעת הלבוש והא"ר שמותר, ובשער הציון שם סקמ"ט שבשעת הדחק יכול לסמוך על הא"ר ע"ש, וכן התיר הגר"ק בספר דעת זקנים עמ' כט שלכאורה מותר לדעת הא"ר והלבוש הנ"ל להדליק בוילר בשעון שבת בשבת כדי שיהיה מוכן למוצאי שבת.

ואמנם בחוט שני (שם סק"ז) כתב שלדעת המג"א כל היכא שצריך למים חמים כגון לצורך מקווה חיישינן שמא יחתה ולכן

ההגדרה של מוקצה מחמת גופו, ועוד אפשר לומר שנח' האם נחשבים כלי או לא, ועי'.

ובשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' מ"ה) כתב בזה"ל: שאלה: אם מותר לטלטל בהמה חיה ועוף לתינוק לשחק בו בשבת. תשובה: מדברי התוס' במציעא (דף מ"ו: ד"ה פירי) נראה דקרי ליה לשור כלי דכל שעושין בו איזה דבר ומיוחד לכך כלי מיקרי והא [שבת דף קכ"ח: או"ח סי' ש"ח ס"מ] דמדדין עגלים וסייחין מדידין אין מגביהין לא משום דלאו לצורך גופו ומקומו הוא אלא לצורך עצמו של איסור. עכ"ל.

ונח' האחרונים בדברי ההלכות קטנות אם יש להתיר רק בשור או שיש להתיר גם בכל בעלי חיים שעומדים למשחק ומדברי הרע"א [שהו"ד לקמן] נראה שבא להתיר לא רק שור העומד לחרישה אלא גם בעופות, וכן כתב לדינא בשו"ת חקרי לב ח"א סי' נ"ט שנראה כדברי הרע"א ע"ש.

ולהלכה כדברי הרא"ש כן הו"ד בארחות חיים (ס"ק כ"ד), דעת תורה (על סעי' ל"ט), כה"ח (ס"ק רל"ה), וכ"כ בשו"ת יביע אומר ח"ה חאו"ח סי' כ"ו וז"ל: ולענין הלכה אם מותר לטלטל עופות המצפצפים בקול ערב או לא, שהדבר שנוי במחלוקת בין המהר"ח או"ז שמתיר, ובין הרא"ש שאוסר, נראה דנקטינן כד' הרא"ש לאסור לטלטל, הואיל והרא"ש פוסק מפורסם אחד המיוחד מעמודי ההוראה, והוא רב מובהק בהוראה. וכעין מ"ש מרן הב"י א"ח (סי' סו) בד"ה כתב בעל המנהיג, בענין המחלוקת שבין המנהיג נגד הרשב"א אם כהן הקורא ק"ש רשאי להפסיק לעלות לס"ת, שאנו אין לנו אלא ד' הרשב"א (שאוסר) דרב מובהק הוא. ע"ש. וכן י"ל במחלוקת של המהר"ח או"ז נגד הרא"ש. וכמ"ש ג"כ מרן החב"ב בס' דינא דחיי (עשין מט דס"ג ע"ג) לענין מחלוקת הרא"ש נגד הרי"א (רבינו ישעיה אחרון ז"ל), דנקטינן כהרא"ש, כיון שהוא פוסק מפורסם יותר, וממיימו שותים כל בני ספרד. ע"ש. וכיו"ב כ' בשו"ת חוט השני (סי' יב) ד"ה ומי, שהלכה כהרא"ש נגד הריב"ש, אף

ואולם בתוס' בשם כתבו שאין נראה כן לדינא אל ודאי שבעלי חיים מוקצה, וכן הסיק במרדכי שם, וכן הסיק לדינא בחידושי ריטב"א שם, וכן כתב בתוס' הרא"ש בשבת (דף מה: ד"ה דאית) וז"ל: "ולא נהיר' לי דא"כ אבן יפה תהא מותרת לטלטל מהאי טעמא". וכן כתב בהגהות אשרי (פרק ג' סי' כ"א) וז"ל: "דא"כ כל אבנים ועצים יפים יהא מותרים לטלטל". וכן כתב ברע"א סי' ש"ח ס"מ, וכן כתב בשו"ע הרב שם סעיף עח ואפילו עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה אסור לטלטלו". וכן כתב בבן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות ז') "מפני שאין ראויים בשבת כשהם חיים, ולכן אפילו עוף שראוי לצחק בו התינוק כשבוכה, אסור לטלטלו".

ועוד מצינו בזה שבשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' פא כתב שלא הוה מוקצה, וז"ל: "ועוד הודיעוני כי נ"ל אעפ"י שבעלי חיים מוקצים נינהו. מ"מ נ"ל להתיר לטלטל עופות המצפצפים בקול נאה בכלובו וכו', כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים נינהו. מידי דהוי אסליקוסתא שהיא למראה. וקול ומראה כי הדדי נינהו לענין מעילה. וצא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה שמא תפסק נימא היה מותר לטלטלן ולשורר בהן".

ובסי' פ"ב השיב הרא"ש "ועל העופות לא מלאני לבי להתיר דאין ללמוד היתר שמוש בעלי חיים מהיתר כלים. דאף כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. אבל צרורות שבחצר אפילו צריך מהם צורך גדול אסור לטלטל משום דאין תורת כלי עליהם הכי נמי בבעלי חיים. ויש לאסור יותר בבעלי חיים דאין משתמשין בבעלי חיים ולא פלוג רבנן בבעלי חיים". ומבואר לדינא מדברי הרא"ש שיש בזה מוקצה מחמת ב' טעמים, א' שאין עליהם תורת כלי ב' משום איסור שימוש בבעלי חיים.

ומבואר מדברי האור זרוע שס"ל שבעלי חיים לא חשובים מוקצה כיון שיש בהם שימוש, ויל"ע הרי אינם כלי, ושמא נח' מה

והנה בדברי המהר"י אור זרוע לגבי בעלי חיים שמשמיעים קול, נראה דשאני הבעלי חיים הנ"ל - תוכים משאר בעלי חיים, וכתבו האחרונים שאף לדברי התוס' יש להחמיר בזה, כ"כ בדברות משה שבת סימן לג ענף ד', וכן הו"ד הגרשז"א בששכ"ה פרק יח הערה סב, וכן כתב לדינא בשו"ת אז נדברו ח"ח סי' לו אות ב'.

וכן כתב לדינא בהגהות הרעק"א סי' ש"ח סל"ט וז"ל: כל בהמה חיה ועוף ואסור לטלטל לשחק בו תינוק כשבוכה תוס' שבת דמ"ה ולהלכות קטנות ח"א סי' מ"ה נראה דאישתמיט ליה עכ"ל, ובעיקר דברי ההלכות קטנות, בספר כרם שלמה סימן שח כתב בשם ההלכות קטנות שאין לטלטל בהמה חיה ועוף לתינוק לשחק בו בשבת יעו"ש, ובספר גדולות אלישע סי' שב סקמ"ז כתב להביא דברי הכרם שלמה שהוא דבר תמוה שהרב הלק"ט לא התיר ולכן צ"ל שהוא ט"ס, ואמנם לקושיית הגרע"א א"ש.

וכן כתב לדינא בספר פחד יצחק (ערך בהמה ז')- (ג') וז"ל: "נראה איסור באותם הכלבים הקטנים שהנשים משתעשעות בהם אם לא שנאמר שכיון שהם מיוחדים לכך להשתעשע ולהתחמם בהם בימות החורף דלא הוו מוקצים דומיא דהכדור וכו' וכן נראה מדברי ר"ש הביאם המרדכי פ' כירה מ"מ המרדכי דחה שם דבריו והכי מסתבר דלא יהיה אלא משתמש בבעלי חיים דאסור כדלעיל סי' ש"ה סעיף י"ח. עכ"ל, וכ"כ בתולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים). וכ"כ לדינא בשו"ת בצל החכמה ח"ה סימן לג, וכן כתב בשו"ת באר משה ח"ב סי' כח.

וכן הסכמת הפוסקים לדינא שגם תוכים או כלוב של תוכים אסור לטלטלם בשבת, וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר דברי חכמים או"ח אות שכ"ו שאסור לטלטלם בשבת, וכן כתב בשו"ת באר משה ח"ב סי' כ"ח, וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ח סימן לג וסי' לד, וסיים שם שמ"מ מי שמורה בזה להתירא אין מוחין בידו יעו"ש, וכ"כ לדינא בשו"ת יביע אומר שם, וכן

על פי שהריב"ש אחרון, כיון שהרא"ש הוא עמוד ההוראה יותר מהריב"ש. ע"ש. וכתב שם ביביע אומר שם וז"ל: לפי האמור יש לדחות ראית הפחד יצחק מהמרדכי, דשאני הני דקיימי להכי כמ"ש בכתובות (סא:) דמיטללא בגורייתא קטנייתא. וע' בפרש"י שם. ומ"מ לענין דינא צדק הפחד יצחק לאסור. ותמיהני על הנזר ישראל, דלא סיימוה קמיה, שבשו"ת מהר"ח או"ז סי' פב הובאה תשובת הרא"ש לאסור. וכוותיה נקטינן להלכה. וכאמור לעיל. ועוד סיים שם ביביע אומר בזה"ל: ויש להוסיף מ"ש בב"י אה"ע (סי' סב) שאע"פ שבפסקי תוס' חולקים על הרא"ש, אנן בדידן אהרא"ש סמכינן לדינא דפוסק מובהק הוא. ע"ש. עכ"ל.

ויל"ע לדעת הראשונים הסוברים שאי"ז מוקצה, מה אם האיסור שאין משתמשין בבעלי חיים כמבואר בגמ' בשבת קנד ע"ב ביצה לו ע"ב ושו"ע סי' ש"ה סי"ח ובמשנ"ב שם ס"ק ס"ב, ובשו"ע סי' של"ט ס"א.

ואכן במנחת פתים (חיו"ד בסופו בשירי מנחה לאו"ח סי' ש"ה) כתב "צ"ע דמה ענין שימוש בע"ח לטילטול דאע"ג דאסור לשמש בבע"ח מכ"מ יתכן דשרי בטילטול דהא בהמה ביו"ט לא הוי מוקצה ואפ"ה אסור להשתמש". יעו"ש ומש"כ בזה לקמן. וכן כתב בפחד יצחק ערך בהמה ז' ג' וז"ל: "מדברי ר"ש הביאם המרדכי פ' כירה מ"מ המרדכי דחה שם דבריו והכי מסתבר דלא יהיה אלא משתמש בבעלי חיים דאסור כדלעיל סי' ש"ה סעיף י"ח. יעו"ש וכ"כ הטעם הנ"ל בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ג אות ג') יעו"ש, וכ"כ בספר חידושים וביאורים שבת (סי' ט"ז אות י"ב ד"ה ויעוין) שכל מוקצה דבעלי חיים הוא רק משום שאסור להשתמש בהן יעו"ש, וכן כתב בחוט שני שבת ח"ג פרק סז ד"ה וכל. ולפי"ז איכא נפק"מ בבעלי חיים שאינם ראויים לשום שימוש שלא יהיה איסור ונפק"מ בדגים, ולמעשה אף בדגים פסקינן להחמיר בזה שיש בזה איסור מוקצה וכמו שיתבאר להלן.

קטו. הריגת יתוש ודבורה בשבת

בס"ד, אסרו חג שבועות ה'תשפ"ה

לכבוד אברכי הכולל "תפארת עובדיה" עיר התורה בני ברק.

אודות השאלה לגבי הריגת יתוש או דבורה בשבת, בזמנינו מצורף הדברים שכתבתנו בזה.

קטז. הריגת יתוש בשבת מחשש לקדחת הנילוס

לשאלת רבים אודות השאלה על הריגת יתושים בשבת כיון שישנם יתושים שנושאים מעליהם את מחלת קדחת הנילוס, ונמתו ממנו לאחרונה כמה בני אדם, האם לכל יתוש שאדם רואה דינם כדין עקרב שמותר להורגו בשבת.

בשו"ע או"ח סי' שט"ז ס"ט מבואר שיתוש אף שעוקצו אסור להורגו בשבת, אך מבואר בשו"ע שם ס"י שמזיקים שיכולים להביא לידי סכנה מותר להורגם בשבת, אבל אם גורמים רק צער בעלמא אין היתר להורגם כמבואר שם בשו"ע הרב ובמשנ"ב שם סקמ"ו,

בגמ' בשבת דף קו ע"ב שהצד צרעים ויתושים פטור מן התורה מפני שאינם במינם ניצוד, אך מ"מ אסור לצודם מדרבנן, ובב"י סי' שט"ז ס"ט כתב בשם הראשונים שבמקום צער יש היתר לצודם, ונח' הראשונים מתי שיש אומרים דוקא בשעה שהוא עוקצו מותר לצודו דלא התירו צידה אלא א"כ הוא מצטער בעקיצתו עכשיו, ויש אומרים שלא רק בשעת עקיצה מותר לצוד אלא אפילו הם עלולים לעוקצו מותר לצוד אותם, וכתב שם בב"י בשם רבינו תם שלא רק לצודו מותר בכה"ג אלא אף להורגו מותר כיון שהרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופו מותרת במקום צער. ולדינא כתב בשו"ע שם ס"ט "פרעוש, הנקרא ברגו"ת בלשון ערב, אסור לצודו אא"כ הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו".

כתב בהליכות עולם ח"ג עמ' ריב שלהלכה נקטינן כדברי הרא"ש שאסור לטלטלם, וכ"כ בחזו"ע שבת ח"ג עמ' קיד, וכ"כ בילקוט יוסף שבת כרך ב' עמ' שעח) שאין לטלטל תוכי שדרכו לחקות קולות של בני אדם. וכ"כ בחוט שני שבת ח"ג עמ' קמד שלא מועיל יחוד, וכן השיב הגר"ח ק, וכן השיב הגר"א נבנצל שליט"א במשנ"ב יצחק סל"ט, וכן השיב בעל משנת יוסף זצ"ל בשו"ת אבני דרך חי"ב סי' ע"ח, וכ"כ בשש"כ מהדו"ח פרק כז סל"א, וכ"כ בספר שלמי יהודה פרק יג סי"א, וכן כתב לדינא בספר אורחות שבת ח"ב פרק יט סעיף קכד, וכן שמעתי מהגרע"פ.

ואמנם יש שכתבו להקל בזה, כן כתב במנחת שבת סימן פח, כן נראה ממש"כ בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סימן כב אות כא שכתב להחמיר בזה אבל סיים "כל בעלי חיים הו"ל מוקצה, אפילו באותן שהתינוקות משחקין בהן, אלא א"כ הם מיוחדים לשעשועים (פעטס)". ואמנם יש אומרים שהוא טעות סופר של הדפוס, ומ"מ מה שיש להקל בזה כן הו"ד הגר"מ אליהו זצ"ל בספר מראש צורים סימן לח ו' שכיון שזה מח' ראשונים יש להתיר, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר בית היין עמ' קמח שבמקום שמקובל הדבר שיש להם בע"ח להשתעשע בו אפשר לסמוך להקל ע"ד רבנו יוסף בתוס' בפרק כירה (מה: ד"ה הכא במאי עסקינן) באפרוח חי דחזי לשתק בו תינוק כשבוכה אינו מוקצה. ובודאי ופשיטא שלצורך עיור להדריכו וכלב זה הוא יד ימינו, דסומכים להקל, עכת"ד, וכן הו"ד הגאון רבי אשר וייס שליט"א שאם החיה מיוחדת לשעשוע ומגדלים אותה לשימוש זה יש להקל אף לטלטלה. ואמנם כנ"ל שמעיקר הדין יש מקום להחמיר בזה, אך אין למחות ביד המקילים בזה, כיון שבשו"ע נזכר רק בהמה חיה ועוף, ועי', וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' קצג בהערה שיש להחמיר בזה אין למחות ביד מהמקילים בזה.

ועכ"פ אפשר שהכא דינו כמקצת חולי, וצורך שאפשר להביא לו בידים.

ובשו"ע סי' שט"ז ס"ז מבואר שהצד נחש שלא ישכנו פטור, ואחד מטעמי ההיתר בזה כתב במגיד משנה פרק י' משבת הל' י"ז, "דכיון דרבים נזוקין בו חשיב ליה כסכנת נפשות", ולפי"ז אין להתיר רק אם היתושים הם בודאי סכנה ויכולים להמית. אך יש שפירשו שהוא משום שאינו מתכיון, ולכן ליכא איסורא.

עוד מצינו בשבת דף קכא שמותר להרוג חמשה מזיקין בשבת, וכתב שם בב"י "דהני חמשה לאו דוקא דהוא הדין לכל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי", וכן כתב בשו"ע סי' שט"ז ס"י "כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי, נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו; ושאר מזיקין, כגון: נחש ועקרב מקום שאינם ממיתין, אם רצין אחריו, מותר להרגם; ואם לאו, אסור. אבל מותר לדורסם לפי תומו, ואפילו במתכוין אלא שמראה עצמו כאילו אינו מכוין", וכתב שם בביאור הגר"א והו"ד בשער הציון שם ס"ק עא וז"ל: "בגמרא נקט שם עוד ד' דברים, ולא דוקא, דהוא הדין בכל דבר הממית לפי המקום והזמן", עכ"ל.

וצריך לעי' בגדר הסכנה שמותר להורגו או שאף במקום צער יש להתיר להורגו, ומדברי הפוסקים נראה שאם הוא רק חשש של צערא בעלמא וא"א לבוא לידי סכנה אסור, אבל אם יש חשש סכנה מותר, וכן נראה בשו"ע הרב שם סעיף יז ויח שצריעה וזבוב ויתושין ופרעושים אינם מזיקים את הגוף רק גומרים צער בעלמא, ואין בהם היתר הריגה ע"ש, וכן מבואר בספר תולדות שמואל ח"ג מצוה לב סימן ס' אות יט, וכן הו"ד הגר"ק בספר תורת המלאכות (מלאכת הצד ס"ק פ ד"ה ומהגר"נ) וז"ל: דדבורה חשיב כמזיק, ועל כן אם יש חשש שיעקצו מותר לצודו, אבל יתוש צ"ע אם מותר דאפשר דעקיצתו לא חשיב לצער כל כך גדול שחשיב למזיק, ומסתמא אם יש פחד ממנו, דהיינו שמאד מצער או יעקצו, שרי לצודו על ידי כפיית כלי, אבל לא בידים משום מוקצה, ועוד יש חשש שיהרגנו, ונטילת נשמה לא התירו בכהאי גוונא. עכ"ל. ואולם מדברי הב"י דלעיל וכן נראה במשנ"ב שם בסקמ"ו שיתושים וכדו'

כיון שאין בעקיצתו צער חזק אסור להורגו בשבת אף שאין עליו ע"ש, וכן דעת הגר"מ פינשטיין זצ"ל והו"ד בספר מסורת משה (ח"ב או"ח עמ' עד) שאם יש עניין של צער גם שאינו היזק גדול כגון ביתושים לכאורה יש להתיר, ע"ש, ולפי"ז ה"ה הכא שהוא ספק שיש בו סכנה יש להתיר, אך שוב נראה שאין בזה חשש ספק פיקוח נפש, כיון שרוב הבני אדם לא חוששים לו אף בימות החול, ולכן אף בשבת אין היתר להורגו. וכל מה שאנשים מתו ממנו הרי הוא מקרים נדירים.

וכן השיב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים מס' ס' סימן ח' שאין היתר להורגו כיון שהסכנה היא מאוד רחוקה ואין להרוג יתוש עבור זה. ועוד כתב בזה שכל עוד שמשרד הבריאות לא נתן הוראה בימות החול שיש להרוג יתושים לא שייך ליישם את זה דוקא בימות החול, עכ"ד, וכן שמעתי מהגרע"פ שליט"א שלמעשה אין להרוג יתוש זה בשבת.

ומ"מ אם דורסו לפי תומו, אף באופן שאין חשש סכנת חיים באופן ודאי אפשר שיש להקל. (כמבואר בשו"ע שם).

ונסיים בדברי הבא"ח פרשת שנה שניה פרשת וארא הלכה יא כתב לעורר בזה, וז"ל: **אסור להרוג צרעה וזבובין ויתושין, וכל ההורג פרעוש או יתוש כהורג גמל, ויזהרו העם בדבר זה לשים עליו עין השגחתם, ובפרט ביתושים המצויים בימי הקיץ בתוך המרתף כי רבים המה, וכיון דכאיב לאדם טובא מחמת עקיצתו, אז יחרה אפו ויכנו בכפו, שאלו בהנחת היד עליהם כרגע אומללו ודמם שותת, ומאחר דרגיל בהכי בימי החול צריך לשים השגחתו מאד בשבת, שלא ישכח ויהרוג הפרעוש או היתוש עכ"ל.**

תבנא לדינא:

אף שיש חשש סכנה, מ"מ הוא רק חשש רחוק של סכנה, וגרימת צער, אין להקל להרוג

יתושים בשבת. אבל אם הוא רואה את היתוש הנ"ל, מותר להורגו בשבת.

ומ"מ יתוש שבא לעוקצו יכול לנערו בחוזקה שיפול ממנו, ואם לא יכול לתופסו בידו ולנערו. [ואין בזה איסור מוקצה, כיון שהוא במקום צער]. (כמבואר בפתח הדביר שם סק"י, [וע"ע בכה"ח שם סקע"ה] ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' קיד).

חולים שמדוכאי חיסון [כגון חולים שחולים במחלות קשות ולוקחים תרופות להחלשת המערכת החיסונית] שיכולים להדבק במחלה זו, אפשר להקל להורגם, וכן הוא הדין בכל חשש חולי.

תינוקים וילדים קטנים, כיון שדינם כחולה שאין בכו סכנה, ומותרים לעשות עבורם איסור דרבנן, יש מקום להקל להורגם, כדי שלא יחלו. (ראה בחזו"ע שבת ח"ה עמ' קכד).

אנשים שמפחדים מאוד מהיתוש יכולים להורגו אף בשבת. (כנ"ל, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א שם).

אדם שהוא אלרגי לעקיצת יתוש [וכן אם אלרגי לעקיצת דבורה או צירעה וכדו'] כיון שעקיצת היתוש הוא סכנה מותר להורגם. (ע"פ המבואר בשו"ע שם, וכן כתבו בספר אורחות שבת ח"ב פרק יד סכ"ב).

אף במקום שאין חשש סכנה, וחושש שע"י עקיצת היתוש יהיה לו צער, מותר לצוד את היתוש ע"י כפיית כלי. (וכנ"ל מדברי הגרנ"ק בתורת המלאכות).

גם החושש מהיתושים הנ"ל יש בזה כמה אופנים המותרים להרחיקם בשבת במקום צער

א. לפזר חומר נגד זבובים או יתושים בחומר שהורגם שלא כנגדם ממש, ובלבד שהדלת הבית או החלון פתוחים שיכולים ללכת. [וכמו שהעלה לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קלא אות ב' במקור צער, וכן הו"ד הגריש"א בשלמי יהודה פ"ט הערה מד, ובחוט שני שבת ח"א עמ' קכה, ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' קיב ובשו"ת יבי"א ח"ג או"ח סי' כ' ובח"ד סי' ל"ז].

ב. אפשר למרוח חומר נזולי כנגד יתושים. [חוט שני ח"א עמ' קכה].

ג. לפזר חומר שמרדים ומחליש את היתושים ואינם יכולים לזוז ממקומם, וישאיר את הדלת או החלון פתוחים. [בביה"ל סי' שט"ז ס"ב הסתפק בזה אם יש בזה איסור צידה, ולדינא הורה הגרשז"א בשש"כ פכ"ה הערה ל להיתרא בזבובים כיון שהכוונה המטרה העיקרית להבריחם והרי אינו מתכין צודם והוה פסיק רישא דלא ניחא ליה ע"ש, ואמנם בחוט שני כתב הגרנ"ק להחמיר בזה].

קיצ. הריגת דבורים בזמנינו

צידת צרעים ויתושין

בגמ' בשבת דף קו ע"ב שהצד צרעים ויתושין פטור מן התורה מפיני שאינם במינם ניצוד, אך מ"מ אסור לצודם מדרבנן, ובב"י סי' שט"ז ס"ט כתב בשם הראשונים שבמקום צער יש היתר לצודם, ונח' הראשונים מתי שיש אומרים דוקא בשעה שהוא עוקצו מותר לצודו דלא תהירו צידה אלא א"כ הוא מצטער בעקיצתו עכשיו, ויש אומרים שלא רק בשעת עקיצה מותר לצוד אלא אפילו הם עלולים לעוקצו מותר לצוד אותם, וכתב שם בב"י בשם רבינו תם שלא רק לצודו מותר בכה"ג אלא אף להורגו מותר כיון שהרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופו מותרת במקום צער. ולדינא כתב בשו"ע שם ס"ט "פרעוש, הנקרא ברגו"ת בלשון

שערי האם מותר לקחת כדורי קפאין בשבת לפני הצום יוסף

דהיינו שמאד מצערו אם יעקצו, שרי לצודו על ידי כפיית כלי, אבל לא בידים משום מוקצה, ועוד יש חשש שיהרגנו, ונטילת נשמה לא התירו בכהאי גוונא. עכ"ל.

האם דבורים נחשב במינם ניצוד

ולגבי השאלה אם מותר לצוד דבורים, נחלקו הפוסקים האם דבורים נחשבים במינם ניצוד, בחידושי הרא"ה בביצה דף לו ע"ב כתב דחשוב כמינו ניצוד, וכ"כ בב"י סי' שט"ז סק"ג, ובלבוש שם סק"ד, ואולם דעת הב"ח שם סק"ג שחשוב שאין במינו ניצוד, וכ"כ בט"ש שם סק"ג ובמג"א שם סק"ט ובמקור חיים שם ס"ו, ובח"א כלל ל' ס"ו, ובמשנ"ב סק"ג ושבעה"צ סקט"ו ובסקכ"א.

האם עקיצת הדבורים נחשבת סכנה

עוד נחלקו הפוסקים האם בזמנינו עקיצת הדבורים נחשבת כסכנה, וכנ"ל שיש שהתירו, ואמנם בתולדות שמואל שם כתב לאסור, וכן הו"ד הגר"ח"ק לאסור, וכן כתבו באורחות שבת פרק יד סכ"ב, ע"ש. ואמנם לדינא כתבו הרבה פוסקים שמותר לצום, וכן הו"ד הגרמ"פ בספר מסורת משה ח"ב או"ח אות קלב, וכן הו"ד הגריש"א בקובץ נהוראי תשס"ה עמ' תעה, וכן הו"ד החוט שני שם, שדבורה דינה כמזיק ע"ש, וכן השיבו עוד כמה פוסקים.

תבנא לדינא: אף שיש חשש סכנה, מ"מ הוא רק חשש רחוק של סכנה, וגרימת צער, אין להקל להרוג דבורים בשבת. אבל אם הוא רואה את היתוש הנ"ל, מותר להורגו בשבת.

אלא א"כ בכל האופנים הנ"ל שנתבארו לגבי יתוש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ק"ח. **האם מותר לקחת כדורי קפאין בשבת לפני הצום**

בס"ד, ב' אב ה'תשפ"ה

ערב, אסור לצודו א"כ הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו.

ובשו"ע סי' שט"ז ס"ז מבואר שהצד נחש שלא ישכנו פטור, ואחד מטעמי ההיתר בזה כתב במגיד משנה פרק י' משבת הל' י"ז, "דכיון דרבים נזוקין בו חשיב ליה כסכנת נפשות", ולפי"ז אין להתיר רק אם היתושים הם בודאי סכנה ויכולים להמית. אך יש שפירשו שהוא משום שאינו מתכיון, ולכן ליכא איסורא.

הריגת מזיקין בשבת

עוד מצינו בשבת דף קכא שמותר להרוג חמשה מזיקין בשבת, וכתב שם בב"י "דהני חמשה לאו דוקא דהוא הדין לכל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי", וכן כתב בשו"ע סי' שט"ז ס"י "כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי, נהרגים בשבת אפילו אין רצין אחריו; ושאר מזיקין, כגון: נחש ועקרב מקום שאינם ממיתין, אם רצין אחריו, מותר להרגם; ואם לאו, אסור. אבל מותר לדורסם לפי תומו, ואפילו במתכוין אלא שמראה עצמו כאילו אינו מכוי", וכתב שם בביאור הגר"א והו"ד בשער הציון שם ס"ק עא וז"ל: "בגמרא נקט שם עוד ד' דברים, ולא דוקא, דהוא הדין בכל דבר הממית לפי המקום והזמן", עכ"ל.

גדר הסכנה שמותר להרוג

וצריך לעי' בגדר הסכנה שמותר להורגו או שאף במקום צער יש להתיר להורגו, ומדברי הפוסקים נראה שאם הוא רק חשש של צערא בעלמא וא"א לבוא לידי סכנה אסור, אבל אם יש חשש סכנה מותר, וכן נראה בשו"ע הרב שם סעיף יז ויח שצריעה וזבוב ויתושין ופרעושים אינם מזיקים את הגוף רק גומרים צער בעלמא, ואין בהם היתר הריגה ע"ש, וכן מבואר בספר תולדות שמואל ח"ג מצוה לב סימן ס' אות יט, וכן הו"ד הגר"ח"ק בספר תורת המלאכות (מלאכת הצד ס"ק פ ד"ה ומהגר"נ) וז"ל: דדבורה חשיב כמזיק, ועל כן אם יש חשש שיעקצו מותר לצודו, אבל יתוש צ"ע אם מותר דאפשר דעקיצתו לא חשיב לצער כל כך גדול שחשיב למזיק, ומסתמא אם יש פחד ממנו,

שערי האם מותר לקחת כדורי קפאין בשבת לפני הצום יוסף

למיני מזון, אם הם שלא בצורת מאכל או משקה שדרך העולם לאוכלם, אינם מאכל בריאים ואסור לאוכלם אלא א"כ הוא חולה שאין בו סכנה או שהוא בריא לגמרי. עכת"ד, [ויש לדון במעוברת שדינה כמקתת חולי, אם נחשבת כבריא לגמרי לדבריו, שתהיה מותרת ליטול כדורי קפאין בשבת,

ואמנם יש לדון שבכדורי קפאין, כיון שאין אוכלים אותו כמאכל בריאים, אלא רק משום הצום, שלא יכאב לו הראש, א"כ דינו כשאר כדורי אקמול וכדו' שאין דינם כמאכל בריאים, אלא כתרופה, שיש בזה איסור של גזירת סממנים.

אך שוב נראה דתליא במחלקת הפוסקים לגבי כדור שינה אם דינו כמאכל בריאים או לא, והרי הוא תלוי האם השינה או חוסר השינה מוגדר כחולי, שע"פ מש"כ במשנ"ב (סי' שכ"ח ס"ק קכז) שמותר לסוך ידיו בשמן ומלח להפיג השיכרות שאין זה רפואה, וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש (סי' שכ"ז סק"א) שמותר לרחוץ את הראש ביי"ש ע"מ להרדם, כיון שאין בזה מעשה רפואה, ולפי"ז נראה שה"ה שמותר ליטול כדורי שינה בשבת, [וכ"כ לדינא בקצות השולחן (סי' קל"ח סקל"א ד"ה מי שאינו צם) שמותר לקחת כדור שינה בשבת, וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת (פ"ל סל"ח)].

אבל בט"ז (סי' שכ"ח ס"ק קכז) כתב שאין היתר להפיג שיכרות ע"י נתינת אפר בתוך החוטם כיון שאותו אפר משמש גם לרפואה לשאר דברים ויש בו גזירת שחיקת סממנים ע"ש, וכן פסק בשו"ע הרב (שם סמ"ו) ובערוך השולחן (שם סקנ"א), ולפי"ז ה"ה בכדור שינה, וכ"כ בשולחן שלמה (סי' שכא ס"ז) שכדור להמנע משינה או כדי שישן, דינו כרפואה של אלונטית.

ומ"מ למעשה נראה שמותר לקחת כדורי שינה כיון שאינו מוגדר כבמקום חולי, וכמ"ש בתהילה לדוד (סק"ע) להקשות על דברי הט"ז ממש"כ בשו"ע (סל"ו) שאין לועסין מצטייכי ולא שפין בו השיניים לרפואה ואם משום ריח הפה מותר, ומוכח שאף דבר שעשוי גם לרפואה אם

לשאלת רבים האם מותר לקחת כדור קפאין בשבת שלפני הצום, כדי שיוכל לצום.

הנה הכדור קפאין מורכב מפולי קפה עלי תה, ועוד, וחומרים טבעיים.

מוגדר בסל הבריאות כ"תוסף תזונה", ולא כתרופה, ולכאורה דינו כויטמינים, שנחלקו הפוסקים האם מותר לבריא לקחתם בשבת.

בגמ' בשבת (דף קט ע"ב) "אין אוכלין איזביון בשבת לפי שאינו מאכל בריאים אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוברואה", ומבואר שבשבת מותר לאכול מאכל בריאים, וכן מבואר שם בפסקי הרי"ד, וכ"כ בשו"ע (סי' שכ"ח סעיף לז) "כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן, אף על פי שהם קשים לקצת בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה עביד, אפילו הכי שרי".

ונחלקו הפוסקים לגבי כדורים ויטמינים לחזק את מזגו שנוטלים בריאים, שלדעת השו"ע יש להתיר, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (ח"ג סי' נ"ד) ובשו"ת באר משה (ח"א סי' ל"ג), וכ"כ לדינא בשו"ת צ"א (חלק יד סימן נ'). וכ"כ בחזו"ע (שבת ח"ג עמ' שסג) שמותר לקחת ויטמינים בשבת, וכדורי שינה, [כיון שהם מאכל בריאים, ואף בזמנינו מעיקר הדין אין חשש גזירת שחיקת סממנים כיון שכל התרופות מוכנות לשימוש מייד] ולכן לבני ספרד, בודאי מותר לקחת כדור קפאין לכתחילה, וכ"כ לגבי ויטמינים בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן קד).

אבל לפי מש"כ במשנ"ב (שם ס"ק קכ) בשם המג"א שאם עושה לחזק מיזגו אסור אף בבריא, א"כ ה"ה אף בכדורי ויטמינים, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (מהדו"ת ח"ב סימן ס') שאסור לקחם בשבת כיון שאינו מאכל בריאים, ע"ש, [וכ"כ בשש"כ (פל"ד ס"כ) ובאורחות שבת (ח"ב פ"כ סעיף קלט)], וכ"כ בחוט שני (ח"ד עמ' קנא) שאסור לקחת ויטמינים אף שהם תחליפי

שערי האם מותר לקחת כדורי קפאין בשבת לפני הצום יוסף

שלמה (סי' שכ"ח סקנ"ז) ובשו"ת אז נדברו (חלק יד סו"ס י') ובשו"ת צי"א (ח"ח סימן טו פרק טו אות יד). ולכן לפי מש"כ בחוט שני שבבריא לגמרי מותר.

ג. כיון שהוא לצורך מצוה שיכול לצום, ועוזר לצום, ויש הרבה אנשים שבלא זה לא יוכלו לצום, ויהיה להם כאבי ראש, יש להתיר, [וכעין מש"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קח) שמותר לקחת תרופה בשבת כדי שיוכל לקיים מצוה, וע"פ מש"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סימן תרמ) שהאיסור לקחת תקופה בשבת יותר קל משבות דשבות ע"י נכרי לצורך מצוה, וה"ה שהותר גזירת שחיקת סממנים לצורך קיום מצוה ע"ש, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן סז) שמותר לקחת תרופה בשבת לצורך חשוכי בנים משום מצוה של פרו ורבו, [ואמנם גלולות לנשים להתעבר הפוסקים הקילו מכמה טעמים, א', כיון שחסר משהו לאבר היילודה, וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קנ אות א'), ב' כיון שדינה כחולה שאין בו סכנה, וכ"כ בספר רפואת ישראל (פ"ז הערה ב') בשם הגר"מ פנינשטיין זצ"ל, ג' כיון שאין כאן שום מחלה, וכ"כ בשו"ת באר משה (ח"א סימן לג אות ח') ד' יש שדנו כיון שצריכה להתעבר דינה כחולה בכל הגוף, וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סו"ס צ"ד)].

ובפרט בנשים מעוברות שדינם כמקצת חולי, אין היתר של שבות דשבות לצורך מצוה, אך כאן מותר כיון שהוא לצורך קיום מצוה, וא"כ ה"ה בנ"ד שמותר לקחת תרופה, בשביל שיוכל לצום בצום תשעה באב.

ד. עוד יש לדון שהכא הרי דינו כמניעת חולי, שלא יבוא לחלות בצום, שיש מקום להתיר, וכ"כ בנאות מרדכי (חלק כ' עמ' טו).

ומשום איסור של מכין משבת לחול, כיון שא"א לעשותו רק בשבת, א' הרי הוא לצורך מצוה, ב' הוא הכנה קלה שאין מעשה.

תבנא לדינא: לבני ספרד ויש מבני אשכנז: מותר לקחת כדור קפאין לכתחילה,

משתמש בו להפגת צער מותר. אבל כתב שם ששמא להפיג את השכורת אסורה ע"י סם וכמו אפיקטויזין שביד מותר ובסם אסור כמ"ש בשו"ע (סי' שכ"ח סל"ט) וא"כ ה"ה לכדורי שינה, וכ"כ באורחות שבת (פ"כ ס"ק רד) שאסור לקחת כדורי שינה.

אבל למעשה כתב בחוט שני (שבת ח"ד עמ' קנד) שכדורי שינה לא נקראים רפואה דלא מיקרי רפואה במה שרוצה ישן, אלא שבדרך כלל נוטלים אותם בז שחסר לאדם שינה, ודינו כמחלה שאסור ליטלם אלא א"כ מצבו הגיע שחלה כל גופו.

ולמעשה נראה כמה טעמים שאפשר לקחת כדור קפאין לצום.

א. נראה שאינו מוגדר כתרופה, אלא כתוספת מזון ואין בזה איסור, וכנ"ל מדברי השו"ע. [אך בת"ב לאדם רגיל אסור לקחתו כיון שיש דין עינוי, וכנתבאר בקובץ שערי יוסף חולים בת"ב]. וגם לוקחים אותם שאין כדורי ראש, וכרגילים לקחת אותם לפני הצום, א"כ בודאי הרי הוא מוגדר כמאכל בריאים.

ועוד שקשה לומר שאינו נחשב מאכל בריאים בפרט לפני הצום, כיון שעתה אינו מוגדר ככאבי ראש ועוד שהרבה אנשים לוקחים שלא יהיה כאבי ראש וגם שהמאכל עצמו מוגדר כבריאים שמורכב מפולי קפה ועוד.

ב. עוד נראה שדינו ככדורים להפגת שינה, שכתבו הפוסקים שיש להתיר, א' כיון שאין בהם שום כוח של רפואה, וכ"כ בשו"ת באר משה (ח"א סימן ל"ג אות יט), ובקובץ קול התורה (חלק סא עמ' סב) בשם במח"ס שו"ת מחזה אליהו, שאינו רפואה אלא רק מבטל תהליך של עייפות של הגוף, ב' כעין מש"כ בחוט שני (ח"ד עמ' קנג) ששתיית קפה חזק למי שאינו רצון דינו כמאכל בריאים ומותר, ואף אם שותה את הקפה כדי שיהיה לו מרץ, אינו בכלל מזגו ומותר, וכ"כ לדינא בספר הלכות שבת בשבת (פ"ל סעיף לח). [ואמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן כא) כתב להחמיר בזה, וכן הו"ד הגרשז"א בשולחן

שערי השימוש במכשיר סוכר בשבת בזמנינו יוסף

השימוש במכשיר סוכר בשבת בזמנינו קיט.

בס"ד, ב' סיון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מנחם סטוארט שליט"א

אודות השאלה האם עדיף להשתמש במדבקה או בדקירה במחט ואז מכניס אותה לגלוקומטר שבדק את סוכר הדם בשבת,

גדר חולה סכרת לגבי שבת

חולה סכרת שמטופל באינוסלין, דינו כחולה שיש בו סכנה, (נשמת אברהם בהקדמה לס' שכ"ח הערה 4, חזו"ע שבת ח"ג עמ' שעו, בפסק"ת סי' שכ"ח אות ח').

אבל אם מטופל בכדורים ומרגיש טוב והסכרת מאוזנת או שהסכרת מאוזנת ע"י דיאטה, אין דינו כחולה שיש בו סכנה, כיון שעומד ומתהלך כבריא. (עי' רמב"ם פכ"ב משבת ה"ה, ובר"ן שבת דף קמא ע"א ד"ה אי, ויש שדנו כמה של חלל).
אף בסכרת הריון, דינה כחולה שיש בו סכנה.

ומ"מ אף באופן שהוא בדרך כלל הוא בריא, מ"מ יש חילוק אם נמצא במצב של סכנה לבין אם אינו נמצא כעת במצב של סכנה, [ואם נמצא במצב של סכנה מותר לעשות כרגיל].

שימוש במכשיר דקירה

ולמעשה הו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה (רפואה ח"א עמ' רטו) שמותר להשתמש במכשיר דקירה רק בחולה שיש בו סכנה או ספק סכנה כיון שהוא דאורייתא, ובחולה שאין בו סכנה מותר ע"י גוי או בשינוי דהיינו גב האצבע או בגב היד. [וכן פסק בשו"ת אור לציון (ח"ב סימן לו אות כא) שרק לחולה שיש בו סכנה, וכ"כ בחוט שני (שבת עמ' רו)].

ומותר להשתמש אפילו כמה פעמים ביום, ובנשמת אברהם ח"ד או"ח סי' שט"ז סק"א, ובשו"ת צי"א ח"ז סימן יד, וכ"כ בשש"כ פל"ג סכ"ב.

ולבני אשכנז: במקום צורך שיוכל לצום, מותר לקחת כדור קפאין, ויש כדורים שאפשר לערבם בתוך מעדן וכדו' ולאוכלם.

ולגבי הנידון האם מותר לערב תרופה בתוך אוכל, נחלקו הפוסקים האם מותר לקחת תרופה בשבת שמערבה בתוך אוכל בערב שבת.

א. דעת הגרשז"א ודעימיה להתיר, כיון שמבחוץ הרואה אותו שאוכל את האוכל, הרי הוא נחשב כמאכל בריאים, [וכ"כ באורחות שבת (פ"כ סעיף קלא) בשם הגרשז"א, וכן נראה מדברי המהרש"ם בדעת תורה (סי' שכ"ח סל"ז) וכ"כ בחוט שני (ח"ד פכ"ט סקל"א) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן פ"ב)].

ב. דעת האג"מ לאסור, [וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סימן פו) שדוקא בקילורין התירו לשרות בערב שתב ולתת בשבת על העין כמבואר בשו"ע (סי' שכ"ח סכ"א) אבל לא הותר לערב את הרפואה אם אינו חולה כל גופו ע"ש, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן כח) כתב להתיר רק במצטער הרבה].

ומ"מ בכדורים של קפאין שאינו יכול לערבם, יש להתיר לקחתם כרגיל, ואין בזה שום חשש, ושוב שמעתי שישנם כדורים של קפאין שכן יכולים לערבם.

ולגבי קלי צום שישנם בטיפות ויכול לערבם בתוך אוכל בערב שבת, כיון שאפשר לעשות, ראוי להחמיר בכך, [אף לדעת המקילים, כיון שהוא רק קולא, היכא דאי אפשר]

ומה ששאל עוד האם יש חיוב לקחת קפאין בנרות, בצום לחולה שיעזור לצום, לא מצינו שצריך לקחת את התרופות באופן הנ"ל, וכיון שהוא חצי שיעור ולא בדרך אכילה, לצורך הצום יש להתיר, וכעין מה שנתבאר בקובץ שערי יוסף חולים ביו"כ.

שערי השימוש במכשיר סוכר בשבת בזמנינו יוסף

בשבת, שלחזו"א הוא איסור דאורייתא, ולהגרשו"א הוא איסור מדרבנן, ונפק"מ בחולה שאין בו סכנה, אבל בחולה שיש בו סכנה הותר אף מלאכה דאורייתא.

ושוב שמעתי מהגרע"פ מתיר רק לחולה באינוסלין.

ואודות השאלה אם אוכלים הרבה מתוק צריך לעשות בדיקה, האם נאמר שלא תאכל ולא תבדוק, ונראה כיון שהוא לצורך האכילה, י"ל שביו"ט יש בזה הואיל והותרו, ואף בשבת, יל"ע.

איסור הוצאת דם בשבת באיסור הוצאת דם בשבת, נחלקו הראשונים איזה איסור דאורייתא הוא.

א. דעת רש"י (שבת דף קז ע"א ד"ה והחובל) ובתוס' (שם ד"ה ושמונה, דף עה ע"א ד"ה כי היכי) שהאיסור הוא משום נטילת נשמה, שהוא תולדה דשוחט.

ב. עוד כתב רש"י שם הוא משום צובע.

ג. דעת הרמב"ם (פ"ח משבת ה"ז) שהוא משום מלאכת דש ומפרק,

ומ"מ בדם שאינו צריך אותו.

ברמב"ם שם כתב שכל האיסור של מפרק בדם, הוא שצריך לדם שיצא מהחבורה, אבל אם נתכיון להזיק בלבד, פטור, מפני שהוא מקלקל, וכ"כ בשו"ת הרמב"ם (סימן שא) שכל מה שמתחייב אם צריך לשימוש בדם עצמו. ומ"מ יש בזה איסור, אף שפטור

ומ"מ בבדיקת סוכר, כיון שצריך את הדם כדי לבדוק אותו, ואף שצריך את החומר כימי שלו, הרי זה נחשב שצריך את הדם עצמו, וא"כ יש כאן איסור תורה בהוצאת הדם, וכדמוכח בגמ' בכתובות (דף ה' ע"ב) לגבי הוצאת דם בתולים בשבת.

ולכן כנ"ל שיש היתר רק לחולה שיש בו סכנה.

ומ"מ נראה שהרי תלוי במצב החולה שהוא סובל מחוסר איזון הרידינו כחולה שיש בו סכנה, ולא יחפש גוי, אבל אם הוא חשש רחוק ודינו כחולה שאין בו סכנה. [ואין דינו כמכה של חלל, כיון שישנם הרבה חולים בסכרת, ורק צריכים לאזן את עצמם].

ומ"מ לגבי השימוש במדבקה או בדקירה, יש להעדיף להשתמש במדבקה.

א. הדקירה, אף שאיסור תורה, כיון שנעשה לרפואה, [והרי הוא בכל שהוא דם, וכמ"ש במשנ"ב (סי' שט"ז סק"ל)]. ומ"מ לחולה שאין בו סכנה אסור, [ואין היתר של מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שצריך את הדם לצורך הבדיקה, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב סימן לו)].

ב. כיון שיש עניין להשתמש במכשיר סוכר שמוציא פחות דם בדקירה, [עי' משנ"ב סי' שכ"ח ס"ק קמז, שנראה שיש איסור הוצאת דם אף בכל שהוא, וכן שמעתי מהגרש"א שטרן שליט"א, והוסיף שאם מדין חצי שיעור אסור אף בכל שהוא, אבל אם הוא משום מפרק יל"ע, וע"ע בספר אסיא (חלק טו עמ' 91) הובא דעת הגר"י נויבירט זצ"ל שאם לא מוציא דם בידים אלא ע"י משאבה אין נפק"מ כמה דם מוציא]. ולכן בודאי שעדיף מדבקה.

תבוא לדינא

בזמנינו שישנם מדבקות של סוכר, ואח"כ מעבירים עליהם מכשיר שסורק את הברקוד, עדיף לכתחילה להשתמש בהם. [וכ"כ בשו"ת ויאמר משה (ח"ג סימן מז אות ב)].

ובזמנינו כיון שכל המדבקה הוא רק מדרבנן, בכל חולה סכרת מותר בבדיקה בשבת, ואף חולה סכרת שדינו כחולה שאין בו סכנה יכול להשתמש בברקוד לבדוק כיון שחולה שאין בו סכנה מותר באיסורי דרבנן, (עי' שכ"ח סי"ז) ובני אשכנז החוששים כהחזו"א שיש איסור דאורייתא של בונה בחשמל, יש להשתמש במדבקה סוכר בשינוי, [כדי שיהיה רק איסור דרבנן, בכתובה בצד אלקטרוני

שערי ילד קטן שהזמין הצלה בטעות מותר לבטל יוסף

האם מותר לאבא להתקשר להגיד שזה טעות כדי שלא יבוא יותר הצלה

תשובה:

מקור: בגמ' בשבת דף ד' ע"א איתא שמי שנתן לחם בתנור בשבת בין בשוגג ובין במזיד שמותר לו לרדות את הלחם קודם שיאפה אע"פ שיש בזה איסור דרבנן כדי שלא יבוא לידי איסור סקילה, וכן פסק בשו"ע סי' רנ"ד ס"ו בוש"ע סי' ש"ו ס"ד ובשו"ע סי' שכח ס"ד ע"פ הר"ן בביצה דף' ע"ב וביומא דף' ע"ב מדפי הרי"ף שבריבוי באיסור קל גר מאיסור חמור פעם אחת. והכא להתקשר בטלפון או לחיצה על הלחצן הוא איסור דאורייתא.

אך יש לדון שנחשב לו כמצוה, וכמו שכתב בשו"ע (סי' שכ"ח סט"ו) שאם אמדוהו הרופאים שצריך גרגורת א' ורצו עשרה והביאו לו כל א' גרגורת כולם פטורים, ויש להם שכר טוב מאת ה' אף דהבריא בראשונה ע"ש.

ונחלקו הראשונים, מה הדין בחילל שבת והחולה מת, ובשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן יג ד"ה ומה ששאל) כתב, שכיון שעשה כן לשם פיקוח נפש, אין חיוב כפרה כיון שנמצא מכשילו לעתיד לבוא, אבל בשעת (סי' של"ד סק"ב) הביא מש"כ בשו"ת חוות יאיר (סימן רלו) שכיון ששבת דחווה מפני פיקוח נפש, צריך כפרה, ע"ש.

בשו"ת קניין תורה בהלכה (ח"ג סי' מא) כתב שאם האיש הזמין את הצלה בטעות שצריך לתקן ואף באיסור דרבנן כדי למנוע מאלו לחלל לשבת, לבין אנשים אחרים שהזמינו שאינו מחוייב להתקשר ע"ש, וה"ה הכא כיון שהילד לחץ אינו חייב לעשות איסור, אלא א"כ הוא הזמין בטעות, אך בספר נשמת אברהם (או"ח סי' של"ח סק"א) כתב בשם הגרשז"א שאין לעשות שום שבות דרבנן לצורך למנוע מרופא לבוא שלא לצורך, כיון שהרופא כוונתו להציל ולמצוות הצלת נפשות ואין בזה שום איסור, אך באמירה לנכרי יש להתיר. עכת"ד, וכן בשו"ת שבט הלוי (חיו"ד ח"ח סי' קצ"ג) כתב

ומ"מ יש לדון שיוצא מעט דם, והרי הו תלוי מה יסוד האיסור, שאם האיסור משום מפרק, בחצי שיעור אפשר שהוא איסור רק מדרבנן, ויש להתיר לחולה שאין בו סכנה, אבל אם האיסור משום נטילת נשמה כתב באור שמח (פי"ח משבת ה"א) שחייב בכל שהוא. [וכ"כ בספר נשמת אברהם (סי' שט"ז אות ב') שיש איסור תורה בהוצאת דם פחות מכשיעור, וכ"כ בספר תורת היולדת (עמ' ריג בהערה) שדעת הרמב"ם שחובל ומוציא דם הוא משום מפרק, ושיעור מפרק הוא בכגרות, וא"כ בקצת דם אין בו חצי שיעור ואין איסור, אך כתב שאפשר שגם הוצאת דם לבדיקה שיעורו כגרגורת דיתכן שמאחר וחשיבותו גם בפחות מגרגורת, הרי הוא כשיעור שלם, והרי הוא נחשב לשיעור שלם לגוי הוצאה כמבואר בגמ' בשבת דף צ' ע"ב ובשו"ת אבנ"ז סימן נ"ז, ונשאר בצ"ע]. וכן שמעתי מהגרש"א שטרן שליט"א שיש להחמיר כיון שאם הוצאת דם הוא משום מפרק.

ואמנם מצינו בפוסקים כמה טעמים להתיר בזה, בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק לו תשובה כ') כתב שאף במקום שבודאי יוצא דם, מ"מ אין בזה איסור כיון שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה והרי הוא גם מקלקל ע"ש, [וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ד פרק טו תשובה ה' שעדיף לעשות עירוי מאשר לאכול לשיעורים]. ובספר הלכות שבת בשבת (ח"ב עמ' תקנ) כתב לגבי זריקות שנעשות לתוך הוריד ויש לו ענין בהוצאת הדם לידע אם נכנס לוריד, שנחלקו הפוסקים אם יש בזה איסור תורה, וכתב שם בהערה שיש מקום להתיר כיון שהוא פחות מכשיעור, ויש מקום לצדד שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ודם מפקד פקיד. ונפק"מ לגבי בדיקת סוכר ביו"כ.

קכ. ילד קטן שהזמין הצלה בטעות מותר לבטל

שאלה: בזמנינו יש עמדות נדרים פלוס בבתי כנסת ויש שם כפתורי לחיצה בשעת חירום להזמין הצלה, וילד קטן לחץ בטעות,

שערי מת בדרך האם מותר להמשיך לנסוע יוסף

ואמנם אם הלחצי הצלה שבבית הכנסת יקרה כן פעמים, וע"י כן יחשבו האנשי הצלה שילדים משחקים בזה ולא ישלחו הצלה, ושיצטרכו יבואו לידי סכנה יש להתיר שיאמר לילד אחר שאינו ילדו שילחץ בשינוי על הטלפון ויאמר להם שילד קטן לחץ בטעות ושלא יבואו.

קכא. מת בדרך האם מותר להמשיך לנסוע

בס"ד

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס שו"ת וישמע משה.

אודות השאלה באיש הצלה מבית שמש לשערי צדק ונפטר האם חייב לחזור לבית שמש, ויותר טוב שיגיע למקרה, האם יש בזה היתר לנסוע לבית חולים.

הנה אם קרוב כבר לבית חולים ואין לו תורנות שבת בבית שמש, יכול להמשיך בנסיעתו למעט באיסורים.

ואם הוא חצי חצי זמן הנסיעה, אם יש לו משמרת בבית שמש, בודאי יחזור לבית שמש, אבל אם אין לו משמרת בבית שמש, [כגון שנגמר לו המשמרת] יל"ע, [ומכבר אמרתי שבזמנינו שכל אחד יודע היכן האנשי הצלה גרים, וממילא יש בזה תקנה גדולה שכל איש הצלה יהיה בביתו כי הרבה אנשים אינם מתקשרים לאיש הצלה רק יודעים שנמצא בביתו, ואם לא יחזור לביתו, יש כאן ספק רחוק של פיקוח נפש ועי'].

ולמעשה נראה שאין היתר כיון שכל ההיתר הוא ביוצאים להציל כמבואר בשו"ע סי' שכ"ח סט"ו שחולה שיש בו סכנה שצריך גרוגרת ועשרה בני אדם רצו והביאו כל אחד גרגרות אפילו בזה אחר זה פטורין מחטאת וכל אחד יש לו שכר מ"מ חילול שבת יש כאן וצריך למנוע מלהצילים לעבור על עבירה ע"ש, וה"ה

שאין היתר לצלצל בטלפון כי אינו בודאות איסור דרבנן רק איסור דאורייתא, ומה שנסע הרופא לא עשה איסור ע"פ הג' במנחות דף סז, ובשו"ע או"ח סי' שכ"ח סט"ו שאפילו קדם והבירא בראשונה דכולם פטורים ע"ש. וכן פסק הגרנ"ק בחוט שני (שבת ח"ד עמ' קצה), ובספר שבת לישראל (עמ' שצג) הביא דברי הגר"י זילברשטיין שליט"א שאם הוא איסור דאורייתא אין להקל בזה ע"ש.

ואמנם יש לדון כאן שהייתה בטעות, שבגמ' ביבמות דף פז ע"ב איתא "האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה ואם ניסת ע"פ ב"ד תצא ופטורה מן הקרבן דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור". ופירש"י שם שאי"ז אונס להפטר מן הקרבן דאיבעי ליה לאמתוני. וראה בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סי' צ"ו ד"ה ולכן) שביאר בזה שאף שהייתה בטעות מ"מ דינו כשוגג, ע"ש, וכ"כ בשו"ת חלקת יואב (חו"מ ח"א דיני אונס ענף א').

אבל בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן קפ ד"ה הנה אם כי) כתב שדינו כאונס, וכמבואר במשנה בפרה (פי"ב מ"ד) שהמזה מחלון של רבים ונכנס למקד שונמצאו המים פסולין פטור מקרבן מחלון של יחיד כו' חייב, ופירש הרמב"ם בפירוש המשניות שם והרע"ב שכיון שספק טומאה ברה"ר טהור ואינו מחוייב לחקור דינו כאונס ולא כשוגג, ומבואר שהיכא שאינו מחוייב לבדוק הרי הוא אנוס, וה"ה הכא שהרי הוא אנוס.

ואמנם בשו"ת מנחת אשר (ח"א סימן כב) כתב שאין בזה היתר, שכל מה שיצא להציל, היינו דוקא שעשו מצוה, אבל הכא מצוה ודאי לא עשו וחיללו שבת ואי אפשר לחייבם בזה, ולכן אם יש אפשרות למנוע אותם מזה צריך למנוע אותם מזה ע"ש. והאו כדעת הנודע ביהודה והחלקת יואב הנ"ל.

שערי גזירה שמא יכתוב בחישוב שעות לימוד לקבל נקודות יוסף

ועי' בשו"ע או"ח סי' ש"ו ס"ד שיש אופנים שאין איסור כגון בשכיר חדש, וכתב בשש"כ (פרק כח הערה קכ"ח) שכיון שהטעם שאסרו חז"ל שכר שבת גזירה שמא יכתוב ועל שבת בלבד לא יכתוב ע"ש. וא"כ ה"ה לכאורה יש את הגזירה שמא יכתוב, וכדמצינו בכמה פוסקים השו"ע הרב ועוד.

אך למעשה אפשר שמקילים בזה כמו חזנים שהוא דבר מצוה, וכמו בביבי סיטר וכדו' וסומכים על זה שזוכרים בע"פ.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קכג. לזרוק את המציצה לתוך החול בברית בשבת או לתוך מים

בס"ד,

לכבוד הרה"ג שמעון פורת שליט"א

ואודות השאלה האם מותר לרוק לחול את המציצה בברית בשבת, בראשון לציון (יו"ד סי' רס"ה ס"י) כתב שאסור כיון שהוא מתכוין ממש ולא רק פסיק רישא כיון שהיר בודאי רוצה שיתערב הדם בעפר וכמ"ש בזוה"ק, והו"ד בברכ"י יו"ד שם, וכ"כ בכה"ח או"ח סי' שכ"א סקצ"ה, שבאף ברוק שאין כמות גדולה של שיעור לישא וכמ"ש ברמב"ם בפ"ח מהלכות שבת הלכה טז מ"מ בשכבה העליונה של החול אפשר שהרי הוא בכלל חצי שיעור.

וכ"כ בכורת הברית סי' רסה נחל ברית נז שירוק לתוך כוס מים, [ומ"מ מדבריו שם נראה שמעיקר הדין יכול לעשות המציצה]

ואודות מה ששאל שאם שמים במים, מדוע אין צובע במים ששם את הערלה, והנה לגבי השאלה כיצד מותר לעשות הפסק טהרה או לעשות בדיקות, כתב בלקט יושר דף סה, שהוא ספק פסיק רישא ומותר, שמא לא ימצאו דם.

הכא שלמעשה צריך להמנע מעבירה וצריך לחזור לבית שמש.

ולגבי השאלה שהרי הוצאת מת לקבורה חשובה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מ"מ הרי עצם ההבערה ברכב הרי היא מלאכה הצריכה לגופה. (וכע"ז בנשמת שבת ח"ג סימן תרפ"ט)

אבל במקום שהמת יסריח אפשר שיש להתיר אם כבר נוסע, אם נימא שנסיעה ברכב היא איסור דרבנן שלכבוד המת יש שהתירו שבות גמור,

קכב. גזירה שמא יכתוב בחישוב שעות לימוד לקבל נקודות

בס"ד, כ"ב שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אריה ברינגר שליט"א במח"ס דברי הנסים וש"א

אודות השאלה אם יש גזירה שמא יכתוב בחישוב שעות לימוד לקבל נקודות או כסף, כיון שע"י הנקודות מקבלים כסף, כגון שעושים מבצע בסמינר שכל בת שלומדת מוסר כך וכך זמן, האם מותר לחשב את הזמן שלמדה בשבת, או שיש לחשוש בזה שמא תבוא לכתוב את סכום השעות.

בגדר האיסור של שכירת פועלים בשבת, איתא בגמ' בשבת דף קנ ע"א לא ישכור אדם פועלים בשבת, ופירש"י שם ד"ה לא ישכור כיון דכתיב ממצוא חפצך, אבל ברמב"ם בפרק כ"ג משבת ה"ב כתב שאסור לשכור ולהשכיר גזירה שמא יכתוב. וכן כתב לדייק בשו"ת רע"א מהדו"ק סו"ס יז, ואמנם צ"ע מדברי הרמב"ם בפכ"ד משבת ה"ד, וע"ש ברע"א מש"כ לבאר בזה.

ועוד מצינו ברש"י בביצה דף לז ע"א ד"ה משום מקח, שאיסור מקח וממכר בשבת הוא מדין ממצוא חפצך אי נמי גזירה שמא יכתוב,

שערי שאלות בעניני המלחמה בחודש אלול יוסף

עוד מצינו בשו"ע הרב (קו"א סי' שב) שדבר שבציעה בדבר שאין מתכוון לכך מותר, וכמבואר בגמ' בשבת שם דף סד ע"ב במוך שהתקינו לנדתה, וע"ע בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' קע"ה) מש"כ לדון בשו"ה הרב הנ"ל

ועוד נראה שכיון שהוא מקלקל ומלאכה שאינה צריכה לגופה וכלאחר יד, וכמו שכתב במג"א (או"ח סי' שי"ד סק"ה) שמקלקל ומלאכה שאינה לגופה וכלאחר יד כולם ביחד מותרים בפסיק רישא.

וע"פ התירוצים הנ"ל נראה שה"ה כאן.

קכד. שאלות בעניני המלחמה בחודש אלול

בס"ד, יום ה' כ"ה אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

אודות שאלתו, אם יוצאים ידי חובת אזעקה, בתקיעת שופר של חודש אלול, כיון שהיה לו כבר התעוררות תשובה עלידי האעזקה.

תשובה: לא יוצאים בזה ידי חובת תקיעת שופר.

מקור: מצינו כמה טעמים מדוע תוקעים בשופר בחודש אלול.

א. כדי לעורר את העם לתשובה, וכמו שכתב בדרשות מהר"ח אור זרוע (סימן לב) "וזהו שרגילי' לתקוע מאלול שנ' אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, פי' שלא מעצמן חרדו ועיר זה בית הכנסת שנ' בעיר אלקינו הר קדשו ועכשיו נקרא מעט מקדש". וכמו שכתב הטור (או"ח סימן תקפ"א) בשם הפרקי דרבי אליעזר: בראש חודש אלול אמר הקב"ה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה "משה עלה להר", שלא יטעו עוד אחר עבודת גילולים, והקב"ה נתעלה באותו שופר,

שנאמר (תהלים מז' ו') עלה לאהים בתרועה וגו', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש, כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה, שנאמר (עמוס ג' ו') "אם יתקע שופר בעיר וגו'". וכדי לערבב השטן, וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה.

ב. בספר הרוקח (סי' רז) כתב וז"ל: תוקעין בשופר מראש חדש אלול כי כן התקינו שיהיו תוקעין מ' יום עד יום הכיפורים, על שם מ' יום אחרונים שעלה משה למרום ואמר לתקוע בכל יום, כדי שלא יטעו עוד בעבודה זרה, עכ"ל, ולפי"ז יש דין דוקא בתקיעה.

ג. בספר המנהגים (טירנא ימי הסליחות) "והכל כדי לערבב השטן שלא ידע מתי יהיה ראש השנה ויקטרג חס ושלום, וכן נראה מלשון הטור וכדי לערבב את השטן. ולפי"ז בעינן דוקא בתקיעה.

ד. בדרשות מהר"ח אור זרוע (סימן לג) וז"ל: לכך נהגו העולם לתקוע כל חדש אלול כדי שיהא רגיל בתקיעה ולא יטעה. עכ"ל, כדי להתרגל בתקיעת שופר בחודש אלול, ולפי"ז הוא חובת ציבור ולא חובת יחיד, וכמו כן הבעל תוקע בר"ה הוא צריך לתקוע בחודש אלול.

ומ"מ אפשר שאף לטעם הראשון, מ"מ לא מקיימים דין זה באזעקה, כיון שהורגלו העם באזעקות.

וגם שאין לשנות מתקנת חז"ל.

ואודות מה ששאל עוד האם מי ששמע את הפיגוע לאחר תפילת שחרית ולא שמע קול שופר אם צריך עוד לשמוע קול שופר.

יש לשמוע קול שופר ואין לשנות המנהג. ובפרט בתקיעות שופר שתוקעים בני ספרד בסליחות, שיש בזה עוד כמה ענינים גדולים.

שערי מה המקור שמדליקים נר יזכור בראש השנה יוסף

ואודות מה ששאל האם מי שאין לו שופר, האם עדיף שילמד קטע בספר מוסר, במקום תקיעת שופר. הנה לטעמים הנ"ל אינו שיין.

ובחובת לימוד ספרי מוסר, בברכ"י או"ח סי' א סק"ט, ומשנ"ב סי' א' סק"ב וש"ע הרב הל' ת"ת פ"ג ס"ד, ומבואר שחייבים ללמוד מוסר בכל יום [-בכל ימות השבוע, ובכל זמן בשנה, ובמועדי השנה], ונראה שלכל הפחות רבע שעה בכל יום.

בברכת כתיבה חתימה וטובה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

בני ברק

קכה. מה המקור שמדליקים נר יזכור בראש השנה

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ו

מקור הדברים ע"פ מה דאיתא בגמ' בערכין (דף י' ע"ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה ויום הכיפורים, אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני ע"ש.

ובספר חסידים (כת"י סימן תקא) כתב שגם המתים נידונים בו וז"ל: אבל בר"ה ויום הכיפורים שדן על כל העולם כולו ואף על המלאכים שדנו כל העולם כולו כל השנה ועל הנשמות ועל השדים וזהו שכתוב (אביו ד' יח) ובמלאכיו ישים תהילה, לכן אין אומרים ונתנה תוקף קדושת היום אלא בראש השנה וביום הכיפורים שיש בו ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון וכו' עכ"ל, ולפי"ז לכאורה יש להזכיר נשמות אף בר"ה

ובמרדכי (יומא סימן תשכז) כתב " ומה שהורגלו לידור צדקה ביוה"כ בעבור המתים יש להביא ראיה מן ספרי דתניא פר' עגלה ערופה כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכים כפרה". וא"כ לפי"ז ה"ה בר"ה שצריך להזכיר נשמות

ובספר סדר רב עמרם גאון עמ' עד בהערה כתב שמצא בכמה סידורים ומחזורים שצינו במי שבירך של יזכור גם ראש השנה, והביא שכן מנהג פרנקפורט משנת של"ז להזכיר נשמות גם בר"ה ובעמ' פז כתב בהערה שכן שמע שמנהג בני רומא, ושכן משמע במרדכי ב"ב סי' תצ"ה.

ואמנם בשערי אפרים (שער י' סל"א) כתב שבר"ה אין מזכירים נשמות בשני הימים, ומ"מ מלוח הלכות ומנהגים כתב שבזמן שלא אומרים יזכור לא מדליקים נר יזכור אך אפשר שכיון שהוא יום שכל הנשמות נפקדות ולכן אחם אומרים יזכור, ואמנם בספר ילקוט למועדים ח"א עמ' רה כתב שר"ה ויו"כ כרגל אחד ולכן די מה שמדליקים ביו"כ, וכ"כ בספר התודעה.

ובפסק"ת סי' תקפ"ד הערה 32 כתב בשם ספר דברי תורה ממונקאטש מהדו"ג אות סא כתב להאריך מדוע אין מזכירים נשמות בר"ה, אבל כתב שבמנהגי חב"ד כתב שהרי"צ זצ"ל נהג להזכיר נשמות בלחש ביום א' וב' דר"ה שכן קיבל מאבותיו. עכת"ד, ושוב הראוני שבקונטרס היחיאלי מאמר בית השם דף י"ב די"א להזכיר נשמות בר"ה הואיל וספרי מתים וחיים לפניו פתוחים.

אך למעשה המנהג שלא להזכיר נשמות בר"ה.

קכו. לומר את הבקשות בארמית ביחידות שנמצא בציבור

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ה.

לכבוד הרה"ג שמעון אזולאי שליט"א

בין בשבת ואם לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו [אחרונים] עכ"ל, ומבואר מדבריו שכל שיש כן ציבור אין חסרון לאומרו, וכן השיב הגר"ק בספר שי ישראלך פרק מה הערה נח וכן נראה להדיא מדברי התורה לשמה שם, וכן השיב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספר תשובות והנהגות ר"ה עמ' כד שלפי מה שמבור בביאור הגר"א שם יש ציבור אף שין מתפללים עמו מ"מ נחשב תפילה בציבור ולכן יכול לומר מחי ומסי ע"ש, ובספר הליכות שלמה ר"ה פ"א ס"ד הו"ד הגרשז"א שם הציבור כבר סיימו לומר את כל הסליחות שוב לא יאמר מחי ומסי.

ובשו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קכז נשאל בנידון דידן בזה"ל: בדין אמירת סליחות של תרגום דוקא בצבור כמבואר בפוסקים, שאל במי שמתפלל לאט והוא מתאחר יכול עדין לומר הגם שהוא בלשון תרגום כיון שעכ"פ עדין צבור לא גמרו וכן הספק ב"ג מדות שאין נאמרים בלי טעמים ביחידות וכו'.

ובמק"א (לעיל סי' כ') הבאתי מתשובת הרשב"א ח"א סי' רי"א ובב"י סי' תקס"ה די"ג מדות הם בגדר דבר שבקדושה שלא נאמר אלא בעשרה וכי יעלה על הדעת שאם איחר מלומר קדיש או קדושה עם הצבור שיאמר אח"כ לבד, אבל בענין לשון ארמי אפשר להקל ולסמוך על ס' מאורי אור מס' תענית שמקיל כה"ג. עכ"ל.

ומצאתי להגר"י יוסף שליט"א בתשובה שכתב שלמעשה כל שהציבור עתה לא אומרם, אין היתר לומר את הבקשות בארמית ביחידות. ושו"ר שהורה הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי האיש ח"ג פרק יג אות יב שסא אין כבר עשרה בבית הכנסת בשעה שאומר אף אם בשעה שהתחיל לומר את הסליחות היו עשרה אין לומר מחי ומסי ושאינו מתפילת שמו"ע שסגי אם היה בתחילת התפילה עשרה ואין שייכות בין קטעי הסליחות אחד למשנהו ע"ש.

אודות השאלה האם מותר לומר את הבקשות בארמית ביחידות שנמצא בציבור, שכיון שנמצא בציבור לכאורה אין בזה חיסרון.

לגבי אמירת מחי ומסי והבקשות בלשון תרגום. כבר נח' בזה הפוסקים שבמשנ"ב סי' תקפ"א סק"ד כתב שאין לאומרו ביחידות, ומקורו ממש"כ בתניא רבתי סימן ע"ב והו"ד בא"ר סימן תקפ"א אות ט'.

ואולם בשו"ת תורה לשמה סי' מט נראה להתיר בזה וז"ל: ומ"ש על בריך שמים דמרי עלמא הנה זה נתקן בהוצאת ס"ת ואין הוצאת ס"ת אלא בציבור ואפילו שהיחיד לבדו אומר לא אכפת מאחר דאיכא ציבור ועוד הוצאת ס"ת הוא עת רצון וכנז' בזה ועת רצון שאני ולהכי רשב"י היה אומר תפלה זו בלשון תרגום להורות על מעלת העת ההיא שהיא עת רצון ואין צורך לסיוע גם היחיד ועוד יש לצדד ולומר דכל שהוא עת רצון אין היחיד צריך לסיוע מה"ש בשביל עלית תפילתו והרי היא עולה בלא סיוע וכיון שעולה בלא סיוע יש לומר דעדיף טפי שלא ירגישו מה"ש בדברים אלו שהתפלל ודברים אלו יהיו בין האדם ובין קונו כדי שלא יקטרגו על השפע שמשפיע לו השי"ת בתפילה זו ולכן עדיף טפי לאומרה בלשון תרגום. עכ"ל. וכן כתב בכה"ח סי' תקפ"א סקכ"ו להתיר בזה, וכתב לתמוה לא ידענא מה אם לא יבינו המלאכים וכי מה שלשונו ארמי ושואל צרכיו מאותו יתברך אין נשמעין דבריו והא בזה נשתבחו ישראל ששואלים צרכיהם מאותו בלי שום מצעי ע"כ.

מ"מ הסכמת הפוסקים להחמיר בזה, עי' שו"ת יבי"א ח"א חאו"ח סי' לה, ובחזו"ע ימים נוראים עמ' יא הערה י' והעיר ע"ד הכה"ח מדברי הגמ' בשבת דף יב ע"ב שלעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, ויש שנהגו לאומרם אף ביחידות, ואין למחות בידם.

ומצינו במשנ"ב סי' קל"ד סק"ג לגבי בריך שמים, שכתב בזה"ל: ומנהג העולם לומר בריך שמים בשעת הוצאת הס"ת בין בחול

שערי חזקה לשליח ציבור בבית מדרש החדש יוסף

ותבנא לדינא: נראה דיש מקום לאומרו, כיון שאומרו בציבור.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קכז. חזקה לשליח ציבור בבית מדרש החדש

ב"ה אור לי"ד אלול ה'תשפ"ד פעה"ק ירושת"ו

להגאון האדיר הרב יוסף אביטבול שליט"א

כ"ק אדמו"ר ד'תורת חכם' ירושלים, בעל 'ים החכמה', הגה"צ הרי"מ מארגנשטערן שליט"א ביקש לשאול:

הנה חד מחבריא הוחזק בבית מדרשנו הקבוע – שהוא מקום הקיבוץ דראש השנה הישן – להיות סמוך להשליח ציבור. ולבינתיים עברנו [לימי ר"ה, שבא ציבור גדול יותר, וקרוי אצלנו קיבוץ] למקום חדש שיש בו שינוי [שרחב יותר] אבל גוף מקום בסמיכות כזו להש"ץ, ישנו.

והשאלה אם יש לו חזקה על מקום זה באופן שועד ה'קיבוץ' דר"ה [שהוא אולי כעין זט"ה לימי ר"ה ושבת שלאחריה] מחוייב ליתן לו זה המקום.

ולתשובתו הרמה נחכה.

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג איתמר שנדרופי שליט"א במענה לשאלתו של כ"ק האדמו"ר מתורת חכם מגדולי המקובלים בדורינו, מרן הגרי"מ מורגרנשטרן שליט"א ובעל הים החכמה ירושלים עיה"ק תובב"א.

לגבי השאלה האם דין חזקה בתפילות הוא במקום התפילה או בקהל, ונפק"מ בקהל שעברו לבית מדרש חדש. [וכן נשאלנו השנה לקהל שעברו באותו מקום לבנין ישן, אם יש חזקה לש"ץ בתפילות].

עצם הדין שיש חזקה בתפילות, האריכו הפוסקים, בשו"ת תפילת יעבץ ח"ב סי' עט, ובביאר היטב סי' תקפ"א סק"ז, ובשערי תשובה שם. ולמעשה אף אם מהני חזקה היינו דוקא שהוא ירא שמים ובעל תורה ומעשים טובים, ואינו שנוי על הציבור. כמבואר בפוסקים שם.

ומ"מ להלכה מדברי הרמ"א סי' תקפ"א ס"א ובמשנ"ב שם סק"ד נראה שדין החזקה הוא בקהל המתפללים ולא במקום עצמו שמתפללים, ולפי"ז אף אם עברו למקום אחר החזקה נשארת. ואמנם ראיתי בשדי חמד שהביא מש"כ בשו"ת מעשה אברהם חאו"ח סי' כב במערכת חזקה במצוות סימן טל ומ', לגבי ש"ץ שהחזיק להתפלל בבית הכנסת מסויים ונשרף הבית הכנסת וחרב וחזקו הקהל ובנו את בית הכנסת ומבקש הש"ץ לחזור לחזקתו והגבאים טוענים שחזקתו על בית הכנסת מסויים ופנים חדשות באו לכאן, וכתב שם שהדין עם הגבאים ובטלה חזקתו. ע"ש, ובספר שיח שמואל דיני ש"ץ עמ' רמב. ע"ש. אך למעשה נראה דיש מקום לומר דלמעשה בודאי החזקה על הקהל.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קכח. לשמוע מוזיקה בצום גדליה

בס"ד, ד' תשרי ה'תשפ"ה צום גדליה דחוי

שערי חיוב אכילת פת בעשרת ימי תשובה יוסף

הקורונה בספר שערי יוסף הלכות נגף
הקורונה, ובגם אני אודך מתשובתי.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קכט. חיוב אכילת פת בעשרת ימי
תשובה

בס"ד, עשי"ת ה'תשפ"ה

לכבוד הבחור החשוב יצחק יהושע נ"ו,
מבחיירי ישיבת מדרש עליון.

אודות מה ששאל אם יש חיוב לאכול פת
בעשרת ימי תשובה הוא גם ביום, או
רק בלילה, כמו שנראה ממש"כ בשו"ת אור
לציון.

בשו"ת תורה לשמה (סימן קמ"ו) נשאל מי
שרוצה להתענות תענית הפסקה ב'
ימים יום ולילה רצוף, אם יתענה קודם ר"ה או
קודם יום הכיפורים בעשרת ימי תשובה, והשיב
שיתענה בסוף אלול קודם ראש השנה, אבל לא
יתענה בעשרת ימי תשובה כיון שכתב בשער
הכוונות (דרוש יו"כ דרוש א') שהטעם שצריך
להרבות באכילה ובשתיה בערב יו"כ מפני
שאם אינו מרבה באכילה ושתיה ביום זה אינו
מתקן כי אם בחינת אותו היום ויצטרך לאכול
ביום עשירי שהוא יו"כ כדי לתקן בחינתו שהוא
יסוד ומלכות כי לא תוכל לעלות ולאכול אכילה
ושתיה הפנימית עד שתשתלם בבחינת
החיצונית ונמצא כי המרבה באכילה ושתיה
ביום ט' ע"י הכונה שלו וע"י הברכות והמצות
שעושה באכילתו ושתיתו הגופני מתקן בחי'
התשיעי והעשירי וע"כ יש בה תיקון לשתוכל
לעלות ביו"כ לאכול ולשתות בחי' הפנימיות
ע"י התענית ולכן ארז"ל כל האוכל ושותה
בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי כי אכילת
התשיעי גורם תיקון התענית עכ"ל.

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס.

אודות השאלה האם מותר לשמוע מוזיקה
בצום גדליה, ומה הדין בלילה, ומה
הדין השנה שהצום דחוי, ומה הדין במקום שיש
אזעקות אם יש מקום להתיר בזה.

כתב קיצור שו"ע סימן קכ"ב ס"א, שבעשרה
בטבת אסור לשמוע מוזיקה, ונראה שכל
צום שהוא מחמת אבילות אין לצום בו, וכן השיב
הגר"א נבנצל שליט"א בספר ירושלים במועדיה
פורים עמ' שעז שכל צום שהוא מחמת אבילות
אין לשמוע מוזיקה, והובא שם שהגרא"נ
שליט"א מחמיר שלא לשמוע מוזיקה כבר מליל
התענית, וכן כתב בשו"ת תשובות ישראל ח"ה
סימן קט אות ב' שאסור לשמוע מוזיקה בליל
התעניות אסור חוץ מתענית אסתר שביום
התענית אין ראוי לשמוע מוזיקה, אבל בשאר
התעניות אסור בין בלילה ובין ביום. וכן מורים
לדינא ע"פ שה"ה שאסור לשמוע שירים בצום
גדליה ומהלילה ראוי להחמיר. וע"ע בשו"ת אבן
ישראל ח"ז סימן שכח, שו"ת מעיין אומר ח"ג
עמ' קכג, וע"י מנחת אשר מועדים סימן מג,
ושו"ת מעשה נסים ח"א סימן כז. ובמה שנתבאר
בשערי יוסף דיני עשרה בטבת.

ויש לדון אם הוא הדין בצום גדליה, וכ"ש השנה
שהוא דחוי, ונראה שאף שהוא דחוי סו"ס
דיני ומנהגי אבילות עליה. ולא מצינו בפוסקים
חילוק לגבי דיני אבילות, ורק לגבי מיחוש קצת
[אך לא בכואבי עינים כמו בתענית אסתר,
דשאני התם דהוא תענית של שמחה וקנתבאר
בארוכה בשערי יוסף הלכות פורים] או חתן
וכלה ובעלי ברית ובעלי פדיון הבן מצינו קולא.

ותבנא לדינא: אין לשמוע מוזיקה בצום גדליה
ואף שהוא דחוי, [ויש מקום להחמיר אף
מליל התענית].

אך מ"מ הנמצאים בצפון במקום שיש אזעקות
ודאי שמותרים לשמוע מוזיקה, כיון שאינו
מעיקר הדין, וכמו שנתבאר כע"ז לגבי תקופת

שערי האם יולדת ביו"כ בג' ימים ללידה אוכלת ושותה כרגיל יוסף

בזה, וכתבו בשו"ת אור לציון ח"ג פרק ו' תשובה ב' וז"ל: אין מצוה אכילת ערב יום הכיפורים אלא ביום, ולא בלילה שלפניו, ומ"מ טוב לעשות סעודה עם פת גם בלילה, שכן לפי הקבלה ראוי בכל לילה מעשרת ימי תשובה לאכול פת, וכשחל ערב יום הכיפורים ביום ראשון, ראוי לאכול פת בלילה אף מדין סעודה רביעית עכ"ל, ובהערה שם הביא דברי הבא"ח, וסיימו וע"כ ראוי להשתדל לאכול פת בכל לילה. ומ"מ בזמנינו שאין מתענים ביום, בודאי שראוי לאכול גם ביום, כדי לתקן כל מה שבירך ברכת המזון בלא הכוונה כל השנה, כל יום לפני יומו.

בברכת התורה וגמר חתימה טובה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קל. האם יולדת ביו"כ בג' ימים ללידה אוכלת ושותה כרגיל

בס"ד

מוצאי שמחת תורה תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יהורם חדד שליט"א, נתיבות.

לאחר עטירת השלו' והברכה.

אודות מה ששאל לגבי יולדת בתוך שלושה ימים, שבדרך כלל מורים שתאכל ותשתה כרגיל, מדוע לא תאכל ותשתה לשיעורים.

בשו"ע סי' תרי"ז ס"ד כתב "יולדת, תוך שלשה ימים לא תתענה כלל", ומבואר מדברי השו"ע לכאורה שאוכל ושותה כרגיל, כיון שדינה כחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול, וכן נראה ממש"כ בשו"ע סי' תרי"ח סעיף ז' "כשמאכילין את העוברות או את החולה, מאכילין אותם מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור, הלכך מאכילין אותו כב' שלישי ביצה בינונית, וישוהו כדי אכילת ארבעה ביצים, והשתיה, יבדקו בחולה עצמו כמה היא כדי

וכתב שם בבבא"ח, וז"ל: וא"כ נמצא כי התיקון נשלם בימים אלו מן ר"ה עד יוה"כ הוא באכילה ושתיה הגופנית והנה ודאי אם לא היה בידינו חבילות עונות מכל ימות השנה שעברה היה מן הראוי שלא נתענה בכל התשעה ימים כולם ונעשה תיקון יותר ע"י הברכות והמצות שנעשה באכילה ושתיה אך הואיל ועונותינו רבו צריכין אנו לתענית בימים שבין ר"ה ליוה"כ חוץ משבת ויום תשיעי כדי לכפר על כל השנה וזה הוא ג"כ נעשה ע"פ הקבלה שקבל מהר"ם גלאנטי ז"ל מרבינו הגדול האר"י זצ"ל וכן בספר הכונות הנז' ואנחנו סומכים בתיקון התלוי באכילה ושתיה על אכילה ושתיה שיש לנו בלילות על כן אין נכון להתענות בתוך עי"ת גם בלילות שנמצא אותו היום חסר מן תיקון שיש של הברכות והמצות באכילה ושתיה לגמרי ואיך ישלים זה. ודע כי בכל לילות של ימי התשובה הנז' נכון לאכול לחם ולא יפטור עצמו במיני מזונות כדי שיברך ברכת המזון שהוא מצות עשה מן התורה וגם יברך על הכוס וכה יעשה ביום תשיעי בסעודת שחרית ג"כ. עכ"ל.

וכ"כ בבא"ח (ש"א נצבים הלכה כד) וז"ל: "בעשרת ימי תשובה אין עושין הפסקה של תענית, דאין נכון להתענות בלילה ג"כ מפני שבימים אלו עיקר התקון נעשה ע"י אכילה ושתיה, ולולי שאנחנו מוכרחים להתענות ביום בעבור תקון עונותינו לא היינו מתענים גם ביום, ועתה שאנחנו מתענים ביום אנחנו סומכים להשלים התיקון ע"י אכילה ושתיה שבליילה, ולכן כתוב בספר תורה לשמה שצריך לאכול פת בכל לילה בעי"ת כדי לברך בהמ"ז". עכ"ל.

וכ"כ בכה"ח סי' תקפ"א סק"ס העתיק דברי התורה לשמה והבא"ח שצריך לאכול פת בכל לילה בעשרת ימי התשובה כדי לברך ברכת המזון ומדבריו דהוא מחמת התענית וכמבואר שם בריש דבריו שאין נכון להתענות בלילה ומקורו מדברי הבא"ח הנ"ל.

ומכ"ז נראה דאינו דין דוקא בלילה, כיון שבזמנם היו מתענים ביום ולכן היה האוכלים פת בלילה, ועורכי האול"צ לא דקו

ומבואר שלמדו מדין מעוברת שהריחה, ולגבי חולה, ולא כתבו לחלק לגבי יולדת, לכאורה י"ל שה"ה לגבי יולדת, כדי להקל מעליה איסורי כרת ומכות, אף שדינה כחולה שיש בו סכנה.

ואמנם כבר נחלקו הפוסקים לגבי חולה שיש בו סכנה, שמדברי הנצי"ב בהעמק שאלה סימן קסז סק"ז כתב שהריף והרמב"ם שלא כתבו דין הקל הקל תחילה נראה דס"ל דמעוברת שאני ואין ראייה מדין מעוברת לדין חולה שיש בו סכנה שקימ"ל בירושלמי ביומא פ"ח ה"ח שהזריז הרי זה משובח, וכיון שאמדוהו לאכול אין להמתין לשעה אחרת, וכמו שנראה בדברי הגמ' ביומא דף פד ע"ב "מהו דתימא ליעכב עד אורתא וכו' ", ומבואר דאי"צ לחכות עד הלילה ע"ש. וכע"ז ידוע בשם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שהורה שכל מה שפסק בשו"ע שמאכילים חולה בשיעורים נאמר רק באדם בריא שעדיין אינו בסכנה אלא רק שאם לא יאכל יכנס לסכנה אבל אם החולה כבר נמצא במצב סכנה מותר לאכול כרגיל דכיון שחל בו היתר פיקוח נפש מותר לאכול כפי מה שרגיל לאכול ואינו צריך לאכול בשיעורים עכ"ד.

ומ"מ בנ"ד נחלקו האחרונים, במג"א סי' תרי"ז סק"ג כתב "אפי' אמר' א"צ מאכילין אותה ואומרי' לה אכלי [ב"ח] ומ"מ יש להאכיל' פחות מכשיעור עס' ש"ל ס"ד", ונחלקו האחרונים בדברי המג"א, שבהגהות רבי ברוך פרנקל כתב שדעת המג"א שצריך שיעורים רק באומרת אני צריכה אבל באינה אומרת כלום מאכילים אותה כדרכה, וכן פסק במשנ"ב, כדלהלן, אבל בכה"ח סי' תרי"ז סק"ט הבין בדברי המג"א שבאינה אומרת כלום, מ"מ יכולה לאכול ולשתות לשיעורים.

ואמנם בא"ר סי' תרי"ז סק"ב הביא דברי הב"ח והמג"א, וכתב ע"ד בזה"ל: וצ"ע. ועיין סי' תרי"ח סק"י "א מ"ש בשם מג"א גופיה. עכ"ל, ובא"ר בסי' תרי"ח סק"א, נראה שרק ביולדת לאחר שלושה ימים צריכה לאכול בשיעורים. ע"ש היטב. [ומכאן צ"ע על דברי הכה"ח שהביא

שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו", וכן כתב בסעיף ח', לגבי שתיה שצריכים שתיה לשיעורים, ומדברי השו"ע שכתב כשמאכילין את העוברות או את החולה, ולא כתב כן לגבי יולדת, נראה שס"ל כן לדינא רק לגבי חולה או מעוברת, משא"כ ביולדת לאחר הלידה, וכמו שכתב בשו"ע בדין יולדת ש"לא תתענה כלל", ולא כתב שתאכל ותשתה לשיעורים, ואילו היה ס"ל לדינא היה צריך לכתוב כן.

וממקורות דברי הראשונים לגבי אכילה בשיעורים, יסוד הדברים דהקל הקל תחילה מבואר בגמ' בכריתות דף יג ע"א לגבי מעוברת שאף שהותר לה לאכול מאכל איסור מפני הסכנה צריכה לאכול פחות מכשיעור שלא יצטרף לשיעור כזית בכדי אכילת פרס, וכן מצינו בגמ' ביומא דף פג ע"א לגבי מי שאחזו בולמוס שמאכילים אותו הקל הקל תחילה, איסור לאו קודם לאיסור כרת ע"ש, וכן כתב הרמב"ן בתורת אדם ענין הסכנה אות ד' וז"ל: וגרסינן בכריתות בפרק אמרו לו (יג.) התירו לה לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה ואקשינן מפני הסכנה אפילו טובא נמי תיכול אמר רב פפא הכי קתני התירו לה לעבורה לאכול פחות פחות מכשיעור ואפילו טובא מפני הסכנה כלומר שאפילו צריכה לכשיעור מאכילין אותה פחות פחות כדי שלא יצטרף כזית בכדי אכילת פרס וכן פסק בעל ההלכות, ונראה שאף בחולה עושין כן כדי להקל עליו מאיסורי כרת ומכות לאיסור בלחוד עכ"ל, וכן כתב להביא דברי הרמב"ן הנ"ל ברא"ש ביומא פ"ח סימן יג והוסיף ע"ד בזה"ל: ונראה לי דבחולה אין עושין כן אלא ע"פ רופא אם אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט וכן בעוברת נמי אם אין דעתה מיושבת בכך צריכה להאכילה כשיעור עכ"ל, וכן כתב בטור סי' תרי"ח ס"ז וז"ל: לא שנא עוברת שהריחה או חולה שמאכילין אותו אם יספיק להם שיתנו לו מעט מעט פחות מכשיעור בהפסק כדי שלא יצטרף ככותבת בכדי אכילת פרס נותנין להם מעט מעט כדי להקל האיסור מעליהם, אבל אם רואים שצריכין לכשיעור ביחד יתנו להם מיד. עכ"ל, ובשו"ע שם.

בביה"ל סי' תרי"ח ד"ה כשמאכילין את העוברות "וכן לילדת תוך שלושה כשאמרה אינו צריכה לאכול ואם לא אמרה איני צריכה מאכילין אותה כדרכה וא"צ לחלק בפחות מכשיעור כן כתב בהגהות הגאון ר"ב פריינקול והגר"ז מחמיר בזה". ומבואר דלהלכה ס"ל שיולדת אוכלת ושותה כרגיל.

וכן כתב במטה אפרים סימן תריז אות ד' וז"ל: יולדת תוך שלושה ימים לא תתענה כלל ביום הכפורים, ואפילו אומרת איני צריכה מאכילין אותה, ואומרים לה אכלי, ואין אומרים לה יום הכפורים היום, ומכל מקום יש להאכילה פחות מכשיעור בכל פעם, כאשר יתבאר בסימן תרי"ח. עכ"ל. ומ"מ כתב באלף המגן סק"י שאם לא אמרה איני צריכה מאכילין אותה כדרכה, ואין צריך לחלק בפחות מכשיעור, הרב"פ בפתחי עולם, ודעת הרש"ז הוא להחמיר, ומאכילין אותה תמיד פחות פחות מכשיעור, ובמשנ"ב (שער הציון סק"ב) פסק להקל. עכ"ל.

וכדברי המשנ"ב שלמעשה מורים שיולדת אוכלת ושותה כרגיל, כן כתב בשש"כ פרק לט סעיף יב. [וכתב בספר שבת שבתון סעיף ק' בהערות שיש להביא ראיה לדברי הגר"ח מדברי המשנ"ב שיולדת בתוך ג' מותרת לאכול רגיל והסיבה היא מאחר שהיא כבר בסכנה עכ"ד, אבל יש לומר ששאני יולדת שקים להו לחז"ל שלא מספיק לה שיעורים, ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת להורות נתן ח"ה סימן כה ע"ש, ומבואר מכ"ז דיולדת שאני].

ואמנם בכה"ח סי' תרי"ז סק"ט הביא דעת השו"ע הרב והחיי אדם והמטה אפרים להחמיר שיש להאכילה פחות מכשיעור, וכתב לדינא שאפילו אומרת אינה צריכה ג"כ מרגילים אותה פחות מכשיעור אם אפשר, וכמו שכתב בשו"ע סי' תרי"ח ס"ז, ושכן כתב בשו"ע הרב שם סק"ז.

וכן כתב בחזו"ע ימים נוראים עמ' רצז, שהחולה או היולדת שמותר להם לאכול ולשתות

דברי הא"ר שס"ל כדברי המג"א, דאכתי הא נשאר בצ"ע, ואכן ראה בחזו"ע שהו"ד להלן שלא ציין לדברי הא"ר, ואפשר שסמך על מה שציין לדברי הכה"ח שהכה"ח הביא הא"ר הנ"ל, ועי', ולהנ"ל שפיר].

ובשו"ע הרב סי' תרי"ז ס"ד כתב כדברי המג"א וז"ל: יולדת תוך שלושה ימים לא תתענה כלל אפילו אומרת איני צריכה מאכילין אותה בעל כרחיה ומכל מקום יש להאכילה פחות פחות מכשיעור כמו שיתבאר בסימן תרי"ח. עכ"ל, ומבואר שיולדת בכל אופן אוכלת לשיעורים. [ודלא כדברי הפוסקים שחילקו בזה וכמו שיבואר להלן] וכן כתב בשו"ע הרב בסי' תרי"ח סי"ג וז"ל: יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל. אפילו אמרה אין צריך, מאכילין אותה בעל כורחה ואומרים לה אכלי, ועל זה נאמר [קהלת ז' ט"ז] אל תצדק הרבה (א"ר). ומכל מקום יש להאכילה פחות מכשיעור כמו שכתוב בחולה. עכ"ל.

וכן כתב בחיי אדם כלל כמה אות כז וז"ל: יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל. אפילו אמרה אין צריך, מאכילין אותה בעל כורחה ואומרים לה אכלי, ועל זה נאמר [קהלת ז' ט"ז] אל תצדק הרבה (א"ר). ומכל מקום יש להאכילה פחות מכשיעור כמו שכתוב בחולה. עכ"ל.

ולמעשה במשנ"ב סי' תרי"ז סק"י "לא תתענה כלל. אפילו אמרה איני צריכה לאכול מאכילין אותה ואומרים לה אכלי אכן מ"מ יש להאכילה אז פחות פחות מכשיעור אבל בלא אמרה איני צריכה מאכילין אותה כדרכה וא"צ לחלק בפחות מכשיעור ויש מחמירין שגם בזה צריך להאכילה פחות פחות מכשיעור. עכ"ל. ומבואר מדברי המשנ"ב שיש מקום להחמיר שתאכל פחות פחות מכשיעור, אבל מעיקר הדין תאכל כרגיל. ולמעשה כתב שם בשער הציון סק"ב וז"ל: הגהות ר' ברוך פרינקיל וכן נראה להורות, דבלאו הכי האליה רבה מסתפק על דינא דמגן אברהם. ומה שכתב יש מחמירין, הוא הגר"ז בסימן תרי"ח. עכ"ל. ומבואר דלהלכה יש להורות שיולדת תאכל ותשתה כרגיל, וכן כתב

ע"פ דברי רוב הראשונים שלא פסקו כדברי השו"ע, ובפיקוח נפש אזלינן בתר המיקל וכמו שנתבאר בארוכה בספר, וכן להאכילה כדרכה כיון שהשו"ע כתב שיולדת ללא תתענה, ויש לדייק מדבריו שלכאורה לא תתענה כלל. ואפשר שכוונתו ע"ד שכתב הגרש"ד רייסנר, שבתוך המעת לעת, יש להחמיר שתאכל ותשתה לשיעורים.

ולמעשה בודאי כל שאומרת צריכה אני, או במקום ספק, יש כאן הלכה של יתובי דעתא ויכולה לאכול ולשתות כרגיל, אם יש לו יתובי דעתא, כיון שהיינו דוקא בלא אמרה צריכה אני, אבל אם אמרה אף לחולקים שצריכה שיעורים יכולה ולשתות לשיעורים, ויש לשאול לרופאים, האם אכן יולדת בתוך שלושה ימים יש לה צורך לאכול ולשתות כרגיל בלא שיעורים, ומדברי הרופאים דלהלן נראה שצריכה גם אכילה, נראה שלמעשה בדרך כלל צריכה לאכול ולשתות כרגיל, וכמו שפסק במשנ"ב, ונראה שיש לומר בזה ספק נפשות להקל.

ושוב ראיתי בחוברת וחי בהם מהדורת תשפ"ה עמ' נט להגאון רבי יוסף משדי שליט"א אב"ד מדרש הוראה, ובמח"ס הורני חוקין ויוסף טוהר וש"א"ס, שיו"ל לרבני קו ההלכה הספרדי בנשיאות מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א, ושם כתב שיולדת בתוך שלושה ימים הראשונים לא תתענה כלל אלא תאכל ותשתה כרגיל, וכתב שם שבפוסקים מבואר שאם אומר שיכולה לצום וגם הרופא מאשר זאת שתאכל ותשתה לשיעורים, וכתב שם שאולם כיום כל הרופאים אומרים לא לצום, מאידך יש פוסקים שאומרים שכשהיא לבד אומרת שיכולה לצום, תאכל ותשתה לשיעורים, וע"כ כתב שם שנראה למעשה להורות שלא תתענה כלל, ואם מתעקשת שתתחיל בשיעורים ואם לא די לה שתאכל ותשתה כרגיל, ואמנם כאשר ברור לה שדי לה בשיעורים ויש לה זמן לכך, יכולה במציאות לאכול שיעורים את כל המנה הנצרכת לה, אך למעשה אין מורין כן, ומה גם שטרודה בטיפול הילד או שהיא צריכה מנוחה, ואין לה אפשרות לשיעורים, וכן המציאות שכמה נשים אומרות שהיו מעדיפות לצום ולא לשיעורים,

ביום הכיפורים אוכלים פחות פחות מכשיעור, וכו', והאריך בזה בהערות לאחר מכן בעמ' שו, וכתב שם שאף יולדת דינה כן, ודברי המג"א והשו"ע הרב והכה"ח, וסיים שם "וכן פסק מרן בשו"ע סי' תרי"ח ס"ח, שאם אמרו הרופאים שפחות פחות מכשיעור אינו מספיק לחולה, או שהחולה אומר כן, או שנסתפקו בדבר, מאכילים ומשקים אותו כל צרכו, א"כ כל ענין של פחות פחות מכשיעור, הוא רק כשהדבר ברור לנו שמספיק לו פחות פחות מכשיעור, ממילא גם ביולדת תוך שלושה ימים הדין כן, ואפילו לא אמרה צריכה אני לאכול, ולכן נראה לי שהעיקר כדברי הגאון רבי זלמן והכה"ח, וכן ראוי להורות". וכן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ז סימן נג אות ח'. ע"ש. [ושם נשאל בדין יולדת בתוך שלושה שהרופא אומר לה שיכולה לצום, אם תצום, ושם השיב שלא תתענה].

וכן כתב לדינא בילקו"י ימים נוראים עמ' תשמט, וראה שם מה שהאריך בדברי הגר"ח מבריסק שם, וכן שמעתי להורות לדינא ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת.

וכן יש מורים מבני אשכנז וכמו שכתב בגליון להורות לפניו יו"כ ה'תשפ"ה הגרש"ד רייסנר שליט"א מרא דאתרא דחריש, כתב שיולדת תשתה ותאכל לשיעורים, ושכן שמע מרבותיו, וביותר כתב שם שהגר"ח גריינמן זצ"ל היה מורה שיולדת יכולה לצום לגמרי, כיון שאי"ז ברור שהוא פיקוח נפש כמו פעם, ומ"מ כתב שם שלדינא נראה שיולדת יכולה לאכול ולשתות כרגיל כמבואר במשנ"ב, ורק בתוך המעת לעת יש להחמיר שתאכל ותשתה לשיעורים כי הוא ספק.

ובשו"ת אור לציון ח"ד פרק יד תשובה ג' כתב כדברי האחרונים הנ"ל שלכתחילה תאכל פחות פחות מכשיעור, ומ"מ המיקל להאכילה כדרכה רשאי, ויע"ש מש"כ שאין להקל ב' קולות גם למנות מעת לעת וגם להאכילה כדרכה ע"ש, ויל"ע בדבריו הנ"ל דאכתי אין זה סתירה, דבמעת למעת מקילין

נראה שאף לבני אשכנז יש להחמיר שתאכל ותשתה לשיעורים.

ואודות מה איזה רב אחד פירסם ע"פ רופא שיולדת אף בתוך שלושה ימים שמותרת לאכול ולשתות כרגיל, די לה לשתות 3 ליטר נוזלים, ואינה צריכה אכילה. תשובה: הדברים אינם נכונים כלל וכלל, וכמו שכתב בשו"ע סי' תרי"ז ס"א "יולדת תוך שלושה ימים לא תתענה כלל, משלשה עד שבעה, אם אמרה צריכה אני מאכילין אותה מכאן ואילך הרי היא ככל אדם". ובמשנ"ב שם סק"א כתב שדברי השו"ע איירי במקרה שהרופא אומר שאינה צריכה שתיה לשיעורים, ובזמנינו הרופאים אומרים שצריכה גם אכילה, ויש בזה יתובי דעתא לאחר הלידה, ובפרט בנשים שבזמנינו שחלשות לאחר הלידה, ובודאי שאסור להורות כן באופן כוללני. וכן כתב לי ד"ר אוריאל ליונגר שבודאי שצריכות גם אוכל, וכן שמעתי להורות לדינא ממו"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, וכן ששאלתי כן להגאון רבי יוסף משדי שליט"א ששמע מד"ר רוטשילד שגם יולדת צריכה לאכול, ושוב שראה את הדברים הנ"ל הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א רב העיר בת ים ובמח"ס משפט הכתובה וש"א"ס, שאלני מדוע צריך לפרסם שיולדת חייבת גם באכילה, הרי הוא היפך דברי השו"ע, ואמרתי לו שאיזה אחד שגדולי ישראל יצאו נגדו, ויש טועים בו פירסם, שדי ליולדת רק בשתיה ולא באכילה, וכן שמעתי להורות לדינא ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א, ואמר לי שכן כתב הגר"י רצבאי שיולדת די לה רק בשתיה, אבל בודאי שלהלכה לא מורים כן, ויולדת צריכה גם אכילה וגם שתיה.

תבנא לדינא: יולדת בתוך שלושה או בתוך שבעה, מותר לה גם לאכול וגם לשתות. (כמבואר בשו"ע שם "לא תתענה כלל" וכן הסכמת כל הפוסקים).

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ולכן ההוראה מן הסתם שתאכל כהרגלה. עכת"ד, ומ"מ סיים שם שבמציאות בשעות הראשונות של הלילה אי"צ אכילה ושתיה כלל אם הכינה את עצמה לפני הצום, [ולכן כתב שם שאם ילדה בז' תשרי בערב דינה כמשלשה ועד שבעה].

ואמנם אכתי יל"ע בזה אם יש בזה סכנה, אם לא משום יתובי דעתא ומח' האחרונים, וכמו שנ"ל מדברי השו"ע שכתב ביולדת ללא תתענה כלל, ואילו בשאר חולים לא כתב כן. וכמו שנראה בב"י סי' תרי"ז ס"ד שרק לגבי שאר מעוברת ושאר חולים כתב לדון אם תאכל ותשתה לשיעורים, משא"כ לגבי יולדת וכמו שכתב הטור, וכתב שם עוד בזה"ל: וכן כתבו הרא"ש (סי' י) והר"ן (א. ד"ה ולענין) בפרק בתרא דיומא בשם הרמב"ם (תוה"א שער הסכנה ד"ה בפרק מפנין). עכ"ל.

וכ"ש ביום הראשון ללידה או לאחר הלידה שיש מקום להתיר בזה, ולומר שהרי היא בכלל צריכה אני, וכן כתב לי הגר"י משדי שליט"א, שמן הדין אי"צ שיעורים וכיון שהוא מח' הפוסקים, ובפרט ביום הראשון.

תבנא לדינא: יולדת בתוך שלושה ימים ללידה כגון שילדה מח' תשרי ואילך, אינה צמה, (שו"ע סי' תרי"ז ס"ד). ומעיקר הדין אוכלת ושותה כרגיל. **ורבים מבני ספרד ומבני אשכנז** מחמירים שאם יכולה לאכול ולשתות לשיעורים, תאכל ותשתה לשיעורים. וכיון שהוא ספק דאורייתא, תאכל ותשתה לשיעורים, כל עשר דקות, אם נמצאת ביתובי דעתא, כל שלא אמרה צריכה אני, אבל אם מרגישה צורך לאכול ולשתות כרגיל תאכל ותשתה כרגיל. ובזמנינו הרופאים אומרים שיש צורך באכילה ושתיה כרגיל. ולכן בדרך כלל צריכה לאכול ולשתות כרגיל. [ובשתיה טוב שתשהה בין לגימה ללגימה כעשר שניות]. וכ"ש בכמה שעות לאחר הלידה, משום יתובי דעתא, אף אם לא אומרת כלום, נראה שיכולה לאכול ולשתות כרגיל. ומ"מ לאחר ג' ימים בתוך המעת לעת

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קלא. שימוש בבושם ודאודורנט
ביום כיפור

איסור סיכה שלא תענוג

בטור סי' תרי"ד כתב שסיכה אסורה, אף אם לא לתענוג, אלא רק להעביר את הזוהמא אסור, וכתב בב"י שסיכה גם שאינה לתענוג אסורה ושכן כתב הר"ן במ הירושלמי, שכן הרמב"ם בפרק ג' מהל' שביתת עשור הלכה ט' וז"ל: אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג, ואם היה חולה אף על פי שאין בו סכנה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש. עכ"ל. וכן פסק לדינא בשו"ע סי' תרי"ד ס"א שסיכה אף שהיא להעביר את הזוהמא אסורה.

ואולם בהלכות תשעה באב כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' תענית ה"י שבתשעה באב אסור רק סיכה של תענוג, ובלחם משנה כתב שיש חילוק בין תשעה באב שהוא מנהגי אבילות לבין יו"כ שהוא דין של עינוי.

ובמג"א סי' תרי"ד סק"א כתב להקשות מאי שנא סיכה שאסר בשו"ע אף סיכה שאינה לשם תענוג מרחיצה שקימ"ל בסי' תרי"ג ס"א שמותרת רחיצה להעביר את הלכלוך, וכתב ליישב במג"א שסיכה הוי תענוג טפי, וגם כשאינו מתכוין לשם תענוג הרי נמצא שנהנה מסיכה זו משא"כ רחיצה אם אינו עושה כן לשם תענוג אין לה עונג ממנה.

אבל בט"ז סי' תרי"ג שם כתב ששאיין לחלק בין רחיצה לסיכה, ומה שאסר השו"ע סיכה אפילו שאינה לשם תענוג, ה"ה רחיצה שלא לשם תענוג אסורה, ומה שהשתיר השו"ע רחיצה היינו דוקא להעביר את הלכלוך, אבל בשביל להעביר את הזוהמא גם רחיצה אסורה כמו סיכה.

ומבואר שלדעת המג"א אסור סיכה אף שאינה לשם תענוג כיון שסו"ס מתענג ממנה, אבל אם לא יתענג ממנה אין איסור, אבל לדעת הט"ז סיכה אסורה גם כשאין בה תענוג, כמו שרחיצה אסורה גם שלא לשם תענוג.

ובמשנ"ב סי' תרי"ג סק"ב ובשער הציון שם סק"ב כתב שיש להחמיר גם ברחיצה שלא לשם תענוג.

ולכן גם אדם שהזיע הרבה ביו"כ לא יתרחץ, וכן כתב בכנה"ג הגה"ט בראש הסימן ובשולחן גבוה סק"ה ובמועד לכל חי סי' י"ח ס"י ובכסא אליהו סק"א.

ולפי"ז אף אם דוארנט וכדו' אין דינו כסיכה, ומ"מ הרי דינו כרחיצה וא"כ אין להקל להשים אותו אף לאעבורי ריחא.

האם איסור סיכה הוא דוקא בשמן

נחלקו הראשונים האם איסור סיכה הוא דוקא בשמן או גם בבושם וכדו'

ובתוס' בנדה דף לב ע"א הביאו דעת רבינו תנן שהדין של סיכה כשתיה נאמר רק בשמן ולכן מותר לסוך בחלב, ואולם דעת התוס' ביומא דף עז ע"א שהדין סיכה כשתיה נאמר בכל דבר ולא רק בשמן.

ובב"י יו"ד סי' קי"ז כתב בשם האורחות חיים שסיכה כשתיה הוא גם בחלב, ואילו בסי' קכג כתב בשם הרשב"א שלא מצינו כשתיה אלא בשמן, וכן הקשה בט"ז יו"ד סי' קי"ז סק"י, והארכנו בזה בשערי יוסף הלכות פסח וכשרות התרופות וסבונים לפסח.

ובביה"ל סי' שכ"ו ס"י ד"ה בשאר כתב להוכיח ממה שהעולם נהגו לרחוק בסבון מוצק שעשוי מחלב, אע"פ שעשוי מדבר איסור.

וכתב שם בביה"ל שאי אפשר להוכיח בזה לדין סיכה ביום הכיפורים משום שאפשר שהעולם סמכו על דעת התוסק שדין סיכה

שיטות המתירות שימוש בבושם

כתב במקראי קודש שם בשם הגר"מ אליהו זצ"ל שהתיר לשהתמש בבושם, ושכן כתב לו הגר"ח ק. וכן כתב בילקו"י שבת כרך ד' עמ' עט שאפשר להקל ביו"כ לתת מי בושם על הפנים או על הידיים.

אך למעשה ההוראה המקובלת להחמיר בזה.

ומצינו שנה' הפוסקים לגבי תשעה באב שדעת

האג"מ הובא בספר שמעתתא דמשה עמ' תלג שחשיב כסיכה, וכן הו"ד הגרשז"א בספר ועלהו לא יבול עמ' רא ורב, ואולם בהליכות שלמה עמ' תכב בהערה מס' 56 הו"ד הגרשז"א, שלהשתמש בבושם העשוי להעביר ריח רע מותר, דאין זה נחשב כסיכה ואפילו בת"ב עצמו אם יש צורך גמור שרי, וכתבו שם שנראה מדברי הגרשז"א שאין ההיתר משום שהרי זה להעביר את הזוהמא שכתבו הפוסקים שמותר וכמו שנראה מהביה"ל, אלא משום שאין זה מעשה סיכה כלל, ולפי"ז אף ביום כיפור יהיה שרי בכה"ג. יעו"ש. והגאון רבי יוסף שוב שליט"א כתב והו"ד בקובץ אליבא דהלכתא חלק צז עמ' נג, כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמותר לסוך דאודורנט שעשוי למנוע ריח רע במקומות הזיעה בתשעת הימים, ומבואר דבת"ב יש להחמיר, ויש לעיין ממה שהובא דברי הגרי"ש"א בקו"נ הל' בין המצרים להגא"צ ישראלזון שליט"א עמ' 9 יעו"ש, וכן כתב להחמיר בספר הליכות מועד אלול וימים נוראים עמ' רנח שהוא חשיב כסיכה יעו"ש. וכן הגר"ב חותה שליט"א בספר כי בא מועד עמ' קא כתב להחמיר וציין שם בהערה שכן כתב בקיצור הל' המועדים עמ' קי, וכן כתב להחמיר הגאון רבי יו"ט זינגר שליט"א בספר מעדני יו"ט חלק ה' עמ' תרכט שבת"ב אסור, ושכן כתב בספר נטעי גבריא סוף פרק מב בשם האג"מ והדברי יציב זצ"ל עכ"ד,

דעות הפוסקים שביו"כ אסור לשים

דאודורנט

בספר ליקוטי תשובות אבני ישפה שיו"ל ע"י מכון גם אני אודך הו"ד בעל האבני

כשתיה נאמר רק ביום הכיפורים וביו"כ אין חילוק בין שמן לשאר דברים,

אבל הביא שם הביה"ל שדעת הגר"א שאסור להשתמש בסבון מוצק שעשוי מחלב משום שסיכה כשתיה. וכתב שלמעשה ראוי שלא להשתמש מסבון מחלב.

ומ"מ מבואר לגבי סיכה ביו"כ שיש לאסור כל סיכה ולא רק דוקא בסיכה בשמן.

סיכת הכהנים במי ורדים

ומצינו בשו"ת קול אליהו סימן לט שכתב שאסור לכהנים לרחוץ בשעת עלייתן לדוכן ביו"כ במי ורדים לחוש למ"ד שסיכה שייך בכל דבר.

אבל החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' עד אות נו כתב שלא שייך סיכה במי ורדים שהם מים שמוגדרים כמים ממש ורחיצה היא שהותרה לצורך נשיאת כפים ואין בזה איסור סיכה ע"ש.

נראה מדברי החיד"א שרק דבר שנתפס בגוף מוגדר כסיכה.

וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון ח"ד פרק יב תשובה ט' שאסור לשים בושם על גופו ביו"כ משום איסור סיכה אבל מותר להשתמש בסבון נוזלי לרחוץ את הידים מלכלוך כיון שהוא יורד ואין בו משום סיכה

וכן הו"ד הגרי"ש"א בספר אשרי האיש ח"ג פרק עא והגר"נ"ק בלקט הלכות לימים נוראים עמ' 44 וכן הו"ד הגר"ש משאש זצ"ל במקראי קודש יו"כ עמ' שכח.

שימוש במשחות ביו"כ במקום רפואה

וכל המשחות ודאי שאסור משום ממרח וכדמצינו בשבת, ומ"מ במקום רפואה מותר למרוח משחה שנספגת וכדברי המג"א וכמו שהתיר בחזו"ע שבת ח"ג במקום צורך, וכנתבאר בהלכות רפואה בשבת.

שערי האם צריך להסתכל על פסולי חסר בזכויות מגדלת יוסף

וכן השיב לי לדינא מרן רבי יצחק זילברשטיין שליט"א.

וכן כתב לי לדינא הגר"ש ללוש שליט"א בזה"ל: נראה שבמקום צורך כהאי, המיקל י"ל ע"מ שיסמוך, עפ"ד הרב מאמר מרדכי סי' תריד סק"א, שדוקא בזיעה שחולפת בדרך אחרת אסור, ע"ש. וכ"ש בנ"ד שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה דהיינו לא תסור, והרי סיכה להעביר הזוהמה נראה שאינה אלא מדרבנן, עי' בילקו"י ימ"נ סי' תריד בהערה. עכ"ד. וכן השיב לי לדינא הגאון רבי יוסף משדי שליט"א.

קלב. האם צריך להסתכל על פסולי חסר בזכויות מגדלת

בס"ד, חוה"מ סוכות ה'תשפ"ה

לכבוד רב אחאי גאון רבי אליהו פורת שליט"א, אודות מש"כ בגליון מאלפי זהב אם צריך להסתכל על האתרוג בזכויות מגדלת, יש מחלקים בזה בין פסולי חסר לבין פסולי שינוי מראה.

לגבי שינוי מראה מצינו בשו"ת המבי"ט (ח"ג סימן מט) כתב שמראות שאינן ניכרות לא נקרא אפילו מראה, וז"ל: לא נקרא כל שהוא, אלא כשנראה לכל אדם, אבל באתרוגים שלנו שרוב אלו שאנו קוראים להם חזזית אינם נראים לעין מחמת דקותם וצריך להסתכל בהם הרבה כדי שיהא נרגש בראייה, שסתם אדם רואה את האתרוג כולו הדר ואדם אחר שראיתו יותר זכה רואהו אין זה נראה כל שהוא עכ"ל, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן קיא), והו"ד בדע"ת (סי' תרמ"ח סקי"ג), וכן הסכמת הפוסקים להלכה כמו שכתב בשו"ת המבי"ט, וכ"כ במג"א (שם סקי"ח) שדוקא כשנראה להדיא לרוב בני אדם, וכ"כ (שם סקט"ז) והוא שיהיו נראים לעין כשאוחזו בידו, וכ"כ באליה רבה (שם סקכ"ד), וכ"כ בפרי מגדים (א"א שם סקי"ח), וכ"כ בשו"ע הרב (שם סכ"ב), וכ"כ בחיי אדם (כלל קנא אות יב) וכ"כ בביכור"י (שם סקל"ה), ובשערי תשובה

ישפה זצ"ל וכיון שאין לרחוץ ואין לסוך ביום כפור, אז גם אין להניח על גופו דאודרנט, עכ"ל. וכן הובא תשובת הגר"א נבנצל שליט"א שנראה שיש להחמיר בזה, וכן כתב בפסק"ת אות א' יעו"ש. וכן כתב בנטעי גבריאל יום כיפור פרק מו ס"ב.

וכן בספר אשרי האיש הל' יו"כ מהדורת תשפ"ג שכתב בזה ידידי הגאון רבי אושרי אזלואי שליט"א עמ' כז, שלכאורה יש לדון בזה שבשו"ע סימן תרי"ד ס"א כתב לאסור סיכה אף להעביר את הזוהמה וכתב שיש שרצו להקל בזה משום שאינו בגדר סיכה ורחיצה כלל ושכן נראה בחזו"ע ד' תעניות עמ' רצה בביאורים שאינו בגדר סיכה, אבל כתב שם שראה לכמה פוסקים שיש לאסור, וציין עוד בזה למש"כ בשו"ת מעיין אומר ח"ג עמ' רמח מש"כ בשם הגרע"י בנידון הנ"ל ויעו"ש שם שנראה מדבריו שיש להחמיר בזה וכדי להחמיר בהנ"ל יש להתזי בערב יו"כ ספרי דוארונט כדי להמנע מהמח' הנ"ל. ואמנם יש להעיר בדבריו שהרי בשו"ת מעין אומר נשאל שם הגרע"י בזה"ל: שאלה, אדם שיש לו ריח זיעה האם מותר לו ביו"כ לשים דוארונט, תשובה: מותר, עכ"ל, וכתב שם בהערה שטעם הגרע"י שמותר בזה שהרי דינו כאחד שהתלכלך בטיט או בצואה שמותר לו לרחוץ את עמו במים מטעם שלא נאסר אלא רחיצה של תענוג עכ"ד, וא"כ נראה דלמעשה אם יש לו זיעה יש להקל בזה.

דעות הפוסקים שביו"כ מותר לשים דאודרנט

ואמנם הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר רשומי אהרן (ח"ב או"ח סי' תרי"ד אות א') כשיש צורך לשים baby powder ביו"כ הדבר מותר דאינו בגדר סיכה עכ"ד.

ואולם שוב שאלתי בזה להגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי ושאלתי האם ע"פ הביה"ל הנ"ל יש להקל לשים דוארונט ביו"כ היכא שהוא כבר מזיע וכתב לי בזה"ל: מותר באופן דאין ממרח עכ"ד,

שערי האם צריך להסתכל על פסולי חסר בזכויות מגדלת יוסף

להסתכל בזכויות מגדלת. עכ"ד. אך מה שרבים מחפשים בזכויות מגדלת היטב לראות אולי אם יש מום אינו חיוב מדינאי, ורק יש מהדרין בזה שלא יהיה בו מום בכלל, וכמו שהו"ד הגר"ח מבריסק בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן קפא אות ג'.

ואמנם יש לעיין מדוע מהני מה שלא מסתכלים בזכויות מגדלת, הרי סו"ס פסול חסר הוא משום לקיחה תמה והרי אכתי יש כאן לקיחה תמה, וכמבואר בתוס' בסוכה דף כט ע"ב ובדף לד ע"ב שמלוקחתם דרשין לקיחה תמה למיעוטי חסר וכמבואר ברש"י דף לו ע"ב.

ולמעשה מצינו בפמ"ג ס' תרמ"ח א"א סק"ח שגם פסולי חסר יש להקל בזה, וז"ל: ומיהו ניקב נקב דק שאין נראה להדיא י"ל כשר, עיין רש"י [סוכה] ל"ה ב' [ד"ה] ובחוטמו כו' [וד"ה אפילו]. עכ"ל. ומבואר שאף בנקב שיפסולו מצד חסר, מ"מ אין בו פסול של לקיחה תמה, וע"ע בשו"ת שואל ומשיב ח"א סי' קלא מש"כ בדברי הפמ"ג.

מדברי המבי"ט ועוד נראה דכל מה שלא צריך להסתכל בזכויות מגדלת הוא רק בפסול חזזית, ולא בפסול חסר, וכן מצינו להדיא בדרוש וחידוש של הרע"א וז"ל: באמת המבי"ט כתב כן מסברא דכיון דפסול מחמת הדר אם אינו ניכר לעין כשאוחזו בידו, אלא על ידי שימת עין בדיוק לא נפיק מכלל הדר, אבל נחלקה התיזת דמטעם חסר הוא יש לומר כל שנחלקה ממש, ונראה בשימת עין בדיוק פסול דלא מיקרי תמה. עכ"ל. וע"ע ברע"א בכתבים דף פח ע"ב.

ויש לדון שיש להכשיר משום ספק חסר שכשר משום ספק ספיקא, ואף אין צריך בירור כמבואר ברמ"א יו"ד סימן קי סעיף ט' וז"ל: אבל אם היו שני ספיקות אם היה כאן איסור כלל וכו' מתירין ספק ספיקא בכל מקום אפילו בחזקת איסור דאורייתא, וגופו של איסור, ואפילו היה לו חזקת איסור כגון עוף שבחזקת איסור עומד ונשבר או נשמט גפו ספק מחיים או לאחר השחיטה, ואם תמצא לומר מחיים שמא לא

(שם סק"ה), וכן כתב במשנ"ב (שם סקמ"ו) ובשער הציון (שם סקמ"ט), וכ"כ בערוך השולחן (שם סקל"ד), ובכה"ח (שם ס"ק פג), וכ"כ בספר שערים המצויינים בהלכה (סימן קלו אות ג), וכן הו"ד הגרשז"א בספר שלמי שמחה (עמ' קלד), וכ"כ בחזו"ע (סוכות עמ' ער) שאם אין נראה נקב האתרוג אלא ע"י זכויות מגדלת האתרוג כשר ולכן אין צורך לבדוק את האתרוג ע"י זכויות מגדלת אם יש בו נקב שכל נקב שאינו נראה לעין רגילה אינו פוסל, ע"ש. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק לב תשובה ג'), וכ"כ בילקו"י (ד' מינים סימן תרמ"ח), וכן כתב בספר קובץ הלכות (סוכות עמ' שיז) ושאי"צ להשתמש בזכויות מגדלת.

ואמנם בחזו"א סימן קמז אות ה' כתב בכוונת המבי"ט שאם גם שמסתכלים עליו מקרוב צריך התבוננות אינו פוסל, אבל אם מקרוב נראה בהסתכלות רגילה ללא התבוננות, ומרחוק אינו נראה אלא ע"י התבוננות הרי זה פוסל.

ומ"מ דברי החזו"א תמוהים שהרי המבי"ט כתב שאי"צ להסתכל מקרוב, וכן כתב לתמוה בספר כשרות ארבעת המינים עמ' קצה ע"ד החזו"א הנ"ל, ובשו"ת קנה בושם ח"ב סימן ל', ובילקו"י ד' מינים עמ' שמח.

ובספר תורת ד' מינים סימן כג הערה כב כתב בשם הגריש"א בביאור דברי החזו"א שג"כ מודה שבודקים את התארוג ממרחק כשאוחזו בידו.

וכדברי החזו"א כע"ז כתב בספר ארבעת המינים למהדרין (עמ' קמב) שאם רואה איזה סימן ואינו יכול להבחין מהו צריך להסתכל בזכויות מגדלת לראות אם הוא חסר ואם נמצא שהוא חסר הרי הוא פסול יעו"ש, וכן נראה ממש"כ בפסקי תשובות סימן תרמ"ח אות יד. וכע"ז כתב הגרע"פ בספר אזמרה לשמן מועדים בהל' ד' מינים שההסתכלות בזכויות מגדלת אינה חובה, אך ישנם פסולים ששמים לב רק ע"י זכויות מגדלת, אבל החיסרון עצמו נראה לעין אף בלא זכויות מגדלת, ולכן יש חיוב

שערי האם צריך להסתכל על פסולי חסר בזכויות מגדלת יוסף

מגדלת או שאר מכשירים ולבדוק אם יש תולעים.

ובילקו"י ד' מינים עמ' שכב שאי"צ לבדוק את האתרוג ע"י זכויות מגדלת אם יש בו נקב שכל נקב שאינו נראה לעין רגילה אינו פוסל ע"ש, וכן כתב בספר ארבעת המינים למהדרין עמ' קמב בשם הגאון רבי יהודה עדס שליט"א שהתורה נתנה את עיניה לפי ראות עיני בני אדם ע"ש. ובספר ארבעת המינים למהדרין עמ' רפז בשם הגר"י שפירא שיש להתיר בזה. ובשו"ת שאל בני ח"ב עמ' תשפא שהשיב הגר"מ שטרן שליט"א שאי"צ להסתכל בזכויות מגדלת לראות חסר כיון שכל דיני התורה ניתנו לפי ראות עין הטבעי, וכן כתב בשו"ת מקדש ישראל סוכות סימן תלז ובשו"ת מחזה אליהו סימן צא בשם הגאון רבי שמחה זעליז מבריסק זצ"ל זצ"ל שאתרוג שרואים ע"י זכויות מגדלת שהוא חסר כשר ע"ש. וכן כתב בספר ולא שבט לוי בלבד עמ' רש שהגר"ש וואזנר זצ"ל לא הניח שיסתכלו באתרוג עם זכויות מגדלת רק לפי מה שרואים בעין, ע"ש, ובשו"ת מים חיים או"ח סי' רנט שאתרוג שנבדק ולא ראו בו שום דופי אבל ע"י זכויות מגדלת רואים בו נקבים וכן חסרונות, שאינו חסרון ע"ש.

וכן כתב בספר תורת ד' מינים סימן כג הערה כו בשם הגריש"א שאם נראה מראה פסול וע"י זכויות מגדלת מוכח שהוא מראה כשר והאתרוג פסול כיון שהזכויות מגדלת אינה יכולה לקבוע שום הלכה בין לקולא ובין לחומרא ע"ש.

ומ"מ כתב בספר בית דוד הלכות ארבעת המינים עמ' תסח שאם רואה נקודה שמסתפק בה מה היא ולאחר התבוננות דרך זכויות מגדלת מתברר שהוא חסר, יש לפסול את האתרוג כיון שרואה את החסרון גם בלא הזכויות מגדלת אלא שהזכויות מגדלת רק מבררת את הספק, ושכן הורה הגריש"א, והגרשז"א והגר"ב צ"א אבא שאול זצ"ל ועוד פוסקים, וציין שם שדין זה שדיני התורה נקבעים לפי הראיה הרגילה היינו אדם שראיתו

ניקבה הריאה יש להתיר מכח ספק ספיקא, אע"פ שיש לברר ע"י בדיקת הריאה אין לחוש עכ"ל. ועי' בש"ך שם.

ואמנם יל"ע שהרי בכל דיני התורה אין מסתכלים בזכויות מגדלת, וא"כ מדוע בשביל ראיית חסר צריך להסתכל בזכויות מגדלת.

ועי' בביכורי יעקב סי' תרמ"ה סקט"ו שכתב לגבי פסול חסר "ובקל יכול להכיר". ונראה מדבריו דרך חסרון שניכר לעין הרי זה חסרון שפוסל, אבל אין צריך להסתכל בזכויות מגדלת.

וכן הו"ד החזו"א בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' קפא שאף בפסול חסר אין צריך להסתכל בזכויות מגדלת, ואמנם ראה מש"כ בספר מועדים וזמנים ח"ב סי' קכד שמעיקר הדין אינו חסרון, ומ"מ כתב שם להחמיר בזה, וע"ע בדרך אמונה משמיטה ויובל פ"ד ס"א ובביה"ל ד"ה בין.

ובספר מעדני שלמה עמ' ריב הו"ד הגרשז"א זצ"ל שאם נראית איזו נקודה באתרוג ומפני קטנותה של הנקודה אינה נראית חסר בעין רגילה אבל ע"י זכויות מגדלת מבחינים שהיא חסר אין להתחשב בזה כלל והרי הוא אתרוג כשר ומהודר והסברא בזה כיון שאם האדם יסתכל באתרוג דרך זכויות חזקה מאוד יהא נראה שהוא מלא חסרונות קטנים וכולו מכוער ובע"כ שאין בזה חסרון ע"ש. ובהליכות שלמה פ"י סק"ד לגבי חסר באתרוג, וכן הו"ד הגרשז"א בספר שלמי מועד עמ' קלד, וכן כתב בשו"ת מים חיים או"ח סי' רנט ע"ש, וכן כתב לדינא בחזו"ע סוכות עמ' רעא, ובספר כשרות ד' המינים עמ' קצד, וע"ע בשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ת בהשמטות לסי' נג, ובשו"ת דובב מישרים ח"א סימן א', ובשו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סימן כא אות ז', ובשו"ת יחו"ד ח"ו סי' מז. לגבי כמה מדיני התורה אם צריך להסתכל בזכויות מגדלת, וראה מש"כ בשערי יוסף הלכות תולעים לגבי החיוב להסתכל בזכויות

בריאה ולא בחלושי עין וכתבאר כע"ז במשנ"ב
סי' תע"ג סקמ"ב.

וכן הו"ד הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי
העמודים מס' לו עמ' קלז, כתב שלדינא
לגבי חסר אם נראה שיש איזה כתם ועל ידי
זכוכית מגדלת נראה שזה חסר יתכן שזה נחשב
לחסר, אבל אם גם בזכוכית מגדלת רגילה אינו
נראה אלא ע"י מכשיר כזה הנקרא
"דרמטוסקופ" נקרא שלם, ואין בו חסרון של
חסר. עכת"ד. וכע"ז כתב מו"ר הגר"ע פריד
שליט"א בספר אזמרה לשמך על המועדים.
ובספר הורני חוקיך סוכות ארבעת המינים עמ'
שנז כתב שיש מקום להחמיר בזה אף אם רואים
בזכוכית מגדלת כיון שיש שאין בקיאים בבדיקה
והמנוסים בארבעת המינים ישר יראו שיש כאן
חסר. ע"ש עוד מש"כ בכ"ז.

וגדר הדברים שכתב במשנ"ב שאוחזו לעין, יש
שכתבו שהוא כמו שכתב במשנ"ב סי' לו
סק"י לגבי כתיבת סת"ם שהוא כדרך שקורא בו
בקריאת התורה, וה"ה כמו שאדם לוקח את הד'
מינים, ואמנם מדברי המג"א והמשנ"ב נראה
דגדר הדין הכא שונה, ואינו כפי שמחזיקו בשעת
לקיחת אלא שנראה לעין שמחזיק את האתרוג.
וכן בספר ד' המינים למהדרין עמ' קצג הו"ד
הגריש"א שצריך לבדוק את האתרוג במרחק
כמו בשעה שמברך עליו שהו לפחות 30 ס"מ
מהעין ע"ש.

ושו"ר שכן כתב בשו"ת עמק התשובה ח"א ס'
צ"ז שאם אוחז בידו את האתרוג כנגד
החזה מה שנראה בהשקפה ראשונה נקרא
חזזית ולא זולת זה ע"ש, וכן כתב בקובץ מבית
לוי תשנ"ז עמ' כא בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל, וכן
הו"ד הגריש"א וכנ"ל, וראה עוד בילקו"י עמ'
שמז. ואילך.

תבנא לדינא: בין בפסולי מראה, (שו"ת המבי"ט
ח"ג סי' מט, ומשנ"ב סקמ"ו ועוד) ובין
בפסולי חסר, (פמ"ג סי' תרמ"ח א"א סקי"ח) אין
חיוב להסתכל בזכוכית מגדלת, כדי לראות אם
יש באתרוג שינוי מראה. אך הרבה פעמים אם

לא יודעים לבדוק את האתרוג [כהמון העם שלא
בקיאים במראות אתרוג] צריך לבדוק את
האתרוג היטב, וכן אם רואים איזה סימן ואי
אפשר להבחין מהו צריך לראות אם הוא חסר או
שינוי מראה. (עי' רע"א דרוש וחידוש, וחזו"א סי'
קמ"ז ה', ובשו"ת תו"ה ח"ג סי' קפז בשם החזו"א,
ובמעדני שלמה עמ' ריב בשם הגרשז"א).

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קלג. סוכה בפרגולה

בס"ד, י"ג תשרי ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון הגדול רבי יעקב אהרן סקוצילס
שליט"א במח"ס אהל יעקב, ומגדולי
מורי ההוראה בעיר הקודש ירושלים תובב"א
ובארצות הברית, וראש כולל להוראה, אשר
פסקיו וספריו נפצו בכל העולם ההלכה, וכל
עולם ההלכה לאורו יסעו וע"פ ספריו יחנו
ומשתמשים בספריו יומם ולילה, אשר מעוטרים
בפסקי גדולי ההוראה שליט"א וזצוק"ל.

אודות השאלה האם יש מקום להתיר לסכך
מעל גבי פרגולה שמחוברת במסמרים,
והאם יש צורך להחמיר לפרק את כל הסוכה
מהמסמרים, כדי להכשירה לסוכות, או שאפשר
להתיר בזה מעיקר הדין.

**פרוגלות שצריך להוסיף עליהם סכך –
פרגולת מעמיד**

פרגולת מעמיד – שהפרגולה היא רק מעמיד
עבור דבר אחר, קרשי הפרגולה
עשויים ארוכים רוחב, ויש רביעועים גדולים עם
חורים גדולים של מטר על מטר, עד 10 ס"מ,
ולפני סוכות מניחים עליו סכך. הסוכה כשרה
לסיכוך, ואין בזה חשש "מעמיד דמעמיד" אף
לדעת החזו"א. (עי' שו"ע סי' תרכ"ו ס"ג ובמג"א
שם סק"ו, ובחוט שני סוכות עמ' ריא).

הנידונים בפרגולת הצללה

א [מדין שעשאה לאוצר או לצניעות או לדירה מצד הדין שאם הפרגולה משמשת לדירה או לאוצר או לצניעות הסוכה פסולה וכמו שכתב בר"ן בסוכה דף ד' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה שתי סוכות ובמשנ"ב סי' תרל"ה סק"א, ואם עשאה לצניעות צריך להוסיף סכך כשר. או להגביה אאת את הסכך לשם צל כמבואר במשנ"ב סי' תרל"ו סק"ח.

ומ"מ כתב בבית"ל סי' תרל"ה ד"ה כגון שסוכה שעושה לדור בה רק בימות החמה בלבד אינה נחשבת עשויה לדירה אלא א"כ דר שם כל ימות השנה גם בימות הגשמים, ולכן פרגולה שנעשית לדירה רק לימות החמה אינה פסולה, ולכן בזמנינו במקום הפרגולה, שאין משתמשים תדיר לאכילה ולשתיה אין בזה חיסרון.

ב [מדין סוכה ישנה

בשו"ע סימן תרל"ו ס"א שסוכה ישנה כשרה ובלבד שיחדש בה דברף ואפילו בטפח על טפח סגי אם הוא מקם אחר ואם החידוש על פני כולה אפילו כל דהוא, ואם עשאה לשם החג אפילו מתחת השנה כשרה בלא חידוש, וכן כתב שם במשנ"ב סק"ז לגבי סוכה שעומדת משנה לשנה שצריך לחדש בה דבר, ואולם בעורך השולחן ס"א כתב שסוכה שעומדת משנה לשנה אין צריך לחדש בה דבר אף שעומדת משנה לשנה כיון שבתחילת עשייתה היתה לשם חג.

והנה בגדר החידוש מבואר שם במשנ"ב סק"ד שהחידוש הוא לכתחילה ולמצוה בעלמא, אבל אינו לעיכובא, אבל בכף החיים אות ו' כתב שם שאם לא חידש בה דבר ואין לו אפשרות לקיים מצות סוכה בסוכה אחר יש לאכול בלא ברכה כדברי הא"ר דס"ל דכברי הב"י שהחידוש הוא לעיכובא ושכן דעת הבית שואבה בשם הגאונים שללא חידוש הסוכה הוי לעיכובא, ושכן כתב בבית שואבה בשם הגאונים שללא חידוש הסוכה פסולה, ומ"מ בחזו"ע עמ' סג כתב לדינא כדברי המג"א והנהר שלום ועוד שאם לא חידש בה דבר הסוכה כשרה וכמו שכתב הגר"ח בן עטר בראשון לציון עמ"ס סוכה

שו"ע סי' תרכ"ו ס"ג כתב "העושה סוכה למטה בבית, תחת הגג שהסירו הרעפים אע"פ שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים עליהם, כשרה". וכתב הב"ח שם שאפשר לסכך על גבי העצים הדקים שנשארו בתנאי שלא יהיה בניהם פחות מג' טפחים, דבלא זה נעשו כדף א' ואין הסכך הכשר רבה עליו ומבטלו ע"ש. אבל במג"א שם סק"ו כתב לחלוק ע"ד הב"ח וכתב דלא אמרינן לבוד לחומרא היכא שהסכך כשר ביניהם, ובהיא ראיה לזה מדברי הרשב"א הנ"ל שאסר רק בגלל שהנסרים תקועים במסמרות ומעשו כולם כנסר א' רחב ויש בזה משום גזירת תקרה, ומשמע שמשום לבוד לא נאסר. ולכן עד 10 ס"מ הסוכה כשרה, וכ"ש אם יש ביניהם מרווח מטר.

ומדין מעמיד דמעמיד, כתב בחוט שני סוכות עמ' ריא שהקורה שהעמידה שלא לשם צל כשירה להיות מעמיד, כי גזירת מעמיד נאמרה רק בדבר שאילו יסכך בו יפסול, וקורה זו אם יסכך בה לשם צל תהיה כשרה, וכתב שם שאף אם יש בקורה חריץ שמחזיק את הקרשים לא נחשב לבית קיבול שנפסול אותו מדין מקבל טומאה, כיון שדינו ככלי עץ העומד לנחת, ועוד שעשוי לשימוש במחובר לקרקע, ע"ש. וכן כתב הגרע"פ שליט"א בספר אזמרה לשמך שכיון שהוא מיועד להיות מונח כל הזמן ואינו מיועד לטלטול שהוא אמלא כינו מקבל טומאה וכמו שכתב בשו"ת אבני נזר חאו"ח סימן תעג לגבי קורות של סוכה שנחשבות ככלי העשוי לנחת ואפילו שיש בהם בית קיבול ע"ש, וכע"ז מבואר במקדש דוד סי' נד בשיטת הראב"ד ע"ש.

פרגולות שאין צריך להוסיף עליהם סכך – פרגולת הצללה

פרגולת הצללה – דהיינו שבגג הפרגולה יש קרשים דקים, ולפעמים הקרשים צמודים אחד לשני, ולפעמים יש רווחים ביניהם, אם יש רווחים ביניהם ואין הסוכה צילתה מרובה מחמתה יניח עליה סכך כשר, ודי בזה, אבל אם הסוכה מצילתה מרובה מחמתה צריך לחדש בה דבר, ויחדש בה דבר ע"י שירים חלק מהסכך, על פני כולה.

דף ט' ע"א שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דברי הירושלמי משום דס"ל דתלמודא דידין לא ס"ל כדברי הירושלמי יעו"ש ועיין עוד בשו"ת יחו"ד ח"ו סימן מא.

ובגדר החידוש בה דבר, שאפילו בטפח על טפח סגי אם הוא במקום אחד, וכמ"ש בשו"ע, ובמשנ"ב שם סק"ה מבואר שהיינו דבר חדש, ואם אינו מניח דבר חדש צריך להרים את כל הסכך, וכן הורה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזורא לשמך מס' 181 שסוכה ישנה שכאמור צריך לחדש בה דבר דהיינו וסכה ישנה יש להגביה את הסכך טפח על טפח במקום אחד 10 ס"מ על ס"מ או להגביה כל שהוא על פני אורכה או כל רוחבה, אבל סוכה שמשמט לדירה בשאר ימות השנה בכדי להכשירה לסוכה צריך להגביה את כל הסכך, ולהניחו לשם סוכה ואם לא הגביהו הסוכה פסולה מן התורה.

ג) מדין סוכה לשם צל

מבואר בגמ' בסוכה דף ח' ע"ב ובשו"ע סי' תרל"ה ס' "סוכה, אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, כשרה, והוא שתהיה עשויה לצל, כגון סוכת א"י, נשים, בהמה, כותיים, רועים, קייצים, בורגנין, שומרי שדות, אבל סוכה שנעשית מאליה, פסולה, לפי שלא נעשית לצל". ולפי"ז בסוכת פרגולה יש לדון אם יש בה פסול כיון שהמטרה היא לצניעות בעלמא, ויש בזה לכא' חילוק בין לבין אינם שומרי תורה ומצוות, שעשו את הפרגולה, לבין שומרי תורה ומצוות שעשו את הפרגולה לסוכות ומשתמשים בה כל השנה.

ד) מדין גזירת תקרה

משום גזירת תקרה, וקימ"ל לדינא שאסור לסכך את הסוכה בנסרים שרוחבן ארבעה טפחים, כמבואר בגמ' בסוכה דף יד ע"א ובשו"ע סימן תרכ"ט סעיף יח וז"ל: וכן אסור לסכך בנסרים שרוחבן ארבעה, אפילו הפכן על צידן שאין בהם ארבעה, ואם אין ברוחבן ארבע כשרים, אפילו הם משופים שדומים לכלים, ונהגו שלא לסכך בהם כלל עכ"ל. ויסוד הדברים ממש"כ הסמ"ק שנהגו שלא לסכך בנסרים כלל

שמה יבוא לסכך בהם בצורה שאין הגשמים יורדים דרכם.

ומשום גזירת תקרה שהנסרים מחוברים במסמרים יש לדון מחמת בארבעה נידונים

(א). האם יש בזה גזירת תקרה.

כתב בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רי"ג לגבי סכך שעושי מנסרים שתקוע במסמרות של ברזל ואין בהם ג' טפחים ומכסים אותם בסכך בסוכות והשיב בזה"ל: ואולי אסר מפני מה שאסר אחד מרבתי ז"ל, דכיון שהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בו משום גזירת תקרה, ויש שנחלקו עליו, ואתה הנח להן כיון שנהגו שאע"פ שאינן נביאים בני נביאים הם. עכ"ל. וכן כתב בשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' רט"ז וס"ל: "דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה, ויש בהם משום גזירת תקרה". והו"ד בב"י סי' תרכ"ט ס"ח, וכן כתב הרמ"א בדרכי משה שם.

ובשו"ת יביע אומר ח"י חאו"ח סו"ס מו האריך אם מותר לסכך בנסרים שאין מקבלים טומאה, והביא דברי הבית השואבה שמעיקר הדין יש להתיר, אך כיון שהמג"א החמיר לכן ראוי להחמיר, ובשולחן גבוה סי' תרכ"ט סקט"ו כתב להחמיר בזה, וכתב ע"ד ביביע אומר שהרשב"א מירי שאפשר לנסרים לעמוד בלי במסמרות ואין המסמרות אלא ליתר חיזוק ובכה"ג לא הוי כמעיד בדבר המקבל טומאה, ושכן הוא להדיא בדברי הב"ח, ע"ש.

ובחזו"ע סוכות עמ' כד האריך לגבי סכך לנצח, אם יש בו משום גזירת תקרה. ואמנם בילקו"י סוכה תש"פ עמ' תעד כתב שלמעשה יש להתיר וכיון שהרשב"א לא החליט לאסור, וכמו שכתב בחזו"ע סוכות עמ' כח לגבי סכך לנצח, ואמנם ידידי הגר"ש כהן שליט"א במח"ס עורי דוברה ושא"ס כתב לדחות דהתם החזו"ע התיר מחמת שמתקפל, ע"ע בשו"ת יחווה דעת חלק ז' סימן ק' שנשאל לגבי מרפסת שמקורה בנסרים ויש עמליה גג סכור שהשיב למעשה שיש

להחמיר כיון שאין אנו חוששים לכתחילה שלא להעמיד בדבר שאין מסככים בו ולכן יש להמנע מלהכשיר את הסוכה. וע"ע בשו"ת מעיין אומר חלק ג' פרק סימן ד' ובסימן לא.

(ב). האם יש בזה חסרון של דירת קבע.

בתוס' בסוכה דף ב' ע"א בד"ה כי, שאין לקבוע את הסכך במסמרים דסוכת דירת עראי בעינן ואם קובעים את הסכך במסמרים הוי דירת קבע, וכן דעת בר"ן והו"ד במג"א סי' תרכ"ז סק"ב שסוכה פסולה מן התורה אאף אם כיון בבנייתה לשם צל כיון שאינה דירה עראי אלא דירת קבע ע"ש, וכן כתב בשער הציון סימן תרל"ג סק"ו, וה"ה בסוכה פרגולה שהפרוגלה מחוברת במסמרים הסוכה פסולה, וכן כתב בשו"ת אבן ישראל חלק ט' סימן נב כתב שם הוא קבוע ובחזק ואי אפשר להוציאו הסוכה פסולה כי צריך שהסכך יהיה מטלטל.

ואולם מצינו בשו"ת האלף לך שלמה סי' שס"ו שכתב שדברי התוס' אינם אלא שקבע את הסכך במסמרים וגם אין הגשמים יורדים בתוך הסוכה אבל אם יורדים גשמים לתוכה כשרה ע"ש, וכן מבואר להדיא בהגהות מיימוניות פ"ה ה"ט מסוכה שהביא בשם ר"ת שם עשאה מעובה כדי להגן מהגשמים פסולה ע"ש, וכן כתב בב"י סי' תרכ"ט סי"ח בשם הסמ"ק, וכן כתב לדינא בשבט הלוי שם שיאן לספול אאת הסוכה אא"כ עי"ז אין הגשמים נכנסים לתוך הסוכה, שרק אז הוי כמין בית, ועוד כתב שם שאף לדעת האגודה אפשר שאין בדעתו לפסול אלא באופן שמונע את ירידת הגשמים לסוכה. ואמנם בשו"ע סי' תרל"א ס"ג כתב "מעובה כמין בית שיאן הכוכבים נראין מתוכה כשרה". ומבואר דלא חייש לר"ת, וכתב במג"א שכתב הלבוש והב"ח שפסקו כר"ת שאם אין הגשם יכול לרדת בתוכה פסולה ומשמע שהשו"ע לא חשש בזה, וכן כתב במרדכי ובברכ"י.

אבל בסי' תרכ"ט סעיף יח כתב השו"ע דברי הסמ"ק שנהגו שלא לסכך בקביעות בענין שלא יכול לרדת גשם,

וכתבו ליישב שמעיקר הדין השו"ע מיקל אך מ"מ כתב שהמנהג להחמיר, וכן כתב במשנ"ב שם סק"ו שהחרונים החמירו כר"ת אבל בדיעבד כשיא אפשר ליטול מקצת הסוכה יש לסמוך על המכשירים, ועי' בשער הציון שם. וכן כתב בחזו"ע סוכות עמ' לו בהערות, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"י סי' צג כתב שהכל תלוי אם הוא נראה כבית ויל"ע אם יש להחמיר בזה משום דאמרינן ספיקא דאורייתא לחומרא.

ובשבות יצחק ח"ג עמ' פא כתב שאם הפרגולה קבועה במסמרים תלוי במח' הפוסקים בדין סוכה קבועה וכיון שהמשנ"ב פסק שהסוכה פסולה הרי פסולה, ע"ש, וכן כתב לאסור בשו"ת דברי דוד ח"א סימן לז אות א'.

(ג). האם יש בזה משום מעמיד בדבר שאין גידולו מן הארץ.

וכנ"ל בסימן ב' שיש בזה מח' הפוסקים, אם במעמיד בעינן שיהיה לכל התנאים של גידולו מן הארץ. ולשיטות המתירים, הכא יש מקום להתיר כיון שהוא מחובר לקרקע ואין מקבל טומאה.

ומשום המעמיד, י"ל כיון שהקרשים של הפרגולה אינם מקבלים טומאה, והרי הם גדלים בארץ אין בהם את החסרון שנ"ל בסי' ב', ורק משום המסמרים, למעשה אפשר לסמוך על המקילים בזה, ואולי יותר טוב שישמו קרשים מעל הפרגולה, ומעל לשים את הסכך.

ו) ומדין עשיית הסכך קודם לדפנות
נתבאר בארוכה לקמן שמעיקר הדין אין בזה חשש ורק לכתחילה יש להחמיר בזה.

פרגולות שמחברים את הנסרים בשעת בניית הפרגולה
ואמנם יש לדון לגבי פרגולות שמחברים את הנסרים בשעת בניית הפרגולה, שלא שייך בהם גזירת תקרה.

ויסוד הדברים במג"א סי' תרכ"ו סק"ו שכתב לחדש בזה"ל: "וא"ל דה"נ העצים קבועים על הגג דזה פשוט דלא אמרינן שמצטרפין אלא כשחברן כא' קודם שהניחן שם משא"כ כשקבען בכותל".

וכתב שם רע"א בגליון השו"ע כתב "לפענ"ד אף אם מצטרפין היינו שיהיה מקרי נסר ד' דאם תצרפם הוי רחב ארבעה, אבל מ"מ רק הם עצמם הוי סכך פסול, אבל מ"מ רק הם עצמם הוי סכך פסול, אבל מ"מ האויר שביניהם לא מקרי סכך פסול דאין הצירוף מועיל לשוויה אויר ממילא בנסרים עכ"ל.

ובביכורי יעקב סי' תרכ"ו סק"ח כתב להביא מח' הב"ח והמג"א והביא דברי הרשב"א וכתב בזה"ל: והוא הסכים עמהם במקם שנהגו, ומשמע שם אפילו יש יותר מג' פטחים ביניהם, ולכן רואי לצאת ידי הפוסקים הללו, שלא לחבר אותן השליבות במסמרות קודם שיעלם, אאלא יחבר הלטי"ש שמסכך עליהן אחד אחד במסמרים כשהם למעלה, ואז אין קפידא אפילו להנך שיטות כמבואר במג"א. עכ"ל. וראה בתוספת ביכורים מש"כ לו הרע"א.

ומ"מ מבואר מדברי המג"א שם קבע את הנסרים רק למעלה בסוכה אף לפי הרשב"א אין בזה חשש של גזירת תקרה

ואמנם בספר שבות יצחק ח"ג עמ' עט כתב ששמע מהגריש"א שיש להחמיר גם שקובע את הנסרים למעלה בגג הסוכה, וזה דלא כמו שכתב בספר הסוכה ח"ב עמ' צב בשם הגריש"א שבכה"ג הסוכה כשרה.

האם יש חסרון שהפרגולה מחוברת במסמרים ומשום מה שהפרגולה מחוברת במסמרים, האם יש בזה חשש של דירת קבע, מדברי הרמב"ם בפ"ה מהל' סוכה ה"ח וברא"ש בסוכה פ"א סי' כט ובשו"ת מהרי"ל החדשות סו"ס מ"ו נראה דהרי הם פוסלים את הסוכה כדירת קבע, וכן נראה במג"א סי' תרכ"ז ק"ב בשם האגודה, ובערוך השולחן סי' תרכ"ט

סקל"ב, ובשעה"צ סי' תרל"ג סק"ו, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סימן סא, ובשבות יצחק ח"ג סוכה עמ' סח, בפסק"ת סי' תרכ"ו סק"ז כתב שאף בפרגולה שקובעה במסמרים אחד ליד השני מותר לסכך על גביהם ואע"פ שהם סמוכים אחד לשני ובמשנ"ב שם כתב שאם מסכך על גבי הלעטע"ש אע"פ שהם סמוכים זה לזה בפחות משלושה טפחים הרי היא כשרה ולא אומרים בזה לבוד, כיון שהסכך כשר מונח ביניהם אין מצטרפים, מ"מ אינו דומה ללאט"ש כי הלאט"ש עשוי לצורך דירה להחזיק את התקרה של הבית, משא"כ בקורות הפרגולה שבדרך כלל נעשה להחזיק את הסכך ומ"מ כתב שם לגבי פרגולת הצללה שאין שם כמלוא נסר כיון שהסוכה שהפרגולה מחוברת במסמרים או בדבק או תפוסים בלחץ, הסוכה פסולה ומי שרוצה להכשיר את הסוכך יעשה חריצים בקורות המחזדיקים את הפרגולה ויכניס נסרים דרים אלו לתוך החריצים בלא לחברם למסמרים ושיהיו רפויים מעט.

אבל במחצית השקל סי' תרמ סק"ט כתב ע"פ מש"כ בעלי תוס' ט"ו שאפשר להתיר בזה, וכמו שנראה מדברי הרשב"א שהרשב"א נשאל על נסרים שמחברים במסמרים, והשיב שיש מקום להתיר בזה,

וגדולה מזו מצינו בהגהות מיימוניות פ"ה מסוכה הלכה ט' וז"ל: רש"י פי' צילתה מרובה מחמתה ובדבר שכשר לסכך בה ול"נ לראבי"ה, ור"ת פירש והוא שעשוי לצל ולא מעובה להגן מן הגשמים שזו פסולה דאי כשרה אמאי התירו לצאת מן הסוכה משתסרח המקפה יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ועוד אמאי אמר פרק הישן ובפ"ק דתענית דגשמים בחג סימן קללה הוא. והא דתנן המעובה כמין בית כשירה צ"ל שאין מצלת מן הגשמים שלבסוף יורדין דרך הגג ומעשה שסיכך ה"ר שמעון גיסו של ר"ת בנסרים שאין בהן ד' טפחים ועשה סוכה יפה מאד כעין כיפה ותקוע במסמרות ופסלה ר"ת משום דמצלת מן הגשמים אבל השכיבן זה אצל זה כשרה דאין מצלת מן הגשמים דריב"א כתב סתם סוכת רועים עשויה להגן מן החמה ומן הגשמים וכו' ושמה הצלת גשמים הצלה

הגשמים, ע"ש שלמעשה אין למחות ביד המקילים.

וכן כתב להתיר בילקו"י סוכה עמ' תפד, וסיים שטוב להחמיר לחדש שם דבר ע"ש. ומבואר דלמעשה אף בפרגולה במסמרים יש להתיר, וכן כתב הגאון רבי מנחם מנדל פורמנץ שליט"א בקונטרס דיני סוכה בפרגולה עמ' כז שאם לא משתמשים בקורות הפרגולה לסכך אלא מוסיפים על גבם שכבה שלמה של סכך כשר ומשתמשים בקורות הפרגולה רק כדי להחזיק את הסכך הכשר ממילא נמצא שהמסמרים הם בגדר מעמיד דמעמיד ובה אין פסול מעמיד לרוב הפוסקים, ועוד כתב שם שהמיקל להשתמש בקורות הפרגולה עצמם כסכך יש לו על מה לסמוך כיון לשדעת הרבה פוסקים אין בכך פסול שמסמרים מעמידים את הסכך, ומ"מ הממהג לסכך מעל הקורות בסכך כשר ע"ש. וראה עוד בהורני חוקיך הלכות סוכות עמ' תקמח מה שהאריך בזה.

משום שמניח סכך כשר על גבי סכך פסול

ועוד י"ל לפי מש"כ ברמ"א סי' תרכ"ז ס"א שאף אם הניח סכך כשר על סכך פסול מיקרי עירוב וכשר, ובמשנ"ב סק"ט כתב דהיינו קוא אם הסכך הכשר מרובה על הפסול, וכ"ש הכא, ועי' בביה"ל שם מקרי ועירוב וכשר שיש מהראשונים שחולקים ע"ד הרמ"א.

פרגולה עם חריצים

פרגולה שיש בו חריצים בלא מסמרים יש לדון האם אפשר להתיר לכו"ע, בשו"ת אמרי יעקב ח"ב או"ח סימן מו' הסיק להקל בפרגולת הצללה בנסרים שיש חריץ ואחד נכנס בתוף השני, אך מ"מ כתב שם שראוי כל שנה לחדש בהם משהו ע"ש, וראה עוד מש"כ בזה בספר אזמרה לשמך על המועדים להחמיר בזה.

ואולם הורה בזה חכם שלום כהן זצ"ל בספר דברי שלום עמ' רכא שפרגולה שהמוטות מחוברים בהשחלה, ע"י מסגרת של קורות עץ שקובעים בעמודים ויש בהם נקבים שבהם משחילים קרשים דקים מצד לצד ואינם

פורתא אבל אם אין יורדין בה גשמים כלל פסולה והמחמיר תבא עליו ברכה מאת השם יתברך ע"כ מן אבי"ה ועיי' בהילכתא כ"א. עכ"ל. ומבואר שסכך שאינו מציל מהגשמים אף שהוא קבוע במסמרים אינו נחשב לבית וכשר לסכך עליו.

וכן מבואר באור זרוע ח"ב סי' רפה, וכן מבואר בב"י סי' תרכ"ז ס"ג שהביא מדבעל בעל העיטור והתרומת הדשן סי' פט לגבי הסרת רעיף שנשאר העץ מחובר במסמרים להתיר, וכן הב"ח שם הביא את דברי תרומת הדשן להתיר.

וכן נראה ממש"כ במהר"ם מרוטנבורג בספר מנהגים דבי מהר"ם (סדר הסוכות ד"ה עשבים) שכתב בזה"ל: סיככה בנסרים רחבים ד' פסולה, אין בהן ד' כשרה, וכגון שהשכיבון זה אצל זה ולא תקעון במסמרות עד שתציל מן הגשמים. עכ"ל, ומבואר שאף שיש מסמר הסוכה כשרה כל שהגשם יכול להכנס, וכן נראה ממש"כ בשו"ת האלף לך שלמה סי' שבו, ושב"ת אבני נזר או"ח סי' תעב והו"ד לעיל, ובכה"ח סי' תרכ"ט סקע"ה, וע"ע בשו"ת צ"א חלק ט"ז סי' כח. ובחזו"ע סוכות עמ' לו, ובילקו"י סוכה עמ' תעד, ובקובץ דרכי הוראה ח"ג סימן ה' אות ב' בתשובת הגר"א וייס שליט"א.

אך מ"מ אף שצריך לחדש בה דבר, מ"מ אם שם סכך חדש מעליה בודאי כשרה.

ומצינו בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' תעג כתב לדון לגבי מה שנהגו לעשות טבאות טבלאות מרובעות ארכן ורחבן כאמה וכאמתים בואמצען כולו חלל ורק הסובב הוא עץ כעובי אצבע ויותר מעט והחלל מכוסה בקנים, ועליו מניחים את הסכך, וכתב לדון בזה ע"פ דברי הרשב"א לגבי נסרים שתקועים במסמרים, וכתב שהרי הרשב"א לא החליט לאיסור, וכתב שאם נוהגים היתר יחזיקו במנהגם, ועוד שאינו דומה לגזירת תקרה, כיון שגזירת תקרה הרי הוא מגן מפני הגשמים, והכא הרי הוא מגן מפני

קבועים במסמרים וניתנים לשליפה בקלות, הסוכה כשירה לכתחילה, אך צריך לחדש בה דבר.

האם בפרגולה יש פסול של מעמיד

ועוד סברא להקל לגבי פרגולה מצינו בחוט שני סוכות עמ' ריא ע"פ דברי המשנ"ב בסי' תרכ"ז סק"ז שדבר שהוא משום לא תעשה ולא מן העשוי או שלא הונח לשם צל אין בו פסול מעמיד, ולכן בפרגולה אין בה פסול של מעמיד, וכן כתב במנחת שלמה סוכה דף ט' ע"ב. [ואמנם בשלמי תודה סוכות סי' כו סוף אות ג' כתב להוכיח מדברי החזו"א שגם היכא שהוא לא לשם צל חשוב מעמיד פסול]. וכן כתב בפסק"ת שם בשם ספר אהגן הסהר ח"ב סי' תסח בשם הגר"א גינחובסקי זצ"ל

האם אפשר להתיר משום שהפרגולה מחוברת

לקרקע

עוד יש לדון משום שהפרגולה מחוברת לקרקע, אין בזה חשש לפי מש"כ במג"א סי' תרכ"ט סק"א בשם התרומת הדשן והב"י שבתלוש ולבסוף חבירו כשר לסכך, ורק אם הוא מחובר מעיקרו כגון גפן ודלעת פסול וראה במשנ"ב סי' תרכ"ט סקל"ו.

אם יש להקל להתארח בסוכות מעמיד בדבר מקבל

טומאה

ואף אם נאמר שהרי הוא מעמיד בדבר שמקבל טומאה, מ"מ כיון שהוא שעת הדחק אם מניח סכך מעל מעיקר הדין אפשר להתיר בזה אף לנוהגים כהחזו"א, וכמו שבחוט שני סוכות עמ' רט כתב בדעת החזו"א שכתב "שאנו נוהגים להחמיר בדין העמיד הסכך בדבר המקבל טומאה" וכתב שם בפשטות שאין כוונת החזו"א זצ"ל שיש מנהג להחמיר אלא שהמדקדקין מחמירין, וכתב שם שזכור שאמר מרן החזו"א זצ"ל לגבי סיכון ע"ג צינורות ברזל של כביסה כשהיה שמחת בית השואבה בבית מרן החזו"א זצ"ל, ולא היה מקום אחר, והיינו כיון שאין מנהג להחמיר אלא שלכתחילה המדקדקין מחמירים, ולכן בשעת הדחק אפשר להקל, וכגון חתן שאוכל אצל חמיו ואין מקפידין שם שלא

להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה, שיכול להקל ולאכול שם כעיקר ההלכה. ועוד כתב שם שמקפיד בזה ועתה יש לו איזה קושי בזה אף אין צריך התרת נדרים. וכן כתב בהורני חוקיק סוכות עמ' נו ע"ש כמה דוגמאות בזה.

ואמנם אכתי יש לחלק דהכא אינו משום גזירת מעמיד אלא משום..

תבנא לדינא בפרגולות הצללה חריצים ללא מסמרים **פרגולה** שהמוטות מחוברים בהשחלה, ע"י

מסגרת של קורות עץ שקובעים בעמודים ויש בהם נקבים שבהם משחילים קרשים דקים מצד לצד ואינם קבועים במסמרים וניתנים לשליפה בקלות, הסוכה כשירה לכתחילה, אך צריך לחדש בה דבר, ודי בחידוש דבר, כיון שבמקום הפרגולה אינו מוגדר כמקום דירה, [והמסמרים אינם פוסלים, וכנ"ל בארוה בקובץ שם, ובפרט עם הפרגולה יכולה לעמוד ברוח מצויה בלא המסמרים] **אך אם יש בה מסמרים**, רבים מחמירים שצריך לפרק את הנסרים אחד כן ואחד לא לסירוגין, כדי שיהיה חמתה מרובה מצילתה, ויניח סכך כשר על הנסרים והאוויר שביניהם, או שישאיר את הנסרים בלי מסמרים, (הגרע"פ וכן שמעתי ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א, וכ"כ בהליכות מועד). [ויש מקפידים שלא להשתמש כלל בפרגולה צפופה, כיון שעשויה מנסרים, ולדעת החזו"א וכמו שיתבאר להלן שמחמיר במעמיד דמעמיד, צריך שחיבורי פרגולה לא יהיו ע"י ברזלים ומסמרים].

ויסוד המחמירים ע"פ מש"כ בשו"ע סי' תרל"א

ס"ט "בית המקרה בנסרים שאין עליהם מעזיבה, ובא להכשירו לשם סוכה, די בזה שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה, או שיטול מבין שני נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומו וכולה כשרה, אפילו הנסרים רחבים ארבעה, ויש מי שאומר שצריך שלא יהיו הנסרים רחבים ארבעה".

שערי האם מותר להניח לולב על הרצפה יוסף

בזה חשש, [וכ"ש ממה שיש מקילים בזה בספרי קודש]. וכמו שהובא שם באורחות רבינו שהגרח"ק סיפר לו שמרן החזו"א עטף את הלולב ומיניו במגבת רטובה והניחם על הארץ מתחת ארון הספרים.

ובירושלמי סוכה פ"ג הי"א איתא "לשאת את כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו הניחו בארץ אסור לטלטלו וכו' ", ומוכח שאין איסור בזה, ושור"ר שכן כתב להדיא בשו"ת מהרש"ם ומוכח דאין חשש בזה, אף שבציצית אסור שתגרר על גבי הקרקע כמבואר בשו"ע או"ח סוף סי' כא.

ואמנם העירו שברמב"ם בפ"ז מהלכות לולב הלכה כד השמיט מדברי הירושלמי הנ"ל, וכן כתב בכפות תמרים מסכת סוכה שם שכתב והרמב"ם העתיק ברייתא זו ודילג ממנה הא דקתני קורא בתורה מניחו ע"ג קרקע והו"ל לאתויי כיון דמהכא שמעינן דצריך שיאחוז בעמודי התורה בשעת הברכה וכו' עכ"ל. וראה עוד מש"כ בזה בספר בן ציצית הכסת עמ' 165.

בברכת התורה ופתקא טבא
יוסף אביטבול

**קלה. האם יש עניין לומר משנה
תורה לאחר חצות**

בס"ד, ליל הו"ר ה'תשפ"ה

לכבוד רב אחאי גאון רבי אליהו פורת שליט"א.
אודות השאלה האם יש עניין לומר משנה תורה לאחר חצות לילה בהושענא רבא, או שכל העניין לאומרו הוא דוקא לפני חצות.
מצינו בראשונים ובפוסקים כמה טעמים לומר משנה תורה בליל הושענא רבא.

א). באבודרהם פרק כז אות יט וז"ל: בליל הושענא רבא נוהגין מקצת אנשים לקרות את התורה כולה מראש ועד סוף, משום דאמרינן בפ"ק דברכות (ח.) לעולם ישלים אדם פרשיותיו

פרגולות הצללה חריצים ללא מסמרים

פרגולה שהמוטות מחוברים בהשחלה, ע"י מסגרת של קורות עץ שקובעים בעמודים ויש בהם נקבים שבהם משחילים קרשים דקים מצד לצד ואינם קבועים במסמרים וניתנים לשליפה בקלות, הסוכה כשירה לכתחילה, אך צריך לחדש בה דבר. וכן הורה חכם שלום כהן זצ"ל בספר דברי שלום עמ' רכא.

ויש מקפידים שלא להשתמש כלל בפרגולה צפופה, כיון שעשויה מנסרים, ולדעת החזו"א וכמו שיתבאר להלן שמחמיר במעמיד דמעמיד, צריך שחיבורי פרגולה לא יהיו ע"י ברזלים ומסמרים.

פרגולה העשויה מבטון

פרגולה שעשויה מקורות בטון, או שיש בפרגולה קורות בטון, אם רוחב הקורה אינו עולה על 24 ס"מ [ובדיעבד 32 ס"מ] הסוכה כשירה לכתחילה ויכול לסכך על גבה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

**קלד. האם מותר להניח לולב על
הרצפה**

בס"ד, הו"ר ה'תשפ"ה

לכבוד הג"ר בנימין ראובן שלזינגר שליט"א
במח"ס אוצר רב.

אודות השאלה אם מותר להניח לולב על הרצפה, והביא שמועה מהקה"י לשא להניח הלולב על הרצפה, כיון שהוא דבר מצוה. וכן הובא באורחות רבינוח"ג עמ' צו, ובדברי שיח סוכות תשע"ז.

נראה להלכה שמן הדין אין איסור בזה, וכ"ש אם מונח בתוך נרתיק או פלסטיק שאין

שערי האם יש עניין לומר משנה תורה לאחר חצות יוסף

עיקר התירון הוא קריאת כל ספר דברים, ולכן מי שאינו יכול להיות ער כל הלילה ישתדל לפחות לגמור את כל ספר דברים עד חצות עכ"ל. וכן כתב בספר הלכות חג בחג סוכות עמ' שפט בהערה 2 שהמדקדקים קורים במשנה תורה קודם חצות ובתהלים אחר חצותש כן הוא ע"פ הסוד.

ג). ובסידור היעב"ץ כתב, וקורין משנה תורה זכר למה שהיה המלך קורא במוצאי שביעית. ולפי"ז יש עניין להשלים את הקריאה בלילה,

ד). בערוך השולחן (סימן תרס"ד סי"א) כתב וקורין משנה תורה מפני ששם עיקר אהבת ה' ויראתו וקורין תהילים ואומרים יהי הרצון המיוחד להו"ר, עכ"ל. [ואפשר שזה המקור למעלת קריאת ספר דברים]. ולפי"ז יש עניין להשלים את קריאת ספר דברים בלילה.

תבנא לדינא: ע"פ הקבלה אין עניין לאומרו לאחר חצות, אך לפי הפשט יש מעלה לאומרו לאחר חצות. [ועכ"פ בודאי היכא שלא השלים שמו"ת כל השנה האחרונה].

ונפק"מ מכל הנ"ל אם אפשר ללמוד או חייבים לומר התיקון, שבני אשכנז נהגו ללמוד כל הרגיל, אך בני ספרד שמקפידים ע"פ הקבלה צריכים לומר התיקון, וכמו שכתב בשו"ת אור לציון ח"ד פרק לט תשובה א' שיש ללמוד בליל הו"ר את התיקון שתיקן האריז"ל ואין ללמוד דברים אחרים כל עוד שלא יקרא תיקון זה ע"ש, ובספר אור אליהו סוכות, והארכתי בזה במק"א שבודאי הוא עניין בעלמא, ואין חיוב בזה, רק שלא יפרוש מן הציבור, והכל לפי העניין.

בברכת פתקא טבא

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום, ואיפשר שלא השלים כל הפרשיות עם הציבור ולפיכך קורא בלילה הזה התורה כולה וישתלמו פרשיותו עם הציבור, וכתב שם עוד בזה"ל: ונראה לי שקריאה זו אינה מועלת כלל לפוטרם מתקנת חכמים כי קריאת התורה כלה בלילה הזה היא פעם אחת כל פסוק מפני שאין שום אדם שיכול להשלימה כולה בלילה אח שנים מקרא ואחד תרגום, ולכן יש יחידים שנוהגין להשלימה כולה בחג הסוכות ויותר טוב היה להשלימה בעשרת ימי תשובה, כדאמרין בפ"ק דברכות (שם ע"ב) רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומינו להני פרשיאתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי, פירוש כדי שלא יהא נחשב לו לעון ביום הכיפורים תנא ליה חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפושתיכם בתשעה לחודש בערב וכי בתשעה מתנין והלא בעשרה מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי סבר לאקדמוינהו אמר לי ההוא סבא, תנינא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר. עכ"ל. וכן כתב בשבולי הלקט סי' שע"א, וכן כתב בא"ר סי' תרס"ד סק"ה וז"ל: כתב שבלי הלקט [שם] יש נוהגים להיות נעורין כל הלילה וקורין מבראשית עד וזאת הברכה, לפי שביום מחרת צריכין להשלים התורה ע"כ. וכבר נהגו ללמוד התיקון. עכ"ל, וכן כתב בביכורי יעקב סק"ד.

ולפי טעם זה, יש עניין להשלים את קריאת המשנה תורה, אך אם יודע שהשלים השמו"ת, לכאורה אין עניין בזה.

ב). בכה"ח סי' תרס"ד סק"ג הביא בשם האריז"ל שהתיקון הוא לקרוא את המשנה תורה, ונראה מדבריו שהוא עד חצות לילה, וכן נראה שם בסק"ד, וכן הביא ביסוד ושורש העבודה. וכן נראה בבא"ח ש"ר פרשת וזאת הברכה כתב בזה"ל: ילמוד סדר המתוקן בשמחה ובהתלהבות, כי בלימוד ספר משנה תורה נעשה עיקר התיקון הראוי להיות ביום זה. עכ"ל, ונראה מדבריו שהוא דוקא לפני חצות לילה נעשה התיקון ע"פ הקבלה כמבואר שם. וכן נראה ממש"כ הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל בקיצור הלכות מועדים סוכות עמ' רכה וז"ל:

שערי האם יש חיוב לומר את הסליחות שבהושענא רבא יוסף

ומ"מ העולה לפי הפשט שהוא משום זכר למזבח, וכמו שמבואר בילקוט תהלים רמז תשג, בודאי שאין עניין, וכמבואר שיש רק להקפיד.

ובשאלה למה אומרים אותם הרי נגמר הדין, בבא"ח שנה ראשונה וזאת הברכה הלכה ב' וז"ל: בליל הו"ר בעת חצות לילה נגמר ונעשה בחינת חותם החיצון למעלה, כי ביוה"כ נגמר חותם הפנימי שהוא העיקר יותר, ולכן בהו"ר נמסרין הפתקין ואף על פי שנמסרו הפתקין יש עוד זמן להצלה עד יום ח' עצרת, ולכן צריך להתעורר בתשובה גדולה בהו"ר ויהיה לבו חרד בתשובה כל היום כולו. עכ"ל.

ועוד י"ל כמו שכתב בסדר היום חג הסוכות וז"ל: וענין ההקפה הזאת היא זכר להקפה שהיו מקיפין את מזבח העולה בזמן שבית המקדש קיים וכו', הוטיבה לנו במקום המזבח, שכמוש במזבח היו נקרבים הקרבנות ועולין לריח ניחוח כך אנו מקריבים תפילותינו שהם במקום הקרבנות על ידי שליח תיבור שיעלה לריח ניחוח, עכ"ל, ועוד כתב שם בסדר היום וז"ל: וענין ההקפה הוא, להתחנן לפני אלהינו יתברך ויתעלה יושעינו מכל צרה ויצלינו מכף כל אויבנו ויפר כל עצת הקמים עלינו לרעה, וכן במזבח בכל יום מתמעטים הפרים, רמז שיתמעטו שונאינו והאילים והכבשים, שהם ישראל דכתיב (ירמיה נ יז) שה פזורה ישראל, לעולם קיימין והיו מקיפין את המזבח על הכוונה הזאת, והיו אומרים אנא ה' הושיעה נא, ואין לך תשועה גדולה מזו וכו' עכ"ל.

בברכת פתקא טבא

קלז. האם יש חיוב לעשות את סעודת הו"ר עם פת

בס"ד

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א אודות השאלה אם יש חיוב לעשות את סעודת הו"ר עם פת.

קלו. האם יש חיוב לומר את הסליחות שבהושענא רבא

בס"ד, הו"ר ה'תשפ"ה

לכבוד אאמו"ר שליט"א, אודות השאלה אם יש חיוב לומר כל הסליחות שנהגו בני ספרד לומר בהושענות בהושענא רבא, ומי תיקן לומר את הסליחות בהושענא רבא.

הנה בטור סי' תרס כתב שביום השיבועי מקיפים ז' פעמים זכר למקדש ואומרים אנא ה' וכו' ומקורו מסוכה דף מה ע"א, וגם בשל"ה הקדוש לא נזכר כל נוסח ההקפות שאומרים בני ספרד.

ובתוס' בברכות דף לד ע"א ד"ה אמר ובמחזור ויטרי סי' שפג כתבו שנוהגים לומר בהושענא רבא שבע פעמים ה' הוא האלהים כמו במוצאי יום הכיפורים לפי שביום הכיפורים נחתם לחיים דיננו והיום נתקיים בחתימת החיים ושכינה עולה למעלה בערבות ע"ש, ועוד כתב שם במחזור ויטרי שאומרים גם שמע ישראל וברוך שם כבוד כמו במוצאי יו"כ ע"ש, ובשיבולי הלקט השלם סי' שע"א כתב שנוהגים גם לומר בו זכרינו לחיים ואבינו מלכנו ע"ש, [ובתפארת שמואל על הרא"ש במסכת ברכות סוף פרק ראשון כתב בשם מחזור כת"ר שיש מהראשונים שהיה אומר בהושענא רבא המלך הקדוש והמלך המשפט ושכן נהג מהר"ם עי"ש].

ובליקוטי מהרי"ח כתב להביא המנהג להקפיד בשם הכלבו וז"ל: הסדר היום ובכל הקפה מאלו מרבים בסליחות ותחנונים ואומר ויעבור וי"ג מידות של רחמים ותוקעין שופר סימן תשר"ת כדי לעורר הרחמים וכל מקום ומקום כפי מנהגו כעכ"ל, וכן הביא בשל"ה הקדוש מאמר עמוד השלום בד"ה תיקון ליל.

ובכה"ח סי' תרס"ד סק"ט כתב בשם ספר פרי האדמה כתב שנהגו לתקוע, ולא הזכיר כל עניין הסליחות שנהגו לאומרים.

שערי להיכן יש לתת מעות מחצית השקל יוסף

קבלתי הספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי מנחם סאמעט שליט"א חלק ב' אודות מש"כ לדון בעמ' בסי' פ"א אם לתת המעות מחצית השקל לבנין בית הכנסת, והביא שבשע"ת מבואר שיש לתת לעניים דוקא וכתב שאין הכרח לאפוקי מבית הכנסת ורק בא לאפוקי שלא יתנם לשכירות החזן וכמו שנראה בכה"ח סי' תרצ"ד ס"ק כ"ב.

הנה במסכת סופרים פרק כא הלכה ד' מבואר שנותנים בזה לחם ומים לעניים, ולפי"ז יש לתת דוקא לעניים.

הנה מרן החבי"ף בספרו רוח חיים (סימן תרצד אות ב) כתב בשם האחרונים שיש לתרום את המעות שנתנו הקהל לזכר מחצית השקל לת"ח עניים השוקדים על לימוד התורה וכמו שאמרו חז"ל אם בקשת לעשות צדקה עשה עם עמלי תורה וכן המנהג יעו"ש, וכן כתב בשע"ת (סימן תרצ"ד סק"ב) שאין לתת את המעות מחצית השקל לחזן, וכתב, ובשער הציון (שם סק"ט) שיש ליתן מעות אלו לעניים דוקא יעו"ש, וממילא נראה שאין כוונת השע"ת לאפוקי מחזן הבית הכנסת, אלא היינו דוקא לעניים וכמו שכתב שלא התיר משאת בנימין לתת לחזן במקום שנהגו כי אם מעות פורים, אבל אין לתת לחזן המתנות לאביונים יעו"ש, וכן כתב בשו"ת יחווה דעת (ח"א סימן פו) שראוי ליתן את מעות זכר למחצית השקל לשיבות ומוסדות יעו"ש. וכן כתב בחזו"ע פורים עמ' קה, וז"ל: מעות הללו שהם זכר למחצית השקל ינתנו לטובת מוסדות של תורה ולישיבות שמגדלים בהם תלמידי חכמים, מיום שחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה (ברכות ח.) וכל המשתדל להיות עושה ומעשה להרים קרן התורה ולומדיה יזכה לראות בהרמת קרן ישראל, וכמו שאמרו (ב"ב י:) במה תרום קרנם של ישראל ב"כי תשא". עכ"ל.

וכתב ידידי הגר"מ פנחסי שליט"א בספר תורת הישיבה (עמ' רב) כתב לפי דברי הגרע"י שראוי לכתחילה לכל אדם ליתן מעות אלו לאותם בחורי ישיבות שאין להם כדי צרכם

הנה בשו"ע ובמשנ"ב סי' תרס"ד לא מצינו זכר לעשות סעודה בהו"ר, מלבד חיוב שמחה ואכילת בשר ושתיית יין בכל יום מחול המועד, כמבואר ברמב"ם בפ"ו מהל' יו"ט הי"ז והי"ט ובמשנ"ב סי' תקל סק"א שמצוה לקבוע בו סעודה על הפת לילה ויום דומיא דיו"ט.

ואמנם מצינו בערוך השולחן סי' תרס"ד סעיף יג שכתב בזה"ל: וגם נהגו לעשות סעודת יום טוב בהושענא רבא במאכלים טובים ובוודאי מי שביכולתו לאכול גם בלילה לתיאבון יאכל ויערב לו ויבושם לו אמנם רע עלי המעשה שרבים יאכלו לשבעה עד שקצים בלילה באכילה וחלילה לעשות כן דבלילה הוי יום טוב של שמיני עצרת וחובה לאכול לתיאבון ולכן אין לאכול סעודה קבועה ביום כדי שיאכל לתיאבון בלילה וכן אני נוהג ונהגו לומר יום טוב טוב ולא כמו בחול. עכ"ל, מבואר מדבריו דיש עניין להרבות באכילה אבל בודאי שאין חיוב לאכול פת בסעודת הו"ר.

ולכן בודאי שיש מצוה לקבוע על הפת ביום ובלילה כמו כל חול המועד, ויש להרבות במאכלים, אך בודאי שאין חיוב בזה, וכל אחד במה שהוא עונג לו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קלח. להיכן יש לתת מעות מחצית השקל

בס"ד

כ' אדר א' תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, וש"ס

שערי להיכן יש לתת מעות מחצית השקל יוסף

שמפורש במס' סופרים פרק כא ה"ו צריכים להפסיק מים ומזון לאחיהם עניים במקום קרבן, והצדקה המעולה היא לעניים שהם גם עמלי תורה, שבזמן הזה הם כמקריבי קרבנות, ובמיוחד אם אפשר לנצרכים הוי מצוה יתירה, שאין לך מצוה גדולה הימנה כמו העזר לבן תורה העמל בתורה ונצרך. יעו"ש, וכן כתב מורינו הגר"י משדי שליט"א בספר הורני חוקיך פורים עמ' שפו שיש ליתן את המחצית השקל עבור הישיבות הקדושות ולומדי תורה עניים ויעו"ש באריכות מש"כ בזה.

ולכן נראה פשוט לדינא שאם נותנים את הכסף לת"ת ישיבות במקום שכל הכסף הולך לבחורי ישיבות עניים העוסקים בתורה, בודאי שהרי הוא בכלל מצות צדקה, ואין לך מצוה גדולה מזה.

וכ"ש שנותן את המחצית השקל ליושבי ארץ ישראל, וכן חזיתי בס' מנהג אבותינו בדינו מועדים, שדן שם אודות המנהג של מחצית השקל, והביא שם מכמה ראשונים, שנתנו את זה לעניים שבארץ ישראל. יעו"ש באריכות מה שליקט בזה, וראה עוד בספר המדות (ערך ארץ ישראל אות ו) שכתב לתת לעני אר"י, וכתב שם שע"י זה ממונו תקיים בידו, ושור"ר שהביאו מש"כ הגאון רבי רפאל אהרן בן שמעון בס' נהר מצרים (הלכות פורים סעיף יד) שכתב שרבים מיהודי מצרים נותנים את מעות מחצית השקל לעניי עיר הקודש ירושלים, ואין לעיר אחרת מארץ ישראל שום זכות בקופת השקלים חוץ מירושלים עיר הקודש יעו"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיר התורה בני ברק

וסיפוקם וכל שאין להם כדי הוצאותיהם השוטפות הרי הם בגדר עניים, וע"כ ראוי להקדים וליתן להם לפני כל אדם.

אולם יש שכתבו שיש לתת אותו לבנין בית הכנסת ובית המדרש או לבדק הבי שלהם וכמו שבמדבר בנו את המשכן מזה, וכן לדורות מה שנשאר בסוף השנה אחרי קניית כל הקרבנות השתמשו לצרכי בית המקדש. ובריש ספר מעשה חמד לרבי אליהו כהן שליט"א כתב להביא שכן נהג הסטייפלער זצ"ל.

ובערוך השולחן סו"ס תרצ"ד ס"ח כתב בזה"ל: ויכולים ליתן מעות מחצית השקל לאיזה מקום שירצו ולא דווקא לתקון בהכ"נ שהוא כמו בדק הבית דאינו אלא לזכרון בעלמא ועיקר מחה"ש היה על קרבנות דעכשיו אין שייך זה ויש נותנין מעות מחה"ש להחזן ואין קפידא בזה [שם] וגם נוהגין ליתן מעות מגילה להקורא ואין איסור בדבר ואין חיוב בדבר. עכ"ל, ומדבריו שאין קפידא בזה, וכן בספר שערי ימי הפורים (פ"א ה"ו) כתב גאב"ד אופקים הגר"י שטזנר שליט"א לדינא דיכול ליתן להיכן שירצה, וראה עוד בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (ח"ט עמ' כה אות לב) שהובא הנהגת הגה"צ הגר"ש דבליצקי זיע"א, שס"ל, שזכר למחצית השקל נוהגים לתת לקופת ביהכ"נ, ואין מדקדקין לתת את זה בדוקא לעניים.

ואמנם שור"ר בהלכות והנהגות הגר"י"ש אלישיב (עמ' כג) כתבו, כסף זה נותנים לצדקה לעניים או להוצאות בית הכנסת ואפשר גם לתת לתלמוד תורה הפצת יהדות חינוך וכדומה עכ"ד, וכע"ז כתב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בספר אזמרה לשמך על המועדים הלכות פורים בדיני תענית אסתר, שיש לתת לעניים ובסוגריים מרובעות כתב שאפשר גם לבית הכנסת.

וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן ת) שראוי לדקדק ליתן את המחצית השקל שבקערה לעניים ובעיקר לעמלי תורה וכמו

קלט. אמירת על הנסים בסעודה שלישית

בס"ד

מוצאי תענית אסתר תשפ"ד

לכבוד המאור הגדול רבי גמליאל הכהן

רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, שמחה גדולה בלב לראות הספר שר חמישים מאת הגאון האדיר רבי שמעון ויסברג שליט"א אשר כל רז לא ניס, ומגדולי מורי ההוראה בעיר התורה בני ברק, ובבית ההוראה בראשות מרן הגרש"א שטרן שליט"א, אשר יוצא לאור מתורת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שעוד ימים ספורים יום פקידת שנתו השנית, ואיה סופה ואיה מונה כל אותיות שבתורה, וקשה להתנחם, וברוך ה' אשר הניח אחריו תלמידיו כמותו בכל אתר ואתר, ובראשם מגדולי תלמידיו ה"ה הגאון רבי שמעון שליט"א,

ואהיות וא"א להפטר בלא כלום, אכתוב בזה

כמה הערות בענינא דיומא.

(א). במש"כ בעמ' סא בדין אמירת על הנסים בסעודה שלישית, והביא מספר דקדוקי מצוות ח"ב עמ' קלו שיש להמנע לאכול פת כיון שמחייב עצמו בעל הנסים והרי זה תרתי דסתרי לאומרו עם רצה, והמשנ"ב כתב שרק אם אירע שהמשיך אכילת פת אחר השקיעה יזכיר רק רצה ולא יאמר על הנסים.

הנה בעיקר הדין הנ"ל היה במשנ"ב סי' קפ"ח ס"ק ל"ג כתב "אכן במו"ש לחנוכה ופורים אפילו אם גמר סעודתו בלילה אינו מזכיר של חנוכה ופורים רק של שבת לבד כיון דבלא"ה הזכרה מעין המאורע דחנוכה ופורים אינו אלא רשות כנ"ל בסימן קפ"ז ס"ד כ"כ המ"א ועוד הרבה אחרונים" ומבואר מדברי המשנ"ב שאין בזה פלוגתא ולפי"ז לכאורה נראה שאף אין צריך להקדים את סעודתו ולא לאכול עוד אחרי השקיעה, [וכן נראה מדברי הברכת הבית שער יז סעיף לז ע"ש] וכן הורה הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל בקובץ מה טובו חלק ט' עמ' כו,

שאין לחשוש על ספק אם יש לומר על הנסים בברכת המזון כיון שזה ספק בכלל אם יש לומר על הנסים בברכת המזון לכן במוצאי שבת בודאי יש לומר רק רצה ולא על הנסים יעו"ש, וכן כתב בבית ברוך על החיי אדם כלל מז אות סז, וכן כתב בקובץ הלכות פורים פרק יז ס"ג, וכן כתב בספר נטעי גבריאל פורים פרק ס"ג, וכן כתב בפסק"ת סי' תרפב אות א', וכן כתב לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אומרה לשמן פורים תשפ"ד עמ' ב' המתחיל לאכול סעודה שלישית לפני השקיעה, יכול להמשיך לאכול פת לאחר צאת הכוכבים מדין 'התחיל בהיתר' (עי' סי' תרנב ס"ב, סי' ע"ס"ק כג, סי' רלה ס"ק כא), ואינו אומר 'על הנסים' בברכת המזון (סי' קפח ס"ק לג, ועי' קיצור שו"ע סי' מד סע' יז), ואינו נחשב שמכניס עצמו לספק על הנסים. עכ"ל. וכן כתב בגליון מים חיים אדר תשפ"ד.

ואמנם יש לדקדק מדברי המשנ"ב אפילו אם

גמר סעודתו בלילה, ונראה מדבריו דהיינו אם גמר, ואינו לכתחילה שהרי מצינו בזה מח' הפוסקים,

ושוב כתב לי בזה הרה"ג יעקב מרדכי מאיר

שליט"א בזה"ל: מה שכתבתם לדיק מלשון המשנ"ב "אם גמר". נראה שאין כונת המשנ"ב שלכתחילה צריך לגמור את הסעודה לפני שקיעת החמה. אלא כונת המשנ"ב שאם גמר את הסעודה לפני צאת הכוכבים אלא רק מברך בלילה בציור זה פשוט שיאמר רק רצה כמו שכתב לעיל. אלא שמחדש כאן שאפילו אם המשיך לאכול אחרי צאת הכוכבים בכל אופן לכתחילה יאמר רק רצה ולא יאמר יעלה ויבא. אבל למעשה נראה שמותר לכתחילה לאכול כזית לפני השקיעה ועוד כזית אחרי צאת הכוכבים ויאמר רק רצה ולא יאמר על הנסים כמו שפסקו מג"א ומשנ"ב ואין צריך לחשוש לדברי הקיצור שו"ע והמגן גיבורים. ויש להוסיף עוד דכיון שהזכרת על הנסים בסעודת ליל פורים אינה הזכרה של חיוב כמבואר במשנ"ב א"כ לא מובן מה שייך לומר שלכתחילה צריך להחמיר לסיים לאכול את הלחם לפני שקיעת החמה כדי לא להכנס למחלוקת. שהלא אפילו שלפי הקיצור שו"ע והמגן גיבורים

כיון דאינם כסותרין ואין בהם משום הזכרת שמות כמ"ש המ"א ס"ק י"א, ואין בה משום הפסק ע' לעיל סי' ק"ח. עכ"ל.

ושוב שאלתי בזה למו"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א הראיה הנ"ל מדברי המשנ"ב, והסכים עמי שלכאורה אף שיש מקום לומר שמדברי המשנ"ב הוא לכתחילה, מ"מ אפשר לומר שהכוונה אם בדיעבד, ולכן בודאי שיש עניין לסיים את סעודתו, וזהו מה שציינתי לדברי המשנ"ב הנ"ל.

ושוב כתב לי הרה"ג הנ"ל שבגליון דברי שיח פורים תשפ"ד הובא בשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל לכתחילה לסיים סעודה שלישית לפני פורים שלא יכנס לתרתי דסתרי כמו שכתבתם.

וכן כתב בספר דעת זקנים עמ' פ לגבי אם מותר להתחיל סמוך לשקיעה וכתב שמ"מ רצוי לגמור קודם השקיעה בכדי שלא להכנס לספק אם חייב בעל הניסים דאם יאמר על הניסים ששייך ליום ראשון יהיה סתירה שיאמר אח"כ רצה ששייך לשבת.

וכן בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק כ' עמ' קסא נשאל הגר"ח בדברי המשנ"ב הנ"ל שראוי למהור ולגמור, ולכן כתבתי עתה בספרי שערי יוסף הל' פורים שיש להחמיר בזה לכתחילה וכמו שהורה הגר"ח ק.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיה"ת בני ברק

קמ. מדוע אין מחנכים קטנים בצום תענית אסתר

בס"ד, יום ב' י' אדר ה'תשפ"ה

סוברים שצריך להזכיר את ב' ההזכרות מ"מ כיון שאין חיוב לומר הזכרת על הנסים א"כ אם יאמר רק הזכרת רצה ולא יאמר הזכרת על הנסים לא יעבור שום איסור ולכן נראה שלכתחילה מותר לאכול כזית אחד לפני שקיעת החמה ועוד כזית אחרי צאת הכוכבים ולברך ולומר רק רצה בלי על הנסים. עכת"ד, ואמנם הביאור הנ"ל שכתב כיון שהוא רשות המשנ"ב לא כתב כן, ושור"ר שהסברא הנ"ל כתב מדנפשיה בגליון מים חיים מס' 522 שמובא בזה טעם כיון שהזכרת על הנסים באה לפני אמירת רצה ולכן יש יותר מקום לחשוש לתרתי דסתרי משא"כ בר"ח שאומרים יעלה ויבוא לאחר רצה, ולפי טעם זה לכתחילה יש להזר לא לאכול פת לאחר הצאת הכוכבים אבל יש אומרים כיון שעל הנסים בלילה הוא רשות אין צריך להמנע אח"כ.

ושוב הראוני שהכריע הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים מס' 122 שכתב בשם הפסקי תשובות לדייק מהמ"ב שמותר לכתחילה להמשיך מזה שלא כתב ברמז להחמיר בזה כשדיבר מה להזכיר בברהמ"ז.

כמו שכתב בקיצור שו"ע סי' מ"ד סי"ז וז"ל: ואם התחיל לאכול בשבת ונמשכה סעודתו תוך הלילה, ואכל גם בלילה כזית פת ולמחר הוא ר"ח, אומר רצה וגם יעלה ויבוא, וכן בחנוכה ופורים, ויש חולקים משום דהוי כתרתי דסתרי ע"כ יש למנוע שלא לאכול אז בלילה עכ"ל, ומצינו בא"א בוטשטוש מהדו"ת סי' תרצ"ה ס"ג כתב שמספק טוב להרהר על הנסים בהודאה או לאחר ברכת המזון ויעו"ש עוד, ולפי"ז נראה שיש מקום להחמיר בזה, וכן כתב להביא בספר מקראי קודש פורים פ"ד הערה יז שיש מקום להחמיר בזה.

וגדולה מזה מצינו במגן גבורים סי' קפ"ח אלף המגן סקי"א וז"ל: דע דתלוי בהתחלה ובסוף וע"כ אם חל ר"ח ביום א' ונמשך סעודה שלישית עד הלילה יש להזכיר של שבת ושל ר"ח אף אם לא אכל בלילה כמ"ש הט"ז דלא הוה דברים הסותרים מידי דהוה איקנה"ז, וכ"ש בזה ששתי קדושות חלו עליו, וגם בחנוכה ופורים נלפע"ד דיש להזכיר שניהם דמה איכפת לן בזה

שערי מדוע אין מחנכים קטנים בצום תענית אסתר יוסף

שליט"א בתשובות אביגדור הלוי או"ח עמ' שפו יעו"ש.

וכן נראה מדברי הביה"ל סימן תקנ ד"ה הכא שרק תינוק בין י"ג שנה תינוקות בת י"ב שנה חייבים בתענית ולא קודם לכן, וכן פסק במשנ"ב סי' תקנ סק"ה. וכן כתב בקונטרס אגרת פורים עמ' ו' שאך אין צריך להחמיר בשאר תעניות. [ואף בשאר התעניות אם הגיעו להנ"ל אם חלושים מעט אין צריך, וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קכב].

ואמנם הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ גלאט חלקא כא עמ' קנ שהמנהג, ששנה או שנתיים לפני שנכנסים למצוות, להרגיל את הילד להתענות באופן חלקי יעו"ש, והאריך בס' חינוך הבנים כהלכתו מה שהאריך בזה, וראה עוד מש"כ בחזו"ע ד' תעניות עמ' סו, ובספר מועדים וזמנים ח"ה סימן שלה בשם הגרי"ז. ומ"מ בתענית אסתר כיון שקימ"ל שהיא תענית של שמחה.

ג). ועוד נראה כיון שדין קטנים כחולים שאין בהם סכנה וכמ"ש ברמ"א שתענית זו אינו חובה ואף במקום צער לכן הקטנים אינם מתענים.

וכן אף בתענית אסתר צריך לצער את עצמו מבשר ויין מי שצם וכמ"ש באשל אברהם מהדו"ת לגבי מעוברות ומניקות, וכ"כ לדינא בשו"ת שבט הקהתי ח"א סימן רג. וכן הו"ד הגר"ח"ק והגר"ק בפסר פורים וחודר אשר פ"ו סט"ז, ואמנם בספר מקדש ישראל פורים סו"ס לה כתב שכיון שאין צריכים לחנכם לתענית מותרים לאכול אפילו באכילת מעדנים ע"ש. וכן כתב בספר ישמח ישראל עמ' כב בהערה בשם הגר"ח"ק שכיון תענית אסתר לא נקבע משום אבילות אין צריך להחמיר בזה. ותבנא לדינא: שכיון שהוא תענית של שמחה אין צריך לחנכם לזה, אך מ"מ בקטנים בגיל גדול אין ראוי לעשות מסיבת פורים ביום זה, אבל בקטנים ממש, אפשר לעשות מעיקר הדין, [אך המנהג בקרוב היראים ושלמים שלא לעשות אז].

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א אודות השאלה מדוע קטנים לא מתחייבים בצום בתענית אסתר.

ונראה לומר כמה טעמים.

א). כיון שדינה כתענית של שמחה, וממילא אינם צריכים לצום.

ב). ועוד נראה דאף אי נימא דאינו תענית של שמחה, וא"כ כיון שהוא אבילות, אין מחנכין את הקטנים לאבילות וכתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ד' צומות, וכמ"ש בשו"ת שואל ונשאל (ח"ד או"ח סי' כז) הוכיח מדברי הפוסקים שלא הזכירו דין חינוך קטנים לתעניות אלא ביום הכפורים, ולא בשאר תעניות, וכן הוכיח מהר"ם בן חביב בספרו כפות תמרים (יומא פב ע"ב) מלשון המשנה. וכן כתב החיי אדם (כלל סו סעיף יא) שדין חינוך בתעניות הוא דוקא ביום הכפורים. ע"ש, ובספר הליכות שלמה בין המצרים (פרק י"ג הע' י"א) הובא בדעת הגרשז"א זצ"ל בזה"ל: ולא ס"ל לרבנו כלל מה שנפוץ בכמה מקומות שהקטן מתענה ומשלים בג' הצומות הסמוכים ליום הבר מצוה, ואף למי שנהגו כן בבית אבותיו הורה שלא יתענה, ואמר שודאי אין זה בתוקף של מנהג אלא נראה שעשו כן רק כדי לבדקו אם ראוי הוא להתענות וכדו', אבל אין מקום להחזיק בדבר זה בזמננו בתורת מנהג, ודיינו במה שמאחרים אכילתן כמה שעות, ואין להוסיף על כך, ובפרט בדבר זה שאין לו מקור כלל. והיה רבנו אומר בדרך צחות, ג' דברים הורגלו רבים לעשותם ג' פעמים ואין להם יסוד של ממש ע"פ ההלכה. קריאה בס"ת ג' פעמים כדי להתיר ע"י כך טלטולו ממקום למקום (וראה הליכות שלמה תפלה פי"ב סל"ח), תענית הקטנים ג' פעמים (שלא נזכר כלל בפוסקים כנ"ל), ונטילת ידים ג"פ לתפלה, שהורגלו בכך אגב נט"י שחרית שמפני הרוח רעה צריכין ג"פ (וגם לסעודה אין טעם ע"פ ההלכה ליטול ג"פ כי אם ע"פ הקבלה, ראה כה"ח סי' קס"ב אות ב' בשם הרש"ש), עכ"ד, וכן הו"ד הגר"ח"ק שהשיב שלא שמענו שיש לזה מקור, וכן השיב הגר"א נבנצל

שערי בני ברק שנוסע לירושלים אחרי שקיים כל מצוות היום יוסף

בברכת התורה בידידות

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קמא. בני ברק שנוסע לירושלים אחרי שקיים כל מצוות היום

בס"ד, יום ג' י' אדר ה'תשפ"ה

לשאלת רבים אודות מש"כ, שמעיקר הדין בני ברק שנוסע לירושלים אחרי שקיים כל המצוות ביום שישי פטור מקיום המצוות של משלוח מנות וסעודת פורים ביום ראשון, ורק יש מחמירים.

זמן החיוב

כבר נתבאר בארוכה שמצינו ב' שיטות בזמן החיוב של מוקף בן יומו נקרא מוקף, בשנה זו שקוראים את המגילה בירושלים בי"ד, אם החיוב הוא בט"ו כמו כל השנה או החיוב בקריאת המגילה וא"כ החיוב בי"ד, א"כ אף אם מתחייב בט"ו מ"מ מתחייב מספק, ולכן לא יכול לומר על הנסים, אבל מ"מ חייב בסעודה ומשלוח מנות מספק, ורק הנוהגים כהחזו"א יש להחמיר, וכ"כ במנחת אשר פורים המשולש מהדורת תשפ"ה סימן ד' וסימן ג' אות ג' וסימן ט' אות ב'. וכ"כ באזל"ש להחמיר בזה.

אך מ"מ נראה שהוא חומרא כיון שיש ב' ספיקות א' אם נחשב עקר דירתו ותליא במח' הראשונים, ב' תליא בזמן החיוב בפורים המשולש, והו"ל לקולא, וכ"כ הגר"ש דבילצקי זצ"ל בספר פורים המשולש עמ' א' שהרוצה להקל בזה הרשות בידו וכ"כ שם בעמ' קלח שבנ"ד יש בזה שבעה ספיקות לפטור אותו מכל המצוות הפורים בשבת וביום הראשון, ושם כתב שראוי להחמיר, ומדבריו שם נראה שמעיקר הדין הוא פטור. ע"ש, ושכן כתב בחמרא וחיי (ז' א').

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בקונ' פורים המשולש (מועדים וזמנים ס"ט) שבן עיר שבא לשבת פטור לגמרי ע"ש. ורק בבחור ישיבה שלומד בבני ברק שבא לירושלים צריך להחמיר מספק, וכמו שנתבאר שיש לומר שדינו לחומרא לשני המקומות. ע"ש, וכ"כ בילקו"י (פורים עמ' שפב) שלאחר שקיים את כל המצוות ביום שישי, ונסע לירושלים לשבת, שוב אינו מתחייב במשלוח מנות ובסעודת פורים ע"ש. [ולא נחת שם לכל החילוקים הנ"ל].

ושוב נראה עוד ספק וכמו שהובא בשם הגרמ"צ גרינפלד שליט"א שבשנה זו אי אפשר להתחייב כבן ירושלים כיון ששניהם קוראים באותו היום, ולכן אין את הדין של מוקף בן יומו נקרא מוקף ופרוז בן יומו נקרא פרוז, ורק אם גר בקביעות שלוש יום בירושלים מתחייב בפורים המשולש. (הו"ד בגליון הלכה ברורה פורים ה'תשפ"ה).

אך מ"מ אפשר שכיון שהוא דברי קבלה יש להחמיר כב' בשיטות לחומרא, ואמנם האם סעודת פורים ומשלוח מנות הוא מדברי קבלה מצינו אריכות בדברי הפוסקים, שבשו"ת בנין שלמה (סי' נח) כתב שמצוות היום שמשלוח מנות וסעודת פורים הוי פלוגתא דבבלי וירושלמי אי הווי דברי קבלה או מדרבנן שהבבלי ס"ל שדוקא קריאת המגילה הוי דברי קבלה אבל שאר המצוות הוי מדרבנן, והביא שכן נראה ממש"כ בפר"ח סי' תרצ"ה שבעיירות המסופקות שקורין המגילה בי"ד וט"ו מ"מ מצוות משתה ושמחה אין צריך לעשות רק ביום אחד דהיינו בי"ד, ובפמ"ג שם משב"ז סק"ה כתב לתמוה ע"ד הפר"ח דלמה יגרע מצות שמחה ומשלוח מנות ממצות קריאת המגילה, ואמנם כנתבאר שהוא מדרבנן ולכן הרי הוא ספיקא דרבנן לקולא ע"ש. וע"ע בשו"ת חתן סופר (סימן עג ד"ה הנה) שבמשלוח מנות הוי ספיקא דממונא לגבי משלוח מנות ע"ש. ואמנם מדפסק במשנ"ב שם סק"י שבמקומות הספיקות יש לעשות משלוח מנות מספק בב' הימים, בע"כ דדינו כדברי קבלה, ואמנם עכ"פ כיון שהוא מח', [ואף לגבי קריאת המגילה יש להוכיח ממש"כ

שערי מה המקור שנשים חייבות בליל הסדר בהלל בברכה יוסף

שמעיקר הדין פסקינן שהחיוב בט"ו, מ"מ מכל הספיקות הנ"ל, נפקא לן דאין חיוב במשלוח מנות וסעודת פורים ביום ט"ז.

תבנא לדינא

המתגורר בבני ברק וקיים כל מצוות היום בי"ד

ונסע לירושלים לשבת, מעיקר הדין פטור בירושלים ממצוות היום, ולא יאמר על הנסים, ואינו חייב במשלוח מנות וסעודת פורים ביום ראשון, ויש מחמירים שיעשו סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ט"ז, ויאמר על הנסים בשבת. וכיון שאפשר להחמיר בקלות, טוב להחמיר בזה.

ואף אם קרא את המגילה ביחידות ביום שישי,

מ"מ אינו צריך לחזור ולקרוא את המגילה שמגיע לירושלים, כיון שיצא יד"ח במה שקרא את המגילה בבני ברק.

לכתחילה לא יעלה למפטיר בירושלים, כיון

שמתחייב מספק, אך במקום הצורך נראה שיכול לעלות.

לכו"ע אם הגיע לירושלים במוצאי שבת או

ביום ראשון, אינו חייב לקיים משלוח מנות או סעודת פורים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קמב. מה המקור שנשים חייבות

בליל הסדר בהלל בברכה

בס"ד

ה' ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יוסף חיים שבתאי שליט"א.

אודות מה ששאל מה המקור שנשים חייבות

בליל הסדר בהלל בברכה.

מקור אמירת ההלל, מבואר בתוספתא בסוכה

פ"ג הלכה ב' שמונה עשר יום בשנה

בש"ע יו"ד סי' רל"ט ס"ו, הנשבע על דבר מצוה דרבנן, כגון שלא להדליק נר של חנכה או שלא לקרוא המגילה, השבועה חלה, וכן אם נשבע לקיים מצוה דרבנן חייב משום שבועה וכו', עכ"ל, ונראה מזה שחיוב קריאת המגילה הוא רק מדרבנן].

ועכ"פ בודאי שאינו חייב לקרוא את המגילה

שוב, ואף שהביאו [מטו בשם הגרשז"א וכן פסק הגרמ"מ לובין שליט"א] שחייב לקרוא את המגילה שוב ולתת מתנות לאביונים כיון שנהג בתורת בית כרך, מ"מ בצירוף הספיקות הנ"ל שזמן החיוב הוא זמן אחד, וגם שסו"ס קיים דינים אלו באותו יום, בודאי שאין חייב לחזור שוב ולקרוא את המגילה וכן הסכמת הפוסקים.

על הנסים

ואמנם אם נוסע מבני ברק לירושלים, כיון שהוא

בני ברק חייב יותר כיון שהוא ספק סמוך ונראה לירושלים, ולכן יאמר על הנסים, ומ"מ הובא שהגרנ"ק אמר בשם החזו"א שאם נוסע בשבת זו מבני ברק לירושלים יכול לומר על הנסים, וכן הו"ד בחוט שני (שבת ח"ד עמ' שסה), וכ"כ בשו"ת ישא יוסף (ח"א עמ' רמד) שאף שהוא ספק אם מתחייב שוב מ"מ על הנסים יכול לומר כיון שהוא נמצא במקום שאומרים על הנסים, ע"ש, וכ"כ בשלמי תודה (פורים עמ' תה), וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קס שיש ספק אם לומר על הנסים יכול לומר על הנסים מספק, ולכן נראה שאף אם נסע מקרית ספר לירושלים ביום שישי יכול לומר על הנסים בירושלים.

החיוב בי"ד לקולא

ומ"מ לדברי הגרשז"א ואף שיש שדנו

שהגרשז"א לא צידד לקולא [ראה בשיעורי הגרי"מ רובין שליט"א פורים המשולש ה'תשפ"ה] מ"מ מצינו מדברי הפוסקים שהגרשז"א צידד לקולא הרי הוא פטור ממשלוח מנות וסעודת פורים וכמו שכתב בספר שלמי מועד עמ' רצח בשם הגרשז"א וכן כתב בספר ויאר לנו פורים עמ' מד שהגרשז"א הורה בזה לקולא. וכיון שהגרשז"א הורה בזה לקולא, ואף

ולפי"ז כתבו אחרוני זמנינו שיש לכיון בהלל שאחרי תפילת מעריב לפטור את ההלל שבלייל הסדר בהגדה.

ולדינא בשו"ע סי' תפ"ז ס"ד כתב "בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בציבור בנעימה בברכה תחילה וסוף". וכתב שם ברמ"א, וכ"ז אין אנו נוהגים כן כי אין אנו אומרים בלילה בבית הכנסת ההלל כלל, ובמשנ"ב שם סקט"ז כתב שמנהג הספרדים לאומרו.

והנה מצינו כמה טעמים בחיוב אמירת ההלל בליל הסדר, א). בביאור הגר"א (סימן תרע"א ס"ז) כתב שההלל הנאמר בבית הכנסת בליל פסח הוא משום פירוסמי ניסא, כי באמת אין עיקר אמירתו של ההלל בליל פסח אלא על אחת מארבעת הכוסות שהיא הכוס הרביעית וכמובא במשנה בפסחים (פ"י מ"ז) מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו רביעי גומר עליו את ההלל, עתכ"ד, ומבואר שאומרים את ההלל בבית הכנסת משום פרסומא ניסא, וראה עוד בזה בשו"ת חת"ס (או"ח סימן נא).

ב). כתב בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן רז) שהוא זכר למקדש שהיו גומרים הלל בשחיטת הפסחים יעו"ש, וכן כבר מצינו בספר המכתם (פסחים קט"ז): שהמנהג היה לומר הלל בבית הכנסת בפסח בין מנחה לערבית, זכר למקדש שהיו ישראל קוראין את ההלל בשעה שחיטת הפסח, וכן כתב במאירי (פסחים דף ק"ז ע"א).

ג). בשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן יא) שכתב, יש סוד גדול על דרך האמת באמירת הלל בליל פסח.

ומ"מ הרבה מבני אשכנז נהגו שלא לאומרו וכמו שמבואר בתשובה מאהבה לקמן וכן כתב בספר מנהגי חת"ס סי' י"ג שלא אמר הלל בבית הכנסת בליל פסח, וכן כתב בשו"ת משנת יוסף ח"ט סימן קי"ט, ואמנם דעת הגר"א לומר הלל ולברך עליו, וטעם הגר"א לברכה על ההלל מבואר בביאור הגר"א הל' חנוכה סי'

ולילה אחד קורין בהן את ההלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויו"ט הראשון של פסח ולילו ויו"ט של עצרת, וכן מבואר בירושלמי בסוכה פרק ד' הלכה ה' וכן מבואר במסכת סופרים פרק כ' הלכה ז', ואולם בסמכת ערכין דף י' ע"א לא מנו את ליל הסדר שבו גומרים את ההלל.

ומ"מ כתב לדינא בחידושי הר"ן פסחים דף ק"ח ע"א שהביא את דברי המסכת סופרים שמברכים על ההלל בליל פסח, והקשה מדוע במס' ערכין לא מנו את ההלל, וכתב ליישב שאין הברייתא מתייחסת למצוות שיש לומר הלל בזמן עשייתו, ולכן לא מנו את הלל בזמן שחיטת קרבן פסח ועשייתו יעו"ש. וכתב להוכיח מהירושלמי בפסחים שמברכים על ההלל בליל פסח. וכ"כ בחידושי הרמב"ן בפסחים דף קיד"ז ע"ב שמברכי על ליל בליל הסדר בבית הכנסת, וכן כתב בחידושי רבינו דוד שם, וע"ע בחידושי הרשב"א ברכות דף יא ע"א.

ואמנם דעת כמה ראשונים שלא לברך עליו, וכמו שכתב בסידור רע"ג, והגרי"ת גיאות במאה שערים בשעם רבינו צמח, ובשו"ת הגאונים שערי תשובה סימן קב, וברשב"א שם בשם בעלי התוס'. בטור או"ח סי' תע"ג הביא מח' ראשונים אם מברכים על הלל שבלייל הסדר שיש אומרים שמרכים שתי פעמים אחת קודם אכילה ואחת אחר אכילה וי"א שאין לברך עליו כלל לפי שחולקים אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה וא"כ היאך יברכו כיון שפוסקים באמצע, והביא שהטור שכן נהג אביו הרא"ש ז"ל וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש ספק בברכותו שאין לברך שאין הברכות מעכבות, וסיים בטור שיש מקומות שנוהגים לקרות ההלל בבית הכנסת בציבור כדיש לא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה, ומה טוב ומה נעים ההוא מנהגא ויש לו סמך במסכת סופרים ומבואר בטור שמה שמברכים לדינא על ההלל בליל א' יו"ט דפסח הוא כדי לפטור חיוב ברכה על ההלל שאומרים בליל הסדר.

שערי מה המקור שנשים חייבות בליל הסדר בהלל בברכה יוסף

הכנסת או בביתי בצבור או היחיד ומברך לגמור. עכ"ל.

וכן כתב באורחות חיים סי' תפ"ז סק"ז וז"ל: ועיין בספר מאורי אור בחלק עוד למועד דף לב ע"א שכתב דאף שכתב בהג"ה שאין נוהגין במדינתנו לומר הלל בבית הכנסת, עכ"פ טוב ונכון ליחיד לגמור בפני עצמו בלא הפסק קודם הסדר עכ"ל, וברוח חיים שם סק"ד.

ובברכי יוסף שם כתב סק"ח שמי שהוא בבית הכנסת שהם נוהגים שלא לומר הלל בערבית ליל פסח יכול לומר ההלל ולברך עליו בינו לבין עצמו, מהר"ר ישראל שלמה לינגו בכת"י וכתב שכך קיבל שנהג הרמ"ע מפאנו וכן נהג הרב מהרר נחמן פואה יעו"ש, וכן כתב במורה באצבע אות רז, ובכה"ח שם סקל"ח וסקל"ט. וכן כתב לדינא בשו"ת תשובה מאהבה סו"ס צ' שכן ראה לרבו בעל הנודע ביהודה ששינה לעצמו כמה נוחסאות ומנהגים כמנהג ספרדים וכו' וכן היה גומר הלל בליל הפסח אחר התפילה בבין הכנסת יעו"ש, ועוד כתב בכה"ח סי' תפ"ז סקמ"ב שאף אם הוא בעיר שאין אומרים אותו יכול לאומרו ולברך ביחיד ושכן עשו כמה רבים מעשה, ובסלק"ט, וכן כתבו בשם הגה"צ רבי שריה דילבצקי זיע"א שגם נשים או מי שמתפלל ביחידות יאמרו הלל בברכה, וכן כתב בספר נר ציון פסח פרק י' סעיף יט.

ואמנם בשו"ת בית יהודה ח"ב סי' ל"ג שכתב ואפילו למקומות שנהגו לאמרו לא נהגו אלא בציבור ולא ביחיד יעו"ש, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ומ"מ לפי מה שיש חיוב ליחיד לאומרו, ה"ה שאף נשים צריכות לאומרו בברכה כיון שאף הן היו באותו הנס, וכמ"ש בתוס' בסוכה דף לח ע"א ד"ה מי שהיה עבד או אשה וז"ל: אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו

תרע"א ס"ז סקכ"א שכתב שם שמה שנפסק בשו"ע שמדליקין נרות חנוכה בבית הכנסת ומברכין עליהם משום פרסומא ניסא, יש ראייה לכך מהלל בליל פסח שנתקן על הכוס ובכל זאת אומרים אותו בבית הכנסת משום פרסומא ניסא והביא ראייה לכך מהירושלמי יעו"ש, ולפי"ז הברכה הוא דוקא על הלל בציבור.

ויש קהילות מחו"ל מבני אשכנז שנהגו שלא לאומרו, וכמ"ש ברמ"א שם ובמשנ"ב שם סקט"ז ובשו"ת תשובה מאהבה סו"ס צ'. וכן נהג הגרי"ז מבריסק זצ"ל והו"ד בהגדה של פסח מבית לוי עמ' צ' ובהגדה של פסח מועדים וזמני עמ' נא, שלא נהג לאומרו ואפילו באר"י.

ויש נוהגים לצאת יד"ח בברכה מהש"ץ, וכמ"ש בלוח אר"י.

ויש שנהגו מבני אשכנז לאומרו בלא ברכה, וכן הו"ד החזו"א בדינים והנהגות פי"ז סכ"ט ובאורחות רבינו ח"ב עמ' פא.

ולגבי חיוב ההלל ביחידות בליל הסדר, איתא במסכת סופרים (פרק כ' הלכה ט') בזה"ל: ימים שמונה עשרה ולילה אחד יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן וכו' ויו"ט הראשון של פסח ולילו עכ"ל, וכן איתא בתוספתא בסוכה (פ"ג ה"ב), ומבואר שאף יחיד אומר את ההלל ביחידות, וכן נראה ממש"כ במאירי פסחים קיז ע"ב, שמבואר מדבריו שאומרים את ההלל אף ביחידות, וכן נראה ממה שכתב בריטב"א בסדר ההגדה בשם הרא"ה כתב בזה"ל: מעתה מה שנראה שהוא דרך ישרה ונוחה הוא שגומר את ההלל בברכותיו הן ביחיד הן בעשרה, ומצוה בעשרה משום ברוב עם הדרת מלך, וכן היה מורי נר"ו עושה מעשה, וכן הנהיג בעיר סרקוסטה לאומרו בבתי כנסיות, ובני אדם קשה עליהם מפני המנהג. עכ"ל.

וכן כתב באורחות חיים מלוניל הל' ליל הפסח סימן כ"א וז"ל: חייב אדם לקרותו בבית

באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור. עכ"ל, ומשמע מדברי התוס' שרק הלל שעל ההגדה חייבות, ואמנם לטעם שכתב הטור שמברכין על ההלל שאחרי התפילה כדי לפטור את ההלל שבלייל הסדר, א"כ ה"ה שחייבות בהלל שאחרי התפילה. וכן לטעם של הגר"א משום פרסומא ניסא א"כ ה"ה שנשים חייבות בהלל של ליל פסח. אך י"ל כיון שמתפללות ביחידות אינם חייבות, רק לשיטות הפוסקים שפוטרים ביחידות.

וכן כתב לדינא בשו"ת מהר"ש אנגיל (ח"ז סימן קנ"ט) שכיון שעיקר אמירת ההלל בליל פסח היא משום הנס של יציאת מצרים שבו יצאנו מעבדות לחירות, ולכן גם נשים חייבות באמירת ההלל של ליל פסח כדין האנשים, מפני שאף הן היו באותו הנס, ועוד בכלל מה שפסק בשו"ע (סי' תע"ב סי"ד) שאף הנשים חייבות בד' כוסות ובכל המצוות הנוהגות באותו לילה, והלל של ליל פסח בברכה הוא בכלל מצוות ליל הסדר עכ"ל. וכן כתב בשו"ת מנחת אליהו (ח"ב סי' ט"ו) שאף הנשים חייבות בהלל בליל הסדר, אך אינם יכולים להוציאם האנשים ע"ש, [ואולם להלכה מעיקר הדין יכולות להוציא וכמ"ש בשו"ע סי' תרפ"ט ס"א לגבי קריאת מגילה], וכן כתב בשו"ת יחו"ד (ח"ה סימן ל"ד). ובחזו"ע פסח (ח"א עמ' רל), וכ"כ בילקו"י פסח (ח"ג עמ' תשצג), וכן הו"ד הגר"ש דבילצקי זצ"ל בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (חלק י' עמ' לד) שנשים המתפללות מעריב בליל פסח אומרות הלל בברכה במקומות שנהגו לברך עכ"ל.

ואמנם יש לדייק ממש"כ במשנ"ב סי' תע"ט סק"ט שהלל שבתוך ההגדה נשים חייבות, ונראה דבתפילה פטורות, ומדלא כתב כן במשנ"ב סי' תפ"ז. וכן מוכח ממש"כ בשו"ת דברי יציב או"ח סי' ר"ז שנראה שהמנהג שרק האנשים אומרים את ההלל ולא הנשים וכתב שם הטעם כיון שטעם אמירת ההלל בבית הכנסת הוא מחמת ההלל שהיו אומרים בעת קרבן פסח, ע"ש.

וכן בעוטה אור (פסחים סימן סב) כתב שנשים פטורות מהלל בליל פסח כיון שלא שייך בהם תורת תיבור, והוא דבר חדש וכל אמותינו מדורי דורות לא נהגו כן ע"ש. אך אינו ראייה מהנשים במרוקו, שאף לא היו ידעו קרוא וכתוב, ואף לא היו בקיאים בתפילה. ושו"ר בספר הורני חוקיק (פסח ח"ג עמ' רטז) שכתב שהנשים לא יברכו על ההלל בליל פסח, כיון שלפי כמה ראשונים החיוב דוקא בבית הכנסת ולא מצאינו שנשים חייבות בבית הכנסת, ולכן כתב שלא יברכו ואף אין הידור שילכו לבית הכנסת שיצאו יד"ח מהש"ץ, וברכות אינם מעכבות ע"ש, ואמנם כנתבאר שאף ביחידות חייבים, וא"כ ה"ה שנשים חייבות כיון שאף הן באותו הנס. [ואף אם נאמר שפטורות מ"מ יש כאן ספק ספיקא שמא כדעת הפוסקים שנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, אך בלאו הכי אין צריך לכך, וכנתבאר שאף הן היו באותו הנס, וכמ"ש בשו"ת יחו"ד שם, וכ"כ בילקו"י שם עמ' תשצה לדחות מש"כ במקראי קודש פסח עמ' קב]. ומש"כ שם שאשה מבנות אשכנז תברך הא לאו איריא דהא כמו דבנות אשכנז שייכות בברכה, א"כ ה"ה בודאי שבנות ספרד שייכות בברכה.

ועוד לא שייך לומר סב"ל, כיון שהוא ספק בעיקר החיוב של מצוה וכמ"ש בשו"ת הרדב"ז ועוד דלא אמרינן סב"ל, וכן האריך בילקו"י שם.

ומ"מ הגר"ש אלישיב זצ"ל הורה שלא לברך רק במתפללות ביחידות, אבל במתפללות בבית הכנסת בציבור חייבות וכן הו"ד בספר באר ישראל פסח עמ' קסא, ובספר אשרי האיש (או"ח ח"ג עמ' תי"ג), וכן כתב בספר מעדני יו"ט ח"ד סימן קטו כתב שלפי סברת הגר"א מי שהאריך בתפילה בליל פסח וסיים שמו"ע אחרי שהציבור סיימו לומר הלל לא יוכל לומר הלל עם ברכה כיון שאין בכך שום פרסומא ניסא במה שאומר ביחידות, ולכן כתב שם שאשה שרוצה לומר הלל בליל פסח בביתה עדיף שלא תברך על אמירתה. [ומש"כ בנר ציון פסח עמ' רפו שיש לדון אם אשה שלא מתפללת ערבית פטורה מאמירת הלל בליל פסח לאחר

שערי לספור ספירת העומר שהגיע זמן קרי"ש יוסף

יום ד' ט' אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג חיים ויסמאן שליט"א מעיר התורה לייקוד.

אודות מה ששאל במה שמתפללים תפילת מעריב בליל שבת לפני זמן צאת הכוכבים, ואח"כ סופרים ספירת העומר, ולכא' יש להקדים את הקרי"ש שהוא תדיר, [ואמנם אם סופרים בבין השמשות, אז בודאי אין שאלה, כיון שאין חובה להקדים את הקרי"ש, כי עדיין אין עניין להחמיר ולחזור ולקרות קריאת שמע].

והנה בשו"ע סי' תפ"ט ס"א כתב בליל שני אחר תפילת ערבית מתחילין לספור העומר וכו', וכתב החק יעקב (סימן תפ"ט ס"ק ט"ז) וכשהגיע הזמן אסור לאכול עד שיספור. מכל מקום צריך להתפלל תחלה תפלת ערבית וקריאת שמע בזמנה, שהוא תדיר וקודם לספירה, וכן משמע בפסקי תוספות שכתבתי בס"ק י"ג, יעו"ש עוד, ומבואר דכיון דקריאת שמע וערבית תדיר הם קודמים.

ואמנם במור וקציעה, סי' תפ"ט סקי"ב, בטור. ערבית אחר התפלה מתחילין לספור כו'. באמת מן הדין היה ראוי לספור קודם התפלה, דספירת העומר דאורייתא, ואף לפמ"ש הר"ן בשם מפרשים, שהסכימו דהשתא אינה אלא מדרבנן (הסכמה זו מרצון פשוט היא, ועדיין אינו מוכרח בבירור. ורמב"ם פשיטא ליה דנוהגת בכל זמן ובכל מקום) מ"מ יש לה עקר מפורש בתורה, משא"כ תפלה שאין לה אלא רמז בדרך אסמכתא (מלעבדו בכל לבבכם) פשיטא דספירת העומר קדמה, אף על גב דתפלה תדירה אפ"ה ספירה יש לה דין קדימה בלי ספק, דהיא עכ"פ כמו דאורייתא והוא כי מקודש ותדיר לגבי תפלה, אלא משום דכבר נהגו להתפלל ערבית מבע"י (ביחוד בי"ט, משום להוסיף מחול על הקודש) לכך סדרו תפלת ערבית קודם ספירת העומר, כדי שתפגע ספירת העומר בעונתה האמתית, ואעפ"כ אין מנוס מלהקדימה כל האפשר, מיד בהתחלת הלילה, וכדמסיק הטור וזמן הספירה מתחלת הלילה.

התפילה כיון שי"ל שלא תקנוהו אלא בתפילת ערבית, וכתב שם בביאור דבריו שכל התקנה אלא למי שהתפלל ערבית, אלא משום פרסומא ניסא, וכל שהנשים חייבות בפרסומא ניסא, אף אם לא התפללו ערבית].

ולפי"ז לבני ספרד וכן לפי הטעמים האחרים [ודלא כהגר"א] שחייבים ביחידות, וכו"ל מדברי הפוסקים, ה"ה שאף נשים חייבות, וכן שמעתי גם מהגרע"פ.

וכן לבני ספרד ומבני אשכנז אף שלא נהגו לברך על ההלל צריכים לשנות מנהגם ולברך על ההלל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

החונה פה [עיה"ת] בני ברק

קמג. לספור ספירת העומר שהגיע זמן קרי"ש

באמריקא (ואולי נוגע גם בארץ ישראל) יש מצב בליל שבת מתפללין מנחה קודם שקיעה.. ומיד קבלת שבת ומעריב.. וגומרים לפני זמן של שיטת הגאונים שהוא בפשטות חמישים דקות אחר שקיעה.. וגם **גומרים לפני 42 דקות אחר שקיעה... ונמצא שהוא קודם הזמן לקריאת שמע בבטח....**

והרי הרבה אנשים סומכים שאפשר לספור ספירה לפני שהוא ממש צאת הכוכבים... **אבל** יש בעיה שהקריאת שמע שאמרו הוא קודם הזמן.. ואחר התפילה אומרים ספירה.. א"כ עוברים על תדיר ושאינו תדיר **דסופרים** ספירה.. לפני קריאת שמע...

וצ"ע

בברכה

חיים ויסמאן לייקואוד

בס"ד

שערי זמן התספורת לחתן ולבני משפחתו ולחברים הקרובים יוסף

מצות ק"ש בזמנה וספירת העומר בצבור, וכן הו"ד בשלמי צבור דף רצו, ובכה"ח שם סקמ"ב יעו"ש. וכן הו"ד הגריש"א ועוד. ולכן טוב שהחזן יספור ספירת העומר קודם, אך טוב שיכריזו לאחר התפילה מיד לחזור ולקרוא קריאת שמע, וספירת העומר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קמד. זמן התספורת לחתן ולבני משפחתו ולחברים הקרובים

בס"ד, פסח שני ה'תשפ"ה

לשאלת רבים, אודות זמן התספורת לחתן ולבני משפחתו ולחברים הקרובים.

א. חתן שמתחתן בליל בע"ג בעומר, יכול להסתפר מבעוד יום מיום הל"ב בבוקר כי יום טוב שלו הוא. [כמו שמצינו ברמ"א לגבי בעל ברית וכן כתב בברכ"י סק"י ובעקרי הד"ט סי' כא אות ט', ובשו"ת יביע אומר ח"ה או"ח סי' לח, וכן שמעתי מהגרע"פ ועוד].

ב. ורבים מתירים אף מערב שבת

דגול מרבבה. בקובץ פסקים ותשובות ניסן עמ' קלה

כתב שמותר לחתן להסתפר כבר מערב שבת

ויש מחמירים בזה בזמנינו, [כן הו"ד הגריש"א במשנת נישואין עמ' כו, וביאר דאף שמצינו שהיה היתר לפי הדגול מרבבה להסתפר לפני שבת היינו דוקא בזמן שעשו שפיץ האלץ והיה להם שמחה יתירה וכמו שמוכח בתורת הבית לרשב"א,

ג. ואף לבני המשפחה והורי החתן והכלה [וחברים הקרובים כשושבינים לחתן] יש להתיר בתספורת וגילוח מבעוד יום מהבוקר, [ע"פ מש"כ בשו"ת אג"מ ח"ב סימן צ"ה ד"ה ולכן

עכ"ל המור וקציעה ונראה מדבריו דמה שמקדימים תפילת ערבית משום שנהגו להתפלל תפילת ערבית מוקדם, אבל אם יתפללו תפילת ערבית מאוחר אין הכא נמי די ש לספור ספירת העומר אף לפני תפילת מעריב, וגם מה שיש לעיין בדבריו דהרי מיד שמגיע זמן ספירת העומר הא מגיע זמן קריאת שמע, וקריאת שמע היא מדאורייתא ותדירה לפני ספירת העומר שרוב הראשונים ס"ל שהיא מדרבנן.

ומ"מ לגבי הקרי"ש, בביה"ל ריש סי' תפ"ט הביא ב' התירוצים הנ"ל, וז"ל: כתב בספר מור וקציעה בטעם דסופרין אחר התפלה משום דבדורות הראשונים היה המנהג להתפלל ערבית קודם הלילה ובסיום המעריב התחילה הלילה ואז היו סופרין בדין בתחלת הלילה אכן בחק יעקב ס"ק ט"ז כתב דמדינא צריך להקדים ק"ש ותפלה שהוא תדיר, עכ"ל. ונראה מדבריו דס"ל דחמעשה יש להקדים את הקרי"ש. וכן כתב בספר מועד לכל חי (סימן ה' יב) וז"ל: אם נכנס במקום שמתפללים ומצא אותם שהם באים לספור את העומר יספור עמהם משום כי ברוב עם הדרת מלך, ואחר כך יתפלל ערבית (כמו שכתב מגן אברהם והביאו להלכה בשלמי חגיגה אות יד) ואם לא הספיק להיות סופר העומר עם הציבור, צריך שיאמר ערבית תחילה ואח"כ לספור דקריאת שמע קודם לספירה עכ"ל, ומבואר להדיא דקרי"ש קודם לספירה, וכן מבואר להדיא בביה"ל סי' תרע"ב ס"ר לגבי מצות נר חנוכה דקרי"ש קודם. וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן נג אות ג' שמתפללים ערבית לפני ספירת העומר משום שמצות קרי"ש מדאורייתא קודמת למצות ספירת העומר. ולפי"ז ה"ה בנ"ד יש להקדים את הקריאת שמע.

ואפשר ליישב מה שנהגו בזה להקל, כיון שאח"כ רבים שוכחים לספור ספירת העומר שמתפללים מבעוד יום, בשל"ה הקדוש דף קמג ע"ב שבמקום שיש חבורה שמתפללין ערבית בזמנו אחר צאת הכוכבים ראוי להתחבר להם בימי הספירה כי אז מצוה גוררת מצוה

[ד.] ויש אומרים שאף שמותר, מ"מ ראוי לאחר את החופה ויסתפרו ויתגלחו מיד לאחר השקיעה. [הגרמ"ש קליין שליט"א שם].

[ה.] לגיסי החתן יש להתיר, [כיון שהרי החתן יצטער]. ויש מחמירים, [וכנ"ל].

[ו.] יש שהתירו לכל המוזמנים להסתפר מפלג המנחה. [בספר נאות מרדכי פסח חול המועד ספירת העומר עמ' תפב והביא בשם ספר בספר שומע ומוסיף להגר"ש דבליצקי זצ"ל ספה"ע עמ' ל"ב דחתן שנישא בליל ל"ג בעומר שאם הוא החופה בתחילת הלילה יכול להסתפר ביום ולא רק החתן אלא גם המוזמנים אם לא יספיקו בלילה יכולים ביום מפלג המנחה כמבואר בשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סי' ר"ו) שיש דיעות שגם בספה"ע מותר מפלג המנחה וסמכין בזה על דעת רבי יהודה שמפלג המנחה הוא לילה ועי' אג"מ או"ח ח"ב סי' צ"ה והוא שמכוער הדבר לבוא לחתונה בשערות בלא תספורת נראה דביודעים שאם יסתפרו קודם הפסח לא יצטרכו להא בודאי יש להם לנהוג כן ועי' עכת"ד, וכע"ז הובא בספר שמעתתא דמשה (הל' ספירת העומר) בשם הגרמ"פ שבערב לג בעומר סמוך לילה מותר להסתפר, לצורך חתונה].

[ז.] בגילוח הזקן יש מקום להקל, לחברים אף שאינם קרובים, ונמצאים בחופה, אפשר להקל, אף מפלג המנחה, כגון שהחופה לפני השקיעה. [כיון י"א שאינו בכלל הגזירה, וכנתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות ספירת העומר, ובצירוף דעות המתירים לכל המוזמנים מפלג המנחה].

[ח.] לכל המוזמנים [בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז] אפשר להקל להסתפר מהשקיעה. [שאפשר להקל שהוא כבר ספק לילה, ומקצת היום ככולו, וכ"כ בעיטורי מרדכי שם].

[ט.] תספורת לנשים, אף למחמירים ונוהגים איסור, בימי ספירת העומר, מ"מ מותר

אם כתב שהקוראים לחתונה בימי העומר אינם רשאים להסתפר ואולם אם בלא תספורת לא יגיע לחתונה רשאי להסתפר אף בימים שנוהג בהם איסור עכת"ד, והו"ד בקצרה בפסק"ת סי' תצ"ג אות י' בשם יש מי שהתירו, ולמעשה מקילים בזה באב החתן ואב הכלה ובני המשפחה, וכן כתב בספר באר ישראל פסח ספירת העומר עמ' רב בשם הגריש"א שמותר להסתפר לכבוד הנישואין אפילו מבעוד יום שהוא ל"ב לעומר, וכתב שם בהערה שפעם אחת התיר הגריש"א גם לאחי החתן והכלה להסתפר לכבוד החתונה ביום ל"ב, וכן הו"ד הגריש"א הגר"ב צ"ק קוק שליט"א בגליון שואלין ודורשין פרשת אחרי מות קדושים תשפ"ה, ואמנם הו"ד הגריש"א בוישמע משה בח"ה שיש היתר ביום ל"ב רק לחתן ולא להורים, וכן באשרי האיש הו"ד להחמיר, ומ"מ נראה שיש היתר בזה כל היום, וכן שמעתי לדינא מהגרע"פ].

ועי' אמרי חופה עמ' שסח

ויש מתירים רק להורי החתן והכלה מחצות. אבל לא לאחים. (הוראת הגרי"א דינר שליט"א, שמעתי מהגר"א ברינגר שליט"א, ואמר שיש לדון אם נחשבים פנים חדשות, והו"ד בספרו אמרי חופה עמ' שסח ע"ש מה שהביא בזה).

טעמי ההיתרים, א.] כיון שדינם כשושבינים ויו"ט לחתן. ב.] כיון שהוא רק מנהג במקום מצוה לא גזרו, כדמצינו לגבי חתן מהאופרוף ועוד ג]. ועוד כיון שאם יבואו מגודלי שער, יצטער החתן, וכיון שאינו מדינא, אלא ממנהגא, [וכעין מש"כ בשע"ת (סי' תקנ"א סק"א)].

ב.] ויש שמתירים לחתן רק מחצות היום, [הוראת הגרמ"ש קליין שליט"א והגרמ"מ לובין שליט"א בעיטורי מרדכי פסח ספירת העומר פרק נב, וכן שמעתי מהגרע"פ].

ג.] ויש מתירים לקרובים ואף להורי החתן והכלה רק מפלג המנחה. [הגרמ"מ לובין שם].

לצורך החתונה, אף ביום ל"א, כל שהוא לצורך מצוה.

י. נשאלתי מאת הרה"ג ישי שקד שליט"א בגילוח הזקן, אם החתן אינו מתבייש, כיון שהחתן וחבריו נוהגים שלא לגלח את הזקן, כיון שאינו מצער את החתן, ולמעשה נראה שאין היתר לגלח, ורק לסדר או לקצץ מעט, ויל"ע.

[. חתן בר מצוה מותר מבעוד יום, אבל לבני המשפחה של חתן בר מצוה, אין היתר.

תבנא לדינא: כיון שהוא רק היתרא, עכ"פ בודאי שראוי לעשות החופה, רק בלילה, כיון שמבעוד יום, עדיין אסור בנישואין, ואין היתר לעשות החופה ביום, ואז ראוי שימתינו כשעה קלה, שיוכלו להסתפר כל הקרובים מיד לאחר השקיעה. [בספר מיוחד שיזמינו מבעוד יום]. ומ"מ המקילים בזה שכל המוזמנים מסתפרים מפלג המנחה, יש להם על מה לסמוך.

קמה. שמיעת מוזיקה לאחר ל"ג בעומר

בס"ד

ט"ז אייר ה'תשפ"ה

לשאלת רבים האם מותר לשמוע מוזיקה לאחר ל"ג בעומר.

ובפשוטו, הרי זה תלוי בטעם שאסור לשמוע מוזיקה, אף שלא נתבאר להדיא בפוסקים שאסור לנגן בכלי שיר, ונתבאר במג"א שהאיסור הוא בריקודין ומחולות, מ"מ נהגו לאיסור ומצינו בזה כמה ראיות וטעמים בדברי הפוסקים.

א. אף שבמשנ"ב (סי' תצ"ג סק"ג) כתב שיש להזהר רק בריקודין ומחולות של רשות, מ"מ בפרי מגדים (סי' תקנ"א) שכתב לדון לגבי ישראל שפרנסתו ע"י נגינה אם מותר לנגן אצל

גוים, וכתב בשו"ת מנח"י (ח"א סי' קיא אות ד') שנראה מדבריו שנגינה בכלי שיר אסורה, וכן כתב בערוך השולחן (סימן תצג סק"ב) וז"ל: ומותר לעשות סעודה אך לא בריקודין ובמחולות וכ"ש שאסור לזמר בכלי זמר עכ"ל ולכן ה"ה שמיעת מוזיקה, ולפי"ז אין לאסור רק עד מתי שנוהגים מנהגי אבילות.

ב. כל השנה יש איסור לנגן כמבואר בגיטין דף ז' ובשו"ע או"ח סי' תקס ס"ג, וכ"כ בשו"ת כפי אהרן (אפשטיין סי' נ"ב ד"ה אם כבר) "ומ"מ בימי הספירה ודאי אסור וכן בימים בין המצרים, וכן אבל כל י"ב חודש והא דלא הביאו השו"ע והרמ"א דבר זה להדיא משום שהם ס"ל עיקר דכל השנה ג"כ אסור כלי שיר וזמר כנ"ל, ואפשר דהמג"א בס"י תצ"ג ובס"י תקנ"א שכתב לאסור ריקודין ומחולות בימי הספירה ובין המצרים כיון לזה שאפילו אותן שנוהגין היתר בכלי שיר תוף ומחול כל השנה אבל בימי הספירה ובין המצרים אסור מטעם אבילות". וציין לדבריו בחזו"ע יו"ט, וכן נראה מדברי הגר"ק בחוט שני (שבת ח"ד עמ' שעט) שלדברי השו"ע גם בכל השנה אסור שלא לנגן זכר לחורבן, ולכן עכ"פ בימים האלה בודאי יש להחמיר, [ומה שנהגו להתיר נתבאר בארוכה בשערי יוסף דינים הנוהגים זכר לחורבן], ומ"מ לפי טעם זה, יש להתיר לאחר מכן.

ג. בספר תשובות ופסקים (בהוצאת מקיצי נרדמים סימן סט) בשם רב שרירא גאון דגזרו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת ושלא לעשות כסות חדשה עד שבועות ע"ש, והו"ד בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"א סו"ס קסו). ולפי"ז אין לחלק בין שמיעת מוזיקה לניגון בכלי נגינה, כיון שהכל מביא לידי שמחה. ובכלל האיסור הוא אף בשמיעה מנגן וכדו', ואף שבשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן ס"ד) כתב כי שמיעת טייפ ורדיו איננה נכללת באיסור של שמיעת מוזיקה בבין המצרים, וכ"ש בימי ספירת העומר, שע"ז לא הייתה הגזירה אין אנו צריכים להוסיף על עצמנו חמורות ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קלז) אולם לדינא הסכמת גדולי הפוסקים שאף שמיעה

שערי שמיעת מוזיקה לאחר ל"ג בעומר יוסף

לנהוג מנהגי אבילות, א"כ אף בימים הנ"ל יש להסתפק אם אפשר להקל בריקודין ומחולות של רשות,

אבל בזמנינו באר"י שפשט המנהג שבאר"י שלא לנהוג מנהגי אבילות לאחר ל"ג בעומר, אף בתספורת, וממילא בודאי אין צריך להחמיר בשמיעת מוזיקה, וכמו שנראה מדברי הרמ"א סי' תצ"ג ס"א שמהו מל"ג בעומר ואילך הכל שרי.

ועוד נראה כיון שיש כאן ספק בדיני אבילות, אזלינן בזה אחר המיקל. אך יש להסתפק שמא כוונת האחרונים מר"ח סיון עד עצרת היינו גם לנוהגים היתר מל"ג בעומר בנישואין, [וכך למדו האחרונים כנ"ל, ויל"ע] כיון ושו"ר בספר מדושני עונג (סימן סד) בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל ששמיעת שירים מטייף שנהנה מזה אך אינם ממש ריקודים ומחולות קל יותר לאחר ל"ג בעומר ואפשר להקל בזה ועכ"פ כשאנו בדרך שמחה יעו"ש. דהיינו דוקא סתם הרקדה של רשות בלי סיבה וסעודת מצוה, אבל שמיעת שירים שאנו רוקד אין להחמיר

ורק בנישואין פשט המנהג אצל בני אשכנז להחמיר אע"פ שמדינא מותר בנישואין, וכמ"ש ברמ"א, וכמ"ש להקשות בט"ז (סי' תצ"ג סק"ב) וז"ל: והמנהג בכל המקומות שאין עושין נשואין אלא ביום ל"ג בעומר לא לפניו ולא לאחריו עד עצרת ואין לזה טעם וא"ת שאוחז בחומרי שניהם א"כ ביום ל"ג בעומר לא יסתפרו ולא יעשו נשואין מטעם השני. ויישב בט"ז וז"ל: וי"ל דודאי העיקר שאחר ל"ג בעומר לא מתו ואפ"ה נוהגים קצת אבילות מחמת גזרת תתנ"ו שהיתה באשכנז בין פסח לעצרת כמו שמפורש ביצירות ופיוטים שאנו אומרים בשבתות ההם שהם נתיסדו כמו קינות כנלע"ד טעם המנהג שלנו שאין נושאין אחר ל"ג בעומר אבל להסתפר ודאי שרי אחר ל"ג בעומר שמחמת גזירה זו לא החמירו אלא בשמחה יתירה של נישואין מה שאין כן קודם ל"ג בעומר שמתו תלמידי ר' עקיבא ומוטל על כל העולם להתאבל

מטייף ונגן הרי הוא בכלל האיסור, וכן פשט המנהג וכמו שכתב בהליכות שלמה ניסן עמ' שסא שכן הוא המנהג ואין לזוז מהמנהג. ולפי הטעם הנ"ל בשם רב שרירא גאון, יש מקום לאסור עד עצרת.

וכן יש מחמירים שלא לשמוע מוזיקה, עד שבועות, או עכ"פ עד ר"ח סיון, וכן כתב בספר ארץ ישראל סימן יח אות ב' שיש לנהוג באיסור תספורת ונישואין מפסח ועד ר"ח סיון, וכן הו"ד הגרשז"א בספר בין פסח לשבועות (פרק טו' העדה ד) שיש להחמיר ולאסור ריקודים ומחולות של רשות אף בימים שנוהגים היתר בתספורת וא לאחר ר"ח סיון וה"ה שמיעת מוזיקה ע"ש. וכן הו"ד והגר"ש אלישיב שכן צריך לנהוג ונוהגין שלא לשמוע כלי זמר עד ר"ח סיון אפילו במקום מצוה, וכן הו"ד הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי ח"ג עמ' לח שיש להחמיר שלא לשמוע כלי זמר עד ר"ח סיון, וכן הו"ד הגר"ח בספר הלכות חג בחג (ספירת העומר פ"ז הערה 37) שביאר שאפשר שלא התיירו בשאר ימי הספירה אלא בנישואין דהוי צורך מצוה וכן תספורת איכא צורך מצוה דכבוד שבת וכדו', משא"כ ריקודים ומחולות, וככשם שאסור ריקודים ומחולות בכל ימי הספירה, ה'ה שיש לאסור לשמוע מוזיקה אף בימים שאנו נוהג מנהגי אבילות ע"ש. וכן כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"א או"ח סי' צ"ח) שכיון שהא"ר הסתפק בזה יש להחמיר, וכן הו"ד הגרש"ז אולמן זצ"ל שהמנהג שלא לשמוע שירים אף לאחר ל"ג בעומר, וכן שמעתי מהגרע"פ.

ויסוד הדברים שיש להחמיר, כתבו כמה אחרונים, ע"פ מש"כ בא"ר (סי' תצ"ג סק"ב) כתב בזה"ל: מיהו עד אחר ר"ח אייר ומר"ח סיון עד שבועות יש להסתפק אם יש להקל בריקודין ומחולות של רשות. עכ"ל, והו"ד בשער הציון (סי' תצ"ג סק"ג).

ומבואר שכיון שבזמננו נהגו מנהגי אבילות מר"ח אייר, ולכן הסתפקו כיון שיש מחמירים לפני ר"ח אייר או לאחר ר"ח סיון

בשבילם החמירו טפי אפילו בתספורת. בהגמ"נ כתוב באם חל ר"ח אייר בשבת נושאים בו: עכ"ל.

ומ"מ אפשר לומר שאף לדברי הט"ז, אין להחמיר רק בשמחה יתירה, של נישואין, אבל בשמיעת מוזיקה בביתו, שאינו מגיע לידי ריקודים, אפשר להתיר.

ולכן לפי דברי הט"ז הנ"ל, בכל סעודת מצוה, אף שהיא אינה חובה, יש להתיר לבני אשכנז ריקודין ומחולות בתזמורת, כיון שאינו שמחה יתירה, כמו של נישואין, אע"פ שהם ימי הגזירות.

וי"ע מדוע בני ספרד לא חוששים לנישואין מחמת הגזירות הנ"ל, וי"ל שבמקום מצוה של פרו ורבו, אין לחוש, וכן כיון שהגזירות הנ"ל לא אירעו אצלם.

ולגבי מנהג בני ספרד בשמיעת מוזיקה לאחר ל"ג בעומר, מצינו במועד לכל חי סימן ו' סעיף יא שכתב בזה"ל: אפילו מל"ג ואילך יזהרו בריקודין ומחולות של רשות ועל ברורי הקנסות מוטל דיסובבו עיר ולא יניחום (ועיין בספר אליה רבה). עכ"ל. ומבואר מדברי המועד לכל חי שאף לבני ספרד יש להחמיר כיון שהם ימי דין. וכן נראה בכה"ח שם סק"ט שכתב בזה"ל: ומר"ח סיון עד שבועות יש להסתפק אם יש להקל בריקודים ומחולות של רשו, אליה רבה, ועיין לעיל סימן קלא סעיף ז' בהגה דמשמע שהם כמו יו"ט. עכ"ל, ונראה מדברי הכף החיים שמורת לעשות ריקודים ומחולות של רשות אחרי ר"ח סיון כיון שהם כמו יו"ט, ומשמע מדבריו שלפני ר"ח סיון יש להחמיר בזה לבני ספרד, וכן כתב בספר עיטורי מרדכי שם עמ' ק בהערה שכן שמע מהגרמ"ש קליין שליט"א שאף לפי מנהג בני ספרד ראוי להחמיר שלא לשמוע מוזיקה לאחר יום ל"ד בעומר.

ואמנם נראה שיש מקום להתיר בזה לבני ספרד שנהגו להתיר נישואין לאחר ל"ג בעומר, וכמו שכתב בספר אורחות חיים מלוניל

(הלכות קידושין) וכן כתב בספר המנהיג (הלכות אירוסין ונישואין) כתב הראב"ן וז"ל: ואין מנהג לכנוס בין פסח לעצרת, ולא מפני שאיסור יש בדבר, אלא למנהג אבילות על מה שאירע, שבאותו הפרק מתו י"ב אלף זוגות תלמידי לר' עקיבה על שלא נהגו כבוד זה לזה, אבל מקדשין, שאין שמחה אלא בחופה בקידושין בנישואין. ומי שכנס אין בו שום איסור שבעולם. ואך מנהג בצרפת ופרובינצ' לכנוס מל"ג לעומר ואילך, ושמעתי בשם רבי ר' זרחיה מגירונדא שמצא כתו' בספר ישן הבא מספרד, שמתו מפסח ועד פרוס העצרת. ומאי פורסא? פלגא. כדתנן: שואלין בהלכו' הפסח קודם לפסח ל' יום ופלגא, חמשה עשר יום קודם העצרת, וזהו ל"ג לעומר, עכ"ל, ולפי"ז בודאי שאין להחמיר גם בשמיעת מוזיקה.

ושוב נראה לדייק מלשון החזו"ע יו"ט עמ' רנח שיש להחמיר בכל ימי הספירה שלא לשמוע מוזיקה, ואמנם בילקו"י ספירת העומר עמ' תמא כתב מדנפשיה דהיינו עד ל"ג בעומר, ובהערה שם בעמ' תמג כתב שאע"פ שבא"ר הסתפק בזה, ויש שהכריעו לאסור בזה וכן"ל, וכתב שם "אך נראה שרבים מקילין בזה, ובפרט לפי מנהג הספרדים שעושים נישואין לאחד ל"ד בעומר שלכאורה פסקה האבילות לגמרי". ולמעשה נראה שם שהוא רק בתור קולא, אבל מעיקר הדין יש לכתחילה להחמיר בזה, ומיהו כמדומה שמנהג בני ספרד להתיר בזה, וע"פ המבואר לקמן שלא ברור יסוד האיסור בזה, וספק דרבנן לקולא ובפרט באבל הלך אחר המיקל אף במח' הפוסקים, וכמו שהארכתי בסוף שערי יוסף הל' מנהגי ספירת העומר. ולכן למעשה בני ספרד נהגו להתיר בזה. ושור'ר שכן כתב בפשיטות בספר הליכות מועד פסח ספירת העומר עמ' תלה שלבני ספרד יש להתיר שמיעת מוזיקה מל"ג בעומר ע"ש.

ואמנם אף מבני אשכנז נהגו להקל בזה, וכן הובא דעת הגר"מ פינשטיין זצ"ל [בשם תלמידו הגר"ש פירסט שליט"א] שלאחר ל"ג בעומר מותר, ואמנם בשו"ת אגרות משה (חלק אבן העזר ח"א סי' צ"ז) נראה שיש מקום להקל

לשמוע מוזיקה בנישואין בל"ג בעומר והמשיכה השמחה עד הלילה משום שנתחייבו בשמחה. ולפי"ז דוקא בנישואין יש היתר כיון שהתחייבו לעשות אח"כ סעודה, וכן בספר מסורת משה (ח"א אות שכז) שבל"ג בעומר יש היתר לחתונות וס"ל להגרמ"פ שכל גם השנה אסור בכלי זמר ורק בחתונות מותר, וגם לבר מצוה. והשיב הגרמ"פ שאין היתר להמשיך ללילה של ל"ד רק בחתונה, אבל בסעודה אין היתר, עכת"ד. אבל אפשר דהיינו דוקא למנהגם שנהגו איסור מר"ח אייר, אבל לנוהגים מנהגי אבילות עד לג בעומר, לאחר מכן יהיה היתר, וכן נראה בחוט שני (שבת ח"ד עמ' שפ) שרק בנישואין שנמשכים לאחר ל"ד בעומר יש היתר, כיון שאחרי שיש חתן יש מצוה לכולם לשמחו, ולכן מי שנוהג מנהגי אבילות אחרי ל"ג בעומר מותר לו לכתחילה להשתתף בנישואין של מי שנוהג להקל לאחר ל"ג בעומר, כיון שיש חתן מצוה לכולם לשמחו עכת"ד, ונראה מדבריו דאין להקל בזה סתם בשמיעת שירים, אך אפשר דהיינו דוקא בשמחה יתירה, וכנ"ל מדברי הגרמ"ק.

ולגבי שמיעת שירים לאחר ר"ח סיון, הנה לפי מה שיש נוהגים להחמיר שלא לשמוע שירים, ובשעה"צ (שם) תמה מדוע מר"ח יש להפסיק את האבילות, אבל כבר נמצא בלקט יושר שהיה מיקל מר"ח סיון, וכן נראה ממש"כ בשו"ת דברי מלכאל (ח"ג סימן כג) שכיון שהימים מר"ח סיון ואילך הם ימי שמחה שהתחילו להכין את עצמם לקבלת התורה וממילא אינם בכלל ימי אבילות ע"ש, וע"ע בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"א סימן קנ"ט) מש"כ לבאר בזה במה שנהגו להקל, והו"ד הגריש"א דלאחר ר"ח סיון יש להתיר לשמוע מוזיקה, וכן הו"ד הגרע"א בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (חלק י' עמ' קפ). וכן כתב בספר הל' חג בחג (הל' ספירת העומר סב) וכן הו"ד הגרמ"ק.

ואמנם הו"ד הגרשז"א בספר בין פסח לשבועות (פרק טו הערה ד') ובהליכות שלמה (פסח עמ' שסא) שכיון שהא"ר הסתפק בזה יש להחמיר ולאסור ריקודים

ומחולות של רשות אפילו בימים שנוהגים היתר בתספורת ובפרט שכך נהגו ובדברים אלו הכל הולך אחר המנהג ולכן עד העצרת יש להחמיר שלא לשמוע כלי זמר של רשות. ומ"מ באבילות הלך אחר המיקל. וכל אחד יעשה כמנהגו.

תבנא לדינא: הנוהגים מנהגי אבילות עד ל"ג בעומר, אפשר לשמוע שירים מנגן וכדו' לאחר ל"ג בעומר, ויש מחמירים בשירים שאינם מגיעים לידי שמחה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קמו. שומר בספירת העומר שהגיע זמן הספירה

בס"ד, יום ג' א' אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון האדיר רבי אברהם שלו' צדוק שליט"א במח"ס רשפי אש.

אודות השאלה מה ההבדל בין שופר שלא מועיל שומר ובקריאת שמע מועיל שומר.

בספירת העומר לא מצינו הדיא שמועיל שומר שמזכיר לו להתפלל מעריב, ורק מצינו בשו"ע הרב (סי' תפ"ט סק"ז) שכתב שלא יתחיל חצמי שעה קודם זמן הספירה אלא א"כ הוא מקום שנוהגים שהשמש קורא לספור ספירה כשמגיע זמנה, ומבואר שמועיל שומר רק בחצי שעה שקודם זמנה, וגם מועיל שומר רק בשמש. וכן מוכח במשנ"ב (שם ס"ק כג) וז"ל: אך במקום שהמנהג שהשמש קורא לספור ספירה אין להחמיר קודם זמננו עכ"ל. ומ"מ נראה שה"ה אם אחר קוראו, וכ"כ בכה"ח (שם סקס"ג) וז"ל: וכן אם ביקש מאחר שיזכרנו בהגיע הזמן אין להחמיר קודם זמנו עכ"ל, ועכ"פ מוכח דלאחר מכן לא מהני שומר. וכן הו"ד

ואולם יש שחלקו ע"ד השו"ע הרב והמשנ"ב הנ"ל, שאכן אין חילוק בין קריאת שמע לתפילת מעריב, ואם יש לו מנין קבוע, מועיל שומר, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' צ"ט אות א') [ולא התיר שם לכתחילה] וכ"כ בשו"ת אז נדברו (ח"ו סי' נ"ב), וכן הו"ד הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל באליבא דהלכתא (שם). וכ"כ בשו"ת אדרת תפארת (ח"ב סימן י' אות ב').

ויל"ע מאי שנא ספירת העומר, וי"ל שחוששים האחרונים הנ"ל לשיטות הראשונים שספירת העומר מדאורייתא, וכמבואר בביה"ל ריש סי' תפ"ט, אבל למאי דפסקינן ששיטת רוב הראשונים שהוא מדרבנן, א"כ יל"ע אם יועיל שומר אף שהגיע זמן ספירת העומר, ולכן אף שהכה"ח כתב שאם שומר שיזכיר לו לא מהני, מ"מ אפשר לסמוך בזה ע"ד הגריש"א והגר"ק הנ"ל.

ובעצם הקושיה, מדוע לפני תקיעת שופר לא מהני שומר, שם הוא מאיסור אכילה לפני מצוה, וכמ"ש במשנ"ב (סי' תרנ"ב סק"ז) לגבי לולב שמותר לאכול כביצה פת או פת כיסנין ופירות וירקות ומותר אפילו הרבה, ובמשנ"ב (סי' תרצ"ב סקט"ו) שה"ה גבי שופר.

אבל מ"מ אם נמצא בסעודה שחושש שאח"כ אולי יתפלל ביחידות, יספור מוקדם ביחידות, מחמת כמה טעמים, א' שצריך לספור תמימות מוקדם, ב' שמא יתפלל וישכח לספור ספירת העומר, ואז צריך כפרה, לפי דעות הראשונים שכולא חדא מצוה היא, ג' כיון שדעת הכה"ח וכמו שהשיב הגר"ק למעשה שלא מועיל שומר אף ביחידות לספירת העומר, ואע"פ שיש מעלה של ברוב עם, מ"מ הוא רק עניין ומעליותא. [ובפרט בזמנינו שכל אחד סופר לבדו, וכתבאר בארוכה בשערי יוסף פורים חלק בירורי הלכה סימן ב' בגדרי ברוב עם הדרת מלך].

ומ"מ כיון שהוא מחלוקת הפוסקים, לכתחילה לא יקח שומר, [ושו"ר בשו"ת התעוררות תשובה (סימן רצ"ב) שכתב שמועיל שומר, לגבי

הגרשז"א בהליכות שלמה (מועדים ח"ב פ"א ס"א), וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (ח"א חאו"ח סימן של"ג) שלגבי ספירת העומר לא מועיל שומר, [והובא שם באורחות הלכה שפעם אחת הורה הגרשז"א זצ"ל לבחור אחד מבני ביתו שהפלל במנין קבוע שהיה בישיבה בשעה מאוחרת שיספור מיד בתחילת הלילה בלא ברכה, ויתנה שאם ישכח אח"כ לספור סירה זו תהא למצוה ואם לא לא תהיה למצוה ושוב יספור אחר תפילת ערבית עם הציבור ע"ש, ואמנם יל"ע זה, ובפרט מה שנתבאר בארוכה במק"א אם מועיל תנאי במצוות].

ואם רוצה לאכול שהגיע זמנה, צריך לספור ספירת העומר ביחידות. כיון שלקריאת שמע מהני שומר משא"כ ספירת העומר. וכן הו"ד הגר"ק בקובץ אליבא דהלכתא (עמ' מא טור א').

ואמנם הו"ד הגר"ק זצ"ל בחוט שני (שבת ח"ד עמ' שעו) שיש להקשות מאי שנא מקריאת שמע שכתב במשנ"ב (סי' רל"ה סק"ח) שבקרי"ש של לילה אם מבקש משומר שיזכיר אותו להתפלל אין איסור להתחיל להתפלל, וכתב שם הגר"ק שנראה שאם ממנה שומר מיוחד שיזכיר לו לקרוא קר"ש או לספור ספירת העומר בודאי מהני ע"ש. וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכיון שמועיל שומר לדאורייתא, א"כ ה"ה שמועיל שומר לספירת העומר, וכן הובא שם דעת המשנה הלכות זצ"ל, והגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל, ואמנם מדברי הכה"ח נתבאר שאף אם מבקש מאחד אינו מועיל. [ובישוב הסתירה מדברי המשנ"ב מצינו כמה ישובים א' כתב בשבו"י (ח"ב פכ"ג אות ה') שיש חילוק בין ספירת העומר שהוא זמן קצר יש לספור בתחילת הסעודה משא"כ קרי"ש ותפילה, ע"ש, וכ"כ בספר הלכות חג בחג (ספיה"ע פ"א הערה 15) ב' בספר שערי ציון (מועדים ח"א עמ' צח) ביאר בשם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שבספירת העומר חמיר טפי ולא מהני שומר כיון שקר"ש שרגילים לקרוא כל יום לא חששו כ"כ ומשא"כ ספירת העומר יעו"ש].

מה שנוהגים בליל שני של פסח שיש נוהגים ע"פ האריז"ל לספור אחר הסדר, ובשו"ת שאילת יעב"ץ כתב לאסור בזה משום אכילה קודם הספירה, אבל בהתעוררות תשובה כתב שיקרא את ההגדה בהגדה שנדפס ספירת העומר בסופו, ודינו כשמירה ע"ש].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קמז. לבישת בגדים חדשים בספירת העומר על ידי אחר

בס"ד, יום ה' כ"ו ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד כ"ק מרן האדמו"ר דתורת חכם שליט"א במח"ס ים החכמה, עיה"ק ירושלים תובב"א.

מקור איסור לבישת בגדים חדשים בספירת העומר

מצינו רק בימי בין המצרים שאסור לברך ברכת שהחיינו, וכמו שמבואר בשו"ע (סי' תקנ"א ס"ז) שטוב להזהר שלא לומר ברכת שהחיינו על פרי חדש או על מלבוש חדש בימים שבין י"ז בתמוז ליום תשעה באב, ולכאורה הרי הוא רק בימי בין המצרים ולא בימי ספירת העומר, אך יש לעיין לפי הטעם שהוא משום שהם ימי פורענות לישראל, א"כ ה"ה בימי ספירת העומר שיש מקום להחמיר בזה, כיון שמתו עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא, ואכן מצינו בתשובות ופסקים לחכמי אשכנז (סוף ס"ט) שכתב שרבי שרירא גאון אסר לברך שהחיינו בימי העומר, יעו"ש, וכדברי הגאונים הנ"ל, וכן מצינו בלקט יושר (עמ' צז) שכתב על רבו תרומת הדשן שלא היה מתיר ללבוש בימי העומר אפילו מצנפת חדשה של פשתן ואפילו אין לו מצנפת אחרת יעו"ש, ומדבריו נראה דכל בגד חדש אף שאין מברכים עליו שהחיינו אין ללבוש אותו בימי ספירת העומר, כי אין טעם הדבר משום ברכת שהחיינו, אך לכאורה י"ל דלא יהיה חמור מימי בין המצרים שלא נאסר אלא מה שמברכים עליו שהחיינו, אך אפשר"ל דשאני המצנפת דחשיבא, ומ"מ כדברי הגאונים

שאינן לברך שהחיינו בימי ספירת העומר, כן כתב באליה זוטא (סי' תצ"ג סק"א) בשם רבינו ירוחם (ח"א נתיב ה') שאין אומרים זמן בספירה משום שהם ימי דין יעו"ש, וכן כתב בעוללות אפרים (ח"ב מאמר קז) וז"ל: לפי שימי הספירה הם כנגד ימי חלדו של אדם לכן אין מברכין בה שהחיינו לאחר שחיינו תלויים לו מנגד ואין בטוח כי ינצל מן המות יעו"ש, וכן כתב לדינא בספר ליקוטי מהר"ח בשם ספר סודי רזא, וכן כתב בספר צרור המור (פרשת אמור), וכן כתב לדינא בשו"ת מהר"י שטייף (סימן רמ"ט) יעו"ש, וכן כתב בספר פחד יצחק ערך עומר שכתב שאין אומרים שהחיינו בימי העומר ולכן בגדים ששייך בהם ברכת שהחיינו יש להחמיר שלא לקנותם עד ל"ג בעומר יעו"ש, [ומש"כ שיש להחמיר גם על הקניה, אפשר דהיינו דוקא למנהגם שיש לברך שהחיינו בשעת הקניה, אבל למנהגינו שאין מברכים שהחיינו רק בלבישה ממילא אין איסור לקנות בגדים חדשים בימי הספירה, ויבואר לקמן]. וכן כתב בספר מועד לכל חי (סימן ו אות יב) שמנהג טוב הוא שלא לחנוך מלבוש חדש בימי העומר מפני ברכת שהחיינו.

ובמשנ"ב (סי' תצ"ג סק"ב) כתב בזה"ל: ר"ל

ואין ראוי להרבות בשמחה, ומ"מ אם נזדמן לו איזה ענין שצריך לברך עליו שהחיינו יברך, עכ"ל, ומקורו מדברי המאמר מרדכי. ואמנם במאמר מרדכי סק"ב כתב בזה"ל: נשאלתי אם יש לחוש למה שנהגו קצת להקפיד שלא לברך שהחיינו מפסח עד ל"ג לעומר ואם יש לזה טע' בעיקר או אם הוא מנהג בטעות, והשבתי שמיום עמדי על דעתי לא חששתי לזה כי לא מצאתיו בשום ספר ראשון או אחרון ואין ספר שנשתרבו זה המנהג ממה שכתוב בשו"ע לקמן סי' תקנ"א ס"ז דטוב ליזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש ע"כ, וכו' ראה מה שהאריך בזה. ובהגדה של פסח אורח חיים להבין איש חי, כתב שנהגו במדינתו לחלק בין ברכת שהחיינו על פרי חדש לבין ברכת שהחיינו על בגדים חדשים, שעל פרי חדש מברכים שהחיינו בימי העומר, אבל על בגד חדש אין מברכים שהחיינו בימי העומר. עכת"ד,

ומ"מ כיון שהמשנ"ב התיר במקום צורך, יש מקום להקל.

לבישת בגד באבילות על ידי אחר

למעשה נראה שיש מקום להקל בזה, ללבוש
ע"י אחר, ואף לא גוי, אך ילבש למשך כמה שעות, ומקור מה שמקילים ללבוש באבילות ע"י אחר, כיון שאינו נחשב בגד חדש, [וכ"כ בב"י יו"ד סי' שפ"ט בשם הכלבו, וכן כתב בבאר הגולה סי' שפ"ט בשם הכלבו (סימן קיד) בשם התשב"ץ (קטן סימן תכד) בשם המהר"ם שבמקום שאסור ללבוש חדשים אם מניח לאחר ללבוש ב' או ג' ימים הכל מותר, וכתב שהוא דוקא במקום הצורך, וכ"כ בחכמת אדם (כלל קסה סכ"ב) וכן כתב בדעת קדושים שם ס"א סק"ג דהיינו דוקא בשעת הדחק, ומ"מ מצינו שיש מתירים אף ביום אחד, וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סימן סז) שדי ביום אחד. [וכן מצינו לגבי לבישת בגד מכובס, בתוך שלושים שכתב ברמ"א (יו"ד סי' שפ"ט ס"א) שנוגים שאדם אחר לובשם, ובפת"ש שם סק"ב כתב בשם שו"ת לחמי תודה סימן ל' שאם מחליף לצורך כגון שהבגד מלוכלך או משום עירוביאי מותר אפילו בחול אפילו בתוך שבעה].

ויש מקילים אף שאחר ילבש את הבגד כמה שעות, שיש חילוק בזה בין בגד מכובס לבגד חדש, שבבגד מכובס כתב ברמ"א יו"ד שם ס"א שדי בשעה אחת, ובש"ך שם סק"ד כתב שאף בפחות משעה מהני, ומ"מ הסכמת הפוסקים שבזמנינו אפשר להקל אף בכמה שעות כיון שאם ישמע ממוכר בגדים שבגד זה לבשו אדם אחד כמה שעות לא ירצה ללבושו. וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי האיש (יו"ד ח"ב עמ' שי) לגבי חתן אבל, והו"ד בספר אהל יעקב (אבילות עמ' כב) וכן שמעתי מהגרע"פ וכנדפס בקובץ פסקים והוראות יו"ד [ומ"מ דעת כמה פוסקים שבבגד חדש בעינן כמה שעות, וכ"כ בספר קיצור דברי סופרים אבילות עמ' תס, וכתב שם שכיון שמבטל ממנו שם בגד חדש בכמה ימים מועיל ללבוש אף בגד חדש בתוך שבעה, ומ"מ בעמ' תסו כתב שבכובע וכדו"ד שמשוהו אחר ילבש אותם יום אחד].

והכא יש לסמוך ע"ד הפוסקים דמהני יום אחד, ואף כמה שעות, דהא קימ"ל באבילות הלך אחר המיקל, וכ"ש בספירת העומר דהוא אבילות ישנה, וכנתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות מנהגי ספירת העומר, ואכמ"ל.

ושו"ר שכן כתב העיצה הנ"ל שאדם אחר ילבש את הבגד בשו"ת משיב נבונים (ח"ה חאו"ח סימן טו, עמ' סד). ושם כתב לדון כיצד יתן לחבירו ללבושו הרי חבירו לובשו באיסור, וכתב שם שמ"מ חבירו יכול ללבוש את הבגד כיון שאין לו הנאה מהבגד החדש כיון שאינו שלו, ואינו צריך לברך עליו שהחיינו. ועוד כתב שם שלאחר מכן שילבשו אינו צריך לברך שהחיינו כיון שאחר לבשו כמה שעות כבר אינו בגד חדש, והרי הוא לבישה שניה.

ומ"מ יש גם עצה ללבוש הבגד בשבת, כנתבאר בדברי הפוסקים בארוכה.

לבישת בגדים חדשים שמתלכלכים תדיר

ועוד יש לדון להקל כיון שהבגדים מתלכלכים תדיר, ממילא אינו נחשב בגד של שמחה, שאפשר לברך עליו שהחיינו, כיון שרגיל תדיר להחליפם, וממילא יכול ללבוש אותו,

התרת נדרים שלא ללבוש בגדים חדשים

ועוד נראה שמהני התרת נדרים, ואף בשרויה הגריש"א היקל בזמנינו שא"צ התרת נדרים, כיון שהוא מנהג בטעות, [וכנתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות פסח], ואף שיש חולקים, מ"מ במקום צורך, יש מקום להקל. ובפרט שהוא כבוד התורה, דכבוד האדמו"ר. [וכן האריך בחזו"ע יו"ט עמ' רע ואילך שמועיל בזה התרת נדרים ע"ש]. ואף אין צריך התרת נדרים, כיון שהמשנ"ב התיר במקום צורך. וכל החשש הוא דוקא בברכת שהחיינו, משא"כ הכא שאחר ילבש הבגד כמה שעות אין חשש.

ובסיום הדברים, ראוי לציין מש"כ לי בזה בנו של מרן בעל השבט הלוי זצ"ל הגרב"צ הלוי וואזנר שליט"א אב"ד שבט הלוי בית שמש, וז"ל: ולענין בגד חדש, ושהחיינו, מפשטות

מהכ"ת ומאן גבר לרבות גם דברים שאין בהם ריבוי שמחה, (ג) כלל גדול בכל הנוגע לחומרות חדשות, שלא נזכרו להדיא בדברי חכז"ל, "כל המוסיף גורע", וה"נ כן, ד) שלעולם הלכה כרבים בפרט בעניני דרבנן, כ"ש בנידון דידן, שרוב פוסקי הדורות הידועים העלם העלימו עין מכל החומרות הנוספות, שהוסיפו כמה מחברים וקהלות בודדים, ה) אסור להוסיף ולחדש איסורים חדשים, וכדאי' (נדריים כב.) הנודר כאילו בנה במה, וז"ל הר"ן, נראה בעיני, דלהכי מדמינן לה לבונה במה, משום "דסליק אדעתיה דנודר דמצוה קא עביד" דרחמנא אסריה במילי דאיסורא, ואיהו נמי אסר אנפשיה, וקאמר "דטעי דאדרבה לבונה במה דמי" דנהי דרחמנא אזהריה לאקרובי קרבנות בפנים, "אזהריה דלא לוסף עלה לבנות במה ולהקריב בחוץ - ה"נ נהי דרחמנא אסר עליה דברים האסורים "כי מוסיף איהו אמאי דאסר רחמנא פשע" כענין שאמרו בירושלמי בפרק פותחים "לא דיין במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים", עכ"ל, ו) סתימת הראשונים שלא הזכירו לאסור כל אלו אף ברמז, מורה שהם חולקים על אוסרי החדשות, וכמו שכתב בעל תשו' צור יעקב (סי' קע"ב) בשם הבית מאיר (יו"ד סי' ק"י) בתורת כלל, "דיותר יש ללמוד מסתימת הראשונים - מפירושן של האחרונים", ה"ה בנידון דידן דפשיטא להו לראשונים, שלא תיקנו בימי הספירה להתאבל, ותו לא מידי, ז) בר מכל האמור, היעלה על הדעת לעשות את ישראל קדושים עבריינים, כנגד פשטות הש"ס הטור והשו"ע שהצריכו לעולם לברך שהחיינו על עשרות ענינים שונים המשמחים אלקים - ואנשים" מאן גבר לבטל חובות הללו במשך למעלה מחודש ימים, עליהם נאמר אל תמנע טוב מבעליו, הלא הוא קודשא בריך הוא, וכמו שביארנו עוד בתשו' (או"ח סי' רע"ה), עיי"ש. עכ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

וסתימת הטור והשו"ע וכל נושאי כליהם בראשם הלבוש הב"ח והט"ז ומג"א הא"ר וכו', נראה דאין מקום להוסיף ולאסור שום עניני אבילות נוספים, וכאשר פוסק אחרון המ"ב (סק"ב) בשם המאמר מרדכי להיפך, דאם נזדמן לו איזה ענין לברך עליו שהחיינו יברך, עכ"ל. ולדינא, אם כי בלקט יושר (הל' ספה"ע וימי הספירה סק"ט) בשם רבו הת"ה כתב לאסור, ז"ל, אבל להלביש אפילו מצנפת חדש של פשתן לא היה מתיר בעומר, אפילו אם אין לו מצנפת, אבל מנעלים היה מתיר להלביש בעומר אם אין לו, עכ"ל, וכן כתבו כמה אחרונים, הלכה למעשה אין להעלים עין, שהנראה מפשטות ומשמעות שאר כל חכמי ישראל הוא, דלא מיבעיא שאין אף זכר לכל אלו, בדברי בעלי הש"ס, לרבות אותם שאסרו והנהיגו עניני אבילות מר"ח אב - או משבת שחל בו ת"ב ואילך, כולל התנאים והאמוראים שידעו מהאבילות שאירע בגין מיתת תלמידי ר"ע, אלא אפילו הגאונים הראשונים, אותם שיסדו והתקינו לעשות כמה ענינים לזכר האבילות בימי הספירה, וכגון איסור מלאכה בשעת משקיעת החמה ואילך, וכמובא בטור ושו"ע וש"פ סוס"י זה, כולם פה אחד נמנעו סתמו והנהיגו אך רק דבר אחד, שלא "להרבות שמחה" בימים אלו, ולא עוד אלא שהעתיקו בשם הרי"ף גיאות לאסור רק נשואין שהיא עיקר שמחה, לאפוקי אירוסין וקידושין, על אף שבודאי לרוב היו אלו מלוין החתן והכלה בריקודים ושמחה ג"כ, לאפוקי קניית ולבישת מלבושים וכלים חדשים, או כניסה לדירה חדשה, ואמירת שהחיינו בימים אלו וכו' מאן דכר שמיה לאוסרם. ואם כי ידענו שיש מורי הוראה וקהלות האוסרים כל אלו, אנו אין לנו אלא להיגרר אחרי רוב בנין ורוב מנין חכמי ישראל, בראשם בעלי הטוש"ע מייסדי הלכות ימי הספירה, שאסרו מה שאסרו, ועליהם לא נוסיף, וכ"ש להורות כן לאחרים, א) בראש וראשון מדכתבו לענין ימי המצרים (סי' תתקנ"א סי"ז) טוב לזהר מלומר שהחיינו בין המצרים, ואילו כאן לענין הספירה שתקן, ש"מ דכאן מותר אף לכתחילה, כ"ש לדעת הגר"א שגם שם דעתו להתיר, ב) מתקני תקנות ימים אלו, דייקו ואמרו רק "שלא להרבות בשמחה", ולא עוד אלא שפירטו איזה שמחות למעט,

שערי קבלת תענית ברגיל להתענות ביארצייט יוסף

אם מרגיש חולי באמצע הצום ביארצייט האם צריך התרת נדרים.

מ"מ אם אמר בלי נדר אינו צריך התרת נדרים.

אבל אם קיבל בסתם לכאורה צריך התרת נדרים לאחר שהתחיל לצום, וכ"כ בחכמת אדם כלל קעא ס"א, וז"ל: מצוה להתענות יום שמת בו אביו ואמו בכל שנה (רמ"א סימן שע"ו סעיף ד') ואם כבר התענה פעם אחת מסתמא דעתו היה להתענות כל ימיו ואם כן הרי הוא עליו בנדר שהוא מן התורה וצריך להתענות אם לא במקום חולי וכי האי גוונא צריך להתיר הנדר ואם פירש שאינו מקבל עליו בנדר אינו צריך התרה ומתענין לעולם ביום המיתה ולא יום הקבורה ואפילו בשנה ראשונה עכ"ל. וע"ע בשו"ת יחו"ד ח"א סי' ו, ובספר אסף המזכיר עמ' תסא בשם הגרע"י שירשום בלא נדר בפעם הראשונה שמתענה.

קמט. איפור בתשעה באב לנשים

בס"ד, ג' אב ה'תשפ"ה

יש לדון אם איפור אסור בתשעה באב מאיסור סיכה או מאיסור רחיצה. ולכאורה אינו שייך לסיכה כיון שאינו סיכה בשמן, וגם אינו רחיצה, אלא רק צביעה.

ובשו"ע (יו"ד סי' שפ"א ס"ו) "אשה לא תכחול

ולא תפרקס בימי אבלה, שכל אלו אסורים כרחיצה. ואשת איש אינה אסורה אלא תוך שבעה, אבל אחר ז' מותרת בכל, כדי שלא תתגנה על בעלה". ולפי"ז ה"ה בת"ב שאסור רחיצה, אסור איפור, אך יל"ע מהשמטת השו"ע, וי"ל שכיון שאיסור רחיצה בת"ב הוא מדין עינוי ולא מדין אבילות, וכמ"ש במנ"ח (מצוה שי"ג) והגר"ז מבריסק להוכיח מדברי הרמב"ם ועוד, אין בזה איסור, [וכ"כ בשו"ת תשובות ישראל (ח"ה סימן פ) ובקובץ אزمרה לשמך (ת"ב ה'תשפ"ה) שמותר איפור] אך י"ל כיון שהוא בכלל רחיצה, הרי בודאי שיש להחמיר בכך, ובפרט מה שמבואר בגמ' בתענית (דף ל' ע"א) "כל מצות הנהגות באבל נהגות בט' באב

קמח. קבלת תענית ברגיל להתענות ביארצייט

אודות השאלה אם צריך לקבל את התענית ביארצייט אם רגיל להתענות, ואם קשה להתענות האם יכול לעשות התרת נדרים. **לגבי** קבלת התענית, בשו"ע סי' תקס"א ס"ב ובב"י שהמתענית בעשי"ת אין צריך לקבל התענית.

אבל בב"ח שם כתב שכן צריכים לקבל התענית. ומ"מ הסכימו הפוסקים שאי"צ לקבל התענית, וכמ"ש בחיי אדם (כלל קלב דין ה'), לגבי תענית בעשי"ת או ביום א' דסליחות ובה"ב ע"ש. וכן במשנ"ב (סי' תקס"ב סקט"ו) שמה שצריך קבלת תענית, רק במי שלא נוהג להתענות בכל שנה, אבל מי שנוהג להתענות כל שנה, אינו צריך קבלת תענית ע"ש. ומבואר דלאחר פעם אחת אי"צ קבלה, וכ"כ בפסק"ת (סי' תקס"ח הערה 39) ובחזו"ע אבילות (ח"ג עמ' רכב) וכן השיב הגריש"א בשו"ת וישמע משה (ח"א עמ' קפב) שאי"צ קבלת תענית ודי במה שרגיל להתענות

ואולם בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק לא תשובה א') שאף בתענית יארצייט צריך לקבל את התענית מבעוד יום, וחשש שם לדעת הב"ח, ע"ש, ושו"ר בוישמע משה (ח"ה עמ' שח) בשם הגריש"א שלמעשה בתענית יארצייט כיון שלא כולם נוהגים לצום צריך לכתחילה לקבל על עצמו את התענית במנחה לפני התענית ע"ש. וכ"כ בשו"ת דברי בניהו (חלק כב סימן מ') שקבלת תענית מעכבת, ונראה שבזמנינו יש לחוש לזה, כיון שרבים נהגו לעשות תענית דיבור ולהרבות בלימוד התורה, ולא לצום, וכמו שחזר בו הגריש"א לדינא.

ומ"מאף אם לא קיבל, אם אירע חולי, לכתחילה צריך התרת נדרים, עי' שו"ע או"ח סי' תקס"ו ורמ"א יו"ד סי' שע"ו.

שערי עשיית מלאכות גרפיקה עימוד וכדו' בחול המועד בחינם יוסף

לתענוג, ולכן בזמנינו בתשעת הימים יש מקום להתיר.

והגרש"א שטרן שליט"א השיב שבתשעת הימים מותר עכ"ד. ומה שיש שרצו להקל בת"ב שלא נהגו בכלל איסור רחיצה צ"ע, וקשה להתיר.

קנ. עשיית מלאכות גרפיקה עימוד וכדו' בחול המועד בחינם

בס"ד, יום ב' דחול המועד פסח ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אשר חיים איפרגן שליט"א במח"ס כל החיים, וש"א"ס, אודות מה ששאל בזה"ל: לגבי עבודה במחשב (גרפיקה/אדריכלות) במועד, בהתנדבות, כגון שהעובד במלאכה זו, אין לו פנאי לסייע ב'תרומה' של 'זמן' עבור האברך החבר שלו, ועל כן החליט כי היות והוא לא עובד בחול המועד, הוא יעשה מלאכתו במועד עבורו 'בחינם', ולכאורה היה נ"ל להתיר, היות ובלא"ה כל כה"ג שהוא במחשב אי"ז צורה של מלאכה שתהיה אסורה, וגם אם היה עוסק בזה לפרנסתו, לא ברירא לי כ"כ איסורו, ובפוס' צידדו לאסור בכה"ג משום אוושי מילתא וכה"ג, אבל מעיקר הדין אי"ז בכלל "מלאכה" כ"כ, אע"פ שבדאי הידע לשימוש במחשב בתוכנות של גרפיקה או אדריכלות הוא מצריך ידיעה של אומן, אבל עצם המלאכה גופא אינה מלאכת אומן, אודה לכב' אם יוכל לברר דין זה כהלכה ושכמ"ה. עכ"ד.

גדר מלאכת אומן

בגמ' במו"ק דף ח' ע"ב "ההדיוט תופר כדרכו, והאומן מכליב", ובגמ' ביומא דף י' ע"א "היכי דמי הדיוט, אמרי דבי ר' ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת, ריב"ח אמר כל שאינו לכוין אימרא בשפת חלוקו", ומבואר שללישנא קמא הדיוט זריז ומהיר כהאומן שמוציא מחט בבת אחת, וללשינא בתרא ההדיוט אינו יכול לכוין המלאכה עצמה כמו האומן ויש חילוק בעצם המלאכה ביניהם.

ברחיצה וסיכה", ומבואר שהוא מדיני אבילות, [ואמנם בשו"ע ריש סימן תקנ"ד לא הובא המימרא הנ"ל, ובע"כ דאינו אותם הדינים]. וכן לפי מש"כ בספר עיטורי מרדכי (בין המצרים עמ' קה) בשם הגרמ"מ לובין שליט"א שאף איפור בתשעת הימים אסור, [והו"ד דעת הגרמ"ש קליין להתיר], ואמנם נראה שאף להגרמ"מ לובין כמו שהותר רחיצה לקיום מצוות עונה, ה"ה שיש להתיר איפור שלא תתגנה על בעלה, ובפרט באיפור פשוט.

ואמנם מצינו שבת"ב יושבין על כסא נמוך עד חצות ואילו באבילות אסור, וי"ל שכיון שאבילות ישנה קיל טפי.

ומ"מ מייק אפ, וכדו' כיון שמעדינים את העור יש בהם סיכה כשתיה, אך יש לדון שאינו נחשב כסיכה לתענוג, ויל"ע.

ועוד יש לדון באיפור שהרי הוא בכלל הסחת דעת מאבילות.

וגם שבת"ב אסור להתקשט כדי שבעלה לא יתאוה לה, ובפרט בזמנינו שהנשים מקושטות עי' בשער הציון סי' תקנ"ד סקמ"ד, וכ"כ בפסק"ת (סי' תקנ"ד אות יד). וכ"כ בספר נטעי גבראל (בין המצרים). וכן השיב לי הגרש"א שטרן שליט"א, [ועוד נראה שיש לאסור סיכה וכמו שמצינו שיש אוסרים אף בכלה וכמ"ש בתוס' יוה"כ דף עג"ב דיש לאסור כדי שיראה נאה כיון שאינו אלא משום תענוג].

ונפק"מ באשה שיש לה ברית בת"ב שאם יש להחמיר שהרי הוא בכלל רחיצה, אסור להתאפר בת"ב.

והשיב לי הגרש"א שטרן שליט"א שלילדת מותר להתאפר רק סמוך לברית. עכ"ד, ואמנם הגרש"ק גרוס שליט"א השיב לי לאיסורא, ואף לבעלת ברית יש לאסור.

והגר"א ברינגר שליט"א במח"ס דברי הנסים, אמר שיש לצדד שהאיפור אינו מוגדר

טעם איסור מלאכת אומן

והנה בטעם איסור מלאכת אומן, מצינו כמה טעמים בראשונים.

(א.) כתב בליקוטי הרמב"ן (מו"ק) בשם הראב"ד שמה שאין חופרין כוכים במועד כיון שהכוכים יש בהם טורח אומנות וטירחא זו אסורה במועד, וכן כתב במור וקציעה (סי' ש"י ד"ה ונפלאה) שבמעשה אומן איכא טירחא יתירה.

(ב.) במאירי (מו"ק י.) כתב שמעשה אומן כדרכו, הרי הוא מלאכה חשובה, ולכן אסורה חכמים.

(ג.) בשיטה לתלמיד הר"י מפריש, כתב שהוא משום כמיחזי כעובדין דחול. וכן נראה ברמב"ן (פסקי דיני יו"ט וחזה"מ והו"ד בביה"ל סו"ס תקל"ג) שכיון שנראה שעסוק במלאכתו אסור לעשות מלאכת אומן.

גדר מלאכת אומן בגרפיקה

נחלקו הפוסקים מהו גדר איסור מלאכת אומן, האם הולכים במעשה אומן אחר אחר הפעולה, או בתוצאה, ונפק"מ בכתיבה במחשב שאינו טורח ומאמן את הידיים, מ"מ בתוצאה ממעשיו נעשה מעשה אומן.

וההכרעה לדינא שברור הדבר שאף דברים שלמעמד או לגרפיקאי קל לעשותם, מ"מ דינם כמלאכת אומן, כיון שאין כולם יודעים לעשות כן, וצריך מיומנות מיוחדת לעשות כן, [וכמו תפירה], וכן נראה לפי ג' הטעמים שנתבארו לעיל, וכן הסכמת הפוסקים. [וכ"כ בספר חול המועד כהלכתו (ב' קמו), ובחוט שני (חול המועד עמ' קצג) ובספר שמירת המועד כהלכתו (עמ' פז) וכ"כ בשו"ת אבני דרך (חי"ד סי' קי"ד) בשם הגר"א נבנצל שליט"א, ובקונ' המועד למעשה (עמ' מא)].

ומ"מ נראה דהיינו דוקא בגרפיקה בעימוד בתוכנות מיוחדות וכדו' שלא כולם יודעים, אבל לשים עיטורים ולעשות גרפיקה פשוטה בוורד, שרבים יודעים, לכאורה נראה

וכתב ברא"ש (פ"א סימן טז) שנקטינן לחומרא כשניהם. וכן כתב בחידושי תלמיד הר"י מפריש, וכ"כ ברבינו ירוחם. [וכן פסק בשער הציון (סי' תקמ סקכ"א) שאין לזוז מדברי הרא"ש והטור, ושכן כתב בביאור הגר"א].

ואמנם הרמב"ם (פ"ז מיו"ט ה"ה) פסק כלישנא קמא, וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"א משנה י'). ומ"מ כתב בב"י (סי' תקמ) שאין מחלוקת ביניהם, וס"ל שכל שאינו מוציא מחט בבת אחת או שאינו יכול לכוין אינו לא נחשב אומן מהיר.

וכן פסק בשו"ע (סי' תקמ ס"ה) שאומן הוא אומן מהיר. וכ"כ במשנ"ב (שם סקי"ד) שכל שמוציא מחט בבת אחת או שיודע לכוין אימרא בשפת חלוקו מיקרי אומן.

ומבואר שמלאכת אומן, הוא הגדר שיש תוצאה ושינוי, בין מלאכה שאומן יעשנה, לבין מלאכה שהדיוט יעשה אותה, יהיה הבדל בתוצאה, אבל אם אין הבדל בתוצאה, אף שהיא עצם המלאכה היא מלאכת אומן, ורק בגלל שלמד את ההוראות יודע לעשות כן, דינו כמלאכת הדיוט, [ולכן נהיגה ברכב, שימוש במחשב, כתיבה בשיטה עיוורת במחשב, אינו נחשב מלאכת אומן, כיון שרק צריך ללמוד בשביל זה, וכן הסכמת הפוסקים, וכ"כ בחוט שני (חול המועד עמ' קצג). ובספר הלכות חג בחג (חול המועד עמ' פה)].

ומ"מ מה שצריך במלאכת אומן שיעשה בשינוי, הוא רק בתפירה, ולא בכתיבה, וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סי' פ"ז) וז"ל: ומדנחית לפרושי בתניתן היאך ישנה האומן בתפירתו כדתקני האומן מכליב משמע דוקא בשינוי כהאי גוונא שניכר בתפירה עצמה שרי, ולא בענין אחר, ובסברא מועטת מחלקינן בין המלאכות בחול המועד וכדאמרין במו"ק דהלכות מועד עקרות הן ואין ללמוד זו מזו עכ"ל. וכן נפסק לדינא שלגבי כתיבה אין צריך שינוי, ואף שיש מחמירים בזה, [וכמו שנתבאר בארוכה לגבי כתיבה].

שערי עשיית מלאכות גרפיקה עימוד וכדו' בחול המועד בחינם יוסף

(י"ט עמ' רה). ובזה יהיה מותר לכו"ע, וכן כתב בילקו"י (י"ט חול המועד עמ' תתקנה) שהרוצה להגיה בחול המועד חידושי תורה שכתב בדרך לימודו וכן להגיה הדפים שקיבל מבית הדפוס כדי לתקן הטעויות וכן לכתוב מפחות הספר אפשר שיש להקל בזה שהרי אין זה דומה להגהת ספר תורה שצריכה אימון גדול לכתוב בכתביה אשורית הדומה לכתבת הספר עצמו ועוד שהכיבה שכותב בהגהת חידושי היא בכתביה רגילה שהוא מעשה הדיוט, וכ"כ בפסקי תשובות (ח"ו סימן תקמ"ה בהערה). וכן כתב הגר"ח שסגל שליט"א במאמרו בקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ד (עמ' שנה ואילך).

ואולם הו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש (ח"ג עמ' סב) שלהגיה ספר מטעיות דפוס רק אם יש לאנשים הוא ספר שהציבור צריך לו ורק מסמנים ולא כותבים אפשר להתיר.

גרפיקה לצורך רבים

ויל"ע אם מותר לעשות גרפיקה לצורך רבים, או לצורך מצוה, כגון מודעה על שיעורי תורה או לצורך רבים.

ונראה שבחינם מותר, וע"פ האמור בשו"ע סי' תקמ"ב ס"א.

מלאכת אומן בדבר שיש לו הנאה

ויש לדון האם יש להתיר מלאכת אומן בדבר שיש לו ממנו הנאה, כגון הנהגה לצייר, וכן לעשות ציורים לשער ספרים שנהנה מכך, אבל גם יש לו בזה.

ובשו"ע (סי' תקל"ו ס"א) כתב "מי שצריך לרכוב במועד לטייל או לצורך המועד, ולא נסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפרני הסוס ולתקן ברגליו והאוכף והרסן וכל צרכי רכיבה, ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד", ומבואר שאף לצורך טיול יכול לתקן צרכי הסוס, ולפי"ז ה"ה אם יש לו הנאה, [וכמו שכתבו הפוסקים שמותר לצלם בחול המועד דבר שנהנה ממנו].

שדינה כמלאכת הדיוט שמותרת בחול המועד. [והו"ל כסתם כתיבה שדעת השו"ע שדינה כמלאכת הדיוט]. וכמו שכתב בשערי תשובה (סו"ס תקמ"ח) שהכלל דמילתא כל שצריך אומן למעשה זה חשוב מעשה אומן, ואם לא חשוב מלאכת הדיוט. [ושו"ר בספר הורני חוקין (י"ט חוה"מ סי' תקמה סל"ג) שעימוד פשוט הידוע לרבים, מותר לעשותו בחול המועד, ואמנם צ"ע שהרי עימוד הידוע לרבים היינו דוקא ע"י לימוד, אבל רק עיטור וכדו', מותר].

וכן עימוד לצורך עלון לחול המועד, או קובץ תורני, לחול המועד, שדינו כצרכי רבים, שמותר לעשותו בחול המועד. [אך אין להתיר בשכר, אלא א"כ בהבלעה, וכדלהלן].

וכן לתת פקודות לבינה מלאכותית, לעשות עימוד או עיצוב בחול המועד, דינה כמלאכת הדיוט שמותר, לכל דבר שיש צורך במועד.

גדר מלאכת אומן בעריכה תורנית

ונראה שגדר מלאכת אומן בעריכה תורנית, האם מותר לעבוד בזה בשכר, וכן האם מותר לת"ח לעשות בעצמו, עריכה לשונית, על הספר. ונראה דיש להתיר שהרי הוא בכלל לימוד.

ואמנם נחלקו הפוסקים, האם מותר לסדר החידו"ת אצלו, שבחיי אדם (כלל קי"א סעיף ו') כתב לאסור בזה, וז"ל: אבל אם חדושי כתובים אצלו רק שאינם מסדורים אצלו, נראה לי דאסור לסדרם דהיינו לחזור ולכתבם עכ"ל, וכן כתב בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קנז) שגם כתיבת מפתחות אסורה בחול המועד, וכ"כ באורחות חיים (סי' תקמ"ה ס"ב) ובספר מאורי אור (עוד למועד דף קלז ע"ב), ובשו"ת יבי"א (ח"ב חיו"ד סי' כ"ו אות ט') ומ"מ אפשר שלהוסיף הוספות מותר, וכן נראה ממש"כ בשדי חמד (ח"ח חוה"מ אות יא), וכן כתב בשו"ת יביע אומר שם שיש להתיר אם מוסיף חידושים תוך כדי ההוספות. וכ"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ח חאו"ח סי' מ"ח אות ב) [וע"ע בחזון עובדיה

מלאכת אומן בחינם

ועוד י"ל שהרי הוא דבר האבד, וכמ"ש רבינו ירוחם (נ"ד ח"ה דף לז רע"ב) וז"ל: כתב הראב"ד ואע"פ שהפועלים הדורכים אינו אצלם דבר האבד דיש להם מה יאכלו, מותר משום אבדה דבעל הבית כי היכי דמותר לבעל הבית כשאין לפועל מה יאכל עכ"ל, והו"ד בב"י (סי' תקט"ז אות טז) ונפסק במשנ"ב (שם סקנ"ה). כן התבאר בארוכה בספר בצרור החיים לתלמיד הרשב"א (דרך י' אות יב) וז"ל: וכבר שאלו להראב"ד ז"ל מאי טעמא שרי לדרוכי ענבים לדרך במועד, והא לדידיה לא הוי דבר האבד, והשיב בזה"ל: כל ישראל ערבים זה לזה, ומשום דבר האבד של בעלי בתים מותר לדרוך, ודכותה פועל שאין לו מה יאכל נותן לו פעולה אפלו מדבר שאינו אבד. עכ"ל. מבואר שכמו שבעל הבית מותר להעסיק בפועל במנלאכה שאינה נצרכת בשביל הפועל כך מותר לעשות לפועלים מלאכה שעבודה היא אינה דבר האבד בשביל הבעל שהיא דבר האבד, [וכן גם נדפס בתשובה המיוחסת להראב"ד בספר מאורות הראשונים (סי' מ"ו) וז"ל: ודבר האבד שהוא מותר בחולו של מועד, אפילו אדם שאין לו פסיד באותו דבר אם אינו נעשה, יכול לסייע אותו עכ"ל].

ויל"ע אם חשוב דבר האבד, כיון שיכול להעשות אח"כ, אך אח"כ יעשה בכסף, וכ"ש הכא שהוא בחינם, וכתבאר בשו"ע סי' תקמ"ב שם.

אבל אם לוקח שכר, בהבלעה נראה שאין איסור, וכמ"ש בשו"ע שם "ומיהו אם נותן לו שכר קצוב, אלא שאוכל עמו בשכרו, מותר", וכיון שיש היתר בכתיבת דברי תורה, ובעריכת תורנית לומד תורה, יש מקום להקל בעריכת תורנית ע"י אחרים, והשכר הוא בהבלעה, [והרי הוא בכלל לצורך מצוה, ולצורך רבים, וכנ"ל].

תבנא לדינא

כל דבר שהוא בדברי תורה והוא לצורך הלימוד אין בו איסור עשיית מלאכה או כתיבה, ולכן מותר לכתוב חידו"ת, או לעיין בספרים באוצר

החכמה או בשאר תוכנות וכדו'. [וכנתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה].

לגבי עיצוב ועימוד ספרים, אסור לעמד אף ספרי קודש, בתוכנה לעימוד ספרים, כיון שדינו כמלאכת אומן. ומ"מ לעמד ולסדר דברי תורה בעלון או בקונטרס שכותב לעצמו וכדו', שאינו צריך עימוד ועיצוב בתוכנה לעימוד ספרים, שאינו מלאכת אומן, אבל בתוכנת עימוד אסור. אך מ"מ הוא לצורך מצוה או לצורך רבים, כגון בעריכת עיתונים, המקילים יש להם על מה לסמוך.

ולגבי עריכת תורנית בחול המועד, יש בזה כמה חילוקי דינים. א). עריכת לשונית של חידו"ת שכתב בעצמו מותר, שע"י שעובר ע"ז נוסף לו דברים וחידושים.

ב). עריכת לשונית של חידו"ת של אחרים, כיון שהוא לצורך מצוה או לצורך רבים, יש להקל שיקח את הכסף בהבלעה, אך מ"מ נראה שהיינו דוקא אם הדבר נחוץ להדפסה, אבל אם אינו נחוץ אסור.

ג). עריכת לשונית לצורך עיתון שיוצא בחול המועד אף בשכר מותר, כיון שהוא צורכי רבים. [וכמ"ש בחזו"ע ועוד, והארכת בזה בחלק בירורי הלכה חול המועד].

ד). עריכת לשונית של ספרים שאינם חידו"ת, אסור, וכ"ש אם אינם לצורך המועד.

ומ"מ בנ"ד שהוא בחינם, אפשר להקל לצורך חידו"ת.

בברכת מועדים לשמחה

יוסף אביטבול

החונה פה [עיה"ת] בני ברק

קנא. תפירת מכפלת בחול המועד

בס"ד, יום ה' ד' דחול המועד פסח ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג נחמיה כהן שליט"א, אודות מה ששאל לגבי תפירת מכפלת, האם צריך שינוי.

תפירת בגד חדש

בגמ' במו"ק (דף ח' ע"ב) "ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב". ובגמ' שם (דף י' ע"א) כתב "היכי דמי הדיוט, אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת, ופירש"י כשהוא תופר תוחב הרבה כמלא אורך המחט ואח"כ מושכה מן הבגד ונמצאו תפירות הרבה במשיכה אחת, והיודע לעשות כן אומן הוא.

וריב"ח אמר כל שאינו יכול לכוין אימרא בחפת חלוקו, ופירש"י שאינו יודע לחתוך אותו בגד עב שעושין ממנו אימרא בשפת חלוקו אלא שבמקום אחד מקצרו ובמקום אחר מרחיבו. [ובטור (ס' תקמ"א ס"ה) פירש שהדרך לתפור על השפה שלא יקרע והדיוט אינו יודע לכוין בה שתהיה שווה אלא פעמים מרחיב ופעמים מקצר ע"ש].

עוד איתא שם בגמ' מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסיע, ופירש"י שאינו תופר ביושר אלא מפזק התפירה, ולהכי קרי מכליב שדומין תחובי המחט לשני הכלב הרחוקות זו מזו כשני הכלב. ודעת רבי רבה בר שמואל שני כלבתא, ופירש"י שאינו תופר כדרכו לתחוב זה בסמוך זה אלא שתוחב המחט פעם אחת למעלה ופעם אחת למטה, ולהכי קרי ליה כלבתא הדכי קיימי שיני הכלב שן אחד גבוה מחבירו.

ובגמרא לא נפסק כמאן הלכה, ונחלקו הראשונים [והשו"ע והרמ"א] מה קימ"ל להלכה, דעת הרא"ש (פ"א סימן טז) כיון שבגמ' לא נפסק ההלכה לא בהגדת אומן ולא בצורת שינוי, ולכן המכיר בעצמו שיודע להוציא מלא מחט או לכוין אימרא נחשב אומן וצריך לתפור בשינוי, וכן צריך לעשות כב' השינויים, וכ"כ בטור (שם), וכ"כ במרדכי (ס' תתמ"ד) ובהגהות מיימוניות (פ"ז מיו"ט ה"ה) בשם הסמ"ק. וכן פסק ברמ"א (שם). וכ"כ בשער הציון (שם סק"א), וכ"כ בכה"ח (שם סק"ב) שכן מוכח מדברי האחרונים שהבינו בדעת

הרמב"ם שסובר כדעת הרא"ש, ולכן הדיוט שתופר, צריך לעשות בשינוי.

אבל דעת הרמב"ם (פ"ז מיו"ט ה"ה) שאם הוא הדיוט הרי הוא עושה את המלאכה כדרכו, אבל אם הוא אומן הרי הוא עושה אותה מעשה הדיוט, [וביאר הב"י שכיון שהרמב"ם סתם את הדברים, מוכח מדבריו דסובר שאין מחלוקת אמוראים אלא מר אמא חדר ואמר אמר חדא ולכן אם אינו אומן מהיר נקרא הדיוט]. וכן פסק לדינא בשו"ע.

ויש לדון מהו השינויים בזמנינו, לדעת הרמ"א שצריך לשנות בתפירה. ובשו"ת תרומת הדשן (ח"א סי' פ"ז) והו"ד בב"י שם כתב שלא מועיל שינוי באחיזת המחט אלא צריך שיהיה בשינוי בתפירה. וכן נראה מדברי השו"ע והרמ"א שם, וכ"כ לדינא במשנ"ב (שם סקט"ז). [ובביאור ההבדל בין תפירה שלא הותר לשנות באחיזת המחט, ובכתיבה הותר לכתוב בשינוי באחיזת הקולמוס, כמבואר בס' תקמ"ה, וכתב בט"ז שם ב' הבדלים א' דאין דומה מלאכת התפירה למלאכת הכתיבה, דמלאכת חייטים חשוב טפי מלאכת אומן ממלאכת לבלרין דשכיח טפי בני אדם שיודעים אותה, ב' מדברי המשנה שמפרשת כיצד האומן לשנות בתפירה, נראה דוקא שינוי שניכר בתפירה ולא באופן אחר].

ולדעת השו"ע שצריך שיהיה מעשה הדיוט, דהיינו שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ותפירה אחת למטה כשיני הכלב. [וכמ"ש בשו"ע שם].

תיקון בגד

ומ"מ כל דברי השו"ע הנ"ל, היינו דוקא לגבי תפירת בגד חדש, אבל לגבי תיקון בגד, אפשר שאינם בכלל האיסור, ורק אסור לתקנם אלא יש לו בגד אחר כמבואר בשו"ע שם ס"ד, אבל אם אין לו בגד אחר וצריך תיקון לתפרו, אפשר שיהיה מותר לתופרו כרגיל.

שערי עלייה לקברי צדיקים בחול המועד יוסף

לתפור (נהר שלום סי' תקמ"ב סק"א ד"ה ונ"ל)
[ונלמד מיניה שה"ה לכיבוס].

ומש"כ בספר הכוונה הייתה דוקא לתפירה
בהדבקה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס
החונה פה עיה"ת בני ברק

קנב. עלייה לקברי צדיקים בחול המועד

אודות השאלה האם מותר לעלות לקברי צדיקים בחול המועד, נתבאר באריכות במק"א, שאין חשש, בשער הגלגולים (הקדמה לח) כתב בזה"ל: גם ציוה אותי שלא אמנע מלייחד היחודים שמסר לי, ושאם אלך להשתטח על קברי הצדיקים יהיה בערב ר"ח או בט"ו לחודש, כי אז יש יותר הכנה מכל שאר הימים, ושלא אלך לא בשבת ולא ביו"ט ולא בר"ח, כי נפשותם עולות למעלה ואינם מושבות על הקבר ופעם אחד שלחני על קברי הצדיקים בחול המועד להתפלל עליהם, אבל לא נשטחתי עכ"ל, ומבואר שהלך להתפלל אבל לא ייחד יחודים.

ואמנם צ"ע ממש"כ בשער הגלגולים (הקדמה לח) וז"ל: אח"כ ביום א' דחו"מ של פסח הלכתי עמו לכפר אחד הנקרא עכברא, ושם נכנסו במערת ר' ינאי בתוך הפרדס שיוצא מעין אחד מפתח המערה עצמה, ושם הדביק נפשו בנפש ר' ינאי, עכ"ל. וצ"ל שיש איזה מעלה בעלייה לקברים.

ושוב נראה לדייק ממש"כ המהרח"ו בשער רוח הקודש (הקדמה א' עמ' קח) וז"ל: דע כי עיקר כל היחודים הם או לייחדם בעת שתשתטח על קברי הצדיקים, ובשבתות ובימים טובים ור"ח לא תשתטח כי אז נפשותם

אבל למעשה סתימת פוסקים שאף בתיקון בגדים במעשה אומן לדעת השו"ע צריך לעשות שינוי [וכ"כ בחזו"ע יו"ט עמ' קצז, ובספר מועדי ה' פ"י אות ה', ובשערי מועד פט"ו אות ה', ובילקו"י יו"ט חוה"מ עמ' תתקיח].

תפירה במכונת תפירה

מותר להשתמש במכונת תפירה בחול המועד אף לאומן, אך יעשה שינוי בתפירה. [וכן הסכימו הפוסקים, וכן הו"ד הבאר משה זצ"ל, ובספר חול המועד כהלכתו עמ' שב, כתב בשם הגרמ"ש קליין שליט"א שיש להתיר רק בצינעא, ואולם למעשה הסכמת הפוסקים להתיר, וכ"כ בהו"ח עמ' תיט].

תפירת מכפלת

ויש שדנו תפירת מכפלת, שאינו מלאכה גמורה, אלא רק תיקון. [ודימו לאיסור מלאכה בערב פסח כמבואר בסי' תס"ח].

ולגבי תפירת מכפלת, אפשר שיש לדון שנחשב שאין לו בגד אחר, דהא אף אם יקנה מכנסיים חדשות, בדרך כלל יצטרך לעשות מכפלת, [עי' שער הציון שם סקט"ז].

ומ"מ לדעת השו"ע, אם הדיוט עושה את התפירה יהיה מותר, ואם זה אומן יצטרך לעשות שינוי בצורת העשייה במכפלת.

אבל אם הוא הדבקה, אינו בכלל תפירה, ויהיה מותר לעשותו בחול המועד אף בלא שינוי. והרי הוא מעשה הדיוט. [וכן שמעתי מהגרע"פ, ואמנם יש שהחמירו אף בהדבקה וכ"כ בספר הו"ח שם, שהרי דינו כמו תפירה, אבל למעשה בזמנינו יש דבק וכל אחד יכול לעשות כן, ואינו בכלל מעשה תפירה, שאסרו חז"ל, ולכן אף לדעת הרמ"א יש להתיר].

ואף אם יש לו מכנסיים, אם אין לו בגד חגיגי אחר, [או שהמכנס מתאים לחליפה] מותר

עולות למעלה ואינם מושגות ואפילו החול המועד תוכל להתפלל עליהם, אבל לא תיחד יחודים עכ"ל, ומבואר שרק לייחד יחודים אי אפשר. וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה ר"ח פ"א אורחות הלכה הערה 93 ודבר הלכה הערה לז שמש"כ בשם האריז"ל שאין הנפשות שוכנות בקבריהם בר"ח היינו דוקא לגבי השתטחות ע"פ היחודים וכמבואר בדברי השער הגלגולים שם, ע"ש, [ואמנם הו"ד הקה"י בספר אורחות רבינו ח"ד עמ' קלג שאין טעם ללכת לבית הקברות בר"ח, כיון שבר"ח גם החלק של הנפש שקשור לגוף לא נמצא בקבר, וכן הו"ד הגריש"א, ע"ש, וא"כ ה"ה לגבי חול המועד].

וראיתי שיש מי שהקשה [הגרי"א דינר שליט"א בלקט הלכות חול המועד מים חים פסח ה'תשפ"ה] על דברי הגריש"א שאין בזה שום תועלת, אבל אין בזה איסור, ממש"כ בספר מגיד מישראים (פרשת אמור) שפעם רבי ה"י ועוד חכמים התפללו ליד הציון של רשב"י ור"א בנו והקיפו בארבעת המינים את קברו של רבי אלעזר בנו ולאחר מכן ירדו גשמים, ומבואר שאף בחול המועד יש השפעה, והוא כנ"ל מדברי השער הגלגולים. ולכן אף בחול המועד יש ענין לעלות לקברי צדיקים.

קנג. לימודי נהיגה בחול המועד

בס"ד, חוה"מ ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג אריה לייב גולדשטוף שליט"א, אודות השאלה אם מותר ללמוד נהיגה בחול המועד.

ראשונה יש לדון לגבי נהיגה ברכב, אם חשוב מלאכה שיש בה מעשה אומן או לא, וכתבו האחרונים להוכיח בזה שאי"ז חשוב מעשה אומן, שהנה כתב ברמ"א סימן תקל"ו ס"א מותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר אפילו בחנם דהיינו שלא לצורך וכן נהגו, וביאר במשנ"ב שם סק"ד שברכיבה ליכא שום מלאכה, אבל הכא שזה מלאכה כתיקון מנא ומכה בפטיש יש לאסור, ומ"מ בזמנינו כתב בס' חול המועד

כהלכתו (פרק ז' ס"ע) בשם מרן הגר"מ פינשטיין זצ"ל שהיום יש להתיר כי בזמנינו הכל רגילים ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים וגם שחילוק הרכיבה במכונית להליכה ברגליו גדול יותר מהחילוק שי בין רכיבה על סוס להליכה יעו"ש. וכן דעת הגרשז"א בס' שש"כ (פרק סו הערה רכד) שנהיגה בחול המועד מותר כיון שאין בזה כל מלאכה מלבד מלאכת מבעיר, ומלאכה זו הותרה בחול המועד ועצם מעשה הנהיגה אין בה מלאכה אלא חכמה בלבד, ומ"מ סיים שם שאין זה פשוט ויותר מסבר שזה אומנות. וכ"כ בחוט שני (יו"ט וחול המועד עמ' רי) שלנהוג במכונית של זמנינו כרוך בזה מלאכת הבערה ומותר לנהוג בזה רק אם הוא לצורך המועד. וראה עוד בזה מש"כ בקובץ מבקשי תורה חול המועד (סימן קיא ב' ענף ז' סק"א) ובס' כאיל תערוג (מועדים עמ' רא) הו"ד הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל דלא חשיב מעשה אומן יעו"ש, וראה עוד מה שהאריך בדעתו בס' שלמי תודה סוכה עמ' תתמד יעו"ש. ומ"מ י"ל דאף אם חשוב מעשה אומן אי"ז אסור כיון שהרי הוא לצורך רבים ומותר, אך מ"מ הוא נפק"מ בנסיעה לסתם ברכב, ולהלכה נפסק שמותר לנסוע ברכב כיון שאי"ז נחשב מעשה אומן, ולכן נראה שאף שנוסע למקום סמוך שדרכו ללכת אליו ברגליו מותר לנסוע.

ותבנא לדינא: שבנהיגה באוטו לא נבנה כאן איזה משהו ולא נעשה כאן תוצאה אמנותית הרי נראה שזה לא נאסר בחול המועד ובספר שש"כ פרק סו הערה רכד כתב בשם הגרשז"א זצ"ל שנהיגה בחול המועד הרי היא מעשה אומן כיון שצריך ללמוד נהיגה, עכת"ד, והעירו באחרונים שעד כאן לא אסרו מלאכת אומן אלא כשהאומנות היא בגוף המלאכה האסורה אבל הכא האומנות היא הנהיגה ואיסור המלאכה הוא ההבערה שלא שייך בה אומנות כלל, ובשו"ת ישא יוסף ח"ג סו"ס קלז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שס"ל שאין הנהיגה בכלל מעשה אומן שאע"פ שאין כל אחד ואחד יודע לנהוג היינו כי חוסר יכולתם לנהוג נובע מכך שאינם רוצים וחפצים ללמוד לנהוג יעו"ש.

ולגבי ללמוד נהיגה בחול המועד, לכאורה היה מקום לדונו כדבר האבד כי הרי יכול לזרז את הרישיון וי"ל דאם בשביל פרנסה שלו אולי יש להתיר, וכן כתב להתיר בספר חול המועד כהלכתו (פרק ז' אות עא) כתב שאם יפסיד בכך מותר אולם יש שכתבו שסו"ס כיון דאין הפסד עתה אסור, ובשו"ת אבני דרך חלק ד' סימן ס' אות ב' כתב להביא בזה מש"כ בספר חול המועד כהלכתו, והוסיף שכן פסק בשו"ת מים ההלכה (ח"א סימן עג) שלדינא אין להתחיל שיעורי נהיגה בימי חול המועד, אבל הם התחיל בלימודו לפני חול המועד וקיים חשש שיפסיד מותר, וכתב שם עוד באבנ"ד שלגבי המציאות שתוך כדי הנסיעה יש מלאכת העברה אין זה בעיה שהרי התירו מלאכה זו במועד, ועוד כתב שיש מקום להקל בלימוד נהיגה שהרי תלמיד שלומד נהיגה ישנה הנאה הלימוד, ומצינו שבדבר שהאדם מתענג בו במועד מותר לעשותו, ומ"מ סיים שם שבשו"ת באר משה (ח"ז סימן יג ובסימן צט) התיר ללמוד נהיגה בחול המועד שהתחיל מראש, ומ"מ כתב שם שמי שמחמיר על עצמו בזה תבוא עליו ברכה, יעו"ש, והיינו דודאי הוי לא לכתחילה, וי"ל דסו"ס עתה אין הנאה ורק במציאות אח"כ יש הנאה, אולם הראוני תשובת הגר"א יוסף שליט"א שמותר ללמוד נהיגה כיון דאינו מלאכה. והגר"ב חותה שליט"א כתב לי בזה"ל: אם נהנה מהנהיגה או שחושש שיפסיד לימודו אם יעשה הפסקה נראה להקל עכ"ד. וכן כתב לי הגר"א שלזינגר שליט"א בעמח"ס שו"ת שואלין ודורשין, רבה של שכונת גילה בירושלים עיה"ק תובב"א שיכול ללמוד נהיגה בחול המועד. ואולם ששאלתי להגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי האם מותר ללמוד נהיגה בחול המועד, השיב לי לא נראה. וכן הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א השיב לי בזה"ל: לא כדאי. עכ"ד, ודלינא שמעתי ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א שמותר לעשות שיעורי נהיגה בחול המועד, אם נהנה מזה, עכ"ד, והכי נראה לדינא.

ולגבי עשיית טסט לקבלת רישיון נהיגה, נראה לכאורה לאסור כיון שסו"ס לא יקבל את

הרישיון בחול המועד עצמו, א"כ השתא לא הוה דבר האבד, וכן ששאלתי בזה למור"ר הגר"ע פריד שליט"א השיב לי שאין לעשות טסט בכה"ג בחול המועד, עכ"ד, אבל יש לעיין אם לא יעבור את הטסט וכבר ניסה כמה פעמים, ממילא נראה שבחול המועד אין לעשות, אלא א"כ זה דבר האבד, שקבעו לו תור לאחר הרבה זמן וכל כה"ג. ובספר מים ההלכה ח"א סימן עג כתב לדינא שאם התחיל את השיעורים לפני חול המועד ואם ידחה את הטסט יוכל להיות שישכח את מה שלמד הרי זה דבר האבד יעו"ש, ואמנם לכאורה נראה ששבוע אחד לא הוי דבר האבד, אלא א"כ יש לו תאריך לעשות טסט ונדחה לו הרבה זמן או שמחכה לו הרבה זמן ורק אז יש תאריך פנוי שי"ל שחשיב דבר האבד. ויש עוד להאריך בכ"ז לדינא. ובשיעור בליל הו"ר סוכות תשפ"ג שמעתי ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א לדון האם נהיגה חשובה כמלאכת אומן, ולמעשה בנ"ד שמעתי ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א שמותר אם יקבל את האישור בחול המועד עצמו עכ"ד. ובשו"ת אבני דרך חלק יב סימן קב שמותר לעשות ביטוח רכב בחול המועד שהרי בשביל לנהוג ברכב חייבים לעשות את זה ואם נוהג בלא זה יש כאן ספק דבר האבד שהרי אם חלילה תהיה גניבה או תאונה לא יהיה כיסוי לרכב וכל הממון של עלות הרכב ירד לטמיון, וכתב שם שאף שבמשנ"ב סימן תקל"ז סק"א כתב שצריך שיהא ספק המצוי ואין לומר שהגניבה או התאונה מצויים באופן כה גדול, י"ל שכיון שאדם מטבעו איננו מוכן לנהוג ברכב בלי ביטוח הוי דבר האבד וכמו שאיתא במשנה במו"ק דף יא ע"ב דהציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקן במועד וזהו ששמו יבואו גנבים והוי ספק גדול ה"ה הכא, ומ"מ כתב שם שאם אפשר לעשות את הביטוח לפני חול המועד אין לחכות לחול המועד, יעו"ש, ומ"מ יש לדון אם לא עשה בכוונה את הביטוח לפני חול המועד ודחה א זה לחול המועד שיהיה לו יותר זמן וזה המועד האחרון שיכול לעשות טסט לרכב שהביא את עצמו לידי דבר האבד, ועיין. ומ"מ אם יכול לעשות את הטסט לאחר המועד כתב בשו"ת אבני דרך חלק ח' סימן שצח כתב לגבי טסט לרכב, שנראה שיש להחמיר בזה כיון שראוי להתייחס למועד

שערי דיני מכין מחול המועד לאחר המועד יוסף

להיות שישאר, כיון שעושה בהרווחה, אין בזה איסור הכנה.

אם יש צד שישתמש בזה בחול המועד, מותר. (שו"ע סי' תקל"ג ס"ד).

במקום דבר האבד, אף שלא ישתמש בזה בחול המועד, מותר. (וכמו שכתב ברמ"א שם ס"ד "ומותר לחלוב הבהמה אפילו שלא לצורך המועד דהוי דבר האבד (תה"ד סימן קנ"ג וב"י)).

וכל ההיתרים דלהלן מלבד ההיתר שמובא בהלכות יו"ט (שו"ע סי' תקג ס"א) שאם הבשר והדגים מתבשלים הרבה יותר טוב, שמכין כמות גדולה יותר, שמותר לבשל בשר ודגים אע"פ שמכין מיו"ט לחול, וה"ה הכא שיש להתיר בזה מחול המועד לאחר שבת, אע"פ שביו"ט מחמירים בזה טפי.

היתרים שמצינו בהלכות שבת

וכמו כן יש את ההיתרים של מכין שמצינו בהלכות שבת, בדיני מכין בס"י שכ"ג.

במקום הפסד, אף שאינו גדול יש להתיר, [בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' סא מבואר שבמקום הפסד יש להתיר מכין משבת לחול, ואע"פ שבשבת אין להתיר אלא במקום הפסד גדול, עי' סי' רנ"ד, וסי' רכ"א, וסי' תרס"ז, שנראה שיש להתיר רק במקום צורך גדול, ועי' בתהילה לדוד סי' שכ"א סק"ו ד"ה ומדברי, מ"מ בחול המועד נראה שיש להתיר בזה].

שטיפת כלים במקום שיקשה אח"כ לנקות את הכלי, או שיבואו נמלים או זבובים או שיהיה ריח רע. [ואע"פ שבשבת יש שאסרו בזה, מ"מ בשש"כ פ"ב ס"ג הו"ד הגרשז"א להתיר, וכן דעת עוד פוסקים]. ולכן אף אם עוזב את ביתו בחול המועד, מותר לשטוף את הכלים שיהיו מוכנים במוצאי חול המועד, וכן נפק"מ שמותר לשטוף קערת ליל הסדר בחול המועד פסח, וה"ה שאר כלי הסדר, אף שהוא לשנה הבאה. (ואף הובא דעת הגרי"י פישר זצ"ל לאסור בזה,

בקדושה וטהרה ולא לעשות מלאכות אשר הם אינם מצרכי המועד וכיון שמלאכת בדיקת הרכב הכתיבה והדפסת הנייר אינם דבר אין להקל בזה לעשות כן בחול המועד.

תבנא לדינא: אסור לעשות טסט בחול המועד, אך אם הוא דבר האבד שכבר הזמין טסט, וגם יכול לשכוח את השיעורי נהיגה יש להתיר, וגם שי"ל שנהיגה אינה בכלל מלאכה.

בברכת מועדים לשמחה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיה"ת בני ברק

קנד. דיני מכין מחול המועד לאחר המועד

בס"ד, חול המועד סוכות ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א, אודות שאלותיו בגדר איסור הכנה מחול המועד לאחר המועד.

אע"פ שאסור להכין אוכל ולעשות מלאכה מחול המועד, לאחר חול המועד, כמו שאסור להכין מיו"ט לחול המועד, מ"מ כיון שאיסור עשיית מלאכה בחול המועד הוא רק מדרבנן, ולא ברור גדרי האיסור, מצינו בפוסקים כמה וכמה היתרים, מלבד ההיתרים שמצינו בהלכות יום טוב ובהלכות שבת.

היתרים שמצינו בהלכות חול המועד בשו"ע

אם מכין כדרכו, אין איסור. [שו"ע סי' תקל"ג ס"א, "שלא לצורך המועד, אסור. ומיהו א"צ לצמצם, אלא עושה בהרווחה, ואם יותיר יותר, אבל לא יערים לטחון או לעשות (שכר) יותר, בכוונה, או אם יש לו קמח (או שכר ישן) לא יערים (לעשות אחר) ויאמר: מזה אני רוצה, אבל אם יש לו לחם, מותר לטחון (לפת) דפת חמה עדיף"]. ולכן אף אם מכין כמות פי שנים, ויכול

שערי דיני מכין מחול המועד לאחר המועד יוסף

אולם בילקו"י חול המועד עמ' תתנ, האריך להיתרא).

לצורך מצוה, כגון לשים סימניה בספר,

בלימוד, אין איסור הכנה, כגון בעל קורא להכין את הקריאה או לחזור למבחן. [אם אינו כותב, מלבד מה שהמועדות נתנו לתלמוד תורה, אך מ"מ הנפק"מ בבנות שאינם מצוות בתלמוד תורה].

בהליכה אין איסור הכנה, וכדמצינו בסימן ש"ו.

איסור הכנה שאינו מלאכה

אע"פ שבשבת מצינו בשו"ע (סי' ש"ב ס"ג וסי' שכ"ג ס"ו) שמותר להדיח כוסות והצעת המיטה, שמא יצטרך להם כל היום, מ"מ בחול המועד, מותר לעשות איסור הכנה, בדבר שאינו מלאכה. אף אם אינו צריך אותו בחול המועד.

יש חילוק אם ניכר בין איסור הכנה במלאכה לבין איסור הכנה שאינו מלאכה,

והדינים הנובעים מהנ"ל.

א. קניות במכולת מותר, וגם שם יש היתר כדין הערמה, וגם יש היתר מדין הואיל שיכול להיות שישתמש בזה. וכן הסכמת הפוסקים.

ב. העלאת כלי פסח לארון, מותר, כיון שאין זה מלאכה. כל עוד שאין זה טירחא מרובה, (יש להתיר, כיון שאינו מלאכה, וכן פסק לדינא הגר"ש וואזנר זצ"ל והו"ד בקובץ מבית לוי (תשרי עמ' צד) יעו"ש. וכן שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א, וכן בשו"ת מחקרי ארץ (ח"ב סימן סב) נשאל בזה, וכתב שהרי מלאכה זו להחזיר את כלי הפסח למקומם הקבוע שבמשך כל השנה, שבפשטות אין זה מלאכה גמורה ואין בזה טורח, אלא רק סידור הדברים והחזרתן למקום דכל כה"ג חשיב כנטילת גבשושית שמותרת בחול המועד, אולם הכא אינו לצורך המועד וא"כ תלי במח' הפוסקים לגבי

גבשושית, אבל כתב שם שאכתי ניתן לחלק דכל מה שאסר הפרי מגדים היינו דוקא גבשושית גמורה אבל סידור הכלים והחזרתן למקום שאני, עי"ש, וע"ע בזה בשו"ת אבני דרך חלק יא סימן עא יעו"ש בכ"ד).

ג. לקיחת תפילין לאיסרו חג יש להתיר או לקחת תיק או מחשב שישתמשו באסרו חג, שאין זה מלאכה, [יש להתיר מחמת שאינו מלאכה, ואף אם מוציא רק התפילין הרי הוא לצורך מצוה, ומצינו בשולחן שלמה (סימן שח סקכ"ב אות ב) שמי שצריך לצאת מביתו בשבת למקום שבו לא יהיו לו תפילין למחרת שמותר לו לקחת את התפילין עמו מפני שמצות תפילין דוחה את איסור מוקצה כשלא יכול היה לדאוג לכך מבעוד יום. ואמנם שמעתי מהגר"ע"פ שיש לשימה דוקא בתוך בגדיו, ואמנם לענ"ד אי"צ לזה, כיון שהוא לצורך, וגם הוצאה הוא מלאכה גרועה,

ד. גלילת ספר תורה לצורך אחר חול המועד מותרת. [אע"פ שבשבת לחול אסורה, עי' במהרי"ל והו"ד במג"א סי' תרס"ז סק"ז ובבאר היטב שם].

ה. הכנסת שתיה למקרר או למקפיא שיצטרך לשבת בודאי יש להתיר, וכל כיוצא בזה.

ו. לסדר את הבית לשטיפה, או להחזיר כלים למקום, אף שיוצא אח"כ מהבית. [עי' שש"כ (ח"ב הערה פד) בשם הגרש"ז"א שהסתפק בזה"ל: ואולם צ"ע במי שסוגר את ביתו והולך להורים לימים האחרונים של החג אם מותר לברור ולסדר כל דבר שיהא מונח במקום הנכון מפני שבורר וטורח בחג לצורך שלאחר החג עכ"ד].

מלאכה שאין בה טירחא

מלאכה שאין בה טירחא, בשבת אסור להכין לחול, אך בחול המועד יש להתיר,

שערי דיני מכין מחול המועד לאחר המועד יוסף

[כיון שיש מתירים אף מלאכה שאין בה טירחא שלא לצורך המועד, כ"ש הכא].

הטענת פלאפון ומחשב, לכאורה יש להתיר, כל שמטעין חצי שעה קודם כניסת החג, כיון שיש בזה צורך קצת [וכמבואר במשנ"ב להלן] שמא ישתמש בזה. בצירוף שיטות הפוסקים שמלאכה שאין בה טירחא מותרת לכתחילה. [וידידי הגאון רבי משה פריד שליט"א בגליון וישמע משה תשפ"א פרשת אמור שכתב בשם מו"ר הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א להתיר בזה בזה מחמת שני טעמים, א. אין בזה אלא מלאכה קלה שלא נאסרה כלל בחול המועד, וכמו שמותר להדליק את הנר אפילו שלא לצורך, כי מלאכה כזו לא נאסרה. ב. יש לדון דהוי דבר האבד, כגון שרוצה לצאת לדרך מיד במוצאי יו"ט ואם לא יטעין כעת את המכשיר לא יהיה לו פלאפון בדרכו, והרי כל מלאכת דבר האבד שהותרה בחול המועד היא בדברים הנעשים שלא לצורך המועד אלא לצורך אחר המועד. עכ"ד, וגם י"ל ששמא ישתמש בו בחול המועד].

אם אינו ניכר

אבל אם אינו ניכר כיון שעושה בהערמה, אין איסור הכנה, [נח' הראשונים אם יש להתיר הערמה, ובכה"ג בודאי להתיר, וכמו שכתב בבית"ל ס"י תקל"ג ד"ה שרי בשם הח"י אדם ובמשנ"ב שם סק"י, וכתב שאע"פ שביו"ט אסור בחול המועד מותר, וצריך שיהיה עכ"פ צריך קצת צורך ואם יותיר יותיר].

הערמה שניכרת בשעת הדחק

ומ"מ בשעת הדחק כתב בח"י האדם שיש להתיר אף הערמה הניכרת, וכתב בכה"ח שם סק"י"ג שכיון שלדעת הרמב"ם סמכין עליה בדיעבד, וכן נראה במשנ"ב שם סק"ו.

דוגמאות מעשיות להערמה שאינה ניכרת

א. הכנת עופות גם לשבת שאחרי שמחת תורה או קינוחים וכדו', שהואיל ועושה

כדרכו, ורגיל להכין הרבה עופות או הרבה קינוחים אין בזה איסור.

ב. אם חותך ניילון גליל ורוצה להכין לשבת, כיון שהוא הכנה שאינו ניכר, וכדין הערמה, אין בזה איסור הכנה, אף שהוא מלאכה, כיון שיש בזה צורך קצת וכמו שכתב במשנ"ב.

ג. אם חותך נייר טואלט ליום טוב, אם להמשיך לחתוך מהגליל יותר מהרגיל, ואף שמכין לשבת, והוא מלאכה, כיון שהוא מלאכה שיש בזה צורך קצת והוא ריבוי בשיעורים, וגם הואיל וישתמש בזה, ומלבד מה שהוא מלאכה שאין בה טירחא וכנ"ל.

ד. מותר למלאות את המיחם מים חמים, אף אם שם הרבה מים, בשביל שבת, כיון שאינו ניכר, ואינו מלאכה כ"כ, וגם אפשר שישתמש בסוף בכל המים ביו"ט, הואיל ואי מיקלעי אורחים.

ה. בשטיפת הבית יש להתיר, כיון שהוא עושה כדרכו, אע"פ שאח"כ עוזב את הבית, [ואמנם בספר חכו ממתקים עמ' פו הו"ד הגרנ"ק לאסור והו"ד במשנ"ב תפארת ס"י תקל"ג הערה 12, וכן שמעתי מהגרע"פ, והתיר בזה רק אם אח"כ ישאר בבית, ואמנם יש מקום להתיר בזה משום הואיל וישתמש בזה בחול המועד, וכמו שמצינו בשו"ע ס"י תקל"ג ס"ד לגבי צידת דגים].

במקום צורכי רבים

יש לדון האם צרכי רבים יש היתר לעשות בחול המועד גם לצורך המועד, ובב"י ס"י תקמ"ה בשם הכל בו לגבי סופרי סת"ם לצורך רבים, נראה דיש להתיר בזה, אף שהוא לאחר המועד, ולמעשה ברמ"א ס"י תקמ"ה ס"א הביא בזה מח', וז"ל: ולצורך רבים יש אוסרים כל שאינו לצורך המועד (ת"ה סימן פ"ה), ויש מתירין (כל בו וב"י). ע"כ, וסיים שם ברמ"א, ונהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן. עכ"ל, ובמשנ"ב שם סק"ה כתב שאף שצריך לשנות את הכתב,

שערי דיני מכין מחול המועד לאחר המועד יוסף

במקום לחץ ואורחים

וכן משום אם הכנת האוכל אח"כ תגרום ללחץ או שיש לו אורחים, יש מקום להתיר, בשש"כ פרק סו הערה כז כתב שאם חל יו"ט האחרון ביום חמישי ויש לו אורחים לשבת והזמן דחוק בערב שבת שיכול להכין ולבשל בחול המועד לצורך שבת, וכן כתב במשמרת מועד עמ' עח. וכן כתב בספר פתחי חול המועד עמ' 96 שיש מקום להכין אוכל לאורחים, משום הואיל ומיקלחעי אורחים וגם שהוא צורך מצוה ושכן שמע מהגר"צ אבא שאול זצ"ל, ועוד כתב שם בשם הגריש"א יש שלהתיר בשבת שסמוכה ליו"ט כיון שיש מ"ד בגמ' דמתיר אפילו מיו"ט גופא לשבת ולכן אין להחמיר מחול המועד לשבת הסמוכה ליו"ט ע"ש, וכדעת הגריש"א הנ"ל כן כתב בשו"ת אז נדברו חלק יג סימן יג.

וכ"ש אם יגרם לו בזה שמחה בחול המועד, שמצוה לשמוח בחג.

ריבוי בשיעורים

קניית דברים בחנות שפתוחה כדין לצורך אחד המועד אסור, כדין פרקמטיא שאסורה בחול המועד, אך אם קונה מאותו המין כמות גדולה מותר (בשו"ת באר משה ח"ז סימן עה מתיר כיון שאין ריבוי בשיעורים בחול המועד וכן מחשש שמא מיקלעי אורחים וכ"כ בשש"כ פס"ז סכ"ז ובמועדים וזמנים ח"ד סימן ש וכן כתב בספר חיכו ממתקים עמ' פב בהערה בשם הגריש"א והגרנ"ק, וכן כתב בהורני חוקיק יו"ט חול המועד עמ' ת, וכן הסכמת גדולי הפוסקים).

ויש לומר שאף אם קונה עוד מוצרים בחנות שצריך לאחר המועד, מ"מ שייך בזה ההיתר של ריבוי בשיעורים, וגם שמא יצטרך לו.

דוגמאות למלאכות שאסורות

א. לקיחת אתרוגים מאנשים לאחר סוכות, ולנסוע במיוחד בשביל אסור. (המועד למעשה עמ' קב).

לצרכי רבים אין צריך לשנות. וא"כ ה"ה לגבי הכנת אוכל שאינו מעשה אומן, ורוב העם יודעים להכין אוכל, ובפרט שעיקר המלאכה הוא רק הדלקת האש שיש להתיר בזה. ושוב שמעתי כן להיתרא מהגאון רבי אליהו אידלשטיין שליט"א.

ונפק"מ קיטרינג שמכין אוכל לשבת, ומוכרים אוכל מוכן לשבת, וכן מאפיות שמכינים חלות ועוגות וקוגלים לשבת בראשית, [שכידוע רבים עושים קידוש, ולא יספיקו להכין הכל במוצאי שמחת תורה].

אע"פ שיש אומרים שיש בזה איסור הכנה, [ונשאלתי בזה כבר כמה וכמה פעמים, ובחוט שני יו"ט חול המועד פי"ח ס"א כתב להחמיר בזה, וכן הו"ד הגרמ"מ לובין שליט"א, וכן הגרע"פ השיב שאין בזה מקום היתר, אלא במקום דבר האבד ובמקום הפסד, כגון שאנשים כבר הזמינו את האוכל], מ"מ כיון שהוא לצרכי רבים יש להתיר. [ואף שיש אומרים שקשה לומר שאפיה היא מעשה הדיוט, אך מ"מ הוא לצרכי רבים, ויש גם היתר של הואיל, ולכן בודאי שיש מקור להתיר בכך, ודלא כמו שאמר חכ"א שלא ידוע מקור להתיר בזה].

ומ"מ לכו"ע אם הקיטרינג וכן המסעדה הנ"ל מוכרים גם אוכל לשמחת תורה, מותר, כיון שהוא הערמה שאינה ניכרת, כי בלאו הכי הם מבשלים, וגם יכול להיות שיבואו הרבה אנשים ויקנו גם את כל האוכל לשמחת תורה. [אלא א"כ מכינים כמות מרובה במיוחד]. וכמו כן יש בזה עוד היתר שיטעמו מכל מאכל שהכינו.

במקום צורך מצוה

ובקיטריניג לברית מילה או פדיון הבן ביום שיש לאחר שמחת תורה, וחייבים להכין למוצאי שמחת תורה, יש בזה היתר לכתחילה, גם משום צרכי רבים וכנ"ל, וגם יש להתייחר משום צורך מצוה. [וכ"כ בשש"כ פרק סז סעיף מה, להתיר משום צורך מצוה].

שערי לקיחת יום חופשה בתור יום מחלה בחול המועד יוסף

ויהיה בכלל מכוין מלאכתו במועד, והורו הפוסקים שבכה"ג הרי הוא חשוב מכוין מלאכתו במועד. ואף שבאשל אברהם מבוטשאטש סו"ס תקל"ט כתב שאי"צ לעשות תחבולות למנוע ממנו דבר האבד במועד, מ"מ היינו דוקא דבר האבד, משא"כ רוב העבודות בזמנינו.

וכן כתב לדינא בשו"ת באר משה ח"ז סי' ס"ט שנשאל בזה האם נחשב מכוין מלאכתו במועד, והשיב שזה נחשב כמכוון מלאכתו במועד ואסור וכמו שהאריך בס' ס"ה וסי' ס"ו, ע"ש, וכן כתב במועדים וזמנים ח"ד ריש סי' ש"א והוסיף שאם בעל הבית אינו מסכים בשום אופן לתת לו חופשה בחול המועד הפועל צריך לבקש ממנו חופשה בלא תשלום ואם אינו מסכים וע"י שלא יבוא לעבודה יפטור אותו הרי זה כדבר האבד שאם ע"י שיפסיד את פרנסתו ומותר לו לעבור בחוה"מ ע"ש. וכע"ז כתב בספר שש"כ פרק סז סי"א שעובד שכיר במשרה שעלול להפסיד את עבודתו אם הוא לא יגיע הרי הוא דבר האבד. ע"ש, וכן הו"ד הגר"צ אבא שאול זצ"ל בספר פתחי מועד עמ' קנט בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל והגר"מ קליין זצ"ל בעל המשנה הלכות שאסור לקחת חופשה בקיץ אם אינו בגדי דבר האבד דאל"כ הרי הוא מכוין מלאכתו במועד יעו"ש, וכן הו"ד הגר"ק בחוט שני עמ' ריז שאם בעל הבית מאייים על הפועל שיפטור אותו אם לא יעבור בחול המועד מותר לעבוד כי הרי הוא דבר האבד יעו"ש, וראה עוד מה שהאריך בזה בספר מעדני אשר חול המועד סי' ק"א. וכן נראה בחזו"ע יו"ט עמ' קפג וכ"כ בספר אהל יעקב פסקי הוראה ח"א סי' ק"ט בשם הגר"א נבנצל שליט"א שראוי לקחת את החופשה בחול המועד ע"ש, וכן שמעתי להורות כמה פעמים לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א וכמו שהבאתי בשמו גם בגליון פסקים והלכות מס' 16, וכ"כ לדינא בספר אזמרה לשמך על המועדים.

ואמנם הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר זכרון שלמה אות יח כתב שאסור בכה"ג לעבור בחול המועד אבל מ"מ כתב שם שמותר לקבל את החופשה בקיץ אף שע"י זה יודע

ב. הכנת ריבת אתרוגים לצורך אחר החג, אסורה, אלא א"כ במקום הפסד וכדו'.
ג. כיבוס לקטנים, אם מכבס לצורך אחר המועד, ויש לו מספיק בגדים, אבל אם הוא ריבוי בשיעורים, [אע"פ שלגדול נח' הפוסקים, ומורים בזה להחמיר, הכא יש להתיר]. יש להקל.

עבר והכין באיסור

עבר והכין באיסור, אין איסור הנאה, כיון שאין איסור הנאה ממעשה האסור בחול המועד. וכנת' בארוכה בשערי יוסף חול המועד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קנה. לקיחת יום חופשה בתור יום מחלה בחול המועד

בס"ד

ב' דחול המועד סוכות תשפ"ג [מהדו"ח חול המועד פסח ה'תשפ"ה]

לכבוד הגאון רבי אשר חיים איפרגן שליט"א במח"ס רבים ירושלים עיה"ק תובב"א

במה ששאל עמש"כ בשערי יוסף חול המועד שיש היתר לקחת ימי מחלה בחול המועד, הרי כיון שמצד דיני חושן משפט זה גזל גמור כי ימי מחלה המעסיק משלם למועסק שהוא חולה ואיזה היתר יש לשקר לרופא שהוא חולה כדי לקבל אישור מחלה, ואין זה גניבה מהמדינה אלא מהמעסיק, אם כי אם זה תקופת מחלה ארוכה יש חלק שהמדינה משלמת [צריך לברר הפרטים בדיוק, אבל זה לא יעלה ולא יוריד לגבי מה שגוזל מהמעסיק] עכ"ל.

ודנו הפוסקים האם שעובד בעבודה וזכאי בשנה לשבועים או שלש ימי חופשה, האם צריך לקחת את הימי חופשה בימי החול המועד כדי שלא יצטרך לעבוד בחול המועד,

שערי לקיחת יום חופשה בתור יום מחלה בחול המועד יוסף

מחלה בתור חופש שאסור לעבוד בחול המועד. ועוד בדין הנ"ל הו"ד הגר"י קמינצקי זצ"ל במשנ"ב דרשו סי' תקל"ז הערה 7 שאם יכול לקבל בחול המועד ופשה מעבודתו ללא תשלום אסור לו לעבוד אע"פ שמפסיד מכך כסף כיון שאי"ז אלא מניעת רווח ע"ש.

הו"ד הגרשז"א בשלחן שלמה יו"ט סי' תקל"ס סק"ב שאם בעל הבית מתנה עם הפועל שאם יקח חופשה בחול המועד יפסיד כנגדה מספר רב יותר של ימים בקיץ אינו חייב לממש את החופשה בחול המועד.

ובספר חיצו ממתקים עמ' קסב כתב מי שכופים אותו שלא כדין לעבוד בחול המועד מלאכה אסורה רשאי להמציא אישור רפואי להשתחרר מהמלאכה ואף שאינו נכון כדי שלא יכפוהו לעבוד בחול המועד, וכתב שם בהערה שכן כתב הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בילקו"י ח"ה הלכות חוה"מ ס"כ, וכתב שם בשם הגאון רבי שלמה בן שמעון שליט"א שמ"מ אין לו ליטול שכר עבור יום זה שהלא במציאות הוא לא עבד אלא ינכה יום זה מיום חופשתו.

ושוב שמעתי ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א שיש לומר שאף את הכסף של היום מחלה אפשר לקחת, כיון שהוא אינו עובד בהיתר. ושוב ראיתי שי"ל כמ"ש הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א בדרכי חושן בחלק השו"ת סימן כ"ג ושם שכתב שכיון שעבודה בחול המועד אסורה מהתורה או מדרבנן ואסור לפועל לעבוד בחול המועד הרי אם נשכר לעבודה קבועה הרי הוי כהתנו שלא יעבדו בחול המועד ויקבל שכרו משלם וכמו שהוא גם בשבת ומועדים, ומ"מ כתב שם שאם הוא מלאכת דבר האבד מותר הרי ודאי שאם לא עבד בחול המועד אין צריך לשלם לו את שכרו הקבוע, ועוד כתב שם שהוא הדין אם בעל הבית אינו שומר תורה ומצוות באופן שיודע הפועל שאין דעת בעל הבית לכך ואין בעל הבית יודע שיש איסור בזה ואף אם יודע מזה אין דרכם להתחשב בשמירת תורה ומצוות ודרכם לתבוע שיעשו מלאכה בחול המועד כל שלא התנה הפועל לפני מלאכתו שלא יעשה

שיעבור בחול המועד מ"מ אינו נחשב שמכיון את מלאכתו במועד, אבל אם אין לו שום סיבה לקבל את החופשה בקיץ צריך לקבלה בחול המועד דוקא ע"ש.

ובספר מועדנים וזמנים ח"ד סי' ש"א כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשם החזו"א זצ"ל שאם הפועלים מקבלים חופש בקיץ מצד חוק המדינה ומובן שמוכרחים לשלם להם ימי החופש ועתה רוצים הפועלים שכר על ימי חול המועד שהבעל הבית רוצה בחופש מחוק תורתנו הקדושה והפועלים אינם רוצים בלא שכר ורוצים שהבעל הבית ישלם להם ממנו כספו ביטול מלאכה דחול המועד משום שהמניעה מצידו שמותר לו להבעל הבית להעבידם בחול המועד דזה מקרי צלו דבר האבד ע"ש.

וכתבתי בזה בשערי יוסף הל' חול המועד שמי שלוקח ימי חופשה מחמת ימי חול המועד, ועבודתו אינו דבר האבד, יכול לקחת אותם בתור ימי מחלה, או שאם חייב שעות לעבודה יכול לחשבן אותם כאילו עבד בימי חול המועד, וכתבתי בזה שכן הו"ד הגריש"א בספר פתחי מועד שמותר לומר שהוא חולה ושאר תירוצים, כן הובא בחברת שואלין ודורשין עמ' 7 ואמנם הובא שם שבכתבי הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל הביא מהחזו"א שלא התיר למי ששאל כך למעשה, וכתב שם הגר"ח שאולי היה למיגדר מילתא דישראל רשע היא. וראה בחוט שני בהערות שם כמה עובדות ותשובות מדברי החזו"א בזה, ומ"מ נראה בזה שכל מה שיש להקל בזה היינו דוקא בעובדות מדינה וממילא כיון דקימ"ל דבזמנינו אין דינא דמלכותא דינא, ואף מותר לגנוב מהמדינה, [וכמו שהארכתי בכל האי כללא במק"א] ממילא ה"ה שמותר לדווח כיום מחלה, וכן נראה ממש"כ ידידי הגאון רבי ברוך שמואל גנוט שליט"א בספר שלהי דקייטא עמ' רפב.

אך יש לדון שבזמנינו לקחת יום מחלה הם ידועים שזה ימי חול המועד, ויכול לצאת מזה חילול ה' כיון שיודעים שלוקחים את הימי

שערי כיבוס לחולה סיעודי בחוה"מ יוסף

מלאכתו בחול המועד אינו יכול לתבוע שכרו, ויעו"ש מה שהאריך מדוע אין בזה משום דבר האבד, ומבואר מדבריו שבעבודה במקום חילוני כיון שנכנס לעבוד ע"ד כן, ממילא אינו יכול לומר שכהתנו ע"מ שלא לעבוד בחול המועד. ולכן נראה שאף שמותר לדינא לקחת בזה חופשת מחלה, מ"מ א"א ליטול כסף על החופשת מחלה הנ"ל, וכמו שכתב הגר"ש בן שמעון שליט"א, אלא א"כ הוא מהמדינה דבכה"ג הרי הוא משרא שריא.

מותר להכנס לעבודה חדשה שיודע שיצטרך לעבוד שם בחול המועד ואם לא יפטרו אותו כן כתב בשו"ת מהר"י שטייף סי' רפ והו"ד בחזו"ע שם הערה מ', וכ"כ בפסקי תשובות סי' תקל"ח הערה 10 וביאר שם עוד שכיון שהוא הרבה זמן לפני חול המועד לא חל עליו הזהירות מלעבוד בחוה"מ ע"ש.

ושוב נשאלתי בזה, שהרי אין להורות כן, כיון שהכסף הוא מכספו פרטי של המעביד, כנ"ל היינו דוקא לקחת ימי מחלה, אבל לא ליטול עליהם כסף. והכל לפי העניין.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קנו. כיבוס לחולה סיעודי בחוה"מ

בס"ד, חול המועד פסח תשפ"ה

לכבוד הרב יצחק רגב שליט"א

שלו' וברכה ומועדים לשמחה,

אודות השאלה האם מותר לכבס לחולה סיעודי בחול המועד ע"י גוי.

בגמ' במו"ק דף יג ע"ב "ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין מטפחות הידיים הרי אלו מותרים טשאר כל אדם אסורים". וכתב שם

ברא"ש סי' כ"א מה דמבואר בירושלמי שם הלכה ב' "בעון קומי רבי יוסי בגדים קטנים מהוא, א"ל כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמי". וכתב בב"י סי' תקל"ד שמדברי ההגהות מיימוניות פ"ז אות ד' נראה שהטעם כיון שדרך הקטנים להתכלך בטיט ובצואה תדיר ומ"מ לא יכבס אלא אחד יעו"ש, ובשו"ת תרומת הדשן ח"א סי' פ"ח מבואר שבתניוקות שדרכם ללכלך מותר לכבס אפילו שלש ארבע בפעם אחת, ועוד שלא גזרו בהם רבנן וכמבואר בגמ' ביזמא דף כח ע"ב ובשו"ע סי' תקל"ד ס"א. ולפי"ז נראה שה"ה בגדי זקנים שמלכלכים תדיר. [וכדין בגדי קטנים וכמו שהארכתי בספרי שערי יוסף הלי' חול המועד].

בגדי חולים אינם בכלל האיסור, ולכן בודאי ע"י גוי מותר לכתחילה. ואף ע"י יהודי מותר לצורך.

חולה סיעודי דינו כחולה שאין בו סכנה, ולצורך חולה שאין בו סכנה הותרה אף מלאכה מדאורייתא, וכמבואר בשו"ע או"ח סי' רע"ו ס"א.

ודין זה הינו בין בשבת ובין ביו"ט. [שלהלכה הסכימו הפוסקים שגם יו"ט הוא בכלל איסור עשיית מלאכה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קנו. סיום מסכת בשני וחמישי ושני או ביום אחד

בס"ד, יום א' ו' אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג משה כינרתי שליט"א

אודות שאלתו האם יש מעלה לסיים מסכת בימי תעניות בה"ב או לסיים ביום אחר, כיון שלא ראוי לאכול מיני מתיקה.

נראה שיש מעלה לסיים בימי בה"ב, כיון שסיום מסכת, ככפרה.

ובמשנ"ב סי' תקס"ח סק"ט כתב שם ע"ד הרמ"א שאם אירע דבר מצוה בתעניות שאינם חובה כגון שני חמישי וכדו' שלא יצום וכתב שם שה"ה סיום מסכת " כגון לברית מילה או סיום מסכת ואפילו הוא אינו שייך בגוה ומכל מקום בכל זה צריך להתענות מקצת היום זמן מועט יותר ממה שהוא רגיל כגון שרגיל לאכול בשעה רביעית יאכל בשעה חמישית וי"א דאפילו הפצירו בו לשמחת מריעות שרי מפני דרכי שלום אבל מלשון השו"ע שכתב מפני כבוד אדם גדול משמע דדוקא מפני כבודו שמפציר בו אבל מפני שאר אנשים לא". ומבואר שאם יכול לאכול בסיום מסכת, הרי שהסיום מסכת שווה כדין התענית.

וכן שמעתי מהגאון רבי שמעון ויסברג שליט"א במח"ס תורת אמת וש"א"ס בשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שיותר עדיף להיות בסיום מסכת ולהשתתף בו שהוא יותר כפרת עוונות מאשר לצום, וביאור הדברים אמר לי ששמע מהגר"ח קצוק"ל מכפר הכל, ואמר לי ידידי הנ"ל שיש להוכיח מרב יוסף היה צם כל יום תענית חלום חוץ משבועות יום שנתנה בו תורה, במהרש"ל אפילו שהוא פיקוח נפש, בע"כ שזמן

מתן תורה מכפר יותר מתענית, ומבואר שסיום מהני, ושוב שאלתיו שא"כ יעשה כן בכל עשי"ת, והשיב לי שאין הכא נמי עכת"ד. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף ראש השנה חלק בירורי הלכה.

ובפרט בימים אלו שמתענים, לפי הטעם שצריכים כפרה. וכנתבאר בשערי יוסף דיני בה"ב.

ומשום אכילת ממתקים, אין לחוש, כיון שאינו גדרי תענית ציבור, ואף כתב באליה רבה סי' תצ"ב ס"ג בשם הגהות אשר"י תענית פרק ד' הלכה לח שמי שאינו מתענה מחמת אונס בימי שני חמישי ושני לא יאכל מעדנים יעו"ש, ואמנם במשנ"ב לא הובא, וי"ל כיון דאינו צום ציבור ובזמנינו לא נהגו כן ממילא אין מקום להחמיר בזה, ואף שראוי לחוש לכתחילה, מ"מ בסעודת מצוה של סיום מסכת, אין חשש, וכנתבאר לעיל מדברי המשנ"ב.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

חלק יורה דעה

מ"מ בנ"ד שלצורך חולה שאין בו סכנה, יש להתיר.

ושו"ר שכ"כ לדינא בשו"ת משנה הלכות (חלק טז סימן ג') שכתב להתיר בב' האופנים הנ"ל, וכתב שמשום מראית העין אין איסור, א' כיון שהקטן אינו בכלל תקנת חז"ל, ב' שכל האיסור של מראית העין הוא שלא יבא לידי חשד או שלא ילמדו ממעשיו ומקטן ליכא חשדא ולא שמא ילמדו ממעשיו, ולכן אף בדם מכונס לקטן אין איסור. ומ"מ כתב שם שצריך לבר שלא יזיק הדם לבריאות התינוק. עכת"ד.

קנט. חיוב וצורת בדיקת תותים מתולעים

בס"ד, יום ד' ד' ניסן ה'תשפ"ה
לכבוד השואל היקר..... שליט"א.

אודות מה ששאל בזה"ל: האם צריך לשטוף את התותים בסבון ולהשרות אותם 5 דקות, מרן הראש"ל רבי יצחק אמר בשיעור שלא צריך סבון אלא מספיק לפתוח למעלה ולחתוך ולבדוק היטב אם יש תולעים ולאכול בלי השרייה בכלל ואומר שכך היה עושה מרן זיע"א, ואילו כל רבני הכשרות אומרים ההיפך שדוקא לשטוף בסבון, ע"כ לשון שאלתו.

חיוב בדיקה למיעוט המצוי

נחלקו הפוסקים מהו מיעוט המצוי שיש לחוש לו, בשו"ת הריב"ש סי' קצ"א ד"ה גם, כתב בזה"ל: שמעוט מצוי, ר"ל שהוא קרוב למחצה, ורגיל להיות. דומיא דמעוט מצוי המוזכר למפרשי' ז"ל בסירכות הריאה, דאע"ג דאזלי' בתר רובא, ואחזוקי' אסור' לא מחזקינן, אפ"ה צריך לבדוק בסירכות הריאה, מפני שהוא מעוט מצוי. עכ"ל, וכן כתב בפרי תואר סי' ל"ט סק"ג ד"ה וטעם. וז"ל: דהו"ל מיעוטא דשכיח וקרוב לספק שקול. עכ"ל. אמנם יש לדון מדברי הגמ' בחולין דף צה ע"א ובכתובות דף טו ע"א

קנת. דם במקום ההנקה

אודות השאלה האם אשה שיש לה פצע במקום ההנקה ושהתינוק יונק או שואבת יש שם דם האם מותר לתינוק לאכול.

תשובה: מותר לאכול

בגמ' בכריתות (דף כא ע"ב) ובשו"ע (יו"ד סי' ס"ו ס"י) כתב שדם האדם אסור, רק אם פירש ממנו ומשום מראית העין, אבל אם יוצא מתוך פיו, כגון בין שיניו, מותר למצוץ.

ובתוס' בכריתות שם כתבו להסתפק מה הדין אם זב לו דם מידיו וכדו', כשניכר שהדם בא מגופו, האם מותר למצוץ ע"ש, ובכה"ח (שם סקמ"ז) הביא בזה מח', וכתב להקל, כיון דהוא ספק לקולא. ובספר שו"ת מבית ההוראה כתב בשם הגרמ"מ לובין שליט"א והגרע"פ להחמיר בזה. ואמנם כיון דהוא דרבנן ספיקו לקולא, ולכן בצחצוח שינים מותר ע"פ הכה"ח הנ"ל כיון דהוא ספק דרבנן לקולא, וכ"כ בספר מראה דבר (ח"ב סימן יט אות א) שכן השיב לו הגר"ח ק, ועי"ש עוד כמה טעמים וצדדים לקולא.

ולפי"ז נראה שה"ה הכא שמותר לתינוק למצוץ, כיון שהוא מח' והתוס' הסתפקו בזה, ולצורך הקטן שדינו כחולה שאין בו סכנה יש להתיר.

ואף אם נשאב והתערב, אף שכתב שם ברמ"א שאינו אוסר תערובתו, כיון שאסור רק משום מראית העין, אינו אסור בתערובות, ובפמ"ג (שם שפ"ד סקט"ז) כתב שיש היתר אף אם אין רוב כנגד הדם.

ואף שאינו לכתחילה וכמ"ש הרעק"א (יו"ד סי' פ"ז סק"ד) שאף איסור של מראית העין אסור לבטל לכתחילה.

ובפסחים דף ט' ע"ב ובש"ע יו"ד סי' קי"ג שתשע חנויות מוכרים בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה לקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה לקח הרי זה אסור שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אבל בשר הנמצא בשוק מותר כיון שרוב חנויות מוכרות בשר שחוטה שכל שפירש מהרוב פירש, ובבית מאיר שם כתב לדייק מדברי השו"ע שהולכים אחר רוב החנויות גם אם במיעוט החנויות מוכרות בשר טרי מ"מ הולכים אחרי רוב החנויות ולא אחרי רוב הבשר, וכן כתב לדינא בשו"ת משכנות יעקב חיו"ד סי' י"ז ד"ה ותרתי, כתב שמיעוט המצוי הוא עשר אחוז ובפחות מעשר אחוז אינו בכלל מיעוט המצוי, והוכיח כן מדברי הגמ' בגיטין דף לא ע"א ע"ש, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה סימן סא אות א'. ואולם יש פוסקים שהסתמכו ע"ד הריב"ש שהוא עד חמישים אחוז, בשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן צא יעו"ש וכ"כ בשו"ת בית נאמן ח"א ענינים שונים סימן ו' אות ה' שכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל יעו"ש, וכן האריכו בספר הוראה ברורה בביאור הלכה הארוך סימן פ"ד עמ' קיב ע"ש, ובעיקר דעת הגרע"י זצ"ל, ראה בשו"ת מעיין אומר ח"ד פ"ב סימן טו שנראה דעת הגרע"י זצ"ל שעד חמישים אחוז אי"ז מיעוט המצוי, ושוב כתב שם בשם הגרש"ז רווח בשם הגרע"י שאמר לו שדי לנו להחמיר בעשרה אחוז". עכת"ד, ולפי"ז היינו כנתבאר שיש להחמיר מעשרה אחוז. ובילקו"י סי' פ"ד הביא ב' השיטות ולא הכריע, ובשם הגרנ"ק הובא שהורה חמש אחוז, והגר"ש"א שבע אחוז, ובמק"א הובא שהורה 4 אחוז, ואולם בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' פא מבואר שאף בפחות דענין מיעוט המצוי אינו נמדד בכמות האחוזים של המיעוט נגד הרוב אלא שהופעת המיעוט ומציאותו הוא מצוי הרבה דכל רוב בהמות שבעולם ובכל מדינה ומדינה מוחזקים במיעוט טריפות דסירכת הריאה, וכיו"ב ענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין ר"ל דכל רוב מומחין יש לו מיעוט שאינן מומחין כנגדו, והמיעוט יה' באחוזים כמה שיהי' עכ"פ הוא מוחזק יחד עם הרוב זה גדר מיעוט המצוי, יעו"ש בשבט הלוי.

ולהלכה נראה לעשות פשרה וכמו שכתבתנו וכן שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א, וכן אמר לי הגר"י משדי שליט"א שמיעוט המצוי הוא 10 אחוז, אולם אנשים שאין להם אפשרות למדוד את זה, תלוי אם רגילים למצוא תולעים הרי זה מוגדר כהפתעה, אין בו חיוב בדיקה, אבל אם אינו מוגדר כהפתעה הרי הוא מיעוט המצוי ויש בו חיוב בדיקה, ושוב שאלתי למו"ח הגר"ש יאיר שליט"א מה מורין לדינא בזה, ואמר לי שאם נתפוס כדברי הריב"ש רוב הדברים ואף תותים לא יצטרכו בדיקה, עכת"ד, ולפי"ז אחר דמורין להחמיר בע"כ דלדינא לא ס"ל כדברי הריב"ש, ועלה בלבי לבאר דדברי הריב"ש בגדר מיעוט המצוי אינו שייכים לדין בדיקת תולעים דאחר דנקטינן סברת השבט הלוי שחיוב בדיקה בתולעים הוא מחמת שהוא מצוי ולא בגדר הפתעה שוב הרי הוא בכלל חיוב בדיקה.

תבנא לדינא: שאם זה דבר המצוי שמוצאים מידי פעם תולעים, זה נחשב דבר מצוי, אך דברים שלעיתים רחוקות אדם מוצא תולעים, אינו חייב לבדוק.

התולעים הנמצאים בתותים

ולגבי תולעים שנמצאים בתותים, וכבר מצינו בגדולי הפוסקים שכתבו לדון לגבי התותים שמוחזק שיש בהם תולעים, וכמ"ש בספר בן אברהם (ימן נ' סקי"ח) שכיון שמצוי נגיעות רבה בתולעים לכן גזרו קהילות רבות שלא לאוכלם ע"ש. וכן כתב בפלא יועץ (ערך בדיקה) שירא שמים ימנע מאכילת תותים ע"ש, וכן כתב בספר מזמור לדוד (הל' תולעים) וז"ל: בתותים ודאי דלית בהם בדיקה ולכן אני נזהר שלא לאוכלם. עכ"ל, והו"ד בדרכי תשובה (חיו"ד סי' פ"ד ס"ק צג) וכן כתב בספר משא חיים (מנהגים א' ד') וז"ל: ועל התותים דפשט איסורו בעירנו איזמיר כנודע, אם הולך למקום אחר ונותנין לו מיני מתיקה מזה יזהר של איבוא בפיו עכ"ל, וכן כתב בספר פת לחם (ח"א סי' מ"א) וז"ל: בענין התותים שמעתי מהרב המובהק כמהר"ר יוסף קובו נר"ו שבעיר הקודש ירושלים תוב"ב אינם אוכלים אותם, כי נמצאים בהם תולעים כעין התותים עצמן, ואין להם בדיקה

שערי חיוב וצורת בדיקת תותים מתולעים יוסף

בזכוכית מגדלת ע"ש, וכן הו"ד הגריש"א, וכ"כ לי הגרש"ק גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי לגבי חיוב בדיקת מאכלים מתולעים.

אבל בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדו"ת סי' נ"ז) כתב שאי אפשר לפסוק ע"פ כלי זכוכית, כי המומחמים אומרים שאם נסתכל במים ע"י זכוכית אנראה בכל מים תולעים קטנים מאוד, וכן אם נביט בסכין של שחיטה נראה בכל סכין פגמים דקים מאוד ואם לא חששו לזה במשך כל הדורות הרי זה סימן שאין מתחשבין בכלי זכוכית זה כלל לא להקל ולא להחמיר עכ"ד.

וכן מבואר מדברי החיי אדם שבספר הברית (ח"א מאמר ו' פ"ג) כתב שאסור לשתות חומץ כיון שאם נסתכל במיקרוסקופ יראה שהחומץ מלא תולעים רוחשים, ולכן אסור לאוכלו אפילו ע"י סינון אלא ירתיחו ואח"כ יסננו אותו ע"י בגד דק ע"ש, וכתב ע"ד הח"א בבית אדם (ככל לח סימן מ"ט) שבודאי שאין לאסור כל חומת מטעם תולעים, שא"כ יהיה אסור לאכול כל בצים והרי בספר הברית כתב ג"כ שבכל ביצה אפשר לראות אפרוח קטן אלא בודאי שלא אסרה תורה אלא מה שנראה לעין ע"ש. וכן כתב בערוך השולחן (יו"ד סי' פ"ד סקל"ו) שא"א לאסור תולעים שנראים רק ע"י הזכוכית מגדלת, דא"כ אסור גם לשתות מי גשמים, וכן יהיה אסור לנשום אויר העולם כי האויר מלא ברואים דקים מאוד, ואין לדבר סוף, אלא ודאי ששרצים נחשב מה שנראה לעיני האדם ע"ש, וכ"כ בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ב סי' קמה) בשם הגר"ח מברסק, וכ"כ לדינא בשו"ת יחו"ד (ח"ו סי' מז), וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן קכב) כתב שאף באופן שבלא זכוכית מגדלת רואים על הפרי נקודה קטנה, אלא שאין רואים בה צורה תולעת, וכשמסתכלים בתוך זכוכית מגדלת רואים בה צורת תולעת, מותר, כיון שסו"ס בראיה רגילה לא נראה כאן שום תולעת, כיון שדעת האחרונים הוא שמתחשבים רק בראיה ולא בזכוכית מגדלת כלל א"כ אין בזה חשש ומותר ע"ש. וכ"כ לדינא בשו"ת (שמע שלמה ח"ז סימן ד'), וכ"כ לדינא בספר אמרי יעקב (עמוד פא) כתב לגבי מיקרוסקופ או זכוכית מגדלת אין להתחשב

ומהיום שהוא לא אכלתי אותם וכו' עכ"ל. וכ"כ בספר כוס ישועות (אור ישועה אות ת') וז"ל: מעשה היה בשנת התש"ד שהיו התותים של אותו השנה מתולעים והכריזו הבי"ד לאוסרם באכילה. עכ"ל, וכן הו"ד על הקהילות יעקב זצ"ל ששמע שיש חשש תולעים בתותים נמנע מלאוכלם, וכן הובא שאמר הגר"ע יוסף זצ"ל (שיעור פרשת בא תשנ"ט) שכיון שמצוי בתולים תולעים וע"כ לא היה אוכל תותים. וכן מסופר על הגר"י נויברט זצ"ל במח"ס שש"כ שפעם אחת ראה תולעת בתות ומאזלא אכל תותים, כן רבים נהגו עד היום שלא לאכול תותים.

ושו"ר בשו"ת אור לציון (חיו"ד ח"א פרק טז תשובה יב) לגבי תותי עץ, שיש להמנע מלאוכלם, ומ"מ לגבי תות שדה שהוא פחות נגוע מתות עץ, אפשר לאוכלו לאחר בדיקה.

ואמנם יש שהעירו שבזמנינו שיש סחורה טובה ונקייה, אפשר לאוכלם, [ע"י בדיקה ושטיפה] ועכ"פ אפשר שאף אין צריך התרת נדרים, כיון שהוא סייג לאיסור, ואפשר לסמוך על התרת נדרים בער"ה.

ואמנם לאחר הבירור ישנם מקומות מסוימים שאינם מוחזקים בתולעים כגון בברזיל, אבל בשאר המקומות הרי התותים נגועים בתולעים ואף בשיעור 30 אחוז ויותר, ויש לבדוקם היטב. אך מ"מ יש הבדלים בין הסחורות וכמו שיתבאר להלן. [וראה מש"כ בזה בספר לכם יהיה לאוכלה עמ' 95].

הסתכלות על תולעים בזכוכית מגדלת ומצד הנידון האם אפשר להקל משום שלא רואים את התולעים רק בזכוכית מגדלת.

נחלקו בזה הפוסקים שבשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קכ"ד) כתב שתולעים שנמצאים בפירות שיש לבדוק אותם ע"י זכוכית מגדלת, ואם נמצאו שם תולעים הרי נאסר כולו ואין לאוכלו ע"ש. וכן נראה לפי מש"כ הרע"א לגבי אתרוג (סו"ס דרוש וחידוש) שבפסול לקיחה תמה כל שנראה ע"י התבוננות פוסל ע"ש, וא"כ ה"ה לגבי תולעים שיש לבדוק

שערי חיוב וצורת בדיקת תותים מתולעים יוסף

הלכות (סוכות עמ' שיז) ושאי"צ להשתמש בזכוכית מגדלת.

ואמנם בחזו"א סימן קמז אות ה' כתב בכוונת המבי"ט שאם גם שמסתכלים עליו מקרוב צריך התבוננות אינו פוסל, אבל אם מקרוב נראה בהסתכלות רגילה ללא התבוננות, ומרחוק אינו נראה אלאל ע"י התבוננות הרי זה פוסל.

ומ"מ דברי החזו"א תמוהים שהרי המבי"ט כתב שאי"צ להסתכל מקרוב, וכן כתב לתמוה בספר כשרות ארבעת המינים עמץ קצה ע"ד החזו"א הנ"ל, ובשו"ת קנה בושם ח"ב סימן ל', ובילקו"י ד' מינים עמ' שמח.

ובספר תורת ד' מינים סימן כג הערה כב כתב בשם הגריש"א בביאור דברי החזו"א שג"כ מודה שבודקים את האתרוג ממרחק כשאוחזו בידו. וכדברי החזו"א כע"ז כתב בספר ארבעת המינים למהדרין (עמ' קמב) שאם רואה איזה סימן ואינו יכול להבחין מהו צריך להסתכל בזכוכית מגדלת לראות אם הוא חסר ואם נמצא שהוא חסר הרי הוא פסול יעו"ש, ולכן הסכימו הפוסקים שאין צריך להסתכל בזכוכית מגדלת באתרוג, אלא א"כ יש ריעותא שאז צריך להתבונן במראה ע"י זכוכית מגדלת. וא"כ ה"ה לגבי תועלים, אך הרבה פעמים כיון שיש ריעותא והרי הוא בכלל מיעוט המצוי לכן יש חיוב בדיקה.

ואמנם לפי מש"כ בחוט שני (נדה עמ' עמ' פו בשעה"ת סקי"א) שאינו דומה דיני מראות הדמים לתולעים שלא נאסרו אם לא רואים אותם אלא ע"י זכוכית מגדלת כין שכל האויר מלא שרצים ובע"כ שזה לא אסרה התורה, משא"כ בטיפת דם שנראית רק ע"י זכוכית מגדלת כיון דהוא דבר מיקרי ולא מצב קבוע שמוצאים רק טיפת דם בלבד א"כ הרי הוא טמא ע"ש.

ומ"מ יש לדון לפי מה שיש אומרים שנחלשה הראייה, וכמ"ש הגרא"ז מלצר זצ"ל באבן

בהם, דכל שלא נראים התולעים לעיני האדם נגד השימוש לא אסרה תורה, וכן תולעת קטנה מאוד שנראית כנקודה שחורה על הפרי ואינו ניכר שהוא שרץ כלל רק כמין נקודה בעלמא שמצוי בפירות וירקות הגם דאם מעיינים בו על ידי זכוכית מגדלת יתכן שיהיה ניכר בתור תולעת, מ"מ אין לאסור אע"פ שיש מחמירים, ע"ש, וע"ע בזה בשו"ת מחזה אליהו (ח"א סימן צ"א).

וכן מצינו מדברי הפוסקים לגבי ראיית אתרוג, שלא נחשב חסר ע"י זכוכית מגדלת, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף ארבעת המינים, שבשו"ת המבי"ט (ח"ג סימן מט) כתב שמראות שאינן ניכרות לא נקרא אפילו מראה, וז"ל: לא נקרא כל שהוא, אלא כשנראה לכל אדם, אבל באתרוגים שלנו שרוב אלו שאנו קוראים להם חזזית אינם נראים לעין מחמת דקותם וצריך להסתכל בהם הרבה כדי שיהא נרגש בראייה, שסתם אדם רואה את האתרוג כולו הדר ואדם אחר שראייתו יותר זכה רואהו אין זה נראה כל שהוא עכ"ל, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן קיא), והו"ד בדעת (סי' תרמ"ח סקי"ג), וכן הסכמת הפוסקים להלכה כמו שכתב בשו"ת המבי"ט, וכ"כ במג"א (שם סקי"ח) שדוקא כשנראה להדיא לרוב בני אדם, וכ"כ (שם סקט"ז) והוא שיהיו נראים לעין כשאוחזו בידו, וכ"כ באליה רבה (שם סקט"ד), וכ"כ בפרי מגדים (א"א שם סקי"ח), וכ"כ בשו"ע הרב (שם סכ"ב), וכ"כ בחיי אדם (כלל קנא אות יב) וכ"כ בביכור"י (שם סקל"ה), ובשערי תשובה (שם סק"ה), וכן כתב במשנ"ב (שם סקמ"ו) ובשער הציון (שם סקמ"ט), וכ"כ בערוך השולחן (שם סקל"ד), ובכה"ח (שם ס"ק פג), וכ"כ בספר שערים המצויינים בהלכה (סימן קלו אות ג), וכן הו"ד הגרשז"א בספר שלמי שמחה (עמ' קלד), וכ"כ בחזו"ע (סוכות עמ' ער) שאם אין נראה נקב האתרוג אלא ע"י זכוכית מגדלת האתרוג כשר ולכן אין צורך לבדוק את האתרוג ע"י זכוכית מגדלת אם יש בו נקב שכל נקב שאינו נראה לעין רגילה אינו פוסל, ע"ש. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק לב תשובה ג'), וכ"כ בילקו"י (ד' מינים סימן תרמ"ח), וכן כתב בספר קובץ

שערי חיוב וצורת בדיקת תותים מתולעים יוסף

ועכ"פ לגבי תותים שלא רואים את התולעים מחמת הריסוס, בודאי שלא נחשב שאינו ניכר, ובפרט בזמנינו שמצוים הרבה תולעים בהם.

כיצד נושמים ריבת גלידה או מעדנים מתותים **ואוסיף** כאן מה שנשאלתי מרבים כיצד עושים גלידת תותים או מעדן שיש בתוכו חתיכות תותים, והתותים אינם טחונים.

ואף שקימ"ל שאין מבטלים איסור לכתחילה, יש בזה כמה צדדים.

(א.) כיון שספק איסור מותר לבטל, וכמ"ש בשו"ע (יו"ד סי' פ"ד סי"ד) שחיטים מתולעים מותר לטווחם, וכמ"ש בשו"ת תרימת הדשן (סי' קע"א) והו"ד בב"י שם שאין בזה מבטל איסור לכתחילה כיון שיש ספק ספק אם יש תולעים וגם אינו מכיון לבטל.

ומ"מ אם מוחזק בתולעים לא נחשב ספק. ואמנם אפשר לדייק מדברי הפמ"ג (שם שפ"ד סקל"ט) שברובו מתולע יש להחמיר.

(ב.) ועוד י"ל כיון שאין כוונה בריסוק להתיר את התולעים באכילה אלא כיום שכך הכנת צורת המאכל ע"י ריסוק התותים או הכנת קציצות דגים ע"י ריסוק הדגים, ממילא מותר באכילה. וכמ"ש בכה"ח סי' צ"ט סקכ" וסי' פ"ד ס"ק קל. ובשו"ת משכנות יעקב חיו"ד סי' לו. וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף בהל' תולעים.

(ג.) ויש לצרף בזה הספק דשמה מיעוט המצוי הוא כדעת הריב"ש שהוא 50 אחוז, ועי'.

ואולם לדינא נח' בזה הפוסקים, שאין להתיר בזה אלא אחר ניקוי או שטיפה, וכ"כ בשו"ת אור לציון חיו"ד ח"א פרק טז תשובה כא. וכן שמעתי להורות לדינא מהגר"י משדי שליט"א. וכן העלה הגאון רבי יהודה קנר שליט"א בגליון דברות יהודה מס' 195.

האזל (קונטרס בין השמשות פ"א מהל' ק"ש ה"א אות ג' סק"ח) בשם הגר"ד בהר"ן זצ"ל שמה שאין אנו רואים כיום ג' כוכבים אחרי ג' רבעי מיל מהשקיעה, כיון שהיום ראיתנו נחלשה מהדוקות הקודמים, ושכן נראה להוכיח מהא דאיתא בגמ' בבכורות (דף נד ע"ב) שהורעה רואה עז ט"ז מיל ובזמנינו אין ממיאות כזו ע"ש, וכן כתב בספר הערות וחיידושים (נדה ח"א עמ' שעא) בשם הגאב"ד בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שכיון שנחלשו הדורות בזמנינו ופעם ראו יותר טוב, ממילא עד זכוכית מגדלת של מספר 10 זה נחשב כראיה רגילה של אדם בינוני עכת"ד. ודבריו חידוש עצום ואף בדברי השבט הלוי לא מבואר כן, וכן כתב לדחות הסברא הנ"ל הגרשז"א בספר מעדני שלמה (עמ' שו) שמה שהובא בשם הגראז"ל מלצר זצ"ל שנחלשה ראיתנו הוא חידוש גדול ואין צריך לחוש בזה. וכן נראה מדברי כל הפוסקים כדלעיל לגבי תולעים.

תבנא לדינא כנ"ל לגבי אתרוג, שרק היכא שיש ריעותא, ושו"ר שכ"כ בספר אהל יעקב הלכות תולעים, ואמנם בספר כשרות המזון כתב הגר"מ ויא שליט"א בשם הגרשז"א שאם רואה שיש כאן משהו ולא ידוע מהו אלא ע"י מיקרוסקופ יש לאסור, ע"ש, וכן כתב לי לדינא הגרש"ק גרוס שליט"א. אך כנ"ל אין צריך לחשוש לזה, וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי שם, וכן הו"ד הגרי"י שליט"א בקובץ משנת יוסף (חלק יח עמ' ל) שא"כ נמצא שבעבר שלא היה מיקרוסקופ הדבר היה מותר והאיסור חל רק כשגילו את מכשיר המיקרוסקופ וזה לא יתכן ע"ש.

אבל אם מ"מ רואים את הרחש, חייבים לבדוק את התולעת, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רפ"ד).

וכיון שכל דבר תלוי בריעותא שלו, ובמיעוט המצוי שיש תולעים, וכנתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות תולעים, ולכן כל דבר לגופו. ע"ש.

ואולם בהליכות עולם חלק ו' פרשת נשא הלכה ח' עמוד רע"א כתב להתיר בזה לכתחילה, וראה בילקו"י סי' פ"ד העלו שמותר לרסק תותים, וכן כתב לי הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי ששאלתיו האם מותר לרסק תותים, השיב לי שמותר אם אין מוחזק בתולעים. עכ"ד. וע"ע במש"כ בזה בשו"ת מחזה אליהו (חלק ג' סימן ס"ד) ובספר אהל יעקב הלכות תולעים.

ומ"מ במקומות מהדרין כגון בבד"ץ מהדרין של תנובה סומכים על הבדיקת תותים לפני האכילה.

ומ"מ מה שיש משתמשים רק שהם טחונים, מעיקר הדין, אין חייבים לטחון אם בהכשר טוב, ואם לא אפשר להשתמש בהם רק ע"י טחינה.

חובת נקיון התותים מתולעים

ושוב הראוני תשובת הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א מתאריך כ"ה אב תשע"ו, וז"ל: אודות אכילת תותים וכיוצא, האם יש לחוש לאוכלם, מחמת שיש בהם ריבוי תולעים. הנה אם הם טריים וחדשים בעונתם, והם טובים ואינם רקובים, אפשר לאוכלם על ידי בדיקה, ואותם הכינמות שעל גבי הקליפות, אינם אסורים באכילה לדין. ובענין התולעים בתותים, הנה תות הגדל בעצים, בודאי שמצוי בהם הרבה תולעים וקשה מאד לבדוק, ויש להמנע מלאוכלם, אבל בתות שדה, צריך לבדוק הדק היטב בדקדנות ובזהירות, בפרט אם הם קצת ישנים, ויש שמצריכים להשרותם ולשטוף אותם במי אמה או סבון, ולהוריד את הפרח החלק שהיה מחובר עם מקצת מן הפרי ששם מצוי תולעים, ולבדוק שהפרי לא נגוע, ואז מותר לאוכלו בלי לקולפו. ובאמת, שמעיקר הדין די בבדיקה הדק היטב כנ"ל, ובשטיפה במים בלבד. אך כל המחמיר בדברים כגון אלה קדוש יאמר לו, עכ"ל, ומבואר מדבריו שבודאי נכון להחמיר בכך.

ומה שהשיב בתאריך כ"ד שבט תש"פ, בזה"ל: ולמעשה אומרים שכיום שיש ריסוס התולעים מרובים וקשה מאד לבדוק, וטוענים שהתולעים פירשו וזזו בתוך הפרי ונחשבים כפירש, ואין אלו כינמות בלבד, אלא תולעים ממש. והמציאות בשנים האחרונות השתנתה לגריעותא בענין זה בגלל הריסוס, וכן לגבי תות הגדל בעצים שבודאי שמצוי בהם הרבה תולעים וקשה מאד לבדוק, ויש להמנע מלאכול תות עץ, ובתות שדה מעיקר הדין היה צריך לבדוק הדק היטב בדקדנות ובזהירות, בעין בריאה, בפרט אם הם קצת ישנים, אך כיום שיש ריסוס הגורם לריבוי תולעים, נכון להחמיר בדרך של חומרא חשובה להשרותם ולשטוף אותם במי אמה או סבון, ולהוריד את הפרח החלק שהיה מחובר עם מקצת מן הפרי ששם מצוי תולעים, ולבדוק היטב היטב שהפרי לא נגוע אחר הקליפה. וכל המחמיר בדברים כגון אלה קדוש יאמר לו, עכ"ל, ומכ"ז נראה מדבריו דאינו רק בתורת חומרא, אלא שיש להחמיר כן. ופשוט מכל הדברים שנ"ל.

צורת בדיקת התולעים מהתותים

נח' הפוסקים האם צריך לקלוף את התותים לאחר שטיפתם במים או לא, דעת הגר"ש"ז רווח לאחר בדיקה מדעית שאי"צ לקולפו, וכן כתב בספר תולעת שני (ח"ג נספח ד') שלאחר שמונה בדיקות מכמה גידוים שבשטיפה מספיקה ואין חיוב לקלוף ע"ש, וכן כנ"ל מדברי הגר"י שליט"א, וכ"כ בספר הליכות שדה להגר"י אפרתי שליט"א. וכן כמדומה שמעתי להורות ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א, ואולם דעת הגר"מ ויא שבדק את זה ועדיין נשארו תולעים, ולכן כתב שיש לקלף את הפרי, וכן כתבו במדריך הבד"ץ העדה החרדית (ח"ב עמ' 37) שלאחר בדיקות שונות נוכחו לראות שהשטיפות כפי מה שהיה מקובל אינם יעילות ועדיין אמור להשאר חרקים בודדים, [ואמנם אפשר שיש לצדד להקל בזה כיון שיש בזה ספק ספיקא שמא אינו בכלל מיעוט המצוי וכדעת הריב"ש וכן"ל, ועי']. ומ"מ מחמת חומרא דתולעים יש מקום גם להחמיר בזה, ושוב ראיתי שכן השיב הגר"מ עמאר

שערי חיוב וצורת בדיקת תותים מתולעים יוסף

תותים מסוג א': [סחורה טובה וקשה ולא רכה, מבנה ישר ולא חלק, וללא חריצים, ואינו פרי מחובר עם חבירו] יש מחמירים לקלף את כל הפרי, עד להסרת על השקעים, ולחתוך אותם באמצע, והורדת העלים עם מעט מבשר הפרי, ולשוטפם תחת זרם מים. אך להלכה אין צריך לקלף את התותים לפני שטיפתם במים ורק לשוטפם היטב במים. והמחמיר תע"ב.

ריסוק תותים מסוג א' - אם מרסקים אותם בבלנדר וכדו', יש לשוטפם במים עם סבון יש היטב, ויש מחמירים להוריד עלים עם מעט מבשר הפרי, ולהשרות את התות במשך שלש דקות עם מעט סבון, ולשטוף בזרם מים שלוש פעמים, ולרסק דק בבלנדר, והמחמיר תע"ב.

תותים מסוגים ב': שהוא רך ורקוב צריך להוריד את החלקים הרקובים ולחצות כל פרי שיש בו חריץ או סדק, ולשטוף ולקלף את הקליפה החיצונית וכן"ל.

תותים קפואים: חייבים הכשר בד"ץ מהדרין ברמה טובה, ואין לסמוך על כשרות מחו"ל, וכדו'.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ושוב כתב לי הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א במח"ס תועלת שני וש"ס.

הבדיקות שעשינו לא 8 שייראה לקורא שבדקו 8 תותים, נבדקו מעל 1000 יחידות תות שדה. וכמתואר במחקר שם במדויק.

יש פרטי דינים רבים בחלק א ההלכתי סביב התות ובחלק ג ומפוזר בשש משזר ג חלקים **מצורף** תשובה הרב עמאר ומה שכתבנו לו משנת תשס"ט ופורסם בשש משזר ח"א

שליט"א בתשבה שיש להחמיר אף בזה לקלף את התותים.

ואף אם נשארו כמה חרקים הרי אסורים באכילה, ואין דינם רק כמיעוט המצוי, וכן כתב בספר בדיקת המזון כהלכתה ח"א פרק ד' אות ז' בשם הגריש"א והגר"ש וואזנר והגרנ"ק שהמאכל המוחזק כנגוע והסירו ממנו את רוב התולעים אך ברור שמקצתם נותרו במאכל דינו נשאר כמוחזק בתולעים ולא כמיעוט המצוי ולכן אין לאכול את התות רק אחרי ניקוי.

עוד נח' הפוסקים, האם צריך בדיקה לאחר הניקוי לתותים, דעת הגר"ש וואזנר והו"ד הגר"מ ויא שלאחר הניקוי אינו חייב בדיקה, ואולם דעת הגר"א רובין אב"ד בד"ץ מהדרין שצריך גם בדיקה אחר הניקוי, וכן מחמירים בבד"ץ העדה החרדית.

ועוד נחלקו האם צריך שפשוף שבבד"ץ העדה החרדית שם כתבו שצריך שפשוף, אבל להגר"מ ויא סגי עם סבון במים ג' פעמים.

תותים קפואים

ולגבי תותים קפואים אף שיש שרצו להתיר תות קפוא ע"פ המבואר בחולין נח ע"א ובשו"ע יו"ד סי' פ"ד ס"ח שכל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים י"ב חודש, ולכן אם נמצאים במקפיא אינם צריכים בדיקה, אך הורה הגרשז"א להחמיר בזה, ושו"ר שכ"כ בתולעת שני ח"ב חלק בירורי הלכה סימן ג' שאין היתר בהקפאה אלא כדין שריפה, ואדרבה הרי היא משמרת אותם. ע"ש.

תבנא לדינא

מותר לאכול תותים לכתחילה, [ויש שנמנעים מלאכול תותים]. ע"י בדיקה. וצורת בדיקתם כדלהלן:

שערי חשש תולעים בתמרים יוסף

לבדוק את שאר התולעים בקלות. [ונתב' בארוכה בשערי יוסף הלכות תולעים].

ומה שיש חוששים שיש בתוך התמרים אקריות זעירות, לפי ההלכה אין צריך לחוש לתולעים שנראים ע"י זכוכית מגדלת. [וכנתבאר בתשובה לעיל].

אבל אם מ"מ רואים את הרחש, חייבים לבדוק את התולעת, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רפ"ד).

צורת בדיקת התולעים, לחצות את התמר לשתיים, ולהוריד את הגרעין ולהסתכל לבתוכו, כנגד האור, ולבדוק יש נגיעות אם יש קורים או נקודות חומות בתוך התמר.

ולגבי תמרים לחים [קפואים] - אינם צריכים בדיקה. וטוב לחצותו ולבודקו לפני השימוש ולראות שאין בו תולעים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קסא. אכילת טחול בזמנינו

בס"ד, ט"ו אלול ה'תשפ"ד [מהדו"ח ה'תשפ"ה]

לכבוד הרה"ג יעקב זייבלד שליט"א

אודות השאלה אם יש איסור לאכול טחול בזמנינו.

בשו"ע וברמ"א יו"ד סי' ע"ד ס"א מבואר שצריך לצלות את הטחול לדעת הרמ"א, ולכן בני אשכנז לא נהגו לאוכלו, [וכמו בחלקים האחוריים שלא נהגו לאוכלו] וכמו שלא נהגו לאכול את הכליות כיון שהם מלאות דם. וכן גם בני ספרד יש שלא נהגו לאוכלם. וכמו שכתב בספר נהר מצרים הלכות חלב ודפ אות ג' וז"ל: המנהג פשוט במצרים מדורות ראשונים שאין מוכרין במקולין כרכשות וטחול והקיבה

ומה שהבאתם מקדמונים על התות, כמובן שבתות עץ איירי, ולא בתות שדה שלא היה במקומם.

ולגבי הורדה מרמת נגיעות אם נשארים קצת חרקים שהבאתם לאסור מהרב ויא, צ"ל שאיירי בחד פעמי, אולם אם יש שיטה קבועה להסיר את החרקים ולהשאיר רק מעט והשיווק לעולם הוא במעט שיש לזה דין מיעוט המצוי, וזה ההיתר של הריסוסים ועוד, והוא הדין מערכות שטיפה, וזה פשוט.

לגבי התותים הקפואים, כולם עוברים מערכות שטיפה, וכולם נותרים לכל היותר בחומרא של מיעוט המצוי [פחות מהגדרת הריב"ש ואם לא הרבה יותר טוב].

האמירה הכללית שלא להתחשב בכשרויות חו"ל, זה כללי ופוגע, כי יש כשרויות מצוינות גם שם.

בברכה
ש.ז.ר.

קס. חשש תולעים בתמרים

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת בשלח ה'תשפ"ה

לשאלת רבים אודות מה שפרסמו שיש חשש תולעים בתמרים, ואסור לאוכלם, ומצוי בהם גם הרבה תולעים מתות. וכבר מצינו בב"י (יו"ד סי' פ"ד) בשם הרשב"א שיש לחצות את התמרים ולבודקם מתולעים. וכ"כ בכה"ח (שם סקס"ח, ועי' בבא"ח פרשת נשא הי"ט).

לגבי תמרים יבשים - הרבה פעמים יש משלוחים שלמים של תמרים שהיו נקיים, ולפעמים היה יותר מ-10 אחוז נגיעות בתמרים, כיון שביותר מ-10 אחוז נחלקו הפוסקים אם הוא כבר מיעוט המצוי, ולכן יש לבדוק את התמרים לפני האכילה, אך אין צורך לבדוק את כל התמרים, אלא די לבדוק את התמרים ע"י בדיקה מדגמית, ושתהיה בדיקה יסודית, ואם לא נמצאו כלל תולעים אפשר

שערי כבד שהתחמם מעט מחום האש מותר לאוכלו יוסף

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קסג. אכילת דגים וגבינה ביחד

בס"ד

אור לט' שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א חיכו

ממתקים, כולו מחמדים, שקוע בד'

אמות של הלכה, ודקדוקיה ופרטיה, אלעד.

שלו' וברכה, אודות השאלה מה מנהג מרוקו

באכילת דגים עם גבינה.

בגמ' בפסחים (דף עו:) מבואר שאסור לאכול

דגים ובשר ביחד משום סכנה "ההיא

ביניתא דאיטווא בהדי בישרא, אסרה רבא

מפרזיקיא למיכליה בכותחא. מר בר רב אשי

אמר, אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא

לריחא ולדבר אחר". ומבואר שדוקא דגים עם

בשר, אבל דגים וחלב אין איסור, וכ"כ הרמב"ם

בפ"ט מהל' מאכלות אוסרות ה"ה, וכן כתב

בחידושי הרשב"א בחולין דף קג ע"ב, וכן כתב

בחידושי הריטב"א שם, וכן כתב בחידושי הר"ן

בחולין דף לז ע"א מדפי הרי"ף וז"ל: ואין הכי נמי

דבשר דגים וחגבים אפילו לאכלו בחלב שרי

אלא נקט תנא לאשמעינן דשאר בשר אפילו

בהעלאה נמי [אסור]. עכ"ל, וכן כתב בטור סי'

פ"ז "דגים וחגבים מותר לאוכלן בחלב" עכ"ל,

וכן כתב במאירי בחולין דף קג ע"ב וז"ל: "ולא

הוצרך להודיע בדגים וחגבים היתר העלאה

שהרי אף באכילה הותרו". עכ"ל.

בב"י סי' פ"ז כתב "ריש פרק כל הבשר (קג:) [כל

הבשר] אסור לבשל בחלב חוץ מבשר

דגים וחגבים וכתב הר"ן (לז ריש ע"א) דכיון

דלבשן שרי משמע דלאכלן בחלב נמי שרי

דאיסור בשר בחלב בלשון ביטול אפקיה רחמנא

וכן כתבו הרמב"ם (שם ה"ה) והרשב"א (תוה"א

ב"ג ש"ד פה:) דלאכלן בחלב נמי שרי ומכל

וכו' וכל דבר הצריך ניקור יען שאין הקצבים

יודעים לנקר החלקים שבהם ורק כל בעל הבל

וכו' אכן לא למוכרם בחנות וכן מנהגינו עד היום

וכו' עכ"ל. אך יש שנהגו לאוכלם לאחר צלייה

וכמו שכתב בילקו"י סי' ע"ד ועוד אחרונים, והוא

מאכל הנקרא מעורב ירושלמי שיש בו כבד

וללבות וטחול ובצל וכדו'.

ושוב השיב לי הגרע"פ שליט"א שברכות דף מד

ע"ב "תנו רבנן טחול יפה לשינים וקשה לבני

מעיים" ומבואר שזה מזיק

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קסב. כבד שהתחמם מעט מחום

האש האם מותר לאוכלו

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ה

לכבוד הגר"ע פריד שליט"א

אודות השאלה בזה"ל: בעת שצלינו כבד

אתמול קופסה אחת היתה קרובה לאש

ונצלה מצד אחד רק מהחום (השתנה הצבע כבר

לחום) ואח"כ צלו אותו כדין האם הכבד הזה

כשר? יש לציין שהכבד היה בתבנית כשזה קרה.

ע"כ השאלה.

למעשה יש לומר שאפשר לאכול כיון שרק

הצבע השתנה לחום, אבל לא התבשל.

וגם אם התבשל, כיון שהתבשל רק חלק ואף לא

כמאב"ד, אין לזה שם ביטול בכל דיני

התורה כולה, וממילא אפשר לצלות אותו, וכל

המח' השו"ע והרמ"א בסי' עג היינו דוקא

בדיעבד שנתבשל כולו.

וגם למעשה לא היה נזלים בתוכו וממילא

בודאי נחשב כצליה, ולא כביטול,

כדקימ"ל בדיני בשר בחלב.

וכדין צליית כבד בשפוד שוארמה חשמלי

שמסתובב שהארכנו בזה בשערי יוסף

דיני צליית הכבד שאין בזה איסור.

מקום אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמו שנתבאר בספר אורח חיים סימן קע"ג עכ"ל. ומבואר דס"ל לב"י דאף דמעיין הדין אין איסור מ"מ משום סכנה איכא איסורא, וכן כתב ברבינו בחיי (פר' משפטים פרק כ"ג פסוק י"ט) וז"ל: "דעת הרופאים בתערובת דג וגבינה שנתבשלו כאחד שמוליד תכונה רעה וחולי הצרעת" עכ"ל.

ואמנם בדרכי משה שם אות ד' כתב ע"ד הב"י בזה"ל: ולא ראיתי מימי נזהרין בזה וגם באורח חיים סימן קע"ג (עמ' תלג) אינו אלא שלא לאכלו בבשר משום סכנה אבל בחלב שרי ועיין לקמן סימן קט"ז (ד"מ אות ג) ולכן נראה שנתערב להרב בית יוסף בשר בחלב. עכ"ל. וגם יש לעיין שהרי בב"י באו"ח שם לא כתב לבאר, וגם שהב"י הכא קיצר דבריו, וגם היה צריך לכתוב האי דינא בהל' סכנה בשו"ע יו"ד סי' קט"ז ס"ב ביחד עם הל' בשר ודגים, אך מ"מ מבואר למעשה מדברי הב"י שיש להחמיר בזה וכמו שכתב הרבינו בחיי ועוד דלקמיה. [וממילא מש"כ בספר אור חדש סי' פ"ז שטעות סופר נפלה לב"י והמיקל יש לו על מה שיסמוך הוא חידוש עצום שמדברי הרבה פוסקים לא ס"ל כדברי הדרכי משה, והעיקר בזה שההולכים כמו השו"ע צריכים להחמיר בזה].

אך למעשה כתבו הפוסקים דיש להקפיד בזה כדברי הב"י שלא לאכול דגים וגבינה ביחד, כן כתב בספר שארית יהודה לרבי שמואל טאיטאצאק, סי' פ"ז י"א-ב, והביא דברי הב"י וכתב בזה"ל: אישתמיטתיה לרב ז"ל שלא נתבא' שם נטילה אלא בין בשר לדגים אמת הוא ששמעתי מפי הרופאים שגם באכילת דגים בחלב יש סכנת צרעת ע"כ. עכ"ל, וכ"כ בלבוש סי' פ"ז ס"ג שיש להחמיר בזה משום הסכנה.

וכן כתב בכנה"ג (סי' קט"ז הג' ב"י אות כ"ב, ובסי' פ"ז הג' ב"י אות י"ט) וז"ל: ומכל מקום אין לאכול דגים בחלב מפני סכנה כמו שנתבאר בספר א"ח סימן קע"ג כו'. נ"ב: וכ"כ בספר הלבוש וכל הבאים אחרי רב"י תפסוהו בזה. וז"ל שארית יאודה, אשתמיטתיה לרב שלא נתבאר

שם נטילה אלא בין בשר ודגים. אמת ששמעתי מפי הרופאים שגם באכילת דגים וחלב יש שם סכנת צרעת, ע"כ. גם הפרישה ול"ח אות רל"ט, וש"ך אות ה', וט"ז אות ד', ובאר שבע דף ק"א ע"ב תפסוהו בזה, עד שבט"ז הגיה שצ"ל שאין לאכול דגים בבשר מפני סכנה, וכתב שכ"כ ד"מ. ומיהו בסגנון הקושיא שהקשה שארית יאודה איני רואה בה טעם, שרב"י לא כתב שצריך ליטול ידיו בין דגים לגבינה לשיקשה עליו שלא נתבאר שם נטילה אלא בין בשר לדגים, וכך הו"ל לאקשוויי שלא נתבאר שם איסור אכילה אלא בבשר לדגים. ולעיקר הקושיא יראה שמה שהביא לרבנים הנז' לתפוס לרב"י בזה, הוא מפני שסוברים שמ"ש רב"י כמו בנתבאר בא"ח סימן קע"ג, שהכונה לומר ששם נתבאר דאין לאכול חלב עם דגים מפני הסכנה. וליתא, שאין כונתו כך אלא כונתו לומר אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמ"ש הרופאים, כמו שנתבאר בא"ח סימן קע"ג, דמפני הסכנה אין לאכול בשר עם דגים, והוא הדין נמי דגבינה ודגים שיש סכנה באכילתם כמ"ש הרופאים אסור, ומכאן סמך למה שנוהגים ליטול ידיהם בין גבינה לדגים, וכמ"ש בחלק א"ח סימן קע"ג דף קע"ג ע"א שטה כ"ט בהגב"י. עכ"ל, וכן כתב בספר חינוך בית יהודה סי' ס"א בשם המהר"ם מקראקא שכן הב"י חקר אצל הרופאים, וכן הו"ד בגליון מהרש"א סי' קט"ז על ס"ב, וכן כתב בפרי מגדים סי' פ"ז משב"ז סק"ג וז"ל: ועיין כנסת הגדולה ובית לחם יהודה אות ג' (וי"ט) דגים בחלב סכנה ובחמאה ובשומן הנקלט מעל גבי חלב אין סכנה ומה שכתב הב"י כמו שכתב באו"ח קע"ג היינו דיש סכנה לאכול דגים עם בשר מפני צרעת הוא הדין חלב עם דגים יע"ש ויש ליזהר שלא לבשל חלב עם דגים כי חמירא סכנתא מאיסורא ועיין מגן אברהם או"ח סי' קע"ג. עכ"ל, ומ"מ כתב בשפ"ד שם סק"ה שבחמאה ושומן אין סכנה.

וכן כתב בספר פחד יצחק (אות ב' ערך בשר דגים, ס"ט, א') שהביא דברי הב"י והשארית יהודה וכתב בזה"ל: ואני המחבר צעיר הרופאים כל ימי גדלתי בין ברכי החכמים וזקני הרפואה ולא מצאתי סעד וסמך לדברי רבנו ב"י ולא

סק"י וז"ל: נראה דאין כל אויר המקומות שוים, וגם לא כל הטבעים של בני אדם שוים, וסכנתא חמירא מאיסורא, ולכן יש להחמיר, ורק בחמאה יש להתיר. עכ"ל. וכ"כ בסי' פ"ז סק"ד, וכ"כ לדינא בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח השמטות סי' ט"ו אות ב'.

ואמנם יש מבני ספרד שנהגו להקל בזה, וכמו שכתב בפרי חדש סי' קט"ז סק"ג, שהרי הוא טעות סופר בדברי הב"י וכמו שכתבו האחרונים, וכן כתב בושלחן גבוה סי' קט"ז סק"ד, שהרי הוא דחוק, וכן כתב בברכ"י סי' פ"ז מחזיק ברכה סק"ד וז"ל: וכמה מהדוחק יש בזה חדא דהא מילתא חדתא היא דאמרו הרופאים דאיכא סכנה בדגים עם חלב ומהיכן נדע זה והי"ל למרן לבארו ותו דאם כדבריו אמאי לא כתב זה בש"ע לא בא"ח סי' קע"ג ולא בסימן זה ולא לקמן סימן קי"ז ע"כ היותר נראה הוא דט"ס נפל כמ"ש הרב ט"ז. עכ"ל.

אך למעשה פשט המנהג אצל בני ספרד לאסור בזה, וכן כתב בעצי העולה עניני סכנה ס"ח, וכן כתב בקובץ בנתיבות ההלכה חלק מו עמ' תיב שהשיב הגר"ק שהחזו"א והקה"י הקפידו שלא לאכול דגים עם חלב או חמאה. וכ"כ בשו"ת עמק התשובה ח"ו סי' ש"ח, וכן כתב להאריך בשו"ת יחוה דעת ח"ו סי' מ"ח, וביאר שכשם שבבשר ודגים יש סכנת צרעת, שהבשר מן הבהמה שנבראת **ביבשה**, והדגים שנבראו **בים**, תעורבתם מביאה לידי סכנה, כך החלב **שיוצא מגוף הבהמה הרי הוא כבשר הבהמה עצמה**, ותעורבת החלב עם הדגים מביאה גם כן לידי סכנת צרעת. וכ"כ גם בספרו הליכות עולם (ח"ז עמ' כ') וז"ל: יש להמנע מלאכול דגים בחלב או עם גבינה משום חשש סכנה. ואם בטעות נתבשלו דגים בחלב, אין לאסור, ואפילו אין ששים נגד הדגים. אבל הנוהגים לאכול דגים בחמאה רשאים להשאיר במנהגם. ויוצאי אשכנז נוהגים להקל בכל זה, ויש להם על מה שיסמוכו. נהרא נהרא ופשטיה. עכ"ל. ואמנם בשו"ת שמ"ש ומגן ח"ד חיו"ד סי' ס"ב וז"ל: אבל מי שישאל על ההלכה, אם מן הדין מותר או לא, תגיד לו בקול רם שמותר. וגם מר"ן ז"ל, אומרים

לדברי בעל שארית יהודה ... ואע"ג דאיכא סכנת חולי גדול וכבד מאד עד מות לשותה חלב ממש ואח"כ דגים או לאוכל דגים ואח"כ שותה מה תועיל נטילת ידים בנתיים להציל האוכל או השותה מן הסכנה אמתהה. הא ודאי אינו דומה לנוטל ידיו בין דגים לבשר או בין בשר לדגים מפני סכנת צרעת דהוא דבר התלוי במגעם יחד בלא נטילת ידים ביניהם. ולמען תוכל להבין ולהשכיל מוציא דבר אצילה לפניך דברי החכם מאט"ולי המפרש דברי דיוסקור"י ומוסיף עליהם כהנה וכהנה ספר ב' פרק ס"ה דף רפז בספר כתוב בלשון איטלקי ובספר אחר כתוב בלשון לאטינו דף ש"א הפוכים ללשון הקודש וכו' ומעתה הנך קורא נעים רואה בעיניך שדברי הרופאים אשר נאמרו לבעל שארית יהודה אין בהם ממש כלל ולא נגעי ולא פגעי לקיים דברי הרב"י ואינם דומים לנד"ד אפילו כי אוכלא לדנא. ומ"מ כיון שהדבר יצא מפי המלך הרב"י מנעתי מתוך ביתי אכילת דגים עם גבינה וחמאה ותו לא מידי. עכ"ל, וכן כתב בישועות יעקב סי' פ"ז הקצר סק"ד, וכ"כ באדני פז סי' מ"ב והביא דברי הרבינו בחיי ושכן הוא לדינא, וכן כתב בספר שולחן הטהור סי' קע"ג ס"ה.

וכן כתב לדינא בעיקרי הד"ט יו"ד סי' י"ד אות ה' והביא דברי הב"י ורבינו בחיי וכתב שם בזה"ל: ואף דמדעת הרופא נגע בו ולא מדעת חכמי ישראל וכמ"ש ג"כ הרב מר וקציעה ס"ס קע"ג אכתי קשה לדחות סברת הרופא' ושלא לחוש מיהא למפני הסכנה כדאמר מני"ר הרב פ"י הנז' דאף שבחכמת הרפואה לא מצא סעד לסברתם מ"מ לא יהיה אלא כדין חולה ביה"כ שאם רופא א' אומר צריך וא' אומר א"צ מאכילין אותו דחיישי' לרופא להקל ועיין ג"כ לקמן אות ט' והוא ברור. ועיג"כ להרב חינוך בית יהודה וכו' עכ"ל, וכן כתב הגר"ח פלאגי זצ"ל בספר רפואה וחיים פרק יב אות קנב, וכ"כ בזבחי צדק סי' קט"ז סק"ז, וכ"כ ביפה ללב ח"א או"ח סי' קע"ג סק"א ובח"ג חיו"ד סי' קט"ז סק"ב, וכן כתב בבא"ח שנה שניה פרשת בהעלותיך, וכ"כ גם בשו"ת רב פעלים ח"ב חיו"ד סי' י' ששומר נפשו ירחק מזה ע"ש, וכן כתב בספר מאה הילדים מערכת סמ"ך סוף אות ז', וכ"כ בכה"ח סי' קט"ז

שיש בדבריו ט"ס, ששם בשו"ע או"ח סי' קע"ג סעיף ב' שממנו מביא ראיה, לא מדבר רק בדגים עם בשר, ע"ש. אבל למדומיינים לא יועיל כל זה, ולכן טוב להניחם במנהגם, ותול"מ, זה מה שנ"ל לכתוב בענין זה. עכ"ל, ושם עוד כתב לדייק מדברי החו"ד שאינו איסור אלא יש להימנע, ושור ראיתי שכן כתב בחסד לאלפים סי' קט"ז סק"ב בשם העיקרי הד"ט וטוב למנוע וכו'. אך למעשה פשט המנהג לאסור בזה, וכמו שנהגו ברוב הקהילות הספרדים. [וכמ"ש כה"ג בהלכה ברורה סי' קע"ג].

ואולם מנהג בני אשכנז להקל בזה ע"פ מש"כ בדרכי משה שם, וכ"כ בפרישה סק"ח והוכיח בזה עוד מדברי הגמ' בחולין דף קיא ע"ב דגים שעלו בקערה של בשר מותר לאכול בכותח, משמע שאוכלין דגים עם כותח שהוא חלב, וכן כתב בספר באר שבע סי' ל"ה ד"ה נשאלתי וכתב שדברי הב"י לא היה ולא נברא בשום ספר, וכ"כ בט"ז סי' פ"ז סק"ג שדברי הב"י הם טעות סופר, וכן כתב בש"ך סי' פ"ז סק"ז וז"ל: אבל בחלב לא שמענו ולא ראינו וכל יומא ויומא נהגין הכי לבשל דגים בחלב ולאכול גם בד"מ השיג על הב"י בזה וכן בספר באר שבע דף ק' ושאר אחרונים השיגו עליו בזה וגם בש"ס פרק כ"צ (דף ע"ו ע"ב) משמע בהדיא דלית ביה אפילו משום סכנה ע"ש והוא פשוט. עכ"ל, וכן כתב במג"א ריש סי' קע"ג, וכן כתב במור וקציעה או"ח סו"ס קעג, וכתב שדעת הרופאים היא ולא מדעת חכמי ישראל אמרה, ובא"ר או"ח ס' קע"ז סק"ט כתב שלא ראה שמקפידין בזה, וכ"כ לדינא בחגורת שמואל סי' פ"ז סק"ז, וכן כתב בספר אהל יצחק עה"ר פ"ט מהל' מאכלות אסורות הלכה כג שאין לחוש בזה, וכן כתב בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קכ"ג שאינו נכון והרי נאמן עלינו הרמב"ם גדול הרופאים, שאין בזה חשש סכנה, וכ"כ בבאר היטב סי' פ"ז סק"ה, וכן כתב בבית מנוחה בדיני השייכים למים האמצעיים אות ג', וכן כתב בערוך השולחן סי' פ"ז סט"ו וז"ל: וכן המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל ודע שטעות נפל בספרו הגדול של רבינו ב"י שכתב שאין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמבואר בא"ח סי' קע"ג ושם מבואר על בשר בחלב שיש סכנה וכבר השיגו רבינו הרמ"א בספרו דרכי

משה ויש שרוצים לקיים זה ואמרו שמצאו בספרי הרופאים שיש סכנה בדגים בחלב ואינו כן דרבינו בחי' כתב בפ' משפטים שהסכנה הוא בדגים עם גבינה ומזה נופל צרעת על האדם ע"ש ולא בדגים בחלב ועוד דאם כדבריהם למה לא קבע זה בש"ע ועוד דכל העולם אוכלים זה ונחשב למאכל חשוב ולכן לית מאן דחש להא מילתא ויכולים לאכול בלי שום קפידא חלילה [עי' תוס' סוף פרק קמא דמועד קטן]. עכ"ל, וכן כתב בויחי יעקב יו"ד סי' כ"ט וז"ל: אין ללמוד מזמן הרבינו בחי' ז"ל להחליט אזהרת הרופאים שבאותן הימים על הדורות כולם שאחריהם שאפי' בדברים המקובלים מזמן הש"ס נמי נמצאו הרבה שהחליטו הראשונים להיתר ואמרו עליהם שנשתנה ענינם כמו שרואים בענין עכ"ל, וסיים שם בזה"ל: לכן כל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין. עכ"ל. וכן כתב לדינא בבדי השלחן סי' פ"ז סק"ה, ובשו"ת משנת יוסף ח"ו סי' ס"ו ובחלקת בנימין סק"ח.

וכן נהגו במרוקו, וכמו שכתב בספר עטרת אבות (ח"ג עמ' רסח) שרבים במרוקו היו חוששים לאכול חלב וגבינה עם דגים, ויש שלא הקפידו בזה ע"ש. ואמנם בשו"ת שמש ומגן (ח"ד) כתב שמעיקר הדין מותר, אבל מי שחשוש שימשיך במנהגו לאיסור, ע"ש, ואמנם כנ"ל שמעיקר הדין לבני ספרד יש לאסור, ולכן מי שנהג כן צריך לנהוג כן, ואף מי שאין לו מנהג, אם הוא מבני ספרד ראוי להחמיר, כיון שחמירא סכנתא מאיסורא. [ובמק"א נתבאר בארוכה שבהרבה דברים לבני מרוקו אין מנהג ברור, ובכל שכונה ושכונה נהגו מנהג אחר, ולכן בודאי שבני מרוקו גירי אחר מנהג בני ספרד].

ויש לדון אם בדיעבד שבישל דגים עם חלב האם אסור באכילה כיון שחמירא סכנתא מאיסורא לדברי הב"י, וכן כתב לדינא בספר אדני פז סי' מ"ב שיש לאסור בדיעבד, ואמנם בפת"ש סי' פ"ז סק"ט נראה שבדיעבד אין לאסור, וכ"כ בעצי העולה שם כתב שבדיעבד יש להתיר, וכ"כ ביחו"ד שם ובהליכות עולם שם,

שערי המתנה לקטנים בבשר וחלב יוסף

ג). קטן דינו כחולה שאין בו סכנה, ובחולה שאין בו סכנה הותר לאחר שעה אחת, [ואמנם בדיני חולה בשבת הארכת במח' הפוסקים מאיזה גיל הקטן דינו כחולה שאין בו סכנה]. וראה להלן מדברי היביע אומר עוד כמה צירופים

ומצינו בזה כמה דעות בפוסקים, בשו"ת חלקת יעקב חיו"ד סי' ט"ז וסי' י"ח, כתב שאין צריך להמתין שש שעות וסכי בשעה אחת, וכתב לציין בזה לדברי השו"ע באו"ח סימן שכ"ח סע' י"ז דסתם תינוק מקרי חולה שאין בו סכנה, ומ"מ כתב שם, אכן התם מיירי לענין תינוק ממש, ובכתובות נ' א' כל המכניס את בנו פחות משש רץ אחריו ואינו מגיעו - חזינן דבשנים האלו צריכין מאד לדקדק על גידול הבן ובריאות הילד, ואם כן כשהוא תאב לאכול מאכל חלב לאחר שעה מאכילת בשר אי"צ למנוע ממנו, כיון דעינוי אף רק לשעות מקרי אצלו חשש סכנה, ועכ"פ בגדר אינו בריא ודאי דמקרי ואדעתא דהכי לא קבלו עליהו, יעו"ש, וכן כתב בשו"ת באר משה ח"ח סי' לו אות ד' שיש לחנך את הילד ממתי שמבין, וכן אמר הגר"מ שך זצוק"ל והו"ד בספר מכתבים ומאמרים ח"ד אות של"ב, שודאי שאין להחמיר הרבה על הילד ואם צריכין להאכילו אחרי אכילת בשר שלש שעות ודאי שאפשר ומותר להאכילו מאכלי חלב בלי שום חשש. והלא ברמ"א יור"ד כתב שמספיק שעה אחת, ועו"ש, ומ"מ סיים שם שעכ"פ לילד קטן, ודאי שאין להחמיר ואפילו אחרי שעה אחת אפשר להתיר. אלא מפני שאיני חושב שיש צורך להאכילו תיכף אחרי שעה, ע"כ כתבתי אחרי שלשה שעות, שאז כבר יש צורך להאכילו, יעו"ש, וכן הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר אשרי האיש יו"ד פרק ה' אות כ"ד, שילד עד גיל 8 מספיק שיחכה שעה אחת מבשר לחלב, אבל שלא יהא בסעודה אחת. מגיל 8 עד 12 - שלוש שעות, ומגיל 12 - שש שעות, יעו"ש.

וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ד) וז"ל: וא"כ בקטנים ובבשר עוף דהכריע המאירי להקל אפילו לשיטתו מכ"ש לדידן. אף

ובהלכה בוררה שם סי"ב, וכ"כ בילקו"י סי' פ"ז סעיף פג שבדיעבד אין לאסור,

ולכן אדם שנכנס לחנות פיצה ומוכרים שם רק פיצה שיש בה גבינה צהובה עם טונה אסור לקנותה ואינו חשוב בדיעבד, וראה עוד בגליון השיעור השבועי דברים תשפג אמר הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שיש חכם אחד שחשב שחשב שכל שכבר עשו פיצה עם טונה בדיעבד מותר, אבל בדיעבד נקרא שאם אכלת אל תקיא, וכל מקום שיש להתיר בתערובת, אבל אין להתיר אף הזמין פיצה כזו שהגיע לביתו. ע"ש. וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"ב סימן א' האריך בכ"ז וכתב שאם מתארחים אצל אחרים יש להתיר, ולאמור לעיל לבני ספרד יש להקפיד בזה לבני ספרד שאף במתארח לא יאכל דגים עם גבינה. ונתבאר עוד בארוכה בספר שערי יוסף דיני בשר בחלב, לגבי בישול דגים עם חמאה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיה"ת בני ברק

קסד. המתנה לקטנים בבשר וחלב

בס"ד, אדר א' תשפ"ד

במש"כ בסי' כא בדין קטן שאכל מאכל חלבי תוך שעות חינוכו להמתנה בין בשר לחלב, האם צריך להודיע לו שיפסיק את אכילתו.

מצינו כמה סברות להתיר אף לילדים קטנים שלא בגיל חינוך, ואף בגיל שש שבע [כל עוד שלא מבינים] להמתין שעה אחת.

א). דעת הראשונים והרמ"א שמספיק שעה אחת.

ב). ודעת הרבה ראשונים שכל שיש ספק בין סעודה לסעודה מספיק,

שערי המתנה לקטנים בבשר וחלב יוסף

טהורה ביום טוב, משום דיו"ט איסור לאו, ומפרק כלאחר יד הוא, ולא גזרו רבנן במקום צער. וכ' התוס' דהיינו צער רעבון. וע"ע בכה"ח (סי' שכח ס"ק קצט) שכ"ה דעת מר"ן. ומינה לנ"ד הא איכא צער רעבון לקטנים להצריכם להמתין שש שעות. וכמ"ש ג"כ המאירי הנ"ל, שיש להקל. עכ"ל.

(ו.) דין הקטנים כדין חולה שאין בו סכנה, כמ"ש ברמ"א ריש סימן רע"ו לגבי הדלקת הנר ע"י גוי, ובשו"ע שם ס"ה לגבי הדלקת מדורה מפני הקור שהוא הדין לצורך קטנים, וברמ"א סי' שכ"ח ס"ז, ובמג"א שם שמותר להאכיל לקטן מוקצה. והוסיף שם, וביחוד בזמנינו זה שירדה חולשה לעולם באופן נורא, וכ"ש לקטנים, דבודאי דחשיבי כחולים. וכמ"ש המג"א (סי' תרט"ז סק"ב), דמה שאין מדקדקין בזה"ז על התינוקות בני י"ב שנה להתענות ביוהכ"פ, משום שהכל לומדים והווי כחולים. ועוד דסתמא חשיבי חולים בזה"ז. (ב"ח). ע"כ. וכ"כ שאר האחרונים שם. וע' מהרש"א (שבת כד). אשר ע"כ נלע"ד שאין להחמיר ולהצריך שש שעות לקטנים, ודי להמתין שעה אחת. עכ"ל.

ומ"מ מסיום דברי היביע אומר שם בסעיף יב שכתב "ואפילו לאחר שעה המיקל בזה לקטנים יש לו על מה שיסמוך. והרי זה כמבואר", ומבואר שאינו לכתחילה ממש, ורק לקטנים ממש שאין חובת חינוך יש להקל בזה, אבל היכא דאיכא חובת חינוך בודאי יש להחמיר בזה.

וכן כתב הגרע"י זצ"ל בהליכות עולם חלק ז' עמוד מב.

ואמנם מדברי הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יחווה דעת ח"ג סי' נח וז"ל: ומכל שכן שאין להצריך ילדים קטנים להמתין לאחר אכילת גבינה כדי לאכול בשר, אלא די להם בקינוח והדחת הפה ובנטילת ידים בלבד. ומכל מקום נכון לחנכם שנה אחת לפני גיל בר - מצוה, שאז הם בגדר מופלא הסמוך לאיש, ולהזהירם שלא יאכלו מאכלי חלב אחר אכילת בשר, עד שישווה

די"ל דכיון דחומרא שלנו מכח מנהג הראשונים חמירא דאולי הנהיגו כן גם בקטנים. מ"מ לצורך עכ"פ יראה דשפיר איכא למסמך על הוראת המאירי בזה. עכ"ל. ונראה מדבריו שיש להתיר אף בבשר ועוף, וכן למעשה הו"ד הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי ח"ט עמ' כ"ג הע' ט' שהגדר בזה לא ברור, וע"כ יש לחנך בהדרגה, קודם להרחקת שעה ואח"כ יותר לפי המצב ולפי הצורך, עד שיחנכוהו לנרחקת שש שעות כדין. יעו"ש.

וכ"כ לדינא בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סי' ד', והאריך בזה מכמה צירופים א). דעת הראשונים שהאוכל בשר מותר לאכול גבינה מיד ע"י קינוח והדחה. וגם יש לצרף דעות הראשונים והרמ"א שמספיק שעה אחת.

(ב.) מח' ראשונים אם איסורים דרבנן לצורך הקטן מותר לספות לו בידים, שברמב"ם בסוף הל' מאכלות אסורות כתב שאסור לספות לו בידים, אבל בב"י סו"ס שמ"ג הביא דברי הר"ן שכל שהוא לצורך התינוק אע"פ שהגיע לחינוך, יש להתיר בזה כיון שהוא מח' ראשונים. [ובאות ד' שם האריך שאיסורים דרבנן הם איסורי גברא ולא איסורי חפצא ומשו"ה האוכלו אינו צריך כפרה].

וכיון שיש מח' הראשונים אם מותר לספות איסורים בידים או לא הרי הוא ספק ספיקא ולקולא.

(ג.) דברי המאירי שהעיכול של הקטן מהר בין באיסטומכא ובין השינים, ולכן כל שהפסיק בסעודה זו וקבע לאכול פעם אחרת אפי' בתוך שש שעות,

(ד.) דברי המאירי שבעוף יש להקל שהוא דרבנן, [וממילא איכא למימר דהוא תרי דרבנן].

(ה.) עוד כתב ביביע אומר שם באות י' שהוא במקום צער, וז"ל: וע' ביבמות (קיד), אבא שאול אומר נוהגים היינו שיונקים מבהמה

שערי אכילת בשר לאחר אכילת גבינה יוסף

ואולם בספר בין ישראל לעמים עמ' מה בהראה כתב שאף שביביע אומר כתב שיש להתיר לאכול מאכלי חלב לקטנים אחרי שעה אף שהגיעו לגיל שש, מ"מ היינו דוקא בזמנם אבל כיום שרבו התחליפים ויכול הקטן לאכול מאכלי פרווה רבים אין אכילת מאכלי החלב חיונית כ"כ כחיי נפש שנוכל לתת מאכלי חלב ללא המתנה ע"ש, ושכן בספר הורה ברורה סי' פ"ט סק"ד ובשער הציון שם סקי"ט שיש לחנך אותם בהדרגה.

וכיון שמדברי היביע אומר מבואר שמעיקר הדין עד גיל 12 יש להתיר לאכול מאכלי חלב, וממילא נראה שאין צריך להודיע לו, ורק בפעם הבאה ללמדו את ההלכות.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיר התורה בני ברק

קסה. אכילת בשר לאחר אכילת גבינה

בס"ד, ב' אב ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס.

קבלתי הספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ח שליט"א במח"ס ענפי משה, ובשפלנו זכר לנו.

במש"כ בסימן ט' לגבי אכילת בשר אחרי גבינה שנשאל ע"י הרה"ג ישכר בעריש מאנדל מלונדון, שבב"א באו"ח סימן קע"ג שטוב להחמיר כדברי הזה"ק שלא לאכול בשר אחרי גבינה בסעודה אחת, אבל ביו"ד סי' פ"ט כתב להשמיט דברי הזה"ק וכתב השו"ע שמי אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שייעין ידיו שלא יהיה שום דבר מהגבינה נדבק, ומדוע לא הזכיר את דברי הזה"ק וכמו שכתב

שש שעות בינתים, וכמו שכתב גם כן בשו"ת חלקת יעקב שם. עכ"ל, נראה שאף בגדולים שהגיעו לגיל חינוך אין צריך להחמיר בזה ורק בגיל 12 שהוא שנה אחת לפני הבר מצוה יש לחנך אותם, ובישוב דעתו שהכל לפי העניין בזה ומה שמבינים, וכן נראה ממש"כ בילקו"י שבמקום צער יש להתיר בזה, ומ"מ כל זה דהיינו דוקא בארוחה אבל לא בממתקים וכדו' וכמו שכתב בילקו"י, וצ"ע שביביע אומר לא נחת לזה.

וכן הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל בספר חוט שני שבת ח"ד עמ' ש"ט) וז"ל: ממתי שהקטן מבין ויודע שיש איסור לאכול בשר וחלב יחדיו וחכמים עשו הרחקה בניהם. ונראה דכיון דמעיקר הדין מותר לאכול גבינה מיד אחר בשר ע"י קינוח והדחה ביניהם וי"א שצריך להמתין שעה אחת, אי אפשר לחייב את הקטן שהגיע לחינוך עד גיל ט' שנים להמתין שש שעות מלאכול גבינה אחר בשר, רק יש לחנכו שימתין שעה אחת, וכיון שמותר לו לאכול מאכלי חלב ה"ה שמותר ליתן לו באותו הזמן גם ממתקים חלביים. ומגיל ט' שנים יש להוסיף ולחנכו להרחיק בין בשר לחלב מסעודה לסעודה. וסעודה לסעודה לענין מצות חינוך בהרחקה זו הוא בין סעודה לסעודה של הקטן הזה, דהיינו אם רגיל להמתין שלש או ארבע שעות בין סעודה לסעודה שלו, אזי צריך להמתין שלש או ארבע שעות, ואם רגיל להמתין חמש שעות אזי ימתין חמש שעות. ועכ"פ מגיל קרוב לבר מצוה, יש לו להמתין שש שעות, יעו"ש. וכע"ז הו"ד הגר"א נבנצל שליט"א במשנ"ב ביצחק יקרא סי' שמ"ג ס"א.

וכן כתב בילקוט יוסף סי' פ"ט סעי' כ"א וז"ל: קטן [אפילו הגיע לגיל חינוך] שאכל מאכלי בשר, אפשר להקל לו לאכול אחר כך מאכלי חלב, מבלי לשהות שש שעות מאכילת הבשר, ומותר אף לתת לו ולהאכילו בידים, מפני שיש צער לקטנים להמתין שש שעות, ואף לאחר שעה המיקל בזה לקטנים, יש לו על מה לסמוך. וכל זה שאוכל מאכל חיוני לצורך סעודה, וכו' עכ"ד.

שערי המתנה לאחר תבשיל של בשר יוסף

ע"ש. [ויש מתירים באכילת חלב והחומר הוא רק באכילת גבינה (ע"י דרכ"ת יו"ד שם סקי"ד, ובשו"ת אז נדברו ח"ד סי' מב), ונפק"מ לשתות קפה בין הקידוש לסעודה, שא"י להיתר שאינו נחשב סעודה, ב' שכל החומר דוקא בגבינה, ג' כיון שהוא רק חומר, ובמקום צורך יש להתיר].

ומ"מ נראה שכיון שבשו"ע או"ח לא הזכיר ס"ל, שהוא רק ממידת חסידות, וכמצינו בכמה דינים של הזוה"ק, וכמ"ש בערוך השולחן (סי' פ"ט סק"ט) שלמעשה נוהגים להקל בזה"ל: שיש מדקדקים אך נוהגים להקל בזה אבל בזהר משפטים החמיר מאד שלא לאכול בסעודה אחת חלב ואח"כ בשר אלא כשרוצה לאכול בשר יפסיק בברהמ"ז וימתין שעה, ויש מדקדקין שנזהרין בזה אבל רובם אין נזהרין בזה וי"א דלפי הזוהר גם בבשר עוף אחר גבינה יש להחמיר כבבשר בהמה [ב"י או"ח סי' קע"ג] וי"א דהזוהר לא החמיר רק בבשר בהמה ולא בעוף [פר"ח סקט"ו] וכן נראה מלשון הזוהר ע"ש. עכ"ל. [וכן הורה הגרי"מ שטרן שליט"א שאף חצי שעה אין צריך להמתין, ומזה פלא שיש מחמירים חצי שעה והגרי"א דינר שליט"א הורה שהוא חצי שעה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קסו. המתנה לאחר תבשיל של בשר

בס"ד, כ"א שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון האדיר רבי אשר פרוכטר שליט"א קבלתי הספר פירות הבית בהל' שבת, ויו"ל ע"י מכון גם אני אודך בראשות הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים ושבת קודש

באו"ח שאילו המהר"ם היה רואה דברי הזוה"ק היה חוזר בו.

הנה הפליאה עצומה שגם בשו"ע (או"ח סי' קע"ג ס"א) לא זכר בזה, וכמו שלא זכר בשו"ע (יו"ד סי' פ"ט ס"ב).

ועוד יש להקשות שבב"י (או"ח סי' כ"ה) כתב שהזוה"ק סותר לתלמוד, הולכים אחר התלמוד, וא"כ הכא בכגמ' בחולין דף קה ע"א מבוראר להיתרא, וכנראה דחזר בו מדברי הב"י, וכן נראה בכה"ח שם סק"י שכל ירא שמים יחמיר לעצמו, ומשמע דהשו"ע הדר ביה, ושו"ר שכ"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ו חיו"ד סימן ז') שבכוונה השמיט השו"ע חומרת הזוה"ק להמתין לאחר אכילת גבינה, כיון שס"ל לדינא שאין צריך להחמיר כלל בהמתנה ע"ש, וכמ"ש בש"ך (שם סקי"ז) שהמהרש"ל קרא תגר על המחמירים שהוא מינות, ורק מי שבא מכשול לידו פעם אחת החמיר על עצמו ע"ש, וכן נראה לפי מש"כ בבא"ח (ש"ב פרשת שלח הלכה טו) שהגאון רבי אליהו מני צ"ל העיד שאין מנהגם בעיר הקודש להמתין לאחר גבינה ולא כלום ע"ש.

ואכן בדרכי משה (סי' פ"ט סק"ב) שהביא דברי הב"י הנ"ל, וברמ"א יו"ד סי' פ"ט ס"ב כתב "ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה". ועי' ט"ז שם סק"ד שנראה שיש לחכות שש שעות, אך בש"ך סקט"ז נראה שהוא שעה או סעודה אחת, והרבה נוהגים לחכות חצי שעה, וכתב שו"ת מהרש"ג יו"ד ח"א סי' יג ד"ה אמנם, שכתב שמש"כ בזה"ק שעתא חדא אין הכוונה על שעה שלמה שהוא אחד מכ"ד שעות ביום אלא זמן מה שנקרא שעה וכמו שמצינו בלשון הגמ' וכמ"ש בריבנו יונה בברכות ריש פרק אין עומדין ע"ש. ויש לעיין שהרי מדברי הזוה"ק נראה שהוא שעה, וי"ל בזה שבזוה"ק מבואר במקום אחר שכתב "שעתא חדא כתרי מילין" (ויקרא דף יט), וממילא י"ל שאין הכוונה שעה שלימה דהרי תרי מילין כל מיל הוא 18 דקות, אך מדברי הש"ך (שם סקט"ז) משמע שהזוה"ק מיירי רק בגבינה קשה, וכמ"ש בכה"ח סי' פ"ט סק"י שדוקא באכל גבינה קשה שיש מחמירים בה כמו בשו"ע,

שערי המתנה לאחר תבשיל של בשר יוסף

לאכול גבינה אחר תבשיל בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות ולפרוץ גדר".

וכ"כ בבית יוסף או"ח סימן קעג בשם המרדכי בחולין וז"ל: והמרדכי (חולין סי' תרפז) כתב ראיתי מורי שאסר לאכול גבינה אחר ביצים מטוגנים בשומן משום גזרה אטו בשר בחלב ע"כ. וכן נהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר כלל ואין לפרוץ גדר. מיהו אם אין בשר בתבשיל אף על פי שנתבשל בקדרה שמבשלין בה בשר לא נהגו להחמיר ומותר לאכול אחריו גבינה. ואם מותר לאכלו עם גבינה כתבו רבינו בספר יורה דעה סימן צ"ה. עכ"ל, וצ"ע גדול מדוע השו"ע ביו"ד לא פסק כדברי המרדכי אחר שבאו"ח הביא דבריו ובפשטות משום שחזר בו וס"ל כדברי דעת ר"ת שכיון שלא אכל את הבשר עצמו רק תבשיל של בשר אין צריך להמתין אחר אלא די בשטיפת הידים.

ואולם למעשה כדברי המרדכי כ"כ בהגהות שערי דורא (סי' ע"ו דין ג') וז"ל: "כתב ראב"ה) וראיתי מורי שאסר לאכול גבינה אחר ביצים מטוגנים בשומן של אווזא משום גזירה אטו שומן וחלב ולא כדברי הלכות גדולות ור"ת. מרדכי פ"ק דחולין (ר' תרפז)". עכ"ל, וכן כתב באו"ה שער מ' דין ב' וז"ל: "וגם מטעם שכ' במרדכי פ' כ"ה משום מהר"ם ראיתי את מורי שאסר לאכול גבינות אחר ביצים מטוגנים בשומן אווז משום גזירה אטו בשר בחלב ולא כדברי ר"ת וה"ג עכ"ל".

וכתבו הפוסקים שעתה יש להחמיר בתבשיל של גבינה אף אחר תבשיל של בשר, וכן כתב ביש"ש בחולין שם סימן ע"ו סק"ו, וכן כתב ברע"א על הרמ"א שם.

וכן כתב בכנה"ג (הג' טור ס"ק מ"ב) והאידנא נהוג לנהוג בתבשיל בשר ותבשיל של גבינה שלאחריו כאילו אכל בשר ובא לאכול גבינה ששוהין שש שעות וכו' אבל אם יש גבינה או בשר בעין דינו כדין גבינה ובשר עצמו, וכן מנהגי לאכול אורז שנעשה ברוטב של בשר אחר תבשיל של גבינה בנטיילת ידים וקנוח והדחת

מש"כ בעמ' תי לגבי תבשיל של בשר שגם בני ספרד שפוסקים כדברי השו"ע מחמירים בתבשיל של בשר.

איתא בגמ' בחולין דף קה ע"ב, אמר רב נחמן: לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה, חובה.

ונח' רשב"ם ור"ת בתוס' שם, וכתבו שם בתוס' ד"ה לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אומר רבינו שמואל דמירי בשניהם של בשר או שניהם של גבינה, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שלפניו חובה, אבל לגבינה של אחריו לא קאמר דאפילו בנטיילת ידים אסור לאכול עד סעודה אחרת כדאמר לעיל אכל בשר אסור לאכול גבינה, ואין נראה לר"ת דבין תבשיל לגבינה משמע תבשיל תחלה כדאמר לעיל כמה ישהה בין בשר לגבינה ולא כלום ופריך והאמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה אלא כמה ישהה בין גבינה לבשר כו' ועוד בין תבשיל לתבשיל בשניהם של בשר או של גבינה למה יש לו ליטול כלל ומפרש ר"ת דבין תבשיל לתבשיל היינו בין תבשיל דבשר לתבשיל של גבינה דכיון דאין הבשר והגבינה בעין וליכא אלא טעם לא החמירו שיהא חובה ליטול ידיו בינתיים ואינו אלא רשות אבל בין תבשיל דבשר לגבינה שהגבינה בעין חובה ויתכן פירוש זה אף לדברי האוסרין לאכול גבינה אחר בשר באותה סעודה אפי' בנטיילה וקינוח. [וביש"ש חולין שם סימן ה' כתב לדייק מלשון התוס' שרק לא חייבוהו ליטול ידיו אבל מנהג טוב ונכון לעשות כן].

ומבואר מדברי ר"ת שאם רוצה לאכול גבינה אחרי תבשיל של בשר חייב רק בנטיילת ידיו ואין צריך ליטול את ידיו, וכן כתבו בטור ובשו"ע יו"ד סי' פ"ט ס"ג, וז"ל השו"ע "אבל אם בא לאכול הגבינה עצמה אחר תבשיל של בשר, או הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו".

ואולם דעת רבינו שמואל בתוס' בחולין שם שיש להמתין עד סעודה אחרת, וכן כתב ברמ"א שם לדינא "ונהגו עכשיו להחמיר שלא

שערי בישול עכום בלא כוונה במים רותחים על כלים בכיור יוסף

בברכת התורה
יוסף אביטבול

קסז. בישול עכום בלא כוונה במים רותחים על כלים בכיור

שאלה:

לכבוד הרה"ג ר' יוסף שליט"א בעל מחבר
הספר הנפלא שערי יוסף.. היה שאלה כזה
יש משפחה עם עוזרת גוית בבית ויש להם סיר
מיוחד בשבילה לבשל בו (אנחנו לא נכנסים
לעובדה שזה לא נכון, אבל זה הסיפור). יום אחד
היא הרתיחה ביצים ומהירות בסיר שלה ושפכה
את המים הרותחים שנשארו לכיור, והיו כלים
בכיור. האם זו בעיה של בישול עכום? עבור
כלים אלה?

תודה רבה,
מרדכי רוזין

תשובה:

בס"ד, יום א' כ"ז אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מרדכי רוזין שליט"א, אודות
השאלה האם יש בישול עכום במים
רותחים שנשפכו על כלים בכיור.

אף אם המים היו רותחים בשיעור חום שהיד
סולדת בו, ואף אם העירוי דינו כבישול,
שבגמ' בפסחים דף עה ע"ב מבואר שדינו ככלי
שני, ואילו בגמ' בזחים דף צה ע"ב שעירוי ככלי
ראשון, ובשו"ע סי' שי"ח ס"י כתב שדינו כעירוי
מכלי ראשון, וכ"כ בשו"ע יו"ד סי' ס"ח ס"י.

מ"מ לגבי בישולי גויים, בעירוי אין בו בישול
עכום, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי'
רצ"ו) וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סימן קלד
אות ב') ע"פ דברי הירושלמי (נדה פ"א ה"ד)
שבחולט על הקמח אין בו בישול עכום כיון
שאינו אש ע"ש, וכ"כ בחלקת בנימין (סי' קי"ג
ביאורים ד"ה דלא אסרו). וכן הו"ד הגריש"א
בספר בישול ישראל (פט"ו הערה א'). אבל

הפה בלי שיהוי אע"פ שמנהגי לשהות שש
שעות בין גבינה לבשר, מיהו אם אין בשר
תבשיל אע"פ שנתבשלו בקדירה שיש בה בשר
לא נהגו להחמיר ומותר לאכול אחריו גבינה
וכמ"ש הרב בב"י או"ח סי' קע"ג, וכ"ש אם
התבשיל נתבשל בקדירה של חלב דמותר
לאכול אחריו בשר, וכו' עכ"ל. וכן כתב בפרי
תואר (ס"ק ח') שיש להחמיר בזה כמו שהחמירו
הראשונים ע"ש, וכ"כ בספר מנחת יעקב (כלל
ע"ו ס"ק י', ס"ק י"א). וכן כתב בזבחי צדק סי'
פ"ט סקכ"ט שאין המנהג כמ"ש בשו"ע, וכן כתב
בס"ק ל"א שכן עיקר כמ"ש בב"י באו"ח ושכן
כתב בפרי"ח סק"י"ח ובשירי ברכה סק"ל ושכן
המנהג בבגדאד וכן כתב שם בס"ק ל"ב שאם
שתה מרק צלול אין לאכול אחריו גבינה כמו
בשר עצמו ושכן כתב בשירי ברכה שם ושכן
מנהג בגדאד, יעו"ש עוד בסקל"ו שה"ה אם
נתבשל בקדירה שלא הודחה יפה יש לחכות שש
שעות וכמ"ש בש"ך שם. וכן כתב ביד יהודה
הקצר סקכ"ז ובכה"ח שם סקנ"ז, וכן מנהג בני
ספרד.

ומדברי הראשונים הנ"ל שהטעם להמתין
בתבשיל של בשר הוא משום לא
פלוג, ואמנם בפרי תואר שם סק"ח שלפי
הרמב"ם הוא משום לא פלוג, ולפי רש"י הוא
משום שמושך טען, ע"ש, וכן כתב בכנה"ג
(הגה"ט סק"ג) שיש בזה נפק"מ בין הרמב"ם
לרש"י, ולפי"ז יש לדון בתבשיל של בשר שאינו
מושך בשר, אך מ"מ להלכה קימ"ל שחוששים
לב' הטעמים, ולפי"ז אף היכן שאינו מושך טעם
יש להחמיר בתבשיל של בשר, וכן כתב בשו"ת
פרי הארץ (ח"ב סי' י"ד ד"ה איברא) שראוי
להחמיר בזה.

מ"מ איכא בהא כמה נפק"מ והבדלים בין בני
ספרד לבין בני אשכנז, כיון שלבני ספרד
אינו אלא חומרא, ולא מדינא. ונפק"מ במקום
צירוף נוסף ועוד, ונתבארו בארוכה בספרי שערי
יוסף הלכות בשר בחלב.

ויהי רצון שתזכה להגדיל תורה ולהאדירה,
ולהוציא עוד ספרים בכל מקצועות התורה.

שערי דין לחם באן שמתבשל באדים מעל סיר בשרי או חלבי יוסף

זיעתה טמאה וטהורה (כגון של מי מעין) בכי יותן, בריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמתה טמאה. ועוד שנינו התם זיעת האדם טהורה, שנה מים טמאים והזיע זיעתו טהורה, בא במים שאובין והזיע זיעתו טמאה. מכל הלין שמעינן דזיעה היוצאת מן הדבר חשובה כאותו דבר. נמצאת זיעת האלפס חולבת היא כחלב והוא ליה כטיפת חלב שנפלה על קדרה מבחוץ שאוסר הקדרה, עכ"ל. וכן הו"ד בטור סו"ס צ"ב, ובב"י סו"ס צ"ב כתב שכן כתב בשו"ת תרומת הדשן ח"ב סי' קג ששיעור ההרחקה אם אין היד סולדת בקדירה של בשר מחמת הזיעה אפילו אם היה הזיעה עולה מותר, אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה, וסיים שם בתרומת הדשן ותדע שהרי תולין בשר לייבש למלעלה מן הכירה שמבשלין חלב עליו תדיר אע"פ שהזיעה עולה מן התבשיל של חלב הואיל ואין היד סולדת בבשר מיחמת אותה הזיעה אינה אוסרת עכ"ל והו"ד בדרכי משה שם סק"ט. וכן כתב לדינא בשו"ע יו"ד סי' צ"ב ס"ח "מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר הזיעה עולה ונבלע בקדירתה ואוסרתה", וכתב ברמ"א שם שכל זה מייירי שהמחבת מגולה והזיעה עולה מן המאכל עצמו לקדירה שעליה, וגם מייירי שהוא בקרוב כל כך שהיד סולדת זיעה במקום שנוגע בקדירה, אבל אם אין היד סולדת בזיעה הכל שרי, ולכן תולין בשר לייבש על קדירות של חלב ולא חיישינן לזיעה.

גדר אדים שיוצאים מסיר בשרי/חלבי

והכא הרי הוא זיעת משקין, ולכו"ע דינה כזיעה שאוסרת, וכמבואר במשנה במכשירין (פרק ב' משנה ח') "מרחץ טמאה זיעתה טמאה", וכמבואר בשו"ע יו"ד סי' צ"ב ס"ח לגבי מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר הזיעה עולה ונבלע בקדירה ובשו"ע סי' קכ"ד סכ"ד, וברמ"א סו"ס צ"ג, ובפת"ש יו"ד סי' קצ"ה סק"ג.

ולכן נראה שהאדים יש להם דין של בישול לכל דבר, ולכן לחם באן שנמצא מעל סיר בשרי, ולכן דינם כדין מאכל שהתבשל בסיר.

בהגהות זר זהב (על איסור והיתר שער מז אוט ג') כתב שעירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כדי קליפה גם לעכו"ם יע"ש, וכ"כ בספר אהל יעקב בישולי עכו"ם עמ' תרנב. [ונפק"מ לגבי בישול מנה חמה, שאפשר להקל, ובלאו הכי במנה חמה יש להתיר כיון שאינה עולה על שולחן מלכים].

ועוד נראה כיון שאין לו כוונה לבישול אינו אוסר, כמבואר בסי' קי"ג ס"ה שעכו"ם שאינו מתכוין לבישול אינו בישול.

ועוד נראה כיון שאינו בכלל בישול דבר, והכנת מאכל, אלא רק מים שהתבשלו ממאכלה, אינו בכלל בישולי גויים לכו"ע.

ולכן הרי נראה שהוא מותר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קסח. דין לחם באן שמתבשל באדים מעל סיר בשרי או חלבי

בס"ד, אור לח' טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יהושע אדלשטיין שליט"א

קבלתי שאלתו, ומחמת עומס הזמן והטירדות, [ועתה בהוצאת הספר שערי יוסף שו"ת בדיני מעשר כספים] נתאחרי מלהשיב.

דין זיעה מסיר חלבי לסיר בשרי

זיעה מסיר חלבי שעולה לסיר בשרי, באופן גלוי, והאדים מגיעים לחום של יד סולדת, אוסר את הכלי שמעליו, וכמבואר בשו"ת הרא"ש כלל כ' דין כו כתב בזה"ל: ששאלת על אלפס חולבת אם יכולין לתת למטה בכירה תחת קדרה של בשר, נראה לי שאסור ואפילו בדיעבד אם נעשה הייתי אוסר הקדרה כי הזיעה העולה מן האלפס הוא כמו חלב. כדתנן בפ"ב דמכשירין מרחץ טמאה (של מים שאובין)

שערי דיין לחם באן שמתבשל באדים מעל סיר בשרי או חלבי יוסף

קדרה של בשר לקלוט ההבל כמנהג, והן בעודנו רותח נתנוהו בתוך קערה חולבת, יטול ממה שיש באמצע הקערה, דלא נגע בדופני הקערה. ואוכלו. והשאר הוא אסור. עכ"ל, וכן כתב בערך השולחן (שם סקי"א) וז"ל: כוסכוס שנתנו ע"פ הקדירה של בשר לקלוט הבל הקדירה ובעודו רותח נתנו בקערה חולבת אסור ואוסר הקערה כי מה שיקבל מהבשר אינו טעם אלא משום דכל זיעה היוצא ע"י בישול היא כעיקר, עכ"ל, ולכן קוסקוס שהונח שהתבשל בתוך סיר מחורר מעל סיר בשרי והאדים מהסיר הבשרי נספגו בקוסקוס דינו כתבשיל בשרי וצריך להמתין אחריו שש שעות, וכ"כ לדינא בשו"ת ברכת יהודה (ח"ו חיו"ד סימן ג' אות ד', וח"ז חיו"ד סימן ג') שיש להמתין שש שעות. וכן כתב בספר שולחן ישראל (עמ' פה) בשם הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א שיש להמתין לקוסקוס שש שעות כיון שדינה כבשר ממש שהרי האדים מעורבים בטעם.

ואולם בשו"ת פרי הארץ (ח"ב סי' י"ד) כתב בזה"ל: משקה הנעשה באופן זה שנותנים בקדירה מרק תרנגולת ומי ורד וסממנים ובתוך הקדירה משימים כוס ריקן וטחין הכיסוי שלא יצא הבל לחוץ, וההבל עולה ומזיע עד שנופל לכוס, אחר שתיית הכוס הזה המלא מההבל והזיעה מותר לאכול אחריו גבינה ולא דמי למרק כלל עכ"ל, והו"ד בשו"ת ברכה (סי' פ"ט סקל"ב), וכן הו"ד בדרכי תשובה (שם סקל"ט). ובכה"ח (שם סקנ"ד), ומ"מ בשו"ת רב פעלים (ח"ג חאו"ח סי' יג) הביא דברי הפרי הארץ הנ"ל וכתב לחלק בזה"ל: התם שאני דהזיעה יוצאה מן הבשר בעין דאע"ג דהזיעה זו יוצאה גם משאר דברים המתערבים עם הבשר הנה בודאי יש בה חלק גדול מן הבשר עצמו, ולכן כתב דיש להחמיר להצריכו שהייה, אבל בנ"ד אין יוצא מן הקדרה זיעה ממשית בעין, אלא רק הבל בעלמא שאין נרגש בבצים שום טעם של בשר ולהכי יודה הרב בזה דאין להחמיר להצריכו שהייה. עכ"ל. ולפי"ז בקוסקוס שנמצא מעל סיר בשרי, או לחם באן שנמצא מעל סיר בשרי, שהטעם נרגש, בודאי שצריך להמתין אחריו שש שעות. [ולכן אין היתר ללמוד מדברי הפרי הארץ לכל קוסקוס,

וכיון שדינם כדין מאכל שהתבשל בסיר בשרי/חלבי, אם הסיר בן יומו, שלבני ספרד: מעיקר הדין מותר לאוכלו עם חלב לכתחילה, ואף לבני ספרד טוב להחמיר בזה אם אפשר, ולבני אשכנז: אסור לבשלו, ע"מ לערבבו עם חלב, אך אם כבר התערב עם חלב [לכו"ע] מותר לאוכלו, ואם הסיר אינו בן יומו, מאכל פרווה שבושל בסיר בשרי שאינו בן יומו, [וכן להיפך] מותר לערבבו עם חלב, אף לבני אשכנז, [ויש מחמירים לכתחילה].

ולגבי בישול, אוכל פרווה בסיר בשרי שאינו בן יומו, על דעת לאוכלו עם חלב, לבני ספרד: מותר לכו"ע לבשל לכתחילה על דעת לאוכלו עם חלב, ולבני אשכנז: אין לבשל לכתחילה ע"ד לאוכלו עם חלב, אבל אם בישל מותר באכילה. אבל אם אין לו כלי אחר בבית יכול לבשל לכתחילה על דעת לאכול עם המין השני, ובזמנינו אין צריך לבקש מהשכן, אף אם יודע שיש לשכינו. [ונחשב כאין לו כלי אחר], וכן לדוגמא אם בישל תפוחי אדמה בכלי בשרי, ורוצה לאוכלם עם חלב, נחשב שעת הצורך, ואי"צ לבשל תפוחי אדמה חדשים בכלי חלבי, ורק אם יש לו עתה תפוחי אדמה שמבושלים בסיר חלבי צריך להשתמש בהם.

לחם באן שהתבשל מעל סיר בשרי

ולגבי לחם באן שהתבשל באדים מעל סיר שמתבשל בו בשר, נראה ע"פ הנ"ל כיון שהוא בחום יד סולדת בו, הרי דינו כדין הבשר, ומצינו שהפוסקים כתבו לדון כעין זה לגבי כוסכוס שדינו שהתבשל עם בשר.

ונשאל בזה בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' רי)

שבודאי לכו"ע אינו שייך לנ"ט בר נ"ט ודינו כנתבשל עם הבשר, וכמ"ש בשו"ת הריב"ש שכל מאי דאמרינן זיעה בעלמא הוא היינו דוקא בזיעת הבתים והבורות, אבל בזיעה שיוצאת ע"י בישול ע"ג האשהוי ממשו של איסור, כיון שנכנסה זיעת הבשר לתוכו דינו כאילו התבשל עם הבשר, ואינו רק טעם, אלא כעיקר, עכ"ד. וכ"כ החיד"א בשו"ת ברכה (יו"ד סי' צה אות ב') כדברי הרידב"ז הנ"ל, וז"ל: כוסכוסו שנתנוהו על

שערי דין לחם באן שמתבשל באדים מעל סיר בשרי או חלבי יוסף

ודלא כמ"ש בשו"ת שמש ומגן (ח"א חיו"ד אות ג'), ובספר הכשרות למעשה (עמ' צד).

תבנא לדינא, קוסקוס או לחם באן שהתבשל מעל גבי סיר בשרי, והכלי שמונח בו הקוסקוס הוא מחורר ומניחים אותו על סיר אחר שיש בו בשר או מרק בשרי ועולים אדים מהסיר התחתון לסיר העליון, אסור לאוכלו עם חלב, ואין צריך להמתין שש שעות. אך מ"מ אפשר שאם עולים אדים בחום שהיד סולדת בו, דינו ממש כתבשיל של בשר, אך לפעמים צריך לדעת את המציאות, כיון שקירבת התבשיל ללחם באן עצמו, כיון שרתיחת התבשיל מתיזה בשר על הלחם.

האם לחם באן שמתבשל מעל סיר עם בשר דינו כעשיית לחם בשרי

ועתה יש לדון האם לחם באן שמתבשל מעל סיר עם בשר, דינו כעשיית לחם בשרי או לא.

בגמ' בפסחים דף לו ע"א "והתניא אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש, כל הפת אסורה, מפני הרגל עבירה", וכן מבואר בגמ' בפסחים דף לא ע"א, וכן מבואר בגמ' בב"מ דף צא ע"א "הני מילי בעו מינאי דבי רב פפא בר אבא ופשטי להו לאיסורא, חדא כהלכתא וחדא דלאו כהלכתא. בעו מינאי, מהו ללוש את העיסה בחלב. ופשטי להו לאיסורא כהלכתא, דתניא, אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש, כל הפת כולה אסורה, מפני הרגל עבירה. כיוצא בו אין טשין את התנור באליה, ואם טש, כל הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור". ונפסק בשו"ע סי' צ"ו ס"א, שאסור ללוש פת עם בשר או עם חלב.

וה"ה אם אדים, כיון שנגעו בהם האדים דינם כלחם בשרי, וכמו שנראה מדברי הרמ"א יו"ד סי' ק"ה ס"ז ובש"ך שם סקכ"ג, [ונפק"מ בחלה שמפשירים מהמקפא ומניחים אותה ע"ג סיר שיש בו חור שיוצאים ממנו האדים (עי' ב"ח ורמ"א יו"ד סו"ס צ"ב) כדי שתפשר והיא סופגת אדים בשריים וא"כ החלה דינה כבשרית, ואין לאוכלה אלא א"כ יאכלו את כולה בסעודה זו, אבל אסור להשאירה אח"כ, (קובץ בנתיבות

ההלכה חלק מו כשרות המטבח עמ' 658 בשם הגר"פ שרייבר זצ"ל), ומ"מ אין אדים והסיר נקי, תליא במח' הפוסקים לגבי נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, ולבני ספרד יש להתיר כיון שהוא נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ולבני אשכנז יש להחמיר, וכנתבאר בדיני נ"ט בר נ"ט].

אף שאסור לעשותו עם בשרי או חלבי, מ"מ ישנם בזה ששה היתרים. א). **כמות מועטת** - אפיית כמות מועטת לבני ספרד הוא כדי אכילה בסעודה אחת, ולבני אשכנז הוא אכילת יום שלם שלא יישאר ממנה רק לזמן מועט. ב). **היכר** - עשיית שינוי בצורת הלחם, וע"י שיש בו היכר לא יבואו לאוכלו עם בשר. ג). **ניכר מבחץ** - שהוא חלבי, כגון שרואים את הגבינה. ג). **מפורסם לכולם** - שהוא בשרי או חלבי. ה). **מיני מתיקה או תרגימא** כיון שלא רגילים ללפת בהם את הפת או לאוכלם עם בשר. ו). **מאכלים שידוע לכולם שיש מהם בשרי או חלבי**. ונתבארו הדינים בארוכה בקונ' שערי יוסף פסקי אפיית פת חלבי.

ואפשר שלחם באן כיון שהרגילות למלאות אותו מבשר, ויש לו צורה מיוחדת, גם דינו כניכר לכולם, וגם דינו כמפורסם לכולם, אם ידוע לבני ביתו די בזה, אף שלא ידוע לכל העיר. אבל אם לא ידוע לכולם כגון שיש לו אורחים בבית, יצטרך לעשות היכר, או שיכין רק כמות מועטת.

דין סיר אידי מנץ

ולגבי השאלה מה הדין בסיר אידי מנץ, סיר אידי מנץ, דינו כסיר ממתכת שבולע. (עי' שו"ע או"ח סי' תנ"א ס"ח). אך מ"מ בכלי עץ שיש בו חריצים, מחמירים שלא להגעילו. [ונתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני הגעלת כלים].

בברכת התורה בידידות

יוסף אביטבול

החונה פה עיה"ת בני ברק

שערי האם לבני אשכנז מותר להפוך תנור לבשרי לחלבי כל הזמן יוסף

קע. תוקף תקנת ועד ארבע
ארצות שלא לקנות אוכל בלא
כשרות

אודות מש"כ חכ"א שאף שיש תקנה של ועד
ארבע ארצות לקנות בלא הכשר,
בזמנינו אין התקנה הנ"ל.

וכן הובא בדרכי תשובה. ובשו"ת נהרות איתן
ח"ב עמ' ריג כתב שנראה לו כדבר פשוט
שתקנה זו של ועד ארבע ארצות היא גם לדורות,
והטעם כיון שכל יסוד וסיבת התקנה נשארה
במקומה ובעינה, ומאחר שכבר בדורות
הקודמים הוצרכו גדולי הדורות להוסיף תקנות
ולחזק את בדקי הכשרות בישראל, א"כ מה
נאמר אנן בדורתנו דור עני ואביון בדעת ויר"ש
הרי צריכים לפחות לא לבטל את התקנות
הישנות ואדרבה צריך לחזקם ולשמרם, ובפרט
שיש מקום לומר שבזמנינו מחמת קלקול הדור
יש חיוב לאפרושי מאיסורא מעיקר הדין, ומ"מ
כתב שם שהקונים דברי אוכל במסעדה או בית
עסק למזון שבעליהם ידועים שמוחזקים
בכשרות מותר לקנות שם לכתחילה, אבל ראוי
שיהיה לו תקנת הכשר. ע"ש.

ואמנם בני ספרד לא קבלו תקנות ד' ארצות
כמבואר בשו"ת הר צבי ח"ו חחו"מ
סימן נה שבני עדות המזרח לא קבלו התקנות
הנ"ל, ע"ש.

**קעא. הזמנת אוכל שהשליח אינו
שומר תורה ומצוות או גוי**

לשאלת רבים, האם מותר להזמין אוכל בשרי,
מוולט או תן ביס, ואינו יודע אם
המשלוחן שומר תורה ומצוות או גוי, [והוא נוגע
להרבה בנות חרדיות שיוצאות לשוק העבודה
ומקבלות כסף כל חודש להזמנת אוכל
לעבודה].

הנה אף באינו שומר תורה ומצוות יש לחוש
שמא יחליף את האוכל. (עי' שו"ע יו"ד סי'

קסט. האם לבני אשכנז מותר
להפוך תנור לבשרי לחלבי כל הזמן

בס"ד, נר ה' דחנוכה ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי בנימין חותה שליט"א אודות
מה שאמר ברדיו שלבני אשכנז אין
היתר להפוך תנור בשרי לחלבי כל הזמן

דעת הפוסקים שאף לבני אשכנז להתיר,
להעביר את התנור, וכן כתב בספר דיני
בשר בחלב עמ' רעב ששמע מגדולי ההוראה
שללבן את התנור מבשר לחלב נהגו להקל כיון
שכל הגזירה היתה בכלי שבזה יש חשש שיבוא
לטעות אבל בדבר קבוע כתנור יש לחלק ושכן
מטין מהגריש"א יעו"ש, וכן כתב בספר אמת
ליעקב סי' קח הערה מ' וכן כתב בספר שערי
תורת הבית סימן ג' יעו"ש. וכן שמעתי מהגר"ע
פריד שליט"א. ועוד י"ל כיון שדין זיעה בתנורים
אינו אלא בתור חומרא

ומ"מ אף לספרדים לא ראוי לעשות כן
בקביעות כל הזמן כדי שלא יבואו לידי
מכשול, ודוקא בשעת הצורך, אך לכתחילה אין
להעביר את התנור מבשרי לחלבי ולהיפך וכן
כתב לדינא בספר בין ישראל לעמים עמ' צג
שאף שמעיקר הדין אפשר להעביר כלי חלבי
מבשרי ולהיפך ע"י הגעלה לכתחילה, מ"מ היינו
דוקא באופן חד פעמי אבל בצורה קבועה שיהא
התנור יום בשר ויום חלב אפשר שיבואו לדי
תקלה שלא ידעו אם התנור בשרי או חלבי
ובפרט בזמנינו שהבישול מסור לעקרת הבית,
והילדים גם יכולים לחמם בשרי בתנור שהוא
חלבי, ונמצא שהתנור יהיה בשרי וחלב ביחד
ע"ש. ונתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות
בשר בחלב.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

החונה פה עיר התורה בני ברק

שערי הזמנת אוכל שהשליח אינו שומר תורה ומצוות או גוי יוסף

והוסיף גם משום שירא הנהג שיפטרו אותו אם יתפשו אותו שמחליף את הבשר, עכת"ד.

ג. ועוד אפשר לצרף בזה עמש"כ הראשונים הריב"ש והרשב"ץ והו"ד בכה"ח שם ס"ק פט שאפשר להסמך על כתב הכשר החתום ביד בי"ד, וא"כ ה"ה הכא שאפשר להסתמך על הקבלה של בית העסק.

ד. עוד אפשר לומר בזה שכל האיסור של בשר שנתעלם מן העין הוא דוקא בגוי, אבל ביהודי אף שאינו שומר תורה ומצוות אף שהוא חשוד מ"מ לא מצינו בפוסקים ששייך בו הדין של בשר שנתעלם מן העין, ועם על הצירופים הנ"ל נראה שמעיקר הדין יש להחמיר בזה, אך מ"מ היכא דאפשר ראוי להקפיד בזה, אך מ"מ אם כבר נשלח אם אינו שומר תורה ומצוות ואף עם גוי מותר לכתחילה לאכול את האוכל.

ה. עוד נראה להקל אם ניכר שלא שינו ונגעו באוכל, וכמו שנתבאר בשערי יוסף הל' עובד זר בבית ישראל בדיני בשר שנתעלם בעין, וכן הביא בנ"ד בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תרפד בשם הגר"א נבנצל שליט"א, [וע"ע בדבריו בשו"ת מציון תצא תורה עמ' רנ] וכע"ז הביא שם בשם בעל האבני ישפה כיון שהאוכל מבושל שונה ממקום למקום וכל מטבח עושים בסגנון שלו הרי הוא כמו סימן ע"ש.

תבנא לדינא: לכתחילה יש להזמין אוכל בשרי ממקום שישלחו את האוכל ע"י משלוחן שומר תורה או מצוות, ולא ע"י גוי או חילוני, אלא א"כ האוכל יהיה סגור בשני חותמות ושקיות של המסעדה [כמצוי בדרך כלל] או שהאוכל חתום בחותמת כשרות, שבזה אין איסור בשר שנתעלם מן העין, ומ"מ אף אם הזמין באופן האסור [והאוכל אינו סגור] אפשר לאכול את האוכל.

ק"ח ס"א וס"ח, וסי' קי"ט ס"ז ובכה"ח סי' קי"ח סק"ו וסקפ"ג וס"ק קיא) וכן הורו הפוסקים לכתחילה בתורת חומרא, שהחשוד על הדבר אינו נאמן, אך מ"מ יותר קל, וכ"ש אם השליח מקפיד על כשרות, וכמו שהו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר רשומי אהרן (ח"א סי' קיח אות ב').

ואמנם יש לצדד כאן כמה צדדים להתיר. א. בזמנינו שיש אפשרות לעכוב אחרי השליח דרך המחשב, אם יש כאן היתר שמבואר בשו"ע סימן קי"ח ס"ז שאם שלח על ידי גוי בלא חותם אם אותצו מקום מעבר לרבים, מותר, הוא ירא שמא יראנו אחד מהעוברים ויתפס עליו כנגדו, ואף שברכב היתר זה אינו שייך (עי' שו"ת מבי"ט ח"א סי' ר"ח ד"ה אבל נוכר ושו"ת בית שלחמה יו"ד ח"א סי' קפ"ז ד"ה אלא לגבי השולח בספינה או ברכבת) מ"מ בזמנינו רוב המשלוחים הם ע"י אופנוע, ואף אינו לכתחילה וכמ"ש בשו"ע שם, מ"מ בט"ז שם סק"א כתב בשם התורת חטאת כלל לב ס"ט שבשכונת ישראל יש להתיר ושכן נהגו, וכן כתב בחכמת אדם כלל ע' ס"ח, ובערוך השלחן סכ"ז, ויש שדנו שהאופנוע יכול ללכת למקום צדדי, וגם בזה י"ל שאפשר לעקוב אחריו כל הזמן.

ב. עוד י"ל שאין לו הנאה ורווח בהחלפת הבשר כמבואר בשו"ע ס"י, וגם יש לצדד שפרנסתו ע"י זה כמ"ש בפרי חדש סי' קי"ח סק"ח ד"ה תשובה, ואף שהרבה אחרונים חלקו ע"ד מ"מ אפשר לצרף דבריו במקום ספק, ע"י בית שלמה שם, ושו"ת אבני צדק יו"ד סי' נד ומנחת פתים סי' קל ס"ד ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' שע"ב, וכן כתב בנ"ד מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' רכ"ח בשם הגרשז"א האם מותר לשלוח ממוסד אחד למוסד אחר קדירה עם בשר מבושל עבור התלמידים שם ע"י שליח חילוני שיש לו רכב בלי שישראל שומר תורה ומצוות מלווהו ובלי חותם בתוך חותם, וכתב שם שהציע את השאלה להגרשז"א זצ"ל והשיב בפשיטות שמותר ואין צריך לחוש כלל שמא יחליף בשר כשר בנבילה,

שערי האכלת אוכל שאינו כשר למהדרין לחולה אלצהיימר יוסף

במקום של גויים, כיון שיחכו אותו שם בדעת וחכמה ויוכל לעמוד על דעתו נחשב לצורך מצוה ע"ש, ובשו"ת אג"מ (חאו"ח ח"ב סי' פח) שמותר למסור בת חסרת דעת רח"ל למקום חינוך של גויים, כיון שהוא מקום צער גדול וסכנה ע"ש, [וע"ע בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תתפ, ובנשמת אברהם יו"ד סי' פא סק"ב, ובספר אהל יעקב כיבוד אב ואם עמ' קעד, ובשו"ת אבני דרך חלק טו סימן קנח] ומדבריהם נלמד שרק במקום ושעת הדחק גדול יש היתר בזה, ולכן בודאי לכתחילה אם רגיל לאכול כשרות מהדרין צריך להביא לו מהדרין ולא רק כשר רבנות. [אלא א"כ שכבר נמצא במקום אחר ורוצה לאכול שאפשר להביא לו לאכול, ואי"צ לטרוח לדאוג ולרוץ לקנות לו אוכל מכשרות טובה.

ומ"מ לאחר שעה מאכילת בשר יכול לאכול חלב, כיון שדינו כחולה כמבואר בפת"ש יו"ד סי' פ"ט בשם החת"ס, וכתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' בשר בחלב.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיה"ת בני ברק

קעג. בצל שנשאר פתוח כל הלילה

בס"ד, יום ג' ג' כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד מזכה הרבים הגאון הצדיק רבי ליאור גלזר שליט"א, מורה צדק, ורב קהילת פתח הדביר, פה עיר התורה בני ברק.

אודות השאלה לגבי דיני גילוי בשו"ע יו"ד סי' קט"ז, אם הוא דוקא היו כל הלילה, או אף חלק מהלילה, או זמן עלות השחר הוא קובע.

בגמ' בנדה דף יז ע"א איתא "אמר ר"ש בן יוחי: ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב

קעב. האכלת אוכל שאינו כשר למהדרין לחולה אלצהיימר

בס"ד

אור לט' שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג **יצחק רגב** שליט"א חיכו ממתקים, כולו מחמדים, שקוע בד' אמות של הלכה, ודקדוקיה ופרטיה, אלעד.

אודות השאלה לגבי אדם זקן שדעתו אינו צלולה, אם אפשר להביא לו אוכל בכשרות רגילה.

אם אין דינו כשוטה שפטור מכל המצוות, בודאי שצריך להקפיד על הכשרות ושיאכל מכשרות טובה ושלא יאכל מדבר שאינו מהדרין, אבל אם הוא שוטה, יש לדון שכל הקפידא שלא לאכול מאכלות אסורות, מבואר בהגהות אשר"י (ע"ז פ"ב סימן ו') שכתב בזה"ל: צריכים להזהיר את המינות שלא תאכל נבילות וחזיר, וכ"ש שלא להאכילה דברים טמאים, וראייה מאחר שאימו אכלה ממין ע"ז וזה גרם לו לעת זקנותו שיצא לתרבות רעה עכ"ל, והו"ד ביש"ש (יבמות פרק יד אות ז') והוסיף שכן כתבו המקובלים שאכילת שקצים ודומיהם מטמטין הלב והשכל וע"כ נכון לכל ירא שמים להזהר עכ"ל, ולפי"ז היכא שדינו כשוטה לגמרי, ממילא אין צריכים להקפיד בזה, אך למעשה לפי מש"כ באור זרוע (ח"ב הל' יולדת סימן קח) בשם הריצב"א שאכילת דבר האסור חמור יותר מאיסור סקילה, ולכן מוטב לשחוט לחולה מסוכן בשבת ולא להאכילו נבילות וטריפות ע"ש.

וכן נראה לאסור בזה ממה שכתב בחכמת שלמה (שו"ע או"ח סי' שכ"ז סמ"ו) לגבי חולה במחל הסנוורים שנתייאשו הרופאים למצוא לו מזון, אבל עדיין יש סיכוי להתרפא בבית חולים של נכרים שהנמצאים בו צריכים לאכול נבילות וטריפות ולא היקל בזה ע"ש, וכן נראה ממש"כ בששו"ת חת"ס (חאו"ח סי' פג) כתב שמותר להאכיל קטן שוטה נבילות

הערה שפא, וכן השיב הגר"ק בקונ' שום בצל וביצה עמ' פ, אות י' ויא. וכן כתב בספר אמרי יעקב על שו"ע הרב חו"מ סי' י' ס"ק ל"ג, וז"ל: נראה דדוקא אם עבר עליהם לילה שלם יש להקפיד, דהיינו שנקפלו קודם הלילה ועמדו קלופים עד הבוקר, ובפרט די"א דבזה"ז לא שכיחי רוח רעה כדלעיל ד"ה שום קלופ, על כן אם לא עבר לילה שלם א"צ להחמיר בזה. עכ"ל, [וכן הו"ד בשו"ת וישמע משה בהר תשע"ז] וכן כתב לדינא בשו"ת דבריך יאיר ח"ג חו"ד סי' כח, וכ"כ בפסק"ת סי' קע הערה נג פסק דברי הדברי יציב לדינא. וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון ח"א חו"ד פרק לזה תשובה כה, שצריך שישהו כל הלילה ואם שהו רק חצי לילה מותרים, וכן אמהשהה אותם מחצות הלילה עד הבוקר מותר ע"ש.

ואמנם בספר שולחן יוסף (יו"ד אות ל') הו"ד הגרע"י זצ"ל, שס"ל שהשעה הקובעת ללינת הלילה, היא שעת עלות השחר, ולכן מפעלים הפתוחים עשרים וארבע שעות, ונקלפו שם בצלים קודם עלות השחר, יש לטגנם קודם שתעבור עליהם שעת עלות השחר. עכ"ד, וכן הו"ד הגרע"י בשו"ת מעיין אומר חלק יא פ"ב סימן לג, ובחלק יב פ"א סימן ד'.

וכן כתב להאריך לדינא בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' רמ"ז אות ב') שעיקר הרוח רעה הוא בסוף הלילה, וכתב להוכיח כן ממה דאמרינן בירושלמי בברכות פ"ז ה"ה והובאה ברא"ש ברכות פ"ח סי"ב [ונפק"מ לביצה גלויה בכל ליל הסדר שאין חשש לאוכלה] ע"ש באריכות, וכן לדינא בשו"ת ברכת יהדה ח"ב חו"ד סימן ז' אות ד' ע"ש מה שהאריך בזה, וראה מש"כ בזה בספר שמירת הגוף והנפש סימן ג' הערה ב' ואין הספר תח"י. ובקונ' שום בצל וביצה הביא בשם הגר"מ גרוס שליט"א שהזמן הוא דוקא מעלות השחר, ועוד הביא שם ששמע מגהר"א יוסף שליט"א רבה של חולון שכן דעת הגרע"י זצ"ל שהזמן הקובע הוא עלות השחר ע"ש, וכן נראה לדינא בשו"ת ברוך אומר חו"ד סימן לג.

בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלופ, ובצל קלופ, וביצה קלופה, והשותה משקין מזוגין **שעבר עליהן הלילה**, והלן בבית הקברות, והנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר, והמקיז דם ומשמש מטתו. [והובא בתוס' שבת קמא. סוד"ה והני, וביצה יד. ד"ה איכא, ובסמ"ק מצוה קעא, ובארחות חיים סוף הלכות מעקה, כל בו סימן קי"ח, לקט יושר יו"ד דף ו', אגודה נדה פ"ב אות ט', פר"ח יו"ד סי' קט"ז סק"ט, ושל"ה הקדוש שער האותיות קדושת האכילה אות סד, שו"ע הרב חו"מ הל' שמירת הגוף והנפש ס"ז, לקיוטי הלכות נדה ז. שו"ת מהרש"ם ח"ד סו"ס קמח, בא"ח ש"ב פרשת פנחס הי"ד, ובבן יהודה נדה שם, שו"ת אג"מ חו"ד ח"ג סימן כ'] ולכאורה נראה מדברי הגמ' שצריך שיעבור עליהם כל הלילה, אך אפשר לפרש דהיינו זמן עלות השחר, וסיום הלילה עבר עליהם.

ובשו"ת דברי יציב (חו"ד סימן לא אות יג) כתב לדינא שצריך שיעבור עליו כל הלילה וז"ל: ומ"מ לא ראיתי חוששין לזה על לינת תחלת לילה, או על סוף לילה, רק אם לנו כל הלילה. וי"ל בגי' ש"ס דילן בדברי רשב"י שעבר עליהם הלילה, ובמקור הדברים במס' דרך ארץ רבה פ"א הגי' שלנו עליהם לילה, ובגר"א שם הגיה שעבר עליהם הלילה עיי"ש, ואפשר לאפוקי מלשון לינה דשייך גם על תחלת לילה או עלות השחר וכנ"ל, נקט בש"ס שעברה עליהם הלילה דייקא היינו כל הלילה ודו"ק. עכ"ל, וכן כתב לדינא בדרכי תשובה סי' קט"ז ס"ק עד שהאיסור הוא דוקא אם היה כל הלילה.

וכן הו"ד הגה"צ רבי שריה דבליצקי זיע"א בקובץ בנתיבות ההלכה (חלק מו עמ' תקעט) דהיינו שעבר עליהם כל הליל עד עלות השחר, אבל אם עבר עליהם רק חצות לילה מותרים, וכן כתב בספר אהל יעקב מאכלות אסורות עמ' תיב, בשמו.

ובספר שיח התורה ח"א סי' אלף מ"ח [עמ' רס"ה, השיב הגר"ק בזה"ל: הבאתי רא' ממשנה טהרות פ"ח מ"ג דדוקא כל הלילה. עכ"ל, וכן הו"ד הגר"ק בספר סגולות רבותינו

בשו"ת תשובות והנהגות ח"ז סימן קח כתב שיש לחלק בין אם קילף לאחר חצות שאין לאסור, ואם קילף לפני חצות ועבר הלילה ראוי לאסור ע"ש, ואמנם צ"ע בחילוק הנ"ל, כיון שעיקר הרוח רעה הוא בלילה.

ומ"מ נראה דיש להתיר בזה, כיון שבשו"ע לא נזכר דין זה להדיא, ורבים מקילים בזה, וכמו שכתבו בתוספות אניש שם על המרדכי (שבת סוף פרק כלל גדול) בשם המרה"ם מרוטנבורג שלא מצוי בזמנינו, ובתוס' יומא דף ע"ז ע"ב, וביש"ש חולין פ"ח סימן יב, ובזבחי צדק סי' קט"ז סקס"א שמה שאין אנו נזהרים באיכלת שום ובצל קלופין שעברה עליהם הלילה משום שאין רוח רעה במזנינו ע"ש. וממילא ספיקו לקולא, וכ"ש בזמנינו שקילא הרוח רעה, ונתבאר במקום אחר בכתב"י. ועוד יש לצדד בזה לפי מש"כ בשו"ת אג"מ ח"ג חיו"ד סימן כ' שרק בביצה שנקלפה ע"מ לאוכלה היום ונותרה למחר יש חשש רוח רעה ע"ש. וספיקו להקל. וכ"ש היכא שהוא בדיעבד או בהפסד מרובה שיש להקל וכמ"ש בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן סח אות יג, ובשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קסט, ובח"י סימן קיא אות ה' סק"י.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קעד. ביצה מבושלת שעבר עליה הלילה

אודות השאלה אם יש איסור גילוי בביצה מבושלת שעבר עליה הלילה, בשו"ת בית שלמה חיו"ד ח"א סי' קנ"ט כתב, שהסכנה האמורה בש"ס היינו דוקא שהם חיים, וכן כתב במנחת פתים ריש סי' קט"ז. ואמנם בשו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סימן ז' אות ד' הביא מה שהסתפק בשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קפ"ט, בדין ביצה שעבר עליה הלילה, אם הוא דוקא בביצה מבושלת קלופה, או אף בביצה

והביא שם מש"כ הרב המגיה בשו"ת מהרשד"ם ח"ד סי' קמח מבואר שאף בביצה מבושלת יש סכנה, ע"ש. והו"ד בשו"ת יבי אומר שם, וכן כתב בשו"ת יד מאיר סי' י"ט והו"ד בדרכ"ת סי' קט"ז סקע"ד, ובדגל אפרים סי' כח, ובמש"ש סי' קט"ז סק"ד, ובשו"ת פרי השדה ח"ג סי' סא.

ואמנם בזבחי צדק סי' קט"ז ס"ק סא כתב בשם הבית שלמה שהחשש הוא רק בביצה חיה ולא מבושלה. ובכה"ח שם ס"ק צג. וכן בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן קסט כתב שאפשר להקל אף שהיא מבושלת, ע"ש, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קיא או"ה סק"ו, וראה מה שהאריך בדבריו והוכחתו בשו"ת אבני ישפה ח"א סימן קמא. וכן כתב בשו"ת אול"צ חיו"ד פרק לז תשובה כג, שכל האיסור דוקא שהם חיים, אבל אם מבושלים אף בלא קליפה, אין חשש.

ומ"מ העיקר לאסור בזה כמו שכתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סימן כח כתב שיש להחמיר בזה, כמבואר בגמ' בנדה דף יז ע"א "ביצה קלופה". ע"ש, וכן כתב בספר גאולי כהונה שבסוף ספר ברית כהונה ח"ב. והיינו שביצה חיה גומעים אותה, ולא שייך לומר עליה "קלופה", וכן בספר קצות דרכיו עמ' רמג הובא שהגרע"י זצ"ל הכריע שהעיקר להחמיר בזה, בין בביצה מבושלת, ובין בביצה חיה. ע"ש, וכן הו"ד הגרע"י בשו"ת מעין אומר ח"א חיו"ד סימן לג. וכן כתב בספר משיעורי מרן הראשון לציון ח"ב עמ' שסב שאף ביצה מבושלת אסור לאוכלה, ואף אם הייתה בצלחת או בסיר סגור או סגורה במקרה. וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סימן רמ"ז. וכן ראה מה שהאריך בזה בספר שמירת הגוף והנפש סימן ג' ס"ג.

ונפק"מ מכל הנ"ל האם מותר להניח ביצה בחמין, שבשו"ת ברכת יהודה ח"ב חיו"ד סימן ו' אות י' ד"ה ובהיותי, כתב להחמיר שלא לשים ביצה קלופה בתו החמין, ואין לסמוך להקל כמו שכתב בבא"ח לשים שום בתוך חומץ, ואין להקל בשאר דברים, ואין לך בו אלא חידושו, ע"ש, וכן האריך בדם אני אודך תשובות

קעו. שתיית מים בזמן התקופה
בזמנינו

לגבי השאלה האם גם בזמנינו יש להזהר שלא
לשתות מים בשעת התקופה.

להלכה אין חוששים להזהר לשתות מים בשעת

התקופה, [זמן המעבר שבין העונות,
תשרי טבת ניסן תמוז וכל שנה הוא זמן אחר,
יש בו כמה דעות], ובשנת תשפ"ד תקופת תמוז
הוא, א' תמוז בערב 8.09 [יד טו תמוז, יד טו אב,
יד טו אלול, ע"פ לוח דבר בעיתו]. מקור
הדברים, בשו"ת הגאונים מהדורת ליק תשובה
יד כתבו שהעולם נהגו להזהר בזה אע"פ שלא
ידוע הטעם ע"ש, וכן מובא בשו"ת הגאונים
שערי תשובה סו"ס פ', וכן מבואר באבודרהם,
וכן מובא בספר המנהיג (הל' סעודה עמ' רכ"ו)
וז"ל: ומה שנהגו העולם שלא לשתות בשעת
התקופה מצאתיה לפי שלד' תקופות יש ד'
ממונין, ובין ממונה לממונה ניתן רשות למלאך
המות להשטין ונותן טיפה שלמרה במים
והשותה אז נצבת ושלום. אב"ן. עכ"ל. והובא
ברמ"א יו"ד סי' קט"ז שהמנהג פשוט שלא
לשתות מים בשעת התקופה. ובטעם הדבר כתב
ובדרכי משה שם סק"ה הביא שמקורו הוא
מהאבודרהם (שער התקופות עמ' שיא) וזה
לשונו: "מצאתי כתוב שיש לזהר בכל תקופה
שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה
שלא יתנוק ויתנפח והטעם כי טפה דם נופלת
בין תקופה לתקופה למים". וע"ע בדברי
האבודרהם והו"ד בט"ז יו"ד סי' קט"ז סק"ד.

ונח' הפוסקים האם גם בזמנינו צריכים להזהר

בזה, שבלבוש שם ס"ה כתב שכן המנהג
פשוט, וכן כתב בכנה"ג סי' קט"ז הגב"י סקל"ו
ושכן כתב בעל תיקון יששכר ושכן יש להוכיח
מספק הרוקח והמרדכי, ע"ש, וכן כתב בשולחן
גבוה שם סוף סקי"ח, וכן כתב בפרי חדש או"ח
סו"ס תכח שכן נוהגים בכל ישראל שלא לשתות
מים בשעת התקופה מפני הסכנה, וכתב שם
שאנו בזמנינו שמענו כמה וכמה סכנות משתיית
מים בעת התקופה שנתפחו אחר שתייתם מהם
מתו ומהם נתרפאו ע"ש, וכן כתב בבית לחם

הגר"מ חליוה שליט"א ח"ג סימן כב, אך דבריו
חידוש כיון שסו"ס הביצה מעורבת עם עוד
דברים, וכמו שהאריך בזה בשו"ת אבני דרך חלק
יא סימן קטו שכיון שהביצה מבושלת בסיר
חמין חייבת לחכות 6 שעות, כיון שקיבלה טעם,
וכיון שנמצאת עם תבלינים הרי היא כאילו
נמאת עם מלח ועוד תבלינים, ע"ש.

קעה. להשאיר כלי שבור בבית

לכבוד הרה"ג מאיר יחזקאל שליט"א אודות מה
ששאל בזה"ל: האם יש בעיה להשאיר
כלי שבור או מראה שבורה בבית? זכורני
שמבואר בחז"ל שהסט"א שולט על דבר שהוא
שבור. ע"כ.

בכה"ח או"ח סימן ב' ס"ק ג' כתב לחדש
מדנפשיה שאין לאכול בכלים שברים
שהרי הוא קשה לשכחה. [וז"ל "האוכל בכלים
שבורים יהיה לו שכחה והטעם משום שהם
רומזים אל בחינת הקלי' והשכח היא מהם כמו
שנכתב לקמן אות ו' עכ"ל, עי"ש בסק"ז, ומ"מ
אכתי יש פוסקים כגון הגרשז"א כמדומה ועוד
שלא חששו לדברי הכה"ח דאין לנו דברים
שקשים לשכחה, אלא מה שחדשו חז"ל]

אך לגבי להשהותו בבית אין לזה שום מקור,
ורק אולי לסימן טוב. ע"פ הזקינו, וכבר
נח' הפוסקים האם יש לחוש לכל מיני מילי
שהזקינו אומרות, שנח' הפוסקים אם צריך
לחוש להן. שבשו"ת באר משה ח"ח סימן לו כתב
שצריך לחוש להן ע"ש, והוא ע"פ שו"ת הרשב"א
ועוד, אך למעשה אין צריך לחוש וכנתבאר
בגליון פסקים והלכות מס' 2, ושור"ר להגר"י יוסף
שליט"א בילקוט טהרה עמ' תתקז בהערה
שהאריך בזה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

בזה, וכן הו"ד הגר"ע יוסף זצוק"ל בשיעורי הראשון לציון ח"א שיעור טז שלא נהגו להחמיר בכך, וכן נראה שם מלשונו שכתב בהליכות עולם ויש להזהר, ולא כתב כן בלשון איסור, [וכן כתב נכדו הרה"ג עובדיה יוסף טולדנו שליט"א במח"ס שו"ת משיב משפט], וכן הו"ד הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל בקובץ בנתיבות ההלכה חלק מו עמ' תקעח שלא שמענו מבני אשכנז שנוהגים בזה, וכן הבאתי דעת הגר"ע פריד שליט"א בקובץ פסקים והוראות שלהלכה אין חוששים להזהר ממים מגולים בשעת התקופה ע"ש. וראה בספר חזון למועד סימן ז' מה שהאריך בזה מהחת"ס, ומשו"ת מילי דאבוה ח"ה או"ח סי' כב וסיים שם שהני להם לישראל וישראל אינם תלת מזלות המשרתים בעת התקופה אלא תחת השגחת הקב"ה בכלל ובפרט וכבר הבטיח השי"ת שלא יתן לבוא שום משחית בבתי ישראל עי"ש.

ג). ועוד נראה כיון שאין זמן התקופה ידוע, ומשו"ה לא נהגו להזהר, בשו"ת כוח שור סי' י"ב כתב שלא נוהגים את התקופה כיון שלא ברור מהו זמן התקופה ע"ש, וכן האריך בזה בהליכות עולם ח"ז עמ' קפה בהערה שם, וכן הו"ד הגר"ק בספר אלא ד' אמות פרק סז אות יח שמה שאין נזהרים שלא לשנות מים בשעת התקופה, כי אין אנו יודעים הזמן המדויק של זה ע"ש, וכן כתב בחלקת בנימין שם ס"ק נה. וכן כתב בשם הגר"ק בספר שערי תורת הבית ח"ב עמ' רכח ע"ש.

ד). בספר מטעמים החדש אות תקופה כתב שעכשיו אין נוהגים בזה ואין חוששין בכך ובלא זה אין גג בלא ברזל, החופף על המים שבבית עי"ש, וכן כתב בדעת סי' תכ"ח שבזמננו שיש בגגות הבתים או בחלונות ובדלתות קבועים ברזלים די בזה להגן נגד התקופה]. וכן הו"ד בדרכי תשובה יו"ד סי' קטז ס"ק צב בשם המהרש"ם בשם המהרש"ק שאם מונח בתיבה שהדלתות שלה תלויים בצירי ברזל או שסגור במפתח או במנעול של ברזל או גם בית שהדלתות והחלונות קבועים בברזל או שהגג של ברזל או אפילו שהרעפים של עץ תקועים ביתדות של ברזל יש ג"כ להקל ולפייז בימינו

יהודה סקי"א, וכ"כ במחזיק ברכה או"ח סי' תנה סק"א, ובערוך השולחן שם סי"ב שכן כתבו הקדמונים, ואין לשנות, וכן כתב בבא"ח ש"ש פרשת פינחס ה"י שצריך להזהר בזה, וכן כתב בכה"ח סי' קטז סקנ"ג, וכן כתב בהליכות עולם ח"ז עמ' קפז, וז"ל: יש להזהר שלא לשנות מים בעת התקופה מחשש סכנה, דהיינו חצי שעה קודם התקופה, וחצי שעה לאחריה, וכן המנהג בארץ ישראל, ובשאר מקומות. והיה המנהג בירושלים שמכריזים בבתי הכנסת בשבת שלפני התקופה ולהודיע שהתקופה נופלת ביום פלוני שעה פלונית. וראוי להדפיס בלוחות השנה להודיע על כך. עכ"ל, וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ו ריש סי' קי"ב, שכן המנהג פשוט. וכן מבואר מדברי המשנ"ב בס' תר"ו שהו"ד להלן ומדברי הקיצור שו"ע ועוד אחרונים שנהגו את המנהג שלא לשנות מים בתקופה. וכן הו"ד האיש מצליח זצ"ל שמי יודע כמה מחלות שונות ומשונות באו בדור האחרון מחמת שלא נזהרו באיסור זה.

ואולם דעת הרבה פוסקים שאין צריך להקפיד בזה, וכמו שפשט מנהג העולם, ומצינו כמה טעמים למנהג זה.

א). בט"ז שם סק"ד כתב בשם האבן עזרא שהוא ניוחד בעלמא, והו"ד בבאר היטב שם סק"ו וכן כתב במור וקציעה או"ח סי' תנה ושכן ס"ל לאביו החכם צבי וכתב שם שאביו ז"ל אמר לו כלל גדול כי כל דבר שאין לו יסוד בתלמוד אין לחוש. ע"ש, וכן כתב בסידור היעב"ץ כסא שן מדרגה ב' בסופה וז"ל: הנה הכל הבל בדוי, מימינו לא נזהרו בזה, וכך למדתי מבית אבא שהיה משחק בענין הזה נפילת התקופה שהוא בדוי זקנות. עכ"ל.

ב). אין המנהג, וכמו שנראה מדברי הרמ"א בס' תנ"ה ס"א לגבי אפיית המצות, [וצ"ע ממש"כ בסי' קט"ז] וכן כתב בזבחי צדק שם סק"ו שבמדנתינו לא שמענו שחוששים לזה ושומר פתאים ה', [וכן מבואר מדברי הבא"ח הנ"ל שלא נהגו כן], וכן כתב בספר הבית בכשרותו עמ' קח בשם החזו"א שלא הקפידו

אפשר להקל, אלא שסיים שם במהרש"ם שלא אדע אם השמועה אמת וגם קשה לסמוך ע"ז בדבר שיש בו חשש סכנה יעו"ש, וראה מה שהאריך בזה בספר שמירת הגוף והנפש פרק מז מה שנהגו להקל בזה. וכן הו"ד הגריש"א בשו"ת ישא יוסף או"ח ח"ב סי' קד שאחר שהמהרש"ם מעיד שנהגו לשים סכין או כף ברזל ע"כ הכלי א"כ מה יש להפסיד אם לשים כן, ולקיים את הדין הנ"ל, וששומר מצוה לא ידע דבר רע.

ומ"מ מצינו כמה אופנים שאף למקפידים שלא לשנות מים בשעת התקופה, בהם אין איסור.

א' מים שהיו במגע עם ברזל

אם המים נמצאים במגע עם ברזל, ובזמנינו מים שנמצאים בתוך קומקום שיש בו גוף חימום ממתכת אפשר לשנותם. וכן אם המים נמצאים בתוך המקרר שהמקרר הוא מחופה בברזל ואלומניום, מותר לשנותם. וכ"ש בזמנינו שהמים היו בצינורות המים שהם מברזל יש מקום להקל בזמנינו שהשותים מים מהברז וכ"ש השותים מים מהקולר וכדו' שהמים היו בתוך ברזל שא"צ להקפיד בזה. **מקור הדברים**, ממה שכתב ברמ"א או"ח סי' תנ"ה סעי' א', וז"ל: ואין לשפוך מים שלנו מכח מת או תקופה הנופלת; ומכל מקום טוב לכתחלה להשים בהם ברזל. עכ"ל, ומקור הדברים כתב שם בש"ך סק"ו וז"ל: וכתב במנהגים ובמהרי"ל הלכות מי לישות המצות דאם יש ברזל במים כל זמן התקופות דאז אין רשות למזיק וכן נוהגים העולם להניח ברזל על כל המשקים ומאכלים. עכ"ל, וכן כתב בברכי יוסף שיורי ברכה סק"ב וז"ל: ובמחזיק ברכה שם (אות א) הבאתי דמהר"ר איסרלן בעל תה"ד בביאוריו פרשת וארא דחה זה. ע"ש. ואחרי כן בא לידי חיבור רבינו אפרים כ"י על התורה, ובסוף כל פרשה חידושי רבינו מהר"ר אלעזר בעל הרקח זכר כלם לברכה, ושם רבינו אלעזר כתב בפה מלא דמשימין ברזל במים בשעת תקופה, לפי שאין מצוי בכלי מתכות. ואלו הרב תה"ד הוה ידע דרבינו מהר"א בעל הרקח כתב זה, אפשר דהוה שב מידיעתו. עכ"ל, ומ"מ כדברי הרמ"א כן כתב בבית אדם או"ה סימן סג, וכן כתב בתפארת ישראל שבילי דרקייע חשבון התקופות אות ל' וז"ל: מנהג ישראל תורה

להזהר להניח ברזל על המשקות ומאכלים רטובים שאינן כבושים, מלוחים או מבושלים (כ"ד קט"ז). עכ"ל, וכן כתב בקיצור שו"ע (סי' ל"ג סעי' ח') וז"ל: נוהגין שבשעת התקופה מניחין קצת ברזל על כל המשקים ומאכלים, ועל המבושלים או כבושים או מלוחים אין צריכין. עכ"ל, וכן נראה בערוך השולחן שם סי"ב, וכן כתב בבן איש חי שם וז"ל: ובענין התקופה צריך ליזהר אך פה עירנו בגדאד וסביבותיה אין נזהרים בזה כלל ודרכנו לדרוש להם ולהזהירם תמיד שיניחו מסמר ברזל בתוך החבית של מים ובתוך הכדים תמיד כל השנה כולה דיש לסמוך על זה ושומר פתאים ה'. עכ"ל, וכן כתב בכה"ח יו"ד סי' קט"ז ס"ק נג, ובאו"ח סי' תנ"ה ס"ק לח, וכן כתב בהליכות עולם שם. ומ"מ בזמנינו שהמים נמצאים בתוך צינורות ברזל תו ליכא סכנה, וכן הובא בקובץ בנתיבות ההלכה חלק מו עמ' תקעו בשם בעל המשנה הלכות זצ"ל שמים שהיו בתוך צינורות ברזל אי"צ להחמיר בזה.

ב' מים שהיו סגורים

אם המים היו סגורים בכלי כגון בתוך בקבוק, אף אם הבקבוק כבר נפתח. כיון שעתה הוא סגור. **מקור הדברים**, בכה"ח או"ח סי' תנ"ה ס"ק לט, וראה בפמ"ג שם א"א סק"ח, ובדרכ"ת יו"ד ס"ק פו וז"ל: עי' באו"ח סי' תנ"ה במ"א ס"ק ט' ובפרמ"ג שם בא"א ס"ק ח' ובמ"ז ס"ק ד' שהביאו דברי הד"מ דאם הכלי חתום במפה אין סכנה דאין רשות להזיק כדאשכחן כל מידי דצייר וחתום וכו' עיין שם ועי' בס' מנחת פתים כאן שהביא דברי הד"מ ותמה מדברי הש"ס נדה ורש"י ברכות דהא דאמרינן כל מידי דצייר וחתום לית להו רשותא היינו בחותם ברזל וסיים די"ל דגם כוונת הד"מ הנזכר כן הוא שהוא חתום במפה בחותם ברזל עיין שם. עכ"ל.

ג' מים שהורתחו לפני

מים שהורתחו לפני התקופה אין בהם את הסכנה. **מקור הדברים**, בש"ך (יו"ד סי' קט"ז שם) כתב שעל מאכלים ומשקים מבושלים או כבושים ומלוחים יש שלא הקפידו משום תקופה, וכתב הש"ך שאולי למדו זאת מדברי

מקווה

יוסף

כו וז"ל: ואם אמרו לו שהתקופה נופלת ויש אז חשש סכנה לשתות המים ימתין מעט עד שתעבור התקופה ואח"כ ישתה ואפילו למ"ד שיש חשש סכנה אף בכה"ג כיון שהיו אז המים תלושים מן הקרקע אפ"ה ש"ד כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, עכ"ל. ובהליכות עולם ח"ז עמ' קפד האריך בכ"ז מתי זמן האיסור והביא שם בעמ' קפה מש"כ בהגהות א"י ה"ס סו"ס פ' שכל האיסור אלא בשעת התקופה ע"ש. **תבנא לדינא:** לאחר התקופה ניתן להקל לשתות את המים.

ולגבי הזמן שצריך להזהר קודם התקופה, בספר מנהגי מהרי"ל בליקוטים סימן נו כתב שמהרי"ל היה נזהר בתקופה שלש שעות בין מלפניה ובין מלאחרה, ואולם בכנה"ג סי' קטז אות לו כתב שלא ראיתי עכשיו שנוהגים כן אלא רק כחצי שעה קודם התקופה ואחריה, ובשו"ת ויאר יצחק סוף חלק או"ח אות א' כתב שבסה"כ הוא חצי שעה דהיינו רבע שעה לפני ורבע שעה אחרי, ואמנם בספר בירת כהונה חאו"ח מערכת ת' אות כה כתב שכל תקופה הוא שלש שעות, ולמעשה המנהג רק כחצי שעה כמדומה.

קעז. האם בכלל צוואת ריה"ח שלא לעשות מרחץ בבית הוא בכלל עשיית מקווה

בס"ד, יום א' כ"ג מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ירמיה ברבי שליט"א.

אודות האם בכלל צוואת ריה"ח שלא לעשות מרחץ בבית, הוא בכלל עשיית מקווה בבית.

בצוואת רבי יהודה החסיד סימן יח לעשות בביתו בית מרחץ. ומ"מ כתב בשו"ת חת"ס או"ח סימן יח שהחסיד המפורסם רבי זלמן עשה מקווה בביתו ע"ש, וכן כתב ביד אפרים על צוואת ריה"ח שרק מרחץ לתענוג ציוה רבי יהודה החסיד שלא לעשות אבל מקוה לטבוללא ציוה ע"ש. וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סימן צד וכתב שכל

הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ט) שכתב שמי כבשים ומי שלקות אין בהם משום גילוי ארס הנחש [והוא מהירושלמי פ"ח דתרומות] וסברו שכן אין בהם משום ארס התקופות. ובסוף דבריו סיים הש"ך וטוב להחמיר בזה להניח ברזל עליו.

ד' מים שעורבו לפני

משקאות כגון מים שעירבם עם פטל לפני התקופה אינם בכלל האיסור. **מקור הדברים:** ואף שבש"ך שם סק"ו כתב שהאיסור הוא גם בשאר משקים, מ"מ בכנסת הגדולה הגב"י סק"ו כתב שהאיסור הוא רק במים, וכן כתב בשם אריה יו"ד סי' כ"ח ד"ה והנה בכל, וראה עוד בדרכ"ת יו"ד שם ס"ק פ"ח ובכה"ח שם ס"ק נ"ג, ובהליכות עולם שם עמ' קפו שאין צריך להחמיר להניח ברזל במרק מבושל או במיני מלוחים כבושים וכדו'.

שתיית מים לאחר התקופה

ולגבי שתיית המים לאחר התקופה, כתב בב"י (או"ח סי' תנ"ה א) וז"ל: יש לתמוה כי נפלה תקופה בלילה שלפניו מאי הוי כיון שבשעה שלשין בהם אינה שעת התקופה ועוד שאפילו היתה שעת התקופה בשעה שלשין לא היה להם לחוש דלא חיישינן אלא כשאדם שותה מהם בשעת התקופה ואפשר דסבירא ליה שכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה כל ששותה מהם או לש בהם ואוכל אפילו אחר כמה ימים הם מזיקים". ולדינא מבואר רמ"א (או"ח סי' תנ"ה סעי' א') "ואין לשפוך מים שלנו מכח מת או תקופה הנופלת". ומבואר שהאיסור הוא על המים שהיו שאובים בשעת התקופה, ואילו ברמ"א ביו"ד שם נראה שהאיסור הוא על שתיית המים בשעת התקופה, אבל אח"כ אין איסור על המים. ומ"מ כתב במג"א או"ח שם סק"ח שלמעשה כל האיסור הוא דוקא בשעת התקופה, וכן כתב במחזיק ברכה שם סק"א וז"ל: אנן בדידן בארץ הצבי וכל גלילות טורקיא"ה וערי איטאליא נזהרים שלא לשתות מים בשעת התקופה דוקא אמנם אחר זמנה שותים מאותם מים שהיו בתלוש בשעת התקופה ואין פוצה, עכ"ל, וכן נראה לדינא במשנ"ב סי' ר"ו סוף ס"ק

מקווה

יוסף

אבל כשאני בתוך ביתו ממש אין בו איסור. ובהא מיושב נמי מאמבטאות אפילו נימא דדין מרחץ להם מ"מ לאו בביתו ממש הם. (ב). עוד נראה לומר דהעושה בביתו דוקא אבל העושה במרתפו מותר שגם מרתף לא מקרי ביתו רק מרתף וא"כ העושים במרתפים היה מותר מהאי טעמא וידוע דבצוואת ר"י החסיד אין להוסיף ולהחמיר אלא כל שאפשר לומר שלא היתה הכונה לזה ויש בו שינוי קצת מותר והני תרי טעמי ודאי מסתברי, דמרתף לאו בית מקרי וק"ל. (ג). ועוד בו שלישיה והוא העיקר שהרי ר"י החסיד התנה בפירוש שאם עושה לרחוץ רבים בו מותר בכל אופן אפילו לעשות מרחץ ודאי וז"ל לא יעשה אדם מרחץ וכו' אא"כ עושה לרחוץ רבים בו ע"כ. פי' דאז מותר לעשות מרחץ אפילו בתוך ביתו וא"כ פשוט דכל הני מקואות שעושים הרבנים הרי עושים דוקא בשביל רבים שירחצו בהם ואדרבה העיקר עשיית המקוה כדי להרגיל רבים לבתי תפלתם שיבאו להתפלל וכיון דנעשה בשביל רבים אין בזה שום איסור ופקפוק עד שאני תמה על השואל מה עלתה בדעתו שפנה אל כת"ר לשאול על הני רבנן וצע"ג. עכ"ל, ומכל דבריו שם נראה דאף דעושה בביתו אף שאין אנשים שבאים לטבול שם, אין איסור.

ואף שיש שהחמירו בזה, קימ"ל שבכל ספק בצוואת ריה"ח לקולא, כיון שיש אומרים שאין ציוה כן אלא לזרעו, וכמו שכתב בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חלק אבן העזר סי' עט, ובשו"ת צמח צדק חלק אבן העזר סי' קמג כתב בשם שו"ת שב יעקב סי' כג שצוואת רבי יהודה החסיד רק לזרעו ע"ש, וכן כתב בשו"ת תורת חסד חלק אבן העזר סימן לט ע"ש, ונתבאר בשערי יוסף הל' ר"ח.

ואמנם בשו"ת אהל ישכר או"ח סימן מב כתב שאין חילוק בין מקוה למרחץ, ובשו"ת בית ישראל ח"א סימן ט', וכן נראה במעשה אליהו סימן רצב לרבי אליהו מני שגם מקוה בכלל איסור צוואת ריה"ח, וכן ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א שמעתי לאסור בזה, וצריך שיתן

האיסור לעשות מרחץ אבל מקוה בביתו רי כיון שאינו בכלל מקוה ע"ש, כיון שלא הבו להוסיף עמש"כ בצוואת רבי יהודה החסיד. [וכעין זה מבואר בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן ב' ע"ש].

וכן בקובץ מבית לוי חיו"ד עמ' קנט כתב בשם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל בעל השבט הלוי, שמקוה אינו בכלל האיסור של מרחץ, ושכן היה מקוה בתוך ביתו של מרן החזו"א ע"ש, ועוד נראה להוכיח בזה ממש"כ הפוסקים בהלכות יו"ט שמקוה אינו בכלל גזירת הבלנים, והיינו דאינו בכלל שם מרחץ, וה"ה לצוואת ריה"ח.

וכן כתב בשו"ת משנה הלכות חלק ה' סימן קמה בסוף הסימן להתיר מחמת כמה טעמים, ואלו תו"ד, א). לפמ"ש בדעתי לומר דבר חדש דלא נאמרה צוואת ר"י החסיד לאסור לעשות מרחץ בבית אלא בעושה מרחץ בתוך חדרו שהוא דר בו ממש וכמעשה שהביא הח"ס ז"ל שהמקוה היה ממש בביתו שהוא דר בו ובזה אלו היה מרחץ אוסר ר"י החסיד וזה היפך מסברת הבנין ציון שהבאתי לעיל, והטעם יש לומר בזה שכיון שעושה שם מרחץ בחדרו הרי הוא נמנע מלומר דבר שבקדושה בבית שהרי ביתו נעשה מרחץ וכמו שרצה כת"ר לומר טעם כעין זה בדרך נגלה (וקצ"ע שדייק שם כת"ר מעירובין י"ח) שאמרו כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה שוב אינו חרב ומכלל הן אתה שומע לאו ולכן אמר הלשון יחרב וכו' ופלא שלא זכר מגמ' סנהדרין צ"ב ע"א ואמר ר"א כל בית שאין ד"ת נשמעין בו בלילה אש אכלתו שנאמר וכו' הרי מפורש ולא היה צריך לדיוק אלא דהתם מפורש בשרפה ולא בחרבה ועיין גהש"ס שהרגיש בזה) אבל העושה מרחץ במרתפו או שמקצה חדר אחד מחדרי ביתו למרחץ ותשמישיו לא אמר ר"י החסיד מעולם לאסור וכ"ש בדין שעושה האמבטי בבית הכסא א"כ הוה עושה מרחץ בבית הכסא שלו ולא בביתו, ויש לדייק כן מלשון הס"ח שכתב וז"ל לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו וכו' ותיבת בתוך לכאורה מיותרת שהיל"ל לא יעשה אדם מרחץ בביתו ומדהוסיף בתוך ביתו בא לדייק דדוקא כשהוא בתוך ביתו שהוא חדרו ממש בתוכו שהוא דר בו לא יעשה

שערי נישואין לחתן כשם חמיו או כלה כשם חמותה יוסף

וכן כתב בחכמת אדם (כלל קכג סי"ג) [וראה להלן דס"ל דהיינו דוקא במשולשים], וכ"כ בבא"ח (שנה ראשונה פרשת שופטים הלכה כח) וז"ל: הרה"ג מהר"ד פארדו ז"ל בספר מזמור לדוד סי' קע"ט הביא בשם מר"ן האר"י ז"ל דאין טוב לאדם לישא אשה ששמה כשם אמו ע"ש, ודבר זה לא מצינו בכתבי רבינו האר"י ז"ל המצויים אתנו, אך נאמן הרב ז"ל בעדות זו שמצא כן, וידוע כי דבר זה נכתב ג"כ בספר חסידים עם שאר דברים, ושם נזכר גם היכא דהחתן וחמיו שוים בשם אחד, מיהו לשון רבינו ז"ל דנקיט לא טוב וכו' נראה אזהרה זו קלושה, וי"ל טעמם מפני הכבוד דוקא, ועכ"פ כיון דנכתבה אזהרה זו בשם רבינו האר"י נכון להזהר, אך אם שינה השם לית לן בה, ובאזהרות ספר חסידים לא כתבתי פה כלום ואי"ה נכתוב במ"א בעזה"י. עכ"ל. וכ"כ בכה"ח (יו"ד סי' קט"ז ס"ק קכה) ע"ש.

ביאור דברי הספר חסידים אולי יש תקוה

ובביאור דברי ספר חסידים, אולי יש תקוה, יש לפרש דהיינו יש תקווה לנישואים, כיון שעצם הנישואין בכה"ג הם סכנה, וכמ"ש בשו"ת יוסף אומץ (סימן לז אות ג') שאף שרבים לא חשו "אני ראיתי מעשים שלא הצליחו בזיווגם ואתיא מכלל לאחת היתה שאמר אביה שאינו חש לזה, ואל היו ימים מועטים שמת החתן בקצרות שנים והכלה אזלא ומדלדלא ושוב נשאת ונתגרשה ומתה בחוסר כל וזרע אין לה רח"ל עכ"ח, וכן כתב בזכור לאברהם (ח"ג אות קצ) ובשמירת הנפש (אות פו), והו"ד בכה"ח שם. ולכן עכ"פ בשינוי שם, כוונת ריה"ח שיש תקווה לנישואין.

מקומות בחז"ל ששם החתן וחמיו שוים

ואמנם מצינו בגמ' בכמה מקומות ששם החתן היה דומה לשם אביו, כמבואר בגמ' בסוטה (דף י' ע"ב) "אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי" ובגמ' במנחות (דף כט ע"ב) "רמי בר תמרי דהוא חמוה דרמי בר דיקולי". וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' כח כתב שאין בזה ראייה כיון שלחתן קראו רב שמואל ולחמיו קראו שמואל ובשו"ת שאילת שלום

לרחוץ שם לחבריו וידידיו ויפרסם כן בפני חמשה אנשים, ויל"ע בדבריו, מכל האמור לעיל.

ושו"ר להגר"י משדי שליט"א בשו"ת מדרש הוראה חדרי תורה סימן מז שכתב שאין לחוש בזה לצוואת ריה"ח, כיון שבפשטות כל הטעם שכתב רבי יהודה החסיד שלא לעשות מרחץ בביתו הוא משום זוהמא והבלא שגורם שיהיו מזיקין כמו בבית הכסא, ולפי"ז באמבטיא כיום בכל בית אין קפידא, וה"ה במקווה אין קפידא, וכתב שם שאי"ז מוכרח דלפי"ז למה במקוה דרבים אין מזיקים, וכתב שם שאפשר שקיל טפי ע"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קעה. נישואין לחתן כשם חמיו או כלה כשם חמותה

בס"ד

יום ג' כ"ח טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרב ישראל מאיר יחזקאל שליט"א.

במה ששאל בזה"ל: אם יש בעיה שישא חתן ששמו כשם חמיו אבל לחתן יש עוד שם נוסף חוץ מזה, רבי יהודה החסיד כתב על זה "אולי יש תקוה" אבל השאלה האם יש לחוש ג"כ בזה. ע"כ לשון השאלה.

מעיון בדברי הפוסקים, נראה שבנ"ד יש כמה צדדים להקל.

מקור צוואת ריה"ח

בצוואת רבי יהודה החסיד (אות כג) כתב בזה"ל: לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו, ואם נשאה ישנה שם האחד אולי יש תקוה. עכ"ל. והובא בפת"ש (יו"ד סי' קט"ז סק"ו, ואבן העזר סימן ב' סק"ז),

תנינא סי' רמ"ג, ועוד טעם כתב בחינא וחיסדא (כתובות ח"ב רכה) ופסקי דינים (צמח צדק יו"ד סי' קטז) שהאמוראים דנפיש זכותיהו היו מובטחים של איזיק להם מהש שמם כשם חמיהם משא"כ בזמנינו שיש לחוש לסכנה.

ואמנם למעשה מצינו שמקילים בשם החתן וחמיו וראה מדברי הגמ' הנ"ל, וכן כתב בסדר הדורות (סדר תנאים ואמוראים אות ש' בשם שמואל סבא) ובעיון יעקב עמ"ס סוטה שם, שמבואר מדברי הגמ' שאין מקפידים על שמות חתן וחמיו אם הם שווים, וכן נראה מדברי הקיצור שו"ע סי' קמ"ה ס"ח שהביא לצוואה שלא לשאת אשה ששמה כשם אמו לא הזכיר שלא יהיה שם החתן כשם חמיו, וכן כתב לדינא בשו"ת אוהל יהושע (ח"ב סי' קיז) ובשו"ת בית דוד (סי' קי) ובשו"ת תורת חסד (אה"ע סי' לט) ובשו"ת ישועות מלכו (חיו"ד סי' טו). ולכן עכ"פ אף למחמירים בזה במקום הצורך יש להקל. וכן הו"ד הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר משנת הגר"ש (נישואין פ"א אות טו) שעיקר ההקפדה היא בכלה וחמותה ואף שמנהג העולם להקפיד גם במשות חתן וחמיו שאינם שווים יש להק שלם בכלה וחמותה שיש להקפיד יותר, ואין להקל אלא בהוספת שם.

טעם תקנת צוואת ריה"ח בהנ"ל

מצינו בפוסקים כמה טעמים לצוואת ריה"ח הנ"ל. ונפק"מ שיש להקל לפי הטעמים, וכמו שיתבאר להלן.

(א). משום עין רעה, כן כתב בחינא וחיסדא (כתובות ח"ב דף רכו) והחיד"א בברית עולם על ספר חסידים (סי' תע"ז) שו"ת השיב משה (סי' ס"ט) שט"ת אבני צדק (אבן העזר סימן ד') שו"ת פרי השדה (ח"א סימן סט) רוח חיים (אה"ע סי' סב סק"ז) בשם רבי אברהם פלאג'י, וביפה ללב (ח"ד אבן העזר סי' סב סק"א).

(ב). יש שכתבו כיון שאסור לקרוא בשם האב והאם בפניהם, ולכן הנושא אשה ששמה כשם כמו וכן אשה שנשאת לבעל ששמו כשם

אביה הרי תקרא לבעלה בשמו והוא יקרא לאשתו בשם אמו, וכן כתב היעב"ץ במגדל עוז (נחל תשיעי סימן יד אות ה) ובשו"ת דבר אליהו (סי' לז ד"ה וכיוצא) ובשו"ת משנת אליעזר (מהדו"ת סי' כט) ובבא"ח (ש"א שופטים סכ"ח) ובשו"ת צפנת פענח (סי' קכח) ובהגהות יד שאול (יו"ד סי' רמ). ולטעם זה כתב בשדי חמד (ח"ז מערכת חתן וכלה אות ה) שלמנהג בני ספרד שאין האיש והאשה קרואים זה לזה בשמותיהם [וכמו שהביא בכנה"ג אבן העזר סימן א' בשם דרשות מוהר"י בליקוטים]. אין קפידא.

(ג). כיון שלא יוכלו לקיים מצות כיבוד אם לאחר פטירת האם הבעל לא יהיה אפשרות לקרוא לבתו בשם אמו וכן לאחר פטירת אבי האשה לא תוכל לקרוא לבנה כשם אביה, וכן כתב בשו"ת מוהרי"ל (סי' לז) ובשו"ת משנת אליעזר (סימן יז). וע"ע במש"כ בזה בשו"ת מילי דאבות (ח"ג אה"ע סימן י') ולפי"ז לבני ספרד שקוראים השמות בחיים אין בזה קפידא.

(ד). כיון שיש חשש שמא יקרא לאשתו ותבוא חמתו ושמא אשתו תקרא לבעלה ויבוא חמיה, ויבואו לידי איסור, וכן כתב בשו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"ב סימן עב) וכ"כ בשו"ת צבי לצדיק (סי' יא) ובשו"ת שם משמעון (אהע"ז ס"ו) וכע"ז כתב בשו"ת זקן אהרן (ח"ב סימן ס').

ומ"מ מצינו יש שכתבו שהטעם הוא ע"פ הסוד ואין לתת טעם לצוואת ריה"ח כיון שאנו יודעים סודן של דברים, ולכן אין להקל בזה משום ספק סכנה, וכן כתב בשו"ת קנאת סופרים (השמטות לשירי טהרה סי' כו) וכן כתב ברוח חיים (אה"ע סי' סב סק"ז) ובשו"ת דברי חיים (ח"א אה"ע סימן ח') ובשו"ת בנין ציון (ח"א סי' קכד) ובאות חיים ושלום (סי' רס"ה סי"א סק"ג) ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' יג) ובשבעים תמרים סי' כח.

ואמנם בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סימן קלג) שיש דברים מהצוואות שלא ידוע

וכן כתב ביפה ללב (ח"ו דף נב ע"ב) שיש להחמיר אף באין משלושים ע"ש.

ומ"מ רבים מחמירים רק במשולשים, ומקילים בשני שמות, וכן נראה לדינא בשו"ת חת"ס (אבן העזר ח"א סו"ס קטז) שאין להקפיד אלא במשולשים, וכן כתב בשם החת"ס בספר כרם שלמה (אהע"ז סימן ב' סק"ו), ואף שדברי הספר חסידים סותרים למש"כ בצוואת ריה"ח, מ"מ כתב בשד"ח (ח"ז מערכת חתן וכלה אות ו' ד"ה ושם) שמ"מ העיקר לדינא כמ"ש בספר חסידים כיון שהספר חסידים נכתב ע"י עצמו, ע"ש, ועוד כתב באגרות סופרים (מכתב כה) בשם החת"ס שהצוואה נאמרה רק לזרעו ואילו הספר חסידים נאמר לכל העולם ע"ש, וכן הביא בשו"ת זקן אהרן (ח"ב סימן ס'). ואכמ"ל. ולכן למעשה אפשר להקל בזה.

י"א שאין להקפיד בשם החתן והשווער
בספר משנת חסידים (מסכת חתונה ומילה פ"א אות ה) הובא הקפידא רק ששמות הכלה והחמות, וכן מבואר בבא"ח שם בשם ספר מזמור לדוד סי' קט"ז בשם האריז"ל להזהיר שלא יהיה שם הכלה כשם חמותה ע"ש. ואולם למעשה כתבו האחרונים להחמיר וכמ"ש בשו"ת יוסף אומץ (סימן לז אות ג') והו"ד הגר"ח פלאגי ספר ברכת מועדיך לחיים (ריש דרוש לשבת כלה) וכ"כ ברוח חיים (אבן העזר סי' סב אות יג) ובזבחי צדק (יו"ד סי' קט"ז ס"ק פא) וביפה ללב (ח"ו דף מח ע"א). ובשו"ת אבני צדק (אבן העזר סימן ד') שמנהג העולם להחמיר.

שני שמות שווים שאין קוראים באותו שם
אם יש שני שני שמות ואין קוראים לו באותו שם אינו נחשב שהשמות שווים, וכמ"ש בשו"ת שם אריה (אבן העזר סי' סה) ובשו"ת והשיב משה (סימן סט).

קוראים לו בשני השמות ביחד
או שקוראים לו בשני השמות ביחד אינו נחשב שהשמות שווים. ואפשר להקל בזה, כמ"ש בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאה סי' רסג) וההפלאה בספר נזיר השם (דף כח ע"א) ובפסק

בהם הטעם, היכן שאפשר לפרש הטעם יש לדון על פיו ולא להחמיר. ע"ש.

י"א שכל הקפידא הוא רק במשולשים
ועוד י"ל שיש אומרים שכל קפידת צוואת רבי יהודה החסיד הוא רק שהשמות משולשים, כגון אדם ששמו שמעון ולוקח לבתו חתן ששמו שמעון, וחתן זה לוקח גם חתן ששמו שמעון, וכן ה"ה לגבי שמות הנשים, שאדם ששם אשתו שרה ובנו נושא אשה שקוראים לה שרה, ולאחריו בן הבן נושא אשה בשם שרה, שיש בזה סכנה.

וכמו שכתב גם בספר חסידים (סימן תעז) וז"ל: וכן אדם שלקח אשה ששמה רבקה או שם אחר ובנו לקח אשה ששמה רבקה ובן בנו לקח אשה ששמה רבקה לא יצליחו תמצא היא לא תצלח שהיא משולשת או הוא משולש שהאשה והבת ובת הבת לקחו ג' שמות נמצא הוא לא יצליח והרבה כיוצא באלה אף על פי שלא לנחש יש לחוש ולא נאמר על זה תמים תהיה (דברים י"ח י"ג), יש עוד זווגים שלא יצליחו. עכ"ל. ועפ"י כתב בחכמת אדם שם וז"ל: ודע דמה שכתב בצוואת ר' יהודה חסיד סימן כ"ו שלא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו הוא דוקא כשהם משולשים כגון אדם ששמו ראובן וחתנו שמו ראובן ואם יקח עוד חתן זה חתן ששמו ראובן אזי לא יצליח כיון שהוא משולש וכן אשה ששמה רבקה וכו' וכן כתב להדיא בספר חסידים סימן תע"ז והעולם טועים בזה עכ"ל. וכן הו"ד בפת"ש (יו"ד סי' קטז סק"ו). וכ"כ בהגהות יד שאול (יו"ד סי' רמ סק"ד) ובשו"ת שם אריה (ח"ב סי' סב) ובשו"ת אבני צדק (או"ח סי' כח ואה"ע ס"ד) ע"ש. ובשו"ת לבושי מרדכי (מהדורה רביעה סימן צב) ובשו"ת אפרקסתא דעניא (אה"ע סי' רסא) ועוד.

ואולם כבר העירו האחרונים, דאין צריך שיהיה משולשים, וכן כתב בשו"ת דבר משה (מהדו"ק סי' נח) ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קלו ח"ה סי' כח וח"ו סימן קע), וכן בכה"ח שם העיר ע"ד הפוסקים שאין צריך משולשים, וכמו שכתב בשמירה מעליא על שמירת הנפש אות נ' ע"ש.

בתשובה מבעל ההפלאה ע"ש, וכע"ז הו"ד באורחות רבינו (עניני שידוכין אות נו).

האם צוואת ריה"ח ציוה רק לזרעו
עוד יש לסמוך עמש"כ האחרונים שריה"ח ציוה רק לזרעו, וכמ"ש בפת"ש אבן העזר (סי' קט"ז סק"ו) בשם הנודע ביהודה (חלק אבן העזר סימן ס"ט), וכן הביא בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סימן כח), ובשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חתן וכלה עמ' רו סק"ה) ע"ש, ואף שיש חולקים ע"ז, מ"מ אפשר לסמוך זה בשעת הדחק, וכ"ש במקום צירוף נוסף.

האם התפשטו בזמנינו צוואת ריה"ח
ויש אומרים שגם לא התפשטו צוואת רבי יהודה החסיד, וכמו שכתב שו"ת מהר"ם מינץ סי' עט, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' ר"ח.

אם לא קפיד לא קפדין בהדיה
ועכ"פ אם לא קפיד בודאי לא קפדין בהדיה, וכמבואר בגמ' בפסחים דף קי ע"ב לגבי זוגות, וה"ה לגבי צוואת רבי יהודה החסיד, וכ"כ בשו"ת חת"ס (אבן העזר סימן קטז) ובשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כז) ובשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' קט) ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סימן רב) ובמילי דחסידותא (על צוואה אות נ'), ובשו"ת אג"מ (אבן העזר ח"א סימן ד') ובספר פאר הדור (ח"ד עמ' צ) בשם החזו"א, ובשו"ת אבני צדק (אבן העזר סימן י').

בני ספרד בצוואת רבי יהודה החסיד
מדברי הפוסקים דלעיל ומבואר שאף בני ספרד צריכים לחוש לצוואת ריה"ח. ומ"מ כתב בשו"ת ישועות מלכו (חיו"ד סימן טו), שבשם החתן וחמיו לא מצאנו להקפיד ואף שבספר חסידים הקפיד מ"מ היינו דוקא לזרעו, ע"ש, והגרע"י בהליכות עולם (ח"ז עמ' רכא) וז"ל: יש מקפידים שלא ישא אדם ששמה כשם אמו, וגם לא ישא אשה ששם אביה כשמו עכ"ל, ומבואר מדבריו דיש רק מקפידים, ומ"מ כתב שם שאם רואה שהיווג מתאים מבחינת מידות טובות ויר"ש יוסיף החתן שם על שמו, ויקבל

דינים שם, ובשו"ת צמח צדק (אה"ע סימן קמג) ובשו"ת תורת חסד מלובלין (אה"ע סימן לט), ובשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' כח), ובשו"ת אמרי אש (חיו"ד סימן ס'), ובשו"ת אבן יקרה (ח"א אהע"ז סימן טו), ובשו"ת מנח"א (ח"ג סימן יג), ובכה"ח (סי' קטז ס"ק קכו), ובספר טעמא דקרא (הנהגת חזו"א שבסוף הספר אות לב), וכן כתב הגר"ח"ק בקונטרס הזכרונות (סימן לט אות יא) "חתן וחותנו ששמותיהן שוין אם יש ב' שמות ואין נקרא בשם זה שהשני נקרא אין לחוש כלל". וכן כתב החזו"א בשו"ת וחידושים (סימן רכ), וכ"כ בשו"ת בית ישראל (אבן העזר סימן קס), ובמכתבים ומאמרים להגראמ"מ שך זצ"ל ח"ה.

ואמנם בספר שמות בארץ (עמ' קכד) הו"ד הגר"ח"ק להחמיר בזה, וכן בשו"ת וישמע משה (ח"ג סימן שלט) הביא השאלה בחתן ששמו יעקב משה ושם השווער יעקב, שהגר"ח"ק החמיר בדבר שאין לעשות את השידוך רק אם יקראו לחתן משה, וסיפר לו שבשעת שהציעו לו השידוך שהרי השם יוסף נמצא גם בשמו וגם בשם חמיו הגריש"א ובשעה שהיעו את השידוך החזו"א השיב שכיון שהחתן מכונה בשם חיים אין חשש, אבל אם היה מכנים אותו יוסף חיים היה אסור, ואילו הגריש"א ועוד סברו שכל אחד מן הצדדים מכונה בשני שמות ביחד אי"ז נחשב כלל אותו השם ע"ש. ואולם למעשה הביא שם דעת הגרש"ק גרוס שליט"א להקל בזה. ע"ש, וע"ע בזה בדעת הגר"ח"ק בקוני' תא שמא גרליץ, (ח"ב עמ' רו).

מהו נחשב שם שנקרא בו
אם רק נכתב בתעודת זהות אינו נחשב לשמו, אבל במי שבירך מזכירים שם זה הרי זה נחשב שנקרא בשם זה, כמבואר בספר יבקשו מפיהו נישואין עמ' רנו בשם הגריש"א, ובקובץ אור השמחה קוני' אור מרדכי סוף פ"א.

שם השני קוראים בכינוי
י"א שאם שני השמות זהים ושונים השם אחד בשינוי אין קפידא, וכמ"ש בשו"ת מנח"י ח"י סימן קכח ד"ה והנה כי בשם ספר נזיר השם

שערי לגור כמה אחים באותו עיר ושכונה יוסף

אודות השאלה אם מותר לכמה אחים לגור באותו שכונה.

בצוותא רבי יהודה החסיד (אות לג) איתא "אחים נשואים [יחד] לא ידורו בעיר אחד, וסימן לדבר כי ישבו אחים אחים יחדיו וגו' (ע' סי' תע"ז)". עכ"ל.

ומ"מ מצאנו כ11 היתרים בצוואת ריה"ח הנ"ל, [מלבד מה שרבים אינם חוששים לצוואת ריה"ח, וכן רבים מבני ספרד לא נהגו בצוואת ריה"ח].

האיסור דוקא באחים פרנסי ציבור (א). יש אומרים שכל האיסור הוא דוקא באחים שהם נשיאים דהיינו פרנסי ציבור, וכמו שכתב בהגהות מקור חסד על צוואת רבי יהודה החסיד (אות מח) שיתכן שהכוונה לאחים נשיאים, וכמו שמצינו בירושלמי (פאה פ"ח ה"ו) "אין מעמידין שני אחים פרנסי", ואמנם הגר"ח סופר שליט"א בספר אמרי יעקב על ספר חסידים עמ' כו כתב לדחות הדברים הנ"ל.

בזמנינו בעיר גדולה אין חשש (ב). יש אומרים שכל האיסור דוקא בכפר או בשכונה אחת במקום נפרד שכיון שגדלים ומדברים יחד שייך עיין הרע, אבל בעיר גדולה שאין שום אחד לשני אין חשש מלגור יחד וכמ"ש בשו"ת וישב משה (ח"ב סימן כט). וכן כתב בשו"ת דברי יציב (ליקוטים השמטות סימן עח) שנשאל אם מותר לדור שני אחים בבנין אחד באר"י והשיב שכיון שבמקום יש הרבה דירות אין להקפיד, ולפי"ז יש היתר אף לגור שני אחים באותו רחוב. וכן כתב בספר נתיבי האירוסין (עמ' 204 הערה 11) בשם הקה"י וכמו שהביא הגר"י זילברשטיין שליט"א, וכן הובא דברי הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ בית אהרן וישראל (קובץ לח עמ' נג).

עיר אחת הכוונה לשכונה (ג). יש אומרים שכל האיסור דוקא בבית אחד אבל בשני בתים אפילו באותה העיר אין קפידא ולכן מקילים בזמנינו שעיר היינו בשכונה

ברכת גדולי הדור לנישואי, ואז אין כל חשש בזיווג זה, ויעו"ש בהערות מה שהאריך בהאי דינא אם צוואת ריה"ח ציוה רק לזרעו או לא, וכ"ש אם אינם יודעים מצוואה זו, ולכן כתב יש מקפידים, כיון שאינו מעיקר הדין.

ושו"ר בספר שלמי שמחה (עמ' מב) הו"ד הגרשז"א שבני עדות המזרח אינם צריכים לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד. וכן לגבי בני תימן כתב בשו"ת עולת יצחק (ח"א סימן קסו) שבני תימן לא נהגו בצוואת ריה"ח.

במקום פרו ורבו ונישואין בגיל מאוחר **ועכ"פ** במקום פרו ורבו ונישואין בגיל מאוחר, אין לדחות הזיווג משום זה, וכמו שכתב בשו"ת יביע אומר (ח"ב חלק אבן העזר סימן ז') בשם הערוגת הבושם ובהליכו"ע שם, וכתב בהליכו"ע שם שכל היכא דאיכא ספק ספיקא אפשר להתיר בעניין צוואת ריה"ח כיון שאין לו עניין בש"ס, ומ"מ כתב שאם מוסיפים שם יהיה בהסכמת שלושה רבנים בעלי הוראה. ע"ש.

תבנא לדינא: בנ"ד שיש לחתן עוד שם נוסף, וכל שקוראים לו כך מידי פעם סגי בכך, ואי"צ להקפיד בזה, וכ"ש לדידן בני ספרד, וכ"ש במקום הנישואין, שאין לבטל השידוך בשביל זה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קעט. לגור כמה אחים באותו עיר ושכונה

בס"ד

ח' שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג נפתלי דיקנוף שליט"א

שערי לגור כמה אחים באותו עיר ושכונה יוסף

סי' (לח) וכ"כ בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ב ח"ב סימן קיח) בג' אחים, היקל כיון שמדברי הספר חסידים סימן תעז נראה דצוואת רבי יהודה החסיד איירי דוקא בד' אחים. ע"ש, וכן כתב בהגהות שבעים תמרים (על צוואת ריה"ח שם) והו"ד בספר שמירת הגוף והנפש (סימן ריא בהערה א'), וכן כתב בספר שמירת הנפש (עמ' מג), וע"ע במש"כ בזה בספר אום אני חומה (ח"ב סי' רל"ג) ובספר נטעי גבריאל (שידוכים ותנאים עמ' רנח).

האיסור רק לאחר מיתת האבא

ט). יש אומרים שכל האיסור דוקא לאחר מיתת האב, וכן כתב בספר יד שאול ונהר שלום עה"ת לכבי שאול הכהן, וזה מה שרמז רבי יהודה החסיד כי שיבו אחים, דהיינו לאחר מיתת האב כי בחיי האב הם טפלים לו ע"ש, וראה מה שיתבאר להלן מדברי רבי חיים פלאגי שאם סמוכים על שולחן אביהם אין חשש,

בת"ח אין איסור

י). בספר יפה ללב (ח"ג קו"א יו"ד סי' קט"ז סק"ד) כתב שאם הוא ת"ח אין איסור ושכעי"ז איתא בתנא דבי אליהו (רבה פי"ג) דבר אחר שני אחים בבית אחד וקורין ושונין זה עם זה ושמחים זה עם זה, ואוכלין ושותין זה עם זה, עליהן הוא אומר הנה מה טוב וגו' ואיירי שבת אחד גם יחד בבית אחד ע"ש. ואמנם הגר"ח ק בספר השו"ע להרב (עמ' שנז) נשאל בזה, והשיב שאין תלמיד חכם בזמן הזה. ואמנם כנ"ל בכמה דוכתי שאף בזמנינו יש דין ת"ח

בשכירות אין סכנה

יא). בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק מג עמ' ש) כתב שלכאורה נראה דהיינו דוקא דירה, אבל בצוואת ריה"ח מכ"י רוטשילד כתב וגם שלא ייכול, אך מ"מ כיון שיש כמה ספיקות אפשר להקל. ע"ש, ודבריו מסתברים כיון שבשכירות אין חשש אין הרע.

לגור באותו בנין בכניסה פרטית

אפשר להקל לגור באותו בנין שלאחיו יש כניסה פרטית או כניסה נפרדת, וכמו

אחת ושכונה הוא ג' בתים כמבואר בגמ' בגיטין (דף ה' ע"א) ובמנהגי בעלזא עמ' פז הובא בשם המהר"א מבעלזא זיע"א שכל הקפידא אלא בבית אחת אבל בעיר אחרת אין קפידא, וכן האריך בזה במכתב בספר טהרת יו"ט (ח"ב עמ' צה) ע"ש.

בארץ ישראל

ד). בארץ ישראל בזכות מצוות ישוב ארץ ישראל, בודאי אין איסור וכמ"ש ביד אפרים (אות לח ע"ד הספר חסידים) שמשום ישוב אר"י ושומר מצווה לא ידע דבר רע, וכן נראה מדברי הדברי יציב שם [ונדפס גם במכתב תורה ח"ד סי' תי"ג] וכ"כ בשו"ת חוקי חיים (ח"ג סימן טז).

בבני ברק או במקום תורה שלא שולט עין הרע ה). בבני ברק או במקום תורה, כיון שאין חשש עין הרע, וכדברי הגר"ח בשם החזו"א, וכנתב' במק"א, וה"ה הכא שאין חשש כיון שכל החשש הוא משום עין הרע.

אם הורגלו לגור שם

ו). בדרכי תשובה (יו"ד סי' קט"ז סקמ"ז) הביא מש"כ בשו"ת שאילת שלום (מהדו"ת סי' פ"ו) שהיינו דוקא במקום שלא הורגלו בהם, ומשום עין הרע, אבל במקום שנתגדלו והורגלו שם אין חשש ע"ש. ומ"מ בשו"ת מעיין אומר (חלק יב פ"א סימן סב) נשאל הגרע"י בשני אחים שרוצים לגור בעיר אחת שאביהם לא היה גר בה, האם חוששים בזה לצוואת רבי יהודה החסיד, והשיב שמותר ולא חוששים.

אם סמוכים על שולחן אביהם

ז). אם סמוכים על שולחן אביהם אין חשש, וכמ"ש הגר"ח פלאגי זצ"ל בספר זכירה לחיים (ח"ב פרשת ויצא עמ' יג) ע"ש.

ג' אחים

ח). יש אומרים שכל האיסור דוקא בד' אחים ולא בב' או ג' אחים, ובחיד"א כתב בשם המפרש דכתיב אחים יחדו שתי פעמים אחים שהם ארבעה ע"ש, וכ"כ בכנה"ג (יו"ד סי' קע"ט הגה"ט סק"א). וכ"כ בשו"ת הרב"ז (שפראן ח"ב

שערי מחלל שבת בזמנינו האם יינו יין נסך יוסף

אודות השאלה אם מחלל שבת בזמנינו יינו יין נסך.

האם מומר עושה יין נסך

הנה בעיקר דין מומר שיינו יין נסך, איתא בגמ' בחולין דף ה' ע"א, אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהם בתשובה חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא, ופירש"י ד"ה אלא לאו, דהני חמירי מומר לעבודת כוכבים כמומר לכל התורה כולה דמי, ומחלל שבת חמור כעובד כוכבים דהעובד כוכבים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשה בראשית ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית עכ"ד, ומבואר לכאורה דדוקא בחילול שבת שהרי הוא כופר בכל התורה כולה, אבל בנשוי לנכרית אימא לא.

וכן כתב ברמב"ם לדינא בהל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד וז"ל: ישראל שהוא מומר לע"ז או מחלל שבת בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל אפילו העולה שמקבלין אותה מן הנכרים אין מקבלין אותה מן המומר הזה שנאמר אדם כי יקריב מכם, מפיו השמועה למדו מכם ולא כולכם להוציא את המומר וכו' עכ"ד, וכן כתב הרמב"ם בל' שגגות פ"ג ה"ז וז"ל: כבר בארנו בה' מעשה הקרבנות שהמומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא אין מקבלין ממנו קרבן כלל עכ"ד, ומבואר מדברי הרמב"ם שמומר לע"ז ומחלל שבת דינם שוה כאחד וכשם שמומר לע"ז מומר לכל התורה לכל התורה כולה ועושה יין נסך ה"ה למחלל שבת קודש שהוא מומר לכל התורה ויינו יין נסך.

שחיטה של ישראל מומר

וכן נראה ממש"כ ברמב"ם בפ"ד מהל' שחיטה הלכה יד וז"ל: ישראל מומר לעבירה וכו' צריך ישראל כשר לבדוק לו הסכין וכו' ומי שהוא פסול לעדות בשביל שפעם אחת עבר על אחת מהמצוות הרי זה שוחט לעצמו עכ"ד, וכתב שם בכס"מ שסברת הרמב"ם היא דע"כ לא קאמר רבא ההיא דבדוק סכין ונותן לו אלא

שהאריך בשו"ת וישמע משה ח"ג סימן שמ"ג בשם הגר"מ שטרן שליט"א, ואמנם הביא שם דעת הגר"ש גרוס שליט"א להחמיר בזה, ושכן ס"ל להגר"ק שאף אם יש כמה כניסות נפרדות לבניין אין כדאי להקל. ושכן השיב הגר"י פ"ש זצ"ל. ומ"מ השיב הגרש"ק שכל מה שיש לחוש שהיינו שהדבר ניכר לרבים, ואנשים יודעים שגרים פה שני אחים בבנין אחד, אבל באופן שאחד האחים גר בכניסה צדדית לגמרי שאינה נראית חלק מהבנין ואין הדבר ניכר לרבים אין לחוש בזה ע"ש.

שני אחיות

כל האיסור מדברי רבי יהודה החסיד בשני אחים, אבל בשני אחיות אין איסור, מלבד שלפעמים יכול להפריע בשלום בית.

אין מקפידין

ומ"מ רבים אין מקפידין על צוואת רבי יהודה החסיד, וכן בני ספרד, ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה

האם צריך לשאול לג' רבנים

אף שיש אומרים שצריך לשאול לג' רבנים כיון שהוא חשש סכנה וכמו עגונה (שו"ת בנין צבי סימן א' ובטהרת יו"ט ח"ב מכתב עמ' נא ובשו"ת שבות יעקב אה"ע ח"ג סימן קטז, ובירושלמי סנהדרין כ"ב ח"ה ע"ש) מ"מ בזמנינו שלמדים הלכה מפיו הספרים, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב אין צריך.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

קפ. מחלל שבת בזמנינו האם יינו יין נסך

בס"ד, סיון תשפ"ד [מהדו"ב סיון ה'תשפ"ה]

התנאים הנצרכים למחלל שבת בפרהסיא

ואמנם יש כמה וכמה תנאים שנחלקו בהם הפוסקים בגדר מחלל שבת בפרהסיא.

(א) האם צריך חילול שבת בפני עשרה

בבית הלל יו"ד סימן קנז ובסימן ב' סק"ג שצריך חילול בפני עשרה, והו"ד בב"י סימן קיט ובאור זרוע הל' שחיטה עמ' נב, וכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"ז סימן קעט, וכן כתב בגליון רע"א לשו"ע יו"ד ס' רס"ד, אף דמפורסם דמחלל שבת מ"מ מאן יימר דעביד כן בפני עשרה מישראל, וכן כתב בבנין ציון ח"א סימן סד,

ואולם בש"ך יו"ד סימן קנז סק"ב כתב דאין צריך שיהיה בפני עשרה אלא סגי במה שעשרה יודעים מהעבירה להיקרא בפרהסיא, וכן כתב במהרי"ק שורש קס, ובשו"ת התשב"ץ ח"א סימן קנח, וכן כתב בפרי מגדים יו"ד ב' שפ"ד סק"ז, וכן כתב בתוספת שבת שפה סק"ג, ובתבו"ש ב' טז, ובקיצור שו"ע סימן עב ס"ב, ובשו"ת אחיעזר ח"ב סימן ה', וכן כתב במשנ"ב סימן שפ"ה סק"ד.

(ב) האם צריך שיהיה בפני עשרה כשרים

בהגהות רע"א לשו"ע יו"ד ס' רסד, כתב, ואם היו עשרה כמותו א"כ כולם פסולי עדות נינהו ואין חיוב לחקור א"כ כולם פסולי עדות נינהו, ואין חיוב לחקור אם חילל שבת בפני עשרה מישראל עכ"ד, וכן כתב בשו"ת ר"ע הילדסהיימר ח"א חיו"ד סי' קעה, וכן כתב בשו"ת מלמד להועיל ח"ב סימן נב, וכן הו"ד החזו"א במעשה איש ח"ב עמ' פה, וכן צידד בשו"ת אחיעזר ח"ד סימן לז שכתב ואולי בעינן עשרה כשרים מישראל.

ואולם בשו"ת אג"מ חאו"ח ח"א סימן כג, ובח"ב סימן יט, ובחיו"ד ח"א סימן ע' כתב להאריך ולחלוק בזה על הרע"א וכתב להוכיח כן מלשון הריב"ש סימן ד' שכתב בזה"ל: האנוסים העוברים ברצון בינם לבין עצמם על חילול שבת

בישראל מומר לעבור על המצוה ההיא ופרק עולה מעל צוארו אבל מי שהוא פסול לעדות בשביל שפעם אחת עבר ל אחת מהצוות הרי זה שוחט לעממו עכ"ד ונראה דגם ע"ז ומחלל שבת לא נקרא מומר לכל התורה כולה אלא במועד לעבור על המצוה ההיא והיינו דמומר לע"ז או לחלל שבת הרי הוא כעכו"ם ושחיטתו לנבילה לא מיירי אלא במי שהוא מועד לכך עכ"ד, וכן כתב במשנה למלך שם שכן ס"ל להרבה ראשונים בדעת הרמב"ם וכמ"ש בתוס' בחולין דף יד ע"א ד"ה השוחט שהקשו על מאי דאמרינן השוחט בשבת ויוה"כ שחיטתו כשירה הקשו התוס' והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו תירצו התוס' התם בפרהסיא הכא בצנעה, ועוד י"ל דמשום פעם אחת לא חשיב מומר עכ"ד, ומשמע מדברי התוס' שצריך שיחלל שבת בפרהסיא ויוחזר בכך. וכתב שם שכן כתב בתוס' בעירובין דף סט ע"א דמאי דאמרינן דמומר לחלל שבת דהוי מומר לכל התורה כולה איאנו אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר בכך עכ"ד ומבואר שאם הוא מוחזק בכך הרי הוא חשיב למומר,

וכן כתב בבה"ג בהל' שחיטת חולין וז"ל: משומר אסור לאכול משחיטתו ומשומד לע"ז ולחלל שבתות בפרהסיא עושה יינו נסך, דלגבי משומד שבת וע"ז כהדדי נינהו עכ"ד, וכן כתב בבה"ג בהל' עדות וז"ל: מאן דמחיל שבתא בפרהסיא שלא באונס פסול לעדות מאי טעמא שבת וע"ז כי הדדי נינהו ותניא במס' חולין דף ה' חוץ מן השמומד לנסך יין ולחלל שבתות בפרהסיא דלאו בר ישראל הוא דפסול לעדות עכ"ד, וכתב שם בהגהות הרא"ש טרויבז"ל על דברי הבה"ג וז"ל: שמשמע דהני תרי לאו בגדר ישראל כלל הן וזמה משמע דאפילו יין נסך עושה עכ"ד.

וכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תל וז"ל: זולתי מומר לעבודה זרה ולחלל שבתות בפרהסיא דהוי כמומר לכל התורה. וכל שכן אם עושה לתאבון דמומר אוכל נבלות לתאבון בודק סכין ונותן לו לכתחלה. עכ"ל, וכן כתב שם בסימן תרפז ע"ש, והו"ד בב"י.

שערי מחלל שבת בזמנינו האם יינו יין נסך יוסף

סימן נג ובח"ב סימן מט שבעינן שיהיה חילול שבת בכמה מלאכות.

ואמנם מדברי הפוסקים לא נראה דכתבו לתנאי זה להלכה.

ו) האם צריך שיהיה חילול שבת באיסור דאורייתא

דעת הבית הלל יו"ד ס"ס סק"ג שגם מחלל שבת באיסור דרבנן נידון כמומר, והוכיח כן מדברי כמה ראשונים, וכן נראה ממש"כ בשו"ת חת"ס חו"מ סימן קצה,

ואולם הפרי חדש בקו"א ובפלתי ב' סוס"ק ב' ובפרי מגדים יו"ד סימן ב' שפתי דעת אות יז והו"ד בפתתי תשובה שם, ובשו"ע הרב סימן שפא, ובחכמת אדם א' ה' ובשו"ת רב פעלים ח"ג סימן יב שרק באיסור מלאכה דאורייתא הרי הוא חשיב מומר. ובמשנ"ב סי' שפ"ה סק"ד כתב שנחלקו בזה הפוסקים, ועי' בביה"ל שם, [ועכ"פ היכא שחסר אחד מכל התנאים, אפשר שבודאי אין להחמיר שדינו כמומר, וכ"ש לגבי הנידון של קבלת צדקה כמומר].

ז) האם צריך שידע את חומר החילול, וכן מה הדין באומר מותר

הנה בחזו"א חיו"ד סימן ב' סקט"ו כתב שאם הוא מזיד, אבל אינו יודע שיש חיוב מיתה אינו מומר לכל התורה כולה, וכן ראה בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן נ' אות ה' שכתב להוכיח מהא דאמר ריו"ח שגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו ומבואר דאף שהזיד בלאו אינו מומר אם אינו יודע את חומרת העבירה דהרי אם היה מומר אינו מביא קרבן. ואולם בתבואות שור סימן ב' ס"ק כ"ט כתב שאף בכה"ג הוא מומר.

ח) האם יחלל שבת בפני אדם חשוב או שיפחד מבני אדם

הנה בתורת חיים עמ"ס עירובין דף סט ע"א' ובאליה רבה סימן שפה והו"ד במשנ"ב

בפרהסיא הרי הם כעובדי ע"ז לכל דבר ושרי ליתן להם נבילה ואוסרים יין במגען ואם העבירה בשאר איסורין הרי הוא כמומר לאותו דבר אבל אינו אוסר יין במגעו יעו"ש מה שהאריך בזה.

ג) האם צריך עדות ע"כ שחילל שבת

בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סימן נ' כתב ע"פ דברי הש"ך חו"מ סימן לח והנודע ביהודה או"ח סימן עב אות ה' שצריך דוקא שהעידו שמחלל שבת ולא ע"פ קלא המתפשט בין ההמון, וכע"ז מבואר בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קכז, וכן כתב בח"ג סמן סו, ואולם בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן עד ובח"ג סימן כד כתב לחלוק על התנאי הנ"ל שלא נזכר עדות בפוסקים, וכן כתב בשו"ת לבושי מרדכי או"ח סימן קיא, וכן כתב בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן כה, וכן כתב בשו"ת גאוני בתרא סימן מד יעו"ש, ובשו"ת באר משה ח"ה סימן צ' צד'.

ד) האם צריך שיתחלל כמה פעמים שבת

הנה בבית הלל שם כתב שמדברי התוס' בעירובין דף סט ע"א ד"ה הוציא משמע דבעינן כמה פעמים, וכמו שכתבו שם בתו' אדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל, וכן כתב בתוס' בחולין דף יד ע"א ד"ה השוחט שבפעם לא חשיב מומר, וכן כתב בשיטמ"ק זבחים דף ' אות א' בשם תוס' טוך, וכן כתב בש"ך יו"ד ס' סקי"ז, וכן כתב במשנ"ב בשער הציון סימן שפט סק"ב ובבה"ל סימן לט ד"ה או מומר כתב כדברי הש"ך, ועיין עוד בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן א' ובח"ג סימן צח.

וכן מבואר בשו"ת הרשב"א ח"ז סימן קעט והו"ד בב"י סימן קיט ובאור זרוע הל' שחיטה עמ' נב שבעי ג' פעמים, וכן כתב בחזו"א בדעת התוס'.

ה) האם צריך שיהיה חילול שבת בכמה מלאכות

ועוד יש אומרים שצריך חילול שבת בכמה מלאכות, וכן כתב בשו"ת מהרש"ג ח"א

רב פעלים ח"ב סימן יח, ובשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סימן יא מש"כ בזה.

י) האם חילונים בזמנינו חשובים כתינוקות שנשבו

והנה בגדר דין תינוק שנשבה מהו דינו היום, נחלקו הפוסקים, בארוכה האם דינם כתינוקות שנשבו או כמומרים, ונחלקו בזה גדולי עולם ואביא בזה הדעות בקצרה.

דעת מרן החזו"א (או"ח סימן פז אות יד, יו"ד

סימן א' אות ו', סימן ב' אות כח) שחילונים דינם כתינוקות שנשבו מחמת שאבותיהם פרשו מדרך התורה והם גדלו על דעתם יעו"ש, וכן הו"ד החזו"א בספר מעשה איש ח"ה עמ' לב, וכן דעת הגרנ"ק בחוט שני שבת ח"ב פרק מ' יעו"ש, ואמנם דעת הגרנ"ק דכ"ז שא"א להקל, אבל להחמיר אסור, ומ"מ כדעת החזו"א דס"ל שהם תינוקות שנשבו כן כתב בשו"ת מנחת אשר ח"א סימן י' אות ה' מחמת התקשורת יעו"ש, וכן הו"ד הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שתינוקות שהורעלו נגד הדת בגלל ההסתה האנטי דתית שהם חשופים להם בתמימות מצידם מקבלים תמונה מעוותת של חיי תורה יעו"ש, וכן נראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ו סימן רצא, וכן אמר לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שאינם שומרי תורה ומצוות בזמנינו יש להסתפק אם דינם כתינוק שנשבה לבין האומות (שבת סב:) מצד אחד יש לומר שדינם כמומרים, וכיון שרק בתינוק שנשבה לבין האומות שאינו יודע כלל שיש כזה דבר יהודים ויהדות, (כמו ברוסיה שהייתה סגורה שלא ידוע כלל יהודים ויהדות), אבל אינם שומרי תורה ומצוות שבזמנינו שיודעים שיש יהודים שומרים תורה ומצוות אך אינם חושבים שזה מחייב אותם, שמא דינם כמומרים, אך מאידך יש לומר שבגלל התקשורת המצויה היום הם חושבים שהשומרי תורה ומצוות הם אנשים משונים, ולא מנסים להתקרב לזה, ולברר מה זה, ולמעשה פסקינן כמ"ש בחזו"א (יו"ד סימן ב' ס"ק כח) נקט לדינא שהם נחשבים תינוק שנשבה, עכ"ד, ושוב הודפסו הדברים בגליון אומרה לשמך מס' 167 בדיני לשון הרע על חילוני.

שם, ובלב אריה בדעת התוס' בחולין דף יד ע"א שבכה"ג לא נקרא בפרהסיא, וכן כתב במשנ"ב סימן שפ"ה סק"ו, וכן כתב במחנה חיים חיו"ד ח"ב סימן ג', ובדרכי תשובה סימן ב' סקע"א, וכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן ה' ובסימן שסב, ובחיי אדם הכו, וכן הו"ד החזו"א במעשה איש ח"ב עמ' פה וראה עוד בספר דרך שיחה שכתב בשם הגר"ח ק' שהטעם שיעקב אכל משחיטת עשו אע"פ שהיה מומר, כמבואר בקידושין דף יח ע"א מ"מ כיון שעשו היה מתבייש לחטוא.

ואמנם בשו"ת מנחת צחק ח"ג סימן כו כתב ע"פ דברי הדרכי תשובה סימן קיט סקל"ד שהוא דוקא במחלל שבת באיסור דרבנן מהני מה שנמנע שלא לחלל שבת בפני אדם גדול משא"כ באיסור דאורייתא.

ואמנם כה"ג מצינו בתוס' בעירובין דף סט ע"א ד"ה כאן, שהצדוקים היו יראים מהחכמים ולפיכך לא היו מחללים בפרהסיא, וכן כתבו בתוס' רבינו פרץ ר"פ הדר, וכן נראה מדברי הרשב"א שם. ואמנם אפשר שרק לגבי עירובין שהוא קולא.

ט) האם נעשה מומר דוקא בעבודת קרקע

בב"י אבן העזר סימן מד הביא שיטת העיטור שאינו נעשה מומר אלא ע"י חילול שבת בעבודת קרקע וכן כתב בשו"ת התשב"ץ ח"ג ענין מ"ג ומ"ז והסכים לדבריו יעו"ש, אבל שם הביא שהראשונים חולקים ע"ז, ומ"מ בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן קנו, ובשו"ת מלמד להועיל ח"א סימן כט צירפו את דעתו. ובביאור דברי העיטור נאמרו כמה הסברים, א). בשו"ת אבן יקרה מהדו"ת סימן פ' ומהדו"ת ל סימן יג כתב שאין לחוש בזה לשכחה, ב) בשו"ת מטה לחם אה"ע סימן ד' שהוא ודאי פרסהיא, ג). בהיכל יצחק אה"ע סימן פה שהוא מפורש בתורה בחריש ובקציר תשבות יעו"ש עוד, ד). בשו"ת ערוגת הבושם או"ח סימן עו כתב שבכל מלאכה יכולים לתלות שהוא לתיאבון אבל כאן יכול לעשות למחר כיון שיכול לעשות למחר וכיון שבחר לעשות היום דינו כלהכעיס. וע"ע בשו"ת

ואולם דעת המנחת יצחק שו"ת ח"ג סימן כו, ובח"ו סימן סח, ובשו"ת אז נדברו ח"ט סימן נט, ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סוף סימן כח, אבן העזר ח"ב סימן כ' ענף ד', והגרשז"א בשלחן שלמה יו"א סימן תקיב, מרן הגריש"א והו"ד בפניני תפילה עמ' קכט, והגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קעב, שאין דינם כתינוקות שנשבו, ועיין עוד בשו"ת יביע אומר ח"י או"ח סימן נה, ובקובץ משנת יוסף חלק כד סימן קלט, ובגליון כה עמ' תטז.

ובמק"א כתבתי בזה שנראה דדין החילונים היום דינם מתחלק לכמה חלקים, יש חילונים שבאמת לא יודעים כלום, ונמצאים בכל מיני מושבים וכו', וכפי שאמר לי אאמו"ר שליט"א שמתעסק עם בע"ת, ולא יודעים כלום ומאומה מעניני היהדות, שהם חשיבי תינוקות שנשבו כפשוטו.

ויש דרגה שניה של החילונים שיודעים שיש השי"ת, אלא שאין להם כ"כ דרך לחזור וקשה להם לחזור בתשובה, וגם שיש להם גם השפעות מהתקשורת. שבזה יש להסתפק טובא, איך לדונם, ויש לקרבם ולכבדם בכיבודים שונים, אבל לא בעליה לתורה וכו'.

ויש דרגה שלישית של מומרים לכל התורה כולה, שהם להכעיס, ויודעים בהקב"ה ומכעיסים אותו, כדוגמת השמ', שהם כס"מ, והדברים ידועים. כן נראה לענ"ד. וכ"ז על היהודים החילונים בארץ הקודש, אבל בחו"ל יש לדעת ולדון בפנ"ע, ואין כאן מקומו, ע"כ ממש"כ לו, ויש עוד להאריך בכ"ז לכמה וכמה דינים בכל התורה כולה, ואין כאן המקום להאריך, ועוד חזון ליוסף.

איזה מומר עושה יין נסך

מבואר בשו"ע יו"ד סימן קכד ס"ח, וז"ל: משוך בערלתו אינו עושה יין נסך, ומומר אע"פ שהוא מהול עושה יין נסך במגעו, ונאמן לומר ששב בתשובה עכ"ד, ומבואר דדוקא

מומר, אבל מ"מ היכא שהוא יודע שיש שבת ושיש איסור לחיות עם גויה, הרי איין יינו יין נסך, וכן מוכח ממש"כ בחזו"א יו"ד סימן א' סק"ט שכתב לדון בגדר מחלל שבת בפרהסיא, וכתב לדינא שתינוק שנשבה בין הגויים שאינו יודע מהו שבת אינו נקרא מומר, יעו"ש אבל ממילא בנ"ד שיודע שיש שבת הרי יינו יין נסך

אבל מאידך י"ל שהרי השו"ע כתב מומר ולא כתב דוקא מחלל שבת, וא"כ י"ל דלאו דוקא מחלל שבת, אלא אף אם הוא שומר שבת, אבל כיון שהוא נשוי עם נכרית באיסור, הרי דינו כמומר אע"פ שהוא שומר שבת

וגם י"ל שהרי שומר שבת הרי הוא מאמין בהקב"ה, וממילא לכאורה אין מקום לומר שיינו יהיה יין נסך, אבל סו"ס היא גופא כיון שהוא שומר שבת לכאורה ומאמין בהקב"ה, הרי הוא כמומר במזיד, שהרי שהוא מומר לכל התורה כולה.

וגם בעיקר דין מחלל שבת, ברמב"ם בפרק ל' מהל' שבת הלכה ט"ז כתב "השבת ועבודה זרה כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם". וממילא לכאורה מחלל שבת הרי דינו כסתם יינם של גויים שאינם עובדים עבודה זרה.

ובב"י סימן קיט כתב להביא דברי שו"ת הרשב"א ח"ז סימן קעט שכתב בשם רבינו יונה ששמע מחכמי צרפת כי משומד ע"ז והוא הולך ממקום למקום ובעיר אחת מאמין הע"ז בפני הגוים ובעיר אחרת נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי שדינו שהוא יהודי כיון שאומר לנו שהוא יהודי בסתם נכנס בתורת יהודי ואינו עושה יין נסך, כי הע"ז מילתא דמסתברא שהוא משקר, וכשאמר לנו שהוא ישראל הוא אומר בלב טוב לפי שאמונתו אמת,

בפעם אחת שיחלל שבת הרי הוא כמשומד לכל התורה, ובטור או"ח סימן שפא הביא המח' הנ"ל.

אבל בשו"ע לא הביא דברי הרשב"א, ואמנם כדברי הרשב"א כן כתב בשו"ת הריב"ש סימן ד', וכן הו"ד הרשב"א במבי"ט ח"ב סימן לח שהביא שכן כתב בתשובת רבי שמשון, וכן כתב בב"י בבדק הבית סימן קכח,

ואולם בחידושי חת"ס סימן קכד כתב שמחלל שבת אינו אוסר יין במגעו כיון שאינו עובד ע"ז ואף אין בו משום חשש חתנות בבנותיו ולכן השו"ע השמיטו יעו"ש, וביד יהודה הל' שחיטה סימן ב' בפירוש הקצר סק"ט כתב בשם הב"י שכתב בשם הרשב"א והאשכול שמחלל שבת יינו יין נסך, וכתב שגם להחמיר לאסור יינם בשתיה יש להסתפק כיון שמ"מ בכלל עם ישראל הם ואינו יוצא מכללם להיות מדובק בעכו"ם וגם אינו עובד ע"ז, וכתב שם עוד בפירוש הארוך סק"ט בזה"ל: אבל להיות עושה יין נסך במגעו דהוא משום לתא דיין שניסך לעבודה זרה ומחמת זה אסרו חכמים גם סתם יינם ומגע ומה ענין חילול שבת לזה הא אינו אלא בעובד עבודה זרה אבל זה גם בעבודה זרה אינו מאמין ואינו עובדה לנסך לה יין ואמת שנמצא פוסקים דס"ל דגם מומר להכעיס בשאר עבירות גם שחיטתו אסור בהנאה כמו תקרובות ולדידהו ממילא ה"ה דעושה יין נסך גם כן מיהו גם זה הוא חידוש ושאר הפוסקים לא ס"ל כן ובסוף דבריו כתב וז"ל והנה באתי עד כה מחמת שראיתי שבעונותינו הרבים אין נמנעים אפילו הכשירים לישב במסיבה עם אנשים כאלו אשר נתרבו בעונה"ר וקשה למנוע שיש לחוש לאיבה דידהו יותר מאיבת עכו"ם ובעונה"ה אין הכח בידינו להרחיק אותם ע"כ באתי ללמד קצת זכות על הא שאין נזהרים ושותין יין במסיבה ההוא ואמת שגם כעת אינו נעשה יין נסך בקל זולת אם נוגע בהיין עצמו אבל בודאי אשרי למי שנזהר ומצאתי אח"כ בשו"ת חתם סופר יורה דעה סימן ק"כ שכתב דמה שעושה יין נסך איננו משום חתנות כי מותר להתחתן בבנותיו ולא משום לתא דעבודה זרה אלא משום קנסא עשאוהו כגוי עובד ע"ז ע"כ אין להחמיר בו

אבל משומד לחלל שבת בפהרסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל הוא מין ויינו יין נסך, ודוקא שיהיה מוחזק בו ג' פעמים, אבל בפעם אחת או שתיים אינו עושה יין נסך, ובפני עשרה צריך שיחלל שבת עכ"ל, והו"ד בדרכי משה סימן קכד אות ג'

ובב"י שם כתב עוד לדברי הריב"ש וז"ל: האנוסים אשר נשאר על נפשם כאשר עשו רבים כבר יצאו מחזקת כשרות וצריכים חקירת חכם שיחקור עליהם אם הם מתנהגים בכשרות בינם לבין עצמם ושאיין בידם להמלט אל מקום שיוכלו לעבוד את ה' בלי פחד ואם הם בגדר זה הרי הם כישראלים גמורים וסומכים על שחיטתן ואין אוסרין יין במגען ואם עוברים ברצון על אחד מהעבירות אוסרין יין במגען עכ"ל, ומבואר מדברי הב"י שעל כל עבירה שעוברין ברצון הם אוסרים יין במגען, וממילא נראה דה"ה אף שומר שבת כיון שהוא נשוי לגויה ועובר עבירה ברצון הרי יינו יין נסך.

וכן כדברי הרשב"א בתשובה כן כתב בספר האשכול ח"ג הל' יין נסך עמ' 151 סימן נח שכתב, ובהלכות כתוב ישראל מחלל שבתות בפרהסיא עושה יין נסך דלגבי מומר שבת ועבודה זרה כהדדי נינהו, וחזי לן דמחלל שבת ואינו עובד עבודה זרה לא גרע מגוי שאינו עובד עבודה זרה שכתבו הגאונים שיינו ומגעו אינו אוסר אלא בשתיה עכ"ד,

ובמשנה למלך הלכות שגגות הלכה ז' כתב בזה"ל: כבר ביארנו בהלכות מעשה הקרבנות שהמשומד לעבודה זרה או לחלל שבת בפרהסיא אין מקבלים ממנו קרבן כלל והמשומד לעבירה משאר עבירות אין מקבלין ממנו חטאת על אותו החטא ושם בהלכה ח' דן הרמב"ם בהפריש חטאת ואח"כ נשתמד ושוב חזר בתשובה דאף שנדחו הבעלים מ"מ אם חזרו הבעלים יקרב, ועוד כתב שם במשנה למלך להביא תשובת הרשב"א שנראה מדבריו דרק בג' פעמים הרי הוא נהיה יין נסך, אבל כתב שם שדברי רש"י עירובין דף סט ע"א נראה שסגי

עכ"ל, וכפי הנראה דסבר דנמצא כן בדברי חז"ל ובאמת לא נמצא זה בשום מקום בש"ס רק בכנה"ג כתב דין זה ומשמע דאינו מקנסא אבל לפי מה שכתבנו דיש לומר דהוא לשיטתו אין להחמיר כ"כ בזה עכ"ל.

ושוב ראיתי עוד בשו"ת יביע אומר ח"ט חיו"ד סימן י' שכתב לדון לגבי פת ובישולי עכו"ם, ובתו"ד כתב שם אודות דין יהודי שנשוי לנכרית, ומדבריו נראה דרק שהוא בפרסה היא הוא חשיב כרת.

ומדברי השו"ע חיו"ד סימן קיט ס"ז שכתב, מי שהוא מפורסם באחת מעבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרסה היא או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל נאמן בשאר איסורים וכו' עכ"ד, ונראה מדבריו שכ"ז דוקא בע"ז או חילול שבת בפרסה היא שהרי הוא חשיב כמומר ויינו יין נסך, כמבואר שם בכה"ח סקל"ז להגרע"י זצוק"ל, אבל במה שנשוי לנכרית אכתי אין דינו כמומר, והרי הוא חשיב כמומר לתאבון, ואולם יש לומר לפי מש"כ בכה"ח סקל"ה שכתב בשם הזבחי צדק סקכ"ה שאם עבר על שלש עבירות מפורסמות שהעולם נזהרים מהם כגון נבילה ושעטנז והקפת הראש הוי חזקה ונעשה מומר לכל התורה עד שיוחזק שלא פרק ממנו עול כל המצות אלא לאלו העבירות שאז חזר דינו כמומר לדבר אחד שאינו כמומר לשאר דברים, ומ"מ אן עובר על הרבה מצות עד שנראה שפרק מעליו רוב המצות הוי כמומר לכל התורה כולה עכ"ד,

ומ"מ אפשר דהכא הוא מומר לתאבון שאין דינו כמומר לכל התורה כולה, וכמ"ש בכסף משנה בהל' שחיטה פ"ד הי"ד בדעת הרמב"ם, וכן כתב בשלמה ב' סי"ד ובשו"כ הרב ב' ס"ה, ומ"מ היינו דוקא עם עובר עבירה דוקא אותו עבירה או כמו עוד אופן שכתב כה"ג במלה חדשה שם שהסכים בדעתו שאי אפשר לו לעמוד במצוה זו ועובר עליה בין לצורך ובין שאינו לצורך. ומיהו י"ל שכ"ז שעובר עבירה עבירה לתאבון, אבל אם הוא נשוי לגויה לכאורה הרי גריעא טפי.

ושוב מצאתי כה"ג בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן קיג שנשאל בדין יהודי שנשוי לנכרית אם יכול להצטף למנין, וכתב שם שהרי כזה אדם הרי הוא צריך להיות מנודה, ומנודה אין מצרפים למנין והיום שאף שאין אנו מנדים מפני דינא דמלכותא או אימתם עכ"פ לא ירויחו הראויין להתנדות בכך ולכן בודאי אין לצרפו אלינו ולהתחבר עם הבוועל נכרית שאין לך עון כמוהו וכמבואר בלשון הרמב"ם פרק י"ב דאסורי ביאה ה"ו שהבוועל נכרית כאלו נתחתן לעבודה זרה שנא' ובעל בת אל נכר ונקרא מחלל קדש ה' ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו ע"ש וחייב נדוי להרחיקו מבית ישראל ואין לצרפו למנין ובפרט בזה שהוא בפרהסיא שכל הקהל יודע ואינו פורש ממנה וכמוש"כ באמרי אש אה"ע סי' י"ד שכל שהיא כאשתו הוי פרהסיא וכדאיתא בסנהדרין עב באסתר דחשיב כפרהסיא וכמוש"כ במהרי"ק שורש קנ"ח ובש"ך יו"ד קנ"ז ס"ק ד' וכ"כ בכית יצחק אה"ע ס' כ"ט.

ועוד כתב שם בסו"ד לציין למש"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תקטז דברים נוראים מהרמב"ם שבזנות עם נכרית הוא בזה גופא כעובד ע"ז ממש ולכן בבעל פעור שבנות מואב החטיאו ישראל בזנות נאמר בזה גופא דהוה כעובד ע"ז שנדבק בעכו"ם ולכן בחיתון או גר עמה דרך חתנות שקנאין פוגעין בו דינו כמשומד ממש ואסור לקוברו בקבר ישראל ולדברינו גם בזנות הדין כן ע"ש היטב ופשיטא שאין לצרפו למנין ולא יעלה לרצון והם גרועים מהעכו"ם וכל באיה לא ישובון ועיין היטב שם שביארנו כ"ז ואין לקוברו אלא חוץ לבית הקברות עכ"ד, וממילא לדבריו כיון דדינו כנכרי א"כ לכאורה ה"ה לגבי יין נסך.

אבל י"ל שלמעשה לדינא אין חשיב יין נסך אלא דוקא אלא בגויים שיש בהם חתנות, ולכן במחללי שבת אין בהם משום חתנות, וממילא יש להקל בזה

האם חילול שבת בלבד עושה יינו יין נסך

ובשו"ת הר צבי חיו"ד סימן קה כתב להביא שם בשם איזה גדול שמה שמפורסם בין ההמון שמחלל שבת בפרהסיא יינו יין נסך זה דבר שאין לו שחר שהנסוך לא תלוי בחלול שבת רק בע"ז ממש, ומש"כ הב"י בשם הרשב"א בשם רבינו יונה שהמחלל שבת נמי יינו יין נסך, וכתב הרשב"א ע"ז כשהוחזק ג' פעמים אבל בפעם אחת או שתיים אינו עושה יין נסך ומדחלק הרשב"א בין ב' לג' מזה מוכח שהרשב"א לא מחזיק זה להלכה וזה רק ע"ד המוסר.

וכתב שם בהר צבי לדחות דבריו של הגדול הנ"ל שהרי מפורש בהלכות גדולות שמחלל שבת בפרהסיא עושה יין נסך יעו"ש וכתב שם שבע"כ אין שייך סיבת האיסור בסתם יינו ומגעו בייין במחלל שבת בפרהסיא כמו שאמרו בסתם יינם של גויים ומגען בייין שלנו שאוסר דהם אמרו אף בגויים שאין שייך אצלם ניסוך מ"מ סתם יינם מחשש בנותיהן א"כ לפי"ז בתו של מחלל שבת כיון שאין איסור להתחתן בבתו א"כ כבר אין סיבה לאסור סתם יינו, וכתב שם בהר צבי שיש לאסור בזה ע"פ מש"כ הר"ן בחולין דף י' ע"ב לגבי מומר לע"ז דסתם יינו אסור אף דסתם יינם גזרו משום בנותיהם אף שאין בבנותיהן איסור חתנות מן התורה מ"מ כיון דמומר לע"ז הוא כמומר לכל התורה כולה כיון דככותי גמור בכלל גזירתן הוא אע"פ שאין בבנותיהן איסור חתנות.

אבל מ"מ נראה שיש להחמיר בזה שיינו יין נסך, ואף שהוא שומר שבת, אין לך מומר גדול מזה, ויש לדון ביותר שכיון שיודע חומר העוון הרי הוא בכלל מומר להכניס שאוסר את היין בשתיה אבל לא בהנאה, וכמ"ש בב"י יו"ד סימן קנט, ובשו"ע סימן קכד ס"ח "ומומר, אף על פי שהוא מהול, עושה יין נסך במגעו". ובש"ך סימן קיט סקט"ז כתב בזה"ל: או שאינו מאמין בדברי רז"ל. כלומר הוא חשיב ג"כ כעובד כוכבים ומחלל שבת וכן מפורש בתשובת הרשב"א שהביא הב"י ונתבאר בסי' ב' דמומר להכעיס

אבל הכא שהוא נשוי לגויה שפיר שייך ביה משום חתנות, אבל כ"ז רק לדין בישולי עכו"ם ופת עכו"ם, אבל לא לגבי יין נסך.

וכמו שכתב בחזו"א יו"ד סימן ב' סקכ"ג, וז"ל: ומיהו מין של חילול שבת או לכל התורה ואינו עובד ע"ז היה נראה דיינו מותר, דהא נוכרי שאינו עובד עכו"ם יינו מותר בהנאה כדאיתא ביו"ד סימן קכ"ד ס"ו ואינו אסור בשתייה אלא משום בנותיהן, וכיון דבמין לחילול שבת ליכא לא משום בנותיהן ולא משום חשש ניסוך אין לנו משום מה לאסור יינו, וברמב"ם לא הזכיר לאסור יינו של ישראל מומר שאינו עובד עבודת כו"מ, ואמנם בב"י יו"ד סי' קי"ט הביא תשובת הרשב"א שפשוט דמחלל שבת בפרהסיא או כופר בדברי רז"ל עושה יין נסך ולא נתגלה מקורו עכ"ל החזו"א.

האם מוסלמי עושה יין נסך

הנה בדין מוסלמים ברמב"ם בפרק יא מהלכות מאכלות אסורות הלכה ז' כתב, כל נכרי שאינו עובד עבודה זרה כגון אלו הישמעאלים יינם מותר בהנאה וכן הורו כל הגאונים וכו' יעו"ש, ואמנם בספר האשכול (ח"ג עמ' קנ) כתב שבזמן הזה הישמעאלים עובדי עבודה זרה הם וכו' בצדה תברא ששם הביא תשובת הגאון שישמעאלים אינם עובדי עבודה זרה וכן המנהג פשוט להתיר בהנאה מה שסתם יינם של הישמעאלים וכמ"ש לדינא בשו"ת קול אליהו ח"א יו"ד סימן כג, ובשו"ת נחפה בכסף ח"ב יו"ד סו"ס ד', ובשו"ת בני בנימין סימן ו, ואמנם בספר טהרת המים (מערכה י' אות כז) כתב להעיר ע"ד הרמב"ם שהרי הישמעאלים זורקים אבנים למרקוליס [דהיינו שזורקים אבן לכעבה שבמכה] ומ"מ העיר ע"ד בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן ס' בהערה) שנשמט ממנו מש"כ הרמב"ם בתשובה סימן שסט שהקשט לו כן, ותירץ שאמנם כן היו עושים הישמעאלים מקדנת דנא אבל כיום הם אומרים נשליך אבנים בפני השטן לערבבו ויש שאומרים צלמים היו שם אנו רוגמים אותם ולעולם אינם עובדים ע"ז יעו"ש, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן שצח.

שערי מחלל שבת בזמנינו האם יינו נסך יוסף

האם יהודי שנשוי לגויה רח"ל אפשר להעלותו לתורה

ושוב נראה להוכיח בזה ממש"כ בשו"ת חכם צבי סימן לח שאין להעלות לתורה יהודי שנשוי לגויה רח"ל, וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן סה, ובח"ד סימן י' ע"ש.

ובשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמ"ט כתב שאין להכנינו לבית הכנסת, ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סימן פא אות ב' כתב שמי שנשוי לנכרית מלהיכנס לבית כנסת כמובא בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמ"ט, וכן הובא בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' פ"א אות ב' ע"ש. וע"ע בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ב סימן נא אות ג', ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן קיג ובח"ב סי' תקט"ז.

האם חילונים בזמנינו עושים יין נסך

ואמנם לדינא לגבי חילונים אם עושים יין נסך, כתב הגרשז"א בשולחן שלמה סי' רע"ב הערה ח' "שאם אינם מחללים שבת בכל אופן אלא אם יראו את הרב של השכונה הם יתביישו ויפסיקו לחלל את השבת, בכגון דא לא חשיבי מחללי שבת בפרהסיא ומגעם לא עושה את היין ליין נסך, עכת"ד הגרשז"א, וציין שם לדברי האליה רבא או"ח סי' שפ"ה ובמשנ"ב ס"ק ו, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קכ"א, ע"ש. וכן הו"ד הגרשז"א בספר מעדני שלמה עמ' כח. וראה עוד בחשוקי חמד ע"ז דף כט ע"ב בשם הגריש"א שיש להחמיר ולא לשתות יין נסך של חילוני ע"ש. ושו"ר שבספר אורח דוד הו"ד שהג"ר דוד בהר"ן זצ"ל הורה שמחלל שבת בפרהסיא חמור מסתם גוי שבזמנינו שאין אוסרים בהנאה כיון שעשאוהו כגוי לכל דבריו ואף זה הוא בכלל הגזירה שיינו יין נסך ע"ש.

ואמנם בשו"ת משנה הלכות חלק יב סימן לו כתב להתיר בזה, וכן כתב בהליכות עולם ח"ז עמ' קנט שהביא משו"ת בורך השם חיו"ד סימן עז אות ב' שהביא ראיה מדברי הב"י

אפילו לדבר א' דינו כעובד כוכבים וע"ל סי' קנ"ח ס"ב עכ"ל.

ואמנם י"ל דאף אי נימא דמחלל שבת יינו יין נסך, אבל היכא דשומר שבת, או אפילו עושה קידוש אין יינו יין נסך, וכמ"ש בשו"ת בנין ציון החדשות סימן כג, שכתב שאע"פ שמעיקר הדין מומר לחלל שבת עושה יין נסך במגעו מ"מ לפושע ישראל שבזמנינו שיש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואח"כ הולכים ומחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן, י"ל שהרי כל הטעם שהמחלל שבת הרי הוא עכו"ם מפני שכופר במעשה בראשית, ואילו אלו הרי מודים בפה מלא בתפילתם ובדברי הקידוש שלהם ומעידים על מעשה בראשית עכ"ד, וכן הו"ד לדינא בשו"ת בית יצחק ח"ב חיו"ד קונטרס אחרון סימן כג, ובחאה"ע ח"ב סימן סב, וכן בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קכא, ובשו"ת הרב"ד שפראן ח"ג סימן קיא, ובשו"ת לב אברהם סימן יח, וכן כתב בשדי חמד מערכה מ' כלל פו שכתב להביא לדברי הבנין ציון הללכה וכתב שדבריו נכונים והכל לפי ראות המורה יעו"ש, ואמנם בשו"ת מורשת משה חאו"ח סו"ס ו' כתב להביא לדברי הבנין ציון וכתב לפקפק ע"ד שהרי אע"פ שרש"י במס' חולין דף ה' ע"א כתב הטעם שהמחלל שבת הוי ככופר במעשה בראשית אחר שקבעו חז"ל דהוי מומר לא מנוכל להביט על תפילתו וקידוש היום שלו יעו"ש, וכן כתב לדחות דבריו בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן עד, ואמנם בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סימן יא אות טז והלאה כתב לדחות דבריו וכתב ליישב דברי השו"ת בנין ציון.

וגם י"ל בזה ע"פ מש"כ בשו"ת נחלה לישראל סימן נ' שכיון שעברו עבירה זו ושנו בה נעשת להם כהיתר וחשיבי שוגגים יעו"ש והו"ד ביביע אומר להלכה שמשו"ה יש להקל בחילונים שמחללי שבת, וא"כ לכאורה י"ל שה"ה בישראל שומר שבת שנשוי לגויה.

שערי האם צריך להקפיד שלא לשתות מים לאחר אכילת דגים יוסף

תבנא לדינא: האם יהודי שנשוי לגויה רח"ל בדיעבד היין נאסר

ולכן נראה שיש להחמיר לכתחילה שיינו יין נסך, מ"מ בדיעבד אם נגע ביין היין מותר בהנאה לכו"ע, וכמו שכתב בספר האשכול ח"ג הלכות יין נסך סימן נח שמומר לחלל שבת בפרהסיא אוסר יין רק במגעו בשתיה, אבל לא בהנאה ע"ש, ע"ש, והו"ד לדינא במנחת פתים יו"ד סי' קכג, ובדרכ"ת שם סק"ב, וכן נראה ברבינו יונה בשערי תשובה שער ג' סימן קמב, וכן כתב בש"ך בנקודת הכסף ריש סימן קכד לגבי הקראים שאף שדינם כמחלל שבת מ"מ אין אוסרים רק בהנאה רק בשתיה ע"ש.

ומ"מ אם הבקבוק סגור הרי היין אף לא נאסר בשתיה, כל עוד שלא שפך בידו, וכמו שכתב בחזו"א יו"ס סי' מ"ט סק"ז. ומ"מ יש מקום להקל אף אם נגע בידו בשתיה, וכנ"ל, רק לחומר העניין נראה שראוי להחמיר בזה.

קפא. האם צריך להקפיד שלא לשתות מים לאחר אכילת דגים

בס"ד, כ' שבט תשפ"ה

לכבוד הרה"ג רוט שליט"א אודות השאלה האם בזמנינו יש להקפיד שלא לשתות מים לאחר אכילת דגים.

תשובה: אף בזמנינו לבני ספרד יש להקפיד שלא לשתות מים לאחר אכילת דגים, ובני אשכנז נהגו בזמנינו להקל בזה. [כיון שע"פ הרופאים אין סכנה, אך יש שנהגו לשתות ליקר לאחר דגים, ואפשר שיתכן מקור המנהג הוא משום הסכנה]. וכל הסכנה הוא דוקא במים, אבל בשתיה קלה וכדו' אין קפידא.

מקור: במו"ק (יא.) נח' רש"י ותוס', שברש"י שם (ד"ה משתיה) מבואר שאין סכנה בשתיית מים לאחר אכילת דגים, אבל בתוס' שם מבואר שבזמן הזה יש סכנה לשתות מים לאחר

או"ח סי' שפ"ה ולכן יש להקל במחללי שבת בפרהסיא בזמנינו שאין יינם יין נסך ע"ש.

ובשו"ת אמרי אליהו ח"א סימן ס' כתב להאריך בזה, וכתב שלכאורה נראה ע"פ מה שנתברר בדין מחלל שבת שנגע ביין שיש מקום להקל מחמת כמה קולות א' שמא הלכה כהתשב"ץ שפסק הא דמחלל שבת חשיב כגוי ויינו יין נסך רק בחילל שבת, בעבודת קרקע ושמא הלכה כהבנין ציון שפסק שמחללי שבת בימינו הם כתינוק שנשבה בין הגויים וכהקראים שנחשבים כאנוסים כמ"ש הרמב"ם בפ"ג הל' ממומרים הלכה ג', ועוד שמא הלכה כמ"ש המהר"י אסאד שפסק שמחלל שבת דינו כעובד ע"ז דוקא כשחילל בפני עשרה ישראלים כשרים והעידו בפניו ובפני ב"ד ודבר זה אינו במציאות בימינו, ולפי"ז לכאורה יש מקום להקל ולהתיר יין שנגע בו מחלל שבת. ומ"מ כתב שם שי"ל עם כל צדדי הקולא הנראים לעיל עם כ"ז לא אע"ז להתיר יין שנגע בו מחלל שבת לאחר שגאונים גדולים אסרו מגע מחלל שבת והחמירו בו ואסרוהו וגדרו גדרים ותקנו תקנות לבל יפרוץ גדר וכ"ז בכדי להעמיד תקנת חז"ל וחומרתם בעינה ללכל שינוי והבדלי זמן וכמ"ש במנחת אלעזר ובהר צבי ורבי משה נתן נטע למבערער והרב ציץ אליעזר ועוד שהחמירו בזה, ולכן אם ברור הדבר שמחלל שבת נגע ביין בידו או שתה ממנו היין נאסר בשתיה, ובעת שמחה כל היינות שנותרו בכוסות הכל נאסר בשתיה וטעון שפיכה מדין הרחקה.

ומ"מ כתב שם שצריך זהירות רבה לבל חלילה לפגוע או לבוא לידי הלבנת פנים שהפסד בזה רב מהשכר, ואלה הנזהרים שלא לשבת במסיבה אחת בשולחן אחד עם מחללי שבת בצורה גלויה אם לא ינקטו זהירות רבה וצניעות יתירה יגרמו בזה להלבנת פנים ואי כבוד שמים וגדול הוא כבוד הבריות. וכ"ז כשבודאי ברור לן שמחלל השבת נגע ביין אבל אם רק מספקא לן אם נגע ביין או לא נגע היין בה"ג מותר בשתיה כיון שכל האיסור אינו אלא מדרבנן הוי ספיקא בדרבנן וכל ספיקא דרבנן לקולא.

שערי טבילת כלים לכלה לפני החתונה על ידי ההורים יוסף

שהביא שם (בפרק ח' הערה ז' עמוד קס"ד) דבעלי חנויות (אפילו יהודים) המוכרים כלי גויים לא יטבילום אלא לאחר שקנאום הלקוחות, וכתב בהערה שם דזה מקרי כלי סחורה ולא כלי סעודה, וא"כ אינם חייבים בטבילה - וממילא לא תועיל לו טבילה, ושוב ביאר דין זה (בפרק ג' סעי' ט"ו) דהקונה יצטרך להטבילם שנית, אף אם נטבלו קודם ע"י המוכר, וציין הרב הנ"ל, ששמע כן ממני שלא תועיל טבילה, וכן שמע מהגר"ש וואזנר שליט"א. וע"ז העיר דלא הבין אמאי לא יועיל טבילה זו, דהטבילה הוי חובת כלי לפי שיצא מטומאת גוי ונכנס לקדושת ישראל, ואצל הסוחר כבר יצאו מטומאת עכו"ם, רק הסוחר עדיין לא נתחייב בטבילתם, משום שקנאום לסחורה, מ"מ הכלי בר הכי להכשירה מטומאה דזה דין בכלי, והועיל הטבילה גם לגבי הקונה עכת"ד.

הנה בעיקרן של הדברים, דהמוכר לא יטבילום עד אחר שקנאום הלקוחות, יש גם משום הברכה, דכשיטבילם המוכר א"א לברך דעדיין לא נתחייב בטבילה, ובנוגע לדיעבד, דצריך הקונה להטבילם עוד הפעם בלא ברכה, מוכח כן מדברי הטו"ז והחת"ס, דאף אם בדברי הטו"ז אין הכרח כ"כ, אבל בהחת"ס מפורש כן, דהנה הטו"ז (יו"ד סי' ק"כ סק"י) כתב דהשואל כלי מישראל החנוני לצורך סעודה יטבילנו בלא ברכה, אלא דיש להחנוני להודיע זה למי שיקנה ממנו אח"כ שלא יטבילנו שנית בברכה עכ"ל, ומוכח מדבריו דאף שכבר טבל השואל הראשון הכלי מספק, מ"מ צריך הקונה אח"כ לסעודה לטבולו עו"ה רק בלא ברכה, משום דאולי כבר נתחייב בטבילה ביד הראשון, ולכן לא יברך, אבל טבילה מיהא בעי, אכן יש לטעון דאין כוונת הטו"ז לומר דהשני חייב לטבול, אך אם יטבול מה איכפת לן, ורק יש לחוש לחשש ברכה לבטלה, דאולי כבר נפטר מטבילה ע"י טבילה הא', לכן צריך להזהירו שאם יטבול לא יברך, אבל י"ל דאין חיוב לטבול.

אבל בחי' החת"ס שם (ס"ק ז') העתיק דברי הטו"ז בלשון חיוב, וז"ל וכתב עוד שהחנוני יודיע להקונים ממנו אח"כ אותן הכלים

דגים, וכן כתב בכס"מ פ"ד מהל' דעות הי"ח, וכן כתב ברע"א ע"ד הרמ"א יו"ד סי' קט"ז ס"ה, וכן כתב בכה"ח פלאגי' סי' כ"ד אות מז, וכ"כ ביפה ללב ח"ג חיו"ד סי' קטז סק"ד, ובליקוטי מהרי"ח דברים הנוהגים בסעודה עמ' קסב, ובערוך השולחן שם ס"י, וכ"כ בפתחי עולם סי' קע סק"ז, וכ"כ בכה"ח סי' קע ס"ק עט, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות חי"א סי' ריא שגם בזמנינו חמירא סכנתא מאיסורא, וכן כתב בקובץ מבית לוי ח"ד עמ' מה, וכ"כ בפסק"ת סי' קעג אות ב', ואולם יש מפוסקי בני אשכנז שכתבו שבזמנינו אפשר להקל בזה, וכן הו"ד הגריש"א בספר הליכות האיש עמ' סד, וכן הו"ד הגר"ש דבילצקי זצ"ל, וכן כתב בחוט שני שבת ח"ד עמ' שצט שבזמנינו אין סכנה כמו שאומרים רופאי זמנינו, ומ"מ כתב שיש שנוהגים לחוש לזה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קפב. טבילת כלים לכלה לפני החתונה על ידי ההורים

בס"ד

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר

אודות השאלה האם יש מקור לאיסור להטביל כלים לכלה לפני החתונה על ידי ההורים.

אכתוב בזה עיקרי הדברים שנתבארו בספרי שערי יוסף הלכות טבילת כלים.

האם המוכר יכול להטביל את הכלים בחנות לפני הקניה

כתבו בפוסקים לדון האם המוכר יכול להטביל את הכלים, דלכאורה יש לדון האם טבילת כלים הוא דין בחפצא או דין בגברא, והנה בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן ע' אות א' כתב שלא מועיל וז"ל שם: אחד"ש את יקרתו בחד"ת שאלת חכם הגיעני, להעיר על דבר הכתוב בספר טבילת כלים להרב צבי כהן מב"ב

אמנם צ"ע מה שנתקשה השו"מ אח"כ מטעם שקשה הדבר לקונה, באמרו שכבר נשתמש בהם, וגם איך יכיר החנוני אותן הכלים שכבר נשתמש בהם, לכן נכנס בדוחקא לומר דמותר לערב הכלים באחרים, באופן שלא יכירם אח"כ, מטעם ספיקא דרבנן למ"ד דטבילת כלים רק דרבנן, וביטול ברוב ויש ג"כ ספק דלמא ימכרם לנכרי עיין שם, (ומה דכתב למ"ד דטבילת כלים דרבנן, יל"ע מה שיך טבילת כלים דרבנן לחשש ברכה לבטלה, ועוד לפי מה שהתחיל דשלה למוכר זכוכית, נראה דמיירי בכלי זכוכית, הרי בכלי זכוכית בלא"ה ל"ה רק דרבנן להרבה פוסקים), וחידוש שלא כתב עצת החת"ס הנ"ל, דיתנם לגוי במתנה בהערמה, ויהי מחויב בטבילה בברכה כנ"ל, ואם נאמר דשיך בזה ענין אונאה, א"כ מה מהני מה שערבם עם כלים אחרים. עכ"ל.

וכן כתב לדינא הגר"ע יוסף זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ז חלק יורה דעה סימן ט) ויעו"ש עוד באות ג' מש"כ להאריך בדין כלי סחורה, ומ"מ העולה מדבריו דהטבילה לא מהני ויש לחזור ולהטביל את הכלים בלא ברכה.

וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן סו אות כ, וכן כתב בקובץ מבית הלוי חלק טו עמ' פב הערה ו' בשם השבט הלוי זצ"ל שכל זמן שעומד לסחורה ולא לצורך סעודה אינם חייבים טבילה ואם הטבילים י"ל שלא עלתה להם טבילה, וכן הדין בכלים שנקו למתנות ולא לצורך סעודה, וכתב שם ששמע מהגר"ח קצ"ל שאביו הקה"י זצ"ל נסתפק בזה ולא רצה להכריע למעשה לקולא לטבול פעם נוספת. וכן הו"ד מרן הגריש"א בקונ' קיצור הל' טבילת כלים אות כו שאם טבלם החנוני אז הקונה ממנו יטבילם שוב בלא ברכה.

וכן כתב בספר כאיל תערוג (חלק יו"ד עמ' נא) בשם מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל בזה"ל: שח לנו בעל המעשה לפני כשלושים שנה בעת שרבנו מסר שיעור בישיבת גאון יעקב שח ניכר על פניו חיורון עז ואחד הבחורים הכין על דעת

שהשאלים כבר שיטבילום הקונים בלא ברכה ע"ש בטו"ז עכ"ל, הרי כתב בלשון חיוב שיטבילום רק בלא ברכה, והחת"ס שם כתב להעיר, על מש"כ הטו"ז בלא ברכה, די"ל דאף צריכים לברך, וז"ל ולפע"ד צ"ע קצת לפי מש"כ הפר"ח דלהכי אין מברכין על משכנתא דסעי' שאח"ז, משום שאין אנו יודעים אם הכלי מתחייב כלל בטבילה, משא"כ ספק קרא ק"ש גברא בר חיובא וכו', ע"כ יקרא עם ברכות' ע"ש בפר"ח בפנים, וא"כ ה"נ הא כלי בר חיובא הוא, ולא ידענא אם ה"י טבילה ראשונה כהוגן או לא, והו"ל כמי שקרא ק"ש, ומסופק אי קרא כדינו או לא שצריך לחזור ולקרות בברכות' לפי סברא הנ"ל, דמה לי אי לא קרא כלל, או קרא שלא כדינו, וא"כ ה"נ כיון שהספק שהטבילה ראשונה לא היתה כדינה, א"כ יש לטבול בברכה, מ"מ למעשה לבי מהסס בזה, ע"כ טוב יותר שאם ישאל כלים לחבירו יתנם במתנה ע"מ להחזיר ואז יטבילם השואל בברכה, והקונה לא יטבילם כלל, או כשמחזירים לו השואל יתנם לגוי במתנה בהערמה כמו בסס"י זה, וכשיקחם ממנו יהי מחויבים מה"ת בטבילה עם ברכה כנ"ל עכ"ל, הרי עד כמה פשיטא ל"י להחת"ס, דאף אם כבר ה"י ספק בטבילת הא', דהקונה הב' לסעודה צריך לטבול עוד הפעם, ומסופק רק לענין ברכה, וכדי לצאת מן הספק ברכה בטבילה ישכיל לעשות כעצתו הנ"ל, אבל על הצריך טבילה עוד הפעם לא מסתפק ל"י כלל דבודאי צריך כנ"ל, וא"כ מכ"ש היכא דבודאי ל"ה חיוב טבילה על הא' כנ"ל, ומידי עיוני בזה ראיתי שגם בתשו' שו"מ (מהדורא שתיטאי סי' נ"א) העתיק את דברי הטו"ז הנ"ל בלשון חיובי, במש"כ במה שאירע לו כאשר עשה סעודה לחינוך הבית, שלח לחנות יהודי מוכר זכוכית להשאל לו כלים לצורך סעודה, ונפל בדעתו מה לעשות בטבילה, אם יטביל אותם עכ"פ בלא ברכה, ואח"כ יחזירם לחנות, יש לחוש שימכרם לישראל ויטבילנו שנית בברכה, ונזכרתי שכבר נזכר הדין בטו"ז סי' ק"כ סק"י דיש לטבולו בלי ברכה אלא דיש להודיע לקונה שיטבילנו בלא ברכה ע"ש עכ"ל, הרי דלמד הפ"י בדברי הטו"ז באופן חיובי דיש לטבולו - ורק - בלא ברכה כנ"ל.

שערי טבילת כלים לכלה לפני החתונה על ידי ההורים יוסף

בספר אהלי ישורון עמ' סד הערה ריב שאם הלקוח גמר בדעתו לקנות אז כבר נחשב ככלי סעודה וחייב בטבילה, יעו"ש, ועיין עוד במה שיתבאר לקמן לגבי כלים של משלוח מנות אם מהני שהנותן יטביל את הכלי לפני.

ולכן שמוכר לא יכול להטביל את הכלים.

האם אדם שקונה מתנה לחבירו יכול להטביל את הכלי

ונפק"מ מכ"ז אדם שקונה כלי כדי ליתנו במתנה לחבירו לכתחילה לא יטביל את הכלי, ואם הטביל את הכלי לא עלתה לו הטבילה לכלי, ומ"מ אפשר שהנותן את המתנה יקנה את הכלי למקבל לפני הטבילה ואז יכול לטובלו אף בברכה.

הנה בעיקר הנידון הנ"ל, כתב בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן סו אות כ' וז"ל, מש"כ דאע"פ דאין המוכר יכול להטביל כיון דאצלו הוה כלי סחורה מ"מ הרוצה ליחן מתנה לחבירו יכול לזכות לו ולהטביל מדין זכין לאדם שלא בפניו חושבני שגם לאחר הזיכוי יש לחשוש שכבר יש למקבל המתנה כלי כזה או שמא ירצה בסוג אחר ויחזור וימכרנו לאחר והוא עצמו לא ישתמש בו לסעודה וכיון שכן נמצא דעדיין לא חל על זה שם של כלי סעודה וממילא אין יכול הנותן להטבילו לפני נתינתו עכ"ד, ומבואר דאינו יכול להטביל את הכלי לפני, אבל מ"מ אם יודע שלא יחליף לדבריו יהיה מהני הטבילה. ועיין בספר אהל יעקב טבילת כלים עמ' ריז, ובמה שהבאנו לקמן מדבריו האם מועיל להטביל כלי שיתנו במשלוח מנות.

ואמנם הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל בחוט שני טבילת כלים (עמ' מו) שהטבילה תהיה מהני, וז"ל: אם קונה כלי ליתנו לחבירו במתנה יטביל בלי ברכה, וכנ"ל בחנוני או יכתוב פתק על הכלי שהכלי אינו טבול עכ"ד. והוא תלוי בפלגותא שהבאנו בהערה לעיל באריכות האם המוכר יכול להטביל את הכלים לפני או לא, אבל למעשה י"ל לדינא כמ"ש בזה בשו"ת יביע אומר.

עצמו כוס תה מכוס שהיה בחדרו והביאו לרבנו כנראה רבנו היה שרוי באותו יום בתענית ולא רצה לגלות הדבר ולכן התבונן בכוס והפטיר הכוס לא טבולה ולא שתה אחרי השיעור פנינו לבחור לשאול אותו מי הטביל את הכוס ואמר שקנה את הכוס בחנות בבני ברק שמוכרים שם כלים טבולים פנינו למוכר ושאלנו אותו האם הכלים טבולים ואמר אני מוכר את הכוסות אחרי שהטבילתי אותם חזרנו ושאלנו את רבנו שאלה סתמית האם מועילה טבילה שהמוכר הטביל לפני המכירה ואמר שלא מועיל ונמצא שע"פ ההלכה הכוסות אינם טבולים ויהי לפלא, עכ"ד.

וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תנב כתב שלא מהני טבילה קודם זמן החיוב, ראה שם בארוכה,

וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ז סימן קו, כתב עצה לבעל חנות לטבול כלי זכוכית קודם המכירה ע"י שקנה ע"י אחר למי שיקנה אותו לבסוף, ובדרבנן יש להקל שיש ברירה ולכן כבר הוי כלי שלהם מעכשיו עי"ש, ואמנם אכתי הוא חידוש לומר שבכה"ג הטבילה תחול, והפוסקים לא כתבו עיצה זו, ועיין עוד בזה בשו"ת אור לציון חיו"ד פרק לט מש"כ בזה.

ואולם בשו"ת להורות נתן חלק ט' סימן כו כח, כתב להאריך להוכיח שהטבילה תחול, דהא סו"ס הטבילת כלים היא להעלות את הכלי מטומאתו לטהרתו, ומוכח דטבילת כלים הוא מתיר בעלמא, ואינו מצוה, יעו"ש באריכות כל דבריו, [ועולה מדבריו עוד נפק"מ האם טבילת כלים הוא מצוה או מתיר, ראה מה שנתבאר לעיל בפרק ב]. וכן הו"ד הגר"נ ק"ל זצוק"ל בחוט שני טבילת כלים עמ' מו בד"ה ונראה.

וכן נראה מסברא חדא סו"ס הרי הוא מעלה את הכלי מיד טומאת הכנרי לקדושת ישראל, אבל לפי מש"כ שדעת רש"י והתוס' ועוד שנראה שטבילת כלים הוא גזירת הכתוב ודוקא בלקוח ולכאורה לא יהיה מהני טבילה, ואולם נראה בזה כמו שהובא בשם מרן הגר"מ פישטיין זצ"ל

שערי טבילת כלים לכלה לפני החתונה על ידי ההורים יוסף

שפסק דבכה"ג שאין כוונתו לתת מתנה כהוקרה, אלא מטרתו שיהא לבתו כלים, הנצרכים לה, כדי לבשל אחר הנשואין, נחשב כעומד לסחורה אלא הוי כעוזר לבתו לקנות דברים הנצרכים לה, ונחשב הוא במקום בתו וחייב בטבילה. ולרווחא דמילתא יש להקנות לה את הכלים על ידי אחר לפני זה, ואח"כ לטבלם. ועוד מצאתי בשו"ת ויען דוד חלק ו' (סימן קי"ד) שנשאל אודות מקרה המצוי אצל הרבה הורים שקונים לבנם ולבתם כלים לכבוד שבת וכדומה וכגון אחרי החתונה, והם טובלים הכלים בחנות קודם שנותנים להם את הכלים, וכעת הילדים רוצים לדעת אם צריכים לחזור ולטבול הכלים שכרוך בטירחא יתירא. והשיב שם דהנה כלם שעומדים לסחורה פטורים מן הטבילה, מפני שאינם אצלו ככלי סעודה, ולא מפני שהכלים עומדים ברשות אחר, שזה לא מעלה או מוריד. ומה שבעלי בתים קונים כלים לפעמים עבור הילדים וכדומה, בודאי נחשבין ככלי סעודה, ועוד יש לומר דכל סעודה של בני משפחתו נחשב ככלי סעודה, ובפרט של הסומכין על שלחנו, דכיון שאוכלים מפתו הרי בכלל סעודה הוי, וגם דלא ימלט שיאכל בהם הוא, ולכן פשוט שבנידון דידן אפשר להקל ובפרט בכלים של פורצלין שכל חיובן בטבילה עומד בספק. ועי' עוד בספר מעדני יום טוב חלק ב' (סימן ה') מה שהאריך בזה. עכ"ד, והכי נראה לדינא.

וכן אמר לי לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שכן שעומד להתחתן ואביו קונה לו כלים ולפני שמקנה לו את הכלים מטביל אותם היה מקום לדון שנחשב כלי סחורה כי עדיין לא נתן את הכלים לבנו, ואמנם י"ל שאין צריך לחזור ולטבול כי מלכתחילה קנה את הכלים בשביל בנו ורק טובל בשליחותו. עכת"ד.

תבנא לדינא: הורים שקונים לילדיהם כלים לפני החתונה, יכולים לטבול את הכלים לפני החתונה, ומ"מ מהיות טוב, ולצאת לכו"ע, טוב שיקנו את הכלים לילדים לפני הטבילה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

וכן ראה עוד בזה בשו"ת עולת יצחק ח"ב סימן קנו שכתב לדייק מדברי השלחן גבוה בסימן קכ סוף אות כו שמהני לטבול את הכלי אף שהוא פטור, שכתב שם שהמנהג הוא שהסכינים וכלי חרס מצופים בזכוכית שלוקחים מישראל סוחרים מטבילים ומברכים עליהם כיון שישראל הסוחר לקחו מן הגוי לסחורה והוא לא טבלו עכ"ד, ומדויק מדבריו שאם היה הסוחר מטבילו מהני, ויעו"ש עוד מה שכתב בזה, וראיתי עוד בזה לידידי הגאון רבי עמנואל מולקנדוב שליט"א בקובץ מנורה בדרום חלק לז עמ' תכז שכתב לדייק כן שמהני ממש"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תשמה) שכתב, ולענין הלוקח כלי סעודה חדשים מישראל שלקחן מן העכו"ם ולא הטבילין הדבר ברור אצלי שצריכין טבילה וכו' עי"ש, ונראה מדבריו שאם היה מטבילין הישראל הראשון שפיר דמי, אף דמיירי בכלי סחורה, דהא כלים חדשים הם שקונה אותם לישראל ומוכר לאחרים.

ונפק"מ בהנ"ל להביא משלוח מנות בכלי לא טבול, ונתבאר בארוכה שם, ובשערי יוסף הלכות משלוח מנות, ובפסקים והלכות הלכות פורים.

האם הורים שקונים לילדים כלים לפני החתונה יכולים להטבילם לפני

ונפק"מ מכל הנ"ל לנ"ד, והנה בעיקר הנידון הנ"ל לכאורה י"ל דהוא תליא במח' הפוסקים האם מוכר יכול להטביל את הכלים, ואמנם י"ל דהכא הוא לכו"ע, כיון שהם קונים את זה עבור הילדים, הרי הם חייבים בטבילת כלים, ולא הוי כלי סחורה, כמו במוכר, וידידי הגר"א סקוצילס שליט"א בספרו אהל יעקב טבילת כלים כתב להביא בזה, לדינא בזה"ל: הקונה כלים לבתו קודם חתונתה יכול להטבילם, ואין זה נחשב כמתנה, אמנם לרווחא דמילתא עדיף שיקנה לה קודם את הכלים, עכ"ל, ובהערה שם כתב לציין, מי שקונה כלים לבתו שעומדת להתחתן בקרוב האם נתחייב אצלו הכלים בטבילה שהוא יכול לטבלם, או שמא נחשב כעומד לסחורה שלא נתחייב בטבילה. ועי' בספר באר חנוך ה' או"ה (פרק נ"ד שאלה י')

שערי טבילת כלים למלך שמשמש בכלי פעם אחת וזורק יוסף

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

[**החונה** פה עיה"ת בני ברק]

קפג. טבילת כלים למלך שמשמש בכלי פעם אחת וזורק

בס"ד, י"ז מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יוסף דהן שליט"א במח"ס שו"ת יד בתשובה, אשרי הגבר, ועוד ספרים, החונה כאן, עיר התורה בני ברק.

במה ששאל בזה"ל: הסתפקתי מה הדין במי שמתארח אצל מלך עשיר כקורח שכל יום משתמשים בכלים יקרים אך רק פעם אחת ולמחרת מביאים עוד כלים, האם יש להם דין של כלי חד פעמי ומותר לאיש לאכול מהם, ואם יש חילוק בינו לבין המלך, ע"כ שאלתו.

למעשה נראה כיון שהכלי עומד לשימוש ארוך, ואף שאח"כ הבעלים רוצים לזרוקו, מ"מ כיון שיש לו שם שכלי, חייב בטבילה, וכמו שנראה ברמ"א יו"ד סימן קכ"ס"ה, ובערוך השולחן שם סמ"א, ובשו"ת חיי הלוי ח"ד סימן נז אות ט', ונתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות טבילת כלים. וכן שמעתי מהגרע"פ שליט"א, ונפק"מ למנגל רב פעמי שחייב בטבילה כיון שיש עליו שם כלי, ולכן בודאי שיש להטביל את הכלים הנ"ל בברכה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קפד. שימוש במסור בשבת לחיתוך חלה וחיובה בטבילת כלים

בס"ד

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר וש"א"ס.

אודות השאלה בשם הגאון בעל הנחלת ישראל, שמעשה היה לפני כחודש

באנגליה בבחור שעובד לפרנסתו בנגרות והתחתן, ולכבוד שבת שבע ברכות הכינו חלות דוגמא של עצים והניחו על השולחן תחת המפה מסור יד אמיתי שבזה יחתוך החתן את החלות, לשמחו כאילו הוא נגר, והאם יש צד להתיר בזה.

ויש לדון בזה מחמת כמה שאלות:

(א). האם המסור מוקצה, כדין כלי שמלאכתו לאיסור.

(ב). האם המסור חייב בטבילת כלים, או דלמא כיון שלא מיוחד לאוכל אינו צריך טבילת כלים.

(ג). האם אסור, האם יש מקום להתיר לצורך שמחת חתן וכלה, כמו שמצינו שהותרו איסורים דרבנן לצורך שמחת חתן וכלה, כמבואר באו"ח סי' של"ח.

לגבי השאלה הראשונה, בפשטות המסור מוקצה כדין כלי שמלאכתו לאיסור, ומשום השאלה משום שיש לו כלי אחר, נח' האחרונים האם מותר להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו שיכול להשתמש בכלי שמלאכתו להיתר.

ולעצם הנידון האם חשוב מוקצה, שבתוספות שבת בפתיחה לסימן ש"ח ד"ה בהוא כתב שמותר בזה אף אם יש לו כלי אחר.

ואמנם במשנ"ב סי' ש"ח סק"ב כתב שאסור להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור כשיכול להשתמש בכלי שמלאכתו להיתר, וכן כתב בכה"ח סקכ"ב, ולכן אם יש לו פטיש או מפצח אגוזים צריך להשתמש במפצח אגוזים, ובחזו"ע שבת ח"ג עמ' נ כתב שהרי הוא תלוי במח' ה"ז והא"ר בביאור השו"ע סי"ד, ולכן למעשה יש לאסור בזה.

וגם יש לדון את המסור ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו מלאכת היתר, שדעת התוס' ובעל המאור שבת דף סו ע"ב ד"ה אמר רב הונא שאין מטלטלין אותו אפילו לצורך מקומו שכל שאין לו מלאכת היתר בשבת הוא מוקצה מחמת גופו

ודעת הרשב"א בשבת דף קנד ע"ב שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור, וז"ל: וראיתי להר"ז הלוי ז"ל שכתב דכל שאינו ראוי בשום צד לטלטלו לצורך גופו אין מטלטלין אותו לצורך מקומו, ואינו מחזור בעיני שהרי לר' נחמיה כלי שמלאכתו לאיסור אין ראוי לטלטלו לצורך גופו כלל לפי שאין כלי ניטל לדידיה אלא לצורך תשמישו המיוחד לו בלבד, ואפילו כן לצורך מקומו מטלטלין אותו וכפי פירושו של רש"י ז"ל וכמו שכתבנו שם (קכ"ד א') בסייעתא דשמיא וכן נראה כדבריו, ונראה לי דאילו היו שליפי רברבי מוטלין על גבי כרים וכסתות אי נמי על גבי קרקע והוא צריך למקומן מטלטלין לצורך מקומן, אבל להביא כרים לכתחלה ולשים תחתיהם כדי שיטלטלם ביד לאחר מכן לצורך מה שעשינו לו מקום בידיים לא, שאינו בדין דמה שהוא אסור לטלטלו נסבב ונגרם אנו לטלטלו ממש בידיים, ועוד דמיחזי כחוכא ליטלו מעל גבי חמורו אסרתו ואתה בא להתיר לטרוח ולהביא כלים ולטלטלו בידיים לבסוף, ואינו דומה למה שהתיר רב הונא להביא כרים ולהניח תחת שליפי זוטרי, דהתם לא מטלטל ליה בידיים אבל מנער הוא את הכר והן נופלין מאליהם, כן נראה לי. עכ"ל. וכן כתב בחידושי הריטב"א שבת דף קנב ע"ב שאף כלי שאינו ראוי בשום צד לטלטלו לצורך גופו מותר לטלטלו לצורך מקומו.

ולהלכה דעת הגר"א סי' רס"ו שכתב בביאור דברי התוס' בשבת דף לו ע"א ד"ה הא רבי נחמיה שאין מציאות של היתר של טלטול בשבת לצורך גופו ואסור לטלטלו לצורך מקומו וכתב שם שכן משמעות הפוסקים שמוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו בשום ענין ע"ש, והחזו"א או"ח סי' מ"א

וכן הו"ד הגריש"א בספר שלמי יהודה פרק יא הערה א' והגרשז"א בשש"כ פ"ב הערה מד שלכתחילה יש להחמיר בזה אבל בשעת הדחק דינם ככלי שמלאכתו להיתר, וכן כתב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א לדינא שלכתחילה יש להחמיר לדונו כמוקצה מחמת גופו, אך בשעת הדחק יש להקל לדונו ככלי שמלאכתו לאיסור.

דעת השו"ע הרב ספ"ה כתב שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור ולא דמי לשעטנז שאין בו שום היתר, וז"ל: ויש מתירים לצורך גופו או מקומו מפני שמכל מקום יש תורת כלי עליו אלא שמלאכתו לאיסור והעיקר כסברא הראשונה מפני שאין תורת כלי מועיל אלא לכלי שמלאכתו לאיסור בשבת בלבד אבל בחול מלאכתו להיתר שאף אם בשבת אינו ראוי כלל לשום תשמיש מותר לטלטלו הואיל ויש עליו תורת כלי דהיינו שראוי הוא למלאכתו בחול כגון נר שמדליקין בו נפט שבשבת אינו ראוי לכלום ומותר לטלטלו מפני שיש עליו תורת כלי כמו שנתבאר למעלה. עכ"ל.

וכן כתב בקצות השולחן סי' קכז סק"ד ובחזו"ע שבת ח"ג עמ' נב וכן כתב לדינא בשו"ת תפילה למשה ח"א סי' ט"ז שלמעשה הלכה כשיטת הפוסקים להתיר.

אך מ"מ לגבי מסמר מדברי הגריש"א נראה שיש להתיר רק בשעת הדחק, ומ"מ בחוט שני שבת ח"ג עמ' קי הו"ד הגרנ"ק שמסמר מסתבר שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור ולא כמוקצה מחמת גופו כיון שהרבה שימושים שאפשר לעשותם במסמר והוא דבר חשוב.

וכאן במסור יש לנו ספק כיון שאפשר להשתמש בו שימושי היתר אבל לא עומד לכך, וא"כ סו"ס לכתחילה יש להחמיר בזה שדינו כמוקצה מחמת גופו, וא"כ י"ל הכא שבודאי יש כאן מיגו דאיתקצאי בבין השמשות ועתה אסור בטלטול כלל, וכ"ש שי"א שגם בכלי שמלאכתו לאיסור אמרינן מיגו דאתקצאי, ויתבאר בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות מוקצה שיצא בקרוב.

ולגבי הנידון אם מועיל יחוד, אם הוא יחוד לעולם מהני, אבל בלא זה לא יועיל.

ושוב ראיתי שכן השיב לחתנו של כת"ר ידידי הרה"ג יעקב זיילבד שליט"א שאין היתר להשתמש בו אם יש סכינים אחרים.

(ב). לגבי השאלה אם חייב בטבילת כלים, בשו"ע יו"ד סימן קכ ס"ח כתב בזה"ל: השואל או שוכר כלי מהעכו"ם אינו טעון טבילה, אבל אם ישראל קנאו מהעכו"ם והשאילו לחבירו טעון טבילה כבר נתחייב ביד הראשון, ויש מי שאומר שאם לקחו הראשון שלא לצורך סעודה, אלא לחתוך בו קלפים וכיוצא בו אין צריך להטבילו, והרמ"א שם כתב בהגה, אבל הראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה אפילו דרך עראי בלא טבילה אע"פ שלקחו לצורך קלפים, וכן אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה צריך טבילה גבי השני עכ"ד.

וכתב שם בש"ך סק"ז אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, אבל שלא לצרכי סעודה מותר להשתמש בו, ואע"פ שנתקן לצורך סעודה שנמלך עליו לחתוך בו קלפים אין צריך טבילה, כן כתב האו"ה שם דין פ"ג, עכ"ד, ומבואר שא"צ טבילה, ולא חשיב ככלי סעודה.

והנה מקור הדברים הוא ממש"כ באיסור והיתר הארוך (דיני טבילת כלים אות פט) ושם כתב בזה"ל: ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה דמדין שיצא הכלי מיד הכנעני אבל שאולין שחוזרין לכנעני אין צריכין טבילה, וכן שכורין מכנעני די להם בהגעלה וא"צ טבילה, ופסק רשב"ם ומיהו ישראל ששואל מחברו כלי שלקח מהכנעני חייב להטבילו אחרי שכבר נתחייב בו הישראל ראשון, והא דאמר שאולין פטור היינו שאולין מהכנעני עכ"ל, ואפילו אם לא נתחייב ראשון בטבילתם ממש כגון שלקחו למלאכתו והשני שואלו לסעודה, דמ"מ נתחייב בידו דאילו היה הישראל ראשון עצמו רוצה לשמשו לסעודה אפילו עראי היה צריך להטבילו כדאיתא לעיל עכ"ל, ואולי אפשר לומר שכ"ז דוקא בסכין שמיוחד לסעודה, אבל סכין שלא מיוחד לסעודה, לכו"ע אינו צריך טבילה.

אבל י"ל דאם משתמשים בו בקביעות סו"ס יחשב ככלי סעודה דהרי יחדו אותו לכלי סעודה, ועיין איסור והיתר הארוך אות פה

שכתב בזה"ל: וכן כל דבר שאין משמשין למאכל הראוי לאכילה כמו שהוא עתה כגון הסכין שמפשיטין בהן את הבהמות והמחטין שתופרין בהן המולייתא א"צ טבילה, אבל אין לפטור המחטין מטעם שאינם מיוחדין לכך דהא סכין קטן של סופרים שחותכין בהן המצות בל"א שטופל איזן ולהט שחותכין בו את העיסה של מצות והכלי מתכות שמתקנין בהן הקרעפלין וכלי ברזל שמנקרין בו העיסה מן העריבה, וכל כה"ג ואפילו להטבילין בלא ברכה א"צ, ויותר טוב שלא לטובלן דשמא אתי לברך עליהן והוי כברכה לבטלה, אמנם במקומות שרגילין להסיר השרוף מן הלחם כשמוציאין אותם מן התנור באותן הברזל שמנקרין בהן העריבה צריך טבילה וברכה עכ"ל.

ומבואר מדבריו שסכין של סופרים יכול כיוצא בזה שאינו מיועד לאכילה אין צריך טבילה אפילו בלא ברכה, אפילו אם משתמש בו לאכילה, וזה לכאורה צ"ע ממש"כ באיסור והיתר הארוך לעיל דנראה דבעינן טבילה להני כלים כיון דסו"ס משתמשים בהם לאכילה, כן אמר לי חכם אחד שליט"א להעיר, ואמנם י"ל דהאיסור והיתר באות פט מיירי בכלי סעודה, ושהראשון לא משתמש בו לסעודה, והשני כן ממילא מתחייב בטבילה מדין הואיל והראשון יכל להשתמש לסעודה, אלא דהואיל ואינו משתמש אינו חייב, אבל סו"ס מיירי בכלי סעודה.

ומצאתי בעיקר סתירת האיסור והיתר, כתב להקשות בט"ז שם סק"י, וז"ל: לחתוך קלפים. כ"ב"ה"ה אם קנאו לסחורה א"צ טבילה בהגהת אשר"י מסיים בזה כיון שהוא שאול בידו למד ב"י אם קנאו צריך טבילה וכמ"ש רמ"א בסמוך אבל באו"ה כלל (כ"ח דין פ"ז) [נ"ח דין פ"ט] כתב כיון שאם היה הישראל הא' רוצה לשמשו לסעודה אפילו עראי היה צריך לטובלו ממילא נתחייב בידו מקרי וע"כ ישראל השני השואל ממנו צריך לטובלו ותמיה לי מאד על רמ"א שלא הביאו לא בד"מ ולא כאן. ונ"ל דיש לטובלו בלא ברכה וה"ה השואל כלים מישראל החנוני לצורך סעודה יטבלנו בלא ברכה אלא דיש לחנוני להודיע זה למי שיקנה אותו ממנו

אח"כ שלא יטבלנו שנית בברכה כנלע"ד, עכ"ד, ומבואר מדבריו דיש להטבילו בלא ברכה, וכן כתב בש"ך שם סק"ט לדינא ע"פ דברי האיסור והיתר הארוך שיש להטבילו בלא ברכה או יטבול כלי אחר עמו יעו"ש, ואמנם לפי השו"ע נראה דבכה"ג יש להקל.

ובחכמת אדם (שם אות ח') כתב לדינא בהאי הלכתא, ישראל שקנה מכלי נכרי והשאילו לחבירו אסור להשתמש בו עד שיטביל שהרי כבר נתחייב ביד הראשון אבל אם הראשון לא קנה לצורכי סעודה, אלא לחתוך קלף וכיוצא בו או לסחורה כיון שלא נתחייב ביד הראשון לטבול שהרי אם לא ישתמש בו צרכי סעודה אין צריך טבילה, ולכן אם השאיל לחבירו והשני רוצה להשתמש בו צרכי סעודה, י"א דא"צ טבילה כיון שגם הוא לא קנה לחלוטין אלא בתורת שאלה, וי"א שצריך טבילה בלא ברכה ובכלי זכוכית יש לסמוך לעת הצורך ולהשתמש בו כך עכ"ל.

ועיין בבינת אדם שער איסור והיתר הארוך סימן סה שהביא בזה הגהת הגאון המופרסם רבן של כל בני הגולה פאר הדור הגאון רבי ישאל יהושע זצ"ל אבד"ק קוטנא, ובמח"ס ישועות ישראל, שכתב להעיר ע"ד החכמת אדם לגבי מדוכה של פלפלים, וכתב להעיר ע"ד בזה"ל: לפי מה דקי"ל דפלפלין אינו מטמא טומאת אוכלין וכן פסק הר"ם ז"ל בהלכות טומאת אוכלין, וכן אינו חייב בערלה לדעת הרמב"ם כמו שכתב הכפות תמרים, בקונטרס תוס' יו"כ, ואין מברכין עליו כלל, כמבואר בריש פרק כיצד מברכין א"כ לא עדיף מסכין של שחיטה דמבואר בסימן קכ ס"ה דא"צ טבילה משום דלא חזי לאכול בלא בישול, כ"ש כאן דאינו נחשב אוכל כלל בעינא רק ע"י תערובת, לכן נראה דעכ"פ אין מברכים עליו, וכן מכתשת של מתכת המיוחד לבשמים אם דכן בו גם מלח טעון טבילה בברכה דעל מלח מברכין שהכל כמבואר בפרק כיצד מברכין וכיון דיש שם אוכל עליו מיקרי כלי סעודה.

ואמנם ראיתי בערוך השולחן (יו"ד סימן קכ סעיף מ') שכתב לבאר בזה בזה"ל: נראה לומר ברור דכמו דבהגעלה קי"ל דהולכין אחר רוב תשמישו של כלי כמו כן בדין טבילת כלים אם הכלי היא שלא לצורך סעודה כגון סכין שקונין אותו לחתוך קלפים ולעשות קולמוס ולחתוך צפרנים וכיוצא בזה אע"פ שבמקרה חותך בו איזה מאכל, מ"מ א"צ טבילה וק"ו הדברים דאם לענין הגעלה שבוולע בתוכו אין חוששין למקרה כ"ש דלא מקרי כלי סעודה מפני המקרה, וכ"כ אחד מגדולי האחרונים (פר"ח סקי"ט) אבל באו"ה שם סימן פה כתב בוז"ל: סכין קטן של סופרים שחותכין בהם קלים אסור לאכול בהן עראי אם לא טבול עכ"ל, ודברים תמוהים הם, ונ"ל דכוונתו הוא כשקונה לכתחלה לשם כך העיקר יהיה לחיתוך קלפים ולפרקים יחתוך בו לחם דבכה"ג ודאי דצריך טבילה אבל אם קונה אותו רק לקלפים בלבד אע"פ שלפרקים בדרך עראי חותך בו גם לחם או שאר מאכל א"צ טבילה, אם לא שעושה זה בקביעות וכן יש להורות לכאורה עכ"ל הערוך השולחן, ומבואר מדברי הערוך השולחן שהוקשה לו מה הסברא בדברי האיסור והיתר שסכין של סופרין לא יהיה בעי טבילה דהא סו"ס בעי ליה למאכל, וע"כ כתב לחדש שתלוי מה חשב בדעת הקניה, ואמנם לכאורה הוא חידשו גדול ששעת הקניה היא המגדירה את הכלי האם הכלי יהיה כלי אכילה או כלי סעודה, שכתב שתלוי מה חשב בדעת הקניה, ואמנם זה חידוש שתלוי בשעת הקניה, ולא נימא שאח"כ יוכל לשנות דעתו.

ושוב מצאתי שכה"ג ס"ל בצפנת פענח (פי"ז ממאכלות אסורות ה"ג) שכתב: כלים חדשים שלא השתמש בהם כלל, שאמרו דצריכים טבילה, היינו אף על פי שלא עשאם הגוי עבדו לסעודה אלא לסחורה, הרי הם בכלל כלי סעודה, לפי שאין מחשבת הגוי קובעת, כדאמרו בירושלמי (תרומות פ"א ה"א) שגוי אין לו מחשבה, וכשחושב לסחורה אין זה מוחלט לסחורה, אלא יכול להיות שבסוף ישתמש בו לאכילה, יעו"ש, ומוכח דאזלינן בזה בתר המחשבה, ואמנם הוא חידוש גדול שלא מבואר

כן בדברי הפוסקים, ומ"מ נפק"מ בכ"ז, לגבי חיוב טבילה לסכין יפני, ולמגהץ, שביארתי דינם לקמן באינדקס טבילת כלים, וכן נקפ"מ לסכין רגיל שרוצה להשתמש בו לחתוך מפה לשלחן.

והעיקר לדינא כמ"ש בשו"ע, וכמו שנראה מדברי הש"ך סק"ז, וכן כתב לדינא בכנה"ג (הג' ב"י סוף אות כ"ו), ובפר"ח (ס"ק כ"ג), ובלחם הפנים (ס"ק י"ט), ובספר בית לחם יהודה (ס"ק י"ז), ובשלחן גבוה (ס"ק כ"ח), ובזבחי צדק (ס"ק נ"ד), ובטהרת ישראל (סוף סעי' כ'), ובספר חלקת בנימין (ס"ק ס"ז).

ואולם יש מחמירים בזה, וכמו שראיתי בקובץ תפארת אברהם ח"א שהובא שם תשובתו של הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א במח"ס שו"ת משנת יוסף, שהשיב שם בזה"ל: ע"ד השאלה שנשאל מאדם שקנה מיחם [קומקום] עבור שתיה, אולם לפני שהטבילו ראה שנשבר דוד מים החמים בביתו, ואין לו מים חמים עבור רחיצת הילדים, ונסתפק שמאחר שאינו משתמש עם המיחם לצורך אכילה אלא לצורך רחיצה, אולי אין בזה האיסור להשתמש בכלי סעודה בלי טבילה. בספר דרכי תשובה (סי' קכ סקל"ט) הביא מספר גנזי אלימלך (דף כג:) שנסתפק בכעין זה, באדם שקנה סכין שיש בו שני להבים אחת קטנה לחתוך בה הציפורניים ולתקן בו קולמוס, ואחת לצורך הסעודה, ורוצה לחתוך הציפורניים עם הלהב הגדולה, אם מותר בלא טבילה, או דכיון שבדעתו להשתמש באותו הלהב לצורך הסעודה, אסור לחתוך בה הציפורניים בלא טבילה. וכתב דמדברי הש"ך (סי' קכ סק"ז) משמע דדוקא היכא שנמלך לחתוך בו הציפורניים בתמידות אין צריך טבילה, משא"כ אם בדעתו להשתמש בו ג"כ לצורך סעודה, אסור לחתוך בה הציפורניים בלא טבילה, וסיים בצ"ע לדינא עיי"ש.

והנה כיון דטבילת כלים הוי מדאורייתא ויש למיזל לחומרא, א"כ בספק כבנדוד"ד שנסתפקו בזה הפוסקים, נחשב כספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא, וחייב טבילה.

ובפרט דבפשטות מיירי שמשתמש בו לרחיצה רק באופן עראי ואינו מייחדו לכך, א"כ ודאי צריך טבילה, כי אח"כ ישתמש בו לשתיה. והאמנם שלגבי בקבוק זכוכית מקילים להשתמש פ"א בלי טבילה, כבר כתב הטעם בשו"ת פרי הארץ (ח"ב סי' קט) והביא דבריו בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' נז) דהתם כיון דאין מכוין לקנות הצלוחיות, ולכן הוא רק שואל שא"צ טבילה, ובפרט דחזינן שאינו טובלו אמרין מסתמא לא ניח"ל דליקני איסורא, כדי שלא יעשה איסור לבטל מצות טבילת כלים. ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (סי' ה' אות קלו) כתב הטעם כי אין צריך להריק אוכל שנתנו בכלי שאינו טבול, דהו"ל שב ואל תעשה. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכב, ענף ט. ויו"ד ח"ב סי' מ) כתב להקל שלא להצריכו טבילה אפילו לאחר שנתרוקן הכלי כשרוצה להשתמש בו למשקים אחרים משני טעמים, חדא, דהכלי נתבטל למשקין וכדמצינו במעשר שני (מע"ש פ"ג מ"ב) שלוקחים יין על גבי קנקנו, וכדאיתא בגמ' (עירובין כז:) כיון דהכלי בטל עמו. ונמצא שלא קנה כלי מהעכו"ם ולא נעשה כלי כי אם ביד ישראל. ועוד, דכיון שהנכרי המוכר אינו מוכן להוזיל המחיר אם מוכר היין ללא הכלי, א"כ לדידיה הוי כקליפת אגוזים, ולכן אין להחשיבו ככלי של הנכרי שלקח ממנו, כיון שלא היה אצל הנכרי בחשיבות כלי. ובראני שכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"א סי' כד) להקל בבקבוק שא"צ לטבול, כיון דבשעת הייצור אינו נחשב לכלי כיון שהוא אטום וסתום, ורק בשעת השימוש שחושב הישראל להשתמש בו ולעשותו כלי, אז חל עליו שם כלי, ואז הרי הוא ברשות הישראל ואצלו נוצר הכלי, ובכה"ג לא צריך טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שטבילתן מדרבנן כמ"ש הרמב"ם (הל' כלים פ"א ה"ה) שיש להקל כאמור, עיי"ש. ע"כ תשובתו שם. ולכן להלכה נראה שיש להקל שאינו צריך טבילה.

ג). ולענין השאלה השלישית בודאי שלא הותרו איסורים לחתן עצמו, וכל ההיתר הוא ע"י גוי, ולכן בודאי הכא שאין להתיר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיה"ת בני ברק

קפה. חציצה בקשקוש של דיו שאינו יורד מהכוס

בס"ד, כ"ד כסלו יומא דהילולא דמרן רה"י הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר

אודות מה ששאל בזה"ל: **כוס שאינה טבולה ויש בתוכו קשקוש של דיו מעט שלא הצליחו להסירו, האם היא חציצה. ע"כ לשון שאלתו.**

בספרי שערי יוסף הלכות טבילת כלים, הארכת בזה ואכתוב בזה עיקרי הדברים, מקור הדין דחציצה בטבילת כלים, מבואר בספר האשכול (ח"ג עמ' קמ) שמכיון שלמדנו שהכלים האלה צריכים טבילה ממה שנאמר אך במי נדה יתחטא במים שהנדה טובלת בהם אלמא שצריכים טבילה כדין הנדה, לכן צריך להסיר מהם חלודה וכל דבר החוצץ ע"כ, וכן כתב הרא"ש בפסחים פרק ב' סימן ז' בשם הספרי, וכן כתב הסמ"ג (לאוין קמח) בשם הספרי, והו"ד בב"י סו"ס קכ, וכן כתב בשו"ע סימן קכ ס"ג, (והבאתי דבריו לקמן), ואמנם בעיקר דברי הרא"ש והסמ"ג שכן הוא בשם הספרי. ואף בביאור הגר"א שם סקל"ד כתב להעיר שהמרדכי והרא"ש כתבו כן בשם הספרי, ולא נמצא כן בספרי שלפנינו, אבל בילקוט איתא, אך את הזהב להעביר החלודה שלהן ע"כ, ואמנם באור זרוע (ע"ז סימן רצא) כתב, כתבתי בליקוטי תניא בספרי המטביל סכין צריך להעביר חלודה, וכעת עיינתי בספרי בפרשת מדיין ושמא הוא בספרי זוטא עכ"ד, ואכן הוא בספרי זוטא פרשת מטות עמ' רסא יעו"ש, וכן כתבו הראב"ד ובמאירי והרשב"ם בשם הארוחות חיים, שמאחר שהוקשה טבילה זו לטבילת נדה, וכמבואר בגמ' בע"ז דף עה ע"ב, ועיין בספר טבילת כלים להגר"צ כהן זצ"ל עמ' קכא בהערה מש"כ עוד בזה וצריך לכאן.

וכתב בשו"ע יו"ד סימן קכ סעיף יג, וז"ל: צריך להעביר החלודה קודם, ואם לא העביר אם מקפיד עליו חוצץ ואם שפשף ונתן בגחלים ונשאר עדיין מעט של חלודה של איכול לעבור ע"י כך הוי מיעוטו שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ עכ"ל, ויעו"ש עוד בבית יוסף. ואף שמדברי השו"ע נראה שבחלודה אין להקפיד, ואולם היום שאני וכמו שהבאנו להלן בשם הגריש"א זצ"ל שהיום הדרך להקפיד בחלודה ומשו"ה היא חציצה.

ומש"כ לגבי שחרורית שיש להסירה קודם הטבילה, הנה ברמ"א יו"ד סימן רב סעיף ב' כתב, שחרורית הדבוק ביורה מבחוץ הוי כדופן הכלי ודרכו בכך ואינו חוצץ עכ"ד, ומבואר דדוקא מבחוץ, אבל מבפנים הוי חציצה, וכן כתב לדייק בט"ז שם סק"ג, וכתב שכן הוא דעת הב"י בשם הרא"ש בסימן קכ ומשמע מדבריו דמבפנים הוי חציצה דוקא אם מקפידים עליו, וכמ"ש בשו"ע סימן קכ ס"ג לגבי חלודה, ואולם בביאור הגר"א סימן רב סק"ג כתב שאין להקל בזה ובכה"ג חשיב חציצה, ומ"מ כתב בספר טבילת כלים ששמע מהגר"ש וואזנר זצ"ל שבזמנינו שמבשלים על כיריים של גז וחשמל סירי הבישול תמיד נקיים מפיח האש, ולכן אפילו במעט שחרורית הדבוקה מבחוץ הוי מיעוט המקפיד וחוצץ יעו"ש, וכן כתב אח"כ לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן צא וז"ל: מסופק אני בזמנינו שמבשלים על גז ואלקטרי ששם דברך כלל אין על הקדירות רושם שחרורית וא"כ אם לפעמים יהיה רושם כזה אולי לכו"ע הוי קפידא, ואינו דומה לזמנם וכו' ושוב הראוני לש' הגר"א בסי' רב בלאו הכי חולק על הרמ"א שם ס"ב וא"כ בזמן זהה עכ"פ עלינו להחמיר עכ"ד, וכן הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בקיצור הל' טבילת כלים אות ט', בזה"ל: סיר שמרוב הבישול נהיה כליו לכלכוך של פחם וכדומה אם אינו דבוק חזק ואפשר להורידו הרי זה חציצה וצריכים להסירו, ומש"כ הרמ"א שאין זה חציצה זה בזמנם שלא היה דרכם להוריד לכלוך כזה עכ"ד, וכן כתב בחוט שני (טבילת כלים עמ' נ"ג) וז"ל: בקדירות דידן שהדרך לבשל על הגז שאינו מתפחם, יש לחוש ולומר דאף לשיטת הר"מ והרא"ש בהא דפחם חוצץ היינו רק בתוך הכלי,

שערי נוסח ברכת על טבילת כלים כשטובל כלי אחד יוסף

אבל מבחוץ הוי אינו מקפיד והוי כגוף הכלי, מ"מ בנידון דידן שאין הדרך כן שפיר יש לחוש אף מבחוץ אם יש בו ממש. [ועיין בהגר"א שפקפק על עצם הדין] עכ"ד.

ואף חציצה בדיו הוי חציצה הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר מסורת משה (ח"א יו"ד אות נ) בזה"ל: כתוב עליו בלורד זרחני סכום מקחו, האם זה חוצץ. והשיב לי רבינו שחוצץ, דמה שאין דיו חוצץ באנשים, הוא משום שאינו מקפיד, ואין בו ממשות. [גם אם מקפיד מותר כשאין בו ממשות] אבל על כלי, יש ממשות בזה, וגם למעשה מקפיד. והזכיר רבינו שיש לדמות זה למה שכתוב בשו"ע (סימן ק"כ סעיף י"ג) 'צריך להעביר החלודה קודם טבילה ואם לא העביר אם מקפיד עליו חוצץ. עכ"ד,

אך מ"מ כיון שאין בו ממשות, בדיעבד אם אינו מצליח להורידו, ואינו מקפיד עליו אינו חציצה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קפו. נוסח ברכת על טבילת כלים כשטובל כלי אחד

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת ויגש

לכבוד הגאון רבי בנימין חותה שליט"א במח"ס כי בא שבת כי בא מועד

שלו' וברכה ושבע טוב

שאלוני אודות השאלה שכת"ר דיבר ברדיו לגבי טבילת כלים, אם כתבתי על זה בספרי.

לגבי ברכת טבילת כלים, כבר כתבתי בספרי שערי יוסף הל' טבילת כלים עמ' 482

לגבי הדין מי שטובל כמה כלים האם יכול לצאת יד"ח בברכה של מי שטובל כלי

אחר ומברך עליו על טבילת כלי, שראיתי בספר טבילת כלים להגר"צ כהן זצ"ל פרק ט' סט"ו שכתב בשם הגרשז"א שהטובל ב' כלים שברכתם על טבילת כלים יכול לצאת בברכת חבירו המטביל כלי אחד שמברך על טבילת כלי שמסתבר שאין לחוש כ"כ לזה, ולענ"ד הוא חידוש עצום, ובודאי דלכתחילה אין לעשות כן, אלא יש לברך בעצמו, דאף אם על הרבה כלים בדיעבד בירך על טבילת כלי יצא, וכמו שכתב הפרי חדש, מ"מ הרי אינו אלא בדיעבד.

ובנידון שטובל כלי אחד המברך והשני טובל שני כלים בודאי שיברך בעצמו על טבילת כלים ולא יצא יד"ח מחבירו ומצוה בו יותר מבשלוחו גם לגבי הברכה [כמו שהארכתי בשערי יוסף דיני מצוה בו יותר מבשלוחו].

ומש"כ כת"ר להוכיח מברכת הגומל שמוציא אחרים ידי חובה מברך שגמלנו וכמו שהביא בחזו"ע בהערה בשתיקה, וש"כ רבי חיים פלאג'י ושכן שמע שנוהג הגרש"מ עמאר שליט"א, הנה לגבי ברכת הגומל כתבתי בספרי שערי יוסף על הל' ברכות

כן השיב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בתשובה מתאריך ז' אייר תשפ"ב, וז"ל: והנה מרן בש"ע (סי' ריט ס"ה) כתב: אם בירך אחד הגומל לעצמו, ונתכוין להוציא את חבירו, ושמע חבירו וכוון לצאת יצא אפי' בלא עניית אמן. ע"כ. ולפ"ז בנ"ד כל הצבור יוצא י"ח מדין שומע כעוונה, ונחשב כאילו כל אחד אומר בעצמו, ממילא כאשר המברך אומר שגמלני כל טוב, כאילו כל אחד אומר שגמלני כל טוב, ואין צורך לשנות ממטבע הברכה. והנה בגמ' ברכות (נד.) , אמרו, אמר רב יהודה אמר רב, ארבעה צריכין להודות יורדי הים, הולכי מדברות וכו', מאי מברך, אמר רב יהודה ברוך גומל חסדים טובים. וכתב הב"י (סי' ריט) "מאי מברך, הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב. כך היא גירסת הרי"ף (מג.), הרמב"ם (פ"י ה"ח), והרא"ש (סי' ג), אע"פ שהנוסחא בגמ' בספרים שלנו היא ברוך גומל חסדים טובים, גירסת הני רבוותא עיקר. עכ"ל.

שערי בירך על כוס ונזכר שלא הטביל אותה יוסף

קפז. בירך על כוס ונזכר שלא הטביל אותה

בס"ד

לכבוד הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
במח"ס בית מתתיהו ו' חלקים, אודות
מש"כ בירחון האוצר עמ' רפג במי שבירך על
כוס ונזכר שלא הטביל אותה, אם כבר בירך
בודאי שישתה מעט מן הכוס כדי שלא יהיה
ברכה לבטלה דהוא איסור דלא תשא
מדאורייתא לרוב הפוסקים. וגם שי"א שאיסור
שימוש בכלי שאינו טבול הוא מדרבנן, וגם הוא
רק מצוה, ואין לא תעשה דוחה עשה, ובפרט
שרוב הכלים בזמנינו לא ברור חיוב טבילתם,
ויש כמה פוסקים וכן יש רבים שנוהגים כן
מחמת הספק לא לברך על שום כלי שאפשר
שהיה בבעלות ישראל, ולכן ישתה מהכוס הנ"ל
שלא יהיה הפסק, וממילא מה שהשיב הגרש"א
שטרן שליט"א במח"ס שביבי אש שיעביר לכוס
אחר אי"צ לזה, ומש"כ שבטעימה שרי הרי הוא
חידוש עצום, ועוד נראה שכיון שבדיעבד מותר
א"כ ה"ה הכא שבדיעבד מותר, [וכמו שהשיב
לדינא הגר"א נבנצל שליט"א] ובודאי היכא
שהכוס לא משביחה את המאכל, וראה אריכות
בכל הנידונים הנ"ל בספרי שערי יוסף הל'
טבילת כלים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

קפח. טבילת כלים בכלי שהוחזר לחנות ע"י גוי

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת ויצא ה'תשפ"ה
לכבוד הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א במח"ס
שו"ת אבני דרך וש"ס. קבלתי הספר
שו"ת אבני דרך חלק כ', ע"י הגר"ג הכהן
רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס.

וכך הנוסח בספר האשכול, בכל בו, אבודרהם,
הסמ"ג, ספר הפרדס, וכ"פ בש"ע סי' ריט ס"ב.
ואמנם יש מהראשונים שגרסו בגמ' "שגמלנו"
כל טוב. וכ"ה ברבינו ירוחם. וכ"ה ברבינו יהונתן
מלוניל ברכות מג. מדפה"ר, אולם דעת ג' עמודי
ההוראה ומרן הש"ע שנוסח הברכה הוא שגמלני
כל טוב. וכתבו האחרונים, שכן הגירסא היתה
לפני הראשונים ואין לזוז מנוסח זה. וכ"ה בבני
ציון (ליכטמן, סי' ריט), והאריך עוד במכתבו
בגדר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים
בברכות, והאריך עוד בזה בדברי הפוסקים,
וכתב עוד בסו"ד שכן הראו לו שכתב בספר
זמרת הארץ דפוס ליורנו, דף כג:) שכתב
במעשה שהיה בחודש כסליו התק"ג [לפני
כ-280 שנה] שהיו פרעות וסכנות בקהילה
היהודית בטבריה, וכשניצלו נתאספו כולם
בדרשת שבת של חודש כסליו שנת התק"ג,
ומהר"ח אבולעפיא בירך הגומל בנוסח
"שגמלנו" כל טוב, ואמרו יחד את ההלל. וכן
העיד חתנו של מהרח"א הוא ר' יעקב בירב זצ"ל,
בספר הנ"ל אשר בו מגולל את כל המאורעות
והנסים הגלויים שהיו בטבריה, ועכ"פ המנהג
הוא שאין משנים ממטבע הברכה, לומר
שגמלני, שהרי כל השומעים יוצאים י"ח מדין
שומע כעונה והרי זה כאילו כל אחד אמר גמלני.
ודו"ק. עכ"ל.

ואולם הגר"י אוהב ציון שליט"א כתב שיאמר
שגמלנו, והוא כעין טבילת כלי וכלים,
ושכן הורה הגר"ע יוסף זצוק"ל וכמו שהעיד
בספר מלך שהשלום שלו, עכ"ד, ואמנם יש
לחלק בין טבילת כלי לטבילת כלים, וכ"ש דהכא
הרי הוא יוצא בזה מדין שומע כעונה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שערי טבילת כלים בכלי שהוחזר לחנות ע"י גוי יוסף

השימוש בו באיסור יעו"ש. ובחת"ס פרשת צו תורת משה בדרשה לשבת הגדול דף יט ע"ב הד"ה וכן גיעולי כתב כשיטת הירושלמי שאפילו בכלים חדשים שוכן עליו רוח טומאה עד שצריך טבילה כטבילת גר הנכנס מטומאה לקדושה והוסיף ע"ז שאם משתמש בו יש בו סכנה וטומאה עצומה יעו"ש. וכטעם הירושלמי כן כתב בט"ז ריש יו"ד סימן קכ.

וע"ד הריטב"א הנ"ל כתב בספר טבילת כלים להגר"צ כהן זצ"ל במבוא אות ו' להביא מש"כ כיוצא בזה הרמב"ם בהל' מקואות פרק יא הלכה יב וז"ל: דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן ואינן הדברים שדעתו של אדם מכרעתו, והרי הן מכלל החוקים וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים היא עכ"ל, והביא עוד מש"כ בזה בספר חסד לאברהם לרבי אברהם אזולאי זצ"ל והובא בספר קרבן שבת סוף פ"ז, ובספר מנחת שבת סימן עב אות נט, ובספר טעמי המנהגים עמוד תקא, ובספר אוצר כל בו מנהגי ישורון, בשם ספר כתיבת יד וז"ל: הטומאה היא רוח כמ"ש זכריה יג זאת רוח הטומאה וגו', ורוח אין בטבעו להכנס אל המים, וכשנכנס האדם אך המים נשלף ממנו מעט מעט, ולכן אמרו חז"ל (בתו"כ פרשת אמור) צריך שיהיה כל גופו במים, ואם ישאר אפילו שער ראש אחד מגופו לא נטהר, כי שם נאחזת הטומאה וחוזרת לשרות בגופו עכ"ל,

ועוד כתב להביא בזה מש"כ המאירי בחיבור התשובה עמ' 379 מה שכתוב על הפסוק (במדבר לא כ בענין טבילת כלי טמא) וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו, דמלת תתחטאו בדקדוק מבנין התפעל, ותפול בלשון על בעלי הכלים שהם יתחטאו עם התחטאות הכלים, ר"ל שעם טהרת הכלים תעלה טהרה גם להם, בהיות כוונתם בטהרה ההיא לטהר נפשם מכל סייד, ועיין גם בדרך זה בספר החינוך מצוה קעג, ומצוה קעה.

וראה עוד באיסור והיתר שער נח דין קו שכתב הטעם בזה"ל: שהטבילה אינה מחמת פליטת איסור דהא צריך לטבול אפילו כלי חדש

שידוע בזיכוי הרבים בדבר ה' זו הלכה, לכל העולם כולו, שלא היה עוד כזה לעולמים.

אודות מש"כ לדון בסימן נ"ו בחנות שמוכרים כלים שמיוצרים ע"י ישראל, וגוי קנה כלי ולאחר מכן החזירו כיון שהוא בתוך 14 יום, האם הכלי צריך טבילה, והביא שם בשם הג"ר דוד טהרני שליט"א שאינו צריך טבילה כיון שהוא ביטול מקח למפרע, וכן הביא שם בשם עוד חכמים. דלא כבעל משנת יקותיאל שצריך לחזור ולטבול בברכה.

ואולם לענ"ד יש בזה כמה חילוקים. אם הוא חנות חרדית שע"פ ההלכה אסור להחזיר, ורק משום שהיה גוי ולא רצו לריב עמו החזירו, הרי הוא נקרא מקח גמור, בודאי שצריך לחזור ולטבול את הכלי בברכה.

ומ"מ יש לדון שאף אם הוא חנות שאינם שומרי תורה ומצוות או חנות שחייבת לפי החוק, כיון שיש לה לקוחות רבים, מ"מ הכלי חייב בטבילה, כי אין יצירת הכלי מחייבת בטבילת כלים, אלא בעלות הגוי.

וכמו שכתב בחידושי הריטב"א בד"ה תנא כתב בזה"ל: וכולם צריכין טבילה בארבעים סאה, פירשו בירושלמי לפי שיצאו מטומאתן של גוים לקדושתן של ישראל עד כאן, כלומר משום מעלה, ובדיעבד אינו מעכב, ולעולם אין טבילה זו אלא אחר הכשרו של כלי וכדתניא בברייתא לקמן, וקרא נמי הכי מוכח דכתיב וטהר לבסוף, ואמרין נמי לקמן דהא ישנים ולבנן כחדשים דמו וצריכין טבילה, וכן בדין שאם לא כן הרי הוא כאדם הטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה כלל עכ"ל. ומוכח מדברי הריטב"א מהא דבעינן קודם להגעיל ואח"כ להטביל דהוא הטומאת גוי, וזה מש"כ דאל"ה הו"ל כטובל וכשרץ בידו. עכ"ל.

ובשו"ת אבני נזר יו"ד סימן קז כתב לבאר דברי הריטב"א שהריטב"א ביאר בירושלמי שהטעם שצריך להטביל את הכלי הוא שכיון שאם לא היה לוקח או מקבל מהגוי היה

שערי האם יש חובה להגעיל כלים חדשים בזמנינו יוסף

חומרא בעלמא אצל מעט בני אשכנז שמפרסמים שהוא חובה.

ובמשך זמן יצור הסירים משתמשים פעמיים בשומן, פעם אחת בעיבוד הברזל לצורך הסיר, ואח"כ הסיר עובר חימום של 1500 מעלות, ובזה אין שום חשש, ואח"כ שהסיר עובר ליטוש נמרח עליו טיפות של שומן.

בחזו"א או"ח סי' קיט סק"ט וביו"ד סו"ס מ"ד כתב שכלי מתכת חדשים שמשפשים את המתכת בשעת עשיית הכלי עם חלבי מומס והמתכת חמה בחום שהיד סולדת בו צריך הגעלה לפני השימוש ואין צריך ליבון, ומ"מ בסוף ספר טעמא דקרא כתב הגר"ח"ק בשם החזו"א שהחמיר לעצמו בסוף ימיו שצריך ליבון ולא מספיק הגעלה ולכן לא רצה להשתמש בכלי אלומיניום שצריכים הכשר ע"ש, ומ"מ כדברי החזו"א הנ"ל דבעינן הגעלה כן כתב בשו"ת הר צבי ח"ג חיו"ד סי' קי ע"ש.

וכן הסכימו גדולי הפוסקים הגרשז"א בשו"ת מנח"ש תנינא סו"ס נ"א, ובהליכות שלמה פסח פ"ג סק"ד ובחוט שני פסח פ"י סק"א והוסיף שם שאף שמצוי שמושחים שומן מן החי, מ"מ כל עוד שלא יודעים שנמשח בשומן שאין בו איסור צריך להגעילו ע"ש, וכעין המבואר במשנ"ב סי' תנ"א סק"ג, וכ"כ בקובץ מבית לוי ח"א עמ' לב, וכן הו"ד הגרי"י פישר זצ"ל בספר הליכות אבן ישראל מועדים ח"א עמ' לט, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר הכשרות פ"ג הערה כג, ובספר אורחות הבית פ"י ס"ז, וכן הו"ד הגרע"פ בקובץ פסקים והוראות יו"ד דיני הגעלת כלים חדשים בזה"ל: גם כלים חדשים, מלבד חיוב הטבלתם, מחמירים להגעילם, כיון שחלק מהמפעלים משתמשים למשוח את הכלים בחומרי הברקה, וגם כשמייצרים את הכלים לוקחים משטח מתכת ועושים בו

אלא רק להעביר ממנו הטומאה ולהכניסו בקדושה של ישראל לפי שבחרנו השם אלקים לנחלתו, והבדלינו מן התועים, וקדשנו בקדושתו שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, וכתוב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, אני ה' אלוהיכם עכ"ל. וראה עוד במכתבו של הגאון רבי יעקב קימנצקי זצ"ל בסוף ספר טבילת כלים שטבילה זו הרי היא כטבילה דכהן גדול ביום הכיפורים יעו"ש.

ועיין עוד לדינא בשו"ע יו"ד סימן קכא סעיף ב' כתב, לקח מהם כלים שנשתמש בהם בחמין בין שהם של מתכות או של עץ או של אבן מגעילן ואח"כ מטבילן אם הם של מתכת והם מותרים, ואם הטבילן ואח"כ הגעילן מותרים, וי"א שצריך לחזור ולהטבילן, עכ"ל, והיינו המח' הראשונים שהתבארה לעיל האם אמרינן דחשיב טובל ושרץ בידו או לא, יעו"ש עוד בב"י, ובט"ז שם סק"א כתב בביאור דברי השו"ע ואח"כ הגעילן, דאין הטבילה צורך ההגעלה אלא שיצא מטומאה לטהרה, וי"א ס"ל דנראה כטובל ושרץ בידו אם טובל תחלה, עכ"ד.

ולפי"ז נראה שכיון שההלכה לכתחילה כדעת הריטב"א, בודאי שיש לחזור ולהטביל את הכלי בלא ברכה. כיון שיש ראשונים שפליגי על טעם הריטב"א ותליא בדעות בשו"ע, וכנתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף טבילת כלים פ"א.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קפט. האם יש חובה להגעיל כלים חדשים בזמנינו

אודות השאלה אם יש חובה להגעיל כלים חדשים בזמנינו.

אודות השאלה האם יש חובה להגעיל כלים בזמנינו, ושיש מפרסמים שהוא חובה, והאם אכן הוא חובה, או שהוא רק

ואי אפשר לעכוב אחריהם משו"ה צריכים הגעלה ע"ש.

ואולם כדלהלן מצינו חמשה טעמים להיתרא.

(א.) כנ"ל מדברי הפוסקים כיון שהטעם פגום, הכלים אינם צריכים הגעלה.

(ב.) גם אם יש תערובת איסור מועטת הרי הוא בטל בשישים, כמבואר בשו"ת צי"א שם.

(ג.) כיון שהחום הגבוה בשעת הייצור שורף את כל הבליעות האסורות כמבואר בשו"ת משנה הלכות ע"ש. וכן כתב להאריך בשולחן הלוי שם. וכן הביאו בספר מראה כהן עמ' 86 במכתב האחים חדד להגר"צ כהן זצ"ל שהכלי כסף עוברים תהליך של ליבון ועוד שבודאי אח"כ אינם צריכים הגעלה.

(ד.) עוד כתב בשו"ת מנחת אשר שם בשם הגר"צ כהן זצ"ל שבדק השומנים האלו לא ראויים למאכל כלב. [ושמעתי בשם רב העיר בני ברק הרב משה לנדא זצ"ל שטען שלא חיממו את זה, אבל בשעה שמחממים את זה יש לזה טעם אחר, וראוי למאכל כלב]. וכן הובא בספר מראה כהן עמ' 83 שדעת הגר"צ כהן זצ"ל לדינא שזמנינו אין צריך להגעיל כלים חדשים.

(ה.) עוד הביאו בזה בגליון עומק הפשט מס' 209 בשם הרב יהודה שרשבסקי שליט"א ועוד מומחי כשרות שגם הפוסקים שהצריכו הגעלה בעבר היה רק בשנים עברו שהמפעלים מרחו שומן מן החי והיה חשש שמא השומן מופק מנבילות וטריפות ודבר אחר אבל בשנים האחרונות בדרך כלל משתמשים רק בשומן מן הצומח בחו"ל או שומן שנעשה מנפט וחומרים כימיים אחרים שלא מצוי בהם חששות כשרות והחומר פגום ואינו ראוי למאכל כלב, ולכן בזמנינו אין הכלים החדשים צריכים הגעלה. [ואמנם

ריקוע, וכך מייצרים את הכלי, ובשעת הריקוע מושחים שומן כדי שיהיה יותר קל, ויש לחשוש שעשוי משומן מן החי, ואף שבזמנינו החשש הוא רחוק, כי בדרך כלל הוא סינטטי, וגם רמת החומציות גבוהה, וזה פגום, מ"מ מחמירים, להגעיל כל כלי המתכת החדשים עכ"ל, וכן כתב בספר טבילת כלים כהלכתה עמ' ו' ששמע מהגר"מ רובין שליט"א שמצויים היום כלי מתכות שעשויים מברזל יצוק שעוברים משיחה בשומן שהתברר שהוא שומן אסור, ע"ש.

ואמנם מצינו להרבה פוסקים שס"ל שאין צריכים הגעלה, וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן קיב, ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן קיב, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' נה ובחלק יח סימן מה, ובשו"ת יביע אומר ח"ו חיו"ד סימן י' האריך בזה להיתרא, [ע"ש היטב], ובשו"ת שולחן הלוי ח"א סימן כ', ובשו"ת מנחת אשר ח"ג סי' סז, וטעמם העיקרי כיון שהבליעות הם טעם פגום ולא ראוי למאכל אדם בשעה שמבלע בכלי, וכמו שכתב הרמ"א בתורת חטאת כלל פה ובפרי מגדים סימן קג סק"א שכל מה שגזרו חז"ל להגעיל טעם פגום שאינו בן יומו הוא דוקא אם בשעת הבליעה היה טעם טוב אבל אם היה טעם פגום לא גזרו להעיל את הכלי. ושו"ר שכ"ב בילקו"י פסח ח"ב ריש סי' תנ"א. ובספר הורני חוקיך פסח ח"ב עמ' רלז.

ואמנם בספר מעדני אשר איסור והיתר סימן קס אות ח' כתב על הטענה שבירר אצל מומחה והתברר ששומנים על הכלים אינם בהכרח פגומים ומה שאין ראוי לאכילה רק בגלל שמעורב בהם זכוכית וחול אבל השומן מצד עצמו יתכן שטעמו טוב ויתכן שהכלי יפלוט את טעם השומן ללא החול ע"ש. וכן בספר ישועות כהן דיני הגעלת כלים סימן ח' שלמרות שרוב החומרים אינם מן החי אבל כיון שרוב הכלים מיוצרים בחו"ל

שערי האם יש חובה להגעיל כלים חדשים בזמנינו יוסף

צי'פסר

צי'פסר הקופסה מצופה באמאייל, אבל הרשת אינה מצופה באמאייל ויש להגעילה.

קומקום או מיחם

קומקום או מיחם חשמלי חדש, צריך הגעלה, ואופן ההגעלה הוא ע"י הרתחת הקומקום כשהוא מלא במים, וישפוך אח"כ את המים, וישטוף את הקומקום במים. כלים שמשתמשים בהם בצונן

כלים חדשים שמשתמשים בהם בצונן, כגון גביע כסף לקידוש, או סכין לחלות או קערת ליל הסדר וכדו', אינם צריכים הגעלה², ומ"מ אף סכין לחלות או מיקסר או מעבד מזון, אם משתמש בהם לחתוך דברים חריפים, יש להגעילם לפני השימוש.

מכונת קפה

מכונת קפה חדשה אינה צריכה הגעלה.

פלטה

פלטה אינה צריכה הגעלה.

תבנית אלומניום

תבניות אלומניום, או נייר כסף [אף המקילים שאין צריך להגעיל כלים חדשים] יש לחשוש שמורחים בהם שומן איסור, ולכן יש לקנותם אותם עם כשרות, [אך בניילון נצמד אין חשש].

תבניות סליקון

תבניות סליקון חדשות אינם צריכים הגעלה.

רשת של מנגל

רשת של מנגל, אפשר להגעילה ע"י שיניח אותה על האש לדקות ספורות, עד שתתחמם. [וכמו שיתבאר להלן שאפשר

מהגרע"פ שמעתי ששמע ממומחה שעושים את שניהם, ויל"ע מנ"ל].

תבנא לדינא: בזמנינו אין חיוב להגעיל כלים חדשים, ויש מבני אשכנז שנהגו בחומרא זו, אך אינו חיוב בזמנינו מכמה טעמים וכתבאר בהערה, [ולכן אין צריך להחמיר בכך].

הכלים החדשים שצריכים הגעלה

אף המחמירים שכלים חדשים צריכים הגעלה, מ"מ ישנם כלים חדשים שאינם צריכים הגעלה, וכדלהלן.

כלי מתכת

נהגו להחמיר להגעיל כלי מתכת ואלומניום חדשים, כגון סכו"ם או סירים או מחבתות או קערות, אך מ"מ ישנם כמה מפעלים שעומדים תחת כשרות ואינם צריכים הגעלה, [ורשום על הסירים שהוכשרו בהגעלה].

כלים מצופים

אף שנהגו להגעיל כלי מתכות, מ"מ כלי מתכות בציפוי "אמאייל" או "טפלון" או חומר "קרמי" [או עשויים מאבן שיש] אין צריך להגעילם, כיון שאין חשש שמורחים עליהם שומן¹.

תבניות אפייה

תבניות אפייה אין צריכים להגעילם, כיון שמצופים באמאייל.

רשת התנור

רשת התנור, אינה צריכה הגעלה, כיון שלא שמים עליה אוכל, אבל אם רגילים לשים עליה אוכל צריך להגעילה.

² . וגם כנ"ל כיון שבכלי כסף בזמנינו אינם משוחים בשומן איסור.

¹ . כן הובא שבדק משגיח בד"ץ העדה החרדית בכל המפעלים ובספר נזר ים פסח עמ' קעז, ואף אם מורחים עליהם שומן כיון שעשויים בחום גבוה, הרי הם כבר הוכשרו.

שערי האם יש חובה להגעיל כלים חדשים בזמינו יוסף

[כיון שכל ההגעלה של כלים חדשים בזמינו הוא רק בתורת חומרא⁵].

הגעלת כלים בליבון

אפשר להגעיל את הכלים ע"י ליבון ולהכניסם לתנור שדולק על 250 מעלות או תנור פירוליטי וכדו'. ולכן את כל הסירים והסכו"ם שטעונים הגעלה, במקום להגעילם אחד אחד, אפשר להכניס לתנור ולחממו עד שמגיע לחום שיד סולדת בו⁶.

כלים גדולים

כלים גדולים במטבח ציבורי, יעשה להם הגעלה במתוך עד שיגלשו כל המים מבחוץ⁷ או שיכניס כלי קטן בתוך המים הרתוחים וישפוך על שפתו העליונה. ויש מקילים שאף אם אי אפשר למלאותו עד למעלה אפשר למלא את המים אף אם לא ישפכו על השפה העליונה של הכלי⁸.

טבילה ואח"כ הגעלה

אף שבהגעלת כלים ישנים, צריך להגעיל קודם את הכלי, מ"מ בהגעלת כלים חדשים, כיון

לעשות כן אף לאחר הטבילה, ואף למחמירים במקום צורך אפשר להלן³.

טוסטר חדש

טוסטר חדש שאינו מצופה בטפלון, כיון שאי אפשר להגעילו בתוך מים רותחים, ויש חשש שמרוח בשומן בחלקו הפנימי יפעיל אותו למשך כעשר דקות על החום הכי גבוה³.

וכן שאר כלים חשמליים שלא כתבתנו כאן, העשויים ממתכת ואינם מצופים, שאי אפשר להגעילם, עכ"פ ידליקם למשך זמן קצר בחום הכי גבוה ודי זבה.

צורת הגעלת כלים חדשים

מגעילים כלים חדשים, בתוך סיר מים רותחים מבעבעים, או בהגעלת כלים ציבורית המצוייה, [ויש מחמירים שצריך להגעיל את כל הכלי מבפנים ומבחוץ]⁴.

הגעלת כלים חדשים בדוד מיוחד

נהגו לייחד דוד מיוחד להגעלת כלים חדשים, כיון שאם יגעילם בדוד שמיוחד כלים ישנים, יכולים להכנס בו כל הבליעות האסורים.

³ . מדריך בד"ץ העדה החרדית שם.

⁴ . נחלקו הפוסקים כיצד יש להגעילם.

(א). יש אומרים מים רותחים מבפנים ומבחוץ, חוט שני שם ובקובץ מבית לוי שם.

(ב). מים רותחים מבפנים, וכן כתב בשו"ת אבני ישפה ח"ב סי' נח בשם הגריש"א.

(ג). ליבון קל ע"י הרתחתה וע"י שיכניס מעט מין בכלי שלא ישחיר הכלי וירתיחנו על האש כחצי דקה או יכניסו לתוך תנור לוהט ע"י שהכלי יתחמם משני הצדדים בחום שהיד סולדת בו, וכ"כ באבני ישפה שם.

(ד). הגרשז"א בספר הליכות שלמה (פסח פ"ג דבר הלכה ד' אורחות הלכה הערה 12) די בליבון קל שדינו כהגעלה ויכניס מעט מים בכלי וירתיח אותו על האש כחצי דקה או יכניס אותו לתוך תנור לוהט עד שיתחמם מכל צדדיו לחום בשיעור שהיד סולדת בו או שיכניס כוס מים בכלי על האש וימתין עד שירתחו ויעלו ואז ודאי כל הכלי

מגיע לשיעור של 100 מעלות צזליוס שזה שיעור שיעלה אבעבועות אבל אם מרתיח כלי מלא מים אפשר שאינו מכשיר את הכלי כי פעולת החימום רק מרתיחה את המים שבכלי ולא מפליטה את הבליעות האסורות, ולכן רק בכלי ריק לגמרי או שיש בו מעט מים מועיל הכשרו.

ולמעשה נראה כיון שהוא רק חומרא די בהגעלה מבפנים, ומ"מ בהגעלת כלים ציבורית עושים את שניהם. וכנ"ל בריש דיני הגעלת כלים חדשים שכתב בטעמא דקרא בסוף הספר שכתב בשם החזו"א שדי בהגעלה. ומ"מ החזו"א החמיר לעשות ליבון. וראה בספר אהל דיני הגעלת כלים במה שהאריך בזה.

⁵ . אך מ"מ מעיקר הדין אין צריך לחשוש לכך כיון שיש במים במי ההגעלה כנגד המים, וכ"כ בספר הו"ח שם, וע"ע בספר אהל יעקב הגעלת כלים עמ' פג.

⁶ . ע"פ הגרשז"א הנ"ל, ובקובץ פסקים והוראות יו"ד.

⁷ . מבית לוי שם.

⁸ . מדריך בד"ץ העדה החרדית ח"ב עמ' 127 בשם הגרמ"א פריינד זצ"ל.

שערי הגעלת כלי חרסינה מצופה בזכוכית מספק יוסף

אם השתמש בו לחלב או לבשר, ובדרך כלל הכשר שימושו בכלי ראשון.

הכשרת כלי חרס שמצופה בכלי זכוכית
והנה דין כלי חרס שמצופה בכלי זכוכית דכינו ככלי חרס וכמ"ש בשו"ע סי' תנ"א סכ"ג, ובטעם שבולע א' כתב במשנ"ב שם סקל"ז שאף שדעת השו"ע בסכ"ו שכלי זכוכית אינו בולע, מ"מ כיון שמצופה חרס ונשרף עמו בכבשן בלע טפי, ב' בביה"ל שם ד"ה בהתוך זכוכית, כתב עוד טעם ע"פ מש"כ התוס' בע"ז דף לג שכלי זכוכית שלם לא בולע אבל היכן שהוא חיפוי על החרס שבולע.

האם מועיל הגעלה ג' פעמים

ואף אם דינו ככלי חרס אפשר שמהניא ע"י הגעלה ג' פעמים, ומקור הדברים בירושלמי במסכת תרומות (פרק יא הלכה ד') "תני רבי חלפתא בן שאול קדירה שבישל בה תרומה, מגעילה בחמין שלשה פעמים ודיו, אמר רבי בא ואין למידין ממנה לעניין נבילה, אמר רבי יוסי קשייתה קומי רבי בא תרומה, בעון מיתה, ונבילה בלא תעשה, ואת אמר הכין אמר ליה כמאן דאמר מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות". וכתב שם בפני משה "דאם רוצה לבשל בה חולין מגעילה שלושה פעמים בחמין ודיו ומבשל בה חולין, דאע"ג דאין כלי חרס יוצא מידי דפיו בתרומה הקלו עכ"ל, וכן כתב בעיטור (ח"ב יד ע"ג) ע"פ דברי הירושלמי הנ"ל שאפשר להגעיל כלי חרס שאינו בן יומו ג' פעמים, והו"ד בטור (סי' קכ"א) וכן כתב ברשב"א (תוה"א להלן) בשם יש מי שאומר, וכ"כ במאירי ע"ז (דף ע"ו ע"ב ד"ה כלי חרס) בשם ישמי שאומר והסכים כמו לדינא.

שאינם מהודקות קודם ההגעלה ואי אפשר להסיר את הידיות צריך ללבן את המקום הנ"ל ע"ש, ואמנם מהטעם הנ"ל אין צריך להחמיר בזה, וכן שמעתי מהגרע"פ, ובפרט למה שנתבאר לעיל שהוא רק חומרא ומחמת חשש וספק רחוק ולכן אי"צ להחמיר בזה, וכמו שהו"ד הגרנ"ק בחוט שני שם. ובשיעורי בשר בחלב עמ' קיט.
¹² . חוט שני שם.

שהוא רק בתורת חומרא, אפשר לטבול לפני ההגעלה.⁹

הגעלה בסיר שאינו טבול
אפשר להגעיל בסירים חדשים שאינם טבולים.¹⁰

דיני חציצה בהגעלת כלים חדשים

הסרת חציצה
יש להסיר את החציצה כגון את הנייר הדבוק עם הפרימה.

הסרת ידיות
אין צריך להסיר את הידיות כיון שכל ההגעלה מחמת האיסור שמרוח בתוכם, ולכן אין צריך לפרק את הידיות.¹¹

השתמש בסיר ללא הגעלה
אם עבר ובישל ללא הגעלה האוכל מותר, אך לאחר הבישול צריך להגעיל את הסיר.¹²

קצ. הגעלת כלי חרסינה מצופה בזכוכית מספק

בס"ד

יום א' א' דר"ח ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הני צנתרי דזהבא הרה"ג שמעון אזולאי שליט"א והרה"ג עזרא גדזי שליט"א מחשובי המורי הוראה בגולה, בניו ג'רזי וניו יורק.

אודות מה ששאלו לגבי כלים חרס שמצופים בזכוכית, ועבר עליו י"ב חודש ולא זכור

⁹ . עי' שו"ע יו"ד סי' קכ"א ס"א, ולמעשה הגריש"א שם התיר לטבול קודם הגעלה בכלים חדשים, ואמנם מהגרע"פ שמעתי להחמיר בזה.

¹⁰ . ראה מה שנתבאר בזה בשערי יוסף טבילת כלים.

¹¹ . עי' חוט שני ומבית לוי שם כתב שהמחמיר תע"ב, וכן כתב במגילת ספר יו"ד נספחים סי' יב, ובספר אשרי אשרי האיש ח"ג פרק נג ס"י הביא בשם הגריש"א זצ"ל שהמחמיר להגעיל כלים חדשים צריך להסיר את הידיות

שערי הוצאת עין הרע בעופרת לגוי יוסף

ומ"מ במקום צירוף נוסף אפשר להקל וכמ"ש בשו"ת רעק"א סי' מ"ט ובפת"ש סי' קכ"ב סק"ג, ובערוך השולחן סי' קכ"ב סק"ב.

ומ"מ רק בדיעבד יש להתיר וכמ"ש בחזו"ע פסח עמ' קסא שהביא שם שהרי הוא מחלוקת ראשונים ע"ש בארוכה בהרחבה, ולכן בודאי נראה שאין להקל בזה בלא הגעלה.

תבנא לדינא

ותבנא לדינא בני"ד שמ"מ אף במקום הפסד ושעת הצורך אין להקל בלא הגעלה ג' פעמים, כיון שגם כלי שמצופה זכויות הרי הוא בולע וכנ"ל מדברי המשנ"ב.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

קצא. הוצאת עין הרע בעופרת לגוי

ב"ה

לכבוד בעל שער יוסף שליט"א

יש אנשים שמורידים עין הרע על ידי עופרת או סגולות אחרות

השאלה אם בא לפניו גוי ורוצה להוריד עין הרע האם מותר לעשות לו

וכן האם יש איסור לא תחנם בזה

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

בס"ד

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך

עין הרע מבואר בגמ' בב"מ דף קז ע"ב בשם רב שתשעים ותשעה בעין רעה מתים ואחד

ואולם דעת הראב"ה והרוקח סי' תפ"ד והאור זרוע (ח"ד סי' רחצ) שאין היתר בהגעלה שלושה פעמים רק אם הכלי בלע איסור מדרבנן. וכן כתב הרשב"א (תוה"א ב"ד ש"ד לז). שנראה שה"ה לכל האיסורים של דבריהם, ואפשר שלא הקילו אלא בתרומה בזמן הזה שאין לה עיקר מדאורייתא וה"ה לכל האיסורים של דבריהם שאין להם עיקר מן התורה ע"ש. וכן כתב בבא"ח (ש"ב פרשת קח הלכה ה"ט) רק בבשר עוף מדרבנן,

ואמנם בהליכות עולם (ח"ז עמ' עא') שיש להקל בהגעלה ג' פעמים אף בבשר בהמה, ובשו"ת יביע אומר (ח"א חיו"ד סימן ו') מבואר שיש להתיר רק במקום הפסד. ובשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ב סימן מו) שבכלי שעבר עליו י"ב חודש אפשר לסמוך על החכם צבי שטעם מקולקל הוא ואפשר להגעילו ג' פעמים ע"ש, ועכ"פ בני"ד שאפשר להשתמש בכלים אחרים אינו חשוב מקום הפסד.

הכשרת כלי שעבר עליו י"ב חודש

ולגבי הכשרת כלי שעבר עליו י"ב חודש, בשע"ת (סי' תנ"א סק"א) הביא מש"כ בשו"ת חכם צבי (סימן עה) שאף כלי חרס לאחר י"ב חודש נותן טעם לפגם ומותר בפסח ע"ש, ולמעשה כתב בשע"ת שיש להגעילו ג' פעמים ברותחים, ובחיי אדם כלל קכא דין י"ד כתב שבדיעבד אינו נאסר אף לא אם לא הגעילו, ובשד"ח אס"ד מערכת חו"מ סימן ז' אות ג' שיש להקל אם הכלי היה ריק כל הי"ב חודש.

ומ"מ הסכמת הפוסקים לאסור וכמ"ש בפמ"ג סי' קג שפ"ד סק"ז, וכ"כ בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' לח אות פו להוכיח משו"ת הרשב"א ח"א סי' תקע"ה דלא כחכם צבי, ע"ש. ובשו"ת רעק"א סי' מ"ג וסי' מ"ט, וכ"כ בדרכ"ת חיו"ד סי' קכ"ב שאין להקל בזה, ובשו"ת אגרו"מ חיו"ד ח"א סי' מ"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' נ"ו אות ב'.

המקור הראשון נראה באור יקר (זחי"ז לא א') שכתב בזה"ל: ולא זו אלא גם כל הדברים והקמיעין הנעשים בכופרת, יש בהם כח מזל שבתי ואין ראוי להדבק בהם ולפי"ז הראוי לאדם להדבק בקונו ולעבדו בלב שלם וכו' ששאר כל הדברים ימשך מהם נזק, ומה גם בזמנינו זה שאי כוח בשכל האדם לדעת איזה פעולה אסורה ואי זו מותרת, ואפילו במותרת יש סכנה אם ידע לפעול אם לא ידע וכו' עכ"ל ומבואר מדבריו שנהגו כן, אך למעשה כותב שאין לעשות כן מחשש שאינו כוחות נכונים של הקדושה, וכן מצינו מקור ממה שדן הגר"ש קלוגר אם יש איסור לעשות כן בשעוה מצד דיני דרכי האמורי כיון שהוא ספק אין חשש, וכמו שכתב בדרכי משה סי' קע"ט בשם הר"ן, ובשו"ת האלף לך שלמה, שמשו"ה אין איסור להוציא עין הרע, ומבואר שהוא כבר מנהג שנהגו כן, ולא משהו חדש בשנים האחרונות, ועוד י"ל שאין בזה משום דרכי האמורי כיון שעתה בזמנינו ידוע שהוא לרפואה וכמבואר בשו"ע סי' שא סכ"ז ובמשנ"ב שם ס"ק קה. ועוד כיון שהוא לצורך רפואה כמבואר בגמ' בב"מ הנ"ל בודאי שיש להתיר, וכמו שמצינו בשו"ע או"ח סי' שג סט"ו ובסי' ש"ה סי"א שמשום עין הרע הותר לצאת מחוץ לעירוב עם כל מיני דברים ששומרים בני אדם מהעין הרע ע"ש, וכ"ש הכא שהוא ספק אם יש בו משום דרכי האמורי.

וכן מצינו בשו"ת צמח צדק החדשות או"ח סימן לח שדן האם מותר להתיר עופרת בשבת לצורך לחולה שיש בו סכנה ע"ש, והו"ד בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' סימן טו קונטרס משיבת נפש פ"ח, ואמנם התם מיירי לגבי חולי המעינים, ושוב ראיתי שהביאו שהבא"ח על מסכת ברכות כתב בזה"ל: ועל כן המתקת דין על האדם בשורשו שהוא ע"י עין הרע הוא ע"י עופרת כנ"ל דייקא. עכ"ל. ואמנם לא מצאתי המקור הנ"ל.

ואמנם בגליון עומק הפשט מס' 84 הובא שנשאל ע"כ הגר"ח קנייבסקי זצ"ל האם יש מקור להוצאת עין הרע והשיב שאין לכך מקור, וגם לדעת הגר"ח ק"א אסור לעשות כן וכמו שהשיב בספר סגולות רבותינו עמ' 336 וכן

בדרך ארץ, ויש לזה עוד מקורות לסכמת עין הרע בגמ' בסנהדרין דף צג ע"א, וברש"י בראשית מב א', ובגמ' בב"מ דף פד ע"ב, ובגמ' בברכות דף כ' ע"א, ובגמ' בשבת דף נג ע"א, ובגמ' בעירובין דף סד ע"א, ובגמ' בבב"ב דף ב' ע"ב, ובגמ' בב"מ דף ל' ע"א, ובג' בנדה דף סו ע"א ובמאירי שם, ובגמ' בב"מ דף ח מב ע"א ובגמ' בתענית דף ח' ע"א ובשו"ע או"ח סי' רל ס"ב שאין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו ואין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין ע"ש ובמהרש"א בב"מ דף מב ע"א, כתב שם שהוא משום עין הרע, ובגמ' בברכות דף נה ע"ב מבואר שאף אדם יכול לעשות עין הרע לעצמו, וכמו שהאריך הרמב"ן באמונה ובטחון סי' כד ובתוס' רי"ד בב"ק דף פד ע"א [וכ"ש לבניו ולקרוביו].

ואמנם בשו"ת הרמב"ם סימן מ' כתב שעין הרע הוא דבר חסידות ולכן אינו מזכירו בפסקיו ע"ש. ובשו"ת אגרות משה חקל אבן העזר חלק ג' סימן כו כתב לדבי עי הרע שבדאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים הנ"ל קימ"ל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה, ובדברי הרמב"ם והמאירי בודאי לא יחלקו ע"ד הגמ' הנ"ל אבל אין להקפיד על כך וגם רק בדבר שלא מצוי לפי דברך העולם שיש לחוש ולא לדברים המצויים ע"ש. ואמנם צ"ע מדברי השו"ע סי' קמ"א ס"ו ובמשנ"ב שם סק"ט לגבי העת ב' אחרים לקריאת התורה, וכן צ"ע מהרמ"א אבן העזר סי' סב ס"ג שאין מחתנים ב' אחיות ביום משום עי הרע, ואכן בערוך השולחן שם סי' קמא ס"ח כתב דלא מאן קפיד יכול להקל בזה ע"ש. ואכן הובא בשם הקה"י בספר מאיר עוז ח"ה עמ' שמה שהיה רגיל לומר דלא הכלל דמאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה היינו דוקא בעניני זוגות ומזיקין אבל בעין הרע אין לזה עניין כלל, ולעולם לא קפדינן בהדיה. [ולפי"ז צ"ע מאי דאמרינן בשם הגר"ח ק"א שעין הרע לא שולטת בבני ברק וכמו שהובא בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח ק"א ח"ב סימן רד, ובספר סגולות רבותינו עמ' שמא השיב הגר"ח ק"א שהוא מחמת זכויות החזו"א, ועי'].

שערי נתינת מתנה לעובד זר ליום הולדת יוסף

בשו"ע יו"ד סימן קנא סי"א מבואר שמותר לנכרי המכירו לתת לו מתנה, וביאר בט"ז (שם סק"ח) משום שכשנותן מתנה לנכרי המכירו לא הוה עלייהו שם מתנה אלא מכירה שהרי ישלם לו גמולו או שכבר שילם עכ"ד, וכן כתב בלבוש, ולפי"ז מותר לתת לגוי מתנה כדי שיהיה לו הנאה, וכן כתב הגר"ח פלאגי בספר נשמת כל חי (סימן נה) שאסור ליתן לנכרי מתנה שלא יקבל ממנו עוד תמורה עבור זה, אף שכבר עשה לו הנכרי טובה, וכתב כן בשם החסדי דוד על התוספתא דע"ז סוף פרק ג' יעו"ש.

ובשו"ת אמרי יעקב ח"ב סימן ס' שנשאל האם מותר לתת מתנת פרידה לנכרי והעלה לדינא שמותר לתת מתנת פרידה לנכרי משום דהו"ל כמכירו ושרי, אי נמי דכיון שנהוג לתת מתנה למי שעובד זמן ממושך יש בו משום דרכי שלום שכתבו הפוסקים להתיר. וראה מה שהארכתי בדינים הנ"ל, בשערי יוסף דיני עובד זר.

וה"ה הכא שיש להתיר, כיון שיש לו הנאה מזה שיעבדו יותר טוב.

בברכת התורה

יוסף אביטבל

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קצב. האם יש איסור לא תחונם לשבח גוי שעוזר לישראל

בס"ד, יום ג' ה' תמוז ה'תשפ"ה

לשבח את טראמפ שהפציץ את הגרעין באיראן

שאלה: האם מותר לשבח את נשיא ארה"ב טראמפ, שהפציץ את מתקני הגרעין באיראן, לטובת עם ישראל.

תשובה: יש בזה איסור לא תחונם, אך מותר לשבח את הקב"ה שנתן את נשיא ארה"ב טראמפ, כדי להפציץ את מתקני הגרעין

הו"ד הגריש"א שמותר לעשות כן רק אם יודעים כיצד זה פועל ואם לא אסור לעשות כן, וכן בספר מפי האיש עמ' רכד הובא שהגריש"א השיב שתמים נהיה עם ה' אלוקיך, ואמנם למעשה מנהג העולם לעשות כן ויסוד הדברים כמו שכתב בשו"ת הרשב"א ח"א סימן ט' שכל דבר שיש קבלה ביד הזקנות ולא נסתר קבלתם אפשר לעשות כן ע"ש, מטו בשם הגרשז"א שלמעשה אין לערער על מנהג זה שכבר ידוע מדורי דורות לעשות כן, ויש שייחסו כן להחיד"א ואמנם החיד"א לא הזכיר כן בספריו, וכן הו"ד הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שמותר להוציא עין הרעץ וראה בעומק הפשט הנ"ל שעשה רשימה ארוכה של רבנים שהיו מוציאים עין הרע, וכן ראה בשו"ת באר משה ח"ג סימן קי, ובשו"ת ויצבור יוסף בר שלום ח"ג סימן סא, ובישועות מרדכי עמ' 66 בשם הגר"מ אליהו, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ב חיו"ד סי' כב, וכן שמעתי ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א שהגר"ע יוסף זצוק"ל היה רבנים שנים שהיה הולך כל יום שישי אצל אשה אחת מומחת להוציא עין הרע.

ואמנם הרי כל אדם יכול לעשות כן, וא"כ לכאורה ה"ה שה"ה להוציא עין הרע בעופרת ע"י גוי, אך י"ל שצריך לכך כוחות קדושים. ולכן בודאי שגוי לא יכול לעשות כן.

בברכת התורה

יוסף אביטבל

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

החונה פה עיר התורה בני ברק

קצב. נתינת מתנה לעובד זר ליום הולדת

בס"ד, ה' מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א, אודות השאלה לתת מתנה לעובד זר, לרגל יום הולדת, או שיש בזה איסור של לא תחונם.

שערי האם יש איסור לא תחונם לשבח גוי שעוזר לישראל יוסף

באיראן, כדי להציל את עם ישראל מהסכנה, אך לדבר בשבחו אסור.

מקור: איתא בגמ' (ע"ז כ. ערכין יד.) "אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה כנעני זה שנאמר לא תחנם וכו' ע"ש, ונפסק להלכה [ברמב"ם ספר המצוות (לאוין נ'), וברמב"ם (פ"י הל' ע"ז ה"ד) ובשו"ע (יו"ד סי' קנ"א סי"ד)] שאסור לספר בשבח מעשיו או לחבב דבר מדבריו, ומסתימת דברי השו"ע, שלא חילק אם יש הבדל בין הגוי המכירו לאינו מכירו, מוכח שאף במכירו שיש לו בזה טובת הנאה אסור לשבחו.

אך מ"מ מותר לשבח את הקב"ה, על הגוי, כמבואר בשו"ע שם. ואף שיש מקום לומר שכל האיסור לשבח גוי נאה, אבל פעולה שעשה להצלת עם ישראל, אין איסור, וכן מצינו ש'אמריקה' היא מלכות של חסד, [ולכן לא ניזוקה בשואה, וכמו שאמר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ועוד]. מ"מ נראה שיש להחמיר בזה שיש בזה איסור לא תחנם, ויש לדון האם יש בזה היתר שלא בפניו, ועוד כמה צדדים, וכמו שיתבאר להלן.

האם יש איסור לשבח גוי שלא בפניו או גוי מת

אודות השאלה אם יש איסור לשבח גוי שלא בפניו.

נראה לדון שהרי תלוי בטעמים, שלפי מש"כ הרמב"ם בהל' ע"ז (פ"י ה"ג שלא להדבק ממעשיו הרעים, וכ"כ בספר החינוך (מצוה תכו) א"כ הינו דוקא שהוא בפניו שיכול להדבק ממנו אבל לפי מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה נ') וז"ל: הזהירנו מלחמול על גוי וליפות דבר מכל מה שמיוחד להם, והוא אמרו לא תחנם, לא תתן להם חן עכ"ל, ולפי"ז איסור לא תחונם, הוא אף שלא בפניו, ואף במת.

וכן השיב הגר"ח"ק בקובץ תשובות תורה יבקשו מפיהו (תשובות הגר"ח"ק עמ' נג) שאיסור זה

אף שלא בפניו, כמבואר מדברי הרמב"ם כיון שגורם להדבק לגוי, וכן כתב שם בשם הגר"א גינחובסקי זצ"ל שאיסור זה נוהג שלא בפניו, [ושכן מוכח מדברי הבן יהודע להלן]. ושו"ר בשו"ת שיבת ציון (ח"א סימן יג) שכתב שלטעם שלא להדבק ממנו, הוא אף שלא בפניו, שהרי יכול עדיין להתקרב אליהם ובדעותיהם. ע"ש. ולפי"ז אף במת גוי, יש איסור לשבחו,

ואמנם בספר פדה את אברהם (מערכה ל' אות ג') כתב שלאחר מות הגוי אין קפידא לשבחו דלא המתים יהללו, שאז אין חשש שילמדו מהם. ע"ש, ועוד נראה דלאחר מיתה אין איסור, כיון שאין חשש שיבוא ללמוד ממעשיו. וכן כתב בחידושים וביאורים (ע"ז דף כ' ע"א) שלאחר מיתה הגוי אין איסור לשבחו, כיון דלא אתו למימשך בתריה, וכמו בחנייה בקרקע שאינו אלא בחיים ע"ש. [ובקונ' חן מרים (הלכת לא תחנם) כתב להוכיח עוד ממה שישבחו את יופיה של ורתי בגמ' במגילה דף טו' ע"א, וכן מדברי הגמ' בסנדהרין דף לט ע"ב לגבי כמתוקנן שבהן לא עשיתן, ובגמ' בסוטה דף לד ע"ב סיפרו בשבחים של ילדי הענק אחימן ששי ותלמי, וכן מדברי הגמ' בסוטה דף מב ע"ב לגבי גלית שסיפרו רק חצי שבחו כיון שאסרו לספר בשבחן של רשעים ע"ש].

ובספר פסקי תשובה (סימן קכח) כתב להסתפק אם מותר לומר כי המן היה גוי גדול נאה וחכם, מי נימא דאסור כיון דכתיב לא תחנם ואמרינן בגמ' בע"ז דלא תתן להם חן או דלמא שמותר כי ע"ז יתרבה שבח השי"ת שאבדו על שערב על ישראל, וציין עוד לגמ' בסוטה דף מב ע"ב עדיין לא הגענו לחצי שבחו, ומקור דבריו ממש"כ בשפתי צדיק (פורים אות יח) ע"ש.

ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סימן שא) לדייק מדברי השו"ע שכתב להוסיף על דברי הגמ', וכתב שאסור לומר כמה נאה עכו"ם זה בצורתו, ומוכח שאם הוא מת, אין איסור, כיון שאין חשש שמא יבוא ללמוד ממעשיו הרעים ע"ש.

שערי האם יש איסור לא תחונם לשבח גוי שיעזור לישראל יוסף

הונחה מברכת ברוך שחלק מחמתו לבשר ודם
ועוד יש להוכיח שאטו אסור לברך חכם
מאומות העולם שחלק מחמתו לבשר
ודם כמבואר בשו"ע סי' רכ"ד, ומוכח דאין איסור
לא תחונם, כיון שמשבח את הקב"ה מיד.

ברכת שלא חסר בעולמו על גוי
ועוד יש לדון ממה דאיתא בירושלמי (ע"ז פרק
א' הלכה ט') שרבן גמליאל ראה עכו"ם
נראה ובירך שלא חסר בעולמו, והקשה
בירושלמי והרי אסור לתת להם חן, ותירץ
הירושלמי דהוי כמברך על חמור, והיינו שלא
התייחס לעצם הגוי. [ויש שיישבו ע"פ מש"כ
בתוס' בעירובין (דף סד ע"ב) דר"ד לא ס"ל
הדרשה הנ"ל].

ועוד יש לדון ממה דאיתא בגמ' במגילה דף יג
ע"א על אחשורוש "למדנו שבחו לא היה
משמש מיטתו ביום", והקשה הבא"ח בבן יהוידע
היאך שבחו חכמים את אחשורוש שלא היה
משמש מיטתו ביום, והרי אסור לספר שבחו של
גוי, מלא תחונם.

ובבן יהוידע תירץ שאם משבח גוי כדי ללמוד
ממנו מוסר והשכל אין איסור, ואמנם
בברכת אברהם כתב שהוא פשוט, ואי"צ לומר כן
לדינא.

ועוד יש לדון ממה דאיתא במדרש אסתר (ח'
טו) שמנו ארבעה דברים טובים שהיו
אצל אחשורוש, וכו', ובזה י"ל שכיון שהם דברים
טובים שיש ללמוד ממנו, ולכן כתבו כן במדרש
ובגמ' בברכות דף ח' ע"ב איתא תניא אמר רבי
עקיבא בשלושה דברים אוהב את
המדעים וכו', וכן איתא בגמ' בסוף פסחים, ומוכח
כיסוד הנ"ל של הבן יהוידע.

ואמנם ביעב"ץ בברכות שם, כתב ששיבח את
המדעים מחמת שהטיבו עם ישראל, וכן
נראה ממש"כ בירושלמי (מגילה פ"ז ה"ז) "א"ר
פנחס צריך לומר חרבונא זכור לטוב" ומוכח
שיש להזכיר לטובה גוי שהיטב עם ישראל

וכתב לדינא שיש לאסור שאף אם מת, ואינו
לפנינו, מ"מ יש חשש שילמד ממעשיו
הרעים, ושכ"כ בדע"ת (יו"ד סי' קנ"א סי"ד) ושכן
מוכח מדברי הגמ' בערכין דף יד שמשמע
שאסור לשבח עכו"ם אף שאינו בפניו, אלא
בכללות משבחו ואסור ע"ש. [וכן כתב בספר
אהל יעקב (שם עמ' תסא) בשם הגר"ש דבילצקי
זצ"ל והגר"ע אויעראבך שליט"א שאף גוי מת
אסור, אבל הביא שם בשם הגר"א נבנצל
שליט"א שאולי מותר, ובעמ' תסג כתב בשם
הגר"י זילברשטיין שליט"א להתיר].

ועוד שמעתי מידידי הגר"ש ויסברג שליט"א
במח"ס תורת אמן וש"א"ס, ששמע ממרן
הגרש"א שטרן שליט"א שיש לדון, האם האיסור
שלא תחונם הוא בגברא או בחפצא, שאם
האיסור בגברא, אסור לשבח שום דבר
מפעלותיו, אבל אם בחפצא, אין איסור, אך שוב
אמר לי ידידי הנ"ל שמדברי הרמב"ם נראה
שהאיסור לדבר על החפצא. דיינו על הפעולות
של הגוי.

הונחה מברכת שכנה לו בעולמו
בשו"ע (או"ח סי' רכ"ה ס"י) כתב "ראה בריות
טובות אפילו גוי או בהמה ואילנות
טובות, אומר בא"י אמ"ה שכנה לו בעולמו".

ויל"ע מדוע אין איסור לא תחונם.

וכתב במג"א (שם סק"כ) כתב "ואסור לומר
כמה נאה כותי זה", ומבואר שכיון
שמשבח את הקב"ה אין איסור של לא תחונם.

ואמנם להלן הבאנו מהכפתור ופרח, שכתב
לדייק מהשו"ע שכתב ראה, דהיינו אם
ראה, אבל אינו לכתחילה.

הונחה מאחשורוש

ושו"ר יש שכתבו להוכיח ממה שאמרו בגמ'
מלך אחשורוש מלך פיקח היא, ויש
שכתבו ליישב שכל האיסור רק בדבר נוי שלא
יתן להם חן, אבל לומר שהוא חכם אין שום
איסור,

שערי האם יש איסור לא תחונם לשבח גוי שעוזר לישראל יוסף

ד. במאור ישראל (שם) כתב שמותר לשבח אומה שעם ישראל חוסים בצילה, וע"י שמשבחים אותה בפני ישראל על מעשיה יהיו מתפללים בשלומה של מלכות.

ומ"מ לפי מש"כ בשדי חמד (מערכת ל') שאיסור לא תחונם הוא רק בגוי שעובד ע"ז בזמן שבית המקדש קיים, ושכן מבואר בשו"ת הרשב"א (סימן ח') וכתבאר בארוכה לגבי לא תחונם בקרקע, ולפי"ז בנ"ד אין איסור שלא תחונם. ואף שהסכמת הפוסקים להחמיר, מ"מ המיקל בזה, אין למחות בידו.

תבנא לדינא: נראה שאסור לשבח גוי, אף שלא בפניו. ואם הוא מת יש מקילים.

האם יש איסור לא תחונם במחלל שבת ונשאלתי האם יש איסור לא תחונם בחילוני ומחלל שבת או במשומד, שעושה רעות וצרות ללומדי התורה, כגון ראש המשלה דכאן, שרבים משבחים אותו.

ונראה דאף דאיסור לא תחונם, נראה בפשטות שהרי הוא רק על גוי, ובפרט לדעת הרשב"א ודעימיה שהוא רק בגוי שעובד עבודה זרה, וא"כ בפשיטות אינו שייך בחילוני. [וכ"כ בשו"ת צ"א חלק ט"ו סימן מז, ובשו"ת חיי הלוי ח"ו סי' קכ"ד].

אבל לפי הטעם של הרמב"ם שיבוא להדבק במדותיו, נראה שה"ה שאסור לשבח אינו שומר תורה ומצוות ומחלל שבת, [ושו"ר שכ"כ בספר ברכת אברהם מסכת עבודה זרה (עמוד נ"א) וכתב להוכיח ממש"כ הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ו' הלכה ב') מצות עשה להדבק בחכמים כדי ללמוד ממעשיהם שנאמר ובו תדבק, ולהתחבר עמהם בכל מיני חיבור. ונראה מכאן שכלול בזה לספר בשבח התלמידי חכמים וכמו שכתב הרמב"ם לגבי ריחוק מגוי מפני שכשמשבחו זה גורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו, וה"ה הכא].

ועוד הובא בקובץ תשובות תורה יבקשו מפיהו שהעיר הגר"א גינחובסקי זצ"ל מדברי הגמ' בקידושין (דף מט ע"ב) שעשרה קבין גבורה נטלו הפרסיים, והרי הוא שבח לגויים, ותירץ שזה בשבילו, כגון שיש לנו אפשרות ללכת בב' דרכים או במקום שיש פרסי או במקום שיש מצרי שלא ילך דרך המקום שיש פרסי כיון שהוא יותר מסוכן, וכן אם יש לו אפשרות לקחת ב' פועלים או פועל פרסי או פועל משאר האומות, שיקח פועל פרסי כיון שהוא יותר גיבור והוא לתועלת, עכת"ד.

וההוכחה מדברי הגמ' בשבת דף לג ע"ב "דרש רבי יהודה כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות", ויש להקשות הרי יש איסור לשבח גוי משום לא תחונם.

ואכן החת"ס בתורת משה (סוף פרשת תצוה) ובדרשות חת"ס (ח"א עמ' קצו) כתב שרשב"י חלק על רבי יהודה משום לא תחונם, **ובישוב** בדעת רבי יהודה מצינו כמה ביאורים.

א. בספר עבודת המלך (עה"ר פ"י מהל' ע"ז ה"ד) כתב בשם הגר"א כת"ק שרבי יהודה התכון למעט בגנותם, ולא לשבחם כלל, אלא שמוטב לחסות ולדור תחת אומה זו ולא תחת אומה אחרת.

ב. עוד הו"ד הגר"ח"ק (שערי ציון מס' נד) שאם משבח אומה שלימה, אין איסור, [ולפי"ז א"ש דברי הגמ' בברכות דף ח' ע"ב שמשבחים את המדיים]. כיון שאין חשש שיבוא לדבק בהם, וכ"כ הגר"ח פלאגי בשו"ת נשמת כל חי (ח"א סי' נ"ה).

ג. עוד כתב בחידושי מאור ישראל (עמ"ס שבת) ושכן כתב להקשות בשפת אמת, וכתב שרבי יהודה אמר כן בלשון תמיה, ולא הייתה כוונתו לשבח.

שערי האם יש איסור לא תחונם לשבח גוי שעוזר לישראל יוסף

א"פ שהוא מתנת חנם, וכן נראה ממש"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תי"ח) וכן מצינו בתוספתא בגיטין (פ"ג הי"ד) שמספידין את מתי הגוים מפני דרכי שלום ע"ש, וכן בשו"ע יו"ד סי' קנ"א סי"ב שמספידין את מתי הגוים מפני דרכי שלום, ומוכח שאף שמדבר בשבחן מותר, וכמו שכתב רבינו יונה בספר היראה וז"ל: אל תשבח גוי לא בחן ולא בחכמה ולא במעשיו וכו', אם לא בפניהם מפני דרכי שלום. עכ"ל, ומבואר שמותר לתת חן מפני דרכי שלום

במקום אונס

או במקום אונס, וכמו שכתב בכפתור ופרח פ"י, שבמקום אונס, כגון שאם ראה בריה נאה גוי, מותר כמבואר בגמ' בברכות דף נח' ע"ב.

במקום איבה

או משום איבה.

במקום קידוש ה'

במקום קידוש ה' גדול, אך מותר לשבח, רק למי שיש תועלת לו.

במקום סכנה

במקום סכנה, כדי להפציץ פצצות של הגוים שעומדים עלינו לכלותו, מותר לשבח למי שיש תועלת בשבחו.

באומה שלימה

באומה שלימה יש מקילים שאין איסור לא תחנם.

ללמוד ממידותיו הטובות

ללמוד ממידותיו הטובות, מותר.

במת

במת [או מחוסר הכרה], נראה דיש להתיר. [ויש מחמירים].

במחלל שבת

במחלל שבת נראה דיש להתיר, [ויש מחמירים].

ובשו"ת אגרות משה (חלק ב' או"ח סוף סימן נ"א) כתב להקל בזה כיון שרק בגוי נאמר הלאו דלא תחנם, אבל בישראל אף בעוברי עבירה ליכא איסור. אך כתב שמ"מ יש להתרחק מלשבחו מצד חנופה. ע"ש.

ושו"ר בשו"ת המבי"ט (ח"ב סי' קכ"ב) שמפורש

להדיא שאף במומר, יש איסור של לא תחונם. במג"א (או"ח סי' קפ"ט סק"א) שאף למומר יש איסור לא תחונם, [וז"ל: כתב הט"ז בי"ד שאינו נכון דכיון שאומר כולנו יחד הכל בכלל אלא יאמר אותנו בני ברית כולנו יחד, והטעם לפי שאסור לברך עכו"ם דכתי' לא תחנם (מט"מ כל בו), כשיש מומר לעכו"ם במקום סעודה צ"ל בני ברית דמומר אינו בכלל ברית כמ"ש התוס' בסנהדרין דף ע"ב עכ"ל]. וכן בשו"ת וישמע משה (ח"ה עמ' קצא) השיב מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאף למחלל שבת, כיון שדינו כגוי שמור לכל דבר, יש בו איסור לא תחנם.

ואמנם יש שדנו כיון שמצוין להחיותו, [עי'

אהבת חסד (הל' הלוואה פ"ג אות ב', ובטעמא דקרא ויצא עה"פ כי אמר אכפרה], ועכ"פ רוב האינם שומרי תורה ומצוות הם תינוקות שנשבו. ולכן קשה לומר שיש בהם איסור לא תחנם, אלא א"כ במשומד, אך עכ"פ בודאי שאסור לשבחם, משום איסור חנופה.

סיכום היתרים בלא תחנם בשיבוח גוי

משבח הקב"ה

אם משבח את הקב"ה שמביא את הגוי מותר.

במכירו

בגוי המכירו, שיש תועלת, שישבחו שיעבוד יותר טוב מותר, כעין המבואר בשו"ע (שם סי"א), [וכנ"ל לגבי אמירת תודה רבה לנהג אוטובוס].

היתר מפני דרכי שלום

אך לפעמים נראה שיש בזה היתר משום דרכי שלום, וכן נראה מדברי הגמ' בגיטין דף נט ע"ב שמפרנסים עניים גוים משום דרכי שלום

קצד. למכור דירה לגוי בארץ ישראל

שאלה: האם מותר למכור דירה לגוי בארץ ישראל. [בשכונה או במקום שנהיו רובה מוסלמים], ואין לו אפשרות למכור את הדירה ליהודי.

תשובה: אסור למכור דירה בארץ ישראל, אף לגוי אחד, [ורק בחו"ל מותר, למכור דירה אף אם מכניס לשם ע"ז, כיון שאין בזה חסרון של "לא תביא תועבה אל ביתך", כיון שאינו בכלל ביתו, אבל אם מוכר לשלושה גויים, בשכונת היהודים, אסור למכור אף בחו"ל]. ובשעת הדחק ובמקום הפסד, שאינו מוצא יהודי למכור לו, יכול למכור לגוי שאינו עובד ע"ז, אך יש לעשות שאלת חכם, מהו בכלל הפסד.

מקור: יש בזה ב' נידונים, נידון א' משום איסור לא תחנם, שאסור למכור קרקע בארץ ישראל לגוי נלמד ב' פסוקים בתורה, א' "לא יישבו בארצך" (שמות, כג לג), ב' "ולא תחנם" (דברים ז' ב'), ובגמ' בע"ז (כ ע"א) דרשו מ"לא תחנם" ג' דרשות: א. לא תתן להם חן, שאסור לשבח גוי ולומר כמה נאה גוי זה כמה נאים מעשיו, ואיסור זה כדי שלא נלמד ממעשיו הרעים. ב. אסור ליתן מתנת חנם לגוי. ג. אסור למכור לגוי קרקע בא"י, ממה שנאמר "לא תחנם", לא תתן להם חניה בקרקע. [וברבינו בחי (פרשת ואתחנן שם) כתב שלמדנו מכאן שכמה גדול כוח התורה, שמתיבה אחת ילפינן כמה דינים]. ובגמ' (גיטין דף מד.) שהמוכר ביתו לעובד כוכבים, דמיו אסורין.

נידון ב' משום איסור הכנסת ע"ז לביתו, שאף אם מותר למכור או להשכיר בחו"ל, מ"מ יש נידון של איסור הכנסת ע"ז לביתו, "לא תביא תועבה לביתך" שנפסק בב"י ובשו"ע (יו"ד סי' קנ"א סי"ז) שלמכור את הדירה אף לגוי שעובד ע"ז מותר, כיון שהדירה שייכת לגוי, משא"כ בשכירות כיון שהרי הדירה שלו, הרי הוא נחשב שמכניס ע"ז לתוך ביתו, [ובש"ך (שם סקט"ז)].

ומ"מ נראה שבשעת הדחק, שאינו מוצא למי למכור, ישנם כמה טעמים וצירופים, שיכול למכור דירה אף באר"י. א. מצינו שנחלקו הראשונים, האם יש איסור למכור הוא למי שעובד ע"ז, שבב"י (חו"מ סי' רמ"ט) כתב שעובדי ע"ז לאו דוקא ושכן מבואר בטור (שם) [וכ"כ בסמ"ע (שם סק"ב), וכ"כ בש"ך (יו"ד סי' קנ"א סק"ח) וכ"כ בחזו"א (שביעית סימן כד, יו"ד סי' ס"ה)], ואמנם בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן ח') כתב שאין האיסור של לא תחנם, אלא בגוי שעובד ע"ז. וכ"כ במאירי (ע"ז כ' ע"א) וכן נראה בב"ח (חו"מ שם) שכיון שכתוב לא יישבו בארצך, והפסוק מסיים: כי תעבוד את אלהיה כי יהיה לך למוקש" [ובמזבח אדמה (דף יב ע"ב), והו"ד בדרכ"ת (שם סק"ב), ושכ"כ בשו"ת קול אריה (יו"ד סי' נ"ט), ובזכרונות אליהו (יו"ד מערכה כ' אות ד') ובשדי חמד (ח"ד עמ' לה), ובשו"ת יביע אומר (ח"י חיו"ד סימן מא אות ב), ושאלו היה השו"ע רואה את דברי הרשב"א והמאירי לא היה פוסק להחמיר וכמו שכתב כיצא בזה החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן נו), וע"ע ביבי"א (ח"ח חחו"מ סי"ב אות ג').]

וא"כ כיון שכל האיסור רק בעובדי ע"ז, והמוסלמים אינם עובדי ע"ז, וכמו שמוכח ממש"כ הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה נא) וברמב"ם בהל' ע"ז (פ"י ה"א), ולפי"ז אין איסור למכור דירה למוסלמי או למי שאינו עובד ע"ז, אך לדעת הרמב"ם שהאיסור למכור לגוי, כיון שפן יחטיאו אתכם, א"כ אף במוסלמי או בגוי שאינו עובד ע"ז, יש לאסור. וכן יש לדון שכיון שמצינו שנחלקו הפוסקים, האם איסורו מדאורייתא או מדרבנן, שבסמ"ג (לא תעשה מח) ובתוס' (ע"ז כא.) מבואר שהוא מדאורייתא, [וכן נראה ברמב"ם (לא תעשה נא) אך לא למד כן מאיסור לא תחנם, אלא מלא יישבו בארצכם פן יחטיאו אותך לי], אבל בכפתור ופרח (פ"י) כתב בשם ספר העיטור ובעל ההשלמה, שהוא איסור דרבנן. וקרא אסמכתא בעלמא. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סימן שא). וא"כ הו"ל ספיקו לקולא. [וכ"ש במקומות שספיקם חו"ל, כגון למכור דירה בעכו לגוי]. ועוד יש לדון שאף לדעת הרמב"ם, נחלקו האם

קצה. למכור דירה לספק גוי

שאלה: האם מותר למכור דירה לספק גוי, כגון

עולי רוסיה, ואינו יכול לברר אם הם יהודים.

תשובה: במקום הפסד שאין לו למי למכור,

אפשר להקל, [ויש מחמירים].

מקור: יש לדון כיון שאיסור מכירת דירה לגוי

הוא מדאורייתא, יש לומר שספיקו דאורייתא לחומרא. [וכן הובא בספר אהל יעקב (שם עמ' תמא) בשם גדולי הוראה], אך למעשה יש לצרף כמה צדדים, א', כיון שבגוי שאינו עובד ע"ז דעת הרשב"א שאין איסור, וכן כתב לצדד בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' תס"ד). שאם אינו יכול לברר אפשר לסמוך על דברי הרשב"א. ב', כיון שרובם יהודים, ומיעוטם גוים, ועלו לאר"י ע"פ סעיף הנכד, ויש לדון אם הולכים בזה אחר הרוב, אך יש אומרים שרובם גוים, וי"ל בזה כל דפריש מרובא פריש, (עי' ספר הרימו מכשול פכ"א סמ"ה), ולאחר הבירור רוב עולי רוסיה בשנים האחרונות אינם יהודים, אך במקום הפסד יש להתיר, וכנ"ל.

קצו. להשכיר דירה לגוי

שאלה: האם מותר להשכיר דירה לגוי, במקום

שרובם גוים או אינם שומרי תורה

ומצוות, כגון בחיפה וכדו', [שהרבה שומרי תורה

ומצוות, קונים שם דירות להשכרה].

תשובה: מותר להשכיר דירה לגוי באר"י, בב'

תנאים, א', במקום שגרים גוים, אבל

בבנין שכולם יהודים או בשכונת יהודים, אסור,

ב' אם אינו מכניס לתוכה עבודה זרה, [ועדיף

להשכיר לגוים מאשר להשכיר ליהודי]. אבל אם

עובד עבודה זרה, ומכניס לתוכו אלילים אסור,

[אך שרשרת עם שתי וערב אין איסור כיון שאינו

בכלל ע"ז], ולפי"ז יש להזהר שלוקחים לזקן

עובד זר, יש לבדוק שאינו עובד ע"ז, כיון שאם

עובד ע"ז, ונותנים לו חדר לכל צורכו, הרי הוא

בכלל האיסור של "לא תביא תועבה אל ביתך".

[אך להשכיר לו בית האוצר כגון מחסן או חנות

האיסור שלא ישבו בארצך, (שמות כג לג) נאמר רק בז' עממים, דעת רש"י (גיטין מה.) והסמ"ג (מצוה מט) והרמב"ן (דברים כ' י) והראב"ד (פ"י מהל' ע"ז ה"ו) שהוא דוקא בז' אומות, אבל דעת הרמב"ם (שם) שהוא בכל האומות.

ב. כיון שאין למי למכור, הרי הוא נחשב

כהפסד, וכמ"ש בשו"ע (חו"מ סי' קע"ה

סעיף מא) שאם אין יכול למוכרה או לשוכרה

לישראל שנותן הגוי, אינו חייב למוכרה או

להשכירה לישראל בפחות, ובערוך השולחן (שם

סקמ"ה). ונראה מדבריו שהוא אף באר"י ולא רק

בחו"ל, אך אפשר דיש לדחות דהתם איירי מדין

מצרנות, ומ"מ בספר כפתור ופרח (פ"י) כתב

שמותר למכור במקום הפסד, ואם אין שם מי

שיקנה. [ואמנם בקובץ מבית לוי (חיו"ד עמ'

רמז) הובא דעת השבט הלוי זצ"ל להחמיר בזה].

ג. עוד יש מקום לדון לפי מש"כ בשו"ת שואל

ומשיב (מהדו"ת ח"ב סי' ע"ז) ע"פ מש"כ

הרמב"ן (גיטין לח:): שכל דבר שעושה לטובתו,

אי בו איסור חנייה באר"י, ע"ש, ולפי"ז כיון שהוא

כן לטובתו שלא יגור ליד גוים, או שצריך את

הכסף של מכירת הדירה, לקנות דירה במקום

אחר, אין בו איסור, ואולם בחזו"א (שביעית סי'

כ"ד אות ד') שכל ההיתר הנ"ל דוקא לתת להם

חן, אבל בחניה בקרקע, בעצם המציאות של ע"ז

על אדמת ישראל בקנין שנאוי לפני המקום, וכל

שקנה הקרקע הרי הוא אסור, וגם לא נתנה

התורה שיעורים ובכל נכרי עובר אף שאינו

מתאחז בקרקע להרבה זמן ע"ש, [וע"ע בדרכי"ת

(שם סקכ"א)]. ואמנם מה שנקט החזו"א שבכל

קרקע עובר, וכנ"ל הרי הוא תלוי במח'

הראשונים, האם איסור דוקא בעובד ע"ז.

ד. כיון שבלאו הגוי גר באר"י, וכמ"ש בכרם ציון

(שביעית סימן א'), אבל מדברי החזו"א הנ"ל

יש לאסור. ומ"מ ע"פ הנ"ל שנח' הראשונים אם

יש איסור בגוי שאינו עובד ע"ז, ולכן בשעת

הדחק גדול במקום הפסד, נראה שיכול למכור

את הדירה לגוי שאינו עובד ע"ז, כגון מוסלמי,

אף באר"י.

אין איסור, אף אם עובד ע"ז, אלא א"כ מוכרים שם ע"ז].

מקור: בגמ' בע"ז (כ: כא.) וברא"ש (שם פ"ב סי' כ"ב) ובשו"ע (יו"ד שם ס"ח) כתב שמותר להשכיר בתים, אבל לא שדות. ובשו"ע (שם ס"ט) כתב שאסור למכור ולהשכיר לג' עכו"ם ביחד, ומ"מ כתב ברמ"א (שם ס"י), ומ"מ מצינו כמה היתרים.

[א.] כתב רמ"א (שם סי"א) שבזמנינו שאין דרכם להכניס עבודה זרה, אין איסור לא תחנם. ואף שבש"ך (שם סק"ז) כתבו להקשות והרי מכניסים לשם ע"ז, וכתב שיש להקל משום הטעם הב' שכתב הרא"ש כיון שבדיני נכרים שכירות קניא ולכן הרי הוא כמוכר, שאינו באחריות הבעלים ע"ש, ולפי הטעם הזה אם מכניסים לשם ע"ז בשכירות, אין להקל, כיון שיש למשכיר הדירה שייכות בקרקע, ע"פ הדין ועל דינא דמלכותא דינא, [וע"ע בדרכ"ת (שם סק"ז) ובשו"ת ודברת במ (ח"ב סי' ער) ובאהל יעקב (שם עמ' תי)]. ולכן בזמנינו מותר להשכיר לגוי רק אם לא מכניס ע"ז.

[ב.] כיון שיש חוזה לזמן קצוב, והוא שכירות, על שכירות לא נאמר לא תחנם, וע"פ מש"כ בשו"ת שמן המור (סימן ד') שאם אינה מכירה עולמית אין איסור של לא תחנם, וכ"כ הגרשז"א במעדני ארץ (עמ' קמג), ונפק"מ להיתר מכירה, אבל בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קס"ט) כתב להוכיח מדברי החזו"א (שם) שיש איסור בעצם המכירה, אף אם הדירות ימכרו ליהודים. [וכן השיב הגרמ"מ קראפ שליט"א והו"ד בספר אהל יעקב (עכו"ם עמ' תלח)], ונפק"מ האם מותר למכור קרקע לגוי לצורך נדל"ן שמוכר את כל הדירות לישראל, ויש להחמיר בזה כיון שיש לו בעלות על הקרקע, הרי יש בזה איסור חנייה, וגם שיכול לעכב את מכירת הדירת לגוי. ועוד יש מקילים שבזמנינו מותר משום במקום איבה, [וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר מסורת משה (ח"ג חיו"ד אות ע"ד)].

קצו. תוכנית תמ"א 38 בבנין שיש בו גוים ויהודים

שאלה: האם בבנין שגרים בו יהודים וגוים, מותר ליהודי שגר בבנין לחתום לגוי על תוכנית תמ"א 38 [שבו מחזקים את המבנה שקיים] כיון שיקבל שטח יותר גדול, או דלמא שאין איסור, כיון שכבר יש לו דירה בבית. וכן האם מותר לקבלן יהודי לבנות תוכנית בניית תמ"א 38 שהוא הריסת המבנה ובנייתו מחדש ויש בבנין יהודים וגוים. [וכן האם מותר לחתום על פינוי בינוי בבנין שגרים בו גוים ויהודים]

תשובה: מותר, [אם הגוי אינו עובד ע"ז, ויש מחמירים בכל גוי].

מקור: אף שיש איסור למכור דירה לגוי, מ"מ בנ"ד, יש כמה צדדים להתיר. **[א.]** כיון שהגוי אינו עובד ע"ז, וכנ"ל, אבל אם הוא נוצרי יש להחמיר. **[ב.]** כיון שבלאו הכי לכל אחד יש חלק באויר ורק מחלקים את האוירים ע"י בנייה, **[ג.]** ועוד יש לדון כיון שהוא לטובת הישראל, להרויח את מקומו, [וכמ"ש בשו"ת ישועות מלכו (חיו"ד סי' נ"ה ו' נ"ט) והאדר"ת בספר שבת הארץ (עמ' קכח), ובשו"ת יבי"א (ח"י חיו"ד סי' מא אות ח') וכ"כ בנ"ד בשו"ת אבני דרך (חלק ט"ו סי' קנ"ז) ובספר אהל יעקב (שם עמ' תלט)]. **[ד.]** ועוד שכנ"ל, שבמקום הפסד מותר. **[ה.]** ועוד יש לדון שהוא לצורך, במקום ששכין היזקא, כיון שצריך שיהיה ממ"ד, **[ו.]** עוד יש לדון לקולא שכיון שהוא כבר הקרקע של הגוי, אין בזה איסור להרחיב את דירתו, וכיון שהוא בונה בקרקע של נכרי, וכל האויר של החצר מתחלק לכל השכנים, אין בו איסור, וכל האיסור לתת לו זכות בקרקע, וכמ"ש בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ח סימן מה), ועוד כתב שם שכיון שהוא כבר דר באותו עיר אין איסור. ע"ש באריכות. ולפי"ז נראה שהוא בנ"ד יש להתיר. **[ז.]** עוד יש לדון שכיון שהוא רק מסייע, אך היינו דוקא לחתום, אבל אם הוא מארגן את פוירקט הדירות, בפשטות יש להחמיר.

שערי לחתום על תוכנית פינוי בינוי עם קבלן גוי יוסף

המנהג זכות הבנייה בגג הוא מתחלק לכל השכנים, וכבר שייך לגוי, לכן נראה שאין בו איסור לא תחנם, וע"פ כל הסברות שנ"ל.

ר. האם מותר לתווך דירה לגוי

שאלה: האם מותר לתווך דירה לגוי, במקום שמצוי הרבה גוים, [כגון בלוד או בחיפה וכדו'].

תשובה: יש בזה איסור לא תחנם, [אך המתווך לגוי שאינו עובד ע"ז, יש לו על מי לסמוך].

מקור: בדרכי תשובה (יו"ד סי' קנא) הביא בשם הגהות חכמת שלמה שבתיווך יש משום איסור לא תחנם, ואפי' בתיווך בין גוי לגוי יש איסור לא תחנם. אך יש לדון כיון שדינו כחד עברי דנהרא, כמבואר בע"ז דף ו', אבל בתוס' (שבת ג. ד"ה בבא) כתבו שיש איסור מדרבנן של מסייע, ומ"מ בתוס' בע"ז (דף ו: ד"ה מניין) כתבו שאין איסור של מסייע. אך נחלקו הדגול מרבבה והש"ך (יו"ד סי' קנ"א) האם יש איסור מסייע, ובמשנ"ב (סי' שמ"ז סק"ז) כתב שיש איסור מסייע במומר, ולפי"ז יש לאסור בזה.

רא. להכניס גוי לביתו שעובד עבודה זרה

בס"ד, יום ד' ו' תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א, אלעד.

במה ששאל בזה"ל: אשה שאינה בריאה, הגיעה מנפאל עובדת לעזור לחמותי, מטפלת שתגור עימה, המטפלת נוצריה, ראינו שהיא עושה סימון שהיא עובדת את ימח שמו וזכרו, עשתה סימון בידה כאשר סיימה לאכול, האם ישנה בעיה שנוצריה עובדת עבודה זרה גרה בביתנו, האם בעייתי במידה והיא מחזיקה צלב.

תשובה: ראשונה יש לדון האם החדר שנמצאת בו דינו כשכירות, שבזמנינו שכירות לאו ממכר הוא, ואף לחולקים הכא גרע, כיון שאינו שכירות, אלא זכות שימוש, והרי הוא

קצת. לחתום על תוכנית פינוי בינוי עם קבלן גוי

שאלה: האם מותר לחתום על תוכנית פינוי בינוי, [שבו הורסים את כל הבניין] עם קבלן גוי, והקבלן מקבל הרבה מהדירות, ובעבור כן נותן לכל דייר ממ"ד ומרפסת [ותשלום שכירות למשך זמן בניית הבנין ועוד].

תשובה: יש מקום להקל. אך צריך להתנות עמו שימכור את הדירות אח"כ רק ליהודים, [אלא א"כ במקום שרובו גוים].

מקור: נראה לומר בזה כמה טעמים לקולא, א'. יש לדון שאף אם הקבלן גוי, והרי הוא כחווה מכר, וע"י כן נפטרים בעלי הדירות ממס שבח מצד מכירת דירה, אך מ"מ כיון שאינו ברור בחוק, ומצד השני הקבלן מקבל רק זכות מסויימת, ולכן נראה שאין בזה איסור. ב'. כיון שאינה מכירה עולמית וכמ"ש בשו"ת שמן המור והגרשז"א אין איסור, ג'. ועוד י"ל שאף אם שייך אח"כ לגוי, הרי הוא רק בגרמא, ד'. ועוד יש לצרף דברי הפוסקים שרק בעובדי ע"ז יש איסור, וכנ"ל מדברי הרשב"א והמאירי, ה'. ועוד יש לדון כיון שהוא במקום הפסד, וכנ"ל, ו'. ועוד כנ"ל שלטובת היהודי מותר.

קצט. לתת לשכנים היהודים והגוי אישור לבנות בגג

שאלה: בנין שיש בו 3 קומות, ורוצים לבנות על הגג, וצריכים את אישורי השכנים, לבנות כל אחד מעל הדירה שלו ואחד השכנים שרוצה לבנות בגג הוא גוי, האם יש בזה איסור לא תחנם.

תשובה: מותר.

מקור: יש לדון כיון שמסכים לבנות מחמת שיש יחסי שכנות טובה ובפרט שהרוב מי שבונה זה יהודים, וכיון שעושה כן לטובת היהודים ובצירוף כל הטעמים וכנ"ל אין איסור, ואף שיש לומר שנותן עוד קרקע לגוי. כיון שלפי

שערי להשכיר לנצרי או לערבי יוסף

שלא יכניס, ואם מכניס מעצמו ועובד ע"ז, קיל טפי.

אך אם לובש רק שתי וערב או צלב כיון שאינו אלא לזיכרון אין איסור, וכמ"ש ברמ"א יו"ד סי' קמא ס"א.

תבנא לדינא: אם אינה עובדת עבודה זרה, ורק לובשת צלב, ושתי וערב וכדו', אין חשש, אם עובדת עבודה זרה, ממש, לכתחילה אין לקחת כזאת עבודת זרה, [בין באר"י ובין בחו"ל], בשעת הדחק לזקנים, שאין אפשרות אחרת מותר לקחתם.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ר. להשכיר לנצרי או לערבי

ישר כח גדול, נושא חשוב במיוחד, שרבו בו המכשולות וחוסר ידיעה,

דרך אגב, בעבר הצלתי אברך בשכונת גבעת שאול! מלהשכיר את הדירה לערבים

שעבדו כאחים בבית חולים שערי צדק, וכפי שנתברר ערבים אלו היו פרוצים בעריות בצורה מיוחדת, ורח"ל היו מביאים מפגע נורא לשכונה של יהודים ירא"ש.

אולי צריך לדבר גם על העשה טוב, מעבר לסור מרע, שנפסק שלקנות מהם דירה בא"י היא מצוה רבה כל כך, עד שמחללים עליה שבת דרבנן. בנושא זה הסתפקתי,

מה עדיף לקנות מישמעאלי שמחד אינו מוגדר כעובד ע"ז, אולם החזקתו בארץ היא הרבה יותר 'חניה' כחלק מטענתם שלהם הארץ, וכן הם חוטאים ומחטיאים את הבנות בעריות, וגם הם מסוכנים לרציחה, או לקנות מנוצרי, שאע"פ שע"פ רוב היום אינו מסוכן לרציחה ועריות, פחות בחשש 'חטיאו' אותך לי, וגם אין לו חלק

עובר באיסור של לא תביא תועבה אל ביתך. [וכן נראה ממש"כ בשו"ת הר צבי ח"א סי' פה, לגבי כניסת גוי עם שתי וערב לבית הכנסת] וכ"כ לאסור בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רס"ד) להשכיר עובד עז

ומ"מ אף בעובד עבודה זרה, בשעת הדחק יש להתיר.

א. כיון שהוא לישיבת עראי לדעת הראב"ד (פ"י מע"ז ה"ו), אבל לדעת הרמב"ם אף ישיבת עראי אסור, ובכס"מ שם. וכן נראה ברא"ש (ע"ז פ"א סי' כב) והו"ד בב"י (יו"ד סי' נא) ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קעז) והו"ד בב"י (או"ח סי' תמ), ואף שבכנה"ג (סי' קנא הגה"ט סקכ"ב) בשם המהר"ש הלוי שאסור אף בדרך עראי, וכתב שהרשב"א התיר דוקא שלא מדעת הישראל ע"ש, מ"מ בשעת הדחק יש להתיר

ב. עוד י"ל שאף שעובד ע"ז מ"מ כיון שאינו בקי בטיב אלילים, אין איסור וכמ"ש בשו"ע (יו"ד סי' קמ"ח סי"ב) בשם י"א שאין כל הדברים אלו אסורים אלא באותו זמן אבל בזמן הזה אינם בקיאים בטיב אלילים, ולכן מותר לשאת עמהם ביום חגם והלוותם ע"ש, וכ"כ לצדד בנ"ד בחשוקי חמד (גיטין שם) שבשעת הדחק אפשר לסמוך על הנ"ל.

ג. עוד י"ל כיון שיש אומרים שהאיסור דוקא בז' עממין וכדמוכח בדעת הרמב"ם, וכנתבאר בדעת הרמב"ם בדיני לא תחונם, וכ"כ בנ"ד בספר מטל השמים (ח"ד עמ' תיט).

ומכל הצירופים הנ"ל כיון שהוא במקום פיקוח נפש, שאין אחר שיטפל בחולה, וכ"כ בחשוקי חמד (גיטין דף מה ע"א), אבל אם יש אחר יש לקחת אחר, וע"ע בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן שכא, ובספר עזרה כהלכה עמ' קמח.

ומ"מ נראה שלכתחילה אם עובד ע"ז ממש יש לעשות חוזה של מכירה שלא יהיה בעיה של השכרה, ואם א"א יש עכ"פ להתנות עמו

שערי חשש עבודה זרה בתוספת שער בפאניות יוסף

מה שמותר לקנות בית באר"י או בסוריא מן הגוי בשבת משום ישוב אר"י, היינו שאומר לגוי שיכתוב ויחתום ויעלה בערכאות,

ויראה לגוי שיקח את הכסף בעצמו אבל אסור ליהודי לתת את המעות.

ומותר לקנות בין מגוי שעובד ע"ז ובין מגוי שאינו עובד ע"ז, ע"י שו"ע או"ח סי' שו סי"א, ובשולחן שלמה שם סקי"ט.

רג. חשש עבודה זרה בתוספת שער בפאניות

בס"ד, תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג אורי פשר שליט"א.

אודות השאלה אם יש חשש עבודה בתוספת שער בפאניות.

והנה נידון זה שייך גם בפאות, [לנוהגים היתר ע"פ רבותיהם, ושהפאה צנועה אינה מושכת עין] שבהודו לפ האמונה העתיקה שלהם שקרויה הינידו, הם עבודי ע"ז, ואחד מדרכי פולחנם לאיל הוא הקרבת שערותיהם לאילל, שמגחלים את השערות לפני האילל. ועשרות אלפים מקריבים שם את שערם, ואף שיודעים שהשערות נמכרים לאחר מכן לא אכת פהם, כיון עיקר הפולחן הוא ההתגלחות לאילל. ולכן בפשטות כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (אלול תש"ס קובץ מס' לו שנה ט' ד' עמ' כב) שמפורש בשו"ע יו"ד סי' קל"ט ס"ג שבדבר שאין מקריבין ממנו בפנים נאסר כשעשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת והוא דרך לעובדה באותו דבר, ואף כשאין דרך לעובדה בזה הענין נאסר מפני ששבירת המקל דומה לזביחה ע"ש

ובשחיטה דעת התוס' חולין (דף מ' ע"א ד"ה לפני) שבשחיטה נאסר אף שלא בפני ע"ז, וא"כ ה"ה הכא.

ממערכה לשלוט בכל א"י אך מאידך הצלמים שלו הם ע"ז, שמצוה רבה לשרשה מא"י? והאם יש הבדל בין בין נוצרי שעבודתו היא ע"ז בשיתוף, לבין עובד אלילים לחלוטין? בס"ד

שלו' וברכה

לכבוד הרה"ג חיים אינהורן שליט"א

א. הוספנו הדברים שכתב כת"ר לחיזוק העניין.

ב. לגבי קניית בית באר"י בזמנינו, בשבת, מצות ישוב ארץ ישראל כידוע דעת שיש היום מצות ישוב אר"י (במדבר לג נג) וכתב שם שמצות ישוב אר"י הוא בכלל מצוות הכיבוש שנאמר "והרשתם את הארץ וישבתם בה" ומצוה זו נוהגת לדורות, וכ"כ בספרי בפרשת ראה פיסקא פ'. וכן הוא דעת הרמב"ן בהשגות לספר המצוות שכחת העשין מצות רביעית כתב ברשימת העשין שהרמב"ם לא מנה מצוה רביעית שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה הוא אומרם להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ וכו' ע"ש ומבואר דמקיים מצות עשה בכל רגע ורגע, והנה אף שכן הוא דעת הרשב"ץ והרשב"ש, אבל בספר מגלת אסתר כתב שהרמב"ם חולק וס"ל דאין מצות ישוב אר"י נוהגת לאחר גלות ישראל מעל אדמתם, ואין זו מצוה הנוהגת לדורות, אולם מבואר בדברי הרמב"ם בהל' אישות סוף פי"ג ובהל' עבדים פ"ח ה"ט כתב שמצוה זו נוהגת גם בזמן הזה, וכן כתב בפאר הדור סימן קפ, ואף דבכנסת הגדולה (יור"ד סימן קלט סקל"ג) כתב שהוא מדברי סופרים מ"מ סו"ס הוי מצוה. ומ"מ שייך את האי ענינא שכתב בשו"ת הריב"ש (סימן שפז) שמצות ישוב אר"י לתועלת לכלל ישראל שלא תשאר ארץ קדושה ביד הגוים ע"ש, אך אפשר כיון שהוא מח' ראשונים, אפשר שבזמנינו אסור לקנות.

ואף אם נאמר שהמתגלח אינו מאמין, מ"מ הרי זה נהיה עבודה זרה מדין מסייע.

ועוד כתב שם שבשו"ע יו"ד סי' קנ"ה ס"ב הביא ב' שיטות אם יש דין יהרג ולא יעבור באיסור הנאה דתקרובת ע"ז, וכתב שם הש"ך שהסכמת הפוסקים כסברא ראשונה להקל אבל דעת הגר"א שם סק"ד שגם בזה יהרג ואל יעבור כדין אבזרייהו דע"ז.

וכן יש איסור של לא תביא תועבה אל ביתך, ועוד כתב שם שיש לדון את המעות עדין איסור חליפי עבודה זרה, וכן כתב בקונ' דת והלכה.

ועוד כתב שם לדון אם אפשר לסמוך על הדין של כל דרפיש מרובא מפריש, לגבי פאות שאינו יודע מהיכן המקור שלהם

ואמנם נראה דיש לדון בזה כמה צדדים להקל.

א. יש אומרים שעל פי דתם התגלחת היא השפלת הגאווה והיופי ולא הקרבת השיער, אך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רס) כתב שהרי הוא לכבוד ע"ז. ע"ש, ובקובץ תשובות (ח"ג סי' קיח).

ב. בספר אהלי שם (יו"ד סי' קלט ס"ג) כתב להעיר כיון שהשערות כיוצא בהם קריבים לגבי המזבח, והוא דבר שאין מקריבין ממנו בפנים אין בו איסור תקרובת ע"ז. שנח' בזה הראשונים, דעת הרמב"ן (ע"ז נא ע"א) והו"ד בחידושי הר"ן והריטב"א והרשב"א שאין בזה איסור, ואמנם השו"ע שם פסק לאיסורא.

ג. האם חשוב כנגד ע"ז, כיון שלא עושים כן ממש בפני ע"ז, ואמנם הגריש"א החמיר שכיון שמגלחים במתחם של הע"ז וכל ההר כולו בעיניהם כמקום קדוש, חשיב כלפני ע"ז, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן רס) כתב להוכיח שנאסר אף שלא בפניה וכמ"ש בחידושי הרשב"א (ע"ז דף נא) ע"ש.

ג. האם נלך אחר רוב השער שנמכר בעולם שאינו ע"ז, ואף שבהודו יש הרבה שער. מ"מ הרי גם באוקריאנה יש סוחרים שמשכנעים את העניות למכור שער. וכמ"ש בשו"ת שולחן הלוי (ח"א סימן כח). וא"כ גכל דפריש מרובא פריש. ואמנם בספר מראה דבר (ח"ו סימן מ"ה) כתב מה ששמע שבשנים האחרונות התמעט מאוד כמות השיער בעולם כיון שעל ידי האינטרנט הבנות במדינות שאינם מתורבתות רואות כיצד נראות הבנות במדינות המתורבתות ורוצות להדמות להם, ולכן אינם מוכרות את שערן, ומפני זה הרבה מהשיער בעולם מגיע מהודו. אך יל"ע בזה. ואמנם יש לדון שאף אם אפשר לסמוך על רוב, אך מ"מ אינו לכתחילה.

ד. אם יל"ע אם בע"ז אפשר לסמוך על ספיקא ספיקא, וכתב בש"ך בכללי ספק ספיקא (סקנ"ב) שגם בע"ז מותר בשני תערובות של היתר, ויש לדון שה"ה הכא שיש ספק ספיקא במח' הפוסקים.

ה. יל"ע אם אפשר לסמוך על המתווך.

ו. עוד יש לדון שאפשר לסמוך עליהם שאין זה ע"ז, ובשו"ת ויען דוד (חלק י"ג) כתב להאריך שלאחר בירור המציאות, ע"י שליחים אין בזה חשש ע"ז, וכתב שם שיש שמטעים את החכמים, ויש שרוצים למנוע שילכו בפאה נכרית, מחמת ההלכה שלא להכשיל אחרים, ויש שלא בדקו את את עומק העניין.

ואמנם הסכמת גדולי ההוראה שיש להחמיר בכך, שנחשב תקרובת עבודה זרה.

אלא א"כ העד נאמן. וצריך עוד בירור בזה. וצ"ע. [ועכ"פ אפשר מחמת הקולות הנ"ל שאין למחות במקילים בתוס' שער].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רד.

ריבית פיגורים בחברת חשמל

בס"ד, י"ג מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, אודות השאלה לגבי איסור ריבית בחברת חשמל.

ונפק"מ אם יש חובה לעשות הוראת קבע על חברות חשמל, ופלאפון ומים וכדו'.

אם יש איסור ריבית בחברת חשמל

(א). יש לומר שאין איסור ריבית, ואינו אלא גזלונותא, ולא ולא אגר נטר, ורק הם קובעים לעצמו בדרך גזל, אין בזה איסור ריבית, וכן הו"ד הקנה בושם זצ"ל בספר היכל הוראה ח"ב הוראה קי במילי דהוראה, ואמנם אכתי יש לדון בזה כיון שמתחבר לחברת חשמל ע"ד זה. ויש לבאר שבחתימה על הסכם הצטרפות לחברת חשמל מ"מ אינו חותם לשלם ריבית כיון שבידו להזהר לכך. [ואמנם בשבפר שבות יצחק ריבית עמ' נ' הו"ד החזו"א שלא רצה לחתום על מסמך זה, ולכן להא השתמש בחשמל עד שהסכים שאחר יחתום בשבילו ע"ש, וע"ש בהערות בשם הגריש"א שהרי הוא חתימה כפויה].

ואמנם בספר ברית יהודה פ"ד סק"ז כתב שיש בזה איסור ריבית דרבנן.

(ב). בספר תורת הריבית עמ' פ' סקמ"ח כתב שאינה תוספת עבור המתנת המעות אלא הוא בדרך קנס כדי שיוכל להנות מתשלומי החברה ע"ש.

אם מהני היתר עיסקא

בזמנינו בכל החברות חשמל ובזק וכדו' יש היתר עיסקא. [וניתן לבדוק כן בנדרים פלוס].

ונראה שאפשר לסמוך ע"ז, וכן הו"ד הגריש"א שם, [וכ"ש בזמנינו שלכל אדם יש קרנות פנסיה או קרנות השתלמות וכדו'] בספר ריבית הלכה למעשה פ"ז סמ"ז כתב שיש בזה איסור ריבית, ולכן אין להקל בזה אלא ע"י היתר עיסקא. ע"ש

ובספר קנין דעה טעם ריבית סימן כד במה שהאריך מדוע מהני בכה"ג התר עיסקא.

ואמנם דעת הגרע"פ שלא מהני היתר עיסקא בחברת חשמל, וצ"ע.

בדיעבד אם איחר התשלום

הסכמת הפוסקים שיכול לשלם, וכן הו"ד הגרשז"א והגריש"ר בספר נתיבות שלום יו"ד סי' קס י"ג סקט"ז, וכן כתב בחוט שני ריבית פ"ד ס"ג, בספר ריבית הלכה למעשה כתב שם שלמעשה יכול לשלם, שאם לא ינתקו אותו ע"ש. ובספר משפטי ריבית סכ"ז אות ח'. ועוד י"ל שהוא ריבית שלא מרצונו.

ומ"מ בודאי לכתחילה אין לאחר את התשלומים.

לשלם ע"י אחר אם מגרע או עדיף טפי

יל"ע אם יש עניין בזה או דלמא גרע טפי, כיון שמחזי כשלוחו, וי"ל שלא מחזי כ"כ, ואינו חשוב כנתינה של ריבית, וממילא יש עניין לשלם ע"י אחר.

ושו"ר בשבות יצחק ריבית עמ' מט בשם הגריש"א זצ"ל שבכה"ג שאין היתר עיסקא יבקש מאביו או ידידו שישלם את הריבית שלא מיד לזה ליד מלוה, ומ"מ הביא שם שאם אינו מוצא מי שישלם עבורו אם אינו מתכוין לשלם את הריבית אלא בע"כ כדי למנוע ניתוק החשמל יכול לשם ושכן הורה הגריש"א ע"ש. וכמו שנראה בשו"ע סי' קסא ס"ד ובש"ך שם סק"ח.

לעשות הוראת קבע

ומ"מ נראה שלכתחילה יש לעשות הוראת קבע, וכן כתב לדינא הגר"י ליברמן זצ"ל במח"ס שו"ת משנת יוסף והו"ד בשו"ת אבני דרך חלק ו' סימן קטז שהמהודר לעשות הוראות קבע, אבל אם חושש מחייבים אותו יותר מהמגיע א"צ לשלם מראש ע"ש, וכן הביא שם דעת הגר"א נבנצל שליט"א שאם יש לו צורך

שערי האם מותר להכניס כסף לפק"מ יוסף

להקל שאין צריך לחתום היתר עיסקא פרטי מול הבנק.

אך יש שדנים להחמיר בהיתר עיסקא שכל יום יש רווח של כסף וכמ"ש בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קפט כיון שדלעת הט"ז סי' רע"ז סקכ"א והשו"ע הרב סמ"ח הדבר אסור אף בעיסקא, ואמנם דעת הש"ך בנקודת הכסף והבית מאיר שם סט"ז להתיר בזה.

ואם מרויח כסף כל יום, יש שדנו שהרי יש בזה שכר שבת, א' י"ל שהכסף שהוא כסף על הפקדה ולא על מלאכה ה"ה הכא שיש להתיר.

ב' בשו"ת אול"צ ח"ב עמ' רעז כתב שאין ברירה בכסף, והכסף שמקבל אם הוא ביום חול, ע"ש. וכן כתב להאריך בספר אפיקי מים ריבית עמ' שב שיש לומר שאין בזה חשש הנאה ממעשה שבת כיון שאין ידוע לנו שאותן המלאכות שנעשו בשבת אכן יפיקו רווחים, ועוד שכיון שעובדים גם בימות החול אפשר לומר שהרויח שמקבל מהם הוא ממה שהרויחו בימות החול דבדרבנן אמרינן יש ברירה, ועוד שאין הנאה מגוף המלאכה כמו מאכל שנתבשל ע"ש. וכן נראה מדברי המהרש"ג שם שכיון שהיה רוצה שלא יעברו על איסור תורה הרי הוא נחשב כאנוס ומתר לו לכתחילה להכנס לעסק זה ע"ש, וכן הו"ד הגרמ"מ שפרן שליט"א בקובץ הישר והטוב חלק יד עמ' כז, אך כתב שם שאם עיקר עיסוקם בדבר האסור הרי בודאי שכוונת הישראל להרויח מן האיסור, [ונקפ"מ בהשקעה במניות בבנקים שרוב ההלוואות שלהם נעשות בלא היתר עיסקא, שיש בזה איסור]. **אך במניות מצד הטעם הנ"ל יש להחמיר בזה ונתבאר בשערי יוסף שבת ח"א, ע"ש.**

ג' ע"פ מש"כ בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן כ' אות ז' לגבי מניות שבהלוואה שנעשית עפ"י היתר עיסקא, אין בה איסור של שכר שבת כיון שהתשלום אינו מוגדר כאיסור ריבית אלא כדמי התפשרות כדי להיפטר משבועה, ושכן הביאו בשם הגרשז"א זצ"ל.

בזה לשלם באיחור אין לחייב לעשות הוראת קבע ע"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רה. האם מותר להכניס כסף לפק"מ

בס"ד, יום שישי ערב שבת קודש פרשת וישלח ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי הרה"ג אברהם ישעי' רבינוביץ שליט"א.

אודות השאלה האם מותר להכניס כסף לפק"מ ולקבל רווחים ויסמוך על ההיתר עיסקא או שיש בזה איסור ריבית.

אף שהוא מוגדר כריבית קצוצה והבנק הוא הלווה והוא המלווה את הכסף לבנק, ומקבל כל חודש כך וכך כסף.

ומצינו בפוסקים בזה ב' היתרים.

(א). כיון שלבנק מותר לקחת הלוואה, כיון שהבנק באמת צריך אותו בשביל עסק, וא"כ כיון שהבנק חתום על היתר עיסקא אין בזה שום חשש.

אף לדברי השו"ת תשובות ונהגות ח"ב סי' תכ"ב שהיתר עיסקא של בנקים לא מועיל להלוות מהבנק, כיון שאי אפשר לקיים הודאת בע"ד מול הבנק, אבל שהבנק לווה אף לדבריו שפיר דמי, כיון שאין חשש זה, וכ"כ בנ"ד בספר תקנת הריבית עמ' כא שבכה"ג מותר להכניס את הכסף לפק"מ אף למי שאינו סומך על היתר עיסקא.

(ב). עוד יש לומר שהרי הבנק מוגדר כחברה בע"מ, וממילא יש מקום להתיר להפקיד כסף בבנק, משום זה, וכן לי דברי האג"מ, הרי הוא מותר לכתחילה, וכן כתב בנ"ד במלווה ה' פ"ג סכ"ח, ובהתחשבות עם ההיתר הזה, יש

ד' ספר הורני חוקיך סי' רמ"ה סי"ב כתב שאם הוא פקדון שבועי או חודשי מותר כיון שהוא בהבלעה, וכתב שם שאף אם הוא פיקדון יומי אין בזה שכר שבת כיון שבמציאות בזמנינו הבנק מחשב יום משעה 12 בלילה עד שעה 12 בלילה והרי זה ג"כ בהבלעה עם שכר מוצאי שבת מותר אבל בנשי ימים טובים של ר"ה יש לאסור, ומ"מ כתב שיש מגדולי ההוראה שהתירו בזה מטעם שאין זה שכר על מלאכה אלא על עצם ההפקדה שריבה נכסי הבנק.

ולכן מכל הטעמים הנ"ל אף אין איסור של שכר שבת.

ומצד מה שמסייע בדבר עבירה, שמשקיעים בדבר האסור, מצד מסייע נתבאר בארוכה בשערי יוסף שבת ח"א.

תבנא לדינא: מותר להכניס את הכסף לפק"מ, אף למי שאינו מסתמך על היתר עיסקא, ואין בזה חשש איסור של שכר שבת. [ואף הבנק אינו צריך לחתום עמו היתר עיסקא פרטי].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רו. ריבית בפיצוים על מוצר פגום

בס"ד, יום ד' ד' כסלו ה'תשפ"ה

אודות השאלה לגבי הקונה מוצר והיה פגום ושלח לחברה את המוצר וקיבל כמה מוצרים פיצוי האם יש בזה איסור ריבית כיון שהכסף היה אצלם בהלוואה.

יש לדון שכל המכירה כאן מקח טעות, ובגמרא בב"מ דף סז ע"א דרבינא אפיק פירי, ונפסק בשו"ע חו"מ סימן רלב סעיף טו "המוכר קרקע לחבירו ואכל פירותיה, ולאחר זמן נראה לו בה מום, אם רצה להחזיר הקרקע לבעלים מחזיר

כל הפירות שאכל. ואם היה חצר ודר בו, צריך להעלות לו שכר",

ונחלקו הפוסקים בדעת השו"ע שם שבב"ח ובלבוש שם כתבו שהוא משום איסור ריבית, כיון שמעות המקח שביד המוכר הלוואה הם והפירות שאכל הקונה ריבית הם.

ובסמ"ע שם סקל"ג כתב שאף שהוא מחילה בטעות, מ"מ אסור משום אבק ריבית.

ומ"מ י"ל שהרי הוא ספק בריבית דרבנן כיון שאינה ריבית קצוצה, ועוד י"ל שהרי הוא חפץ קטן שאינו מקפיד על השימוש, וכן כתב הגר"מ שטרנבוך בקונטרס דיני ריבית פ"ט ס"ו. [ומחיר קטן או גדול נמדד לפי החברה, וכדמצינו בדיני השבת אבידה וגזל, וכן לגביריבית בדבר מועט, וכן לגבי מוקצה בשיירי כוסות].

ועוד י"ל שהכאב ודאי מוחלים, כיון שזה הדרך, ואם זה הדרך הרי זה כאילו שהמוצא פגום והטעה את הקונה שא"צ לשלם לו, וכמו שכתב בשו"ת נחל יצחק סימן פא ובשו"ת כתב סופר חיו"ד סימן פה שאם המוכר ידע שהמוצר פגום והטעה את הקונה אין צריך לשלם לו שכר עבור השימוש, כיון שהמעות ביד גזל הם ואין בו משום ריבית ע"ש, והכא אמנם אינם גזל, כיון שיודעים [גם הקונה וגם המוכר] יש מוצר פגום, אך מ"מ מוחלים ע"ז.

ואמנם יש שהחמירו בזה, וכן כתב הגרמ"ש בקונ' דיני ריבית שם, וכן כתב בברית יהודה ריבית פרק כח סט"ז,

ומ"מ נראה שכל הנידון הנ"ל נאמר ששילם להם ישירות, [כגון ספק שקנה את המוצר ישירות מהמפעל ושילם מראש] כיון שבדרך כלל הכסף שילם לחנות, והחנות כבר קנתה מראש, ורק החברה מספקת על זה אחריות, אין בזה איסור ריבית, כיון שאינו מלוה למלוה, ואין זה הלוואה כלל, ושו"ר שכן כתב בחוט שני ריבית עמ' ס', שכן כתב בספר דעת

רבית עמ' קמב. וכ"כ בספר ביאורי איזהו נשך עמ' 27. וכ"כ בספר אשל אברהם ריבית עמ' שו.

אך לענ"ד אפשר שיש להתיר בזה בכל אופן, כיון שהוא פיצוי, על העוגמת נפש, ולא על שכר המתנת המעות, וכן נראה ממה שהביא בקובץ מה טובו אוהליך יעקב ח"א עמ' קעד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנשאל באדם שקנה מוצר וראה שפגום והחזיר למוכר, והמוכר נוהג להחליף מוצר פגום בתוספת עשרים שקל על עגמת נפש, והשיב הגריש"א דשרי, כיון שרואים שכוונתו מצד הפיצוי. עכת"ד. וכן נראה מדברי הגרנ"ק שם, שכיון שהפיצוי הוא על העוגמת נפש, אין בזה איסור ריבית. וכן כתב בברית פנחס פ"ב ס"ז.

ולגבי האם מותר להשתמש בחפץ בנתיים עד שמחזיר, כתב בחוט שני ריבית עמ' ס' שמי שקונה ספר וכדו' ונמצא בו טעות באופן שהוא מקח טעות והקונה רוצה להמשיך להשתמש בספר עד שיחזירו שיש לדון בו חדא משום איסור גזל ומשום איסור ריבית וכתב שם שנראה שאם החפץ הוא ספר וכדו' אמדינן לדעתיה של המוכר שניחא ליה שהקונה ימשיך להשתמש בו לזמן קצר עד שיחליפו כדי שהקונה חירגיש נוח עם החפץ שקנה ולא יהיו לו טענת על המוכר והכל לפי הענין אך כל זה לא מהני אלא ענין איסור גזל אך עדיין לא אסור להשתמש בזה משום איסור ריבית,

ומ"מ כתב שם שנראה שיש אופנים שאין בזה אף איסור ריבית כגון שאם מצא בספר טעות שיש בזה מקח טעות ובעל החנות מחזיר הספר למפיץ או למוציא לאור שהוא הבעלים של הספר ומוכר הספרים אינו הבעלים והקונה נתן את הכסף למוכר ועכשיו התברר שהם מעות הלואה למוכר בכלל המקח טעות אך ההשתמשות בספר הוא בספר של הבעלים של הספר שאליו מחזיר המוכר את הספר א"כ יוצא שאין כאן ריבית מלוה למלוה ובכה"ג אין בזה משום גזל אם הוא כנ"ל ולא משום ריבית.

ובקובץ מה טובו שם הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנשאל במי שקנה נעליים ולאחר זמן מצא בהם פגם והחזירם ובינתיים עלה מחיר הנעלים שיש לדון שהמוכר אינו רשאי לתת לו נעלים אחרות ללא תוספת תשלום כי המקח טעות שינה את התשלום להלואה ונמצא שעתה נותן יותר בגלל הקדמת המעות, והשיב הגריש"א זצ"ל שכהיום נראה שסיבת הדבר שהמוכר מחזיר אינו מפני שהוא סבור שצריך להחזיר נעלים בגין התשלום בעבר אלא מפני שכבוד ופריסמות הוא לו ולכן התיר להחזיר בזה וגם לא מחזי כמפרש שנותן יותר משום ריבית.

רז. איסור ריבית במתנה

בס"ד, כ"ט תשרי ה'תשפ"ד

לכבוד הרה"ג יעקב זייבלד שליט"א מחשובי האברכים בכולל לעובדי ה'.

שאלה: זכתה בכרטיס של 75 ולא היה והביאו לה 100 האם זה ריבית.

תשובה: אין בזה איסור ריבית, כיון שבמתנה אף שנזקפת כחוב אין איסור ריבית, וכ"ש כאן שהוא כדבר מועט.

מקור: ברמ"א סי' קע"ו ס"ו מבואר שבמתנה אין איסור ריבית, וכמו שכתב בשו"ת הרשב"א סי' תתקפט והו"ד בב"י סי' קע"ז ס"ו ובשו"ת הרי"ב"ש סי' תקב,

וביותר מבואר בשו"ת הרשב"א ח"ב סימן ב' ד"ה אבל, שבחובו שכולו מתנה אין ריבית. ולכן אף אם נימא שמחמת ההגרלה נזקף כחוב, מ"מ אינו כריבית. [וגם י"ל כיון שיכולים לבטלה כל הזמן אין דינה כחוב].

וכל האיסור שהוא מוסיף כסף עבור ההמתנה, וכ"ש הכא שלא הוסיפו עבור ההמתנה, אלא מחמת שלא מצאו כזה כרטיס, והרי הוא בתורת מתנה, והרי הוא כדבר מועט, ברמ"א יו"ד סי' קסב ס"ב כתב "יש מי שאומר דמותר ללוות

שערי איסור ריבית במניות/בכסף שבנק הפועלים נותן יוסף

בברכת התורה
יוסף אביטבול

רת. איסור ריבית במניות/בכסף שבנק הפועלים נותן

היתר עיסקא שפוחתים חשבון בנק. [ואין שאין היתר לכתחילה לסמוך על היתר עיסקא, מ"מ כיון שאין כאן בעלות, ודעת כמה פוסקים שמעיקר הדין אין במניות וחברה בע"מ איסור ריבית, יש בזה על לסמוך, ואכמ"ל, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ריבית, שיו"ל בעזה"י בקרוב].

האם יש איסור ריבית במניות

ג]. כיון שבקניית מניות אין בזה איסור ריבית, כיון שאינו הלוואה, וכמו שהו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות (ח"ג סימן קכג) שאין דינו כחוב, כיון שע"י שהוא רוכש מניה הרי הוא כשותף למפעל ואם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו ואין כאן מלוה כלל, ע"ש. וכ"כ בספר ברית יהודה (פ"ב הערה נ"ט ד"ה ולפי). וכן מבואר מדברי האור לציון (ח"ב פר מג תשובה א') שמותר להשקיע במניות של בנק, שכל האיסור בריבית אם משקיעים את הכסף במקומות שמחללים שבת, וכיון שיש ברירה י"ל שהכסף שלו נמצא במקומות שאין בהם איסור של חילול שבת ע"ש.

אך יש מחמירים כיון שיש חברות שהם מלווים בריבית, וממילא הרי הוא שותף באיסור, לפי"ז תלוי בחברות.

האם יש חשש של סחורה בדברים אסורים

ד]. האם יש חשש שהבנק את הכסף והמניות בדברים אסורים, משום סחורה במאכלות אסורות, שנח' הפוסקים לגבי שותפות שבשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' נ' כתב לאסור, וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קצ"ו, אבל בשו"ת דבר משה ח"א סי' יג כתב להתיר וכן כתב בשו"ת נטע שורק חיו"ד סי' מ"ז כתב להתיר בזה ע"ש,

ככר לחם בככר לחם כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי" ולכן יש מקילים שאין לו עודף, אין בזה איסור ריבית, ראה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב ח"ב עמ' סא בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ושם בח"א עמ' קעג, ובנתיבות שלום עמ' פו, ונתבאר בארוכה בפסקים והלכות מס' 53. ע"ש.

בס"ד, י"א אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

אודות השאלה שבנק הפועלים לאחרונה נתן לכל לקוח שלו, שהם בעלי חשבון פרטי פעיל עם יתרה מינימלית של 1,000 ש"ח, שתי מניות של הבנק במתנה, או מענק כספי בסך 100 ש"ח, האם מותר לקבל את המניות שהם בשווי 130 ש"ח או את המענק הכספי.

תשובה: מותר לקחת את הכסף, ואפשר אף לקחת את המניות.

מקור: יש להקדים שהנתינה של המענק של הכסף אינה מחמת שיש בחשבון 1000 ש"ח, ואינו כריבית על הלוואה, אלא מוגדר כמענק ללקוחות עקביים, והראיה א' כיון שדי שיש יתרה גם בתיק ניירות ערך סחיר, וזה לא מוגדר כהלוואה לבנק, ב' כיון שאינה על זמן מסויים, של אגר נטר, ורק מתנה, ולכן את הכסף בודאי אפשר לקחת לכתחילה.

האם יש איסור ריבית בחברה בע"מ

א]. תליא במחלוקת הפוסקים, האם יש איסור ריבית בחברה בע"מ או בבנק, ובכל מקום שיש מניות, כיון שאין לגוף הזה אישיות דינית לכל דיני התורה. וראה להלן בנספחים במה שנתבאר בזה בארוכה.

האם אפשר לסמוך על היתר עיסקא של הבנק

ב]. האם אפשר לסמוך על היתר עיסקא כללי של הבנק. ונתבאר במק"א שמעיקר הדין אפשר לסמוך ע"ז, ולכתחילה נכון לחתום על

הישראל לתת לגוי מעות להתעסק בהם אע"פ שהגוי נושא ונותן בהם בשבת, ובח"ג סימן א' אות כז, ובח"ה סימן יח ע"ש.

(ב.) בדרך כלל במניות כיון שלא ניכר שהוא של היהודי ואין לו רשות להחליט, כנתבאר בגדר בעלות חברה בע"מ ומניות, בחלק בירורי הלכה, יש להתיר. וכן העלה לדינא בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"א ס"ס ז' וז"ל: ובדבר ליקח שערס מקאמפאניעס שעושין מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים של"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים, וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה, ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם, רק מצד קניני דיני המדינה. ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעזידענט הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים דהקאמפאניעס שאינו נוגע להם. ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להחשיב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנוהגין הרבה בנ"א ואף יראי חטא לקנות. אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע ומסחר של עכו"ם כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכו"ם כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה. עכ"ל. וכן הו"ד הגריש"א בספר נתיבות שלום ריבית סי' קע"ג ס"ט.

ולפי הטעם הא' יש להתיר אף אם יש לו הרבה מניות ויש לו בעלות להחליט דברים, שלכאורה יש לאסור, כיון שהרי הוא מצוה אותו שיעבוד בשבת, ומ"מ כתב בשו"ת אגרות משה

ומ"מ במניות שנחלקו הפוסקים אם נחשב בעלות, שאין בזה איסור.

בדרכי תשובה סי' קי"ז ס"ק כא הביא משו"ת דבר שמואל סי' קמ"ד שנשאל אם יש איסור סחורה אם רק הנכרי מתעסק באוכל ולא שייך החשש שמא יבוא לאוכלם וכתב שם להסיק קנראה שאסור בין ע"י עצמו ובין אחרים והאריך שם משו"ת זרע אמת ח"ג חיו"ד סי' צ"ד, ע"ש, ובחלקת בנימין סי' קי"ז סק"ז כתב שיש להחמיר בזה כיון שיש אומרים שהוא משום גזירת הכתוב ועוד שיש שליחות לעכו"ם לחומרא, ועוד שיש לומר שגדר איסור סחורה בדברים אסורים הוא שלא יהנה מהם בדרך סחורה וא"כ יש בזה איסור ע"ש. וכן בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' שצ"ב כתב שיש איסור אף בהשקעות ע"ש וכן כתב בפתחי חושן ח"ז פ"י סי"ט ע"ש.

האם יש מעשה שבת בכסף של מניות

(ה.) האם יש חשש במעשה שבת בכסף שהגיע לבנק, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות שבת ח"א עמ' 130, ונביא בזה עיקרי הדברים.

לגבי מניות של גויים, לדינא, בין אם יש לו מניות שמחליט בהם, אם יש לו מניות שלא מחליט בהם, כמצוי בהרבה אנשים שיש להם מניות, או שמשקיעים את הכסף בתוכניות והשקעות שונות, מותר ואין בזה משום שכר שבת, ויש מחמירים.

נראה בזה כמה היתרים. (א). כתב בשו"ע סי' רמ"ה ס"ד שיכול הישראל ליתן לגוי מעות להתעסק בהם ואע"פ שהגוי מתעסק בהם בשבת מ"מ יכול לחלוק עמו בשוה כיון שאין המלאכה מוטלת על הישראל לעשותה שנאמר שהאינו יהודי עושה שליחותו, ואין העסק ניכר ממי הוא. וכתב במשנ"ב סק"ח שכ"ז מותר רק שלא יאמר לאינו יהודי שיתעסק בהם בשבת אלא שהאינו יהודי עושה כן אדעתיה דנפשיה, ולפי"ז במניות אין היהודי עושה שליחותו, וכן העלה לדינא בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' ע"ב, מטעם שמבואר בשו"ע סי' רמ"ה ס"ד שיכול

ואף אם אין לו סכום גדול יש בזה משום מסייע לדבר עבירה, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ה שם אות ח' כתב שלפי מש"כ בשו"ת בנין ציון שאין איסור לפני עיור כיון שהוא לא בודאי יעשה את העבירה, וכן יש לדון בעיקר משום איסור הנאה משכר שבת.

אך יש לסמוך על כמה היתרים, א' אין בעלות, וכנתבאר לעיל לגבי גדרה ההלכתי של חברה בע"מ ושל מניות.

ב' שיש גויים שגם שותפים והו"ל כשותפות והגוי אדעתא דנפשיה, וכן מבואר להדיא בשו"ת מהרש"ג חאו"ח סי' מה שכתב לגבי חברות שנסחרות ע"י יהודים וגויים בשותפות והוא כעין מניות, שבזמנינו ויש בעלות גם ליהודים שומרי שבת ואף אחד לא אמר מעולם שיש בזה איסור מחמת שבת, וכתב שם שכיון שהמקום קובע וידוע שהוא שכל כל השותפים והעכו"ם אדעת דנפשיה עביד לית בזה איסורא כלל ע"ש, וכן כתב להאריך בהיתר הנ"ל בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן יח,

ג' בשו"ת אול"צ ח"ב עמ' רעז כתב שאין ברירה בכסף, והכסף שמקבל אם הוא ביום חול, ע"ש. וכן כתב להאריך בספר אפיקי מים ריבית עמ' שב שיש לומר שאין בזה חשש הנאה ממעשה שבת כיון שאין ידוע לנו שאותן המלאכות שנעשו בשבת אכן יפיקו רווחים, ועוד שכיון שעובדים גם בימות החול אפשר לומר שהריוח שמקבל מהם הוא ממה שהרויחו בימות החול דבדרבנן אמרינן יש ברירה, ועוד שאין הנאה מגוף המלאכה כמו מאכל שנתבשל ע"ש. וכן נראה מדברי המהרש"ג שם שכיון שהיה רוצה שלא יעברו על איסור תורה הרי הוא נחשב כאנוס ומתר לו לכתחילה להכנס לעסק זה ע"ש, וכן הו"ד הגרמ"מ שפרן שליט"א בקובץ הישר והטוב חלק יד עמ' כז, אך כתב שם שאם עיקר עיסוקם בדבר האסור הרי בודאי שכוונת הישראל להרויח מן האיסור, [ונקפ"מ בהשקעה במניות בבנקים שרוב ההלוואות שלהם נעשות בלא היתר עיסקא, שיש בזה איסור].

או"ח ח"ד סימן נד שאף בכה"ג יש להתיר, כיון שהמנהלים של החברה עושים את דבריהם מדעתם ואף שמסתבר שישמעו לו שיאמר להם, מ"מ ניכר וידוע לכל שהוא בשליטת המנהלים ולא למי שיש לו בעלות ע"ש.

ואולם בפסק"ת סי' רמ"ד אות ה' שאף אם יש חלק גדול להשקעה ליהודי ורוב הכספי החברה של היהודי, אין בזה איסור, אבל אם יש לו זכות לחוות דעתו, דינו כשותף ע"ש וראה מש"כ שם בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן קצג כתב להחמיר אף בחברה של מניות בבעלות גויים אם רוב המניות החברה של יהודים שיש לחשוש שעיקר כוונת עבודת החברה עבור רוב בעלי המניות שהם יהודים, וכתב שם נוסח גילוי דעת שיכתבו היהודים שאז לא ניחא להו בעבודת הגויים ע"ש, אבל מ"מ גם בשותף כל שאומר לעבוד בשבת אין איסור, כיון שהגוי עובד אדעתיה דנפשיה, וגם לא אומרים להם לעבוד בשבת, אכן יש לדון שהרי דינו כיום השוק, וכנ"ל שביום השוק קשה להתיר, ורק במקום צורך גדול יש להתיר בזה, ושו"ר בשו"ת מנחת אשר שהבורסא בארה"ב סגורה בשבת, וראה מש"כ זבה בהלכה ברורה סי' רמ"ה.

וע"פ הנ"ל נראה שה"ה שמותר להשקיע במניות של יהודים מחללי שבת. אבל אינו לכתחילה, אף למחמירים בזה, בדיעבד ישלח להם מייל או יאמר להם שלא רוצה לעבוד בשבת, יש להתיר.

ומקור הדברים ע"פ כל הנ"ל לגבי מניות היינו דוקא בחברת מניות של גויים, אבל בחברת מניות שבבעלות יהודים מחללי שבת, יש לדון משום כמה איסורים.

יש לדון מצד איסור לפני עיור, אם יש לו סכום מניות גדול בחברה, ויש שכתבו שאין בזה איסור לפני עיור כיון שבלאו הכי הם עובדים בשבת. וכנ"ל בסי' רמ"ג בדיני לפני עיור במחללי שבת.

עצמה אלא לקונים הראשונים ומותר לקבל את הרווחים, והמחמיר בזה תע"ב, ע"ש, וכן כתב בילקו"י סי' ש"ו סעיף יח, עמ' קל ושכן הסכים עמו אביו הגר"ע יוסף זצ"ל ולא ביאר ההיתר בזה

ו' ושוב מצאתי בזה להגאון רבי אשר וייס שליט"א בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן כ' אות ז' שכתב לגבי מי שמשקיע בקרן נאמנות בחו"ל ועסקאות מתבצעות בימים טובים האם האחוזים אלה נחשבים שכר שבת, וכתב שם שנראה להקל שאין כאן שכר אלא רק דמי מכר, כיון שהכסף ניתן תמורת המניות שנמכרו ומה בין המוכר אוכל ומשקה ועצים שכתב הנודע ביהודה בפשיטות שאי"ז שכר שבת להמוכר מניות שהרי הם שווה כסף, ומצד הריבית על הפקדונות בשבת ויו"ט כתב שם שיש להסתפק אם בריבית בנקאית יש בו שכר שבת, וכתב שם שיש להסתפק אם ריבית בנקאית יש בו דין שכר שבת דכיון שאין הבנק יכול להפסיק בהלוואה זו בכל יום שירצה וכבר ככתב שהמשנ"ב סקי"ט שאף אם השכר קצוב לפי מנין הימים אם אין המעביד יכול להפסיק את עבודת הפועל באמצע החודש לא הוי שכר יום ואף כשבידו לעשות כן כתב במשנ"ב סק"כ שכתב בשבות יעקב שכיון דמסתמא לא יעשה כן לא הוי כשכיר יום וק"ו בנ"ד דלעולם הבנק לא יפסיק התחייבותו לשלם ריבית והריבית משתלמת בפועל רק כשהמפקיד ימשוך את כספו, שאפשר לומר שהוא כהבלעה, ונשאר שם בצ"ע.

ז' ומ"מ כתב שם במנחת אשר שבהלוואה שנעשית עפ"י היתר עיסקא, אין בה איסור של שכר שבת כיון שהתשלום אינו מוגדר כאיסור ריבית אלא כדמי התפשרות כדי להיפטר משבועה, ושכן הביאו בשם הגרשז"א זצ"ל.

ואמנם ראיתי שבהלכה ברורה אמירה לנכרי חלק א' עמ' קע שמותר לקנות מניות של חברה המנהוגלת על ידי גוים העובדים גם בשבת כל שאין היהודי המחזיק במניות אלו מתערב באופן ניהול החברה, אלא רק מקבל מהריוח או נושא בהפסד של החברה ואף אם

אך אכתי יל"ע הא סו"ס נהנה מזה ולפעמים הכל מתרבה ביום אחד, ואם נעשה בשבת הרי שיש בזה מעשה שבת, וכן כתב להעיר בזה בהוח"ק שמשעכ"פ הרי הוא גורם לחילול שבת, וכן כתב להחמיר בפסקי תשובות סי' רמ"ה אות ה'. וכן כתב בספר אהל יעקב מאכלי עכו"ם עמ' תקט בשם הגר"י בלויא זצ"ל שבזמנינו שהשתכללות והתפשטות המסחר במניות גורמת שלכל יחיד יש למעשה כח השפעה בחברה ולכן אסור להחזיק מניות של חברות מחללות שבת אפילו באמצעות קרנות נאמנות וקופות גמל ע"ש. וכן כתב בשו"ת קול מנחם שבת ח"א עמ' לב בהערות שהיום שע"פ חוק המסחר כל מי שקונה מניות וכדו' מקבל זכות הצבעה ויש לו כוח להחליט דברים בחברה צריך להזהר לעשות הסכם ע"פ חוק שאינו רוצה ליהנות מחילולי שבת ע"ש. וכן כתב לדינא בספר בירת יעודה ריבית עיקרי דינים פ"ב סכ"ז. וכ"כ בספר הורני חוקיך סי' רמ"ה כב שלמעשה אכן אין להתיר בעלות על מניות במקום שיש חילולי שבת,

ואמנם יש לסמוך בזה על שותפים גוים, וע"ז שנתבאר שאין גדר המניות חשוב כבעלות. וכן הובא בקובץ תשובות ח"ג סימן לז שיש מקום להתיר בזה כיון שהלעה רק אם אין לו החלטה במניות ע"ש.

אך במקום שיש לו הרבה מניות ויש לו זכות לחוות את דעתו יש בזה איסור של שכר שבת בודאי, ואין להתיר בזה.

אלא א"כ יעשה תנאי שלא מקבל רווחים ממה שעובדים בשבת, וקשה מאוד לשער את זה, וגם שותפות הותרה רק עם גוי, ולכן נראה שאין להתיר בזה

ה' ושו"ר שבשו"ת תפילה למשה ח"א סימן לא כתב להאריך בזה שיש להחמיר שלא לקנות מניות מחברה שידוע שעובדים בה בשבת אבל מותר לקנות מניות אלו מהקונים הראשונים וכן למוכרם לאחרים, ואין לחוש בזה לאיסור ולפני עיור כיון שאין התמורה הכספית מגיעה לחברה

בארוכה בשערי יוסף הל' פסח, ג). שבת, שו"ת אג"מ חו"מ ויובא לקמן, ד). אבילות, בספר משפטי ליעקב ח"א סימן לט אות א, ה). חלב ישראל, שו"ת מנח"ש ויובא לקמן, ו). תביעה ממון מחברה בע"מ, שו"ת שבט הלוי, ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק ח"י סימן קמג, קמה ז). פרוזבול, בספר בי דינא שביעית עמ' שכו. ונתבאר בשערי יוסף דיני פרוזבול, ח) טבילת כלים לחברה בע"מ, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני טבילת כלים, ט). חיוב מזוזה לשערי חברות בע"מ וכדו', ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' מזוזה.

ויש להוכיח בזה ממש"כ בשו"ת צפנת פענח (ח"א סימן קפד) לגבי ריבית בבנקים שאין איסור ריבית, וכן הובא בספר הזכרון יד שאול תשובת הגאון רבי שאול ווינגרוט זצ"ל שהאריך גבי דין המניות שמותר ללות בריבית יוע"ש. ובמש"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן א.

ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן לט לגבי בבעלות ממשלת מדינת נכרים, שכיון דלא חשיב בעלות מעשית אין זה נקרא בעלות, ומ"מ לגבי טבילת כלים יש חיוב, ע"ש וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (חלק חו"מ ח"ב סימן טו) וז"ל: **ולגבי הגדרת חברה בערבון מוגבל (קארפאריישן) א"א לומר שזו חטיבה בפני עצמה כעין שמוזכר בדרכי תשובה סי' ק"ס ס"ק ט"ו ושמיילא השותפין אינם אלא כפועלים, שטעם זה אינו כלום, וממילא אסור להניח לשותפו לחלל שבת, ואם אין עצה אחרת יכול לעשות עמו כמו שעושים בשותפות עם עכו"ם (ועי' גם מש"כ באג"מ או"ח ח"ד סי' נ"ד). עכ"ל.**

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן רעז ד"ה ולפי"ז) כתב, ולפ"ז נלפענ"ד פשוט דהקארפ' הוא באמת שותפות ככל השותפות שבעולם אלא שהשותפות הזה הנקרא קארפ' או בע"מ הוא שותפות שהטילו בו השותפין ב' תנאים בשעה שנשתתפו א) שעל מסחר הזה יהיה מה שיהיה אין מקבלין עליהם שעבוד הגוף רק שיעבוד נכסי כלומר דבשעה שהם משתתפים כל אחד מכניס סכום מסוים של כסף

קונה כמות גדולה של מניות באופן שרוב המניות של אותה חברה שייכות לו, וכתב שאין להקל בזה אלא כשאין שמו של היהודי נקרא על אותה חברה ואין הדבר ידוע שמניות חברה זו שייכות בחלקם ליהודי באופן שאין בזה חשש מראית העין,

תבנא לדינא

תבנא לדינא: במניות שאדם מקבל מבנק הפועלים ואינו סוחר בהם, ולא שום כוח להחליט בהם, אינו מוגדר כבעלות, ומותר לקחת את המניות, אף שההפרש בין הכסף ללקיחת המניות הוא דבר מועט.

רט. מהו גדרה ההלכתי של חברה בע"מ ומניות

לגבי האם שיש ליהודי מניות בבעלות בחברה בע"מ, יש להקדים מהו גדרה ההלכתי של חברה בע"מ.

חברה בע"מ שהיא אישיות משפטית נפרדת מבעל החברה, ובעלי המניות יש להם בעלות מסוימת בחברה, ובעלי המניות הם שותפים גמורים בחברה והשעבוד הממוני הוא שעבוד נכסים בלא גוף, ויעו"ש מה שהאריך נחלקו הפוסקים ע"פ דיני התורה שייך לומר שיש כזה בעלות, וכתב להביא בזה ראיה כה"ג מדין מתנות כהונה שהמזיקם או אכלם פטור כמבואר בגמ' בחולין דך קל ע"ב, וכן לגבי מעות של תלמוד תורה שכתב בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תרסט, וכן לגבי בית הכנסת, וכן לגבי קרבן ציבור שמבואר ברש"י ריש פרשת ויקרא א' ב' לגבי נדבת ציבור.

ומצינו בזה כמה וכמה נפק"מ לדינא, ונביאם בכאן בקצרה, א). ריבית, ועיין בזה בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סימן קנח, ובשו"ת מהרש"ג חיו"ד סי' ג' ו', קיצור שו"ע סימן סה סכ"ח, שו"ת אמרי יושר ח"א סימן קפט, ב). איסור חמץ, שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סימן קכד, שו"ת האלף לך שלמה סימן רלח, ונתבאר

ומבואר דכיון דלבעלי המניות אין שום זכות להביע דעה ממילא אין ע"ז שם בעלות.

ומ"מ נראה דאם יש לבעלי המניות זכות הצבעה, הרי זה חשיב בעלות בחברה, ונראה לכאורה דלזה יודו הפוסקים הנ"ל.

וכן מצאתי שכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן א, שכתב שבעלי המניות שיש להם זכות להצביע הרי הם כבעלים, ושם האריך בזה בעשרות סעיפים, ונשאל שם ע"י השואל בזה"ל: חברת מניות רשמית היא אישיות משפטית עפ"י החוק, אשר בכחה להרכיש לעצמה נכסים, להיות לזה ומלוה, לשכור לעצמה פועלים, היא אישיות בפני עצמה לגמרי נבדלת מהאנשים שהם בעל המניות, באופן שהנכסים שלה שייכים להחברה עצמה, ולא להאנשים הפרטים בעלי המניות, גם מי שהוא בעל חלק הגדול שבמניות אין לו שום בטוחות בנכסי החברה, החובות שלה המה על האחריות של החברה עצמה, ואי אפשר לבעל חובות שלה לגבות מנכסים הפרטים של בעלי המניות, האישיות של החברה נבדלת מבעלי המניות, אף אם כמעט כל המניות שייכות לאדם אחד, בעל המניות הוא רק בעל של המניות, אבל אין לו בעלות בנכסי החברה (העתק מספר חקי למקצוע זו). יתרון מעלה בהחלפת שותפות לחברת מניות, היא, שהאחריות של בעלי המניות מוגבלת רק לסכום שיוי המניות שלהם, מה שאין כן בשותפות, כל שותף אחראי בעד כל החובות של העסק, אם לא שהוא שותף מוגבל לשותפות מוגבלת, וגם אז יה" כל אחראי ביחד עם שותפיו, אם רק באופן של אי זהירות עושה דבר שיש לחשוב למשתתף בהנהלת העסק (שם). בעלי מניות אינם בעיני החוק בעלים של העסק, העסק היא דבר נבדל לגמרי מאת בעל המניות, בעלי מניות הרגילים אין להם חלק בנכסי החברה בעצמם, אבל יש להם חלק בהריוח שלהם, כפי מספר האחוז שלהם בהעסק (מספר חקי אחר).

ושם השיב על השאלה הנ"ל באריכות, ובסעיף כג כתב החילוק הנ"ל, תבנא לדינא,

משלו וכן חבירו הכל כפי המדובר ביניהם והשותפות הנ"ל שהם עושים תהי' על המסחרים ומו"מ שיעשו מהיום והלאה יהיה הכל רק בשיעבוד נכסי ולא שיעבוד הגוף כלומר שכל זמן שימצא במציאות מנכסים אלו שעשו ע"י שותפות הנ"ל הנכסים הללו אחראין הן לכל הנושים אבל לא שיעבוד הגוף כלומר שאם יפסד המסחר ולא יהיה עוד נכסים מהשותפות אז אין שום אחריות על השותפים הנ"ל, לשלם להנושים בקיצור שהשותפין אין מקבלים אחריות על כל המסחרים מזה העסק אלא הנכסים השותפין משעבדים לזה ולא שיעבוד הגוף. ולזה באמת הוא נקרא בערבון מוגבל כלומר שהערבון הוא מוגבל לנכסים אלו ולא לשיעבוד כל הגוף ובלשון לע"ז לימיטעד כידוע וכיון דכל תנאי שבממון קיים הכ"נ לענין קארפ' התנאי קיים ואין עליו שיעבוד הגוף כלל. עכ"ל. ומבואר מדבריו דמ"מ דאף אם אין בעלים וגם אין גזל אין בו והנוטל ממנו הרי הוא כנוטל מן ההפקר.

ובשו"ת מנחת שלמה (תנינא סימן ק אות א ד"ה ומה שרוצה) דן בעניין גבינות הנעשות בבית חרושת של עכו"ם שישראל מחזיק, שם מניות, וכתב שם, בזה"ל: ומה שרוצה לחדש דבזמנינו שאני "דרובם ככולם של הגבינות המיוצרות בביח"ר מעמידים אותם בפרחים וכו' והוי דומיא דגזירת גילוי שכיון שאין נחשים מצויים בינינו א"צ בי"ד אחר להתירו", סברא קלושה היא ועליו להביא ראיה כיון שאין זה כ"כ דומה למה שמביא מאיסור גילוי. אך מש"כ דסתמא דמילתא יש גם להישראל חלק בהגבינות [ע"י שותפות במניות] דברי סברא הם, משום דמסתבר שאין לנו להוסיף על הגזירות ולא מצינן דאסרו כי אם גבינות עכו"ם, ולכן בכה"ג דידיעין ודאי דשל עשבים נינהו אפשר שהוא מותר. אלא שעכ"ז נלענ"ד דאם כל המנהלים הם נכרים הרי זה חשיב גבינות נכרים, משום דבעל המניה חשיב רק בעלים לענין הרכוש, כלומר לענין ריוח והפסד, אבל כיון דעל הגבינות עצמן אין לו שום בעלות ולא כל כמיניה כלל לומר מה לעשות בהם הרי זה חשיב שפיר גבינות נכרים. עכ"ל,

ומ"מ לדינא כדברי המועדים וזמנים, כן נראה ממש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קעב אות א) שכתב לדון בגדר בעלות בע"מ וכתב שם בזה"ל: הנה בעיקר השאלה כך עניות דעתי שבעלות כללי הוא בעלות גמור לכל דבר, דכל מי שיש לו שליטה עפה"ת ובידו לעשות עם הדבר כאוות נפשו למכור ולתת במתנה באין מוחה זהו גדר בעלות, ויכולים להקדיש ולהפריש תרו"מ, ומש"כ מבוהל אחד דכיון שאין מתנהגים עפה"ת מותר לגזלם וא"כ אין להם בעלות כלל הוא דבר שאין ראוי להשיב, דחלילה להתיר איסור גניבה וגזילה ותולים עצמם לשוא באילן גדול, ואין זה לגדר דינא דמלכותא אם שייך כאן או לא, וגם אין שני הדברים תלויים זב"ז דהא למ"ד גזל עכו"ם מותר וכי בשביל זה אין בעלות לגוי וכי מ"ד זה חולק על המבואר בכל הש"ס דגוי יכול להקדיש נדו"נ כישראל אף דבהקדש בעינן בעלות גמורה.

וגם פשוט בעיני שחברה בע"מ שנתסד ע"י מי שהוא יחיד או רבים והוא המשקיע כספים והרווח שייך לו או לכמה שותפים אף על פי שבחוקיהם הוא כגוף אחר כלפי הבעלים האמיתיים וממילא יוצא שאין כאן בעלים כלל מ"מ אין זה דעת תורה דכיון שהוא המשקיע ואם אבדו אבדו לו, ואם הרוויחו הרוויחו לו ובכחם של בעלי חברה למכור וליתן כאוות נפשם הם המה הבעלים עפה"ת.

ואין זה ענין למש"כ הרשב"א בתשובה סי' תרס"ט הובא ג"כ ביתה יוסף יו"ד סי' ק"ס שרצה לצדד לענין מעות הצבור ות"ת שאין להם בעלים ידועים ועיד"ז יתכן שאין איסור רבית דאורייתא, דזה אינו לנ"ד דהתם אין הפי' במה שאין בעלים ידועים עושה הדבר בלי בעלות כלל אלא כיון שאין בעלים ידועים אין כאן איסור רבית הבא מלוה למלוה כמבואר שם, וגם ע"ז לא סמך הרשב"א למעשה ומכ"ש שאר הראשנים, וגם הגזבר לא נקרא מלוה לענין זה כיון דלא כספו הוא ואין זה ענין להמבואר בירושלמי פ"ק דתרומות בפלוגתת האמוראים אם גזבר כאחר או לא, והדברים מובנים מעצמם. עכ"ל.

דבעלות מוגבלת הוי בעלות לפי דתה"ק, וע"כ בסתם מניות, שיש עכ"פ בעלות מוגבלת, לבעלי המניות, יש להם דין בעלות, ובאותן מניות שאין להם שום דעת בעלים לא מיני' ולא מקצתו, ואף לא לחוות דעתם עכ"פ בישיבה המתקיימת בין חברי החברה מזמן לזמן, וכמו בניירות של הממשלה, בזה י"ל דל"ה אפילו בעלות מוגבלת, ונחשב רק כהלואה, בקבלת אחריות כנ"ל. עכ"ל, וכן הו"ד מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל בקובץ תשובות ח"ג סימן קכד שיש לחלק בין בעל מניות שיש לו זכות הצבעה לבעל מניות שאין לו זכויות הצבעה.

דעות הפוסקים שמניות הרי הוא בעלות גמורה

ואולם הגר"מ שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים (ח"ג סימן רסט) כתב להעיר ע"ד השיטה הנ"ל שיש לחלק בין בעלות במניות עם זכות הצבעה, וכתב שלענ"ד אין לחלק בכך ופשוט שהרי הם שותפים גמורים בממון, ומה שאין הם יכולים להחליט ולקבוע את הנהגת הממון של החברה אין זה אלא בגדר תנאי בעלמא, אבל אין בזה כדי להפקיע מהם אין בעלותם, ולכן כתב שם שמי שיש לו מניות בחברה שבעלותה חמץ, הרי הוא חייב למכור את המניות באותו חברה יעו"ש, ואולם בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן כו כתב להשיב ע"ד הגרמ"ש שליט"א יעו"ש מש"כ בזה, ואמנם ראיתי שכתב בזה בספר טבילת כלים כהלכתה (עמ' שלו) שכ"ז בעבר היה שני סוגי מניות כאלו שיש למחזיק בהם זכות הצבעה באסיפה הכללית וכאלו שאין להם זכות הצבעה, אבל כיום לכל בעלי המניות יש זכות הצבעה אם ירשמו את המניה כנדרש, ועוד הביא שם מש"כ בזה בספר נתיבות שלום (סימן קעג ס"י עמ' תעו) שאם קנה סך מועט של מניות באופן שאין זה שכיח כלל שיתערב בניהול החברה, הרי זה דומה למניות שאין בהם זכות הצבעה יעו"ש, ואולם יש לברר את המציאות הנ"ל, ושוב ביררתי הדברים, עם אחד שיש לו מניות, ואמרו לי שבדרך כלל צריך אחוזים גדולים, כדי להחליט במניות, אבל בדרך כלל רוב האנשים שיש להם קצת מניות לא חשיב בעלות בכלל.

וכן כתב גם הגר"ש וואזנר זצוק"ל בשו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן שו) וכתב עוד בזה וז"ל: הנה אין הדברים חדשים אצלנו ובכל זה אעפ"י שלכאורה דומה לאפותיקי מפורש מכ"מ בבא מעשה כזאת לפנינו יש לעיין בו דהנסיין ורגילות העולם לעשות כזה כדי לזלזל בממון המשקיעים בפרט דשכיח דאדם יחיד עושה למסחריו חברה כזאת לעצמו, והוא נהנה מזה כאדם העושה בתוך שלו ממש ואחרים משקיעים אצלו כספים וכשכבר סחט מהחברה הזאת מה שאפשר הוא טוען שגוף שלישי הוא ואינו חייב באחריות עליה, והוא דבר שאין דעת סובל, ואין זה דומה כלל למלוה מעות את הכהן ואת הלוי בגיטין שם דהמלוה בטוח ממש בממונו, וכן אפותיקי מפורש שבדרך הטבע הוא למלוה כנכסי צאן ברזל.

לכן יראה לענ"ד דאין לדון חברה בע"מ קארפרעשין כאפותיקי מפורש רק כשבעל החברה יכול להוכיח בראיות ברורות שלא נהנה מהחברה יותר משיעור המותר, ושמה שעתה פושט הרגל הוא באונס ממש דומיא דשטפה נהר של אפותיקי, אבל כשרגלים לדבר שפשיטת רגל באה באשמת בעל החברה אנן סהדא דלזה לא הסכים המלוה שלו מעולם אעפ"י שכל תנאי שבממון קיים אומדנא דמוכח הוא דלזה לא ה' דעתו מסכים, וכי מי שעושה אפותיקי מפורש ולא שטפה נהר מאונס אלא הלואה במזיד איבד את קרקע האפותיקי הכי יכול לטעון לא יה' לך פרעון אלא מזה. עכ"ל. וא"כ לדבריו הרי החברה היא בעלות גמורה וממילא הקונה כלי מחברת בע"מ הרי הכלי חייב בטבילה.

ומ"מ יש חילוק בין בעלות בע"מ לבין דין מניות שהוא שיש בעלות וזכויות שיש לגוי או ליהודי בחברה, וכן מו"ר הגר"ע פריד שליט"א הסכים עמי בחילוק זה, [וכ"ז דלא כמה ספרים שכתבו דין המניות ובעלות בע"מ כדין אחד אית להו].

ובשו"ת מנחת אשר (ח"א סימן קה אות ג') כתב הגאון האדיר רבי אשר וייס שליט"א שחברה בע"מ לא חלה עליה דיני התורה, וכתב שם, ולענ"ד ברור דהמעמד המשפטי של חברה בע"מ במציאות הכלכלית המודרנית כאישיות משפטית בפני עצמה תקף גם מבחינה הלכתית, דכיון דאף אחד משלשת הגורמים המריכיבים את החברה אין לו בעלות גמורה ומצב זה לא שיערו אבותינו אין לנו להתחכם ולחדש חדשות אלא לקבל את משפט העמים בכל העולם כולו, וכל כה"ג ודאי דינא דמלכותא דינא, ולענ"ד לרק שאין זה סותר דין תורה, אלא זהו עיקר דין תורה, כיון שמאייפני הבעלות חלוקים בין שלושת הגורמים הנ"ל, ועיין בצפנת פענח סי' קפ"ד שכתב דמשום כך אין דין ריבית בבנקים, עי"ש.

והוסיף שם עוד, ובאמת נראה דאף לולי הלכתא דדינא דמלכותא דינא דהחברה בבעלות עצמה היא ונידונית כאישיות משפטית עצמאית, שהרי זה אמיתת המציאות כיון שאין לבעלי המניות אחריות אישית לחובות החברה, ואף אין להם זכות להחליט כרצונם מה יעשה בה, בהכרח שהנחברה היא בעלים על נכסיה ואין בידינו להתייחס לחברה בע"מ אלא לפי מה שהיא, וע"כ באופן עקרוני אין החברה מחויבת במצוות התורה דלבני ישראל ניתנה תורה ולא לחברה בע"מ.

אבל כתב שם, אך אף שכן נראה עיקר, שנראה לענ"ד להחמיר לכתחילה באיסור ריבית החמור, מאחר ורבים מן האחרונים נקטו בזה לאיסור, וציין בזה למש"כ בקיצור שו"ע סימן סה סכ"ח לאסור, וכן בשו"ת אמרי יוסף ח"א סימן קפט שנקט בפשיטות שיש איסור ריבית בבנקים, אבל נראה מדבריו שלא הבין את המעמד החוקי של בנים וחשב לתומו שמדובר בעסק פרטי ובעלות פרטית לכל דבר, וכיון שלא התייחס להדיא לשאלת הבעלות בחברות אין להוציא מדבריו הלכה פסוקה וזה פשוט, ויעו"ש שכתב לדון דאף אי נימא דאין בעלות מ"מ נימא שיהיה איסור ריבית מצד האחריות, וכתב שם שנראה עוד שכיון שמדובר בחברה

ה', שור של חברה שהזיק שור של הדיוט נחשב כשור של הפקר ופטורים מן הדין זולת מדינא דמלכותא. והנה אף שקשה להקל בכל הנ"ל לכתחילה ובפרט שיש חולקים מ"מ בהצטרף דבר נוסף אולי אפשר להקל לכתחילה, יעו"ש עוד, וראה מה שנתבאר בקובץ באר התורה מס' קצ לגבי פרוזבול בחברה בע"מ, ובמה שנתבאר בזה בארוכה לגבי טבילת כלים של חברה בע"מ האם דינם ככלי הפקר בספרי שערי יוסף הלכות טבילת כלים.

ולגבי מניות לעיל הבאנו מש"כ בשו"ת אבני ישפה שאין דין המניות חשיב כבעלות, כיון דשפיר סו"ס הם לא יכולים להחליט, וכן מצינו בפוסקים לגבי טבילת כלים וכמו שהו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר אהלי ישורון (ח"א עמ' מא הערה יא) שהביאו דעת הגר"מ פינשטיין זצ"ל שס"ל שישראל שיש לו מניות בחברה של גוי חייב בכל זאת לטבול הכלים מהחברה הזו, משום שאין לבעלי המניות שום זכות בעלות שם אלא הוי כמו נותן מעות בעיסקא, ולכן אינו נחשב כשותף בחברה יעו"ש.

ואמנם ראה בספר טבילת כלים להגר"צ כהן זצ"ל עמ' סד שכתב בשם הגרשז"א זצ"ל שאפילו בית חרושת בבעלות חברת מניות וחברה בע"מ, מ"מ אמר לו הגרשז"א, שאע"פ שמבחינת משפטית בית החרושת הינו כאישיות משפטית בפני עצמה ובלתי תלויה בקיומם הפיזי של בעלי המניות, ויעו"ש שכתב לדון לגבי דין המניות שכתבו הפוסקים לדון כן לגבי שבת כשבית החרושת שבנו חברת מניות מופעל בשבת אם יש איסור על בעלי המניות וכן לגבי ריבית וחמץ בפסח, ועיין בזה בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סימן קנח לגבי ובשו"ת צפנת פענח סימן קפד, ובשו"ת דבר אברהם ח"ג סימן גב, לגבי ריבית, ובשו"ת מלמד להועיל סימן צא ובספר זכרון יד שאול לגבי חמץ, ולגבי שבת בשו"ת משמיע שלום סימן יג וי"ד יעו"ש, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן א' ובח"ה סימן יח יעו"ש עוד.

בערבון מוגבל שאין האחריות מוטלת על נכסי החברה בלבד ולא על בעל המניות אישית פשוט טפי שאין אחריות זו קובעת איסור ריבית, אבל כתב שם שאכתי יש לדון בזה שלעולם יש אחריות אישית על בעלי החברה גם בכה"ג שהרי אם ימצא שפשעו בעסקי החברה כגון שהבריוח נכסים שאז מכריזים על העלמת מ, גובים גם מנכסיהם האישיים כידוע, אבל באמת נראה לומר שכיון שאין להם אחריות אישית אלא במקרה של פשיעה וכדומה אין זו אחריות המחייבתם באיסור ריבית כיון שאין עצם הלוואה באחריותם.

איסור גניבה מחברה בבעלות בע"מ

ויעו"ש עוד בסוף אות ד' שהאריך בזה, והסיק לדינא, שסוף דבר נראה לענ"ד החברה היא בעלים על עצמה כמבואר, ומשו"כ נראה שבכל הנוגע לאיסור גניבה וגזילה וכדומה שהם מצוות שכליות בין אדם לחבירו ודאי פשוט שמצוות אלה מוטלות אף על החברה, אסור לה לגנוב ואסור לגנוב ממנה, שברור ופשוט שגם גוף זה שיש בו מקבלי החלטות בעלי בחירה צריך להתנהג בדרכי הצדק והיושר, שהעולם עומד על האמת ועל הדין ועל השלום, ועוד שהלא אף הגוזל בגרמא והחולק עם הגנב ונהנה מממון גזילה חטא בידו, אבל בכל הנוגע לאיסורי תורה שאינם אלא גזירת הכתוב כחמץ בפסח שבת וריבית וכדו' אין איסור בכספי חברה מעיקר הדין.

וכן הגאון רבי אלחנן פרץ שליט"א בספר אורחות הרב וראש הישיבה (עמ' קכ"ה) כתב בשם הגר"ח"פ שיינברג זצוק"ל שחברה בע"מ אין לו דין בעלות ממונית, ושכן הוא נפק"מ לכמה דינים, א', אין איסור ריבית בבנקים כלל. ב', אין לברך על טבילת כלים של גויים כיון דאין הכלי של גוי אלא של 'חברה', והחברה אינה אדם כאמור והיצור של הגויים אינו מחייב טבילה, רק בעלותם ממש. ג', פירות החייבים במעשר שנמסרו לחברה למכירת פירות, [לדוגמא, תנובה], שליח שלהם המעשרם נחשב כמעשר פירות של הפקר. ד', חברה שיש להם חמץ בפסח אין המנהלים עוברים על ב"י וב"י.

שערי מהו גדרה ההלכתי של חברה בע"מ ומניות יוסף

אברהם קדוש הכותב בכבוד רב ומצפה לתוספת ביאור.

תשובה: א' אף שלקנות מניות אינו לכתחילה, ואין לסמוך ע"ז שהוא חברה בע"מ מ"מ הכא שמקבל מניות של מעט כסף, ואין לו זכות הצבעה ולא שום דעה בעניין, א"כ אין בזה איסור.

ב' במניות שלו עתה אין איסור, כיון שיש ברירה שהממון שלו נסחר בהיתר ולא מלווה, ואמנם י"א שבממון אין ברירה, עי' חזו"א דמאי, ומ"מ הכא לאחר שיש לו אפשרות אינו חייב להפסיד כסף, ויש לסמוך עמש"כ בפוסקים להקל, אף שלכתחילה אין לסמוך על היתר עיסקא

ג' לא נותן בגלל הלוואה כי אין כאן שום תנאי, והוי כמתנה שנותנים הבנק למי שפותח חשבון ומעביר משכורת, ואמנם יש שהחמירו בזה, ולכן בודאי שיעזור היתר עיסקא

ומצורף מש"כ במק"א, שאלה: עתה התחדש שיש בנקים שנותנים כסף [-זכות על יתרות חודשיות בחשבון, עובר ושב] על כל יתרה שנשארת בבנק בסוף חודש, [אף בלא פק"מ] האם מותר לקחת את הייתרה או שיש בזה איסור ריבית.

תשובה: אין בזה איסור, כיון שלבנקים יש היתר עיסקא, אך יש מקום להחמיר למי שאין לו עסק [אף אם יש לו דירה או רכב] כיון שמסתמכים על היתר עיסקא רק בשעת הצורך.

וכן הוא הדין בפק"מ יומי או חודשי.

מקור: יש לומר בזה כמה היתרים שיהיה מהני לכו"ע, אף במקום שאין להסתמך על ההיתר עיסקא.

א' כיון שהוא בבנק ובנק הוא חברה בע"מ, ובזה אין איסור ריבית לחלק מהדעות, [ראה

ושוב נדפס קובץ ווי העמודים מס' 128 עמ' נו, ושם השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א שמותר לקחת את המניות הנ"ל כיון שאין כאן ריבית ולא מתנה, ולא שותפות, כיון שמחזירים את מה שגבו מהלקוחות, על כל העמלות, וגם שהם מניות מועטות שאין בהם שום בעלות ושום אחריות, ובפרט ב' מניות בבנק שיש לו למעלה מ-20 אלף מניות שאי"ז נקרא שותפות כלל ואי"צ לחוש לזה. עכת"ד.

מכתב תגובה מהרה"ג אברהם קדוש שליט"א
לכבוד הגאון רב אביטבול שליט"א

לא הבנתי מה ההיתר להיות שותף בהפועלים הרי היא מלוה ברבית להדיא לישראל ומה שחותמים על היתר עיסקא הכללי צ"ע בזה ובמיוחד כאן שחותמים עם הבנק והבנק מלוה לאנשים אחרים שאיתם לא חתמנו וגם הבנק לא מקפידה להלוות רק לאנשים שיש להם עסקים.

וביותר שהרי ידוע שחילוני שלווה כסף מהבנק ההיתר עיסקא הכללי לא מתיחס אליו כידוע ע"פ החוק וכן הוראת הפוסקים, ואם כן אם היא מלוה לחילוני הוי איסור גמור.

דעת הגר"י בלוי (ברית יהודה) שמניה אסורה בגלל שלכל חברה יש לה מניות בעוד חברה וזה נקרא שרשור, וכ"ש כאן שאני קונה ישירות בבנק המלוה ברבית.

בענין לקחת המאה שקל לכאורה הוי כנותן מתנה לחברו בגלל שהלווה ואפילו ברבית מאוחרת מבואר בשו"ע סי' קס קסו שאסור כ"ש כאן ולא הבנתי הסברא שאין זה אגר נטר הרי גם בציור של השו"ע הוי ככה.

לא בטוח שיעזור היתר עיסקא לקבל המאה שקל כיון שסוף סוף יש כאן פלגא מלוה ובגלל הפלגא מלוה אסור לקבל מתנה על ההלוואה, ובברית יהודה חלקת בנימין ועוד דנים שצריך להגיע להיתר עיסקא כולו פקדון.

שערי לוואה דולרים ולא היה ברשותו דולר אחד יוסף

הרב וינד אמרו לי שזה כן מוגדר כריבית, ומ"מ עוזר לזה לכתחילה היתר עיסקא בפרט שחותמו בעצמו מול הבנק. ומעניין מה דעת כת"ר.

והשבתיו ע"פ הנ"ל, לכאורה נראה שמוגדר כריבית, אך יעזור היתר עיסקא, ואף כללי בדיעבד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

ר. לוואה דולרים ולא היה ברשותו דולר אחד

בס"ד, יום ד' כ"ח שבט ה'תשפ"ה

שאלה: לוואה 9000 דולר ולא היה ברשותו דולר אחד ועבר כחצי שנה מזמן ההלוואה האם יש תקנה או דלמא שיחזיר את ההלוואה כדי שלא יעבור עתה על איסור ריבית.

תשובה: איסור הלוואה סאה בסאה, מבואר בשו"ע יו"ד סי' קס"ב ס"א. אך מצינו בזה ג' היתרים, ואחד מהם הוא יש לו, ולכן אם יש לו אף מעט אין איסור ריבית.

נחלקו הפוסקים האם יש איסור הלוואה של סאה בסאה, בהלוואת דולרים, ומצינו שנחלקו הראשונים שהרשב"א בתשובה (ח"ד סי' רפ"ז) כתב והו"ד בב"י (ריש סי' קס"ב) שמטבע שלא יוצא בהוצאה ואינו מקובל באותו מקום אף שיוצא במדינה אחרת דינו כפירי, וה"ה לדולר, אבל בחידושי הריטב"א (ב"מ דף מד ע"א) כתב שאם יוצאות במדינה אחרת, דינם כטיבעא והו"ד בשיטמ"ק שם, וכן כתב בחידושי תלמיד הרשב"א (ב"מ מד:) וז"ל: ונראה שאין חילוק בדבר זה בין מטבע החריף בהוצאה באותו מקום בין שאינו חריף, כגון מטבעות אלו

בארוכה בשערי יוסף טבילת כלים] וכן צידד במלוה ה' פ"ג סכ"ח.

ב' כיון שהלוה הוא הבנק, ויש כאן עיסקא אמיתית שהבנק משתמש באותו הכסף להשקעות אחרות, משא"כ בהלוואה שלוקח מהבנק למטרה אישית שאיננה עסק.

ג' אפשר לסמוך על ההיתר עיסקא לכו"ע, כיון שאפשר לקיים את ההודאת בע"ד מול הבנק. ואמנם בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קפט כתב לפקפק על ההיתר עיסקא בבנקים באופן שהרווח מתווסף בכל יום כיון שלדעת הט"ז סי' רע"ז סקכ"א ובשו"ע הרב סימ"ח ואמנם בש"ך בנקודת הכסף שם ובבית מאיר שם מתירים. וכן צידד בספר משפט הריבית עמ' תשט.

ד' עוד שמעתי ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שיאמר לבנק שהוא לא רוצה את הריבית, ובכך אין בזה איסור. אך למעשה אמר שלכתחילה יש להחמיר בזה.

ה' עוד שמעתי מחכ"א שכיון שסו"ס לא נהנה מזה כי תמיד יש לו כסף בבנק [ויכול להכנס אף למסגרת] א"כ למעשה כי אין כאן הנאה מאיסור ריבית, וכל הנפק"מ אח"כ שיסגור את הבנק.

ושוב נשאלתי בעניין הנ"ל מאת הרה"ג שמואל כהן שליט"א במח"ס דברי שמואל צילותא דשמואל ועוד, בזה"ל: כמדו' שמתחילת השנה הלועזית הנוכחית, התחייבו רוב ככל הבנקים לתת משהו לכל בעלי חשבון עם סכום מסויים (כ"א לפי החלטתו) [ובזה ניצלו מחוק שיגביל אותם ממה שגובים רביות ורווחים גדולים על המשכנתאות]. וכגון בבנק פאגי - כל 3 חודשים 2 אחוז כמדו' על 10000 ש"ח. (ולא יותר). והסתפקתי האם מי שבעלמא אינו רוצה לסמוך על 'היתר עיסקא' וכדו', כאן יוכל לקבל לריבית (כך הם קוראים לזה), כי לא עושים זאת משום הלואה, אלא להציל עצמם, אבל סוף סוף זה על הכסף שבעלי החשבון הללו להם. וקו של

של מלכות אחרת שאינן יוצאין אלא בין הסוחרים שאעפ"כ דין מטבע יש להן עכ"ל.

ולהלכה פסקינן כדברי הרשב"א, וכמ"ש בשיטמ"ק שם בשם עוד ראשונים, וכן כתב בחידושי המאירי (ב"מ מה.) ושכן מבואר בדברי הרי"ף, וכן מבואר ברמב"ם (פ"ו מהל' מכירה ה"ו) וז"ל: וכן מעות הרעות שפסלתן מלכות או המדינה או דינרין שאינן יוצאין באותה מדינה, ואין נושאין ונותנין בהם עד שמשנין אותם למטבע אחר, הרי הם כפירות לכל דבר ונקנין בקנין, וקונין את המעות, ואין המעות קונות אותם כשאר כל הפירות עכ"ל, וכן כתב לדינא בשו"ע (חו"מ סי' רג ס"ח), ומבואר מדברי הרמב"ם שבשביל שמעות יחשבו טיבעא, צריכים שיצאו בהוצאה, וכן נקט לדינא בחזו"א (יו"ד סי' ע"ב סק"ט).

ונחלקו בזה אחרוני זמנינו למאי דקימ"ל כהרשב"א, האם דולר באר"י דינו כטיבעא, שבספר ברית יהודה (פי"ח ס"ה) בשם גדולי הפוסקים שדינם כפירות וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון (ח"א חיו"ד סימן ד'), ובחוט שני (ריבית עמ' עז) כתבו שדין הדולר כדין פירות ויש בו איסור סאה בסאה, ואף שע"פ החוק מותר לסחור בו, וא"כ אינו נחשב כפירי אלא מטבע, מ"מ כיון שאינו עובר ממקום למקום, וצריך להחליפו ע"י חלפן אין דימוי כמטבע. וכן כתב בהליכות עולם (ח"ח עמ' כט) וכן כתב בחלקת בנימין (ריבית סי' קסב אות ז') וכ"כ במלוה ה' (פט"ו ה"ה) וכן כתב בספר קיצור דיני ריבית המצויים להגר"מ שטרנבוך (פ"ג ה"ב) שבהלוואה מחמירים אע"פ שבמקח וממכר מקילים ע"ש. וכן כתב בספר נשך כסף (פ"ג הי"ג).

אבל בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סימן לז) כתב שדינו ככסף, וכן הו"ד הגריש"א בספר נתיבות שלום (סי' קסה אות לה) וכן הו"ד בספר תורת ריבית (פרק יט אות ה') וכן כתב בספר אהל יעקב ריבית בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאף באר"י אפשר לדונם כמטבע כיון שכל המסחר עושים ע"פ הדולר כגון הדירות ועוד,

וגם שהיו מתחשבים רק עם הדולר ע"ש, ואמנם בזמנינו המסחר של הכל עושים בשקלים, [ורק באתרי אינטרנט עושים את המכירות בדולרים שמזמינים מחו"ל], וא"כ בודאי שאף בזמנינו יש להחמיר בזה, ושו"ר כמה סברות בדעת הגריש"א שגם בזמנינו נחשב כטיבעא, בספר ריבית לאור ההלכה (פרק יד הערה לד) כתב ששמע מהגריש"א שדין הדולר כטיבעא אף בזמן שאסרה המדינה לסחור בו בשוק החופשי ומצד החוק לא היה יוצא כלל, מ"מ כיון שיש לו חשיבות של טיבעא במקום אחר ע"ש, ועוד טעם הובא בפסקי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אות סט) [שנכתבו ע"י חתנו הג"ר וסף ישראלזון זצ"ל] שהגריש"א הורה שהדולר נחשב למטבע אף לאחר שפסקו באר"י למכור את הדירות לפי ערך הדולר ע"ש. [ועוד טעם הובא בדעת הגריש"א כדברי הגרשז"א שיובאו להלן במנחת שלמה וכמו שהו"ד בספר הערות על מסכת ב"מ דף מה ע"א ד"ה הראשונים]

וכן הכריע באהל יעקב שם. וכן הו"ד הגרא"ל שטינמן זצ"ל בספר כאיל תערוג (חיו"ד אבהע"ז חו"מ) שהדולר בכל מקום דינו כטיבעא ולכן אין בו איסור ריבית, ולכן נהג על סמך זה. ע"ש, וכן כתב להקל בשו"ת קול אליהו (ח"א חיו"ד סימן יט).

וכן נראה שבשעת הדחק אפשר לסמוך עמש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קט) שכתב שאף אם נדון את הדולר כפירא ולא כמטבע, מ"מ כיון ששכיח לקנות באיזה שער שהוא, אע"פ שהשער עולה ויורד, מ"מ בכל יום יש לו שער חתוך, ובשער זה הסוחרים מוכרים סחורה וא"כ דינו כמטבע ואין דינו כפירי ע"ש וכ"כ הגר"נ גולדברג זצ"ל בקובץ הישר והטוב (ח"ד עמ' ריא). ואמנם בספר מלוה (פרק טו הערה 20) כתב שהדולר אינו נחשב כיצא השער.

ועוד אפשר לסמוך עמש"כ בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן כז אות ג') שכל המח' ראשונים אם מטבע נחשב טיבעא, היינו דוקא בזמנם שלמטבע היה שווית מצד עצמו, ולכן אמרינן שאם אינו יוצא בהוצאה דינו כפירא, אבל בזמנינו שלכסף אין ערך מצד עצמו, ואין הבדל

שערי לווה דולרים ולא היה ברשותו דולר אחד יוסף

דרבותא בנוסף למחלוקת ראשונים הנ"ל, הו"ל ספק דרבנן לקולא.

ועכ"פ הכא בודאי אפשר לסמוך על המהרשד"ם ששינוי במטבע אינו נחשב ריבית, וכן כתב בשבות יצחק (פ"י אות ס"ב) בשם הגריש"א שבריבית דרבנן יש מקום לסמוך בשעת הדחק ע"ד המהרשד"ם להצמיד חובות שלם מקח או שכירות למדד יוקר המחיה ע"ש, וכן כתב בספר ריבית לאור ההלכה (פ"ה הערה ח) שכן שמע מהגריש"א ומהגר"צ אבא שאול זצ"ל שאף אם א"א להוציא ממון ולחייב לשלם לפי השווי מ"מ אפשר להקלח ולסמוך ע"ד המהרשד"ם ע"ש. [ונפק"מ לדינא בהלוואה של מאות אלפי ש"ח שהוחזרה לאחר עשר או עשרים שנה, ומסתמכים בזה להקל לדינא, ובמלווה ה' (פט"ו ס"י) כתב להתיר בלהוואה שאינה קצוצה, ושכן מצינו בכנה"ג (סי' קס"ה הגה"ט אות ג') בשם המהר"ש הלוי שהוא כפשרה בין הצדדים ע"ש, ובספר משפט הריבית עמ' שכ"ו בשם הגאון רבי אשר וייס שליט"א שהרבה פעמים מורה לדינא בבית דינו לשום את התשלומים לפי זמן החיוב].

ודנו הפוסקים אם יש פתרון לעבר והלווה באיסור, ויש שכתבו אם עדיין לא השתמש בכסף, ולא עבר זמן רב מההלוואה והדולר לא השתנה, יחזיר לו את הדולרים בתורת פרעון, ושוב ישיג לו דולר אחד או יקנה ממנו דולר, ואז יקבלם שוב בהלוואה. אבל אם השתנה המחיר, כתב בספר אפיקי מים ריבית עמ' קכה בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל שההפסד הוא למלווה שהלווה לו את מעותיו באיסור, וצריך לו כדמיהם בשעת ההלוואה. וכן הו"ד הגרע"פ בקובץ פסקים והוראות יו"ד הלכות ריבית שאם לא היה ללווה דולר, צריך להחזיר שקלים לפי שער הדולר בזמן ההלוואה, אך זה תלוי אם הדולר ירד או עלה. ע"ש.

ואמנם כנתבאר לעיל שבשעת הדחק אפשר לסמוך על זה שהדולר דינו כטיבעא,

אך יש עתה לדון שכיון שהדולר התייקר, ועתה מחזיר לו יותר, האם יכול להחזיר לו כזמן

בין שטר של דולר אחד לשטר של מאה דולר בשויות העצמית שלו, וא"כ אי אפשר לומר שדינו כפירא, כיון שאין לו ערך כלל. עכ"ד, ואמנם בשו"ת חת"ס (חיו"ד סימן קל"ד) כתב שאף כסף שבזמנינו שאין בו שווית מ"מ יש לו דין של כסף לקדש אשה ולפדות הקדשות ומעשר שני, וא"כ אפשר שה"ה לגבי ריבית.

ועוד אפשר לסמוך בזה למה שדנו הפוסקים האם הוזלת שווי המטבע או התייקרות יש בה איסור שבשו"ע ריש סי' קס"ה כתב שמטבע שהוספיו עליו או פחתו ממנו ויש לדון האם הוא הדין במטבעות שבזמנינו שהערך של השקל יורד או עולה, ובשו"ת מהרשד"ם (חו"מ סימן עה) כתב להוכיח שיש יוקר וזול במטבע ולכן אם הלוקח עיכב את התשלום עד שהמלך פחת בערכו של הכסף חייב לשלם מעות כדי שהמוכר לא יפסיד ע"ש וכן כתב בחיו"ד סי' קע"ו ובחיו"ד סימן רכ"ב שה"ה אם עד זמן ההשב התייקרו המעות, שאינו צריך להשיב את כל סכום המעות שגזל אלא לפי השווי ע"ש וכן כתב בספר קנין דעה (טעם ריבית ח"ב עמ' נג) ששמע מהגאון רבי יחזקאל ברטלר זצ"ל שנראה שבזמנינו באר"י אין שום טיבעא, כיון ששקל משתנה מיום ליום, והדולר לא הוי מטבע היוצא, ולכן מי שהזיק חפץ ולאחר מכן השתנה המחיר צריך לשלם על פי המדד, ע"ש. ועפ"י נראה דבדיעבד אפשר לצרף הסברות הנ"ל. ואמנם רוב האחרונים חלקו ע"ד המהרש"ם וכמ"ש בחו"ד (סי' קס"ה ביאורים סק"ה) שמטבע שהוזל בערכו אינו נחשב זול, וכן כתב במחנה אפרים (ריבית סימן כה) וכ"כ בשו"ת מהרש"ך (ח"א סימן סב) וכ"כ בשות קול גדול (סימן סז) ובחקרי לב (חו"מ מהדו"ב סימן ט') ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן ע' ח"ו סי' קס"ו ח"י סי' קמא).

וראה בהליכות עולם שם שכתב להביא מש"כ שיש להחמיר בהלוואת סאה בסאה ביש לו בהלוואה, וכתב שם שכיון שכל דין סאה בסאה איאנו אלא מדרבנן ובספק פלגותא אזלינן לקולא, וכמ"ש בכנה"ג (סי' קס"ב הגה"ט סק"ב) בשם מהרש"ח ע"ש, ואח"כ הביא שם עוד דברי השבט הלוי הנ"ל, ולכן כיון שהוא פלגותא

שערי האם מותר לעשות איפור קבוע יוסף

דולרים. ולכן אף אם הדולרים יתקיימו עכ"פ יכול להחזיר לו את ההלוואה בזמנה, ואינו צריך לבטל את ההזמנה.

ריא. האם מותר לעשות איפור קבוע

בס"ד, ט"ז סיון ה'תשפ"ה

לשאלת רבים, האם מותר לעשות איפור קבוע.

ישנם ג' שכבות עור בגוף האדם - בגוף האדם ישנם ג' שכבות עור, [ובכל שכבה ישנם עוד שכבות עור דקות יותר, א' התחתונה ביותר נקראית "אפידרמיס", -ומחולק ל5 שכבות, ב' האמצעית נקראית "דרמיס", ומחולקת ל3 שכבות, ג' העליונה קרויה "היפודרמיס". ומחולק ל5 שכבות דקות].

כשעושים קעקוע מחדירים את הדיו, לשכבה הראשונה התחתונה שנקראית אפידרמיס. אבל כשעושים איפור קבוע, עושים אותו מחת לשכבה הרביעית-החמישית של השכבה העליונה שנקראית היפודרמיס.

מהו איפור קבוע, ישנם ב' סוגים, שיטה 1 שעושים עם עט ידני, שטובלים את העט בצבע המתאים ומשרטטים על העור, ותופס לשנה שנתית, אם העור יבש או מעורב, ואם העור דק ושומני הצבע לא נתפס, וזה כואב, וכיום הוא שיטה ישנה, ובקושי משתמשים בה.

שיטה 2 שעושים עם מחט או עט חשמלית דק מאוד, וכשהוא דולק הוא קופץ בדילוגים על נקבוביות העור בשכבה החיצונית של העור וזורק צבע תוך כדי שהחוד ניכנס ויוצא מהעט וצובע את הנקבוביות. וצריך לחזור כמה וכמה פעמים על האזור כדי שהצבע יתפס בנקבוביות לפי מקום החסר של הצבע, ומחזיקה בין שנה לשלוש שנים, ומתאים לכל סוגי העור, [ע"כ מה שנשאלנו ע"י אחת המטפלות בזה].

ההלוואה [ולסברת הגר"י ברטלר זצ"ל לכאורה צריך להחזיר לו כשער של עכשיו], וכן יש לדון האם חייב להחזיר לו כשווי עכשיו או שצריך להחזיר לו כזמן ההלוואה, מחמת ספק איסור גזל.

וכנתבאר מדברי הגרב"צ אבא שאול זצ"ל כיון שהוא ספק איסור, ממילא המלווה יספוג את הכסף. וכן כתב בספר מלוה ה' (פ"ד הערה 88 פט"ו ס"ד).

ואולם מצאתי בשו"ת מהרי"ט (ח"ב חיו"ד סימן מ') שנשאל לגבי הלוואת סאה בסאה במטבעות, וכתב עמש"כ בשו"ת מהרי" באסן שהסתפק האם לחייב את הלווה הוואל ונשבע לשלם או כיון שהוא ספק ריבית אפשר לומר קים לי שזה ספק איסור, וכתב המהרי"ט וז"ל: אבל לענין ספק ריבית של דבריהם דבר ברור הוא אצלי שכל שהתנו מתחילה על כל חל חיובו ואין איסור בדבר כיון דלכתחילה מקלינן בספק אבק ריבית מי פטרו מידי חיובו הרי בדבר המותר נתחייב בתחילה עכ"ל, ומבואר שכיון שיש ספק ריבית דרבנן הלווה חייב לשלם דספיקא דרבנן לקולא. והרי הוא אף ספק איסור גזל, וכן כתב לדינא בספר שער דעה (סו"ס קע"ז) והו"ד בדרכ"ת (סי' קעז סק"ק).

ואמנם יש לעיין דאכתי הלווה יכול לומר קים ליה דהוא איסור ריבית דרבנן, והרי הוא מוחזק וא"כ א"א להוציא ממנו ההפרש, וכן כתב להעיר הגאון רבי נחום נבנצל שליט"א בקונ' הערות בעניני מילה וענינים שונים עמ' פט.

ומ"מ אף אם יכול לומר קים לי שלא חייב, מ"מ אם רוצה לשלם למלווה כפי השער שהיה אז, אפשר לסמוך בזה ע"ד המהרשד"ם הנ"ל. [וכ"ש אם הוא בעל גמ"ח, וכנ"ל].

תבנא לדינא: לכתחילה מחמירים שיש איסור סאה בסאה בהלוואת דולרים, כיון שדינה כפירי, אבל יש מקילים בזה, כיון שלפעמים יוצא בהוצאה, ולכן בשעת הדחק, אפשר להתיר להלוות דולרים בלי שיש ללווה

והנה העולה מדברי הפוסקים כמה צדדים שיש להתיר.

[א.] כיון שאינו לעולם, שנחלקו הראשונים ברש"י (גיטין דף כו ע"א) כתב שאינה נמחקת עולמית, וכ"כ בכל בו (הלכות ע"ז סימן צז) שכתובת קרקע שהוא צבע שאינו נמחק לעולם ע"ש, וכ"כ בקיצור שו"ע (סי' קס"ט ס"א) אבל בנימוק"י (מכות דף כא ע"ב) שניכרת שם זמן גדול ע"ש, ויש שדייקו מדברי הטור והשו"ע (יו"ד סי' קפ) שלא כתבו התנאי הנ"ל שצריך שיהיה לעולם, ומשמע שאף לזמ קצר יש לאסור.

[ב.] כיון שאינו כתיבת אותיות, ודעת כמה ראשונים שאין חייבים מה"ת אלא בכתיבת אותיות, אבל ברושם בעלמא אין איסור, וכ"כ בתוספת שינים (מכות כא) ובסמ"ק (מצות עשה עב) ובאורחות חיים (סי' כב) ובספר החינוך (מצוה רנג), אבל דעת הר"ש משנאץ שחייב אף על רושם בעלמא, ובשיורי ברכה (יו"ד סי' קפ סק"ב) כתב שעכ"פ יש חיוב דרבנן, ובמנ"ח שם כתב בדעת הרמב"ם שס"ל שיש חיוב, אבל בשו"ת מעיל צדקה (סימן לא) שאין חייבים ע"ז והו"ד בפת"ש (יו"ד סי' קפ סק"א) ובשו"ת מוצל מאש (סימן נא) וביד קטנה (עה"ר פ"ו מהל' י"ז מנחת עני אות פז).

[ג.] אינו לשם ע"ז אלא לשם יופי, וכמו שמותר לתת אפר מקלה ע"כ המכה כיון שמכתו מוכחת עליו, ובלבוש (שם סי' קפ) כתב שכיון שאינו עושים משום חוקתיהם אלא לרפואת המכה הרי הוא מותר ע"ש, וא"כ ה"ה הכא שעשוי ליופי הרי הוא מותר, והגר"י זילברשטיין שליט"א כתב עוד שיש להתיר ע"פ מש"כ הגר"ח"ק בספר פתשגן הכתב (סימן ה') שאם כותב על בשרו באופן שאינו נראה אין חיוב, וא"כ אפשר שבאופן כזה שכל האיפור הוא כדי להחזיר את הברש לקדמותו וכל הוראה זאת לא יבחין שהיה כתובת קעקע אין איסור.

[ד.] עוד כתב לדון בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סימן נו אות ג') שכיון שאינו נעשה ע"י שריטה או

חיתוך בעור אלא ע"י החדרת חומר דרך מחטים זעירים, אין בו איסור, וכמו שמוכח מדברי הרמב"ם שהאיסור כתובת קעקע הוא בשריטה בבשר וכתובה בדיו, אך כתב שאפשר שכיון שהאיסור בתוצאה, וא"כ יש לאסור בזה.

[ה.] במקום כבוד הבריות והסתרת חולי, בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק לא סימן יז) נשאל באשה שיש לה צלקת אם מותרת לעשות איפור קבוע, והביא הצדדים הנ"ל, וכתב בשם הגריש"א שבמקום צורך אפשר לסמוך על המעיל צדקה כיון שהוא במקום חולי וצער גדול ויש כאן גם משום כבוד הבריות.

ומכל הצירופים הנ"ל עולה לן שבמקום צורך, יש מקום להתיר, כיון שיש בזה ספק ספיקא לקולא, וכן העלה לדינא בספר טהרת הבית (ח"ג עמ' קיא) שכיון שאינו איפור לעולם אלא לכמה שנים, אפשר לסמוך ע"ד הפוסקים שאינו אלא מדרבנן, ולכן כתב שהמקילות אין אין למחות בהם ויש להם על מה שיסמוכו, ע"ש, ובאבני שוהם (נדה ח"ב עמ' תתנ) כתב שיש להתיר אף לכתחילה, וכן אמר לי מו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, שיש להתיר אף לכתחילה.

ואולם מצינו שדעת גדולי הפוסקים לאיסורא, וכמו שכתב בשו"ת שרגא המאיר והו"ד בקובץ אורייתא (חלק יח) השיב לאיסורא, וכ"כ בשו"ת להורות נתן (ח"י סימן סד), וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר פתחי דעת (ח"א עמ' שסט) הגר"ש וואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קלז) כתב לאסור בזה, וכמו שהעלה הגר"מ דייטש שליט"א אב"א מטעם סרך איסור כתובת קעקע עצמו, ואב"א כי מעשה שחץ הוא, וידוע מה דאיתא במ"ר כי דברים כאלה היו גורמי חורבן ביהמ"ק. עכ"ל, וכ"כ בשו"ת נתיבות אדם (ח"א סימן מג) שכן הורה הגר"ח"ק זצ"ל לאיסורא. ע"ש, וכ"כ בשו"ת לב אהרן (ח"ב סימן ח') שיש לאסור כיון שמילת לעולם הרב פעמים הוא לזמן מרובה, ולכן אף שמחזיק לכמה שנים יש לאסור, וכתב שאף במקום בושה כגון שיש צלקת, יש להתיר רק ע"י גוי, ע"ש, וכן העלה

שערי לא ילבש מפני הקור וברכה על אור הברק יוסף

תשובה: בודאי שמעיקר הדין יש בזה איסור לא ילבש, אך במקום הצורך אפשר להקל ובפרט שניכר שאשה לובשת חליפה של איש, אין בזה חשש.

כיון שדעת הב"ח יו"ד סי' קפ"ב, שלהגן מפני החמה או הקור מותר, וכ"כ בט"ז שם סק"ד, אבל בספר יד הקטנה (עמוד רע"ט) כתב לאסור, כיון שיש איסור בעצם מעשה הלבישה, וכן כתב בבית אדם סי' צ"ד, ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן רמ"ג, שאין להקל דוקא שניכר לתועלת ע"ש, והכא נמי ניכר לתועלת, [וע"ע בדרכ"ת סק"ט, ובשו"ת דברי חיים ח"ב סי' סב]. ולכן בשעת הדחק יש להתיר וכן העלה לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ו חיו"ד סימן י"ד אות ד'. ושכן פסק בשו"ת אבני צדק חיו"ד סימן עב כשיטת הב"ח והט"ז ע"ש. ובשו"ת מחנה חיים ח"ב חיו"ד סימן ל' ע"ש.

אבל בודאי שאינו לכתחילה, ויש לדאוג לפני כן מראש. ופשוט.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

פה עיה"ת בני ברק

ריג. **טבילת נשים בליל שבת עם איפור עמיד במים**

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת חיי שרה ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון הגדול רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א במח"ס אהל יעקב, ומגדולי מורי ההוראה בעיר הקודש ירושלים תובב"א ובארצות הברית, וראש כולל להוראה, אשר פסקיו וספריו נפצו בכל העולם ההלכה, וכל העולם לאורו יסעו וע"פ ספריו יחנו, אשר מעוטרים בפסקי גדולי ההוראה שליט"א.

אודות מש"כ בספרו אהל יעקב הלכות חציצה, שרק בכלה יש מקום להתיר שתטבול

בשו"ת מנחת אשר שם שאף שיש ספק ספיקא להתיר, מ"מ בשעת הדחק גדול יש להתיר בזה כגון באשה צעירה שיש לה צלקת, ומדבריו מוכח שם שאינו לכתחילה ע"ש, וכ"כ בספר היכל הוראה (ח"ה הוראה עו) כתב שיש להחמיר כיון שאיפור קבוע אך לזמן קבוע אף שאינו לעולם אסור ע"ש. והעולה מכל הפוסקים שלצורך יופי ולא לצורך כיסוי צלקת, קשה להתיר, ורק במקום כבוד הבריות מותר, [וכן שמעתי עתה שהורו הגרמ"ש קליין שליט"א והגרא"צ הכהן שליט"א] והמקילים בזה יש להם על מה לסמוך. [ובפרט שבזמנינו ישנם עוד כמה דרגות באיפור קבוע, ועכ"פ ישנם עדיפות לעשות שיטה 1 כיון שדינו כפחות מאיפור קבוע].

ולגבי חציצה בטבילה, ע"פ הנ"ל שהוא עמוק הסכמת הפוסקים שאינו חוצץ, ומ"מ כתב באבני שוהם (ח"ב עמ' תתמח) שכיון שעושים טיפול זה לפני הטבילה לפעמים יש גלדים של עור במקום הסדק ולכן ראוי לעשות טיפול זה מיד לאחר הטבילה כדי שעד הטבילה הבאה יתרפא העור.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ריב. **לא ילבש מפני הקור וברכה על אור הברק**

בס"ד, טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הבה"ח שמואל פנחסי נ"ו, בן הגאון רבי אליהו חיים שליט"א.

מה ששאל לגבי לא ילבש, יש לעורר מה שמצוי לפעמים שיוצאים לסיבוב בליל שבת של חורף ויש קור גדול ואין לאשה די מספיק לבושה, והבעל מביא לה החליפה וכד' שלכאורה הוא באיסור פשוט של לא ילבש. וגרע ממטריה שהוא לבוש ממש וצ"ע.

ובשו"ת קרן לדדו סי' מה, ובטהרת הבית ח"ג עמ' קב, ובספר שערי טביה עמ' קעט, ובנטעי גבראל נדה ח"ג חלק התשובות סימן ד' עמ' תרעט].

וכן כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך סוף הלכות נדה (בית ז' שער ז') וז"ל: נשים שצובעות ידיהן לנוי מסתברא שאינו חוצץ דנוי הוא להן ואינן מקפידות להסירן אדרבה רוצות הן בקיומו, ועוד דליכא אלא חזותא בעלמא. עכ"ל, ומבואר דבעינן לב' הטעמים, ואמנם לגבי נשים שמלאכתן בצביעה כתב להתיר מטעם אחר וז"ל: ונשים הללו שמלאכתן לצבוע מסתברא שאין הצבע ההוא חוצץ דכל שמלאכתה בכך אינה מקפדת, וכו', עכ"ל, ומבואר דלא נקט לטעם דאינו אלא חזותא בעלמא, אלא מטעם שאינה מקפדת ע"ז, ולפי"ז כל שאינה מקפדת, כיון שנעשה לנוי יש להתיר, אף אם יש בו ממשות.

ובשו"ת הרשב"א (המיוחסות לרמב"ן סימן קכד) נשאל לגבי נשים ששכונות במקומות הערביים שצובעות ידיהן בצבע הקרוי שנדיר"ה וכיוצא בזה. האם צבע זה חוצץ בטבילה. והשיב שאינו חוצץ, וכמ"ש בספר שכתב על הלכות נדה, [וכוונתו למש"כ בספר תורת הבית הארוך] ואמנם שם כתב לגבי נשים שמלאכתן בצביעה, כיון שאין בהם ממש, וכיון שמלאכה בכך אינה מקפידה, ומבואר שנקט לדינא כב' הטעמים, וכתב שם עוד בזה"ל: וזכיתי שדנתי בזה לפני מורי הרב הגדול ר' משה בר' נחמן והודה לדברי הלכה למעשה. עכ"ל. ומבואר דלדינא נקטינן כב' הטעמים. [ובב"י סי' קצח סי"ז ציין לתשובה הנ"ל בשו"ת הרשב"א שם].

וכדברי הרשב"א בתורת הבית הקצר מבואר ברא"ש בפרק תינוקות הלכות מקואות סימן כז וז"ל: נשים הצובעות עצמן נראה שאינו חוצץ, כי הוא נוי להן, ואינו מקפידות אלא עשאוהו במתכוין, ועוד שאין בו ממש אלא חזותא בעלמא, וכל אשה שאומנותה לצבוע, כיון שדרכה בכך אינה מקפדת, כדאמרין

בליל שבת, עם איפור עמיד, ולא הביא שם מקום להתיר בכל אשה. וכן כתב בספרו חוקת הטהרה עמ' תמה, בשם הגר"נ אהלביום שליט"א שרק בליל טבילה הראשון יש להתיר בזה, וזו שאלה מצויה טובא. [ואף שיש כמה עיצות שתטבול לאחר הסעודה, אינו שייך כ"כ כיון שהמקואות נסגרים מוקדם, ועוד טעמים].

חציצה בדבר שנעשה לנוי

הרשב"א בתורת הבית הקצר (בית ז' שער ז' לב.) כתב בזה"ל: צבעים שעל ידי הנשים או שעל השער לנוי, יראה לי שאין חוצצין לפי שאינן מקפידות בהן לעולם אדרבה חוזרות בהן ומחדשות אותם תמיד לנוי. אף על פי שצבע זה פושט בכל השער, ורובו אף על פי שאינו מקפיד עליו חוצץ, כאן מקפדת ורוצה להיותו והרי זו כאלו הוא מגופו של שער, וכבגד צבוע שאין הצבע כדבר הנוסף וחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ, שהרי מצינו טבילה לפרוכת אף על פי שיש בהן תכלת וארגמן ותולעת שני. ועוד יראה לי שאין ממשו של צבע בשער ועל הידים אלא מראות של צבע ולפיכך אינו חוצץ. ואינו דומה לכתב שחוצץ, שממש הן בכתב. עכ"ל הרשב"א.

ומבואר מדברי הרשב"א ב' טעמים, מדוע אינו חוצץ, א). כיון שאינן מקפידות על זה, ותמיד מחדשות את זה לנוי, והרי הוא כחלק מגוף האדם, ב). כיון שאין בו ממש, ואינו אלא מראה בעלמא, ולכן אינו חוצץ.

ומבואר מדברי הרשב"א דפסק לדינא כב' הטעמים הנ"ל, ובלא הטעם שאין בו ממש, לא היקל בזה, ומשו"ה כתב אח"כ הרשב"א שם "וכן הנשים שמלאכתן לצבוע, יראה לי שאין אותו צבע שעל ידיהן חוצץ מן הטעם הזה שאין ממשו של צבע אלא מראות של צבע", ומבואר דהסתמך על הטעם משום שאין בו ממש. [ובשו"ת הרשב"ץ ח"ג סימן נח הביא דברי הרשב"א הנ"ל שכתב להוכיח מדין הפרוכות שהיו צבועות וכתב ע"ז בזה"ל: ואינו ראיה כ"כ משום דמצוותך בכך, אבל הדין דין אמת לפי שאין שם ממשו של צבע. עכ"ל,

בכך קפידים עליהם לערבי שבתות, אלא שיש להקל מצד אחר שאינו אלא חזותא בעלמא וכו' עכ"ל. ומבואר דאף דלפעמים מקפידה, מ"מ כיון שהוא רק חזותא בעלמא והוא לנוי, אין צריך להסירו.

וכן מבואר במאירי בפ"ט דמקואות משנה ב' וז"ל: וכן ביארנו שם שהאצבעים אין הצבע שבהם חציצה אפילו היו בו קצת ממשות וכן הנשים שצובעות גבות עיניהן לנוי בסם הנקרא אל חנא הואיל ולנוי הוא אינן מקפידות אדרבה רוצות בקיומו וכל שכן אם אין שם ממשות שאינו אלא מראה לבד. עכ"ל. ומבואר מדברי המאירי שסגי בטעם אחד שכל שאין בו ממשות אינו חוצץ וכל שאינה מקפידה אע"פ שיש בו ממשות אינו חוצץ.

וכן כתב בחידושי הריטב"א בחולין דף קו ע"ב ד"ה ומי שידי צבועות, וז"ל: ומי שידי צבועות אם הוא אומן אינו חוצץ בטבילה ולא בנטילת ידים דומה למה שאמרו שם (זבחים צ"ח ב') רבב על בשרו חוצץ ואם הוא מוכר רבב אינו חוצץ, וכן הנשים שידיהן צבועות באלחנ"ה להתיפות אינו חוצץ, וכן כתב רבינו הגדול ז"ל בתשובה. עכ"ל, ומבואר שסגי בטעם שכל שאינו לנאותו אינו חוצץ, אף שיש בו ממשות.

וכן נראה בטור סי' קצ"ח סי"ז וז"ל: צבע שצובעות הנשים על פניהן ושער ראשן אינו חוצץ, וכן מי שאומנתו צבע וידי צבועות אינו חוצץ. עכ"ל, ומבואר מדברי הטור שלא חילק בזה, נראה שכל שנעשה לנוי אינו חוצץ.

מדוע נחול שבעין אינו חוצץ משום שהוא לנוי **ובב"ח** סי' קצ"ח ד"ה צבע, ובפרישה שם סק"ח, כתבו להקשות ע"ד הרשב"א הנ"ל ממש"כ בטור (סי' קצ"ח ס"ח) [ונפסק בשו"ע שם] שכחול שמחוץ לעין חוצץ ואע"פ שהוא ג"כ מתכשיטי הנשים, ותירצו דשאני התם דאיכא ממשות בכחול אבל כאן בצבע אין ממשות אלא רק מריאתו של צבע בלבד וכמ"ש הרא"ש והרשב"א וכיון שאינה מקפדת בכך הרי

בזבחים (צח:) רבב על בגדו חוצץ, ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ. עכ"ל, ומבואר ג"כ דנקט לב' הטעמים כיון שהוא לנוי ואינם מקפידות, ועוד שהוא רק חזותא בעלמא.

וכן נראה ממה שהשיב הרמב"ם בתשובה (ירושלים תרצד סימן קלט) שנאל לגבי צבע שהנשים עושות בידים האם הוא חציצה בטבילה, והשיב בזה"ל: הצבעים המשנים גוון העור לבד ואין לו גוף גבוה מן העור אינו חוצץ. עכ"ל, ומבואר שכל שיש בו ממשות אע"פ שאינה מקפידה, הרי הוא חוצץ.

ובב"י שם הביא שכן פסק רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה דף רכה ע"א) וז"ל: צבע שעל ידי הנשים או שעל השער לנוי אינו חוצץ דאין מקפידות אדרבא חוזרות לצבוע אותן תמיד אף על פי שחופה רוב השער או כולו והרי הוא כגופו של שער שאינו חוצץ והשער הוא כגופו של אדם ועוד שהמראה מן הצבע אין בו ממש ואינו דומה לכתב שחוצץ שהתם ממשות הדיו וכן הנשים שצובעות שמלאכתן בכך ויש מהצבע על ידיהן או על בשרן אינו חוצץ וכן אשה ששוחטת תמיד כמו טבח ויש עליה דם וכן כל שמלאכתה בכך אינה מקפדת כך הסכימו המפרשים. עכ"ל. ומבואר מדברי רבינו ירוחם שכל שהוא לנוי אינו חוצץ, ועוד שאין בו ממש, ובלא ב' הטעמים, הרי הוא חציצה. וכן נראה בשו"ת בנימין זאב סי' קנ"א וסי' קנב.

דעת הראשונים דאף בחזותא בעלמא לבד או רק לנוי בלבד אינו חוצץ

ואמנם במאירי בנדה דף סו ע"ב ד"ה זה, שיש להתיר רק מחמת ב' הטעמים שהוא לנוי והוא רק חזותא בעלמא, וז"ל: ומכאן כתבו גדולי הדור שהנשים שצובעות ידיהן לנוי אין אותו הצבע חוצץ שאינן מקפידות עליו אדרבה רוצות הן בקיומו ונשים שמלאכתן לצבוע אין הצבע שבהן חוצץ שכל שמלאכתה בכך אינה מקפדת ואף כשזו בפרט נמצאת מקפדת הכל הולך אחר רגילות ההקפדה לכיוצא בו והכל לפי מה שהוא אדם וכו' ומכאן יש לחוש במה שכתבנו בענין הצבע שרוב בני אדם העסוקין

הוא מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ. ע"ש, ומבואר דלדינא בעינן כב' הטעמים.

עוד כתב ליישב בפרישה שם שלא כתב הטור שכחול חוצץ אלא בכחול שבפניה שנעשה לכחול בו העין ולא ליפות את הפנים ע"ש, וכן נראה מדברי המאירי בנדה דף סז ע"א ד"ה לפלוף, וכן כתב בלבוש שם סק"ח, ובשו"ת פני אריה סימן ו' ובשו"ת קרן לדוד סימן מה.

מח' הפוסקים בדעת השו"ע האם בעינן תרתי **ולהלכה** פסק בשו"ע סימן קצ"ח ס"ז שכתב בזה"ל: **צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן אינו חוצץ, וכן מי שהוא צבע וידי צבועות אינו חוצץ.** עכ"ל. ומבואר בשו"ע דלא בעינן ב' תנאים, ומאידך השו"ע לא כתב לדינא שכל שאינו לנאותו אינו חוצץ. ורק בשו"ע או"ח סי' קס"א סעיף ב' כתב שהוא מהטעם שלנוי אינו חוצץ, וז"ל: כל דבר שאינו מקפיד עליו, אינו חוצץ; היה דרכו של זה להקפיד וזה אין דרכו להקפיד, למי שדרכו להקפיד, חוצץ. למי שאין דרכו להקפיד, אינו חוצץ. כיצד היה אחד צבע והיו ידי צבועות, אין הצבע חוצץ על ידיו, אף על פי שיש על ידיו ממשות של צבעונים; לא היה צבע, אם היו ידי צבועות ויש ממש הצבע על ידיו, הרי זה חוצץ, שהדיו היבש חוצץ, והלח אינו חוצץ. **וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהם לנוי וכיוצא בזה, אין אותן צבע חוצץ,** עכ"ל.

ואמנם מדברי הרמ"א שם שכתב וז"ל: וכן מי שאומנותו להיות שוחט או קצב וידי תמיד מלוכלכות בדם אינו חוצץ שרוב בני אומנות זו אינן מקפידים עכ"ל, ומקור הדברים ממש"כ בב"י בשם רבינו ירוחם, ומזה מבואר שכל דבר שאינו מקפיד בכך אינו חוצץ, ולפי"ז כל דבר שנעשה לנוי אף שיש בו ממשות אינו חוצץ.

וכן נראה בט"ז שם סקי"ז שכתב להביא מש"כ בב"י בסו"ס קצ"ח בשם הרוקח סימן שע"ו שאם אשה נגעה ביורה או בקדירה ונפתחמה בבשר מועט שזה אינו קפידא אע"פ שנדבק

מעט בבשר, וכתב שם בט"ז שלפי"ז אשה שטבלה ואחר הטבילה מצאה בגופה קצת שחרורית שאינו מעכב, ולא דמיא לדיו שחוצץ כמבואר בסט"ז, כיון שבדיו יש ממשות, משא"כ במראה שחרורית שאינו אלא לכלוך בעלמא, וכעין מש"כ בב"י בשם הרשב"א בתורת הבית הקצר לחלק בין צבע לדיו עכת"ד, ולפי"ז נראה דבאין ממשות אף שמעט מקפיד אינו חוצץ, אבל בדבר שאינו מקפיד עליו ועומד לנאותו אף שיש בו ממשות אינו חוצץ.

ואולם בש"ך סקכ"א שכתב ששער צבוע אינו חוצץ כיון שמראה הצבע אין בו ממש, ואינו דומה לדיו שחוצץ כיון שיש בו ממשות, וציין לדברי רבינו ירוחם והרמב"ן והרשב"א, ומבואר דפסק לדינא כב' הטעמים דבעינן אינו מקפיד, וגם שאין בו ממש, ובלא זה הרי הוא חציצה.

ובסדרי טהרה סי' קצ"ח סקל"ג כתב להקשות ע"ד הט"ז מדברי הרשב"א שאי אפשר להתיר כשיש טעם אחד אלא רק שעשוי לנוי ואין בו ממשות, ואמנם בלחם ושמלה סקי"ז כתב לדחות דברי הסדרי טהרה, וכן כתב בתהילה לדוד או"ח סי' קס"א סקי"א, ובפתחא זוטא אות כו, ובשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סימן סב.

ולמעשה הסכמת כמה פוסקים דסגי במה שנעשה לנוי אף שיש בו חזותא, וכן כתב בפרדס רימונים (שפתי חכם סוף סקכ"א מקשה זהב סקי"ז) וז"ל: יצא לנו לדינא דלדין אין חילוק בין יש בו ממש לאין בו ממש רק חזותא, והעיקר תליא באם מקפדת חוצץ אפילו אין בו ממש, ואם אינה מקפדת אינו חוצץ אפילו יש בו ממש, רק היכי דאינו ידוע לנו אם דרך להקפיד בזה או לא, בזה יש מקום לחלק בין יש בו ממש לאין בו ממש, דביש בו ממש מסתמא דרך להקפיד עליו, ואם אין בו ממש אין דרך להקפיד ואינו חוצץ עד שנדע שמקפדת עליו. עכ"ל.

שבת שבע ברכות, וכמו שכתב בפסקי משנה הלכות פ"א ס"ג, ובקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יא עמ' רי הו"ד דעת הגר"מ דיישט שאין להתיר לטבול עם איפור מחשש שלפעמים יש בו ממש, ולכתחילה בעינן תרתי גם שאין בו ממש וגם שנעשה לנוי, וגם שהרבה פעמים ע"י הטבילה וההכנות לטבילה יורד חלק מהצבע, ועוד שהרבה פעמים אומרים בשם המומחים שהאיפור לא יתקלקל במים, ובפועל נתברר שטעו בדעתם ונתקלקל חלק מהצבע, והנשאר כבר אינו לנוי, אלא הרי הוא חציצה, ולכן חוששים בזה לכתחילה שלא לטבול עם איפור.

ובשו"ת אמרי יעקב ח"א סימן קב נשאל לגבי טבילה בליל שבת עם איפור עמיד במים, והאריך בזה, וכתב שאף שמעיקר הדין אינו חציצה, מ"מ אין לשנות ממנהג שנהגו בנות ישראל הכשרות מאז ומתמיד לא לטבול עם איפור ולכן כשחל טבילתה בליל שבת תדקדק להוריד הכל לפני טבילתה, ואף אם הדבר גורם לה אי נעימות ממשפחתה וקרוביה שאולי יבחינו בה שנשתנה פניה, אעפ"כ לכתחילה יש לה לנהוג כן, ומשמיא תבורך עבור זה, ואף אם ע"י ע"ז יודע לאנשי ביתה וקרוביה שיש אצלה היום ליל טבילה אין זה נוגד לדבי הרמ"א סו"ס קצ"ח שכתב שיש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה, ומ"מ כתב שם שבמקום מכשול שנשים שבאות לבית הטבילה מאופרות אין להחזירם לביתם כיון שמי יודע מהו מצב ביתם, ואולם ראוי לומר להם ולבקשם שלכתחילה תעשה מאמץ ותטבול בלא איפור ע"ש. וכן נראה להחמיר בספר מנחת איש נדה עמ' תרט, ע"ש, וכן שמעתי בשם הגרמ"מ לובין שליט"א להחמיר בזה.

וכן כתב להחמיר הגרש"י זעפרני שליט"א בשו"ת יבא ידיד ח"א חיו"ד סימן מג, שאף באיפור עמיד הרי הוא חציצה לכתחילה, וגם שהרי הוא עלול להביא פירצה בהנהגת הסרת חוצצי טבילה, ושכן הורה הגר"מ גרוס שליט"א, שאין להקל בזה לכתחילה ע"ש, ואמנם שם לא ירד לכל החילוקים בדברי הרשב"א שבכה"ג

ובחכמת אדם בבינת אדם כלל קיט אות יב' כתב שמדברי הרשב"א שהטעם השני שהביא שאין ממשו של הצבע אלא מראיתו הוא רק לסניף דהאמת הוא כך, אבל באמת אע"ג שיהיה צבע שיש בו ממש, אם עשוי לנוי אינו חוצץ, עוד כתב שם שהטעם שהוצרך לטעם זה הוא בצבע שעל רוב השער שברובו אע"פ שאינו מקפיד חוצץ, ונמצא שלנוי אם חופה רוב שיער או הגוף דוק חזותא אינו חוצץ אבל אם אינו רק על מיעוט הגוף אף שיש בו ממש אינו חוצץ ע"ש. ומבואר למעשה מדברי הבינת אדם שאף שהוא רק נעשה לנוי אינו חוצץ, וכן מבואר במקור חיים סקנ"ו ובמחצית השקל או"ח ס' קסא סק"ח, נראה בביה"ל ס' קס"א ד"ה והיו ידידו. [וראה עוד בשו"ת פני אריה סימן ו' מש"כ בביאור דעת הרשב"א].

וכן נראה בשולחן גבוה סוף סקל"ד, שדי בטעם אחד וכל שעשוי לנוי אינו חוצץ, ובעיקרי הד"ט חיו"ד סימן כב סק"ז ד"ה ועפ"י, וכן נראה בשו"ת פני אריה שם, וכן כתב לדינא בשו"ת קרן לדוד או"ח סימן מה, ובשו"ת אג"מ שם בדברי הסדרי טהרה, ובשו"ת דבר יהושע ח"ה חיו"ד סימן יא, ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן קמה. וכן כתב בחוט שני נדה עמ' שי, [אך סיים שם שלכתחילה יש להוריד כל דבר החוצץ, ולא דק בזה וכמו שיבואר להלן שלפעמים אינו בכלל חציצה כיון שהוא חלק מגופו של אדם]. וכן דעת הגרע"י בטהרת הבית וכמו שיתבאר להלן.

ואולם הגריש"א החמיר בזה כדברי הסדרי טהרה, וכמו שהביא בשמו בספר פתחי דעת עמ' שסח שכלתחילה יש לחוש לדברי הסדרי טהרה ואין להתיר כשיש רק טעם אחד, ורק בדעת הדחק יש להקל גם בצבע לנוי שיש בו ממשות, וגם בשחרורית שאין בו ממשות.

טבילה בליל שבת עם איפור עמיד
והעולה מהנ"ל שלמעשה יש להתיר בליל שבת לטבול עם איפור עמיד.

ואמנם יש פוסקים שהתירו רק לכלה לאבול אם איפור, כגון שהליל טבילה חל בליל

שהרי הוא עשוי לנוי, הרי הוא חלק מגופה, וגם הרבה פעמים אין בו ממש.

ואולם הסכמת כמה פוסקי בזמנינו שאפשר לטבול בליל שבת עם איפור, כדי שלא לדחות הטבילה, וכן כתב בספר בני יעקב ח"ב עמ' רנב להגאון רבי יעקב שיכנזי שליט"א שאם האיפור עמיד בפני מים ונשאר בנוי גם לאחר הטבילה שרי, ולכן הנשים הטובלות בליל שבת ורוצות להתאפר קודם טבילה על מנת שלא ירגישו בהם בני הבית שטבלו אפשר להתיר להם להתאפר באיפור עמיד ונשאר הנוי גם לאחר הטבילה ואינו חוצץ, כיון שכל דבר לנוי אינו חוצץ ע"ש. וכן כתב בשו"ת דברי בניהו חלק לה ע"ש, וכן שמעתי כמה פעמים ממור"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, ושור"ר שכן כתב בספר משכן עולם עמ' תקעט בשם הגרמ"ש קליין שליט"א. וכן כתב בספר יוסף טוהר ח"ג עמ' שצ אות ג' שבמקום צורך שטובלת בליל שבת ואם לא טבול עם איפור תדחה הטבילה מותר לטבול עם איפור עמיד במים ע"ש בארוכה.

האם יש חילוק בסוגי האיפור והאודם

ולגבי איפור אם יש בו ממשות, יש שטוענים שאין בו ממשות, ויש אומרים שלפי יש בו ממשות.

וכן יש חילוק בין אודם לאיפור, או רימל, שלגבי רימל שיש נשים ששמים אותו על העיניים, דינו ככחול על העיניים, ובאבני שוהם סי' קצ"ח סי"ז כתב שלכתחילה יש להורידו לפני הטבילה, [אך מ"מ היינו דוקא ברימל שאינו עמיד במים, אך ישנו רימל שעמיד במים ע"ש]. והו"ד בילקוט טהרה עמ' תצד כתב שרימל שמניחות הנשים על הריסים לנוי יש להסירו קודם הטבילה בשטיפה היטב מפני שנראים בתוך השער כמין כדוריות המוות חציצה ממש ואם ברר שנעשה מחומר עמיד במים יש להעלים עין מהם ולאפשר להם לטבול כך, וציין בזה שם במקורו לאבני שוהם שם.

ובטהרת הבית ח"ג עמ' כח כתב בזה"ל: כל צבע העשוי לנוי אפילו יש בו ממש

אינו חוצץ, ואם אין בו ממש אפילו אינו לנוי אינו חוצץ, כגון שנתפחמה ידיה ונעשה עליה כמין צבע שחור משחרורת הקדירה וכיוצא בזה, מפני שאין בו ממש, ולכתחילה טוב להעבירו עד כמה שאפשר ע"י רחיצה בסבון. עכ"ל. וכן מבואר שם בהערה ובשו"ת יביע אומר ח"ב סימן יג שכל שנעשה לנוי אף אם יש בו ממש אינו חוצץ.

ואולם בעמ' כט כתב לגבי איפור וז"ל: אודם שפתיים מן הדין אינו חוצץ בטבילה, ואולם טוב ונכון לכתחילה להסירו קודם טבילה, ולא לטבול, וכן איפור שהוא סביב לעין שנעשה לנוי אפילו יש בו ממש, מן הדין אינו חוצץ, וטוב לכתחילה להסירו לפני הטבילה, ובדיעבד שטבלה עם איפור עלתה לה טבילה, ואינה צריכה לחזור ולטבול. עכ"ל. מובהקות שם כתב שאודם שבפשצים הרי זה דומה לכחול שבעין שאינו חוצץ כמבואר בגמ' בנדה דף סז ע"א ובשו"ע סי' קצ"ח ס"ח שכל שעשוי לנוי אינו חוצץ, ושכן כתב באהל שרה פ"ו סט"ז שכל שהצבע על השפתים בשלימותו וטבלה עמו הרי זו טבילה כדין ואינו חוצץ, וכן איפור סביב לעין שאינו חוצץ.

ואמנם יל"ע ממש"כ לעיל שכל לנאותו אינו חוצץ, והחילוק ברור דיש חילוק אם שכחה וטבלה לבין אם טבלה עם איפור עמיד, שאז אינו חוצץ, אפילו אם יש בו ממשות. ולפי"ז נראה שה"ה לגבי טבילה עם איפור עמיד בליל שבת שהרי הוא לכתחילה.

ומדברי הגרע"י נראה לכאורה דאין לכתחילה לטבול עם איפור, ולכאורה הוא הדין באיפור בליל שבת, ובילקוט טהרה עמ' תצז כתב לגבי אשה חולת סרטן "ע שעקב הטיפולים נשרו לה הגבות והדבר מגונה בעיניה ולכן נוהגות לצבוע בעפרון שחור במקום הגבות וחל ליל טבילתה בליל שבת וצריכה להסיר את האיפור קודם הטבילה אף שיש לדון שמא יכולה לטבול בבין השמשות ואח"כ תיכף ומיד לאחר הטבילה בזמן בין השמשות תתאפר וצבע הגבות, מ"מ הנכון שתשבע בעפרון עמיד במים קודם הטבילה וטבול ותסמוך על עיקר

ומ"מ אף למחמירים, כיון שהוא שעת הדחק ואי אפשר להורידו הו"ל כדיעבד, וכמ"ש בחכמת אדם כלל קיט ס"ג וז"ל: ונראה לי דבמקום דאי אפשר הוי כדיעבד. וכ"כ בלחם ושמלה לחם סק"ח, ובטהרת ישראל ס"ג, ובשו"ת זקן אהרן ח"א סי' נ"ב ד"ה וגם, שבשעת הדחק גדול כדיעבד דמי.

מאי שנא מטבעת שצריכה להורידה בשעת טבילה והנה לגבי טבעת שחוצצת, כיון שמקפדת להסירה בשעת לישה או בישול, ואמנם כבר מבואר בב"י סי' קצ"ח בשם הרא"ש שהקשה מדוע טבעת דחוקה חוצצת והרי הוא מיעוט שאינו מקפיד, והרא"ש הביא בשם הראב"ד שכיון שמקפדת להסירה בשעת לישה וכיון שמקפדת בשום פעם, אע"פ שאינה מקפידה בשעת טבילה הרי הוא חוצצת, וכן כתב הרשב"א בתורת הבית לגבי תכשיטים שאע"פ שהוא נוי מ"מ כיון שמסירתו בשעת לישה, והכא נמי הרי סו"ס מסירה התכשיטים וממילא לכאורה הרי הוא כמיעוטו המקפיד.

ובשו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סימן יג בשם האמרי אש, שיש חילוק בין טבעת ההקפדה היא על ההסרה עצמה שרוצה בהסרה זו וניחא ליה שלא תהיה הטבעת בידה אותה שעה, אבל לגבי שם לא ניחא בהסרתו ולא משום שמקפדת שלא יהיה עליה היא מסירה אותו אלא היא מוכרחת להסירו כדי לנקותו, ואם אפשר שתנקהו שעליה לא הייתה מסירתו ע"ש, וכע"ז כתב בשו"ת אמרי יוסף ח"א סימן קצז.

ועוד נראה לפי מש"כ בשו"ת זכרון יוסף חיו"ד סימן י' בפירוש דברי הראב"ד במה שנקרא שמקפדת לפעמים, שהיינו שגם עתה אי מתרמי לה עיסה ללוש כמה פעמים ביום מסירה היא הטבעת ממנה, ולכן חשיב חציצה, וביאר בשו"ת אגרות משה ח"א חיו"ד ח"א סימן צז ענף א' שאין כוונתו לחלק בין זמן מרובה לזמן מועט, אלא כוונתו לחלק בין הקפידא להסיר הטבעת בשעת לישה שאין לזה זמן קצוב שאפשר שיזדמן לה בכל יום ובכל שעה, ולכן חשוב

ההלכה שמובא בשו"ע שכל לנאותו אינו חוצץ, יותר ממה שנעשה קולות והיתרים בהלכות שבות החומרים. עכת"ד, ומדבריו נראה דאין להתיר בזה לכל אשה.

ואמנם ממש"כ שם בסט"ז שמותר לטבול עם איפור עמיד במים שיש אוריע משפחתי אם יש חשש שתדחה הטבילה בשביל כך, נראה שה"ה לדבריו בליל שבת שעדיף לטבול עם איפור עמיד במים, מאשר לדחות הטבילה בשביל כך.

האם טבילה באיפור הוא בכלל הסרת אף מיעוט שאינו מקפיד

ואף שברור דברי הרמ"א בסי' קצ"ח ס"א שלכתחילה תסיר כל מיני חציצה שעליה, והכא נמי בכל ימות השבוע מקפידה שלא לטבול עם איפור. ומשו"ה הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל שאף אשה שטבלה עם איפור תחזור ותטבול. [וכמו שהו"ד בספר אשרי האיש חיו"ד פרק לג אות סב שמשו"ה הרי הוא מיקרי קפידא].

מ"מ יש לפרש שכל דברי הרמ"א היינו לכתחילה, אבל היכא דלא אפשר, וע"י זה תדחה את הטבילה, [ובפרט בזוגות צעירים] שלא קיימו מצות פריה ורביה גרע טפי, והכא הרי הוא גם אינו נחשב מקפיד, אלא דינו כאינו מקפיד, כיון שנעשה לנוי, וממילא בודאי שאינו חציצה אף לכתחילה.

ואמנם נח' הפוסקים האם בנעשה לנוי כגון באשה שצובעת השער אם צריכה להורידה לפני הטבילה, שדעת הגרמ"פ בקובץ לתורה והוראה ח"ז עמ' כז, שיש להורידו, וכ"כ בשו"ת דבר יהושע ח"ה חיו"ד סימן א, וכן הו"ד הגריש"א שם, ובחוט שני נדה סי' קצ"ח סקכ"ד אות ב'.

ואולם בחיים וחסד ח"א סימן לד"ה ועוד יש כתב להתיר בזה, וכן כתב באר צבי סימן פ'.

וברוקח הלכות נדה סימן שיז, ובראבי"ה ח"ב סי' תקלא, ובספר האגור הלכות יום הכיפורים סימן תתקלח, ולהלכה הסכמת הפוסקים שאינה מצוה, ולכן אף ביו"כ אינה טובלת כמבואר בשו"ע סי' תרי"ג סי"ב, ולגבי תשעה באב בשו"ע סי' תקנ"ד ס"ח, ובימי אבילת כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שפ"א ס"ה.

ומ"מ בשו"ע סי' קצ"ז ס"ב "אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה, שלא לבטל מפריה ורביה אפילו לילה אחת". מבואר שלהלכה אף שטבילה בזמנה אינה מצוה, מ"מ הרי הוא משום מצות פרו ורבו, ועוד טעם מצינו בראשונים בשו"ת תרומת הדשן סי' רנה שהוא משום קיום מצות עונה והו"ד בדרכי משה שם סק"ג ובט"ז סק"ד ובש"ך סק"ד ועוד. [ולכן כתבו הפוסקים שאף שאי אפשר לשמש, כיון שטובלות לשאר קריבות הרי הם מצוה, וכמו שכתב בש"ך שם בשם המרה"ם מלובלין סי' נג, ובישעורי שבט הלוי סק"ג]. ועוד טעם מצינו משום להנצל מהרהור וכמ"ש בשו"ת חת"ס סו"ס קע.

סיכום האופנים שמותר לדחות את הטבילה
[בהסכמת שניהם]

סיכום האופנים שמותר לדחות טבילה, בהסכמת שניהם, ויש לשאול למורה הוראה, בכל אופן. [ע"פ הנ"ל בשו"ת חת"ס משום חשש הרהורי עבירה, וכמו שכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ד סימן קז שבזמן הזה למי שמכיר את מצד הדור ותוכנותיו אסור לנו לדחות הטבילה].

(א). אם בעלה אינה בעיר.

(ב). במקום שירגישו רבים, [כגון בחתונה משפחתית או בליל הסדר או שמתארחים אצל אחרים] אפשר לדחות את הטבילה, [גם מחמת הצניעות, וגם מחמת הבושה, אך במקום שיש רק בושה אינו סיבה לדחות הטבילה]. (עי' בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' ריז, ובדרכ"ת סי' קצ"ח ס"ק קמ"ט, ואולם בשו"ת בית שערים חיו"ד סי' רפ נחלק ע"ז, ולמעשה הפוסקים הקילו בזה, ראה בחוט שני עמ' שיז, והגריש"א בסוף ספר אוצרות הטהרה אות נו).

מקפדת, משא"כ היכא שהקפידא להסירו לזמן קצוב שעד אותו זמן בודאי לא תסלקנו ואינו חשוב קפידא. ע"ש, וה"ה הכא. ואמנם בחוט שני נדה עמ' רפה כתב שמדברי החת"ס והנודע ביהודה שלא תרצו כדברי הזכרון יוסף נראה דפליגי ע"ד, ע"ש.

עוד טעם כתב בזה בשו"ת אמרי יעקב שם אות ז' [ולהטעם הנ"ל אף לחולקים על הזכרון יוסף יודו] שיש חילוק בין טבעת לאיפור, שטבעת כיון שעיקרו תכשיט הרי הוא חוצץ, אבל בצבע ואיפור הרי זה נהפך להיות חלק מגופה ממש דומיא דפרוכת, ולכן אינו חשוב חציצה מעיקר הדין. וכן כתב בספר יוסף טוהר ח"ג עמ' שצא שכן השיבו הגרמ"ש קליין שליט"א, ומשו"ה אינו חוצץ.

חומר דחיית הטבילה

בגמ' בעירובין דף סג ע"ב שיהושע נענש שלא הניח בן אחריו מפני שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחת, ובב"י סי' קצ"ז הביא מהזוה"ק שהפליג מאוד בחומר האיסור של אשה שאינה טובלת כדי לצער את בעלה שגורמת כמה רעות בעולם, וגם גורם הרהורי עבירה לבעלה ח"ו ע"ש.

ובגמ' ביומא דף ח' ע"א נח' רבי מאיר ורבי יוסי האם טבילה בזמנה מצוה, וסמסקנת הגמ' שם "אלא דכו"ע להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצווה", ואמנם בגמרא בנדה דף ל' ע"א מח' בזה אם אמרינן טבילה בזמנה מצוה, ונחלקו בזה הראושינים דעת ר"ח (נדה ל' ד"ה ומשע, יומא דף ח' ע"א ד"ה כולי) טבילה בזמנה מצוה וכן דעת הרמב"ן בתורת האדם (שער האבל ענין האבילות ענין אבילות ישנה) ובסמ"ג (לאוין קיא) ובעל המאור (השהגות הרזה על בעלי הנפש שער הטבילה סימן א) ובטור סי' קצ"ז ס"ב, ורבינו ירוחם (נתיב כו ח"ה דף רכה ג) שטבילה בזמנה מצוה, ושכן הסכימו הפוסקים, ובאור זרוע (הלכות נדה סימן שלח וסי' שלט וסי' שנז), ואולם דעת ר"ת בספר הישר סימן שצא, וכן והו"ד בתוס' ביומא שאין טבילה בזמנה מצוה, וכן כתב ביראים סימן תלט,

הפוסקים וכמ"ש בשו"ת בית אבי ח"ג סי' פא, ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' י.

פודרה, בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן קיד, התיר כיון שאינו מתקיים, ומ"מ בח"ה סימן כז ובח"ו סימן כהכתב דהיינו דוקא בפודרה פשוטה שאין בה שומן, ואולם בזמנינו רוב האבקות יש בהם שומן ואסור להשתמש בהם בשבת. וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' כג, ובשו"ת באר משה ח"ו סי' קכג, ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' לג, ואמנם יש שהתירו אף באבקה שומנית וכמו שכתב בקצות השולחן סימן קמו הערה כ', כיון שאינו מתקיים, וכן נראה בשו"ת רב פעלים ח"ב חאו"ח סימן נא, ובשו"ת יחוד ח"ד סימן כח, כיון שאינו מתקיים, ואינו אלא מדרבנן, ובשו"ת יביע אומר ח"ו חאו"ח סימן לז, האריך בזה בכמה היתרים, ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' ה, שאם אינו מדבק בעור הפנים מותר, והגר"ח פ"י שיינברג בחידושי בתרא סימן שג עמ' רצו, ובשו"ת תפילה למשה ח"א סימן מו, ובספר מנוחת אהבה ח"ג פ"ג ס"ז שמ"מ המחמיר תע"ב.

אך הסכמת כמה פוסקים שאף בצבע שאינו מתקיים אסור להתאפר בשבת, וכמו שכתב בשער הציון סי' שג סקס"ח, וכן הו"ד הגרשז"א בשולחן שלמה סימן שג סקי"ז, וביוסף טוהר ח"ג עמ' שצ"ו ע"ש, וכן שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א שאף באיפורים שקיימים בשוק שכתוב עליהם "מותר לשימוש בשבת" אין הדבר נכון, כי ההבדל בין איפור זה לאיפור הרגיל הוא שבאיפור הרגיל יש דבק מעורב בצבע, וזה צבע של קיימא ובאיפור זה אין את הדבק, ולכן זה צביעה לא של קיימא, ויש שסבורים שרק בכתיבה שאינה של קיימא אסורה מדרבנן אך בצביעה שאינה של קיימא מותר לכתחילה, אך ברמב"ם בהל' שבת פ"ט כתב לגבי שישר שאסור לצבוע בו, ואף שהוא ששישר הוא דבר שאינו מתקיים. עכת"ד.

לקה, אסור, [לכו"ע] וכמו שכתב בשו"ת נשמת שבת ח"ה סי' רצה, ובשש"כ פ"ד סס"ג, ובחזו"ע שבת ח"ה עמ' יא.

ג). במקום הדחק, או צער האשה, ישנם אופנים שמותר. (עי' במכתב הגרנ"ק בשו"ת פרי אליעזר ח"א עמ' רצו).

ד). במקום ביטול תורה דרבים, כגון שיעור תורה של הבעל בשעת הדחק. (בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן לד כתב שהרוצים לדחות את הטבילה כדי לקיים מצוה שאינה חובה אלא חסידות רשאים והכיח כן מדברי הגמ' בנדה דף לח ע"א שחסידים הראשונים לא היו משמשין מיטותיהן אלא ברביעי בשבת כדי שלא יבואו נישותיהם לידי חילול שבת בלידה וכן כתב בטהרת הבחת ח"ב עמ' תמט שכן מוכח מדברי הב"י בשם ר"ת, ואולם בשו"ת יביע אומר ח"י חו"ד סימן נח ח"ב אות כו כתב שלא לדחות את הטבילה משום חסידות ע"ש, ורק במקום צורך כגון ביטול תורה התיר הגר"ע, עי' מעין אומר ח"ז פ"ט סי' צא).

ה). במקום שהאשה חולה, או חלשה מאוד. (עי' אורחות טהרה פ"ד ס"ג). ומ"מ אעפ"כ מצוה לטבול, בשביל שאר קריבות. (שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קא, ובשיעורי שבט הלוי עמ' שג ובחוט שני סי' קצז אות ג', ובטרהבת הבית ח"ב הערה א').

אך אם האשה או האיש יוצאים לטיול יש להחמיר בזה, (עי' במעין אומר שם).

האם עדיף להתאפר ע"י גוי או להתאפר באיפור שבת

ולגבי איפור בשבת, יש בזה כמה חששות.

אודם, באודם יש בזה איסור ממחוק במריחת האודם, ואיסור צובע, וכמו שכתב במאירי בשבת דף צה ע"א שאסור לאשה להעביר סרק על פניה והוא הדבקה סמים אדומים על פניה להראות את עצמה כאשה נראה, מפני שזה כעין צביעה הוא, בשו"ע או"ח סי' ש"ג סכ"ה "אסור לאשה שתעביר בשבת סרק על פניה משום צובע, ומטעם זה אסורה לכתול בשבת, ומטעם זה אסור לטוח על פניה בצק, דכשנוטלתו מאדים הבשר". וכן הסכמת

מקבע איפור [-תרסיס מימי להחזיק את האיפור הרבה זמן] יש מתירים להשתמש בו בשבת כיון שאינו צובע, ורק משמר את הקיים, ואין בזה משום בונה, כיון שאינו מחבר ואינו מדבק, ואולם מהגר"ע פריד שליט"א שמעתי שאין להשתמש בו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיה"ת בני ברק

ריד. ספק אם הכלה בתולה

בס"ד, אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג חנוך שינלפד שליט"א.

ואודות מה ששאל בספק אם הכלה בתולה האם מותר לאחר גמר הביאה שלא ראה דם לבעול שוב, ומעשה שהיה בחתן בעל תשובה שמתחתן עם חוזרת בתשובה שהיתה דתיה בעבר וירדה מהדרך.

הנה נח' הראשונים אם גמר ביאתו ולא מצאה דם, שהראב"ד שם כתב שאם לא ראה דם, אינו צריך לפרוש, וכן כתב בספר התרומה סימן צ"ו, וכן כתב במחזור ויטרי סי' תצ"ט אות יא, וכן כתב בספר הכל בו סימן קמה.

ואולם בספר האשכול הלכות נדה סימן מ"ז שכיון שרוב הנשים יהיה להם דם בתולים, לכן אע"פ שלא ראתה דם לא פלוג רבנן, וכן כתב ברמב"ן בהל' נדה פ"ג ס"י, והו"ד בהגהות מיימוניות בפרק יא מהל' איסורי ביאה הלכה כ', וכן כתב ברשב"א בתורת הבית הארוך בית ז' שער ב', וברא"ה כללי נדה פ"ג אות ז', וברא"ש שם, וברבינו ירוחם נתיב כב ח"ב קפה א', ובר"ן בנדה דף סה ע"ב, ובטור סי' קצ"ג ס"א, ובשו"ע שם "הכונס את הבתולה, בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו ופורש מיד. אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה, ואפילו

בדקה ולא מצאה דם, טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחיפהו שכבת זרע". ובשו"ע אבן העזר סימן סג ס"א, ובלבוש ס"א ובחכמת אדם כלל קטו סט"ו והסכמת הפוסקים.

והנתבאר ממה שיוצא לעיל כמה טעמים, וכמו שנקט בטור שמא חיפה אותה שכבת זרע, ולפי"ז אם לא יצא דם, אף אם היה ביאה גמורה אין חשש. ולפי"ז אם יש לדון אם לא יצא שכבת זרע האם יש לחוש בזה או לא.

ונח' בזה הפוסקים, שבחכמת אדם שם כתב שאע"פ שלא היה זרע צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם, וכן הו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש חיו"ד פרק כו אות טו, ובבדי השלחן שם סקט"ז,

ואולם באורחות טהרה פ"ג ס"א כתב שהוא כנגד גדולי הפוסקים. ולכן כתב להתיר בזה, וכן אפשר לדייק מדברי השו"ע שדוקא אם ראתה שכבת זרע יש חשש שמא הדם חיפהו שכבת זרע, אבל אם לא יצא שכבת זרע ורק הכניס האבר, הרי היא טהורה, [ויכול להיות באשה שיש לה בתולים גמישים].

ובשיעורי שבט הלוי סק"ה עשה בזה פשרה שיש לחלק בין אם היה ביאה גמורה שיש לאסור לבין אם לא היה ביאה גמורה.

ונראה שע"פ הרוב מורים שאין בזה חשש, כיון שלא אמרין שבביאה ראשונה הכניס את כל האבר, וגם קרע את הבתולים, וכיון שהוא חשש רחוק, לכן בדרך כלל מורים שאין בזה שום חשש.

ונפק"מ מכל הנ"ל כיון שהוא מח' ראשונים, שבמקום חשש מכשול, כגון למתחזקים, וכדו' יש מקום להתיר, ע"פ שאלת היתר ממורה הוראה מובהק.

וכ"ש בני"ד שיש רוב נשים שאינם שומרי תורה ומצוות שבעולות, ולכן למעשה יש להקל בזה כדין ספק דרבנן לקולא, ואף שאפשר לברר

תמידי זה עלול להזיק ולכן בכה"ג לכו"ע אפשר להתיר את הנדר כיון שיש בזה קושי גדול.

ומשום התרת הנדר שעדיין לא חל, מבואר בשו"ע סי' רכ"ח סי"ז "אין מתירין הנדר, עד שיחול. כיצד, הרי שנשבע שלא יאכל בשר ל' יום מראש חדש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שיכנס אייר. ואפילו במקום שיש לחוש למכשול הנודר, אין מתירין לו עד שיחול. (וכ"ש נודר על תנאי, שאין מתירין לו עד שיחול) (תא"ו נ"ד). והוא הדין למנדה עצמו על תנאי, שאין מתירין לו עד שיחול הנידוי. אבל בהפרת הבעל, וכן בהתרת חרמי ציבור, אינו צריך שיחול הנדר".

אך מ"מ במקום מכשול שיעבור על הנדר אף אם הנדר לא חל אפשר להתיר את הנדר, ראה בשו"ת הרשב"א ח"ה סימן סח והו"ד בב"י סי' רכ"ח סי"ח.

[ומעניין לעניין באותו עניין, ראיתי בקובץ ווי העמודים חלק מב סימן ו' שנשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א במי שנשבע שלא יעשן סיגריות האם מותר לו לעשון סיגריה אלקטרונית, והשיב שם שלמעשה ה"ה סיגריה אלקטרונית כיון שבנדריים הולכים אחר לשון בני אדם, ובסיגריה אלקטרונית גם יש סכנה בריאותית וגם עלות גבוהה, שמחמת שניהם הפסיק לעשן. ע"ש].

רטז. מכתב לספר אהל יעקב הלכות כיבוד אב ואם

בס"ד, ליל שישי פרשת ויצא ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון הגדול רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א במח"ס אהל יעקב, ומגדולי מורי ההוראה בעיר הקודש ירושלים תובב"א ובארצות הברית, וראש כולל להוראה, אשר פסקיו וספריו נפצו בכל העולם ההלכה, וכל העולם לאורו יסעו וע"פ ספריו יחנו, אשר מעוטרים בפסקי גדולי ההוראה שליט"א.

במקום שאם יברר יכול להיות שיהרוס את הנישואין או שהוא במקום בושה, אפשר לברר, ובפרט שלא יבואו לידי מכשול, שאם יראה דם יפרוש מיד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רטו. אדם שנדר שלא לעשן

אודות השאלה באדם שנדר שלא לעשן, האם אפשר להתירו, וגם משום שהנדר לא חל עדיין, ונדר שעדיין לא חל אי אפשר להתירו.

לכאורה אינו יכול להתיר, כיון שהוא נדר שיש בו איסור ואין מתירים אותו כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכ"ח סט"ו, ושם סי' ר"ל ס"א שכל דבר שיש בו נדנוד עבירה אין מתירים אותו, וכן מבואר בשו"ת חת"ס יו"ד סו"ס י' והו"ד בפתחי תשובה סי' רכ"ח סקמ"ד שאדם שהיה בחוליו אסור על עצמו מאכל שמזיק לחוליו נחשב שיש בו נדרי מצוה כיון שאכל דבר שמזיק לו ועבר על מצות עשה של ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ולכן אין להתיר את נדרור אלא מדוחק יעו"ש. וראה בספר לקט ההלכה פרק יז הערה ה' בשם הגר"ח ק שאם נדר אדם שלא לעשן סיגריות נחשב נדר של מצוה שאין מתירים אלא מדוחק יעו"ש. ואמנם שאם יעשן חמש סיגריות ביום שלא ינזק, [עי' מש"כ בשערי יוסף הל' יו"ט] כיון שכל הזנקה הוא במצטרבות מרובה, ואולם ברמב"ם בפרק ד' מהל' דעות ה"א נראה שגם בכה"ג צריך להרחיק את נדרו, והבאתי בקובץ פסקים והוראות יו"ד בהל' נדרים בשם מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שאפשר שבכה"ג יעשה עוד נדר ואז יפרט שלא יעשן זולת פעמים בודדות, ולמעשה יש לשאול חכם.

ולמעשה שו"ר בקובץ ווי העמודים חלק נז סימן ד' נשאל אם אפשר להתיר נדר שלא לעשן סיגריות, והביא שם בשם הגריש"א שבזה לכו"ע אפשר להתירו כי אין זה ממש איסור כי משחק בקוביא כל משחק אסור אבל בעישון סיגריות אינו גוף האיסור אלא שבעישון

קבלתי הספר ע"י מזכה הרבים הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על המועדים, אשר יו"ל בסיוע מכון גם אני אודך.

ואכתוב בזה כמה הוספות, נחוצות. ועוד תשובות ופסקים נדפסו בהרבה בספריי.

ישיבה ליד אביו בראש השולחן

במש"כ בעמ' כא, אם יש איסור לשבת ליד אביו בראש השולחן, ונשאר בגוף ההלכה בצ"ע לדינא.

כתב בב"י יו"ד סי' ר"מ ס"ב מהגהות בדק הבית שכתב בארחות חיים שאסור לישב בצדו של אביו בלא אמצעי, והביא ראיה לדבר, עכ"ל, ובארחות חיים הל' כבוד אב ואם ד"ה וחייב לירא כתב בזה"ל: וחייב לירא מפניו וארז"ל איהו היא יראה לא ישב במקומו וכו' ואפילו לישב בצדו בלא אמצעי ביניהם, שגם מצינו גבי יהונתן שלא רצה לישב מצד שאול אביו דכתיב ויקם יהונתן פירוש עמד ממקומו לפי שאין דרך הבן להיות מיסב אצל אביו, והיה דוד רגיל לישב בין שאול ויהונתן עכשיו שלא היה שם דוד לא היסב יהונתן עד שישב אבנר מצד שאול ואח"כ ישב יהונתן בצד אבנר, וא"ת לא ישב יהונתן, הרי הוא אומר ויקם יהונתן מעם השולחן עכ"ל. וכן מבואר ברש"י בשמואל א' כ' כה.

וכן כתב לדינא בכנסת הגדולה סימן רמ הגהות טור אות ב' ושכן משמע מדברי הגמ' בהוריות דף יג ע"ב שאין דרך הבן להסב אצל אביו ע"ש, וכן כתב המהריק"ש בהגהותיו לשו"ע סי' ר"מ שאסור לבן לישב בצדו של אביו בלא אמצעי ביניהם יעו"ש.

אך לדינא בשו"ע יו"ד שם לא פסק כן, ונראה שלא ס"ל לדינא, וכן כתב בספר גדולת אלישע סימן רמ אות ה' שהביא מש"כ הרב בית לחם יהודה שכתב להביא את דברי בדק הבית, וסיים שעכשיו לא שכיח לעשות כן יעו"ש. [ומדבריהם משמע שיש מקום להחמיר כמו

שכתב בבדק הבית, אך מ"מ לא נהגו כן, ובזה יש להעיר מהקדמת מרן השו"ע לספר בדק הבית שנראה מדבריו שבזמן הדפסת בית יוסף בפעם השניה כבר היה ספרו בדק הבית מוכן להדפסה, וכתב החיד"א בספר שם הגדולים מערכת ספרים ערך שו"ע שמהדו"ב של בית יוסף לא גמרה עד שנת שט"ו, וא"כ נתברר לנו כי בשנת שט"ו ספר בדק הבית היה מוכן להדפסה, אולם ספר שו"ע נדפס לראשונה בשנת שכ"ה בויציאה שבאיטליה כמבואר בדפוס ראשון, וא"כ מבואר שהשו"ע התחבר לאחר שנכתב ספר בדק הבית, וכן כתב ביד מלאכי כללי השו"ע אות טו, וכן כתב בשלחן גבוה כללים אות יג, וכן כתב בשדי חמד ח"ו כללי הפוסקים סימן יג אות ל' שהביא דברי היד מלאכי וכתב שכן מבואר בעוד כמה פוסקים, ע"ש, וכן כתב בפתח הדביר ח"ב דף מא ע"א, וכן כתב בשיירי כנסת הגדולה כללי הגמרא אות מב', וכן האריך הגר"ע יוסף זצוק"ל בהליכות עולם ח"א עמ' קנו, ויש עוד להרחיב בכ"ז במק"א ועוד חזון למועד].

וכן כתב ביפה ללב ח"ג חיו"ד סי' ר"מ סק"ח שהביא את דברי רש"י הנ"ל וכתב, וכיון דבזמן הזה אין דרך להסב וכמ"ש מורם באו"ח סי' תע"ב ס"ז, ע"ש, נראה דאין איסור לישב הבן אצל אביו וכאשר נהוג עלמא בין בבית הכנסת בין בשלחן להיות הבן יושב סמוך אצל אביו עכ"ל. ושוב ראיתי שכן הביא לדינא בשו"ת יביע אומר חלק י' חיו"ד סימן כא, וכן כתב לדינא בילקו"י כיבוד אב ואם ח"א עמ' שמג בשם הגר"ע יוסף זצ"ל.

ובערוך השולחן שם ס"י כתב, כל האחרונים לא הביאו דין זה וש"מ שלא חשו לכך ומשם אין ראיה דכבוד המלך שאני ואין למידין מזה וגם אין המנהג כן [וגם בתוספתא פ"ז דסנהדרין יש סתירה לדין זה ע"ש ודו"ק]. עכ"ל, וכן כתב הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"ב צ"ב אבא שאול זצ"ל בספר מורא הורים וכבוד פ"ב הערה 20 יעו"ש, וראה מש"כ בזה עוד בשו"ת בנין עולם חיו"ד סי' מ"ז.

ואמנם בבן איש חי (שנה ב' פרשת שופטים סעיף כ') כתב להביא דברי האורחות

ובאמת יעוין בבן איש חי (שופטים שנה ב' אות כ') שהביא את דינו של הארחות חיים וכתב עליו, "ונראה דהיינו דוקא במסיבה שיש בה אורחים כהך דכתיב בשמואל ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול, אך כשהאב בביתו מיסב על שולחנו עם בני ביתו אין קפידה בזה אם ישב הבן סמוך אצל אביו. וכן העולם אין נזהרים אלא במסיבה של אנשים. וזהו דוקא במסיבה אבל בבית הכנסת בעת התפילה אין קפידה אבל אם נקבצים לעשות ועד יש קפידה בזה". ונראה דביסוד הדברים ס"ל לבא"ח כסברא זו, וזהו שורש חילוקו בין מסיבה שיש בה אורחים לבין כשהאב מיסב על שולחנו עם בני ביתו, וכן זהו החילוק בין בית הכנסת בזמן התפילה שהמקומות אינם מסודרים לפי החשיבות לבין אם נקבצים לעשות ועד שיש חשיבות לסדר הישיבה. שו"ר בשו"ת בנין עולם (יו"ד סי' מ"ז) שכבר כתב כעין זה, ותו"ד דבבית הכנסת שאין יושבים כל אחד לפי מעלתו רק לפי ערך קניית המקומות מי שמעלה בדמיהם א"כ אין הישיבה תלויה בסדר כבודו של אחד יותר מחבירו ולא שייך כאן כיבוד אב כלל ואין זה דומה למקום ישיבתו בסוד ועצה ששם יושבים כל אדם לפי כבודו ומעלתו וכן עמא דבר. ויש להוסיף דפעמים רבות יש כבוד לאב דוקא אם הבן יושב לצידו, ופעמים שהדבר גורם לו לנחת רוח, וכן מצוי שהאב נהנה אם יש לו עם מי לדבר ושהוא לא יושב לבדו. והדברים מצויים הן כשיושבים בשמחות ובארועים, והן בנסיעות וכדו'. ובכל המקרים הללו נראה פשוט שיש לבן לשבת לצד אביו. ובפרט במקומות שאין חשיבות לסדר הישיבה, שאז שייכת גם הסברא הנ"ל. וכאן גם הארחות חיים יודה להיתר, ואין זה רק מצד מחילה שיש המחמירים בזה במורא, אלא אדרבה זהו כבוד האב ורצונו, וא"כ פשוט שיהיה מותר. עוד יש להעיר דיעוין בגמ' בהוריות (יג:) ובתוספתא (סנהדרין פ"ז ה"ה) דאיתא דבני תלמידי חכמים שאביהם ממונה פרנס על הציבור בזמן שיש להם דעת לשמוע נכנסים ויושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם, בזמן שאין להם דעת לשמוע ונכנסים ויושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם. רבי אלעזר בר ר' צדוק אומר אף בבית המשתה עושים אותן

חיים וכתב בזה"ל: ונראה דהיינו דוקא במסיבה שיש בה אורחים, כהך דכתיב בשמואל ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול, אך כשהאב בביתו מיסב על שולחנו עם בני ביתו אין קפידה בזה אם ישב הבן סמוך אצל אביו. וכן העולם אין נזהרים אלא במסיבה של אנשים, וזהו דוקא במסיבה אבל בבית הכנסת בעת התפילה אין קפידה אבל אם נקבצים לעשות ועד יש קפידה בזה. עכ"ל, ולכן נראה שבמסיבה, לכתחילה ראוי להחמיר בזה רק במסיבה, אך במקום צורך מותר כיון שאינו נפסק בשו"ע ובפוסקים וכמ"ש לעיל, אך בבית נראה למעשה שאין צריך להחמיר בזה, ואמנם בספר בית יהודה סימן ג' הערה א' כתב שיש להחמיר בזה. יעו"ש.

ובספר אהל יעקב הלכות כיבוד אב ואם כתב

בהאי דינא שיש מחמירים לשבת ליד אביו אבל למעשה מקילים בזה, והביא בזה בהערה דברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל הנ"ל, ועוד כתב שם מש"כ לו הגר"מ הלוי פטרפרויד שליט"א וז"ל: נראה שבמציאות כיום אזי בדרך כלל אין שום חשש שהבן יושב ליד אביו בחתונות וכדו', והיינו טעמא, דנראה דאף לשיטת הארחות חיים והב"י מסתבר דכל האיסור לשבת בצד האב אין זה אלא כשהאב יושב במקום שיש חשיבות לסדר הישיבה וכיבדו את האב לשבת במקום מכובד, דבכה"ג אם הבן יתיישב לצד אביו יש בכך זלזול בכבודו, שהבן מראה שגם הוא חשוב כמו האב שהרי הוא יושב לצידו ואין לאביו חשיבות מיוחדת. ובכה"ג אמרינן דרק אם יהיה אדם אחר ביניהם יהיה מותר לבן לשבת שם, שבכך מראה הבן שהאב חשוב ממנו והוא עצמו בדרגה פחותה. וזה מה שהיה אצל שאול ויהונתן, [שזה מקור הדברים], דהתם היו יושבים לפי סדר חשיבותם ובנוכחות המלך, ולכן הקפיד יהונתן שלא לישב בצד אביו. אבל במקומות שסדר הישיבה אינו נקבע לפי החשיבות, וכמו שמצוי כיום בשמחות ובמסיבות מרעים [פרט לאותם היושבים במזרח], וכן מצוי הדבר במקומות הישיבה בבית הכנסת וכדו', בכה"ג נראה שאין חשש שבהן יתיישב בצד אביו, דאין בכך שום זלזול בכבוד האב, דהמקום אינו מראה על חשיבות.

בדבר, אא"כ יושב במקום המיוחד לאביו בראש השולחן יחדיו ממש עם אביו, דבזה נראה להחמיר. ודין ישיבה במקום אביו בביתו שייך בכל אדם, אף באדם פשוט. עכ"ל.

ושוב נראה לומר דאם יושב ליד אביו בראש השולחן בסעודת שבת אתי ליה משום ישיבה במקום אביו, ומשו"ה י"ל שמה ששאלו מדוע כתבתי להחמיר בזה הרי השו"ע לא כתב כן י"ל שהרי הוא כלול בדין זה, אך שוב י"ל שדוקא מקומו הקבוע בראש השולחן היכא שהשולחן צר אבל היכא שהשולחן רחב והדרך שיש הרבה אנשים בסעודה שיושבים שני אנשים ליכא איסורא, ושוב ראיתי בספר אהל יעקב הלכות כיבוד אב ואם עמ' רס שכתב שם לשאול את הגר"א נבנצל שליט"א בזה"ל: שאלה, כשראש השולחן רחב האם יש פחיתות בכבוד לשבת בכסא ליד אביו בראש השולחן, תשובה: מותר. עכ"ל, ונראה דכיון שהוא אינו יושב במקום אביו, אבל היכא שיושב במקום אביו בודאי שיש לאסור, ומ"מ נראה דאף דביפה ללב ובערוך השולחן וביביע אומר ועוד פסקו שלמעשה כיון שהשו"ע לא הזכיר האי דינא וגם דאין הסיבה היום אין איסור בזה, מ"מ נראה שממדת חסידות ראוי להחמיר כדברי הבא"ח במקום מסיבה שלא לשבת ליד אביו כיון שהוא פחיתות כבוד, והכל לפי העניין וההרגש, וכמו שהסכים עמי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שאם יש בזה חסרון ופחיתות כבוד יש להחמיר.

מסקנא דמילתא: מותר לבן לשבת ליד אביו בביתו, וכן בבית הכנסת, וכן בנסיעה, ורק אם יש מסיבה אף שהוא בבית אביו ואביו יושב באמצע ראש השולחן, והבן יושב לידו שלא במקום אביו ראוי ממדת חסידות להחמיר [כדברי הבא"ח], אך במקום צורך כגון שאין מקום או שהשולחן רחב מותר.

נתינת מעשר כספים לאביו

במש"כ בעמ' פד אם מותר לתת מעשר כספים לאביו, הנה בתוספתא במעשר שני פ"ד ה"ו איתא "אב ובנו וכו' נותנין זה לזה מעשר עני, אמר רבי יהודה תבא מארה לאדם שנותן

סניפים. ופרש"י "שמושיבין אותן בצד הזקנים מפני כבוד אביהם דהויין סניפין לזקנים כסניף זה שמצניפין לקורה גדולה". וע"ע בט"ז (יו"ד סי' רמ"ד סק"ט) שכתב דיש לאב רשות ליקח בנו עמו בעת כניסתו לבית המדרש ולהחזיק בניו אצלו במקום מושבו. והביא עוד דכן אמרו בגמ' דאף במשתה מושיבין הבנים בצד הזקנים משום כבוד אביהם. ולכאורה צ"ע דכל זה דלא כהארוחות חיים שכתב שאסור לבן לישב בצד אביו, וכאן הרי מדובר במקומות ישיבה שמסדרים לפי כבוד היושבים. ולפמשנ"ת דכשהאב נהנה מכך שבנו יושב בצדו או שהוא מתכבד בכך אין בזה איסור י"ל דמשו"ה מושיבין את בני התלמידי חכמים בצד אביהם, דאדרבה זהו כבוד לאב שמושיבין את בנו בצדו, דכל מה שהבן יושב שם אף שלפי סדר הזיקנה הוא לא היה צריך לשבת באותו מקום הרי"ז משום שמכבדין את האב. והאיסור נאמר רק כשהבן בא מעצמו לישב בצד אביו שבכך הוא מראה שהאב אינו חשוב שהרי גם הבן יושב בצדו. אבל כשאחרים מושיבין את הבן בצד אביו במקום שלא ראוי לבן מצד עצמו אלא רק מחמת כבוד האב שפיר דמי וגם הארוחות חיים יודה להיתר. ונמצא לפי"ז דכשאב ובנו מגיעים למקום מסוים ורוצים להושיב את הבן במקום מכובד בצד אביו בגלל חשיבותו של האב, שפיר דמי שהבן יושב שם, דכל ישיבתו בצד אביו היא משום כבוד האב ולא בגלל כבודו שלו. וכל האיסור הוא רק כשרוצה לשבת מעצמו במקום המכובד בצד אביו. ומיהו אפשר שגם באופנים הללו יש לבן לצדד עצמו קצת היכא דאפשר, דהוי יותר דרך כבוד. עכ"ל, ומדבריו נראה דהכל לפי העניין, וא"כ אין הכא נמי היכא שנהוג שהבנים יושבים ליד ההורים בשולחן שבת ואין בזה פחיתות כבוד אין איסור בזה. עכ"ל הרב הנ"ל.

ושוב ראיתי שכן כתב להחמיר בנ"ד בשו"ת נהרות איתן להגר"א רובין שליט"א (חלק ב' סימן נ"ז) שהאריך בזה ובסו"ד כתב בזה"ל: כאשר נמצאים במסיבה וכדומה שיש באותו מעמד אורחים, אסור לבן לישב על יד אביו בלי שאדם אחר יפריד ביניהם, אא"כ ניכר מקום האב בפני עצמו. אבל כשיושבים בבית אין איסור

ואמנם בשו"ת חת"ס חיו"ד סימן רלא כתב שאף במעשר כספים אמרינן תבוא מהר, ולכן כתב שיתן חציו לאביו/לבנו וחציו לעניים ע"ש.

ומ"מ לדינא הסכמת הפוסקים שיכול לתת את כל הכסף ממעשר כספים לאביו, וכן כתב לדינא בשו"ת יחווה דעת ח"ג סימן עו, והביא שם להשיג ע"ד האומרים שמעשר כספים הוא מדאורייתא, ונסתייע שם מדברי המהרי"ל וז"ל: ולפלא שלא ראה שהמהרי"ל עצמו בתשובה (סימן נ"ד) כתב להדיא דמעשר כספים הוי מדרבנן, ושלכן התיר הרב הגדול מהר"י אפנהיים בתשובה, להאכיל לאביו ולאמו ממעשר כספים, אף שבמעשר דאורייתא קיימא לן (בקידושין ל"ב ע"א) תבא מארה למי שמאכיל לאביו מעשר עני, והמרבה במעשרות פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים (מנחות נד ע"ב), ובמעשר כספים הרי זה משובח ותבא עליו ברכה ע"ש. וכן כתב תלמידו מהרא"י בספר לקט יושר (עמוד ל"ז) בשם מהרי"ל ע"ש. עכ"ל.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קלג אות י' כתב שאף לדעת הרמ"א שאין לתת צדקה לאביו, מ"מ היינו דוקא למי שלא נוהג לתת מעשר כספים, אבל מי שנותן מעשר כספים מלבד הצדקה, אין בזה חשש ע"ש.

תבנא לדינא: לבני ספרד: אין בזה שום חשש כלל, כל שהוריו נצרכים, [וכגדרים שנ"ל] ואף לבני אשכנז: אף שיש שהחמירו בזה, להלכה אם הוריו, אינם עשירים גדולים, אינו בכלל תבוא מארה לאביו. [ומ"מ אפשר לתת חצי מהמעשרות לאביו וחצי לחמיו].

ואחתום בברכת הדיוט לכת"ר שליט"א שיזכה להוציא את סדרת הספרים אהל יעקב בכל חלקי השו"ע.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

מעשר עני לאביו [אמרו לו מה אלו היו] שניהם עניים". וכן איתא בירושלמי פאה פרק ה הלכה ד. וכתב שם הפני משה שאף רבנן מודים לרבי יהודה שאם הבן עשיר ואביו עני תבוא עליו מארה, אבל אם שניהם עניים מותר, וכן כתב במרדכי ב"ב סימן תרנז, וכתב שם בסימן תרנ"ח וז"ל: מכאן אני למד דאם אדם עשיר הפריש צדקה לא יפרנס אביו עני ממנה שלא תבוא לו מארה. עכ"ל, וכן כתב באור זרוע הלכות צדקה סימן כו, וז"ל: מיכן אני המחבר למד דאדם עשיר שהפריש מנכסיו לצדקה ויש לו אב עני אל יפרנסהו מצדקה שהפריש כשם שלא יפרנסהו ממעשר עני כי היכי דלא תבוא לו מאירה אלא יפרנסהו מנכסיו בכבוד. עכ"ל, וכן כתב ברמ"א יו"ד סי' ר"מ ס"ה, "ומכל מקום אם ידו משגת תבוא מארה למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו". ובחכ"א כלל קמה ס"א כתב שהוא ביזיון לאביו ואמו שנותן להם מכספי צדקה.

ואמנם הרמב"ם בפ"ו ממתנות הי"ג לא פסק כדברי יהודה, וכתב שם הגר"ק בדרך אמונה סקע"ט שס"ל שאין איסור בזה, וכן נראה לדינא ברמב"ם בפרק י' ממתנות עניים הלכה ט"ז וז"ל: הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהן כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות, וכן הנותן מזונות לאביו ולאמו הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקרוב קודם, וכל המאכיל ומשקה עניים ויתומים על שלחנו הרי זה קורא אל ה' ויענהו ומתענג שנאמר אז תקרא וה' יענה. עכ"ל. וכן כתב לדינא בשו"ע יו"ד סי' רנ"א ס"ג "וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם הרי זה בכלל צדקה ולא עוד שצריך להקדימו לאחרים ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו צריך להקדימו לכל אדם וכו' ". ולפי"ז כנ"ל שכשם שבצדקה נאמר דיני קדימה, אף במעשר כספים יש דיני קדימה, בודאי שאין איסור לתת מעשר כספים לאביו. וכן כתב בש"ך יו"ד סי' רמ"ט ס"ג בשם המהר"ם מרונטבורג סי' ע"ה ע"ש.

שערי הדרת פני זקן בהקדמת פרסום חידו"ת של זקן יוסף

ד). וכן לגבי חיובים בקדיש ובתפילות שהם אם שווים בחיוב, הת"ח שמופלג בתורה קודם, כמבואר בביה"ל בסי' קל"ב.

ה). וכן נפק"מ בהדפסת הסכמות בספר שיש חיוב להקדים את הזקנים ולא לסדרם לפי סדר א' ב'. [ובודאי שהוא חיוב יותר מדיני וקדשתו].

ו). קדימה לדון, שו"ע חו"מ סי' יא.

שוב נראה כיון שמצינו שיש חיוב קימה ליניק וחכים [כמבואר בשו"ע שם ובט"ז ובש"ך שם סק"א בשם הב"י שאף שלא הגיע לגיל מצוות] וממילא נראה שאין כאן דין קדימה לת"ח המבוגר והזקן, ויל"ע.

ריח. להעיר לאביו שביזה את אמו

בס"ד י"ח תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי הרה"ג חנוך שינלפד שליט"א

אודות השאלה האם מותר לומר לאביו שביזה את אמו כדי לעשות שלום בית בין אביו לאמו האם יש בזה היתר או שהרי הוא בכלל מבזה את אביו

בשו"ע (יו"ד סי' רמ סעיף יא) כתב "ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו: לא תתני הכי".

ואף שמצינו כמה היתרים,

מ"מ במה שמבזה את אביו, ומעיר על מי שביזה את אשתו, לא מצינו גילוי בפוסקים להתיר בכה"ג.

פה [עיה"ת] בני ברק

ריז. הדרת פני זקן בהקדמת פרסום חידו"ת של זקן

נשאלתי האם יש קיום מצוה מדאורייתא של "והדרת פני זקן" להקדים פרסום של חידו"ת של זקן, מאשר אברכים תלמידי חכמים, ונפק"מ טובא במאמרים תורניים בקבציים תורניים וכדו', אך מאידך אולי יש להקדים את הצעירים, כדי שיראו שדבריהם מתפרסמים, ויעודדם בלימוד התורה.

ונראה שתליא במח' הראשונים, האם מצוות הידור היא חלק ממצוות קימה שכל חיוב קימה הוא כשיש הידור ובבית המרחץ אין חיוב כמבואר בשו"ע סי' רמ"ד ס"ד, או שהיא מצוה בפני עצמה.

ומצינו כמה דינים שנובעים מדיני "והדרת פני זקן". [לזקן תלמיד חכם] מלבד חיוב הקימה.

א). בספר חרדים פרק ו' ממצות עשה התלויות ברגלים, כתב שבכלל מצות והדרת פני זקן הוא הידור בדברים לדבר אליו בלשון כבוד ואדנות וענוה ולכפוף ראשו לפניו ע"ש.

ב). בחפץ חיים פתיחה עשין ח' שמי שמספר לשון הרע על זקן, עובר על העשה של והדרת פני זקן, כיון שבכלל מצות ההידור הוא לכבדו בדברים,

ג). בשד"ח מערכת כ' כלל קנז אות ג' שהביא דברי ספר החינוך במצוה רנז וכתב "היוצא לנו מדבריהם שראוי לכבד חכמים בכל ענייני הכבוד והחיוב לקום מבפניהם הוא רק פרט מפרטי הכבוד" ולפי"ז כתב שם שמביא דבר מחכמים ראוי לכתוב אותם בכל התוארים הראויים להם, ע"ש, וכן כתב בספר מסילת ישרים פרק יט שמדין והדרת פני זקן ילפינו לכל דיני כבוד שחייב להדרם.

שערי האם מותר לאברך ללמוד עם אשתו משנה ברורה יוסף

דעתן מכוונת להתלמד, ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים, כל המלמד את בתו תורה, כאילו מלמדה תיפלות (פי' דבר עבירה). בד"א בתורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה, ואם מלמדה אינו כמלמדה תיפלות. עכ"ל.

ובביאור הטעם שאין לאדם ללמד את בתו תורה, מצינו כמה טעמים.

(א). בשו"ת מהרי"ל (סימן קצט) וז"ל: וללמוד לנשים אעפ"י שצריכו לקיים כל לא תעשה ועשה נמי שלא הזמן גרמא מ"מ אין ללמדה דהוי כמלמדה תפלות כדאיתא פרק היה נוטל ויליף ליה מ"אני חכמה שכנתי ערמה" כיון שנכנס חכמה בלבו של אדם נכנס בו ערמומית, וכן פי' רש"י ז"ל מתוך כך תעשה דברים בהצנע, וא"כ חיישינן שמא תבא לידי קלקול לפי שדעתן קלות, ואפילו כי היא מצוה קרינן ביה עת לעשות כו' דיצא שכרו בהפסדו, וכל שכן דאין מצוות [ודמי להאי שאסרו ללמוד לתלמיד שאינו הגון וכתוב מה תתהלל רשע וגו']. עכ"ל.

(ב). בירושלמי (סוטה פ"ג ה"ד) איתא "ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים" וכן איתא במדרש (במדבר רבה פ"ט סימן מח) וביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן קנ) וז"ל: ותכונת האשה בדרך כלל שאינה יכולה להשיג ולא להבין הנקודה האמיתית שבתורה ועי"ז שאינן מתלמדות המכוון בתוה"ק מוציאות ד"ת להבליהם עכ"ל, והביא בזה מש"כ במאירי שם, וז"ל: כאלו מלמדה תפלות ר"ל דברים תפלים שמתוך הבנתה ביתר מגדרה היא קונה ערמימות מעט, ואין שכלה מספיק להבנה הראוי, והיא סבורה שהשיגה ומקשקשת כפעמון להראות את חכמתה לכל ע"כ, הנה הגדיר המאירי איסור הלימוד בהסבר נפלא שע"י שמלעיטים לה בדברים שהם בדרך הטבע למעלה מהשגתה, אבל אין שכלה מספיק להשיג הדברים על בורים אבל האשה סוברת שכן השיגה ומתפארת בחכמתה הקטועה הזאת, ויוצא מזה משפט מעוקל, ומסיים עוד המאירי וזה לשונו ובתלמוד המערב (פ"ג דסוטה) אמרו ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים ע"כ, וסיים שם בשבט הלוי

אך אם הוא הצלה של שלום ביתו, ויודע שע"י כן אביו יתנהג ברגישות אל אשתו, אפשר שיש להתיר, ויש להתייעץ עם מורה הוראה מובהק שמכיר את פרטי המקרה, באיזה אופן להעיר לאביו.

ושוב נראה דיש להוכיח בזה ממש"כ הפוסקים שאין אדם מחויב לוותר על שלום ביתו, כדי לכבד את אביו, ויסוד הדברים ממש"כ בשו"ת מהרי"ק סימן קסו מי שחפץ לישא אשה ואביו אינו רוצה שאינו חייב לשמוע לו כנפסק ברמ"א סוף סימן רמ, כיון שנחשב משל בן. ועכ"פ חזינן כוח השלום בית, שאין חיוב לכבד הוריו, וה"ה שיהיה מותר בצורה יפה להציל השלו' בית של אביו ואמו. ויש לחלק. ועי'.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

ריט. האם מותר לאברך ללמוד עם אשתו משנה ברורה

בס"ד, יום א' י"א שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ינון שאער שליט"א, מחשובי הלומדים בבית המדרש, אודות השאלה האם מותר לאברך ללמוד עם אשתו משנה ברורה, והרי הוא בכלל "כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות".

מקור הדברים בגמ' בסוטה דף כ' ע"א שדעת בן עזאי שחייב אדם ללמד בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה, [ועי' ירושלמי סוטה פ"ג ה"ד, ובתוס' סוטה כא ע"ב ד"ה בן עזאי, ובשו"ת מהרי"ל סימן רכ"ו שלבן עזאי חייב אדם ללמדה תורה]. ורבי אליעזר אומר "כל המלמד בתו תורה [כאילו] לומדה תפלות", ונפסק ברמב"ם (פ"א מת"ת הי"ג) בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו ס"ו, שאסור ללמד את בתו תורה, וז"ל: אשה שלמדה תורה יש לה שכר, אבל לא כשכר האיש, מפני שאינה מצווה ועושה. ואף על פי שיש לה שכר, צו חז"ל שלא ללמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין

שערי האם מותר לאברך ללמוד עם אשתו משנה ברורה יוסף

ויש להוכיח כדברי המהרי"ל מדברי הש"ס והשו"ע בכמה דוכתי שמוטב שלא למחות בנשים שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, ובשו"ע כתב שלא ישמענו לנו, ובע"כ שהנשים לא למדו הלכות ושום מוסר, כי אחרת, בודאי היו שומעות לנו.

ומ"מ בזמנינו כתב בחפץ חיים בספר ליקוטי הלכות (סוטה דף יא ע"א) וז"ל: ונראה דכל זה דוקא בזמנים שלפנינו שכל אחד היה דר במקום אבותיו וקבלת האבות היה חזק מאד אצל כל אחד ואחד להתנהג בדרך שדרכו אבותיו וכמאמר הכתוב שאל אביך ויגדך, בזה היינו יכולים לומר שלא תלמוד תורה ותסמוך בהנגה על אבותיה הישראים, אבל כעת בעו"ה שקבלת האבות נתרופף מאד וגם מצוי שאינו דר במקום אבותיו כלל, ובפרט באותו שמרגילין עצמן ללמוד כתב ולשון העמים, בודאי מצוה רבה ללמד חומש וגם נביאים וכתובים ומוסרי חז"ל, כגון מסכת אבות וספר מנורת המאור וכדומה, כדי שיתאמת אצלם ענין אומנתו הקדושה, דאי לאו הכי עלול שיסורו לגמרי מדרך ה' ויעברו כל יסודי הדת ח"ו עכ"ל. וכן הסכים החזו"א וכמו שהשיב הגר"ח"ק (בספר חנוך לנער עמ' כז, ובספר בתורתו יהגה ח"ד עמ' רמט) ולפי"ז מ"מ היינו דוקא חומש ונביאים וכתובים ומסכת אבות וכמו שמלמדים כיום בבתי יעקב, אבל לא שאר ספרים, כגון תלמוד בבלי או משנה ברורה, וכן השיב הגר"ח"ק שם שללמוד בעיון אסור להם. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי שם, וכן כתב בשו"ת מעיין חיים (סימן א') ובשו"ת שם אריה (חיו"ד סימן לז) ובשו"ת דברי נחמיה (חיו"ד סי' כב), [וכן נראה לדינא ממש"כ בשו"ת דברי יציב חיו"ד סימן קלט את ז' ע"ש, אבל בשו"ת צי"א (ח"י סימן ח' אות א') כתב להתיר ללמד נשים תורה שבכתב עם מפרשים, וראה מה שהשיבו הדברי יציב סימן קמ אות ב' ע"ש].

וכן לגבי לימוד משניות כתב בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סימן פז) שאסורה ללמוד משניות, וכ"כ לדינא בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סי' כ"ו).

בזה"ל: פי' שיש בזה עלבון בתורה שיהיו דברי תורה נתונים לשקול דעת נשים. עכ"ל.

אבל מ"מ חייב ללמוד את ההלכות, ומ"מ היינו דוקא פסקי הלכות וכמו שכתב בספר חסידים (סימן שיג) וז"ל: חייב אדם ללמוד לבנותיו המצוות כגון פסקי הלכות, ומה שאמרו שהמלמד לאשה תורה כאלו מלמדה תיפלות זהו עומק תלמוד וטעמי המצוות וסודי התורה אותן אין מלמדין לאשה ולקטן, אבל הלכות מצוות ילמד לה שאם לא תדע הלכות שבת איך תשמור שבת וכן כל מצוות כדי לעשות להזהר במצוות. שהרי בימי חזקי' מלך יהודה אנשים ונשים גדולים וקטנים ידעו אפי' טהרות וקדשים, וזהו הקהל את העם האנשים והנשים והטף (דברים ל"א י"ב) וזהו אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב עציך עד שואב מימך (שם כ"ט י"א) כדי שידעו עבדים ושפחות פסקי המצוות מה לעשות ומה שלא לעשות. עכ"ל.

וכן נראה ממש"כ באגור (סימן ב') שמה שהנשים מברכות ברכות התורה כיון שחייבות ללמוד הדינים השייכים להם ע"ש. וכן כתב ברמ"א יו"ד שם וז"ל: ומ"מ חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לאשה. עכ"ל. וכן מבואר במג"א (או"ח סי' מ"ז סק"ד) שמה שנשים מברכות ברכות התורה כיון שחייבות ללמוד הדינים שלהם, ובמשנ"ב (שם סו"ס מז). אבל בשו"ת מהרי"ל (סימן קצ"ג אות ז) שנשאל כיון שיש מצוות עשה שלא הזמן גרמא שהנשים חייבות בו ויש מצוות לא תעשה א"כ איך הנשים ידעו שלא להכשל באיסורי לא תעשה ומצוות עשה, והשיב המהרי"ל שאכן הנשים אינן מצוות ללמוד אף הדינים הנוגעות להם, ואפשר שילמדו ע"פ הקבלה השורשים והכללות ושיסתפקו ישאלו למורה כאשר אנו רואים בדורינו שהבקיאות הרבה בדיני מליחה והדחה וניקור והלכות נדה וכיוצא בזה והכלע"פ הקבלה מבחוץ ע"ש.

שערי האם בחיוב ת"ת יש חיוב קודם ללמוד את כל התורה כולה יוסף

הנה בשו"ע הרב בהלכות תלמוד תורה כתב בפרק ב' הלכה א' שצריך לדעת ידיעה בסיסית בלא עיון רב ופלפול, ואח"כ לפלפל, וכמו שאמרו בגמ' בשבת דף סג ליגמיר איניש והדר ליסבר, ושם בהלכה ב' כתב בזה"ל: כשיגדל בחכמה וירבה בו מאוד וכו' עד שנחקק היטב בזכרוננו כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה וכו' יפנה כל ימיו לעיון התלמוד, לסבור סברות בהלכות ולפלפל בהם קושיות ופירוקים לירד לעומק הסברות וטעמי ההלכות... לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו, וע"ז אמרו בן ארבעים לבינה (פ"א ה"א). עכ"ל,

ואמנם לדינא לא נקטינן כן, אלא שיש חיוב לדעת כל התורה כולה, אבל אין חיוב קודם כל לגרוס את כל התורה כולה בלא הבנה.

ובגמ' במנחות דף צט ע"ב איתא שאחד מקרוביו של רבי ישמעאל שאל אותו האם אחד שכבר למד כל התורה יכול ללמוד חכמות התורה, ובגמ' בנדה דף ל' ע"ב שתינוק מלמדים אותו במעי אמו כל התורה כולה, ויל"ע מהו כל התורה כולה, ובגמ' בשבת דף לא ע"א מעשה בנכרי אחד וכו' את כל התורה כולה על רגל אחת וכו' ע"ש.

ובגמ' בסוכה דף כח ע"א "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה תלמוד הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא". ע"כ.

ובספרי (פרשת עקב) דרש ממה שכתוב בתורה (יא כב) "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת, שמא תאמר למדתי הלכות די לי, ת"ל כל המצוה, למוד מדרש הלכות ואגדות".

ובנפש החיים שער ד' פ"ב הביא דברי המשלי רבתא פ"י, אמר ר"י בא וראה כמה קשה

אך מ"מ מותר לאשה לבחון את ילידה במשניות, וכן נראה מדברי הבא"ח בספר עוד יוסף חי (פרשת וישלח) שהאשה שייכת בלימוד משניות, וכ"כ בספר אורחות רבינו (ח"א עמ' קצג) בשם הקה"י, ובספר ויברך דוד (הל' תלמוד תורה סימן סט), ובשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ו חאו"ח סי' כח) ובשו"ת אבני דרך (חלק טו סימן סימן קע).

ובשו"ת תשובות ישראל (ח"ה סימן סה) כתב שלאשה מותר ללמוד עם בנה משניות, כיון שלא עושה כן לשם לימוד אלא לעזור לה לבנה, אך מ"מ אסור לה ללמוד משניות אם זה מחכים אותה.

ונחלקו האחרונים האם אסור לה ללמוד בעצמה או שהאיסור רק על האבא, שבאבי עזרי (על הרמב"ם הלכות ת"ת שם) כתב שכל האיסור רק על האבא אבל האשה מותרת ללמוד ומקיים מצוות ת"ת, אבל בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן קנ) כתב שמדברי הפרישה (יו"ד שם סקט"ו) נראה כיון שיש חשש שמוציאות דברי תורה לדברי הבאי, ולכן אף לאשה בעצמה אסור ללמוד ע"ש. [ובתורה תמימה (דברים פרק יא אות מח) כתב בשם המעין גנים שכל האיסור רק לנשים קטנות אבל גדולות שלומדות מעצמם בודאי שמוותר].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רכ. האם בחיוב ת"ת יש חיוב קודם ללמוד את כל התורה כולה

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת קורח ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי בנימין ראובן שלזינגר שליט"א במח"ס אוצר רב ב' חלקים וש"ס, אודות השאלה האם בחיוב תלמוד תורה, קודם צריך ללמוד את כל התורה כולה.

שערי האם יש קדימה למוסדות צדקה שלומד שם יוסף

נראה ע"פ השו"ע (יו"ד סי' רנ"ג ס"ג) שיש קדימה לבניו ובנותיו שאינו חייב במזנותם ללמד את הבנים תורה ולהנהיגם בדרך ישרה, וכתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"ד סימן סג אות ד') שאם למד באותו מקום וגדל שם, הרי הוא כמו שלו, והרי הוא פרנסתו קודמת, כיון שחיי התורה חיי הרוחניות דינם כחיי הגוף.

ואמנם להגר"ח"ק כתב בספר יד מלכים (צדקה עמ' סב) שיהיה דינו כשכן, שהגר"ח"ק השיב שמי שהחזירו בתשובה, אין דינו כאביו. אלא דינו כשכן.

ואמנם יל"ע בזה דהא איתא בגמ' בסנהדרין (דף י"ט ע"ב) "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", ואם מלמדו תורה, מחזירו בתשובה לא כ"ש. [וע"פ החכמ"ש (אע"ה סימן א') שהסתפק האם נחשב כאילו קיים פו"ר].

אך שוב נראה לבאר כיון שכל הדיני קדימה בצדקה, הם מבשרך אל תתעלם, וכיון שאינו בכלל בשרו, שוב אינו בכלל הכלל של מבשרך אל תתעלם.

ושו"ר בשו"ת משנת יוסף (חלק יג סימן רעט) שיש קדימה לתת חלק מכספי הצדקה לישיבה שבה למד, אבל אין לתת לשם את הכל, כיון שכבר הקים משפחה שצריך לתת גם למקומות שילדיו מתחנכים בהם,

וכן נפק"מ שיש דיני קדימה לתת לכולל שלומד בו, ויתן מעט, ועכ"פ מעשרות ממלגת הכולל, והכל לפי העניין. וע"פ הנ"ל נראה דמעיקר הדין אין דיני קדימה, אך מ"מ בהרבה מקומות הוא חלק מתנאי ורגילות הכולל לתת המעש"כ לראש כולל, כדי שהכולל יתקיים, ועכ"פ דינו כשכן, ולכן אם נותן חצי להוריו, עכ"פ יתן רבע לכולל, וכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק מד סימן ה').

יום הדין וכו' בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, וכו' בני תורת כהנים וכו' חומשי חומשי תורה, למה לא למדת הגדה, וכו', בני הואיל ונעתסקת בתלמוד צפית במרכבה וכו', עכ"ל. וע"ע באבות דרבני נתן (פ"ט הלכה ז') והגר"א באבן שלימה.

ולמעשה בודאי שגדר כל התורה כולה הוא. בבלי ירושלמי ספרא ספרי תורת כהנים מדרשים, טור שו"ע ומשנ"ב, פוסקים, זוה"ק, וכל חלקי פרד"ס התורה, עם כל ספרי השו"ת עד ספרי השו"ת של דורינו, בשאלות המתחדשות לבקרים בכל יום.

אך בודאי נראה שאף לשו"ע הרב יש חיוב ללומדם בהבנה, כיון שבתורה שבע"פ דעת השו"ע הרב, שאין מקיימים אותה בלא הבנה, ובהבנה היינו בעיון.

ושוב הראוני בקריינא דאגרתא (חלק א' אגרת יג) וז"ל:

ויל"ע עוד בכל זה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רכא. האם יש קדימה למוסדות צדקה שלומד שם

בס"ד, ערש"ק פרשת בלק ה'תשפ"ה

לכבוד הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

ראיתי הספר ליקוטי תשובות משנת יוסף צדקה ומעשר כספים, ובו תשובות מהגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל במח"ס שו"ת משנת יוסף.

ואודת מש"כ לדון האם יש דיני קדימה בצדקה למוסדות שלומד שם או שילדיו לומדים שם.

שערי אוסף צדקה כמה אחוזים יכול לקחת יוסף

הדין צריך לעשות את מצות גבייה בחינם אבל מי שזה הפרנסה שלו מוטב שיקח שכר על ביטול זמנו שזה כשליש או רבע, יעו"ש, ושליש הרי הוא כשלושים וחמש אחוז, וכמו שאמר הגר"ח"ק, וביטל השמועה הלא נכונה בשם מרן החזו"א. וכן שמעתי מהגרע"פ שיש לקחת רק שלישי, וכע"ז כתב בספר חקת המשפט (פ"ד ה"ג) בשם הגר"ח"פ שיינברג שיש לקחת עד עשרים וחמש אחוז. ע"ש.

(ב.) בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סימן עז) שנשאל בזה כיצד מותר לקחת אחוזים, העלה להתיר דאדרבה ע"י כן יתאמצו יותר להתרים צדקה וכל הנודר ע"ד זה הוא נודר, ומדבריו שם מבואר שנותנים להם משכורת מסודרת כפי זמן העבודה, ומלבד זה לוקחים עוד כסף לפי האחוזים ע"ש, ומבואר שאין שיעור לזה והכל לפי העבודה,

(ג.) עד חצי, וכמו שכתב בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סימן קסט) שמבואר ששייך בזה דין גזל אם לוקח מחצית השכר, וע"ע בזה בשו"ת ברכת ראובן שלמה (ח"ה סימן לז) ובשו"ת שערי יושר (ח"ה סימן צח). וכן נראה ממה שהו"ד הגריש"א בספר אשרי האיש (יו"ד נא ג) שמשולח מותר לקחת אחוזים אם מתחילה נכנס לשם כך, והוסיף הגריש"א בזה"ל, לקחת שמונים אחוז זו גזילה ממש, החזו"א אמר לקחת פחות מרוב, ולפ"ד אפשר לקחת ארבעים אחוז אך עדיף עד שלושים אחוד והכלל הוא כמה שפחות זה יותר טוב.

(ד.) יש חילוק בין אר"י לחו"ל וכמ"ש בספר בשבילי התלמוד (עמ' 58) כתב שם בשם מרן הגר"ק זצ"ל שגבאי צדקה שאוסף באר"י אוסף שיקח 33 אחוז, ואולם שאוסף בחו"ל יקח ארבעים אחוז.

(ה.) עד 20/10 אחוז, ואולם בס' תשובה כהלכה (ח"א סימן כט) כתב הגר"ש קורח, את השמועה בשם מרן החזו"א שנתלים עליה, וכתב עליה דלב בי"ד מתנה עליהם יעו"ש, אולם כאמור אין שום מקור לשמוע זה, וכן הביא

וכן נפק"מ האם יש דיני קדימה בצדקה לאב שמאמץ ילד. דאיתא בגמ' בסנהדרין (דף יט ע"ב) "כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", ולפי"ז נראה שכיון שהוא כאילו ילדו, הרי הוא בכלל מבשרך אל תתעלם, אך אפשר שהרי הוא כאילו ילדו, ואינו כבנו לכל דיני התורה, ושו"ר שהשיב הגר"ח"ק בספר יד מלכים (שם עמ' סג) שדינו כשכן, ואין לו דיני קדימה בצדקה. ובפרט לדברי החכמ"ש הנ"ל.

אך מ"מ ראוי שיתן לו עכ"פ סכום הגון, ונתינה חשובה, וכ"ש הוא בתור הכרת טובה ותשלום על זה שגידלו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רכב. אוסף צדקה כמה אחוזים יכול לקחת

אודות השאלה האם מותר לקחת אחוזים על ההתרמה והאם בחורי ישיבה יכולים לקחת אחוזים שאוספים לת"ת.

נחלקו הפוסקים כמה אחוזים אפשר לקחת.

(א.) בשו"ת מהר"ם גלאנטי (סימן ז') כתב שהמנהג היה שהשלוחים גובים בין שלישי לרבע מהסכום אותו הם גבו, והו"ד בכנסת הגדולה (חו"מ סי' שלא הגה"י אות ז). ולכן נראה שעד שלישי אפשר לקחת, וכן בארחות רבינו (ח"ד עמ' קצג אות כו) כתב בשם הגר"ח"ק שאמר לו אביו שיש לתת למשלוח שלושים וחמש אחוז מהכסף שאוסף עבור הישיבה, חוץ מהוצאות שיש לו, וכן כתב שם שהוא שמע מהקה"י שיקח שלישי מהכסף ולא יותר ולא פחות כי גם צריך שיהיה פרנסא לזמן מהשכר טירחא. כן כתב בשו"ת ברכת יהודה ח"ד חיו"ד סימן ח' ששאל למרן הגר"ח"ק שליט"א האם נכונה השמועה בשם מרן החזו"א שיש לקחת עד חצי, והשיב לו בזה"ל: כמדומה שהתירו עד לה אחוז עכ"ד, והביא שם שכן כתב בס' דרך שיחה (עמ' רי), וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קכב) שמעיקר

בברכת יהודה שם בשם הראש"ל הגר"ע יוסף זצוק"ל שאמר שאין לקחת כי אם סכום סביר בין 10 אחוז ל-20 אחוז בלבד ואמר שכל השלוחים אשר לוקחים יותר מזה, הרי הם גנבים יעו"ש. וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"ו סימן קכז.

ו). לקחת משכורת, וכן כתב בברכת יהודה ששמע מהגאון רבי יצחק כהן שליט"א שמה שאומרים העולם בשם מרן החזו"א לקחת עד מחצה הוא משענת על קנה רצוץ אלא צריך לשלם משכורת בלבד, ע"ש.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן צז סוף אות ט) וז"ל: הן אמנם תמה אני מיד במה שידוע לי מכמה מקרים אשר המוסות ממש גונבים דעת הבריות ושולחים שליחים חשובים לחו"ל לאסוף כסף עבורם, ומסדרים את הדבר בצורה זו להיות זהירים שהתורמים בל יעלו על דעתם שהשליח עושה את מעשהו ע"מ לקבל פרס, כמו כן רבים ממוסדי התורה והחסד רגילים להגזים על מספר הלמידים או מספר הנתמכים על יד וכדומה וזאת למודעי כי אין אני מהרהר ח"ו על זה כי יודע אני שגדולים וטובים ממני עשו ועושים דבר זה ומסתמא בדקו ומצאו היתר אולם למען האמת הנני כותב לו כי אנכי בעיני בער אני ולא אדע מקור להיתר זה עכ"ל. ונתבאר דין זה בארוכה בשערי יוסף צדקה אם מותר לכפות על הצדקה.

ובשו"ת משנת יוסף (ח"א סימן רג) שכתב, פשוט מסברא שאסור לגנוב דעת הנותן צדקה, ואם חושב שכל נתינו היא לצדקה, אם לוקח חלק לעצמו ה"ז גניבת דעת, ויתכן אפילו גניבה ממש, כגון אם הנותן חושב למשל שנותן מאה זוזים לעניים לדקמחא דפסחא, אם המקבץ לוקח לעצמו והוא אינו עני הרי גונב מהצדקה יעו"ש,

עמידה בפני גבאי צדקה בימינו
ומ"מ גבאי צדקה שאדם שלוקח אחוזים אין צריך לעמוד בפניו, וכמו שכתב בפתחי תשובה יו"ד סימן רנו סק"א שבעיקר הדין צריך לעמוד בפני הגובה צדקה כשהולך לגבות כמו

מפני כל עושי מצוה, אבל אם הגובה מקבל שכר על טרחתו אינו בכלל זה, והביאו בבאר היטב שם, ואולם בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן פו) שמה שמיעטו אדם שאוסף צדקה בשכר אינו אלא כשאינו אלא שליח לגבות מה שהטילו הקהל, אבל מי תקפידו להתרים ולשכנע שיתנו כגון משולח דינו כגבאי צדקה ובכלל עושי מצוה אע"פ שנוטל שכר יעו"ש, ומ"מ פחמע"ה שלא נהגו כן, ונהגו בזה כמ"ש בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סימן ריח) שכתב בזה"ל: ומ"מ לענין לעמוד בפניו נראה שאין צריך אלא בירא ה' שמפחד מחטאים דוקא וכמ"ש, ולכן בזה הזה נהגו להקל לא לעמוד עכ"ד.

לקיחת אחוזים בתת"ם

ולענין בחורי ישיבה שאוספים כסף לת"ת לפורים, בדרך כלל ההוראה שאי אפשר לקחת אחוזים, כיון שברור לכולם שהתרומה מגיעה מאה אחוז לישיבה כיון שהבחורים אוספים, ולא אברכים או אנשים שצריכים לקחת משכורת, וא"כ יש בזה שינוי דעת מהתורם לצדקה, וכן שמעתי מהגרע"פ, וכן כתב בשו"ת אליבא דהלכתא (ח"ב סימן קפ) שאסור לקחת אחוזים, אלא א"כ מודיע לתורמים שלוקח אחוזים, ומגיע לתורמים על חשבוננו ולא מהמוקמות של הישיבה. ע"ש

למעשה מצאתי בזה עתה בלקט הלכות חנוכה ופורים להגר"א דינר שליט"א (עמ' 84) שהביא שם בשם הגרנ"ק שנשאל בבחורים שאוספים כספי צדקה האם מותר להם לקחת אחוז מהכסף לעצמם, וענה כשאברך אוסף ידוע לכל שהוא צריך פרנסה ואדעתא דהכי נותנים, משא"כ כשבחורים אוספים דעת הנותן שהם יקבלו רק אחוז קטן, ואם יקבל יותר מעשרה אחוזים יש בו חשש גניבה עכ"ד, ולכן מה שיש ישיבות שמקלים לבחורים לקחת את הצרכים אפשר להקל, וכ"ש בכל ספיקות וכדו'. [שמתעוררים לאחר פורים שהיו צריכים מונית וכדו' שאפשר להקל בזה].

ומ"מ נראה שבימינו שהת"ת משתמש בכסף לכל מיני הוצאות של בחורים, ואף

שערי שם כסף בקופה של הצדקה האם יכול להשאל יוסף

ואמנם בשו"ת צי"א חלק טז סימן כט כתב שבקופת צדקה בביתו לא קיבל שמירה ע"כ וממילא אפשר שלא זכה בזה, אלא א"כ גמר בדעתו והוציא בפיו לתת סכום כך וכך של צדקה ע"ש.

ומ"מ לכתחילה כתב בספר צדקה ומשפט שם הערה כה שיש להתנות שכל מה שמכניס בקופת צדקה לביתו שאינו רוצה להקמות המעות מדין חצר ומועיל לכו"ע.

רכד. כוונה במצוות צדקה

בס"ד, ער"ה ה'תשפ"ו

לכבוד הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א במח"ס אוצר רב ג' חלקים.

ראיתי מש"כ בספר אוצר רב (ח"א חיו"ד סימן ו') האם כוונת במצוות צדקה מעכבת.

והנה בפשוטו נראה שמצוות צדקה צריכה כוונה, וכמ"ש בשו"ע (או"ח סימן ס' סעיף ד') מצוות צריכות כוונה, וכ"כ באהבת חסד (ח"ב פרק כג אות ב'), שאף מצוות צדקה וגמ"ח, צריכים כוונה, ואם לא עשה לשם מצוה לא קיים את המצווה.

ואמנם בספרי (פרשת כי תצא, כד יט) איתא "נפלה סלע מידו, ומצאה עני, ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה", ומוכח שמקיים מצוות צדקה אף בלא כוונה. אך יש שדחו הראיה מהספרי הנ"ל, שיש ברכה, וזכות של צדקה, אבל אין לו קיום מצוות צדקה, וכ"כ בשו"ת אבני נזר (חו"מ סימן מו מחודש ו' אות ב'), [וכ"כ בספר משולחן רבי אליהו ברוך (ח"ב עמ' שיט)].

ומ"מ העולה מדברי הפוסקים, כמה טעמים, מדוע מצוות צדקה אין צריכה כוונה.

א. כיון שמצוות צדקה היא התוצאה, ולא הפעולה, וכ"כ באהבת ציון (דרוש י') בשם אביו הנודע ביהודה, וביאר שזה מה שאמרו בגמ' בר"ה (דף ד.) האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה

להוצאות של די מחסורו, א"כ כיון שלפעמים יש לבחורים שאוספים כסף לפני פורים ובפורים הוצאות סבירות, בודאי שיכול לקחת חלק מהכסף לצורכיהם. וצ"ע לדינא.

לקיחת אחוזים ביששכר וזבולון

תורמים שתורמים לאברכי כולל ישכר וזבולון ודעתם שכל הכסף מגיע ישירות לאברך, כיששכר וזבולון המושלם, כדי שהאברך יוכל לעסוק בתורה, [וכנתבאר בארוכה בקובץ באר התורה מס' 86], ומ"מ ההוראה להורות שהראש כולל יכול לקחת את ההוצאות אבל אינו יכול לקחת אחוזים, ובלאו הכי יש בזה משום גניבת התורמים, ויש עוד להאריך ואכמ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רכג. שם כסף בקופה של הצדקה האם יכול להשאל

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א

אודות השאלה במי ששם כסף בקופה של צדקה כגון בקופה בתוך ביתו האם יכול להשאל על הנתינה או שקופת הצדקה כבר קנה את הכסף.

תשובה: אינו יכול לחזור בו כיון שנחשב כמעות שבאו ליד גביאי וככליו של קונה ברשות מקנה שזוכה בהם

וכן כתב בעמק יהושע דיני צדקה סו"ז יז, ובשו"ת מאמר מרדכי סו"ס ט"ו, ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סימן קז, ובשו"ת עטרת משה יו"ד סי' קצד, ובשו"ת בית יצחק או"ח סי' כא, ובספר צדקה ומשפט פ"ח הערה כב, וכתב להוכיח ממש"כ בשו"ת אבני נזר חיו"ד סימן רצג שס"ל שהקופה אינה קונה מדין חצר כיון דלא ניחא לעניים לקנות במקום שאינו משתמשר ע"ש.

שערי שלום זכר שהתינוק חולה בצהבת יוסף

לטמיון, ואף שהיה עושה צדקה בממונו, ותרצה הגמ' "איבעית אימא לכבודו הוא דעבד", ומבואר שבלא לשמה אין את ההגנה של צדקה, וי"ל שכיון שעשה לכבודו גרע. וכן נראה מדברי המהרש"א שם.

ואף לפי הקבלה יש כוונות, וכמ"ש בפרי עץ חיים (שער הזמירות פ"ה לו א') בזה"ל: שמעתי בשם הרב זלה"ה שגם צריך לכוין שע"י מעשה שבנתינת הצדקה מתחברים זה עם זה ונעשה הויה שלימה ונעשה שלום וזהו ישעיה לבי והיה מעשה הצדקה שלום כי המעשה שהוא נתינת הצדקה שהיא בחינת היד הנותנת שהיא ה' בסוד ה' אצבעות הרי י"ה ויחברם עם יד המקבלת שהיא ה' כנזכר וזרוע המקבל ו' הרי הו"ה וזהו והיה מעשה הצדקה שלום כי והי"ה אותיות הו"ה הנעשית ע"י כונת מעשה הנזכר עכ"ל. ונראה שהכוונה דוקא שנותנים במטבע, אבל אם נותן צדקה באשראי או בהעברה בנקאית, אין כוונה ע"פ הקבלה, ולפי"ז באשראי או בצ'ק אפשר לתת צדקה בלילה, ויל"ע.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רכה. שלום זכר שהתינוק חולה בצהבת

בס"ד, שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך וש"ס, בדבר השאלה בהולדת עתה נכדו וחולה בצהבת, מתי יעשו את השלום זכר והאם ראוי לעשות פעמים והאם גם ראוי לעשותו כל שבוע כי אולי באותו שבוע יהיה ברית.

וכעת נשאלתי מאחד מחשובי האברכים, ביושבי בית מדרשינו, מתי יעשה שלום זכר שהתינוק נולד פג בשבוע 33 ונמצא באינקבטור שנראה שכיון שאין דינו כתינוק וכילוד ממילא אף לטעם שצריך לנחמו אין חיוב

בני הרי זה צדיק גמור, דשניא מצוות צדקה מכל המצוות שבכל המצוות צריך לעשות המצוה לשם שמים, ולא ע"מ לקבל פרס, משא"כ בצדקה, כיון שבכל המצוות אם אינו עושה לשם מצוה אין במעשהו כלום, אבל בנתינת צדקה אף שאין בו מחשבת מצוה, מ"מ הרי יש תועלת לעני בעשייתו ע"ש, וכ"כ בקובץ שיעורים (פסחים אות לא), [וכן נראה ממש"כ בשו"ת בית הלוי (ח"ב דרוש א')] וכן כתב הבא"ח בספר בן איש חיל (קונטרס נוה צדיקים דרוש ט' דף מד ע"ב) שגדול כוחה של צדקה שאפילו אם פיזר ממונו לצורכי העוה"ז ולא לצדקה וסבב שיצא ממנו לצדקה, נחשב לצדקה גמורה ע"ש. וכן השיב הגר"ח"ק בספר תשובת הגר"ח (ח"א סימן מט), וכ"כ לדינא בשו"ת יביע אומר (חלק יא סימן לו סוף אות ג').

ב. כיון שבמצוות שבין אדם לחבירו אינו צריך כוונה, ובשו"ת שערי דעה (ח"א סימן נז), [וכן נראה מדברי הפמ"ג (או"ח סי' תרצ"ג) לגבי משלוח מנות].

ג. כיון שנותן לעני, כסף, מוכח שרוצה לצאת יד"ח, וכעין מש"כ בביה"ל (שם ד"ה יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה).

ואמנם יש לדון בזה מהא דאיתא בגמ' בפסחים (דף ח' ע"ב) "והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העוה"ב הריזה צדיק גמור, ופירש"י הרי זה צדיק גמור בדבר זה, ולא אמרין שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה, ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעוה"ב או שיחיו בניו, עכ"ד, ואם נימא שבצדקה מקיימים מצוה אף שלא בכוונה, א"כ מאי ההכוחה לבדיקת חמץ, וראה מש"כ במהרש"א בחידושי אגדות שם. ועכ"פ מוכח שקיום המצוה של צדקה הוא במה שהעני נהנה, ומוכח שהוא מצווה בתוצאה, [וראה במש"כ בזה בספר חמדת חיים (עמ' קלב)].

ועוד יש לדון ממה דאיתא בגמ' בכתובות (דף סז ע"א) שנקדימון בן גוריון ירד כל רכושו

שערי שלום זכר שהתינוק חולה בצהבת יוסף

לעשות שלום זכר, ולמעשה שלום זכר לאחר לידת התינוק, אך באינקובטור יש לדון כיון שאינו נחשב כילוד ובדאורייתא נחשב גיל בר מצוה רק ממתי שיצא מהאינקטבור, ועכ"פ בכמה אופנים, וא"כ בודאי שראוי לחזור שוב שלום זכר.

ומצינו כמה טעמים לעשיית שלום זכר, ומקור הדברים.

(א). סעודת הודיה שיצא מבטן אימו, בגמ' בב"ק דף פ' ע"א "רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה לבי ישוע הבן". וכתב שם ברש"י, וז"ל: "שבוע הבן. ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים: ישוע הבן. משתה שעושין לפדיון הבן בכור ישוע מתרגמין פורקן כמו פדיון". אבל בתוס' שם כתב בשם ר"ת "ור"ת פ"י שנולד שם בן ועל שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה זכר (ישעיה סו) נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה". וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (ח"א סי' רס"ט) וז"ל: "כדאיתא פ' מרובה רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן ופרש"י ישוע הבן משתה היו עושין לפדיון הבן, וכתבו שם התוס' וכן פ"י בערוך ישוע הבן פדיון הבן. ואע"ג דמפרשי אינהו בשם ר"ח דהיו רגילין לעשות סעודה כשנולד זכר על שנושע ונמלט ממעי אמו, מ"מ בהא לא פליגי ארש"י שהיו רגילין לעשות סעודה לפדיון הבן. ואחד מהגדולים הוכיח משם דסעודת מצוה היא לרש"י כדאית ליה ולפר"ח כדאית ל"י מדאיקלע רב להתם דהא אמרינן פ' גיד הנשה דרב לא הוי מתהני מסעודת הרשות, והיה רוצ' דמה שאנו נוהגים עכשיו לאחר שנולד זכר נכנסין לשם לטעום בלילי שבת הסמוך ללידה דהיא סעודת מצוה, והיינו אותה סעודה דפר"ח וקבעה בלילי שבת בשעת שהכל מצויין בבתייהם. עכ"ל, וכן פסק ברמ"א (יו"ד סי' רס"ה סעי' י"ב), וז"ל: עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם, והוא ג"כ סעודת מצוה. (בת"ה סימן רס"ט מתוס' פרק מרובה). עכ"ל.

(ב). עוד טעם שמצינו שהוא לנחם את התינוק ולכן נוהגים מנהגי אבילות, ומביאים ארבעס', וכמו שמבואר בגמ' בנדה דף ל ע"ב, "הוי אומר אלו ירחי לידה. ומלמדין אותו כל התורה כולה, שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה, ואומר בסוד אלוה עלי אהלי. מאי ואומר. וכי תימא נביא הוא דקאמר. ת"ש: בסוד אלוה עלי אהלי. וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטריו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר לפתח חטאת רובץ. ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו, שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, כי לי תכרע כל ברך, זה יום המיתה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר. תשבע כל לשון, זה יום הלידה, שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה. ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע. ע"כ, וכן כתב בדרישה (סו"ס רס"ד) בשם המהרש"ל וז"ל: מה שנוהגין בשבת לבקר אצל תינוק הנולד משום שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא בפרק המפלת וכו' עכ"ל. וכן כתב בט"ז שם סק"ג. וכן כתב בסידור יעב"ץ (ח"ב עמ' תשע"ז אות טו) והוסיף שלכן קוראים את זה זכר הינו מלשון זכירה שיזכור את התורה ששכח.

(ג). ועוד טעם כתב בט"ז שם שהוא משום דאמרו במדרש שטעם המילה ביום השמיני הוא בכדי שתעבור עליו שבת קודם המילה ויקבל פני השכינה ולכן עושים סעודת שלום זכור בשבת ע"ש, וע"ע במש"כ בדברי הט"ז הנ"ל בחת"ס (דרשות ח"א עמ' קעח), מצינו שהוא מפני מהמטרונה, בספר מכשירי המילה (עמ' קלג) הוסיף סמך לזה ממדרש רבה (פרשת אמור פרשה כז) משל למלך שגזר ואמר כלל אכסנאים שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונה תחלה, כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת, ואין מילה בלא שבת ע"כ.

(ד). עוד טעם כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ב ש"א) ע"פ מש"כ במגן אברהם (או"ח סו"ס

שערי שלום זכר שהתינוק חולה בצהבת יוסף

פעמים שהורג שתי נפשות ופעמים שגורם לנולד ימים רעים וצרות משונות זו מזו, וכו' כי העובר זה ראוי להוליד ביום פלוני במילוי הלבנה וכן בא המשביע ובהיות מביט אליה משונאיה וממבטלי כוחה הנה הולד ההוא שנולד בזמן ביטול כח חיותו ימות בימים מועטים ודמו מיד זה הפושע יבקש האלקים כי ביטל גזירת יוצרו והמית את הנפש הזאת והולידו בלא זמנו וגורם לו ליקח ממון שאינו שלו ולישא אשה שאינה שלו וכללו של דבר שינה עליו כל סדרי בראשית ודי בזה לכל מבין עכ"ל, ולפי"ז בודאי שכל תינוק נולד לפי זמנו, וי"ל.

ומ"מ יש שחוששים שתמיד לעשות שלום זכר בשבת הראשונה לאחר שנולד, וכמ"ש בספר חמודי דניאל ונדפס בסוף ספר כורת ברית לראשונים שכיון שעיקר טעם הסעודה הוא משום שבשבת זו הוא רואה פני המטרונא ע"ש. וגם אין עניין לעשותה אח"כ, ע"ש, והו"ד בספר ברית אבות (קונ' מפתח שלחיה אות מט) וכן כתב בספר אות חיים ושלום (סי' רס"ה אות עג) וכן הו"ד הרה"י בספר אורחות רבינו (ח"ג מילה אות לו) וכן בספר מסורת משה (ח"א עמ' שנג) הובא שנשאל הגר"מ פינשטיין זצ"ל האם יעשו שלום זכר לתינוק שנולד מאוד חולה ויש רח"ל סיכוי שרק חמישים אחוז שיחיה, והשיב שמ"מ יעשו אבל אין לעשות שמחה גדולה אבל למשפחתו יש לעשות. ע"ש, וכן השיב הגר"ח"ק בשו"ת עלי שיח (ח"ב עמ' רמ) שאם התינוק חולה אפשר לעשות את השלום זכר בשבת הראשונה. ע"ש. וכן כתב הגר"מ בספר שבוע וישוע הבן (עמ' כ' סי"ג) ולכן אף אם חולה מאוד יש לעשות את השלום זכר ע"ש. ומ"מ כתבו במסורת משה שם בהערה הובא שם שמילה שנדחת מחמת חולי קטן או מיחוש בזה יש לעשות את השלום זכר שבת שקודם הברית ולא בשבת הראשונה, וא"כ ה"ה לגבי צהבת שנחלקו בזה הפוסקים ומחמירים מספק שיש לעשות שלום זכר בשבת שקודם השבת וכו"ל.

ומ"מ עכ"פ כיון שהוא ספק, נראה שראוי לעשות שלום זכר, בתינוק שיש לו צהבת שאינה חזקה כל שבוע. ובתינוק שהוא

רפח) ועל כן הולכים לקבל פניו בשבת הראשונה כמו שנוהגין כשבא אורח חשוב לעיר ובפרט כשהוא מפורסם לצדיק שהולכין אליו בשבת לקבל פניו.

והנה מצינו בפוסקים שכתבו לדון מתי שהתינוק חולה, והרי הוא תליא בטעמים הנ"ל, ובספר זכר הברית שמשמע מדברי הרמ"א שהביא מנהג השלום זכר בלשון בליל שבת לאחר שנולד זכר. ע"ש.

אבל מדברי היעב"ץ שם נראה שהחויב לעשות שלום זכר בליל שבת שלפני המילה, וכן נראה בחכמת אדם (כלל קמ"ט סכ"ד) וז"ל: עוד נהגו לעשות סעודה במיני פירות ומשקין בליל שבת שקודם המילה והיא גם כן סעודת מצוה עכ"ל, ומבואר שהוא דוקא בליל שבת שקודם המילה, כיון שהוא כסעודת מצוה למילה, וה"ה הכא שאם הוא צהבת שמסופק אם יעשו ברית, ובנתיים מחכים שירד, וכיון שהוא ירד קצת כבר אין צריך להמתין שבוע.

ומ"מ בודאי לגבי היכא שהתינוק פג ויש לו סכנת חיים, אין לעשות סעודת שלום זכר, אלא רק סמוך לברית, כיון שלא שייך להודות לה', וכן נראה ממש"כ בשו"ת תשורת שי מהדו"ק סי' תקי"א שכתב שאם התינוק חולה והוא ספק בר קיימא יעשו את סעודת שלום זכר רק כשיבריא. ע"ש, וכן נראה באות חיים ושלום (סי' רס"ה סקל"ג), וכן נראה בשו"ת מהרש"ג (סי' תקי), וכן כתב בשו"ת אז נדברו (חלק יג סימן עד) שכתב שאם הוולד נולד קודם זמנו אין לעשות אז שלום זכר כיון שלפי מש"כ התוס' שהעובר נמלט ממעי אמו אינו שייך כיון שלתינוק היה טוב אם היה נולד בזמנו ע"ש. וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"ה סימן ל"ט. [ונפק"מ גם לברכת שהחיינו ודיני הטוב והמטיב בלידת תינוק].

ואמנם יש להעיר בזה שהרי כתב הראב"ד בהקדמה לספר היצירה (דף ח') בזה"ל: לפיכך ראוי לך להתובנן כי המוליד בשם ר"ל כותב קמיע למקשה ומלידה טרם זמן עתה,

שערי מה המקור לשים הערלה בחול יוסף

פג, ראוי לעשות במעט בני משפחה, שלום זכר, ואח"כ יעשו שלום זכר בסמוך למילה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רכו. מה המקור לשים הערלה בחול

בס"ד, שבט ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג שמעון חיים פורת שליט"א

אודות השאלה מדוע שמים את הערלה בעפר.

מקור הדברים בפרקי דר"א (פרק כט) איתא והיו ישראל לוקחין את הערלה ואת הדם ומכסין אותן בעפר המדבר וכשבא בלעם הקוסם ראה את כל המדבר מלא מערלתן של ישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות ברית דם המילה שהוא מכוסה בעפר שנאמר מי מנה עפר יעקב מכאן אמרו חכמים מכסין את ערלת הדם בעפר הארץ עכ"ל.

ובהגהות מיימוניות פ"ג מילה סק"ה כתב שכיון שיש מחלוקת בין בני אר"ש מוהלין במים ובני בבל מוהלין בעפר, מקיימים דברי שניהם כיון שהחול נקרא עפר ומים כמבואר בגמ' בחולין דף כז ע"ב ע"ש. ובאדורהם כתב הטעם כיון שכתוב ושמתי את זרעך כחול הים ושמתי את זרעך כעפר הארץ ע"ש. ועיין בספר היראים סימן תב.

ובמטה משה עמוד גמ"ח ח"ז פ"ד סימן יז כתב שהוא לתת חלק לסט"א. ע"ש וכע"ז כתב בלבוש יו"ד סי' רס"ה סק"י.

בתיקוני זוהר בתוב תיקון לז אמר רבי שמעון בן יוחאי יומא חדא שאילנא לאליהו הנביא ערלה אמאי שוינן במנא בעפרא *תרגום* יום אחד שאלתי את אליהו הנביא מדוע שמים

את הערלה בכלי בעפר, אמר לי שמענא במתיבתא דערלה איהו נחש וכן דעבירנן ליה מאתריה צריך למהר לי מזוניה הדא הוא דכתיב ונחש עפר לחמר' ישעיה פה כב, *תרגום* אמר לי שמעתי בישיבה של מעלה שהערלה היא הנחש וכיון שמעברים אותו ממקומו צריך לתת לו מזונו וזהו שכתוב ונחש עפר. [ולפי דברי הזהוה"ק הנ"ל אין לשמור את הערלות לקבורה, ואמנם יש מוהלים שנהגו בזה וכו' שכתבסגולות ישראל מערכה מ' לח, ובספר ברית אבות סימן ז' ל"ד]. וע"ע בזהוה"ק פרשת לך לך דף צה. וע"ע בזהוה"ק פרשת תזריע...

ובכתב סופר פרשת בלק כתב שזה בא לרמז שעושים את מצות המילה לשם ה' ולא לגאות ולכן מכסים את הערלה בעפר.

וע"פ דברי הזהוה"ק הנ"ל מה שיש סגולה של נשים לבלוע הערלה לאחר המילה, והוא סגולה לזרע של קיימא, בודאי שאינו ראוי ע"פ הקבלה, וגם יש בזה איסור וכמ"ש בשו"ת המהר"ש בן הרשב"ץ סימן תקי"ח כיון שאסור לאכול בשר אדם אין בזה היתר, ושכן הסכים עמו הרשב"ץ ע"ש, והו"ד במחזיק ברכה סי' ע"ט סק"ב, וכן כתב בשולחן גבוה סי' ע"ט סק"ז, וכן כתב בבא"ח ש"ב פרשת אמור ה"ה ה"ז. וכן כתב להאריך לאיסורא בשו"ת קרית חנה דוד ח"ב חיו"ד סי"ד. ובהליכות עולם ח"ו עמ' רכב. [ובהקדמה לספר רפאל המלאך, כתב מעולם לא שמענו שעקרה נפקדה מבליעת ערלת תינוק ושלא יתכן שהקב"ה יתן הריון לעקרה שתבלע דבר שהוא מתועב ביותר שהוא של נחש ע"ש].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רכו. האם מותר לקחת ספר תורה פסול ולשים אותו במזיאון

בס"ד

מוצאי שבת קודש פרשת שופטים ה'תשפ"ד

שערי האם מותר לקחת ספר תורה פסול ולשים אותו במזיאון יוסף

סימן נח בהערות לשו"ת רב פעלים ח"ד אות טז.
[מהדו"ח עמ' תפ"ו].

ואמנם לגבי ספר תורה פסול, בשיורי ברכה שם התיר, ודלא כמו שכתב בגינת ורדים.
[וביבי"א שם בהערה נראה לצדד כשיטת החיד"א בשיורי ברכה שם].

ומ"מ מצאתי שבנ"ד כתב בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סימן לא שנשאל האם אפשר לתת ספר תורה למוזיאון והשיב מש"כ בשו"ת זכר שמחה סימן קמ"ד שגם ספר תורה שנפסל ואינו ראוי לתיקון ושימוש אסור לתת אותו למוזיאון של גויים, ע"ש. וכן נראה לדינא בשו"ת שרידי אש חיו"ד סימן עט והו"ד בחשוקי חמד בב"ק דף כח ע"א, ורק במקום תצודה יש היתר ע"ש. וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פרק יב בהערה 129, וביאר שם שאף שבעלי המוזיאון מבטיחים לשומרה בכבוד מ"מ אין הס"ת בידים נאמנות ואף שהיום ישמרוה ויכבדוה מ"מ לאחר שירצו לשנות יבוא הס"ת לידי בזיון. וכן נראה ממה שהשיב בשו"ת שבט הלוי חלק י' סימן קע"ח אות ב' שנשאל לגבי מה שמובא בשו"ע יו"ד סי' רפ"א ס"א שצריך לפדות ס"ת מיד הגוי אם חייבים למסור נפש לפדות ספר תורה שהוא מוצג במוזיאון של גויים, והשיב שם שם השבט הלוי שהגם שנראה שהספר תורה לא נמצא בביזיון ממש מ"מ עצם זה שהוא נמצא ברשותו של גוי הרי הוא ביזיון לספר תורה וחייבים לפדותו משם, אך אם מרבים במחיר הס"ת יותר מכדי דמיו אין חייבים לפדותו כמבואר בשו"ע יו"ד שם ובשו"ע או"ח סי' לט ס"ז, עכת"ד, ומבואר מדבריו שבדאי לכתחילה אסור לתת ספר תורה לגוי.

וכן נראה בדברי הרא"ה קוק בשו"ת דעת כהן סי' קע"ז שהתיר למכור תשמישי קדושה כמו מעילים מפות פרוכות ונו"י ספר תורה למוזיאון אבל לא ספר תורה. עי"ש.

וכן בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן פ' נשאל הגאון רבי אשר וייס שליט"א האם מותר למסור ספר תורה פסול ע"מ להציגו לרבים, וכתב שם

לכבוד אאמו"ר שליט"א, אודות השאלה האם מותר לקחת ספר תורה פסול ולשים אותו במוזיאון לזכרון היהודים בספרד.

בגמ' במגילה דף כו ע"ב "ואמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו חרס שנאמר ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים", ונפסק בשו"ע חיו"ד סי' רפב ס"י "ספר תורה שבלה או נפסל, נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל ת"ח, וזו היא גניזתו".

ובפוסקים כתבו שאין חיוב גניזה בדוקא לספר

תורה, משונה מאדם שנפטר חייב קבורה, ולכן כתב בבני יונה סי"א שאם יכול לשמר את הספר תורה במקום מוצנע בתיבה בביתו או בבית הכנסת יכול לשומרו שם, [וכן נראה ממש"כ הפוסקים לדון האם מותר להשאירו בארון הקודש, והתירו ע"פ המבואר בגמ' בב"ב דף יד ע"ב ששברי לוחות מונחים בארון, ובמג"א או"ח סי' קנ"ד סקי"ד, בשו"ת נודע ביהודה או"ח מהדו"ק סי' ט' ובשו"ת בנין ציון סי' צז ובשו"ת מנחת אליעזר ח"ג סי' נב לגבי הנחת ס"ת בצדי ארון הקודש ע"ש, ובשו"ת קרן לדוד סי' מד]. וכן כתב בערוך השולחן או"ח סי' קנ"ד ס"ח שיכול להניחו בביתו ודברי השו"ע שיש לקוברו היינו דוקא בכה"ג שיבוא לידי בזיון אם ישאר שם, אבל אם יש לו מקום בביתו מוצנע בתיבה וכיוצא בזה עדיף מלקוברו. ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן לח, שלהלכה קימ"ל כדברי הערוך השולחן, ושכן י"ל בכוונת הפמ"ג ע"ש.

אך יש לומר שמותר להניחו במוזיאון יהודי רק ידוע שלא יבוא לידי ביזיון, ואם לא אין להקל בזה.

אך אם מוסרים את הספר תורה למוזיאון גוי אסור, כמבואר בפוסקים שאסור להביא ספר תורה לגוי, כמבואר בשו"ת האלף לך שלמה סי' פב ובשיורי ברכה חיו"ד סי' רמ"ו סק"ה. ועוד פוסקים. ובארוכה בשו"ת יביע אומר ח"י חיו"ד

שאם הוא ספר תורה כשר בודאי שאסור, ואף אם הוא פסול, ואף שיש מקום להתיר כיון שאם הוא נמצא במקום מכובד, והביא שם מש"כ בספר ישעיהו (פרק לט) שהמלך חזקיהו נענש על שהראה למלך בבל מרודך בלאדן בן בלאדן את כל אוצרותיו, וברש"י שם בפסוק ב' כתב שהראה לו ספר תורה, ולכאורה מבואר שטסור להראות לגוי ספר תורה וכ"ש להציגו לפני גוי, ועוד כתב שם שאפשר שאין בזה קפידא אלא בספר תורה כשר ולא בספר שאין קדושתו אלא כחומש, ומ"מ כתב שם שיש להחמיר בזה, שהרי יש אומרים שאף על ספר תורה פסול שנפל מהארץ יש להתענות וכמ"ש בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' נ"ב, ולכן הסיק שם לדינא שיש להמנע ככל האפשר שלא לתת ספר תורה במוזיאן, ושב ואל תעשה עדיף. עכת"ד.

ואולם בקובץ בית אהרן וישראל שנה כז גליון ב' קנח עמ' קמד כתב ידידי הגאון רבי חיים רבינוביץ שליט"א שהעלה שכיון שאין חיוב לקבור ס"ת ורק אם רוצה לגונזו יש דינים איך לגונזו וא"כ כשמוכרים למוזיאון יתכן אך שאינו כארון קודש אך כיון שכבר לא נמצא מזמן בארון קודש ונמצא בידי הסוחרים ליודאיקה יש לו על מה לסמוך במקום צורך גדול של פרנסה ולישא אשה למכור לגוי במקום המשומר, ושכן הסכימו עמו הגרמ"ש קליין שליט"א והגרמ"צ גרינפלד שליט"א. אך היינו דוקא אם נמצא בבית פרטי ולא בארון קודש.

ולגבי יריעה של ספר תורה, שנשארה מהשואה, דנו הפוסקים האם מותר להציגה במוזיאן, כמו שנמצא ביד ושם, בשו"ת אגרות משה שם כתב שביריעה אחת אפשר להתיר ואין בזה ביזיון כיון שכוונתנו היא לזכור מה שאירע לנו ע"י הצורר ימ"ש, ובשו"ת ממעמקים ח"ד סי' כא שנשאל אם מותר להעמיד גזרי ספר תורה בביתו כדי שימש אות וזכרון למה שעבר על משפחתו ע"י הגרמנים, והיב שם להיתרא, אך מ"מ ישים את הספר תורה במקום מוצנע בחדר שלא ישינם בו ע"ש, ובספר עלי מרורות עמ' 236 כע"ז, ובשו"ת הלל אומר חיו"ד סי' קע, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת שב ורפא ח"ג סי' קסד, ובשו"ת זכר שמחה שם, וראה מש"כ בזה עוד

בשו"ת אבני דרך ח"ו סי' קמ"ב לשאלת הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בנידון הנ"ל שהגר"י ליברמן זצ"ל במח"ס שו"ת משנת יוסף השיב לו לעשות תמונה מספר תורה פסול שניצל מהשואה ע"ש, וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת אבני דרך ח"י סימן קכז.

והפוסקים התירו רק בשעת הסכנה, וכמו שכתב בשו"ת חלקת יעקב חיו"ד סי' קנח, ובשו"ת יבי"א שם בשם הפוסקים, ובספר תורתך לישראל עמ' מד. או בספר תורה שנכתב ע"י מחלל שבת שפסול מעיקרא, וכמו שהו"ד הגר"מ גרוס שליט"א בספר תורתך לישראל עמ' מה בהערה.

ואמנם במוזיאן יהודי בספר תורה פסול יש להתיר, ואף אם הספר תורה פתוח כיון שנעשה בצורה של כבוד אין בזה איסור, וכן השיב בעל האבני ישפה זצ"ל והו"ד בספר גם אני אודך כבוד הספרים עמ' קלח.

תבנא לדינא: ספר תורה פסול, טעון גניזה, ורבים נוהגים לשים אותו בארון קודש בצד, ולא יבואו להשתמש בו, אך אם הספר תורה פרטי, ונמצא בבית והוא פסול, אפשר לשים אותו במוזיאן יהודי אם משתמשים בו בכבוד אף אם נשאר פתוח אין בזה איסור.

אבל לשים אותו למוזיאן של גוים, כיון שהוא נמצא בידי גוים וברשות גוים אין בזה היתר. ורק במקום סכנה ע"פ שאלת חכם אפשר להתיר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רכה. ס"ת לע"נ האם מספיק

לקנות

בס"ד

כ' אדר א' תשפ"ד

מצווה, וראה מש"כ להאריך כיוצא בזה לגבי כתיבת מזוזה, בריש סי' רפ"ו לגבי חיוב כתיבת וקביעת מזוזה].

ועיין בשו"ת יביע אומר חלק יא או"ח סי' עב אות ד' האם יש מצות כתיבת ס"ת ממי שכתבו, שדן שם באריכות אם לקיום מצוה צריך עשיה והוכיח מדברי הגמ' במנחות הנ"ל והוכיח עוד מדברי הפת"ש שם סק"ח, ונראה מדבריו שבכה"ג מקיימים מצות כתיבת ספר תורה, ואמנם לא ציין שם לדברי הפת"ש סק"ד, ועי'.

וכ"ש שבזמנינו ממלאים את האותיות ובלא הספר תורה פסול שיש בזה קיום מצוה כמו שצייד בדעצ קדושים או"ח סי' לב סי"ג יעו"ש, ועי' בגדולי הקודש שם סוף סק"ח שנחלק עליו, ונראה דאף לשיטתו יש בזה עניין לכתוב ספר תורה להנצח.

ובעיקר המעלה לכתוב ספר תורה ולהנצח מי שנפטר ולא הניח אחריו זרע, ונראה לבאר זה בשני ענינים, מצינו שהוא סגולה לזרע של קיימא, ומצינו מאידך בספרי רבי צדוק הכהן מלולבין שהוא תיקון למעשה ער ומשו"ה מצות כתיבת ספר תורה הוא בסימן ע"ר, וכמ"ש בספרו מחשבת חורף עמ' צה.

ונאריך בשני ענינים אלו יסוד הסגולה לבן זכר הוא הוא ממה שאיתא במדרש תנחומא פרשת אמור סימן' רבי תנחומא פתח בפסו (איוב מא ג) מי הקדמני ואשלם תחת כל השמים לי הוא זה רווק הדר במדינה ונותן שכר סופרים ומשניות אמר הקב"ה עלי לשלם לו שכר עמלו ליתן לו בשכר בן זכר עי"ש, וכיוצא בזה איתא במדרש ויקרא רבה פרק כז ב' וכן במדרש במדבר רבה פי"ד ס"ב, וממילא י"ל שע"י שכותבים ספר תורה למי שנפטר ללא בן הרי הוא כאילו השאיר בן זכר.

וכן נראה ממש"כ בספר שער בת רבים עה"ת פרשת נח שכתב שסגולת מצות כתיבת ספר תורה היא למי שלא זכה לבן זכר או שיש לו צער גידול בנים או חלילה אם בניו אינם מתקיימים

לכבוד אאמו"ר שליט"א במה שכותבים עתה ספר תורה לעילוי נשמת חייל [ה"ה] יונתן מלכה הי"ד בן הרב משה שליט"א, אח זקנתי הרבנית הצדקנית מרת עליזה טהרני ע"ה] שנפל בקרב במלחמה בעזה צריך לכתוב על שמו את הספר תורה או שאפשר לקנות את הספר מסופר סת"ם שכבר כתבו, חוץ מסוף הספר שאותו יכתבו בכתיבת האותיות לפני הכנסת הספר תורה לבית הכנסת.

במצוה לכתוב ספר תורה, איתא בגמ' במנחות דף ל' ע"א " וא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: הלוקח ס"ת מן השוק - כחוטף מצוה מן השוק, כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני. אמר רב ששת: אם הגיה אפי' אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו". ופירש"י שם ד"ה כחוטף, מצוה עבד, אבל אי כתב הוה מצוה יתירה טפי. ועי"ש בתוס' ד"ה אם.

וכתב בשו"ע יו"ד סי' ער ס"א "מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו ואינו רשאי למוכרו וכו' ", עכ"ל ומבואר מדברי השו"ע שלקיום מצות ועתה כתבו וכו' צריך שהאדם בעצמו יכתוב.

ובפתחי תשובה שם סק"ד וז"ל: עיין בתשובת שאגת אריה סימן ל"ד שהעלה דאפילו לא הניחו לו אבותיו כתובה אלא כל שהוא אפילו תיבה או אות א' לבד והוא גמר והשלים את הכל לא יצא ידי חובת מ"ע זו ע"ש. והא דכתב בהג"ה דאם הגיהו ה"ז כאילו כתבו אף על פי שלא כתב כל התורה כולה עט"ז סק"א. עכ"ל, אבל כאן שכותבים ספר תורה לעילוי נשמת הנפטר שלא הניח זרע אחריו ונרצח במלחמה הי"ד, א"כ נראה שסו"ס מתקיים בזה ההנצחה לעילוי נשמתו. [וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ז יו"ד סי' כ"ה אות ד' שכתב לדון במי שכתב ספר תורה ונתנו לחברו במתנה אם מקיים מצוה, ושם באות א' האריך אם עצם כתיבת ספר תורה היא

שעל ידי מצוה זו זוכה לתקן כל הדברים האלו יעו"ש.

ושוב מצאתי מקור למנהג הנ"ל בספר נהר מצרים בנ"ד בהל' ס"ת אות י' וז"ל: ופה מצרימה וארצות המערב נוהגים לתת ס"ת לבית הכנסת לזכות איש או אשה אשר מתו בלי זרע של קיימא רח"ל להיות להם לזכרון, ומפי עט"ר מרן אבא זצוק"ל שמעתי רמז נאה לזה זה ספר תולדות אדם וה' לא ימע טוב להולכים בתמים עכ"ל, והיינו שכתובת ספר תורה הוא כנגד תולדותיו של האדם. ומשו"ה נמשך המנהג להכניס לבית הכנסת ספר תורה לע"נ מי שנפטר ולא השאיר זרע אחריו, [ויל"ע אם במי שנפטר על קידוש ה', שאפשר שאי"צ לכל זה, וכידוע מעלותיו, וכמו שנתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות מלחמת שמחת תורה].

ומ"מ ידוע מש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ח' חיו"ד סימן לו שנשאל בזה"ל: נשאלתי מאיש ירא ה' מרבים, יקר רוח איש תבונה, אשר עז רצונו להנציח שם הוריו, ולעשות מצות לעלוי נשמתם. והן עתה יש לפניו אחת משתי מצות, או הכנסת ספר תורה לבית כנסת, או הדפסת ספר הלכה בכתב - יד, שחיברו תלמיד חכם גדול, מורה הוראה מובהק, איזו מהן קודמת יותר, עכ"ל, והאריך בזה בדברי השו"ע שם ס"ב שבזמנינו מקיימים מצות כתיבת ספר תורה בקניית ספרי הלכה. והאריך בזה מחמת כמה צדדים והן מחמת שבזמנינו לא בקיאים בחסרות ויתירות ואפשר שלא מקיימים בזה מצוות כתיבת ספר תורה, [ונראה מדבריו שעיקר המצוה שאדם כותב ספר תורה לע"נ אביו או אמו הוא בעיקר בקיום מצות כתיבת ספר תורה, ועי'].

ומ"מ סיים שם לדינא בזה"ל: ומעתה דון מינה ואוקי באתרין, שלהנצחת שם הוריו עדיף יותר לקנות ש"ס ופוסקים, ולהניחם בכולל של תלמידי חכמים שעוסקים בתורה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וכן להדפיס ספר כתיבת יד בהלכה מאשר נכתב על ידי מורה הוראה מובהק, ויהיה בו לזכות את הרבים. וכל

המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, ואין חטא בא על ידו. ושכרו כפול מן השמים. וכמו שהאריך בזה הגר"ח פלאג"י בהקדמת שו"ת סמיכה לחיים, ובספרו נפש חיים (מערכת ח אות כ), והביא שם בין השאר מ"ש הרב לב אריה, שהמחדש חידושי תורה והמדפיסם שכרם גדול יותר ממקריב קרבנות, וכמ"ש (במכות י א) כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה יותר מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני. ובזמן שהיה בית המקדש קיים אדם מקריב קרבן ומתכפר לו, ועכשיו כשאדם כותב מה שלמד איזה חידוש ומדפיסו, עולה לו במקום קרבן. ע"ש. ובזה פירשו המפרשים מה שכתוב (תהלים מ): זבח ומנחה לא חפצת, אזנים כרית לי, עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי. כלומר, זבח ומנחה לא חפצת, וכמו שאמר שמואל, החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה', הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים. וזהו שאמר, אזנים כרית לי, לשמוע חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ומה יעשה אם נכשל בחטא, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, שעל ידי שמוציא לאור עולם ספר שיש בו זיכוי הרבים, מתכפר לו. ולכן כיון דברא מזכה אבא ראוי להדפיס הספר לזכות את הרבים ויהיה זה לעלוי נשמת ההורים, ויקויים בהם מה שאמרו (בסוף ברכות) ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. ובהקדמת סמיכה לחיים הנ"ל כתב עוד כמה מעלות טובות רמות ונישאות להמוציא לאור עולם ספר בהלכה, על ידי מתן דמים לאדפוס הדרא ספרי דבי רב מן הראשונים או מן האחרונים דלית להו שיעורא. ע"ש. עכ"ל, וכן נמשכו והביאו לדינא כמה מפוסקי זמנינו לדינא.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רכט. האם מותר להכנס לבית הכסא עם ספר שרובו דברי חולין

בס"ד, יום ה' כ"ה אלול ה'תשפ"ה

שערי האם מותר להכנס לבית הכסא עם ספר שרובו דברי חולין יוסף

ואמנם בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק כא עמ' יא) השיב הגרמ"ס שלא מועיל ביטול ברוב בעיתונים דלא הוי איסור, אלא מחמת קדושה. עכת"ד, ולפי"ז ה"ה בנ"ד.

ב. תליא במה שנחלקו הפוסקים האם ההיתר דוקא בספרים שלא למדו בהם. ונתבאר במק"א.

ג. ולמעשה כתבתנו במק"א לגבי עיתונים אם לא למדו בתוך דברי התורה שנמצאים שם, מותר להכניסו לבית הכסא, ואף מותר לפתוח ולדפדף באותו עמוד שיש בו דברי תורה, [כיון שהוא רק מודפס, ואין בו קדושה] אבל אם למדו בו יש להזהר שלא לפותחו, כיון שהדברי תורה מכוסים, [וכנ"ל שאם אין בו שם ה', אפשר להקל בשני כיוונים].

ומקור הדברים שבמשנ"ב (סימן מ' סק"ד) הביא בשם הפמ"ג שכריכת הספר אינו נחשב ככיסוי הספר, וא"כ לכאורה ה"ה בעיתון שיש בו דברי תורה, אך יש לומר שדוקא בספר שכולו קדושה, משא"כ בעיתון שאין כולו קדושה, וכן השיב הגריש"א שמותר אם הוא מכוסה בשני דפים ויזהר שלא יתגלו הדברי תורה, אך הוסיף שקשה להזהר בזה, (אשרי האיש ח"א פכ"ט סי"ט), אך דעת הגר"ח"ק (נקיות וכבוד בתפילה פי"ב ס"ה) לאסור. ולמעשה בספרים הנדפסים בזמנינו, והו"ל ספק לקולא, ונראה להוכיח בזה מדברי הפוסקים שכתבו לגבי חיוב גניזה לעיתון, ונתבאר במק"א.

אך יש לדון שבספר כיון שיש בו קדושה, ממילא אף שרובו יש להחמיר בזה.

ד. יש לדון כיון שבזמנינו הוא בית הכסא דפרסהאי, וא"כ אין שורה בו רוח רעה, [ויסוד הדברים ע"פ מש"כ בשו"ע או"ח סימן פג ס"ד שבית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדים מיד לגומא כסתום דמי ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע וגם אין משתינין בו חוץ לגומא, ובמשנ"ב שם סקי"א כתב דהו"ל

לכבוד הרה"ג אליהו סופר שליט"א מח"ס מישרים אהבוך.

שלו' וברכה

אודות מה ששאל אם מותר להכנס לבית הכסא עם ספר שרוב רובו אינו ד"ת אלא סיפור וכדו'. **יש** בזה כמה נידונים וצדדים, וכתבתנו מקופיא עיקרי הדברים, מחמת קוצר הזמן.

א. מה דינו של ספרי חול כגון עיתונים וכדו' שיש בהם מעט דברי תורה, ואם שייך בזה דין של ביטול ברוב.

א' עי' גליון רעק"א סימן ק"ה לגבי חתיכה שבלעה מאיסור שמן ע"י צלי שישים בחתיכה כנגד האיסור, ואף שהוא חתיכה אחת האיסור מתבטל, אבל דעת היד יהודה שלא שייך ביטול כיון שבאכילה אוכל כל אחד בפנ"ע. אבל בנ"ד בודאי שמועיל ביטול.

ב' הכא אינו ניכר ולכו"ע בטל ברוב, עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תפה, ביאור הגר"א יו"ד סימן קד, ובחזו"א יו"ד סימן ל' סק"ג.

ואף שלגבי עיתונים לא מועיל ביטול ברוב א' כיון שיש בהם קדושה, ב' כיון שהם חתיכה אחת ותליא במח' הנ"ל, ג' דבר שבמנין ואינו בטל, עי' רמ"א ריש סימן קי, ד' דבר שיש לו מתירין עי' שו"ע יו"ד סי' קב ס"ג וסי' קכב ס"ח אף ע"י טירחא, ה' כיון שאפשר לברר ואפשר למוצאם, עי' שו"ת חת"ס יו"ד סי' רע"ז לגבי ספר תורה שנמצא בו טעות ונתערב בכשרים אף שהדבר קשה מאוד חשוב שהאיסור ניכר ע"ש, [ודלא כמ"ש ביד אליהו סי' פח, ובנין ציון ח"א סימן יג], וכן מצינו בחכ"א כלל נא אות א', ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' רכ"ט, וכן השיב הגר"ח"ק בספר ברכת שמואל ח"ב עמ' נז שאין בזה ביטול ברוב. ונחשב שניכר. [אבל בערוך השולחן סי' ק אות ז' שהיכא שיש טורח רב לבדוק איכא ביטול, וכ"כ בפמ"ג יו"ד סי' פ"ד משב"ז סקי"ב, ובשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק סי' כז, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קעד].

בבית הכסא, ע"ע בזה בפתחי עולם (סי' פ"ה ס"ק ג'), עמק הלכה (ח"א סי' ה'), ציץ אליעזר (חי"ג סי' א' שאלה ג'), וראה עוד בס' נקיות וכבוד בתפילה (עמ' ס"ט), דעת הגר"ק שליט"א. ובמה שציינו בזה עוד במשנ"ב דרשו.

וכתב ביסוד ושורש העבודה (שער א' פרק ז') "מ"ע של ואהבת כו' יכול לקיים אותה בכל עת במעשה ובמחשבה, כיצד אם עושה לרעהו איזה טובה בפועל הוא מקיים מ"ע של ואהבת כו' בפועל ואם רואה או שומע על חבירו איזה טובה והוא שש ושמח בלב שלם ממש כאלו בא לו אותה הטובה הרי קיים מ"ע זו של ואהבת כו' במחשבה וכן ח"ו להיפך ר"ל, נמצא מ"ע זו יכול האדם לקיים בכל עת שתבוא לידו אפי' אם הוא במרחץ או בשאר מקום שאינו נקי".

ובחכמת שלמה (או"ח סי' פ"ה על סעי' ב') "אפילו להרהר בדברי תורה וכו'. נ"ב, נסתפקתי אם מותר להרהר בו יתברך או לא. ולכאורה יש ללמוד קל וחומר דאסור להרהר במציאותו ויכלתו. אך לפי מה שכתבו המקובלים דתפילין דרבינו תם מותר לשוח בהם שיחת חולין מכח דקדושים ביותר ואין דבר טמא נתפס בהם, י"ל מכל שכן בזה כן. ולכאורה נראה לי ראייה לזה מן הש"ס פרק קמא דיומא (דף ז' ע"ב) שהביא שם פלוגתא ר' יהודה ור' שמעון גבי ציץ, ואמר שם דטעמיה דר' שמעון דכתיב [שמות כח, לח] והיה על מצחו תמיד אילימא תמיד ממש מי לא בעי מינן פורתא מי לא בעי עייל לבית הכסא אלא לתמיד מרצה הוא דאית, ור' יהודה ההוא תמיד הוי שלא יסיח דעתו ממנו וכו'. וקשה דהוה ליה להקשות לר' שמעון מה יעשה בהך קרא [תהילים טז, ח] שויתי ד' לנגדי תמיד, קשה נמי כן מהו תמיד מי לא בעי מינן פורתא מי לא בעי עייל לבית הכסא, בשלמא לר' יהודה אתי שפיר דהכוונה שלא יסיח דעתו ממנו אבל לר' שמעון קשה מה יפרש בזה מהו תמיד, ובעל כרחך מוכח דבמציאותו יתברך מותר להיות מהרהר בו גם בבית הכסא, גם לא שייך בו מי לא בעי מינן פורתא ד"ל דכל החלומות הוי מהרהורי דיומא

כאילו אין המקום זה בית הכסא, וכן בחזו"א או"ח סימן יז סק"א כתב בזה"ל: נראה דאין בית נאסר משום בית הכסא במעשה דהסכת רגליו אע"ג דהבית מיוחד לכך, וראיה מבתי כסאות וכו' עכ"ד. ונתבאר במק"א בארוכה].

אך לפי מש"כ בשו"ת אור לציון ח"ב פרק א' תשובה ט' לגבי מי שנכנס לבית הכסא ולא צרכיו אם צריך ליטול ידיים, וכתב שלמעשה אם לא הכניס ידיו מעל הבית הכסא אין בו רוח רעה ואי"צ ליטול ידיו ע"ש. ועכ"פ אם מכניס הספר מעל בית הכסא שיש בו רוח רעה יש להזהר.

ה]. אך עכ"פ אם אין שמות הקודש ודברי תורה ממש יש להקל, ע"פ מש"כ בשו"ע סימן פה סעיף ב' כתב, אפילו להרהר בד"ת אסור בבית הכסא ובבית המרחץ ובמקום הטנופת וכו' ובמשנ"ב סק"ה כתב שבד"ת וכן אסור לעיין בבית הכסא בשמות והפעלים של לשון הקודש שאין דרך להגיע לידיעה רק ע"פ הכתובים ויבוא להזרה במקרא, וכתב עוד לחדש ופשוט שמותר לאדם להתבונן בבית הכסא בגודל שפלותו ושבסופו יחזור כולו להיות רימה ותולעה ואין נאה לו הגאווה עכ"ל, ומוכח דמותר להתבונן ולחדש חשבון נפש ולקחת חכמה ומוסר ויל"ע הרי"ס סו"ס קצת הוי כד"ת שהרי זה משנה באבות ריש פרק ג' עקביא בן מההלל אומר דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי עתיד לתן דין וחשבון דע מאין באת מעפר רימה ותולעה וכו' ולאן אתה הולך למקום וכו', ועוד קשה במש"כ במשנ"ב אח"כ בסק"ו עמש"כ בשו"ע שאסור לחשוב בד"ת שיחשוב בחשבונתיו ובשבת בציורים נאים וכו' ומוכח שזה מה שיעשה. [ומ"מ אם עבר והרהר אין איסור הנאה להשתמש ולכתוב ולהדפיס החידו"ת הנ"ל, ע"פ מה דאיתא בגמ' בזבחים דף קא ע"א שהמהרהר ד"ת בבית הכסא לאונסו אין בזה איסור, ובב"י סי' פ"ה שם, וכן השיב הגר"ק].

והנה בביאור הלכה בסימן א' שהביא שם שש מצוות תמידיות שכתב שכיון שיש מצוה לדעת את השם מצוות האם מותר להרהר בזה

שראוי לתלמיד לכם לנהוג כן שע"ז ידע מה ששיב לאפיקורס ע"ש].

ומ"מ נראה דאפשר לקיים דין זה בבית הכסא, וכמו שמסופר על ר' זלזמלע, וכה"ג כתב בספר דרך ישרה (עמ' לט) בשם הגר"ש דבילצקי, והיינו משום מאי דאיתא בגמ' בברכות דף כד ע"ב דתלמיד לכם אסור לו לעמוד במקום הטינופת לפי שא"א לו לעמוד שם בלא הרהור תורה, ונפסק ברמ"א יו"ד סימן רמ"ו סעיף כו ע"ש, וכתב שם שידוע כמה גדולי ישראל היו חרדים כל דבר זה, עד שהיו נוקטים כל מיני תחבולות כדי שלא הכשל בהרהור בד"ת, ושם כתב להביא מה שמצינו כבר בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן יא) שהביא על הרמב"ן ז"ל שהיה מעיין בבית הכסא בספרי לע"ז של חכמי אומות העולם ושכן היה מנהג אביו בעל החכם צבי להשתמר ע"ז מהרהורים תורה ע"ש, ולכן הובא שכך נהג הגרש"ד שהיו מונחים שם ספרי היסטוריה ושאר ספרי חכמות העולם ע"ש, אולם כתב שם שהיה נמנע מלהכניס לשם עיתונים מחמת קדושתם ע"ש. ולפי דבריו נראה דיש להחמיר.

תבנא לדינא: המיקל יש לו על מה לסמוך, אם אינו פותח את הספר במקום שיש דברי תורה, אך יש מחמירים, והמחמיר תע"ב. ובפרט שאין צורך לקרוא דוקא בספר זה, אך בעיתונים קיל טפי.

בברכת התורה

וכתיבה וחתימה טובה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רל. גניזה לניילון ובית מזוזה

שאלה: אם עטף את המזוזה בניילון לזמן הבדיקה לכמה שעות האם הניילון צריך גניזה

ואם מחשב בו יתברך תמיד גם בלילה הן כן רעיוניו ושייך ביה תמיד, ואתי שפיר, כן נראה לפענ"ד, ודו"ק היטב". אולם בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' א', מילואים) כתב להעיר ע"ד בזה"ל: גם נראה להוכיח דאסור להרהר בביה"מ בשום דבר שבקדושה, ממה שכתב הפרישה (או"ח סי' פ"ה), וכן מוכח ממש"כ המג"א (סי' פ"ה סק"א) דבבית המרחץ יחשוב חשבונותיו שלא יבוא לידי הרהור עיין שם, ולמה ייבטל ממצוה באותה שעה והו"ל למימר שיחשוב במציאות השי"ת שמקיים בזה מצוה, וע"כ דאסור, ומ"מ נראה פשוט שאם מהרהר במציאות השי"ת ועולה על דעתו ענין שויתי ה' לנגדי תמיד, הנה פסוק זה עצמו דברי תורה הוא ואסור להרהר בו, וכמעט מן הנמנע שכשמהרהר בדברי קדושה שלא יעלה על דעתו פסוק או מימרא מחז"ל שהם דברי תורה ממש וכנ"ל, עכ"ל.

[1]. ובשו"ת שאילת יעב"ץ סימן קסב דקונטרסין הנדפסים במידי שבוע בשבוע במדינה זו להודיע בקרב הארץ חדשות וקורות מתחדשות מעניני מלחמה ושאר מאורעות זולתיות הקורים בעולם יום יום שנוגעים ע"פ הרוב לכלל או לפרט וביחוד זמן שיש מלחמה ושעת חירום בעולם ויש לחוש אפילו מחמת עסקי נפשות ואצ"ל שמסתמא יש בית מיחוש להפסד ממון ח"ו ע"כ, וכן כתב בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן כ"ג, [ובעיקר החובה בזה, ע"פ מה דאמרינן דלעולם יהא דעתו של האדם מעורבת עם הבריות, ושמעתי בשם הגריש"א דפירש דמשו"ה בעינן לקרוא קצת עיתונים כדי שתהא דעתו מיושבת עם אנשי העולם, ושוב מצאתי בתפארת ישראל (אבות פ"ו מ"ו) לענין מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ואחר מהם הוא בישוב, וכתב שם בתפארת ישראל בזה"ל: ויש אומרים שיהא בקי בישובו של עולם הן בדרך ארץ והן בחכמות טבעיות ולמודיות, שע"ז יכולים אלה להיות לו לרקחות ולטבחות לתורה הקד', דהיינו שיהיו אלה משרתיה להבינה על ידן הטוב דכולם כלולים בה, גם ע"ז יהא נחמד ונעים לבריות עכ"ד, וכן הוא בפירושו למסכת סנהדרין פ"י מ"א יכין סק"ח ע"ש, ושם כתב

שערי האם יש חיוב לקבוע מזוזות מהודרות בכל הבית יוסף

הגריש"א. ואמנם יש מחמירים שהנרתיק של המזוזה כיון שהוא קבוע צריך גניזה, ראה בשערי המזוזה עמ' תג. וכן כתב בספר שערי תורת הבית ח"ב עמ' קעו שתיק המזוזה אף שהוא תשמיש כתשמיש מ"מ כיון שעשוי לכבוד המזוזה, אינו חייב בגניזה.

וכן לגבי המסמרים והדבק שאין חיוב, ודינם כתשמיש דתשמיש, אך בספר דעת נוטה מזוזה עמ' תקכו השיב הגר"ח"ק שיש מחמירים,

אבל בשו"ת אבני ישפה ח"ה סימן כה ענף א' כתב שנייר שעוטף את המזוזה שעשוי רק לשמירה ואינו עשוי לכבוד אין לו תשמיש קדושה כלל ע"ש. ובשו"ת מנחת דוד ח"ג סימן מג אות ז' כתב שיש ללמד זכות על המקילים בזה כיון שלב בי"ד מתנה עליהם ע"ש, וע"ע בהלכה ברורה ח"ז עמ' תעא, ובשו"ת אבני דרך ח"ו סימן קמ"ו אות ג'.

רלא. האם יש חיוב לקבוע מזוזות מהודרות בכל הבית

בס"ד

יום א' כ"ג מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יעקב זיילבד שליט"א במה ששאל האם רק בכניסה לבית צריך לקבוע מזוזות מהודרות ובכל הבית לא צריך כגון במחסן שחייב רק מדין בית האוצר, וכן האם במרפסת לפי החזו"א צריך כיון שהוא כניסה לבית, וממילא צריך לקבוע בו מזוזה מהודרת.

נראה להלכה ע"פ דברי הרמ"א סו"ס רפ"ז וז"ל: המנהג נתפשט במדינות אלו דרוב עולם סומכין על מזוזה אחת שעושין על פתח בתייהם, ואינו נכון, ואין להם על מהשיסמוכו, לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החייבים, וכמו שנתבאר. עכ"ל, ונראה פשוט שכל מקום שחייב במזוזה אף שהוא מדרבנן, כל שאינו מחמת ספק, יש עניין להדר במזוזה מהודרת, והרי הוא בכלל הזהיר במצות מזוזה מאריכין לו ולבני ביתו ימיהם ושנותיהם, אבל בפתחים

תשובה: ניילון שנגע במזוזה בין שייחדו לכמה שעות, ובין שהיה שם כמה שעות, צריך לשים אותו בגניזה, [והחלק שאינו נגע במזוזה אינו צריך גניזה, ולכן אף בית חיצוני של מזוזה והמסמרים אינו צריך גניזה מעיקר הדין, ויש מחמירים לגונזו כיון שהוא עשוי לכבוד] והמיקל לזורקו לפח [עכ"פ בתוך שקית] יש לו על מה לסמוך

מקור: בשו"ע סי' קנ"ד ס"ג "תשמישי קדושה, כגון תיק של ספרים ומזוזות, ורצועות תפילין, וכו' יש בהן קדושה וצריך לגנזן". וא"כ ה"ה לניילון של מזוזה, והגרמ"פ בספר אהלי ישרון מזוזה הערה 233 והגר"ח"ק בספר מזוזות ביתך סי' רצ"א סק"ה, [ואמנם בספר דעת נוטה מזוזה עמ' תקכו נשאל אם ניילון שעוטף בו את המזוזה טעון גניזה, והשיב יתכן]. וכן כתב בשו"ת שאל בני ח"א עמ' תתעט בשם הגרמ"ש קליין שליט"א שצריך גניזה, וכן דעת הגרי"מ שטרן שליט"א, וכן כתב בשו"ת ברית הלוי ח"א סימן ב' אות יא שניילון של מזוזה חייב בגניזה, ע"ש.

ובביה"ל סי' קנ"ד ס"ג ד"ה ודוקא הדבר, כתב, עיין במ"ב מה שכתבנו בשם הפמ"ג ומביאור הגר"א משמע דכל שהוא נוגע בקדושה עצמה אף על פי שהוא רק לשמירה לבד מ"מ מיקרי תשמישי קדושה [ומה דפסק הרמ"א לענין ארון הבנוי בחומה דמשום שהוא לשמירה לא מקרי תשמישי קדושה צ"ל לדבריו משום דאינו מצוי שיונח ס"ת בתוכו בלא מטפחת ואין הארון נוגע בקדושה עצמה] ועיין מה שכתבנו לקמיה. עכ"ל. ומדבריו נראה דה"ה אף אם מונח שם כמה שעות, כיון שגוף הקדושה נגע בזה יש להחמיר שצריך גניזה.

ומ"מ הו"ד הגר"ח"ק בספר גנזי הקודש (פ"ו סכ"ב) שאם עטף את המזוזה בניילון לשמירה טעון גניזה, אבל אם עטפה בב' עטיפות רק החלק שנוגע במזוזה צריך גניזה, ויסוד הדברים ע"פ המשנ"ב סי' קנ"ד סק"ד, ולכן גם בית של מזוזה אינו צריך גניזה כיון שאינו נוגע במזוזה וכמ"ש בגנזי הקודש (שם סכ"א) בשם

שחייבים מספק יכול לקנות מזוזות כשרות, וכן השיב בשו"ת מחוקק במשעונתם ח"ג עמ' רלז, ובספר מנחת דוד ח"ב סימן מו אות יב שאין הבדל בין החדרים לפתח הבית שבשניהם בעינין מזוזות כשרות ע"ש, וביאור הדברים כיון שמזוזה מהודרת הוא בכלל קיום מצות מזוזה, כי הרבה פעמים מצוי פסולים.

ומ"מ אם בידו ממון להרבה מזוזות מהודרות בהידור, סדר העדיפות, הוא לדלת שיש בה צורת הפתח או חדר שיש בו ד' אמות רוחב על ד' אמות אורך, פתח של חדר עדיף על פתח של מרפסת, שיש לחדר הזה תקרה, שהדירה אינה בשכירות, ולכן סדר העדיפות בכל בית ובית משתנה לפי צורת החדר וגודל החדר, והאם יש בו דברים שממעטים מגודל החדר.

ועוד שאל אם קבע מזוזה בצד ימין [במרפסת בלא גג] האם צריך להפוך לצד שמאל.

נראה כיון שיש נוהגים כך, ויש נוהגים כך, אין חיוב להפוך לצד שמאל, כדעת החזו"א.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רלב. שאלות בהלכות מזוזה

ליל שיש אור לכא' חשון תשפ"ה.

א. במרפסת פתוחה חקק מזוזה בצד ימין מהכניסה לתוך הבית, כשיטת הבית מאיר והחזו"א, וחקק המזוזה בתוך משקוף מאלומיניום באופן שאי אפשר להוציאו כי רצה שיהי' בתוך חלל הדלת, ולאחר שנים הפך את המרפסת לחדר ממש, סגר את כל המרפסת לשימוש של חדר, ועתה צריך מעיקר הדין להפוך את המזוזה לצד ימין בכניסה למרפסת, אולם אינו יכול להוציא המזוזה מה יעשה.

תשובה:

אדם שחקק מזוזה לכיון הפוך, ועתה הפכו לבית דירה ואי אפשר לקובעו כמזוזה

ולענ"ד בכה"ג כיון שהוא קבוע צריך להפוך את המזוזה, וכמו שכתב בשו"ת מהרש"ם ח"ד סו"ס קיא והו"ד המזוזות מלכים סקמ"ז, שצריך לשנות את מקום המזוזה.

ומצינו בפמ"ג סו"ס תרמג שכתב שיש מי שיש לו שני חדרים זה לפניו מזה ובסוכות מסיר הגג מאחד החדרים אם הולך מחדרו לסוכה פתח הסוכה צריך מזוזה משום חדרו והו"ד במשנ"ב סו"ס תרכו, וכתב בביכורי יעקב סי' תרכ"ה תוספת ביכורים סק"ד שלפי דברי הפמ"ג צריך להפוך את המזוזה שמעיקרא היתה קבועה לצד פנימי ובסוכות צריך לקובעה לצד החיצון.

ואמנם הגר"ח"ק בדעת נוטה מזוזה תשובה רלד נשאל לגבי חדר פנימי שמסירים ממנו הקירוי בסוכות שבסוכות פטור ממזוזה האם צריך להפוך את המזוזה לצד שמאל כדי שתהיה המזוזה בימין הכניסה לחדר החיצון וכמו שכתב ברע"א לגבי חדר פנימי שאין בו ד' על ד', והשיב שאין צריך להפוך, ע"ש.

ולמעשה נראה שצריך להפוך, וכן השיב הגרא"צ כהן שליט"א ונדפס בהלכה ערוכה (תולדות תשפה) וז"ל: צריך לשנות את מיקום המזוזה לכיוון המרפסת שהפכה לחדר, ולברך כשקובע את המזוזה במקומה החדש. היות והמרפסת הפכה לחדר, שנכנסים אליו מחדר אחר, צריך לקבוע את המזוזה לכיוון החדר הפנימי יותר ברור שצריך לברך על קביעת המזוזה במקומה החדש, שכן כעת היא פוטרת "בית" אחר [את המרפסת שהפכה לחדר], ולא את אותו "בית" שפטרה עד עתה [החדר שמוביל למרפסת]. עכת"ד.

ב. האם חייב לקבוע עוד מזוזה בצד ימין או לשבור את המשקוף עד שיוכל להוציא המזוזה ולהניחה כדין.

תשובה:

אין קובעים ב' מזוזה בב' צדדים, וכמו שכתב הגר"ח"ק במזוזות ביתך סי' רפ"א סקמ"ה, ושכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק ובבנין ציון סימן ק', ושכן כתב בשו"ת מהר"ם בריסק סימן ע', וכתב שם בשם החזו"א שאין לקבוע ב' מזוזות מספק ואמנם דעת השאלת יעב"ץ סימן ע' והתשובה מאהבה והבנין ציון שיש לקבוע ב' מזוזות מספק סימן צ"ט וק' ואין בזה משום בל תוסיף כיון שממה נפש רק אחד מהם כשרה לכל אחד מהשיטות וא"כ אין בזה בל תוסיף כמו במניח ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת כחאד כמבואר בשו"ע אור"ח סי' לד, ע"ש,

ואמנם יל"ע שהכא אינו מספק אלא שאינו יכול להוציאה ויכול לסמוך על המקילים בזה, [וכ"ש הכא שאינו ברפהסיה, וכמו שכתב בשו"ת שלמת חיים ח"ב סימן קח וקט שאם אינו עושה בפרהסיא מותר]

ויעשה תנאי [וכמו שהורה הגרי"ש"א בשבות יצחק מזוזה עמ' עט].

ג. באופן שחקק מזוזה באופן שאי אפשר להוציאה, ונודע לו שיש חיוב לבדוק המזוזה כל כמה שנים, האם צריך להוציא כסף לשבור המשקוף מהאלומיניום כדי שיוכל לבדוק המזוזה.

תשובה: חיוב בדיקת מזוזה, מבואר ביומא יא ע"א ובשו"ע יו"ד סי' רצ"א "מזוזות יחיד נבדקת פעמיים בשבע שנים ושל רבים פעמיים ביוכל".

נח' הראשונים בטעם חיוב הבדיקה שרש"י ביומא דף יא ע"א ד"ה מזוזה נבדקת כתב הטעם שמא נרקב נגנב או נמחק, וכן מבואר בתוס' במנחות דף מג ע"א סוף ד"ה תפילין, וכן מבואר בשו"ת בעלי התוס' סי' ע"ז בשם מהר"ם רוטנבורג והרא"ש בהל' קטנות תפילין סי' לא, שמא נרקב עוד טעם פירש"י שמא נגנב, וברמב"ם שם מבואר שמא נמחק.

וכתב הרד"ק בהגהות כתב יד והובא בשו"ר ברכה יו"ד סי' רצ"א אות א' שלפי הפירוש השני ברש"י שנבדקת אם נגנבה א"כ לא צריך לבדוקה מבפנים ומספיק לוודא שלא נגנבה המזוזה, וע"ז סומכים רוב העולים שאין בודקים אם האם נרקבה אבל לשיטת הרמב"ם שפירש כפירוש הראשון ברש"י שהחשש הוא שמא הרקיבה א"כ צריך לבדוק את המזוזה גם מבפנים. ולכן נכון לכל ירא שמים להחמיר בזה. ואולם למעשה כתב בשו"ר ברכה שלא שייך לסמוך על הפירוש השני ברש"י כי רש"י נקט את שני החששות ובע"כ שיש לחוש לשניהם מעיקר הדין.

ובזמנינו הורו הפוסקים שאף שלמעשה חוששים לשני הטעמים, מ"מ כיון שהמזוזה בזמנינו מונחת במקום טוב ושמור אין לחוש לזה,

ובקול יעקב סי' רצ"א סק"ב, כתב "וכתב השו"ג אות א' משמע דדוקא משום כך חששא דנרקבה או נגנב הוא דצריכה בדיקה אבל לא משום שמא נטשטשו האותיות א"כ עכשיו שנהגו ליתנה בתוך שפופרת של זכוכית או של קנה או כל דבר כדלעיל ריש סימן רפ"ט כד שלא תכלה מלחלוחית הכותל כמ"ש התוס' בפ' השואל את הפרה דף כב ע"א א"כ אין צריך בדיקה דאין לחוש שמא נרקבה דשפופרת שומרה ואי משום נגנבה הא קחזינן שהיא במקומה ונראה דמשו"ה הקילו בבדיקתה שאין בודקין אותה אפילו פעם אחת בשבוע עכ"ל וכ"מ בב"י אור"ח סי' ט"ל דאין חוששין לטשטוט, ועיין בדברינו לשם אות מ' ובאו' שאח"ז. עכ"ל.

וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פ"ד דבר הלכה אות נב וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשו"ת וישמע משה פסקי הגרי"ש עמ' שו, והגר"ח פ' שיינברג בקובץ צוהר חלק יג עמ' נג אות א.

ואולם הו"ד הגר"ח"ק והגרנ"ק בספר לקא הלכות מצויות במזוזה פ"ד תשובה יא והערה ל' שבסמנינו נשאר חיוב בדיקה שקבעו

לכאורה הוא אותו נידון, ואין דינו כמו ששינה את הבית, מ"מ בודאי שאינו חוזר ומברך.

רלג. הורדת מזוזה כמה שעות לפני החלפת הדלתות

שאלה: בעל מלאכה אמור לבוא בשעה 11 בבוקר להחליף דלתות ומשקופים באחד הבתים, והבעל הולך ללמוד בכולל לפני השעה 9. בבוקר ולא יהי בזמן השיפוץ בביתו. האם יכול להסיר המזוזה לפני הסדר או שיתן לפועל שיסיר המזוזה.

תשובה: אם הוא פועל יהודי שינהג כבודו במזוזה, יתן לפועל להוריד, ואם לא יוריד את המזוזה לפני הכולל, אלא חייב לחזור ולבוא ולהוריד את המזוזה, כיון שיש לחוש לשיטות הפוסקים שכל רגע חייב במזוזה, כמבואר בתוס' ב"ק נו: ד"ה בההיא, ובמג"א סי' כא סק"ב, וכן נראה בספר החינוך סוף מצוה תכג. ולכן נראה שלא יוריד את המזוזה לפני שהולך לכולל. ואף שכתב בדעת קדושים סי' רפו' ס"ק ב' שגם שחייב מיד בקביעת המזוזה מ"מ אם מתעסק בתיקון המזוזה אף בהידור בעלמא או תוספת חיזוק בקביעות או הכנה לאמירת הברכה אין קפידא במה ששוהה לקובעה, (שהוא מדין משהה חמץ ע"מ לבערו תוס' פסחים כט', ובמג"א סי' תמו' ס"ק ב') כיון שכל מה שמכין את עצמו הרי הוא כעוסק בה עיי"ש. מ"מ היינו דוקא אם משפץ, אבל כמה שעות לפני, לענ"ד קשה להתיר בזה, כדין ספק דאורייתא.

הורדת מזוזות כמה שעות להנ"ל לבדיקת מזוזה **שאלה:** קבע עם מגיה מזוזות להביא לו את המזוזה לבדיקה בשעה 1 בצהרים, ובדיוק הכולל שלו שהוא לומד נמצא סמוך למגיה, האם יכול להסיר את המזוזות בביתו כבר לפני תחילת הכולל, לפני השעה 9 בבוקר וכך יוכל מיד בגמר הסדר להביא לו את המזוזה לבדיקה, או שמכיון שמוריד את המזוזות סתם יותר מדי מוקדם, הרי מבטל מצות עשה של

חז"ל גם באופן שהמזוזות מונחות בנרתיק אטום וסגור כי לפעמים האותיות נסדקות ע"י שינוי קור וחום וכדו'. וכן כתב לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אומרה לשמך מס' 216 שמסתימת הפוסקים נראה שאף בכהאי גוונא צריך לבדוק, ובפרט ש'נרתיק של קנה' הוזכר בגמ' (ב"מ קב) ובשו"ע (יו"ד סי' רפט). עכ"ד. ובעיקר מה שהוכיח הגרע"פ שליט"א מדין נרתיק של מזוזה, חדא אמר לי בזה הגר"ח רבינוביץ שליט"א שהמנהג למעשה היה פעם להניח את המזוזה בתוך הכותל וכך נהגו עד לפני חמישים שבעים שנה ולא נהגו להניח בקנה משא"כ בזמנינו, ועוד י"ל לענ"ד שבזמנינו הקנה הוא חזק וסגור הרמטית משא"כ בזמנם, ולכן נראה דלמעשה מעיקר הדין אין חיוב בדיקה כמ"ש הכה"ח בקול יעקב, אך מ"מ יש מהדרים לבדוק את המזוזות, ועכ"פ שעוברים דירה או שמוציאים את המזוזה טוב לבדוק אותה.

ומ"מ במקום שחייב לבדוק המזוזה, אי אפשר לבדוק את המזוזה מכספי מעשרות, כיון שהו"ל דבר שבחובה.

וה"ה הכא שאם חייב לבדוק את המזוזה, בודאי חייב להפסיד כסף, וכ"ש במצוות מזוזה, שאפשר שיש חיוב יותר מחומש ממנו, בשביל מצות מזוזה, וכמו שכתב במנ"ח פרשת ואתחנן מצוה תכג כ' וז"ל, וע' בהלכות לולב דמבואר שם דא"צ לבזבז על מ"ע יותר מחומש נראה אפשר דגבי מזוזה דבכל רגע עובר בעשה הוא חמור יותר כסברת הר"נ ביומא גבי פ"נ דלאו חמור מסקילה והבאנו כ"פ בח"ז וגם לענין תשובה אפשר דחמור מטעם הזה ואין להאריך.

ד. בשערי המזוזה ראיתי נידון באופן שקבעו מזוזה כדין והשתנה אח"כ השימוש בחדר וצריך להפוך המזוזה, שיש מחלוקת אם צריך לשנות המזוזה או מכיון שקבע כדין יכול להשאירה במקומה, האם זה שייך לנידון כאן, או מכיון ששיפץ וסגר את המרפסת הרי זה כמו ששבר הבית וחייב לשנות המזוזה.

קביעת מזווה כמה שעות, ועדיף שלפני סוף הסדר יחזור לביתו אע"פ שיש בזה ביטול תורה ויסירים אז וילך למגיה.

וכן מצוי שיש לו בכולל מורה הוראה שסומך עליו שיבדוק לו את המזווה, ואמר לו במפורש אני יבדוק זאת רק אחרי הסדר, האם יכול להביא את המזוזות לבדיקה כבר לפני הסדר כשבא לכולל, או שחייב להשאירם בבית כמה שיותר ולפני סוף הסדר יחזור לביתו להביא המזוזות.

תשובה: ע"פ הנ"ל קשה להתיר בזה, כיון שהוא לכמה שעות, כיון שיש לחוש לשיטות הראשונים שהוא כל רגע. ולכן יש לקבוע מזווה אחרת, וכן נראה בדעת קדושים סימן רצ"א סק"א שנכון להצמיד שם מזווה אחרת ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן עא והטעם כיון שבשעת הבדיקה מבטל מצות עשה של מזווה ע"ש, וכן כתב בספר חובת הדר פ"א ס"ח שאם ע"י הבדיקה ישהה זמן רב ללא מזווה אם הבית שלו יקבע מזווה אחרת מיד ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תרמג, אלא א"כ הוא בחו"ל ואינו בית שלו ע"ש. וכן כתב בספר שערי המזווה עמ' תלד, שראוי לשים מזווה אחרת ע"ש, והביא שם בהערה מש"כ בספר התורה והמצוה סי' קל"ז שמה שנהגו העולם כשנותנים המזוזות לבדיקה לכל הפחות משאירים מזווה בפתח הראשי של הבית מטעם שמירה, עכת"ד, והעיר ע"ד מה שמירה יש בפתח הראשי יותר משאר פתחים.

ואמנם בעמק ברכה מזווה אות יא כיון שמוריד את המזווה לבדיקה לא חייבו חז"ל לטרוח ולקבוע מזווה אחרת בזמן הבדיקה ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ולבטל עשה לשעה מועטת ע"ש. וכן הו"ד הגרנ"ק בחוט שני מזווה עמ' קלה שאף מי שמתעורר לבדוק את המזווה שלא בזמן חיוב בדקיה מזווה מותר לו להורידה אף שבו בזמן אינו מקיים את המצוה משום שהיה עושה כן כדי לקיים את המצוה ע"ש. [ועיי"ש בהנהגת החזו"א]. וכן הגרע"פ בגליון אזמרה לשמך מס' 216 וז"ל: אם לוקחם לבדיקה מחוץ לבית - צריך

להחליפם בזמן הבדיקה במזוזות מגמ"ח. אך אם בודקם בביתו [ויש לדעת כי מאחר והמזוזות כבר עברו בשעת קנייתן הגהת אדם והגהת מחשב, על כן מן הדין כל אדם יכול לבדוק בביתו את המזוזות, ע"י שיבדוק שלא נמחקו האותיות. ולכן אם אדם בכל זאת מוסר מזוזותיו לבדיקה במכון (ע"י פמ"ג סי' לט) צריך לקחת מזוזות מגמ"ח], וקשה לו להשיג מזוזות לזמן קצר, יש לדון להקל שלא לקבוע מזווה אחרת. עכ"ל. וצ"ל מנא ליה החילוק אם בודקם בביתו או לוקחם לבדוק ברחוב הסמוך לביתו, ולא מצינו החילוק הנ"ל בפוסקים.

ומ"מ בנ"ד בודאי יש להחמיר, וכ"ש בזמנינו שמצויים מזוזות בגמ"ח.

אלא א"כ מוריד מזווה במקום שחייב רק מספק.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

רלד. האם יש מפני החשד במזווה

נשאלתי האם יש מפני החשד במזווה שמוריד את המזווה לבדיקה, ושמעתי שהגר"י זילברשטיין שליט"א אמר שצריך לתלות מודעה.

ויל"ע אם אכן יש מפני החשד במזווה, ולמעשה נראה כיון שלא תקנו בזה אין בזה משום מפני החשד

ובספר מעדני יו"ט עמ' שכ כתב לדון אם יש בזה משום החשד אם חייב להשאיר את הנרתיק של המזווה, וכתב להוכיח בזה מכבתה שאינה זקוק לה שאינו צריך לחזור ולהדליק את הנרות משום החשד, שבשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סו"ס עא ד"ה ומה שהקשה כתב שיא"צ לחזור ולהדליק משום שהרואה יחשוב שעדיין לא הדליקן ועדיין יש שהות להדליק, אבל בשע"ת סימן תרע"ג סק"ב כתב בשם שו"ת

שערי באיזה צד לשים את המזוזה באלכסון לצד ימין או לצד שמאל

יוסף

למשה סקס"ו ובחובת הדר פ"ט סק"א. וע"ע
בפת"ש שם סק"י.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רלו. דיני מקום קביעת המזוזה
בתוך הפתח

בס"ד

לכבוד הרה"ג מנחם סטוארט שליט"א

אודות השאלה לגבי מי שיש לו בית שער
במקום הפתח, והדלת נסגרת עליו
היכן יקבע את המזוזה.

קביעת המזוזה בחלל הפתח

צריך לקבוע את המזוזה בתוך חלל הפתח
(שו"ע יו"ד סי' רפ"ט ס"ב), [ומצינו בזה
שני טעמים בראשונים: א' שנאמר בתורה
"ובשערך", דהיינו שקביעת המזוזה תהיה
סגירת השער. (מנחות לב: רש"י ד"ה פשיטא) ב'
שנאמר ביתך ודורשים חז"ל דרך ביאתך, דהיינו
במקום שבו באים לבית שהוא חלל הפתח.
(נימוק"י מנחות דף ה' ע"א מדפי הרי"ף, והלכות
קטנות הלכות מזוזה ד"ה פסולה, וד"ה בתוך)].
ולכן יש לקבוע את רוב המזוזה שיהיה מתחת
המשקוף. (עי' חוט שני מזוזה עמ' קכא).

קבעה מחוץ לחלל הפתח

ואם הניחה מאחורי הדלת לדעת השו"ע
המזוזה פסולה, ואם קבע שם יש לו
לחזור ולקובעה במקומה בברכה, לדעת הרמ"א
המזוזה כשרה, אם הניחה בתוך המשקוף של
הדלת, אבל אם לא הניחה בתוך המשקוף אף
לדעת הרמ"א המזוזה פסולה, (נחלקו
הראשונים שלדעת הטור והרמ"א הרי היא
כשרה, אבל לדעת הנימוק"י והרמב"ם בהל'
מזוזה פ"ה ה"ח פסולה, וכן כתב בב"י סימן רפט
ד"ה ומ"ש ונראה, וכן כתב בלבוש ס"ב, וכן כתב
בש"ך סק"ג, ונראה שלדעת השו"ע הרי יש
לחזור ולקובעה בברכה כיון שמה שהונחה

שבות יעקב ח"ג סימן מחש אין הכא נמי יש בזה
משום החשד ומשו"ה צריך להשאיר את שיירי
הנרות של השמן או שעויה, וכן כתב בבית הלוי
מקץ עניני חנוכה ד"ה שם כתב, ומ"מ סיים שם
במעדני יו"ט שלא שמענו מי שמוריד את
המזוזה ממקומה צריך לשים מזוזה משום
החשד עכת"ד, ועוד יש להוסיף שלמעשה
ישאיר את הבית מזוזה וממילא אין חשד, וכן
שמעתי מהגר"ח רבינוביץ שליט"א שלמעשה
אין לחוש בזה משום חשד.

ובספר משא בני קהת עמ' נו כתב שבנורת
חנוכה רואים מרחקו שהנרות דולקים
ולכן יש חשד משא"כ במזוזה שאין חסרונה ניכר
מרחוק ובפרט שמבואר בשו"ע יו"ד סי' רפ"ט
ס"ד שיכול לחפור חפריה במזוזה עד טפל
וקיבענה שם, ועוד כתב שכיון שנפסק בשו"ע
יו"ד סי' רפ"ה ס"א לגבי מצוה זמזוה שכל הזהיר
בה יאריכו ימיו וימי בניו ואם אינו זהיר בה
יתקצרו א"כ לא יבואו לחשדו שאין שם מזוזה,
דמילא בעי חיי עכת"ד.

רלה. באיזה צד לשים את המזוזה
באלכסון לצד ימין או לצד שמאל

בס"ד

לכבוד הרה"ג יעקב זיילבד שליט"א

ברמ"א יו"ד סי' רפ"ט ס"ו כתב "והמדקדקין
יוצאין ידי שניהם ומניחים אותה
בשיפוע ובאלכסון, וכן ראוי לנהוג, וכן נוהגין
במדינות אלו ויכוין שיהא ראש המזוזה דהיינו
שמע לצד פנים ושיטה אחרונה לצד חוץ". וכן
כתב ביד הקטנה פ"ג ס"י.

ומ"מ בדיעבד אם הפך וקבעה את ראשי כלפי
חוץ כשרה ונכון להסירה ולקבוע אותה
בלא ברכה, וכן כתב במזוזות מלכים הלכה

שערי חיוב פתח שאין משתמשים בו במזוזה יוסף

זצ"ל, וכן כתב בשבות יצחק מזוזה עמ' פג בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל). ונראה שבמקום שהמזוזה נמצאת בחוץ יש לקובעו כן לכתחילה, כדי שלא תרטב מהגשם.

(ב). בדיעבד אפשר לחבר לחלל הפתח בצד ימין פס לכל אורכו (חוט שני שם, ובחובת הדר שם מקל שדי לחבר פס בגובה עשרה טפחים ובתוך שלושה טפחים לארץ). אבל אם מחבר פס קטן למזוזה הימנית בסמוך למקום קביעות המזוזה, אין זה נחשב חלל הפתח.

(ג). בשעת הדחק אם אי אפשר להוסיף צורת הפתח לבני אשכנז אפשר להקל שיקבע על מזוזה הפתח מבחוץ, אך לבני ספרד: אין להקל בזה. (ע"פ הנ"ל מח' שו"ע ורמ"א, ע"ע בקובץ פסקים והוראות יו"ד בשם הגרע"פ).

אך מ"מ נראה שישנם אופנים, שאפשר לקבוע את המזוזה, בתוך חלל הפתח, ולא מחוץ למקום הדלת בחזית שהוא לא מתחת המשקוף, ובכה"ג אף לדעת השו"ע אינה פסולה בדיעבד. (עי' פתחי שערים עמ' שט), ואמנם אפשר שאינו נחשב מתחת המשקוף וכדמוכח בדברי המהרי"ל בהלכות מזוזה, וצ"ע.

חלל פתח רחב

אם יש חלל פתח רחב מאוד, יש לקבוע את המזוזה, בטפח החיצוני, בין בחדרים החיצוניים ובין בחדרים הפנימיים. (שו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן לו אות ב', וע"ע בברירו הלכה יו"ד שם).

רלז. חיוב פתח שאין משתמשים בו במזוזה

פתח בכניסה לבית מהחצר למרפסת שיש בו גם כניסה לרחוב ועתה אין משתמשים בו והשתמשו בו רק פעם אחת להכניס רהיט האם יש חיוב לשים מזוזה כל רגע או דעתה הוא סתום ואין חיוב לשים שם מזוזה כל רגע

מאחורי הדלת הונחה שלא כדין, אבל לדעת הרמ"א היא כשרה, ובני אשכנז שנוהגים כדעת הרמ"א אם חוזר וקובעה שלא מאחורי הדלת נראה שלא יברך, וכן כתב בחיי אדם כלל טו סכ"א ובנשמת אדם סק"א שבמקום שא"א להניחה תוך חלל הפתח יש לסמוך ולקובעה במזוזה עצמה מאחורי הדלת ומ"מ לא יברך, וכן כתב ביקצור שו"ע סימן יא ס"ט. ואמנם בספר יד קהקטנה פ"ג סימן יא ובסקי"ט כתב שאף אם הניחה על העץ בסמוך תיכף אצל חלל הפתח רק שאינה בתוך חללה ממש אלא חוצה לה בכל עניין פסול דבעינן דרך ביאתו, ושכן פסקו הרמב"ם והנימוק"י והב"י והלב"ש ומי יקל נגד גדולי הפוסקים האלה עכת"ד, והו"ד בבא"ח ש"ב פרשת כי תבוא ה"י. ולכן אף לבני אשכנז יש להקפיד בזה, וכן הו"ד הגרשז"א, וכן הו"ד הגריש"א בשבות יצחק עמ' פב, וכן נראה מדברי הגרנ"ק בחוט שני שם, ויש לדון אם אף לבני ספרד לא יברך מחמת סב"ל, ושוב ראיתי בספר מזוזות מלכים בהלכה למשה סימן רפט סקצ"ב שאם היתה קבוע אחווי הדלת בכותל ולא בפתח וחוזר וקובעה אחורי הדלת במזוזה עצמה בטפח הסמוך לפתח אינו חוזר ומברך, וראה עוד בבא"ח שנה שניה פרשת כי תבוא ס"י ובילקו"י שובע שמחות ח"ב עמ' תרט).

קביעת מזוזה מחוץ לחלל הפתח

בשעת הצורך אפשר [כגון במקומות שיש סכנה כגון בחו"ל] לקבוע מזוזה מחוץ לחלל הפתח כלפי פנים (ש"ך שם סק"ג) או כלפי חוץ (חובת הדר פ"ט הערה כב).

אין מקום בחלל הפתח

אם אין מקום בתוך חלל הפתח לקבוע את המזוזה, כגון בדלת של סורגים מברזל, שנסגרת על המשקוף, אי אפשר לקבוע מזוזה כלפי האדם, כיון שאיננה בתוך חלל הפתח.

(א). אם אפשר לעשות חור בתוך הברזל כדי לשים את המזוזה, ויש להוציא ע"כ ממנו. (חוט שני מזוזה עמ' קיח אות ה', וחובת הדור פ"ט הערה כב, ובשאלות המצויות מזוזה פ"ב הערה יג שכן היה בחצירו של הגרי"ש אלישיב

ע"פ הזוה"ק יש להחמיר בה קדושת בית הכנסת ומ"מ בודאי שאינו לכל הדינים ולכן בודאי אף לרמב"ם חייב במזוזה.

ב. בעלון השבועי של הגאון ר' נפתלי קופשיץ שליט"א (מעדני כהן גיליון 272 לפרשת ויגש תשפ"ה) דן בשאלה, באחד שבא להדליק נרות חנוכה בפתח ביתו או חצירו בערב שבת, וכשבא להדליק ראה שאין מזוזה בפתח, שנעקרה או נאבדה, ואין לו שהות לקבוע מזוזה ואח"כ להדליק נר חנוכה שאם יתעסק בקביעת המזוזה תכנס השבת, וכבר יהי' מאוחר להדליק בכדי להדליק נרות, כיצד יעשה מזוזה או ידליק נר חנוכה .

לענ"ד היה מקום לומר שנרות חנוכה נחשב למצוה עוברת, שהרי המנהג שלא מזדרזים לקחת מגמ"ח מזוזות כשלוקח לבדוק את המזוזות שלו, שלא עוברים ממש בכל רגע איסור, כמו שמורידים לצביעה וכדומה, ולכן ודאי ידליק נרות ואח"כ אם יכנס שבת כבר יחשב כאנוס .

תשובה: אם המקום שהמזוזה הוא מדאורייתא ויכול לקבוע מזוזה, בודאי שחייב לקבוע עתה מזוזה שהיא מדאורייתא, וכמו שמצינו בפוסקים שיש חיוב מזוזה כל רגע (כמבואר בתוס' ב"ק נו: ד"ה בההיא, ובמג"א סי' כא סק"ב, וכן נראה בספר החינוך סוף מצוה תכג), ואף שיש חולקים, מ"מ שאח"כ שבת שלימה יהיה בלא מזוזה אין היתר בזה.

אלא א"כ לא יהיה בביתו, ומה שמורידים לצביעה הוא קולא גדולה, ושאינה התם הוא כמו שכתב בדעת קדושים סי' רפז ס"ק ב' שגם שחייב מיד בקביעת המזוזה מ"מ אם מתעסק בתיקון המזוזה אף בהידור בעלמא או תוספת חיזוק בקביעות או הכנה לאמירת הברכה אין קפידא במה ששוהה לקובעה, (שהוא מדין משהה חמץ ע"מ לבערו תוס' פסחים כט', ובמג"א תמו' ס"ק ב') כיון שכל מה שמכין את עצמו הרי הוא כעוסק בה עי"ש. ונתבאר באריכות בשערי יוסף הלכות מזוזה.

והגר"ח רבינוביץ שליט"א אמר לי שלמעשה אפשר להקל שאם עתה אין משתמשים בו אין חיוב לשים מזוזה

וכן נראה להוכיח ממש"כ הפוסקים לגבי דלת שעשויה ליציאת חירום שאין חיוב לשים שם מזוזה כל הזמן, והרי הוא כמו דלת סתומה,

רלח. תשובות בהלכות מזוזה

בס"ד ערש"ק פרשת ויגש ה'תשפ"ה

א. מצינו בהלכה בסימן רפז' סעיף יא' שסוכה פטורה ממזוזה משום דלאו דירה היא אלא זה דירת עראי.

נתעוררתי בס"ד לחשוב מדוע לא פוטרם סוכה ממזוזה מטעם ששם שמים חל הסוכה והיא קדושה, לפי הטעם של הרמב"ם שפוטר בית הכנסת ממזוזה משום שהן קודש לפי הבאורים שכוונתו כפשוטו, שהשכינה שורה שם .

וגם לפי הביאורים ברמב"ם שזה שימוש לצורך קודש, לכאורה גם בסוכה הרי אסור שימוש של גנאי לפי כללי קדושת הסוכה .

תשובה:

בטעם הפטור בבתי כנסיות ובתי מדרשות דעת הרמב"ם בפ"ו ה"ו שהוא משום שהם קודש, אבל דעת התוס' במנחות דף לג ע"א ד"ה והא, שהוא משום שבעינן ביתך המיוחד לך, ולהלכה מדברי הפוסקים בס' רפ"ו נראה דנקטינן כטעם התוס' ומשו"ה יש בהם חיוב מזוזה. וכן שנעשים בו צרכי אכילה ושתיה, ובפרט בבתי כנסיות שנבנית על תנאי, וכ"ש לפי מש"כ בשו"ת דברי חיים חו"מ סימן לב שביית הכנסת נקרא שטיבלאך ואף שמקדשים אותו מ"מ לא שיהיה קדושת בית הכנסת עליהם.

ועכ"פ ה"ה לסוכה אע"פ שיש בה דינים של קדושה, מ"מ אין דינה ממש כמו בית הכנסת דהא מותר בה תשמיש המיטה, ובמקום הצורך יש מתירים לעשות צרכיו הקטנים, ורק

שערי על מי החיוב לשים מזוזה במקלט יוסף

רלט. על מי החיוב לשים מזוזה במקלט

מקלט ציבורי שכל שכן נכנס פעם בכמה חודשים או פעם בשנה, על מי מוטל להניח שם מזוזה. האם רק על מי שנכנס בתדירות של כמה פעמים בחודש. ובאופן שאין שימוש כי אם למחסן וכמעט לא נכנסים. האם אכם כל השכנים יהיו פטורים, או שלמעשה יש כאן פתח לכניסה ויציאה שמשרת את כולם באופן כללי ולא אזלינן בתר כל אחד.

תשובה: על הועד בית יש חיוב לשים מזוזה. ואם לא שמים מי שמשתמש צריך לשים, [וכעין מש"כ הפוסקים לגבי מעלית].

רמ. מזוזה שנפלה האם חוזר וקובעה בברכה

אודות השאלה לגבי מזוזה שנפלה האם חוזר וקובעה בברכה.

בפת"ש יו"ד סי' רפ"ט סק"א כתב שצריך לחזור ולברך כמבואר בשו"ע בהלכות ציצית ח' סט"ו, ובמשנ"ב שם שאף אם לבשו מיד צריך לחזור ולברך, עכת"ד, וכן כתב בשו"תמהר"ם שיק יו"ד ריש סימן רפה, ובקיצור שו"ע סימן יא ס"ז, ובשו"ת סת"ם להגרש"ק הלכות זמזוזה ימן ג' ובערוך השולחן סי' רפ"ט סק"ד, ובשד"ח כללים מערכת המ"ם כלל קכב, ובשובת יצחק נר שבת פ"כ הערה טז בשם הגריש"א. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תקנא. ובשו"ת אבני ישפה ח"א חיו"ד סימן רז ענף ג'.

ואמנם גם לגבי טלית מצינו בפוסקים שאינו חוזר ומברך, כיון שהרגילות נשמטים, עי' שו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ט' סק"ד, ונתבאר בארוכה במק"א, ומ"מ מצינו בדעת קדושים סי' רפ"ט סק"ד שבמזוזה שנפלה אי"צ לברך אם יש בבית עוד פתחים שיש עליהם מזוזה, והרי הוא כמי שנפלה טליתו ונשאר עליו הטלית קטן, ע"ש, אבל בשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן קפו

ושאני ממש"כ בפת"ש סי' רפ"ה סק"א "ועיין פמ"ג לאו"ח סי' ל"א דאם נודע לו בשבת וי"ט שאין מזוזה בפתחו ויש לו בית אחר מחוייב הוא לצאת אבל אי לית ליה בית אחר שרי לדור בתוכו דומיא דציצית בסימן י"ג ע"ש ונראה דה"ה אפילו בחול אם אין מזוזה נמצא בעיר דינו כמו בשבת ורשאי לדור בתוכו אם אין לו בית אחר כמה שכתב המג"א בסימן י"ג סק"ח לענין ציצית וע' במג"א סי' י"ט סק"א ודו"ק". דשאני התם שנפלה המזוזה בשבת משא"כ הכא שבידו לקובעה.

שו"ר שהאריך בזה בגם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי שליט"א חלק ו' סימן י"ג והביא בזה בארוכה מדברי הפוסקים.

ג. האם תיבת נח היתה צריכה מזוזה, או שדינה כספינה, או כדירה על כרחו.

תשובה: לגבי כה"ג בספר שער אפרים סי' פ"ג כתב להסתפק בזה, אם הקהל חייב במזוזה וכתב להוכיח מיומא לגבי דירה כה"ג בערב יו"כ, וכתב שם בהג"ה מבין המחבר שמדברי הגמ' הנ"ל נראה לדינא שבית האסורים חייב במזוזה מזה דאמרין דירה בע"כ שמיה דירה, ואמנם בבית הלל סי' רפ"וסק"ב כתב שפטור ממזוזה כיון שאינו עשוי לכבוד והוכיח מדברי הגמ' ביומא דף י' ע"ב ומדרבנן תקינו לה שלא יאמרו כהן גדול תבוא בבית האסורין ומשמשע להדיא שבית התפיסה פטור ממזוזה כיון שאינו עשוי לדירת כבוד, ואמנם כתב בברכ"י סק"ג שפטור ולא מטעם הנ"ל וכתב להקשות הרי רפת ובקר ובית העצים חייבים וא"כ ה"ה בית האסורים ע"ש, ומבואר דהא בלאו הכי למעשה אין פטור של דירה בע"כ.

ואמנם בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן כב שנשאל לגבי חיוב מזוזה במחנה קליטה, והשיב שקימ"ל כרבנן דירה בע"כ שמיה דירה.

שוב נראה שאין בזה פטור של דירה בע"כ, כיון שהיה לטובתם שישארו בחיים, ולכן היו חייבים במזוזה, אם נהגו במצוות מזוזה, כי רק על א"א מבואר בגמ' ביומא דף כח ע"ב שקיים כל התורה כולה, משא"כ נח.

לכבוד הרה"ג אריה בריןגר שליט"א

מקום הנחת המזוזה

דעת רש"י במנחות דף לג ע"א בד"ה איסתורא מבואר שהמזוזה צריכה להיות זקופה והיינו עומדת, וכן הוא דעת הרא"ש בהל' קטנות (מזוזה סימן ט) דכתב כדעת רש"י וכן ביראים (סימן ת) שכתב והעם נהגו כמו רש"י, לשים את המזוזה מעומד, וכן ראה ברבינו ירוחם (נתיב כא ח"ז קעט ד') ויש אומרים באלכסון לא מעומד ולא מושכב אלא מוטב הרגל של המזוזה של מטה מרוחק מעט מהכותל וכן ראיתי לרבותי נוהגי' והעולם נהגו כרש"י מעומד עכ"ד, וכן כתב לדינא בשו"ע סימן רפ"ט סעיף ו' וז"ל: צריכה להיות זקופה ארכה לאורך מזוזת הפתח, וכן הוא דעת הגר"א במעשה רב (סימן צז) וז"ל: מזוזה קאבע בשוה ולא באלכסון, וכן הוא לדינא בבן איש חי (ש"ב פרשת כי תבו ה"ז) שצריכה המזוזה להיות זקוה לאורך הפתח.

אולם דעת ר"ת במנחות שם בד"ה הא, וכן הוא בס' הישר (חידושים סימן תקיד) ששהמזוזה צריכה להיות בשכיבה.

אולם דעת המהרי"ל (סימן צד) שהמזוזה צריכה להיות באלכסון, וכן כתב באגודה (מנחות דף לג) שלכל הפירושים טוב להניח באלכסון, וכן כתב בתרומת הדשן (סימן נב) שמטים המזוזה לניחה באלכסון, וכן הוא דעת האורחות חיים (הל' מזוזה) וז"ל: וכתב הר"י מקורבל וטוב לצאת ידי שניהם להניחה באלכסון עכ"ד, וכן כתב הרמ"א שם וז"ל: "והמדקדקין, יוצאין ידי שניהם, ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון, וכן ראוי לנהוג, וכן נוהגין במדינות אלו" וכן הוא דעת הש"ך שם סק"ט שכן נוהגים במדינות שלו, וכן כתב בסידור יעב"ץ (ח"ב עמ' תקיד) וכן הוא עוד דעת אחרונים. ובעצם שיטה זו הארכנו באחרונים ואכמ"ל.

שאינן לדמות מזוזה שיש חיוב על כל פתח ופתח לבין טלית שכיון שגופו לבוש בטלית אינו מסיח דעתו, וא"כ לכאורה ה"ה לגבי מזוזה שנפלה א"כ צריך לחזור ולברך. וכן נראה בבית"ל סימן כה סי"ב ד"ה אי"צ, וכן כתב בקונטרס המזוזה סי' רפ"ט סק"ז. ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב סימן כח ס"ה.

ואמנם בשו"ת יביע אומר ח"ג סימן יז אות יא כתב שדעת רבינו יונה שלא לברך על נפילת טלית והו"ד בנימוק"י בהלכות ציצית דף יב ע"א, וכן כתב בשולחן גבוה סימן ח' סקכ"ג שהעולם נוהגים כדעת רבינו יונה שלא לברך על טלית שנפלה, וכן כתב ביפה ללב סימן ח' סקכ"ג ובכה"ח שם סקנ"ח, וא"כ ה"ה לגבי מזוזה שנפלה. וכן כתב בילקו"י חו"ק עמ' תרכד.

ואמנם נראה להוכיח בזה ממש"כ בספר האשכול הלכות מזוזה ד"ה ובשעת קביעה לגבי המוריד מזוזות לבדיקה שצריך לחזור ולברך, וז"ל: אבל אם מסיר אותה מן הפתח ומניח אחרת במקומה, כיון דאזלא לה מצוה ראשונה צריך לברוכי על השנית. עכ"ל, וא"כ ה"ה הכא שצריך לברך ולא אמרינן בזה סב"ל, כיון שהוא ספק במצוה, ויש כאן חובת המצוה. ואף שאינו מוריד את המזוזה, מ"מ כיון שנפלה אזלא ליה המצוה, כיון שלדעת כמה ראשונים חובת מצוות מזוזה כל רגע.

ושוב שמעתי מהגר"ח רבינוביץ שליט"א ששמע מהגרמ"צ גרינפלד שליט"א שהורה שלא לברך על המזוזה בכה"ג, ושכן שמע מהגר"צ הכהן שליט"א.

אך ישנם הרבה אופנים שלא חוזרים וקובעים את המזוזה בברכה, כיון שהחדר לא חייב במזוזה מדאורייתא, ופשוט.

רמא. צורת קביעת המזוזה

בס"ד

סיון תשפ"ד

צורת הנחת ס"ת בארון קודש

ומ"מ לענין ספר תורה, הנה מצינו שדנו בפוסקים דה"ה בספר תורה תלוי באותו מח' וכן נראה בביאור הגר"א שם בסק"ד שכתב שכן עושין בס"ת [שמניחים בארון הקודש מעומד] עכ"ל. ולכן גם בס"ת תלוי בדעות אלו, שמנהג הספרדים ע"פ השו"ע לשים את הס"ת ישר, ולכן שמים את הס"ת בתוך תיבה של עץ, וכן בבימה, ומנהג האשכנזים שמניחים את הס"ת בארון הקודש בשיפוע, וכן הבימה משופעת.

והנה בספר מנהגי בעזלא עמ' פז כתב, שלפי הוראת כ"ק האדמו"ר מבעלזא זיע"א היה הס"ת בארון הקודש שלו מונחים בשכיבה ולא בעמידה, ושכן היה רק בבית הכנסת ולא בבית המדרש עכת"ד, ואכן המנהג היום בבעזלא להניח בשכיבה, וכן ראה גם בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ד סימן לב שכתב ישדוע לו שהמנהג הקדום עוד בבעזלא שהיו ספרי התורה מונחים בשכיבה וכדברי הגמ' וכשיטת ר"ת, וכתב שם שיש לדון לדעת ר"ת איך לקבוע מזוזה בשכיבה במשקוף שאינו רחב כ"כ דנגר אינו לעומק המזוזה והיקר עכ"ד, ומוכח מדבריו דס"ל דלמנהג בעלזא הרי ברור שגם את המזוזה יש לקבוע בשכיבה, ויש לעיין מדוע במזוזה לא נהגו הכי.

ושוב שאלתי בזה להגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי ושאל"ס מדוע בספר תורה המנהג הוא להניח את הספר תורה בשכיבה, ובמזוזה לא, וכתב לי (יב כסלו תשפ"ג) בזה"ל: רק בבית הכנסת ולא בבית המדרש, היום מה שבהיכל בשכיבה, במרכזי בעמידה, אם עושין מזוזה בשיפוע יוצאין כל השיטות עכ"ל.

בדין שיפוע בימת הס"ת

והנה מצינו בפוסקים שכתבו לדון מה שיעור השיפוע לענין מזוזה, שבס' דעתת קדושים (סימן רפט סק"ח) כתב שדי בשיפוע

כל דהו כל שהוא בעיני הבריות הוא משופע, וכן כתב בס' אגור באהליך (פרק י"א סעי' ה') "אין שיעור לאלכסון, ואף אם נוטה רק מעט, אם הנטיה ניכרת, נידון כאלכסון. וכן אם נתנה קרוב לשכיבה, אם ראשה מוגבה מעט, והשיפוע ניכר, נראה שיצא". וא"כ נראה בנ"ד דהרי סו"ס ניכר שהוא משופע דחשיב שיפוע, ועוד בזה נראה להקל ע"פ מ שהביא בארחות רבינו (ח"ג מזוזה אות לז) וז"ל: "שאמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל: מרן החזו"א זצוק"ל אמר שאת המזוזה יש לקבוע משהו באלכסון כי עיקר כפסק הגר"א ז"ל שקובעים אותה מעומד זקופה (יו"ד סי' רפ"ט בהגר"א י"ד) רק כדי שלא לשנות ממנהג העולם (שקובעים אלכסון) יקבענה משהו אלכסון, והעושה באלכסון ממש לא יוצאים שטת ר"ת דמצריך שכיבה ולא שטת רש"י וסיעתו שמצריכים מעומד ממש ופשרה זו אין לה מקור, אבל משהו אלכסון עדיין מעומד מקרי, וכן קבעו את המזוזות בבית מרן משהו באלכסון. וכן קבע מו"ר את המזוזות בביתו משהו באלכסון". וא"כ נראה דה"ה הכא כל שיש אלכסון שניכר בעין שפיר דמי. ואני לענ"ד כתבתי. וע"ע בס' דעת נוטה.

והנה שמעתי בזה מהגר"א גלדווסר שליט"א אמר די"ל דכיון שהבימה אי"ז מקומו א"כ אין כאן דין שיהיה עקום, ולענ"ד זה אינו דהא חזינן דמעיקר הדין מותר לשבת והס"ת מונח על הבימה וה"א כיון שזה מקומו וא"כ שיהיה דין מקומו גם לענין זה, ובתוס' במנחות דף לג ע"א חזינן כן מפורש בשיטת ר"ת שיהיה לרוחב, ושם כתבו התוס' להוכיח לעצם המח', וכתבו בזה"ל: ואומר ר"ת צא ולמד דהא מעשה בכל יום כשהספר תורה עומד על הבימה הכל עומדין וכששליח ציבור מושיבו הכל יושבין".

הנחת תפילין דר"ת בשכיבה

ומעתה נבוא לנ"ד מדוע אין מניחים את הפרשיות בתפילין של ר"ת בשכיבה, שיש לחלק בין מזוזה לתפילין, ועי'.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שערי לגנוב מזוזה פסולה כדי שאביו יקבע מזוזה כשרה יוסף

ואמנם בספר תולדות אדם מובא שהגר"ז מואלאזין החמיר בזה ולא נכנס לבית חבירו שאין שם מזוזה ולא נכנס לבית חבירו יעו"ש, ועי' ברוח חיים (יו"ד סימן רפ"ט ס"ב) שפליג ע"ד, ולדינא נראה שבדאי שאין איסור בזה.

ולכן נראה שאין איסור מעיקר הדין להיות בבית שאין בו מזוזה, [והוא רק ראוי ממילא אין חיוב ממילא יכול לשהות שם. אך יש לומר שכיון שיש לו זכות להיות שם דינו כשוכר ופונדקי שלאחר ל' יום חייב במזוזה, ובפרט לפי מש"כ בתוס' במנחות דף מד ע"א שטעם החיוב הוא משום שנראה כשלו.

ד' עוד יש לדון שאפשר שעל לבבך שהיה מחוק מעט, היה אפשר לקרותו, וא"כ אף שמעיקר הדין יש לקנות מזוזה חדשה, מ"מ בדיעבד המזוזה כשרה.

ג' עוד יש לדון האם כופין על המצוות במצוות מזוזה, יש לדון אם יכול לגנוב כסף מהוריו ולקיים מצוות מזוזה, וקימ"ל שכל מצוה שמתן שכרה בצידה אין ב"ד כופין עליה (חולין קי:), ולפי"ז מזוזה שמתן שכרה בצידה אין כופין עליהם, וכן כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנברג סימן קח ובבית הלל ובפ"ת סק"א ובפת"ש סק"א.

אך מצינו ברמ"א (חו"מ סי' צז סט"ז) שאף במצות עשה שמתן שכרה בצידה, אם רצו ב"ד לכוף הרשות בידם, וכן מבואר בט"ז (יו"ד סי' רמ סק"א) שכוונת הרמ"א שה"ה בכל מצות עשה שמתן שכר בצדן, אם רצו ב"ד עושים קצת כפיה עד שיקיים. ועי' במנ"ח (מצוה תעט) שכתב שמזוזה אינו חשיב מתן שכרה בצדה, וטעמו משום שהוזכר חיוב זה שני פעמים בתורה, ובמקום א' לא מבואר בתורה מתן שכרה בצדה, וע"ע במקדש מעט סק"א.

ולדינא שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א שבקצוה"ח ובנתיבות המשפט (חו"מ סימן ג') נחלקו האם שייך כפייה רק ב"ד או כל א' מישראל יכול לכוף, ולדינא מבואר בשו"ת

רמב. לגנוב מזוזה פסולה כדי שאביו יקבע מזוזה כשרה

בס"ד

י"ד אייר ה'תשפ"ה כ"ט לעומר

אודות השאלה במעשה שהיה בבחור ישיבה שהתחזק ולומד באחת מהישיבות הטובות בבני ברק, והוריו מסורתיים גרים במושב דתי, ואירע להם כמה צרות, ובדקו את המזוזות אצל סופר סת"ם של המושב, והבחור ראה שהיה מחוק המילים שעל לבבך חצי מהמילה, ומ"מ הסופר סתם, של אותו מושב, [שגם רק דתי ועל פיו ישק עניני הסת"ם באותו מושב] תיקן, ואמר שזה בסדר גמור, והבחור אמר לאבא המזוזה אינה נחשבת מתוקנת, כיון שהרי היא פסולה משום שלא כסדרם, ואמר לו האבא אם הסופר אמר, אז הכל בסדר, ושואל הבחור עכשיו שהוריו כמה ימים הולכים לנסוע לחו"ל, האם מותר לו לגנוב את המזוזה מהבית, וככה ההורים יקנו מזוזה חדשה וכשירה, ולא מזוזה שהיא כשרה לפי הסופר סת"ם.

יש לדון האם בדיעבד אינו חייב להוציא את המזוזה

א' כיון שבחדר שישן שם יש מזוזה, ואולי המזוזה של הכניסה לבית היא רק מזוזה של בית שער, וחיובה רק מדרבנן,

ב' עוד יש לדון שאין חייב לעשות כיון, שאין חיוב המזוזה מוטל עליו, ודנו הפוסקים האם יש איסור להכנס לבית אדם אחר שאין בו מזוזה. ומבואר במדרש רבה (רות פ"ב סימן כב) בענין רות ונעמי וכו' אמרה לה אל אשר תלכי אלך, אמרה לה בתי אין דרכן של ישראל לדור בבית שאין שם מזוזה, א"ל באשר תליני אליך ע"כ.

ונראה שכל האיסור דוקא שדר בבית אחר, אבל אם נכנס בעלמא אין עליו חיוב, וכן כתב בשדי חמד (כללים מערכת מ' כלל קטו) שמותר להכנס לבית חבירו שאין שם מזוזה שהרי אין עליו שום חיוב. (עי' פת"ש סי' רפ"ה סק"א).

שערי מזווה בדירה שמעביר הרהיטים ואין שם מים וחשמל יוסף

ושו"ר בספר ברכי נפשי (ח"א עמ' תשל) שכתב הגר"י זילברשטיין שליט"א שאשה אינה יכול לגנוב ממון בעלה ולקנות לו תפילין שלא ברצונו, ע"ש. וכ"ש הכא.

ולמעשה אותו בחור שלומד כל ערב באחד מהכוללי ערב בבני ברק, האברכים עשו לו מגבית ואספו לו 300 ש"ח לקנית ממזווה בביתו מהודרת.

רמג. מזווה בדירה שמעביר הרהיטים ואין שם מים וחשמל

בס"ד, יום ב' י' אדר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א

אודות השאלה אם יש חיוב מזווה לדירה שמעביר אליה הרהיטים ואין שם מים וחשמל.

נראה שאף אם אין שם מים וחשמל, אם מעביר לשם הרהיטים, אם יאכל שם יכול לקבוע שם מזווה בברכה.

חיוב מזווה בבית האוצר

נראה דתליא אם יש חיוב מזווה בבית האוצר, ולדעת הרבה ראשונים יש חיוב מזווה בבית האוצר.

נח' הראשונים בביאור הגמ' (יומא יא ע"א) האם בית התבן ובית העצים חייבים במזווה, היכן שעשויים לדירה של כבוד, [דעת הרי"ף (הל' מזווה דף ו:)] והרא"ש (הל' מזווה סי' ט"ו) שבית האוצר חייב במזווה בברכה, אבל מדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' מזווה ה"ז) מבואר שבית האוצר פטור ממזווה כיון שאינו עשוי לדירת אדם], ולהלכה פסק בשו"ע (סי' רפ"ו ס"ב) שבית האוצר חייב במזווה בברכה, אך למעשה כיון שהוא מח' בראשונים בני ספרד וכן יש מבני אשכנז נהגו לקבוע מזווה בבית האוצר בלא ברכה, (וכמו שנראה מדברי הרי"א"ז בשלטי גיבורים הל' מזווה, וכן כתב בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שפ"ב אות ה', וכ"כ בשולחן גבוה סי'

חומ"מ סי' קע"ז שכל אחד מחוייב לכוף, אלא שבי"ד יקיימו הכפיה אף בדיני ממון או גירושין וכיו"ב שצריך בי"ד בשבילם, וכן מבואר בחו"ד (סי' קס"א סק"ו) שלירד לנכסים ולכוף זהו רק בלאוין ולא בקיום עשה. ע"ש, ולפי"ז נראה שאינו יכול להוציא מהם כסף.

ה' עוד יש לדון אף אם נאמר שיש כופין על המצות במזווה, מ"מ אין היתר להתרגל לעשות מעשה גניבה, כדי לזכות את אביו במצוות מזווה.

ובגמ' בשבת דף קלב ע"ב איתא היכא אמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת אי נמי ציצית וכלאים דבעידנא דמתעקר לאו קא מוקים עשה הכא בעידנא דמתעקר ללאו לא קא מוקים עשה. ע"כ, וא"כ ה"ה הכא.

ואמנם בשדי חמד (ח"ה עמ' 229) כתב לגבי עשה שבין אדם למקום אם דוחה ללא תעשה שבין אדם לחבירו שבשו"ת שם אריה (חיו"ד סו"ס ס"ד) הסתפק בזה וכתב שאינו דוחה ע"ש. וכן האריך במנחת אשר (פסחים סימן מה אות ב') ע"ש.

ולגבי גניבת דעת בגמ' ביבמות (דף מה ע"א) איתא לגבי ולד הבא מבת ישראל, כי אתא לקמיה דרב יהודה א"ל זיל איטמר או נסיב בת מינך, וכתב האדרת בשו"ת מענה אליהו (סימן קכז) שאין ראה מדברי הגמ' שמותר לגנוב כדי לעשות מצוה, דשאני התם שהתירו לגנוב דעת הבריות משום מצוה של נישואין וכמ"ש בתוס' גיטין (מא.) ובקידושין (סט.) ע"ש. וכ"כ בשו"ת שמן ראש (סי' סד) ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן צ'). וכן נראה מדברי הספר חסידים (סימן תקז) ועדו שאף במקום צדקה אסור לגנוב דעת הבריות, ונתבאר במק"א בארוכה, האם מותר לשקר ולהגזים במספר האברכים, או לשקר במקרה של הקמת הקרן לצדקה, כדי שאנשים יתרמו יותר.

וכן נראה לפי מש"כ בשו"ת רעק"א מהדו"ק סמן ט' שבית האוצר היינו דוקא שהוא גר שם, ואמנם כנ"ל מדברי האג"מ שהחמיר בזה.

ואמנם למעשה נראה שמצינו במסכת מזווה (פ"ב הי"א) "בית חדש כיון שגמרו חייב במזווה" והו"ד בבה"ג (סימן קצ"ה) וכן כתב בספר האשכול (הלכות מזווה סימן כה), וא"כ אפשר דכל שהוא גמור חייב במזווה, וכן נראה בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סימן שפ"א אות ד') ובמהר"י פערלא על הרס"ג (עשין עשה ח').

וכתבו הפוסקים עיצה בזה, שיאכל לחם, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סימן רמ) שכיון שיש ספק מתי הוא זמן חיוב, הטוב הוא שכאשר יניח את החפצים בדירה יטול ידיו ויאכל לחם, והרי הוא נחשב כקביעות דירה ע"ש, וכע"ז כתב בחוט שני (מזווה עמ' נז) שיאכל שם דברי מאכל ומשקה ע"ש. וכן שמעתי מהרע"פ וכתבאר בארוכה בקובץ פסקים והוראות יו"ד.

ועכ"פ כיון שיש אומרים שחייב במזווה בברכה וכעת שאוכל שם בודאי שיכול לברך על המזווה אף שאין שם אור וחשמל כיון שראוי למגורים ע"י אור יום ביום, ובליילה ע"י נרות ומצברים, ויש ע"ז שם דירה.

וגם לא יכול שלא לקבוע מזוזה, כיון שכבר מתחייב במזווה בברכה או בלא בברכה, והרי הוא עובר כל רגע במזווה, לדעת כמה ראשונים.

ועכ"פ בנ"ד אף שאפשר לומר שאינו חשוב בית ע"פ המסכת סופרים כיון שאינו בית שגמרו, כיון שאין חשמל ומים, מ"מ כיון שעצם הבית גמור, ממילא נראה שהרי הוא חייב במזווה כיון שאפשר לגור שם. ולכן יאכל שם משהו שמכניס הרהיטים ויקבע המזווה בברכה.

חיוב מזווה בחדר מדרגות

ויש לעורר שמצוי מכשול בבנינים חדשים שנכנסים לגור ועדיין לא כולם מגיעים

רפ"ו סק"ח, ובשו"ת זרע אמת ח"ג סי' קמ"ו, וכן כתב במקדש מעט סק" וביגדולי הקודש סק"ג, ובערוך השולחן שם ס"ט ובהליכות עולם ח"ח עמ' רפז שכן יש לנהוג מחמת שסב"ל, ע"ש, ואמנם יל"ע כיון שהרי הוא ספק אם יש כאן חיוב לקבוע מזווה, וקימ"ל כמ"ש בשו"ת הרדב"ז דהיכא דאיכא ספק במצוה לא אמרינן סב"ל), אך יש מבני אשכנז שנהגו לקבוע מזווה בבית האוצר בברכה, וכדעת השו"ע הנ"ל. ואף בן ספרד הנהגה לקבוע מזווה בבית האוצר בברכה כדעת השו"ע יש לו על מה לסמוך. (כמו שכתב בערוך השולחן שם שהמנהג לקבוע מזווה בברכה, וכן כתב הגר"ח"ק במזוזות ביתך סי' רפ"ו סק"ד, וכן כתב בחוט שני מזווה עמ' סא שהרוצה לסמוך ע"ד השו"ע הרשות בידו ע"ש, ובספר חובת הדר פ"ב הערה יא, וכן שמעתי להורות ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א).

חיוב מזווה שמכניס רהיטים או שמתחיל לגור ועכ"פ גם חייב במזווה לאחר שמכניס לשם הרהיטים מדין בית האוצר אע"פ שלא גר שם וכ"כ בשו"ת הר צבי חיו"ב סימן רל"ה, וכ"כ בהליכות עולם ח"ח עמ' ריח.

ואף שאינו נכנס כל יום מ"מ הרי הוא דרך ביאה וכמ"ש בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סימן קמא ענף ב' וכ"כ בספר חובת הדר עמ' כב. [וע"ע בזה בארוכה בשו"ת שרגא המאיר ח"ו סימן כט אות ב']

ואמנם מדברי המג"א (סימן יט סק"א) והמשנ"ב (שם סק"ד) נראה דחובת מזווה הוא רק כשמתחיל לגור, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קס"א, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה ח"ב סימן פ' ענף א' בשם הגריש"א שיקבע מזווה ביום שנכנס לגור, וכן השיב הגר"ח"ק בספר דולה ומשקה עמ' רעה, וכ"כ בחידושים וביארות מנחות הלכות מזווה סימן ז' אות יח שאינו יכול לברך על המזווה אלא א"כ נכנס לדור ע"ש. וכן כתב בספר אמת ליעקב (הערה רב) וכ"כ בשו"ת מציון תצא תורה (סימן תרטז) בשם הגר"א נבנצל שליט"א.

שם דירה בפני עצמו עכת"ד, ומדבריו נראה לדלינא אין לחייבו במזוזה.

ובשו"ת באר משה ח"ב סימן פח, וכתב בזה"ל: דלא מבעי' דהדר העלעוועטער בודאי פטור אלא אפילו הפתח הגדול להעלעוועטער פטור ממזוזה חדר העלעוועטער פטור מחמת דברים שכתבתי כאן והפתח הגדול של העלעוועטער פטור בודאי דאיה מצינו לחייב שלרוב פעמים הפתח פתוח לבור גדול לאויר בעלמא בלא שום מקום לדור דלרוב חדר העלעוועטער עולה ויורד ואז הפתח הגדול פתוח לבור ולגומא וממילא פטור בודאי ועיין מק"מ סימן רפ"ו סק"א ועלעוועטער גרע הרבה מאוד שהוא תלוי באויר וזה מדויק בלשון הרמב"ם לפי שאינן עשויין לדירת קבע כו' פ"א מהל' ברכות כו' הרי הדר בספינה כל ימיו פטור ממזוזה וכו' לפי"ז עלה בידינו דאפילו רב החובל והפועלים והמשגיחים הדרים שם לפעמים שנה או שנתיים פטורים ממזוזה וכו' עכ"ד, וכן כתב לדלינא בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן פ' ופה שמעלית פטורה ממזוזה אפילו כשיש בה ד' אמות על ד' אמות, יעו"ש.

וכן כתב בספר נשמת אברהם (חיו"ד הל' מזוזה עמ' קצב) שכתב לו הגרשז"א זצ"ל לגבי חיוב מזוזה במעלית, שיתכן שאין חיוב במזוזה לא בכניסה ולא ביציאה וגם לא במעלית כי אין כאן פתח וכניסה כי המעלית עוברת ממקום למקום ואינה עשויה לבית וממילא פטורה אע"פ שיש בה ד' על ד' וגם הפרוזדור או חדר המדריגות פטורים כי אין שם פתח אלא בור פתוח שאי אפשר לצאת ולבוא דרך אותו פתח אך ורק ע"י מעלית שהיא כמו סבל שמעלה ומוריד את האדם שמסתלקת תיכף מהפתח ושוב נשאר בור פתוח ולכן אפשר שאין זה נחשב לפתח ואינו קבוע כסולם לעליה דחשיב כמדריגות רק רואים את המעלית שעוברת ע"י חשמל כסוס שנושא תיבה זו והסוס צמוד ועומד לרשותו של בעה"ב לכניסה ויציאה מהבית בכל עת ובכל שעה שהוא רוצה אך אעפ"כ הואיל ובתורה כתוב מזוזות ביתך ולא נזכר פתח ומכיון שבזמנינו כך רגילים ליכנס ולצאת מהבית טוב לקבוע מזוזה בימין הכניסה

לגור ואין ועד בית שיש חיוב לכולם לקבוע מזוזות בפתחי הבנין החיצונית. [ומ"מ אח"כ שיקימו ועד בית יהיה אפשר לדרוש את התשלום על הכל].

ומ"מ אין חייבים לקבוע בכל הקומה אלא רק בקומה שמתגוררים שם.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רמד. חיוב מזוזה במעלית

בס"ד, י"א ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי בנימין וייס שליט"א

במש"כ בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שאין חיוב מזוזה, כי לא כתוב על מזוזות מעלית, הגרי"ז סותר את עצמו, וכדלהלן, וכנראה לפי שעה נשכחו ממנו מש"כ.

הנה יש הרבה אנשים שנוהגים לקבוע מזוזה במעלית, [אם היא גדולה ד' על ד' אמות] ויש לעיין הרי אינה דירה, אלא רק הכ"ת לעלות, אבל אינו בית דירה שמיועד לתשמישים, אבל לכאורה יש לחייבו משום בית שער, וכמ"ש בשו"ע יו"ד סימן רפו ס"ז שבית שער וגינה פטורים אבל אם בית פתוח לאחד מאלו חייבים, וי"א שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו יעו"ש, ובפתחי תשובה סק"א כתב שבית שער אפילו אין בו ד' על ד' חייב במזוזה יעו"ש, וכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן עא יעו"ש.

ואמנם ראשונה בזה כתב לדון בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן צג שנשאל אודות חיוב מזוזה במעלית, וכתב שם שלדינא הרי אינו עשוי לתשמישי דירה, וגם אם לא הוי אהל זרוק ולפי"ז צריך לקבוע בו מזוזה בלא ברכה על פתח המעלית, ומ"מ כיון שהוא פלוגתא דרבוותא הסומך על המקילים יש לו על מה לסמוך, וגם י"ל שגם הוא ד' אמות על ד' אמות י"ל שאיננו

לפרוזדור בלי ברכה עכ"ד, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה מהדו"ת ח"ב ג', סימן ק' סק"ה, והעולה מדבריו שבמעליות גדולות שיש בהם ד' על ד' אמות, פטורות ממזוזה אבל מ"מ טוב לקבוע מזוזה שם כיון שנכנסים ויוצאים שם.

וכן הו"ד הגרשז"א בספר מעדני שלמה עמ' רפו בשם הגרשז"א שמש"כ בספר חובת הדר שראוי להחמיר ולקבוע מזוזה בפתח המעלית, מ"מ אין בדברים אלו סברא שהרי אין המעלית מקום דיוורין אלא כלי סבלות להעלות ולהוריד ולא שייך שם שום דיוורין, ולכן אין תא המעלית חייב במזוזה, ואמר כתב שם שאמר לו הגרשז"א שיש מקום לדון על מזוזת הבית שלפני פתח המעלית אם יש פתח, ואדרבה היה צריך לקבוע את המזוזה בדרך כניסתו מן המעלית לבית שהוא משמאל לכניסתו למעלית.

ומ"מ הביא שם בשמו בזה"ל: אולם יש מקום גדול לומר שגם שם אין צריך מזוזה כיון שאין ע"ז שם פתח דפתח הוי רק פתח כזה שיכולים להכנס ולצאת דרכו כרצונו ואילו כאן אין זה פתח בית אלא פתח בור וכל שימוש הוא רק כאשר תא המעלית נמצא שם וכשאינו שם הרי זה סכנה לפותחו נמצא שאין זה פתח של בית רק פתח המשמש למעלית ולכן נהגו העולם שלא לקבוע מזוזה כלל בפתח המעלית, אך הוסיף דיש להסתפק בזה קצת דכיון שמי שדר בקומה עליונה עיקר כניסתו ויציאתו מהבית היא דק דרך המעלית נמצא שזה עיקר פתח ביתו ואינו מן הדין שיכנס ויצא מביתו דרך פתח שאין שם מזוזה מיהו אין לחייב לקבוע מזוזה מכת סברא זו אלא הרוצה לקבוע יקבענה על פתח הכניסה מן המעלית לבית וכו"ל. עכ"ד. ואמנם בספר בנה ביתך כהלכה עמ' קנא האריך בדין חיוב מזוזה במעלית וכתב שם שהגר"א נבנצל שליט"א כתב לו בהערות שהגרשז"א הורה לקבוע מזוזה בכניסה מהמעלית לחדר המדרגות עכ"ד.

ובשו"ת להורות נתן ח"ג סימן עב כתב לדון ג"כ אם יש חיוב מזוזה במעלית, וכתב שם שיש לדון האם דמי לבית שער, וכתב שם שבית

שער שפחות מד' אמות על ד' מות גם חייב במזוזה, אבל כותב שא"ז מוחלט שמעלית דמי לבית שער כיון שיש פירוש בראשונים שבית שער שיושב שם שומר, וכתב שם להעיר ע"ד המנחת יצחק שמעלית לא דמי לספינה ואהל זרוק אלא לבית שער, וכותב שם שלכאורה יש מקום לחייב במזוזה את פתח החלל שבו המעלית בדרך הכניסה אליה מהא דסימן רפ"ז סי"ט ארובה כו' אבל באמת שאני ארובה שחיובה מדין בית שער וכמש"כ במק"מ אבל בנ"ד אי לאו המעלית אין בחלל הארובה שבו המעלית עולה ויורדת שום מקום עמידה ונמצא שאין לו חשיבות דירה אלא מחמת המעלית ולכן יש לחייב במזוזה את פתח המעלית ולא את פתח החלל מיהו באמת יש לחייב את פתח החלל הפנימי בימין הכניסה לחיצוני לפי הרעק"א והמסגה"ש וסייעתם ע"פ השלטי גבורים ועיין בחזון איש יור"ד סימן קס"ח ובפתחי המעלית שבקומות העליונות לכו"ע יש לקבוע בימין הכניסה מחלל המעלית לחדר המדרגות הפנימי ויש לדחות מה שהעיר הרב השואל כח"ה שליט"א דממסכת מזוזה פ"ב הסולם מטלטל כו' ובית הלל פוטרין יש לדייק דמעלית פטורה אלא אדרבה אם נדייק יש לדייק דמעלית חייבת עיין לעיל ושוב התבונן די"ל שמעלית לא מקרי בית שער שבית פתוח לו כיון שהמעלית עולה ויורדת גם עוררוני דמעלית גרע אפילו מבית שער שאין בית פתוח לו דכיון שעולה ויורדת כשהיא נמצאת בין הקומות בטל הפתח שלה ואף כשקבע מזוזה ראוי שתפסל מצד תולמה"ע אולם לע"ד אין זו סברא ברורה די"ל דהוי רק כפתח שנסגר לפעמים דלא בטל שם הפתח ולדינא נראה דמעלית שיש בה ד' על ד' אמות חייבים לקבוע מזוזה בפתח המעלית בימין הכניסה אליה בלא ברכה ובפתחים שבין חלל המעלית לקומות העליונות יש לקבוע מזוזה בימין הכניסה לחדר המדרגות בברכה אם יש לחדר המדרגות ד' על ד' אמות ואם אין בלא ברכה ובקומת הקרקע יש לקבוע בימין היציאה מהמעלית הכניסה לחדר המדרגות בלא ברכה אף אם יש בחדר המדרגות למטה ד' על ד' אמות שאולי בקומת הקרקע החיוב הוא להיפך בימין הכניסה למעלית. עכ"ד.

כתב שמדברי רע"א בענין הקעמערכי משמע גם שחולק על חמודי דניאל ויתכן שגם החמודי דניאל לא אמר דבריו כי אם בבית שער דשם בית עליו אלא שחסר לו בשיעור משא"כ מעלית אין לו שם בית כלל ודומה לספינה שפטור ממזוזה ומדמהו הקהלות יעקב מנחות כ"ד לדברי התוס' מנחות ל"א שספינה אינה מטמאה מדרס כיון דלא עבידא להיות נשען עליה אלא ללכת ממקום למקום כך גם המעלית עשויה רק ללכת ממקום למקום ואינה עשויה להנאת בית.

והסיק שם לדינא: ולכן נראה שחייב במזוזה מצד חדר המדרגות ויש לקבעה מימין הכניסה שמהמעלית לחדר המדרגות וכמש"כ רע"א בהגהותיו לסימן רפ"ו י"ג בחדר שלפנים מחדר שקורין קעמערכי הפתח חייב במזוזה מצד הגדול ויהא נדון חדר קטן כאויר דמ"מ חייב כאילו יצא מפתח זה לשוק וכדבריו כתב שלטי גיבורים על הרי"ף סוף מזוזה ובדעת קדושים שם י"ג כתב דכה"ג יקבע המזוזה לימין הכניסה מהחדר הקטן לגדול וכ"כ בנין ציון ח"א צ"ט ובקנאת סופרים ובלחם הפנים שעל קצושי"ע י"א י' תמה על כך ויעוין מנחת פתים יור"ד רפ"ו י"ג ובחזו"א יור"ד קס"ח ולכן נראה שיש לקבוע בכל הקומות מימין הכניסה מהמעלית לחדר המדרגות ולא במזוזת הפתח שבמעלית כי אם במזוזה הקבועה בחדר המדרגות והסכימו לדברים כמה גדולי ישראל וגם הגאון ר' נתן גשטטנר שליט"א ענה לי כך אלא שהוסיף שעל המזוזה בקומה התחתונה לא יברך ואף אם יש בחדר המדרגות ד' על ד' דשמה המעלית חייבת במזוזה ונמצא דכשיצא מן המעלית אל החדר הוי כיוצא מביתו חדר אחר חדר עד שמגיע לרה"ר דליכא חיוב מזוזה בדרך יציאתו. עכ"ד.

ובשבות יצחק מזוזה פ"ב אות ד' כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שבקומת כניסה צריך לקבוע בימין הכניסה למעלית שדרך פתח זה באים אל הבית ובשאר הקומות יקבע את המזוזה בימין היוצא מהמעלית לפרוזדור ע"ש.

וכן כתב לדינא בספר חובת הדר פ"ה סי"א שפתחי מעלית חייבים במזוזה, ובקומה הסמוכה לרשות הרבים יקבענה בימין הנכנס למעלית ובשאר הקומות יקבענה בימין היוצא לכל קומה, וכתב שם להביא לדברי המנחת יצחק הנ"ל וכתב שם שאף שהמעלית משמשת גם לעבור מקומה לקומה אבל נראה שרוב התשמיש הוא הכניסה מרשות הרבים. יעו"ש, וכן כתב בספר מבית לוי ח"ב עמ' קכט בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שפתחי מעלית חייבים במזוזה ויש לקבוע בפתח כל קומה בימין היציאה מהמעלית לחדר המשריגות וגם בקומת הקרקע יש לקבוע ביציאה מהמעלית, ולא בצד ימין של הכניסה למעלית.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תקמז כתב שנראה להחמיר, וכן בספר בירור הלכה (חיו"ד רפו) כתב להביא מתשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א כת"י שיש לדון שיש חיוב מזוזה מצד המעלית, וגם מצד חדר המדרגות שכשם שמרפסת פטורה ממזוזה ובכל זאת קובעים מזוזה על הפתח שבין המרפסת לחדר מחמת חיוב החדר א"כ כך יש לקבוע מזוזה בפתח שהמעלית לחדר המדרגות מצד החד מדרגות, וכתב שם שבב' הטעמים הנ"ל איכא נפק"מ דלפי צד א' יש לקבוע את המזוזה בפתח המעלית עצמה ומימין הכניסה למעלית אבל לפי צד ב' יש לקבוע מזוזות בפתחים שבחדרי המדרגות ומימין הכניסה מהמעלית לחדר המדרגות.

וכתב שם, והנה כדי להתחייב במזוזה חייב הבית להיות בו ד' על ד' אמות ובדרך כלל אין במעלית שיעור זה ופטור אלא שאפשר לומר שלמעלית דין בית שער המובא ביוה"ד רפ"ו ז' שחייבת במזוזה והרי כתב החמודי דניאל הביאו פתחי תשובה י"א שבית שער חייב במזוזה אף כשאינו מחזי' ד' על ד' ואם כן אולי המעלית חייבת במזוזה מדין בית שער אף כשאין בה ד' על ד' אלא שלמעשה הקנאת סופרים קי"ח והמקדש מעט רפ"ו ל"ט חולקים על החמודי דניאל וסוברים שבית שער לא עדיף מבית דבעי ד' על ד' והחשב האפוד ח"א ל"א

שהרי אין איפה לשים שם את המזוזה, אבל י"ל שכיון שיש את המשקוף הנ"ל לכאורה א"כ המקום הנ"ל יהיה חייב במזוזה, אי נימא דמקום מעלית מחייבת במזוזה.

ובהליכות עולם ח"ח עמ' ש כתב, וכן המעלית שעולה ויורדת אל דירות המגורים פטורה מן המזוזה מפני שאינה דירה קבועה וגם הפתח קבוע שבבנין שדרכו נכנסים למעלית פטור מן המזוזה, וכתב שם בהערה שמעלית שאני מסוכות של יוצרים ודמי לבית שבספינה שפטור מן המזוזה. יעו"ש, וכן השיב הגר"מ אליהו זצ"ל בשו"ת הרב הראשי התש"ח עמ' 80 שיש לפטור המעלית ממזוזה כיון שהיא עצמה אינה חייבת גם מקום הכניסה אליה אינו חייב אבל יש להסתפק באופן שהמעלית נכנסת ישר לתוך הבית עכ"ד.

ובילקוי שובע שמחות ח"א עמ' תקסו כתב להביא ב' הדעות הנ"ל אם מזוזה חייבת במזוזה, וכתב שם שהמנהג כסברא שפטורה ממזוזה, ומ"מ המחמיר לקבוע שם מזוזה בלי ברכה תע"ב. יעו"ש בהערות, ומ"מ נראה מדבריו דהעיקר הוא לדינא שמעלית פטורה ממזוזה, וכן כתב בשו"ע המוקצר סימן קסז הערה נח וכן כתב בספר עלי דשא סימן ה' וסימן יב שמעלית פטורה ממזוזה מעיקר הדין ובפרט כשאין בה דע"ד והרוצה להחמיר לא יברך יעו"ש. וע"ע בשו"ת תפילה למשה ח"ג סימן לג, ובספר שערי המזוזה עמ' מה.

ומ"מ אף אי נימא דמעלית חייבת במזוזה מ"מ א"א לכוף בזה את השכנים, וכמ"ש בספר בירור הלכה יו"ד סימן רפו עמ' רט בשם הגר"י זילברשטין שליט"א שיש חיוב לבנות מזוזה, ושכן ס"ל למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, אבל מ"מ אמר הגר"ז שיכול לעשות מזוזה על חשבונו הפרטי בפתח חלל המעלית בקומת הקרקע ובקומה שאתה דר אבל אינך יכול להכריח את כל השכנים ועד הבית יכול להשתתף בקביעת המזוזה בכל הקומות שהם יכולים קים לי כהגר"מ פינשטיין (שליט"א) תושב השכונה שלא עשה מזוזה בפתחי

ואולם בחוט שני מזוזה סימן רפו סי"ט כתב שא"צ לקבוע מזוזה בימין הכניסה למעלית כי אם ביציאה מן המעלים משם למקום שדרכו מגיעים לבית ע"ש.

ואמנם יש לדון שהיום המעליות אינם לתוך החדר מדרגות, והחדר מדרגות הרי הוא בפני עצמו, שממילא אינו שייך לנידון הנ"ל.

ובספר תשובות הגר"ח (גרדנש ח"ב תשובה תתתתקעו) נשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בזה"ל: מעלית שיש בה ארבע אמות ל ארבע אמות (מצוי בבי"ח מעליות גדולות) האם בעי מזוזה דאורייתא, ואולי דרבנן ודאי בעי, וכן מעלית שאין בה דע"ד אמות ומשתמשים בה תדיר (כמו מעלית של בנין סתם) אם בעי מזוזה מדרבנן, ואולי זה תלוי גם ברחבה שלפני המעלית אם יש שם דע"ד, והשיב בזה"ל: הדלת העולה ויורדת אי"צ מזוזה, אבל הקבועה צריכה עכ"ל, וכן הובא תשובת הגר"ח ק"ק זצוק"ל בדעת נוטה מזוזה תשובה שי שהשיב בזה"ל: שמעתי בשם מו"ח שליט"א שהדלת הקבועה חייבת ולא העולה ויורדת והמזוזה בימין הכנסה לחדר של ד' על ד' עכ"ד, וכתבו שם בהערה ששמעו מהגר"ח ק"ק זצ"ל דאף אם אין בחדר המדרגות ד' על ד' כל שנכנסים משם לדירות שיש בהם ד' על ד' אפשר דחייבת עכ"ד, ומבואר מדבריו דאם זה כמו המעליות של פעם שיש שם דלת הרי הוא חייב במזוזה, דהרי הוא בית שער, אבל במעליות החדשות שאין דלת אין צריך, אבל יש לעיין שכיום בהרבה מעליות לפני הכניסה למעלית יש שם משקוף, ויש לעיין אם המקום הנ"ל חייב במזוזה.

ובעיקר דעת הגר"ח ק"ק זצוק"ל ראה מש"כ בספר בירור הלכה שהשיב בשם חמיו הגר"ש אלישיב זצוק"ל שלא מחייב את פתח המעלית אלא את הפתח מהחלל שבה המעלית לחדר המדרגות עכ"ד.

ואמנם אף במעליות שם שיש דלתות שנפתחות לשני הצדדים לכאורה י"ל שחייב במזוזה כיון דסו"ס הוי כדלת, אבל י"ל

מזוזות אינם יכול לכופ את היחיד להשתתף עמם בקניית המזוזות מכיון שיש מן הפוסקים שפוטרים את פתחי המעלית ממזוזה ויש לו על מי לסמוך.

ועוד הביא בזה מה שהגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי הורה שאע"פ שמצד הדין פתחי המעלית אינם חייבים במזוזה מ"מ אם רוב הדיירים רוצים לקבוע מזוזות בפתחי המעלית הם יכולים לכופ את מיעוט השכנים להוציא ע"כ כסף מקופת ועד הבית, משום בכל עניני הבניין הולכים אחר הרוב, אבל המיעוט אינם יכולים לכופ בזה את הרוב.

ועוד כתב שם בהערה, קטז הרה"ג ר' יעקב אהרן סקוצילם שליט"א העיר בענין זה בקונטרס שאלות המצויות במזוזה שם הערה ל"ז הביא דעת בעל שבט הלוי זצ"ל שתשלום המזוזות מונח על כל דיירי הבנין וכולם צריכים להשתתף בתשלום המזוזות על כל הקומות ולפי זה נדאה שהועד הבית יוכל לחייב את כל הדיירים בזה וע"י עוד בספד עמק המשפט הל שכנים מהגד"י כהן שהביא פסק מבעל שבט הלוי לגבי התחייבות לאלו שדירים בקומות קרקע בהשתתפות ועד הבית של המעלית אפילו שהם לא משתמשים במעלית והגאון רבי אליעזר רבינוביץ שליט"א כותב לנו הנני להוסיף בענין זה עוד כמה פדטי דינים נחוצים ואלו הם א דאשית כל יש לבדר מי הוא החייב להשתתף בדמי קניית המזוזה למעלית והנה בבית של שותפין הדבר ברוד ששני השותפים חייבים במזוזה ולא נתפדש בפוסקים כשאננם שותפים שוה בשוה האם גם במזוזה כל אחד חייב להשתתף דק כפי ערך חלקו או שמא כיון שסו"ס שניהם חייבים הדי הם משתתפים שוה בשוה וצ"ע ב ולפי"ז בנידון דידן בקומת כניסה לבנין למחייבים להניח בה מזוזה כבית שעד הדי החיוב מוטל על כל השכנים שבבנין שהרי כולם שותפים בפתח זה שדדכו הם נכנסים לבית שעד המוביל לביתם אן השכנים הדירים בכניסה אינם חייבים שהרי הם אינם משתמשים כלל במעלית לצורך הכניסה לביתם ואף שלפעמים הם משתמשים בה כדי לעלות לשכניהם אין זה חיוב

המעלית בבנין שהוא מתגורר בו עכ"ד. וכן כתב שם בבירור הלכה שלדינא נראה שמעלית פטורה ממזוזה ומ"מ טוב להחמיר כהנ"ל, אבל מ"מ אין לחייב בזה את השכנים. [וראה עוד בקובץ פעמי יעקב חלק עט עמ' קל בתשובת הגר"מ שטרנבוך שליט"א האם דייר צריך לשלם עבור מזוזה במעלית אם גר בקומת קרקע כיון שהוא חובת הדר והוא אין גר שם, וממילא י"ל שאינו שייך אצלו חמירא סכנתא מאיסורא, והשיב בזה"ל: מעיקר הדין אינו צריך לשלם כי כל קביע המזוזה במעלית היא חומרא, והוא דלא להוסיף עלה, אמנם ראוי להחמיר ולשלם שלא לפרוש מן הציבור עכ"ל], וראה עוד בזה בספר שאלת רב ח"א פ"ו סק"ט שכתב לדון לגבי מעלית שיש שמחייבים בכל קומה, האם הדייר בקומה שניה חייב לעשות גם בשאר הקומות שהדיירים שם אינם רוצים להחמיר או שחייב רק אצלו ובוקמה הכניסה, וכתב שם שהגר"ח ק"ק זצוק"ל השיב לו שחייב לקבוע רק אצלו. עכ"ד.

ואולם שוב ראיתי בשו"ת וישמע משה חלק ג' סימן רל מה הדין בבנין שיש בו חילוקי דעות האם צריך לקבוע מזוזה או לא, כיון שהוא מח' הפוסקים, וועד הבית מבקש לקנות מזוזות מקופת ועד הבית בע"כ של יתר הדיירים, האם יכול לעשות כן, והביא בשם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שהוראה שועד הבית יכול לקנות את המזוזות מקופת ועד הבית ואינו צריך לקבל את הסכמת השכנים לזה כלל, ושכן ס"ל להגר"מ שפרן שליט"א והגר"נ נויסבוים שלא זו בלבד שהרבים יכולים לכופ את היחיד להשתתף עמם בהוצאות אלא גם היחיד יכול לכופ בזה את הרבים, ועוד שכיון שהוא ספק דאורייתא חייבים ללכת בו לחומרא, ואין השכנים יכולים לטעון קים לי ולפטור את עצמם מן החיוב המוטל עליהם מדינא.

וכתב שם עוד בשם הגר"מ גרוס שליט"א שהורה שדיירי הבנין האחרים יכולים לטעון קים לי' כדעת הפוסקים שפתחי המעלית אינם חייבים במזוזות וא"כ דייר זה שמבקש לקבוע מזוזות אינו יכול לעשות זאת מהכסף המשותף של ועד הבית בעל כורחם של יתר הדיירים ואף אם רוב הדיירים מבקשים לקבוע

שערי חיוב מזוזה במעלית יוסף

כלפי מזוזה, דהרי כמשתמש בבית שער של חבירו.

דייר בפני עצמו וחייב לקנות מזוזה ולקבעה ופשוט

עכ"ד תשובת....

ומ"מ גם לגבי ברכה אין לברך עליה, וכמו שנשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספר דעת נוטה מזוזה תשובה שיא שנשאל מה דינה לגבי ברכה והשיב בזה"ל: הכניסה לחדר לכאורה חייב (אבל יתכן שלא יברך) עכ"ד. ועוד נשאל שם בתשובה שיב, והשיב תמיד (בלי ברכה) עכ"ל, ויעו"ש עוד בהערה מש"כ בזה, וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת שלמה תנינא ח"ב ג' סימן ק סק"ה שנראה שאין לברך עליה, וכן כתב בשו"ת רב ורפא יו"ד סימן נו סק"ג שהמנהג לקבוע מזוזה במעלית ללא ברכה.

ואמנם לכאורה יש לדון לשיטות הפוסקים שמחייבים מזוזה במעלית, אכתי לכאורה הרי הוא חיובא מדינא, וא"כ לכאורה כן יש לקבוע שם מזוזה.

ושוב ראיתי בקונ' לקט הלכות מזוזה פרק ג' כתב בשם הגר"נ קרליץ זצוק"ל שבשאר הקומות שיוצא בהם מהמעלית לבנין יש לקבוע בימין הכניסה לבנין בברכה שאפילו אם נימא שאין למעלית שם חדר מ"מ לא גרע מאם בא מהרחוב לקומות הנ"ל שחייב במזוזה.

ושוב שמעתי מאחי הרה"ג רבי אליהו פורת שליט"א במח"ס מאלפי זהב ששאל בזה להגאון הצדיק רבי מאיר גריינמן שליט"א במח"ס אמרי יושר, ואמר לו שאם יש במסדרון שפתוח למעלית ארבע אמות על ארבע אמות הרי הוא חייב במזוזה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ג ולגבי הקומות העליונות שמניחים בהן מזוזה דרך ימין של היציאה מן המעלית לבית נדאה שהחיוב הוא לכל דידי קומה זו להניח מזוזה בקומה שלהם אבל אינם חייבים להניח בקומה שאינה שלהם שפתח זה אינו מיועד עבודם דק עבוד הדיידים שם וממילא אינם צדיכים להשתתף בהוצאת קניית המזוזה שם וכ"כ בספר שאילת רב בשם הגד"ח קניבסקי שליט"א וכן העלה ידידי הגדמ"ל לוי שליט"א מח"ס בית מלא בקובץ אוצרות ידושלים חלק י"ד עמודים תשמגתדש"ם והלום ראיתי בלקט הלכות מזוזה דינר פ"ג סט"ז שהביא בשם הגר"נ קדליץ שליט"א כי כל דיירי הבנין חייבים להשתתף בשוה במעליות שבכל הבנין והוסיף שאין זה דומה למקלט שבבנין שרק אותם המשתמשים שם חייבים להשתתף במזוזה אבל הכא המעליות משמשות לכל דידי הבנין ולענ"ד אין טעם לדבדים אלו ומסתברא טפי כהודאת הגדח"ק דכל פתח שייך דק לדיירים באותה הקומה והדי זה דומה לבנין שיש דלתות באמצע המדדיגות בין קומה לקומה והיינו שיש חדר מדדיגות של כל הקומות וכדי להכנס לכל קומה צריך לפתוח דלת ולהכנס והרוצה לעלות למעלה ממשיך במדדיגות ואינו נכנס בדלת זו כלל שבודאי חיוב המזוזה שם הוא דק לדריס באותה קומה ורק בקומת הכניסה חייבים כל דיירי הבנין וה"נ דכוותה ד ומעתה נחזור למה שנחלקו הדבנים הגאונים האם חלק מהדיירים יכולים לכוף את השאר לקנות מזוזה דלסובדים שיחיד כופה את הרבים הני מילי כלפי החיוב בקומה שלו וכן בקומת הכניסה אבל בשאר הקומות כיון שאין לו שייכות בחיוב המזוזה הדבד בדור שאין שום מקום לומד שיכול לכופם וכן לסוברים דאזלינן בתר רבים הרי הכל תלוי ברוב ריירי קומה זו וכלפי קומת כניסה הרי זה תלוי ברוב דיירי הבנין וק"ל ה אכן גם באופן ששאד הדיירים אינם רוצים להשתתף בהוצאת קניית המזוזה ואינו יכול לכופם אין זה פוטר אותו מחיוב המזוזה כי באמת החיוב הוא על כל

רמה. קריאה בשם רחל לכיבוד הורים על אמא

בס"ד, יום ג' ח' אייר ה'תשפ"ה

אודות השאלה האם לקרוא על שם רחל, על שם אמו, שמאידך יש בזה כיבוד הורים, ומאידך נפטרה בקיצור ימים ושנים, וגם מה שהשם רחל כידוע אינו טוב, או דלמא כיון שיש בזה כיבוד הורים, שומר מצוה לא ידע דבר רע.

האם יש חשש בקריאה על שם רחל

החיד"א בספר דבש לפי (מערכת ש' אות יד)

כתב בשם גורי האריז"ל שעושים שינוי שם לאשה לא יקראוה רחל בת שבע תמר לאה אלא חנה שרה יוכבד, עכ"ד, וכ"כ הגר"ח פלאג' בספר רפואה וחיים (פי"ב אות רלז). ובשיורי טהרה (מערכת ש' אות יט) ובפדה את אברהם (מערכת ש' אות יא), וביפה ללב (ח"ג דף קמח ע"ג). וכ"כ בספר אורות אלים (חלק ליקוטי מוסר מהר"י אזולאי). וכן הו"ד בשו"ת שיח יצחק (סי' תמא אות י') ובשו"ת דברי יציב (אה"ע סי' יא אות ח).

ומבואר דרך בשינוי שם לחולה, כיון שרחל

נפטרה בקיצור ימים ושנים, [בספר הדורות (ח"א דף כו ע"ד) כתב שרחל נפטר בגיל ארבעים, ובספר שלשלת הקבלה כתב שרחל נפטר בגיל שלושים ושש, והו"ד במעם לועז (בראשית ח"ב דף תרמ"ז). ועוד שרחל היתה עקרה.

ואף בחולה, יש מקילים וכמ"ש בלקט יושר

(ח"ב חיו"ד עמ' פג ענין א') שעשה שינוי שם לחולה בשם רחל. ולפי"ז כ"ש לקרותו בשם ראשון. [וכן הו"ד הה"צ רבי סלמן מוצפי זצ"ל, שקרא לבתו רחל, (ספר אוצר הקונטרסים מריח ניחוח ח"ב עמ' 810), וכן השיב הגר"ח"ק בספר דרך שיחה (ח"א עמ' לד), ובספר ויקרא שמו בישראל (עמ' תכט), וכן הו"ד הגר"מ צדקה שליט"א בספר כתר שם טוב (ח"א עמ' שט) שאין מניעה לקרוא בשם רחל שהיא עקרו של בית ואדרבה הוא שם חשוב וטוב לקרוא בו ע"ש, וכן

הובא שהמקובל הגאון רבי יצחק כדורי זצ"ל קרא לבתו רחל, (שו"ת מרכבות ארגמן ח"ב סימן יח אות ט'), וכן השיב הגר"ש דבילצקי זצ"ל בספר ויכתוב מרדכי (עמ' צא) שאין מניעה לקרוא בשם רחל, וכן הו"ד הנאמ"ן זצ"ל בספר אביעה סגולות (עמ' 463) והוסיף שם שהרי הוא השם הכי נפוץ, וכ"כ להקל הגר"י הלל שליט"א בקובץ מקבציאל (מס' כו עמ' ערב). וכ"כ בשו"ת דברי בניהו (ח"ד סימן לא), וכ"כ בספר אוסרי לגפן (ח"ב עמ' תקנ"ג) וע"ע בשו"ת מעיין אומר (ח"ב עמ' כג) בשם הגרע"י שאין חשש בקריאת שם רחל, ואם רוצים יוסיפו עוד שם, וע"ע בספר גם אני אודך (שמות בני אדם עמ' קלו)].

אבל הרבה הקפידו בזה, ויסוד הדברים ע"פ

מש"כ ביש"ש (עמ"ס גיטין פ"ד סימן לא) שאין לקרוא בשם ישעיה מפני דריע מזליה, וה"ה לשם רחל. וכן ממש"כ בשו"ת חת"ס (אה"ע ח"ב סי' כה) שיש מקפידים לכתוב עקיבה עם אות ה' בסוף דוקא ולא באות א' כיון שסופו היה מר כמבואר בגמ' (ברכות סא: ומנחות כט). ע"ש, [וכן הקפיד הגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל כיון שהוא גבורות ודינים, ושכן הורה הגרע"י זצ"ל, והו"ד בספר ויקרא שמו בישראל (עמ' תכז), וכן הו"ד הגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל בקובץ בית הלל (חלק טו עמ' עא) שבאה לפניו אשה שסבלה מהרבה מחלות וקראו לה רחל, והחליף לה השם והתרפאה ע"ש. ועוד כתב שם ששמע מהגרש"י זעפרני שליט"א ששמע מהגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל שלא כדאאי לקרוא בשם רחל כיון שראה שכל מי שנקרא בדורינו בשם רחל סובלות מאוד, ואי"ז שם מתאים לדורינו ובמקום זה יקראו שם אפרת ע"ש, וכן שמעתי מזקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א, שאין ראוי לקרוא בשם רחל, וכ"כ בשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ד אה"ע סי' כג) שיש להזהר שלא לקרוא בשם רחל, ולא לחינם רחמנא ליצלן הוא ר"ת רחל ע"ש].

וכן נראה שיש להקפיד בזה לפי מש"כ בפרי עץ

חיים (דרושי הפסח שער חג המצות דרוש ז') שכל האמהות היה בשמן ה' חוץ מרחל, ולכן הייתה עקרה, משא"כ כל האמהות שהיה בשמן ה' שהוא מזל בנים. וכן לפי מש"כ בפרי עץ חיים

שערי קריאה בשם רחל לכיבוד הורים על אמא יוסף

הביא בשם הגר"י קניבסקי עצה לקרוא לילד ע"ש קרוב המשפחה שנפטר צעיר, אולם לכוין ע"ש אדם צדיק אחר שנקרא גם הוא בשם זה. לדוגמא, אם הוא רוצה לקרוא לבנו בצלאל ע"ש אביו למרות שנפטר צעיר ומתוך ייסורים, הוא יכול לכוין ע"ש בצלאל בן אורי בונה המשכן, או ע"ש רבי בצלאל אשכנזי מחבר השיטה מקובצת, או ע"ש ר' בצלאל אביו של המהר"ל מפראג.

ועכ"פ כיון שבפטירה בגיל 50 נחשב כפטירה בקיצור ימים ושנים, א"כ לכאורה אין לקרוא בשם ההורים.

האם יש חיוב כיבוד הורים בקריאת שמם אך יש לדון בנ"ד כיון שיש חיוב לכבד ההורים בקריאת שם הילד. ולמעשה מצינו שיש עניין לקרוא על שם זקני התינוק, ומצינו בזה כמה מקורות וטעמים.

(א). לשם זכרון, כתב בספר שמא גרים פ"א אות ד' שע"י שדוקא שם על שם אבותיו הרי מעמיד זכרון לאבותיו, ושכן נראה ממש"כ במדרש רבה בראשית לז ז' התנאים רבי יוסי ורבן שמעון בן גמליאל הראשונים ע"י שהיו מכירים את יחוסיהם היו מוציאים שמן לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו מכירים את יחוסינו אנו מוציאים לשם אבותינו ע"י"ש, וכן בתורת תמימה בראשית לב יא כתב עוד טעם בזה כיון שאנחנו נעים ונדים בגלות ראוי לנו לזכות השתלשלות יחסי האבות ע"י שהאבות יקראו לבניהם בשם אבותיהם של האבות, וכמו שמצינו כמה פעמים בש"ס כגון רבי פרטא בנו של ר' אלעזר בן פרטא (גיטין לג:) ושמו של אביו היה נחמני ע"ש זקנו, ובמו"ק דף כה ע"ב וביומא דף לח ע"ב ע"ש.

וכן נראה בספר חסידים (סימן תס) וז"ל: נכרים שקוראים לבניהם בשם אביהם אין בכך כלום והיהודים מקפידים על כך ויש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים אלא אחר שכבר מתו. עכ"ל, ובהגהות ברית עולם שם כתב להביא לזה סימן ממה שכתוב "קראו בשמותם עלי

(שער הזמירות פ"ה) שב' עיינין של רחל דהם הדין מונעים את הפרנסה ע"ש.

ועוד שיש שהקפידו בזה וכמ"ש בספר כתר שם טוב (ח"א עמ' שח) כיון שרחל בגימטריא פעמיים דמעה, וכמ"ש בברית אבות (סימן ח' אות מז) שגם בגימטריא של השם יש השפעה, [וכ"כ גם בספר קול התור (פרקי גאולה פ"ג אות י') שמי שהיה בשמו רעה אף בגימטריא בלבד היה הגר"א מוילנא מצווה להחליף שמו ע"ש].

ועכ"פ כיון שרבים הקפידו בזה, וכן ההוראה למעשה, אצל רבים מבני ספרד להמנע מלקרוא בשם רחל. ובני אשכנז לא הקפידו בזה. אך אפשר שכיון שהוא במקום כיבוד הורים, אמרין בזה שומר מצוה לא ידע דבר רע.

האם יש חשש לקרוא שם על מי שנפטר בקיצור ימים ושנים

ואודות השאלה האם יש חשש לקרוא שם על מי שנפטר בקיצור ימים ושנים.

כנ"ל שהמהרש"ל ביש"ש (גיטין פ"ד סימן לא) כתב בזה"ל: דהעולם אין רגילין לקרות לשום אדם ישעיהו, כי אם ישעיה לחוד, ומצאתי בדברי הימים (א' פ"ג פסוק כ"א) ישעיהו, ואינו ישעיהו הנביא, ואמינא מסתמא לא קראו אחריו, כי ריע מזליה, ובן בנו מנשה קטליה במיתה קשה ומשונה (יבמות מט:), וקראו הבנים אחר ישעיה של דברי הימים, ואולי כיוונו גם כן למעלת הנביא, ושינו בו קצת, עיי"ש, וכן כתב בפתחי תשובה (סימן קט"ז סק"י) והטעם מפני שלשם יש השפעה וא"כ יקרא לו בשם זה אז יהיה ריע מזליה,

ואמנם בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"ב סימן קכב) כתב שאם הוא צדיק קוראים אחריו, גם אם מת בצעירותו, ע"ש.

ומ"מ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' רצז) שהביא מהאדמו"ר מסאטמר שהקפיד שלא לקרוא ע"ש אדם שנפטר לפני גיל שישים. אבל לאחר גיל זה אין קפידא. ובח"ד (סי' רכח)

אדמות", ומבואר שע"י קריאת השם יש זכר לנשמות. וע"ע בזה ביש"ש גיטין פ"ד סכ"ו ובשו"ת חת"ס חלק אבן העזר סי' יח ובשו"ת משנה הלכות ח"ד סימן קי"ד ובח"ו סימן רנב.

(ב.) משום מצות כיבוד אב, וכן נראה בלקט יושר יו"ד (עמ' 52 מהדו"ח עמ' צט) בשם רבו תרומת הדשן שנשאל ממי שהיה אמור למול את בנו בר"ה האם יקרא רך הנימול על שם אביו או על שם יצחק אבינו כיון שבר"ה מזכירים זכות עקידת יצחק ובו ביום נפקדה שרה בבנה, (ר"ה י:), והשיב התרומת הדשן שעדיף לקרוא לו יצחק, משום שאתה ואביך חייבים בכבודו של יצחק אבינו, ומבואר שיש עניין של כיבוד אב שקורא לבנו על שם אבות המשפחה, אך מ"מ הכריע כיון שר"ה שאני ע"ש. ומבואר שהוא משום כיבוד אב ואם.

וכן כתב הגה"ק מבוטשאטש סימן תע"ז, שיש בזה מצוות כיבוד אב ואם ע"ש, ובשו"ת אגרות משה ח"ד חאו"ח או"ח סימן סו, שאם קורא שם על שם אביו הרי הוא מכבדו ע"ש. [וע"ע בשו"ת משיב נבונים ח"ו סימן מה].

ובש"ת משנה הלכות ח"ו סימן רנג נשאל אם לתת שם על שם אביו רשע, וכתב שיש לו בזה דין קדימה, ומבואר שיש בזה מעליותא של כיבוד הורים.

וכן בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן קח סק"ב כתב שיש בזה משום כיבוד אב ואם, ולכן לא דוקא בקריאת שם אביו ואמו אלא אף בקריאת שם לשאר קרוביו, הרי יש בזה כיבוד הורים ע"ש.

וכן מוכח ממש"כ הפוסקים לדון האם לקרוא שם על שם הסבא או לקרוא שם על שם צדיק שנפטר כעת, והובא בספר שמות בארץ שם בשם הגר"ח ק, שהשיב כרצונו, כיון שמצד אחד יש כבוד רבו ומצד שני יש כיבוד אב, ע"ש. [ובמק"א נתב' אם אפשר לקרוא על שם סבא ועל שם צדיק בשני שמות, ואם יש בזה מעלה].

וכן מצינו בעיקרי הד"ט הלכות כיבוד אב ואם אות ז' שכתב בשם שו"ת שדה הארץ ח"ג סימן כב שכתב שלא יקרא בנו בכורו על שם חמיו אלא שם אביו שמא לא יזכה לעוד בנים ולא יהיה לאביו שם בישראל, וע"ש מה שהוכיח כן מדברי המדרש ע"ש. ובבא"ח שנה שניה פרשת שופטים הלכה כז, וז"ל: במקום שנהגו לקרות בן הנולד ראשון על שם אביו, ואמו רוצה לקרותו על שם אביה, לא יוכל לעשות רצון אשתו בדבר זה, אלא צריך להקדים לקרוא בן הראשון על שם אביו והשני יקראנו על שם אביה, ופוק חזי מאי סליק בנדב ואביהוא מפני שקרא בן הראשון על שם אבי אשתו, וכנז' בשדה הארץ ח"ג סי' כ"ב, וכתב בעיקרי הד"ט שאם ירצה לקרות הבן על שם שניהם, יקדים שם אביו. עכ"ל. ובספר שמות בארץ עמ' נט הו"ד הגר"ח ק שיסדר בזה עם אשתו ויסביר לה שנדב ואביהו נענשו ע"כ. [אך יזהר ממריבה וכמ"ש ביוסף אומץ עמ' 362 וז"ל: המריבה בבית היולדת גורם סכנה לולד, לכן החכם אל יריב מחמת ענין זה, רק יהיה תחילת דברי פיהו ואחריתו לשלום עכ"ל, והו"ד בכה"ח יו"ד סי' קט"ז ס"ק קז]. וע"ע בזה בספר שלמי שמחה עמ' תמט מה שהו"ד הגרשז"א.

(ג.) משום וזרח השמש ובא השמש, וכמו שכתב בשו"ת הרשב"ש סימן רצ"א וז"ל: דע, כי רבי אברהם אביו של רבינו יונה ז"ל ואמו של הרמב"ן ז"ל היו אחים, וגם היה להם אח אחר ושמו רבי יוסף וגם בנו היה שמו ה"ר יונה, ובתו של רבינו יונה בר אברהם ז"ל היתה נשואה לשלמה בנו של הרמב"ן ז"ל. וכשנפטר רבינו יונה בטוליטלה היתה בתו מעוברת, וכשילדה ילדה בן זכר, והיה לו לקרותו משה כשם אביו, אמר הרמב"ן ז"ל אף על פי שצריך לקרותו על שמי, אני רוצה שיקרא יונה על שם זקינו אבי אמו משום וזרח השמש ובא השמש עד שלא כבתה שמשו של זה זרחה שמשו של זה, וכן היה דנפק מיניה גברא רבה והיה רב וגדול בישראל, ובנו של זה היה שמו שלמה והיה אביו של אבי אמי ה"ר יונה דיסמאשטרי זצ"ל. עכ"ל. וכן מבואר בתוס' ר"י החסיד בברכות דף נז ע"ב שהביא מסדר עולם שהמנהג לקרות על שם ההורים. [וע"ע בספר

חיוב כיבוד הורים לאחר מיתה

ועכ"פ יש לדון בנ"ד, שהוא תלוי, בגדר חיוב כיבוד הורים לאחר מיתה, שבשו"ע יו"ד (סי' ר"מ ס"ט) איתא, "חייב לכבדו אפילו אחר מותו. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר, כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא תוך שנים עשר חדש, ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, אומר, זכרונו לברכה".

ועפ"ז כנ"ל שיש בזה כיבוד הורים בקריאת שמות, וה"ה לאחר המיתה, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל בספר פסקי הגרי"ש (יו"ד הל' כיבוד אב ואם סמ"ז), וכ"כ בספר אהל יעקב (כיבוד אב ואם עמ' קכט) בשם הגר"א נבנצל שליט"א שאם אביו מבקש לקרוא על שם אביו שאם אין סיבה מיוחדת שישמע לו.

אך כנ"ל שהוא רק מעלה, ואין בזה חיוב. וכיון שהוא רק מצוה קיומית, אפשר דליכא בהא שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכמ"ש בשו"ת תורת חסד (אה"ע סי' סה אות ג') ובברכ"י (אה"ע סי' סט) דשומר מצוה לא ידע דבר רע הוא רק במצוה שבחובה ע"ש.

ומ"מ כנ"ל שבקריאת שם רחל, נחלקו הפוסקים. ומדברי החיד"א בשם האריז"ל, מבואר דאין חשש רק בהוספת שם לחולה, ולכן במקום צורך כרצונו אפשר לסמוך.

קריאה בשם דינה

ולגבי מה ששאל לשם דינה, יש שקפידו שלא לקרוא בשם זה כיון שהוא דינים, [וכ"כ בקונ' סוד השמות (עמ' 22) בשם הבבא סאלי זיע"א שאמר לא לקרוא שם זה, וכ"כ בכתר שם טוב (ח"א עמ' תיט) בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל שלא לקרוא בשם זה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שמות בארץ עמ' נח ששאלו להגרח"ק מדוע משה רבינו לא קרא לבנו עמרם על שם אביו ותירץ שאפשר שעמרם עדיין היה חי שנולדו אביו ולכן לא קרא לבניו עמרם].

ד). כיון שיש קשר ושורש לתינוק שנולד עם זקניו, וכמו שכתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תקא וז"ל: מיהו מבואר בסה"ק שיש לנולד איזה קשר ושורש עם מי שקורין אותו בשמו, ולכן בוחרים על שם איזה צדיק, או קרוב משפחה שיהא לו שם ושארית, עכ"ל, ושו"ת תשובות והנהגות בח"ג סי' רצז, שכתב בזה"ל: ובשם רבינו הגר"א זצ"ל אומרים שעד עשרה דורות יש לנולד קשר עם הנפטר, והיינו דכל בן הלוא אביו ואמו שותפין בו, ולכן רק חצי התינוק הוא חלק אביו, רבע אבי אביו, שמינית אבי אביו, שש עשרה לדור קודם, שלשים ושתים לדור קודם, ששים וארבע, מאה עשרים ושמונה, רנ"ו לדור קודם, תקי"ב דור קודם ואח"כ זהו חלק יותר מאלף, וידוע מש"כ הראשונים שבריה אחד מאלף לא בטל, אבל יותר מאלף כן בטל, והוא הדין כאן באתפלג דרא דחלק זקנו בו הוא פחות מא' באלף מאלף כבר אין לו קשר, אבל עד אז יש לו קשר. עכ"ל. ולפ"ז יש מעלה לקרוא על אחד מהסבות, ואין קפידא בזה.

ה). משום סגולה לאריכות ימים, בספר רבינו הקדוש מצאנו הובא מכתב מבעל הדברי יחזקאל מישנווא זצ"ל שטוב לאריכות ימים לקרוא הוולד על שם המשפחה של האב או האם ע"ש.

ומ"מ מה שהמנהג לקרוא על שם ההורים, כן נראה ממש"כ בשדי חמד מערכת חתן וכלה אות ה' ד"ה ומרן יעו"ש, וכן כתב בשו"ת שאילת שלום תניניא סימן רמג יעו"ש, וכן כתב בשו"ת קול אליהו חיו"ד סימן כב יעו"ש ומ"מ במקום שלום בית שאני וכמו שהאריך ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א בקובץ גם אני אודך חלק ה' עניני ברית מילה עמ' שנד.

ומ"מ לפי חלק מהטעמים, אין בזה חיוב משום כיבוד הורים, ויש בזה עכ"פ מעלה ומצוה.

שערי להשאיר את הספר פתוח באמצע הלימוד יוסף

יצטרך אח"כ כמה רגעים לפתוח הספר ראשון
אז הוא מותר דהוי דרך ימודו.

ובשו"ת שלמת חיים סימן תקסח כתב שאפשר
ללמד זכות שהוא לשעה קלה ויש
היכר ושוב לא נקרא בזיון, ובספר אהל יעקב עמ'
קסז שמהנכון שלא יניח תורה או נביאים או
תכונים על גמרא דאז החומש משמע את
הגמרא נמצא שמתשמש עם דבר שקדשותו
יותר לדבר שקדשות טפלות, ולכן יניח גמרא
אחרת או ספרי ראשונים או שו"כ וכדומה אבל
כתב שיותר טוב שיכניס משהו בספר אח"כ שלא
יצטרך אח"כ לדפדף.

וראה עוד בשיירי כנה"ג סימן רפה שמותר
לכסותו בדבר חול אבל לא בדברי הבאי,
ובמשנת חכמים למהר"ם חגיז (אות ר) הביא
שהכנסת הגדולה היה מכסה בוילון ממשי,
ובראשית חכמה (שער היראה פרק ט"ו) כתב,
ויכסה אותם בטלית חשובה.

ובילקו"י (ח"ב עמוד שכד) כתב בהערות שלפי
המג"א שמתיר לקחת ספר אחר
ולהניח תחת ספר שלומד בו ה"ה שמותר לקחת
ספר ולהניח על ספר שלומד בו כדי שלא ישאר
פתוח, וכן בס' גנזי הקודש (פ"ב סעיף כז) הביא
בשם הגרנ"ק שיכולים לכסות את הספר אפילו
עם ספר אחר, ואולם הקשו בזה שבס' חוט שני
הל' ריבית עמ' קע שפסק הפוך. ומשנה אחרונה
עיקר.

ולכן להלכה נראה שיש להמנע מלכסות בספר
אחר, ועדיף יותר לכסות במגבת וכדו'.
[וכן כמדומה נהגו כמה חכמים].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיה"ת בני ברק

**רמו. להשאיר את הספר פתוח
באמצע הלימוד**

בס"ד

אדר א' ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א במח"ס גם אני אודך, וש"א"ס

קבלתי הספר גם אני אודך תשובות בעל
המעדני השולחן חלק א', של זקינו
הגאון הצדיק רבי לוי הכהן רבינוביץ זצוק"ל.

במש"כ לדון בסי' י"ז אם מותר להניח ספר על
ספר פתוח כדי שלא ישאר הספר
פתוח וישכח הלימוד, והעיר שאף שנהגו להקל
בזה ולכתחילה אין להקל בזה, מ"מ אין לנהוג
להקל בזה בספר שקדשותו יותר חמורה.

בספר חסידים סימן תתק"ט שכתב שמותר
להניח תורה שבע"פ על תורה שבכתב
כדי להגן על התורה שבכתב מפני אבק, ולפי"ז
נראה שמותר גם כדי לכסות את הספר כשהוא
יוצא, וכן כתב בס' גנזי הקודש עמ' לז הערה מז
שמצד שמתמש עם ספר אחד להציל בזיון
מספר אחר, ועדיף ממה שכתב המשנ"ב סימן
קנא סקל"א להקל לקחת ספר ולהניחו תחת
הספר שלומד בו כדי להגביה הספר שלומד בו
וכדי להגביה שלומד בו דשם עושה לצורך
עצמו, משא"כ להציל מביזיון מהספר, והסכים
לזה הגרנ"ק, וע"ע בישועות חכמה מבעל
המסגרת השולחן על קיצור שו"ע סימן כ"ז
סקמ"ח שאסר. וכן ראה בס' נקיות וכבוד
בתפילה כתב שהגרנ"ק אמר לו שיותר טוב לא
לכסותו עם ספר אחר.

ואולם בשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סימן קנח
אות ח) כתב שאסור לשים ספר על ספר פתוח
כדי שלא יעבור על האיסור לעזוב ספר פתוח
שהוא בזיון לספר השני, והגרנ"פ שיינברג זצ"ל
ועוד פוסקים הסכימו שאסור, והוסיף שאם

שערי גדרי ודיני צירוף סל יוסף

השולחן שם בחדר [שיש לו שם שוליים], או בסל הגדול שם יתכן שיש שם שיעור [מאותו סוג מאפה], ורק כעת חל חיוב חלה.

והנה לא יועיל לכא' להוריד סתם מכל סוג שהוא כשמניחים אותו שם, כיון שיתכן שעוגה זו כבר נתחייבה בחלה קודם, והופרש ממנה חלה, וא"א להפריש מן הפטור על החיוב, כיון שאם כבר חל עליו חיוב חלה והפרישו שוב א"א לחול עליו שוב חיוב חלה.

אינני בא לקבוע מסמרות בענין אלא רק לעורר את העניין.

ולמצוא פתרון הולם לעניין.

לכא' הפיתרון הוא להפריש מכל חתיכה וחתיכה עצמה, אולם אי"ז מתקן לכולם.

או למנות משגיח מיוחד שיפריש בכל פעם שמכניסים שם לחדש ומניחים בסל שם, להפריש לשם חלה, חלק קטן [א"צ כזית] מכל הסוגים [אפי' שנאפו בכמה בתים והם שונים בטעמים ומרקמים, סו"ס אין מקפידים עליהם לערבם] שידוע שלא נתחייבו עדיין בחלה, או שנתחייבו ולא נתקנו עדיין, ובכך לתקן את כל העוגות שניתנו שם.

מון הרב שליט"א אמר לי שהרב מרקוביץ שליט"א ניסה לטעון שיפרישו פעם אחת ביום על הכל, [כיון שלהפריש כל פעם זה מאוד מסובך כיון שממלאים כמה פעמים ביום], אולם הרב טען לו שאין זה מספיק כיון שהחיוב יחול רק אח"כ, וא"כ א"א להפריש על מה שעדיין לא חל חיוב עדיין.

אשמה אם מישהו יוכל לבדוק את הענין מול האחראים במקום זה, ולבדוק מה הם דרכי התיקון, כדי שלא יכשלו בנ"י באכילת טבלים ח"ו.

תשובה:

בס"ד, יום ג' ט' כסלו ה'תשפ"ה

רמז. גדרי ודיני צירוף סל

בס"ד

כסלו תשפ"ה

נתבקשתי ע"י מרן הרה"ג ר' משה שיינברגר שליט"א [מרחוב רש"י מו"ץ בהעדה החרדית] לעורר את הדבר דלהלן כדי למנוע מכשול מהרבים, באכילת טבלים ח"ו.

בענין חדר מזוזה בבית החולים הדסה עין כרם, והדסה הר הצופים.

כידוע עמותת מזון ומרפא מפעילה חדש בבית חולים הדסה עין כרם [לציין מיקום לתועלת הרבים] חדר מזוזה [זהו הקוד בגי'] לתועלת הרבים הנאלצים לשהות בבית החולים רחוקים מהבית.

אפשר למצוא שם אוכל שתיה כמה סנדוויצים וממתקים [עמדת טעינת רב קו], וכל מה שצריך יהודי חרדי בבית חולים. והכל בכשרות מהודרת.

כדי ליצור אורה ביתי וחמה הם רותמים נשים צדקניות שאופות עוגות ביתיות [מותאמות לפי הצרכים ללא גלוטן וסוכר למי שנזקק לזה] מכמה וכמה סוגים ואורזים באריזות אסטטיות, כדי לתת להרגשה ביתית גם במקום מנוכר כ"כ כמו בית חולים.

לכא' יש לעורר בענין זה, דלכא' יתכן מכשול איסור אכילת טבל בזה, דהנה כידוע שחיוב חלה חל רק כאשר מגבלים כמות החייבת בחלה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, והנה אם לא נתגבל כשיעור לא חל חיוב חלה, אולם אם אח"כ נצטרפו יחד כמה עיסות או מאפים בסל אחד ויש בהם כשיעור חלה שוב חל עליהם עכשיו חיוב חלה.

וא"כ כאן, הרי העוגות נאפות אצל כל אחד בבית ושם יתכן שלא היה חיוב חלה, ורק כאשר מגיעים למחסן, או כשמונחים עם

לשואלים החשובים, אודות מה שיש חדר בבתי חולים כגון ביה"ח הדסה עין כרם והדסה הר הצופים, [ואמרו לי שגם בביה"ח מעייני הישועה בבני ברק יש כזה חדר] שיש בו מזונות ולחמים שנתרם לחולים ולמלויהם, ושאלו אם יש בזה חשש אכילת טבילת, עקב חשש צירוף סל, ויש למנות משגיח שיפריש חלה, [ולא ברור שיועיל כיון שאפשר שמפריש מן הפטור על החיוב] או שאין לחוש לזה.

במשנה בחלה פרק ד' משנה א' וברמב"ם פ"ו מהל' ביכורים ה"ז ובשו"ע יו"ד סי' שכ"ה ס"א "שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים, אם הם ממין הראוי להצטרף, כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד. ואם אינם נדבקים, והם בסל אחד, הסל מצטרף ואפילו אחר שנאפה ונעשה פת. ואם נתנם על טבלא שאין לה לבזבז, אינם מצטרפים. הגה: ולכן כשמצטרפים בכלי יזהר שלא יצא שום דבר למעלה מדופני הכלי, דהיינו שיהא כל ככר אחד או עיסה למעלה מדופני הכלי (טור). ויש מי שאומר שאם מכסה הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן".

ומצינו כמה גדרים, ואופנים, מתי יש צירוף סל ומתי אין צירוף סל.

צירוף בלא כוונה

נחלקו הפוסקים האם מצטרף אף בלא כוונה.

כן נראה ממש"כ הרמב"ם פ"ו מהל' ביכורים ה"ז, וברא"ש ביצה פ"א סוף סימן יג, שכתב "ואם יבואו אח"כ לידי צירוף נתחייב בחלה וואולי טבל", והו"ד בט"ז או"ח סי' תנ"ז סק"ב ובמשנ"ב שם סק"ד, ונראה שמצטרף אף בלא כוונה, [וכן הוכיח הגריש"א מדברי הרא"ש בפסחים פ"ב סימן יח] וכן כתב בדעת קדושים יו"ד סימן שכה וז"ל: דצירוף סל מסברא מועיל גם נכגד הרצון עכ"ל, וכן כתב במשנה ראשונה חלה פרק ב' משנה ד', וכן כתב בספר חלת חם סימן ד' סק"ג ושכן נראה בירושלמי בפרק קמא דחלה ע"ש.

ואולם בתוספת רבינו פרץ פסחים (דף מח ע"ב) כתב בזה"ל: ומכל מקום קשה דקאמר הכא בסל מצרפו והא מעשים בכל יום שאנו אופין פשטיא"ה אחד שאין בו שיעור חלה, ואחר זה אופין עוד אחד ומשימין אותם בתיבה אחת ופעמים שיש בכולן שיעור חלה ולא קמפשרי חלה, ואמאי הא אמר דהסל מצרפו, ותירץ הר"ר יחיאל דלא אמרינן הסל מצרפו אלא כשרוצה בדעתו לצרפו, אבל כשאין בדעתו לצרפו אין הסל מצרפן. עכ"ל, ומבואר שצירוף סל בעינן שיהיה כוונה, וכן כתב בשו"ת הר צבי פסח ח"ב סימן יט אות ב', בשם האדר"ת שצירוף סל בלא כוונה לא מהני ע"ש, וכן הביא בדרך אמונה פ"ו מביכורים ס"ק קלט ובציון ההלכה שם ס"ק שיב שישנם דעות שאינו מצטרף כיון דהו"ל כאשה אחת שמקפדת שאינו מצטרף. וכן כתב להוכיח בשו"ת מחזה אליהו סימן קטז ואות ו' שוכן נראה מדברי רבינו פרץ שוכן נראה בריטב"א בפסחים שם שבעי כוונה, וע"ע בשו"ת מחזה אברהם סי' קט"ז, ובספר אהל יעקב חלה שנראה שיש מקום להקל בזה שאינו מצטרף בלא כוונה. ולפי"ז ה"ה הכא שאין כוונה לצירוף אינם מצטרפים.

צירוף סל בשני מינים

יש שהוכיחו מדברי הראשונים שאף צירוף סל בשני מינים, ורק בנתערב עם מינים, ראה בר"ש ריש פרק ד' דחלה וברא"ש שם וברשב"א בפסקי חלה שער ב' ובכסף משנה פ"ו מהל' בכורים ה"ז, ובמאירי פ"ב דחלה משנה ג' ובחידושי רעק"א חיו"ד סי' שכה, ובפמ"ג משב"ז או"ח שם סק"א הסתפק בזה. [ונפק"מ למצה שמורה עם מצה שאינה שמורה אם מצטרפת לצירוף סל, וכתב בישועות יעקב סימן תנז שכיון שמקפיד עליהם שלא יהיו אחד אין הסל מצרפם, ואמנם במלא עומר כתב דלפי ספק הםמ"ג הרי האם מצטרפים].

צירוף סל שאינו מקפיד על הנגיעה אבל מקפיד על התערובת

בבית מאיר ס"א אות ח' כתב שהם מצטרפים, כיון שאינו מקפיד על הנגיעה, וכן נראה במקור חיים סק"א.

שאינ התנור מצרף לחלה, ע"ש, וכן כתב בספר החינוך מצוה שפ"ה, ובכל בו ס' פ"ט, ובכפתור ופרח פט"ו ובב"י יו"ד ס' שכ"ה פסק כדברי הרמב"ם שאין התנור מצרף, ואמנם בב"י השמיט הדין הנ"ל, וכן כתב בפרי חדש או"ח ס' תנ"ז סק"א שאין התנור מצרף לחלה. וכן כתב ביאור הגר"א ס' שכ"ה סק"ג שהעיקר כדעת הרמב"ם שאין מצטרפים. ובספר חלת לחם סימן ד' ס"ו.

אבל דעת הרמב"ן בהלכות חלה דף כז ע"ב שהתנור מצטרף לחלה, דהלכה כר"א שסל מצרף וכ"ש תנור, וכן כתב הרא"ש בפסקי חלה סימן ה', ובמאירי פ"ב מחלה משנה ג', ע"ש, וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תסא, ובפסקי חלק שער ראשון כתב שיש חילוק בין אר"י לחו"ל שבאר"י חייב ובחו"ל פטור ע"ש, ובשו"ת התשב"ץ ח"ב ס' רצ"א פ"ו, וע"ע בכס"מ פ"ו מהל' ביכורים מה שהביא בשם הרשב"א שכתב בפסקי חלה שלו וז"ל: ואפשר היה לומר דר' יהושע תנור ולא סל קאמר, ור' אליעזר אפילו הסל מצרף וכ"ש התנור, אבל בירושלמי גרסינן אית תנא תני הסל מצרף ואין התנור מצרף, ואית תנא תני התנור מצרף אין הסל מצרף, ועי"ש. ומ"מ בכה"ח או"ח ס' תנ"ז סק"ב כתב שאם נצטרפו בתנור אין לאכול מהם עד שיצרפם בסל ויפריש מהם חלה.

ויש לדון האם גם בתנורים יש דין צירוף סל, ומצינו כמה טעמים בדין צירוף תנור שלא נחשב צירוף, ונפק"מ בין הטעמים, לגבי צירוף בתנורים שבזמנינו, וכן לגבי צירוף במקרה, [וכמו שיתבאר להלן].

(א). כיון שהתנור מחובר, ואינו נחשב כלי, ובספר חלת לחם סימן ד' ס"ו כתב שהטעם שאין התנור מצרף לחלה משום שבעינן כלי, והמחבר אינו כלי, ולכן בתנורים שלנו שעשויים בניין גמור, אינם מצטרפים לחלה. ע"ש, וכן כתב במגן האלף ס' תנ"ז סק"א. וכן כתב במקדש מעט וכמו שיתבאר להלן.

ואולם בישעות יעקב סק"א ובחלת לחם ס"ה סק"ו וביד אפרים ס' תק"ו על מג"א סק"ח כתבו שאינם מצטרפים, כיון שהוא מקפיד על התעורבות, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קיז לגבי צירוף מצות יד עם מצות מכונה שאם הוא מקפיד שלא עתורב העיסות זו בזו אינם נמטרפים לשיעור חלה בברכה.

צירוף סל בשקיות פלסטיק

בתוך שקיות ניילון אינו נייר מצטרפים, וכן כתב בדעת קדושים יו"ד ס' שכ"ה וז"ל: אף אם תנור מצרף לחלה מה שבכלי בתנור אולי אנו מצורף להשאר שבתנור אולי אינו מצורף להשאר שבתנור דהכלי עושה למה שבתוכו נפרד לעצמו וכן בצירוף סל מה שמוקף במפה בפני עצמו אף שמונח ג"כ בהסל י"ל שמבטל הצירוף עי"ש. וכן כתב בדרך אמונה פ"ו מביכורים ה"ז בביה"ל ד"ה ואין בשם הגריש"א, ובמקראי קודש פסח ח"ב סימן כג,

צירוף בארון

בדעת קדושים הלכות חלה סימן שכה כתב להסתפק לגבי ארון שבו מדפים מחלוקים ודלת א' לפניהם אם מצטרף כמו צירוף סל ע"ש, ובמקדש מעט שם אות ז' כתב שלפי דברי הר"ש סוף פרק ג' דמעשר שני, נראה שכלי מצרף אף שיש לו מדפים ע"ש. וכן נראה מדברי המשנ"ב ס' תנ"ז סוף סק"ק קז שכתב לגבי מאפים שנמצאים בתוך כלים מחלוקים בתוך כלי גדול, שנראה שמועיל צירוף, ואמנם בשו"ת דובב מישרים חלק ב' סימן מ' אות ב' האריך להוכיח שארון אינו מצרף. ע"ש, וכ"ש אם גדול מ' סאה, וכמו שיתבאר להלן לגבי מקרה.

צירוף בתנור

בגמ' בפסחים דף מח איתא תניא רבי אליעזר אומר הסל מצרף, ורבי יהושע אומר תנור מצרף, [וברש"י שם כתב אף תנור מצרף, ואולם בהגהות הגר"א שם כתב שבירושלמי פ"ב מחלה כתב שדוקא תנור מצרף ולא סל]. ונחלקו בזה לדינא בראשונים דעת הרמב"ם בפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה טז כדעת ר"א

שערי גדרי ודיני צירוף סל יוסף

(ב.) בדעת קדושים הלכות חלה ריש סימן שכ"ה, כתב שאין התנור מצרף כיון שפתוח מצד אחד, ואולם במקדש מעט שם סק"ה כתב להקשות ע"ד דא"כ יסתם פתח התנור בטיט או דף, כן מצרף, והו"ל לפוסקים לבאר דין זה.

(ג.) הרדב"ז על הרמב"ם בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טז כתב שאינו מצטרף שהרי בתנור נוגעות ולא נושכות, ואי משום דכתיב באכלכם מלחם הארץ לא נקרא לחם עד שיוציאו מהתנור ויהיה ראוי לאכילה ע"ש, וא"כ ה"ה בתנורים שבזמנינו אינם מצרפים. ואולם הטעם הנ"ל אינו נפסק לדינא וכמ"ש בב"י בשם הראשונים שא"צ נשיכה אלא כל שנוגעים בסל הסל מצרפן, וכן כתב בשו"ע סי' שכ"ה ס"ד.

(ד.) בדרך אמונה פ"ו מביכורים ה"ז בביה"ל ד"ה ואין התנור, כתב שהטעם שאין התנור מצרף משום שלא נותן הפת להתנור שיהא בתוכו אלא רק לאפות ולהוציאו ע"ש, והיינו שאינו מתכיון וכנתבאר לעיל שכן ס"ל לראשונים לדינא, וא"כ שפיר נראה טעם זה לדינא, וכן נראה בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קצב וז"ל: ועוד י"ל דהצירוף בתנור בדרך כלל צירוף טבעי לאפות ואינו בגדר צירוף עד שיצרף לשם צירוף לבד יהיה איך שיהיה הטעם של הלכה זו כפשוטו תנור אינו מצרף סל מצרף ע"ש. [אך יש נפק"מ בין דברי הדרך אמונה לשבט הלוי אם יש לו כוונה שיצרף שלדרך אמונה מהני כוונה, ואילו לדברי השבט הלוי לא מהני כוונה, וצריך להניחו במיוחד בשביל זה].

וא"כ לפי הטעם הראשון והשני, בזמנינו שהתנורים מחוברים מכל צד ואינם מחוברים לקרקע מצטרפים, אבל לפי הטעם השלישי והרבעי אף תנורים שבזמנינו אינם מצטרפים.

צירוף במקרה ומקפיד

מצינו בפוסקים כמה סברות שמקרה ומקפיד אינו מצרף.

(א.) יש לדון במקרה, שכיון שאינו מצרף גם שאינו כלי, כיון שהוא כלי שמחזיק מ' סאה, וכמ"ש בספר משמרת שלום הגהות ליו"ד סי' שכ"ד סק"ג בשם החק"ה הלכה ע"ש, ואמנם במנחת שי סי' ט"ו ובשו"ת מהר"ש ח"ח סימן צה כתבו שאף כלי שמחזיק מ' סאה מצטרף ע"ש. ולהלכה כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן קט שאין עליו שם של כלי שאינו מצטרף. והגר"ש וואזר זצ"ל בקובץ מבית לוי ח"ה עמ' לט כתב שיש להקל במקרה שאינו מצטרף אלא א"כ נמצא בשקיות בפני עצמו.

(ב.) לפי הטעם הג' והד' וכן"ל לגבי תנורים, שאין לו כוונה, ה"ה לגבי מקרה ומקפיד אינו מצרף, וכן הו"ד הגרש"א בשש"כ ח"ב פרק מב הערה לט שאפשר שמקרה אינו מצרף לשיעור חלה כיון שאין תקפידו לצירוף ואיחסון אלא לקירור ואינו מצרף ע"ש וכן כתב בשו"ת דברי דוד ח"ג סימן מו ע"ש. וכן האריך בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן קט שיש להקל שאין חיוב הפרשת במקרה מכמה ספיקות ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת מחזה אליהו ח"א סימן קיא – סימן קטז ע"ש באריכות.

ומ"מ אם נמצאים במקרה או במקפיד בחדר הכנסת אורחים, או ברכב, כיון שנמצאים בשקיות, וע"פ כל הטעמים הנ"ל בודאי שאינם מצטרפים. [ואמנם יש מחמירים בכל אופן להפריש חלה בלא ברכה, וכן נראה מדברי הגר"ח"ק בדרך אמונה שהביא ב' השיטות לגבי צירוף במקרה].

אך בודאי שכל החדר הנ"ל שהוא קראון וכדו', אינו מצרף לחיוב הפרשת חלה, כיון שהוא אינו כלי, ולכו"ע.

צירוף סל במשלוחי מנות או בקידושים
ונפק"מ מכל הנ"ל אם יש צירוף סל במשלוחי מנות או בקישושים שמביאים עוגות מכמה מקומות, ושמים את הכל בארז או מקפיד אחד אם יש בזה צירוף סל.

ובסידור דרך החיים הלכות סימן נח כתב להעיר בזה"ל: במקום שהמנהג כשעושין חתונה או ברית מילה שולחין לו אוהביו כ"א לעקיק, וכל אחד אין מפרש חלה ממנו בביתו מפני שהוא פחות מכשיעור, אח"כ כשנצטרפו יחד בכלי אצל מי שנשתלחו לו חייבין בחלה, וצריך להפריש מהן חלה והיינו לבצוע מכל אחד מעט בלא ברכה, והטעם שמא נטל אחד בביתו בהצטרפו עם שאר עיסה שלו ויהיה מהפטור על החיוב כשיבוא בידו זה, לכן יבצע מכל אחד מעט עכ"ל, וכן הביא בספר חלת לחם סימן ה' ס"ב, וכן כתב בדרך אמונה ס"ק קמב כתב בשם הדרך החיים שמי עושה שמחה ושלחו לו מוידעיו מיני מתיקה שוראין לעקיק אע"פ שאין בכל אחד מהם שיעור חלה יש לחוש שיצטרפו אצלו.

ואמנם אפשר לדייק מדברי המקור חיים דהיינו דוקא שהוא במין אחד, אבל במשלוחמנות ובקידושים שהוא ממינים שונים ומקפידים שלא יצטרפו, אינו מצטרף, כיון שמקפידים שלא יתערב ע"ש, ואמנם במקור חיים סי' תנ"ז סק"א נראה דבדבר אפוי אף שמקפיד על התערובת הרי הוא מצטרף, וכן הו"ד הגריש"א שחושש למקור חיים בכה"ג, וכן הו"ד הגרשז"א בשש"כ פרק מה ס"י הערה מג.

ואמנם יש לצדד דהכא אם הוא ע"מ לחלק יש לחוש שאין בזה דין של צירוף סל.

ומ"מ נראה כיון שמקפידים על התערובות אינם מצטרפים וכדברי הפוסקים וכנ"ל, וכן כתב בלקט העומר פ"ו אות ח' וז"ל: וכיוצא בזה יש ליזהר בפורים כמשקל עוגות מכמה בני אדם ומצטרפים בכלי וכו' היינו דוקא בעוגות ששוות בטעמן אבל בשאינו שוות בטעמן באופן שמקפיד על תערובתן, אעפ"י שלאחר האפיה אינו מקפיד על נגיעתן אפשר שאינם מצטרפים ע"ש. וכן כתב בספר אהל יעקב תשובות הפוסקים בנספחים עמ' תרי בשם הגר"נ, אלהביום שליט"א במח"ס שו"ת מנחת חן, ובספר אהל יעקב חלה.

ועוד נראה כמו שהו"ד הגרשז"א שם שהיינו דוקא שאינם ניכרים שונים זה מזה, אבל אם הם ניכרים שונים זה מזה כגון עוגת שמרים או טורט ומילויים שונים, אף שהם בתוך שקית אחת אינם מצטרפים ע"ש. במשפטי ארץ חלה פ"ב הערה 16, וע"ע בהליכות שלמה פורים פי"ט סי"ט.

ובמועדים וזמנים חלק ב' סימן קפז כתב ליישב בזה שלא נהגו להזהר בזה שיש לצדד היתר לפי דעת הגר"א יו"ד סי' שכ"ה שאין מצטרף אלא שנוגעין זה בזה, וששמים העוגות במשלוחי מנות ביחד אינם מצטרפים ע"ש.

עוד כתב במועדים וזמנים שם לצדד שכיון שיש להסתפק אם תיבה מצטרף דשמה רק סל מצרף ע"ש.

עוד כתב שם במועדים וזמנים שכיון שהוי ססק דשמה ממקצת כבר הופרש, ואין כאן שיעור חלה מאותם שלא הופרש מהם, הו"ל בזמנינו שהפרת חלה מדרבנן ספק דרבנן לקולא.

אך אכתי לכאורה יש להחמיר בזה שהרי הוא דבר שיש לו מתירין, וכמו שכתב בפמ"ג או"ח סי' תנ"ז משב"ז סק"א והו"ד בביה"ל שם שטבלא שאין לה לבזבז ויש ספיקא דדינא אם הוי צירוף סל, אף שמותר לאוכלה מדין ספיקא דרבנן לקולא, מ"מ הרי לכתחילה יש להפריש ממנה חלה בלא ברכה ע"ש, וא"כ לכאורה ה"ה הכא, שלכאורה שיפריש ממנו חלה בלא ברכה כיון שהרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואמנם י"ל שהכא הרי הוא ספיקא דדינא ובכה"ג לא אמרינן דהא יש לו דבר שיש לו מתירין, כמבואר בפר"ח סי' תצ"ז, וברע"א שם וברע"א מערכה ד'. וגם קשה להחמיר בזה כי אפשר להפריש מתוך התערובות, כיון שאין מפרישים מפטור על החיוב.

וכמו כן יש לדון שיש אומרים שבחלה לא אומרים ספיקא דרבנן לקולא, וכמו

שערי הבא אחר אנאנצפלוס האם חייב בפדיון הבן יוסף

אך מעיקר הדין אפשר להקל בזה, כיון שאפשר לסמוך על דעת הראשונים שאין כוונה לצירוף

רמח. הבא אחר אנאנצפלוס האם חייב בפדיון הבן

עוד שאלו לגבי הבא אחר אנאנצפלוס [-הוא מום מולד בו יש העדר של חלק משמעותי מהמוח, מהגולגולת ומהקרקפת, עוד בהתפתחות העוברית. מום זה שייך לקבוצת הפגמים בתעלה העצבית - פגמים שנגרמים עקב פגיעה בסגירה של התעלה העצבית, המהווה פרה-קורסור (קודמן) למערכת העצבים המרכזית הכוללת את המוח וחוט השדרה. סגירה זו מתרחשת בדרך כלל בין הימים ה-23-26 להיריון. אומנם ביונית משמעות המילה היא "ללא פנים הראש", כלומר ללא מוח כלל, אך לרוב לתינוקות שנולדים עם הפרעה זו חסר בעיקר הצרברום, "המוח הגדול", שאחראי לרוב התהליכים המנטליים וההכרה. למעט מקרים בודדים, רוב התינוקות הללו לא שורדים מעבר לכמה שעות או ימים לאחר הלידה] האם חייב בפדיון הבן, והנה הכא איבריו מרוקמים מבואר בשו"ע יו"ד סי' ש"ה סכ"ד שהבא אחריו פטור מפדיון הבן, והנה יש להסתפק בזה אפשר שהוא בא אחר הטריפה אף שעתה היה הפלה בחודש תשיעי, ועי' בירושלמי נדה פ"ג הלכה ב שבכור הנולד עם גולגולת אטומה אינו נחשב וולד ולכן הבא אחריו חייב בפדיון, ואמנם יש לחלק בין הכא שרקמו איבריו וכדו', והשואל ציין שראה שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הורה שפטורים בכה"ג בפדיון הבן, וכן השיב בזה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בזה"ל: מעיקר הדין נפל [שכלו חודשיו] הוא טריפה הבא אחריו לא פודים, וכאן יש צד לומר שהוא יותר גרוע מזה, ואמא שיולדת תינוק כזה אינה טמאה טומאת לידה, וממילא הבא אחריו פדיון הבן, אך למעשה לא צריך לעשות את פדיון הבן אף בלא ברכה. עכ"ל.

ושוב שאלתי בזה למרן הגר"י זילברשטיין שליט"א והשיב שפטור מפדיון הבן כמו

שכתב הרדב"ז עה"ר בפ"ח מביכורים ה"ט והו"ד במהרי"ט אלגזי בפ"ג דהלכות בכורות לרמב"ן סוף אות לט שהחמירו בספק חלה אף שחלה בזמן הזה דרבנן משום שיש בה עוון מיתה ע"ש, וע"ע במשנה למלך פ"ד מהל' בכורות ה"א ע"ש. ובלחם לחם סימן א' שיש להחמיר בזה ע"ש, ולפי"ז נפק"מ בין חלת חו"ל שעיקרה מדרבנן, שאפשר להקל משא"כ בחלת אר"י שעיקרה מדאורייתא.

ועוד יש לדון שהרי הוא עיסה ע"מ לחלק, שפטורה מחלה וכן כתב בערך ש"י יו"ד סימן שכו שמהני החלוקה שלאחר מכן לפוטרו מחיוב חלה, אף אם חיוב הפרשה בא לאחר מכן, ע"ש.

תבנא לדינא: אין חשש חיוב הפרשת חלה, כיון שמקפידים שלא יתערבו והם מינים שונים, ומונחים בשקיות שונות, ולא ברור שיש בהם צירוף סל, ועוד כמה טעמים כמוזכר בדברי הפוסקים, וכתבאר לעיל.

אך במקומות שיש ספק צירוף סל, יש לעשות צירוף סל לפני הספק, ואז לעשות הפרשה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

בס"ד ראיתי את מה שנכתב כאן, אולם לא הספקתי לעבור על הכל אלא מקופיא

ולכאו' יש לדון בזה מה יהיה הדין אם יהיה מאותו סוג באריזות נפרדות [שקיות אישיות] באופן שיהיה בזה שיעור חלה כגון עוגת שמרים, ויש לדון אי חשיב מקפיד באופן כזה.

תשובה: אם לא מקפיד ואותו מין יש חוששים שיש צירוף, ולכן יש מקום להדר להפריש חלה בלא ברכה

להקדים את הקרוב על פני הת"ח שכן כתב בספר פדיון הבן כהלכתו פ"ה ס"י והוא כמ"ש הרע"א בהגהות לשו"ע סימן רנ"א ס"ג ושם ציין לשו"ת חכם צבי סימן ע' שכתב ליתן טעם בדבר דמשמע מדברי הראשונים דדין תלמיד חכם הוא רק בדאפשר שהוא מדין קדימה בעלמא לעם הארץ, אבל כשהוא קרובו הרי הוא קודם ומשום ומבשרך אל תתעלם, והו"ד בספר אוצר פדיון הבן פ"ו ס"ד, ואמנם נראה ששם איירי דוקא לגבי זרוע לחיים וקיבה.

ומ"מ מצינו בפוסקים שיש אומרים שקרוב קודם לתלמיד חכם וכן כתב בשו"ת חכם צבי סימן ע' והו"ד בדרכי תשובה סימן סא סקל"ט שאף אם יש כאן כהן ת"ח מ"מ אם יש לו כהן קרוב ועם הארץ הרי קרובו קודם ע"ש. ובודאי שאפשר לסמוך על החכם צבי והדרכי תשובה הנ"ל.

ובפרט בנ"ד שאינו עם הארץ וקובע עיתים לתורה כמבואר בבית"ל סימן קנ"ה, וגם יש אלי יותר הכרת טובה אפשר לתת אליו, וכיון שהוא רק עניין בעלמא, וגם שלא בטוח שיש גדר תלמיד חכם בזמנינו, ויל"ע.

רנ. האם חייבים ללכת ללויה גדול הדור

לכבוד הרה"ג יעקב זיילבד שליט"א

אודות השאלה אם חייבים ללכת לכל הלווייה של גדול הדור או ראש ישיבה או שהוא דוקא שמורה הלכות, איתא בגמ' בכתובות דף יז ע"א תנו רבנן מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה במה דברים אמורים כשאין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אמר רב שמואל בר איני משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תליסר אלפי גברי ומנייהו שיתא אלפי שיפורי, עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא ועד סיכרא רב ששת ואיתמאי רבי יוחנן אמר

הבא אחר נפל שאם היה ריקום איברים גמור הרי הבא אחריו פטור מדין הבן.

רמט. נתינת פדיון הבן לתלמיד חכם

לכבוד הרב יחזקאל..... שליט"א.

אודות השאלה אם לתת פדיון הבן לת"ח שהוא קרובו, או לאדם שאינו ת"ח אבל יש לו הכרת הטוב אליו. איתא בגמ' בחולין דף קל ע"ב א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מניין שאין נותנין מתנות לכהן עם הארץ שנאמר ויאמר לעם יושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנות ושאנו מחזיק בתורת ה' אין לו מנות עכ"ד וכן איתא בגמ' בסנהדרין דף ת' ע"ב על הפסוק ונתתם ממנו אתא תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים וכו' דבי רבי ישמעאל תנא לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים, וכתב במסורת הש"ס מכאן אמרו שאין נותנים מתנה לכהן עם הארץ, וכן כתב בב"י יו"ד סימן סא ובשו"ע שם ס"ד, ובשולחן גבוה יו"ד סימן סא אות כח ובזבחי צדק שם אות יח. וע"ע ברשב"א והר"ן בחולין שם.

ואמנם ממש"כ הרמב"ם בפרק ט' מהל' ביכורים הלכה יא והלכה טו שכתב ונותן המתנות והדמים לכל כהן שירצה משמע שאין עדיפות לכהן תלמיד חכם על פני כהן עם הארץ, אלא ממש"כ בפירוש המשניות בחלה פ"ד משנה ט' משמע שאין להעדיף בהם ת"ח מעם הארץ אלא הדרך היותר טוב.

וביעב"ץ במגדל עוז ברכת הורי פלד ו' אות ב' שפדיון הבן דמי בזה למתנות כהונה, וממילא ה"ה בנ"ד, וכן כתב בילקו"י שובע שמחות סימן שה סעיף נד שיש להדר לפדות אצל כהן בן תורה וממשפחה מיוחסת וטוב שיפדה אצל כהן עני שיקיים גם מצות צדקה והחזקת תלמיד חכם ואם יש לו כהן קרוב והוא עם הארץ יכול להקדים את הקרוב, ובהערה שם ציין להיעב"ץ הנ"ל, וכתב שם שמש"כ שיכול

נטליתה כנתינתה מה נתינה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא, וה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא.

ויעו"ש בפירש"י ובתוס' בד"ה להוצאת המת שכתב, לא במת מצוה איירי אלא בכל המתים ואע"ג דבפ"ק דמגילה דף ג' ע"ב ושם, אומר פשיטא דמת מצוה ותלמוד תורה מת מצוה עדיף דתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת נקט מת מצוה, אגב מילי אחרינא דהתם דהו דווקא מת מצוה, והא דאמר באלו מגחלין מו"ק דף כז ע"ב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה ומקי לה בלדיכא חברותא אבל אי איכא חברותא מותרין והשאר פירוש חברותא שנחלקו בני העיר לחבורות שתעסוק כל אחת מת שלה בפני עצמה היינו שלא בשעת הוצאה אבל בשעת הוצאה צריכין כולם לבוא עכ"ד.

ומ"מ מה דמבואר דלמאן דקרי ומתני לית ליה שיעורא, וכן הוא במגילה דף כט ע"א, והנה אף דרש"י בכתובות שם כתב שממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ותני אם יש לו מתעסקים כדי קבורה אין מבטלין וכתב הרמב"ן דכדי קבורה היינו עשרה אנשים שיוכלו לעשות לו שורה וקדיש וכו'.

וכתב בשו"ע יו"ד סימן שס"א סעיף א' וז"ל: מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת. למאן דמתני לאחרים, אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו. למאן דקרי ותני, דהינו שקרא ושנה ועדין לא שנה לתלמידים, אם יש ס' רבוא אין צריך להתבטל בשבילו. למאן דלא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה.

והרמ"א כתב בזה"ל: ויש אומרים דעכשיו מן הסתם מבטלין, שאין לך אחד מיעוראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה. (בית יוסף בשם הריטב"א פ"ב דכתבות שכ"כ בשם סמ"ג)

ועוד כתב בשו"ע שם לגבי אשה וז"ל: ואשה, יש אומרים שדינה כמאן דקרי ותני, ויש אומרים

שדינה כמאן דלא קרי ותני, וכן נהגו באשה ותינוק לקלא. ואין מבטלין תלמוד תורה למת, כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו, אלא עוסק בתורה. ואינו צריך לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לא, אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה, תלמוד תורה שלו קודם. ותינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל.

ועוד כתב שם בשו"ע סעיף ב' במה דברים אמורים, שמבטלין תלמוד תורה, ללוותו בשעת הוצאתו, אבל כל זמן שמטל לקברו, אין מבטלין בשבילו תלמוד תורה, אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה, אותה שאינה יומה מתרת בין בלמוד בין בשאר מלאכות. ובשעת הוצאה, מבטלין מכל שאר מלאכות ובאים ללוותו, אפילו אי לא קרי ותני, דלא מפלגינן בין לא קרי ותני אלא בבטול תלמוד תורה, אבל בשאר מלאכות, אפילו אי לא קרי ותני הכל בטלים ובאים ללוותו. ואם אין חבורות בעיר, כל בעלי מלאכות צריכים להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר, אבל מתלמוד תורה אין צריכים להתבטל אלא בשעת הוצאתו, כדאמרן.

ובעיקר דברי הרמ"א שכתב וי"א שעכשיו מן הסתם מבטלין שאין לך אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה, ומקורו מדברי הב"י בשם הריטב"א בפ"ד דכתובות בשם הסמ"ג.

והנה ע"פ דברי השו"ע דמי דמקרי ומתני לאחרים ממילא יש חיוב להשתתף בכל הלויית ראש ישיבה בין ראש ישיבה גדולה ובין ראש ישיבה קטנה, ואפילו ראש כולל, ומ"מ היום לא נוהגים כן.

ויש לעיין מדוע. כן כתב להעיר בשו"ת מנחת אליעזר (ח"א סימן כו) העיר על מה שפסק ברמ"א יו"ד סימן שסא ס"א שמי שקרא ושנה ושימש יש חיוב להשתתף בהלויתו ללא שיעור וז"ל: ולפי"ז לא מצאנו ידינו ורגלינו בבית במדרש ובפרט עיירות גדולות שגרים מאות אלפי יהודים ונמצא שיתבטלו כל ימיהם מת"ת ופשיטא שלא נהגו כן וא"כ תורה מה תהא עליה יעו"ש.

ראש ואח"כ אמר ששאלה קשה היא ואין לו בזה דבר ברור והוסיף שלכן הריהו משתמש מהלבחיו בהלווית המת יעו"ש, וכן הביאו בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל שהיה נמנע משו"ה לראות מודעות אבל, ויעו"ש סיבה בשם הגרשז"א שכיון שהיום לא מדייקים בזמנים ממילא אין חיוב בזה.

ושם מצאתי עוד ב' ישובים שכתב לבאר הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א והו"ד בגליון אומרה לשמן (מס' 150) א. שלא יודעים מתי ההלוויה תתחיל כיון שבדרך כלל יש הספדים בהתחלה, ואין חיוב ללכת להספדים רק ללויה.

ב. ע"פ דברי התוס' בכתובות דף ז ע"א שכתבו בשם הר"י מקרוביל שהעוסק בשימוש תלמיד חכם לא צריך ללוות את המת, ולימוד גמ' בעיון ובהבנה חשיב כשימוש תלמיד חכם כמבואר ברש"י בברכות דף מז ע"ב בד"ה שלא שמש ת"ח, ובב"מ דף לג ע"ב בד"ה אלו ת"ח, ובגמ' בסוטה דף כב ע"א בד"ה ולא שמש ת"ח.

עוד ראיתי בזה למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בפשט ועיון ברכות דף יח ע"א כתב בשם הגר"מ חדש זצ"ל שכיון שכל ההיתר הוא דוקא בשעת ההלוויה ולא לפניה ולאחריה וכיון שיודע שקשה לו לעמוד בזה ולהרהר בד"ת לפניה ולאחריה ע"כ מקילים.

ומ"מ לגבי גדול הדור כולם קרוביו, כן כתב בשו"ת שלמת חיים מהדו"ח סימן קצח כתב, על אשר לפעמים בהלוויית המת מכריזים ביטול מלאכה, ק"ל הרי איתא בסי' שסא דמבטלים ממלאכה אפילו למאן דלא קרי ותני, וא"כ למה מכריזין זה רק באדם גדול, ואם מפני שסומכין על הסוברים דוקא ברואה הוא דצריך לבטל [וכמו שהביא הד"ח בשם העמק שאלה] א"כ היכן מצינו דלמאן דתני ומתני יצטרך לבטל אפילו באינו רואה, תשובה: במקום דיש חבורה לא צריך למאן דלא קרי ותני אפילו בשעת הוצאה, אבל למאן דקרי ותני לא מהני זה, כי

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סימן ב' אות ב') כתב שסמכו עמ"ש"כ בהעמק שאלה (פרשת חיי שרה שאילת יד סוף אות ג) שכל הדין להתבטל מת"ת ולילך להלווייה היינו כשחולפת ועוברת על פניו, אבל שלא רואה אינו חייב, ודייק כן מדברי הגמ' בכתובות דף יז ע"ב הרואה את המת ויוצא יעו"ש, ושכן כתב בשאילת דוד סוף יו"ד בחידושי לשו"ע. וכן כתב בשו"ת שלמת חיים סימן תרי שמי שסומך ע"ז משום ביטול תורה יש לו על מי לסמוך, ובספר בתורתו יהגה ח"ב עמ' 54 כתב בשם הגר"ח"ק זיע"א שעל זה סומך העולם, וממילא י"ל דה"ה בהלויה של גדול הדור, דליכא חיובא רק באותו עיר, אבל מצד כבוד התורה איכא חיובא.

וכן מצינו שכתב כיוצא בזה לגבי השתתפות בחתונה, בחלקת מחוקק (אה"ע סימן סה סק"מ) ואפשר לומר דוקא כשרואה שנכנסין לחופה צריך לכבדם, אבל אם יודע שיש חופה בעיר א"צ לבטל מלימודו ולילך שם, וא"כ לפי"ז יש להקל, אבל בבית שמואל (שם סק"ג) כתב לחלוק ע"ז וז"ל: מיהו בברייתא לא משמע כן, דהא תניא מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה, ובהוצאת המת אפילו אינו רואה חייב לבטל כן הכא נמי בהכנסת כלה. עכ"ד, וא"כ לדבריו כן יש חיוב בזה. ומ"מ בשדי חמד (מערכת חתן וכלה) כתב שהעיקר כדעת הח"מ שהרי בעיירות גדולות לא שמענו שכולם יתבטלו מלימוד להכנסת כלה, וכן ראה בהליכות שלמה (תפילה פרק יג הערה 22) שהביא בשם הגרשז"א שעיקר החיוב זה רק אם נמצא במקום ההלויה יעו"ש, וכן הוא לגבי חופה, וכה"ג כתב בס' תורת הישיבה מהדורת תשפ"א עמ' שצד שי"ל שסומכים בני הישיבות עמ"ש"כ האחרונים לגבי הלוויה שהחיוב לכו"ע רק על השעה שבה הם נכנסים לחופה וכיון שהיום אין זמן מדויק לחופה ממילא נהגו להקל בזה. וכן הארכתי בזה בספרי שירת יוסף בעניני נישואין. ועיי' בספר הליכות שלמה פורים שם שהביא בשם הגרשז"א זצ"ל שביקש מאדם שהיה אמור להפגש עם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לשאול אותו איך מצינו ידינו ורגלינו בריבוי הלוויית רח"ל והגר"מ פיינשטיין הרהר בכבוד

שערי האם חייבים ללכת ללויה גדול הדור יוסף

שמצינו שהחמירו בת"ת דרבים ואם שמענו בהפוסקים שמבטלין ת"ת דיחיד עדיין אין בזה הוראה לבטל ת"ת דרבים שחשוב טפי שהעדרו של כל אחד פוגם בלימוד הרבים ורק בקרובים או מכירים שאם אינו משתתף בהלויית קרובו יהיה כחילול השם בזה עליו להשתתף אבל בסתם נפטר נראה שכה"ג שלומד עם רבים אין לבטל וע"ע בדברינו בח"ב סימן תנ"ב מה שביארנו עוד בזה דנראה רכל זה הוא בשעות היום שמנהג העולם ג"כ שלא לכל סיבה מבטלין לעבודתם אבל אם חבירו מתחתן בשעות הערב ובא להוסיף לו שמחה אין בזה איסור של ביטול תורה כיון דיש צורך לשמח את חבירו ומקיים בזה מצות ואהבת לרעך כמוך ועיין כתובות עב דיספור יספדוניה דקבר יקברוניה וכו' וכן אם הוא משמח את חבירו ישמחו גם אותו וזה טעם נוסף שישתתף בשמחתם ואין בזה משום ביטול תורה כיון שבזה דואג שישתתפו בס"ד גם בשמחתו.

ועוד כתב שם הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ושמעתי מהגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל שאין היתר לבטל תורה המת ולשמחת כלה רק החיוב דת"ת נדחה שיש בזה צורך וממילא אין לבטל אלא בדיוק הנדרש ולא יותר והאמת היא שגם במקום יכול ללמוד או להרהר בלימוד ולא נפטר מת"ת מבזבז שם זמן שלא לצורך שוב אין על כך ועורר על איסור ביטול תורה ולכן לדבריו שיבטל מהלויית המת בשוא"ת ע"י שעוסק ת"ת מלזלזל בתורה ולהפסיק באמצע הלימוד צורך שהוא כעין ביטול בקום ועשה ויש לצדד עוד שבזמנם היה דין לבטל שבאותה עיר כולם מאוגדים בקהילה אחת רב אחד ובית דין אחד ולכן היו מחוייבין לבטל למת וכלה אבל היום אחר שנתפזרו ישראל מנהגי הקהילות והעדויות והרבה קהילות ישנן בעיר אחת והקשר ביניהן רופף והרי הן כאילו בשתי עיירות ולכן אינו חייב ללוות מת אפילו בעיר אם אינו מהקהילה שלו וע"ז סומכין היום ולפי זה אם המת מהקהילה שלו אם הוא בעיר צריך לבטל עכ"ל, ויעו"ש עוד לגבי ביטול מלאכה לכבד כלה או נפטר יעו"ש, ועיין שו"ת השואל ח"ב עמ' כז מה שהביא בזה הגר"מ שליט"א עוד הרבה תשובות מגדולי

כבר כתב' בס"א שאם יש עשרה א"צ לבטל עכ"ל, וציין שם בהערות ליו"ד סי' שס"א ס"ב, ובשבט יהודה שם.

וכן כתב בשו"ת שאלת דוד יו"ד סימן שס"א שגדול הדור הכל קרוביו וז"ל: מי שלומד אינו מחויב לבטל תלמוד תורה לצאת ללוות המת, אם ידוע שיש שם מי שיעשה מעשה אף שאין עמו כל צורכו והוא דאמרינן דמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת הכוונה שאם פוגע במת וצריך לו לילך לבית המדרש ללמוד מחויב ללוות את המת ויוצא מכלל זה מת לרבים כרב גדול בתורה שמחויבים התלמידים לבטל תלמוד תורה לצורך הוצאת המת ומחמת כבודו עכ"ד. וראה מש"כ כיוצא בזה לגבי חיוב קריעה על גדול הדור, וממילא נראה דה"ה הכא.

ועיין שו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן כו שכתב שפשיטא שהעולם לא נהגו כן שהרי א"כ תורה מה תהא עליה, ואמנם רבינו הגר"ח"ק זיע"א בספר בתורתו יהגה עמ' 54 הו"ד שם שכ"ז דווקא אם ההלוויה בעירו אבל בעיר אחרת צ"ע.

והכא שאני כמו שכתב מרן הבית יוסף באבקת וכל כתב שגדר תלמיד חכם הוא תלמיד חכם הוא שמורה הוראות בהלכה למעשה וא"כ אפשר שגם כשנפטר תלמיד חכם גדול חייבים לצאת, רק אם היה מוראה הוראות ברבים הלכה למעשה, וכן כתב בילקו"י אבילות סימן י' בשם אביו מרן הגר"ע יוסף זיע"א.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ד תשובה ריג נשאל בהנ"ל, וכתב שם בזה"ל: קבלתי רבותיו שדן למה לא מבטלין בזמננו ת"ת להלוית המת או להכנסת כלה ומבואר בפוסקים דכשהנפטר קרי ותני צריך לצאת עדיין שמסתמא אין ששים רבוא והוא חיוב מדינא דגמרא וש"ע ותמה למה לא נזהרין בזה לנראה שזה לא שייך למי שלומד בשיבה או בכולל דכשם שתפילת יחיד שונה מתפילת ציבור שתפילה דציבור היא מעולה ונחשב כעין דאורייתא כיון שיש בזה משום קידוש השם וכמבואר בש"ע הגר"ז צ כעין זה יש לומר דת"ת דיחיד שונה מת"ת דציבור וכמו

שערי מוזיקה לאבל בסיום מסכת וסיום זוהר יוסף

וכנתבאר בשערי יוסף הלכות חול המועד שיש מקום להקל בזה, ואמנם לגבי ברית מילה האריכו הפוסקים לאסור ונתבאר בארוכה במק"א, ומ"מ במקום הצורך אפשר להקל ולסמוך על דברי המקילים, ובאבל הלך אחר המקל.

ושו"ר בספר זכרון יצחק עמ' ריד הערה 45 כתב

שאם האבל עצמו מסיים אפשר להשמיע לו מוזיקה ובפרט שנעשה ע"י קלטות ולא תזמורת ממש, אבל לאדם אחר אין להתיר.

ועוד נראה שאם הוא שירי קודש להשי"ת ולא לשם שמחה ורק ניגושי רגש אפשר ביותר להקל, כיון שאינו לשם שמחה, וע"ע בשו"ת שואלין דוורשין ח"ד סימן לז.

ואמנם נראה שבסיום זוה"ק אפשר שדינו כסיום מסכת, וכמ"ש הפוסקים לגבי תענית בכורים בערב פסח, ומה שהביאו ממש"כ בשו"ת אפרקסא דעניא (סי' קנד אות) דמהני סיום ספר הזוהר בלי פי', ואמנם כמבואר שם שלא מהני רק בסיום מסכת משניות, ומ"מ האחרונים כתבו שנחשב כסיום, וכ"כ בשו"ת פרחי כהונה (חאו"ח סי' יג') וכ"כ בשו"ת יבי"א (ח"א סי' כו אות י') וכ"כ חזו"ע (פסח עמ' ריא), וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן קס"ו) שכל דבר שהוא סיום בדרך לימודו נחשב כסיום מסכת ע"ש, וה"ה הכא שנחשב סעודת מצוה. והמיקל להדליק מוזיקה כיון שהוא סיום מסכת שלו, שפיר דמי.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רנב. חתימה על כרטיס אדי

אודות השאלה לגבי חתימה על כרטיס אדי, ומשתמשים בזה לקחת את קרנית העין, או לכליות או לבד או כבד, כל אחד לפי מה שהוא מציין.

יש בזה כמה חששות איסור,

הפוסקים בחיוב להשתתף בהלוית גדול הדור, וראה עוד מה שהארכתי בכל זה בספר שערי יוסף אבילות (מנחם אב תשפ"ב) ויו"ל בקרוב בס"ד במהדו"ח עם מאות הוספות.

רנא. מוזיקה לאבל בסיום מסכת וסיום זוהר

בס"ד, לכבוד הרה"ג ינון שאער שליט"א

בגמ' שבת דף קיט ע"א מבואר דהוי כיומא טבא, וממילא א"כ אפשר דלא חלים דיני אבילות, וכיון שאינו בכלל סעודת מריעות ובית המשתה שאסור כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שצ"א ס"ב.

וכ"כ בש"ך (יו"ד סימן רמ"ו סקכ"ז) כתב שדינה כסעודת מצוה דאפילו אבל בתוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם, וכ"כ ביש"ש (ב"ק פ"ז סימן לז), וכן כתב בערוך השולחן (יו"ד סי' שצ"א סק"ו) בשם הנימוק"י שכל האיסור רק במקום שמברכים שהשמחה במעונו אבל בכל שאר הסעודות מותר ע"ש, וכ"כ בגשר החיים (פכ"א ס"ח אות ו') וכ"כ ובחזו"ע אבילות ח"ב עמ' שנא ושנה כתב שסיום מסכת נחשבת לסעודת מצוה ללא מוזיקה, וכלי נגינה, ורק שירה בפה, וכ"כ בילקו"י אבילות עמ' שמז וכ"כ להקל בספר פני ברוך (עמ' רכג).

ואמנם בבית לחם יהודה סי' שצ"א אות ג' כתב שיש להתיר רק כשהאבל עצמו מסיים מסכת לבדו עם חבורה אבל אם לא למד עמהם אסור ע"ש.

ומ"מ אף במוזיקה מעיקר יש להתיר, ויש בזה כמה צירופים, א' כיון שלא נאסר אלא שמיעת מוזיקה יתירה לכבו שמחת חתן וכלה וכמ"ש בשו"ת זרע אמת ח"ב סימן קנ"ג, ובשו"ת דבר יהושע ח"ג סימן סג, [ואמנם יש לדחות שהשו"ע לא נקט כן כיון שהוא בודאי שאסור לשמוע כל השנה וכעין מה שנתבאר בהלכות ספירת העומר ובין המצרים], ב' כיון שהוא לצורך סעודת מצוה וכמ"ש בזקן אהרן סימן ריג,

שערי אבילות על תינוק שנפטר לאחר לא יום והיה לו מום בלב יוסף

רנג. אבילות על תינוק שנפטר לאחר לא יום והיה לו מום בלב

בס"ד, לכבוד הרה"ג שמואל יזדי שליט"א

בשו"ע יו"ד סי' שע"ד ס"ח כתב וז"ל: תינוק כל שלושים יום ויום שלושים בכלל, אין מתאבלין עליו אפילו גמרו שיערו וצפורניו, ומשום ואילך מתאבל עליו, אא"כ נודע שהוא בן ח' עכ"ל. ונראה מדברי השו"ע שאם אינו יכול לחיות אף לאחר ל' יום דינו כנפל, ולא מתאבלין עליו. וכן נראה מדברי השו"ע ביו"ד סי' ש"ה סי"ב לגבי הפדיון הבן שאם נעשה טריפה תוך ל' יום אינו חייב בפדיון הבן אפילו בזמן הארוך, אך יש לדון אם ה"ה הכא.

ובשו"ת דברי מלכאל ח"ב סימן צח כתב להביא מש"כ בספר תניא רבתי לגבי גזירת שבעהשהביא המנהג שלא להתאבל על תינוק עד שיהיה בן שנה וכתב שהוא מנהג בטעות ואין לזה שום טעם ורק נמשך מצד מה שנהגו שלא להברות על תינוק פחות מבן שנה כדי שלא להטריח שכניו וקרוביו, וכתב שהוא תמוה איך ישתרבו כזה מנהג כנגד דברי הפוסקים וכתב שיש לדון כיון שנפטר פחות מגיל שנה נדון שמא הוא טריפה, והוכיח עוד מדברי הגמ' בחולין דף י"א ע"א שבאבילות חוששים למיעוטא, וכתב שם שלמעשה אין לצרף בזה עוד צירוף, כיון שבטריפה בודאי שצריך להתאבל ורק בנפל שאינו בר קיימא אינו צריך להתאבל.

ובשו"ת מהר"ם מלובלין סימן סז כתב שאפילו מת לאחר שלושים יום אם מתנווה והולך אין לו דין בר קיימא, אך מדבריו נראה דאין לסמוך בזה ע"ש.

בחזו"ע אבילות ח"א עמ' רכא הביא מח' והחמיר.

וכן בספר וישמע משה ח"ה עמ' שיב נשאל הגרי"ש אלישיב זצ"ל בילד בן ששה חודשים שנולד עם מום בלב וכלו לו חדשיו

(א). הנאה מהמת, שאסורה מה"ת כמבואר בגמ' בע"ז דף כט, ובשו"ע יו"ד סי' שמ"ט ס"א.

(ב). איסור ניוול המת שאסור מה"ת, כמבואר בשיטמ"ק בשם הראב"ד בב"ק דף פ'.

(ג). ביטול מצות עשה דקבורה, ראה בירושלמי בנזיר פ"ז הלכה א'.

(ד). איסור הלנת המת שלא לכבודו, שחל גם על האברים.

ואמנם יש שרצו לחדש שאם לוקחים אבר שלם ומשתילים בגוף אחר, הרי האבר הנ"ל חי, ואין לך בזה ניוול, ודבריהם חידוש גדול

וגם שיש בזה חשש כמה חששות אם משתילים לב או כבד, כיון שע"י כרטיס הנ"ל לוקחים לפני שהאדם מת לגמרי, והרי הוא שפיכות דמים.

ויש שדנו שהיכן שאין חשש הריגת המת אין לאסור כיון שהרבה פעמים יש בזה הצלת ישראל, אך מצד שני הרבה פעמים גם יגיד ליד גוי, ואף שהתירו טיפול רפואי בגוי אבל לא איסור הנאה בשביל גוי, והיינו דוקא היכא דלא אפשר התירו לחלל שבת אבל לא תרומת איברים, וראה ש"ב בזה בשו"ת ושב ורפא סימן סה שאין לגרום איבה ברבים, ולכן אפשר לתרום איברים מחי אף לגוי ושכן השיב הגר"ש וואזנר זצ"ל במח"ס שו"ת שבט הלוי. ע"ש, ושור"ר שכן כתב בספר רופא אומן ח"א עמ' תקמד שאין לחתום על כרטיס אדי כיון שאי אפשר לידע למי זה יישתל ופעמים שישתילוהו לגוי ונגרם בכך בחינם ניוול למת, ע"ש.

ולמעשה כמדומה שכן הסכמת גדולי הפוסקים, הגר"ח ק, והגר"ע יוסף זצ"ל, וכן כתב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א, והגר"ע פריד שליט"א, ועוד גדולים שלמעשה אין לחתום על כרטיס אדי, [אף שיש שהקילו בכך ע"י פיקוח רבני, למעשה אין להתיר בזה].

שערי חיוב קבורה לציססטות יוסף

ובגשר החיים (ח"א פט"ז אות ב' סק"ג) כתב שמדינא אי"צ קבורה, ומ"מ יש ששומרים בחיים לאחר מיתה.

בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת סימן יו"ד סי' רי"ט) כתב שאין מצות קבורה באבר מן החי, ומ"מ מה שנהגו לקבורו כדי להציל שלא יטמאו בו ע"ש, ובשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן קא) כתב לפלפל בדברי הגמ' בכתובות (דף כ' ע"ב) אם היו קוברים זרעותיהן הנושרות של מוכי שחין, ולמעשה כתב שכיון שישנם ב' טעמים בחיוב קבורה משום כפרה ומשום בזיוני ולא שייך בחיים ע"ש. [ואמנם בפת"ש (יו"ד סי' שסב סק"א) כתב בדעת השבוע יעקב להחמיר, וצ"ע, ומדברי הפוסקים נראה דיש בזיון באבר אף בחיים].

ומדברי הפוסקים נראה שעיקר הטעם משום טומאה, וכמ"ש במהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' קפח), ובשו"ת זקן אהרן (ח"ב סימן עח) שחיוב קבורה הוא רק להציל מהטומאה ע"ש.

ובשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סי' קמא) כתב שאף שנהגו שלא יהיה חשש טומאה, מ"מ אצל גוים אי"צ להשתדל אצל הרופאים להוציאו כיון שבלא"ה לא יטמאו ממנו ע"ש. וע"ע באג"מ (חיו"ד ח"א סי' רל"א, וסי' רל"ב).

ולפי"ז אם הוא רקב, והוא פחות מכזית ואין חשש של טומאה, בהסרת פוליס קטן, אפשר שאף אין חיוב קבורה.

ומ"מ מצינו עוד טעם ע"פ הקבלה, כדי שיהיה עמו בשעת התחיה.

ולפי"ז כתב בגשר החיים (שם סק"ב) שנהגו בירושלים שיש עניין שיהיה עמו, ולשים בקברו אם קנה קבר, ואם א"א יקברו אותו בבית הקברות אחר, וכתב שם שהחוששים לסכנה, [וכמו שכתב בשבות יעקב] ונמנעים מלקבור אבר בחייהם יניחו את האובר בחומר

ועכשיו מת האם צריך לשבת עליו שבעה, והשיב שחייבים באבילות כיון שדינו כטריפה ע"ש.

ובשו"ת בנין אב ח"ג סימן נו, שהאריך בזה ושנראה מדברי הפוסקים שכל שעבר ל' יום מתאבלין עליו ונראה שכל מצב מתאבלים, ולא שמענו לאחר ל' יום בדוקים את סיבת המוות ומ"מ דינו כחי ולא כנפל. ועוד כתב שיש לדון אם מום בלב דינו כטריפה שאינו בר קיימא כיון שהיום מבצעים ניתוחי לב וראינו ילדים שחיי עם ניתוחי לב בחודשים הראשונים לחייהם, ואע"פ שעם המום לא היה להם סיכוי לחיות מ"מ לאחר הניתוח הם נעשו בריאים ושלמים וכך שא"א לפסוק שמום בלב באדם דאית ליה מזלא הוי שלא בר קיימא ע"ש.

ואמנם בשו"ת דברי דוד ח"א סו"ס ס"ז האריך בזה מדברי האחרונים, וכתב ששמע מחכם יעקב יוסף זצ"ל שכן פסק הגר"צ אבא שאול זצ"ל שתנינוק שנולד עם מום בלב שא"א להתרפא ויותר מל' יום שאי"צ להתאבל עליו.

ולא יהיה בנ"ד אלא הלכה כדברי המיקל באבל, ואף בפוסק יחיד, כנגד כל הפוסקים, שאי"צ להתאבל אחריו. וגם כמו שהעיר ע"י זה יפטר מתפילין שהוא דאורייתא.

ומ"מ שמעתי ממו"ח שהגרע"י אמר לו שאם התינוק לאחר חודש גדל בכוחות עצמו יש לשבת שבעה ואם חי באמצעות מכשירים אין צריך לשבת עליו שבעה

ואם יש לו מום בלב מ"מ נקרא טריפה, וטריפה נחשב אדם חי, ולכן יש לשבת אחריו שבעה

רנד. חיוב קבורה לציססטות

אודות השאלה האם ציססטות קטן שמורידים מהגוף צריך קבורה.

בעיקרי הד"ט (סימן לה אות ז') כתב לדון גבי קבורת שיינים, שנשרו בחייו ע"ש,

משמר כמו ספירט וכדו' ולאחר מותו יקברו אותו, ע"ש.

ואמנם נראה מדברי הפוסקים שכל החיוב לקבור, דוקא היינו דוקא באבר שצריך שיהיה עמו במותו, וכמו שנראה מדברי הפחד יצחק (ערך אבר מן החי) לגבי כריתת רגל של זקן, ובמעבר יבק (מ"ג שפתי רננות פכ"ה) שיש להזהר שיהיו כל איבריו ע"ש, ובשו"ת יד יצחק (ח"ג סימן שלז) שיש ענין שכל איבריו יקברו עמו, ובשו"ת פאת שדך (חיו"ד סימן קנו). ובשו"ת ידות הלוי (ח"א חיו"ד סימן קטו).

וכן המנהג לקבור איברים. אבל שציסטות קטן שאינו חלק מאיבריו, נראה שאין עניין זה.

רנה. לעלות לקבר בתוך השנה

בס"ד

שאלה: אשה לעלות לקבר של אח שלה אחרי השלושים כי לא הייתה בלוייה האם יש בעיה בזה, האם יש כאלה נוהגים שלא לעלות

תשובה: בשו"ע יו"ד סמן שדמ סעיף כ' כתב, חכם ואלוף וגאון מכנסין אותו לבית המדרש ומניחין המטה במקום שהיה דורש ווספדין אותו שם וכו' וביום השביעי עולים לבית הקברות ומבקרין אותו וכן בום שלשים ותכלת יב חודש מבקרין ומשכיבין אותו עכ"ד, ומכאן היה המנהג בהרבה מקומות שלא לעלות לקבר אחר בשבעה ובשלושים ובי"ב חודש, וכן ראיתי שכתב בספר אהל יעקב אבילות עמ' לח שנוהגין לעלות לקבר רק בי"ב חודש, והביא שכן הוא דעת הגר"ש אלישיב זצוק"ל, ואמנם מדברי השו"ע נראה דאירי דוקא בחכם, ואפשר לומר דדוקא בחכם שנשמתו נמצאת שם.

ואמנם ראיתי שבשו"ת הראשון לציון חלק ב' חיו"ד סימן כב, שכתב שם בזה"ל: אודות השאלה אם יש ענין להתפלל בקבר של צדיק בתוך השנה הראשונה לפטירתו ע' בילקוט יוסף אבילות עמוד ע"ג שהנה בעוה"ר נתבקש לשיבה של מעלה מרן פאר הדור

אאמו"ר זצוק"ל ורבים הלכו על ציונו הקדוש בשנה הראשונה והיה בזה קידוש ש"ש שרבות מאחינו בית ישראל באו לפקוד את ציונו הקדוש ובדמעות שליש התפללו לישועה ולברכה בזכות תורתו וקדושתו והיה חיזוק גדול באמונת חכמים אלא שנפוצה שמועה שע"פ המקובלים יש בזה חשש ללכת לקבר בשנה הראשונה אולם אף שאין לנו עסק בנסתרות מכל מקום בצדיק שיש לו זכויות הרבים אין להמנע מכך ובפרט דנראה שאין זה איסור ממש ולכן כל מי שרוצה לעלות רשאי לעלות גם בתוך השנה, ובזה"ק פרשת ויחי דף רכה דמבואר שם שכאשר יש עת צרה רח"ל מבקשים רחמים אצל קברות הצדיקים וי"ל שנשמות הצדיקים הגדולים אינם טרודים בדינם י"ב חודש ויכולים לעמוד לימין החיים גם בשנה הראשונה ועוד שתפלות בקברות הצדיקים היא גם שמבקשים רחמים בזכות הצדיק ע"ש ועיין בשו"ת הרשב"ץ א"ח סימן רצ"ב שהטעם שאין מזכירין נשמות בשנה הראשונה לפטירה יען כי בשנה הראשונה המתים נדונים למעלה ואף שפוסקים לומר קדיש בסוף חודש י"א כדי שלא לשוי' לאבות כרשעים סימן שע"ו מכל מקום לענין שלא להזכיר דהוי בשב ואל תעשה אין מזכירין גם בחודש י"ב אבל אחר י"ב חודש יש להזכיר הנשמות אף בשנת העיבור ובשו"ת מים חיים משאש ח"א סימן ר"ז כתב שאין מצוה ולא כבוד לצדיק שבאים על קברו ודן שם באורך מצד שאינם יודעים כלום מהעולם הזה והוסיף שאם ת"ח הוא יענש על ביטול תורה בהשתטחותו על הקבר וק"ו אם יש צדיקים בעירו ודאי מוציא לעז עליהם שלא הולך לקברם אך מה נעשה ודבר זה נשתקע בישראל חזק ע"כ. עכ"ד, ע"ש.

ואמנם נראה לדינא דכ"ז בצדיקים אבל נוהגים להחמיר בזה וכמ"ש הגר"א דינר שליט"א בקונ' שאלות המצוות ח"ד חיו"ד תשובה כ' שנשאל שם האם מותר לעלות לקבר בשנה הראשונה, והשיב שם שבמשך שנה ראשונה לא יעלו לקבר חוץ מהזמנים המיוחדים לפי המנהג, ובאר"י נוהגם לאחר ז' ולאחר ל' ומשום שבשנה הראשונה הנשמה עדיין קשורה לגוף ונמצאת שם, ובהערה שם כתב, כמבואר בגמ' שבת קנב שכל י"ב חודש גופו קיים ונשמתו

עולח ויורדת לאחר י"ב חודש חגוף בטל ונשמתו עולת ושוב אינה יורדת ובביאור הגר"א זצ"ל על דברי הגמ' ברכות יח יעו"ש.

ושוב ראיתי בזה בשו"ת מציון תצא תורה תשובה תרמז שהביא ידידי הגר"א סקוצילס שליט"א ששאל להגר"א נבנצל שליט"א בזה"ל: שאלה, אין מבקרין הקבר כל י"ב חודש מיהו אם הזדמן בתוך הי"ב חודש לאותו בית הקברות של אביו או אמו האם יכול ללכת לקברם ולהתפלל שם, והשיב בזה"ל: לא עכ"ד. ואמנם בקובץ מבית לוי חיו"ד עמ' שעה הו"ד בעל השבט הלוי זצוק"ל שאם כבר נמצא בבית הקברות כגון בערב ר"ה מותר ללכת לקבר אביו או אמו ולומר פרק תהילים, וכן כשנוסע למקום רחוק וזמן רב לא יהיה כאן מותר לילך יעו"ש, וא"כ נראה דה"ה בנ"ד, וכ"ש באחות דקילא טובא.

רנו. דיני כניסת נשים לבית הקברות

בס"ד

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א, אודות השאלה לגבי עליית נשים לבית הקברות. [בתשובה זו לא אכנס לגבי השתתפות נשים בהלוויה, שנתבארו במק"א בארוכה].

עליית נשים בימי נידותן וליבון

בחיי אדם (ג' לח) כתב שלא יכנסו הנשים לבית הקברות אף בימי ליבון עד שיטבלו, ע"ש, והו"ד במשנ"ב סי' פ"ח סק"ז, ובגשר החיים סי' כ"ט סי"ג, ואולם בפתחי תשובה יו"ד סו"ס קצה כתב בשם החמודי דניאל שכתב שלא יכנסו בזמן נידותן ונראה שבזמן ליבון שרי, וכמו שנראה מדברי הרמ"א לגבי כניסה לבית הכנסת שאסור רק בזמן ראייתן ע"ש, ומ"מ בביאור דברי המשנ"ב כתב לבאר בשו"ת דודאי השדה סימן ז' שי"ל בזה ע"פ מש"כ באריז"ל שאין להיכנס לבית הקברות עד שיטבול מפני הטומאה, וה"ה בנשים אין להם להיכנס עד שיטבלו.

האם יש מקום להקל לעלות לקברים

ומ"מ פשטה ההוראה להחמיר בזה וכמו שכתב להאריך בשו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סימן לה, ושכן כתב בשו"ת חמדת משה חיו"ד סי' סב.

ואמנם בחזו"ע אבילות ח"ג עמ' ריב כתב שלפי מש"כ הנצי"ב שאם הקבר עמוק עשרה טפחים, ולכן בזמנינו אפשר להקל בזה.

וראה בשיעורי שבט הלוי סו"ס קצ"ה. ומ"מ כתב שם שנשים אלמנות או גרושות או בתולות לעולם לא יעלו לקבר, ומ"מ כתב שם שאפשר להעלות רחוק ד' אמות מהקבר, וכן שמעתי להורות ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א.

וע"פ הנ"ל בחזו"ע שם אף בזמנינו לנשים נידות יש מקום להקל בזה. רק שלא יגעו בקבר, ורק ראוי שיתרחקו ד' אמות.

עליית נשים נידות ביארציט

ונח' הפוסקים האם ביארציט יש מקום להתיר לעלות שהם נידות, שבספר שפע טהרה סו"ס קצה בשם בעל הדבר יציב שאין להקל, ואולם בהגהות מהרש"ם לארחות חיים ספינקא פח, כתב שבמקום צער ועוגמת נפש גדול יש להתיר ע"ש, וכן כתב בפני ברוך סי' לז' ובקיצור דברי סופרים סימן סב לא ע"ש. וכן כתב בשו"ת משנת יוסף ח"ח סימן סח שביארציט או בהקמת מצבה של ההורים יש מקום לומר שמצות כיבוד אב ואם ישמרו עליהם ע"ש.

עליית נשים לקברות בימי עיבורן

בשו"ת מנחת יצחק ח"י סימן מב כתב שלא מצא מקור לאיסורא ויעו"ש מ"כ למצוא בזה איזה סמך ע"ש, ובקנ' מצבת אבו שנדפס בסוף ספר זכרון בצלאל עמ' שמו כתב שאף שמהדין אין חשש מ"מ כיון שכן נהגו יש לחשוש מעין הרע בדבר התמור אם תלך ע"ש, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ה סימן קעא כתב שמקור המנהג הוא ע"פ מש"כ בשבט מוסר שמעוברת תיזהר שלא להכנס למקום הטומאה. ע"ש, וכן כתב הטעם הנ"ל בספר שמירת הגוף

מ"מ היינו לגבי שהאשה נדה, אבל משום רוח טומאה ראוי שלא להכנס לבית הקברות כל עיקר, כי בודאי רוח הטומאה שריא בכל הבית קברות, ובודאי שאין בזה זלזול בכבוד הנפטר, אף שנ"ל שיש מקילים בזה. ופשוט.

עליית נשים לקברי צדיקים

ולגבי עליית נשים טמאות לקברי צדיקים, בכת"י החיד"א כתב שנדה אינה הולכת בהילולא דרשב"י, וראה בספר חובת ירושלים רננו צדיקים ג' שכתב מעשה נורא שאירע בלג בעומר בקבר הרשב"י, ומ"מ כתב בספר אדמת קודש שם שבזמנינו נשים מקילות לעלות לקברי צדיקים כמו רשב"י וכדו' כיון שולט שם רוח הטומאה. ולפי"ז נראה שיש להתיר אף באשה נדה.

בברכת התורה וישועות ונחמות

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיר התורה בני ברק

רנז. **הקמת מצבה בסיום שבעה**

ימים מהפטירה

בס"ד

לכבוד הרב יצחק רגב שליט"א, אלעד,

אודות שאלתו זמן הקמת המצבה.

מנהגים שונים בזמן הקמת מצבה

לגבי זמן הקמת המציבה מצינו כמה מנהגים.

(א). **לאחר י"ב חודש מהפטירה.** ספר לחם הפנים קו"א ריש סי' שע"ו, והו"ד בבית לחם יהודה ובחידושי רע"א יו"ד שם, ובא"ר שם, ובקיצור שו"ע סי' קצ"ט סי"ז, ובשו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת יו"ד סי' קמ. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תר"ו שכן המנהג בבריסק. ע"ש.

(ב). **בשלושים,** בקובץ שפתי צדיקים צוואת הרה"ק ר' שמואל תלמיד בעל הבאר מים

והנפש סי' קמב הערה דף ובספר גדרי טהרה עמ' רעט הביא תשובת הגר"י רצבאי שליט"א שיש מקום להזהר בזה כיון שנשים מעוברות חלשות בגופן וכח דמיון וריגושיתן מתגבר ביותר ולכן חששו שבראותן קברי מתים יפול עליהם אימתה ופחד ויזיק להם ובפרט בזמנינו שירדה חולשה להם ע"ש, ועוד טעם כתב שם ממה שהובא בספר צדיקים נסתרים שאשה אחת בנה נהיה אלם כיון שבימי הריונה כנסה לבית הקברות ונדבקה בה רוח טומאה ע"ש.

מנהג שלא לעלות לקברים כלל

וכבר כתב בזה בב"י יו"ד סי' שנ"ט ס"ב שכתב "ובספר הזהר פרשת ויקהל (דף קצו ע"א) כתוב שיש למנוע לנשים מלצאת לבית הקברות מפני שאם יוצאות גורמות רעה לעולם, וכן ראוי למנען". עכ"ל, ומבואר שאין לנשין להכנס לבית הקברות, וכן כתב בשו"ע שם, ולגבי כל הלוייה ראה מה שהארכנו בזה במק"א.

וידוע מש"כ הגר"א באגרת לבני ביתו "ותשמור שלא תלך לבית הקברות כלל וכלל ששם מתדבקים הקליפות מאוד וכ"ש בנשים, וכל הצרות והעוונות באים מזה. עכ"ל, ובספר נטעי גבריאל נדה ח"א פרק מב הערה יא כתב שכן נהגו הגר"ח מבריסק והגר"ז מבריסק, ובספר אורחות רבינו ח"א עמ' שט הובא שכן החזו"א והק"י הורו שהנשים לא יכנסו לבית הקברות, וכן כתב בספר נשמת ישראל סו"ס קצה שדעת ה"ר יעקב מוצפי זצ"ל והגר"ר יהודה צדקה זצ"ל שהזהירו ברבים שלא תיכנס אשה לבית החיים כלל ואף בימי טהרתה שכן הוא ע"פ הסוד ע"ש. וכן כתב בספר מנחת גדעון עמ' רעט בשם הגר"ב צאבא שאול זצ"ל שאשה לא תלך לבית הקברות כיון שיש בזה חשש סכנה ע"ש, וכן כתב להאריך בספר אדמה קודש עמ' תצא ע"ש. וכו' כתב בשו"ת ברוך אומר חיו"ד סו"ס רנה בשם הגר"י צדקה ע"ש.

ולכן בודאי שאף ביארציט יש מקום להחמיר בזה, ולכן הנשים שלא נכנסות לבית הקברות אף ביארציט תע"ב, ואף מה שהתיר בחזו"ע שם בזמנינו שהקבר עמוק י' טפחים,

(ה). יש נוהגים לעשות את הקמת המצבה בתוך השנה הראשונה, אבל אין לזה זמן מסויים.

מהו בסיום היום שביעי

ומדברי האריז"ל שהובאו בשער המצוות, נראה דיש לעשותו עד תשלום ז' ימי האבילות, ולפי"ז אין איסור לעשותו בתוך השבעה, אך צ"ל שכוונתו ביום השבעה, וכמו שכתב במשנת חסידים. וכן כתב בקונטרס היחלאי פרק טו אות כט שיש לשים את המצבה ביום השביעי לא יאחר ע"ש, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"ד עמ' שכד ד"ה גם, וכן כתב גם בחזו"ע אבילות שם שמצוה להקים מצבה על הקבר תיכף ביום השביעי מיום הקבורה, והביא דברי הקונ' היחיאלי הנ"ל ושכן המנהג וכתב שם שכן כתב בשו"ת וישב הים ח"א סימן יז, ע"ש.

ואולם בפלא יועץ (ערך קבורה) כתב שצריך לעשות המצבה דוקא ביום השמיני, וז"ל: וצריך תיכף אחר עבור הז' ביום השמיני לסתום הקבר במצבת אבן, כדי שלא יכנסו רוחין ולילן וכו' עכ"ל. וכן בקונטרס מצבת אבן כתב הגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל שאם בני הנפטר באים מחו"ל וחוזרים מיד אחר השבעה ורוצים לעשות את המצבה לפני הנסיעה, והסיק שם שכיון שיש בזה חשש גרימת רע לנפטר ראוי להחמיר שכל יום השביעי שלא להתחיל בעשיית המצבה, ואף לא ביציקת היסודות וזהו דברי האריז"ל לאחר תשלום ז' ימי האבילות ע"ש, והוכיחו בזה מדברי הקיצור שו"ע סי' כ"ב ס"ה שגם אם מתפללים מנחה בבית האבל ביום השביעי אין אומרים שם תחנון, ובמשנ"ב סי' קלא סק"כ, ולגבי אמירת קדיש כמבואר בביה"ל בקונ' מאמר קדישין שכל יום השביעי יש לו קדימה של ז' ע"ש. וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת מחקרי ארץ ח"ב חיו"ד סימן כה.

תבנא לדינא

אף שמצינו מנהגים שונים בזמן הקמת המצבה, להלכה לבני ספרד: יש לנהוג כדברי האריז"ל ולהקים את המצבה ביום השביעי. [ואם עושים יציקת בטון על הקבר, יוצאים בזה

חיים זצ"ל, וכן כתב במשמרת שלום ח"א פ"מ סקע"ז, וכ"כ בספר מעשה איש ח"ג עמ' רכג בשם בשם החזו"א, וכן כתב בספר הדרת קודש סי' ל"ח. ובנטעי גבריא ח"ב פרק סח.

(ג). **בסיום השבעה**, וכמו שכתב המהרח"ו בשם האריז"ל בשער המצוות (פרשת ויחי) ולכן מנהג בני אשכנז שלא לבנות ציון על הקבר עד אחר ז' ימים מהאבילות שלפי טעם בנין הציון האז כעין כסא ומושב לשרות עליו האורות המקיפין על הנפש, ועדיין לא נשלם המקיף לחנות שם עד סוף ז' ימי אבילות, ואם יבנוהו טם בוא המקיפים שמה, אז אותה רוח הומאה הנדבכת בנפש המת שורה על הציון ההוא ומתגברת שם, ולא תזוז משם לעולם, כדמיון מי שבונה בית ואינו מזכיר עליו שם שמים, ששורה עליו רוח הטומאה, ואינה נעקרת משם לעולם, ולכן צריך להמתין מלבנותו עד תשלום ז' ימי האבילות, ואז אדרבה הוא מצוה לבנות ציון על הקבר תיכף אחר האבילות, להכין כסא ומושב אל האור המקיף הנזכר עכ"ל. וכן כתב במשנת חסידים (מסכת גמ"ח פ"ג משנה יג) וז"ל: וכל שלא עברו השבעה ימים לא ישעה הציון על הקבר, כי בזה נותן כוח לקליפות שנמצאו שם שישארו דבוקים שם בנפש המת אלא יעשנו אחרי שבעה שכבר נמצאו שם המקיפים ויתן להם כוח לעמוד שם עכ"ל, וכן כתב בשו"ת ירך יעקב או"ח סי' מ"ד שיש לעשותו ישר לאחר השבעה, וכן כתב בהגהות בני יששכר על משניות סוף פרק ב' דשקלים, ובחוט המשולש בשם החת"ס, ובספר שבט מיהודה עה"ת סו"פ וישלח, ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ג סימן לז. וכן כתב בספר מענה לשון והו"ד בא"ר סי' רכ"ד שהמנהג להקים מצבה דוקא לאחר י"ב חודש ע"ש, וכן כתב בספר מסגרת השולחן כתב שנהגו בערי הספרדים להניח מצבה בתוך י"ב חודש אבל הנכון להקדימה מיד לאחר השבעה ע"ש, ובגשר החיים פרק כח אות ב' שכן מנהג ירושלים, וכן כתב בספר פני ברוך עמ' שפט, וכן כתב בחזו"ע אבילות ח"א עמ' תנב.

(ד). **יש נוהגים לאחר י"א חודש**, כן כתב בספר נר ישראל ח"ו דף קעא

שערי הדלקת נר נשמה לעילוי נשמת הנפטר לאחר השבעה יוסף

מח"ס שערי יוסף וש"ס

[פה עיה"ת בני ברק]

רנח. הדלקת נר נשמה לעילוי נשמת הנפטר לאחר השבעה

בס"ד

לכבוד הרב יצחק רגב שליט"א, אלעד,

אודות השאלה האם יש חיוב להדליק נרות נשמה לע"נ הנפטר, לאחר השבעה, במשך כל השנה.

מצינו בזה כמה מנהגים.

(א). יש נוהגים להדליק נר כל השלושים, כן כתב בצוואת רבי נפתלי כ"ץ בעל הסמיכת חכמים בספר הצוואה פ"א אות כד, וכן כתב בשדי חמד בצוואה חלק י.

(ב). יש נוהגים להדליק נר כל הי"א חודש מהפטירה, וכמו שכתב ביוסף אומץ עמ' 329.

(ג). יש נוהגים להדליק נר כל הי"ב חודש מהפטירה. ראה בספר חיים ביד חיו"ד סי' קכה אות מח, ובשו"ת תורה לשמה סי' תקכ שיש להדליק נר ביבת הכנסת בתוך הי"ב חודש לע"נ הנפטר, וראה בחזו"ע אבילות ח"ג עמ' נה.

ומ"מ בודאי שאינו אלא מנהג ואינו חיוב, והיכא דנהוג נהוג, וכתב במעבר יבק פרק טו עמ' קנד ובשו"ת חת"ס סימן סח ובתורה לשמה שם שעדיף לתרום את הכסף לחשמל שבבית מדרש.

וישנם בזה עוד מנהגים, ואכמ"ל בזה.

בברכת בשורות טובות ישועות ונחמות, לו ולכל בני ביתו.

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

יד"ח הקמת מצבה לפי האריז"ל, ומה שעושים מצבה אח"כ אינו אלא ליופי].

ואם אי אפשר לעשות אף יציקת בטון, בשעת הדחק אפשר להניח אבן גדולה [30 ס"מ לכל הפחות] ויניחוהו במקום הקבר. [כדמוכח מדברי הקונ' היחיאלי הנ"ל, וכמו שהעלה בספר גנזי ארץ סימן ב' ובספר נשמת ישראל ח"ב עמ' תתנו].

ובני אשכנז נוהגים להקים מצבה בסוף השלושים' או בסוף י"ב חודש.

פסקי הלכות מצבה

נהגו לעשות מצבה מאבן, והיא חובה המוטלת על בני הנפטר. להקים מצבה לאביהם.

אי אפשר לשלם את המצבה מכספי מעשרות. (שו"ת באר מרדכי חיו"ד סי' נ"ו ובשו"ת שרגא המאיר ח"ה סימן מג).

ראוי למעט בשבחים על הנפטר. (שו"ת חיים שאל סימן עא אות ו' ובחיי אדם כלל קנה אות ו' ובקונטרס היחאלי בית עולמים פרק טו אות כא, ובחזו"ע אבילות ח"א עמ' תנז).

יש שנזהרו שלא לכתוב תוארים גדולים מידי. (עי' שדי ח"ד פרק קבורה ע"ש, ובשו"ת תורת יקותיאל סי' צ"ג).

ונוהגים לכתוב שם הנפטר ושם משפחתו ושם אביו ואמו. (עי' שו"ת מנח"א סח"ג סי' ל"ז ובגדר חיים עמ' שה).

נוהגים לכתוב את תאריך הלידה והפטירה. (נטעי גבריאל, אבילות פרק סו הערה יא) ובודאי שאין לכתוב תאריך לועזי. (ונתבאר במק"א).

בברכת בשורות טובות ישועות ונחמות, לו ולכל בני ביתו.

יוסף אביטבול

שערי עלייה לבית הקברות בלילה יוסף

[פה עיה"ת בני ברק]

רנט. עלייה לבית הקברות בלילה

בס"ד, חשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

אודות מש"כ בגא"א תשובות הגרח"ש סגל שליט"א חלק ז' בסימן קי האם עולים

לקברים הלילה, לא מצאי לאיסורא בזה, וכתב להתיר אם הוא במקום ישוב כמו בב"ב, ובספר דברים סופרים הקצר עמ' תשמה כתב שכמדומה המנהג שלא לעלות, וכן שמעתי מהגרע"פ, אך הוסיף שלא לומר תהילים בלילה, והשבט הקהתי כתב לי שפעם הקפידו והיום לא, ובקברי צדיקים יש להקל. עכת"ד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

חלק אבן העזר

האחרונים שטוב שלא יבואו כך לבית הכנסת, ונראה מדבריו דלכתחילה ראוי שמגיל שלש תתלבש הבת בצניעות.

ומ"מ נראה שמדין חינוך והרגל ראוי לחנכה מגיל 4 או 5, לפי הבנתה.

ומ"מ בכיסוי הרגלים בבית, אין חיוב להקפיד, כיון שאף לנשים גדולות, הוא מח' הפוסקים, ואם רגילות לילך כך בבית, אינם נחשבות ערוה לגבי הבעל, ופשוט.

רסא. בגדים צמודים לגוף באשה האם דינם כערוה

בס"ד, מוצש"ק פרשת וארא ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי הרה"ג אברהם שלום צדוק שליט"א במח"ס רשפי אש.

דברי תורה כנגד ערוה במכנסיים צמודים של אשה

מדברי השו"ע סי' ע"ה ס"א כתב שטפח אשה בערוה רק שהוא מגולה, אבל שהוא מכוסה, נראה שאין איסור, אף שהוא צמוד, ורק מדיני צניעות לכאורה יש להקפיד בזה,

ורק בבגד לבן שהערוה נראה דינה כערוה בעשיית וכמ"ש רש"י בברכות דף כה ובבה"ג ברכות פ"ג ובמג"א בהקדמה לסי' ע"ה וביעב"ץ מו"ק סי' עה

אודות השאלה לגבי תפילה וקריאת שמע וברכות לימוד תורה כנגד בגדים צמודים לגוף האשה והאם מותר לאשה נדה ללבוש בגדים צמודים סמוכים לגופה ונפק"מ טובא. [מול נשים אחרות דמתחזיא כגון ברכבת או מול אשתו].

רס. גיל צניעות לילדה

שאלה: מאיזה גיל צריך להלביש ילדה קטנה בצניעות.

תשובה: מגיל שלש. ויש מקילים משבע, אך כיון שיש דין חינוך לילדה, ואם לא יחנך מגיל 4/5, ראוי לחנכה כבר מאז, כדי שתהיה לבושה בצניעות.

אך עכ"פ בכיסוי הרגלים בבית, אף שיש בנים גדולים בבית בודאי אין להקפיד.

מקור: בשו"ע או"ח סי' ע"ה ס"א, כתב, טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו אפילו היא אשתו, אסור לקרות קרי"ש כנגדה, וכתב בביה"ל ד"ה טפח מגולה, שבספר שלחן שלמה כתב ששיעור זה הוא אפילו בקטנה מבת ג' שנים ואילך שראויה לביאה, ויש שלמדו שכיון שטפח באשה ערוה הוא אף בקטנה בת ג', א"כ ה"ה שצריך להלביש קטנה בצניעות כגדולה מגיל זה, וכמבואר באבן העזר סי' כ"ב שגיל יחוד עם קטנה הוא מגיל שלש, [עי' אורחות רבינו (ח"ג עמ' רד) בשם החזו"א שהוא משום חינוך, וכ"כ בשו"ת דעת סופר או"ח סי' י"א, ובפסק"ת סי' ע"ה אות ז', וכן שמעתי לדינא ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א] אך יש שלמדו ממש"כ בחזו"א או"ח סימן טז סק"ח שכתב שכיון שטפח מגולה באשה אינו ערוה בעצם, אלא שחכמים אסרוהו משום הרהור וטירדת היצר על כן נראה שכל שאין דעתם ויצרם של בני אדם נתון עליה מחמת קטנותה של הבת לא אסרוהו חכמים, ע"ש, וא"כ ה"ה לגבי גיל הצניעות לקטנה שהוא מתחיל מגיל שבע, [כן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פ"ו הי"ב, וכן כתב בספר הליכות בת ישראל עמ' סז, אך כתב שמ"מ ראוי להחמיר כבר מגיל שמבינים]. ובשו"ת יבי"א ח"ו חאו"ח סי' י"ד האריך בזה והביא מש"כ בבא"ח ש"א פרשת בא אות ח' שנכון להחמיר בזה היכן דאפשר מגיל שלש שנחשבות ערוה, והביא עוד מדברי

שערי צניעות ליד גויים ובבתי מלון יוסף

ברש"י בברכות דף כה מבואר לגבי ערוה בעשיית או קלף דק וכו' והיא נראית, ובבה"ג בברכות פרק ג' כתב "דאפילו אשתו וכו' לבושה חלישא ומיתחזי בגויה אסיר עכ"ל, וכן במג"א בהקדמה לסימן עה, כתב בזה"ל: אם לבוש' דק ומתחזי בשר מתוך' אסור כמ"ש ס"ה (ה"ג). עכ"ל.

וביעב"ץ במור וקציעה סימן עה, הביא דברי המג"א, וכתב ואף דאפשר לומר שלא נאסר ערוה בעששית אלא דווקא ערוה ממש אבל טפח בשר במקום אחר בגוף אפשר דאפילו בעששית מותר אף על גב דמתחזי להדיא, וכ"ש תחת מלבוש דודאי אי אפשר לראותו כל כך היטב כמו בעששית אפילו היה בגד דק שבדקים, ותו דלא גרע ממים צלולים דהוי כסוי למ"ד. ומ"מ כתב שם בזה"ל: ברם הא לאו מילתא, דכה"ג לא מהני אלא לענין כסוי ערוה גרידא (באיש ובאשה לכל אחד בפ"ע) אבל ה"נ מיירי לקרוא הזכר ק"ש נגד הנקבה לבושת חלוק הדק כל כך שבשרה נראה מתוכה טפח אסור כמו במגולה כיון דמתחזי להדיא ואתי להרהורא, הכי ודאי מסתברא. וראיה נמי אית לן דאפילו בגברא כה"ג לא שפיר דמי. תלמוד ערוך הוא בידינו, בפרק א"ל הממונה ([יומא] לה, ב) שלא הניחוהו אחיו הכהנים לעבוד בכתונת דקה שבשרו נראה מתוכה כחמרא במזגא, ואף על גב דחוטן כפול ששה. ואין לומר התם נמי משום ערותו שהיתה נראית, שהרי היא מכוסה בפ"ע עם המכנסים. הא על כרחך לא הקפידו כי אם שלא יהא נראה כערום אף במקומות אחרים מן הגוף. שמע מניה כה"ג נמי חשיב כערום גם באיש, ק"ו לאשה (אף על גב דאין קפידא לענין אמירת ברכה בערום, כשערוהו לבדה מכוסה, כדמוכח מההיא דיקרא ק"ש במים, וההיא דקוצה חלה, כשהם לבדם, משא"כ לעבוד עבודה, או לברך בקהל עם לא גרע מפוחח, או לעמוד נקבה במקום זכר (חוץ מאשה ובעלה) בכל ענין אסור כערוה, שכל המסתכל באצבע קטנה של אשה כמסתכל בבית התורפה, עיין לקמן גדולה מזו בנקבה. עכ"ל, ומבואר שרק שמתחזיא אסור, משא"כ שניכר הבשר מותר.

ואמנם יש שדנו ע"פ דברי המשנ"ב בריש סימן עה שכתב שאסור לקרות קר"ש כנגד טפח מגולה באשה שדרכה לכסותו, כיון שהוא מביא לידי הרהור והרי הוא בכלל ערוה, וא"כ ה"ה לגבי בגדים צמודים.

ובספר אום אני חומה ח"א עמ' קלב אות יב כתב שאף שאסור ללכת בבגדים המבליטים את הגוף שאפשר שהוי כראיה, מ"מ לגבי ראיה כנגד טפח באשה לא חשיבא שמ"מ מכוסה, ומ"מ כתב שם שברואה אותן בזמן קר"ש אפשר שצריך לחזור ולקרוא קריאת שע, וכמו שנראה בדע"ת סי' פ"ה שלש"ך יו"ד סי' שמ סקכ"ג שבגד פנימי הסמוך לבשרה גלוי הוא פרימצות כמו גופה, וה"ה דחשיבא כערוה לגבי אמירת קר"ש כנגדה, עכת"ד. ואמנם דבריו חידוש לגבי קר"ש, כיון דסו"ס אינו חשוב ראיה. [ולגבי לבישת בגדים צמודים בבית, ובספר הלבוש כהלכתו עמ' 200 בשם הגר"ח"ק שראוי שלא ללבוש כן תמיד, עוד כתב שם שכיון שגורם הרהור אינו נחשב כמסווה שהרי יש בו שם ערוה].

תבנא לדינא: צמוד, מותר, ואינו נחשב ערוה, שקוף אסור.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רסב. צניעות ליד גויים ובבתי מלון

בס"ד

מוצאי צום י"ז בתמוז ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג דב קרויזט שליט"א לונדון.

מצורף התשובות ששאלתם בס"ד.

השירים צריך להזהר שלא ישמע קול אשה והוא הדין לאשה שלא תשמע קול איש שמכל שהאיש מוזהר אשה מוזהרת. עכ"ל, וכן כתב בשו"ת יביע אומר שם להוכיח ממש"כ מהילקוט שמואל (רמז קח), כבואכם העיר וכו', כל האורך הזה למה, מביטות בנויו של שאול היו ולא היו שבעות ממנו. ד"ר יהודה. א"ל ר' יוסי, א"כ עשית בנות ישראל כזונות, והלא כשם שא"ל לאיש לזון את עיניו מאשה שאין ראוייה לו, כך א"ל לאשה לזון את עיניה מאיש שאינו שלה, אלא שלא הגיעה עדיין השעה וכו'. ע"כ. וכ"כ לדינא בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' קל"ב) וז"ל: ח"ו להתיר לבנות ישראל לזון עיניהם מאנשים ולעבור ח"ו באיסור גמור הסתכלות נשים באנשים ולזון עיניהם מעברה ולשם עבירה. עכ"ל.

ומ"מ אף לדברי הפוסקים שאין איסור, מ"מ יש להזהר שלא תבוא לידי איסורים, וכמ"ש בתשובה בעל אבני ישפה והו"ד בקובץ ליקוטי תשובות אבני ישפה וז"ל: אף שאין לאשה איסור להסתכל על ערוה, אבל ודאי שאסור לה להסתכל על פריצות וכמו שמצוי בסרטים של גברים ונשים ביחד, שגם היא צריכה להזהר מהרהורים רעים שלא תגיע לידי עבירה. עכ"ל.

רחיצת נשים בים מעורב של גוים

עוד שאלה המנהג בכל תפוצות ישראל בחו"ל, שבים מעורב שיש שם הרבים נכרים ונכריות אז החרדים לדבר השם לא מתקרבים לשם הם ובניהם, אבל נשותיהם יורדים כן לים, למרות שהם מעורב עם נכרים ונכריות, והם הולכים צנוע עם חלוק ומטפחת לראשם האם זה זה עבירה? האם הם מכשילים את הנכרים שם להסתכל אליהם? האם זה בעיה בשבילם שהם רואים נכריות בלבוש בלתי צנוע? או נכרים עם בגד ים? או שלנכרים יש דין של בהמות ובעלי חיים ואין בזה בעיה הלכתית.

הרהור אשה באנשים זרים שנמצאים בים

שאלה: באחד מהאימיילים הקודמים כתבתם שגם אשה חייבת במצוות הצניעות זו"א לא לראות שדברים או גברים שאינם צנועים.

משפחות שנמצאות בקעמפ או על שפת ים כשר והגברים יורדים לים או לבריכה עם בגד ים, האם זה בעיה שנשים זרות רואים גברים זרים עם בגד ים?

פשוט שאם הגברים מתפשטים לגברי זה אסור לכאורה כמו שכתבתם, אבל מה הדין בהנ"ל.

תשובה: אם לבושים בבגדי ים, אין בזה חשש איסור.

מקור: הרי הוא תלוי האם האיסור "ונשמרת מכל דבר רע" שייך על נשים שמהרהרות בגברים, נחלקו בזה הפוסקים, בשו"ת אגרות משה (חלק אבן העזר ח"א סימן סט ד"ה ולכן) כתב, שבנשים אין איסור זה, ורק יש איסור הרהור שלא יהרהרו לידי זנות, אבל ונשמרת מכל רע שהוא חשש של שז"ל אין בנשים ע"ש, וכ"כ בספר ברכת אברהם (עמ"ס כתובות דף מו ע"א). ולפי"ז נראה שאין איסור הסתכלות בנשים על אנשים, וכן השיב הגר"א נבנצל שליט"א בספר אהל יעקב יחוד עמ' תקמה. וכן כתב להאריך להוכיח בשו"ת יביע אומר (ח"א חאו"ח סימן ו' אות ה').

אבל הגרח"ק זצ"ל בספר הליכות חיים (ח"ב אות ש"כ) נשאל בזה"ל: אם האשה מותרת להסתכל באיש כדי לראות יפיו וליהנות בו או לא. והשיב בזה"ל: תשובה: עי' מדרש שמואל פי"ג סי' י. עכ"ל, ושם איתא בזה"ל: כדרך שאי אפשר לאיש לזון את עיניו מאשה שאינה ראוי לו, כך אי אפשר לאשה לזון את עיניה מן האיש שאינו ראוי לה. עכ"ל. וכן כתב בספר חסידים (סימן תריד) כתב בזה"ל: מכל מה שכתוב בשיר

תשובה: אם נמצאים במקום בפני עצמם בלבוש צנוע אין איסור, אבל אם הכל בתערובת יש לאסור, מחמת שהוא פריצות.

מקור: הנה לכאורה היה נראה שבפני גוי אין איסור, כיון שהגוי מצווה רק על עריות ממש, ולכן מותרת לשיר בפניו וכמ"ש בשו"ת באר שרים (ח"ב סימן נד) ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סימן תצ"א) ובשו"ת ישיב משה (חלק אבן העזר סימן ג'). וכ"כ בספר מנוחת אמת (פי"ח הערה ט).

אך אפשר שלגבי צניעות, ורחיצה באותו יום, אף בפני הגוי יש לאסור, כיון שלא יבואו לידי מכשול, וערבוביא רח"ל. [ואף לשיר בפניו בעל הרבב"א חזר בו, והשיב שיש לאסור, כיון שהאיסור לשיר לאשה הוא משום צניעות, וכמו שהו"ד בקובץ מריח נישוח תשע"ז עמ' 1089, וכ"כ לדינא בחוט שני אבה"ע ס' כא, וכ"כ בספר מלבושי מרדכי (סימן ב' ס"ד) בשם הגר"ש וואנזר זצ"ל שאף אם הנהג גוי אין זה מדרכי הצניעות שישירו בנות בפני אנשים], ושור"ר שכ"כ גם הגר"א פלק זצ"ל בספר עוז והדר לבושה (עמ' 61) שאף אשה הנמצאת בין גוים צריכה להתלבש בצניעות מחמת שצריכה לשמור על עצמה מחמת עינים סקרניות ובפרט בעולם המסוכן ע"ש, רק אם הגוי רואה מרחוק, כגון רחיצה בברכה שהגוי יכול להסתכל בזה אין חשש, [וכפי ששמעתי מגדולי ההוראה שליט"א] ויש מחמירים אף בזה כיון שהגוי יכול לבוא לידי שז"ל ואף הגוי מצווה ע"ז, [וכ"כ בספר אום אני חומה (ח"א עמ' 96 הערה פה) בשם הילקוט מעם לועז, וביערות דבש (ח"א עמ' צב)].

ובספר שערי יוסף הלכות בין הזמנים הבאתי ששמעתי מהגרע"פ שליט"א שיש לאסור אף לנשים ללכת לים של אנשים משום פריצות, והוא ע"פ הגמ' בגיטין דף צ' ע"א " שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בני אדם עם בני אדם ס"ד אלא במקום שבני אדם רוחצין

זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמר כי מצא בה ערות וגו' ושלחה מביתו". ע"כ. ואף שאינו רחיצה, ממש, מ"מ הרי שהוא דרך פריצות.

ולגבי בריכה, אם יש איסור לאשה נשואה להיות בשער מגולה, כיון שזה מקום שמיועד לרחצה נראה שזה נידון כבית שיש קולא יותר, להיות עם שער מגולה, ולכן יש להקל כשהמציל גוי, אבל בגוף מגולה אין להקל אף שהמציל טרוד בעבודתיה, כיון שלא כל הזמן טרוד אין להקל, ורק אם מכוסה בפני גוי אין איסור.

ירידת נשים לים בפני גברים

שאלה: כשכמה משפחות נוסעים ביחד לים לפעמים הנשים יורידם לים עם חלוק מכוסה ומטפחות, האם זה נחשב לבלתי צנוע שגברים אחרים רואים אותם ככה? או מכיון שהם מכוסים כראוי אין בזה חוסר צניעות מצד הנשים והם יכולים לרדת לים?

תשובה: אם הגברים נכנסים למים, אסור לנשים להכנס, אף כשהם בלבוש צנוע. [ואף שהוא במרחק גדול, אלא א"כ המקום הוא בהפרדה מלאה, עם גדרות].

ואף אם הגברים אינם נכנסים, ורק הנשים נכנסים בלבוש צנוע, כולל הגרבים, יש לאסור, כיון שאסור לאיש לשהות בים או בנהר בזמן שיש בו נשים. אלא א"כ הגברים נמצאים במקום שאינם רואים.

מקור: אסור לאנשים לשהות בים או בשפת הים או בנהרות בזמן שיש שם נשים. כמבואר בב"ב דף נו ע"ב, וברמב"ם בפרק כא הלכה כא מאיסורי באה ושור"ע אבן העזר סי' כ"א ס"א שאסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה, ופירש רשב"ם משום שעומדות שם יחפות לגלות שוק לעמוד בנהר, ואף בנ"ד שלא עומדות יחפות יש לאסור משום לא פלוג, וגם מן הסתם שהנשים לא יהיו יחפות.

וכן הסכמת גדולי הפוסקים, שאין מקום להתיר בזה, וכן כתב לי הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א גאב"ד הלכה ערוכה, במח"ס שו"ת ויצב אברהם וש"א"ס, שהוא אסור מדינא, וכן כתב הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת עמ' פ שבזמן טיול בנחלים אסור שיהיו יחד אנשים ונשים, וכתב שם בהערה דהוי כרחיצה יחד, אף שלבושים בבגדיהם וגם שמביא לידי קלות ראש. וכן כתב לי הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי וז"ל: ודאי יש להחמיר דהרחק מן הכיעור עכ"ד, וכן השיב לי הגאון רבי שמואל יוסף שטיצברג שליט"א במח"ס שערי הברכה וש"א"ס וז"ל: לגבי כניסה לנחלים שיש בהם נשים. הלב אומר, שאף במקום שיש להתיר זאת מעיקר הדין, מ"מ לא אריך למיעבד הכי, הן מחמת חילול השם, והן מחמת שזה יכול להביא לידי פרצה והתדרדרות שיקלו גם בנשים אחרות שאינם צנועות כ"כ. ולכן סחור סחור אמרין לנזירא וכו' עכ"ד. וכן כתב לי הגר"מ מאיר שליט"א במח"ס עיטורי מרדכי שלא להכנס למעיין שיש בו נשים אפילו אם לבושות עם חלוק, שכיון שהבגד נדבק לגוף ע"י המים ורואים את צורת גוף האשה ולכן עדיף להתרחק ולהכנס למעיין באיזור אחר. עכ"ד, וכן כתב הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת פרק ט"ו שגם לבני משפחה משותפת אסור לשחות יחד בבריכה, ואף עם הבגדים עכ"ד, ועיין עוד מש"כ בשו"ת אשר חנן ח"ח חאו"ח סימן ח אות ב' מש"כ בזה.

ועוד בענין הנ"ל שוב הראוני תשובת הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א מתאריך ח' חשון תשפ"ג וז"ל: מה שהעיר על התופעה שהיא מתפשטת להכנס לים לחוף משפחות ליד החופים הנפרדים שאין בהם מציל, ונכנסים משפחות בערבוב אנשים ונשים ובנים ובנות המשפחה, וכן בבריכות פרטיות ששוכרים למשפחות, באמת זו תופעה שהחלה רק בשנים האחרונות, וצריכים מנהיגי הדור לזעוק מרה על מכשול זה לצעירים וצעירות, ואוי לנו שצריכים לזעוק בעניני צניעות שלא בצניעות. כי הדבר פשוט וברור שהוא איסור מוחלט, ואין שום היתר לדבר זה והוא איסור תורה ברחצה בחוף

ובבריכה מעורבת אנשים ונשים יחדיו, או לנו שכך עלה בימינו. ובעבר אחד שכהן כיו"ר המפד"ל ע"ה שאל את מרן אאמו"ר זיע"א איזה איסור יש ברחצה בבריכה מעורבת, וסיפר למרן שהוא עצמו הו' לך לבריכה מעורבת, ומרן הזדעזע בזמנו על הצהרתו זו. ובדידי הוה עובדא, שהזדמנתי לאחד מבתי הספר האלה [ממלכתי דתי] באחד המושבים, והמנהל סיפר מסיח לפי תומו שיש במקום בריכה, והמורות נכנסות לבריכה יחד עם הילדים מהכתות הגבוהות כדי להשגיח עליהם, וכאשר הערנו לו על כך, ביקש "שלא להיות קיצוניים". וזה פלא שקוראים קיצוני על דבר שהוא מעיקר ההלכה, ודבר ידוע הוא שהרחיצה בבריכה מעורבת אינה חומרא, אלא איסור גמור על פי ההלכה ללא כל חולק, שהוא כאש בנעורת. ועוד סיים שם בזה"ל: והדבר ברור שעיקר החינוך הוא מימי הקטנות, שאז ההשפעה של ההורים על הילד היא גדולה יותר מאשר בבגרותם, וכמו שכתב רבינו יונה. ועל זה רמז דוד המלך באומרו, בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם, והיינו, כמו נטיעות של אילנות שרוצים שיגדלו ישר תוחבים עץ ליד האילן בטרם שגדל, וכך האילן גדל ישר. ואם אחר שגדל האילן באופן עקום, כאן כבר לא יעזור תחיבת העץ בקרקע כדי לישרו. וכך בחינוך הבנים, כל עוד שהילד קטן יש ליישרו ולחנכו בדרך התורה. ורמזו על זה, כחיצים ביד גבור כן בני הנעורים, כמו אותו שיורה חץ, שבשעה שהחץ בידו יכול לכוין לאיזה כיוון שירצה, אבל אחר שהחץ יצא מידו, כבר אין לו עליו שליטה לכוונו לכל מקום שירצה. וכך בחינוך הבנים, כל עוד שהילד קטן והוא בידו, כחיצים ביד גיבור, כך בני הנעורים. ולכן ראינו אצל יעקב אבינו שנתן יד ימינו על אפרים הצעיר, לרמוז, שיד ימין שהיא עיקר הכח, יש לתת על הצעיר, ולא להמתין שיגדל כדי לחנכו. ועיין בגמרא תענית כג: אבא חלקיה בצע לחם גדול לקטן, ופרוסה קטנה לגדול. והיינו, שהקטן צריך לעודדו ולתת לו תשומת לב יותר מהגדול, כדי לקרבו ולחנכו לתורה ולמצוות, ומכאן שחובה קדושה לחנך את התינוקות של בית רבן לתורה ויליר"ש ולמדות נאצלות, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, וחנוך

לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה. וכבר כתב באור החיים הק' (דברים לא, יג) על הפסוק ליראה את ה' אלהיך כל הימים, כי כשהקטנים מתחנכים מתחלתם לי ראה את ה', יתייסד בהם יראת ה' כל ימיהם. ע"ש. והדרך בחינוך הבנים היא בראש ובראשונה שחייבים האב והאם להראות לבניהם אינם הם מתנהגים, והבנים והבנות בדרך טבע הולכים בדרכם, ומה יעשה הבן ולא יחטא, עכ"ל.

ואף משפחה אחת אסורים להכנס לבריכה או לנחל אף עם בגדים, כן כתב בפשיטות לדינא הגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת עמ' קנט שאף משפחה משותפת אסור לשחות בבריכה ואף עם בגדים ונראה דה"ה בנחלים ונהרות במסלולים וכדו', וכ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק ל"ד סימן י') שנשאל לגבי נופש משפחתי עם הגיסים והגיסות, בדירה אחת, וכתב שם, אכן נופש מסוג זה אינו ראוי וכבר פסק בשו"ע אבה"ע סימן כא ס"א צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד וכתב הבית שמואל סק"א שלכן כתב מאד מאד כי נפשו של אדם מחמדתן וחלק מההרחקות כתב בשו"ע שאסור לשחוק עמה ולהקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה, ובנופשים מעין אלו שעשויים לקירוב לבבות הדברים חמורים יותר כיון שיש ביניהם קורבה הגדרים נפרצים ולא ימלט שלא יכשלו בדברים אלו או שיבואו לידי שחוק וקלות ראש או שיכשלו בהסתכלות אסורה והרי התורה הזהירה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' ואף שאמרו חז"ל גיטין דף צ ע"א כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה קרוביה' שאמרו חז"ל היינו אחות אביו ואחות אמו שאין לבו נוקפו אבל אחות אשתו או כלתו הן מהעריות החמורות ואסורות בריבוי שיחה ואסור להסתכל בה וכל שכן שאסור בשחוק ובקלות ראש, וכבר הזהיר הגאון רבי שלמה אייגר חוט המשולש דף עז שלא להרבות בשיחה עם נשים אף שהן קרובות בבית וכל שכן שלא להרבות שיחה עם בנות חמיו דהיינו אחיות

אשתו ואם בכל זאת צריך לשהות בשבת אחת כמה מבני המשפחה במקום אחד יש לעשות הכל שיהיה על הצד היותר טוב וח"ו זה לא יביא רפיון ביראת שמים ובפרט בדורינו דור תהפוכות אנו צריכים לשמור ביתר שאת על גדרי הקדושה ובזכות זה יקוים בנו והתקדשותם והייתם קדושים' וכל השומר על עצמו יזכה לכתר תורה ויזכה לזכור היטב תלמודו ורמז לכך ולא תתורו וגו' למען תזכרו. עכת"ד.

האם מותר ללכת לבית מלון שאוכלים בחדר אוכל בחד

מה הדין בבתי מלון שכולם אוכלים יחד בחדר אוכל אחד גדול, וכל אחד יכול לראות איך המשפחה לידו איך האשה אוכלת? ולפעמים להקשיב את שיחתם... ולפעמים האשה מהשולחן ליד לבושה עם חלוק בית שלא כל כך צנוע? האם דברים אלו צריך למנו מהירא והחרד לדבר הם ללכת למלון כל עיקר?

תשובה: אם יש נשים שאינם צנועות, אינו לכתחילה ללכת לכזה מלון, ואין להתיר גם במקום דליכא דרכא אחרינא, כיון שאינו נצרך, ורבים מקפידים לכתחילה אף בצנועות, [וכמו שיתבאר במקור], ומ"מ אם הלכו כבר לכזה מלון ישבו שם בצד.

מקור: אם יש נשים שאינם צנועות ליכא ההיתר של ליכא דרכא אחרינא, ובשו"ת אגרות משה ח"א חלק אבן העזר סימן נ"ו כתב שאף בדליכא דרכא אחרינא לא הותר לצאת לדרך במקום שיש פריצות אלא לצורך והכרח כגון לפרנסה או לרפואה אבל לא לצורך טיול ושאר תענוגי בני אדם שבכה"ג מי שהולך לשלם נקרא רשע יעו"ש, וכן מבואר בשמו בספר מסורת משה ח"א עמ' תג שלא צריך שיהיה מוכרח לצאת אלא כל שרוצה לצאת לעסק או משהו הרי זה בכלל צורך שמותר לעבורו בדרך שיש שם עריות אם ליכא דרכא אחרינא יעו"ש, וכן כתב בספר ישראל קדושים עמ' צ' לדינא שכן היה מעורר הגאון רבי חיים שמלואביץ זצ"ל

שהרבה פעמים שלא ללכת בכלל הוא בכלל אית ליה דרכא אחרינא.

ואמנם הגר"מ גרוס שליט"א בספר אום אני חומה עמ' תקכא כתב להסתפק בדינא דאיכא דרכא אחרינא האם כשרוצה לילך לטיול לראות מקום מסויים האם הוא בכלל איכא דרכא אחרינא שהרי אינו הכרח ללכת ורק הוא רצונו לראות או לטייל במקום זה, וכמובן שהשאלה בכוונא שיכול לעצום עיניו או להטות ראשו.

ומ"מ בשו"ת שלמת חיים אבן העזר סימן סב נראה שלא רק טיול שבכדי להגיע אליו צריך לעבור דרך מקום שיש בו מכשולות הותר אלא אף כאשר מקום הטיול הוא גופא במקום המכשול יעו"ש בלשונו. וכן ידידי הגרש"ב גנוט שליט"א בספר שלהי דקייטא עמ' צז כתב שמה שאסר האגרות משה רק כשאין לו ענין לטייל במקום המסויים שאסור משום איכא דרכא אחרינא, אבל כשאין לו טיול דומה במקום אחר מותר מדין אונס שהרי זה בכלל מה שהתיר האג"מ לצורך פרנסתו ולשאר צרכיו, וכתב שם בשם הגר"ק זצוק"ל שטיול נחשב צורך, ואם אין לו אפשרות לטייל במקום דומה לי פריצות מותר כשיעצום את עיניו, יעו"ש, וא"כ נראה דה"ה בכלל זה הליכה לים שהדרך לשם במראות פריצות שאין ים אחר כמותו שמעיקר הדין ע"פ דברי הגר"ק נראה להתיר בזה, וכן נראה במחשבת מוסר שם להתיר בזה, וכן נראה בשו"ת אז נדברו ח"ז סימן עה אך לדברי האג"מ יש לאסור בזה.

ונראה שיש להחמיר בזה וכמו שנראה ממש"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס מכות דף כד ע"א ד"ה שאינו, וז"ל: שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, פירושו אע"פ שצריך לעבור דרך שם ולית ליה דרכא אחרינא, עכ"ל, ומזה נראה דיש להחמיר בזה אף שצריך לעבור דרך שם, וא"כ אע"פ שהוא לטיול יש להחמיר בזה, וא"כ נראה דה"ה לגבי הליכה לים בתל אביב שיש להחמיר בזה. ולכן יש ללכת למקום נופש או לטיול שאין שם מראות אסורות.

ומשום אכילה באותו מקום, מקור דין מחיצה, איתא בגמ' בסוכה דף נא ע"ב דאם בשעת הספד בעינן מחיצה שלא יבואו לחטוא כ"ש בשעת שמחת בית השואבה, וכך איתא שם: במוצאי יום טוב כו'. מאי תיקון גדול, אמר רבי אלעזר: כאותה ששנינו, חלקה היתה בראשונה והקיפיה גזוזטרא, והתקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. תנו רבנן: בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים. ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. היכי עביד הכי, והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, אמר רב: קרא אשכחו ודרוש, וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד. אמרו: והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבא - שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם - אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם - על אחת כמה וכמה. ע"כ איתא בגמ' בסוכה.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן לט) כתב שדין מחיצה בין אנשים לנשים הוא מדינא דאורייתא דאם הוא רק מדרבנן לא שייך לומר דממילא הוא בכלל הכל בכתב כיון שאין מן התורה צורך המחיצה ובודאי דיאסור דאורייתא אינו דוחה הא דהכל בכתב אלא דאמרינן דהאיסור דאורייתא הוא גילוי שגם מחיצה בכלל כתב' ה' יעו"ש עוד במה שהאריך בזה, ובמש"כ בשו"ת דברי יואל או"ח סימן י' את ו' יעו"ש, ובמש"כ עוד בחיוב מחיצה בשו"ת ויברך דוד ח"ב סימן א, ובשו"ת אז נדברו חלק יד סימן נג, ובספר לבושה של תורה סימן עה, ובספר קב ונקי ח"א סימן תקיא, ובספר מסורת משה ח"ג עמ' שי.

ובשו"ת באר חיים מרדכי ח"ג אבן העזר סימן מ"ט נשאל על מושב זקנים שואלכים בחדר אוכל אחד בשלחן אחד זקנים ובג' שולחנות זקנוול אם מכוער הדבר או שיש גם בזה איסור בדבר והשיב שאם בשמחת בית השואבה

שערי צניעות ליד גויים ובבתי מלון יוסף

ואח"כ הנשים, וראה מש"כ לגבי מחיצה בשבע ברכות, בקובץ באר התורה מס' קנג.

האם יש בעיה של צניעות שהאיש יקח מהבר

שאלה: ומה לגבי שבהרבה מלונות האכל נמצא בצד האולם על שולחנות וכל אחד צריך לקום ולקחת מה שהוא צריך? ויש שם תערובות של גברים ונשים? האם זה ממש אסור על פי הלכה? או זה כמו בחנות מכולת שעומדים יחד גברים ונשים בתור לשלם? ולא שמענו שיהיה בזה משום בעיה של צניעות?

תשובה: לא שמענו אינו ראיה, שלא יהיה איסור, כיון שא"א בדרך אחרת, ואם הוא בתערובת שיכול לבוא לידי נגיעה יש לאסור, וילכו לקחת האוכל רק הנשים. [ולכן רבים מיראי ה' נהגו שלא ללכת לבתי מלון וכדו'].

חוסר צניעות בישיבה בלובי בבית מלון

שאלה: האם מותר לגבר ואשתו לשבת ביחד בלובי על הספא כשממול וסמוך להם יש עוד גברים ונשים שיושבים יחד? האם יש בזה משום חוסר צניעות? וצריך להקפיד על זה?

תשובה: אפשר שיש בזה חוסר צניעות, אסור להסתכל אף על אשה צנועה וחסודה, ורק בדרך ראיה אין איסור.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

שהיה פעם אחת בשנה ובימים הראשונים אשר היו טובים מאלה ובמקום המקדש שיש מורא מקדש ובזמן קדושת החג שבאים להתראות לפני האדון ה' עשו תיקון גדול להפריד בין אנשים לנשים על אחת ואחת כמה וכמה בימים אלו ובזמן הזה ושלש פעמים ביום ובזמן אכילה ושתיה שאחז"ל אין יצרו של אדם מתגבר עליו אלא מתוך אכילה ושתיה, ואף כי זקנים המה הלא אמרו במפורש בגמרא שגם לעתיד לבוא שאין יצר הרע אמרה תורה אנשים לב דונשים לבד ק"ו עתה שהיצר הרע מתגרה וזקן וכסיל מרקד בין הזקנים ואמרו חז"ל אבות פ"ה מכ"א בן שמונים לגבורים, ופירש שם במדרש שמואל שגם אם הגיע לשמונים שנה אל יתיאש מלהתגבר על יצרו שאומר לו שכבר לא יסתיהו יצרו כי אין בו עוד כוח ע"כ אמר בן שמונים לגבורה כלומר עדיין הוא צריך להתגבר על יצרו וע"כ הוא מסיק שחובה הוא להפריד ביניהם במקום האכילה יעו"ש.

והגר"מ גרוס שליט"א בספר מנוחת אמת עמ' קסח כתב שבמלונות ובתי הארחה שאוכלים משפחות בחדר האוכל צריך שיהיה מחיצות בין השולחנות שלא יראו זה את זה ועכ"פ שיא ישבו סמוכים זה לזה וצ"י בזה למש"כ בשו"ת ויברך דוד ח"ב סי' קכ"א ובספרו אום אני חומה סי' כ"א, ועוד כתב שם שיש לזהר בתערובת וקלות ראש בין אנשים לנשים בלובי של הבית מלון והוא דוגמת המבואר בשו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"ד שחייבים בי"ד להעמיד שוטרים ברגלים שלא יתקבצו לאכול אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה.

ובספר מלבושי מרדכי עמ' רעו כתב להביא דברי הבאר חיים מרדכי הנ"ל וממילא תוכחה גדולה להנהיג במלונות ומסעודת וכן יש להזהיר על מה שיש שיובים בערבוביא בימי החופש במלונות בלובי או באולמות וכדו' לשמוע הרצאות וכדו' ומן הראוי היה שלא יבשו בלי מחיצה, עוד כתב שם שמקום נטילת ידים לאכילה יהיה בהפרדה בין אנשים לנשים משום שלא יהיה תערובת או שיטלו האנשים ידיהם

שערי מה צריך לבדוק בשידוך שיש ספיקות יוסף

רסג.

מה צריך לבדוק בשידוך
שיש ספיקות

לכבוד הגאון רבי איתמר שנדרופי שליט"א

היום הרבה מהשידוכים מתעקבים, על כל מיני דברים, ולמצוא שידוך של כל המעלות, אבל יש דברים שא"א לוותר.

א. יראת שמים. (עי' קריינתא דאיגרתא ח"ב סי' י"ז).

ב. שכל ישר.

ג. אהבת תורה ערך לתורה וחשיבות של תורה

ד. לימוד תורה לכל הפחות שעה ביום.

ה. מידות טובות ובלא זה הרי זה גיהנם בבית (עי' פניני רבינו הקה"י ח"א אות לד).

ו. שמירת העינים. [והגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר שבחור שלא שומר עינים, לא ירצה את אשתו, וכמובן שהכל לפי העניין].

לא צריך אהבה וחיבור בפגישות, גדולי ישראל זצ"ל אמרו שזה מגיע אח"כ.

ולכן מן הראוי להמשיך פגישה אחת או שניים, ולברר ולראות עיקרי הדברים, ולא העיקר זה חכמה יותר מידי. והעיקר מידת ויראת שמים.

בברכת התורה והצלחה

גמר חתימה טובה

יוסף אביטבול

רסד. האם מותר לבן לעזור לאמו בבית הכסא ולרחוץ אותה

בס"ד

יום ד' י"ז אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הרב מרדכי שלומאי שליט"א, שלו' וברכה.

אודות מה ששאל בזה"ל: אמי סיעודית באופן חלקי. בעת הליכתה לבית הכסא נכנסת עם עובדת נכרית, אולם לפעמים אנו נאלצים להסתדר לבד. עד עתה הקפדנו שרק בנותיה יטפלו בה, ואולם לגודל הקושי באתי לברר האם יש בעיה הלכתית שהבנים יעשו זאת, אמי צנועה וחשובה ביותר, ומצידה לכאורה לא תסכים בשום אופן, ולכן התשובה נצרכת יותר למצבי חירום, היל"ת, וכן לבירור אם מותר לנו לסדר את התורנות בינינו באופן שיהיה רק בן בבית. כמו כן רציתי לשאול מה הדין במקרה שהאב הוא הנצרך לעזרה. עכת"ד.

לגבי רחיצת בן את אביו, איתא בגמ' בפסחים (דף נא ע"א) "עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו, ופירש"י מתוך שרואהו ונזכר שמשם יצא ונותן לבו להרהור, ורבי יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו שמשמו במרחץ. ואמנם במסכת שמחות (פרק יב הלכה יב) איתא "עם הכל אדם נכנס לבית המרחץ, חוץ מאביו, וחמיו, ובעל אמו, ורבו שלימדו חכמה, רבי יהודה אומר אם היה אביו זקן או חולה נכנס ומרחיצו, שכך כבודו". ולפי"ז ההיתר של רבי יהודה הוא רק במקום צורך. [וראה להלן מדברי המהר"ם חלאווה שכדברי המסכת שמחות הבין בדברי הגמ' בפסחים שם].

ונפסק ברמ"א (אה"ע סימן כג ס"ו) "עוד אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא".

והנה מה שנהגו להקל ברחיצה עם אביו ועם חמיו, [ומצינו בזה אף בלקט יושר יו"ד עמ' לז שהיקל בזה ורק בערב ר"ה אמר לו להחמיר] אם מכוסים אין איסור כמבואר ברמ"א

ספר זכרונות, וכ"כ בערוך השולחן (אה"ע סי' כג סק"ח). אך ההוראה להתיר בזה, וכ"כ לדינא בשו"ת וישמע משה (חלק ג' סימן ר"ג) בשם הגרש"ק גרוס שליט"א שאם האב צריך לעזרת בנו ואין אחר שישמנו מותר לבנו לשמשו ויזהר שלא יסתכל בערוותו. וכן הורה הגר"מ שטרן שליט"א.

ב. ע"פ מה שכתבו הפוסקים שהשו"ע לא ס"ל והשמיטו לדינא, ורק הרמ"א פסק כן לדינא, וסומכים בזה על רבי יהודה במקום צורך, והטעם ע"פ מש"כ בו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ב סימן קמז) שאין בזה חשש גדול להרהור, כיון שאם היה חשש גדול, לא היה ר' יהודה מתיר משום כבוד אביו לשמשו, דמצות כבוד לא ידחה האיסור דהרהור מקרא דונשמרת ושמביא לידי איסור חמור דהוצאת זרע לבטלה, אלא שהוא חשש רחוק, ע"ש, וכ"ש בנ"ד שהאב סיעודי.

ג. עוד נראה ע"פ מש"כ בשו"ת שמע אברהם (סימן ע') לגבי אברהם פלאג' שמותר לבן להניח עלוקה לאביו אך במקומות המכוסים ובפרט שהבן בוש שאין חשש הרהור ע"ש, מש"כ בבנין שמואל (אבן העזר עמ' קפא) שכל האיסור בבית המרחץ ששניהם ערומים, משא"כ אם הבן נשאר במבושיו, אין בזה חשש, ושכן מוכח להדיא במדרש תנחומא (פרשת שלח סימן יד) ובמדרש במדבר רבה (פרשת שלח יז א) "ומה האב זקוק לבנו להאכילו, ולהשקותו, לרחצו ולסוכו ולהלבישו וכו'", ומפורש להדיא שהבן רוחץ לאביו, ושכן איתא בתוספתא (קידושין פ"א הי"א) "איזו היא מצות הבן על האב, מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מוציא ומכניס ומרחיץ את פניו ידיו ורגליו".

ד. עוד נראה כיון שבעבודתא טריד, אין חשש, וכ"כ בשו"ת שמע אברהם שם, וכ"כ האדר"ת בשו"ת מענה אליהו (סו"ס מז ישוב ד') שכיון שיש חשש רחוק שיהרהר כיון שהוא טרוד לשמשו ולרוחצו אין בזה חשש. וכ"כ לדינא בנשנת אברהם (אה"ע עמ' רמב).

אבן העזר סימן כ"ג, ואמנם כתב בפת"ש (שם סק"ה) שאם אין מכוסים אין היתר.

ומ"מ מצינו עוד צדדי קולא, א' בספר הזכרונות לרבי צדוק הכהן מלולבין (מ"ע א' פ"ב) כתב שכל האיסור במרחצאות בזמנם שהדרך היה בהם רק להזיע ויושבים בטל אבל עכשיו שאין יושבים בטל וא"כ כיון שבמלאכתם טרודים ואין שייך הרהור, ומ"מ סיים שם שקשה להקל בדינא דגמ' וכס שעכשיו יושבין בטליו, עכת"ד, ואמנם בנ"ד שרוחץ אביו והרי הוא טרוד ואינו מתכוין, ב' בפתחי זוטא (אה"ע סימן ח') כתב שכל האיסור שמתרחץ עם אביו בפרטות אבל לא שמתרחצים עם הרבה בני אדם, וכ"כ בשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ב סימן ל"ד), ובערוך השולחן (אה"ע שם סק"ח) אבל במרדכי (פסחים סימן תר"ו) כתב שאין חילוק בין גיגית למרחץ ע"ש. ג' כיון שהעולם מיקל לרחוץ עם אביו וכמ"ש במנחת סולת בהקדמה לח"ב סט"ו שסומכים על רבי יהודה שמתיר ד' עוד כתב שהוא לצורך מצוה של רחיצה בערב שבת, ה' עוד כתב שם שכל האיסור לרחוץ במרחץ בזמנם שהיה בהם סכנה והיה אומרים התפילה וכמ"ש בב"ח (סי' ר"ל), וברמב"ן בספר המצוות (מצווה י"א) כתב שהעיקר האיסור לשמור מכל דבר רע שהולכים למלחמה משום דהוה סכנה, וא"כ בזמנינו שאין סכנה אין חשש להרהור. ו' כיון שהולכים לצורך טבילה, ולא לשם מרחץ אין איסור וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א ונדפס בספר טהרת יו"ט (חלק י"ד).

ויש בזה כמה צדדים להתיר לבן לרחוץ את אביו.

א. כיון שיש צורך ואין אחרים, וכמ"ש במאירי בפסחים שם, וכ"כ במהר"ם חלאווה (פסקי הלכות פסחים שם) שאסור לרחוץ עם אביו "אלא א"כ צריכים לו לכבודו", ומבואר שיש היתר שאביו צריך לו. וכ"כ בחוט שני (אה"ע סי' כא עמ' ל) שאם צריכים לעשות להורים טיפול במקומות המכוסים ואין אחרים שיעשו זאת מותר להם לעשות ע"ש, והו"ד בשו"ת ברכת יהודה (ח"ד אה"ע סו"ס י'). ואמנם יש שהחמירו בזה וכמ"ש באוצר הפוסקים (שם סק"א) בשם

משום הנידון הראשון של קלון, נראה שאם אין אחר יש להתיר, וכנ"ל וכן נראה ע"פ מש"כ ברמ"א (יו"ד סי' רמ"א ס"ג) לגבי קוץ שתחוב לאביו או הקזת שם או רופא, שאף שאינו לכתחילה, מ"מ אם אין שם אחר לעשות והרי הוא מצטער מותר, ואף שהוא איסור דוארייתא בהכאה, [ובחשוקי חמד שם שיעשה כל מאמץ שאשה אחרת תרחוץ אותה], ומ"מ כשאין אחר יש להתיר.

משום הנידון של הרהור, כתב בחשוקי חמד להחמיר, וכ"כ גם בשו"ת בארו של אברהם (ח"ב סימן סו) שאין להתיר לבן לרחוץ את אמו אף אם היא חולת אלצהיימר, וצ"ע בגמ' בקידושין דף פא ע"ב מתייחד אדם עם אמו, אמר רב יהודה אמר רב מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו וכו', ויסוד הדברים הם מהמבואר בסנהדרין (דף סד ע"א) "ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידיהו וכו' אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה", ומבואר דאין יצר הרע על קרובתיו, ונפסק בשו"ע אבן העזר סי' כ"ב ס"א שאסור לדור עם אחותו, ורק אם עם בנה מותר, ולכן נראה דיש להתיר בזה בשעת הדחק.

וע"פ הנ"ל בהיתרים לגבי רחיצה עם אביו, ורחיצה לאמו במקום הצורך שאין חשש יצר הרע, נראה שה"ה לגבי כניסה לבית הכסא עם בנו. שמשום קלון, יש להחמיר בזה, אלא א"כ היא חולת אלצהיימר או סיעודית שאינה במצב של קלון, ואף משום הרהור יש להתיר כיון שבעבודתיה טריד, וכהיתרים שנ"ל לגבי מרחץ. [וכן כתבו להתיר בשעת הדחק בשו"ת אורחותיך למדני (ח"ו אה"ע סי' קצב) שמותר לבן להחליף טיטול לאמו בשם הדחק ע"ש, ובספר דבר גדעון (ח"א עמ' שעה)].

תבנא לדינא: בשעת הדחק שאין אחר מותר לעזור לאביו או לאמו להכנס לבית הכסא או לבית המרחץ, ויזהרו שלא להסתכל בערוותם.

בברכת התורה

ה]. כיון שהוא חשש סכנה שהאבא יחליק באמבטיא, וכמ"ש בספר מורא הורים (פ"ה הערה כג) בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל שאם צריך לרחוץ אביו ואין אדם אחר שיכול לרוחצו אלא בנו, שיכסה האב אותו מקום במגבת עכת"ד. וכן השיב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן רב) שאף שיש איסור מעיקר הדין, מ"מ "במקרה שהאב חולה זקן מופלג ויש חשש החלקה באמבטיה שהוא בגדר ספק סכנה פשיטא לי דמותר, דאי כאן אביזריהו דג"ע להחמיר עכ"ל, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן סב אות ח') שאף שיש להחמיר במקום כיבוד, מ"מ כיון שיש חשש סכנה מותר. ע"ש, וכ"כ בשו"ת וישמע משה (שם) בשם הגרש"ז אולמן זצ"ל שרק במקום פיקוח נפש ממש יש להקל בזה, אך העיצה היעוצה שישמש את אביו בעודו לבוש בבגד תחתון וכשצריך להוריד את הבגד התחתון יעמוד באופן שלא יוכל לראות ערוותו עכת"ד.

ואמנם בחשוקי חמד (פסחים דף נא ע"א) כתב, שאם האבא חולה אלצהיימר שלכתחילה עדיף שבת תרחץ את אביה כיון שאין בזה פחיתות כבוד כיון שאין הרהורים בבת, עכת"ד. אך כנ"ל מכל ההיתרים הנ"ל יש בזה היתר במקום צורך, וכ"ש שהאב חולה אלצהיימר, ובעבודתיה הטריד.

ושו"ר בילקו"י הלכות כיבוד אב ואם (מהדו"ח עמוד רנט) שבמקום שהאב חולה וזקן ויש חשש סכנה של החלקה באמבטיה ואין שום אפשרות שמישהו אחר ירחצנו יש להקל לבן לרחוץ את אביו כשהבן לבוש, ולכתחילה יניח על א"מ מגבת גדולה או שילבישנו בגד ים וכדו', ואם א"א בזה יש להקל ע"פ המאירי במקום צורך, וע"פ הסברא שבמקלחלות אפשר להקל, ועוד שאם הבן לבוש בבגדיו יש להקל, ועוד שדוקא בזמנם שהיו עסוקים בלהזיע [וכנ"ל]. עכת"ד.

ולגבי רחיצת בן את אמו, יש ב' נידונים, א' משום קלון לאם וב' משום הרהורים.

שערי חינוך ילדים לשנת אפרקדן יוסף

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

רסה. חינוך ילדים לשנת אפרקדן

בס"ד, ר"ח אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג בנימין וייס שליט"א במח"ס
אמתחת בנימין.

לגבי מש"כ חינוך לילדים לאפרקדן, בשם מרן
רה"י הגרמ"ה הירש שליט"א שיש
להרגילו בגיל י"א או י"ב, ותלוי בהבנת הילד,
עכת"ד. אינו שייך לענייני חינוך, אלא להלכה.

שהמהר"י ענגיל זצ"ל בשו"ת שלמת יוסף
(סימן י') כתב להסתפק בזה אם יש
חיוב לחנך קטן שלא ישכב אפרקדן, כיון שלא
שייך הטעמים אצלו שנאמרו באיסור לישיב
אפרקדן, ע"ש.

ומ"מ לפי מש"כ בשו"ת אגרות משה (חיו"ד
ח"א סימן לז ח"ב סימן קד ח"ג סימן עח)
שצריך לחנך את הקטנים באיסור תערובת של
בנים ובנות אע"פ שאין להם יצר הרע וחשש
הרהור, מ"מ כיון שמצות חינוך להרגילו במצוות
שיגדל וה"ה הכא שצריך לחנכו אף פחות מגיל
ט' וכ"כ בספר תורת הקטן (ח"ב א עמ' קסד).

ושו"ר להגר"ח זונלפד זצ"ל בשו"ת שלמת
חיים (סימן רכו) לגבי קטן שהוא פחות
מבן ט' האם צריך לחנכו שלא לישן אפרקדן
שהרי הטעם אינו שייך אצלו, והשיב שמ"מ אין
ראוי להרגילו ע"ש,

ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן רל"ז סק"ב)
שמצוה להרגיל את הקטנים בזה
משום שהרגל נעשה טבע והחינוך בזה מתחיל
מאד בצעירותם, אבל בקטני קטנים א"א לשלוט
על זה כידוע ע"ש, וכ"כ לדינא בשו"ת משנת
הלכות (ח"ו סימן רל"א) ובספר חינוך ישראל
(פ"ג אות כב). וכן הובא בשם הגר"ח פ"ש שיינברג
שצריך לחנך ילד איך ללכת לשירותים.

ובספר בחוקתיך אשתעשע (עמ' רמז) כתב
שמה שהעולם רגילים לומר שטעם
איסור שנת אפרקדן הוא משום שחץ וגאווה אינו
מוזכר בשום מקום, וכנראה שהוא הטעם
שאומרים לילדים שלא לישן כך כדי לחנך אותם.

ומ"מ אם ישנים מעל כרית אחת מעט גבוהה
שנחלקו הפוסקים אם נחשב שנת
אפרקדן, נראה שאין חייב לחנכו עד גיל 11 או
12.

ולמעשה כל ילד לגופו, ויש לעשות עוד שאלת
חכם.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רסו. חיוב מצוות עונה פעמים בשבוע

בס"ד

ה' מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד האברך החשוב הרה"ג.....שליט"א.

חיוב מצוות עונה

נאמר בתורה (שמות כא י') "שארה וכסתה
ועונתה לא יגרע", והוא חיוב דאורייתא.

ובשו"ע אבן העזר סי' ע"ו סי"א שהמונע עונתה
של אשתו כדי לצערה עובר על מצות
עשה של עונה.

וכבר כתב הקה"י באגרתו, איגרת א', וז"ל:
העונה היא מצות עשה דאורייתא
כאכילת מצה, והמבטלה בזמן יחבורה [כשלא
מחלה האשה מחילה אמיתית] בלב שלם, הוא
חוטא גמור וחטא גזה הוא מעבירות שבין אדם
לחבירו, שאפילו יום הכיפורים ומיתה, אינה
מכפרת, והרי הוא כגזולן ושדד שגזל מאשתו מה

שהוא עיקר השלום בית כמבואר בגמ' בשבת דף קנב ע"א משים שלום בבית בטל ע"ש.

וכן כתב בספר לקט הלכות ח"ד עמ' תעט בהערה, שכן מורה הגר"ש וואזנר זצ"ל שיש חיוב בזמנינו עונת תלמיד חכם פעמיים בשבת. וכן למעשה מורים בזמנינו לאברכים בני תורה לקיים את המצוה פעמיים בשבוע.

ואמנם ע"פ הקבלה אין לשמש ביום חול, וכמו שכתב האר"י בשער המצוות ריש פרשת בראשית, ובפרי עץ חיים שער ק"ש שעל המיטה פרק יא, ולכן יש אומרים שמותר לאדם לעשות עצמו כת"ח אם הוא בן תורה, ועוסק בתורה, וכ"כ בהליכות עולם ח"ג עמ' צג.

השלמת מצוות עונה

לתלמיד חכם כתב במחזיק ברכה סי' רמ סק"ז שתלמיד חכם שנאנס ולא בא על אשתו בליל שבת, אין לו תשלומין, ואמנם בתורת שלמים כתב שיכול לקיים עונתו ביום. ולמעשה מבואר שם שיש חיוב תשלומין, וכ"כ לדינא בשו"ת אג"מ אבהע"ז ח"ג סי' כח ד"ה ולכן, ובח"א סי' קב ד"ב ובדבר.

ולשאר כל אדם, מבואר בעולת תמיד או"ח סי' רמ סק"א שאין בזה חיוב, ובפמ"ג שם סק"ה הסתפק בזה, ובמאמר מרדכי שם סק"א ובהפלאה כתובות דף סב ע"ב ד"ה ופירש"י כתב שהוא חיוב. וע"ע בעזר מקודש סי' ע"ו ס"א ד"ה בחיוב שכתב לחדש שהוא חיוב לאחר טבילה או כמה טבילות ע"ש.

ומ"מ בזמנינו שנהגו חובת עונה פעמיים בשבוע לתלמיד חכם, ובודאי שראוי להשלימו.

ומלבד אם אשתו משתוקקת אליו ורומזת לו על רצונה שחייב לפוקדה כמבואר בשו"ע סי' ר"מ ס"א ובמשנ"ב שם סק"י, וסק"א, שאין מועיל בזה אף מחילה.

חיוב מצוות עונה במעוברת

אשה בהריון, יש חיוב קיום מצות עונה.

שמחוייב לה, והוא שפיכות דמים לאשה, אשר כידוע עיקר תקות האשה בעולה הוא שיהא לה בעל האוהב אותה, וכשהיא רואה שזה אינו, כמעט שקרוב לפיקוח נפש מרוב צער ויגון על היותה גלמודה כלאמנות חיות, עכ"ל.

זמן מצוות עונה לאברכים

בשו"ע או"ח סימן ר"מ ס"א כתב עונת תלמידי חכמים מליל שבת ליל שבת, ולמעשה בזמנינו כתב בביה"ל שם ד"ה ת"ח, וז"ל: עיין במ"ב מש"כ בשם הפמ"ג וכ"כ בתשו' מ"צ סימן נ"א שכל מי שהוא לומד בתמידות הן אם הוא מהמורים בעם או מן התלמידים רשאי שלא לקיים עונתו כ"א אחת בשבת ואף שאין לנו דין ת"ח בזה"ז לכמה דברים מ"מ בזה רשאי לעשות עצמו ת"ח ומה שכתב מ"א שאין רשאי היינו כשהוא באמת פועל או טייל ואינו עוסק בתורה אבל לעוסקי תורה שמתשת כחם אין חילוק בין ת"ח שבזמניהם לזמנינו ע"ש ומ"מ כתב לבסוף שהיה מיעץ לסביביו שיקיימו עונת פועלים שתים בשבת והובא כ"ז בפ"ת אה"ע סי' ע"ו וכן הביא בחכמ"א בשם צוואת ר"י מפראג והעיקר הכל לפי כח האדם וכדלעיל בסק"ג ועיין לקמן בסי"ד. עכ"ל.

וכן כתב בספר משכן ישראל מהדו"ק עמ' כג שכן הנהיג החת"ס פעמיים בשבת.

וכן כתב הקה"י באיגרת שם וז"ל: ומנהג רוב תלמידי חכמים בזמנינו [טרם הגיעו לימי העמידה] ופשוט שאדעתא דמנהג התלמידי חכמים נשאת, וכן הבעל התחייב בהכתובה, לנהוג בזה כמנהג גוברין יהודאין [היינו כמנהג אנשים מסוג שלון] ופשוט דלענין הרוצה לפטור עצמו בפעם אחת בשבוע ולא בב' פעמים בשבוע, קרוב דהוי ספק דאורייתא ממש וכו' עכ"ל. וכן הו"ד הקה"י בספר אורחות רבינו ח"ה עמ' לא.

וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ג סו"ס כח שעונת תלמיד חכם פעמיים בשבת, מחמת פירצות הדור ע"ש, וע"ע בשו"ת צי"א ח"י סימן יג אות ג'. ועוד נראה לומר

ובסמ"ק מצוה קפה כתב בזה"ל: לשמח את אשתו כדכתיב (דברים כ"ב) ושמח את אשתו אשר לקח, יש בעשה זה לאו, שנאמר ועונתה לא יגרע, והנה כמה גדולה המצוה הזאת שהרי פטרתו תורה (סמ"ג לאוין ר"ל) מליצא בצבא, ואפי' אשתו מעוברת מצוה לשמחה אם סבור הוא שהיא מתאוה, עכ"ל, וכן כתב בספר החרדים (פרק כ' ס"ח) וז"ל: מצות עשה לקיים אדם עונתו, ואך כאשתו מעוברת הוא מצווה במצוה זו, שנאמר ושמח את אשתו, ואיכא נמי בהא מצות לא תעשה דכתיב ועונתה לא יגרע. עכ"ל. וכן כתב במג"א ריש סימן רמ. וכן מבואר בספר חסידים סימן שפ.

אך מבואר בגמ' בנדה דף לא ע"א שבג' חודשים קשה לאשה, ולכן יש למעט בזה.

ומג' לו' חודשים, קשה לעובר. אך למעשה בודאי שיש חיוב עונה.

במקום צורך שקשה מאוד לקיים מצות עונה, אפשר להתחמם מבחוץ, ושמתחיל לצאת הזרע להכניס מבפנים. שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א.

כמו כן יש אטומה בהריון, שהוא הריון בסיכון, שאסור לקיים את המצוה מבחינה רפואית, ויש לשאול לחכם מה לעשות.

ויש בזה עוד פרטים רבים.

חובת לימוד דיני מצות עונה לאברכים

ומכאן חובה לעורר שיש חיוב ללמוד דיני ומצות עונה, וכמבואר בשו"ע או"ח סי' רמ, ובשו"ע אבן העזר סי' כה, [וכן בסי' כ"ג דיני הוצאת שז"ל] שמלמדים בזה מקצת דמקצת בהדרכת חתנים, ויש בזה עוד הרבה דינים, שחייבים לדעת, ואין ספרים ברורים בזה.

וחשוב לציין כאן את סוף מכתבו של הקה"י וז"ל: כמו כן אסור לעשות הביאה באופן שהאשה אינה מפויסת ומחויב לפייסה בקירוב דחיבוק ונישוק עד שתתאוה להחיבור שאם לא כן הרי היא כנתונה לפני הארי שדורם

ואוכל ועוון פלילי הוא לעשוק מה שמגיע לאשתו אפילו אם מתכוין לשם מדת חסידות ופרישות שעל גזילת אשתו אינו יכול לעשות חסידות ולגזול אותה ולהציגה כשפחה שבויה, ומי שחוטף ובוטל מיד בלא קירוב ופורש תכף ומיד ומתרחק ממנה הנה הבעל חושב שחוטף מלאכים בזה ובאמת לאמתו לא נגרע מתאוותו כלום ויצרו שלו מפויס בהחלט בהנאה שלמה אבל אשתו לא נהנית כלל מהנהגה כזו ואדרבה היא כואבת ומבושת ובמסתרים תבכה ודמעתה אינה חוזרת ריקם דשערי דמעות לא ננעלו וכבר אמרו חז"ל שיהא נזהר בכבוד אשתו כי דמעתה מצויה ובודאי מעורר דינים עליו ולא יזכה לסייעתא דשמיא לא לרוחניות ולא לגשמיות ומה שנדמה לו שעולה למעלה הוא דמיון שוא ושקר כי מעוונות ופשעים פוגמים ונטמאים ולא עולים מי שעושה קירוב של חיבוק וכיוצא בזה לשם שמים ומצד רחמנות שלא תהיה כאובה ועלובה אין זה מביאו כלל להחלשת היראת שמים ונפילה בתאוות ואדרבה מביאתו לידי קדושה ומקיים בזה מצות עשה דאוריתא של והלכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה רחום ומלבד זה החיבוק ונישוק או שאר עניני קריבה הוא חלק וסעיף במצות עונה כמבואר בפוסקים סימן קפ"ד ביו"ד, לענין יוצא לדרך סמוך לוסתה ע"ש. והנה אמת הוא כי הרבה תלמידי חכמים יראי שמים מתנהגים בענינים אלו בפרישות בכמה ענינים אבל כל זה הוא בהסכמתה המלאה של האשה ובמחילה בלב שלם וזה הוא על פי רוב לאחר שנתברר לה שבאמת הבעל אוהב אותה ורק לשם שמים מתגבר על עצמו או כשהאשה היא מופלגת בצדקות ותשוקתה באמת שבעלה יתקדש בקדושה או כשנשאת לצדיק מפורסם אשר שמו הוא לה כסות עינים אבל חס ושלוש להתנהג במידת פרישות כשמכאיב בזה את אשתו התלויה בו ולא מחלה בלב שלם על מה שמחויב לה. ואמרו חז"ל יבמות סב האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו וכו' ואהבה זו אינו ממרת התאוה כלל רק מאחת המידות הטובות שמחויבים בזה ולכוונה זו כשמשדלים לשמחה בשעת החיבור ולפני ולאחרי אין זו מגונה חס ושלוש אלא רק

שערי האם הורים שמגיעים לבית מלון צריכים לקחת עוד חדר יוסף

מצוה אפילו אילו לא היה משועבד לזה וכל שכן שמשועבד לזה על פי דין. עכ"ל הקה"י.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

החונה פה עיה"ת בני ברק

רסז. האם הורים שמגיעים לבית מלון צריכים לקחת עוד חדר

שאלה:

לגבי חדר שאיש ואשה ישנים בה, מה הדין אם באו אורחים לבית ונתנו להם חדר, האם בן יותר מבר מצוה יכול לישון בחדר של ההורים, כי ימנע אותם מתשמיש בפרט אם זה ליל שבת, ולכאורה מחוייב לישון בחוץ על הספה, או דילמא שהיות וההורים נתנו את החדר של הבן לאורחים, הרי שמקום שינה של הבן זה בחדר של ההורים, כי זה לא בעיה שלו שההורים נתנו את חדרו לאורחים, דאולי הוא לא מחוייב לישון בחוץ.

ושאלה זו שייכת גם במשפחה שהולכים לבית מלון, ויותר נוח לישון במטות רגילות, האם יכול ליכנס הבן עם ההורים, או שמחוייב מן הדין לישון בחוץ על הספה
יוסף נ. כהן

תשובה:

בס"ד

מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יוסף כהן שליט"א

בודאי שהבן מחוייב לישון על הספה, כדי שיקימו מצות עוונה, ובפרט שמצות עונה בליל שבת, וחייבים לקיימה, והפוסקים דנו אם יש תשלומין.

לתלמיד חכם כתב במחזיק ברכה סי' רמ סק"ז שתלמיד חכם שנאנס ולא בא על אשתו בליל שבת, אין לו תשלומין, ואמנם בתורת שלמים כתב שיכול לקיים עונתה ביום. ולמעשה מבואר שם שיש חיוב תשלומין, וכ"כ לדינא בשו"ת אג"מ אבהע"ז ח"ג סי' כח ד"ה ולכן, ובח"א סי' קב ד"ב ובדבר.

ולשאר כל אדם, מבואר בעולת תמיד או"ח סי' רמ סק"א שאין בזה חיוב, ובפמ"ג שם סק"ה הסתפק בזה, ובמאמר מרדכי שם סק"א ובהפלאה כתובות דף סב ע"ב ד"ה ופירש"י כתב שהוא חיוב. וע"ע בעזר מקודש סי' ע"ו ס"א ד"ה בחיוב שכתב לחדש שהוא חיוב לאחר טבילה או כמה טבילות ע"ש.

ומ"מ בזמנינו שנהגו חובת עונה פעמיים בשבוע לתלמיד חכם, ובודאי שראוי להשלימו.

ומלבד אם אשתו משתוקקת אליו ורומזת לו על רצונה שחייב לפקדה כמבואר בשו"ע סי' ר"מ ס"א ובמשנ"ב שם סק"י, וסק"א, שאין מועיל בזה אף מחילה.

ונאמר בתורה (שמות כא י) "שארה וכסתה ועונתה לא יגרע", והוא חיוב דאורייתא.

ובשו"ע אבן העזר סי' ע"ו ס"א שהמונע עונתה של אשתו כדי לצערה עובר על מצות עשה של עונה.

וכבר כתב הקה"י באגרתו, איגרת א', וז"ל: העונה היא מצות עשה דאורייתא כאכילת מצה, והמבטלה בזמן יחבורה [כשלא מחלה האשה מחילה אמיתית] בלב שלם, הוא חוטא גמור וחטא גזה הוא מעבירות שבין אדם לחבירו, שאפילו יום הכיפורים ומיתה, אינה מכפרת, והרי הוא כגזלן ושדד שגזל מאשתו מה שמחוייב לה, והוא שפיכות דמים לאשה, אשר כידוע עיקר תקות האשה בעולה הוא שיהא לה בעל האוהב אותה, וכשהיא רואה שזה אינו, כמעט שקרוב לפיקוח נפש מרוב צער ויגון על היותה גלמודה כלאמנות חיות, עכ"ל.

שערי חיוב השתדלות בממון לקיים מצות לערב אל תנח ידך יוסף

סנהדרין נט ע"ב שהאי דינא הוא לבני נח דאילו לבני ישראל ילפינן ממה שנאמר שובו לאהליכם).

טעם מצוות פרו ורבו

והנה בטעם מצות פריה ורביה, כתב בספר החינוך מצוה א' וז"ל: משרשי מצווה זו, כדי שיהיה העולם מיושב, שה' ברוך הוא חפץ ביישובו, כדכתב לא הו בראה לשבת יצרה והיא מצווה גדולה שבסיבתה מתקיימות כל המצוות בעולם, כי לבני אדם ניתנו ולא למלאכי השרת, וכו' ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, וכו' עכ"ל.

מי חייב במצוות פרו ורבו

ונח' במשנה ביבמות דף סה ע"ב מי הצטווה על מצות פריה ורביה, דדעת ת"ק שאין האשה מצווה בפריה ורביה, אבל ריב"ק ס"ל שעל שניהם חייבים, ויעו"ש בגמ', ולדינא כתב בשו"ע אבן העזר סימן א' ס"ד שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, ורק האיש מצווה, ונתבאר עוד בארוכה במק"א.

בכמה ילדים מקיימים מצוות פרו ורבו

מבואר בגמ' ביבמות דף סא ע"ב מח' בית שמאי ובית הלל בכמה ילדים מקיימים מצות פרו ורבו, לדעת בית שמאי צריך שולדו לו ב' בני זכרים, ולדעת ב"ה שולדו זכר ונקבה, וכן כתב בשו"ע אבן העזר סימן ס"א ס"ה כשיטת בית הלל שהמצוה מתקיימת ככאשר נולדו לו זכר ונקבה.

ונחלקו הראשונים בשיטת ב"ה, דעת הריטב"א שם והתוס' והרשב"א שם, שלפי ב"ה אין המצווה מתקיימת בשני זכרים אלא רק בזכר ונקבה.

ואולם בירושלמי יבמות פ"ו הלכה ו', איתא, אמר רבי בון אפילו זכר ונקבה וכ"ש בב' זכרים מקיים מצוה, וכן הו"ד הירושלמי הנ"ל במאירי ביבמות שם, אבל לדינא העיקר כשיטת הראשונים הנ"ל שבעינן בן ובת.

ולכן בודאי שיש לעשות הכל, כדי שיקיימו מצוות עונה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רסח. חיוב השתדלות בממון לקיים מצות לערב אל תנח ידך

בס"ד

ט"ז מנחם אב ה'תשפ"ד [מהדו"ח מרחשון ה'תשפ"ה]

לכבוד השואלים היקרים.

אודות השאלה האם חייבים להשתדל לעשות טיפולי אי בי אף, להביא עוד ילדים לעולם, לאחר הפסקה של עשר שנים, ושכבר נולדו ברוך ה' חמשה ילדים, בנים ובנות, והרופא אומר שאין דרך אחרת ללא טיפולי פוריות.

בשאלה זו ישנם כמה נידונים:

א' בגדר חיוב פרו ורבו, ובחיוב פריה ורביה, מצינו כמה דינים שונים, א' מצוות פרו ורבו, ב' לא תהו בראה לשבת יצרה, ג' לערב אל תנח ידך.

ב' האם מקיימים מצוות פריה ורביה, בטיפולי פוריות של אי בי אף.

ב' בגדר החיוב על האיש או על האשה, והאם אשה חייבת לעבור טיפולים.

ג' האם מצוות לערב אל תנח ידך נוהגת בזמנינו.

ד' האם צריך להוציא ממון או להתאמץ למצוות לערב אל תנח ידך.

מצוות פרו ורבו

נאמר בפרשת בראשית "פרו ורבו ומלאו את הארץ" (בראשית א כח). ולהלן (ט א) נאמר "ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ", וכן נאמר (שם ט ז) "ואתם פרו ורבו" (ועי'

קיום מצות פרו ורבו לאחר שהביא בן ובת

ויש להסתפק האם אדם שיש לו בן ובת אינו חייב במצוות פרו ורבו, מהתורה, מקיים מצוה בכל ביאה או בן שנולד, איתא בגמ' בפסחים דף ע"ב אשתו נדה בעל בשוגג חייב, והקשתי הגמ' הרי הוא טעה בדבר מצוה שהיא מצוות פרו ורבו, ותירצה הגמ' שמיירי באשה מעוברת ולכן אין בזה מצוות פרו ורבו, ולכאורה קשה מדוע הגמ' לא תירצה שמדובר באדם שכבר קיים מצוות פרו ורבו, ומשמע מזה שבאופן זה אף שאינו חייב במצוות פרו ורבו, אם עוסק בזה מקיים את מצוות פרו ורבו, ולכן אי אפשר לומר שמדובר באופן זה, כי באופן זה עדיין יהיה פטור מקרבן כי נחשב טעה בדבר במצוה, כי מקיים מצוה קיומית, וגם בטועה בדבר מצוה קיומית פטור מקרבן כמו שמבואר בגמ' שם לגבי אכילת תרומה, שהיא מצוה קיומית. ויש לעיין טועה בדבר מצוה, האם הוא גם במצוה קיומית, ועיין שו"ת אחיעזר סימן פג אות ג' שכתב שאין טועה בדבר מצוה במצוה קיומית יעו"ש מה שהאריך להוכיח בזה ומש"כ לדון בהאי דינא בסימן הנ"ל, ומדברי הגמ' בפסחים שם מוכח דאפילו באכילת תרומה אמרינן טועה בדבר מצוה, ולפי"ז נראה שאף בכה"ג הרי הוא מקיים מצוה של פרו ורבו.

ושו"ר שבפרי מגדים או"ח סי' רמ משב"ז סק"א כתב שאם יש לו בן ובת וקיים מצות ופריה ורביה דאורייתא בכל בן או בת נוספים שמוליד מקיים מצוות עשה של לשבת יצרה ע"ש, וכן כתב ברמב"ן במלחמות יבמות דף כ' ע"א מדפי הרי"ף וז"ל: דלעולם הוא מוכר ספר תורה ואפילו יש לו כמה בנים משום לשבת יצרה עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ן שלא עוד שמקיים בזה מצוה של לשבת יצרה, אלא שיש בזה חיוב ומצוה אף למכור ספר תורה, וכן כתב לדינא בשו"ת משנה הלכות ח"ה סימן רי' ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תרסג.

ואמנם באדם שבניו יצאו רשעים רח"ל, אפשר שיש עליו עדיין מצוה של פרו ורבו, ונתבאר בזה בארוכה במק"א.

מצוות לא תהו בראה לשבת יצירה

עוד חיוב נאמר בנביא (ישעיה מה יח) "לא תהו בראה, לשבת יצרה".

בעתם ובגדר מצוות לשבת יצרה

נח' הפוסקים האם זה מצוה חיובת בפני עצמה או שזה רק הטעם של פרה ורביה, בחינוך מצוה א' כתב, משרשי מצוות פרו ורבו כד שיהא העולם מיושב שהשם תברך חפץ בישומו כדכתיב לא תהו בראה לשבת יצרה עכ"ל, ומבואר שהשבת זה הטעם של מצוות פרו ורבו, וכן מבואר מדברי המשנה בגיטין דף מא ע"ב והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תהו בראה לשבת יצרה, וכן נראה מדברי הגמ' ביבמות.

ואמנם מדברי התוס' בגיטין דף מא ע"ב בד"ה לא שהקשו על המשנה מדוע לא נקטה את הפסוק של פרו ורבו אלא רק את הפסוק של שבת מבואר לשמור שמצוות פריה ורביה ושבת אלו שני ענינים, וכן נראה ממש"כ במהר"ם ובחידושי החת"ס שם, וממש"כ באבני מילואים סימן א' סק"ג.

חיוב לא תהו באשה

ובחיוב הנ"ל אף אשה חייבת, וכמ"ש בתוס' בגיטין דף מא ע"ב בד"ה לא תהו, וכן כתב להביא דבריו במג"א סימן קנג סק"ט. וכן נראה מדבריהתוס' בב"ב דף יג ע"א ד"ה שנאמר, וכן הבין בבית שמואל סי' א' סק"ב, ואולם בט"ז שם שם סק"ב כתב שאשה אינה מצווה ע"ש, וכן כתב בערוך השולחן שם סק"ד דכ' שכיון שעיקר מצוות פו"ר הוא מטעם שבת נשים שאינם מצוות על פו"ר אינם מצוות בשבת ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת תורה לשמה סי' רס"ו שאינה מצווה כלל אלא שאם קיימה יש לה מצווה כמי שאינה מצווה ועושה.

ואולם בברכי יוסף אבן העזר סימן א' אות טז מבואר דאין האשה חייבת אף במצוות לשבת יצרה, וכן כתב בערוך השולחן אבן העזר סימן א' ס"ד, וז"ל: יש מהגדולים שכתבו שהאישה אף אינה מצווה על פריה ורביה מכל

העזר סימן כ' שבולד כלדהו מתקיימת מצווה זו שמיישב את העולם. ע"ש.

מצוות לערב אל תנח ידך

ועוד נאמר "לערב אל תנח ידך" (קהלת יא ו). ודרשו חז"ל (יבמות סב:) תניא רבי יהושע אומר נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו, שנאמר ובבקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ידך, כי אינך אי זה יכשר הזה או ואם שניהם כאחד טובים ע"כ, וכן כתב בשו"ע (אבן העזר סימן א ס"ח) אע"פ שקיים פריה ורביה אסור לו לעמוד בלא אשה, וצריך שישא אשה בת בנים אם יש סיפק בידו, אפילו יש לו כמה בנים, עכ"ד. ומדברי השו"ע נראה שהוא חיוב משום שלא לעמוד בלא אשה, וחיוב משום להביא עוד ילדים.

מהו החיוב של לערב אל תנח ידך

ואמנם בברכי יוסף אבן העזר שם סק"ב כתב שמצוות לערב אל תנח ידך הוא מצוה על מצות עונה, וכן כתב בפת"ש שם סק"א, וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה אבן העזר ח"ד סימן ל"ב אות ג כתב שאין לפרש שגדר דין זה של לערב אל תנח ידך הוא כעין מצוות פריה ורביה שחובה לבעול בכל עונה ועונה ורק במקום חולי או צער גדול הותר לו להימנע שכן נפסק בשלחן ערוך אבן העזר סימן ע"ו סעיף ו' שהאשה אחר שנשאה שהרשתה את בעלה שימנע עונתה הרי זה מותר בתנאי שכבר קיים מצוות פריה ורביה אבל אם עדיין לא קיים חייב לקיים מצוותו בכל עונה ועונה אם כן מוכח שגדר הדין של לערב אל תנח ידך אינו כמו מצוות פריה ורביה שלא מועילה מחילת האשה כלל וצריך לקיים מצוותו בכל עונה ועונה מה שאין כן מצד לערב אל תנח ידך כל שהאשה מוחלת לא חייב לקיים מצוותו בכל עונה בהכרח שלערב אל תנח ידך זהו דין חדש מדרבנן שלא קשור למצוות פריה ורביה ומשמעותו שלא להניח לגמרי ממצווה זו כפשטות לשון הפסוק אל תנח ידך שלא יתבטל לגמרי דהיינו שגם בזקנותו ישא אשה בת בנים שבדרך הטבע יוליד ממנה בנים. ע"ש.

מקום חייבת בלשבת יצרה ואיו עיקר לדברים הללו דכל עיקר מצות פרייה ורבייה הוא מטעם שבת' כמו שכתוב בסעיף א והנשים כיוון שלא נצטוו על פרייה ורבייה ממילא לא נצטוו על לשבת יצרה וכן מוכח מדברי הרמב"ם שהבאנו בסעיף ג ומכל הפוסקים שאין שום חיוב מוטל על האשה וראייה ברורה ממה שאמרו חז"ל יבמות דף סה עמוד ב דאם המניעה מהאיש שאינו יכול להוליד אין האשה יכולה לכופו שיגרשנה כמו שמובא בסימן קנד ואם נאמר דהיא מיפקדת אשבת למה לא ותוכל לכופו והן אמת שרבותינו בעלי התוספות כתבו דאשה שייך נמי בשבת גיטין דף מא עמוד ב' בבא בתרא דף יג ע"א, אבל אין כוונתם שמחוייבות בשבת אלא דשייכות בשבת ובוודאי כן הוא, שגם הן מרבים בישבו של עולם, וקרא דלשבת יצרה אינו ציווי אלא סיפור דברים דהקב"ה ברא עולמו לכשיתיישבו בה בני אדם וגם נשים בכלל וכו' עכ"ד, ומבואר דהיינו דגם הנשים שייכות במצוה זו. ואכן כן מבואר כבר בחידושי הר"ן על הרי"ף דף טז ע"ב מדפי הרי"ף וז"ל: ואפילו הכי אשמעינן מתניתין דמצווה בה יותר מבשלוחה, דאע"ג דאשה אינה מצווה בפרייה ורבייה, מכל מקום יש לה מצווה, מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצוותו עכ"ל. וכן נראה בגמ' בגיטין (ף מא:) "והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תוהו בראה לשבת יצרה". ועי' תוס' שם ובחגיגה ב' שהקשו בזה מ"ט לא הביאה המשנה את הפסוק של פרו ורבו אלא את הפסוק דדברי קבלה של שבת.

בכמה ילדים מקיימים במצוות לשבת יצרה

ונח' הפוסקים בכמה ילדים מקיימים מצות שבת שדעת הט"ז אבן העזר ס"א סק"ז שכשם שאינו מקיים מצוות פריה ורביה עד שיהיו לו בן ובת, כך גם שבת לא מתקיימים עד שיהיו לו בן ובת, וכן כתב בספר נתיבות לשבת סק"ב ובשו"ת פרי יצחק סימן מא,

ואולם בשו"ת מעיל צדקה סימן לג והו"ד בפתחי תשובה סימן קנד סק"ו וכן כתב בהעמק שאלה שאילתא יח אות ב' דאשה מצווה רק בשבת חייבת רק בבן אחד משא"כ לאיש חייב בבן ובת. וכן כתב בשו"ת חת"ס אבן

חיוב אשה בלערב אל תנח ידך

מ"מ אף אי נימא שאשה חייבת בלא תוהו בראה לשבת יצרה, מ"מ לא חייבת בלערב אל תנח ידך, אם נולד לה בן או בת כון שהיא כבר קיימה מצות שבת אין עליה חיוב כלל, וכמו שכתב לדינא בשו"ת מעיל צדקה סימן לג, ובשו"ת נודע ביהודה חלק אבן העזר סימן קג, ובשו"ת האלף לך שלמה אה"ע סימן ב' דאף אם אשה מצווה על שבת, מ"מ די אם יש לה בן אחד או בת אחת וא"צ זכר ונקבה וראיה לזה מיבמות דף סב ע"א יעו"ש, וכן כתב בשו"ת פרי יצחק ח"א סימן מב דאשה שאינה מצווה על פרו ורבו אף שמ"מ מצווה על שבת נראה דכל שיש לה שום זרע שוב אין עליה שום מצוה פו"ר כיון דכבר עבדא ליה שבת ולערב אינו ענין למצות שבת וראיה לזה מגמ' ביבמות דף סה ע"ב דביתיהו דר"ח הו"ל צער לידה שנאי מנא ואתיא לקמיה דר' חייא אמרה אתתא מיפקדא אפריה ורביה אמר לה לא אזלא אשתאי סמא דעקרתא וכו' ע"ש, והנה הרי דביתיהו דר' חייא כבר היה לה בנים ובנות, ומ"מ מבואר שכיון שיש לה בנים ובנות ליכא מצוה, וכן מבואר מדברי התוס' בשבת דף קי ע"ב בד"ה והתניא, וכן כתב במהר"ם שיק (מצוה א) שאשה שיש לה בן או בת שכבר קיימת שבת מותרת לשתות כוס של עיקרין שאפילו מדרבנן אינה חייבת משום לערב דדוקא באיש שכתוב ורבו חייבוהו בזה ע"ש, ומדבריו מבואר גם שמצות לערב וכו' הרי היא סניף של פרו ורבו.

אבל בשו"ת חת"ס אה"ע חלק א' סימן כ' כתב שכ"ז אינו אלא בפנויה וא"נ בנשואה כדביתהו דר"ח ובימים שהיה יכול הבעל לישא אשה על אשתו או לגרשה בע"כ ועל כן אם רוצה לקיים מצות לערב יכול לישא אחרת או לגרשה ודביתהו דר"ח נכנסה על זה המפק שיגרשנה או ישא אחרת עליה אם ירצה אבל בזמן הזה ראיכא חדר"ג א"כ אין רשות לאשה לשתות כוס של עיקרין בלא רצון בעלה דכיון שאינו יכול לגרשה בע"כ ולא לישא אחרת עליה ומתבמל ממ"ע של לערב צריכה רשות מבעלה או שתתירצא לקבל גם ממנו ע"ש.

וכן כתב בשו"ת משנה הלכות חלק ז' סימן רכו ושאר פוסקים שבזמן הזה שהבעל אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו מגזירת רגמ"ה מחויטת האשה לבעלה בקיום פו"ר וגם במצות לערב אל תנח ידך כיון שהוא מחוייב במצוה ע והיא המונעת אותו מלישא אחרת א"כ בשעה שנשאה ע"ד כן נשאה והרי היא מקבלת על עצמה בשעת הנישואין שיקיים בעלה עמה כל חיובי הבעל שמחוייב בהם מדיני אישות וכיון שכן ודאי אפי' אי נימא דפנויה מותרת לשתות כוס של עיקרין מ"מ אשת איש משועבדת לבעלה ואמורה לשתות שלא ברשותו כלל ורשותו נמי לא מהני שהרי הוא מחוייב לקיים מצות לערב ואין בידו לפמור עצמו סמא שחירותו תורה ע"ש.

קיום מצוות פריה ורביה בטיפולי פוריות

ודנו הפוסקים האם מקיימים מצוות פריה ורביה בטיפולי פוריות, בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן מה כתב לדינא שלא יוצאים בזה ידי חובת המצוה, כיון שהוא שינוי מעשה בראשית וז"ל: אבל משא"כ בהפרייה מלאכותית בתוך מבחנה הא משנים בזה סדרי בראשית, את זרע הבעל מזריעים לא אל רחם האשה אלא אל תוך מבחנה, ומצד האשה אין גם כן הזרעה, אלא באמצעים כירורגיים (על ידי ביצוע ניתוח קל) מוציאים ביצית משחלה ומניחים אותה גם כן במבחנה, ומחוץ לגוף האשה, שם במבחנה במקום שאין בו ענין כלל של התייחסות, הוא שמתרחש תהליך ההפרייה, והביצית המופראת מתחלקת שם מספר פעמים, ורק לאחר מספר חלוקות (כעבור מספר ימים או שבוע ויותר) כאשר ההפרייה מובטחת כבר, רק אז היא מושתלת ברחם האשה, ויוצא שאין כאן הזרעה כדרכה לא מצד האיש ולא מצד האשה, דשניהם נזרעים על ידי צד שלישי אל תוך מבחנה, וגם ביצוע ההפרייה המביאה לידי הריון ולידה שע"ז מקיימים המצוה נעשה גם כן שלא כדרכו, וכח שלישי היא המבחנה (שאיננה אפילו יצור) היא גורמת לזה, ושיתהווה הדבר בתוכיותה היא (בהתאם להתכשרותה לכך), מקום שאין בו ענין של התייחסות, ואם כן בכל כגון דא יש שפיר מקום נרחב לומר שכולם יודו שלא

שערי חיוב השתדלות בממון לקיים מצות לערב אל תנח ידך יוסף

מצות עונה כדרכו, הרי יצא ידי חובת מצוה זו. ואין חיוב להוציא כסף.

ואמנם שוב ראיתי בזה"ק פרשת בראשית דף קפח ע"א וז"ל: בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנל ידך אפילו ביומי דזקנה דאיהו זמאה דסיב בר נש (לא יימא כבר אשתדלית ודי לי או כבר אשתדלית ולא יכילנא והשתא דאנא סיב לית אנא בעי ועם כל דא) מה כתיב אל תנח ידך, לא ישבוק מלאולדא בהאי עלמא, מאי טעמא בדין דלא תדע איזה יכשר הזה או זה לפני האלהים בגין דיקומון בגיניה בההוא עלמא וכו' עכ"ל, ונראה מדבריו דיש חיוב להשתדל לקיים מצוה זו, וכן נראה ממש"כ בפלא יועץ ערך פריה ורביה וז"ל: היו לו בנים בילדותו יהיה לו בנים בזקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע וכו' ומטעם זה ראוי לאדם להשתדל על אשתו ולהוציא זרע רב לעסוק בתרופות אפילו אם יש לו בנים, כי שמא יזרח לו השמש מאשר יצא ממעיו או מיוצאיו חלפמיו, ונפש אחת הוא עולם מלא, כי אחד היה אברהם ויצאו ממנו כל ישראל אשר יש בהם כמה צדיקים וחסידים, ולא כמו תועי רוח בינה שחוששים לצער גידול בנים ולהוצאת הבית מרובה ומצטערים אם תלד אשתו ילדים רבים והם מיתרצים בשנים או בשלושה בנים ולא רוצים יותר, ולא חכמו ישכילו כי ראוי לטרוח טרחא מרובה והכל כאין נגד התועלת הנמשך מן הזרע, שאם בסוף כל הדורות יצא מחלציו איש טוב ירא אלוקים הרי די לו וכו' עכ"ל.

ואמנם להלכה כנתבאר בדרכי הברכ"י שאין בזה חיוב, וכן נראה ממש"כ הרמב"ם בפרק טו מהל' אישות הלכה טז וז"ל: אע"פ שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כוח. עכ"ל, והיינו היכא שיש לו כוח, אבל אין חיוב יותר מזה, וכן נראה לדינא בספר הקנה מצות פריה ורביה, ובערוך השולחן סימן א' ס"ח שאם מכיר בעצמו שעדיין ראוי הוא להוליד ישא אשה בת בנים ע"ש, ומבואר שאם אינו ראוי להוליד אינו חייב בזה.

מקיימים כלל על ידי כן מצות פריה ורביה כמצווה עלינו בתוה"ק, ונלמד זאת גם מק"ו ממה שמצינו בכל מצוות התורה שלא יוצאים ידי חובת קיומם כאשר עושים אותם שלא כדרכם ושלא כדרך הנאתן. ולא רק מצות פו"ר לא מקיימים על ידי כן, אלא גם מצות הלשבת יצרה שמדברי קבלה יש לומר שגם כן לא מקיימים בזה בהיות והביצוע הוא שלא כדרך כל העולם ובצורה לא נורמלית כזאת, כנז'. עכ"ל. וכן כתב לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ח אבן העזר סימן כא ע"ש מה שהאריך אם יש חיוב לעשות הטיפולים הנ"ל.

וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת אשר ח"א סימן סט שאין חייבים לעשות הטיפולים הנ"ל כיון שיש בהם צער, וכתב שם שאין בזה כלל חיוב מצות פו"ר דאין חובת המצוה אלא המעשה הטבעי שיש ביד האדם לעשות, אבל מעיקר הדין אינו מצווה להתעסק באמצעים מחודשים שאינם טבעיים. אך מ"מ כתב שם שאף שאין זה חיוב גמור מ"מ יש מצוה בזה של פריה ורביה כיון שהביא ילדים לעולם ע"ש. והוא תלוי במש"כ לחקור במק"א האם מצוות פו"ר הוא מצוה במעשה או בתוצאה.

ותבנא לדינא בשאלה דידן כיון שכבר קיימו מצות פריה ורביה, והביאו כבר חמשה ילדים לעולם, בודאי שאין חיוב בזה להוציא עוד ממון או כסף בשביל לעשות טיפולים, וכמו שהעלה לדינא בשו"ת מנחת אשר שם בריש הדברים.

אך אם רוצים אפשר להוציא כסף ויש בזה קיום מצות פרו ורבו, ואפשר אף לשלם על זה מכספי מעשרות, כיון שהוא דבר מצוה ואינו דבר שבחובה. [וראה כע"ז מה שהשיב הגאון רבי אשר וייס שליט"א בקובץ דרכי הוראה י']

חיוב השתדלות במצות לערב אל תנח ידך ומצד מצות לערב אל תנח ידך, כנתבאר בדברי הברכ"י שהוא חיוב השתדלות לקיים מצוות עונה, לבעול כדרכו, וכיון שכבר שקיים

מצרכם שאין להחשיב זה לעונש אלא שלא ניתן לו ברכה שהוא ביותר. אבל צריך להתפלל להשי"ת שיזכה להם בעוד בנים ובנות, דאף דעל ריבוי כספים אולי אין צורך להתפלל, אבל על יותר בנים ובנות שנברא בטבע כח האיש והאשה שיוכלו להוליד יש להתפלל שיעזור השי"ת להם וילדו עוד ויקיימו עוד מצות שבת על כל ולד הנוסף, וגם שיקיימו בגידול הרבה מצות לאין ערך וסוף, זהו הנראה לע"ד נכון בעה"י. עכ"ל.

ושו"ר שכעין השאלה דידן נשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר שיעורי תורה לרופאים ח"ד סימן רנז האם יש חיוב לגבר בן חמשים לעשות השבחת זרע כדי שיוכל להביא עוד ילדים, והשיב שם שהחיוב לערב אל תנח ידך כלומר אל תתעצל ותתבטל מהמצוה של פרו ורבו, אך לא נאמר שחייב להתאמץ ולעשות השבחת זרע על מנת להוליד עוד ילד, והנמנע אינו בכלל אל תנח ידך, מכיון שלא מניח את הדרכים הטבעיות כדי להוליד אלא שאינו מתאמץ עכ"ל.

מצוות לערב אל תנח ידך לאחר גיל ארבעים

ומצצד מצות לערב אל תנח ידך לאחר גיל ארבעים ידוע מה שהורה הגריש"א שאין חיוב לערב ואפשר לקחת אמצעי מניעה, אם קיים מצות פו"ר, כיון שיש אחוזים קבועים שנולדים ילדים פגומים וראה בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' שכא, ובספר אוצרות הטהרה עמ' תתקכא הביא בזה תשובת הגר"ש וואזנר שנשאל לגבי אשהבת ארבעים ושנים ומפחדת להכנס להריון כי הרופאים אומרים שבזמנינו מגיל ארבעים ומעלה יש אחוז גבוה של ילדים פגומים ויש לה עכשיו תשעה ילדים, והשיב לדינא שע"פ ההלכה אין לחשוש למנוע ההיון מחמת זה כי ידוע שהגם שיש בדבריהם קצת שמץ נכון שאחוז הפגומים אז גבוה יותר מלפני גיל ארבעים, מ"מ ידוע שאין מדוע ברוב כיון שרוב הילדים נולדים בריאים ע"ש, ושכן השיב הגר"י זילברשטיין שליט"א ע"ש, ואמנם ההוראה בזמנינו שמגיל 42 אפשר לקחת מניעה, וכמו ששמעתי להורות מכמה דוכתי ממור"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א. וכ"ש לדעת

ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קסא נשאל מאחד שנולדו לו שמונה ילדים והוא בן ארבעים וארבע שנים אם צריך להשתדל שיהיו לו עוד ילדים מטעם לערב, וכתב שם שלמעשה הרי יש בזה חיוב, ואין בזה טענה שקשה החינוך, כיון שבהדי דכבשי רחמנא למה לך, וסיים שם לדינא בזה"ל: ומה דאיתא בשו"ע אה"ע סי' א' ס"ח בהג"ה בשם התה"ד דאם יש לו בנים הרבה מותר לישא אשה שאינה בת בנים מחשש דיבא לקטטה בין הבנים ובין הבנים לאשה, הרי דמותר למנוע מסבת קטטה ממצות לערב אל תנח ידך, ואולי גם מטעם הנ"ל. הנה הרבה יש לחלק בזה דקטטה מבנים שונים מאמהות שונות בבית הוא דבר טבעי ורגיל, ואינו מחויב להכניס מריבה לתוך ביתו שהיא קשה ממלחמת גוג ומגוג כמבואר בפ"ק דברכות, משא"כ ענין חינוך שבידו תלוי, ועוד והוא העיקר דאיפכא יש לדייק מזה דדוקא לישא מעיקרא אשה שאינה בת בנים הוא דמותר הא לעשות פעולות שלא תלד אשה בת בנים עדיין לא שמענו, עכ"ל, [וראה עוד בנידון הנ"ל בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' שכא שנשאל בזה הגריש"א שאם יש תשע ילדים והבעל אמר שקשה לו לחנך את כולם והשיב הגריש"א שצריך להתחשב עמו כיון שזה רק מצוה של ולערב על תנח ידך ע"ש], ומכ"ז נראה בודאי דהיכא שאינו יכול להביא ילדים בדרך הרגילה אינו מחויב לעשות טיפולי פוריות וכדו', וכתבאר מדברי הרמב"ם.

וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד' סימן עג אות ג' וז"ל: ובדבר מי שיש להם בן ובת וקיימו מצות פו"ר אבל רוצים שיוולד להם עוד בנים ובנות אם עליהם ללכת אצל רופאים. הנה אם אין יודעין מאיזו מחלה שנעשה לו או לה לא שייך לחוש שהוא מאיזו חולי אלא משום שהקב"ה אינו רוצה לזכותם ביותר, שלא זיכם אלא שיקיימו כפי חיובם ולא ליותר, ולא שהוא עונש מהשי"ת אלא שצריך לזכות לריבוי בנים כריבוי שהקב"ה נותן לאחד ריבוי ברכה בכל אשר לו שהוא לזכות וברכה [עיין בב"ב דף ט"ז ע"ב שמפורש שהוא מעניני ברכה ועיין גם בח"א מהרש"א ד"ה תנחומין], והוא כמו שאיכא אינשי שהקב"ה נותן להם כל צרכם ולא יותר

שערי כמה זמן אפשר לקחת מניעה לאחר לידה יוסף

הפת"ש ועוד שאם קיים מצות פריה ורביה אין חיוב של ולערב אל תנח ידך.

תבנא לדינא: אין חיוב לקיים טיפולי פוריות, כדי להביא עוד ילדים, אלא להרבות בתפילה שהקב"ה יזכה אותם בבנים ובנות לעבודתו יתברך, אך אם רוצים אפשר, ויש בזה מצוה קיומית של פריה ורביה, ולשבת יצרה, ולערב אל תנח ידך. [אבל בודאי שאין בזה חיוב, מכל הטעמים שנ"ל].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיר התורה בני ברק

רסט. כמה זמן אפשר לקחת מניעה לאחר לידה

בס"ד, כ' מרחשוון ה'תשפ"ה

חיוב האשה בערו ורבו

כידוע רק האיש חייב במצוות פרו ורבו, והאשה פטורה ממצוות פרו ורבו, וביאר בזה במשך חכמה (בראשית ט' ז) וז"ל: לא רחוק הוא לאמר הא שפטרה התורה נשים מפריה ורביה וחייבה רק אנשים, כי משפטי ה' ודרכיו "דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום", ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל. ומכל דבר האסור, לא מנעה התורה בסוגה ההיתר, כמו שאמרו פרק כל הבשר. ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות רק יום אחד בשנה, וקודם הזהירה וחייבה לאכול. וכן לא מנעה המשגל מכל בניה לבד ממשה רבינו, לפי שלו היה צריך לגודל מעלתו ולזהירות גופו. ויותר מזה, במלחמה, בעת הנצחון, לגודל החום והרחבת הלב, ידע א - ל דעות כי אז לא יתכן לעצור בעד הרוח בעת חשקו באשה יפת תואר, והתירה התורה יפת תואר אשת איש, וכמאמרם ז"ל: 'לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע'. וכבר האריך בזה מחבר אחד. עכ"ל המשך חכמה, ויעו"ש מה שעוד הרחיב בזה.

דרגות בסירוס האשה/מניעת הריון

הסכמת הפוסקים שאף במקום שמותר מניעת הריון, [לאשה, שאינה מצווה על פרו ורבו ולא על האיש]. מ"מ צריך להשתמש במניעה, שלא תשחית זרע, ותוכל לאחר המניעה לחזור להריון. [ראה בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"א סימן סה]. וכן צריך שלא תהיה מניעה שיהיה ממנה דימום, ויתבאר להלן.

דש מבפנים, זורה מבחוץ.

כוס של עקרין - מותר לאשה [ולא לאיש]. (שו"ע אבן העזר סימן ה' סי"ב וט"ז שם) אך למעשה הוראת הפוסקים שאין עושים כן אלא במקום רפואה או במקום צער לידה שמותר לקחת מניעה,

מוך. [ובזה נחלקו גדולי הפוסקים, אם מותר במקום סכנה, יש שאסרו שו"ת רעק"א חיו"ד סימן עא והו"ד בפת"ש סימן כג סק"ב, ובשו"ת חת"ס חיו"ד סימן קעב ובבינת אדם שער בית הנשים אות לו בשו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סימן יז, ויש שהתירו בשו"ת צמח צדק סימן פט ובשו"ת תורת חסד ח"ב סימן מד וחזו"א ישות סימן לז ועוד, ולמעשה מורים שכיון שאפשר להשתמש באמצעי מניעה שאינם כמו מוך וכמו שיתבאר להלן].

מניעה ע"י הנקה מותרת - ורק בהנקה מלאכה, ולא קיבלה מחזור, וכחצי שנה לאחר הלידה.

עקיפת יום הביוץ, ע"י בדיקת ביוץ.

איחור הטבילה.

שטים לאחר תשמיש [יש שחששו משום רפואה עי' מהרי"ל ומשנ"ב סי' תרו סק"א].

קונדום, אסור. (הסכמת רוב הפוסקים, ואף במקום סכנה).

קוטלי זרע אסור

עיקור אסור.

שערי כמה זמן אפשר לקחת מניעה לאחר לידה יוסף

לקחת מניעת הריון לאחר כל לידה

נחלקו הפוסקים כמה זמן לאחר כל לידה [או במקום צורך לאחר שקיימו פרו ורבו] מותר לקחת מניעת הריון, ויסודות הדברים ע"פ מה שנ"ל.

(א). הרבה מורים היום לקחת מניעה חצי שנה. ואח"כ שיבואו לשאול שוב. [וכמו שכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן קעז וקעט, ובשו"ת בנין דוד סי' סח, ובשו"ת חבצלת השרון ח"א בהשמטות לאבן העזר, ובשו"ת דובב משרים ח"א סימן כ', וכן שמעתי מהגרע"פ ולפעמים היה מורה שיש היתר רק ג' חודשים, ועוד, והכל בזה לפי השואל].

(ב). הרבה מורים היתר לשנה אחת. [כן הו"ד החזו"א בקובץ אסיא חלק ד' עמ' 175, ובשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קטו].

(ג). יש שהורו שההיתר הוא לשנתיים. [בשו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן יג, ובשו"ת אגרות משה ח"א חלק אבן העזר סימן סד, ובח"ד סימן סז, וכן כתב להביא בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן קעז בשו"ת צמח צדק סימן פט מדברי הגמ' ביבמות דף לד ע"ב, שתוך כ"ד חודש כיון שאיבריה מתפרקים, וכן היה מורה הגר"י פישר זצ"ל במח"ס שו"ת אבן ישראל, כן שמעתי ממו"ח שליט"א ששמע מהגר"י פישר זצ"ל שאפשר לקחת שנתיים כגון בזמן הגמ' שאשה שנתיים הייתה מניקה ולא הייתה מקבלת מחזור, ולכן בכל לידה יש להתיר בזה, ומ"מ שמעתי ממו"ח שליט"א שלא יהיה קל בעיני השואלים צריך להורות שנה ואח"כ שוב לשאול].

(ד). יש שהורו שיש היתר לשלוש שנים, במקום צורך, אם כבר קיימו מצוות פריה ורביה. [כמו שכתב בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ג סימן כב].

(ה). יש מחמירים ביותר שלא לקחת מניעת הריון, אלא שלא משמשים בימים הראויים לעיבור. [עי' הליכות ישראל ח"א עמ' רלח].

קשירת חצורות אסור. [אך לפעמים בגיל חמישים או במקום סכנה יש צירופים להתיר].

גרירת הרירית, אסור, והרי הוא כסירוס, [אף שמועיל שלא יהיו כתמים].

דיאפרגמה, אסור, ואך במקום סכנה מחמירים בזה, מלבד בשעשת הדחק. (עי' שו"ת אג"מ אה"ע ח"א סימן סג וח"ד סימן סז ועד אות א', ולמעשה שמעתי מהגרע"פ להחמיר).

כדורי מניעה – ישנם כמה סוגים

התקן תוך רחמי – ישנם כמה התקנים שמותרים

טבעת נובה רינג – דינה ככדורי מניעה המותרים.

לקחת מניעה במקום סכנה שלא קיימו פרו ורבו **נחלקו** הפוסקים האם מותר לקחת מניעה במקום סכנה, אם לא קיים פרו ורבו, בשו"ת פרי השדה ח"ד סימן יד כתב שאין היתר, ואסור לדור עם אשה הנ"ל שההריון מסוכן לה ע"ש, וכ"כ בשו"ת נחלת בנימין ס"ג, ואולם בשו"ת אבני נזר אבן העזר סי' עט כתב שיש להתיר לשהתמש באמצעי מניעה אף אם לא קיים הבעל פו"ר כיון שהוא מקום סכנה.

האם יש חיוב להסתכן כדי לקיים מצוות פרו ורבו

בשו"ת צמח צדק סי' פט כתב שאם יש סכנה לאשה מותר להשתמש במניעה, ובשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ג סימן כג ובח"ד סימן עב כתב שיש חילוק בין אמצעי מניעה שיש בהם חשש של איסור כגון מוך התירו רק בחשש סכנה, אבל באמצעי מניעה שאין בהם חשש סכנה התירו גם בכה"ג שאין מניעה.

הרבה פעמים הדברים משתנים כגון לאחר לידת תאומים, שאפשר לקחת בודאי מניעה של שנה, אף המורים לקחת חצי שנה, ויש מחמירים אך בלידת תאומים, [וכמו שכתב בנשמת אברהם אבן העזר סימן ה' הערה 1 בשם הגרשז"א שיש להרחיק את התשמיש בזמן העיבור, ואם לא מספיק אז תקח אמצעי מניעה, ובקובץ תשובות ח"ג סימן קעד ע"ש].

סיכום האופנים שאסור לקחת מניעה ישנם הרבה אופנים שאסור לקחת מניעה.

קושי כלכלי, אסור לקחת מניעה. ואין בזה שום היתר. וכ"ש אם במקום העבודה לא רואים בעין יפה, שכל שנה/שנה וחצי האשה נכנסת להריון, [בספר חסידים סימן תקכ כתב בזה"ל: אחד היה אומר תדיר כבר יש לי בן ובת ויש לי צער שאשתי היתה מעוברת כי לא היה עשיר והיה אומר איך אפרנס, א"ל החכם קודם שהולד נולד הקדוש ברוך הוא הקדים בדדי אשה החלב לכן אל תדאג ולא קיבל דבריו והיה מתאונן ונולד לו בן, ואחר זמן חלה הבן ואמר לחכם התפלל על בני שיחיה א"ל עליך נאמר (קהלת ה' ה') אל תתן את פיך לחטיא את בשריך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך אלו הבנים וכתוב (שם ז' ח') טוב אחרית דבר מראשיתו ומת הולד. עכ"ל, וכן כתב לדינא בשו"ת לבושי מרדכי ח"א חלק אבן העזר סי' כח, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ב סימן ו' ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כו אות ג' ובשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ד סימן עא שאף אם האיש חולה אין היתר, וכ"ש במקום שחושש שיחסר לו בפרנסה וז"ל: אבל לא בשביל קושי הגידול וחוסר פרנסה וכדומה, עכ"ל.

כדורים לאחר החתונה, לדחיית הוסת, [מלבד מש"כ הש"ך שהוא משחק בתינוקות, יש בזה ביטול מצוות פו"ר].

מניעת הריון לשמור על נוחות ללא ילדים. אסור באיסור גמור. [הסכמת הפוסקים וכמו שכתב בשו"ת לבושי מרדכי ח"א

חאה"ע סי' כח ובח"ד סי' סח, ובשו"ת דבר אליהו סי' סה, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ב סי' ס"ו, ובשו"ת מנח"י ח"ה סימן ק אות ג', ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' סב, ובשו"ת צי"א ח"ט סימן נא שער ב' פ"ב].

מניעת הריון כי מפחדת מההריון והלידה. אין היתר. (שו"ת יד הלוי חלק בן העזר סימן לב ושו"ת צי"א ח"י סימן כה פ"ג).

חולה וקשה לו לגדל ילדים ורוצה לישא אשה שתהיה מניעה אסור. (שו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ד סימן עא).

אשה בריבוי הפלות, אם אין סיכוי שיהיה ולד חי, מותר למשך זמן, (או"ת אוהל אברהם סימן צ' ושו"ת זקן אהרן ח"א סימן פג) ויש לשאול למורה הוראה.

סיכום האופנים שמותר לקחת מניעה ישנם הרבה אופנים שמותר לקחת מניעת הריון [וכתבתנו בזה רק הגדרים הכלליים].

במקום סכנה. כגון פקקת ורידיים ברגלים מותר. (שו"ת אג"מ חאה"ע ח"ג סי' כא) בקע מפשעתי (שו"ת יהודה יעלה ח"א חיו"ד סי' רכב) בחשש עירון. (נח' הפוסקים האם מותר לשמש במוך ראה בשו"ת אמרי דוד סי' סב, ומ"מ כוס של עקרין בודאי מותר וכמ"ש בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד אבן העזר סימן ד' וח"ו סימן פה אות ג).

במקום שמניקה, [והתינוק אוכל רק חלב אם] ואם תתעבר לא תניק, (עי' שו"ת משיב דבר סי' פח).

לאחר גיל 42 שיש סיכוי למומים בעובר. (שמעתי מהגרע"פ)

אשה הסובלת מדכאון לאחר לידה במצב קשה, שיכולה לקחת מניעה, עד שיעבור הדיכאון, או שיטפלו בזה, והכל לפי האשה, והעניין. (בשו"ת בנין דוד סימן סח והו"ד באוצר הפוסקים סימן סח נראה להתיר בזה ע"ש,

שערי כמה זמן אפשר לקחת מניעה לאחר לידה יוסף

במקום צער גידול בנים, שיש לה בנים שהולכים שלא בדרך ישרה אין היתר. (בברכ"י שם התיר וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"א סי' פח, אך בשו"ת דבר אליהו סימן סה כתב שאין היתר וכן ההוראה למעשה).

מניעה לחולה במחלה הנוראה רח"ל, שהרי הוא במקום סכנה.

מניעה לאחר ניתוח קיסרי, בזמנינו מורים כשנה, אך מעיקר הדין וע"פ הרפואה [שהיו מורים בעבר] אפשר אף חצי שנה. (וכמו שכתב בנשמת אברהם אבן העזר עמ' סז, ובקובץ אסיא חלק נג עמ' 107 הובא שמבחינה רפואית אפשר להכנס להריון אך מיד לאחר ניתוח קיסרי ועד הלידה הבאה יהיה תקין יעו"ש]. אך במניעה כמה שנים, יש שהתירו רק לאחר שלושה ניתוחים קיסריים. (שו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ד סימן לג, ואמנם בתורת היולדת פרק ס' ס"ג כתב שמותר להסתכן בשביל זה).

אופני המניעה הממולצים

יש מורים לקחת נרות, אך כידוע שאינו מועיל, והרבה פעמים רק עוזר להכנס להריון.

מדבקות מניעה – מועילים. אך יש שלא ממליצים בזה.

טבעת נובה רינג – מומלץ מאוד, [לנשים שאינן מניקות], ויש בזה עוד הרבה פרטי דינים ושאלות, [ונתב' בשערי יוסף דיני טבעת נובה רינג, כת"י].

זהירות מהיתר הוראה במניעת הריון

וידועים הדברים שכתב בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"א סו"ס סד, ובח"ג סימן כב, ובח"ד סימן סז, בזהירות בפרסום לקיחת מניעה, ושדינו כדורשין בעריות ע"ש.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן קעז נשאל על מניעת הריון, באשה שיולדת בצער,

ובשו"ת פרי הארץ ח"ג חיו"ד סימן ב', ובשו"ת לבושי מרדכי חו"מ סימן לו ובח"ד סימן סח, ובשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קטו שטירוף הדעת הרי הוא בכלל פיקוח נפש ע"ש, ובנשמת אברהם אבן העזר סימן ה' הערה 4 אות ד בשם (הגרשז"א).

במקום מתח ועצבים, של האשה, אפשר להתיר. (שו"ת אג"מ חאה"ע ח"ד סימן סח) והכל על פי מורה הוראה.

אשה שיולדת ילדים חולים. הכל תלוי לפי העניין, אם הוחזקה ואם יש לה ילדים בריאים. (עי' בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כו אות א' מה שהאריך בזה, וע"ע בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' ככז בארוכה).

מחלה תורשתית, יש אומרים שאין חיוב מצות פרו ורבו, ואפשר להשתמש במניעה קלה. (שו"ת אבני נזר שם, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן קמז, ויש מתירים אף שימוש בקוטלי זרע וכמו שכתב בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"א סימן סב וח"ג סימן יב). יש אוסרים מניעה. (שו"ת צי"א חט"ו סימן מג, ובספר שיעורי תורה לרופאים ח"ב עמ' קיא, ובשו"ת דבר יהושע ח"ג אבן העזר סימן א) ויש מתירים רק אם הסיכון גבוה (שו"ת תשובות והנהגות ח"א חחו"מ סי' תתצ ובשו"ת מנחת אשר ח"א סימן סט). ומ"מ בזמנינו אפשר להעזר בברירת עוברים כדי להמנע מהולדת ילדים חולים אלא בריאים, אין לקחת מניעה, ולהעזר במכשור הרפואי.

זוג אוטיסים או מפגרים וכדו', אם דינם כשוטים פטורים, ואם לא, צריך לעזור להם. (עי' שו"ת מנח"ש ח"ג סימן קג אות ב' וג).

מניעה לאשה בסיכון עם דימום לאחר לידה.

במקום שקשה לה הלידה. (ברכ"י ס"ה סק"ד והו"ד בפת"ש שם סק"א בשם המהרש"ל ביש"ש פ"ו מ"ד שבמקום צעק בלידה מותר).

לכבוד האברך החשוב... אודות השאלה שאשתו התעברה ג' פעמים בזה אחר זה, ואף שלקחה התקן ואמצעי מניעה שונים, וכעת חוששת להתעבר, האם יש היתר בנוסף למניעה להשתמש גם בקולטי זרע.

בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"א סימן סב כתב שמותר להשתמש בו כיון שאינו חוצץ בינו לבין הזרע שלא יכנס לרחם ורק נוטל את הכוח ההולדה שיש בזרע ודינו כוס של עקריין, וגם שהוא מעשה באשה ולא באיש ע"ש. וכן נראה בשו"ת פרי השדה ח"ד סימן יד בשו"ת צור יעקב ח"א סימן קמא, וכן כתב בשו"ת תשורת ש"י מהדו"ת סימן סב. [וכן נראה בשו"ת לבושי מרדכי סי' כח ושו"ת ישכיל עבדי ח"ב חלק אבן העזר סימן ו' ע"ש היטב].

ואולם בשו"ת שם משמעון אה"ע סימן ז' נשאל בזה, והשיב שאין היתר דהו"ל כמוך לפני תשמיש, ואף אם בשעת מעשה לא נשאר ממנו ממשות, מ"מ הרי הוא בכלל השחת זרע ע"ש, וכ"כ בשו"ת צי"א ח"ט סימן נא ע"ש וכ"כ בשו"ת דעת סופר חלק אבן העזר סימן יג. וכן כתב בספר נשמת אברהם (אבן העזר סימן ה' סקי"ג) שפעולת קוטלי הזרע אינם רק בהשמדת תאי הזרע אלא גם חסימה של תנועת הזרע ודינה כחסימה והשמדה שאסור ע"ש.

ומ"מ במקום שיש סכנה להתעבר ההוראה להתיר, וכמ"ש בספר חיי נפש (ח"א עמ' ק) בשם החזו"א שבמקום פיקוח נפש אם תתעבר מותר לשים את הפתילה באותו מקום לפני התשמיש ע"ש. [וכע"ז בשו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חחו"מ סי' נ"א] וכן שמעתי שהורה הגרמ"ש קליין שליט"א שבמקום סכנה יש היתר בקוטלי זרע אם משתמשים ביחד עם מניעה אחרת, [כיון שהקולטי זרע רק 80 אחוז מועילים כמניעה].

[וה"ה פיזור קצף או מריחת קרם דלפן או פתילות גלואן או פרמטקס או אנקר או שקפים וי סי פי].

כיון ששמע בשם אחד מגדולי רבני ירושלים שמותר להשתמש בשעת צורך גדול במניעה מחמת מתיחת עצבי אשה מחמת לידה תכופות והשיב בזה"ל: הנה באמת אף שמאד מרבים לשאול בהלכה זו, מ"מ אני מתרחק להשיב בכתב באורך בזה שלא לפרסם היתרים למי שאסור להתיר לו, וכו', וע"כ באשה שאנו רואים בה מתיחות עצבים במדה גדולה מאד לא מתיחות עצבים סתם שזה רגיל בכל הנשים, וגם נרגש שלטובת בריאותה היא שתנוח קצת כי בערך מבנה גופה יתכן שמלידות התכופות, יולד אצלה ספק סכנה בזה מטינא שיבא מסברא להתיר טבעת עמוק וכיו"ב בזמן מסוים של חצי שנה ואח"כ צריך שוב לעיין במצבה כי חלילה להפריז בהיתרים - בכוונה תחלה לא הארכתני בפלפול ובסברא בנושא זה מטעם הכמוס אתי. עכ"ל. ומבואר שהגר"ש וואזנר זצ"ל לא רצה להרחיב בנושא זה, כיון שלא יהיה מסור לכל.

ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג סימן סב כתב שמורה הוראה שבאה לפניו שאלה במניעת הריון, יזכור בזה את דברי הגמ' בסנהדרין דף ז' ע"א לעולם יראה הדיין עצמו כאילו חרב חדה מונחת על צווארו, שמצד אחד יש בזה איבוד נפשות הילודים, ומאידך הרבה פעמים יש בזה סכנה לאשה ע"ש.

איזה מורה הוראה יכול להתיר במניעת הריון **ממו"ר** הגרע"פ שליט"א הורה שרק מורה הוראה מובהק יכול להתיר במניעת הריון. **ובודאי** שאין לזוג לקחת מניעה ע"ד עצמם.

סיכום התנאים להתיר
א. שאלת מורה הוראה מובהק. [על המורה הוראה לברר היטב סיבת המניעה].
ב. מקום צורך או חולי.

רע. האם יש היתר להשתמש במניעה בקוטלי זרע

בס"ד, כ"ג שבט ערש"ק פרשת משפטים ה'תשפ"ה

ולכן בודאי שיש עדיפות להשתמש בהתקנים או בטבעת נובה רינג שיש לה 99 אחוז של מניעה.

אך במקום שא"א בסיבה אחרת, והמצב הנפשי דינו כמקום סכנה, אפשר לסמוך בזה ע"ד הפוסקים לקולא. ושור"ר שכע"ז כתב בשו"ת צפנת פענח (ח"א סימן ל') שאפשר להתיר שימוש בקוטלי זרע במקום צער וחולשה אף ללא סכנה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רעא. בעלה בעיר בגוש דן

בס"ד, ג' מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א.

במה ששאל מהו גדר עיר בבעלה בעיר, כי הרי בירושלים כל שכונה רחוקה מהשניה, ולפעמים אף רחוק מרחק נסיעה של שעה, משא"כ מבני ברק לגבעת שמואל או רמת גן הוא מרחק גדול של נסיעה, ונתקשו בזה רבים.

בספר דברי חכמים פ"ה סי"ד כתב בשם החזו"א שב"ב ורמת גן נחשבים כשני ערים אפילו שהם קרובות, וכן כתב החזו"א בספר דבר הלכה פ"ז הערה ג'

ואמנם בדבר הלכה מהדורה רביעית עמ' ריד כתב שדברי החזו"א נאמרו בשנת תשי"ג אבל בשנת תשל"ז כתב לו הקה"י זצ"ל שכעת בני ברק ותל אביב מחוברות ונחשבות כעיר אחת ע"ש, וכן השיב הקה"י בקריינתא דאגרתא ח"ב תשובה קכב וז"ל: ובפרט שיש לה בעל העובד בת"א אשר כמעט ברור שכהיום ב"ב ות"א עיר אחת ממש מכמה שנים [שאינן ביניהם הפסק לחלקן לשתי עיירות] וא"כ הו"ל בעלה בעיר, ובפרט בזמנינו שיכול לבוא ממקום עבודתו בשעה קלה ע"י טקסי נראה דודאי זה

נקרא בעלה בעיר, אך אי"צ לכ"ז כי מצד פתח פתוח לרה"ר כבר נתבטל היחוד. עכ"ל.

וכן נראה לפי מש"כ בעזר מקודש (סעיף ה') וז"ל: דקיימא לן כשבעלה רק בעיר יש שמירה ולא פלוג חז"ל בזה גם בעיר גדולה כאנטוכיא ואמר לה שמפליג חוששת דילמא יבא לביתו פתאום (צלע"ע היטב גבי הודיע לה שמפליג בעיר גדולה), עכ"ל. ולפי"ז יש להתיר בכל גוש דן או בניו יורק או בלונדון. וכ"כ בספר תורת היחוד פ"ז הערה ט' בשם הגריש"א שהעיקר כיצד הוא נקרא בפי הבריות, ואם נקרא בפי הבריות עיר אחת יש להתיר בזה, וכן כתב בספר שלחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' מח, שכתב דבחז"ל לא מצינו חילוק בין עיר קטנה וגדולה, וממילא גם אם היא יודעת שבעלה נסע לקצה השני של עיר גדולה כגון לונדון או ניו יורק מותר. וכן בזמן הזה תל אביב, רמת גן ופתח תקוה כולם נחשבים כעיר אחת מפני שנמצאים בהמשך ואפשר ללכת גם בשבת מאחת לשניה. ע"ש.

ואמנם הו"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני הל' יחוד (עמוד רי"א) כתב שבעל ואשתו המתגוררים בבני ברק, והבעל נוסע לתל אביב, אע"פ דיש לומר שלענין תחומין הוא עיר אחת, מ"מ לגבי יחוד אפשר דיש לחוש שכיון שהוא דבר שבהרגשה מה בעיר אחת יש לחוש בזה מרגשת שנסע לעיר אחרת, ועכ"פ בזמנינו ההרגשה היא שתל אביב נחשבת לעיר אחרת מבני ברק לענין זה. יעו"ש. ובדברי סופרים יחוד עמ' צד בשם החזו"א שכיון שיש הרגתש ריחוק יש להחמיר ע"ש, וכ"כ הגרמ"ש קליין שליט"א בספר יסוד הטהרה יחוד עמ' טז שגבעתיים ובני ברק אינם נחשבות לעיר אחת לענין בעל בעיר וכן הדין לגבי תל אביב או פתח תקוה לגבי בני ברק שהם נחשבות כשתי ערים נפרדות לעומת זרת קרית הרצוג ופרדס כץ נחשבות כחלק מהעיר בני ברק לענין זה וכן לגבי קרית ספר וברכפלד שנחשבות כעיר אחת לגבי זה, ומ"מ כתב שם שאם נמצא במקום שיש רצף של בתים ובעלה יכול להגיע עם רכב בתוך רגעים ספורים יש מקום לצרף דבר זה עם עוד ספינים ע"ש, וכע"ז שמעתי להורות מהגאון רבי אליהו

שערי חו"נ בימי טהרה שלא לצורך תשמיש יוסף

אידלשטיין שליט"א, וכ"כ לדינא בשו"ת ירוץ דברו ח"א עמ' ש אות ז' ע"ש. ובלקט הלכות ח"ד עמ' תקלג.

ולכן נראה שבעיר גדולה כמו לונדון, בזה ע"פ חז"ל אין שם עיר, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן קפ אות ב' וז"ל: ובזמנינו שמדברים דרך טעלעפאן ממקום עבודה להבית ומקום עבודה הוא ברחוק מקום הרבה - לרש"י הנ"ל יוצא חומרא עוד יותר דכיון שהוא מדבר ממרחקים א"כ בודאי אין פחד כלל דיבא פתאום תוך שיעור יחוד - אמנם לדעת הרמב"ם דאימת בעלה עליה גורם, א"כ מכ"ש כשהיא מדברת אתו ושומעת קולו - דבעלותו עליה ביתר שאת - איברא עדיין מסתפינא להקל למעשה בעיר גדולה כניו יורק וכלונדון וכיו"ב - באיכא תרתי דהוא במרחקים וגם עושה בקביעות במקום עבודתו. עכ"ל. וכ"כ בשבט הלוי ח"ד סימן קסז.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן שלא אות ג' כתב ג"כ לחלק בין ערים גדולות לערים קטנות, וז"ל: אשה שבעלה נמצא בעיר אין איסור להתייחד עימה מפני שאימת בעלה עליה, ובשם רבינו החזו"א מביאים מחד גיסא, שאפילו בעיר גדולה כמו לונדון או ניו יורק אין איסור יחוד כשבעלה בעיר, ומאידך גיסא מביאים בשמו, שבני ברק ורמת גן אינן כעיר אחת אף שחלוקות רק בכמה בתים, וצ"ל שכך הוי תקנת חכמים. ולכאורה הדבר תמוה שהרי שורש ההיתר שבעלה בעיר הוא שאימת בעלה עליה, והיאך נקל באיסור דאורייתא בעיר גדולה כשבעלה נמצא במרחק של שעה מביתו, והלא אין "שם העיר" גורם את הפחד, וע"כ אמינא לחדש שהיתר בעלה בעיר הוא דוקא אם נמצא במרחק עשרים דקות מביתו, ואולי בזמן חז"ל סתם עיר הוי כן, וסמך לדברינו בחגיגה (כ ב) שמתירין בטהרות שמפחד ביותר ממיל ע"ש, ופוסקי זמנינו סתמו ולא מצאתי שקבעו שיעור, ולדעתי כדאי להחמיר כמ"ש, ובפרט שמצינו בכמה אחרונים שראוי שלא לסמוך ולהתיר בכה"ג ("חכמת אדם"). ועוד נראה לי לחדש, שבערים גדולות המורכבות מרובעים או משכונות גדולות שיש להם רשות מוניציפלית

המנהלת עניניהם, כמו בלונדון, גולדס גרין והקני, או בניו יורק, ברוקלין ווליאמסבורג, יש ליתן לשכונה או לרובע דין עיר לענין יחוד. עכ"ל.

ובעיר ירושלים, נראה שאף רמות, הכל חשוב עיר אחת, וכן כתב בספר קצות דרכיו עמ' רמו בשם הגרע"י זצ"ל שאף אם האשה ברמות והבעל עובד בירושלים, דינו כבעלה בעיר.

ומ"מ אפשר לצדד לדינא שבשני ערים שקרובות כגון בני ברק ורמת גן או גבעת שמואל וכיוצא בזה, אם יכול להגיע בכמה דקות יש להתיר את ההיתר של בעלה בעיר, כיון שסו"ס אימת בעלה עליה, משא"כ בני ברק ותל אביב אף שמחוברות אין להתיר מחמת ההיתר של בעלה בעיר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רעב. חו"נ בימי טהרה שלא לצורך תשמיש

בס"ד, יום ב' ז' אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון הנפלא בקי בחדרי התורה רבי **בנימין ראובן שלזינגר** שליט"א במח"ס **אוצר רב**, ב' חלקים, ביתר עילית.

אודות השאלה אם יש איסור פסיק רישא בהוצאת שז"ל, כגון בחו"נ, שיודע שיכול להביא לידי שז"ל. [ובתוך הדברים הבאנו הנידונים שכתבו הגאונים הגר"ח"ש סגל שליט"א במח"ס שו"ת בירורי חיים, והג"ר אהרן רייזמן שליט"א במח"ס בירכתי ביתך]. ומחמת חומר השאלה, שנשאלנו בה כמה וכמה פעמים, בבית ההוראה, אכתוב הדברים באריכות, לתועלת הלומדים.

חומרת איסור שז"ל

חומר איסור שז"ל, ידוע בגמ' בנדה דף יג ע"א, ועוד, בשו"ע (אבן העזר סי' כג ס"א) כתב "עון זה חמור מכל עבירות שבתורה". ואכמ"ל, [ונתבאר במק"א].

איסור שז"ל בטיפים לאחר המצוה

וכן מצינו באיסור שז"ל לאחר המצוה, כתב בפרי עץ חיים (שער ט"ז פ"ה) ובשער המצוות (פרק נח) וז"ל: וגם יש עון אחר דומה לזה, והוא מי שמשמש מיטתו ואינו שוהה עד שיצאו כל הטיפין לגמרי, כי אותם שיורי הטיפות היוצאות לבטלה, אעפ"י שאינם ראויים להוליד, עכ"ז נבראים מהם ג"כ בחינת מזיקים ומשחיתים רעים, עכ"ל, והו"ד בכה"ח (או"ח סי' רמ סק"ו). ולפי"ז ה"ה שאין להתיר שז"ל אף קודם קיום המצוה. [ויתבאר עוד להלן].

איסור שז"ל לצורך מעשה המצוה

ואף לצורך המצוה שמותר להיות עם אשתו כדי לרצותה, [וכמ"ש בספר הרוקח (הלכות תשובה סימן יד) ובסידור יעב"ץ (חדר המיטות פרק ו')]. מ"מ אסור להוציא שז"ל לצורך המצוה, אם הוא בקביעות.

ויסוד הדברים מבואר בשו"ת הרא"ש (סי' ל"ג ס"ג) לגבי אשה שיש לה אוטם ברחם, כיון שלעולם הוא זורה בחוץ קרינן ביה ושחת ארצה, ואע"פ הוא דש מבפנים, מ"מ כיון שלעולם הוא זורה מבחוץ אסור ונפסק דבריו בשו"ע (אה"ע סי' כ"ג ס"ה). ולכן כתב בשו"ת ארי אש (יו"ד סי' סט) שאיש שסובל מפליטה מוקדמת אסור לו לשמש רק לעולםפ הזרע נפלט בחוץ, אבל אם במעט מהמקרים מצליח לפלוט את הזרע בגוף האש, מותר לו לשמש מיטתו ואינו נחשב למוציא שז"ל, [וכ"כ לדינא בשו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' רלח) ובאמרי בינה (אה"ע סי' ח') ובשו"ת חשב האפוד (ח"א סימן ס') ובשו"ת קנה בושם (ח"ד סי' צ"ז סק"ח)].

ואף בכל נשים כתבו הפוסקים, שיש להזהר לקצר, כתב באגרות הרמ"ז (אגרת כז) שלא יאריך בהכנות שלא יתחמם יותר מידי,

וכ"כ בשו"ת תורה לשמה (סימן תקד) שאע"פ שהחו"נ שקודם התשמיש יש בו סוד מ"מ לא יאריך בו ע"ש. וכ"כ במשנ"ב (סי' ר"מ סקל"ח) שלפעמים יספר עם אשתו לאחר מכן, כגון מי שהוא איש מחומם ויכול לבוא לידי חטא ע"ש. וכ"כ בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סימן סו) שאע"פ שאיתא בגמ' בעירובין דף ק' ע"ב שדרך תשמיש מפייס הדר בועל, מ"מ מי שבטבע בקלות להוציא זרע יראו למעט בחו"נ קודם התשמיש, ויאמר לאשה כן עד שיתרגל לכך ע"ש. וכע"ז בשו"ת באר משה (ח"ד עמ' קד), [ובקונטרס מגילות סתרים (אגרת ב') הובא בשם החזו"א שהרי הוא חולי, אך היינו דוקא לפליטה מוקדמת, ואמנם יש לציין שלפעמים הוא משום שהאשה סובלת מנרתיק צר ועד שהפתח יתרחב, לכן האיש אינו מצליח להכניס את האבר והזרע יוצא בחוץ, ומצוי אצל חתנים צעירים].

ומ"מ כל ההיתר הנ"ל לפייס אח"כ, רק אם מתאוה לחיבור, ובלא זה, אין היתר, וכמו שכתב הקה"י באגרת הקודש, ולכן יש לדון אם השז"ל לצורך פיוס המצוה, אך מ"מ יש להחמיר, כיון שאח"כ יש לחוש שלא יוכל לקיים המצוה.

ובשו"ת מהר"י אסאד (חיו"ד סימן רל"ח) נשאל במי שאינו יכול לבוא על אשתו, מחמת שרחמה צר, אם יש היתר בשז"ל, וכתב שאין היתר, ובודאי שאין עשה דוחה לא תעשה, ע"ש בארוכה. וא"כ בודאי שאין להתיר כל שהוא פסיק רישא.

ואמנם כבר הגרי"מ שטרן שליט"א בספר אמרי יעקב (אבן העזר עמ' קמט) כתב שכל איסור שז"ל, הוא דוקא בדברים שאינן קשורים לחיי אישות, ובהא הוא דאמרו ז"ל למיעבד הרחקה יתירה גם היכא דלא הוי פסיק רישא. משא"כ במעשה חיבה לקירוב הדעת שבינו לבינה שמביא לידי אהבה ואחוה שלום ורעות, לא אסרוהו היכא דלא הוי פסיק רישא, הגם דהוא עלול לפעמים להגיע להוצאת שז"ל.

ובאמרי יעקב (שם) כתב להוכיח שאף בדבר שאיו פסיק רישא אסור וכמו שכתב בטר אבהע"ז סי' כג שלא יקשה עצמו לדעת וכתב הב"ח שאפילו קישוי או הרהור אסור

וכן מדברי השו"ע (אבן העזר סי' כג ס"ו) שאסור לרכוב על בהמה בלא אוכף, מחשש שמא יבוא לשז"ל אף שאינו פסיק רישא.

ובשו"ת בירורי חיים (ח"ח עמ' צג) כתב להוכיח בזה מדברי הרמ"א (יו"ד סי' קפ"ד ס"י) שביוצא לדרך מותר כל מיני קורבה ואהבה, וכן מדברי הרמ"א (יו"ד סי' קצ"ב ס"ב) שהכלה מותרת לטבול בליל רביעי אף שלא תבעל רק במוצאי שבת, ובשו"ע (סי' קפ"ה ס"ד) שהמשמש עם הטהורה מותר אף לפרוש באבר חי. עכת"ד.

ואמנם ההוכחה מיוצא לדרך, כבר מצינו בסוגה בשושנים (סימן ב' ס"ה סק"ג) שכתב ע"ד הש"ך שחייב לפוקדה ביוצא לדרך, בחו"נ, וז"ל: ומ"מ נראה דאין לנהוג במיני קורבות כאלו שלא במקום תשמיש, משום הרהור וחשש הוצאת ז"ל, וירא שמים יהא נזרי עכ"ל, וכ"כ בפרדס רימונים (סי' קפ"ד שפ"ח סק"ו) וז"ל: ד"ל דאיכא בזה משום מגרה צר הרע בנפשיה, ואם יחבק וינשק ויזהר שלא יבוא עליה, איכא למיחש שיבוא לידי איסור חמור יותר מזה, ע"כ שומר נפשו ירחק מזה. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת שלמת חיים (יו"ד סי' תנ"ב), וכ"כ לדינא בשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"א סימן סח) שמה שמותר חו"נ ביוצא לדרך רק אם הוא ביודע שלא יוציא זרע דלא יתירו איסורים בשביל מצות ופקדת נוח ע"ש. וכ"כ בשיעורי שבט הלוי (סי' קפ"ד סק"י) שיזהר שלא יבוא לידי מכול לפי מה שמכיר בעצמו. ויש שהחמירו עוד ביוצא לדרך, אם יבוא לידי קישוי, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (חלק ט' סימן קעח) שאם יבוא לידי קישוי יש לאסור ע"ז.

ואמנם אפשר ליישב עמש"כ בספר ונתן פריז (הל' נדה סי' קפ"ד אות כח) כתב שמה

שלצורך מצוה לא חיישינן שמלביש יצר הרע אנפשיה, ע"פ מש"כ הריטב"א בשבועות (דף יח ע"ב) דפקידה שיוצא לדרך מדאורייתא, כיון שהכתוב שמבטיחו שלא יבוא לידי חטא ע"ש, והכא נמי לא יבוא לידי בדברי פיוס ע"ש, והכא נמי יש להוסיף שלא יבוא לידי חטא.

דעת החזו"א באיסור שז"ל לצורך קירוב
ובספר מי הדעת (ענינים שונים עמ' טו) כתב בשם החזו"א הביאו שהורה להגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בתור אברך שלא להתייחס לזה, שיוצא שז"ל, וכן כתב בספר ופקדת נוח (סימן ה' ס"י) בשם גדולי ההוראה.

ובקונטרס מגילות סתרים (טבריא תשע"א) הובא בזה כמה איגרות ממרן החזו"א באחד שנאסר בקיום המצוה, אם מותר שאשתו תטבול לקירוב, והחשיב החזו"א שכן, ואגרת ב' השיב שרוב העולם מזריעים רק בנגיעה ולא בהרהור, ולכן כל אדם צריך להזהר בנגיעת האבר בבשר בין בשלו ובין של זולתו.

ועוד השיב שם באיגרת ג' שאין לנו להרבת בהגיון ורק לשמור דרך התורה ובאשתו הטהורה הכל מצוה רק על דרך החסידות מי שראוי לכך ממעט בתענוג, ובזמן נידותה כפי מה שאסרו וכפי מה שהתירו, וכו' עכ"ל.

הפרשה שדומה לזרע האם יש בה שז"ל
ואודות מה שאומרים המדריכי חתנים, איזה סוג הפרשה שהגוף שולח לצינורות, ואינו זרע. וא"כ אפשר שבשז"ל שקודם התשמיש, אין חשש.

ואמנם הביא שיש שהחמירו אף בזה, וכן טיפות שלפני פליטת הזרע לאריז"ל הרי הם בכלל זרע וכמ"ש בפרי עץ חיים (שער קר"ש שעל המיטה פי"א) ובבא"ח (ש"א פקשת פקודי הי"ג) שמעיכוב הקישוי נוצר זרע.

ואמנם בבניהו בן יהוידע (נדה דף יג ע"א), שעכבת הקישוי גורם לצאת מן אמתו טיפות זרע קטנים ע"פ שאינם ראויים להוליד.

ומ"מ יש להחמיר בהם שהם שז"ל. [ומבואר שאע"פ שלוקח לאשה זמן, מ"מ הרי הוא שז"ל, ולכן יש לאסור בזה וכנ"ל מדברי המשנ"ב שיש לקצר בתשמיש].

וכן בספר בירכתי ביתך (עמ' קעח) הביא בשם הרופאים שי"א שלפעמים בכוחו להוליד.

איסור קישוי לדעת באשתו

וכן הוא תלוי האם יש איסור קישוי לדעת באשתו נדה, ובגמ' בנדה (דף יג:) מבואר "אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי" ורבי אמי שנקרא עבריין, ובמסכת כלה רבתי (פ"ב ה"ח) איתא "כל המקשה עצמו חייב מיתה". ומדברי הגמ' בנדה מבואר שאיסור קישוי, הוא איסור עצמי אף אם לא הוציא זרע לבטלה.

אבל מדברי הרמב"ם (פרק כא מאיסורי ביאה הלכה יח) שכתב "אסור להוציא שכבת זרע לבטלה, לפיכך לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד, אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע לא די להם שאיסור כדול הוא וכו'". ובהלכה י"ט כתב הרמב"ם "וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור וכו' עכ"ל, וכן הובאו ב' הלכות אלו, הלכה י"ח בשו"ע אבן העזר סי' כ"ג ס"א, והלכה י"ט בשו"ע אבן העזר שם ס"ב, [כדרך השו"ע שהרבה פעמים נמשך אחר דברי הרמב"ם, וכנ"ל במק"א, ואכמ"ל].

ומבואר מדברי הרמב"ם והשו"ע שם, שרק אם הוציא זרע הוא בנידוי, ואין בו איסור, וכ"כ לדיק קישוי אינו בנידוי, ואין בו איסור, (נדה פ"ב סימן א' אות ח'). אבל בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סי' קע"ז) כתב לבאר בדברי הרמב"ם שהמקשה עצמו לדעת שיהא בנידוי הוא אף בלא הוצאת זרע, והביאור שבי"ד מנדים אותו הוא ק"ו ממוציא זרע ע"ש.

ואמנם בעיקר דעת השו"ע שהעתיק דברי הרמב"ם, צ"ע ממש"כ בשו"ע או"ח סי'

רמ שהעתיק דברי הראב"ד בספר בעלי הנפש (שער הקדושה) והו"ד בטור (או"ח שם, וז"ל: אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו מתגבר עליו והוא מעורר תאוותו ומביא עצמו לידי תאוה וקישוי כדי להשביע יצרו ולמלא תאוות מתאוות עוה"ז הוא עצת יצה"ר ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור ועל זה אמרו רז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ופריך ולימא אסור משום דמגרי יצה"ר בנפשיה וזה דומה לאדם שהוא שבע ואוכל ושותה יותר מדאי עד שמשכר ומקיא ודומה לבהמה שאוכלת עד שיאחזנה דם ותמות עכ"ל. ומבואר מדברי הראב"ד שכל האיסור של מקשה עצמו לדעת הוא הוא לצורך מילוי תאוותו. וכן נקט הלשון בשו"ע (או"ח סי' ר"מ ס"א) [בסוף דבריו] וז"ל: אם היה נשוי, לא יהא רגיל ביותר עם אשתו, אלא בעונה האמורה בתורה. וכו' וכל אדם צריך לפקוד את אשתו בליל טבילתה, ובשעה שיוצא לדרך אם אינו הולך לדבר מצוה, וכן אם אשתו מניקה והוא מכיר בה שהיא משדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה, חייב לפקדה. ואף כשהוא מצוי אצלה לא יכוין להנאתו, אלא כאדם שפורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו שיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל, וכן אם מכוין לתיקון הולד, שבששה חדשים אחרונים יפה לו שמתוך כך יצא מלובן ומזורז, שפיר דמי, ואם הוא מכוין לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה, כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא. וכו', ועל זה אמרו רבותינו ז"ל, המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי. עכ"ל, ומבואר מדברי השו"ע שאיסור קישוי עצמו לדעת הוא רק לצורך למילוי תאוותו, אבל אם הוא בחו"נ, בודאי שאין איסור.

חו"נ וקישוי שלא לצורך קיום המצוה

ועכ"פ בשאלה דידן דעת הרבה מהפוסקים להחמיר בחו"נ אף בימי טהרה, ורק לצורך תשמיש, [וכן לפי דברי הרידב"ז שיש איסור מקשה עצמו לדעת שלא לצורך], וכן כתב במקור חיים (סי' ר"מ ס"ד) וז"ל: דקא מגרה יצר הרע אנפשיה, טעם זה אמרו רז"ל על המקשה עצמו לדעתו יהא בנידוי, ולכן נראה לי דהירא וחרד את דבר ה' ימנע מנשקות וחביבוקים

שערי חו"נ בימי טהרה שלא לצורך תשמיש יוסף

במח"ס שו"ת שבט הקהתי, שיש להחמיר בחו"נ שיכול להביא לידי שז"ל.

ואמנם יש שהתירו רק בקישוי, וכ"כ בשו"ת אגרות משה שם. [ובספר מסורת משה (ח"ג אות קפה), התיר טבילה לצורך חו"נ, אם ברור שלא יבואו לידי שז"ל ושיחבק רק בדרך חברות ולא ברגילות הרבה, ובאות קפג, שכל שהוא לא פסיק רישא מותר] וכ"כ בספר אורחות הבית (עמ' רנח) שאם מכיר במזגו שלא יבואו לידי שז"ל ורק לידי קישוי, מותר, [ובעמ' רט שאם חוששים לשז"ל ע"י חו"נ צריך להמנע מכך], וכן יש שהתירו בזה, אם הוא לצורך האשה, וכ"כ בספר תורת הבנין (פ"ד הערה 66) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שכל שאינו עושה החו"מ לתאווה אלא לצורך אשתו לא מקרי מקשה עצמו לדעת ע"ש.

הוכחה מדין שז"ל ביאה שלא כדרכה

ואמנם מדברי הראשונים מבואר להתיר חו"נ בימי טהרה, אף לא לצורך קיום המצוה, וכמ"ש ברמב"ם בפרק כא מאיסורי ביאה הלכה ט' וז"ל: אשתו של אדם מותרת היא לו, לפיכך כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה, בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר ואבר שירצה, [ובא עליה כדרכה ושלא כדרכה] **ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה**, ואף על פי כן מדת חסידות שלא יקל אדם את ראשו לכך ושיקדש עצמו בשעת תשמיש כמו שביארנו בהלכות דעות, ולא יסיר מדרך העולם ומנהגו שאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות. עכ"ל. וכן נפסק דברי הרמב"ם ברמ"א (אה"ע סי' כ"ה ס"ב) וז"ל: ויכול לעשות עם אשתו מה שירצה, בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר שירצה, ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה, או דרך אברים ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה עכ"ל. ומבואר שלדעת הרמב"ם וכמו שהביא הרמ"א גם בשם הטור לדינא, שכל שאין חשש של שז"ל, מותר לעשות בה מה שירצה.

וכן לפי מה שיש שלא גרסו המילים "ובלבד שלא יוציא שז"ל", וכמ"ש בהוצאת פרנקל שברוב כת"י של הרמב"ם אל כתוב המילים וכן

ומשמושים וקירוב בשר באופן שיבוא לידי קישוי אם אינו רושה לשמש עכ"ל. וכן כתב הרמ"ק בתורה דבורה (סוף פרק ח') וז"ל: ולא יקשה עצמו בשום צד, אלא לנוכח המטרה הראויה שהיא אשתו בטהרתו שהוא עת הזיווג ולא יותר מזה וכו' עכ"ל. וכ"ש לגבי שז"ל. וכן כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער המים פ"ג) שאסור להקשות עצמו, וכתב בזה"ל: כי כך מקובלני מאנשי השם מפורסמים גדולים שקושי האבר באדם ר"ל, אף שלא במתכוון לפעמים, בודאי כבר נעקר הזרע מהמקור, ויבוא בודאי לידי הוצאות זרע לבטלה. עכ"ל. וכ"כ להזהיר החיד"א בציפורן שמיר (אות קיד) וז"ל: אל יאמר אדם בראותו אזהרות אלו, הן אני עובר כולן או מקצתן ובל יראה קרי, דיש להשיב, אפשר שנעקרה הטיפה ויוצאה דרך מי רגלים, עכ"ל.

וכ"כ החיי אדם בספרו בית אברהם (אות מח) לגבי קישוי עצמו שלא לדעת שלא לצורך הזיווג, והרי הוא עבירה גוררת עבירה שע"י זה יוצא שז"ל. עי"ש. וכ"כ בספר טהרת ישראל (יו"ד סי' קפ"ד סק"יב) וכ"כ בבאר יצחק שם (שם סק"א) שאם אינו בטוח שיבוא לידי שז"ל אסור, וכ"כ בספר אור צדיקים למהר"ם פאפירש (פרק כד סמ"ט). וכן כתב בספר ישועות חכמה (חוסן ישועות סי' קנ"א), והוכיח כן מדברי רש"י בברכות (דף כד) אשתו כגופו ורגליו בה וליכא הרהור כולי האי ע"ש.

וכן נהגו במקהלות החסידים מדור לדור, וכ"כ בספר דברי שמואל להרה"ק שמעלקא מניקלשבורג זיע"א (הנהגות סל"ד) ובספר עת לעשות (אות לח), וכן כתב בספר שפע טהרה (סי' קפ"ד שפע טהרה סק"ז ומקור השפע סק"ה) שבזמן הזה שנחלשו הדורות יש להמנע מחו"נ שלא במקום מצוה. ושכ"כ בפרי שלום (שמות אות יח). וכ"כ לדינא בשו"ת באר משה (ח"ד סי' סב אות ג') שאין היתר בחו"נ שלא יבוא לידי שז"ל, ואף בעת טהרתה ע"ש. [ובח"ח סו"ס צא] ובספר אוצר טהרה (עמ' עז). שקהילות החסידים נהגו להחמיר בזה, וכ"כ במח"ס בירכתי ביתך, שכן הורה הגרש"ק גרוס שליט"א

לי מש"כ הדרישה (אה"ע סי' כה אות ג') שלדינא יש היתר בביאה אף בדרך איברים,

ואף שההוראה הרווחת למעשה לאסור בזה בביאה שלא כדרכה, וכמ"ש בב"י (אה"ע סי' כ"ה ד"ה מש"כ) שדבר קשה הוא להתיר לו להיכשל בהוצאת זרע לבטלה, אפילו באקראי ושומר נפשו ירחק מזה, ועוד כתב הב"י בבדק הבית, שאילו היה ר"י רואה מה שאמר הזוה"ק בעונש המוציא זרע לבטלה כי האוא גדול משאר עבירות שבתורה לא היה כותב מש"כ, וכ"כ ביצועות יעקב (או"ח סי' רמ סק"ד) וכ"כ בנתיבות השלום (נתיב יא אות א) ובפני משה (אה"ע שם סק"ב), וכן כתב בא"ר (שם סק"י) שירא שמים יחמיר כיון שלפי הזוה"ק חייב מיתה. וכן כתב להחמיר בזה בספר החרדים (מצות התלויות באר"י פ"ב סופו). וכ"כ בשו"ת דברי מלכאל (ח"ה סי' קנ"ז), וכ"כ בשו"ת אגרות משה (ח"ב אה"ע סי' כח) שאע"פ שמותר, מ"מ אין רוח חכמים נוחה ממנו ע"ש. [ועכ"פ כיון שהוא רק ממידת חסידות, כיון שעושה אדם באשתו, כל מה שרוצה, אינו יכולה לסרב לו, וכן שמעתי מהגרע"פ, שאינה יכולה לסרב לחו"נ, אף שהאיש מגיע לידי שז"ל, וראה עוד בספר הלכה ומעשה עונה סוף פרק ט"ז מש"כ בזה].

ועכ"פ לאחר שנפקא לן, שכיון שיש צורך מותר בעראי מעיקר הדין לדעת הרמ"א, אף להוציא שז"ל, כיון שיש צורך, ולכן כנראה אין לחוש בשז"ל אם יקרה מחו"נ, כיון דלא גרע מביאה של כדרכה, כיון שיש כאן צורך, אף שלא נעשה בדיוק כמעשה של ביאה שלא כדרכה, כיון שכל קירוב בשר, הרי הוא מוגדר בראשונים וכנ"ל כביאה של כדרכה. [כל שהוא באקראי].

וכמו כן יש לדעת שגדר באקראי הוא, שבתוס' שם מבואר בשם ר"י "אבל באקראי בעלמא ומתאוה לבוא על אשתו שלא כדרכה שרי", ומבואר ששככל שאינו עושה כן בדרך כלל, וכן מבואר בתוס' בסנהדרין שם "אבל אם רוב תשמישו כדרכו, אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי". [ונפק"מ בנשים שקשה להם התשמיש או במעוברת ועוד, שכיון שאינו בדרך

לא מופיע הנ"ל בספר הרמב"ם של הרב קאפח, אבל מאידך ברוב הראשונים הביאו דברי הרמב"ם וכמוש איתא לפנינו, וכמ"ש ברבינו יונה (סנהדרין נח:) ובצידה לדרך (מאמר שלישי כלל רביעי) אורחות חיים (הל' כתובות סימן ז') ובכל בו (הלכות אישות) ובפירוש הר"ן (נדרים כ:), ובפסקי הריא"ז (סנהדרין שם), ובטור (אה"ע שם). ולכן דעת הרמב"ם להחמיר.

ואמנם דעת התוס' (יבמות לד: ד"ה ולא) בשם ר"י הוכיחו מסתימת דברי הגמ', שבאקראי מותר ביאה שלא כדרכה, וכ"כ במרדכי (ריש הל' נדה, שבועות סי' תשל"ב), כ"כ ברא"ש (יבמות פ"ג סימן ו') וכ"כ בתוספת הרא"ש (נדרים כ:), ובפסקי הריא"ז (סנהדרין נח). וכן הביא לדינא ברמ"א שם וז"ל: וכן ויש מקילין ואומרים שמותר שלא כדרכה אפילו אם הוציא זרע, אם עושה באקראי ואינו רגיל בכך עכ"ל, וסיים שם הרמ"א וז"ל: ואף על פי שמותר בכל אלה, כל המקדש עצמו במותר לו קדוש יאמרו לו. עכ"ל, ומבואר דמעיקר הדין אפשר להקל באקראי, וכמ"ש בשו"ת אגרות משה (ח"א חלק אבן העזר סי' סג ענף ג') שאין זה נחשב לבטלה כיון שיש בזה צורך של מצות עונה.

ובגדר ביאה של כדרכה, מצינו כמה פירושים בראשונים. שברמב"ם נראה שהוא דרך איברים, ואמנם בפירוש המשניות (סנהדרין פ"ז משנה ד') כתב שהכנסת קצת עטרה דיה כמי שבא דרך אברים, ובב"י אה"ע סי' כה ועוד, נראה שהוא בפי הטבעת, [אך י"ל שהיינו דלא כדרכה, ואכמ"ל]. אבל ברש"י (סוטה כו:) כתב שהוא "שוכב עמה בקירוב בשר" ועוד כתב רש"י (יבמות נה: ד"ה דרך אברים) "מיעון דדים, ודש מבחוץ מבשאר אברים", [וכע"ז כתב בספר המדריך המספיק (אות ד') וז"ל: משמש דרך אברים היינו שפועל את התשמיש בחלק האברים השקועים, כמו בית השחי ודיבוק הירכיים, או הברך, או כפיפת הזרוע, או בתוך ידה, וכדומה מאלו הדברים". וכ"כ בפירוש מהרז"ו על המדרש רבה (נשא ט' י' וז"ל: שישחוק עמה בהנאת אברים בלא תשמיש עכ"ל, וכ"כ בהגהות יעב"ץ (נדה יג:) וז"ל: מיעון שדים ועשוי דדים, והיינו דרך אברים. עכ"ל. וכן

הקטנים ישנים שאינם יכולים לדבר כמבואר בשו"ע (אה"ע סי' כ"ה ס"ב).

דין איסור שז"ל באשה שאינה ראויה להולדה וספק שז"ל

ויש לדון האם יש איסור שז"ל באשה שאינה ראויה להולדה, כגון במעוברת, או מניקה, או בלוקחת אמצעי מניעה, [באופן המותר ע"פ שאלת חכם, וכתבאר במק"א בארוכה], ולכאורה הרי הוא תלוי בטעמים, באיסור שז"ל שלפי מש"כ בספר הישר (סי' קס"ו) שאישור השחתת שז"ל הוא משום פריה ורביה, והו"ד בתוס' (סנהדרין נט. נדה יג ע"א ד"ה נשים, כתובות לט. יבמות יב: ד"ה שלש), ובתוס' רא"ש (נדה שם), ובשיטמ"ק (כתובות לו ע"א) וז"ל: דלא אמרינן השחתת זרע אלא כשהוא ראוי להזריע, וזה כיון שאינו במקום שראוי להזריע לא קרינן ליה השחתת זרע עכ"ל, ולכן כתבו התוס' שם אשה אינה מצווה על השחתת זרע, וא"כ באינה ראויה לביאה אין איסור זה. [וכ"כ בשו"ת אמרי אש (חיו"ד סי' ס"ט, והו"ד גם בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קח אות ז', אך לא הסכים כ"כ, רק במקום צירוף) ובשו"ת דברי טעם (סימן ד'), וכ"כ בספר מנחת פתים (אה"ע סי' כה ס"ב), וע"ע בשו"ת הר צבי (אה"ע סימן א')]

אבל בראשונים בחידושי הרמב"ן, ובחידושי הרשב"א ובחידושי הריטב"א (יבמות יב:) וכן כתב בחידושי הריטב"א (יבמות יג:) שאף נשים שאינם מצוות על פריה ורביה ולא על הסירוס, מ"מ אסורות להשחית זרע בראוי לפרות ולרבות ע"ש, מבואר שאיסור השחתת זרע, אינו תלוי בפרו ורבו, ולפי"ז יש איסור השחתת זרע, אף באשה שאינה ראויה להולדה.

ובמנחת חינוך (סו"ס א), כתב, להסתפק אם יש איסור שז"ל, באשה שלא ראוי לביאה, ולכן מי שאין ראוי להוליד כגון סריס אינו מוזהר על זה, וכתב ויש להאריך בזה וצ"ע מיוחד עכ"ל. ולכאורה תליא בטעמים הנ"ל, ולמאי דנקטין להחמיר שאף באשה יש איסור

אקראי, אלא בקביעות, לכאורה יש להחמיר, וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד (שם), וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (חו"מ סי' נ"ד), אבל בשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' פ"ח) ובשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' סג) שיש להתירכיון שעושה כן מפני הסכנה ואינו מתכוין להשחית זרע, וע"ע בשו"ת באר משה (ח"ג סי' קנ"ג).

וכן יש להוכיח מדין חו"נ בעונת הוסת, לפי מש"כ הפוסקים להחמיר בחו"נ בעונת הוסת, [בשו"ת תרומת הדשן (ח"א סימן רנ) כתב שחיוק ונישוק הרי הם בכלל תשמישי ואסורים, וכל ההיתר הוא אך בשאר הרחקות, ובט"ז (יו"ד סי' קפ"ד סק"ג) הוכיח מדין אבילות שיש להחמיר בחו"נ שמביא לידי חשק, וכן כתב בחו"ד (שם חידושים סק"ב) ובפרדס רימונים (מקשה זהב סק"ג), ועוד] וכיון שהוא חשש שמא יבוא לידי חשק, ומבואר שכיון שמביא לידי חשק, וקיום המצוה, אסרו, וא"כ מוכח דאיכא דחו"נ שמותר שיכול להביא הרהור וקישוי. ואין להתיר רק חו"מ במקום מצוה. ואמנם אף לדעות הפוסקים שם שמותר חו"נ בעונת הוסת, ורק תשמיש אסרו, כתב בפרדס רימונים שפתי חכם (סי' קפ"ד סק"ו) מ"מ אם יבוא לידי נסיון או לידי שז"ל, אסור חו"נ, וכ"כ בטהרת הבית (ח"א עמ' סז). ולפי"ז לכאורה יש להחמיר בכל חו"נ שיכול לבוא לידי שז"ל.

[ודרך אורחין, אכתוב כאן לגבי השאלה המצויה, האם מותר לנהוג חיבה בפניי ילדיו הקטנים, שלגבי אנשים גדולים, מבואר בשו"ע (אבן העזר סי' כ"א ס"ה) וז"ל: אין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חבה וכו' בפני אחרים", ובט"ז (שם סק"א) כתב ב' טעמים, א' משום צניעות, ב' שלא יעורר תאות אחרים ע"י זה שיבואו לידי הרהור. ומצאתי בשבט מוסר (פרק טז) שכתב בזה"ל: ולא תנשק לאשתך ולא תצחק עמה בפני בניך, אפילו הם קטנים מוטלים בעריסה, ואין צריך לומר דברים אחרים, כי הראיה נרשם בדעתם וזוכרים עד יום מותם עכ"ל, ואמנם אינו איסור, אלא הנהגת חסידות, כיון שמעיקר הדין מותר לשמש כאשר בניו

שערי חו"נ בימי טהרה שלא לצורך תשמיש יוסף

אסור מדאורייתא ע"ש. ולפי"ז אפשר לומר דעכ"פ הוא ספק דרבנן לקולא.

אבל מצינו בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' י"ח) שאף בספק השחתת זרע, יש לאסור, ואף לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, אבל מ"מ אסור חמור זה דינו כספיקא מדאורייתא לחומרא ע"ש. ולפי"ז ה"ה בספק שז"ל, או בספק פסיק רישא בשז"ל יש להחמיר, [אף שלגבי שבת מצינו לקולא].

ועוד אפשר לומר שכל דברי המנ"ח להקל דוקא במי שנתקלקל זרעו, אבל במעוברת או בלוקחת אמצעי מניעה, כיון שהוא רק הכ"ת, בזה בודאי יש איסור השחתת זרע.

וכן נפק"מ ע"פ הנ"ל שבאקראי מותר שלא בצורך, כגון לאשה שאינה יכולה להתעבר כיון שהביוץ בימי טומאתה, שמותר להוציא זרע לצורך פו"ר, כיון שאינו לצורך השחתה, [וכמ"ש בשו"ת יביע אומר (ח"ב אה"ע סי' יא אות ח', וח"ח אה"ע סי' כא אות ב')].

תבנא לדינא

חו"נ וקישוי לדעת, אף שלא לצורך מצוה, יש מקילים, אם מכיר בעצמו שלא יבוא שז"ל.

אבל אם יודע שיבוא לידי שז"ל, והוא פסיק רישא, אסור, ויש להזהר בזה. אבל אם אינו פסיק רישא, יש מקום להקל. [כל שהוא לצורך].

אף בחו"נ וקישוי לדעת לפני המצוה, יש להזהר שלא יגע האבר בבשר, כדי שלא יבוא לידי שז"ל. [אך עכ"פ באקראי, אין איסור, וראוי להחמיר ממידת חסידות].

ויש עוד דינים הנובעים מהנ"ל, וקשה להכריע ולהורות בזה, בלא הכרעת גדולי ההוראה שליט"א.

השחתת זרע, א"כ אף באשה שעתה אינה ראויה להולדה אין איסור זה.

ובשו"ת רב פעלים (ח"ג אבן העזר סימן ב') נשאל מאיש שהגיד שלו עקום, ולכן אין זרעו ראוי להוליד אם מותר ללהוציא זרעו לחינם, וכתב שבודאי אין היתר בזה. ועוד כתב שם שאם איסור השחתת זרע הוא משום שאינו ראוי להוליד, א"כ יהיה אסור לשמש עם אשתו קטנה או זקנה ע"ש, ולפי"ז בודאי שאף באשה שלוקחת אמצעי מניעה או מעוברת, הרי יש איסור שז"ל.

ובעיקר ראיית הרב פעלים מדין קטנה שמותר לשמש, מדברי הרמב"ם בהל' איסורי ביאה שנ"ל שאסור לשאת קטנה שאינה ראויה לילד, מבואר שאיסור שז"ל, הוא אף באינה ראויה לילד. וכן נפסק בשו"ע (אה"ע סי' כג ס"ה) שאסור לישא קטנה או אשה שאינה ראויה לילד, אבל מותר לשמש עם קטנה ואילונית, כיון שמשמש בדרך כל הארץ, ומבואר דדעת השו"ע שאיסור השחתת זרע כיון שאינו משמש בדרך כל הארץ.

ואמנם אפשר עכ"פ כיון שהוא מחלוקת הפוסקים, אם איסור השחתת זרע הוא מדאורייתא או מדרבנן, [ונפק"מ לבדיקות זרע לצורך פרו ורבו] שהמב"ט בקרית ספר עה"ר (פרק כא מאיסורי ביאה) הסתפק האם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ובמג"א (או"ח סי' ג' סקי"ד) מבואר דס"ל שהוא מדאורייתא, וכן איתא בסמ"ק (מצוה רצב) שהוא מאיסור לא תנאף, ובב"ח (או"ח שם) כתב שהוא משום ונשמרת מכל דבר רע, ובערוך לנר (נדה יג ע"א) כתב שהוא משום בל תשחית וכמו שיש אזהרה לחבול בעצמו או שהוא הלכה למשה מסיני. וכ"כ בספרו שו"ת בנין ציון (סי' קל"ז).

ואמנם בשו"ת תורת חסד (ח"ב סימן מג אות ב') כתב שאיסור השחתת זרע אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, הוא מחלוקת ראשונים, שדעת התוס' (סנהדרין נט: ד"ה והא פו"ר) דהוא מדאורייתא, ודעת הרמב"ן בחידושים שם שאינו

שערי גילוי שני אצבעות בשער הראש לנשים נשואות לכתחילה יוסף

לדברי ההגות מיימוניות וכתב שמה שכתב בהג"מ וקל אע"ג דאין נראה לעינים הרהור מיהא איכא שהוא מלשון ר"ח, ושכן הבין הגאון יריעות האהל ח"א דף עא יעו"ש, ואמנם בשו"ת תפילה למשה חלק ז' סימן ח' כתב, וראה שלפניהם היתה הנוסחא בההגות מיימוניות כך, ופירש בעל הלכות גדולות הני מילי אשתו, אבל באשה אחרת אפילו דבר קטן מטפח וכן שוק באשה ושער וקול באשה כל הני אסור לקרות ק"ש כנגדן וכו' פירש ר"ח וקול אע"ג דאין נראה וכו' עכ"ל יעו"ש עוד, ומזה נראה דאפילו קטן מטפח יש בו משום ערוה,

מאי שנא גילוי הבשר מגילוי השער

ואף שלגבי הבשר פחות מטפח לא חשיב ערוה, מ"מ הכא שאני, ויש להחמיר בזה, וכמו שכתב החיי אדם (כלל ד' בנשמת אדם סק"א) וז"ל: והנה מילתא דפשיטא דשער אף דאמרין דהוי ערוה, היינו מדרבנן, שהרי לא מצינו בקרא שנקרא ערוה, אלא כיון דמצינו שהוא דבר נוי באשה, כפירש"י שם, לכן אסור חכמים, וה"ה בפחות מטפח, ולפי"ז נ"ל דאף דקי"ל בשו"ע סו"ס עה, דאפילו עצימת עינים לא מהני, היינו דוקא בערוה ממש, אבל במה שאינו אסור אלא משום שלא יבוא להרהר כיון שמעים עיניו מותר וכו' עכ"ל, [ואולם מה שסיים שם שמהני לגבי שער עצימת עיניו, ראה בפלא יועץ ערך קר"ש ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סימן קכו שכנגד שער מגולה לא מהני עצימת עינים,

ובבית ברוך (כלל ד' סימן ה' בהערה) כתב שאין חילוק בין שער לבשר בשיעור האיסור, ולכן שיעור האיסור בשער הוא טפח באשתו, ובאשה אחרת אפילו פחות מטפח.

ואולם דעת הגרמ"פ בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סימן קיב אות ד', כתב שאפילו שיעור של אשה אחרת לא נאסר מפחות מטפח, אבל השיער היוצא מחוץ לצמתן מותר אפילו ביותר מטפח ומכל מקום ביותר מטפח עדיף להחמיר עכ"ד, ודבריו הובאו בספרי הילקוט יוסף שמזה נראה שיש להקל בזה,

מכתב מהגאון הגדול רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי

עברתי על הקונ' ולא להדפיס הקולות שהבאת שבאקראי וכו', וד"ל.

ובפרט בדור שלנו אסור להדפיס קולות בזה, כמובן.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

במח"ס שערי יוסף וש"ס

רעג. גילוי שני אצבעות בשער הראש לנשים נשואות לכתחילה

בס"ד, אב ה'תשפ"ד, [מהדו"ב טבת ה'תשפ"ה]

לכבוד הרה"ג אברהם כהן שליט"א מקסיקו.

אודות השאלה האם יש היתר לגלות שני אצבעות לכתחילה והאם יש היתר לגלות פחות מטפח ערוה, וכן נפק"מ איסור לבישת פאת לייס.

מקור הדין

בגמ' בברכות דף כד ע"א "אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזים" ומוכח לכאורה ששער היינו כל שהוא, מהא דלא הביאה הגמ' השיעור בזה, ונח' בזה הראשונים וכדלהלן.

דברי הראשונים שאסור אפילו מעט

בראבי"ה (ברכות סימן עו) כתב בזה"ל: סק

בה"ג דכל הני דאמרין כהא טפח באשה ערוה וכו' וכן שוק באשה ערוה וכן שער באשה ערוה וכן קול באשה ערוה כל הני אסור לקרות קר"ש כנגדם, וכן פסק ר"ח, ואומר אני דטעמא דאע"ג דאין הקול נראה לעין מיהו הרהור איכא עכ"ל, וכן כתב בהגהות מיימוניות פ"ג מהל' קר"ש הט"ז יעו"ש, ועיין עוד בשו"ת יביע אומר ח"א חאו"ח סימן ו' שכתב להביא

שמותר לקרות בכה"ג נגד אשה אחרת, ודלא כמ"ש בשו"ת חת"ס או"ח סימן לו שהחמיר בזה, ומדבריו משמע שהעיקר לדינא שכיון שרגילין אין לחשוש בזה, ומבואר שבמעט שערות שיוצאות מחוץ למטפחת אין בהם איסור.

וכן שערות העורף, כיון שאינם בכלל הראש. וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן רז אות ג' "מה שגדל בשטח הצואר ממש מעיקר הדין אין חשש בזה, וכנראה מפני מראית עין מגלחין עכ"פ". ע"ש. וכן מבואר מדברי האול"צ דלהלן.

בדברי הרשב"א

ובחידושי הרשב"א בברכות דף כד ע"ב וז"ל: והא דאמר רב יצחק טפח באשה ערוה ואוקמינא באשתו ובקריאת שמע פירש הראב"ד ז"ל דאפשר דוקא ממוקם צנוע שבה ועלה קאתי ר"ח למימר דשוק באשה מקום צנוע ועורה הוא ואפילו לגבי בעלה אע"פ שאינו מקום צנוע באיש, אבל פניה ידיה ורגליה וקול דיבורה שאינו זמר ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד, ובאשה אחרת אסור להסתכל בשום מקום עכ"ל, ומדברי הרשב"א שכל ההיתר הוא דוקא לגבי בעלה, ולפי"ז אין מקום לדייק מדברי הרשב"א שכן נהגו לגלות את השערות דהא סו"ס ערוה הם, וכן נראה ממש"כ אח"כ בחידושי הרשב"א ז"ל: ובאשה אחרת אסור להסתכל בשום מקום ואפילו באצבע קטנה ובשערה עכ"ל, ומוכח דליכא היתרא בהא, ואמנם בשו"ת אגרות משה אבן העזר ח"א סימן נח הביא דברי החת"ס בביאור דברי הרשב"א, וכתב בזה"ל: וזה תמוה מנ"ל לפרש שהיה על ראשן שני בגדים כובע ובגד המצמצם השער שיצאו מהכובע שיהיו ג"כ מכוסות דלמא לא היתה לובשת אלא בגד אחד שהוא צמתה ומצמצם רק עיקר השערות. וגם הא מוכרח לפרש כן לא מבעיא לרש"י ותוס' דסברי דסגי לאשה לילך בכסוי מטפחת לבד דלא שייך לפרש כלל שצמתה הוא בגד שני, אלא אף להרמב"ם שסובר דלא סגי במטפחת לבד נמי הא הוא רק מדת יהודית ולא מדאורייתא ולא מסתבר שמשבח אותה הקרא בדת יהודית אלא בשמירת דיני התורה. ומאחר

ואמנם בספר לבושה של תורה (ח"א סימן כד אות יט) הובא בשם בן הגר"מ פינשטיין זצ"ל הגר"ד פינשטיין זצ"ל שדברי התשובה הנ"ל הם צורך מיוחד כהוראת שעה ואין ללמוד מהתשובה הנ"ל, וכן הו"ד דעת הגר"פ שיינברג והגר"ק שאין ללמוד מתשובת האג"מ הנ"ל.

דברי הראשונים שיש להתיר אף מעט

ראשונה מצינו בזה בערוך ערך בת צידעתא וז"ל: פירוש כשהאשה קולעת שערה כולן משיירת ממנו דבר מועט בין אזניה לפדחתה כנגד צעדיה, ומביאה סיד טרוף כשהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולעת אותו אלא מטילה אותו כנגד פנה זה עושה בת עניים, אבל עשירה שורקתו בבשמים בשמן טוב עכ"ל.

ובמאירי שם כתב בזה"ל: ושער באשה הראוי להתכסות וקול של זמר באשה ערוה לענין ק"ש ובלבד במה שאין רגיל בה אבל פניה וידיה ורגליה וקול דיבורה שאינו זמר ושער היוצא חוץ לצמתה אין חושש להם וכן באיש יצא שער ערותו דרך בגדו אינו חושש עכ"ל. ובשיטמ"ק שם כתב בזה"ל: ויש אומרים דדוקא קול של זמר ושער המכוסה. אבל קול שאינו של זמר ושערה מחוץ לצמתה אין חוששין להם. עכ"ל. וכן מבואר בנימוק"י שם. ובספר ההשלמה ברכות שם, ובספר המאורות ברכות שם, ובספר הבתים הלכות קריאת שמע, ובר"ן בתענית דף י' ע"ב מדפי הרי"ף בשם העיטור, ובצורור החיים דרך ראשון סימן יב, ובארחות חיים הלכות קריאת שמע.

פסק הרמ"א שבמעט שער היוצא מחוץ לקלתה אין חשש

והראשונים הנ"ל פסק ברמ"א או"ח סי' עה ס"ב, וכתב הרמ"א בשם הב"י שכתב כן בשם הרשב"א ששערות של נשים שרגילים לצאת מחוץ לצמתה, מותר לקרות קרי"ש כנגדן, וביאר במשנ"ב סק"ג שרגילין, רוצה לומר ומותר לקרות בזה אפילו נגד אשה אחרת, דכיון דרגילין בהן ליכא הרהורא, וכדלקמה עכ"ל, ואמנם בביה"ל בד"ה שרגילין לצאת כתב, דכן משמע מסתימת כל הפוסקים

שהקרא איירי רק בבגד אחד הרי יש לפרש שיוצאות מהצמת עד טפח וגם יותר. ולכן אף להחולקין על הרשב"א אולי יודו שלא נאסר בפחות מטפח. וגם להרמב"ם שלא סגי במטפחת לבד מנא לן שמצריך שתלבש שני בגדים מטפחת וגם כובע, דפשוט שהוא משום שמטפחת לא סגי משום שהוא כסוי דק או שיש בה נקבים כנקבי הסל כמו הסבכות כדפי' הב"ח באהע"ז סימן קט"ו אבל אם היה כסוי טוב אף שהוא בגד אחד סגי. וכמו קלתה לפרש"י שא"צ ללבוש קלתה ועוד בגד ע"ז דקלתה לא נעשה לבגד אלא שהפירוש שבקלתה אסורה בשוק אלא צריכה לכסות בבגד ולא בקלתה כלל, כ"כ הוא להרמב"ם שפי' שקלתה הוא מטפחת נמי הפירוש שצריכה בגד המכסה שפיר ולא במטפחת אבל מטפחת לא צריכה כלל. עכ"ל. ואמנם דבריו חידוש כנתבאר להדיא בדברי הרשב"א. [וע"ע בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"א סימן קיד כתב בזה"ל: ובמכסה שערה אבל מניחה מקצת מהן מגולות לענין אמירת דבר שבקדושה, הנה בזה"ז שיש טעם גדול שהשער אינה ערוה לענין ק"ש ודבר שבקדושה אף להסוברין דשער הוא ערוה גם לק"ש אף שראוי להחמיר, וגם מחמת שמקצת שערות יש שמתירין לגמרי, לכן יש להקל כשמגולה לצד פניה ערך שתי אצבעות בגובה שהוא חצי טפח. אבל יותר יש לאסור דהרי רוחב פניה הוא ערך שני טפחים ויהיה זה ביחד בשיעור טפח. עכ"ל, ומבואר מדבריו דלמקום שיש להקל שאינו ערוה, יש להתיר בזה לגבי דת יהודית, אבל עכ"פ מבואר מדבריו דהוא קולא וכתבאר שם].

דברי המהר"ם אלשקר

בשו"ת מהר"ם אלשקר סימן לה, נשאל בזה"ל: תלמסאן שאלה שאלת ממני הידיד אם יש לחוש לאלו הנשים שנהגו לגלות שערן מחוץ לצמתן להתנאות בו לפי מה ששמענו מי שהורה ואמר כי שקר נחלו אמותינו הנוהגות לגלות כי הוא איסור גמור ובפי' אמרו ז"ל שער באשה ערוה ולכן ראוי להוכיחן ולהזהירן שלא לגלות.

והשיב בזה"ל: תשובה איברא דאין בית מיחוש לאותו שער כלל כיון שנהגו לגלותו ואפילו לק"ש. וההיא דשער באשה ערוה לא מיירי אלא בשער שדרך האשה לכסותו דומיא דטפח והכי איתה בגמרא אמ"ר יצחק טפח באשה ערוה פי' טפח שדרכה לכסות ואקשינן למאי אילימא לאסתכולי בה כלומר דאם אשת איש היא ומתכוין ליהנות אפילו באצבע קטנה שאין דרכו להיות מכוסה אסור להסתכל וכו' ומשני לא צריכא לאשתו ולק"ש פירוש דאם טפח מגולה בה לא יקרא ק"ש כנגדה. ואמרין נמי התם אמר רב חסדא שוק באשה ערוה. אמר שמואל קול באשה ערוה אמר רב ששת שער באשה ערוה. ואיכא מאן דמפרש דכל הני נמי לענין ק"ש אמרינן להו. וכן פירש רבינו האי גאון ז"ל. ואיכא מאן דמפרש דלא איירי לענין ק"ש אלא טפח דוקא והיכא דאיתמר איתמר. ונראה כי זה דעת הרמב"ם ז"ל מדלא אסר באשתו לק"ש אלא טפח דוקא והני אחריני אסר להו לגבי אשת איש בפרק כ"א מהלכות איסורי ביאה. אבל רש"י ז"ל אף על גב דקא מוקים להו באשת איש כתב דהוא הדין נמי באשתו לק"ש דדבר ערוה באשת איש אסור באשתו לק"ש. והריא"ף ז"ל השמיט כל זה מענין ק"ש ואפילו ההיא דטפח דאוקמוה בהדיא בק"ש. וכתב עליו הראב"ד ז"ל דאפשר דמשום דאמרין לעיל עגבות אין בהם משום ערוה סבור הרב ז"ל דכ"ש טפח ושוק ושער וקול ע"כ. אשתכח השתא דלדברי כולם אין באותו שער שום חשש איסור כלל דמאן דמוקים להו באשת איש אנן לאו באשת איש עסיקין ומאן דמוקים לה באשתו לא נאסר אלא לק"ש ודבר שדרכו להיות מכוסה דמקפיד עליה ואתי לידי הרהור. אבל דבר שדרכו להיות מגולה דלבו גס ביה מותר ואפי' לק"ש כדפרישית וכן כתבו המפרשים ז"ל וכן כתב רבי אבי"ה ז"ל כל אלו שהזכרנו לערוה דוקא בדבר שאי' רגילות להגלות אבל בתולה הרגילה בגילוי השער לא חיישינן דליכא הרהור ע"כ. וכן הסכים בעל המרדכי והרא"ש ז"ל והכל כפי המנהגות והמקומו'. וכתב הרשב"א ז"ל בחדושי בברכות זה לשונו והא דאמר רבי יצחק טפח באשה ערוה ואוקימנא באשתו לק"ש פי' הראב"ד ז"ל דאיפשר במקום צנוע שבה ועלה

קאתי רב חסדא למימר דשוק מקום צנוע וערוה הוא אפי' לגבי בעלה אף על פי שאינו מקום צנוע באיש. אבל פניה ידיה ורגליה וקול דברה שאינו זמר ושערה חוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד ובאשה אחרת אסור להסתכל אפילו באצבע קטנה ובשערה ע"כ. וכן נמי כתב בעל אורחות חיים אבל פניה ידיה ורגליה ושערה מחוץ לצמתה שאינו מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן. וכן שמעתי שכתב בעל המכתם ואין זה צריך לפנים דלדברי כולם אין בו צד איסור כלל אדרבה שהתירוהו בפירוש ואפילו לק"ש והעידו שנהגו לגלותו ובודאי כי כן היו נוהגות בנות ישראל בימי חכמי המשנה והתלמוד ז"ל ואיפש' דאפילו בעודן על אדמתן בזמן שבית המקדש קיים כדאיתא בהדיא בפרק חזקת הבתים דאמרינן התם עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט. מאי היא רב אמר בת צדעא שנ' אם אשכחך ירושלם וגומ' ופירש בעל הערוך ז"ל דכתיב בתשובות כשהאשה קולעת שערה משיירת ממנו דבר מועט בין אזניה לפדחתה כנגד צדעתה ומביאה סיד טרוף כשהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולעת אותו אלא מטילה כנגד פניה זה עושה בת עניים. אבל עשירה שורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו שערות זו בזו ולא תהיה כאבלות ויתפו ע"כ. וזה המנהג בעצמו הוא מנהג הנשים היום שהאשה קולעת כל שערה ומשיירת שער הצדעים יורד על פניה והוא הנקרא בלשון חכמים בת צידעא כמו שנתבאר ונוהגות גם כן לשרוק אותו בבשמים ושמן הטוב כעשירות של אותו הזמן אף על גב דלא חזי למיעבד הכי זכר לחרבן הבית כדאיתא התם. וכל מה שתמצא בספר הזוהר מקפיד על גלוי שער האשה איפשר דבשער שדרכה לכסותו משתעי דבגמר' סתמא נמי קאמר ואמרינן דלא איתמר אלא במה שדרכה לכסות ולק"ש. ואם יש דבר אחר אנן אתלמודא ואמנהגא סמכינן. ובואו ונצווה על אלו האוסרים אותו שער לאשה בתוך ביתה מההיא דשער באשה ערוה בבלי דעת באי זה שער אמרו ולמאי הילכתא איתמ' בגמ' ואלא מעתה לפי דרכם שער גבות עיניה נמי היה להם לאסור דשער קרייה רחמנא נמי דכתיב יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו

וגומ' וכל שכן פניה ידיה ורגליה דהוה להו נמי למיסרן ומאי שנא אותו שער ואי משום דדרכן להיות מגולין האי נמי דרכו להיות מגולה. ואי לא איירו אלא באשת איש ובמסתכל ומתכוין ליהנות אטו באשת איש וברשיעי עסקינן ובבירור אמרו זכרוננו לברכה דאפילו באצבע קטנה אסור להסתכל ואפילו בבגדי צבעונין שלה נמי אסור וכל שכן בשערה דת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפילו מכוערת. ולא בבגדי צבע של אשה וכו' ואמר רב יהודה אמר שמואל ואפי' שטוחין ומונחין על גבי הכותל. אמר רב פפא ובמכיר את בעליהן אלא שדברי אלו בטלין הם דלית בהו מששא כלל. וכמה לא חלי ולא מרגיש האי גברא דקאמר לה להאי מילתא דכיון שנהגו לגלותו מימי עולם ומשנים קדמוניות ברוב תפוצות הגולה שתחת יד ישמעאל ואין בידו למחות איך עלה בלבו לאוסרו ואף אם היה אסור דאפילו באיסורא דאורייתא אמרינן הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין כדאסיקנ' בביצה פרק המביא. וכדאיתא שם בהלכות הרי"ף זכרוננו לברכה. ואף על גב דבשבת ריש פרק שואל בכולהו נוסחי דווקני אוקימנא דבדרבנן אמרינן הנח להם לישראל וכו' ובדאורייתא אין מניחין וקשו תרויהו אהדדי כבר אמרו רבותינו ז"ל דההיא דפרק המביא דמסקי' דאפילו בדאורייתא שבקי' להו דוקא במידי שהוא דבר תורה מהלכה למשה או מדרשא ואיסורו אינו ברור וניכר שהוא מדאוריית' דהא מאי דאיתא התם דאורייתא היינו תוספת יום הכפורים דילפינן לה מערב עד ערב תשבתו שבתכם ואין לו זמן קבוע וניכר לאיסורו וכשהן אוכלין ושותין הם סבורים שעדיין לא קדש היום אבל בשאר איסורין הניכרים כגון חלב ודם ושבת וגזל וכיוצא בהן לא אמרינן הנח להם לישראל והשתא אם בדאורייתא ובדרבנן אמרינן הנח להם כל שכן בדבר המותר שנהגו בו היתר שכל המוכיחן בזה לא בדעת ידבר ונמצא מכשילן ח"ו ועתיד ליתן את הדין. ואלמלא דמסתפינא הוה אמינא דאפילו אותן הנשים שבאו מגורשות מארצות הערלים שהיו נוהגות לכסותו כשהיו שם אין להזהירן שלא לגלותו כיון שקבעו דירתן בכאן ואין לומר בהן דעתן לשוב לארצם. ובהדיא

זרים ותמוהים הוקבעו בכל תפוצות ישראל וקיימים דור דור כגון וכו' גילוי שערות לנשואות למהר"ם אלאשקר סי' ל"ה עכ"ל, ומבואר שהוא מנהג תמוה, ולפי ההלכה אין להתיר אותו.

וכן בשדי חמד ח"ז עמ' 296 הביא דברי הלב חיים והמשיא והמלך וכתב "דמה שהמקילין להורות להקל בגילוי שער כל הראש תלו עצמם באילן גדול הרב מוהר"ם אלשקר הנה טח עיניהם מרואת מהשכיל לבותם, ותלו בוקו סריקי באיש אלוקים קדוש דכל השקלא וטריא שלו היא במה שנשאל במקומות שנהגו מימי קדם דור אחר דור לגלות הנשים שער היוצא מחוץ לצמתן, אם יש בזה משום שער באשה ערוה ומה דמות יערוך להתיר גילוישער כל הראש לילך פרועות ראש או אפלו רק גילוי קצת משערותיו ובמקום שנהגו משנים קדמוניות איסור בדבר מהיכי תיתי להתיר והרי בתשובות מוהרמ"א מבואר דאפילו אשה ממקום שנהגו איסור בגילוי שער היוצא חוץ לצמתן, אם תלך למקום שנהגו היתר ודעתה לחזור למקומה אסורה לגלות כחומרי מקום שיצאה משם, ואיך יעלה על דעת להתיר במקום שנהגו איסור, לשנות המנהג חלילה וכל זה בשער היוצא חוץ לצמתן ק"ו בן בנו של ק"ו גילוי כל הראש ממש או מקצתו דפשיטא דאסור עכ"ל.

ובעיקר דבר המהר"ם אלשקר בשו"ת צמח צדק סימן קלט כתב שמדבר המהר"ם אלשקר מבואר שהוא גם ברה"ר וכתב שיש להקשות בזה מדברי הגמ' בשבת דף ס' ע"א במחט שאוגרת בת שיערה מוכח מכל הפוסקים ששיער הוי ערוה ועוד הקשה שמדברי הרשב"א שהבא המהר"ם דנראה דמיירי באשתו ואין מקום להתיר ברה"ר וכתב שם שלמעשה כל ההיתר הוא דדוקא לבעלה ולא ברה"ר ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת חת"ס או"ח סי' לו שיוצאות הנשואות וכו' ומשמע שהוא לרחוב ע"ש. ובשו"ת יביע אומר ח"ג חלק אבן העזר סי' ג' אות ב'.

ובמג"א סי' עה סק"ד הביא דבריו בזה"ל: וכתב ר"מ אלשקר סי' ל"ה אותן נשים

אמרין בחולין כי סליק רבי זירא לארץ ישראל אכל מוגרמתא דרב ושמואל. פירוש רב ושמואל היו אוסרין בבבל משפוי כובע ולמטה ואף על פי שנשאר מטבעת גדולה מלא החוט על פני רובה. ורבי זירא כשהלך לארץ ישראל אכל מה שהיו אוסרין רב ושמואל בבבל. ואקשינן והיכי עביד הכי והא תנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם. ומתצינן רבי זירא אין דעתו לחזור לבבל ומתוך כך לא חשש למנהגם. ומתנית' דקתני נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם בשדעתו לחזור למקומו וכן הסכימו המפרשים ז"ל. וגדולה מזאת כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו דאפילו שהולך ממקום שמחמירין למקום שמקילין ואפילו דעתו לחזור יש לו לנהוג כקולי המקום שהלך לשם ואל יחמיר כמנהג מקומו מפני המחלוקת בדבר שיש בו שנוי מנהג ע"כ. וכל שכן באלו הנשים דליכא למימ' בהו דעתן לשוב לארצם כמו שכתבנו וכל שכן דאפי' בארצן לא היו מכסות אותו משום איסור אלא שלא היה מנהג ארצן לגלותו דאפילו רוב הגויות לא היו נוהגות לגלותו. הילכך אפי' לאותן שהיו נוהגות לכסותו בארצן ראוי להניחן לנהוג כמנהג הארץ אשר גרו בה. ומעשה אמותן הקדושות בידיהן כמו שהוכחנו מההיא דפרק חזקת הבתים דלעיל ובכמה וכמה דברים הקילו רבותינו ז"ל כדי שלא תתגנה האשה על בעלה. ואין צורך באורך. נאם המעוטף באהבתך ולפרידתך קירות לבו מקרקר. משהן אל אשקר. נ"ר. עכ"ל.

דברי הפוסקים דס"ל לאיסורא

והגר"ח פלאגי בספר משא חיים מערכת נו"ן אות קנ הביא דברי הרב רפאל אשר קובו ושם הבין שהמהר"ם אלשקר הביא להתיר גם ברה"ר עכ"פ במקום שכך נוהגים ועי"ש שהתאונן ויצא נגד פורצי הגדר להקל בין גלוי הראש כולו ובין בגילוי מקצתו מקומו שבכה"ג ודאי אסור, ע"ש,

וכן כתב בשו"ת לב חיים ח"ב סימן ט' בשם הפחד יצחק השכל לפי המנהג שנהגו משנים קדמוניות, וכתב שם "וזאת ישיב אל לבו ליזהר מאד שלא לשנות מנהג אבותיו כחודה של מחט לא יחליפנו ולא ימיר אותו וכמה מנהגים

לא מנעתי א"ע מלהודיע זה פה עכ"ל הביה"ל שם.

וכן כתב בשו"ת מהר"י הלוי ח"א סימן ט' וז"ל: דודאי מעט שער אסור משום שער באשה ערוה וכן לאסתכלי בהם אסור דאפילו באצבע קטנה וכו' אמנם בבתולות מארסות קודם נישואן הקילו מפני שכך נהגו ולית ביה חשש הרהור וכן ראיתי בתשובות מהר"ם אלשקר בסי' ל"ה שאין איסור במה שנהגו לגלות שערן שמחוץ לצמתן והביא ראיות לדבר עכ"ל. [וע"ע בפר"ח או"ח סי' תצו מנהגי או"ה אות טז הביא דברי המהר"ם אלשקר, ומבואר שכל ההיתר היינו דוקא במקום שנהגו כן, וכמו שהאריך בזה בביה"ל].

וכן בשו"ת להורות נתן ח"ה קונטרס מבד לצמתך פ"ח כתב מדברי המהר"ם דאיירי דוקא לתוך ביתה ולא לרשות הרבים ושכן כתב בשו"ת מנחת משה סי' נ"ד ובספר פרדס הבינה ובספר לב העיברי ירושלים תרפד עח עמ' ב' בהגה, וכ"כ בשו"ת ויצבור יוסף בר שלום ח"א סי' כז ד"ה ומיהו שכתבו שגם שמרן החיד"א במחזיק ברכה ובספר יד מרדכי כתבו שכל היתרו של המהר"ם אלשקר הוא בבית דוקא ולא ברשות הרבים ע"ש, וכן כתב בשו"ת תפילה למשה ח"ה סמן נ'. [וראה עוד להלן בזה].

דברי הזוה"ק

וכן לפי מש"כ בזוה"ק (פר' נשא, דף קכ"ו ע"א) כתב וז"ל בתרגום: אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, שְׁעַר רֹאשׁ הָאִשָּׁה שְׁמַתְגָּלָה, גֹּרֵם לְשֹׁעַר אַחֵר לְהִתְגַּלּוֹת וּלְפָגֵם אוֹתָהּ. מִשּׁוּם כֵּךְ צָרִיכָה אִשָּׁה שְׁאֲמַלּוּ קוֹרוֹת בֵּיתָה לֹא יִירָאוּ שְׁעָרָה אַחַת מֵרֹאשָׁהּ, וְכָל שְׁכֵן בַּחוּץ. בֹּא רֹאֵה, כְּמוֹ שֶׁבִּזְכֹּר הַשְּׁעַר הוּא חֲמֵרַת הַכָּל - כֵּךְ גַּם לְנִקְבָּהּ. צֵא וּרְאֵה כְּמָה פָּגַם גֹּרֵם אוֹתוֹ שְׁעַר הָאִשָּׁה: גֹּרֵם לְמַעַלָּה וְגֹרֵם לְמַטָּה, גֹּרֵם לְבַעֲלָהּ לְהִתְקַלֵּל, גֹּרֵם עֲנִי, וְגֹרֵם דְּבַר אַחֵר בְּבֵיתָהּ, גֹּרֵם שְׁתַּסְתַּלֵּק חַשִּׁיבוֹת מִבְּנֵיהָ. הִרְחַמְנוּ יִצְיָלְנוּ מִחֲצִיפוֹת, עכ"ל, וכן כתב בבאר היטב סק"ז, ובזהר החמיר מאד שלא יראה שום שער האשה, וכן ראוי לנהוג, ועין ביומא דף מז ע"א בענין קמחית עכ"ל. וכן הביא במשנ"ב סק"ז, דברי הזוה"ק, וסיים שם בזה"ל: וכתב המ"א דראוי

הבאים מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרים לגלותן אם אין דעתן לחזור (עיין סימן תס"ח) ועס' קט"ו בא"ע שם משמע דוקא בשוק אסור אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם מותרים לילך בגילוי הראש וכ"כ התו' בכתובות אבל בזוהר פ' נשא ע' רל"ט החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה וכן ראוי לנהוג. עכ"ל, ומבואר דיש רק להתיר בבית. וכן כתב להוכח בשו"ת מנוחת משה סימן נד שמדברי המג"א נראה שיש להתיר רק בבית ולא ברה"ר ע"ש, וכן כתב בספר פרדס הבינה מטעי משה נטע יא אות טו וז"ל: ומעתה מה יענו קלי הדעת האומרים האח לנו מצאנו לנו און ע"י רב מובהק שמותר להנשים לילך אף בשערות מגולות לפי שמצאו במג"א סי' עה סק"ד שהביא דברי המר"ם אלשקר שמותר לנשים הבאות מארצות וכו' ובאמת שקר בימינם כי לא יעלה על לב איש שהרב אלשקר יתיר דבר כזה, וחס ליה לאותו צדיק מזה, אף הקולר תלוי על הנמהרי לב ולפי שראו בגוף התשובה באו לידי טעות זו כי באמת הוא לא התיר רק לאשה בביתה וגם לא התיר רק השערות היוצאות מחות לצמתן עכ"ל, וכן כתב שם בדף עג ע"א שכן נראה מדברי המג"א ע"ש.

וכן נראה בביה"ל סי' ע"ה בד"ה מחוץ לצמתן, כתב בזה"ל: וכ"ז לענין חצרה וחדרה אבל לילך בשוק וחצר של רבים לכו"ע אף אם תלך במטפחת לבד לכסות שער מיקרי עוברת על דת יהודית עד שתלך ברדיד מלמעלה ככל הנשים כן מבואר שם בסי' קט"ו. ודע עוד דהנשים שהורגלו לילך בשערות ראשן מה מאוד צריכה האשה העומדת על הטבילה להשגיח היטיב שלא יצאו משערותיה לחוץ ואפילו משהו משער אחד דאל"ה תשאר נדה גמורה וחייב עליה כרת ואם היא טובלת בליל ש"ק שא"א לה לטלטל את הנר ולהשגיח היטיב בזה תכרוך על ראשה בדבר דק (שקורין טול) שהוא מלא חללים כדי שיכנס המים בהם ולא יהיה חציצה ואף שהוא דבר פשוט מאד לכל מי שיודע דת ודין [עיין ביו"ד סי' קצ"ח סעיף מ'] מ"מ מפני חומר הענין שהוא נוגע לאיסור כרת

שאפילו אשה מכוסה במטפחת לא מועיל ואסורה לצאת לרה"ר שצריך גם רדיד ככל הנשים שבזה כנראה היו בטוחות שהמטפחת לא תזוז ממקומה ושערותיה יתראו עי"ש בפרק כ"ד דאישות הלכה י"ב וכ"ש אם הולכת במטפחת ובאמת מקצת שערותיה לא מכוסות שעוברת על דת יהודית ובזמן האחרון פרוץ מאד ענין גלוי שערות ומתעטפים באצטלא דקדושה שמוטב בגלוי שערות במקצת ובלבד לא ללבוש פאה נכרית ודבריהם הבל וגורמים צרות הרבה ועניות בישראל וכמבואר בזה"ק פרשת נשא שאסור לגלות כל שער באשה והאסור מדינא וכמו שביארתי בתשובות והנהגות ח"ב תרצ"ב יעוש"ה, וכבר הוכרע מכל גאוני ישראל זצ"ל להלכה ולמעשה שמקצת שערות בגלוי מדינא אסור ורק ביצאו חוץ לצמתן יש מקילין וגם בזה כבר הוכרע ונהגו לאסור אבל בשערות הראש אפילו מקצת אסורה מדינא ואין בזה שום היתר כלל ח"ו עכ"ל. וכן הו"ד הגרנ"ק בחוט שני נדה סימן קצה סק"ט. וכן האריך בזה בספר שערי צניעות להגר"י שטזנר שליט"א גאב"ד אופקים, במילואים בסופו כתב להאריך בהאי ענינא.

האם למתירים ב' שערות הוא לכתחילה

ואולם בילקוט יוסף דיני פאה נכרית עמ' פ כתב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א, וז"ל: ולענין שיעור השער שמותר מן הדין לגלות מלפנים על הפדחת או הצדעיים, מרן אאמו"ר זיע"א מורה ובא שהוא מקסימום כשיעור ב' אצבעות לערך, [כ - 4 ס"מ] ונכון יותר כשיעור אצבע אחד בלבד. וביארו, דכנראה טעמו של מרן אאמו"ר זיע"א הוא משום דבכה"ג לא הוי רובו של טפח, וטפח הוא כשמונה ס"מ לפי מנהגינו כידוע. וס"ל דאסור מן התורה לגלות טפח בשערה ברשות הרבים, וכמ"ש בכיו"ב ברכות (כד). וכמ"ש בשו"ת תשורת שי ח"ב (סימן לח) לצדד כן. ע"ש. ואם רובו של טפח יש לאסור עכ"פ מדרבנן, דרובו ככולו, ממילא במיעוטו של טפח יש להתיר. ובמכתב ממרן אאמו"ר זיע"א (תש"ל) כתב: מה שאומרים שאפילו שיערה אחת משערות הראש יש בו איסור תורה, אינו נכון לדינא, ומנהג הנשים

לנהוג כהזהר וביומא איתא במעשה דקמחית בזכות הצניעות היתירה שהיתה בה שלא ראו קורות ביתה אמרי חלוקה יצאו ממנה כהנים גדולים. עכ"ל. וכן הו"ד הזה"ק בכה"ח סימן עה סק"ח.

ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קצט אות א' כתב, שאם יוצא קצת שערות אינו אסור מן התורה אלא משום עוברת על דת יהודית ע"ש.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן סב כתב בשם החזו"א ששער שיוצא מחוץ לצמתן בצדדים או במצח שאסור לגלותו רק מחמת מנהג ישראל ולא מעיקר הדין, וז"ל: נשים חייבות לכסות כל שערות ראשן רק ביוצאת חוץ לצמתן והיינו שיש לה כובע ומוסיפה צמת לצמצם שלא יתגלו שערות מהצדדין בין האוזן לפדחת ומ"מ אם יוצאות כמה שערות חוץ לצמתן מהצדדין מקיל בשו"ת מהר"מ אלשקר ל"ה וכבר תמחו על דבריו בשו"ת מהר"ץ חיות נ"נ ובצמח צדק מהאדמו"ר מלובאוויץ זצ"ל אהע"ז קל"ט ועיין בחתם סופר א"ח ל"ו שכל שער אסור מדינא ואפילו ביוצאת חוץ לצמתן מנהג ישראל קובע הלכה שאסור ובשדה חמד מאריך בזה ראני שאלתי בעצמי פעם פי הגאון החזון איש זצ"ל והשיב לי שכל שער אסור מדינא מה"ת ורק חוץ לצמתן אע"ג שאינו אסור מה"ת מ"מ אסור ממנהג ישראל ושאלתי אותו מהו נקרא שערות חוץ לצמתן ואמר בצדדין או במצח אבל בשערות גופא בראש האסור בכל שער ושער ואין בזה שיעור.

והוסיף בזה עוד הגרמ"ש שליט"א בזה"ל: ובזמן האחרון בעו"ה פרצו גדר להתיר בזה ולובשות מטפחת ושערות נראות בחוץ ותולים בוקי סריקי באחד מהרבנים שהתיר וכבר הבאתי הלכה בזה וח"ו להתיר שעתיד בניה תלוי בצניעותה כדאיתא בזה"ק מובא במשנ"ב סימן ע"ה ולכן אלו שאין רצונם להקל בפאה נכרית ומכסות במטפחת ולא מכוסות לגמרי מקלם יגיד להם שברחו מחשש אסור דפאה נכרית ליכשל באיסור גמור כשמקצת שערותיהן מגולות חוץ למטפחת והרמב"ם פוסק להדיא

ואמנם בעיקר ראיית הראש"ל שליט"א מדברי הגמ' בברכות דף כד ע"א דבפחות מטפח ליכא איסורא, היינו דליכא איסורא דערוה, אבל סו"ס מידת חסידות איכא, שלא יצא שום שער החוצה,

וגם תימה על הראש"ל שליט"א שכתב בסו"ד שלכתחילה מותר לגלות כ-4 ס"מ מכל צד, הרי סו"ס איכא עי"ז הרהורא טפי.

וגם שהרי נח' האחרונים בדברי המהר"ם אלשקר, אם יש בזה היתר לכתחילה, ובספר באתי לגני עמ' כו בהערה הביא המח' בזה ושם הביא שהראש"ל הגר"י יוסף שליט"א אמר לו שבדברי המהר"ם אלשקר יש צד להבין לכאן ויש צד להביא לכאן, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ סבג שליט"א סימן נה עמ' תריח שכן ס"ל להרבה אחרונים שאין היתר בזה אלא בתוך ביתה, והאחרונים שהתירו ברה"ר ראו רק את דברי המג"א שהביא דבר המהר"ם אלשקר, ולכן בודאי שכל זה הוא היתרא דחיקא.

ובפרט מה שמצינו בכנה"ג אבן העזר סי' כא הגה"ט סק"ז שהביא בשם משא המלך שכתב שמעולם לא ראיתי נשים נשואות המכסות את ראשן ומוציאות שום שיערה להתנאות, ויש מקצת נשים שלוקחות מש שחור ומשימים בפחדתם כדי להתייפות, ואפילו בזה רע עלי מעשה זה, שבני אדם רואים אותן וחושבים שהם שערות שלהן אלא הנח להם לישראל ע"ש, וכן כתב בשו"ת מים רבים שהביא דברי הכנסת הגדולה הנ"ל לאיסור, וכן כתב לדינא בשו"ת צמח צדק סי' קלט ובסימן שסג ע"ש.

ומ"מ בודאי שיש לחלק בין מעט שער שיוצא לבין להתיר לכתחילה לגלות 3 ס"מ.

ואף שהובא מכתב שכתב הגר"ע יוסף זצ"ל משנת תש"ל וז"ל: מה שאומרים שאפילו שיערה אחת משערות הראש יש בו איסור תורה, אינו נכון לדינא, ומנהג הנשים הספרדות דור אחר דור לגלות אצבע או שתיים משערות הראש

הספרדיות דור אחר דור לגלות אצבע או שתיים משערות הראש כלפי פנים, ומהר"ם אלשקר שהיה גאון עולם בזמן הב"י הרי פסק להתיר בזה. וכן כתבו עוד הרבה פוסקים. וע"ע בשו"ת אגרות משה, ובשו"ת תשורת שי. ואכמ"ל. ע"כ. ובבתי ספר לבנות של הספרדים מן הראוי והנכון שלכתחילה ילמדו שם מורות שאינן חובשות לראשן פאה נכרית, ועל ידי זה ישרישו בלב הבנות לנהוג בצניעות ולחבוש לראשן כובע או מטפחת כדת. אולם אם יש שם כבר מורות ספרדיות נשואות החובשות פאה נכרית, ומפרנסות את הבעל שהוא אברך שתורתו אומנותו, אין לפטר את אותן מורות, אלא מן הראוי לשכנען לבוא לכל הפחות למסירת השיעור בכיסוי ראש, וכן יתנו הוספה במשכורת וכדו', לאותן מורות הבאות למסירת שיעור בכיסוי ראש, וזו הדרך הנכונה.

וניהדר אנפין לנידון דידן דמ"ש בספר שערי תורת הבית להרב טשזנר (אב"ד אופקים) שאף שהמטפחת צנועה יותר צנוע מלבישת פאה, אכן הפאה מכסה יותר טוב את השערות שלה, גם מה שבצדדים, וגם היא צמודה היטב ואינה נופלת, ולכן אשה שאין יודעת איך לקשור את המטפחת באופן שמכסה היטב את כל שערותיה, ובלי להחליק פה ושם, עדיף ללבוש פאה. שכל ענין כיסוי הראש הוא משום צניעות, שלא יראה מהשערות הטבעיות שלה החוצה. ע"כ. וכן מה שכתב הגאון הרב מרדכי גרוס בספר והיה מחניך קדוש, שקשה הדבר מאוד להיזהר שלא יצאו מעט שערות דרך המטפחת, ולכן עדיף שתלך עם פאה נכרית אף בבית, וע"י זה לא יצאו שערות. ע"כ. במח"כ אינו נכון, וחלק מהנשים האשכנזיות נהגו במקומם בארצות מוצאם לחבוש פאה נכרית, והמשיכו כן גם כאן באר"י, ומסתמכים על אותם הפוסקים האשכנזים שהקילו בזה, ונמשכו אחריהן גם חלק מנשות בני ספרד, אך לאמת רוב רבני הספרדים מאז ומתמיד הכריעו לאסור את הפאה מעיקר הדין, ולכן בודאי שעדיף לחבוש כובע או מטפחת ולגלות כ-4 ס"מ מכל צד. עכ"ד.

באשה ערוה אלא בשער שדרך האשה לכסותו וכו' וסיים שם בזה"ל: מ"מ הרבה מגדולי האחרונים הביאו דברי מהר"ם אלשקר להלכה, וע"ע בשו"ת וישב יוסף בורלא חו"ד סי' א' ג' ובשו"ת באר מים חיים מרדכי ח"ג סי' נ"ב. עכ"ל.

וכן מבואר להדיא בשו"ת יביע אומר ח"ד (חאה"ע סי' ג אות ב), וז"ל: והנה היום פשט המנהג שהנשים יראות ה' יוצאות במטפחת או בכובע בלבד בלי צעיף או רדיד, ואין פוצה פה ומצפצף. וע"כ דדוקא עצם כיסוי הראש שהוא דאורייתא הוא מחוייב המציאות לעולם ולא ישתנה בשום זמן, אבל מנהג בנות ישראל שנהגו לצניעות כל שהמנהג בכל העיר להקל אזלינן בתר מנהגא. ודמי למ"ש מהר"ם אלשקר (סי' לה) להתיר במקום שנהגו הנשים לצאת בשערות שחוץ לצמתן. ע"ש. ואף שהצמח צדק מליבאוויטש בתשו' (חאה"ע סי' קלט), ובחי' הש"ס (פ"ג דברכות ד"ה ע"א) האריך לחלוק על המהר"ם אלשקר. ע"ש. מ"מ רבו האחרונים שסמכו ע"ד המהר"ם אלשקר, ובודאי שהנשים הנוהגות היתר בדבר אין מזניחין אותן ויש להן ע"מ שיסמוכו. ואכמ"ל. וה"נ במה שנהגו הנשים לצאת במטפחת או בכובע בלי שום צעיף או רדיד, כיון שהכל נהגו כן, בכה"ג אתי מנהג ומבטל מנהג. עכ"ל. ומבואר מכ"ז שהוא היתרא, שאין מזניחין אותו, אבל בודאי שאינו היתר לכתחילה, של בנות ישראל הצנועות, ובודאי שלא לדרוש כן ברבים, שלא יבואו לידי קולא, וכמו שהעידו רבים שמחמת כן נהגו להתיר אף יותר, והרי הוא פירצה חמורה בצניעות הדור אף ללובשות מטפחות [כידוע לכל] והדברים ידועים, ואין צורך להאריך בזה.

ובשו"ת יביע אומר ח"ו (חאו"ח סי' יג אות ד) כתב בזה"ל: וכן הוצרך רש"י לומר ששערה על כתיפה דהיינו שמניחה קצת מסוף השערות שאין איסור בגילוי קצת שער כזה, וכמ"ש מהר"ם אלשקר סי' ל"ה שאין איסור במה שנהגו לגלות שערן מחוץ לצמתן והביא ראיות לדבר, עכת"ד. עכ"ל. ומבואר מדבריו שרק אין איסור בזה, אבל בודאי שאינו לכתחילה.

כלפי פנים ומהר"ם אלשקר שהיה גאון עולם בזמן הב"י הרי פסק להתיר בזה וכן כתבו עוד הרבה פוסקים, וע"ע בשו"ת אגרות משה ובשו"ת תשורת שי ואכמ"ל עכ"ל.

והנה מש"כ שם שכן נהגו כל הספרדים כמבואר בלב חיים ובשדי חמד ועוד שאין להתיר בזה, ועוד מבואר יותר מעשרה אחרונים כנ"ל שאין להתיר לגלות את השערות אלא בביתה, ולכן בודאי שקשה להתיר בזה, וגם בשו"ת יביע אומר בח"ד ובח"ה ובח"ט ובהליכות עולם שכתב לאסור פאה נכרית לא הביא דברי המהר"ם אלשקר רק בח"ה אה"ע סימן ה' הביא דבריו בקצרה ולא האריך בדבריו, ורק בהערה 8 שם כתב וז"ל: ועכ"פ אם מכסה ראשה במטפחת או כובע ומשאירה ב' ג' אצבעות משערותיה, מן הדין נראה להקל לפ"ד המהר"ם אלשקר סי' לה שכל שנהגו לגלותו לא שייך הרהור כלל ומותר וכו', וע"ע בשו"ת איש מצליח ח"א או"ח סו"ס כד במילי' דצ"ה סע"ד שהעלה כמהר"ם אלשקר ע"ש וכן נהגו להקל בזה מפני שרוב ככל השערות מכוסו, וכן פסק להקל בשו"ת תשורת שי תניא סי' לח ועי' אוצר הפוסקים ח"ט דף כז ע"ב וכן העלה להקל בשו"ת אגרות משה חאה"ע ח"א סי' נח וחאו"ח ח"ד סי' קיב דכל פחות מטפח שרי ע"ש ואני מזהיר שלא יגלו יותר משתי אצבעות ודלא כמ"ש הר"מ שטרנבוך להרעיש העולם ע"ז, עכ"ל. וכן הביא להתיר בילקוט יוסף פאה נוכרית עמ' פ שיש להתיר עד 2 ס"מ, ומה שהאריך בילקו"י שם לתמוה ע"ד הגר"ד טשזנר והגר"מ גרוס שכתבו להחמיר ללבוש פאה נכרית שלא יתגלה שערה אחת, וכנ"ל שיש לחלק בין כמה שערות לבין להתיר לכתחילה 2 ס"מ שאינו בריא כלל לכתחילה, בודאי המציאות מוכחת שיש בזה פריצות, וגורם להרהור, ויש בזה משום ערוה, ופירצת הדור. וכמו שמוכח מדברי היביע אומר שם שאינו אלא קולא.

בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאה"ע סי' כא הערה 9) כתב וז"ל: אולם לפע"ד בכיסוי רוב הראש אין כל חדש שהרי בשו"ת מהר"ם אלשקר וכו' והעלה שאין בית מיחוש כלל לאותו שער כיון שנהגו לגלותו ואפילו לק"ש ולא אמרו שער

שאין מקום להתיר גילוי הבשר פחות מטפח ואודות השאלה שלפ"ז יש להתיר לגלות את הבשר פחות מטפח, כתב הרמ"א סי' ע"ה ס"א וז"ל: וי"א דוקא באשתו, אבל באשה אחרת אפילו פחות מטפח הוי ערוה, ונראה מדברי הרא"ש דטפח באשה ערוה, אפי' לאשה אחרת, רק שבעצמה יכולה לקרות אף על פי שהיא ערומה, כדלעיל סי' ע"ד עכ"ל, ומקורו מדברי ההגהות מיימוני, ששם הביא כן בשם הבה"ג, והו"ד בב"י, וכן כתב בכף החיים (ש"א פרשת בא אות ח') כדברי הרמ"א שבאשה אחרת אפילו פחות מטפח הוי ערוה, וכתב הבא"ח דהיכא דאפשר יש להחמיר בזה, אבל לדינא הב"י לא פסק כן, כמבואר בדבריו שם, ולכן לדינא פחות מערוה אינו טפח אפילו באשה אחרת, אבל יל"ע בזה דהא סו"ס הרי יכול להביא במציאות משום הרהור וסו"ס הרי יכול להביא לידי הרהור, ואש בנעורת, וחז"ל אמרו אפילו באצבע קטנה, ושם י"ל דפחות מכשיעור כזה קים להו לחז"ל דלא יכול להביא לידי הרהור, ואולי משום הכי הבא"ח החמיר בזה, ומ"מ הדר דינא דדעת הב"י דאף באשה אחרת פחות מכשיעור אינו איסור, וכן הוא לדינא בכה"ח סק"י, ובשו"ת אור לציון ח"ב פרק ו' בביאורים לתשובה יא יעו"ש, וכן כתב בשו"ת יביע אומר ח"א סימן ז' אות ח' יעו"ש. והעיקר לדינא שמעיקר הדין אינו ערוה לקר"ש, ולכתחילה יש להחמיר בזה בקר"ש, אבל בודאי שאין היתר לצאת בזה לרה"ר.

איסור לבישת נאות ליים

ובפאות ליים בודאי יש לאסור משום שדומה במראית העין, ממש לשער רגיל, ואף המתירים את הפאות לא מתירים את הפאות ליים, וכפי ששמעתי מכמה מגדולי ההוראה שליט"א, [ודלא כמ"ש בזה בביעתא בכותחא בספר מנח"ר ח"א להתיר, והדר ביה לכל חסידיו, וכן הסכמת הפוסקים, ודלא כהגרע"פ שמיקל בזה אם עדיין ניכר שהיא אשת איש, ונתת שיעורין בידך, והוא כנגד כל הפוסקים, ואף בפאות פרוצות אין שום פוסק מבני אשכנז שמתיר].

וכן מבואר להדיא בילקוט יוסף אוצר דינים לאשה ולבת עמ' תשפט וז"ל: "נשים הנוהגות לגלות אצבע או שתים משערות ראשו כלפי פנים אין למחות בידן שכן מנהגינו ואם נשאר עד ג' אצבעות יש אומרים שטוב לכסותו בפאה נכרית חלקית אך במקום שיש חשש שע"י הפאה הנכרית החלקה תבוא לחבוש פאה נכרית שלימה יש ליהמנע מחבישת פאה חלקית ותכסה שער ראשה כאמור עכ"ל, ומבואר מכל דבריו דאין מקום למחות בידם, אבל בודאי שאין לכתחילה לנהוג כן.

ובילקוט יוסף ילקוט טהרה עמ' תד כתב בזה"ל "ודע שמותר לאישה לצאת לרה"ר ולגלות כמה ב' ג' אצבעות משערות ראשה מלפנים" ושם האריך כנגד חכ"א כתב שיגלחו שערות ראשם כדי שלא יתגלו שערותיהם, והעלה שם באריכות שאין איסור בזה, וכתב לדון בדברי המהר"ם אלשקר הנ"ל. אך עכ"פ בודאי שאינו לכתחילה.

ומה שאמר פ"א בשיעור שהגרע"י, אמר לו לאשתו שתעשה כן, בודאי שלא אמר לה שתעשה כן ברחוב, ורק דוקא בביתה, וגם אין למדים הלכות מפי מעשיות, אלא מתורה שבכתב ופשוט.

שער שליד האוזנים

ובשו"ת אור לציון ח"א חאו"ח סי' יא הסיק שהשער הגלוי ליד האוזנים שאינו מתכסה ע"י מטפחת ראש כשמעבירים את המטפחת מלפני הראש לאחורי האוזנים אין בו משום שער באשה ערוה כיון דחשיב שער שאין הדרך לכסותו, וה"ה לשיער שאחורי הראש שאין דרכו להיות מכוסה כשקושרים את המטפחת אין בו משום שער באישה עכ"ל. ואמנם רבים מחמירים אף בשער שליד האוזנים, ע"פ דברי הזוה"ק כנ"ל, אבל כיון שהוא שער מועט מעיקר הדין אין בזה איסור וכנתבאר מדברי הרמ"א הנ"ל.

שערי צניעות לאשה לברך אשר יצר או ברכה אחרת ליד אנשים זרים

יוסף

וכן נראה לפי מה שמבואר בגמ' בברכות דף כד ע"א שאמרו טפח באשה ערוה "למאי אילמא לאסתכלי בה והא אמר רב ששת וכו' לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף", ומבואר שיש איסור הסתכלות אף בפחות מטפח,

ושוב ראיתי שכן כתב בחזו"א (או"ח סי' ט"ז סק"ז) וז"ל: ומיהו ראייה פחות מטפח אפילו באשה אחת חבירו מותר, ומיהו יש לומר דבמקום צנוע אסור, דאין ראייה במקום צנוע בלא הסתכלות, ולפי"ז הא דאיתא ברמ"א סי' ע"ה ס"א באשת חבירו אפילו פחות מטפח אסור, ליכא מאן דפליג בזה דכיון דעביד איסורא ודאי איכא טרדא, והב"ח עצמו כתב דמסתכל אסור, אלא כתב דהכא בראיה קיימין אבל כיון דדין טפח אינו אלא במקום שדרך להיות מכוסה הו"ל כל ראייה כאש בנעורת ואסור. עכ"ל.

ואף גילוי פחות הגוף מטפח במקום שער, בודאי ששם אסור ועוברת על דת יהודית, ומשום פירצותא וכמ"ש בחוט שני סי' ע"ה עמ' קמד, ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצ"ט, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תרצ"ב. שאם עושה כן כוונה, בודאי שהיו איסור אף במקצת. ואין היתר אף למהר"ם אלשקר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רעד. צניעות לאשה לברך אשר יצר או ברכה אחרת ליד אנשים זרים

אודות השאלה האם אשה תברך אשר יצר בקול רם ליד אנשים זרים, כדי שיענו אמן על ברכתה. **בפלא** יועץ ערך צניעות "ולא תברך ברכת אשר יצר בפני אנשים", וכן כתב בחס"ל סימן ד' אות ג', וסיים שם בזה"ל: וכל דרכי הצניעות כמו שתזהר בפני אנשים זרים ונכבדים, כך תזהר

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

תגובה מהרה"ג הנ"ל:

מש"כ העיקר לדינא שמעיקר הדין אינו ערוה לקר"ש, ולכתחילה יש להחמיר בזה בקר"ש, "אבל בודאי" שאין היתר לצאת בזה לרה"ר.

וזה לא הבנתי, אם מעיקר הדין אינו ערוה, וקים להו לחזו"ל שמקום קטן כזה אינו מביא לידי הרהור, למה שלא יהיה מותר לצאת, והא דאסור להסתכל אפילו באצבע קטנה, לא משום זה חייבת האשה לצאת בכפפות, וזה כבר ענין של הגברים לשמור על עצמם שלא להסתכל, ולכאורה כמו כן בנידו"ד זה יהיה אחריות על הגברים לשמור על עצמם. וחשבתי שאולי כוונתכם לומר, שאם יש "מציאות" שאנשים מסתכלים ומהרהרים, כדאי וראוי ואולי חובה שהאשה לא תכשיל אותם, על אף שבעיקרון זה אחריות של הגבר לשמור על עצמו.

ומלמד זה, כבר כתב בשו"ת אור לציון שמצד דת יהודית "מנהג נשים הצנועות" שנוהגות לכסות אף פחות מטפח באשה, מצד זה כל אשה אפיו ספרדיה חייבת לכסות אף פחות מטפח, ומי שלא מכסה עוברת על דת יהודית.

תשובה:

לכבוד הרה"ג יוסף כהן שליט"א מקסיקו

לענ"ד אף שלגבי קרי"ש ותפילה יש מקום להתיר, מ"מ מצד חיוב צניעות והמנעות מפריצות אף בפחות מטפח אסור, וכמו שלא תגלה פחות מטפח בחלק מאיברי הגוף, ובע"כ שאין להתיר בזה.

שערי האם מותר לאיש ללבוש מכנסיים צמודים לגוף יוסף

והובא ברמ"א אבן העזר סימן כג ס"ו "בגמרא פרק כל היד משמע דאסור ללבוש מכנסיים אם לא עשוין כבתי שוקיים, משום דמביא לידי השחתת זרע, ואף על פי שאפשר לדחות דבגמרא לא קאמר אלא בימיהם שהיה להם תרומה ואיכא למיחש לטומאת הגוף, מכל מקום מדהביא הרא"ש בפסקיו משמע דאף בזמן הזה אסור (הכל ד"ע). ומה שנהגו היתר במרחץ, אפשר לומר דבשעה מועטת לא אסרו, כן נראה לי". וכן העתיק לדינא בחכמת אדם כלל קכז ס"ז "ואסור ללבוש מכנסיים הדחוקים על בשרו ועל הגיד כי כל זה גורם לידי חימום".

וביותר נראה להוכיח ממש"כ בחידושי הריטב"א בנדה שם וז"ל: מכנסיים אסורים פירוש כשהוא נוגע בעטרה והוא רך ואפילו לנשוי אסור וכו' ועכשיו נהגו קולא בדבר הזה בכל הארץ הזאת, ואין לנו על מה שנסמך עכ"ל, וכן נראה ממש"כ במאירי שם וז"ל: ומתוך כך נהגו קצת רבנים לעשותן כעין שלנו, אלא שעושים אותן רחבות הרבה עד שאין בו סמיכות בשר כלל עכ"ל. וכן מבואר בפסקי הרשב"ץ לנדה שם שאסור ללבוש מכנסיים צרים שנוגעים באמתו ע"ש.

ולמעשה העולה מדברי הפוסקים כמה טעמים מדוע אין צריך להקפיד בזה, כל שלובש מכנסיים צמודות שאינם מחממות לידי שז"ל.

(א). כיון שהוא רק מידת חסידות, וכן נראה ממש"כ ברא"ש שבת פ"א סימן יט בשם המחזור ויטרי שבזמן חז"ל לא היה להם מכנסיים כי אם כיס על האבר, והרי זה מחמם יותר ממכנסיים קצרות, כמבואר שם מדברי הגמ' בנדה, ועי' בדברי חמודות נדה פ"ב אות יא מה שהעיר בזה, ובהגהות הרד"ל נדה שם. ולמעשה כתב בדברי חמודות שם על הרא"ש שהוא רק מידת חסידות ע"ש. וכן כתב בפתחי נדה עמ"ס נדה שם.

(ב). כיון שאין המכנסיים מיוחדות לאבר, וכמו שכתב בפתחי תשובה סק"ד בשם העצי

בפני אנשי ביתה דגייסי בה עכ"ל. וכמבואר באבן העזר סי' סא.

וה"ה כל ברכה, ואין לחלק בזה בין ברכה קצרה לברכה ארוכה.

וכן מצינו לגבי ברכת הגומל הלכות קטנות ח"ב סימן תסא "שאלה אם אשה תברך הגומל. תשובה למ"ד דעשרה ותרי רבנן מעכב אפשר דאשה לא מיחייבא דכל כבודה ב"מ פנימה. וכו' ". והו"ד בבאר היטב סי' רי"ט סק"א "מה שאין האשה מברכת ברכת ההודאה מפני שצריך לאדווי בפני עשרה, ולא אורח ארעא דכל כבודה בת מלך פנימה". וכן כתב בספר שערי תורת הבית ח"ב עמ' שלה, וה"ה בפני שאשה לא תברך בפני גיסים שלה, [שדינם כליבם גס בה, לגבי איסור יחוד, וצריך זהירות יתירה].

ועכ"פ אף הנוהגים לברך ברכת הודאה, היינו דוקא בברכת הגומל, אבל לא בשאר ברכות, ולכן נראה אין מדית צניעות שתברך אשר יצר בקול רם בפני אנשים זרים.

רעה. האם מותר לאיש ללבוש מכנסיים צמודים לגוף

בס"ד, י"ב טבת ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג.....שליט"א אודות השאלה האם מותר לגבר ללבוש בגדים צמודים לאבר,

בגמ' בנדה דף יג ע"ב "אמר רב פפא שמע מינה מכנסיים אסורים והכתיב ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ההוא כדתניא מכנסי כהנים למה הן דומין כמין פמלניא של פרשים למעלה עד מתנים למטה עד ירכים ויש להם שנצים ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה". ופירש"י שם פלמניא סינר, חללו תלוי למטה ברוחב שלא יתעטף האבר ויתחמם ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה, כלומר חללו רחב ותלוי למטה, ולא היה תיק בין הירכים להיות האבר מתעטף בו כדי שלא יבוא לידי הרהור וכו' עכ"ל.

טז, "לא הותר לנשוי לאחוז באמה אלא להשתין אבל לא להתחכך", ובמשנ"ב שם סק"ל שהחכך מביא לידי חמום ובקל יכול לבוא לידי שכבת זרע, ע"ש, [ועי"ש בביה"ל ד"ה לא הותר וכו'] ולפי"ז בבגדים שאינם מביאים לידי חימום ושכבת זרע, אף שצמודים אם אינם מביאים לידי חימום שיביא לידי שז"ל, נראה שאין בזה איסור. וכן נראה מדברי הראשונים שם, ואכמ"ל [אלא א"כ החימום גורם להרהור].

ואמנם נהגו רבים ממידת חסידות להחמיר בזה, וכן כתב בספר משנת יוסף אגדות הש"ס ח"ב עמ' רלב ששמע מבעל הדעת סופר זצ"ל שאביו מרן השבט סופר זצ"ל לבש מכנסיים רחובות במיוחד ע"ש. וע"ש מה שהאריך בסוגיא זו. ומ"מ הנוהגים כן צריכים להקפיד ממש"כ בשו"ע או"ח סימן עד ס"ה שאם אחד מאבריו נוגעים בערותו אסור בקר"ש ותפילה, ולכן צריכים להזהר לשבת בשעת קרי"ש ותפילה ודברי תורה לפתוח הרגליים ביותר כדי שלא יגעו הירכיים בכיס כלל. עכת"ד, וכן כתב להזהיר בשו"ת משנה הלכות ח"ט סימן רס"ח אות ט', וכן נראה בספר הזכר הזכורות ע"א פ"ב להגאון רבי צדוק הכהן מלולבין ע"ש, ולפי"ז נמצא חומרו קולו, שיתכן שרבים מחמת כן לא יוצאים יד"ח קר"ש ותפילה. [ועוד כתבו להעיר בספר אבן ברורה ח"ג ע"ד הרמ"א שם בשער הציון אות רפא שלכאורה יש עדיפות בבגדים לבנים שעשויים עם כמין דופן כפולה למקרה של קישוי הגיד, ויש בזה עדיפות והידור בקדושה, עוד כתב שם להעיר שידוע שאצל החסידים ישנו בגד תחתון רחב ומרווח וגם בגובהו ארוך הוא ומגיע עד כמעט לברכיים, ואכן יש שרמגישים שאדברא אם הבגד לא מביא יציבות לאיזור אז זה מה שמביא חיכוכים ע"ש].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

פה עיה"ת בני ברק

ארזים שכל האיסור במכנסיים העשויים ככיס המיוחד לאבר משא"כ במכנסיים שלנו ע"ש, וכן כתב בערוך השולחן שם סק"ז, וז"ל: והדברים מבוארים שדבר זה לא נאמר אלא במכנסיים העשויים כיס מיוחד להאבר בפ"ע דבזה שייך חימום אבל במכנסיים שלנו איזה חימום שייך ופשיטא שבכל הדורות לא הלכו בלא מכנסיים. עכ"ל. וע"ע באוצר הפוסקים שם סק"כ.

ג). כיון שהעיקר תלוי במחשבת האדם, ובספר אפי זוטרי אות יא כתב שהקדושים שהיו בערי איטליא המכנסיים שלהם היו קצרים כמדת השוק ואין מי שזהיר בזה ואדברא אם היה חשש במכנסיים היה לחוש כשהמכנסיים רחבים דערום נוגעת בבשר שאין הפסק חלוק אלא ודאי דהעיקר הוא בדעת האדם שאינו חושב מחשבת פיגול לא יבוא לידי קישוי דאין קישוי אלא לדעת ע"ש.

ד). כיון שאין המכנסיים דחוקים מאוד, ועוד כתב בעזר מקודש שכיון שאין המכנסיים דחוקים וצרים ויש רווח שלא לחכך אין חשש, ולפי"ז בזמנינו יש להקפיד בזה שלא ללבוש מכנסיים שאין בהם רווח. וכמבואר שם בעולת יצחק.

ה). כיון שהרי"ף והרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה, בשו"ת עולת יצחק ח"א סימן קמח שנשאל בזה, ומה שהאריך בזה להיתרא, ואין בזה להוציא לעז על הקדושים ע"ש מה שהאריך בזה מחמת שהרי"ף והרמב"ם השמיטו האי דינא, וכן השו"ע השמיט האי דינא, ולכן בודאי אין בזה איסור אם אינם מהודקים, אבל אם הם מהודקים וגורמים חימום לגוף אסור ללבושם ע"ש.

ו). כיון שאינו חימום שמביא לידי שז"ל, וכן נראה ממש"כ בפסקי הריא"ז (נדה שם אות ט') וז"ל: אסור לאדם לעשות מכנסיים צרים שאברו מתחמם בהן, שמא יוצאי שכבת זרע לבטלה. עכ"ל, ונראה שכל האיסור דוקא היכא שהאבר מתחמם ויכול להגיע לידי שז"ל, וכן נראה מהמבואר בשו"ע או"ח סוף סימן ג' סעיף

שערי האם אפשר לפטור את התענית ביום החופה על ידי סיום מסכת

יוסף

לבאר מש"כ הרמ"א שם שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם שהוא משום שהוא סיום סליחה שלהם ונמחלים להם כל עוונותיהם ולפי"ז ראוי להשלים את התענית, עוד כתב שם הטעם משום שמא ישתכרו ולא יהיה דעתם מיושבת עליהם.

ג). ועוד כתב שם הטעם: שמעתי לפי דאמרינן בגמ' ירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) המתעלה עוונותיו נמחלין, וכיון דעולה לגדולה אולי יגרום החטא ויתבטל, ומקבל עליו תשובה וצער בעלמא עד דסיים חופתו והדר אכיל עכ"ל, ואמנם לפי טעם זה כתב להקשות בשדי חמד (ח"ז עמ' 411 מערכת חתן וכלה סוף סק"ד) מדוע רק חתן מתענה ולא גר שנתגייר ומי שעולה לגדולה, ויעו"ש שכתב לתרץ שיש מחלוקת בבלי וירושלמי לגבי כמה מוחלין לו לחתן ולכן הוא צריך להתענות משא"כ בגר שנתגייר ושעלה לגדולה שלא נוהגים כן.

ד). עוד טעם בזה מצינו בדברי הרוקח (סימן שנג) שכתב, מה שמתענין החתנים עד לאחר הברכה, מצאתי באגדה מפני שמצוה חביבה עליהם כדרך שעושין חסידים הראשונים שהיו מתענין על מצוה החביבה כגון לולב ושאר דברים.

ה). עוד מבואר במהר"י ברונא (סימן צג) והו"ד בכנסת הגדולה (אבן העזר סימן סב בהגהות טור סוף סקט"ו) שהרי אמרו בגמ' בשבת דף קל ע"א ובמס' נדה דליכא כתובה דלא רמו ביה תיגרא דכל מצוה שלא קבלו ישראל בשמחה וכו' וא"כ נגזרה גזירה דנפלה ביה פרענות ולכן מתענה לבטל הפורענות יעו"ש.

ו). עוד טעם מצינו בתשב"ץ קטן (סימן תסה) שכתב, הטעם שמתענים כמו שבני ישראל התענו ביום מתן תורה, וז"ל: וכמו שנתענו בו ישראל כמו הן החתן מתענה, ובמן תורה היו נשואין דכתיב אהבת כלולותיך עשרה פעמים נקראו ישראל לפני המקום שבע פעמים בשיר

רעו. האם אפשר לפטור את התענית ביום החופה על ידי סיום מסכת

בס"ד

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר

אמרתי אכתוב בזה לכת"ר לגבי הדין הנ"ל, מחמת שבימים האלה מאוד חום, האם אפשר להקל ע"י סיום מסכת, וכת"ר הביא בזה תשובות מגדולי הרבנים.

ובעיקר המנהג שנוהגים להתענות ביום החופה, כתב ברמ"א אבן העזר סימן סא סעיף א' וז"ל: ונהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן עכ"ד, וכן כתב ברמ"א או"ח סימן תקע"ג ס"א, וכן הביא האי מנהגא לדינא בחיי אדם (כלל קלב סעיף מג) ובדרך החיים (דיני תעניות חתן וכלה ביום חופתם וחופה בער"ש וקדושי קטנה סימן רכג ס"א) ובקיצור שו"ע (סימן קמ"ו ס"א). ומנהג בני ספרד לגבי תענית ביום החופה, שבבא"ח (שנה א' פרשת שופטים הלכה יג) כתב שבעירו בגדאד נהגו רבים להתענות, וסיים שדוקא החתן נוהג בזה אבל לא הכלה. ואולם בכנסת הגדולה (או"ח סימן תקנט בהגהות ב"י) שהמנהג בקושטא שלא להתענות ביום הנישואין, וכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (או"ח סימן ת"ע סק"ב) שכן המנהג בארץ ישראל ובכמה מקומות, וכ"כ בית יהודה (ח"ב סימן כג) וכתב שם עוד לא רק שאי"ז חובה אלא שהוי איסור מפני שהוא כיו"ט שלו, וכן כתב ביפה ללב (ח"ב סימן תקעג).

ונלענ"ד לכאורה שהשאלה דידן תליא בטעמי המנהג להתענות.

א). מצינו בבעלי התוס' בפרשת תולדות (כח ט) פירוש מכאן שהנושא אשה מוחלין לו עוונותיו, ולכן נוהגים שהחתן מתענה ביום נישואיו, וכן כתב בבית שמואל (אבן העזר סימן סא סק"ו) בשם שו"ת מהר"ם מינץ (סימן קט)

שערי שבע ברכות שבעה ימים לגר וגירות יוסף

השירים ושלשה פעמים בס"א כנגד עשרת הדברות וכו' יעו"ש.

עוד טעמים נתבארו בארוכה בשירת יוסף עניני נישואין.

ולפי הטעם של מחילת עוונות, בודאי לכאורה שאין לפטור את התענית בסיום מסכת, כמו שביו"כ לא מצינו, [ובפרט שיש מקומות שנוהגים הרבה מנהגים כמו ביו"כ ביום החופה] וכן תליא בטעמים, ולטעם שהביאו הפוסקים שהוא משום שיכרות אפשר שאי"צ להתענות, אלא יזהרו שלא ישתו משקים משכרים, וכמו שכתב בערוך השולחן (אבן העזר סימן סא סעיף כא) שכתב שגם אותם שלא מתענים יזהרו שלא ישתו משקים משכרים ולא ירדפו אחרי מותרות ע"ש.

ושוב מצאתי בספר שערי הנישואין עמ' פא שכתב בשם בדעת קדושים אבן העזר סי' סא שהחתן יכול להיות סגנדק או מוהל ביום החופה ואז נפטר מתענית אבל אין לחתן לעשות סיום מסכת בכדי להיפטר מהתענית.

אך מ"מ כמ"ש בערוך השולחן שם "וכן אם קשה עליהם התענית מאד לא יתענו ורק יזהרו שלא ישתו ממשקים המשכרים ולא ירדפו באותו יום אחרי מותרות מאכל ומשתה". וכמו ששמעתי להורות מגדולי ההוראה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

רעז. שבע ברכות שבעה ימים לגר וגירות

בס"ד

ט"ז אלול ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי הרה"ג ישראל מאיר גרוסנס שליט"א מחשובי האברכים, ונכדו של בעל הלב אריה זצ"ל ראב"ד העיר לונדון.

אודות השאלה לגבי שבע ברכות שבעה ימים לגר וגירות, שלא היה להם קשר ביחד בגיותם, ועתה נישאים בשעה טובה ומוצלחת, אם חייבים בשבעה ברכות לשמחה שבעה ימים, וכן אם מותרים לברך השבע ברכות. [ונפק"מ שאם החופה ביום והסעודה בלילה, שלא יברכו שבע ברכות אף בסעודה].

בגמ' בכתובות (דף ז' ע"א) איתא שאלמן שנשא אלמנה אין לו אלא יום אחד לברכה, אבל בחור שנשא אלמנה יש לו ברכות של שבעה, ונפסק ברמב"ם (פ"ב מברכות ה"ט) ושה"ה אלמן שנשא בתולה מברכים אותה כל שבעת ימי המשתה ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ע (אה"ע סימן סב ס"ו).

ובנ"ד יש בזה כמה נידונים.

האם דין הגירות כבעולה לגבי שמחה

א. לגבי גירות, איתא בגמ' בכתובות (דף יא ע"א) וברמב"ם (פי"א מאישות ה"א) ובשו"ע (שם סימן סז ס"ז) שמחזיקים אותה כבעולה, וא"כ בכל גירות לכאורה דינה לגבי שבע ברכות כאלמנה. [וכ"כ בספר אוצר הפוסקים (סי' סב עמ' כא) שכן כתב ביד רא"ם קונטרס כלילת חתנים (סימן יב ס"ז) שגירות אע"פ שהיא בתולה יש לה דין אלמנה וכתובתה מנה ולכן נ"ל שגם לעניין ברכה יש לה דין אלמנה עכת"ד. וכ"כ גם להוכיח בפשיטות בשו"ת לב אריה (ח"ב סימן מ"ב) [ונדפס גם בקובץ נצח ישראל (ח"ה עמ' קמב)], וכ"כ גם בפשיטות בספר בתים לבדים (ח"ב עמ' קצח) לגבי בחור שנושא גירות אע"פ שנתגיירה אחרי שמלאו לה ג' שנים ע"ש, וכ"כ הגרש"א שטרן שליט"א בספר גירות כהלכתה (עמ' עד) שכיון שהיא בחזקה בעולה, יש לברך רק יום אחד, וכמ"ש בספר הנישואין כהלכתם (פי"ז סל"ב), וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סימן רצ).]

אך יש לחלק בין דיני כתובה לגבי שבע ברכות, שסו"ס יהיה דין שמחה, וכדי שיהיה שמחה עמה, כמבואר בגמ' בכתובות (דף ז' ע"א) ובשו"ע (אבן העזר ריש סימן סד). וכ"כ בקונטרס ברכת חתנים (עמ' סח) וכתב שהרי אמרו בגמ' בהוריות (דף יג ע"א) הכל רצין לישא גירות ע"ש.

ושוב נראה להוכיח בזה ממש"כ בפת"ש (אה"ע סימן סב סק"ט) בשם שו"ת שמש צדקה סימן ה' שהביא בשם שו"ת גינת ורדים חאו"ח כלל א' שבמוכת עץ כתב שאע"פ שאין לה דין בתולה וכתובתה מנה לענין ברכה לא יגרע ממנה משפט הבתולות הואיל והיא חדשה אצלו שלא נבעלה לזולתו, וכתב שהרב המחבר כתב עליו דנלמד דאם היא בעלותא ידיה ולא נבלעה לאחר דיינינן לה כבתולה לברכה ולשמחה וק"ו כשנבעלה לדידיה לאונסה וכן פשט המנהג עכת"ד, ולפי"ז נראה דאינו שייך דין כתובה מנה לדין שמחה כל שבעה. [וכן נראה להוכיח ממש"כ בפרי אדמה (ח"א פ"ב דברכות) שמוכת עץ דינה כבתולה לגבי שמחה, ע"ש].

ועוד י"ל ע"פ מש"כ בקובץ אור תורה (חלק תשמו, ריח סימן פ"ג עמ' שפט) הגאון הנאמן זצ"ל שאינה נחשבת כבעולה לגבי זה, וכתב להוכיח ע"פ מש"כ הראב"ד בהשגות פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ב והרשב"א והו"ד במגיד משנה שם שגירות אסורה לכהן משום שכתוב ביחזקאל (מ"ד כב) כי אם בתולות מזרע בית ישראל, ע"ש, ולפי"ז כיון שאין דינה כבעולה כלל אלא שגזירת הכתוב לאוסרה לכהן, ואף לדעת רש"י והרמב"ם והרא"ש והטור ושהו"ע שכיוררת אסורה שהיא בכלל זונה, מ"מ לגבי שבע ברכות הכל תלוי בשמחת הלב וכמ"ש הר"ן והו"ד ב"י (אה"ע סו"ס ס"ב) ע"ש. [אך שם כתב שדוקא אם היא בתולה, ולא בעולה].

גירות שידוע שהיא בתולה

ב. ומ"מ אף לפוסקים שנחשבת כבעולה, נראה שאם היא בתולה יכול לברך, כיון שסו"ס יש שמחה לכו"ע, [וכמו שיתבאר להלן מדברי הראשונים] ואמנם שו"ת חיים שאל ח"ב סימן

לח אות נח כתב שהנושא גירות שלא נשאת מעולם ומסופק אם חלו בה ידים אם מצאה בתולה מברכים להם כל שבעה ע"ש, [ובבית עובד (דיני ברכת חתנים אות י') כתב בשם החיד"א שאף אם לא בעל בעל ואף בספק מברכים כל שבעה ע"ש, אך לא נמצא כן בחיד"א]. ובשו"ת החיד"א (סוף סימן ה') כתב שגירות שנמצאת בתולה, אפשר לברך שבע ברכות כדין כל בתולה כיון שלא נשאת שמח טפי כי יש לה כל דין בתולה, [ומה שפשיטא על גירות, מוכח דאף גירות שקטן כנולד דמי, מ"מ יש לה דין בתולה, רק אם היה בתולה לפני, ומ"מ מש"כ שהשמחה היא על הבתולה, וכמו שיתבאר להלן עיקר השמחה היא על שמחת הנישואין].

ואם חשב שהיא בעולה ונמצאת בתולה, כתב באוצר הפוסקים (סימן סה ס"ב ו'), בשם הזכור לאברהם בשם האדמת קודש (ח"ב סימן ג') שיברך ז' ברכות, אבל בפת"ש (שם סקי"א) כתב מהשיו"ר ברכה (שם סק"ג) שלא יברך כיון שלפי הר"ן צריך שיהיה שמחה בשעת נישואין ע"ש, ובבית חתנים (ח"ב עמ' שנו), ובשו"ת ושב ורפא (ח"ג סי' רכה), וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (שם) שאף אם התגירה בת עשר אם שמרה על עצמה אפשר להקל.

האם דין הגר כאלמן

ג. עוד יש לדון האם האיש הגיור נחשב כאלמן או מוגדר כאדם רגיל, ולא כאלמן וגרוש, וא"כ מחמתו יש לברך שבע ברכות.

ואם דינו כבחור בודאי, מברכים שבע ברכות כיון שלא גרע מבחור שנשא אלמנה או גרושה שמברכים שבעה ימים כל הז' ברכות, אך יש לדון שכיון שסו"ס היה עם אשה בעברו אף דרך זנות, א"כ אין דינו כבחור, ובספר אהלי ישורון (דיני שבע ברכות פ"א ס"ב) כתב בשם בעל האגרות מה שיש לברך יום אחד בלבד אף שיודעים בבירור שהיא בתולה ע"ש. ובספר האירוסין והנישואין (ח"א עמ' שצב בהערה) כתב ששמע מהגרש"א שטרן שליט"א שנהגו כדברי בעל האגרות משה. וכן הו"ד הגר"מ

שערי שבע ברכות ימים לגר וגירות יוסף

פינשטיין זצ"ל בספר שערי הנישואין (עמ' שכד בהערה).

ואמנם כנ"ל מדברי החיד"א שבגירות יש שבעת ימי המשתה, וכן כתב להעיר ע"ד האג"מ בספר בירור הלכה (אבן העזר סי' סב) ושכן הורה לדינה בליל ל"ג בעומר תשנ"ד שהיו נישואי גירות ואמר להם שיש להם שבעת ימי משתה ע"ש.

ומכל דברי הפוסקים לגבי גירות, לא כתבו לגבי הגר, שדינו כאלמן, והיו עשרות אלפי גרים, באלפי שנים, ולא אישתמיט בכל הפוסקים לכתוב דין הגר לגבי שבע ברכות.

ושוב מצאתי בשו"ת וישמע משה (ח"ה עמ' שנ) שנשאל הגריש"א על אחד שהיה נשוי בערכאות והתגרש ונתן גט רק לחומרא ועכשיו מתחתן עם גירות שהיא בחזקת בעולה מה דיניהם לגבי שבע ברכות, והשיב הגריש"א שיעשו שבע ברכות כמו שעושים בנישואי גרוש וגרושה דהיינו בסעודה הראשונה כנ"ל ולא כמו לבחור או בתולה ועדיף למעט בשבע ברכות, עכת"ד, אך שאני התם שהיו נשוי, והיה לו דין של גרוש לחומרא.

האם דין גיור וגירות כבעלי תשובה [ד]. ויש שרצו להוכיח בזה ממה שנחלקו הפוסקים לגבי שבע ברכות, לבעלי תשובה.

בשו"ת נודע ביהודה (חלק אבן העזר מהדו"ת סימן פ"ב) בתשובה מבין המחבר, כתב שנואף שחי עם נואפת, ואח"כ נשאו ביחד, אין מברכים שבעה ימים, כיון שדינו כאלמן שנשא אלמנה ואין מברכין ז"ב אלא יום ראשון בלבד. דעיקר ז"ב הוא מטעם שמחתו ושמחת' וזה הוא אם לא טעמו טעם ביאה משא"כ בנואף ונואפת שכבר טעמו ט"ב ואין להם שמח' כ"א כמו אלמן שנשא אלמנה, עכת"ד.

ואמנם דבריו צ"ע דהא אכתי החיוב שמחה הוא לא על הבעילה אלא על הנישואין, וכמ"ש בחידושי הר"ן (כתובות שם ד"ה אלא הא

דתניא) וז"ל: "ל בחור ששמחת לבו נפיש' מברכין לו ברכת חתנים כל ז' ואף על פי שנשא אלמנה, אבל אלמון שנשא אלמנה דאין שמחת לבו נפישא כ"כ, אית ליה יום א' לברכה. וכן אלמון שנשא בתולה, יש לו שבעה לשמחה וז' לברכה, משום דצריך פתוי. עכ"ל.

ועוד כיון שאף בחור שנשא אלמנה מברכים שבעה ימים, וכמו שהו"ד בשיטמ"ק (כתובות שם) בשם המגיד רבי שמואל זצ"ל והרמב"ן, "דברכה באה על שמחת הלב והילכך בחור כיון שלא נשא עדיין שמחת לבו נפישא", וכ"כ בשיטמ"ק שם בשם הרשב"א שבחור שנשא אלמנה שמח עמה שבעה ימים "דהא בעי לפתויה ולמחדי בהדא בדרדוני משחא" ושכן כתב הר"י מיגאש, וכ"כ שם בשיטמ"ק בשם הריטב"א "דכל היכא דאיכא בחור או בתולה, איכא ברכה של שבעה, אבל ענין השמחה אינו תלוי אלא בדידיה דלתקנת בנות ישראל נתקנה", ולפי"ז אף בנשא גירות או במקרה של הנודע ביהודה שנואף נשא נואפת, וחזר בתשובה יש לברך שבע ברכות, כל שדינו כבחור. וה"ה בגר.

ורק לפי מש"כ בשו"ת הגאונים (גנזי קודם ח"ד צד כ') וז"ל: הכין חזינא דבין בחור ובין אלמון דנסיב אלמנה לא מברכין ליה שבעה ברכות אלא חד יומא משום דלא מברכין **שבע ברכות אלא ליצירה דבתולה**, עכ"ל. כיון שהשבע ברכות על יצירה דבתולה. אבל לפי דברי הראשונים הנ"ל היא שמחה על הנישואין.

אבל בשו"ת חת"ס (חלק אבן העזר סימן קכג) כתב שאלמון שנשא בעולה פנויה אם הוא כבר בעל אותה, יש לו יום אחד לברכה וג' ימים לשמחה, אבל אם הוא נשא בעולה או אלמנה מברכים של שבעה כמו לבחור, [אך כתב שם שאם הם בולעי נדות לא יקבלו ברכה], וכתב להשיג ע"ד הנודע: דאין ספק כי תרוייהו איתנהו חיבת ביאה וחיבת חופה כמבואר בכתובות נ"ו אלא מספקא לן סתם איזה מהם קונה אבל תרוייהו איתנהו ונראה דעל כל א' נתקן ברכה אלא בחור הנושא איכא תרתי חיבת

נישואין חדש' וביאה חדשה אבל מ"מ בחדא מנייהו נמי מברך כו' נמצא דעל ביאת בתול' בלא חיבת נישואין ראשונים מברך וגם על חיבת נישואין ראשונים בלא חיבת ביאה מברך וא"כ אף על פי שטעם ט"ב כיון שהיא נישואין ראשונים שלו מברך כל ז' וכן צריך לשמחה כל ז' אפילו היא בעולתא דילי' שלא יברך והוא ישכים למלאכתו עכ"ד". והו"ד בפתחי תשובה (אה"ע סימן סב סק"ט). ולפי"ז ה"ה לגבי גירות שנשאת עם בחור שצריך לברך שבע ברכות.

ובשו"ת שמש צדקה (אה"ע סימן ה') כתב שיש לחלק בין בעולת איש לבין בעולת עצמו שבעולת אחר דינו כאלמנה אבל בעולת עצמו כיון שעשאה כלי דינו כבתולה לברכה כיון שמוצא בה קורת רוח, אלא א"כ היה שלא ברצונה ע"ש.

ובספר נהר מצרים (חופת חתנים אות כא) הביא המח' הנ"ל, וכתב דכל היכא דאיכא תרתי לריעותא שהיא בעולתו ואינה חדשה אצלו וגם שהוא בעלה כבר לא חשוב בחור ואין לברך להם אלא יום אחד, ומ"מ הסכים שם שהכל תלוי לפי ראות עיני ביה"ד צדק דאי ידעי בהן שהם צנועים ויצרם אנסם והכשילם והם בושים במעשיהם ומני אז לא שבו לכסלה יש לסמוך על רהב שמש צדקה שלא לגלות חרפתם ולברך שבע ברכות ע"ש. והיינו כיון ששבע ברכות הוא על שמחת הבעילה.

ובערות השולחן (אה"ע סימן סד סק"ו) כתב להסתפק בזה, וז"ל: ודע דבעולה שכתבו הרמב"ם והש"ע כוונתם לאלמנה מן הנשואין דמן האירוסין הרי היא בתולה אבל מן הנשואין הרי היא בחזקת שנבעלה ואפילו ידוע שלא נבעלה נראה שמן הנשואין דינה כבעולה ובתולה שילדה בזנות או נתעברה והפילה או נתברר בעדים שזינתה יש להסתפק אם שמחתה וברכתה כבתולה כיון שעדיין לא נשאת מעולם או כיון שאיננה בתולה דינה כאלמנה וכן משמע מלשון בעולה שכתבו הפוסקים וצ"ע לדינא עכ"ל.

ובשו"ת גינת ורדים (חלק אבן העזר כלל א' סימן יז) כתב שאין לברך בנערה שנתפשה לזנות ואח"כ באה להנשא להגמון אין לה לברכה אלא יום אחד שמכיון שעיקר ברכות אלו נתקנו משום שמחת לבו של חתן בכה"ג דלית שמחה לחתן כיון שצער וחרפה היא לו ונשואה בעיניו כיון שהיא דרוסת איש בזמנות אין מקום לברך שבע ברכות כל שבעה עכ"ד, ונראה מדבריו שאם נבעלה לבחור שלה לפני הנישואין עמו יש לה שבעת ימים לברכה משום לתא ידידה, וכ"כ לדינא בשו"ת יביע אומר (ח"ה חלק אבן העזר סימן יא) בחור שנשא בעולת עצמו, שיש לו שבעה לברכה כיון שלא היה בדרך נישואין, ושכן כתב לדינא בשו"ת אבן ישראל (ח"א סו"ס קל"ז).

ואולם הגריש"א בהערות (עמ"ס כתובות דף ח') הורה שזוג שאינם שומרי תורה ומצוות שהיו נשואים נישואין אזרחיים ועתה נישאים כדת משה וישראל, אין מברכים שבע ברכות לכו"ע רק יום אחד, משום שדוקא שהיה נואף סתם בזנות ועתה נושא אשה יש לו חיבות נישואין, משא"כ כשחיו כל הימים יחד כאיש ואשתו ואין כאן חיבת חופה ורק שחוזר בתשובה לכו"ע אין אלא להם אלא רק יום אחד בלבד ע"ש. ולפי"ז בנ"ד בגר וגירות שלא חיו ביחד, כיון שיש חיבת נישואין, א"כ יש חובת שמחה כל שבעה.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן קעג) נשאל בישראל שנשא גויה ואח"כ רצתה להתגייר עמו אם יברכו שבע ברכות, וע"פ דברי החת"ס הנ"ל שאע"פ ששהיא בעולה, שיברך ז' ברכות אפי' ז' ימים כיון לדיד' חדשה היא עכ"פ בנשואין, א"כ פשיטא דאיכא גם שמחה. וכתב שם שא"כ גם בגר וגירות יברכו שבע ברכות, ואף שהיו ביחד כיון שאין נישואין לגוי, ויש גדר נישואין לגוי כבואר בגמ' בכתובות (דף צ"א ע"א) שגר שנתגייר ואשתו עמו כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה, ואף שלהלכה בודאי צריכים נשואין חדשים כמש"כ בערך שי' (סי' כ"ו) מ"מ גדר חדשה בנשואין לכאורה לא שייך אף לדברי החת"ס. וכ"ש במה שנשאל בישראל שנשא גויה

שערי שבע ברכות ימים לגר וגירות יוסף

משום כבוד הבריות לברך ז' ברכות שבעה ימים, ואמנם לדין בני ספרד שחוששים שברכה שאינה צריכה הוא איסור מדאורייתא, יל"ע, ומ"מ כיון שנחלקו בזה הראשונים יש להתיר.

האם יש ספק ברכות להקל בשבע ברכות
[ו]. ואף שמצינו שנחלקו הפוסקים, עכ"פ תליא האם אמרינן סב"ל בברכת שבע ברכות, כיון שבברכות השבח לא אמרינן סב"ל, וכמ"ש בשו"ת עמודי אש (סימן ב' אות ג') ובארוכה בשדי חמד (אסיפת דינים כרך ד' עמ' 2538) ע"ש.

וכ"כ בנ"ד בשו"ת לב אריה (שם) ע"פ דברי
הב"ח (או"ח סי' כ"ט ס"ב) שדוקא בברכת המצוות והנהנין אמרינן סב"ל ואסור לברך, אבל בברכת השבח וההודאה אף בספק יכול לברך, וכיון שכתבו בתוס' בפסחים (דף ז' ע"א ד"ה בלבער) וברא"ש (שם), א"כ אף באלמן שנשא גיורת שיש ספק אם חייבים, מ"מ יכולים לברך אם רוצים עכ"ד, ואמנם נחלקו בזה הפוסקים בארוכה אם אמרינן סב"ל בברכות השבח, ומצינו כמה ראיות דאמרינן סב"ל, אך מ"מ בנ"ד כיון שעיקר השמחה היא בנישואין ולא בבעילה, וכיון שיש שמחה, והעיקר לדינא כדברי החת"ס, אף אין צריך להגיע לסב"ל, [ומה שיש שהעירו מדוע לא אמרינן סב"ל, בשבע ברכות בבין השמשות, ואכן בספר אהלי ישורון (עמ' לב) כתב ששמע מהגר"מ פינשטיין זצ"ל בעל האג"מ, שיכולים לברך ז' ברכות עד ארבעים דקות אחר השקיעה של יום השביעי, ואין לומר בזה ספק ברכות להקל, כיון שחכמים תלו כל דבר שנוגע לשמחת חתן וכלה לפי לשון בני אדם ולכן ז' ימי המשתה מסתיימים בליל שמיני ולא בבין השמשות של יום השביעי. עכ"ד, אך נחלקו האחרונים ע"ד, וכנתבאר בארוכה בספר שירת יוסף עניני נישואין].

הוראת הפוסקים בשבע ברכות לגר וגירות
[ז]. ועכ"פ ע"פ כל האמור מדברי החת"ס שיש שמחה בנישואין, צריך לברך שבע ברכות שבעה ימים, כן שמענו שהורה הגר"ק זצ"ל, להרה"ג ישראל ויזל שליט"א, ושו"ר שכן כתב

שהיה נישואין ולא מן הדין ולא חדשה לו, והיה בעבירה שהרי אסור לישאה לכתחילה ואם אנו מתירין לו לינשא לא נתיר לו שמחה, ורק ברכה על הזיווג, וכעין מש"כ במגן גבורים (או"ח סי' קל"א בשלטי הגבורים ס"ק ד') דמחזיר גרושתו ליכא שמחה כלל, רק ברכה על הזיווג, והא דידן לא עדיף מזה. ושכן פסק בברכי יוסף (יו"ד סי' שצ"א) דמחזיר גרושתו יברך רק ברכות נישואין בשעת חופה לא אח"כ כלל דאין שמחה, עכ"ד, [וע"ע לגבי גרוש וגרושה בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' רעט סי' סב ס"ו סק"א) שגרוש שנא גרושה דינו כאלמן שנשא אלמנה שאין ברכה אלא בראשון בלבד וה"ה שמחזיר גרושתו ע"ש]. ולכן כתב במקרה הנ"ל שלא יברך, מחמת שכבר היה נשוי, הא מיהא דמה שנדחק שלא לברך כדברי החת"ס דוקא בישראל שנשא גויה, שהיה באיסור, אבל הברכה על גיורת כל שבעה, ולא הכיר לפני, כיון שיש שמחה בנישואין, א"כ צריך לברך שבעה ימים וכדברי החת"ס הנ"ל. [וע"ע בספר בנין אריאל (הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג, עמ' 150), ובשו"ת חיי הלוי (ח"ו אה"ע סימן קסט), וע"ע בספר גירות כהלכתה (פרק ח' הלכה כב) ובספר אוצר פסקי גרים (סימן לט) ובספר ברית אברהם (הלכות גרים עמ' רנ) ובספר אהלי שם (יו"ד סימן רס"ט עמ' תלח), וצ"ע בדבריו, ובשו"ת ישיב יצחק (חלק כג סימן סט) ובספר משנת הגר (פ"ט הערה יח)].

שבע הברכות במקום כבוד הבריות
[ה]. האם יש היתר של כבוד הבריות, ונפק"מ כשיש ספק אם אפשר להאמין לה, או שאי אפשר לברר משום כבוד הבריות, ובקובץ אגרתא דחדוותא (חלק יד עמ' קפו) כתב שבגירות שנישאת לגרוש, אפשר להאמין לה, ובפרט שהוא בזיון שלא יהיה שבע ברכות, וכתב ע"פ מש"כ לדון במק"א שבמקום כבוד הבריות במקום מחלוקת הפוסקים אפשר שיש לברך כיון שקימ"ל שברכה שאינה צריכה אסורה מדרבנן ובמקום כבוד הבריות דוחה, ויש להאמין לה עכ"ד, ושו"ר שכן מטו בשם הגריש"א זצ"ל שיש בזה כבוד הבריות, ושו"ר שכן כתב להקל בשו"ת תשובות והנהגות שם שאף בגרוש עם בעלת תשובה אפשר להקל

שערי שבע ברכות שבעה ימים לגר וגירות יוסף

(בהוספות עמ' קכט) כתב בתחילה שגוי וגויה שנתגיירו ביחד צריכים חו"ק וצריכים ז' ברכות ושבעת ימי המשתה כאלמן ואלמנה, וכתב שם הטעם כיון שלגבי בחור שנשא פנויה שהיא בעולה ממנו נחלקו הנודע ויהודה והחת"ס, וכיון שלפי החת"ס גר בגר שנתגייר עם אשתו דומה לבחור שנשא פנויה שהיא בעולה שלו, יש לברך, ומ"מ בנ"ד אף החת"ס יודה כיון שחיו הרבה זמן ביחד אין לברך עכת"ד.

ומ"מ כתב לדינא בשו"ת משיב נבונים (שם סוף הסימן) שאף לדברי הנודע ביהודה מ"מ בגויים שאין שמחה בביהם שלהם ונמשלו לעם הדומה לחמור ואין קרויים אדם ואין הזרע שלהם מתייחס אחריהם וכקטן שנולד דמי, א"כ כיון שיש להם שמחה בנישואין, ועוד שאם חייו ביחד צריכים לפרוש זה מזה שלושה חדשים כמבואר בגמ' ביבמות דף מב ע"א ונפסק בשו"ע יו"ד סי' רס"ט ס"ט, בודאי שצריכים לברך שבע ברכות, עכת"ד. וכ"כ בפשיטות הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק כח עמ' פ) שאף שחיו ביחד צריכים לברך שבע ברכות כיון שאף מה שחיו בגיותן לא חשוב כלל שהיה להם כבר חיבה והנאת ביאה כקטן שנולד, ואין דינם כמחללי שבת שהיו קודם יחדיו, ושכן הסכימו עמו מורי צדק שליט"א, עכת"ד, [ולא הזכיר מכל דברי הפוסקים הנ"ל, ובפרט מדברי מורו ורבו השבט הלוי זצ"ל, וראה בשו"ת מחקרי ארץ (ח"ז סימן י') בדברי השואל]. וכן נראה ע"פ הנ"ל.

וכעת שאלינא קמיה הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א במח"ס שו"ת שביבי אש וש"א"ס, והשיב שאף אם לא היו ביחד עושים שבע ברכות רק יום אחד, עכת"ד, [וצ"ע מדברי החת"ס הנ"ל, ומדוע לא חשש לדבריו], וכן השיב הגרע"פ, ויל"ע.

ואמנם ע"פ הנ"ל רק בחיו ביחד לפני אפשר שאין שמחת נישואין, אבל בלא זה אפשר לברך.

שמחה ג' ימים

[ח.] ולגבי זמן השמחה אם חיו ביחד, בשו"ע (אבן העזר סימן סד ס"ב) כתב בזה"ל:

לדינא בשם הגרנ"ק בספר על גרי הצדק (נאטן עמ' סז-ח) שלגבי גר וגירות יש לומר דכיון דקיי"ל שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי והיות ששניהם התגיירו אין להם ביחד שום קירבה כלל יש לומר לכ אורה שיש להקל לברך ז' ברכות כל שבעת הימים או לכל הפחות עוד פעם אחת חוץ מיום הנישואין, כך אמר לי מרן הגאב"ד ר"נ קרליץ זצוק"ל ובפרט לפי מה שכתב החזו"א (יו"ד סי' צט ס"ק ד') דנתבטלו אצלה כל הווסתות שהוחזקה בהן עד עתה יש לומר שפנים חדשות באו לכאן וכאילו היא אשה חדשה ויש עוד פעם חיבת ביאה עכת"ד.

וכ"כ לדינא בשו"ת ויען דוד (ח"ז אבן העזר סימן כח) שנשאל בזה לגבי גר וגירות, שנהגו בזה כחת"ס כיון שמעולם לא שמענו בפרוץ שנשא פרוצה כמצוי בבעלי תשובה שלא יעשו שבעה ברכות וכיון שנהגו כהחת"ס מאי שנא ישראל ומאי שנא גר, ואדרבא כי בגיותו לא חטא ויש סברא שיש אצלו יותר שמחה, ומ"מ סיים שם באות ג' שמי שדר בקביעות אשה בדרך נישואין ובלא חו"ק מצינו שלא לברך, א"כ אף בגר אף שקטן שנולד דמי, מ"מ במציאות הדבר הרי הרגיש שמחת נישואין ואיך יברך עכת"ד. [ונדפסו גם דבריו בקובץ שערי הוראה, (שטרן חלק כ' עמ' רה)]. ומ"מ בנ"ד כיון שלא היו נשואים ביחד, בודאי צריכים לברך.

ובשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ג סימן לב) שגר וגירות שגרו ביחד, אף לדעת החת"ס אינו יכול לברך כיון שהחת"ס מיירי רק שדרו ביחד דרך זנות, אבל אם דרו ביחד דרך אישות אין לברך רק יום אחד, וכתב להוכיח שנחשב נישואין ממש"כ ברמב"ם בפ"ב מהל' איסורי ביאה, ובשו"ע אבן העזר סימן ט"ז שישאל שבעל נכרית דרך אישות לוקה מה"ת ודרך זנות במקרה איז חייב עליה אלא מדרבנן ומכין אותו מכות מרדות, ומוכח שגם בנכרית שייך נישואין ע"ש. וכ"כ לחלק בדעת החת"ס שו"ת משיב נבונים (ח"ה חלק אבן העזר סימן סב) אך כתב לדחות הראיה הנ"ל, שמדברי התוס' בכתובות (דף ז' ע"ב ד"ה והא בועז) מוכח שלא שייך גדר אלמנה בגויה וא"כ ה"ה לגבי נשואה. ומ"מ כדברי הקנין תורה מצאתי בשובע שמחות

שערי שבע ברכות ימים לגר וגירות יוסף

הנושא את הבעולה צריך לשמח עמה שלשת ימים, בין בחור בין אלמון, ויש אומרים דבחור שגא בעולה צריך לשמוח עמה ז' ימים". וכתב במחלקת מחוקק (שם סק"ד) בשם הר"ן שלא נפיש ימי ברכה מימי שמחה כיון שאינו בדין שיהא משכים למלאכתו ומברכים לו ברכת חתנים אלא ודאי יש לו ז' ימים שמחה ושכן נהגו ע"ש, וכן כתב בחלקת מחוקק (שם סק"א). אבל למעשה נהגו שמחה ג' ימים.

ברכת אשר ברא

ט]. ואם חיו ביחד, לגבי זמן ברכת אשר ברא בגירות מברכים כל שלושה ימים, וכ"כ בשו"ע לגבי אלמן שנשא אלמנה (סי' סב ס"ו) ובבית שמואל (שם סק"ז) ובבאר היטב (שם סק"ה) ובחכמת אדם (כלל קכט ס"ד) ובקיצור שו"ע (סי' קמ"ט ס"ד) ובשולחן העזר (סי' יב ס"ד סק"ח). וה"ה לגבי גירות, כיון שצריך לשמוח עמה שלושה ימים וכנ"ל.

תנא לדינא

בנ"ד שלא חיו ביחד לפני הגירות, אפשר לברך שבעה ברכות, שבעה ימים.

וכן כתב לי כעת לאחר שראה כל התשובה הנ"ל, הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א במח"ס שו"ת ויצב אברהם וש"א"ס, וז"ל: פשוט שאם לא חיו ביחד קודם, יברכו כל ז' ימים. עכ"ל.

וכן הסכים לדינא לכל התשובה הנ"ל מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי.

ושוב הראתי כל התשובה הנ"ל להגאון רבי עמרם פריד שליט"א, והשיב בזה"ל: כל הנ"ל ידוע והוא ספק ברכה לבטלה וסב"ל ואין לברך, עכ"ל, אך השבתי בזה"ל: לא שייך סב"ל בדבר שדעת כל הראשונים שהשבע ברכות היא לא הבעילה אלא שמחת הנישואין, וכיון שלא היו קשורים ביחד הרי יש כאן שמחה לכו"ע וכדעת החת"ס שהשמחת נישואין קובעת וכמ"ש להדיא בשו"ת שבט הלוי וכנ"ל, ורק בחיו ביחד לפני נדחק השבט הלוי שלא לברך, ועכ"פ כמו בנ"ד בגר וגירות שנישאים מחר וכבר קבעו

שבע ברכות הרי יש כאן כבוד הבריות וכמו שהורו כל גדולי הפוסקים, ויש לן כמה ספיקות שאפשר לברך שבע ברכות. ע"כ, ושוב השיב בזה"ל: הגר בא לפנינו וכן מאלו שעושים לו את הסעודות בימים שאח"כ והרנו להם לעשות שמחה גדולה ועצומה אך בלי לברך את הברכות כי זה ספק ברכה לבטלה, וכן הורנו למסדר קידושין שלהם שבא לפנינו שיעשה את הקידושין אחרי צאת הכוכבים כדי לא להיכנס לספק ברכות לבטלה, עכ"ד, אך אכתי לא השיב על הטענה הנ"ל שאין בזה סב"ל כדעת רוב הראשונים, שהחיוב הוא על השמחה. ולכן בודאי שפשוט כמו שהורו גדולי ההוראה שליט"א שיש חיוב שבע ברכות שבע ימים. [וגם תמוה מה ההבדל בחילונים שחזרו בתשובה שהורה לברך, משא"כ בגרים, ואף שבגרים נחשב שהיה נשוי כיון שמביאה לביתו קנה וכן"ל, מ"מ כיון שיש כאן פעם ראשונה שמחת נישואין, כדת משה וישראל, בודאי יש בזה חיוב שמחה וברכה כל שבעה].

ועוד יש לדון שאם עושים סעודה בלא ברכות, הרי הוא כקיום מצוה בלא ברכה, ואיסורא איכא, [וכדמוכח מדברי הפוסקים שאסור לצאת קודם ברכת המזון, וכמ"ש בשו"ע אה"ע סי' סב ס"י וסי"א], בגמ' במנחות דף לו ע"א "אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא סח מברך אחת סח מברך שתים תנא סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מערכי המלחמה" והוכיחו האחרונים שמבואר מכאן שהמקיים מצווה בלא ברכה הרי היא עבירה. [וכמ"ש בביה"ל סימן י"א ס"ו ד"ה לעשות, ובמשנ"ב סי' שכ"ג סקל"ו, ובשעה"צ סי' תל"ג סק"ה], ואף ש"א שאין חיוב גמור לעשות סעודת שבע ברכות, עד כמה שכעת עושים סעודה יש חיוב לברך.

וכן כתב לי כעת הגאון רבי יוסף משדי שליט"א בזה"ל: וכתבנו בזה בקצרה בספר חופה וברכותיה שגר וגירות הנישאים אין להם שבע ברכות, ועיין בדברינו שם בהערה. אך זאת באופן שחיו יחד, משא"כ אם נישאים מחדש, שהרי הגר בחור לעניין זה, [וכ"ש בנדו"ד לפי מה שנשאלתי, אף שאין יכולים להעיד כ"כ על גויותן כתובות כח ושו"ע חו"מ לה כ, וידוע מח' הגרע"א בתשו' ד והצ"צ בציצית. וידוע תשו' הבית יעקב שחידש שאינו מעיד אם לא חזר

שערי נתינת גט על ידי חולה אלצהייצר יוסף

נמצאים בצלילות הדעת, ולכן צריך לקחת את החולה לרב מוסמך בהקדם, שיראה אם מצבו בגדר שוטה או שלפעמים לא יהיה דינו כשוטה, ואז יגרש את האשה, [ונפק"מ מהנ"ל לכל דיני התורה לחולי אלצהיימר, וכמו שהארכתי בכל הפרטים הנ"ל בקונ' שערי יוסף בהלכות חולה אלצהיימר]. וכדין עיתים חלים עיתים שוטה. כמבואר בר"ה דף כח ע"א, ובירושלמי גיטין פ"ז ה"א ובשו"ע אבן העזר סי' קכא ס"ב.

ומה בכלל שוטה במחלת אלצהיימר כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א בשיעורי תורה לרופאים ח"ג עמ' 453 שזקנים שסובלים ממחלת השכחה ואינם זוכרים את הוה לדוגמא שאינו מכיר סביבתו מכריו דינו כאדם שנטרפה דעתו, אבל אם זוכר את ההווה אלא שאת העבר שוכח ואינו זוכר מה עשה אתמול כשר לכל פרט לעדות והרי הוא בר ענישה ע"כ, ולפי"ז הכא שאם הוא זוכר מה היה אתמול, אפשר שיכול לגרש, והכל לפי ראות עיני הדיין.

יש להסתפק אם במקום ספק אם הוא בגדר שוטה, והאשה בלאו הכי נשאת לאיש אחר, [ולא רק בבעילת זנות] אם האיש הנ"ל יתן גט, ויועיל עכ"פ מספק. ולמעשה צ"ע. [ולזכות לו ע"י בי"ד בודאי שאי אפשר, וכמו שידוע פרשת הגט מצפת, וכמו שהאריך בזה ידידי הרה"ג יהודה בן דוד שליט"א בספר אמת על תילה].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

בתשו', וכ"ש בכבוד הבריות שכן עיקר הדין שיכולים לברך להם כל שבעה [ולא משום ספק דקיי"ל שגם בברכות השבח סב"ל]. עכ"ל.

ושוב הראתי הנ"ל למרן הגרש"א שטרן שליט"א, והשיב לי שראה את כל הבירור היפה, בגר וגירות, ומ"מ סובר שאפשר להקל ולא לברך, ושוב שאלתי האם מי מברך עושה ברכה לבטלה, והשיב לי, מי שמברך ועושה כדין. ואני נוהג לומר שלא לברך כיון שספק ברכה לבטלה וסב"ל, עכת"ד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רעה. נתינת גט על ידי חולה אלצהייצר

בס"ד, תמוז תשפ"ד

לכבוד הרה"ג ירמיה ברבי שליט"א

אודות השאלה אם יש היתר לתת גט ע"י חולה אלהיימר, והאם יש היתר להתיר אשת איש, כדי שלא תלך עם איש אחר.

שוטה אינו יכול לגרש כמבואר בריש פרק מי שאחזו בגיטין, ובשו"ע אבן העזר סי' קכ ס"ז.

כפי הידוע יש מצבים שונים במחלת אלצהיימר ודימניציה וכיוצא בזה, והרבה פעמים

חלק חושן משפט

מפוזרים ועיגולי דבילה וככרות של נחתום ומחרוזות של דגים שאין בהם סימן לא בקשרים ולא במנינם, וחתיכות של בשר שאין בהם סימן, ולשונות של ארגמן וגיזי צמר שאינם צבועים, ואניצי פשתן, הרי אלו שלו, שבכל אלו מסתמא הרגישו הבעלים בנפילתם וכיון שאין בהם סימן מתייאש. עכ"ל.

דנו הפוסקים האם בזמנינו, יש את הדין של עשוי אדם למשמש בכיסו בכל שעה ושעה, וידוע שנשאל בזה החזו"א והו"ד בספר פאר הדור ח"ג עמ' צח האם בזמנינו שאנשים לא עוקבים ומשמשים בכיסם על שעה, והשיבו החזו"א שאין הדין משתנה בשל כך, ומה שקבעו חז"ל קבעו והפקר בי"ד הפקר. ע"ש, וכן הובא בחשוקי חמד עמ"ס ב"מ דף כב ע"א שהיה מעשה באדם שמצא סכום כסף גדול ברחוב שהרי אלו שלו ומגיע האדם ואומר שלא התייאש, וכתב שם ששמע מהגר"ק שכעין מעשה זה בא לפני החזו"א, ופסק שאין דבר כזה, ואם חז"ל קבעו שאדם ממשמש בכיסו בכל שעה, ולכן פסקו ואמרו שהרי אלו שלו והתירו לקחת את המציאה, ואף אחד לא יכול הוציא את עצמו מהכלל ולומר שאינו שייך לזה.

אמנם לגבי כסף הו"ד הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר הערות עמ"ס ב"מ דף כא ע"ב שבזמן הזה אין מרגישים בנפילת כסף קטן שאינו יודע כמה היה לו וכמה הם עתה, וממילא אינו יודע בחסרונם וא"כ לא הוי יאוש דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ע"ש, והו"ד בספר משפט האבידה סי' רס"ב מאזני צדק סקל"ג, וכן הו"ד בחשוקי חמד שם. ויש לעיין מאי שנא בזמנינו, ובספר כנסת עזרא עמ' קכט, שבזמנם היה הכסף עצמם שוה כסף שהוא גופו עשוי מכסף וכדו', וע"כ היו האנשים משמשים בו כל העת משא"כ בזמן הזה אין ערך עצמי לכסף, ויל"ע גם בזה דהלא גם בזמנם היו פרוטות של נחושת השוות סכום פעוט.

רעט. מצא כסף וראה ממי שנפל ולא מצאו האם חייב להחזירו

שאלה: מעשה בחנות באדם שעשה קניות ונפל לו 3000 ש"ח והאדם נעלם עם רכבו, וצלמו את מספר הרכב, כיון שלא הצליחו להשיג אותו, ועבר כמה חודשים ולא מצאו את האדם, ותלו מודעות, והורה אחד הרבנים שליט"א שיכולים להשתמש בכסף, ולאחר זמן הגיע האדם לחנות, ובעל החנות זיהה את האדם, ושאל אותו אם נפל לו כסף, ואמר לו שנפל לו כסף, ושם לב שנעלם לו כסף, ועתה הוא תובע את הכסף.

תשובה, יש בזה ב' צדדים א' האם יש כאן אדם עשוי למשמש בכיסו והתייאש, או דלמא שלא ידע כמה נפל לו והאדם לא התייאש. **ב'** כיון שהרימו את הכסף על מנת לזכות, ממילא באיסורא אתא לידיה, וחייבים להחזיר את הכסף, כיון שלא זכו בו.

מקור: בגמ' ב"מ דף כא ע"ב ת"ש מעות מפוזרות הרי אלו שלו, אמאי הא לא ידע דנפל מיניה, התם נמי כדרכי יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה, הכא נמי אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה, עכ"ד וכן מבואר בשו"ע חו"מ סי' רס"ב ס"ה וז"ל: מצא דבר שנתתיאשו הבעלים ממנו, כגון שאמרו: ווי לחסרון כיס, אפילו יש בו סימן הוא של מוצאו. וכן המוצא דבר שמוכיח בו שיש זמן רב שנאבד מבעליו ונתתיאשו הבעלים, הוא של מוצאו, אפילו יש סימן בגופו או במקומו. הגה: הא דאמרין דכשאמר: ווי לחסרון כיס, הוי ייאוש, היינו באבידה וכיוצא בזה, אבל מי שיש לו חוב אצל עובד כוכבים, שמסתמא אינו ייאוש, אף על פי שאמר: ווי לחסרון כיס, לא הוי יאוש דהואיל שכל חוב הוי ספק אי משתלם אי לא, מספיקא אמר כך ולא גמר ומייאש. עכ"ל, ובסעיף ו' כתב בזה"ל: לפיכך המוצא מעות

שערי מצא כסף וראה ממי שנפל ולא מצאו האם חייב להחזירו יוסף

שעתיד אדם למשמש, והכא שהבעלים עדיין לא ידעו שנפל הכסף, לכאורה יש חיוב השבה.

ואמנם בתוס' רבינו פרץ שם הקשה "דהא לא משתמיט תלמודא בשום דוכתא לומר דבמעו לא מייאש מיד דנפלו מן הבעלים, ותיירץ רבינו פרץ דמייירי שנפל לחבירו דבר שיש בו סימן כגון סלע צרור שיש בו סימן ונטלה לפני יאוש, ומבואר מדברי רבינו פרץ שתמיד שנופל מטבע מהכיס הרי אלו שלו.

אך מדברי הפוסקים לא נראה כן לדינא. וכן נראה מדברי הריטב"א שם ד"ה מימר וד"ה אבל.

וברמב"ם בפרק יד מהלכות גזילה ואבידה הלכה ה' כתב " יאוש שלא מדעת אפילו בדבר שאין בו סימן אינו יאוש, כיצד, נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפל אף על פי שכשידע בו שנפל יתייאש הרי זה אינו יאוש עתה עד שידעו הבעלים שנפל, אבל אם עדיין הבעלים אומרים שמא נתתיו לפלוני או שמא במגדל הוא מונח או שמא טעיתי בחשבון וכיוצא בדברים אלו אין זה יאוש".

ואף אם הרים את הכסף, בשו"ע סי' רס"ב ס"ד, וז"ל: ראה אבידה שנפלה משנים או משלשה, צריך להחזיר אפילו אין בו סימן, **שאם ראה ממי מהם נפל יחזירו לו**, ואם לא ראה ממי מהם נפל, אם יש בו סימן יכריז ביניהם, ואם אין בו סימן יהא בידו עד שיבא אליהו. (ודוקא ששוה שתי פרוטות, כמו שנתבאר ס"ב) (טור). עכ"ל. ואמנם בסמ"ע ובש"ך שם כתבו דהתם אין זוכים בכסף כיון שהוא סבור שאחד מחבריו שהולכים עמו וראו שנפל ממנו מצאו את האבידה ולכן אינו מתייאש כיון שסובר שיחזירו לו את הכסף לאחר זמן משא"כ הכא שמי שנאבד לו כסף, אינו יודע היכן אבד. וכע"י מה שמבואר בגמ' בב"מ דף כו ע"ב ובשו"ע סי' רס"ב ס"ד שאם ראה שנפל מטבח מחבירו בתוך החול או בתוך העפר מותר לקחתו שבודאי נתייאש ואפילו ראהו שהביא כברה לחפשו אין חוששין לו ע"ש.

ובספר סוכת חיים הל' השבת אבידה, כתב שם שהגר"צ קוק כתב לו שהגר"ש אלישיב זצ"ל ביאר דבריו, שבזמנינו אין ערך לכסף, ואין חשיבות לכסף קטן וכי משהו יודע כמה הוא סכום הכסף הקטן הנמצא בכיסו ממילא לא שייך ההיתר של ממשמש בכיסו, ודוקא בזמנים היה ערך וחשיבות לכסף קטן ידעו כמה כסף קטן נמצא בכיסם והיה עשוי למשמש בו בכל שעה עכ"ל. ומ"מ אף לדעת הגריש"א היינו דוקא בכסף קטן, אבל בסכום גדול של 3 אלף ש"ח, בודאי עשוי למשמש, והרי זוכה בכסף.

ומ"מ לדינא כתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ד סוף סימן כג, וכתב שלמעשה לא מצינו חילקו בכסף בין מעט ובין הרבה, יעו"ש, וראה עוד מש"כ בפתחי חושן פ"ב הערה כ"ג יעו"ש.

ואמנם יש לדון מתי הוא שיעור הזמן שאדם עשוי למשמש, שכיון שהיה קרוב לזמן המציאה הרימו את הכסף, עדיין לא זכו בזה.

ובגמ' בב"מ דף כו ע"ב, ואמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש על מנת לגזולה עובר בכולן משום לא תגזול ומשום השב תשיבם ומשום לא תוכל להתעלם ואף על גב דחזרה לאחר יאוש מתנה הוא דיהיב ליה ואיסורא דעבד עבד נטלה לפני יאוש על מנת להחזירה ולאחר יאוש נתכוין לגזולה עובר משום השב תשיבם המתין לה עד שנתיאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד אמר רבא האי מאן דחזי דנפל זוזי מחבריה בי חלתא ואשכחיה ושקליה לא מיחייב לאהדורי ליה מאי טעמא ההוא דנפל מיניה מיאש הוא אף על גב דחזייה דאייתי ארבלא וקא מרביל מימר אמר כי היכי דנפול מינאי ידידי הכי נפול מאיניש אחרינא ומשכחנא מיד.

וברש"י שם ד"ה נטלה לפני יאוש, כתב שלא שהה כדי למשמש זה בכיסו, וכ"כ בנימוקי יוסף שם, ומבואר שיש שיעור זמן

האם יש כוונה לזכות בכסף

בקצות החושן סי' רנ"ט סק"א כתב בשם הרמב"ן בפ"ב דב"מ במלחמות ד"ה אמר רבא, דהא דמבואר בגמ' שאם הגביה מציאה קודם יאוש אי אפשר לקנותו ביאוש, היינו מפני שידו כיד הבעלים ושומר שכר שלהם הוא, ולכן לעולם אינה נקנית ביאוש הואיל וישנה ברשות בעלים.

והקצה הקצוה"ח על שיטת הרמב"ן שאם נטלה ע"מ להשיבה אפילו נתיאש הבעלים קודם דאתי לידיה של המוצא, ג"כ לא יקנה את המציאה לעצמו, ואע"ג דבהתירא אתי לידיה שמצאו לאחר יאוש בעלים, כיון שלא נתכיון המוצא לקותה אלא להשיבה לבעלים לא זכה בו המוצא.

ותירץ הקצוה"ח דאף שלא קנה אותה מיד כשנטלה כיון דלא נתכוין לקנותה אלא להשיבה לבעלים, מ"מ מצי קני לה אח"כ כיון שכבר נתייאוש הבעלים, וכל מקום דלא מהני יאוש היינו דוקא שנעשה שומר אבידה של הבעלים, אם נתחייב בהשבה מדינא, אבל אם מטי לידיה לאחר יאוש, לא חשוב כלל שומר אבידה כיון שלא התחייב בהשבה, ולכן אף אם לא קנה בשעת הגבהה משום של אנתכוין לקנות, מ"מ מצי קנה לה אח"כ בזמן שירצה, ואין דינו כמגביה מציאה לחבירו ע"ש.

ואמנם בנתיבות המשפט שם סק"א כתב שיש לחלק בדעת המגביה, שאם נטלה ע"מ להחזירה לבעלים אפילו שכבר התיאש הרי הוא של הבעלים, אבל אם הגביה ע"מ לברר אם התיאשו כבר הבעלים או לא, תלוי בזה ע"ש.

ואמנם יש לומר שהכא שהגביה בידו, אין צריך כוונה לקנין, כיון שיד קונה מדין חצר, ובגמ' בב"מ דף יא ע"א ושבו"ע חו"מ סי' רס"ח ס"ג מבואר שחצירו קונה לו שלא מדעתו, וכ"כ בש"ך סי' ער"ה סק"ג שידו של אדם זכוה לו אפילו שלא היה דעתיה עלויה דלא גרע מחצר ע"ש. ובקצוה"ח סי' רס"ח בק"ב בשם תשובות מהרי"ט ח"א סי' קצ ע"ש.

ואמנם ברמ"א חו"מ סי' רל"ב סי"ח ובס' רס"ח ס"ג מבואר שחצר ויד שלא מדעת בדבר שאין רגיל אינו קונה ע"ש, ובשו"ת חת"ס חיו"ד סי' שיח הביא מש"כ במדרכי סי' רנ"ט בשם רבינו ברוך ממגניצא ור"א כץ שאין חצירו קונה אלא הפקירא, אבל לא אבידה אפילו נתיאשו הבעלים ע"ש וכ"כ בסמ"ע סי' רס סק"ב וא"ר אף ידו לא קונה מציאה שלא מדעתו ע"ש.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קנ"ו כתב שאם ראו ממי שנפל מטבע שבודאי עדיין לא משמש בכיסו קודם שהגביה המוצא את המטבע חייב להחזיר, ורק בספק אם נפל ממנו או מאחרים שכבר נתיאשו אזלינן בתר רובא דעלמא ואינו חייב להחזיר ע"ש.

וכן מבואר בחידושי הריטב"א [הישנים] דף כה ע"ב ד"ה הא, שאמרינן שם מצא מטבע הרי הוא של המוצא, והקשה הריטב"א מדוע לא קונה לו חצירו, ותירץ בשם ה"ר משה בר יהודה שנפל בחצירו מקמי יאוש ואע"ג שאדם עשוי למשמש בכל שעה, מ"מ בשעת נפילת המעות אכתי לא ידע בעל המעות שנפלו אותן מעות, הלכך ההוא שעתא שנפל בחצירו עדיין לא התיאש מיניה ובא לחצירו קודם יאוש ולא קני ע"ש.

רפ. מצא דוארדרנט בתוך השקית של התפילין

שאלה: מצא בתוך השקית של הטו"ת דוארדרנט שעולה 20 ש"ח והיה בבית מרחקת עם הטו"ת יום לפני ולא מסתבר, שנפל אלא כנראה משהו שם לו בטעות האם יש חיוב השבה

תשובה: כיון שהוא חדש עם מדבקה ואין סימן, והרי הוא עולה 20 ש"ח אף אינו צריך לקיים השבת אבידה

שערי קנינים המועילים בגוי יוסף

רפא. קנינים המועילים בגוי

בס"ד, תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג חיים וייסמאן שליט"א, עיר התורה ליקוד.

אודות השאלה איזה קנין מועיל בגוי.

כתבנו כאן עיקרי הדברים, ועוד חזון למועד.

בקרקות

הגוי קונה רק בשטר. (שו"ע חו"מ סי' קצ"ד ס"א)

בשכירות קרקע, מועיל קנין כסף, אך ראוי לעשות גם שטר עם ב' עדים.

במטלטלין, אם הגוי לפנינו.

לבני אשכנז: לכתחילה עושים קנין משיכה. וקנין כסף, [כיון שנחלקו הראשונים האם גוי קונה במשיכה או בכסף, (עי' שו"ע יו"ד סי' ש"כ ס"ו ושו"ע חו"מ סי' קצ"ד סק"ג ובקצוה"ח שם סק"ג, וערוך השולחן שם סק"י)]. אך לבני ספרד: מועיל בין קנין משיכה לבד ובין קנין כסף לבד.

יכול להקנות לגוי את מקום החפץ שבו נקנה, והגוי יקנה את החפץ בקניין אגב או בקניין חצר. (קצוה"ח סי' קכג סק"ו, וביה"ל סי' תמ"ח ס"ג).

סיטומתא. (עי' שו"ע חו"מ סי' רא ובשו"ת רהשב"א המיוחס לרמב"ן סי' רכה שקנין הנהוג מועיל בגוי ובשו"ת הרמ"א סי' פז, ובמג"אאו"ח סי' תמ"ח סק"ד, ובשו"ת רע"א מהדו"ק סי' ל"ז).

אם אינו לפנינו

א. ע"י אודיתא. (עי' קצוה"ח סי' קצ"ד סק"ג).

ב. הגוי מעביר כסף בהעברה בנקאית. ונחשב ככסף קונה. (הוראת הגרמ"מ שפרן שליט"א).

אם הישראל קונה מהגוי מטלטלין

לבני אשכנז: מועיל רק קנין משיכה, ולבני ספרד: מועיל בין כסף לבד ובין משיכה לבד.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רפב. פסק דין בענין קנין שכירות

בטעות וחצר דלא עבידא למיגר

בס"ד

יום ד' כ"ה ניסן ה'תשפ"ה

שאלה: יצחק שאמו נמצאת בבית אבות בסנהדריה, וכדי להיות איתה בפסח, פירסם גמ"ח דירות לקשר דירה, וסיכם עם אשה גברת א', שאחותו תמשיך לדבר איתו, ובדיוק לאחר מכן התקשרה גברת ב' לאחותו, [שכנראה חיפשה גם אצליה דירה ואמרה לה כן] בלא לבדוק שזה אותו בן אדם, אלא חשבה שזה דירה מס' א'

ובסוף התגלה הטעות והלכו לדירה א', ובעל הדירה ב' טוענת שישלמו כסף

גיברת ב' טוענת שראתה מספר שלא נענה מהאחות, והאחות לא יודעת כי היא מוחקת את ההסטרית של הטלפון, ולא נראה שהתקשרה אליה לחפש דירה, ומצד שני כיצד התקשרה אליה, גברת ב', וכנראה שכן התקשרה אליה, וצריך לברר מה היה, ויכול להיות שגברת ב' פירסמה מודעה.

וצריך לברר, א' אם היה שיחה מהאחות, ב' ומתי זה היה.

תשובה: אין חיוב לשלם על הדירה השניה, כיון שלא עשו קניין ביניהם, והיה מקח טעות,

שערי ביטול שכירות בטלפון שמצא שוכר שמשלם יותר יקר יוסף

ובשו"ע (חו"מ סי' ש"ב ס"ז) כתב בזה"ל: כשם שהמשכיר חייב להודיעו, כך השוכר חייב להודיעו וכו', ואם לא הודיעו, אינו יכול לצאת, אלא יתן השכר או יעמוד לו אחר במקומו. עכ"ל, וה"ה בנ"ד, כיון שלא היה הודעה, ורק ענו כן, אין חיוב לשלם עליה.

ועוד אפשר לדון שכיון שהראשון היה שליח לשני, והראשון לא עשה קניין, והשני, עשה אמר שהוא רוצה את הדירה, אך לא היה מעשה קניין, ממילא אין חיוב לשלם, וגם לא עשו חוזה או נתנו כסף מראש, ובפרט בזמנינו שהרבה חוזי שכירות נעשים שנותרים כסף מראש,

וכן י"ל שנחלקו הפוסקים האם קנין סיטומתא בדיבור מועיל, שבכנה"ג (חו"מ סי' רא סק"ה) מבואר שיש להקל בזה ע"י אמירת מבזל וברכה, וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"ג סי' קי"ג) אבל בשער המשפט (סי' ככ"ז סק"ה) הביא בזה שתליא במח' ראשונים ע"ש, ועכ"פ כיון דהוא פלוגתא, והממע"ה, ודוקא אם סכמו ביניהם, אבל כאן שלא היה סיכום בירור, והיה בטעות א"כ אפשר שאין לחייב כלל.

אך מ"מ אם זה היה טעות של האחות שהתקשרה לפני זה לאותו דירה, [והיה סיכום ברור כדרך הסוחרים] אף שיש מקום לחיובה לשלם, אך כיון שלא השתמשה בדירה שום שימוש, צריכה לשלם רק חצי מהמחיר, אבל אם התברר שלא התקשרה, אין בזה דין של פשיעה ואדם מועד לעולם, ואין צריך לשלם כלום על דירה זו. [ואף לא על דמי הנקיון].

ויש לדון אם זה היה קרוב לחג, והרי הדירה זו לא קיימא לאגרא, כי דירה שעומדת להשכרה, בדרך כלל היא נקיייה ומוכנת לשימוש, וכעין המבואר בשו"ע חו"מ סי' שס"ג ס"ט.

אך בערבי חגים אף בערב פסח כמה שעות לפני החג יש רגילות שמשכירים דירה, אם היה כאן שכירות.

אך יש לדון שהוא גרמא.

ולכן נראה שפטורה מלשלם שום דבר על הדירה שלא היו בה. ולרווחא דמילתא ולצאת ידי שמים יתנו לבעלת הדירה השניה 200 ש"ח.

רפג. ביטול שכירות בטלפון שמצא שוכר שמשלם יותר יקר

בס"ד

ליל שישי י"א אייר ה'תשפ"ה

שאלה: דירה שהיה חוזה שכירות לשנה, ותם זמן החוזה, וסכמו ביניהם שימשיכו את השכירות לעוד שנה, עד שיבוא לעירו של המשכיר לחתום, וכבר העביר לו את התשלום על החודש הראשון, ולבסוף מצא שוכר שיתן לו עוד 600 ש"ח לשכירות הדירה, האם יכול לבטל את השכירות שסיכם עם הראשון בטלפון.

הנידונים לדיון:

א' האם כיון שסכמו בטלפון על המשך השכירות נחשב כקנין סיטומתא

ב' האם אי אפשר להוציא את השוכר עכשיו כיון שהוא מוחזק

ג' האם התשלום הראשון נחשב כקנין, אם נאמר שאינו נחשב קנין, כיון שעדיין לא חתמו.

ד' אם נאמר שאין קנין, ורק יכול לחזור בדיבורו האם כיון שיש כאן הבדל של עוד 600 ש"ח שהשוכר הראשון לא רצה להוסיף אפילו 200 ש"ח, נחשב כתרי שערי שאינו נחשב שאינו יכול לחזור בדיבורו

פסק הדין

אי אפשר לחזור בו מהסכם השכירות עם הראשון.

שערי ביטול שכירות בטלפון שמצא שוכר שמשלם יותר יקר יוסף

מקורות וביאורים בהרחבה לפסק הדין:

נידון א'

מבואר בגמ' בב"מ דף עד ע"א "אמר רב פפי משמיה דרבא האי סיטומתא קניא, למאי הילכתא, רב חביבא אמר למקניא ממש, רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע, והלכתא לקבולי עליה מי שפרע, ובאתרא דנהיגו למקני ממש קנו". ומבואר שם בדברי רש"י שכיון שהיה מנהג לקנות חביות ברושם על החבית, ולכן באותו מקום שנהגו כן, קנה בכך והוי כמשכו לרשותו.

ויש לדון האם בטלפון מהני או שצריך מעשה קניין. וברא"ש ב"מ פ"ה סימן עב הביא שר"ח פירש שנהגו הסוחרים בגמר המקח שתוקע כפו לכף חבירו ובוזה נגמר המקח, וכתב שכן כל יוצא בזה שאיזה דבר שנהגו לגמור המקח כגון במקום שנוהגים שנותן הלוקח מטבע אחד למוכר בזה נגמר המקח.

ומבואר דהיינו דוקא אם נעשה מעשה קניין כל שהוא, אבל במקום שלא נעשה שום קניין אין בזה גמירות דעת.

וכן נראה ממה שכתב בשו"ע חו"מ סימן רא סעיף א' "מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו, וחייב זה ליתן הדמים. והוא שרשם בפני המוכר, או שאמר ליה המוכר: רשום מקחך".

ומ"מ מצינו בשו"ת מהרשד"ם סימן שפ שכתב שקנין סיטומתא אינו תלוי במנהג הסוחרים, אלא בהסכמה בין הצדדים, וכל שהסכימו ביניהם שכך יהיה הקניין הרי זה מועיל. וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סימן קמב ובשו"ת דרכי נועם חו"מ סימן מה.

ובכנה"ג סי' רא הגה"ט סק"ה כתב שנחלקו הפוסקים אם מועיל קנין סיטומתא בלא מעשה, ע"ש, ובשו"ת מהרש"ג ח"ג סימן קיג מהני סיטומתא בדיבור ע"ש, ובשער המשפט סי' קכ"ו סק"ה, לפי שו"ת הרא"ש והמהר"ם, וכמו שיתבאר להלן אם מועיל סיטומתא בדבר שלא בא לעולם, וא"כ ה"ה שמועיל סיטומתא רק בדיבור.

ואמנם לגבי שכירות קרקע, דעת הש"ך (שם סק"א) בשם הב"ח שאין קניין סיטומתא קונה, ואולם מדברי הסמ"ע והמהרש"ל משמע שקונה.

ובנ"ד שהוא נמצא שם כבר, בודאי שקניין סיטומתא מהני לכו"ע.

נידון ב'

האם יש מוחזקות כיון שהוא עתה נמצא בדירה שם, כדי שלא יוכל לבטל את החוזה. [וכן נראה פשוט לפי מש"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן שו אות א', שכל שמסר לו מפתח או נכנס לדירה, כבר א"א לבטל].

דאף אי נימא דהוא פלגותא, והמע"ה, ממילא עתה הוא מוחזק. [ואף אי נימא דשכירות ליומא ממכר הוא, מ"מ הכא שנמצא שם שאני, ואכמ"ל].

נידון ג'

משום הנידון שכיון שכבר סיכם אותו למשך שנה, ושילם לו מקדמה, הרי הוא כקנין כסף. אף שעדיין לא כתב חוזה.

כן נראה שאע"פ שאין חוזה, ויש רק תשלום כסף, ואף בצ"ק או בהעברה, הרי יש כאן קנין. כיון שבזמנינו הוא הדרך.

ובנידון הנ"ל איכא ב' חלקים.

א' יש לדון שקנין כסף קונה, היכא דאין תרי תרעי, ואף הכא דאיכא תרי תרעי, יש לדון שהכא לא חשוב כתשלום מקדמה, אלא כהמשך התשלום.

ב' שבכל מקרה של סיכום, בדרך כלל כבר אין חוזה, אבל הכא יש כבר חוזה משנה שעברה והוא המשך, וסיכום שיעביר את ההמשך, אף שסיכום שיכתוב חוזה חדש, מ"מ כיון שיש רגילות בכך, אינו יכול לבטל.

נידון ד'

האם יש מחוסר אמונה, בתרי תרעי, וכיון שרק אמר וסיכום שימשיך את החוזה.

ונחלקו הראשונים האם יש מחוסר אמונה בתרי תרעי, בעל המאור (ב"מ כט: מדפי הרי"ף) כתב שאין בזה משום מחוסר אמונה.

אבל בחידושי הרשב"א (ב"מ דף מט ע"א) ובנימוק"י (שם בשם הראב"ד) כתבו שיש בזה משום מחוסר אמונה, ולהלכה כתב הרמ"א (ח"מ סי' ר"ד סי"א) ב' הדעות, וכתב לדינא שאסור לחזור, וכן מבואר שם בב"י.

אבל בש"ך (שם סק"ח) כתב בשם הב"ח להסתפק בזה, וכן כתב להקל בשו"ת חת"ס (ח"מ סי' קב).

אך יש לדון דכל ההיתר של תרי תרעי, שהשתנה השער של השוק, אבל לא שמצא עתה שוכר שישלם יותר יקר.

ומצינו בפרישה סי' של"ג סק"א כתב שגם הפרש במחיר בלא שינוי שער חשוב תרי תרעי, וכתב שם לגבי מי ששכר פועל וחוזר בו משכירותו האם יש בזה משום מחסורי אמונה, וכתב שם הפרישה שם דהוי כתרי תרעי, ומבואר שאף אם לא השתנה אלא מצא יותר זול נחשב כתרי תרעי.

וכן מוכח ממש"כ בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' רמ"ו) לגבי מי שסיכם עם מוהל למול את בנו, והמוהל הסתפק שמא יקח מוהל אחר, ולכן עשו תקיעת כף, לחזק את דיבורם, ואח"כ מצא מוהל יותר טוב, ורוצה לחזור בו מדיבורו, וכתב החת"ס שיכול לחזור בו.

וכן מוכח ממש"כ בשו"ת אבני נזר (ח"מ סי' יז) שאם נזדמן למכור לאחר ביותר ממה שפסק הדבר התלוי במחלוקת הפוסקים בתרי תרעי, ומבואר שאף שלא היה שינוי במחיר, אלא מצא אחר שמשלם יותר נחשב כתרי תרעי. וכיון שמוכח שבכל סיבה, נחשב כתרי תרעי, וא"כ ה"ה הכא.

ואמנם אפשר דשאני הכא שידע שיכל למצוא יותר בזול, ואעפ"כ סיכם עמו.

ובפרט דאיכא קנין סיטומתא, וגמירות דעת לסגור את החוזה, ותשלום על החודש הראשון, ולכן נראה להלכה שאינו יכול לחזור בו.

רפד. ביטול נופש ואטרקציות מחמת מזג האויר הקיצוני

בס"ד

יום א' ט"ז אב ה'תשפ"ה

לכבוד ידידי הרה"ג רבי חנוך שינפלד שליט"א, חריף ומופלג בתורה, מחשובי התלמידי חכמים פה עיר התורה בני ברק.

אודות מה ששאל בזה"ל: בימים אלו מפורסמת תחזית מזג אויר לשבוע שבו מודעים על גל חום חריג מאוד של כ-50 מעלות [מצ"ב] האם מחמת זה אפשר לבטל נופש שהוזמן הרבה לפני שהיה ידוע על תחזית זו, או שכיון שאנו נמצאים בימי קיץ חמים אין טענה בחום קיצוני. מדובר על נופש במיקום שעיקר התחזית החריגה שייכת בו כגון בטבריה, ע"כ לשון שאלתו.

תשובה: אף בנופש שיהיה בו ממש חם וחום חריג מאוד, א"א לבטל נופש רגיל שאינו עם הפעלות בחוץ, כיון שאדם משכיר צימר או בית מלון או דירת אירוח, אינו משכיר את הדירה שהאדם ישן בלילה ויעשה טיולים ואטרקציות ביום, אלא משכיר את הדירה לנופש, לשהות בה.

ועוד כיון שהוא דבר חיצוני, ואינו פוגם בדירת נופש, בשונה במשכיר דירת נופש ויש שם שיפוצים כל היום, שגורמים רעש שיכול לבטל את ההשכרה, כיון שהדירה או הצימר אינו נחשב **דירת נופש**, משא"כ בנ"ד הרי הוא נחשב דירת נופש, כיון שיכול לשהות בדירה ולנפוש בה כמו שעושים.

ואף שהוא אומדנא דמוכח, שבלא זה לא היו שוכרים את הדירה, מ"מ בשכירות ומכירה, קימ"ל דאין אומדנא דמוכח, ורק אם אמר להדיא שרוצה את הדירה מחמת שקרובה לטיולים, וכמו שמבואר בגמ' בקידושין (דף מט ע"ב) שהמוכר כל קרקעותיו כיון שרצה לעלות לאר"י ולא פירש בשעת המכירה ולא בסוף לא עלה, אינו יכול לבטל כיון שלא אמר כלום, כתבו התוס' (שם ד"ה דברים) שאינו אומדנא, וכן פסק בשו"ע (חו"מ סימן רז ס"ד) וז"ל: המוכר סתם אע"פ שהיה בלבו שמפני כך כך והוא מוכר, ואע"פ שנראים הדברים שלא מכר אלא לעשות כך וכך, ולא נעשה אינו חוזר, שהרי לא פירש, ודברים שבלב אינם דברים, ואע"פ שקודם מכירה אמר שהוא מוכר על דעת לעשות כך וכך, כיון דבשעת המכירה לא אמר, אינו חוזר". וכתב שם ברמ"א "מיהו אי איכא אומדנא דמוכח נתבטל המקח". אך היינו דוקא אומדנא דמוכח אף אם לא הזכיר את העניין, ובפרט בדירת נופש, שהרבה אנשים מגיעים רק בשביל לנוח, ולא בשביל הטיולים.

אך שוב יש לדון שכיון שאין רגילות לצאת החוצה, א"כ אף אינו יכול לצאת ולנסוע למקום הנופש, אך בדבר זה מסתכלים על מנהגו

של עולם, ומסתבר שאעפ"כ רובא דעלמא ינסעו לטיולים ונופשים, אך יזהרו ביותר על הקטנים וזקנים ונשים מעוברות ועוד שלא יבואו לידי מכת חום, ועוד דהא בעלמא בדרך כלל בקיץ כגון בטבריא יש חום גדול, ואעפ"כ נוסעים לשם רובא דעלמא, [מלבד מה שיש להזהר שם בשמירת העינים טובא, מחמת הפריצות, ואם הולך לטיול במקום שיש פריצות, אין היתר דליכא דרכא אחרינא, כידוע מגדולי הפוסקים, וכנתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות בין הזמנים, וכמו שעורר עתה לאחרונה הגה"צ רבי דב קוק שליט"א מטבריא, בדמעות שלישי על הבחורים והאברכים שמגיעים לעיה"ק טבריא, ונכשלים שם טובא בשמירת העינים, והדברים פשוטים, ואם היה כוח ביד גדולי הדור, היה צריך לתקן תקנה שלא יסעו לשם אברכים ובחורים ישיבות כלל וכלל, כמו שאין להחזיק מכשירים אסורים, והדברים פשוטים]. וגם אם יש אנשים שיבטלו את הנופש מחמת כך, כיון שקשה כל היום להיות בדירה עם הילדים ולא לצאת החוצה, מ"מ אינו מוגדר כמכת מדינה, וכנ"ל.

וגם אם מוגדר כמכת מדינה **אם שילם את כל הכסף מראש**, כיון שמוגדר כבר כקנין סטימותא, אינו יכול לבטל ומזלו גרם. [בשו"ת מהרשד"ם סימן שפ שכתב שקנין סטימותא אינו תלוי במנהג הסוחרים, אלא בהסכמה בין הצדדים, וכל שהסכימו ביניהם שכך יהיה הקניין הרי זה מועיל. וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת תליתיאי ח"ב סימן קמב ובשו"ת דרכי נועם חו"מ סימן מה, ואמנם יש שחולקים בזה, וגם ששילם, נחשב קנין כסף וכמבואר ברמ"א חו"מ סימן רד סעיף יא שהביא ב' דעות לגבי שנים שסיכמו ביניהם על המקח וגם על המחיר והשער בכל המדינה השתנה, שכתב ברמ"א שם היה ביניהם קניין, בודאי שאינו יכול לחזור בו, ואף בהעברה בנקאית נחשב כיון שהרי הוא מנהג הסוחרים]. ואף אם נאמר כשיטות הפוסקים החולקים שאינו נחשב קנין, מ"מ הרי הוא נחשב מניעת רווח, ולהלכה מצינו כמה וכמה ראיות שיש חובת תשלום אף על מניעת רווח.

שערי תשלום חשבון מנופח של מים בעקבות נזילה יוסף

לשלם 1200 שקל, שזה בעצם 20 שח על כל יום שהבעיה לא מסודרת.

תשובה: המשכיר צריך לשלם על חשבון המים.

מקור: חיוב תיקונים בבית שכור באמצע תקופת השכירות, איתא במשנה בב"מ (דף קא ע"ב) "המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדלת בנגר ובמנעול, ובכל דבר שמעשה אומן, אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו". וברמב"ם בפ"ו משכירות ה"ג, ובשו"ע סי' ש"ד ס"א.

ומצינו כתב בנימוק"י (ב"מ דף נט ע"א ד"ה גמ') בשם רבו של הריטב"א, שיש חילוק בין משכיר בית זה, שחייב לתקן הנזקים רק בשעה שנכנס לבית, אבל המשכיר בית סתם חייב המשכיר לתקן בכל זמן השכירות, [וכן נראה מדברי השו"ע סי' ש"ב סי"ז בשם הרא"ש] ובזמנינו הרי הוא השכרה של בית סתם.

חיוב תיקונים בדירה בדירה שכורה, המנהג שהמשכיר מתקן, וכמו שכתוב בחוזה, כל עוד שהם רגילים שמתקלקלים וכמ"ש בערוך השולחן (חו"מ סי' ש"ד סק"ד) שהחוב לתקן כפי מנהג המדינה, וז"ל: והמנהג אצלנו שאם נתקלקלו דברים כאלו במשך ימי השכירות, מתקנם המשכיר, אם לא שהיה בפשיעת השוכר או אחד מבני ביתו דאז אין על המשכיר לתקן עכ"ל, [וכן המנהג כיום, וכן הוא ע"פ החוק, [וכן הו"ד הגריש"א בספר עמק המשפט (ח"ה עמ' תמ"ג), שחוק השכירות מחייב בכלל מנהג המדינה, והמנהג היום שהמשכיר מתקן כל ליקוי שנוצר משימוש סביר.

והעולה מזה, אם יש עיכוב בתיקון ואינו יכול לגור בדירה באותם ימים, או שלא תקנו יכול לנקות ממחיר השכירות דמי אותו מקום שלא השתמש בו, כיון שאינו ראוי לדירה, ואין בזה פטור של גרמא, [וכ"כ לדינא בספר משפטי התורה סימן עא, ובספר משפט השכירות ח"א עמ' קג]. ואפשר שבנ"ד, הרי הוא

אבל אם לא שילם ושילם רק מקדמה, אם מוגדר כמכת מדינה יכול לבטל, אבל כנתבאר שצריך לראות אם יהיה כמכת מדינה או לא. וכמ"ש בש"ך (חו"מ סי' של"ד סק"ג) שאם הרוב חולים או הרוב ברחו מהעיר הוי מכת מדינה, וכיון שהרוב [ככולו] שרצו להגיע לארץ ישראל, לא יכלו להגיע, מחמת סכנת המלחמה, נחשב כמדת מדינה. ושוב הביא שם בש"ך מפסקי מהר"מ טיקטין [הובא במרדכי] שמי שהשכיר בית לחבירו ונכנס בו ואח"כ נהיה שינוי אויר ודבר בר מינן והוכרחו לברוח ופסק שהשוכר צריך לשלם לו, והעיר הש"ך שדבריו צ"ע לדינא, ולכאורה פטור לשלם, עכת"ד, [ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות מלחמה] ואמנם בנ"ד מסתבר שרוב אנשי העיר לא יברחו, ואינו מוגדר כמכת מדינה.

אבל אם אדם משכיר דירה בטבריא מחמת שקרובה לכינרת או **אדם שכר אטרקציות וטיולים,** ומעמיד את הדירה לטיולים, יש לדון שדינו כמעמיד דירה לטיולים, שיכול לבטל את הנופש, אך רובא דרובא מסתמא לאו להכי קיימא.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

החונה פה עיה"ת בני ברק

רפה. תשלום חשבון מנופח של מים בעקבות נזילה

בס"ד, יום ג' כ"ח סיון ה'תשפ"ה.

שאלה: בעניין שוכר ומשכיר בעניין של מים שנזלו מבחינת תקלה שיש בבניין.. הגיע לכל דייר בבניין חשבון של 1200 שקל יותר.. אני שוכר.. שאלנו דיין והורה שאת התיקון בעל הבית צריך לשלם אבל את החשבון מים של הנזילה 1200 שקל אני שוכר צריך לשלם.. לא נראה לי הגיוני שהמשכיר וכל הבניין מתעכבים מלתקן, אנחנו השוכרים צריכים

שערי אונאה למי שאינו מבין באתרוגים יוסף

המים כמופיע בחוזה בדרך כלל צריך לשלמו, משא"כ בנ"ד].

על החתום.

רפו. אונאה למי שאינו מבין באתרוגים

בס"ד, כ"ח תשרי ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס נחלת אליעזר

אודות השאלה לרמאות מוכר אתרוגים, כמי שאינו מבין באתרוגים, ולכן מחקר לו אתרוגים בזול.

למעשה נראה דבודאי יכול לעשות את עצמו כן, כיון שהמוכר טועה בנדפשיה, וכמו שמותר למוכר לרמות את האחרים, ואיהו דאזיק אנפשיה, וראה לזה מדברי הפוסקים שאין איסור אונאה באתרוגים, וכמו שכתב בחכמת שלמה (סי' ר"ט ס"ב) דמיירי לענין הקונה אתרוגים בקופסאות סגורות, והוברר שהם מקולקלים, והפסיד הקונה הרבה, ודן אם יש בזה אונאה, וכתב "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שיבוא לתבוע אונאה וביטל מקח באתרוגים, ואנוכי יושב פה זה ל"ז שנים, ומקור קניית אתרוגים הוא פה ורוכלת עמים בזה, ולא נשמע מעולם שיבוא אחד ויפצה פיהו בזה, והטעם כי כן הוא מנהג התגרין שקונין אדעתא דהכי אם טוב אם רע וכו' נעשה כן המנהג בין התגרים שלא יהיה בזה אונאה, כמו דמהני מנהג התגרים לענין קניין". וכ"ש שלמעשה המוכר הסכים למכור לו את האתרוגים במחיר הנ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

חשוב כגרמא, ולכן אין המשכיר ושאר הדיירים חייבים לשלם לו, אך צריך לצאת ידי שמים.

אך נראה שבנ"ד אין בזה פטור של גרמא, כיון שצריך להעמיד לו דירה בלא נטיפה, וכיון שלא העמיד לו כזה דירה, בטל השכירות, וממילא אפשר לחייבו.

ושו"ר שבעין נידון דידן כתב הגר"נ נוסבוים שליט"א [קובץ אוצר המשפט (ח"ב עמ' רנה)] באדם ששכר דירה, והייתה נזילה נסתרת בצנרת שלא ידעו ממנה, וגילו רק לאחר שהשוכר קיבל חשבון גדול של מים, וכתב שם שיש שרצו לומר שהשוכר קונה את המים כיון שהמים נכנסים דרך הצנרת ששכר ולכן אנו אומרים שהמים שלו הלכו לאיבוד וצריך השוכר לשאת בהפסד זה, אך כתב שם שנראה שאינו קונה את המים, כיון שדינו כחצר שאינה משתמרת, ושוב הביא שם בשם הגר"ק זצ"ל שהכל תלוי על מי חשבון המים רשום, ואם רשום על המשכיר, השוכר פטור עכ"ל, [וכן הובא בספק עמק המשפט (חלק שכירות בתים עמ' תקצד) ובספר מנקס בית הדין (ח"א סימן כא)] ואמנם נראה בנ"ד שאף אם רשום על השוכר, וכיון שזה אינו מוטל עליו, וידעו שצריכים לתקן, א"כ אי אפשר לפטור את המשכיר. [ושו"ר בנ"ד בשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ד חו"מ סימן יט) שנשאל כעין המקרה הנ"ל, אך שמה השוכר לא הודיע למשכיר, וחשב שתעריף המים עלה, והביא דברי הגר"ק הנ"ל, וכתב שם שבנידון שם כיון שהמשכיר לא ידע ע"כ, היא צריכה לשלם את הכל, ומ"מ אפשר שהוא גרמא, וראוי שיתפשרו ע"ש, ונראה שבנ"ד כיון שידעו, בודאי שיש חיוב לשלם].

אך יש לדון שגדר התיקונים בדירה, הם שהשוכר יתקן, והמשכיר ישלם לו, ולפי"ז בנ"ד אין כאן תביעה, אך כיון שבנ"ד אמר למשכיר, והם לא תקנו, ממילא יש לחייב את המשכיר, כיון שצריך להעמיד לו דירה, בלי חשבון מנופח של מים. [ורק אם יש פיצוץ בצנרת עד שסגר את הצינור, נזלו הרבה מים, כיון שהרי הוא מתחת הבעלים בתלום חשבון

שערי עובדת חדשה שמחקה שעות עבודה יוסף

דף נג ע"א ד"ה היזק שאינו ניכר, כב "שלא נשתנה מכות שהיה", וברמב"ם בפ"ז מהל' חובל ומזיק ה"א כתב "לא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו" ובתוס' בב"ק דף ק' ע"ב ד"ה חייב באחריותו, כתבו לפי שאינו ניכר הנזק לרואים שהרואה אינו יודע אם קיבל טומאה ע"ש, והכא בודאי הרי רואים שחסר הדפים, והרי הוא היזק ניכר. [ואמנם הו"ד הגר"י סילמן שליט"א בספר הבאיני חדרינו עמ' תכט שאם יש דרך חיצונית בדיסק לראות שנמחק החומר הרי הוא נחשב כהיזק בדבר הניכר. וצ"ע ע"ד מדברי הראשונים הנ"ל].

אך יש לדון לפי מש"כ בנתיבות המשפט סי' שמ סק"ג שבדבר שאינו חוזר מעצמו אלא ע"י רופא או מומחה חייב המזיק בשכר הרופא או המומחה ה"ה יש לחייב כאן.

ועוד יש לדון שהכא שהוא פועל, והרי הוא באחריותו, הרי הוא חייב לכו"ע מדין שומר, וכמו שכתב לדינא בשו"ת שאלת יעב"ת ח"א סי' פה, ובפתחי תשובה חו"מ סי' נה סק"א בשם שו"ת חת"ס חו"מ סימן קמ שהאמת יורה דרכו שלא נאמרו דיני גרמא וגרמא אלא באיניש דעלמא המזיק חבירו, אבל מי שבא לידו בתורת שמירה או שליחות חייב אפילו על צדק רחוק ונפלא ע"ש.

ואמנם הכא שהיה מתמחית והייתה בחינם, ממילא אין לה דין של פועל, ודין שומר, אך אכתי יש להסתפק אם יש לו דין של שומר.

ואמנם יש מקום לדון שהכא דהרי הוא כגרמי ותליא במח' הצקוה"ח והנתיבות שבקצוה"ח סי' שפ"ו סק"י הביא בשם המרדכי שהזורק מטבח של חבירו לים פטור אף לר"מ דדאין דינא דגרמי שאף הזורק גרם לו הוצאה שצריך לשכור תרמודאי להוציאו אין זה נחשב לגמרי שכל נזק שאפשר לתקנו אינו נחשב לנזק ע"ש, וה"ה הכא אם אפשר לתקנו ע"י שחזור אינו נחשב לנזק. אך דעת הנתיבות המשפט סימן ס"מ סק"ג שאם הנזק אינו בגוף הדבר והוא

רפז. עובדת חדשה שמחקה שעות עבודה

בס"ד, י"ג מרחשון ה'תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס.

במה ששאל בזה"ל:

עובד חדש נכנס למשרד הנהלת חשבונות ללמוד את העבודה, והראו לו בשעת לימוד קובץ של שעות נוכחות בעבודה לסדר המלגה והתשלום של אחת העובדים, ובטעות מחק את הקובץ של כל שעות העבודה של החודש האחרון של אותה עובדת, ועתה אין לה שעות נוכחות. ומיד אמר לה העובד החדש, אני מתנצל ואני מוכן לשלם כל הפסד שיהי' לך.

א. האם אכן צריך העובד לשלם מדין תורה על ההפסד ע"י גרמא של מחיקת הקובץ של כל שעות העבודה של החודש.

ב. העובדת שנמחק לה כל שעות העבודה של החודש האחרון, צריכה לצאת החודש לחופשת לידה, ומעתה יחסר לה התלוש של החודש האחרון, אם אכן תפסיד בגלל זה בביטוח לאומי דמי לידה, האם גם זה נכלל בנזק של העובד החדש שבטעות מחק כל הקובץ של שעות העבודה שלה.

ע"כ לשון שאלתו.

נראה שדומה למש"כ הרמ"א חו"מ שי' שפ"ו ס"ג "וכן בדוחף מטבע של חבירו או פחת צורתה פטור דהוי גרמא בנזיקין". ונראה שה"ה הכא שדינו כגרמא, כיון שהכלי נותר שלם מכמו שהיה.

ועוד י"ל שהרי הוא היזק שאינו ניכר כיון שאינו עושה שינוי בקובץ, ולפי מש"כ הראשונים בגדר היזק שאינו ניכר, ברש"י בגיטין

שערי השכרת דירה שכורה לימים נוראים למי שייך הכסף יוסף

שהריהוט שייך לשוכר, וגם שבזמנינו אין שימוש בקרקע. ולכן יש מקום להתיר בזה.

ולכן להלכה נראה לחלק שאף אם כתוב בחוזה שאין להשכיר את דירתו בלא רשות של בעל הבית אינו יכול להשכיר, אפשר להקל בזה, אם המשכיר הדירה לא דיבר עמו ע"ז להדיא ומה שכתוב בחוזה הוא רק העתקה מכל החוזים אבל אין כאן קפידא ממשית ובצירוף דברי הגר"ח ק"ה הנ"ל, אבל אם דיבר עמו על זה בהדיא והתנה עמו שלא ישכיר אסור להשכיר.

ואכתוב לכת"ר מה שנשאלתי השנה במי שהמשכיר התנה שאם משכיר את הדירה לשבתות וחגים הו מקבל ששים אחוז והשוכר מקבל ארבעים אחוז האם יכול לסכם על סכום נמוך, ולעשות עם מי שמגיע לדירה בתנאי שיביא לו מתנה של 200 ש"ח.

ואשמח לדעת תשובות גדולי הפוסקים בזה.

ומעניין לעניין באותו עניין מה שיש מגדילים את מחירי שכירות הדירות באלפי ש"ח בימים נוראים ובחגים במרכזי הערים החרדיות. ונשאלתי האם יש אונאה בשכירות קרקע שמעלים את המחירים ליד חצרות האדמו"רים שליט"א.

בגמ' בב"מ דף נו ע"ב מבואר שאין אונאה לקרקעות כיון שנאמר בתורה "וכי תמכו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעו שאינם נקנים מיד ליד שאין להם אונאה.

ונפסק לדינא בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף לב "כשם שאין לקרקעות אונאה כך שכירות קרקע אין לו אונאה; אפילו שכר טרקלין גדול בדינר לשנה, או רפת קטנה בדינר בכל יום, אין לו אונאה". ובנחלת צבי כתב ע"פ המרדכי בב"מ פ"ד סימן שה בשכירות קרקע לכו"ע אפילו ביותר מפלגא אין אונאה.

ניתן לתיקון מחויב המזיק לתקנו וכמבואר בגמ' בנדה דף נח ע"א. ע"ש.

ועוד יש לדון האם הוא נחשב כמזיק חפץ לחבירו שאינו נמכר בשוק, שבנתיבות המשפט סי' קמח סק"א כתב שפטור מלשלם כיון שאין לחפץ שוויות בשוק, ואולם בערך ש"י חושן משפט סי' שפו כתב שכיון שהוא חפץ תשמיש לניזק בודאי חייב לשלם לו נזק, וכ"כ בקה"י ב"ק סי' לט, ואפשר לחלק. ועי'. וצ"ע בכל זה לדינא.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רפת. השכרת דירה שכורה לימים נוראים למי שייך הכסף

בס"ד, כ"ג אלול ה'תשפ"ד
לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א
במח"ס עזרת אליעזר

אודות השאלה לגבי שכור דירה לשנה, האם יכול להשכיר את הדירה שלו לימים נוראים בתשלום.

מבואר בשו"ע חו"מ סי' שמ"ב שאין השוכר רשאי להשכיר, וכך רשום בחוזה, מ"מ כתב הגרי"א דינר שליט"א בשם הגר"ח ק"ה זצ"ל שכל ההקפדה היא לזמן מרובה, אך לתקופה קצרה אין איסור, ואולם מו"ר הגר"ע פריד שליט"א השיב שאם רשום בחוזה שאינו רשאי להשכיר, א"כ לא יכול להשכיר כלל את הדירה, והוא ע"פ הרמ"א חו"מ סי' שט"ז שיש חילוק בין אם בני הבית מרובים על הנמצאים שם, ואמנם יש לחלק בין השכרת יחידת דיור שמשכירים גם את הריהוט שיש לאסור בזה, משא"כ בדירה

ואמנם בכנסת הגדולה הגהות טור עד כתב שכמו שנחלקו הפוסקים במכירת קרקע אם איש איסור אונאה ה"ה בשכירות קרקע, וע"ע בקצוה"ח סי' שיב סק"ב ע"ש.

ואמנם כתב הרמב"ן עה"ת בפרשת בהר שאע"ג שאין אונאה לקרעות מ"מ יש את הלאו של אונאה של תונו איש את עמיתו וכן כתב בספר החינוך, וכן כתב בסמ"ע סי' רכז סקנ"א בשם המהרש"ל, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן שי שיש איסור להעלות את שכר הבתים, אף שאין לו דין אונאה לגבי ממון. עכת"ד, וכן השיב לי הגר"ע פריד שליט"א שאף שאין אונאה בקרקעות לגבי חיוב תשלומין, מ"מ יש איסור להונות, על כל פנים בשכירות קרקע. עכת"ד.

ומ"מ תבנא לדינא: שאינו ראוי, אבל איסור אונאה אין, ובפרט בזמנינו שמחיר הכסף זל, ולכן כל המחירים יקרים [ורק אברכי הכולל והמורות והגננות מקבלים אותו שכר] ולכן בזמנינו שהמחירים עולים ואנשים אדתעא משכירים דירות אין בזה איסור, וכ"ש בחגים, שבדאי אין בזה איסור. וממילא גם לא שייך בזה לא תונו, כיון שיודעים ע"פ כל הדברים שנ"ל.

ועוד נשאלתי האם אפשר לעשות תקנה שנערכה ע"י גדולי הפוסקים שלא להעלות את מחירי הדירות.

בשו"ע חו"מ סימן רל"א ס"כ כתב בזה"ל: חייבים בית דין להעמיד ממונים על השערים שלא ירויח כל אחד מה שירצה, שאין לו לאדם להרויח בדברים שיש בהם חיי נפש וכו' בד"א שלא הוקר השער אבל אם הוקר השער ימכור כפי היוקר, וה"מ היכא דאיכא ב"ד דפרשו לכולהו מוכרים לזבוני הכי, אבל אי כל חד זבין בכל מה דיכול לא מחייב האי לחודיה לזבוני בזול. עכ"ל, וראה שם בשו"ע שם סכ"ה בשם הסמ"ע שעובר על וחי אחיך עמך, ובשו"ע שם סכ"א, ובמשנ"ב סי' רמ"ב סק"ב.

ומצינו בערוך השולחן (חו"מ סי' רל"א ס"כ) שכתב בזה"ל: כשם שחייבים ב"ד להעמיד ממונה על המדות והמשקלות כשיש יכולת בידם, כמו כן חייבים להעמיד ממונים על המקחים שלא יעלו יותר מדאי, ואין לו לאדם להרויח בדברים שיש בהם חיי נפש, כמו יינות שמנים וסלתות, וכ"ש לחם ובשר וכיוצא בהם יותר משתות, וכ"ז אינו אלא כשיש ביד ב"ד להכריח לכל המוכרים שבעיר למכור כן, אבל כשיש מוכרים שלא יצייתו לזה ואין ביכולת להכריחם אין מכריחים גם את היחידים השומעים, שלמה יפסידום בחנם, ומיהו אם הב"ד יודעים שעל ידי כן יוכרחו גם האחרים למכור כמותם יכריחו להשומעים. עי"ש.

ומה ששאל עוד בזה"ל: באופן שלא כתוב במפורש בחוזה שאסור להשכיר, והשכיר בתשלום, למי שייך הכסף. נמצא שעושה סחורה בדירה ששייכת לפלוני

תשובה: בודאי שהכסף שייך לו, כיון שהוא מושכר ועומד לו לכל השימושים, ומדלא כתב לתנאי מיגרע גרע.

רפט. זכות הגבאי בספרי בית הכנסת

בס"ד

תמוז תשפ"ד

לכבוד הגאון רבי משה פריד שליט"א במח"ס שו"ת וישמע משה ז' חלקים.

אודות השאלה האם מותר לגבאי לביהמ"ד לתת במתנה ספר שנתנדב לביהמ"ד וביהמ"ד אינו זקוק לו, וזה לשון השאלה: מעשים שבכל יום שאנשים מנדבים לביהמ"ד ספרים שאינם זקוקים להם. בהרבה מקרים מדובר בספריות שלימות של הסבא שנפטר וילדיו רוצים לעשות לעילוי נשמתו ותורמים את הספרים לביהמ"ד. אלא שכהיום כמעט אין תועלת לביהמ"ד מספרים אלו שרובם הם ממהדורות ישנות

וברמ"א חו"מ סימן קסג ס"ו כתב "ועיין לקמן סוף סימן רל"א מדיני תקנות קהל ובני העיר. נמצא בתקנות קדומות שלא להוציא טלית או ספר מבית הכנסת בלי רשות בעלים". וכן מבואר בערוך השולחן שם סי"ז שבזה אזלינן לפי רשות הממונה.

וראה באריכות בשו"ת חת"ס סימן רמ"ד באדם שתתם ספרים לבית הכנסת ורוצים למכרם לבנות מקוה טהרה ע"ש.

וראה עוד מש"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תתל"ו שגבאי צדקה שקיבל נדבה ספרים לבית המדרש אינו יכול לבטל תורה מרבים ולסוגרם בארון ולפתחם רק לזמן מועט ע"ש.

ובפתחי תשובה שם סק"ב כתב "ומ"ש וכן לקנות ספרים כו'. עיין בספר משנת חכמים הל' יסוה"ת דף י"ט ע"א שכתב בשם אביו הגאון ז"ל דאם קנה בהם ספרים אסור למכרם אפי' ללמוד תורה ולישא אשה ואף שהתירו בס"ת למכור ללמוד ולישא אשה היינו בס"ת של יחיד כמבואר בא"ח סימן קנ"ג והספרים הללו זכו בהם רבים ומצוה להשאילם לאחרים א"כ אין לו רשות למכרם וכתב הוא ז"ל על זה דאם התנה עם הקונה שהוא ישאילם לאחרים ואינו מוכר לו כי אם טובת הנאה שיש לו בהם צ"ע אם מותר למכרו בענין זה ע"ש". עכ"ל הפת"ש.

והגר"ק בספר אני אודך תשובות הגר"ק ח"ב תשובה מז נשאל ע"י הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בזה"ל: האם מותר לגבאים של בית הכנסת לזרוק לגניזה ספרים שנתרמים לבית כנסת שלא מדעתם, כשלגבאים נראה שאין ענין לבית הכנסת בספרים אלו [וזהו רק מעמסה של בית הכנסת שמתלמאים בספרים] או שזהו גזילה ואסור, והשיב בזה"ל: הגבאים גזלנים עכ"ל.

למעשה יש לחלק אם הספרים עומדים לגניזה, וע"פ הלכה אסור לגנוז ספרים, שראוי ללמוד בהם, ולכן בודאי שראוי ומצוה להביא

שהלומדים בימינו כמעט ולא משתמשים בהם. למרות זאת בלא מעט מקומות ייחדו מקומות להניח בהם ספרים אלו עד אשר יתעורר צורך להניח שם ספרים שיש בהם יותר תועלת ללומדים. והנה אחד שיש לו סט נדיר בביתו, ואבד לו ספר אחד מתוך הסט והוא רואה בביהמ"ד את הסט כולו שנתרם כעת לביהמ"ד, והוא מבקש מן הגבאי לקבל את הספר החסר לו. האם מותר לגבאי להעניק לו את הספר במתנה, או שמכיון שהספר ניתן לביהמ"ד אסור לגבאי לתתו לאחרים במתנה. ע"כ.

בגמ' בערכין דף ו' ע"ב וברמב"ם בפ"ה מהל' מתנות הלכה ו' ונפסק בשו"ע יו"ד סי' רנ"ט ס"ג "ישראל שהתנדב נר או מנורה לבה"כ, אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו, יכולים הצבור לשנותה אפילו לדבר הרשות, (אפילו אם גם המתנדב מוחה) (מהרי"ק שורש קכ"ג קכ"ד ובשם רשב"א ותשו' רא"ש). ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה, אין יכולים לשנותו לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו. ואם היה המתנדב עובד כוכבים, אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה, כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה. עכ"ל השו"ע.

ומ"מ מבואר ברמ"א שם סעיף ב' "וכל זה במקום שאין מנהג ידוע בעיר, אבל במקום שנוהגים שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו, או אפילו במקום שנוהגים שאדם משים איזה דבר בבית הכנסת, כגון ספר תורה או כלי כסף וכדומה, וכשירצה חוזר ולוקחו, וכשירד מנכסיו מוכרו לאחרים, הולכים אחר המנהג. דכל מקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש, ולב ב"ד מתנה על זה, ובלבד שיהיה מנהג קבוע. (כן משמע מהב"י וממהרי"ק שורש קס"א). ומ"מ אם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו ולא יהא כח בזה, פשיטא שאסור לשנותו. וע"ל סי' רנ"ו סעיף ד'.

ולפי"ז כל המקדיש חפץ לבית הכנסת הרי הוא ע"ד הגבאים וכמו שכתב ברמ"א יו"ד סי' רנ"ח ס"א לגבי צדקה.

לאנשים שילמדו בהם, וכעין זה מבואר להדיא בשו"ת בחלקת יעקב ח"א סימן מ שנשאל משיבה שיש להם באוצר הספרים שנדבו אותם לישיבה לע"נ יהודי אחד, ואין בכלל צורך בהם, יש מהם מחזורים אשר כאן אי אפשר בכלל להשתמש בהם בנוסח שכתוב לשם, וכן ספרים אחרים כגון משניות עם פירוש בלשון גרמנית אשר בקנין ספרים שלנו כאן בישיבה אין שום תועלת וצורך בהם עכ"ל השאלה שם, והאריך בזה לדינא שהספרים הנ"ל שהם טובים לשימוש, רק שאין צורך בהם, הדין להניח במקום מוצנע ומשומר כגון במרתף וכיו"ב, ולא במקום שילכו לאיבוד בזמן קצר מחמת העיפוש והלחלוחית יעו"ש. ומבואר שבדאי יש כוח ביד הגבאי להביאם לבני אדם.

אבל אם יש ספרים שישתמשו בהם, כגון בבתי כנסיות גדולים שיש שם עשרות אלפי ספרים, [והם אוצר הספרים בפני עצמו] ובדאי שיהיה אנשים שישתמשו בהם, אין כוח ביד הגבאי לתת אותם לאותו אדם, אלא א"כ יקנה סט חדש ויביא לו את הסט הישן. ורק לטובת בית הכנסת ע"פ שבעה טובי העיר מותר למכור וכמבואר באו"ח סו"ס קנ"ד. אך יש לדון שאפשר שבזמנינו בספרים לב ב"ד מתנה עליהם כמ"ש בערוך השולחן שם סעיף יב לגבי ספסלים של בית הכנסת. וגם אפשר שבמשנ"ב סי' קנ"ג ס"ק צט הביא מח' הפוסקים לגבי ספר תורה שתרמו לבית הכנסת האם הוא נחשב כנתרם להקדש או לא, ואפשר שבספרים שאין דינם כס"ת אפשר להקל, שאין דינם כהקדש וא"צ שבעה טובי עיר, ובפרט בזמנינו שאמרינן כמעט בכל דבר לב ב"ד מתנה עליהם, ושיש כח ביד הגבאי, וכמו שהשיבו חלק מהפוסקים לכת"ר וכנ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

רצ. גניבת דעת בטעות

בס"ד, י"ז כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א

אודות השאלה האם יש גניבת דעת לאשתו שתחזיק לו טובה שטיפל בילד בלילה וקם להכין לו בקבוק והוא עשה לתינוק רק שקט והתינוק נרדם, אם צריך להגיד לה או שאין בזה גניבת דעת.

מדברי השו"ע חו"מ סי' רכ"ח נראה דבנ"ד יש גניבת דעת

ואפשר שבשיבוח בין אשה לבעלה אין גניבת דעת וכמבואר בחת"ס בכתובות דף יז ע"א שהקשה מדוע מותר לומר על הכלה שהיא נאה וחסודה אם הוא שקר, וכתב שם שכיון שמצוה להיות דעתו של אדם מעורבת עם הבריות ולשבח מקחו של אדם תו אין כאן לא גניבת ולא דבר שקר כיון שכן נהגו, עכת"ד, ולכן כיון שהרגילות שהאשה משבחת לבעלה נראה שאין בזה גניבת דעת.

ושוב נראה להוכיח בזה ממש"כ במרומי שדה בעירובין דף ק' ע"ב וז"ל: שמותר לשנות לה ולהבטיח בפיו ולבו בל עמו ומעין זה אמרו חז"ל שמותר להחניף לאשתו עכ"ל, והוא מש"כ באורחות צדיקים שער החניפות וז"ל: ויחנוף אדם לאשתו משום שלום בית ולבעל חובו שלא ילחצנו ולרבו שילמדנו תורה. עכ"ל, וה"ה שאין בזה גניבת דעת כדי שאשה תחניף לבעלה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רצא. גביר תרם לכל האברכים
שלמדו בכולל בוקר

שאלה:

מעשה שאירע לאחרונה שאדם שעובד לפרנסתו גמר את עבודתו באחד מהימים מוקדם מאד מהרגיל, והחליט לנצל את הזמן ללמוד באיזה בית כנסת. בבית כנסת שם יש גם כולל קטן של אברכים. באותו היום הגיע גביר לבית כנסת וראה את האברכים העמלים

שערי מה המקור שצדקה מועילה לתקן גזל של צרכי רבים יוסף

רצב. מה המקור שצדקה מועילה לתקן גזל של צרכי רבים

בס"ד

לכבוד הגאון הגדול רבי משה פריד שליט"א
במח"ס שו"ת וישמע משה

אודות השאלה מה המקור שצדקה מועילה לתקן גזל של צרכי רבים.

בספר לא תגזול עמ' מ' בשם הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל, שאפשר להקנות את הכסף לנגזל ואח"כ לתת צדקה עבורו, וכעין המבואר בשו"ע חו"מ סי' שסז ס"ו ובסמ"ע שם סק"ח, ואולם בספר פתחי חושן הל' גניבה פ"ד סק"ה כתב שמספרים בשם הגדולים שבמקרה כזה היו נותנים את סכום הכסף של הנגזל למדקה עבור בעל הממון וכתב שם שבאמת אין הדבר מועיל לקיים את מצוות השבת הגזילה משום שלא מגיע לידי הנגזל עצמו ואף אינו נהנה ממנו אך לפחות אין הגזילה נשארת תחת היד הגזולן אלא עושה בה שימוש מועיל לטובת הנגזל ע"י שמקבל הנגזל שכר מצות צדקה שעשו בממונו וזו צורת ההשבת המקסימית שניתן לעשות במקרה כזה ע"ש.

ושוב מצאתי בשב"ק פרשת שופטים, בשו"ת הרשב"א ח"ז סימן תקלט שנשאל בזה"ל: שאלת אדוננו שרירא גאון לתחיה. אם יכול אדם לזכות אביו או בנו או קרובו או חברו כגון שיש חובות על אותו הנפטר ופורע לבעלי חובות או שנתן צדקה כדי שיזכה אביו או בנו לחיי העולם הבא מועיל למת כלום אם לאו ואם זה שנותן החי מממון המת מועיל או בין כך ובין כך אינו מועיל יודיענו אדוננו להיכן דעתו נוטה באלו הדברים.

והשיב שם בזה"ל: תשובה כך אנו רואים כי פריעת חובות שעל המת מועיל ודאי למת כי החוב עליו הוא ויש לו להקב"ה להשתלם כנגדו ממה שיש לו ולתתו לבעל החוב כי התשלומין שיש לו לאדם על יוצרו שני פנים הן אחד מתן שכרו של מעשיו הטובים שעשה

בתורה בכל הכוח והריתחא ומאד התרגש, והחליט לתת לכל האברכים שלומדים כאן עתה 100 דולר. וכך הוא עבר בין כולם והביא לכל אחד בנפרד שטר של 100 דולר. והביא גם לאותו אדם שעוד לפרנסתו, כי היה בטוח שגם הוא אחד האברכים בכולל, ולא הסתכל שהוא לומד משהו אחר.

ענה שאל העובד לפרנסתו, האם מותר לו להשתמש בכסף שקיבל, הרי הגביר ודאי התכוין לתת זאת לאברכים עמלי תורה שדחוקים לפרנסתם, ולא לי שאני עובד לפרנסה וב"ה אינני דוחק בפרנסה. ויכול להיות שאם היה יודע שאני לא אברך בכולל אלא סתם באתי ללמוד כאן בצד, אולי לא היה נותן לי.

תשובה:

בס"ד

כ"ז מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א
במח"ס עזרת אליעזר ושא"ס.

נראה כיון שלא התנה מחמת זה, וגם קימ"ל בכל גניבת דעת דאם הו"ל לאסוקי אדגעתא אין בזה גניבת דעת וכמבואר בגמ' בחולין דף צד ע"ב ובשו"ע חו"מ סי' רכ"ח ס"ו.

וראה עוד מש"כ בספר עובר אורח סימן קל"ז כתב הגאון האגרות זצ"ל שאף שלכאורה נראה שיש גניבת דעת בצדקה, ומ"מ בדיעבד גם הנותן הוא שמח על זה ונתרצה כבר בלבבו למחול בלב שלם, ע"ש, וה"ה בנ"ד. וה"ה לכל כיוצא בזה. שיש אומדנא שמחל ע"ז, מרוב עושרו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

שערי מה המקור שצדקה מועילה לתקן גזל של צרכי רבים יוסף

ומה שנהגו למקצת מקומות לזכור המתים מצאנו סמך בירושלמי כשם שהחץ יורה הקשת כך מעלים צדיקים מדינה של גיהנם כאומרם זצ"ל לכך נוהגין לזכור אותם בבית הכנסת ויש נותנין טעם אחר דכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית אלו המתים שנפדים בממון החיים ומכאן סמך להזכרתם. וגרסינן בספרי כשהוא אומר אשר פדית מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים ובפסיקתא גרסינן גדולה צדקה שמוציאה מגיהנם שנ' כפר לעמך ישראל יכול כיון שמת אדם אין לו תקנה בצדקה תלמוד לומר כפר מלמד שזורקין אותו מדינה של גיהנם. המקום ברחמיו יצילנו ממנה ויתן לנו חלק לחיי העולם הבא אמן ואמן. עכ"ל.

והו"ד בקצרה בספר שביבי אש שביבי הלכה ח"ב פרשת שופטים.

וראה עוד במרדכי והו"ד בב"י או"ח סו"ס תרכ"א וז"ל: כתב המרדכי (שם) מה שהורגלו לידור צדקה ביום הכפורים עבור המתים יש להביא ראיה מספרי (שופטים פסקא רי') דתניא בפרשת עגלה ערופה (דברים כא ח) כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכין כפרה: וכתב הרוקח (סי' ריז ד"ה ומה) מה שפוסקין צדקה עבור המתים ביום הכפורים יש להם אסמכתא שכתוב בסוף פרשת תצוה (שמות ל י) הכפורים אחת בשנה יכפר וסמוך ליה ונתנו איש כופר נפשו ליי' ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו אלא יי' בוחן לבות החיים והמתים אם אותו המת בחיים היה נותן צדקה ואם היה עני אותו המת אך לבו בטוב והיה נותן אם היה לו אז תועיל לו קצת כי החי יכול לבקש להקל דין המת כדוד על אבשלום (סוטה י:): וכרבי יוחנן על אחר אבל אם נתן בעבור רשע אין מועיל ונותנים לכבוד המתים שהצדיקים מליצים על צאצאיהם ע"כ. עכ"ל.

ובספר חסידים סימן קע.

בחיינו והמצות ואחד מהם משהביא עליו הקדוש ברוך הוא מן הצער והמכאובות בעולם הזה שלא בתורת פורענות אם גדול הוא ואם קטן יש לו עליו תשלומין ומתן שכרן שעל הזכיות הוא הנאות מזיו השכינה שבאות לו דרך כבוד ויקר ומעלה וגדולה שעושין לו לפי מעשיו ומשבחין ומקלסין אותו על זכיות ותשלומין שעל הצער ומכאובות הנאות בלבד שאין בהם כבוד ולא שבח ולא מעלה לפי שאינן על מעשה שעשהו ברצונו ולא טרח שנשא ונתן לעשות רצון יוצרו אלא דברים שנעשו בו על כרחו אם גדול אם קטן מאל התשלומין ראוי להשתלם חובות שעליו ולתת לבעלי חובות במאזני אמת כשיעור מה שיש להם עליו וכן אם הצר הוא לאחר' בחיינו ולא יכלו להשתלם עליו ראויין הם להשתלם מה שראוי להם מהתשלומין האלו שפירשנום על כן בזמן שיש עליו חוב או גזל או עשק או כחש בעמיתו או בפקדון או בתשומת יד הרי שיש עליו שני דברים אחד מהם שיעור החוב שיש עליו לגזול ולעשוק ואחד מהם פרעונות שחייב לשמים כי עבר על המצות החוב שעליו לגזול ולעשוק יכולין בניו ואחיו וקרובין ורעיו לשלמהו אחריו ולא ישאר עליו כלום לפי שהגזול והעשוק ובעלי החוב כבר נשתלמו מה שיש להם ואין להם כלום.

אבל פרעונות שחייב למקום כי עבר על המצוה הרי היא כשאר עבירות ואין ביד אנוש להקל אותה ממנו בודאי אבל אם יש צדיק אחד מבקש עליו רחמים בין בנתינת צדקה לעניים אפשר שהקב"ה מיקל ממנו בזכות בעל הזכות ואין אנו נוטלין העניים אצלו לבקש עליו רחמים ונהנים אם יש בהם מי שבידו זכיות שראוי לישא פניו ולהקל מזה אפשר שמועיל לו אבל לא מוחזק שמועילין לו אלא יהי רצון מלפני הקדוש ברוך הוא שישמע להן ואם לאו אין שומע להן אעפ"י שהם בעלי זכיות אבל חובות שנותנין לבעליהן בודאי נפטר מהם ממה שיש לבעלי החוב ולזכותו למתן שכר אין ביד אדם כל עיקר ואין מעלתו וגדולתו והנאתו מזיו השכינה אלא לפי מעשיו ואפילו כל צדיקי עולם בקשו עליו רחמים וכל צדקות נעשו לזכותו אין מועילין לו בזאת זהו דעתנו בדבר זה לפי מה שהוא נוטה ומה' נשאלה הפקת רצון לנו ולכם ולכל ישראל.

שערי לבקש פיצויים בתביעה מהערכאות יוסף

רסא), וכ"כ במנחת אשר (דברים סימן ג') וראה עוד בקובץ דרכי הוראה (ח"ו עמ' קיא), ובשו"ת משיב דברים (ח"מ ח"א סימן ל'), ואולם בעל המנחת יצחק פסק שצריך להזמין פעם אחת, וכן האריך בזה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' תמה, ח"ד סימן שד). [ואף אם נימא שלכתחילה צריך להחמיר בזה, מ"מ בדיעבד שפיר דמי]. ועוד י"ל בזה שהכא הרי דינם כמומרים ומותר לתבוע יהודי שאינו מתנהג כדין תורה לערכאות, כמ"ש בכסף קדושים (ח"מ שם סק"א), ובשו"ת נחלת יהושע (סימן כ').

ומצד מה שהיה תביעה רק על שהפריע לישן, וע"פ הלכה אין כזה דבר שנקרא "גזל שינה", ואין כאן גזילה, כיון שאינו לוקח דבר ממשי מחבירו, [ונתבא' בארוכה בשערי יוסף אורחות הישיבה סימן א'] אך אפשר לתובעו מדיני שכנים, כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' קנ"ו ס"ב) שדעת השו"ע שבחנות שבחצר יכולים השכנים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים לישן מקול הנכנסים ויוצאים, אך דעת הרמ"א שם, דכל מה שעושה בחנותו ובייתו אפילו אינם יכולים למחות, אך כל זה בבריאים אבל בחולים והקול מזיק להם יכול למחות, ולפי"ז כל אדם שיש לו ילדים קטנים שדינם כחולים שאין בו סכנה, יכולים למחות, [ראה בחוט שני מזוזה (ברכות עמ' רפ)], וא"כ שפיר התביעה נעשתה ע"פ דין תורה, ואף אם אינו זוכר, או אינו יודע שיפריע לו, אפשר לקחת את הכסף, ובלאו הכי כאן שהכסף בלאו הכי ילך לעיריית בני ברק, [והרי הוא כמציל מן הארי וכו'] וממילא אין שום חשש שהכסף ילך לאברכים שדחוקים במצבם ועמלים על התורה. וכ"ש אם הוא רק תביעה ייצוגית, ונעשתה פשרה.

וכן עתה השיב לי מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, וז"ל: מותר לקחת, והסיבה לכך, שהרי הם כבר מתייאשים מהכסף, והם לא יקבלו את זה בחזרה. ובפרט שבאמת יש קצת צדק בזה, שבאמת מגיע להם קצת פיצוי על ההפרעה בשנתם. עכ"ל.

רצג. לבקש פיצויים בתביעה מהערכאות

בס"ד, מוצאי שבת קודש פרשת תולדות ה'תשפ"ה

לשאלת כמה אברכים מאיזור מכון מור, שלפני 12 שנה הרחיבו את בניין מכון מור, והבנייה הייתה גם בלילה, והרעש הפריע לשכנים שלא יכולו לישון, ואחרי כמה שנים, תבעו את בעלי המכון בבית משפט, וקנסו אותם בקנס של שבע וחצי מליון ש"ח, ופסקו שכל מי שהיה גר אז תוך 1.2 ק"מ מהמכון מור, זכאי לקבל פיצוי של 2.500 ש"ח לכל נפש במשפחה, כיון שלפי הערכת השופטים סבלו מרעש, ואם יישאר כסף, המכון צריכים לשלם היתרה לעיריית בני ברק.

ושאלו האם מותר לקחת את הכסף, ומה הדין מי שלא סבל מזה, וגם מי שיזם את התביעה לא תבע את המכון לבי"ד, וא"כ נמצא שלוקח כסף ע"י שמודה מערכאות, שבית משפט באר"י דינו כערכאות, שבחזו"א (סנהדרין סי' ט"ו סוף סק"ד) כתב שדינם כערכאות והרי הם מרימים יד כנגד תורת משה ע"ש. **ומצינו בגליון רע"א** (ח"מ סי' כו ס"א) כתב, בשם שו"ת התשב"ץ (ח"ב סימן רצ) ואם הוציא ממון ע"י דין ערכאות אם א"כ בדיני ישראל הממון גזול בידו, ואם קידש בזה אינה מקודשת והוא פסול לעדות כמו כל גזול, עכ"ל, [אך אין להתיר משום דינא דמלכותא דינא, (עי' שו"ע ח"מ סי' שס"ט) כיון שלמעשה בזמנינו אין דינא דמלכותא, ונתבאר בארוכה במק"א]. אך היינו דוקא אם היה שלא ע"פ דין תורה.

ובגמ' בב"ק (דף צב ע"ב), ונפסק בשו"ע ח"מ (סי' כ"ו ס"ב), שצריך רשות מבי"ד לדון בערכאות, ודנו הפוסקים האם מותר לתבוע לערכאות, שברור שהנתבע לא יבוא לבי"ד, וכתב בזה הגה"ק מבוטשאטש בכסף קדושים (ח"מ סי' כ"ו) שאם יש אומדנא גמורה דלא ציית דינא אי"צ רשות מבי"ד, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קצ"ה), ובשו"ת טוב טעם ודעת (ח"ג סי'

תבנא לדינא: מותר להגיש בקשה לתבוע את הכסף, למי שגר באותו איזור, אף אם לא הפריע לו בשנתו.

וכן מותר לתבוע בערכאות מי שאינו ציית דינא, לאחר רשות מבי"ד [ולכן מותר לתבוע פיצויים מחברה וכדו'].

מותר לתבוע חברה בערכאות על תנאים שהתחייבו בהם. (עי' פתחי חושן ח"א הלואה הערה יג).

תביעה מחברת ביטוח, מותרת. (עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן תמד).

בברכת התורה

יוסף אביטבול – מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

רצד. לסייע לגוי לגנוב ממדינה

בס"ד

שלום לכבוד הרב,

השאלה עוסקת האם מותר לסייע לגוי לגנוב? במסגרת תוכנית מימון טיפולים רגשיים בניו יורק. נשים חרדיות נשכרות ע"י הורים לילדים גויים לתעד מפגשים מדומים בין מטפלות לילדים כדי לחייב את הביטוח הממשלתי, למרות שהמפגשים לא תמיד מתקיימים בפועל. ההורים מעוניינים רק בקבלת הכסף מהמדינה ואין להם עניין בטיפולים, ולכן פנו לנשים החרדיות בתיעוד פיקטיבי במערכת הדיווח, רק בגלל שהן דוברות אנגלית-שפת אם.

בהתחשב באיסור לפני עיוור' האמור גם ביחס לגוי, ולכן אסור לסייע לעבור עבירה, כגון עבודה זרה, או גזל, כאשר לולי הסיוע לא היה באפשרותו לעשותה. אבל

באופן שגם לולי הסיוע היה באפשרותו לעשות את העבירה, האם יש איסור לסייעו, או למונעו מעשייתו? לולי הנשים החרדיות הורים היו מבצעים אותם בכל מקרה. הנשים רק מקלות על התהליך בעזרת שפת האם שלהן אך אינן הכרחיות לביצועו, האם יש בכך איסור?

בס"ד, י"א כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישראל מאיר יחזקאל שליט"א.

נראה שאין איסור לפני עיוור לפי דעות הראשונים שאם יכול להשיגו בלעדיו אין איסור לפני עיוור והוא הנקרא "תרי עברא דנהרא", ויש רק כאן איסור מסייע לחלק מדעות הפוסקים.

עוד נראה שבטעות הגוי שהגוי נטעה מאיליו אין איסור, וה"ה הכא שהגויים יכולים לבדוק דבר זה לעומק, ואם יבדקו דבר זה לעומק, יראו שכולו גזל, ובכה"ג אין איסור, [עי' רמ"א חו"מ סי' שמ"ח ס"ב שהביא ב' דעות אם מותר להטעות גוי, אף למתירים אסור במקום חילול ה', ואף לאוסרים מותר אם הגוי מטעה את עצמו, וא"כ הכא חשיב כמטעה, ובפרט שלא שייך איסור לפני עיוור בדבר שנחלקו בו הפוסקים].

עוד נראה שאף אם נאמר בחו"ל שיש דינא דמלכותא דינא, מ"מ הערמה מהממשלה שאין להם שום בעלות על הכסף מותר, [במשנה במס' נדרים דף כז ע"ב נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינו תרומה וכו', ובגמרא בדף כח ע"א הקשו והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא ועי"ש בתירוץ הגמ', והביאו הר"ן שיטת התוס' שכ"ז דוקא במלכי עכו"ם אמר דינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה וכי אמרינן דינא דמלכותא דינא ה"מ לענין שאם קנה אחד מכס זה חייבים ליתן לו את המכס, וכן נמי אם לא קנה אותו אלא

שערי זפת שנפל מהגג על חמש חולצות והרסם יוסף

יט בשם הגר"י זילמן שליט"א שכל שכן שבונה בדירתו כיון שצריך להשתמש בחצר המשותף של השכנים הרי הוא מתחייב לשלם להם על כל הנזקים שיגרום כיון שהשכנים אינם מסכימים להרשות להשתמש ברשותם להוציא ולכהיס אם יזיק אותם ולא ישלם ע"ש, וכן כתב בקובץ השיר והטוב ח"ח סימן יז וסימן יח ע"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רצו. שו"ת בדיני חו"מ הנוגעים בשימוש במייל

האם מותר להעביר כתובת מייל של רב

בס"ד, תשפ"ב

לכבוד הבה"ח יצחק פרץ נ"ו במח"ס בארות יצחק, אודות השאלה האם מותר להעביר כתובת מייל של רב לאחרים.

נראה שאם מקפיד שלא יעבירו, אסור להעביר את המייל שלו לאדם אחר, אבל אם אינו מקפיד אדרבה יש בזה זיכוי הרבים.

ואם מקפיד אבל המייל שלו ידוע להרבה אנשים, מ"מ יש לאסור בזה, משום ואהבת לרעיק כמוך.

האם מותר לדווח על מייל כספאם

בס"ד

סיון תשפ"ד

לכבוד הבחור החשוב רבי יהודה שוילי שליט"א

אודות השאלה אם מותר לדווח על מייל כספאם.

אם הוא רשימת תפוצה של דברי תורה והלכה, [מחכם נאמן וישר] אין לדווח, אבל אם הוא רשימת תפוצה של ביטולי תורה וכדו, יכול לדווח על ספאם.

שהוא ממונה לגבות את המכס שאינו רשאי חבירו ישראל להשבע שהן תרומה דליכא אונסא כיון דדינא דמלכותא דינא. ומבואר דהיינו דוקא היכא דהארץ שלו, ואף בחו"ל לאף אחד הארץ לא שייכת לו, וכן יש להוכיח ממש"כ הראב"ד והו"ד בספר התרומות (שער מו חלק ד' אות טו) וז"ל: כי יש לו למלך רשות למכור אותם לעבדים עד שיפרע מהם את המס שכן הוא המשפט של מלכים שקבלו אותם מן המלכים הראשונים". וכן מוכח מדברי רש"י בב"מ (עג: בד"ה טפסא) שכתב בזה"ל: והרי כולם עבדים לו דדינא דמלכותא דינא. ובהצטרפות כל הספיקות הנ"ל בודאי יש להתיר.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רצה. זפת שנפל מהגג על חמש חולצות והרסם

בס"ד, ערש"ק פרשת וירא ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג דוד יזדי שליט"א

אודות השאלה בשכנו ששם זפת בגג ע"י פועלים ערבים, ונפל מהזפת על הכביסה על חמש חולצות יקרות והרסם, האם חייבים לשלם לו על הנזק.

תשובה: אם לא התריע על פינוי החפצים או הבגדים מהכביסה, חייב בעל הגג לשלם לו נזק שלם.

מקור: בשו"ע חו"מ סי' קכ"ט ס"ח כתב "המלוה את חבירו ע"י ערב אע"פ שהערב מתשעבד למלוה לא יתבע את הערב תחילה אלא יתבע את הלוה".

וכתבו האחרונים שקבלן, חשבי כערב על הפועלים שלו, וכס מראג צדברי רש"י בסוף פרק הבית והעליה בב"מ דאפ לאחר שבנה הכותל נפל והזיק הקבלן חייב משום שנחשב כליו כשומר, וכן כתב בבינת המשפט ח"ב עמ'

שערי גדר האיסור שלא תהיה לו כנושה יוסף

וכ"ש אם הוא אדם שטורדו, והכל לפי העניין.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

האם מותר להשתמש ברשימת תפוצה שלא שלחו אותה בעותק נסתר

בס"ד

לכבוד הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א
במח"ס אוצר רב ב' חלקים.

אודות השאלה מותר להשתמש ברשימת תפוצה שלא שלחו אותה בעותק

נסתר,

שכיון שמי שטעה בזה איהו דאזיק אנפשיה, לענ"ד באופן חד פעמי ששולח ד"ת ראויים לשמה, אפשר להקל, ומי שלא רוצה שיכתוב הסר, ובדרך כלל כל מי שמתלונן הם אנשים שאינם בני תורה, אבל אברכים בני תורה אף פעם לא מתלוננים ושמחים בכל דבר חידוש.

ויש עוד להאריך.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

רצו. גדר האיסור שלא תהיה לו כנושה

בס"ד, יום ד' ד' כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אריאל ברויאר שליט"א.

במה ששאל בזה"ל: בס"פ איזהו נשך (ע"ה, ב') ושו"ע (יו"ד ק"ס, א) שבהלוואת ריבית עוברים כמה לאווין וביניהם לא תהיה לו כנושה. וצ"ע הרי אין עובר עובר 'בכנושה' אלא דווקא כשאין ללווה מה לשלם. ע"כ לשון השאלה, אכתוב בזה על דבר הקושיה כפי הנראה לענ"ד.

נאמר בתורה "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה". (שמות כב כד). ונפסק בשו"ע סי' צ"ז ס"ב "אסור לנגוש את הלוח [הן עני הן עשיר] לפרוע כשיודע שאין לו, מפני שהוא נכלם בראותו את המלוה, ואין ידו משגת לפרוע".

ואמנם לגבי ריבית התחדש במשנה בב"מ דף עה ע"ב שהמלוה עובר בלא תהיה לו כנושה, ופירש"י שם "שהוא לו כנושה כשתובעו ודוחקו". ויש להקשות דממה נפשך אי מיירי שיש לו מה לשלם, אין בזה איסור של לא תהיה לו כנושה, ואם מיירי שאין לו מה לשלם מה התחדש בריבית יותר משאר כל הללוואה.

ונראה בזה כמה ביאורים.

א). מדברי רש"י נראה שטעם הדבר שכיון שדוחקו לשלם לו דבר שלא מגיע לו לשלם, וממילא דוחקו בלא שום זכות לדחוק אותו, והוא דין מיוחד בדיני ריבית.

ב). במהר"ם שיק מצוה ס"ז [וכן נראה במהר"ם שיף ובתורת חיים] ביאר בדעת רש"י, שאינו דין מיוחד בריבית, אלא שדרך מלווי בריבית לדחוק ולנגוש הלוח, ומשו"ה שנו גם איסור זה. וכן נראה בחינוך מצוה סז שכתב ש"זאת המניעה תכלול ג"כ שלא להלוות בריבית לישראל". ומבואר שהוא איסור בעצם ההלוואה. וכן נראה ברמב"ם בספר המצוות לא תעשה רלד.

ג). שו"ר שהרגיש בקושיא הנ"ל בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סימן קסא הערה כב, וכתב ליישב שבריבית יש לאו שתביעה בנגישה אף שיודע שיש לו להלוה מעות לשלם ואף שהוא עשיר. וביאר שם שלגבי ריבית שיש איסור על הלוח לשלם את הריבית, נמצא שאין חילוק בין עשיר לעני, ולעולם כל שתובעו לפרוע את הריבית עובר בלא תהיה לו כנושה שהוא מצערו בחינם דהיינו שלא על ע"פ דין תורה ע"ש.

בברכת התורה

שערי לקיחת דמי תיוך על קניית ספר תורה ללא ידיעת הקונה יוסף

יוסף אביטבול - מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

רצה. לקיחת דמי תיוך על קניית ספר תורה ללא ידיעת הקונה

בס"ד

מוצש"ק פרשת וארא אור לכ"ו טבת ה'תשפ"ה
לכבוד הרה"ג רבי יצחק רגב שליט"א, מחשובי האברכים בעיר אלעד.

לאחר עטירת השלו' והברכה. אודות השאלה, באדם שרוצה לקנות ספר תורה [לעצמו ולא לבית הכנסת], ולא מבין במחירים של קניית ספר תורה, וניגש לרב בית הכנסת, שיעזור לו בזה, והרב מכיר סופר שמוכר את הספר תורה במחיר מסויים, והרב אמר לסופר אני יביא לך קונה, תגיד שהמחיר יקר יותר בכמה אלפי שקלים, ואת ההפרש תתן לי, ושאל האם מותר לעשות כן.

ברמ"א (ח"מ סימן רסד ס"ד) כתב "וכן כל אדם שעושה עם חברו פעולה או טובה, לא יוכל לומר, בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו". ומבואר שם בנתיבות המשפט (שם סק"ז) דהיינו דוקא שעשה פעולה של השבחה. ע"ש. ואמנם בכנה"ג (שם הגב"י סק"ח) כתב בשם שו"ת הרמ"א (סימן ע"ו) שאם השתדל אצל המלכות בשביל הנחה וכדו', חייב לשלם לו אם הרגילות לשלם ע"ז כסף, ע"ש, ולפי"ז נראה שה"ה בכל דבר שיש רגילות לשלם כסף על התיוך, הרי חייב לשלם ע"ז. [וכן נראה בשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן קכה), ובכנה"ג (סי' קפה הגה"ט סק"ו), ובשו"ת הליכות ישראל (סימן כז, וסי' כ"ח)]. וא"כ כאן שהוא רק מראה מקום הוא לו, וממליץ על סופר טוב, אינו יכול לקחת ע"ז כסף אח"כ במיוחד. ובודאי שאינו דומה לדיני תיוך דירות וכדו', ששם מתחייב מדיני יורד ויש רגילות לשלם ע"ז, [ונתבאר בהרחבה, במק"א, וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה חו"מ סימן ל'), ובשו"ת יביע אומר (ח"ה חו"מ סימן ג')].

ונראה שאף אם הסופר מעלה את המחיר בשביל יותר מהמחיר הגבוה, הרי יש בזה אונאה. [לנצל תמימות של קונה ספר תורה לשם מצוות כתיבת ספר תורה כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רע)]. ואף שנתבאר בארוכה שאין אונאה בזמנינו, מ"מ מבואר בשו"ע (חו"מ סי' רכז סט"ו) שבמרגליות יש אונאה. וכ"ש הכא שהוא איסור גזל, וכן מורים למעשה.

תבנא לדינא: אסור להעלות את המחיר, והרי יש בזה חשש איסור גזל, ואונאה.

בברכת התורה והצלחה בתורה ובכל הענינים יוסף אביטבול
החונה פה עיה"ת בני ברק

רצט. אל תשכון בביתך עוולה בצק בטחון

לכבוד הרב אביטבול שליטא שלום וברכה

תודה רבה שאתה שולח לי את ההלכות עלה והצלח אמן.

שאלה לי

האם אדם המנהל קופת גמח, דורש ערב להלוואה, דורש צק ביטחון, דורש שהערב נותן הצק לא ירשום סכום בצק הביטחון, זאת ועוד, דורש שלא לכתוב על הצק את שם המוטב ולא לרשום על הצק למוטב בלבד.

הבעיה של הערב: אם גנב יפרוץ לבית המלווה ויקח הצק יוכל לרשום על הצק מליון שח.

הדרישות הללו של מנהל הגמח מותרות לפי ההלכה או יש בזה משום אל תשכון באהולך עוולה (שטר שיש אפשרות לכתוב עליו שקר)

שערי להביא למלוה את שטר ההלוואה לפני הכסף יוסף

בש"ע חו"מ סי' נ"ז ס"א איתא שאסור להשהות שטר פרוע בתוך ביתו דכתיב אל תשכן באהלך עוולה, ואפשר שבזה אינו בכלל האיסור, כיון שסומכים בזה על בני אדם, דומיא דהלוואה בלא עדים ונתבאר בסוף ספרי שערי יוסף אורחות הישיבה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שא. נתינת שוחד לנציגי ציבור

בס"ד, ערש"ק פרשת שופטים ה'תשפ"ד

לכבוד דודי הרה"ג שלום אביטבול שליט"א מרבני העיר אלעד.

אודות השאלה לגבי נתינת שוחד לנציגי ציבור.

כתב בשו"ת תרומת הדשן שבטובי הקהל שיובים לפקח על עסקי רבים הרי הם כדיינים, ואסור להושיב שם מי שפסול לדון, ונפסק ברמ"א חו"מ סימן לז סעיף כב "טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים או יחידים הרי הן כדיינים ואסורים להושיב ביניהם מי שפסול לדון משום רשעה".

ולפי"ז ה"ה לקיחת שוחד, וכן כתב בערוך השולחן חו"מ סימן ט' סעיף א' וז"ל: ולא דווקא דיין אסור בקבלת שוחד אלא אפילו כל הממונים וכל העוסקים בצרכי ציבור אף שאין דיניהם דין תורה ואסורים להטות הענין בשביל אהבה או שנאה וכ"ש ע"י לקיחת שוחד עכ"ל.

ואמנם דבריו חידוש עצום, ולא מצינו כן בדברי הפוסקים.

ולכן להלכה נראה שבודאי אין בזה איסור נתינת שוחד לנציגי ציבור, ובפרט בזמנינו שהכל מושחת ומשוחד ואם לא יתן שוחד לא יקבל הקצאה.

בברכת התורה

יורנו המורה וירבה שכרו מן השמים כיוון שנתקלתי במקרה זה.

תודה מראש יצחק רגב מהעיר אלעד

תשובה:

בס"ד, תמוז תשפ"ד

לכבוד הרה"ג יצחק רגב שליט"א

בש"ע חו"מ סי' נ"ז ס"א איתא שאסור להשהות שטר פרוע בתוך ביתו דכתיב אל תשכן באהלך עוולה, ע"ש, ולפי"ז ה"ה הכא, וכן השיב הגר"ק בספר מחשבת עם שמריך להזהר בזה, וכן כתב בחוט שני נושאים שונים עמ' תצה שה"ה אין להשאיר צ' קפתוח עם חתימת ידו של חבירו משום אל תשכן, אבל כתב שאם יכתוב מאחוריו את חשבון הענין אשר צריך הסכום להקבע על פיו אעפ"י שעדיין יש בידו לרמות אין אנו צריכין לסלק כל חשש רמאות אלא אסור להשהות שטר או צ'ק שיכול לבוא על ידו גבייה שאינו מחוייב בו, עכת"ד.

למעשה לדינא יש בזה משום אל תשכון בביתך עוולה, וצריך להגביל את סכום צ'ק הביטחון, וכן הורה לדינא מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ש. להביא למלוה את שטר ההלוואה לפני הכסף

בס"ד

לכבוד הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך

אודות השאלה האם מותר להביא למלוה את שטר ההלוואה לפני קבלת הכסף,

שערי הכסף מביטוח לאומי חסכון לכל ילד למי הוא שייך יוסף

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

שב. הכסף מביטוח לאומי חסכון לכל ילד למי הוא שייך

בס"ד, ה' אדר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יהושע אדלשטיין שליט"א,
אודות מה ששאל לגבי הכסף מביטוח
לאומי, חסכון לכל ילד למי הוא שייך.

בשו"ע (ח"מ סי' ער ס"ב) כתב שמציאת בנו
ובתו הסמוכים על שולחנו אע"פ שהם
גדולים הרי אלו שלו. [ולגבי עבודה של בן גדול
הסמוך על שולחנו, שברמ"א שם נראה שבין בת
ובין בת הכסף שייך לאבא, אבל בחידושי רע"א
שם הביא דעת העיטור (כתובות אות כ') שדוקא
בת מעשי ידיה לאביה, אבל מעשה ידי הבן אע"פ
שסמוך על שולחן אביו הרי הוא כמעשה הבת
משבגרה, ששוב אין לאביה רשות בה אע"פ
שסמוכה על שולחן אביה, עכת"ד, ולהלן יתבאר
שהוא ספק והממע"ה, וכמ"ש בשו"ת רבי בצלאל
אשכנזי, (סימן לה, והו"ד עיקרי להלן) ובשו"ת
שבות יעקב (ח"א סו"ס קה) שהוא ספיקא דדינא
ויכול לומר קים לי ע"ש, ודרך אורחין אכתוב
דקים ליה, נחלקו הפוסקים אם ב"ד עושים
טענין שיכול לטעון קים לי, שבשו"ת אוהלי
יעקב (סימן צג) כתב שרק אם המוחזק טוען קים
לה אז פוסקים כמותו ע"ש, אבל בכנה"ג (ח"מ
מהדו"ת סי' רמ"ו הגב"י אות כז) כתב שכבר
הסכים (כללי קים לי אות יח) שאפילו לגבי
המוחזק עצמו אין צריך שיטעון קים לי בעצמו,
אלא ב"ד טוענים בשבילו וכ"ש שטוענים כן
לירשם ע"ש, וכ"ש היכא שיש ספק והאבא לא
גילה דעתו, ובא לשאול אם הכסף שייך לו
שאמרינן שהכסף שהבן עבד או קיבל בישיבת
בין הזמנים ששייך לו].

ואמנם יש לדון מדוע הכסף שייך דוקא לאביו,
ומצינו בזה שני טעמים, א' בסמ"ע (שם
סק"ב) כתב שכיון שחייב להכיר לאביו טובה
כיון שאינו חייב לפרנס אותו, ב' ברש"י (ב"מ יב
ע"ב ד"ה אדר' חייא, וכתובות מז. ד"ה משום
איבה) כתב משום שאם לא יתן את המציאה,
תהיה איבה לאביו ולא יפרנסו. ולפי"ז לטעם
שנקטע הסמ"ע א"כ כיון שחייב להכיר לו טובה,
ממילא הכסף יהיה שייך לו, ואף לדעת רש"י
אפשר שיהיה לו איבה שלא ירצה לעזור לו
בחתונה.

ונחלקו הראשונים האם במתנה שניתן לבנו
הגדול שייכת לאביו, שדעת הר"ן
שהרי זה שייך לאביו, וכן כתב בשו"ת רבי
בצלאל אשכנזי שם, וברמ"א שם כתב ואם נתנו
מתנה לקטן הסמוך על שולחן אביו הרי היא של
אביו אבל לא בבנו הגדול, [וכן ציין בכנה"ג שם
הגה"ט דאיכא בזה מח' הראשונים] ולפי"ז
שנותנים לנער בר מצוה מתנות כיון שהרי הוא
גדול הרי הוא שייכים לו, אלא א"כ נותנים כסף
שהוא ניתן לכסיוי ההוצאות. ולפי"ז ה"ה הכא
במתנה, הרי הכסף יהיה שייך לבן הגדול. ואמנם
כתב שם הסמ"ע (סק"ח) שבננו הגדול איכא
למימר שהנותן הקפיד להיות דווקא של הבן,
משא"כ בנתן לבנו של הקטן שמסתמא אינו
משומר בידו זולת דעת אביו השומר ונתנו
לקטן אדעתא דאבוה, עכת"ד, ולפי"ז ה"ה הכא
דהכל תלוי בכוונת הנותן.

ואמנם אפשר לומר כיון שהוא מח' ראשונים
כיון שהאב תפוס בכסף, אפשר לומר
קים לי, וכמ"ש בשו"ת מהרשד"ם (ח"מ סי'
שצ"ו) נשאל על מעשה שהיה בראובן בן יעקב
שהיה גדול וסמוך על שולחן אביו והתעסק
בלימוד תלמידים וקיבץ סך מעות ועשה מהם
מלבושים לעצמו וקנה גם שפחה קטנה, ונשא
ראובן אשה שלא בהסכמת אביו, ויעקב תפס
השפחה בטענה כי נכסיו כיון שבנו היה אוכל על
שולחנו ובו טען שהשפחה טרחו ועמלו היא
ושבודאי אביו מחל לו מחילה גמורה על כל מה
שהרויח, והסיק שם שכיון שהאב תפוס מוחזק אינו

שערי חיוב על נזקים של קטן מדין מעמיד יוסף

יכול להוציאו ממנו ע"ש. ואמנם בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי (סימן לו) נשאל כעין המעשה הנ"ל וכתב שם שכיון שהאב לא מיחה בנו ואדרבה הוא רק תפס את השפחה אחרי שבנו נשא אשה וכבר לא היה סמוך על שולחנו ע"ש. ועכ"פ אם עדיין תפוס על שולחנו בודאי דלדבריו מהני תפיסה.

ואמנם בעיקר דברי המהרשד"ם הנ"ל דמהני תפיסה, הרי כתב בקצוה"ח (סימן שסב סק"ג) הב"י כתב שזה פשוט שכל בספיקא דדינא מהני תפיסה, ומ"מ הביא מש"כ במגיד משנה בפ"ד מהל' גזילה ה"ז שבספק תקנה אומקוה אדינא ולא מהני תפיסה ע"ש בארוכה בזה, ואמנם במחנה אפרים (הל' גביית חוב סו"ס ב') כתב שבשו"ת מהריב"ל (ח"א סימן מו) ובשו"ת פרח מטה אהרון (ח"א סימן יא) כתבו לחלוק ע"ד המגיד משנה, ואף בספר תקנה מהני תפיסה, וכן האריך לדינא בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' כ"ט סק"ב).

ובכנה"ג שם כתב בשם מהר"א אליקו בתשובה שאם נתנו ע"מ שאין לאביות רשות בה קנה, והגר"י זילברשטיין שליט"א השיב בזה והו"ד בקובץ ווי העמודים, שלפי תשובת הביטוח לאומי הם נתנו את הכסף לבן, על מנת שאין לאבא רשות להשתמש בכסף, וא"כ גם בבן הסמוך לשולחן אביו הכסף אינו שייך לאב, אלא לבן, ואין האבא יכול להשתמש בכסף לצרכיו אלא בהסכמת בנו עכ"ל, ואמנם כל זה אי נמא דאיכא דינא דמלכותא דינא, אבל אם אין דינא דמלכותא דינא, וא"כ כיון שהבנים [אף בישיבה גדולה] והבנות דינם כסמוכים על שולחן אביהם, א"כ הכסף שייך להורים. [ועוד י"ל שכוונת החסכון הנ"ל שהכסף יהיה ללימוד מקצוע או לחתן את עצמו ולהתחיל את חייו, והשומרי תורה ומצוות ההורים משלמים את השכר לימוד וגם הם מחתנים את הילדים, וא"כ הכסף מיועד להם].

ולגבי בת נחלקו הפוסקים מה הדין אם מתנה לבתו הגדולה שסמוכה על שולחנו,

שבחלקת מחוקק והבית שמואל (אבן העזר סימן ז) כתבו להסתפק אם שייך לאביה או לעצמה, והקצוה"ח ס' רע שם כתב שהאב זוכה בזה, והנתיבות המשפט כתב שהנערה זוכה בזה.

תבנא לדינא: הכסף שייך לבחור, [כיון שהוא כמתנה, ואף לחולקים הוא מוחזק בזה, ויכול לומר קים ליה כהרמ"א]. ואמנם כל זה אם ההורים לא הוסיפו כסף כל חודש, אבל אם הוסיפו כסף כל חודש, בודאי שחצי מהכסף [לפי הרווחים] שייך אליהם.

ומ"מ אף שהכסף שלו, יכולים לומר שלא מתחייבים בהוצאות החתונה, ולא משלמים לו בגדים, או שכר לימוד.

ומ"מ הבחור או הבחורה שלוקחים את זה לעצמם, בודאי שצריך לתת מזה מעשר כספים, אלא א"כ הכסף כולו הולך לצרכיו המינמליים, כיון שהוריו אינם מספקים לו את הכסף.

שג. חיוב על נזקים של קטן מדין מעמיד

בס"ד, ערש"ק פרשת עקב ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון הגדול רבי נפתלי קופשיץ שליט"א מראשי ישיבת בית מדרש עליון, ובמח"ס מעדני כהן, ורב בירושלים עיה"ק.

במש"כ לדון בחיוב האבא לשמור על הקטנים ולכן כשהזיקו חייב לשלם, וכתב לדון ממש"כ בשו"ע סי' ש"צ סי"ב ומקורו מדברי התוס' בב"ק דף כא ע"ב ד"ה אדם ותרנגול, שצריך לשמור גם על בנו הקטן שלא ידלגו מלמלעה למטה ולא מלמטה למעלה, אך לא מבואר שחייב לשלם, והביא מש"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן תע"ז שהאבא חייב כמו אפטרפוס על נזקיו של בניו הקטנים.

שערי חיוב על נזקים של קטן מדין מעמיד יוסף

כמו שמצינו לענין מסור בסי' שפ"ח שהמראה לאנס חייב ע"ש.

והבאנו דבריו בכמה דוכתי להלכה, ושכן שמעתי מכמה מגדולי ההוראה שליט"א.

ואמנם בשו"ת הר צבי (חו"מ סימן קל"ד) נשאל באשה שנכנסה עם ילד קטן למקום שמוכרים ביצים והקטן שיבר את הביצים, וכתב שאין לחיי משום מעמיד כיון שלשיטת התוס' חיובו הוא רק מדין שן ולא שייך באדם, ולשיטת הרשב"א דוקא בבהמה שודאי תאכל אבל בכאן אינו בודאי שיזיק ע"ש, ומבואר מדבריו שהיכא שבודאי שיזיק יש חיובשל מעמיד.

אך יש רבים שלא ידעו דברי היש"ש הנ"ל, ומצוה לפרסם דבריו, שבהרבה פעמים בנזקים וגזילות של קטן האבא או האמא חייבים מדין מעמיד.

ואף שראיתי כעת בקובץ דרכי הוראה (חלק יא סימן לא) שכתב הגאון רבי אשר וייס שליט"א לפטור קטן שהזיק כיון שלא דמי למעמיד בהמת חיבור על קמת חבירו כיון שבהמה זה טבעה ודרכה לאכול ולא הוי כמו שהאכילה בידים ע"ש, ואמנם המציאות שבקטנים שיכולים להזיק וזה דרכם להזיק, ועיין עוד בגמ' ביומא דף עח ע"ב דאמר אביי אמרה לי אם רביתיה דינוקא מיא חמימי וכו' גדל פורתא תבואי מאני, ופירש"י להפקיר לו כלים לשבר ולמלאות תאותו עכ"ד.

ועוד נראה בזה ע"פ מש"כ בתוס' בב"ק (דף כא ע"ב ד"ה אדם) לגבי שומר שצריך להזהר על חש"ו שלא יקפצו אפילו מלמטה למעלה וישברו כלים, ובנימו"ק שם כתב שהשומר פושע הוא דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דחש"ו מדלגין בכל ענין ע"ש.

ובפרט עתה בבין הזמנים שישנם הרבה נזקים שקורים במקומות הנופש על ידי קטנים.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

אך יש להעיר דהנה דברי התוס' בב"ק דף נו ע"ב שאדם שמעמיד בהמת חבירו חייב משום שן ורגל, ואמנם בחידושי הרשב"א שם, כתב שחייב משום אדם המזיק, וכן כתב במגיד משנה פ"ד מהל' נזקי ממון ה"ג, וכן נראה בב"י חו"מ סי' שצ"ד, וכ"כ ברמ"א סי' שצ"ד ס"ג, וכן כתב ביש"ש (ב"ק פ"ו סימן ג'), וכן כתב בביאור הגר"א שם הביא דעות הראשונים שחייב משום אדם המזיק, ולפי"ז ה"ה המעמיד קטן שחייב משום דין מעמיד.

וכן נראה לפי מש"כ בחזו"א (ב"ק סימן א' סק"ז ד"ה ודין) שכתב בדעת הרשב"א דהוי אדם המזיק דהוי כמו אש למ"ד אשו משום חיציו, ואפילו למ"ד אשו משום ממונו הכא חשיב כהצית מגופו, ע"ש. ולהלן יובא שכן הורה החזו"א בנ"ד.

ועוד כתב בסמ"ע (חו"מ סי' שצ"ד סק"ח) שאע"פ שבהזיק שן ורגל אין בעל הבהמה משלם אלא מה שנהנית שאני הכא כיון שהעמידו שם הו"ל כמזיק הפירות בידים וכמסיק הרמ"א ומשו"ה משלם נזק שלם, ע"ש, ולפי"ז נראה דאף לדעת התוס' יהיה חייב, ואף לפי מש"כ בשו"ת אבני נזר חו"מ סימן קכ שהחיוב משום גרמי, וא"כ ה"ה שיהיה חייב משום גרמי ובגרמי חייב אף שאין כוונתו להזיק.

וכ"כ הגר"א דושינצר זצ"ל והו"ד בספר נחלת אליהו (ח"א סימן ע"ה הערות וחידושים אות קח) שהמביא קטן למקום שיכול להזיק יש לחייב את המביאו מדין מעמיד ע"ש. והו"ד בספר פתחי חושן (נזיקין פ"ז הערה פז), וכן כתב בספר מעשה איש (ח"ג) בשם החזו"א שפסק בילד שהלך עם אמו והילד זרק אבן שאף שהקטן פטור מלשלם כיון שהלך עם אמו שהיא שומרת עליו היא חייבת לשלם ע"ש. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן תעז) הביא דברי הנחלת אליהו הנ"ל, וכ"כ בשו"ת וישב משה (ח"ב סימן י' אות ז' ד"ה כעת) בשם בעל המנחת יצחק זצ"ל שדעתו נוטה לחייב את הגדול אם הקטן לא הגיע לגיל חינוך כי הוא בכלל מזיק

שערי בקבוק יין שהיה במסוע ונשבר ונפל האם צריך לשלם עליו לחנות יוסף

בעלמא ע"ש, וכ"כ במחנה אפרים (הל' משיכה סימן ד').

ד. ואף בשו"ע (שם ס"ז) כתב שבמקח שקצוב דמיו אע"פ שלא פסק קנה במשיכה ע"ש, וא"כ בזמנינו שרשום על הבקבוק מחיר יין הרי דמיו קצובים, מ"מ אזלינן לפי כוונת בני אדם, שאין כוונתו לקנות עד שישלם, וכיון שלא שילם אינו נחשב שלו.

תבנא לדינא: בקבוק יין או חלב שנשפך וכדו' בחנות, עד שלא שילם עליו, אין צריך לשלם עליו, כיון שהרי הוא באונס גמור, וגם לאחר הבירור בדרך כלל בעלי החנויות מוחלים על כך, [אבל אם הביא ילד קן והזיק צריך לשלם, כיון שדינו כמעמיד, וכתבאר במק"א].

בברכת התורה
יוסף אביטבול

ב"ה

כ"ו אלול תשפ"ה

לכבוד הרה"ג רבי יוסף אביטבול שליט"א

אכן קיבלתי יקרת תשובתו והנני מודה לו על כך. ויש לכאורה עוד מקום לעיין בדבר מהמובא בתוספות ב"ק דף ד' ע"א "היו שניהם ישנים [שהלכו לישון כאחד, והזיקו זה את זה, חייבים], אבל אם היה אחד מהם ישן ובא חברו לישן אצלו, זה שבא לישון אצלו הוא המועד", ולכן רק השני חייב על נזקיו לראשון, ואילו הראשון פטור כיון שהיה זה אונס גמור. היינו באין שום יכולת מצד האדם למנוע את הנזק אזי נחשב כאונס גמור ופטור. אך במצב של אונס שאינו גמור שניתן בכל זאת על ידי מאמץ למנוע את הנזק יש לעיין האם יהיה פטור. שהרי חזינן שברובא דרובא מן המקרים שאנשים מניחים בקבוקי זכוכית על גבי מסוע ואינם נשברים ואילו כאן נשבר הבקבוק. ולכן נראה לומר

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

שד. בקבוק יין שהיה במסוע ונשבר ונפל האם צריך לשלם עליו לחנות

בס"ד, יום א' כ"א אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג משה חיים ברנשטיין שליט"א

אודות מה ששאל בזה"ל:

אדם שקנה בחנות הגיע לקופה הניח בקבוק יין על המסוע אך הבקבוק נפל התגלגל מעט ואז נפל על הרצפה ונשבר. הבקבוק לא נפל ישירות מן הידים אלא מהמסוע. מי חייב בנזק בעל החנות או הלקוח ששם את הבקבוק על המסוע בקופה. ע"כ השאלה.

תשובה: נראה בנ"ד כמה טעמים מדוע אינו צריך לשלם.

א. ע"פ מש"כ ברמ"א סי' שע"ח ס"ג, שבאונס גמור, פטור, והכא נמי כיון שהיה באונס גמור, והרגילות להניח את הבקבוק יין מעל גבי המסוע פטור מלשלם.

ב. ועוד שאינו נחשב אדם המזיק כי מזיק שנפל על הכלי ושברו אבל נשמד מידו הרי פטור מדין מזיק וכמ"ש במחנ"א הל' שומרים סי' לט.

ג. כיון שעדיין לא התכוין לקנות את הבקבוק, ואף שכבר עשה קניין משיכה, מ"מ כיון שאין כוונתו לקנות את הבקבוק יין עד שישלם מעות למוכר, וכמ"ש בשו"ע (חו"מ סי' ר' ס"ח) שהמודד חיטים לא קנה שלא נתכוין לקנות במשיכה, ורק לקנות במדידה

שהייתה כאן איזה רשלנות מצד הקונה בשימת הבקבוק על המסוע והוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

בברכה
משה חיים ברנשטיין

שה. המצאת מחיר בחנות לכל אדם מחיר אחר

בס"ד, יום א' ג' תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג אורי פשר שליט"א במה ששאל בזה"ל: יש לי תלמיד שהוא בעל חנות תבלינים בשוק, הם לא מפרסמים מחירים על התבלינים אלא רואים לפי האדם שהוא מגיע כמה רוצה לקנות ואם הוא לארג' וכו' וי זה מתאימים לו מחיר.. לכן הם בעצם לא כותבים מחיר.. כדי שיוכלו לעשות זאת.. ע"כ שאלתו.

ונפק"מ לכל מוכר, אם מותר למוכר להמציא מחיר, לכל אדם, לפי ראות עיניו, ולאדם עשיר שיתן הרבה כסף, יאמר שהמחיר יקר יותר.

נראה שהוא תלוי האם יש אונאה בזמנינו, [ישנם שלושה שיעורים לאונאה, שתות [שישית, - 16.66 אחוז], שמחזיר את האונאה, פחות משתות, שהמקח קיים, יותר משתות שהמקח בטל. (שו"ע חו"מ סי' רכ"ז). ושיעור יותר משתות בזמנינו הוא כ-17 אחוז ממחיר החפץ].

ומצינו כמה טעמים מדוע בזמנינו אין איסור אונאה. א). כתב בספר היראים סימן רנ"ט וז"ל: שיעור אונאת ממון נתפרשה בתורה, ופירושה חכמים לפי ענין ושיטת העולם שדרך מוכרים ולוקחים להקפיד, עכ"ל. ולפי"ז בזמנינו שאדם יודע ויכול לברר היכן המחיר הזול אין בזה איסור אונאה.

(ב). בב"י חו"מ ריש סימן רט כתב להקשות ע"ד הרמב"ם בפרק כא מהל' מכירה שהמוכר מין ידוע אעפ"י שהכמות אינה ידועה מקחו קיים ויש להם אונאה כפי שער שבשוק, והקשה דבגמ' בב"מ דף סד ע"א מבואר "מה שעזי חולבות מוכר לך מה שרחלי גוזזות מכור לך מה שכוורת רודה מכור לך מותר" ומשמע שקונה במכר אף יותר מכדי דמיהן, וכתב שם בב"י "ושמא לא כתב כן הרמב"ם אלא בדבר שיש לו שער קבוע כמו חטים וכיוצא, אבל חלב וגזיה שאין להם שער ידוע אלא כל אחד קונה כפי שחפץ לית ביה אונאה". אבל בדרכי משה כתב שם הרמ"א שמ"מ אכתי אפשר לשום בו אם יש בו כדי אונאה, ע"ש ומבואר דדעת הב"י שכל דין אונאה הוא דוקא בדבר שיצא לו השער, אבל בדבר שאין בו מחיר מסויים ואין לו שער אין בו איסור אונאה, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן ריח כתב שלא שייך לומר קים ליה כב"י שאין אונאה כיון שלהלכה פוסקים כאחרונים שאומרים שיש איסור אונאה אף בדבר שאין לו שער ידוע, ומ"מ בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן קז שנראה שבזמנינו אף הרמ"א יודה לב"י שבזמנינו אין אונאה משום דהיינו דוקא בחפץ שאפשר לשום אותו אם יש בו אונאה והיינו דוקא בזמניהם שאפשר היה לצאת לשוק ולבדוק אם יש לחפץ אונאה, אבל בזמנינו שיש הרבה דברים שמשפיעים על המחירים ומשתנים מזמן לזמן לכו"ע אין אונאה, עי' פת"ש סי' רכ"ז סק"א.

(ג). עוד טעם כתב בשו"ת מנחת אשר שבזמנינו שדרך האנשים שקונים לבדוק אם המחיר כדאי לו או לא, הרי זה מוטל עליו ולא על המוכר, ואפשר דהו"ל כמתנה שאין עלי אונאה. (ד). בפתחי חושן אונאה פ"י הערה א' כתב שבזמנינו אין אונאה כיון שיש הרבה הפרשי מחירים בין החנויות השונות ולכן אם ההפרש גדול השער לענין אונאה מקבע לפי מוכרים ואם הפרש אינו כ"כ גדול י"ל שדנים לפי השער הבינוני.

שערי ביטול אירוע של כלי זמר בבר מצוה יוסף

ומ"מ במוצר שיש לו מחיר יצרן או פיקוח ממשלתי בודאי אף בזמנינו יש בו אונאה, ולפי"ז המוכרים חלב ב10 ש"ח, יש בזה איסור אונאה, כי מש"ח אחד יש בו אונאה. וכמו שכתב בערוך השולחן סי' רכ"ז ס"ב "אבל מה שכל בעלי החנויות מוכרין בשוה כמו קמח ולחם ומלח וכיוצא בהם אף פחות משתות לא הוי מחילה וצריך להחזיר האונאה", ויל"ע לנ"ל שבזמנינו מוחלים, היינו דוקא משום שאין לו שער קבוע, אבל בדבר שיש לו שער קבוע ויש לו פיקוח ממשלתי בודאי שהוי אונאה, [ובפרט שאנשים משלמים עם אשראי ולא שמים לב]. ויל"ע.

ושוב נראה כיון דקימ"ל דאיכא דינא דמלכותא דינא בדברים שטובים לבני אדם, וכנתבאר בארוכה בקובץ פסקים והלכות חו"מ ח"א, וא"כ לכאורה נראה שאסור לעשות כן, כיון שע"פ חוק אסור לעשות כן.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

שו. ביטול אירוע של כלי זמר בבר מצוה

בס"ד, יום ב' ח' אלול ה'תשפ"ה

אודות השאלה האם זמר מתחזק ובעל תשובה צריך לבטל אירוע של בר מצוה של כלי נגינה בבית הכנסת ששר את השירים ולא בצורה מבוזה האם צריך לבטל את האירוע וכיון שסגר חוזה יקבל קנס.

כידוע מנהג הרפורמים שהכניסו עוגב לבית הכנסת, וחששו גדולי הפוסקים לסכנת התשפטות הרפורמים, וכמו שהאריך בספר אלה דברי הברית (המבורג, תקע"ט) וכן האריך בספר צרור החיים.

(ה). עוד י"ל שכיון שהמנהג לא לבדוק את המחירים, אין אונאה וכן כתב בקובץ השיר והטוב חלק יח עמ' עב.

ויל"ע במכירות ביתיות שאין להם מס אבל בחנות יש מס, וכן יש מוכר שמוכר יקר בסוף עונה ורוב הסוחרים מוכרים בזול, יל"ע אם יש בהא איסור אונאה, ויש לדון כיון שאין זה הוזלה מחמת שווית הבגדים אלא מחמת שאין להם יעילות לשמור את הסחורה לעונה הבאה, כיון שכל עונה יש מודה חדשה, ממילא אפשר שכיון דרך העולם, אפשר שיש בזה אונאה.

ומ"מ בזמנינו רוב המוצרים מחירים נע בחנויות, ויש חנויות שמוכרות יותר, ויש שמוכרות יותר זול, ולכן מותר שמחירו נע בין 1 וחצי שקל, לבין 2 וחצי שקל, אינו נחשב אונאה ב2 וחצי, אבל מי שימכור אותו ב3 וחצי יש בו אונאה. אך כנתבאר שבזמנינו אפשר לברר על המחירים מראש אין איסור אונאה. ולכן במכירות בתת"ם שאדם יקנה חולצה ב80 ש"ח ובחברות הייצור כגון באקסוס יקנה את החולצה ב140 ש"ח, אין בזה אונאה.

וכן בהזמנה מחו"ל כגון מעלי אקספרס שהוא מקום אחר שבודאי אי אפשר לקבוע את שיעור האונאה, לפי מה שמוכרים שם. [ולכן אם משהו ימכור מוצר משם אפילו בפי עשר ע"פ כל הנ"ל אין בזה איסור אונאה]. (עי' ב"י סי' רכז סי"ב ועוד).

ולגבי שיעור האונאה, כיצד משערים את שיעור השתות נח' הפוסקים, שבערך השי ריש סימן רט כתב שהמחיר הזול ביותר הוא הקובע לגבי דין אונאה, ואסור למכור שתות יותר ממנו, ואולם לדינא נראה שהולכים לפי המחיר הממוצע, וכן העלה לדינא בשו"ת מנחת אשר שם, וכמו שמצינו לגבי גביית חוב בחו"מ סי' קגס"ב ששמין את הקרקע לפי הממוצע, וכ"ש בזמנינו שיש הרבה דברים שמשתנים, וכנ"ל.

שערי להקליט בן אדם ללא רשות יוסף

ובשו"ת מלמד להועיל (חאו"ח סימן טז) כתב בדברי הפוסקים שהשיבו לאסור עולה ג' דעות, א' יש שאסרו לנגן רק בשבת, ב' יש שהתירו לנגן בחול, ג' יש שאסרו לנגן אף בחול.

והעולה בדברי האוסרים שלא לנגן בחול בשעת התפילה, כמה טעמים.

[א.] במח"ס נתיבות המשפט בספר אלה דברי הברית עמ' כח, כתב משום החורבן, ורק בזמן בית המקדש שהיה העוונות מתכפרים בתמידים היו שמחים, משא"כ בתפילה. וכע"ז כתב בשו"ת חת"ס (השמטות חו"מ סי' קצ"ה ד"ה מה שרוצים), שבמקדש מעט אין נכון להראות שמחה לפניו כעין שמחת ציון ולכן אין לשרור שם בכלי נגינה ע"ש, וכע"ז כתב בשו"ת מלמד להועיל (שם).

[ב.] עוד כתב בספר דברי אלה הברית (עמ' ו') וכ"כ בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' פ"ד) משום חוקות הגויים.

[ג.] עוד כתב רבי משה טוביה מזונטהיים (עמ' עו) שיש בזה משום ביטול כוונת התפילה שלא תתבטל הכוונה לשמוע לכלי שיר בשעת התפילה.

[ד.] כיון שאי אפשר לחדש דבר ולא מצינו בכל הפוסקים והמקובלים שתקנו לשיר בעת התפילה בכלי זמר, כ"כ בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן ט').

ולמעשה הסכמת הפוסקים שאין לשיר בבעת הכנסת. וכ"כ בשדי חמד (מערכת חתן וכלה סימן א') וכ"כ לדינא בשו"ת בית מרדכי (ח"א סי' מ"ה), ובשו"ת אגרות משה (ח"ב או"ח סי' ל') כתב שהחת"ס אסר אף שלא בשעת התפילה, ע"ש מה שהאריך בזה, וכ"כ לדינא בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' פ"ה), וכ"כ בשו"ת שרידי אש (ח"ב סימן י"ב), [ומ"מ כתב שם שבמקום שיש מחלוקת אפשר דיש להתיר].

ואמנם יש שכתבו להוכיח ממש"כ בשולחן גבוה (סי' תקל"א סקי"ג) שהיו עורכים שמחת חלאק'ה בבית הכנסת בחול המועד סוכות בתופים ובמחוות ע"ש, ואמנם יש לחלק דדוקא התם, אבל לא בעת התפילה.

ולכן בבר מצוה שנערכת בבית הכנסת בימי שני וחמישי שבאים לעשות הופעה ולא לשיר שירי רגש יש להחמיר, שלא יהיה הוללות. ולא ללכת להופיע בכאלה מקומות.

אך כיון שאי"ז מעיקר הדין, אין בזה איסור לפני עיור, ולכן אינו חייב לבטל את האירוע כיון שנחלקו הפוסקים באיזה אופן יש איסור, ותליא בטעמים שנ"ל, ויש שאסרו רק בשבת, אינו מחוייב להפסיד בכך פרנסתו.

שז. להקליט בן אדם ללא רשות

בס"ד, יום א' ו' אייר ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג ישי שקד שליט"א

אודות השאלה האם מותר להקליט בן אדם שלא ברשותו, לצורך הוכחה שמודה בהלוואה שהלווה לו.

יש שדנו שאסור בזה משום היזק ראייה, וכ"כ בפתחי חושן (נזיקין פי"ד הגה א') שכתב שאע"פ שבשו"ת הרא"ם (ח"א סימן ח') כתב דסגי במחיצת קנים למנוע היזק ראייה להיזק שמיעה לא חששו, [והו"ד גם בחידושי רעק"א סי' קנ"ד] דהיינו שאינו יכול לטעון שאינו רוצה במחיצת קרשים כדי שלא ישמע חבירו מה שהוא מדבר, מבואר שאין כופין לעשות מחיצה משום היזק שמיעה אבל אסור לו להקשיב לכל מה שחבירו מדבר עכ"ל. ולפי"ז אמנם היינו דוקא מה שמדבר לעצמו, אבל אם מדבר חבירו, ויודע שהיום כל אחד מקליט, בודאי שאין בזה איסור ממוני.

אבל אם מפרסמו לאחרים [אף אם מדבר עמו בפלאפון שכל אחד יכול להקליט] יש

שערי דיני זה נהנה וזה לא חסר יוסף

ולמעשה הובא בגמ' שם דף כא ע"א בשם רב שאין צריך להעלות לו שכר, והכא הרי הוא לא נהנה ולא חסר, ולא נהנה כיון שיש לו את הצימר הראשון. [ונח' בזה הראשונים אם צריך לשלם, ומה הדין לדור שם לכתחילה] ולהלכה פסק בשו"ע חו"מ סי' שס"ג ס"ו "ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה לשכור, צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון".

נפק"מ בדיני זה לא נהנה וזה לא חסר

להתחבר לאינטרנט

להתחבר לרשת אינטרנט פתוח

אם חסר אסור, ואם אינו חסר, או חד פעמי, אפשר להתיר.

אם יש סיסמא בודאי אסור לפרוץ.

להכניס עוד אנשים לצימר

להכניס עוד בחורים לצימר וישנו על הספה או להכניס עוד ילדים לבית מלון

אין זה לכתחילה, כמבואר בשו"ע חו"מ סי' קנ"ד ס"ב.

מאידך הבית שכור, ולכן אין צריך לשלם, [ונחלקו בזה הפוסקים שבנתיבות סי' קנד חידושים סק"ז כתב שבדיעבד אין צריך לשלם ובסי' שס"ג סק"ט כתב שחייב לשלם].

אך אם נגרם הפסד אף מועט ע"י הילד או הבחורים כגון בלאי צריך לשלם, [נתיבות שם סק"ט, וכן נראה בחידושי הרשב"א בב"ק דף כא ע"א].

אך מ"מ צריך לשלם תשלום קטן, [ראה בערך שי סי' קנ"ד].

לחנות בחניה פרטית

חנייה פרטית לזמן קצר, אין חסרון לבעלים, מותר, [ראה בפסקי המשפט עמ' תקטו].

לאסור, ע"פ המבואר בגמ' ביומא דף ד' ע"ב מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר לו עד שיאמר לו לך אמור שנאמר וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר והו"ד בסמ"ג (לאוין ט') וכן כתב גמ"א (או"ח סי' קנ"ו), וכ"כ לדינא בחפץ חיים (רכילות פ"ח אות ה') שדבר זה חשוב יותר משאר רכילות.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן מ' אות יט) כתב שרב שדורש ברבים ודורש שלא יקליטו אותו מ"מ אסור להקליטו ע"ש, ומ"מ כתב שם שבסתמא מותר להקליט שיעור שנאמר ברבים, ובשו"ת ברכת שלמה (סימן כד) כתב שאע"פ שאין לו בעלות ע"כ מ"מ הרי הוא בכלל זכויות יוצרים ע"ש.

אבל מ"מ אם יש צורך כגון לצורך הוכחה ממונית, וכמו שמצינו בגמ' בנסהדרין דף כא ובשו"ע חו"מ סי' פ"א סי"א שמכמין עדים מאוחר הגדר כדי שיעידו שחבירו הודה שחייב לו ממון ע"ש.

אבל האזנת סתר, יש לאסור, משום היזק ראייה או שהרי הוא בכלל חרם דרבינו גרשום.

[ובכלל חרם דרבינו גרשום יש שכתבו שהרי הוא בכלל שימוש בתוכנת אגרון פסרוצה כיון שמכילים פרטים אישים חסויים, וכ"כ בספר פסקי המשפט סי' קנ"ד הערה 41].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

שח. דיני זה נהנה וזה לא חסר

בגמ' בב"ק דף כ' ע"א איתא חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, הרי זה נהנה וזה לא חסר, אבל חצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר זה נהנה וזה חסר, ובחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, נח' בדעת רבי יוחנן דעת רב כהנא בדעת רבי יוחנן שאינו צריך להעלות לו שכר, ודעת רבי אבהו בשם רבי יוחנן שצריך להעלות לו שכר.

לעבור בחדר מדרגות

לעבור בדרך מדרגות לקיצור, בדרך ארעי מותר, [לדעת הרמ"א שם אך לדברי הפת"ש שם סק"ד בשם שו"ת בית אפרים יש להחמיר], אך מ"מ אם הדיירים חסרים מחמת מחמת מעבר העוברים ושבים כגון שמשותפים במעלית או מדליקים אור בחדר מדרגות או מלכלכים הרצפה וכל כיוצא בזה אסור לעבור שם.

אבל בחצר שאינו מפריע, מותר לעבור אף בקביעות, כל שהשכנים אינם מוחים על כך.

שט. לסרב לחתום ערבות

בגמ' ביבמות (קף קט ע"א) איתא "תני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלושה דברים ויתרחק משלושה דברים, וכו' ויתרחק משלושה דברים וכו' ומן הערבוניות", ובגמ' שם דף ע"ב נראה דהיינו דוקא בערב שלוף דוץ, אך ברמב"ן בפ"ה מהל' דעות הי"ג נראה שה"ה בשאר ערבות, וכן נראה במאירי (בימות קט:) שיזהר מן הערבות ובפרט בערבי של ציון וכו'.

וכתב השל"ה (שער האותיות ותרנות סעיף י) וז"ל ואף שמדת ותרנות טוב יזהר אדם בותרנות שהזהירו רבותינו ז"ל עליו לעולם ישמור אדם עצמו מהערבות' גם אנכי מצווה ומושבע מאבותי זלה"ה שלא אהיה ערב בשביל אדם כן אנכי מצווה אתכם בתוקף ציוויי והשמרו לכם במאד עכ"ל. וכן כתב הגר"ח פלאגי בספר צוואה לחיים (אות ז') וז"ל: אזהרה גדולה לבל יצא ערב בעד שום נברא שבעולם והביא דברי השל"ה הקדוש, וז"ל: ואם שאין ראוי לאדם להשביע את בניו על ככה, דהראשונים כמלאכים, מכל מקום יש לו לצוות לבניו בכוח מצות כבוד אב ואם שלא יצאו ערב בשום אופן, ובזה ימצאו הבנים התנצלות שאם ידחקו אותם שיהיו ערבים על איזה ענין יש להם תשובה מספקת לומר להם, מה נעשה לצווי אבינו אשר צוה אותנו שלא להיות ערב, ומכל מקום כל כמה שיכולים להשתדל בענין ההוא לתקנו, אם יהיה שהיכולת בידו לתת לו במתנה או בהלוואה, או

להיות גדול המעשה מאחרים, כדי להציל את חבירו מיד עושו לקו לצדקה תחשב, וחפץ ה' בידם יצלח אמן. עכ"ל. וכן כתב בסידו ושורש העבודה (פרק כה) שציוה לבנו שלא לחתום ערבות ע"ש. וכ"כ בילקו"י (כיבוד אב ואם פ"ט סכ"ט) שצריך לשמוע לאביו בזה, אבל יש שכתבו שאין חיוב לשמוע בזה לאביו.

וכן לפי שנאמר במשלי (פ"ז פסוק י"ז י"ח) "בכל אוהב הרע ואח לצרה יולד, אדם חסר לב תוקע כף ערב ערבה לפני רעהו". ופירש במלבי"ם שם, וז"ל: אדם חסר לב תוקע כף, הנה גדר הרע שיאהב את רעהו תמיד בכל עת, ושבעת צרה תגדל אהבתו יותר עד שיהיה כאח למסור נפשו בעד רעו כאלו היה אחיו, בכל זאת הגם שהרע מחויב לעשות הכל בעד רעהו, אינו מחוייב לכנס בערבות ובתקיעת כף בעדו, ואם עושה כן מצד אהבתו הוא אדם חסר לב ואינו רואה את הנולד. עכ"ל. ומבואר מדברי שלמה המלך שאין חיוב בזה.

ומ"מ בספר הלוואה מאוזנת (עמ' 18) הביא בשם הגר"י פישר זצ"ל שמ"מ קלרובים וידידים צריך לחתום ערבות.

ואולם בספר יוסף אומץ (פרק הלוואה לעני) כתב שכשם שיש מצוה גדולה להלוות לעני, כך יש מצווה גדולה במי שאין בידו להלוות, ע"ש, וכן מבואר במהרש"א ביבמות שם שיש בזה גמ"ח, וכן נראה לפי מש"כ באהבת חסד (ח"ב פכ"א א' ב') שיש בזה גמ"ח של וקי ימוך אחיך ע"ש. וכן כתב בהקדמה לאהבת חסד שהוא בכל החיוב של הולכת בדרכיו.

ומ"מ אף אם הוא מצווה כתב בספר אוצר המשפט (ח"א עמ' רצז) כתב הגר"י סילמן שידוע בשם החזו"א שאם אדם רוצה להיות ערב עבור חיבור ישניח קודם בצד את סכום הערבות שיהיה לו לשלם אם יצטרך עכ"ל, ובספר חוקת המשפט בריש הספר כתב בשם מקובל בשם מרן החזו"א לא לסרב לאדם שמבקש ערבות ולא רוצים לחתום לו אפשר להציע לו חתימה על עשירית מההלוואה לפי

שערי משגיח שהעלים עין שלא שמו במצות מים שלנו יוסף

אבל לא שמוותרת לאחרים, ונפק"מ לפרוזובול, ונפק"מ לגבי צדקה שהבעל לא יכול לתת הרבה צדקה ללא רשות אשתו, ויש בזה עוד כמה וכמה נפק"מ לדינא.

ובפרט שבזמנינו הנשים לא חייבות לעבוד בשום דבר, שבשו"ע סימן פ' כתב שאם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל מלאכות האלו אינו כופה אלא לטוות הצמר, ובבית מאיר שם כתב לדייק מדברי השו"ע שהיינו דוקא בצמר אבל בשאר מלאכות אף שיש נשים שעובדות במסחר מ"מ אינו יכול לכפות אותם ע"ש, וכן נראה ממש"כ בשו"ת הרשב"א (ח"ב סימן לא ח"ד סי' קנ"ב והו"ד בב"י שם סי' צ"ה), וכן כתב לדינא בפתחי חושן (ח"ח פ"י סק"ט), ומ"מ לכאורה א"כ צריכה לעבוד עכ"פ בצמר, ומ"מ השיב הגריש"א בקובץ תשובות (ח"א סימן קעג) שבימינו המנהג שלא לטוות בצמר, פטורה אף מלטוות בצמר ע"ש. וא"כ לפי סברא זו, כל עבודת הנשים בזמנינו הוא דינם כעבודה ע"י הדחק. ובפרט שעושות גם את כל מלאכות המים.

שי. משגיח שהעלים עין שלא שמו במצות מים שלנו

לכבוד הגאון האדיר רבי אליעזר קרביץ שליט"א במח"ס עזרת אליעזר.

במה ששאל בזה"ל: הגאון ר' גדליה הוניגסברג שליט"א סיפר לי הערב סיפור נורא שאירע לאחרונה במאפיית מצות, שבאחד הימים ניגש המשגיח כשרות במאפייה והתוודה לפני בעל המאפייה, שהוא מצטער על מה שאירע שלא עמד בנסיון הגדול, ויומיים בעת האפייה של המצות הכניסו מים רגילים למצות ולא מים שלנו. והוא רוצה שבעל המאפייה לא ימכור מצות אלו. לאחר ששמע זאת בעל המאפייה והצטער על כך מאד, שזה גרם לו הפסדים שעתה צריך לזרוק את המצוות האלו שאפו ביומיים אלו. ותובע מהמשגיח כשרות את ההפסדים של אותם ימים שהכל ירד לטמיון ענה לו המשגיח כשרות אתה צודק

העניין או להציע לו תרומה צנועה במקום חתימת הערבות ע"ש.

ולגבי השאלה האם מותר לבעל לחתום ערבות ללא ידיעת אשתו, נראה שרק אם הוא עובד ויש לו כסף שלו, אבל אם הוא אברך כולל אסור לו לחתום ערבות ללא ידיעת אשתו, שבגמ' בכתובות (דף סה ע"ב) מבואר שמעשה ידי אשה לבעלה, וכן פסק בשו"ע (אבן העזר סימן פ). ומ"מ כתב בבית מאיר שם שהיינו דוקא במלאכות שבצמר, אבל בשאר מלאכות אף שרגילות לעסוק בהם המעשה ידיים שייכות לה, ובפרט שבזמנינו גם עושות מלאכות הבית, אך מ"מ בזמנינו שדרך נשי העיר לעבוד, א"כ הכסף שייך לבעל.

ואמנם גם בשו"ת מהרי"ט (ח"ב חו"מ סו"ס סז) והו"ד בבאר היטב (אבן העזר שם סק"א) שמעשה ידיהם לבעל א' כיון שקמא קמא בטיל ב' כיון שאיכא רווח ביתא מסתמא מוותרת לבעלה. ע"ש.

אך מ"מ אפשר שדינה כהעדפה ע"י הדחק, וכמבואר שם בשו"ע ששייכות לבעלה, ומ"מ הב"ח שם כתבו שנהגו שלא להוציא העדפה ע"י הדחק מהאשה, וכן כתב בחלקת מחוקק והבית שמואל (שם סק"ב) לדינא, [ומ"מ לדבריהם דינם כנסי מלוג שחייבת להשקיע אותם במקום שהבעל יכול לאכול פירות וכמבואר רבשו"ע שם סי' פ"ה סי"ג] וגדר העדפה ע"י הדחק הוא מבואר בטור שם בשם רב האי גאון שאם הוא בזמן שלא רגילות לעבוד ולהרבות במלאכה, [וע"ע בחידושי ההפלאה שם סק"ב],

וא"כ אשה שעובדת עד השעה ארבע אחרי צהרים או שעובדת תשע שעות ביום, בודאי שהכסף שייך לה. ועכ"פ אם תפוסה בכסף הכסף שייך לה. [וכ"כ בספר אמרי יעקב על השו"ע חו"מ סימן ו' סקל"ו שאותו נשים שעובדות מורות ופקידות מסחר דינו כדחקה עצמה ע"ש] אלא שיש לדון אם הכסף שמגיע לחשבון בנק דינו כמוחזקה בה, וא"כ אפשר שבודאי לא נחשב שיש לו כסף, וגם עכ"פ לטעם הב' שכתב במהרי"ט היינו דוקא דמסתמא מוותרת לבעלה,

שערי משגיח שהעלים עין שלא שמו במצות מים שלנו יוסף

מבעוד יום", ואמנם ברמ"א שם כתב שלכתחילה יש לשאוב מן הנהרות ולא מן הבארות משום שהבארות במקום נביעתן רותחין קצת משא"כ נהרות ששואבין אחרי שנמשכו למרחוק, אבל כשהנהרות גדולות מהפשרת שלגים וגשמים טוב יותר לשאוב מן הבארות יעו"ש.

וכתבו הפוסקים שבזמנינו לא שואבים מברז שיש בהם חומרים לטהר את המים,

במועדים וזמנים ח"ג סימן רסא אות ב' כתב בשם הגאון משטעבין והטעם שכיון שחכמים אמרו שבתערובת מי פירות ממהר להחמיץ א"כ יתכן שגם בתערובת חומרים אלו ממהר להחמיץ וע"כ אין לנו להתיר אלא מים טהורים וטבעיים יעו"ש, וכן כתב בקובץ מבית לוי פרק סח ס"א בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שיש להחמיר בזה לכתחילה. וכן כתב בשו"ת משנה הלכות חלק יא סימן שסב כתב שיש לחוש שהם חומרים מחמצים והביא שם שכן הורה הגריש"א זצ"ל.

ואמנם בהליכות שלמה (פסח פ"ז אות ג') כתב שבמפעלי מכונה משתמשים במי ברז. וכן שמעתי מהגר"ח רבינוביץ שליט"א שכך הוא המציאות בזמנינו. אבל לא במצות יד, [ומחכ"א שמעתי שבמצות יד נהגו לקחת מי ברז, ואמנם כנתבאר יש להקפיד בזה, ואף בדיעבד יש לדון שחשוב כהיזק ניכר, ונתבאר בתשובה ואכמ"ל].

ושוב כתב לי בזה הערה חשובה הגאון רבי שמואל יוסף שטיצברג שליט"א במח"ס שערי הברכה, וז"ל: דנו הפוסקים בדור הקודם, האם מותר ללוש את המצות לפסח במים שמעורב בהם "כלור". ונידון זה נגע למים הרגילים הנשאבים מהכינרת, שמערבים בהם כלור כדי לחטא את המים מזיהומים, ולאחרונה גם מוסיפים להם חומר "פלור", כדי למנוע נזקים בריאותיים בשיניים, וכדי לשמור על איכות המים. והנידון בזה היה, הן מחמת שזה חומר שאינו מים, ויתכן שדינו כמי פירות המעורבים עם מים, שהם ממהרים להחמיץ יותר מסתם מים. והן מחמת שיש חריפות בחומר של הכלור,

שגרמתי לך הפסד גדול, אבל זה הפסד שלא ניכר, כי אי אפשר לראות כלום על המצות. והיזק שאינו ניכר אני פטור. לעומת זאת טען בעל המאפייה, שזה היזק ניכר, כי אם יקחו את המים מהברז יכולים לבדוק ולטעום שזה מים אחרים ממים שלנו, כי מי ברז יש בהם כלור וכדומה שמנקה את המים, מה שאין בסתם מי תהום שלנו. א"כ טען בעל המאפייה זה היזק ניכר. הלכו ושאלו אחד הרבנים וטען שבכלל לא בודקים במים אלא במצות שלפנינו, ועל המצות לא ניכר כלום מאיזה מים הם נעשו, ולכן צידד שזה היזק שאינו ניכר. ע"כ שאלתו.

בטעם חיוב מים שלנו, בגמ' בפסחים דף מב ע"א אר"י אשה לא תלוש אלא במים שלנו, ונאמרו בזה כמה טעמים בראשונים.

(א). דעת רש"י כיון שביומי דניסן המעיינות חמין לכן צריכים להשהותם בשביל שיצטננו.

(ב). דעת היראים שכיון שהחמה מהלכת בלילה תחת הקרקע, לכן אין להם תקנה אלא שלא יהיו בלילה במחור לקרקע.

(ג). דעת הרי"ף שפירש הר"ן שמים הגרופים שאמרו בגמ' שם שלא תלוש אשה בהם היינו מים שנשאבו בו ביום, לפי שטבע המים מתחממין וגרופים מל' נחל קישון גרפם, וצריכים לינה כדי לצננם מרתיחתם.

(ד). בכלבו כתב בשם הרא"ש כיון שגם המים הם מד' יסודות אש מים רוח עפר ומצינו שיש במים יסוד האש, וכמו שכתוב במשנה בביצה שאין מוציאים את האש מן המים ביו"ט, ולכן צריכים לינה כדי לבטל את כח האש שבהם.

(ה) במהר"ם חלאווה כתב שהמים בטבען מחמיצים ולינה מחליש תוקף כל דבר, הלכך צריך לינה כדי לבטל הטבע של המים להחמיץ.

ולהלכה כתב שו"ע סי' תנ"ה ס"א "אין לשין אלא במים שלנו, בין שהם מי בורות ומעיינות, בין שהם מי נהרות, ושואבין אותה

על מים כאלו שאינם מחמיצים. ולכאורה צריך לחשוש לזה. ע"כ דבריו, וכתב לו שכן השיב לו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, בזה"ל: שאין לקחת מים מותפלים ללישת המצות, אלא יש לקחת דווקא "מים שלנו" ממי מעיינות ובורות. עכ"ל.

וא"כ כיון שיש בהם חומר אחר דינו כהיזק שניכר, כפי שהם משתנים מכמות שהיו, וכפי מש"כ הראשונים בגדר היזק שאינו ניכר, ברש"י בגיטין דף נג ע"א ד"ה היזק שאינו ניכר, כב "שלא נשתנה מכמות שהיה", וברמב"ם בפ"ז מהל' חובל ומזיק ה"א כתב "לא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו" ובתוס' בב"ק דף ק' ע"ב ד"ה חייב באחריותו, כתבו לפי שאינו ניכר הנזק לרואים שהרואה אינו יודע אם קיבל טומאה ע"ש, וה"ה הכא שהרי המצות היו אחרות והיו פחות מחומצים וכנ"ל בטעם מים שלנו, שאין להשתמש במי ברז.

ומשום מקח טעות, בודאי שאסור למכור מצות אלו, כיון שההוראה במצות יד להקפיד ע"ז, וא"כ יש בזה משום מקח טעות, וכמבואר בחו"מ סימן רל"ב. ופשוט.

עוד יש לדון שדין המשגיח כשרות חייב אף בהיזק שאינו ניכר.

א' כיון שידע מכך וזה נחשב מזיד, ובמזיד חייב אף בהיזק שאינו ניכר וכמ"ש בגמ' בגיטין דף נב ובשו"ע חו"מ סי' שפ"ה, אך יש לדון בסברא זו כיון שאולי הוא אומר מותר ודינו כשוגג וכמ"ש בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' פ"ח, וכיון שיש מקילים במי ברז שבזמנינו ואינו אלא חומרא, א"א לחייבו, אך כיון שהוא מפעל של מצות יד מהודרת שיהיה בזה משום מקח טעות, א"כ בודאי שאינו כמזיד, ולא יהיה דינו כאומר מותר.

ב' עוד יש לדון שחייב משום שומר שוכר, כיון שמשגיח כשרות כל תפקידו לשמור, וממילא חייב בהיזק שאינו ניכר, וכמו שנראה בדקדוק מדברי התוס' בב"ק דף נו ע"ב, ששומר נכנס תחת הבעלים, אך שם לא מבואר בהדיא שחייב בהיזק שאינו ניכר, אבל מצינו ביש"ש ב"ק פ"ט

ויתכן שדינו כפלפלין וסיד שיש בכוחם למהר את חימוץ העיסה. ויש מגדולי הדור שאסרו להשתמש במים אלו ללישת המצות. ויש שהתירו בדיעבד ובשעת הדחק ללוש במים אלו. אך כל זה במים רגילים, שהיו מצויים במי השתיה עד לפני עשר שנים, שהיו מים רגילים והגיעו ממעיינות או ממי הכינרת, אלא שהוסיפו להם כלור וחומרים שונים. משא"כ המים שבזמנינו שרובם מגיעים מהתפלת מי ים. והמציאות היא שיש תקופות שרוב המים לשתיה מגיעים ממי התפלה, ולפעמים יותר משבעים אחוז. ~ ומים אלו בעת שהיו עדיין מי ים, הם מלוחים מאד ואינם ראויים לשתיה. וככל הנראה בכה"ג הם פסולים אז מעיקר הדין ללישת המצות. [וגם הלש בהם בדיעבד לפני הסינון, יש לדון שמצתו אסורה משום חמץ. ועיין בשו"ע (סי' תנ"ה ס"ו) ובמשנה ברורה (סקמ"ג)]. אלא שבתהליך ההתפלה מסננים ומזקקים אותם היטב, עד שמוציאים מהם את כל המליחות. ומי יימר לן שזהו המים שחז"ל התירו להשתמש בהם ללישת המצות. ובעיני ראיתי במפעל התפלת מים, שלפעמים יש איזה קלקול בתהליך, ונשארת מליחות מועטת במים, באופן שאינו נרגש כ"כ, אבל הלוגם את המים על מנת לטעום אותם, מרגיש עדיין ספיח מהמליחות, וא"כ יש לחוש שבכה"ג עדיין יש להם כח המחמיץ.

ובפרט שבטבעם אינם ראויים לשתיה, ונעשו ראויים רק ע"י פעולות מלאכותיות. זאת ועוד, שבתהליך ההתפלה מערבים בתוך המים הרבה חומרים כימיים, המיועדים כדי לסייע למסננות לסלק את כל החומרים והלכלוכים המצויים במים, ואח"כ חוזרים ומסננים את הכל, ומנטרלים את החומרים המזיקים ע"י חומרים אחרים. [ולפי הבירור שעשיתי, ישנם יותר משלושים חומרים שונים, שמוסיפים למים בעת תהליך ההתפלה]. וא"כ בעת שהיה במים את החומרים הנ"ל, ודאי שלא היו ראויים לשתיה, וקל וחומר לא ללישת המצות. ואף שאח"כ הם מסתננים, מכל מקום עדיין יש בהם חומרים המיועדים לנטרול החומרים המזיקים. ונמצא שאין לנו קבלת חז"ל

שערי להזמין במכירה השכונתית מוצרים בשביל כמה משפחות יוסף

בברכת התורה
יוסף אביטבול

שיא. להזמין במכירה השכונתית מוצרים בשביל כמה משפחות

יום ג' ג' ניסן תשפ"ה.

במכירה השכונתיות כגון משנת יוסף ועוד, הרגילות שכל משפחה שמזמינה מוצרים, משלמת כמה שקלים עבור תחזוקת התחנה.

והנה בערבי חגים וכדומה מצוי שיש משפחות שאינן קונות קבועות במכירה ואינן רשומים במכירה השכונתית ולכן מבקשות ממשפחות שהן נמצאות במכירה השכונתית, שיזמינו עבורם כמה מוצרים.

האם אפשר לקנות עבור אותן משפחות שאינן רשומות במכירה, שאולי אנשי התחנה השכונתית מפסידים כסף, כי עתה כמה משפחות מזמינות על שם משפחה אחת, ומשלמים כמשפחה אחת.

כיצד הדין באופן שהורים מזמינים עבור ילדיהם הנשואין מוצרים, באופן שההורים לא צריכים מוצרים אלו, אלא הילדים הנשואין מזמינים לבד על שם ההורים, האם בכה"ג זה יותר טוב, או אותו דבר, שגם כאן מפסידים בעלי התחנה, שבמקום שיירשמו 5 משפחות יש רק משפחה אחת.

תשובה: אם מזמינים הרבה מוצרים, שדינם כמשפחה אחת לכאורה צריכים לשלם עבור החזקת התחנה, כיון שלבסוף החזקת התחנה עולה הרבה כסף כיון שיש הרבה מוצרים, ואף שכל ראש משפחה יכול להזמין 5000 מוצרים ויעלה לו אותו כמות, מ"מ הם לוקחים בחשבון שהרגילות שכל משפחה לעשות קנייה נורמלית, ולכן אם זה מוצר אחד שתים עד חמש מוצרים אין צריך לשלם, אך ביותר בזה, מ"מ ההוראה הפשוטה וכפי

סימן כ' בשומרים לא נאמר הפטור של היזק שאינו ניכר, וכ"כ בתרומת הכרי סימן סו ס"מ הערה א' שכתב להוכיח ששומר חייב בהיזק שאינו ניכר, וכן אפשר להוכיח מדברי השו"ע סי' קע"ו ס"י שהמבטל כיסו של חבירו פטור דהוי גרמא אבל בשותף חייב וחייב גם בגרמא וגם בהיזק שאינו ניכר ע"ש, וא"כ ה"ה גם בשומר, וכ"כ להוכיח בספר כהונת עולם סימן י' דף ט' ע"א.

ואמנם דעת הש"ך חו"מ סי' שס"ג סק"ז והנתיבות המשפט שם סק"ג ששומר פטור אף בהיזק שאינו ניכר.

אך מ"מ אם לא יודעים איזה מצות הם בודאי שפטור מדינא דגרמי וכמ"ש הרמב"ן בדיני דגרמי, וז"ל: איכא למימר כי אמרינן הכי הני מילי לפסולי שחיטה שכל שעשה לה פסול בשחיטה לא שחט אלא ניבלה אבל כל ששחיטתו כראוי ואיסור אחר גרם לה אין השחיטה כנחירה או כמתז ראשה בסיף אלא השחיטה כשרה שהרי הוציאה מידי נבילה ואיסור אחר גרם לה ואינו ניכר בה עכ"ל. וה"ה הכא שכיון שאנו לא יודעים אלו מצות הם ממי ברז ולא ממים שלנו. ובמים שלנו אין חשש מעיקר הדין,

וכמו כן אם מינו את המשגיח רק שיזהיר על האפיה שיאפו מהר, ולא על כל המפעל, אינו חייב.

וכמו כן ידוע שיש הרבה מאפיות של מכונת יד שגם היום שמים מי ברז ואף לא בסמוך לפסח.

ומ"מ יש מקומות שיש בהם רק מי באר לפני פסח. כגון בבני ברק שבועים לפני פסח,

אבל בשאר המקומות אין להשתמש כדברי הגר"ק ועוד. ובודאי שיש בזה מקח טעות והיזק ניכר. [וראה מה שנדפס בזה בגליון וישמע משה פקודי ה'תשפ"ה, ובשיעורי הגרי"א דינר שליט"א מס' 127, ובאוהלי מועד פסח תשפ"ה, ובמשפט כהלכה ויקרא תשפ"ה].

ששמעתי מגדולי ההוראה שליט"א שבכל כגון
 דא יש לשאול למפעילים של המכירה.
 בברכת התורה
 יוסף אביטבול

שיב. דיני כתיבת צוואה

אכתוב כאן קצת כללים בדיני כתיבת הצוואה.
אם הצוואה נעשית ע"פ דין תורה, א' שמפורש
 שמו ושם משפחתו, וכתובת ות"ז, [עם
 תאריך] ב' הצוואה נעשית ע"י קנין, ג' שמסר את
 שטר הצוואה לאחד מילדיו או לאדם אחר. ד'
 שנכתב בצוואה שהיא ע"פ החוק, וכדלהלן:

אם יש דירה או נכס שרשום על שני בני הזוג,
 באופן שרק הבעל כותב צוואה שיהיה לה
 תוקף על חלקו בדירה צריך ששני בני הזוג
 יחתמו על הצוואה. [ויש עדיפות ששני בני הזוג
 יכתוב צוואה ביחד].

אף באופן שיש צוואה תקיפה ע"פ דין, אין צריך
 להוציא צו ירושה כדי לחלק את הירושה,
 ודי בתוקף קיום צוואה.

אבל אם אין צוואה ע"פ דין וע"פ החוק, צריך
 לעשות צו ירושה [- שהוא מצהיר מי
 היורשים של הנפטר] וצווים אלו נתנים ע"י בי"ד
 רבני של הרבנות הראשית. [רק שנעשה ע"פ
 חוק וללא התנגדות של אחד היורשים].

צוואה שנערכת אצל עו"ד אם לא נעשית לפי
 דין תורה בקנינים הנדרשים, אין
 לצוואה שום תוקף הלכתי, ולכן הירושלים זכו
 בירושה, וכל חלוקה שלא ע"פ דין תורה היא גזל
 בידם, אלא א"כ היורשים הלכו לבורר או לבי"ד
 והסכימו ביניהם לחלוקה שלא ע"פ דין תורה.
 [וצריך ללכת לדיינים שמבינים בחוק ובפסיקה
 כדי שהתהליך יהיה תקף לפי החוק, והרבה
 פעמים הדיינים פוסקים לפי ההלכה, אבל כיון
 שלא היו מועדכנים בחוק הפסק דין לא תהיה
 תקף].

הלכה למעשה בנ"ד: אם אין צוואה כמו בנ"ד
 וכולם רוצים לתת הירושה לאמא
 האלמנה שתחי', יכולים לעשות כן בבי"ד רבני,
 [ואפשר מעיקר הדין ברשם הירושות כיון
 שרשם הירושות ואף ע"פ משרד המשפטים
 [והוי כהליכה לערכאות שאסורה] מ"מ בצוואות
 שהכל מוסכם, דעת החת"ס והרמ"ע מפאנו
 שאין בזה איסור]. אך מ"מ עדיף ללכת לבי"ד
 פרטי, כיון שבי"ד רבני לוקח הרבה זמן, ובי"ד
 פרטי אפשר לבוא בשעות הערב וכדו' שנוח
 לכולם, וניתן ללכת לבי"ד "שערי הלכה ומשפט"
 בראשות הראב"ד ידידינו הגאון הגדול רבי
 שלמה בארי שליט"א במח"ס משפט החושן
 וש"ס. [ואת הבקשה לרשם הירושות שביקשה
 האחות אפשר לבטל].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

ענינים שונים

תלמידים כיון שכל האיסור שמצינו בגמ' ובזוה"ק להסתכל על מילה וקשת, והחמירו האחרונים גם בלבנה, אבל בליקוי לבנה אין איסור ע"ש, ולכן המיקל יש לו על מה לסמוך, [וכן נראה ממש"כ בספר מחשבות בעצה עמ' 136 שאין להסתכל על ליקוי לבנה כשלא קידש את הלבנה, משום שאם יסתכל על הליקוי לבנה לא יוכל לברך על הלבנה, ומוכח דמעיקר הדין אין איסור הסתכלות, והו"ד בבירור הלכה שם].

ושוב הראוני מה שאמר הגר"י זילברשטיין שליט"א היום, שנשאל אם צריך לברך, והשיב בזה"ל: כי אין לברך שום ברכה בעת הראיה, מאחר שאיננו מוסיפים על הברכות המובאות בשו"ע, כי מאחר ואין חיוב ברכה על ראייה זו, הרי שגם אין לבטל תורה עבור זה, משום שת"ת כנגד כולם, אך ההולך ברחוב ואינו לומד בזמן הזה - בוודאי שיש ענין לראות את נפלאות הבריא, וללמד את בני ביתו את דברי הגמ' במסכת סוכה (דף כט ע"א) על תופעת ליקוי חמה וליקוי לבנה. עכ"ל, ומ"מ מדבריו מוכח דיש רק לראות אבל אין להסתכל, וגם צ"ע מה הכוונה ללמד דברי הגמ' הרי הוא פורענות. ומו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת אמר לי שאין להסתכל על הליקוי לבנה הרבה זמן כיון שהוא מזיק לעיניים.

ושוב שמעתי שהגרע"פ הורה שמותר להסתכל עליה כדי ללמוד, וס"ל שאינה בכלל האיסור של הסתכלות על לבנה, ורק להסתכל על הלבנה הוא חידוש,

מדוע יש ליקוי לבנה

ובגמ' בסוכה (דף כט עמוד א') איתא "בשביל ארבעה דברים מאורות לוקין על כותבי פלסטר, ועל מעידי עדות שקר ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל ועל קוצצי אילנות טובות". וכן איתא בתנא דבי אליהו (פרק טז אות כד) "רבי אליעזר אומר בזמן שהחמה לוקה הוא סימן רע לגויים ובזמן שהלבנה לוקה הוא סימן

שיג. הסתכלות בליקוי לבנה ותענית על ליקוי הלבנה

בס"ד, יום א' י"ד י"ד אלול

אודות השאלה שהיום בערב יהיה ליקוי לבנה. והאם מותר להסתכל על הלבנה.

ולכאורה י"ל שהרי היא בכלל לבנה שאסור להסתכל עליה, וכמ"ש בספר חרדים (פרק מה אות ה') שיביט בלבנה רק בשעת הברכה ולאחר מכן לא יביט בה כיון שהוא כמו שמסתכל בקשת, [ואמנם מדברי הטור סי' תכ"ו ס"ב כתב שתולה עיניו כנגדה ומיישר רגליו ומברך וכתב בכנה"ג (הגה"ט אות ה') שאפשר להסתכל על הלבנה כל זמן הברכה, ובמשנ"ב (שם סק"ג) הביא הדעות הנ"ל, ובערוך השולחן (שם סק"ה) כתב דע"פ הקבלה למעשה אין להסתכל, ע"ש] וא"כ נראה שה"ה בליקוי לבנה אין להסתכל.

ויש שצידדו שכיון שהיא אדומה. אין עליה דין לבנה, ונראה להוכיח בזה ממחלוקת הפוסקים, אם מותר לברך ברכת הלבנה שיש ליקוח לבנה אף לאחר הזמן של ברכת הלבנה, שבשו"ת מהרי"ל (סימן י"ט) וז"ל: ולענ"ד נראה אם היה לקוי בלבנה שאנו רואים ניגוד אמיתי באמצעות הלכות שאין לברך אח"כ, [והו"ד בב"י סי' תכ"ו ובדרכי משה שם סק"א, ובסידור יעב"ץ (שער החודש פ"ד סק"ה) וז"ל: אמנם אם היה לקוי הלבנה באותו חודש אינו מברך עליה אחר הליקוח שהוא ודאי אמצע החודש האמיתי עכ"ל. ובלבוש או"ח סי' תכ"ו ס"ד, ויש שחלקו ע"ד, וראה בבירור הלכה ח"ד עמ' שא, בארוכה].

אבל למעשה י"ל דלא פלוג וכיון אין להסתכל על הלבנה ה"ה שאין להסתכל על ליקוי לבנה, ורק לראות מותר, [וכמו שמוכח מלשון הספר חסידים שיתבאר להלן]. ושו"ר בשו"ת אז נדברו (חלק יד סימן לא) שכתב שמותר להסתכל על ליקוי לבנה ובפרט במקום ללמד

שערי הסתכלות בליקוי לבנה ותענית על ליקוי הלבנה יוסף

והמשנ"ב לדברי הספר חסידים בסימן ר"ל ששם נראה שיש חיוב רק אם רואה את הליקוי בעצמו, ולכן י"ל שהעולם סמכו ע"ד הספר חסידים ע"ד הספר חסידים סימן ר"ל, [וע"ע בדע"ת או"ח סי' תקפ סק"ד, כשהליקוי לבנה בשבת אין להתענות, ע"ש, ואמנם יל"ע דהא בתענית חלום אף בערב שבת מתענים וכמ"ש בשו"ע סי' תקסב ס"ד, ושו"ר שם שכתב הטעם שבשבת אינו סימן רע לישראל, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ח סימן לד) בשם הגאון רבי פנחס מקוריץ זצ"ל שבליקוי לבנה שבשבת או ביו"ט או בחודש ניסן או תשרי אינו סימן רע לישראל, וכן השיב הגרח"ק שא"צ להתענות תענית השלמה].

ב. ועוד מצאתי להגאון רבי חיים פלאגי בספר גנזי חיים (מערכת ח' אות מד) שמה שאין נוהגין לגזור תענית בליקוי הלבנה, כיון שמה שגוזרים כזירות על ישראל הוא רק בשאין עושין רצונו של מקום, ולכן אין גוזרין תענית על הציבור שלא ללמוד עליהם חובה שאין עושין ח"ו רצונו של מקום ואין עוסקים בתורה, ומ"מ כתב שם בזה"ל: ומ"מ כשאירע דבר זה כדי שלא להבעית את ישראל כשאירע דבר זה כדי שלא להבעית את ישראל בחרתי שלא לגזור אפילו תענית יחידים, כי אם סזאת עשיתי לעורר בכנופייא ולפעמים עומדים בבית ה' בלילות לעשות תיקון כרת ויעלה לרצון לפני ה' ולבטל כל גזירות קשות ורעות אכ"ר עכ"ל, והו"ד בדברי בנו הגאון מהר"א פאלאגי בוימהר אברהם (מערכת הלמ"ד אות נא).

ג. ועוד נראה שלמעשה לא נהגו להתענות, ע"פ מש"כ ביערות דבש (ח"ב דף נה ע"א ד"ה אבל) שהוא רק בליקוי שאינו צפוי מראש, אבל לא בליקוי טבעי ע"ש, ולכן סמכו להקל, כיון שהוא ליקוי טבעי, ואמנם יל"ע שבזמנינו יש אסנטרומיה ומכשירים מיוחדים, וא"כ אף שאין דינו כליקוי טבעי, אף שבערוך לנר שם כתב דאירי אף בליקוי טבעי, ובמאמר מרדכי שם ובכה"ח שם סק"ה. [ועי' בבא"ח פרשת עקב הי"ז].

רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה והגויים מונין לחמה". [ובמדרש חסידים (עמ' רח) "כשגוזרים שמד על ישראל, הלבנה לוקה (סוכה כט). על שם רחל מבכה על בניה (ירמיה לא יד)].

ובמאמר מרדכי (סי' תקפ סק"ה) כתב שמחמת שהלבנה נמשלה לישראל וכמבואר בשמות רבה (פרשה טו אות כז).

ויש לדון שלפי"ז אין לפרסם את הליקוי לבנה כיון שמוציא דיבה הוא כסיל וכמ"ש הפוסקים לגבי הקשת, בחיי אדם (כלל סג סימן ד') ובמשנ"ב (סי' רכ"ט סק"א) ובכה"ח (שם סק"א). ואמנם לא מצינו בפוסקים שכתבו בזה, ואפשר שפשוט שכיון שהוא סימן קללה, [ומשו"ה נראה שלא תקנו ברכה על ליקוי לבנה, כיון שהוא סימן קללה].

תענית בזמן ליקוי לבנה

ואודות השאלה אם צריך להתענות ביום שיש ליקוי לבנה, וכמו שכתב במשנ"ב.

מקור הדברים כתב בספר חסידים (סימן רל) "ואם אדם רואה מאורות לוקים כגון לבנה צריך להתענות שהרי בשביל חלום מתענה מפני כל העולם לא כ"ש. וכן הנביא כשהיה רואה פורעניות היה מתפלל ואומר להם שישבו ויצומו וזהו שנאמר (ירמי' י"ד י"ב) כי יצומו וגו' אינני רצם", וכן כתב בכנה"ג (סי' תקפ) וכן הו"ד במג"א ובמשנ"ב (סימן תקפ סק"ב) וז"ל המשנ"ב "כשהלבנה לוקה יש להתענות", ואמנם נראה טעמים שנהגו להקל בכך שלא להתענות.

א. מדברי הספר חסידים, מוכח דרק אם אדם רואה, ולכן נראה שנהגו להקל בכך שלא להתענות, ואמנם אפשר שלא נהגו להתענות אף שידועים שיש ליקוי לבנה, כמו שאין מתענים על הטבת חלום, ואמנם שו"ר שיש עוד ספר חסידים (סימן סו) ששם כתב בזה"ל: לבנה לוקה סימן רע לשונאים של ישראל לפיכך צריך להתענות שהרי אדם מתענה על החלום כל שכן בשביל כל ישראל. עכ"ל, וכנראה שזהו מקור דברי המשנ"ב הנ"ל, ואמנם צ"ע מדברי המג"א

ד]. ועוד נראה ע"פ מש"כ בזה"ק (פרשת כי תצא דף קפא ע"ב) שהליקוי לבנה אם באותו הזמן היא במלואה אין זהו סימן טוב לישראל, ואם היא הליקוי באותו זמן בחסרונה הרי זהו סימן רע לישמעאלים ע"ש, [והו"ד גם בפסק"ת (סי' תקפ סק"ג)], וא"כ עתה הליקוי לבנה הוא בליל ט"ו, וא"כ כיון שבחצי השנה, אי"צ להתענות, כיון שטוב לנו ורע לישמעאלים.

ה]. ועוד נראה ע"פ מה שיש אומרים שבזמנינו שהמוסלמים גם מונים ללבנה, הרי הוא סימן רע למוסלמים ולא לישראל, וכ"כ בלוח דבר בעיתו (תשס"ח), אך העירו בדבריו שהרי כיון שמונים בו לישראל, בודאי הרי הוא סימן רע.

ושוב העיר לי בזה הרה"ג משה וינברג שליט"א, שלכאורה אין שום שייכות בין הלבנה שהמוסלמים מונים לה למה שישראל מונים ללבנה ובאמת ליכא מידי דלא רמיזא ואיתא בזה"ק (ח"ג רפא): "סיהרא איהו טוב ורע, טוב במילואה ורע בחסרונה, ובגין דאיהי כלילא מטוב ורע, מונין בה ישראל ומונין בה בני ישמעאל... ובהאי 'ואבדה חכמת חכמי' חכמה דישמעאלים 'ובינת נבונים תסתתר', דאינון לא ידעין בבריאתן, אלא בשימושא דילהון, כפי שנוי עלמא בהליכתן ושימושן!" וע"ע בזה"ק (ח"א רלו: והמשכו בדף רלז). ולעלמין סיהרא לא נהיר אלא משמשא, וכד שמשא שליט, סיהרא לא שלטא. כד אתכניש שמשא, כדן סיהרא שלטא, ולית חושבן לסיהרא אלא כד אתכניש שמשא וכו' ואח"כ מפרש הזה"ק את הפסוק והיו לאותות וגו' 'ולימים' אלין רישי ירחין 'ולשנים' אלין רישי שנין, דלהוון אומות העולם עבדין חושבן לשמשא, וישראל לסיהרא, הי מנייהו עדיף. ודאי סיהרא לעילא, ושימשא דאומות העולם, תחות האי סיהרא הוא, והוא שימשא מהאי סיהרא נהיר. ומבואר דישראל מונין ללבנה בגין סיהרא עילאה ולא דמי כלל למנין הישמעאלים לכוכב הלבנה. עכת"ד.

ו]. ועוד טעם כתב בשו"ת ויען אברהם (ח"א או"ח סימן סז) ע"פ מש"כ בספר העקידה (שער לז) שמצות קידוש לבנה הוא לעקור עבודת העכו"ם שעובדים לשמש ולירח, וע"י שמקדשים את הלבנה עוקרים מלבנו אמונה זו כיון שאנו רואים התחדשות הלבנה בכל חודש, ולכן לא נהגו לגזור תענית כדי לא לתת פתחון פה לעובדיהם שיש להם איזה ממשלה להרע או להיטיב.

ז]. עוד טעם כתב שם ע"פ מש"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן י') בחודש שלא נראתה הלבנה כלל לקדשה ורצה רב אחד לגזור תענית על מחמת שלא יכולו לקדש את הלבנה באותו חודש, וכתב שמצינו בש"ס שחכמים הקילו משום טורח הציבור ושלא להטריח את הציבור בתעניות ע"ש, וכע"ז כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק או"ח סימן לא) לגבי תענית עצירת גשמים ע"ש, וה"ה בנ"ד.

ח]. ועוד נראה שבזמנינו שמקילים בתעניות מחמת ביטול תורה, ושהדורות חלשים, ולכן נהגו בזמנינו שלא להתענות.

זמן התענית

ולגבי זמן התענית, לכאורה נראה שיש להתענות למחרת ביום, וכמו בתענית חלום, שמתענים למחר, ואמנם יל"ע דהא צריך קבלה, כמבואר בשו"ע סי' תקס"ב, ולא מצאתי למי שהעיר בכך, וכנראה מחמת שלא נהגו להתענות.

נישואין בזמן ליקוי לבנה

ומחמת שהוא סימן רע, וכמ"ש בבני יששכר (מאמרי ר"ח) וכ"כ במאמרים משמחי לב (תרסח אות קצג) שיש לזההר שלא לעשות נישואין בעת ליקוי הלבנה ע"ש, וכן הורה בעל השבט הלוי זצ"ל, שאין לקבוע נישואין בלילה זה, וראה מש"כ בזה בבני יששכר (ח"א דף יב) מדברי הזה"ק (פרשת כי תצא דף רפא ע"ב) ע"ש. [והו"ד הזה"ק לעיל לגבי הטעם שנהגו להקל שלא להתענות בזמנינו].

ששינתה סדרי עולם! (וצריך לברר אם היה שם עפ"י חשבון).

והגאון רבי יוסף משדי שליט"א, כתב לי בזה"ל: בדברנו בהל' ר"ח כתבנו שהוא דבר מחודש לאסור הסתכלות בלבנה עייש"ב [ומצאתי עוד ראיות], ולכן נראה שאין לחוש כ"כ וכ"ש שאין לחוש בליקוי [אך תלוי בטעם האוסרים ואכמ"ל], ונשאלתי עוד אם מותר לספר לאחרים או דהוי כקשת שכתב המשנ"ב בשם הח"א, שהרי אינו סימן טוב כמ"ש בסוכה כט., ואמינא להיתר: א אינו אלא סימן ועי' בגמ' שם שישאל א"צ לפחד וכו', ב לדידן מותר לספר גם בקשת כמשנ"ת בהל' הקשת ע"פ הברי"כ וכו'. עכת"ד.

וראה עוד בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם חודש אלול ה'תשפ"ה

שיד. צילום ליקוי לבנה

למו"ר הגר"י אביטבול שליט"א **זוגתי** תחי' צלמת חובבת, וחשוב לה עניין הצילום, ויש לה פסק לא להפיץ תמונות שמש בגלל עניין צורות חמה ולבנה, אבל כעת צילמה הליקוי, ואינו לבנה רגילה, וכתבתם להקל גבי הסתכלות, ומחפשת היתר גם להפיץ הצילומים,

בס"ד, ט"ו אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הג"ר איתמר שנדרופי שליט"א, אודות השאלה אם מותר לצלם ליקוי לבנה שהירח ההיה בצבע אדמדם עמום כיוון שאינו מואר ישירות מהשמש, אלא רק מאור שנשבר באטמוספירה של כדור הארץ באופן שמאפשר לו לעקוף את הצל שמטיל כדור הארץ. וא"כ האם מותר להפיץ התמונות הנ"ל.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

הוספה ועתה ביום ב' בבוקר אירע פיגוע רצחני שבו נהרגו ששה אנשים ברמות, וכן נהרגו 3 חיילים ברצועת עזה באותו בוקר, וכנראה שהוא סימן לא טוב, וכדברי הגמ', והיו צריכים לקבל תענית כדי שלא יקרה האסון רח"ל.

והנה ע"פ חלק מהביאורים והיה מתוכנן לא

היה סכנה, וכמ"ש בספר דרך שיחה מהגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א פר' בראשית עה"פ (א, יד): והיו לאותות וגו' וברש"י: כשהמאורות לוקין, סימן רע הוא לעולם ע"כ. וכתב שם וז"ל: שאלה בגמ' סוכה (כ"ט ע"א) אמרו, "בזמן שהחמה לוקה, סימן רע לכל העולם כולו", ושוב אמרו להלן שם "בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעכו"ם, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל" ואיך אמרו לעיל שהוא סימן רע "לכל העולם", ואילו כאן אמרו שהוא סימן רע "לעכו"ם"? (ועיי' בס' "ערוך לנר" שם). תשובה: הכוונה לכל העולם של עכו"ם. אמנם בספר יערות דבש כתב שהני מילי כשלוקה שלא על פי חשבון, ולא כשלוקה על פי חשבון שאז אין בזה סימן רע.

הראיתי להגר"ח קנייבסקי שליט"א עדותו של הרב אריה פינסקי, שפורסמה ברבים, שבהיותו נער קטן, בשנת תשט"ו לערך, זכה ללמוד חומש רש"י עם זקינו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל בהיכל ישיבת קמניץ בירושלים. אמו ביקשה ממנו שילמד עמו פרשת השבוע - פ' בראשית, וכשהגיע לפסוק "והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים" (א' י"ד), למד עמו את הרש"י על "והיו לאותות" - שבזמן שהמאורות לוקים סימן רע הוא לעולם... וכאן הפסיק וסיפר לו שיום לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, היה חושך בחוץ באמצע היום ממש כמו לילה, ולמחרת פרצה המלחמה העולמית הראשונה

בגמ' בע"ז דף מג ע"א והתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, מעל לרבות מלאכי השרת וכו'.

לא מצינו בפוסקים שכתבו לדון בזה, אך למעשה נראה כמה טעמים וצדדים להתיר לכתחילה.

[א.] נחלקו הפוסקים אם כל האיסור רק בצורה בולטת ולא שוקעת, וא"כ אין איסור בתמונה, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני לא תעשון אתי.

[ב.] כיון שאינו צורת לבנה, וכתב ביד הקטנה הל' ע"ז פ"ג ה"ז סקל"ג שהוא רק בצורה ברורה וניכרת, וז"ל: ומעתה צ"ע אם ענין איסורה הוא דוקא לצייר בצבע שיהיה מזהיר כמו אש. וזה אינה מוזכר בשום פוסק ובודאי לא היה להם לשתוק מזה. או שאפילו בלא צבע אסור. וגם זאת אינה נראה כ' וכי נהיה אוסרים לעשות או לצייר שום איזה עיגול מחמת צורת החמה. וכמו כן יש לדקדק בלבנה וכוכבים. אבל דרך האמת והפשוט נראה לדעתי הקלושה. אשר האיסור בענין צורת החמה. הוא על דרך צורתה המוסכמת לכל. כלומר על דרך שכל בני האדם כשרוצים לצייר צורת חמה מציירין על זאת הדמות והתמונה. וכן כל מי שרואה זאת התמונה אומר שזאת היא צורת חמה כמו שאנחנו מציירין אותה בדמות עיגול וקצת צורה בתוכה וחידודין סביב לה. אזי זאת הצורה והדמות ודאי אסור. ואף שאינה בצבע אש וגם אינה בדמותה ממש כי באמת אין לה חידודין סביב לה אזי זאת הצורה והדמות ודאי אסור ואף שאינה בצבע אש וגם אינה בדמותה ממש כי באמת אין לה חידודין סביב בכל זאת הרי כל הרואים אומרים שזאת היא צורת חמה והרי עבר על אזהרתו יתב' שלא לעשות דמות חמה. אבל ודאי אם עשה או צייר עיגול פשוט כלל אין בו שום איסור כי אין זה דמות חמה כלל, כי אם דמות איזה גלגל הנצרך לאיזה תשמיש ועל זה הדרך הוא האיסור בצורות לבנה ועל זה הדרך בצורות הכוכב' כל' אם הוא מצייר נקודה עגולה וחידודין סביב לה הרי זה אסור כי זאת

היא צורה המוסכמת לכוכב ואף שאין בה צבע זהרורית. אבל אם עושה נקודה פשוט או עיגול קטן מאוד כמו נקודה ודאי אין בו איסור. ומעתה כמו כן על זה הדרך הוא האיסור בצורת המזלות. עכ"ל, והו"ד לדינא בדרכי תשובה (ס"ק מ"ו).

וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ז סימן קלד אות ט' שמותר לרקום כוכבים בפרוכת של בית הכנסת או צורת שמים כחולים וכוכבים בגג בית הכנסת כי כמדומה שצורת כוכבים זה רק כשהם עגולים עם קרני זוויות בולטות ובבתי הכנסת אין עושים צורות אלו יעו"ש.

[ג.] ע"פ מש"כ המהר"ם אלשקר סימן ע"ז, וכן בש"ך (יו"ד סי' קמ"א סוף ס"ק כ"ה) שכתב וז"ל, ונראה דכל צורות דאסרינן אינם אסורים אלא בצורה שלימה ממש כגון צורת אדם בשתי עינים וחוטם שלם וכל הגוף וכיוצא בו, אבל לא חצי הציור כדרך קצת המציירים צד אחד של הצורה וזה אינו אסור נ"ל, ע"כ, ומבואר דחצי ציור של ירח וכוכבים, אין איסור. והכא נמי כיון שהוא רק חלק מהצורה של הלבנה, ואינו צורה של לבנה אינו בכלל האיסור. וכן נראה ע"פ מש"כ בחוט שני פסח עמ' רלו שצורת לבנה פגומה אינו בכלל האיסור והכא נמי אינו בכלל האיסור.

וכיון הליקוי מראה שתהיה שהלבנה כך, אבל אין זה צורתה, ולכן נראה להתיר בזה.

ושוב השיב לי הגרש"ק גרוס שליט"א [ונדפס גם בקובץ עלים לתרופה (פרשת כי תבוא ה'תשפ"ה)] שמותר לצלם, כיון שהלנה אינה בטהרתה אלא לקוי, לא יחשדו שעובד לה, ובפרט שמצלם אותה כדי להראות ולהתלמד איך נעשה, וכעין מה שמצינו בסוף ספר יהושע (כד ל') בהא שיהושע נקבר בתמנת חרס שנקרא כן על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו, לומר זה הוא שהעמיד החמה וכו' ולכאורה הרי אסור לעשות צורת החמה, אלא כיון שמראים בזה שיהושע העמיד הלבנה, ורואים שאינו זה החמה עכת"ד.

בברכת התורה

שערי האם יש חשש עין הרע בפרסום תמונה של תינוקת קטנה יוסף

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שטו. האם יש חשש עין הרע בפרסום תמונה של תינוקת קטנה

בס"ד, יום ג' ט"ז כסלו ה'תשפ"ה

לכבוד גיסי הרה"ג דוד אבודרהם שליט"א.

אודות השאלה האם יש חשש עין הרע בפרסום תמונה של תינוקת קטנה, בעיתון שעתה גדלה, כיון שהוא פרסומת לנשים העובדים בצילום.

עין הרע מבואר בגמ' בב"מ דף קז ע"ב בשם רב שתשעים ותשעה בעין רעה מתים ואחד בדרך ארץ, ויש לזה עוד מקורות לסכמת עין הרע בגמ' בסנהדרין דף צג ע"א, וברש"י בראשית מב א', ובגמ' בב"מ דף פד ע"ב, ובגמ' בברכות דף כ' ע"א, ובגמ' בשבת דף נג ע"א, ובגמ' בעירובין דף סד ע"א, ובגמ' בבב"ב דף ב' ע"ב, ובגמ' בב"מ דף ל' ע"א, ובג' בנדה דף סו ע"א ובמאירי שם, ובגמ' בב"מ דף ח מב ע"א ובגמ' בתענית דף ח' ע"א ובש"ע או"ח סי' רל ס"ב שאין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו ואין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין ע"ש ובמהרש"א בב"מ דף מב ע"א, כתב שם שהוא משום עין הרע, ובגמ' בברכות דף נה ע"ב מבואר שאף אדם יכול לעשות עין הרע לעצמו, וכמו שהאריך הרמב"ן באמונה ובטחון סי' כד ובתוס' רי"ד בב"ק דף פד ע"א [וכ"ש לבניו ולקרוביו].

ואמנם בשו"ת הרמב"ם סימן מ' כתב שעין הרע הוא דבר חסידות ולכן אינו מזכירו בפסקיו ע"ש.

מצינו בתורת חיים בב"מ דף פד ע"א שכתב וכל כמה שיש הפסק בין העין לבין הדבר הנאה לו אין השפע הרע יכול להגיע אליו ולהדבק בו ולכך לא שלטא עינא בישא בדגים שבים, אע"ג שהן נראין תוך המים, כיון שהמים

מכסין אותן ומפסיקין בין העין לביניהם אין שפע המזיק יכול להגיע אליהם ולהדבק בהן עכת"ד, וכן כתב בב"ב דף קיח ע"ב ע"ש. ואמנם במדרש שכל טוב פרשת ויחי (בראית מח טז) מבואר הטעם "ומה דגים שבים אין עין הרע שולטת בהם מפני שהמים מכסים עליהם ואינן נסקרין לבני אדם כשרצי הארץ", ומשמע שאם היו נסקרין כשרצי הארץ, אע"פ שהמים מפסיקין ביניהם הייתה שולטת בהם עין הרע.

ואמנם בהערות על שו"ע חו"מ מהגאון מטשעבין ונדפס בקובץ מוריה גליון רפא אדר תשס"ב כתב בס"י שע"ח על מה שאדסור לאדם לעמוד על שדה בירו בשעה שעומדת וכו', שי"ל שאם מביט ע"י בתי עינים לית לן בה, והוא ע"פ מש"כ בשו"ת אבקת רוכל סימן קכא שחיצה של זכוכית הוי מחיצה להיזק ראייה ע"ש, ואמנם בפת"ד סי' קנ"ד סק"ט כתב לחלוק ע"ז שאף בכה"ג הרי יש היזק של עין הרע, וראה מש"כ ליישב בזה בשו"ת דובב מישרים ח"א סימן קכד שהיזק ראייה דרך זכוכית אינו נחשב היזק ראייה ע"ש.

ויש לדון אם בחלק של הקנאה אם הוא דוקא שמתסכל על אותו אדם, אבל אם מסתכל אף אין קנאה, כיון שנראה שכל פעולת העין הרע הוא רק ע"י קנאה, וכמו שאיתא באבות דרבי נתן פרק טו משנה א', ואמנם בזוה"ק פרשת בלק דף ריב ע"א נראה שעצם ההתפעלות של האדם אף בלא מחשבה גורמת עין הרע, ולפי"ז בתמונה שאינו בפועל אין עין הרע. [וכבר מחלוקת ראשונים הנ"ל נחלקו המכתב מאליהו ח"ד עמ' ז' והחזו"א בליקוטים ב"ב].

וכן נראה ממש"כ רבינו יונה בפירוש על אבות (פרק ב' משנה יא) על מאי דאיתא שם "ענן הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאת את האדם מן העולם וז"ל: מי שאינו שאינמח בחלקו ועיון את חבירו העשיר ממנו מתי יעשר עושר גדול כמוהו, והוא גורם רע לעצמו ולחבירו כאשר יאמרו חכמי הטבע מכל אשר לריעהו, אויר עולה מן המחשבה ההיא ושורף את

בהדיה כמבואר בגמ' בפסחים דף קי ע"א לגבי זוגות ע"ש. וכן כתב הגרע"י זצ"ל בספר ענף עץ אבות דף קלח ע"ש. [ועוד כתב שם באג"מ, שדברי הרמב"ם והמאירי בודאי לא יחלקו ע"ד הגמ' הנ"ל אבל אין להקפיד על כך וגם רק בדבר שלא מצוי לפי דברך העולם שיך לחוש ולא לדברים המצויים ע"ש. ואמנם צ"ע מדברי השו"ע סי' קמ"א ס"ו ובמשנ"ב שם סק"ט לגבי העת ב' אחרים לקריאת התורה, וכן צ"ע מהרמ"א אבן העזר סי' סב ס"ג שאין מחתנים ב' אחיות ביום משום עי הרע, ואכן בערוך השולחן שם סי' קמא ס"ח כתב דלא מאן קפיד יכול להקל בזה ע"ש. ואכן הובא בשם הקה"י בספר מאיר עוז ח"ה עמ' שמה שהיה רגיל לומר דלא הכלל דמאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה היינו דוקא בעניני זוגות ומזיקין אבל בעין הרע אין לזה עניין כלל, ולעולם לא קפדינן בהדיה.

ובצירוף מש"כ בקונ' ורפא ירפא בשם הגר"ח ק עמ' סו שיש שני סוגי עין הרע, א' התפעלות עצמה גומרת, ב' שבני אדם יכולים להזיק, והביא שם ששמע מהגר"ר אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל ששמע מהחזו"א זצ"ל שבעיר בני ברק, אין עין הרע שולטת, ומסתמא זה שייך על שני הסוגים הנ"ל. עכת"ד. וע"ע בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח ק ח"ב סימן רד, ובספר סגולות רבותינו עמ' שמא השיב הגר"ח ק שהוא מחמת זכויות החזו"א, וע"י.

ומחמת כל הנ"ל נראה שיש להתיר בזה, ושוב **השיב לי** בזה הגאון הגדול רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי ושא"ס, בזה"ל: אין חשש. עכ"ל.

ונראה עוד להוכיח בזה ממה שנוהגים להלביש את הילדים כולם באותו סט, ויש לעיין מדוע לא חוששים בזה לעין הרע, [ואמנם יש שחוששים בזה משום עין הרע] וי"ל שאכן שכך הרגילות, ממילא אינו כמילתא דתמיהא, ואין בזה חשש עין הרע, [וראה בקובץ מנורה בדרום חלק ג' עמ' לב] וה"ה הכא לאחר שהורגלו לפרסם אין בזה חשש.

בברכת התורה בידידות

הדברים שעוין בהם בעיניו הרע, גם בקרבו ישרף אחר שמתאווה לדברים שאין יכולת מצוי בידו לעשות, וכו' עכ"ל. ולפי"ז היינו דוקא אם מול עיניו.

וכן נראה ממש"כ בספר והיה ברכה על ברוכת פרק ט' משנה א' בשם חכמי האמת שחוש הראיה פועל פעולה מוחשית ע"כ צריכים להזהר מעינא בישא דחוש הראיה הוא הקרוב יותר מכל החודשים אל הדעתש במוח אשר שם הנשמה וע"כ פועל יותר ע"ש, וכן נראה בארבנאל שמואל ב' כד ד"ה הלימוד הראשון ע"ש. ובמש"כ בזה בשו"ת מבשר טוב ח"ב סימן עט אות ב'.

ואמנם בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם ע מס' 105 סימן ד' נשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א האם יש לחוש מעין הרע בפרסום של תמונה שלש ילד בן שלוש ושיכנס התמונה לעיתון והשיב שיש שני סוגי עין הרע אחד שמשפיע ע"י ראיית העין, וזה לא מושפע בתמונה אבל יש סוג נוסף של קנאה שאדם מקנא במחשבתו וע"י זה מעורר הרס וחורבן וזה יכול להגרם ע"י תמונה, וכתב שם להוכיח ממש"כ הפוסקים שהאיסור להסתכל בפני אדם רשע הוא אף בתמונה וכמו שכתב ביערות דבש ח"א דרוש ב' שבכל צורה יש להזהר, וא"כ ה"ה אף בתמונה, ולכן אף בעין הרע של קמאה יכול להפשיע עין הרע, ולכן לא כדאי להכניס תמונה לעיתון, כיון שאף שאי להעיבר את הארס של עין הרע אבל את ההרס והחורבן שהאדם מעורר ע"י מחשבתו זה יכול לעבור גם דרך תמונה עכת"ד, ואמנם לפי הטעם של קנאה, א"כ אף אם האדם עתה גדול והשתנה, יש בזה חשש עין הרע. [וע"ע בשו"ת אבני דרך חלק יב עמ' 444 דפשיטא ליה דיש עין הרע בפרסום תמונה של ילדה קטנה בבול].

ומ"מ בנ"ד יש לומר דמאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה, וכבר כתב בשו"ת אגרות משה אבן העזר ח"ג סימן כו שבענין עין הרע בודאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים אלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפדינן

ע"א דבריה עדיף ליה מנפשיה, וא"כ אין חשש
עין הרע].

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שיז. דינים שונים בלידת הבת

שטז. הסתרת ההריון

בס"ד

לכבוד הרב.. שליט"א מזל טוב לרגל הולדת
הבת, ואכתוב בזה כמה ענינים הנוגעים ללידת
הבת. שנשאלנו בהם לאחרונה בבית ההוראה,
ומיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה.

ברכת שהחיינו על לידת בת

לגבי ברכת שהחיינו על לידת בת, אם נהגו
לברך, במשנ"ב סי' רכא סק"ב כתב שיש
לברך על לידת בת שהחיינו, שהרי הוא שמח
בראייתה ולא גרע ממי שרואה את חבירו לאחר
שלושים יום שמברך שהחיינו, וז"ל: "ומ"מ נ"ל
פשוט דבפעם ראשון כשרואה אותה מברך
ברכת שהחיינו דמי גרע ממי שרואה את חבירו
לאחר שלושים יום ושמח בראייתו דמברך
שהחיינו", עכ"ל. וכן כתב הנצי"ב במרומי שדה
עמ"ס ברכות דף נד ע"א דלא גרע ממי שקנה
שפחה לשמשו שמברך שהחיינו ואך הבת
מעשה ידיה לאביה יעו"ש, וכן כתב לדינא
בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן כ' ובשו"ת
אגרות משה ח"ה או"ח סימן מג אות ה', וכן כתב
בשו"ת בית אבי ח"ד סימן נ"ו, וכן כתב בדרכי
חיים ושלום סוף עמ' פד שהגאון ממונקאטש
נהג בעת שנולדה לו בת לברך שהחיינו, וכן
הובא באורחות רבינו ח"א עמ' עב, וכן כתב
לדינא בהלכה ברורה ח"ט עמ' רנא, אולם בספר
לידת הבת (עמ' רלא) הביא שמטו בשם
הגריש"א שאין לברך על לידת הבת, וכן פסק
בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן קלב)
דלדינא אין לברך אלא א"כ היה תאב מאוד
להולדת הבת ודו"ק, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות
(תנינא ח"ג סימן לב וחאו"ח סימן קפא) שאין
מברכים על לידת הבת שהחיינו ושב אל תעשה
עדיף עי"ש, וכן נראה בדברי החזו"ע ברכות עמ'
שפט, ובספר ברכת ה' ח"ד פ"ב סעיף ל', וכן
שמעתי לדינא ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א
שלמעשה אין מברכים שהחיינו לידת בת אף
שהמשנ"ב פסק לברך שהחיינו שרואה אותה

לגבי השאלה עד מתי צריך להסתיר את ההריון
של האשה, והביא שם שכל זמן שאין
הדבר ניכר, ובמקום הצורך יש להתיר אף קודם
יסוד הטעם הוא משום עין הרע, וכמו שנראה
בשו"ת הרמ"א סי' ב', כן נראה גם בספר
קב הישר פרק לב לומר י"א פסוקים וכו' לאשה
מעוברת ואכמ"ל

בודאי שאין איסור בזה, ומשו"ה רבים לא
מקפידים בזה, וכמ"ש בספר תורת
היולדת עמ' תי"ט שיש שכתבו להקפיד בזה.

עוד נראה שיש להקפיד בזה היכן שהוא הריון
לאחר כמה שנים שלא היה ילדים וכדו'
וכע"ז כתב בספר אהבה אחוה ושלום עמ' צ'
בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל כיון דכל מילתא
דתמיהא שאנשים מדברים ע"כ שולט בזה עין
הרע. [ומ"מ הובא שם שאם מתחילים לדבר
אודותיה מחמת שאף אחד לא רואה אותה בחוץ
כגון שהיא בשמירת הריון וצריכה להשאר בבית,
עדיף כבר לומר שהיא בהריון שאל"כ ידברו
וישאלו עליה יותר ויותר וזה יותר גרוע מהכל].

וכן בספר זוכר הברית סי' י"ט אות יג לגבי אשה
בהריון אם יכולה להייות קוואטר ובשו"ת
באר משה ח"ג סי' קפ"ד אות ד' לגבי אשה שניכר
עוברת שלא תהא שושבינה, והארכתי בזה
במק"א.

ונשאלנו עתה [עשי"ת ה'תשפ"ה] האם מותר
לספר על הריון ראשון לאחר כמה
שנים מוקדם. והשבנו שאפשר לספר על ההריון
אף בשלבים המוקדמים של ההריון, ומקיימים
בזה מצוות כיבוד אב ואם, וגם במעלת התפילה
והברכה של הורים, [ע"פ הגמ' בב"ב דף קלא

ראוי לפטור בפרי חדש, וראה עוד בספר דבר ישראל מה שהרחיב בזה, ובעיקר דברי המשנ"ב חידוש גדול לברך שהחיינו על בת כיון שלא מצינו כן בפוסקים, וגם יש לדון כמו שלא מברכים בזמנינו שהחיינו על ראית פני חברו. ואולם לכאורה יש לתלות דין זה בטעמים מדוע לא מברכים בזמנינו שהחיינו על ראית פני חברו, בחדסד לאלפים (סי' רכה, טו) כתב לבאר כי בזמן הזה גברה החנופה בעולם ויש מי שנראה כאוהב ובקרבו ישים ארבו לפיכך אין לברך בשם ומלכות אלא על מי שהיה בדרך וחזר, וכן כתב ביוסף אומץ (אות תנא), וכן כתב בספר זכור לאברהם (או"ח סימן ט') ובא"א מבוטשאטש (סימן רל) וכן כתב בכף החיים (סימן רכה סקי"ד). וכן כתב בליקוטי מהרי"ח (דף קלז ע"א). ולפי"ז נראה שעל בתו שנולדה יש לברך שהחיינו. וכ"ש לפי מש"כ הפוסקים שאם יש לו שמחה בראיית חברו שיש לברך שהחיינו, וכמו שכתב בנימוקי או"ח שם, ובערוך השולחן שם ס"ג. וכן לפי הטעם שכתב בשו"ת אפרסתא דעניא (ח"ב או"ח סימן לו) שבימינו לא נהגו לברך ברכה זו כי התנאי של ברכה זו הוא כמו שכתב בשו"ע "והוא שחביב עליו הרבה ושמח בראייתו" ואילו עתה בעונותינו הרבים החביבות שבין אדם לחברו היא במדרגה שפילה מאוד ומכ"ש דיש אומרים שברכות אלו הם רשות. ע"ש. וא"כ ה"ה שצריך לברך, וכן י"ל לפי הטעם שכתב בברכת יוסף סי' כ' אות ז'. וראה מה שהארכתי בזה בגם אני אודך מתשובתי ח"ב סימן ל"ד.

תבנא לדינא: על לידת הבת מברכים שהחיינו בשם ומלכות, אך נהגו לפטור את ברכת שהחיינו בפרי חדש. [ולכן אף לבני ספרד ראוי לפטור את הלידה בפרי חדש, ויכון גם להוציא את אשתו, (כמה שעות לאחר הלידה)].

זמן קריאת שם לבת

לגבי זמן קריאת שם לבת. מצינו כמה מנהגים.

ביום הלידה, אף בלא ס"ת, וכ"כ בספר זכר דוד מאמר א' פרק פא.

בקריאת התורה הראשונה שלאחר הלידה.
בהגהות בני יששכר והובא בספר תפארת בנים בסופו בתשובה סי' ה' ובספר דרכי חיים ושלוש הל' קריאות התורה אות קיא, וכן הורה הקה"ל בספר אורחות רבינו ח"ד עמ' רטו שו"ת אג"מ אבן העזר ח"ג סי' לה שו"ת מנח"י ח"ד סי' קז, ובשו"ת צי"א ח"ג סימן כ' אות ו' וכן שמעתי מהגר"ע פריד

בשבת הראשונה שלאחר הלידה, שעולים לס"ת, כתר שם טוב ח"ב אות תרעא,
ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' שכא, וכן מנהג רבים מבני ספרד, ואמנם מדברי הדרישה יו"ד סי' שס ס"ב וז"ל: נראה לענ"ד דמה שנוהגין כשמלוין החתן בשבת ביציאתו מבית הכנסת ויש ג"כ תינוקת לקרוא לה שם כנהוג, הולכין עם החתן והכלה אצל התינוקת בקצת מקומות ומשם הולכין עמהם לבית החתן, היינו נמי דסבירא להו דקריאת שם לבנות הוא במקום קריאת שם דזכר בשעת מילה וצריך לאקדומי דמילה קודם לחתן דהא מילה קודם למת ומת קודם לחתן אחר הכנסת החופה. עכ"ל. וכן כתב במגדל עוז ליעב"ץ, וראה בסידור יעב"ץ סדר המילה קג אות ב'. ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סימן קצ כתב שאף בר"ח שחל קודם השבת יתן השם דוקא בשבת ע"ש.

יש מבני ספרד שנהגו לקרוא שם לאחר ג' ימים,
ספר קריאת שם בישראל עמ' עד בשם הגר"י עדס. ויש נוהגים לקרוא שם לאחר שלושים יום, (ברית אבות סימן ח' אות ג'). ויש נוהגים גם ארבעים יום. (ראה בספר זיו השמות ס"ג סי"א בשם ספר בעלי ברית אברהם פרשת תזריע). ומנהגים אלו לא נתפשטו.

והעיקר להלכה: שיש לקרוא בקריאת התורה הראשונה או בשבת, אבל לא להשהות את הקריאת שם, (וראה מש"כ בספר קוראי שמו עמ' 79 בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין קפידא, וכן כתב בספר ברית אפרים אות קכט שאין קפידא בזה. ומ"מ כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תרט שאי אפשר לאחר את זמן נתינת

לעשות סעודה להודאה על חסדי ה', שזכה לבת ומפני היולדת שנתרפאה, והקידוש במקום סעודת הודאה, והמנהג לעשות קידוש וכדומה לבת הוא מנהג ותיקין וכמ"ש. עכ"ל.

עוד טעם לעשיית הקידוש כתב בספר טעמי המנהגים (סי' תתקכ"ט בסוף קונטרס אחרון) וז"ל: ובספר המאור הגדול פי' קרואי מועד אנשי שם וז"ל שמעתי שאפילו בעת שקורא שם לבתו הנולדה הוא קצת מצוה לשמוח ולעשות סעודה כי בא נשמה קדושה מעולם העליון כי הנשמה בא בעת קריאת השם כי נפש ח' הוא שמו. לכן הבני עלי' היודעין מזה עושין מועד ויו"ט להלל ולשבח לבוראן וזה קרואי מועד אנשי שם. היינו שה' מבני עלי' והיו עושין מועד וי"ט בשיר ושבח והלל בעת שהיו קוראין שם לאנשיהם אפי' בבת שלא הי' שם אלא קריאת שם בלבד אפ"ה היו עושין מועד ויו"ט. עכ"ל.

ועוד טעם לקידוש כתב בשו"ת תשובות והנהגות שם, וז"ל: ושמעתי בשם מרן הגר"י קנייבסקי וצ"ל שאמר שע"י הקידוש באים אנשים ומברכים אבי הבת שיזכה לראות ממנה נחת וכו' וברכות אלו עומדות לה ע"כ, וכבר אז"ל אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, וכ"ש הציבור שמשתתפים בשמחה ומברכים מתוך שמחת לבב]. עכ"ל.

ושו"ר עוד טעם שכתב בזה בספר אוצר הברית סימן ב' עמ' קכו הערה ג' שגם לפי הטעם שסעודת שלום זכר נעשית משום שבאים לנחמו על ששכח תורתו שלמד במעי אמו, כמבואר בגמ' בנדה דף ל' ע"ב לא מצינו שיש חילוק בין בן לבת עי"ש, ואמנם כבר במק"א הארכתי האם גם בת מלמדים אותה את כל התורה כולה, ואכמ"ל.

זמן עשיית הקידושא רבא

וכנ"ל מדברי הדרישה נראה שזמן הקידושא רבא הוא דוקא בשבת שקוראים את השם.

ושו"ר שכן כתב לדינא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ק"ז אות ב') וז"ל: ובטעם מנהג

השם לאחר השבת ע"ש, וראה מש"כ בזה עוד בקובץ גם אני אודך חלק ו' דיני לידת הבת).

עשיית קידושא רבא

ומ"מ במקור לעשות קידושא רבא, מצינו אריכות גדולה בדברי הפוסקים.

בגמ' בב"ב דף צא ע"א איתא "אמר רבמא ועשרים משתאות עשה בעז לבניו, שנאמר: ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות שלח החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ וישפט את ישראל שבע שנים, ובכל אחת ואחת עשה שני משתאות, [אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו]". וראה ברבינו דגרשום, [ומכאן מוכח למנהג שיש שעושים קידוש בבית השווער וגם עושים קידוש בבית האבא].

וכן מבואר במסכת שמחות ברייתות מאבל רבתי פרק ב' הל' ג', "במכילתא אחריתי דאבל תניא, יתומה לשאת ויתומה לארס, יתומה לשאת קודם, שבוע הבת ושבוע הבן, שבוע הבן קודם וכו' ". והו"ד ברי"ץ גיאות שערי השמחה עמ' לח, ובמגיה שם כתב שאפשר שהיינו למש"כ בדרישה שהוא קריאת השם לבת.

ובאורחות חיים (הלכות מילה אות ט) הביא המכילתא הנ"ל וכתב שיש מקומות שאין ישנים כל שבעת הלילות בבית היולדת זכר או נקבה לשמירה. ובלייל שמיני בכל מקום ומנגנין ומשחקין שם. וזהו שאמרו ז"ל שבוע הבן ושבוע הבת שבוע הבן קודם יעו"ש, וראה מה שנתבאר בזה עוד בדיני ברית יצחק. [ויידפס בס"ד בקרוב בשערי יוסף הלכות פסקי ברית מילה].

ובדגול מרבבה יו"ד סי' קעח כתב להקשות מדוע אין עושים סעודה גם לנקבה, ואכן לפי הטעם שכתב בתרומת הדשן סימן רס"ט שהוא משום שהולד נפלט במעי אמו ה"ה שיש לעשות סעודת הודיה גם בלידת בת. וכן כתב במשמרת שלום סימן כ' אות ב', וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סו"ס תר"ט ובח"ב סו"ס קלב כתב בזה"ל: אבל ביותר נראה שראוי

ביום אחר, כי עיקר הקפידא לעשות הקידוש הוא דוקא בשבת שקוראים את השם.

האם יש חיוב לעשות קידוש ומנהג בני ספרד ולגבי מנהג בני ספרד בעשיית הקידוש, כתב ביעב"ץ (ברכות שמים, בתוך הסידור ח"ב עמ' תתל"ד אות י"ט) וז"ל: "בשבת ההיא עושין קצת שמחה בחילוק קליות ואגוזים לילדים. המבקרים הילדה. וקוראין על עריסתה פסוקי ברכה. ואינו מנהג פשוט וקבוע בין האשכנזים. ולא נכתב בספר. אמנם במנהגי ספרדים ראיתי". עכ"ל. ולפי"ז אין חיוב לעשות קידוש לבת.

ואכן גם הגר"ח"ק כידוע [וכמו שהשיב בספר עלי שיח] שאין חיוב לעשות קידוש לבת, ואמנם כנ"ל מדברי הראשונים יש מקור לעשות קידוש לבת. וראה בזה באריכות עוד בגליון דברי שיח מס' 480 בשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל.

ומ"מ אפשר שלאחר שפשט המנהג בזה, אין לשנות שלא לעשות עכ"פ קידוש במילי דמזונות.

האם קידוש לבת הוא סעודת מצוה ונפק"מ להשתתפות לאבל

וע"פ כל הנ"ל יש לדון האם קידוש לבת הוא סעודת מצוה, ונפק"מ להשתתפות לאבל בתוך השנה.

ואמנם לנ"ל נראה שתלוי בטעמים האם הוי סעודת מצוה, ובשו"ת חקקי לב ח"א' סימן נו כתב שליל שבעה נרות שעושים לזבד הבת אסור לאבל להשתתף בה ע"ש ומבואר דלא חשובה כסעודת מצוה.

וראה מש"כ בזה באזמרה לשמך מס' 23, ובמש"כ להביא בפסקים והוראות יו"ד שאבל יכול להשתתף בקידוש ולא לאכול שם, [כיון שהרי הוא סעודת שמחה קצת, ואין אבילות בפרהסיא בשבת] אלא א"כ זה בביתו. ומ"מ היינו דוקא לבני אשכנז, ושוב מצאתי בספר דברי סופרים (פרק מ"א סעי' קכ"ד)

העולם, שממתינים על שבת, שהיא גם מנהג סיג"ט כנ"ל, יסודתו ג"כ בקודש, לפי הנראה לענ"ד, שהוי הכל מטעמא חדא, דבקריאת שם ממשיך הנפש ח' כנ"ל, ובזה ראיתי בספר טעמי המנהגים (חלק שלישי, עניני מילה), שהביא מספר המאור הגדול, וז"ל, שמעתי שאפילו בעת שקורא שם לבתו הנולדה, הוא קצת מצוה לשמוח ולעשות סעודה, כי בא נשמה קדושה מעולם העליון, כי הנשמה בא בעת קריאת השם, כי נפש ח' הוא שמו, לכן בני עלי' היודעין בזה, עושין מועד ויו"ט בשיר ושבח והלל, בעת שהיו קורין שם לאנשיהם, אפילו בבית, שלא היו שם אלא קריאת שם לבד, וזה, קרואי מועד אנשי שם עכ"ד, ולכן, באשר בימי החול, טרודים על המח' ועל הכלכלה, עי' רמ"א (או"ח סי' קמ"ח), ואי אפשר לקבוע סעודה, בשיר ושבח והלל, ע"כ כדי לעשות מצוה מן המובחר, ממתינים עד ש"ק, ואולי י"ל דתלוי בפלוגתא, אם מעבירין על המצוה, משום מצוה מן המובחר, וכמו שכתבתי בזה בספרי (ח"ב סי' י') ובשאר מקומות, ואכמ"ל בזה, ואף אין בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה, אם עושין מאכל מיוחד בשביל זה. עכ"ל.

וכן הו"ד הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר מסורת משה (ח"ב עמ' תקי"א הע' קפ"ו) שבשעת קריאת השם צריך לעשות קידוש, ע"ש, וכן כתב בספר אמת ליעקב (או"ח סי' ר"צ הע' שט"ז) להוכיח מדברי הדרישה הנ"ל וז"ל: בענין המנהג לעשות 'קידוש' אחר לידת הבת, המנהג הוא לעשות קידוש ביום קריאת השם להבת דהוי כמו קריאת השם דזכר בשעת המילה וכמ"ש בדרישה ביו"ד סי' ש"ס סק"ב, אבל אח"כ הוי בכלל עבר זמנו בטל קרבנו ואין מקום לסעודה זו. אבל לאחר ל' יום יש מקום לסעודה זו, דאז יצאה מכלל נפל, וכתב מהרש"ל דזה הטעם לסעודת פדיון הבן עיי"ש וה"ה לפשוט ולבת. ועוד יש מקום לסעודה זו אחר פ' יום, דהוא זמן הקרבת הקרבן לנקיבה, אבל באמצע הזמנים הנ"ל או אחריהם אין מקום וביאור לסעודה זו. עכ"ל.

ומכל הנ"ל נפק"מ שאין צריך לעשות מה שנקרא בפי המון "בריתה" ועושים כן

וחסיד כר"ש ברבי, איך חלשא דעתיה בלידת הבת, והלא זו מתת אלקים, וכל אדם צריך להוליד בת לקיום פו"ר, כמו שצריך להוליד זכר. ונ"ל בס"ד כי איתה הבת היתה פטר רחם, ונצטער דאזיל מיניה מצות פדיון בכור דלא אפשר לקיימה בזכר אחר, והשיב לו אביו רביה באה לעולם כי האשה נקראת רביה, על אשר יש רשות לבעלה הזכר להרבות עליה נשים אחרות ורמז לו שגם אתה אפשר שלא הפסדת מצות פדיון בכור, כי אפשר שתקח אשה אחרת על אשתך, ותלד לך בכור פטר רחם, שתקיים בו המצוה של הפדיון, ולכן א"ל בר קפרא תנחומין של הבל נחמך אביך, כי ההפסד של הפדיון כבר נעשה בודאי, והנחמה על אשה אחרת היא ס"ס מאן יימר שתקח אשה אחרת, ואם תקח שמא גם היא תביא פטר רחם נקבה כזאת. עכ"ל, וראה במהרש"א במו"ק דף ט' ע"א בחידושי אגדות ד"ה וילכו.

ובגמ' בנדה דף לא ע"ב מצינו "ואמר רבי יצחק אמר רבי אמי: כיון שבא זכר בעולם בא שלום בעולם, שנאמר שלחו כר מושל ארץ זכר זה כר. ואמר ר' יצחק דבי רבי אמי: בא זכר בעולם בא ככרו בידו, זכר זה כר, דכתיב ויכרה להם כירה גדולה. נקבה אין עמה כלום, נקבה נקיייה באה, עד דאמרה מזוני לא יהבי לה, דכתיב נקבה שכרך עלי ואתנה". וראה מש"כ במהרש"א שם. ועוד איתא בגמ' בנדה שם "זכר שהכל שמחים בו מתחרטת לשבעה, נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לארבעה עשר". ויל"ע עוד בכל הני מימרא.

בברכה שתזכה לגדלה למצוות ולמעשים טובים, ותזכה להנשא לתלמיד חכם, וירא שמים, ותרווה ממנה נחת דקדושה לאורך כל החיים.

בברכת התורה
יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס
[פה עיר התורה בני ברק]

שכתב שקידוש שעושים רבים על לידת בת, אם עושים אותה לתכלית שבח והודאה להשי"ת על נס הלידה ועל הטובה שעשה, הוי סעודת מצוה, ומותר לאבל לאכול שם, אם היא בביתו. ואם הוא אבי הבת מותר לו אף מחוץ לביתו, ומותר אף תוך שלשים ע"י סעיף ק"ל. אך אם עושים הסעודה למריעות, לא הוי סעודת מצוה. ואסור לאבל לאכול בה. עכ"ד.

אבל לבני ספרד יכול אף לאכול ככל סעודת מצוה, וכמו שנתבאר בשערי יוסף הלכות אבילות.

ואפשר שאף לבני אשכנז יש להקל בזה אם הקידוש נמצא בבית הכנסת שאז אינו צריך לצאת וכמ"ש בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סימן קסא, וכע"ז מבואר בשו"ת ישכיל עבדי ח"ח או"ח סימן כ' את מד לגבי קידוש של בר מצוה בבית הכנסת.

בת תחילה יפה סימן לבנים

ונסיים במאמר חז"ל בגמ' בב"ב דף קמא אמר רב חסדא בת תחילה סימן יפה לבנים, ואיתא שם בגמ' דהטעם הוא משום שהיא תגדל את האחים שיבואו באחיה, ויש אומרים שלא ישלוט בהורים עין הרע ע"ש.

ואמנם מצינו בגמ' בב"ב דף טז ע"ב "רבי שמעון ברבי איתילידא ליה ברתא, הוה קא חלש דעתיה, אמר ליה אבוא: רביה באה לעולם. אמר ליה בר קפרא: תנחומין של הבל ניחמך אבוך דתניא, אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי למי שבניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות; אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי, אשרי מי שאומנותו בוסמי, אוי למי שאומנותו בורסי. כתנאי: וה' ברך את אברהם בכל מאי בכל. רבי מאיר אומר: שלא היתה לו בת; רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת; אחרים אומרים: בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. עכ"ל.

ובטעם הצער כתב שם הבן איש חי בבן יהוידע שם וז"ל: ר"ש ברבי אתילדה ליה ברתא, הוה קא חלשה דעתיה. קשא גבר חכם גדול

שערי דינים ומנהגים בעת עשיית החלאקה יוסף

ובמש"כ שם באות ד' לגבי יפוי שערות הקטן עד בן שלש, בודאי שמותר, וגם אין איסור לא ילבש על היפוי, אך יש שהחמירו אף באיסור לא ילבש בקטנים ממש.

גידול פאות ארוכים

מה שהאריך מדבי התורה לשמה סימן שפט ובבן איש חיל דרוש בק לשבת זכור, שיש לעשות פאות ארוכות, כבר יסוד הדברים מבואר בספר שער המצוות (פרשת קדושים) וז"ל: ואף אם היו שערות הפאות גדולים מאוד וארוכים, לא היה חותכן במספריים, רק עד יגדלו ויתארכו וידלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן. עכ"ל. וראה עוד בשו"ת וישב הים חלק א' סימן יד מה שהביא בזה סתירה בדברי המקובלים,

אך מ"מ בודאי שאין לגדל שערות ארוכות, במקום שלא מקובל כך דלא אתי לידי גיחוך.

חלקאה בחול המועד

בשו"ע או"ח סימן תקצ"א ס"ו כתב בזה"ל: קטן מותר לגלח במועד אפילו נולד קודם הרגל, עכ"ד, ומיניה נראה דכ"ש תגלחת מצוה. וכן כתב לדינא בשולחן גבוה (סימן תקלא אות יג) כתב בזה"ל: מותר להשהות שמחת התגלות שעושין לקטן עד המועד כדי להגדיל את השמחה במועד ומצוה נמי איכא בכך ומגלחין ע"י ספר ישראל, גן המלך סימן סב, וכן ראיתי פה ירושלים ת"ו שגילו בן חמש שנים בחול המועד של סוכות בתוך הכנסת בשמחות וגיל ע"י ספר ישראל עכ"ל. וכן כתב להביא דבריו בכף החיים סימן תקלא אות ל', והו"ד בשע"ת שם סק"ז. וכן כתב בשו"ת נחפה בכסף (ח"ב דף ז' ע"ג) כתב שכן נתפשט המנהג בעיה"ק ירושלים להרבות שמחה בתופים ובמחלות בתספורת הראשונה של הקטן בשביל חיבוב מצוה של הנחת פאות הראש ועושים זאת ע"י ספר אומן ישראל החול המועד, וכן בשו"ת אפרקסתא דעניא סימן קסא כתב לדייק כן מדברי השו"ע סימן תקלא ס"ו שמש"כ השו"ע שמותר לגלח הקטן במועד כוונתו לקטן בן שלוש שמגחלים פעם ראשונה ומש"כ אפילו

שיח. דינים ומנהגים בעת עשיית החלאקה

בס"ד, י"ז מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג שמעון חיים פורת שליט"א, כתבתי כמה הערות והוספות בארוכה, בדיני ומנהגי עשיית החלאקה.

מנהג החלאקה

נוהגים לעשות את התספורת הראשונה בגיל שלש שנים. (והוא מה דאיתא במדרש תנוחמא (ויקרא יט יד) "ונטעתם כל עץ וכו' וערלתם ערלתו הכתוב מדבר בתינוק שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאינו יכול להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש שאביו מקדישו לתורה". ולמדו בזה שלא לספר את שער הבנים עד גיל שלש).

לגזור שערות לפני גיל שלוש

במש"כ האם יש איסור לגזור שערות לילד לפני החלאקה בגיל שלש. עי' גמ' מו"ק דף יד ע"א "קטן הנולדע במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורין גדול מזה" ומבואר להדיא שמותר, וכן השיב הגר"ח"ק בדרך שיחה ח"א עמ' שעג, ובשע"ת ס' תקל"א שנראה שאפשר לגזור את השערות לפני גיל שלוש, אך יש שהקפידו בזה ע"פ מה דאיתא במדרש תנוחמא (ויקרא יט יד) "ונטעתם כל עץ וכו' וערלתם ערלתו הכתוב מדבר בתינוק שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאינו יכול להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש שאביו מקדישו לתורה". ולמדו בזה שלא לספר את שער הבנים עד גיל שלש, כן כתב בשו"ת ערוגת הבושם חאו"ח ס' רי, ועי' שו"ת יחו"ד ח"ה ס' ל"ה.

תבנא לדינא: יש שהקפידו שלא לגזור את השערות לפני גיל שלוש, אך להלכה אין איסור בזה. וכ"ש במקום צער אין צריך להקפיד בזה.

ואולם בספר תורת המועדים (סימן תקלא ס"ה) כתב בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שהמנהג שלא לספר קטן בחול המועד אף בתגלחת הראשונה, וכן כתב בספר מועדי הגר"ח ח"א עמ' קלו שנשאל הגר"ח ק' אן מותר לעשות חלקאה בחול המועד לילד שנעשה בן שלוש, והשיב אסור, והביא שם שדעת המנחה שלמה הגרשז"א והו"ד בספר חינוך הבנים למצוות עמ' לה שלא נוהגין לעשות חלקאה בחול המועד. וכן בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ז הירה 77) פסק ע"פ דברי הביאור הלכה סימן תקלב ס"ב שמותר לבשל ולאפות ולצורך חבירו וה"ה גילוח כיון שהקטן מותר להתגלח מותר אף לגדול לגלחו ואין צריך דוקא ספר עני. וע"ע בנטעי גבריאל תגלחת הילדים פרק יא ות ו' עמ' נח, ובספר תגלחת מצוה עמ' כג. וכן כתב בשו"ת אבני דרך ח"ד עמ' 146 שמותר לעשות חלאקה בחול המועד לקטן שהגיע לגיל שלש, וציין שם לשע"ת ולשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סימן קסא ובשלחן גבוה סימן תקלא ובחינוך ישראל ח' א אות ד. וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז סימן כ', וע"ע בשו"ת באר שרים ח"ד סימן סב. והגאון רבי עמרם פריד שליט"א כתב לי בזה"ל: מעיקר הדין מותר להשהות החלאקה לחול המועד. לענין מעשה - יש בזה מנהגים שונים שע"ת, או"ח תקלא' בשם גן המלך. עכ"ד. ולמעשה כמדומה שהמנהג הוא שאפשר לגזור את השערות, אך לא מגלחים את הקטן לגמרי, אלא לאחר חול המועד. ויש שנהגו אף לספרו לגמרי.

תספורת לקטן בר"ח

בעיקר צוואת רבי יהודה החסיד, בצוואת רבי יהודה החסיד ס"י מח כתב שנהגו שלא להסתפר ושלא להתגלח, וכן כתב בשו"ע הרב ס"י רס סק"א וז"ל: ונוהגין בקצת מקומות שלא להסתפר בר"ח מפני חשש סכנה כי כן הזהיר רבינו יהודה החסיד עכ"ל, כן הובא צוואת בי יהודה החסיד במשנ"ב ס"י רס סק"ז שיש מקומות שנוהגים כן, וכן כתב בקובץ מבית לוי חי"ד עמ' קג שיש נוהגים כן.

נולד קודם המועד כוונצו שנעשה ג' שנים קודם המועד ומ"מ מותר לאחר התגלחת לחול המועד וזהו בדרך הדרוש, וכן כתב בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן רמח שמותר בכל קטן והו"ד בספר חול המועד כהלכתו סוף פ"א ובפ"ג סעיף מג יעו"ש. ובחזון עובדיה יו"ט עמ' קצג, וכן נראה לדינא בילקוט יוסף יו"ט חול המועד עמ' תקצג ויעו"ש מש"כ בילקו"י לדייק מדברי החזו"ע דאפשר לעשות חלקאה מעט לפני זה, ויעו"ש שאחרי כן הביא שאין לעשות כן, ויעו"ש בסו"ד שהביא שכן הו"ד הגרשז"א בקובץ מבקשי תורה ספר הזכרון עמ' תקכד) שמותר לעשות בחול המועד תגלחת הראשונה לקטן ומותר אף להשהותה ולעשותה בחול המועד בכדי להגדיל השמחה ואף מצוה איכא בזה וגם נוהגים לנגן בכלי זמר לשמחת המצוה עכ"ד, והביא שם עוד שפעם נשאל הגר"ז מבריסק אמאי עושים שמחה בתגלחת הקטן וקורין לזה לעשות פאות והרי אין מצוה בזה לעשות פאות רק שלא להשחית את פאת הראש, והשיב הגר"ז שאכן יש מצוה לעשות פאות והוכיח כן מדברי הרמב"ם הל' עבודה זרה פרק יב הלכה ז' שכתב אין מגחלין פאות הראש כמו שהיו עושין עכו"ם הרי שטעם פאות הראש הוא כדע להכיר שהלה הוא יהודי מזרע ישראל, ובעשיית הפאות יליד אנו עושים סימן שילד זה הינו יהודי ולכן התימנים קורין לפאות סימנים ונשאל עוד מה המקור של הנוהגים להשאיר פאות ארוכות, והשיב, מלשון השו"ע (יו"ד סימן קפא ס"ט) וכל רוחב מקום זה לא תיגע בו יד" ומפרשים שלא ליגע בפאות כלל וממילא נעשות ארוכות עכ"ד, והו"ד בהגדה של פסח מבית הלוי, יעו"ש עוד.

ולשיטות דשרי, הנה בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חול המועד אות ה) כתב בשם משבח האדמה שיעשה כן ע"י ספר עני וכן כתב בכף החיים סימן תקיא סק"ל, ובפסק"ת שם הערה 6 והיינו כשלוקחים ספר בתשלום אבל אלו שיש להם מכונת תספורת בבית מותר להם בעצמם לספר השערות של הקטן באופן רגיל מלאכת הדיוט לצורך המועד, אמנם בגינת ורדים ובשלחן גבוה לא כתבו שיספר דוקא ע"י ספר עני.

ומ"מ יש אומרים שצוואה זו נתקנה רק לזרעו. (שו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חלק אבן העזר סי' עט, ובשו"ת צמח צדק חלק אבן העזר סי' קמג כתב בשם שו"ת שב יעקב סי' כג שצוואת רבי יהודה החסיד רק לזרעו ע"ש, וכן כתב בשו"ת תורת חסד חלק אבן העזר סימן לט ע"ש ובחזו"ע חנוכה עמ' רנב).

ויש אומרים שגם לא התפשטו צוואת רבי יהודה החסיד (שו"ת מהר"ם מינץ סי' עט, וכ"כ בשו"ת שם אריה חיו"ד סי' כז שצוואת רבי יהודה החסיד אינם אלא חששות רחוקות ולא יזליקו אלא לאחר מיני אלף ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיא ע"ש, וכמו שכתב שבמשנ"ב שם שיש שנוהגים כן, ונראה דאין חיוב להקפיד ע"כ, וכן כתב בערוך השולחן סי' רס סק"ו וז"ל: יש שכתבו ע"פ צוואת רבי יהודה החסיד וכו' וכל אלו הדברים אין להם שום מקום בדין, ומאן דקפיד קפיד, ודל אקפיד לא קפיד, עכ"ל.

ועוד טעם נראה שיש להקל בזה לפי מש"כ שבספר ליקוטי בתר ליקוטי על צוואת ר"י החסיד כתב שעיקר הטעם של רבי יהודה החסיד בזה כיון שהנכרים מגלחים דוקא בזמן המולד לאיזה סימן וגם נוטלים את הציפורנים אז ואסור משום דרכי האמורי ע"ש, וכן נראה ביפה ללב או"ח סי' רס סק"ח ובכה"ח שם סק"ב, ולפי"ז בזמנינו אין את החשש הנ"ל.

ולגבי בני ספרד בצוואת רבי יהודה החסיד, בכנה"ג הגב"י סי' רס הביא דברי צוואת רבי יהודה החסיד, וכת שם שיש חילוקי מנהגים בזה כשר"ח חל בערב שבת, וכתב שם שנהג שלא להסתפר בר"ח כלל, ונראה מדבריו דאף שר"ח חל ביום שישי אין להסתפר, וכ"כ בשיירי כנסת הגדולה הגב"י סוף סק"א שהיה נוהג שלא להסתפר בר"ח שחל בערב שבת אלא היה מקדים להסתפר ביום חמישי, והסתפק היכא שלא הקדים להסתפר ביום חמישי מחמת שכחה או אונס אם לא יסתפר ביום שישי מפני הסכנה או שמכיון שעושה כן לכבוד שבת י"ל ששומר מצוה לא ידע דבר רע, ואף שכן מסתבר להקל,

מ"מ יש להחמיר בזה. וכ"כ לגינא במג"א ריש סי' רס בשם הכנה"ג שאף בר"ח שחל בער"ש אין להסתפר, וכ"כ בכסא אליהו סי' רנא סק"ג ובחס"ל סי' רנ"א סק"ז. ומכל זה נראה שגם בני ספרד נהגו להחמיר כצוואת רבי יהודה החסיד,

ואמנם החיד"א ביוסף אומץ סימן יז כתב ששמע מאביו שראה את רבותיו נוהגים כצוואת רבי יהודה החסיד שלא לגלח את השערות בר"ח אבל לגבי נטילת ציפורנים לא הקפידו בזה, ע"ש החילוק בזה, ובמחזיק ברכה סי' רנא סק"ב ובמורה באצבע סי' ד' אות קלו שנהגו להחמיר כצוואת רבי יהודה החסיד, ובשו"ת חיים שאל ח"א סו"ס ו', ובתורת חיים סופר סק"ה ד"ה עוד שנטילת ציפורנים בר"ח מותרת אף לפי צוואת רבי יהודה החסיד.

ומ"מ בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרפז מבואר שנהג להסתפר בר"ח ע"ש והו"ד החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן מ' אות ב' ושכ"כ המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' צח, ע"ש, וכ"כ בשו"ת חסד לאברהם חאו"ח סי' טז שאין לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד כמו שאין אנו חוששים לשאר צוואת רבי יהודה החסיד, ע"ש, ובחזו"ע חנוכה עמ' רנב, שאין נוהגים כן, וכן בשו"ת יביע אומר ח"ב חלק אבן העזר סימן ז' ובח"ד חלק אבן העזר סימן י' ובח"ה חיו"ד יס' יב אות ה' ובח"י חיו"ד סי' יב.

וכ"ש לגבי חלקאה, שהוא תספורת מצוה, ומותר אף לנוהגים כצוואת רבי יהודה החסיד וכמו שהעלה לדינא בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' צט שבמקום מצוה אין לחוש לדברי רבי יהודה החסיד ע"ש, וכ"כ בשו"ת דברי יציב ליקוטים סי' צב לגבי תגלחת קטן בר"ח ע"ש, וכן שמעתי מהגרע"פ, ויש מחמירים בזה. וכן כתב בספר שבעים תמרים קונ' כפות לתמרים סי' יד כיון שיכול להשהות את התגלחת עד אחר ר"ח אפשר לחכות ע"ש, וכ"כ בשו"ת מאור יהודע שם ס"ב, וכן הו"ד הגרשז"א בספר נטעי גבראל תגלחת הילדים פרק יא הערה א', וכן השיב הגר"ח ק' בגם אני אודך שם, וכ"כ בחוט שני שבת ח"ד שם.

חלקאה בפורים

אודות מש"כ שחל בפורים מותר לספר, וכתב כן בפשיטות, וכן כתב בספר נטעי גבראל תגלחת הילדים פ"י ס"ה, ולמעשה נראה שלא נהגו לעשות חלקאה בפורים, אלא נהגו להקדימו, וכן השיב הגר"ק בקונ' תגלחת מצוה עמ' רה שאין לעשות תגלחת לקטן בן ג' ביום הפורים כיון שיום הפורים בחול המועד לעניין עשיית מלאכה ע"ש, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ו סימן רנט כתב שיעשה התגלחת לאחר יום הפורים ע"ש,

ואמנם שפורים חל ביום שישי שהתי הפוסקים להסתפר לכבוד שבת יש להתיר, אך לפי מש"כ בבא"ח ש"ר פרשת תצוה הלכה כא ובכה"ח סי' תרצמ"ו סק"א ובשו"ת אור לציון ח"ד פרק סא תשובה א', ה"ה הכא.

חלקאה בספירת העומר

מש"כ לגבי עשיית החלאקה בספירת העומר. כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א לדינא בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' רמ"ו, ויסוד הדברים ע"פ מש"כ בגן המלך והו"ד בבאר היטב סי' תקל"ז סק"ד שמותר להשהות את התגלחת שעושין לקטן לחול המועד יעו"ש, וא"כ כ"ש בימי ספירת העומר שמותר, יעו"ש, ומשו"ה נראה שמותר לעשות חלקאה במירון אף שאינו בזמנו, דלא יהא ספירת העומר חמור מחול המועד, אך מ"מ נהגו שלא להקדים את החלאקה, דהנה מקור הדין שיש לעשות חלקאה במירון מבואר בדברי רבי חיים ויטל כתב בשער הכונות פסח, דרוש יב "ענין מנהג שנהג ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר על קברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים במירון, ואוכלים ושותים ושמחים שם, אני ראיתי למורי ז"ל [האר"י] שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג בעומר וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע, והרב יונתן שאגיש העיד לי שבשנה האחת קודם שהלכתי ללמוד עם מורי ז"ל שהולך את בנו הקטן עם כל אנשי ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, וכתבתי כל זה להורות שיש שורש למנהג הזה הנזכר". וכן מובא בשערי תשובה או"ח תקלא ס"ז, נוהגים ברוב תפוצות ישראל

לגלח את הקטן תגלחת ראשונה כשנעשה בן ג' שנים, ועושין לו אז פיאות ומחנכים אותו במצוות פיאות הראש עכ"ד.

תבנא לדינא: מותר לעשות חלאקה בימי ספירת העומר, אך יש ממתנינים לל"ג בעומר, וכן פשט המנהג.

חלקאה בימי בין המצרים

במש"כ שם הדין לבני ספרד, ואמנם לבני אשכנז: יש שנהגו שלא לספרו כל בין המצרים.

ומעיקר הדין דאין אבילות לקטן, ולכן אין איסור תספורת בהם רק משבוע שחל בו, כן נראה ממש"כ בשו"ע סימן תקנא ס"ד, שרק בשבוע שחל בו איכא איסור, והטעם כתב במשנ"ב סקפ"א שבקטנים גם שייך חינוך אן משום אבילות או משום עגמת נפש, ומדברי המשנ"ב שם נראה שהסכים לדין זה, וכן כתב לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שם, אבל מ"מ נראה שכ"ז אינו לכתחילה דהא סו"ס שייך בהם חינוך מי"ז בתמוז, ואין כאן המקום להאריך בזה.

ואולם מעיקר הדין אינו איסור בשו"ת אור לציון ח"ג פרק יז בהערה ג' כתב שאין קטנים בכלל האיסור, והטעם בזה שהרי אף באבילות ממש אינם חייבים, וכמו שכתב בש"ך יו"ד סי' ש"מ בנקודות הכסף סכ"ז ע"ד הט"ז סקט"ו שאין בקטן דיני אבילות כלל ודלא כמ"ש הט"ז שם, ובשו"ע סי' שפ"ד ס"ה, וכמו שכתבו לדינא בדגול מרבבה שם ובחכמת אדם כלל קנה סי"ז, ולכן כאן שאינו אלא משום מנהג בודאי שאין לאסור לספר קטנים בימים אלו עכת"ד, וכה"ג מצינו בדיני תספורת בחול המועד, וכמו שהארכתי בשערי יוסף בהל' חול המועד, וראה עוד מה שהתבאר בזה בארוכה בסוף ספר שערי יוסף הלכות מנהגי ספירת העומר.

ולמעשה בחלאקה גם שהרי הוא מנהג מצוה והותר אף בחול המועד, וכמו שהארכתי בשערי יוסף הלכות חול המועד, ומ"מ נהגו להחמיר בזה, ומו"ר הגר"ע פריד שליט"א

שערי דינים ומנהגים בעת עשיית החלאקה יוסף

מה שהאריך בזה הגר"י משדי שליט"א בליבא דהלכתא סי' ר"ס בארוכה שהמקובלים חוששים בזה, אך כנתבאר שלהלכה מי שאינו נוהג כהקבלה בזה, אף את תספורת החלאקה יכול לעשות בלילה.

נטילת ידים לאחר חלאקה

מש"כ לגבי נטילת ידים לאחר חלאקה, האריכו בזה הפוסקים, ולמעשה נראה שאי"צ כיון שלא נוגעים במקום זיעה, ואמנם כתב בכה"ח סקצ"ב בשם היפה ללב ח"א אות יח בקונטרס יושר לבב שכתב שהמגלח לאחרים צריך ג"כ נטילת ידים דלא גרע מהחופף ראשו והנוגע בידו שצריכים נטילה יעו"ש. וא"כ בחלאקה שנוטלים רק מעט מהשערות והחיתוך לא נעשה במקום הזיעה אי"צ ליטול ידים, וכן כתב בספר הליכות שלמה ח"א פ"ב ס"ז בהערות בשם הגרזשז"א, וכן האריך בספר בירורי חיים ח"ה סי' ג', וכן שמעתי ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א לדינא. תבנא לדינא: אינם צריכים ליטול ידים, כיון שהחיתוך לא נעשה במקום הזיעה.

השתתפות אבל בחלאקה

אבל על אביו ואמו בתוך י"ב חודש, ועל שאר קרובים בתוך ל' יום, אינו יכול להשתתף במסיבת חלאקה. (עי' יו"ד סי' שפ). אך אם יש סיום יכול להיות שם, ואם נערך בבית שלו יכול לאכול, אם האבל הוא ההורה של הילד יכול להשתתף (שמעתי מהגרע"פ). ולבני ספרד יכול לאכול אם יש סיום אף אינו בביתו, כיון שהרי הוא סעודת מצוה.

עלייה למירון בל"ג בעומר שיש שם מוזיקה

אם יש חלאקה לבנו מותר לעשות במירון, אף שיש שם תזמורת, כיון שאין כוונתו לשמוע מוזיקה. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף מנהגי והלכות ל"ג בעומר.

סעודת חלאקה בתשעת הימים

סעודת חלאקה בתשעת הימים, מותרת בלא נט"י ושירים. [והמיקל בנט"י יש לו על

אמר לי שמותר עד שבוע שחל בו אף לבני אשכנז.

חלאקה בבית הכנסת

מש"כ שאין לגלח את הילד בבית הכנסת, אמנם בשולחן גבוה סי' תקל"א סקי"ג כתב שנהגו לעשותו בבית הכנסת כיון שאין מקום בבית, ע"ש, ומ"מ בודאי שאין לכתחילה אין לעורכו שם, וכן כתב בשו"ת לב חיים ח"ב סימן קעב, ובספר חינוך וחיי סימן נה ע"ש.

חלאקה בבית הכנסת או בבית המרחץ

מעיקר הדין אין איסור, אך לא ראוי כיון שדנים אותו כקצת מצוה, ונפק"מ במקום הצורך שהמקום נקי אין איסור, וכ"ש באמבטיא בזמנינו שנקייה ובבית הכסא שבזמנינו שיש מקום לדונו כבית הכסא דפרסאי, [ונתב' בתשובה במק"א].

חלאקה בלילה

מש"כ לגבי חלאקה בלילה, רק הנוהגים ע"פ הקבלה נהגו שלא להסתפר בלילה, אולם להלכה אין איסור. ולא מקפידים בזה, ואף בתגחלת הראשונה לא מקפידים בזה. [ונתב' במק"א].

הנה לפי השו"ע אין איסור תספורת בלילה, עי' סי' תצ"ג ס"ב, וסי' תקנ"ח, ואולם יש אומרים שלפי הקבלה אסור להסתפר בלילה [עי' שער המצות פרשת קדושים דף כד ע"א ד"ה וענין פאות הראש], אך מ"מ בתספורת ראשונה יש שנהגו שלא לעשותה בלילה, ולהקפיד בזה כדברי הקבלה, אך למעשה אין בזה איסור, כן הורה לדינא מו"ר הגר"ע פריד שליט"א, אך יתכן שיש עניין שבקטן שהוא תספורת ראשונה שלא לספרו בלילה, כן אמר לי הגר"י משדי שליט"א, אף שלמעשה י"ל שבקטן אין שייך בו בכלל תספורת בלילה כיון שלקטן אין דינים כמו שכתב בשו"ע הרב ס"ד ובכה"ח סקכ"ב ובא"א מבוטאטש.

ובשו"ת יחו"ד ח"ה סי' ל"ה כתב שאף לפי הקבלה אין איסור בזה, וראה בשער הציון סי' תקל"א שכן נראה דס"ל לדינא, וראה

בש"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן מב) והביא בזה דברי הב"ח יעו"ש, וע"ע בספק חוקת עולם (פרק ג' סעיף סה).

ומה שיש לדון מצד האיסור לא ילבש והנה כת"ר לא כתב לציין לזה מקור שיש בהא איסור לא ילבש, ואמנם אני אציין לכך מקור שכן כתב החפץ החיים זיע"א בקונטרס תפארת אדם (פ"ו) בענין סילסול השער שהוא נכלל בלאו דלא ילבש, וכן כתב בספר תורת הישיבה (עמ' כז בהערה) שכן שמע מהגר"א גרלינבט זצ"ל בעמח"ס שו"ת רבב"א שכן שמע מהקה"י זצוק"ל עכ"ד, והנה קשה לומר שהוא שייך בלאו דל אילבש שייך רק במה שאנשים שייכות ובזה שייך האיסור, ועוד דאם האיסור לגדל בלורית הוא משום לא ילבש היה צריך המחצית השקל לכתוב זאת.

ועתה ראיתי בספר אוהל יעקב יחוד הרחקה מן העריות לא ילבש, ושם בעמ' תע בהערה שיש לא ילבש ביפוי השערות, והביא מש"כ בשו"ת פאת שדך (יו"ד סימן סג) שכתב, שאפילו אם אינו עושה כמותן ממש אסור משום שעושה מעשה שמיוחד לנשים, ובספר אום אני חומה (סימן שפג אות ב) כתב שאיש שמגדל שערות ארוכות באופן משונה הרי זה אסור משום לא ילבש, וכן הביא שכן דעת הרי"א פארהיימער שליט"א והובא בספר עץ חיים (עמוד פט), וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן מב) שיש לחקור בבלורית משום איסור לא ילבש מן התורה שמייפה את עצמו ויש לבני תורה להמנע מזה, ועד כתב ששמע מהגר"מ דיישט שליט"א שלא נראה לו שיהא איסור לא ילבש בכה"ג, והגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א כתב שלגבי איש שמגדל שעריו כדרך הנשים לכאורה לא עובר על הלאו משא"כ עשה שמגלחת עוברת בקום עשה, והביא עוד שבספק חוקת עולם (הלכות חוקת עכו"ם) כתב שיש איסור של חוקת עכו"ם אבל אין בזה איסור של לא ילבש יעו"ש, אבל כתב שבספר ברית ותורה כתב שקוקו כמו אשה אסור.

מה לסמוך]. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני בין המצרים.

צילומי חלאקה

צילומי חלאקה אין בהם משום בחוקתיהם לא תלכו, וראה מש"כ כה"ג בשערי יוסף ענינים שונים, אך יש בזה איבוד ממון, אלא א"כ יש תועלת ושמחה, כידוע.

השארית בלורית

מש"כ לגבי השארית בלורית, מצד האיסור של בחוקותיהם לא תלכו, כן כתב לעורר במחצית השקל (סימן כד סק"ד) שיש בזה משום שאף וגאווה ומשום איסור לא תלכו, הנה בעיקר איסור בחוקותיהם לא תלכו בגידול הבלורית, כתב ברמב"ם בפרק יא בהל' עבודה זרה ה"א בזה"ל: לא יגדל ... על ראשו כ... ראשם של הגוים, ולא יגלח ראשו מן הצדדים ויניח שער באמצע, וזהו שנקרא בלורית ולא יגלח שער מכנגד פניו ויניח פרע מאחוריו ובדעת הרמב"ם כתב בב"י (יו"ד סימן קעח) שלדעת הרמב"ם האיסור הוא בב' אופנים או שמגלח מן הצדדים ומניח שער באמצע או שמגלח השער משלפניו האוזן לאוזן ומניח הפרע מאחוריו אבל לדעת רש"י אין איסור בלורית אלא באופן שהוא מסתפר מלפניו ומניח שער מאחוריו עורפו, ומבואר מדברי הב"י שהיכא שמגדל שער כנד פניו לנוי וליופי אפילו לדעת הרמב"ם אין בזה איסור.

ואולם הב"ח (יו"ד סימן קעח) כתב לבאר דברי הרמב"ם בענין שהוא איסור גידול שער הראש כנגד פניו אפילו בלא שום גילוח מהצדדים וכן הסכימו לדבריו בפרישה ובט"ז (שם) ובברכ"י (שם) אולם הגאון רבי עבדיה סומך זצ"ל בסוף ספר גדולית אלישע (בקונטרס זבחי צדק עמ' רנה) כתב שאנו שקבלנו הוראות הב"י אין איסור בגידול שער כלפי פנים, וכיון שכן לדינא מצד האי איסור אין לחוש, ומ"מ בשו"ת יחו"ד (ח"ב סימן ב) כתב שטוב להחמיר בזה ואולם מדינא אין איסור בהא. ואולם יש נקטו שיש בזה איסור של ובחוקתיהם לא תלכו כן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ד') וכן כתב

מאש דס"ל שלא אומרים ספק ספיקא במצוה יעו"ש, וכן נקט בשו"ת קול אליהו (ח"א סימן י) ועוד.

ועוד לענ"ד י"ל דנראה מדעת השו"ע שפוסק כמו הרשב"א שהנהגה בסימן נז ס"ד כתב השו"ע "לא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבשרו לא שנא של יד לא שנא של ראש" אבל בסימן כז ס"ב כתב השו"ע, אדם שהוא עלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל, יש להתיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש ויכסם מפני הרואים, וכתב לבאר במשנ"ב (שם סק"ז) שאם יגלה ראשו יזיק לו הקרירות כיון שהוא אנוס יכול לסמוך ע"ד הרשב"א דס"ל דאין חשש בחציצה וכו' ומ"מ מבואר שם ברמ"א ובמשנ"ב שיברך רק על של יד, וע"ע בשו"ת דבר משה ח"א סימן א', ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ז סימן סז. ושוב ראיתי שרמז לזה כבר מרן זיע"א ביחוד"ד שם. שהביא שם לאחד מן הראשונים שכתב שאפשר לסמוך על הרשב"א יעו"ש.

וגדולה מזו מצינו בפוסקים להתיר בפאה נוכרית שמודבקת לראשו, שאין בדעתו להורידה שכתב בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ד סימן מ) שכיון שברצונו שישאר הרבה זמן לא נקרא חציצה יעו"ש, וכן כתב גם בשו"ת באר שרים (ח"ה סימן מז) יעו"ש, והובא בפסק"ת (סימן כז הערה 96) וביותר כתב בשו"ת ברכת יהודה (ח"ו חאו"ח סימן ג) לענין פאה דבוקה לראש וכל שבועיים מורידה לצורך טיפול וחפיפה שלא נקרא חציצה ורק לאשכנזים לא יברך על תפילין של ראש יעו"ש, וע"ע בשו"ת עזראת ישראל (סימן צא) ובשו"ת אבני דרך (חלק טז סימן ו) יעו"ש.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מד תשובה יט) כתב שאף הגן לאדם לגדל שערות ראשו מלפניו מ"מ אפילו מי ששערותיו מרובות אין השערות חוצצים בתפילין של ראש, וכתב להביא ראיה משמשון שלא הסתפר לעולם, ולא יעלה על הדעת שהפקיע עצמו כל הזמן ממצות תפילין יעו"ש שהסיק לדינא שאין החציצת של

ומה שיש לדון משום חציצה בתפילין ומשו"ה איכא ברכה לבטלה למנהג האחינו האשכנזים שמברכים על תפילין של ראש, וכן כתב במחצית השקל (שם) וז"ל: עוד יש איסור נוסף שהשיער הארום חוצץ בתפילין של ראש כיון שהשערות ארוכות וליכא למימר בהם היינו ריבתייהו ודין המניח תפילין על שערות כאלו כמניח על כובע עב שבראשו שבודאי הוא חוצץ עכ"ד, וכתב שהוא אף לפי דברי הרשב"א כי כל מה שהתיר הרשב"א בכובע דק אבל הכא הוא ככובע עבה והו"ד בקיצור שו"ע (סימן י' אות ו) ובפתח הדביר (סימן כז אות ג) ובמשנ"ב (סימן כז סקט"ו) והוסיף שמשום זה א"א לצמצם שהתפילין יהיו במקום, ובבא"ח (ש"א פרשת חיי שרה ה"ה) הביא דין זה, וכן כתב בספר חתן סופר (ח"א שער הטוטפת סימן כז בהערה), ומכאן אזהרה רבה ותכחת מגולה לאותם בחורים שמגדלים שער ראשם, שמלבד שהדבר מכווער ומתועב, עוד יש בזה ג"כ חשש ביטול מצות עשה מה"ת בכל יום בהנחת תפילין של ראש שהוא חומר מאוד כנודע, עוד בחומרת הבלורית ראה מש"כ בזה עוד בספר מצווה ועושה ח"א ערך תפילין בלורית יעו"ש, וכן ראה ביחוד"ד הנ"ל הנדפס מחדש בהערות למטה מש"כ בזה עוד מרן מלכא זיע"א.

והנה יש לעיין מדוע שייך חציצה בתפילין של ראש מחמת השערות שהרי הוא דומה לכובע עבה וכמו שכתב במחצית השקל הרי סו"ס הוי כמין במינו, ובשו"ת יחזקאל דעת (ח"ב סימן ה) כתב להקל בזה שאין בהא משום חציצה משום שיש לן ספק ספיקא שמא הלכה כמ"ש בשו"ת הרבש"א (ח"ג סימן רפב) שאין איסור חציצה נוהג בתפילין של ראש, ושמא שערו הארוך נידון כגופו ואינו חוצץ, ועיין עוד ביחוד"ד במהדו"ח בהערה שמה שיש להסתמך על ספק ספיקא הכא שמועיל ספק ספיקא ולא דמי לס"ס דאיסור שאסור כמו שכתב בספר מטה אהרן (ח"ב מערכת ס' אות צח) משא"כ במצות עשה מועיל ס"ס וכמו שכתב בשו"ת אבני נזר (חאו"ח סימן תפד אות יב) ובטורי אבן (ר"ה כט). ובשו"ת רע"א (סימן ו) ובספר ארעא דישראל (מערכת ס') ויעו"ש מה שדחה דברי המוצל

ואמנם הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א במח"ס שו"ת ודרשת וחקרת כתב לי שאין בזה חילוק, וז"ל: אם זה דרך גידולו, אין בזה חציצה, אך אם מרים את השער כלפי מעלה, יש בזה חציצה, ובשעת בנחת תפילין צריך להוריד את השער כלפי מטה, ובכל רע הדבר בעיני מה שמגדלים בלורית, והוא דרך הגוים, ובודאי שאין רוח חמכים נוחה הימנו. עכ"ל.

סעודת חלקאה האם דינה כסעודת מצוה

מדברי האריז"ל לגבי התגחלת נראה שיש עניין לעשות משתה ושמחה, וכן כתב בשו"ת גינת ורדים גן המלך סימן סב, ובמשנת חסידים מסכת אייר וסיון פ"א משנה ז', ובשולח גובה סי' תקלא סק"ג, וכן כתב בשו"ת ערוגת הבושם חאו"ח סימן רי, וכן נראה בשדי חמד אסיפת דינים מרעכת חול המועד ה' בשם שו"ת נחפה בכסף ח"ב דף ס', ובשו"ת מהר"ם מבריסק ח"ב סימן צח. אך לא מבואר דהוא סעודת מצוה.

ואמנם בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן רלו כתב שהוא סעודת מצוה, וכן כתב בשו"ת וישב יוסף סימן נו, ובשו"ת משנה הלכות מהדו"ת ח"ב סימן תע שהרי הוא סעודת מצוה ע"ש.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס – החונה פה עיה"ת בני ברק

שיט. האם סעודת חלקאה דינה כסעודת מצוה

בס"ד, ליל ה' י"ח אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג **עמרם מורסיה** שליט"א.

אודות מה ששאל בזה"ל: האם סעודת מצווה היא בגיל 3 ביום ההולדת או מתי שמגלחים את השערות שזה יכול להיות כמה ימים או יותר אחרי גיל 3. ע"כ שאלתו.

בלורית מעכבת בתפילין, ואולם בעיקר ראיתו כתב לדחות בספר תורת הישיבה (שם) שי"ל שהתם בנזיר שמשון שלא עתיד להגזז לעולם וכל שאינו עומד להגזז לא הוי כגזוז וחשיב כגופו, ולכן לא נקרא חציצה ונשאר בצ"ע ע"ד ממש"כ בחת"ס (סימן קצב) יעו"ש, ואולם לענ"ד אין הוא משום שלא עתיד להגזז אלא משום דלא הוי חציצה הדוי ממין במינו והכלל בזה דכל דעתיד להגזז כגזוז דמי לא נאמר בכה"ג, משום שעתה הוא צריך לבלורית, ושוב ראיתי ביחוד"ד (שם) שכתב להביא מש"כ בשו"ת קרן לדוד (סימן י) שאין חשש בהרבה שערות שישנם בבלורית שהרי בגמ' בזבחים דף יט ע"א נסתפקו אם שערו כגופו דמי וא"כ אין חציצה או לא ובעיא דלא איפשטא וכיון שכן יש להקל מספק, וכן כתבו לדינא להקל שאין חשש חציצה, בשו"ת עזרת ישראל (שם) וכן בשו"ת ארץ צבי (סימן ו) ובשו"ת פני אריה (סימן ו) וכן מבואר בערוך השולחן (סימן כז ס"ג) שאין טעם להחמיר בזה יעו"ש. עוד כתב להביא ראיה ביחוד"ד (שם) מאבל שלא מסתפר ג' חודשים ובע"כ דאין איסור חציצה בתפילין.

ואולם לענ"ד נראה לחלק בכמה שערות הוי בלורית שדיבר המשנ"ב וכמה לא הוי בלורית, וכמו מצינו הרבה תמונות של גדולי ישראל היום ופעם מימי הבחרות, עם רעמה של שערות שהיום אין כאלה בחורי ישיבות, ואולם כך גם היה בליטא, וכיון שכן ע"ז המשנ"ב דיבר.

ושוב שמעתי בשם הגר"ק שיש חילוק בין בלורית לפוני, ובפוני מעט אין איסור, וכן כתב בספר משנת התפילין בשם הגר"ק, וכן שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א שבפוני אין איסור בלורית, וכן כתב הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א [בן הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל] בגליון אמרי עובדיה 9 שקשה לומר על פוני שיש בכך איסור, ואם מתעסק בזה הרבה הדבר לא ראוי, אבל אם ע"י שיעירו לילד יצא מכך ממורמר, יצא שכרו בהפסדו, ולכן צריך בדרכי נועם ככל האפשר. עכת"ד.

שערי האם סעודת חלקאה דינה כסעודת מצוה יוסף

וכן הובא במשנת חסידים מסכת אייר וסיון פ"א משנה ז', ובשולח גובה סי' תקלא סקי"ג, וכן כתב בשו"ת ערוגת הבושם חאו"ח סימן רי', ובשדי חמד אסיפת דינים מערכת חול המועד ה' בשם שו"ת נחפה בכסף ח"ב דף ס', שעושים שמחה עם תפופים ומחולות בשביל חיבוב מצוה, ובשו"ת מהר"ם מברסק ח"ב סימן צח.

ומדברי השע"ת בשם הגינת ורדים, מבואר שהוא סעודת מצוה, וכ"כ בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן רלו שהוא סעודת מצוה, וכתב שגם מי שנדר שלא ליכנס לשום סעודה של רשות, וכן תלמיד חכם שאינו רשאי להינות מסעודת רשות, מ"מ רשאי ליהנות מסעודה זו. והביא שכן מצא בכתבי האריז"ל שכתב בזה"ל: "שבכל מקום שאדם עושה מצוה, אין מספיק שעושה אותה בפעולה בלבד, אלא צריך שיכוין בעשייתה שמקיים מצות בוראו אשר צווהו. והוא הדין לענין מצות עשיית הפאות שבכל פעם שמסתפר יכוון לקיים מצוה זו", עכ"ל. [ולפי"ז אף קיים המצוה לאחר ג' שנים] וכן כתב לדינא בשו"ת וישב יוסף סימן נו, ובשו"ת משנה הלכות מהדו"ת ח"ב סימן תע שהרי הוא סעודת מצוה ע"ש.

תבנא לדינא: נחשב סעודת מצוה אף לאחר זמנו, כיון שהשמחה על גילוח שערות ראשו, והזמן הגילוח אינו אלא ע"פ הדרש, וכל שיש קיום מצוה, נחשב כסעודת מצוה, וכ"כ לדינא בקונטרס ובשנה הרביעית (ח"א פ"ה הערה ו').

ואף אם מקדים החלקאה, כיון שמה שנהגו לאחריו, רק סמך בעלמא, וכנ"ל, ממילא אף לפני גיל שלש מקיימים מצוה בתספורת.

בברכת התורה בידידות בהצלחה וגמר חתימה טובה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

זמן התגחלת בגיל שלש והוא ע"פ דאיתא במדרש תנחומא (ויקרא יט יד) "ונטעתם כל עץ וכו' וערלתם ערלתו הכתוב מדבר בתינוק שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאינו יכול להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש שאביו מקדישו לתורה". ולמדו בזה שלא לספר את שער הבנים עד גיל שלש.

אך מ"מ אין איסור לגזור שערות לילד לפני החלקאה בגיל שלש. עי' גמ' מו"ק דף יד ע"א "קטן הנולדע במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורין גדול מזה" ומבואר להדיא שמותר, וכן השיב הגר"ח"ק בדרך שיחה ח"א עמ' שעג, ובשע"ת סי' תקל"א שנראה שאפשר לגזור את השערות לפני גיל שלוש, אך יש שהקפידו בזה ע"פ מה דאיתא במדרש תנחומא (ויקרא יט יד) "ונטעתם כל עץ וכו' וערלתם ערלתו הכתוב מדבר בתינוק שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאינו יכול להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש שאביו מקדישו לתורה". ולמדו בזה שלא לספר את שער הבנים עד גיל שלש, כן כתב בשו"ת ערוגת הבושם חאו"ח סי' רי', ועי' שו"ת יחו"ד ח"ה סי' ל"ה. ולכן אף שיש שהקפידו שלא לגזור את השערות לפני גיל שלוש, אך להלכה אין איסור בזה. וכ"ש במקום צער אין צריך להקפיד בזה.

ולגבי הזמן מתי נחשב סעודת מצוה, מדברי האריז"ל לגבי התגחלת נראה שיש עניין לעשות משתה ושמחה, בתגלחת, ולא דוקא בגיל שלוש, ואף איחר את התגלחת, הרי יש מצוה בסעודת החלקאה, וכן נראה ממש"כ בשו"ת גינת ורדים (גן המלך סימן סב), והו"ד בשערי תשובה (סי' תקל"א סק"ב) וז"ל: **ומותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן כדי להגדיל השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך וכו' ע"ש**, והענין של שמחה הוא מנהג ארץ ישראל ג"כ שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן שמחנכין אותו במצוה להיות לו פאות הראש, ועיין בפע"ח שער ספירת העומר שכתב בענין ההולכים על קבר רשב"י ור"א בנו במירנין בל"ג בעומר שראה את מורו האריז"ל שהלך שם לגלח את בנו במשתה ושמחה בימים ההם עכ"ל,

שכ.

שמחה ותפילה וסעודת מצוה ביום הולדת

בס"ד, ליל י"ג מרחשון ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג יוסף דהן שליט"א במח"ס שו"ת

יד בתשובה, אשרי הגבר, ועוד ספרים,

החונה כאן, עיר התורה בני ברק.

במה ששאל מה המקור ליום הולדת, והאם יש

חיוב לעשות בו סעודה, והאם הסעודה

דינה כסעודת מצוה.

בירושלמי (ראש השנה פרק ג הלכה ח) מבואר

שביום הולדתו של אדם מזלו שולט

ולא במהרה הוא ניזוק, [ואמנם ידוע שהגר"ק

השיב שאפשר שהוא רק בעכו"ם, וכן השיב

בדרך שיחה ח"א עמ' קעד, וכן כתב הגר"מ

שטרנבוך בספר טעת וטעם עמ' עד, ועי'

בטעמא דקרא ריש פרשת וילך] וכן בילקוט

שמעוני (חבוקק רמז תקס"ד).

ובזית רענן לבעל המגן אברהם כתב להקשות

ואם תאמר והא אמרין בצדיקים ביום

שנולד הוא מת, וי"ל דהיינו לטובה שממלא

שנותיהן, אבל אין נהרג בלא זמנו ביום שנולד.

ע"ש, ומבואר ששייך גם בישראל, ועוד מבואר

במדרש ובזוה"ק פרשת יתרו דף לד ע"א "ולמה

ליהושע, כדי שיבחר אנשים שנולד באדר שני",

ומבואר שיש מזל.

ובקובץ אור ישראל גליון ל"ו, תמוז תשס"ד,

(עמוד רנ"א) הביא מש"כ בהרחב דבר להגר"ר

נצי"ב עה"פ החודש הזה לכם בפרשת בא שכתב

עפ"ד הרשב"א בתשובה שלכך מברכים על

האש במוצאי שבת משום שאז נברא האש, וכתב

שם בזה"ל חודש תשרי הוא חודש המובחר במה

שנוגע לצורכי העולם משום שבו נברא העולם,

וכלל גדול הוא שבאותו היום שנברא דבר,

מסוגל זה היום גם לדורות להתחזק יותר וכו',

ע"כ לשונו, וכן כתב רבי צדוק הכהן מלובלין

בספר רסיסי לילה (קונ' דברי חלומות אות כ')

וז"ל: כי היום שהאדם נולד בו אז הוא בתוקף

מזלו ואין לו לירא באותו יום בכל שנה משום

שדבר שיורע מזלו אז. עכ"ל עי"ש מה שהאריך

בזה. וכן כתב בישמח משה פרשת כי תשא עמ'

קפד בשם היערות דבש שיום שהאדם נולד בו

הוא יום מוצלח ע"ש, וכן כתב בשו"ת הלל אומר

סי' קלט וז"ל: לכן היום הראשון של כל שנה

מימיו חייו הוא היום הולדת, מחויב בר נש לקיים

מחשבתו של הקב"ה ולהקדישו כולו, ולא רובו

מתוך כולו, שיהיה קודש לה' וכו' ועכ"פ ישתדל

באורייתא יומא דא, כי מסוגל היום הזה לבטל

ממנו כל גזירות קשות ורעות, ועי' בירושלמי

ר"ה פ"ג ה"ח שלא במהרה אדם נופל ביום

גינוסיא שלו, נמצא שיום זה הוא יום הצלחה

ומזל. עכ"ל. [ומשו"ה הביאו האחרונים שיום

הולדת מסוגל לקבלת התפילה, וכמו שכתב

בספר מליצי ח"ו עמ' נד בשם רבי יחיאל יעקב

מקאזניץ זצ"ל, ובספר תורת חיים עמ' 218 בשם

הגר"ח זוננפלד זצ"ל, ובספר גנזי שער ציון עמ'

פב בשם החפץ חיים שיום הולדת הוא יום

תפילה ובקשה ע"ש, וכ"כ בדרך שיחה ח"א עמ'

קעד בשם הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל שכן

ידוע בשם המקובלים ע"ש].

ובעלי תמר (על הירושלמי ע"ז פ"א ה"ב עמ'

רלו) שכתב, שעל אף שכתב הרב ר'

משה זלאטאוי זצ"ל בספר ברכת משה שמנהג

זה נתחדש מהרפורמים עושי החדשות, מ"מ

נראה דהאיסור הוא רק לקרוא חג ועצרת ביום

ההולדת, וכאשר עשו בהשתוללות ושכרות,

אבל מסיבה משפחתית צנועה אינה בכלל זה

ומותרת, וראוי לדבר בדברי תורה כדי שתהיה

סעודת מצוה, ויש לו לאדם לעשות חשבון נפש

אם התעלה במשך השנה בתורה ובמעשים

טובים ע"ש.

ובשו"ת להורות נתן ח"ט או"ח סימן ה' אות י'

נשאל לגבי יום הולדת אי הוי מחוקות

הגויים, והשיב שבשו"ע סי' קמ"ח ס"ז איתא

שעכו"ם עושה חג לעצמו ומודה לאלילים

ומקלסה ביום שנולד בו וכו', וכתב שאין זה ראייה

שהרי נהגו לעשות יום יד ביום שעלה בו מבית

האסורים או שעלה בו מן הים, וגם ישראל

צריכים להודות בהני ע"ש,

שערי האם בזמנינו יש מצווה ללוות אורח יוסף

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

שכא. האם בזמנינו יש מצווה ללוות אורח

אודות השאלה האם בזמנינו יש מצווה ללוות אורחים, ומדוע לא נהגו בזה וכמו שכתב ברמב"ם בפ"ד מאבל ה"ג, ושכן העיר בדרכי משה והו"ד בסמ"ע חו"מ סי' תכז סק"א.

עוד כתב ליישב בזה בעיון יעקב על העין יעקב סוטה דף מו ע"ב שהטעם בזה כיון שעיקר דין לוייה להורות לו את הדרך וכיון שהדרכים מושבים לכן די בד' אמות.

וכדברי הערוך השולחן חו"מ סי' תכ"ו ס"ב שבזמנינו הולכים בקרון, כע"ז כתב ליישב בזה בספק עמק ברכה ענין גמ"ח שבגופו אות ד' בשם החזו"א שאפשר שחייב לוייה אינו אלא למי שהולך בדרך יחידי אבל היום שנוסעים הרבה אנשים ביחד כל אחד נעשה לוויה לחבירו. ע"ש, ואמנם הגר"ח השיב שאף בזמנינו יש מצוות ליוו.

עוד יישב בזה הגר"א"ל שטינמן זצ"ל באילת השחר עה"ת שעיקר המצוה זה להולכים ברגל אבל היום שנוסעים אין חיוב ללוות, ומרן הקה"י זצ"ל היה מלווה קצת רק למי שבא להפרש ממנו לפני סיעה לחו"ל. וע"ע בזה בשו"ת בצל החכמה ח"א סימן לד ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקע"ו, וראה עוד דינים בזה בספר הליכות בין אדם לחבירו עמ' קנח.

ועוד י"ל שסמכו להקל בזה כיון שבדרך כלל מזמינים קרובי משפחה ומבואר ברמ"א או"ח סי' שלג סעף א' "זימן חברו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים, ואינו סעודת מצוה רק סעודת רשות". ולפי"ז ה"ה לגבי חיוב לוויה שאינו נחשב אורח לגבי זה.

ובגמ' מועד קטן כ"ח שרב יוסף עשה יום טוב ביום הולדתו ה-60 מחמת שבאותו יום יצא מחיוב כרת. ובשו"ת חוות יאיר (סימן ע') כתב לגבי סעודת יום הולדת של בן 70 שראוי לדרוש בסעודה כדי שזה יהיה סעודת מצווה, ונראה שבכל שנה אין עניין, וכן נראה ממש"כ בשו"ת כת"ס יו"ד סי' קמח.

וכן בספר דברי תורה מהדורה חמישאה אות פח כתב שיום הולדת לא שמענו מרבנותינו הקדושים לעשותו יום שמחה, כמבואר בגמ' בעירובין דף יג ע"ב נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ע"ש.

ואמנם בבן איש חי שנה ראשונה פרשת ראה הלכה יז כתב וז"ל: ויש נוהגין לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב וסימן יפה הוא וכן נוהגים בבתינו ע"ש, וע"ע במש"כ בן יהוידע ברכות כח.

ואמנם ידוע מש"כ בשו"ת אפרקסתא דעניא סי' קכג הערה ב' בשם החת"ס שיש לחגוג ביום שנכנס לברית ולא ביום הולדת ע"ש, וע"ע בספר תורת משה עה"ת פרשת וירא עה"פ ביום הגמל, שמנהג העולם שיעשה אדם סעודה ביום שנולד לו בן או ביום המילה לכבוד המצוה ע"ש. וע"ע במנהגי חת"ס סימן ז' אות יד ע"ש. [וכן הובא המנהג הנ"ל בבא"ח וכתב "ומנהג יפה הוא וערב לי מאוד, אך לא נהגנו בזה בבתינו"].

ומ"מ מדברי הפוסקים כנ"ל נראה דלא הוי סעודת מצוה, [וכ"ש ממה שנחלקו הפוסקים אם יום הולדת שישים הוי סעודת מצוה, ע"י בשו"ת בית ישראל או"ח סי' לב, ובשו"ת חוות יאיר סי' ע] וכן כתב לדינא בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן ל' ששמחת יום הולדת היא רשות ע"ש, וכן נראה ממש"כ בחזו"ע ברכות עמ' תלו תלז בהערה שאם יש בסעודת יום הולדת דברי תורה ושירות ותשבחות לה' יתברך הרי הוא סעודת מצוה ע"ש, [וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סי' כט אות ד'].

בברכת התורה

שערי לשמוח בקניין הבית שנה אחת יוסף

ומבואר שגדר השמחה הוא לשמוח בבית.
[ולפי"ז ה"ה באשה שיש לשמוח
באשה, עם האשה].

שכג. זהירות הנצרכת בעניית תשובות בטלפון

במה ששאל אם יש אפשר לסמוך על הבתי
הוראה שעונים בטלפון, וששמע
שהגרנ"ק זצ"ל לא נתן שיענו לשאלות
בטלפונים, מחמת שיבואו לידי מכשולות.

פשוט שהחובה שהמורה הוראה ישמע היטב
את השאלה, ולפעמים מרוב לחץ הזמן
לא מבינים בדיוק את השאלה, או שהתשובה לא
מובנת לשואל, וכמו שהעירו הפוסקים, והעולה
מזה עשרה טעמים.

(א). בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן קל"ד)
[שנשאל אם מותר להשיב על מראות דרך
הטלפון] וכתב שם שאין להשיב בשום שאלות
דרך הטלפון, וכתב בזה כמה טעמים. כתב
בזה"ל: כי כמה פעמים שואלים שאלות שונות
והרב כשהוא עסוק בענין אחד ונשאל בענין
אחר ופעמים אנשים יושבים בביתו והוא טרוד
ומשיב בדבר חמור בלי עיון ואח"כ כשמתיישב
בדעתו וראה שטעה או סתם התיישב דעתו
להחמיר או להקל בדבר וכבר השואל איננו כי
על הטלפון. עכ"ל. וכן כתב ספר עדות לישראל
(עמ' קכז) שמשו"ה אין לענות בטלפון בהלכה,
ע"ש. [ואף שיש לומר שבזמנינו אפשר לבדוק
ולראות מי התקשר, מ"מ כפי הידוע במציאות אי
אפשר לבדוק ולהגיע לכל האנשים].

(ב'). עוד כתב בשו"ת משנה הלכות שם, שצריך
לעיין בספרים, וז"ל: ואין הזמן להתיישב
לכן מי יתנני כירחי קדם ימות עולם אשר באו
השואלים ושאלו להרב בבית ועל כל הלכה היה
מעייין בש"ע כמבואר בב"י ופמ"ג שהספרים הם
בכלל רבותינו ואסור לפסוק מבלי לעיין בהם
וע"ד רמז אמרו דהו"ל כמורה הלכה בפני רבו
והפמ"ג רמזו עה"כ אז לא אבוש בהביטי אל כל
מצותיך ולא אבוש לא בעולם הזה ולא בעולם

עוד כתב ליישב בבאר שבע סוטה דף מו ע"ב
שמה שהטור והשו"ע ושאר המחברים
השמיטו דיני לוויה כיון שאפשר שבזמן הזה אין
נוהגים דיני לוויה מפני שכל הדרכים הם בחזקת
סכנה טפי ממה שהיה בזמן הגמרא ואין אדם
חייב למסור עצמו לסכנה כיון שחייך קודמין.
ואמנם בכנה"ג חו"מ סי' תכ"ו בהגב"י סי"ד כתב
לדחות דברי הבאר שבע דאכתי השו"ע היה
צריך לכתוב דין לוויה היכן שאין סכנה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שכב. לשמוח בקניין הבית שנה אחת

אודות השאלה האם יש חיוב לשמוח בקניין
הבית שנה אחת.

ברמב"ם באזהרות בריש הלכות מלכים "להיות
מאוס, ובונה ונוטעכרם, שמחים
בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן מן
המלחמה".

ואמנם ברמב"ם בפ"ז ממלכים ה"י וז"ל: ואלו
שאינן יוצאין לעורכי המלחמה כל
עיקר, ואין מטריחין אותם לשום דבר בעולם,
הבונה בית וחנכו, והנושא ארוסתו או שייבם,
ומי שחלל כרמו, אין יוצאין עד תום שנה,
שנאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את
אשתו אשר לקח, מפי הקבלה למדו שיהיה נקי
שנה בין לבית שקנה, בין לאשה שנשא, בין לכרם
שהתחיל לאכול פרי. עכ"ל, וכן נראה בדברי
הגמ' בסוטה מג ע"א.

ובדרשת פקידויך מצוה ריד שקבלו חז"ל שיש
מצוה לשמוח בקניין הבית אע"פ שלא
שייך בו שמחה.

הבא ועכ"פ מי ששואלים אותו הלכה חמורה יקח הטעל [-הטלפון]. עכ"ל. [וכמו שיתבאר להלן בהרחבה].

ג. עוד כתב בשו"ת משנה הלכות שם שהרבה פעמים חייבים לענות על הכל, וז"ל: והרבה יש להאריך כי רבים המורים ומיעוטים היודעים ובפרט הדור הזה שעל הכל צריך להשיב מיד ואם לאו אינו בכלל ת"ח ולכן מתביישים לומר לא שמעתי או שיתיישב בדבר ועי' ירושלמי פ"ז דנדרים ר' אבא בר זמינא וכו' אכן כתב ליה הכי שלחנו לכם אדם גדול שאינו בוש לומר לא שמעתי ולא כל אדם גדול הוא בזה. גם כי כששואלים שאלה פה אל פה רואים מי הוא השואל והאיך שואלים, שהרבה פעמים זה קובע הרבה לפסק הלכה וכ"ש לענין הפסד מרובה. עכ"פ לפענ"ד תקנה גדולה היתה אם יתקנו שלא ישיבו על הטעלעפאן לכל שואלים רק לפעמים בדבר נחוץ. עכ"ל.

ד. בשו"ת באר משה (ח"ח סימן קה אות ד') כתב שצריך להבין את השאלה והתשובה היטב, לפעמים הרב אינו מבין את השאלה, או השואל אינו מבין את התשובה. [וכמו שהו"ד הגרנ"ק להלן].

ה. עוד כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תקח אות מה) שלפעמים מחסרים איזה פרט וכדו'. ובזה תלוי כל התשובה. וכן כתב הגרנ"ק (חוט שני יו"כ עמ' שפה) שמדברי הגמ' בנדה (דף מב ע"ב) מבואר שאפשר לטעות ששומע את הדברים בלא לחקור, ועי' הטלפון אי אפשר לעמוד היטב על דברי השאלה, [ועוד ביאר שם הגרנ"ק בזה"ל: אני משתמט מלענות בטלפון וזה קצת חוסר אחריות לענות בטלפון כששומע את הדברים בלי אפשרות לחקור, מפני שלא תמיד השואל הוא תלמיד חכם או שהוא אשה שאינם יודעים לנסח את השאלה כמו שצריך, ומנוסח את השאלה כפי מה שהוא מבין, ואם הרב משיב לפי נוסח השאלה ששומע יתכן שיצא מזה מכשול, וכמו שמצוי הרבה פעמים וכידוע אבל אם השואל נמצא לפני הרב הרב מתרשם מן השואל אם הוא מבין את השאלה

ואת פרטי המקרה, וגם הרב יכול לברר אצלו פרטים וצדדי השאלה, עכת"ד], והובא שם שאמר הגרנ"ק, שלכן יש להמנע ככל האפשר מלשאל ולענות דרך הטלפון. ואף במקום שאי אפשר צריך לברר היטב צדדי הענין ולחקור היטב בכדי לענות, ואינו דומה למאי דנהוג מימות עולם לשאל בכתב, דבדרך כלל השואל מפרט צדדי השאלה, ואין הכא נמי במקום שלא פירט מצוי הרבה בתשובות הפוסקים לענות על כל אפשרויות של אופני השאלה. עכת"ד.

ו. עוד כתב בתשובות והנהגות שם שלפעמים ההוראה תלויה נשאל אם אפשר להקל לו או אפשר להחמיר לו.

ז. עוד הובא על הגרנ"ק אבא שאול (ספר רבינו האור לציון עמ' 449) אף שהיה משיב בטלפון מ"מ היה חוקר את השואל אם הוא ספרדי או אשכנזי, ועוד. ע"ש.

ח. עוד הובא בשם הגרנ"ק קרליץ זצוק"ל שהסביר מדוע אינו עונה לשאלות בטלפון, מלבד הטעמים דלעיל שלא מבינים השאלה והתשובה, גם חסרה הבעת הפנים ותנועות הידיים של השואל, (הגר"י טשזנר שליט"א בספר שערי תורת הבית ח"א עמ' ש).

ט. עוד הביאו בשם שו"ת פאת שדך חיו"ד, שאין לענות דרך הטלפון, כיון שהוא נראה בעיניו כזלזול בחומר האיסור שאינו טורח לבוא לפני המורה. (הו"ד בספר שערי תורת הבית שם). ואמנם טעם זה אינו שייך אלא בשאלות של כרת, אבל בשאלות של בשר וחלב או השבת אבידה, שצריכים תשובה לעכשיו, צריכים שיהיה מענה דרך הטלפון.

י. ישנם הרבה בתי הוראה, שישנם עומס על הרבנים המשיבים, והטלפונים שם כל הזמן מצלצלים, ומחמת העומס מקצרים בתשובות, ואף לא מקשיבים ומבינים מה כוונת השואל, וממילא בודאי שבאים לידי מכשול, מלבד כל הטעמים הנ"ל, ומלבד מה שיש רבנים שעשו שימוש בהעתק שמועות בלא לימוד הסוגיות

בעיון, ועונים בלא עיון בספרים, [וכ"ש ברבנים ברדיו שעונים לשאלות בשידור, ישר בלא לעיין בספרים, וכבר האריכו בזה הפוסקים, בגודל המכשלה, אלא א"כ מביאים להם את השאלות מראש, ואכמ"ל]. ומזה נלמד שלא לסמוך על שמועות שמביאים מפוסקים שנשאלו תוך כדי הליכה או עם הרבה אנשים ובזמני לחץ, בלא עיון בספרים. [ולכן בודאי שמה שהת"ח כתב בספרו עיקר, ואין להתייחס לכל מיני שמועות וכדו'].

שכד. מדוע כבש והמזבח אינו חייב במעקה

בס"ד, יום ב' כ"א אייר ה'תשפ"ה

אודות השאלה מדוע מעקה בכבש של המזבח, אינו חייב במעקה. והרי יש חשש סכנה שיפלו ממנו.

בהגהות מיימוניות (פי"א מהל' רוצח ה"ב) בשם הספרי וז"ל: אין לי אלא גג מניין לרבות בורות שיחין ומערות חריצין ונעיצין ת"ל לא תשים א"כ מה ת"ל גג פרט לכבש כמה היא מעקה מעגלו גובהו שלשה טפחים ובית דורסו גובהו עשרה טפחים ע"כ. עכ"ל, [והו"ד ברבינו ירוחם (נתיב נ"א ה"ח) ובמלבי"ם (פרשת כי תצא) ובעמק ברכה (ענין מעקה)].

ובביאור דברי הספרי מצינו כשמונה טעמים, בדברי גדולי הפוסקים.

א. בפשטות נראה כיון שהוא רחב, אין חשש, וכ"כ בבית הלל (ספרי שם) ובזית רענן (ילקוט פרשת כי תצא).

ב. עוד כתב בזית רענן (שם) שכיון שהכל בכתב מיד ה' עליו השכיל (סוכה נא ע"ב).

ג. במהר"ם שיק (מצוה תקמ"ז) כתב שלא היה צריך מעקה כיון שנאמר "לא תעלה במעלות על מזבחי" ודרשו חז"ל שאסור לעשות פסיעה עקב בצד גודל, ולכן אין חשש שיפול.

ד. בעמק הנצי"ב (ספרי שם) כתב שכיון שהוא מקום הילוך ולא למקום תשמיש אין חשש סכנה. [ויש שכותבים שלפי טעם זה מקום שמיועד להילוך ולא לתשמיש אינו חייב במעקה, עי' חיי אדם (סוף כלל טו) חזו"א (חז"מ ליקוטים סי' י"ח), ואמנם בחיי אדם (סוף כלל טו) שאמנם בכבש באמצע אינו חייב, מ"מ בשאר הצדדים חייב ויתרבה מלא תעשה ולא גרע מבור ע"ש. וכן כתב בספר היראה לרבינו יונה (אות רעז) שיש חיוב לעשות מעקה לחדר מדרגות, וכדברי הרמב"ם שם שכל דבר שיש לו מכשול צריך מעשה, ולפי"ז אף על מעקה של מדרגות חייב בברכה].

ה, במלבי"ם (שם) כתב שכיון שבכבש אדם נזהר לעלות עליו, ולכן אינו צריך שום שמירה.

ו. יש שלמדו בספרי שהוא גזירת הכתוב. [עי' מנ"ח (מצוה תקמ"ו), ועי' צפנת פענח (תצא כב), שצריך שיהיה מעקה בשעת חידושו, ועי' תשובות הגר"ח (ח"ב עמ' תתמו)].

ז. יש שכתבו שדוקא בכבש שהיו עולין ויורדים באמצע, אבל בצדדים, אין הכא נמי כיון שיש לחוש ששכיח ההיזקא הרי הוא חייב במעקה. [חיי אדם, (שם), יוסף אומץ (אות תפא) שדי חמד (מערכת המ"ם כלל קצה ד"ה ועתה)].

ח. יש שכתבו שכיון שהכהנים היו מגיעים לבית אב רק בי' ימים בשנה ומהם רק ע"פ פייס להקטיר, וכיון שהוא נדיר מאוד, מעיינים והולכים בזהירות ואין חשש סכנה. (קובץ עם התורה מהד"ב יא עמ' לג, במאמרו של הרב אייזיק אצבאנד).

מדוע המזבח אינו חייב במזוזה

ולהנ"ל יש לדון מדוע המזבח אינו חייב במזוזה.

ומצינו בזה כמה ישובים.

א. הגר"ח ק השיב שכיון שההילוך היה לפנים מהקרנות (עי' זבחים סב), ולכן אינו סכנה. [תשובות הגר"ח (שם)].

שערי גילוי שם מחבר ספרי הלכה המוציא בספריו בעילום שם יוסף

ולכן לפעמים אפשר לסמוך על בירור הדברים לצורך צירוף הדברים.

ומצד גילוי סוד קשה לומר, גם שבד"כ אפשר לגלות עליו, ובפרט בזמנינו דור התקשורת שאין אדם שיכול להעלים מהעולם, וממה נפשך אם זה הוא, זה הוא.

ועכ"פ עד כמה שמכחיש הדברים שזה אינו הוא, א"כ קשה לסמוך על כל הדברים שכותב, וכל תשובה שכותב צריך לעיין בעומק הדברים.

שכו. מה המקור שהחום גדול הוא עונש הגלות

האם ישנו מקור בחזל שחום הקיץ בארץ הקודש הוא חלק מעונשי הגלות?

ע"י ע"ז דף ג' ע"א לעתיד לבוא וכו' **ובאוצר** המדרשים (משיח קטע ט') איתא "עתיד הקב"ה לעשות עשרה אותות קודם ביאת הגואל וכו' האות השני מביא הקב"ה חום בלעום גדול מחמתה של חמה עם שחפת וקדחת ורבים חלאים רעים ודבר מגיפה וממיתים מאומות העולם אלף אלפים בכל יום וכל רשעים שבישראל מתים עד שיבכו או"ה ויצעקו אוי לנו אה נלך ואנה מברח וחופרים כל אחד קברו וכו' ואם תאמר איך ינצלו הצדקים מחום החמה הקב"ה עשה להם רפואה באותו חום שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וכו' ע"כ.

ובזה"ק כרך ב (שמות) פרשת פקודי דף רלו עמוד ב איתא בזה"ל: מסטרא דדהבא נפקא סוספיתא כד אתבריר דהבא ומתמן מתפשטי כל אינון סטרי שמאלא דאינון התוכא דההוא (כד סוספיתא דדהבא ומתפרשאן לכמה סטרי, וכל אינון דאית לון חיזו סומקא גוון דדהבא קיימא בטורי כד שמשא בתוקפיה בגין דתוקפא דשמשא אחזי דהבא ואוליד ליה בארעא, וההוא דממנא בההוא תוקפא דשמשא חיזו דיליה כעגלא ואקרי (תהלים צא) קטב ישוד צהרים ודא נפקא מגו עגלא התוכא סומקא דדהבא וכל

ב. לפי הנ"ל בישוב הא' שברחב אין חשש ה"ה הכא.

ג. לפי היישוב ח' כיון שהיה נדיר לכהן שהיה עולה למזבח, ממילא נזהרו ואין חשש.

שכה. גילוי שם מחבר ספרי הלכה המוציא בספריו בעילום שם

לכב' כת"ר שליט"א!

שלום וברכה!

רציתי לשאול:

רב אחד משיב שאלות בהלכה רבים, ומוציא את ספריו בשו"תים, בעילום שם. אדם כתב מאמר 'גלות' מי המחבר בטענה שלא טוב להוציא ספרים ומשפיע על הציבור עם לא יודעים מיהו, הרי אולי הוא לא ראוי. האם מותר לגלות ולפרסם מיהו או מי שהוא משער שזה הוא?

יישכ"ג מראש!

בברכות התורה -

מרדכי ציון

בס"ד אב ה'תשפ"ה

לענ"ד צריך לדעת מי המחבר והאם אפשר לסמוך עליו, וכמו תקנת גדולי הרבנים שלא יוציא אדם ספרו בלא הסכמה,

וכן בירר אצלי מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א במח"ס ילקוט יוסף שהגיע לשמחת החתונה ביום ג' ב' אדר א' ה'תשפ"ב, ושראה שלקחתי הסכמה לספר שירת יוסף נישואין מאת האורחותיך למדני, ושאל אותי מיהו, ואמרתי לו לפי מה שבדקתי הוא הרב פנחס טולדאנו בעמח"ס שו"ת בריתי שלום, וכידוע שהגר"י יוסף שליט"א מברר כל דבר אצל כמה אנשים, ואף ביקש מהאורחותיך למדני שיבוא אליו שידע מיהו, ובפרט שבשו"ת הנ"ל יש הרבה תשובות מחודשות הלכה למעשה,

שערי דיני וגדרי מעלין בקודש ואין מורידין יוסף

רש"י מנחות צט הביא ב' סברות אבל מה נקודת הסברא ועיקר נידון

תודה, משה ליב רוזין

בס"ד, ערש"ק פרשת ראה ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג משה לייב רוזין שליט"א.

בגמ' במנחות דף צט ע"א מעלין בקודש ואין מורידין, ובגמ' במגילה דף כו ע"א, וברש"י במגילה שם איתא דכן איתא בתוספתא. וברש"י בשבת דף כא ע"ב ד"ה מעלין.

ועיקר הטעם נראה כיון שהקדושה היא חמורה, ולכן א"א להוריד קדושה, אלא רק להעלות אותה.

ונחלקו הפוסקים אם הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא או שהוא מדאורייתא, מדברי רש"י בשבת שם נראה שהוא מדאורייתא, כמ"ש שם מקרא ילפינן לה, אבל מדבריו במנחות נראה דהוי אסמכתא. ועי' ברש"י בברכות דף כח ע"א,

ולמעשה בפני יהושע מגילה שם ד"ה פירש"י כתב דהוי מה"ת, וכ"כ בשו"ת משכנות יעקב או"ח סו"ס נ"ח ובביה"ל ריש סימן מ"ב. ואמנם בפמ"ג שם א"א סק"א הסתפק לדינא אם הוא דאורייתא או דרבנן, וכתב שמסתבר שהוא מה"ת, וכ"כ לדינא בשו"ת יד אליהו סימן ה' ובארעא דרבנן סי' שפ"ה.

אבל בחתן סופר (שער הטוטפת סימן כ) כתב שהוא מדרבנן, וכ"כ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סימן כז) ועוד.

ודין זה הוא גם בחפצא דמצוה כגון תשמישי מצוה, כמבואר בגמ' במגילה ובשו"ע או"ח סי' קנ"ג.

ובגברא כמבואר בגמ' ביומא דף יב ע"ב.

וגם בסדר עשיית המצוות כמבואר בגמ' בשבת שם, ובשו"ע או"ח סי' כ"ה ס"א.

הני אתיין מההוא סטרא סומקא רוח מסאבא דכל אינון דמתפרשי מרוח מססאבא מתפשטי בעלמא.

ובזוה"ק כרך א (בראשית) פרשת ויחי דף רמד עמוד ב ר' אלעזר ורבי אבא אשתמיטו במערתא דלוד דעאלו קמי תוקפא דשמשא דהוו אזלי בארחא.

ובזוה"ק - תוספת כרך ג (ויקרא, במדבר, דברים) דף שד עמוד א א"ר אלעזר כמה יאות אתר דא לנייחא ביה אדהוו יתבי הא חויא רברבא אתי בתוקפא דשמשא ואעבר קמיהו.

וע"ע בזוה"ק פרשת תרומה דף קעב ע"ב וראה עוד ברמ"ק באור יקר שם.

אך גזירות קשות נמשלו לחום השמש בצהריים עי' רש"י שיר השירים א' ז' איכה תרביץ בצהרים ופירש"י בגלות הזה שהיא עת צרה להם כצנהרים שהיא עת צרה לצאן.

אל יש מקור שהחום הוא גלות יוון עי' שמות רבה פרק ט"ו סימן ו' ברכה כחמה בגלות יון סנדריאוס אם אביא להם חמה שמה והשמש גבור נקרא שנאמר ישיש כגבור לרוץ אורח בתוקפת תמוז מי יכול לעמוד נגד השמש שנאמר ואין נסתר מחמתו

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

שכז. דיני וגדרי מעלין בקודש ואין מורידין

גמ' מנחות לד הביא בנוגע תפילין אין מורידין מקדושה חמורה לקלה **מה** הנקודה של מורידין שיש חסרון בו, וגם בסוגיא של מעלין בקודש ואין מורידין

שערי מכתב לספר ליקוטי תשובות שביבי אש יוסף

שהרי הוא מהנה לגוי, והביא מהאור שמח פ"י מע"ז דאין איסור לא תחנם.

שו"ר שבספר פתחי שערים (סי' מ"ט) כתב להסתפק בזה, וכתב להוכיח שאף אם מפקיר ע"י גוי כשיזכה עובר בלא תחנם, ממה ששחרר ר"א עבדו להשלים לעשרה, ואף שהמשחרר עבדו עובר בעשה, וכיון שהיה יכול להפקירו, וע"ז אינו עובר בלא תחנם, אם נימא שבמפקיר חפץ אינו עובר בלא תחנם היה צריך להפקירו, ובע"כ שאף בהפקיר יש לא תחנם ע"ש, ואמנם כבר בחידושי הרמב"ן (גיטין לח) כתב להקשות והאין שיחרר ר"א עבדו והא עובר בלעולם בהם תעבדו, וכתב שהעשה שלעולם בהם תעבדו, יסודו מאיסור לא תחנם, ומזה מוכח ששחרר עבדו, שבמקום מצוה אין איסור, אך עכ"פ אין הוכחה שבמקום הפקר עובר בלא תחנם.

ולדינא בשו"ת שרגא המאיר (ח"ה סימן י"ד) כתב שמותר להפקיר בפני גוי, ע"ש, וכ"כ בשו"ת שלמי חובה (חיו"ד סי' כ"ג), וע"ע בשו"ת משנת יוסף (חלק יב סימן מב אות ד').

ואמנם בספר גם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי שליט"א (חלק ג' סימן טו סוף אות ב') כתב שהגר"ח ק השיבו שאף אם מפקיר בפני גוי עובר באיסור לא תחנם.

חישוב מעשר כספים בהוצאות עסק

ג. במש"כ לדון בסימן נ"ט שמחשבים בהוצאות העסק את הרווחים ואת ההפסדים האם הוא רק במפעל אחד שלו או שמחשבים את שני המפעלים ביחד, וכתב שנראה מדברי החפץ חיים שיש להם דין אחד [ומ"מ כתב שם שגניבה בביתו אינו בכלל ההפסדים].

אמנם בשו"ת שבות יעקב סימן פו נשאל אם פעם אחת הרויח ופעם אחת הפסיד, אם יכול לנכות את ההפסד ממקום אחר לחשבון השכר שהרויח במקום אחר, ואח"כ יפריש מעשר כספים, והביא דברי החוות יאיר הנ"ל,

בברכת הצלחה בכל הענינים ובידיעת הש"ס וכל התורה כולה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

יוסף אביטבול

שכת. מכתב לספר ליקוטי תשובות שביבי אש

בס"ד, יום ג' ה' תמוז ה'תשפ"ה

לכבוד מוריני ורבינו רב רבנו, מרן עמוד ההוראה הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א במח"ס שו"ת שביבי אש ושא"ס, גאב"ד שערי הוראה, ורב מערב בני ברק.

ראיתי הספר ליקוטי תשובות שביבי אש, ויו"ל בעריכת הגאון רבי שמעון ויסברג שליט"א במח"ס תורת אמך ושא"ס, והודפס ע"י מכון גם אני אודך שבנשיאות הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על המועדים ושא"ס. **ואכתוב** בזה כמה הערות והוספות בחמלת ה' עלי.

לא תחנם בשיעבוד קרקע

א. מש"כ בסימן נ"ד בדין שיעבוד קרקע לגוי בעבור החובו, וכתב שיש שיעבוד מעיקר הדין, ואמנם נראה דכיון דהוא ספק, בשעבוד לגוי שאינו עובד ע"ז קיל טפי, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן ח') כתב שאין האיסור של לא תחנם, אלא בגוי שעובד ע"ז. וכ"כ במאירי (ע"ז כ' ע"א) וכן נראה בב"ח (חו"מ שם) שכיון שכתוב לא ישבו בארצך, וכ"ש אם הוא רק חברה בע"מ, שכתבו הפוסקים לדון שאינו נחשב בעלות, וא"כ ה"ה אף בלא תחנם.

לא תחנם לגוי בהודעה על העקר

ב. במש"כ בסימן נ"ה להסתפק אם יש איסור לא תחנם להודיע לגוי שיש בדברים של הפקר, כיון שאינו בכלל מתנת חנם או דלמא

וסיים שם שלמעשה אין להקל לעשות חשבון פעם אחת ע"ש.

מ"מ בלקט יושר (ח"ב חיו"ד עמ' עו) כתב שאם מאחד יש לו ריוח ומאחד יש לו הפסד, אין צריך לתת מעשר כספים על הכל, וז"ל: ואין צריך ליתן מעשר מכל מין ומין כגון אם קנה נרד וכרכום או זהובים ופשי ובחד יש לו ריוח ובאחד אין לו ריוח יתן מעשר מן הריוח בין הכל. עכ"ל, וכן כתב לדינא בפת"ש (יו"ד סי' רמ"ט סק"א) בשם שו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת סימן קצ"ד), וכן כתב בבית לחם יהודה (גליון השו"ע סי' רמ"ט ס"א) שכל עוד שלא בא הכסף לידי העני או לכיס של צדקה, יוכל לחשב מעסק לעסק ריוח והפסד ע"ש. וכן כתב בערוך השולחן (סי' רמ"ט סק"ז).

ואמנם בפת"ש שם הביא בשם השערי אפרים שא"א לנכות מעסק לעסק, וכן כתב ביוסף אומץ (פרק הצדקה והמעשר), וכן כתב בברכ"י (סי' רמ"ט סק"ו).

ולגבי עסק שפ"א הריוח ופ"א הפסיד, בשו"ת שבות יעקב (סימן פו) נשאל אם פעם אחת הריוח ופעם אחת הפסיד, אם יכול לנכות את ההפסד ממקום אחר לחשבון השכר שהריוח במקום אחר, ואח"כ יפריש מעשר כספים, והביא דברי החוות יאיר הנ"ל, וסיים שם שלמעשה אין להקל לעשות חשבון פעם אחת אלא א"כ הוא בכמה עסקים ביחד, אבל לא בעסק אחד ע"ש. וכ"כ בשו"ת שאילת יעב"ץ שם.

ולדינא נקטינן כמ"ש בלקט יושר ובנודע ביהודה שהו"ד בפת"ש שם, וכמ"ש בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"א סימן קמג) כתב לדינא שאפשר לחשבן כן פעם אחת בשנה. "ונוגע זה באם פעם אחד הריוח ופעם אחד הפסיד ינוכה ההפסד מהריוח, וכמפורש זה בנו"ב תנינא חיו"ד סי' קצ"ח ראיה וטעם ע"ז. ואם רוצה להדר ולהחמיר לעשר מכל ריוח ביחוד ודאי הוא משובח", עכ"ל, ועכ"פ מעיקר הדין אין מחוייב לתת מזה מעשר, וכנ"ל, וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קלה אות ט')

וז"ל: "בענין נכוי הפסד של עסק אחד לעומת הריוח של עסק אחר, דפליגי הפוסקים בזה כמבואר בפ"ת יו"ד סי' רמ"ט העיקר כדעת הנוב"ת יו"ד סי' קצ"ח, דאפשר לנכות ההפסד והריוח של שנה א' זה לעומת זה, אבל לא משנה לחבירו ונפק"ל מעשר תעשר היוצא שנה שנה דנדרש גם לענין מעשר כספים כנ"ל".

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קלה אות ט') "בענין נכוי הפסד של עסק אחד לעומת הריוח של עסק אחר, דפליגי הפוסקים בזה כמבואר בפ"ת יו"ד סי' רמ"ט העיקר כדעת הנוב"ת יו"ד סי' קצ"ח, דאפשר לנכות ההפסד והריוח של שנה א' זה לעומת זה, אבל לא משנה לחבירו ונפק"ל מעשר תעשר היוצא שנה שנה דנדרש גם לענין מעשר כספים כנ"ל, ולענין שאר מעשרות נדרש שנה שנה שאין מעשרין מחדש על הישן ולא ישן על חדש וזה לא שייך לענין מעשר כספים, וע"כ שנה שנה אתא להאי לחשוב הריוח של שנה אחרי נכוי הפסד של השנה, והנשאר קובע למעשר, ולמדנו עוד מדבריו דמותר להפריש משנה לחבירו מעשר כספים, וכן מבואר להדיא מתשובת מהרי"ל סי' נ"ד, יע"ש עוד לענין שאר דברים שנאמרו במעשר דגן ולא נאמרו במעשר כספים". ונתבאר בארוכה בספרי שערי יוסף הלכות מעשר כספים.

קדימה בברכות בסדר האכילה

ד]. מש"כ בסימן ס' שדיני קדימה בברכות נאמרו רק לגבי האכילה ולא לגבי הברכה ושכן הו"ד הגריש"א והדברים תמוהים שמדברי הראשונים נראה שעיקר דיני הקדימה הוא משום כבוד הברכה.

הנה מסתימת דברי הפוסקים נראה שדין קדימה הוא דוקא בברכה, וכן נראה במשנ"ב (סי' רי"א סק"י), וכ"כ בכה"ח (סי' רי"א סק"יט) שמקדים לברך על מין אחד מפני חשיבותו די שיאכל ממנו קצת ואם רוצה אח"כ לאכול מהמין השני הרשות בידו, וכ"כ בספר מלבושי מרדכי (סי' א' ס"ד) בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שלאחר שבירך על החשוב ביותר אין דין

קדימה על סדר אכילתם, וכן כתב בילקו"י (סי' רי"א ס"ב).

ואולם בחידושי חת"ס (סוכה דף ו') כתב שיש

מצוה לאכול המינים כפי סדר קדימתם בפסוק ע"ש, וכן כתב בספר שיעורי מרן הגר"ש אלישיב (עמ"ס ברכות עמ' תמז) כתב שאינו דין בברכה אלא בסדר האכילה שאם יש לפניו כמה מינים צריך להקדים ולכול את המוקדם בברכה, יעו"ש, אמנם דבריו חידוש עצום, ולהלכה אינו צריך להמשיך לאכול ממנו, [וע"ע בצל"ח (סוכה שם ד"ה בירך אתמרי ברישא), ובמשנ"ב (סי' רי"א סק"י)].

יחוד שאשתו בעיר

ה. מש"כ בסימן סח שלא מועיל יחוד שאשתו בעיר, וכן העלו לדינא בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קמח ובשבט הלוי ח"ה סי' רו ובח"ג סי' קפג, ואמנם בשו"ת צי"א ח"ו עמ' קצ כתב בשם שו"ת אמרי יושר ח"ב ס"ט אות ח' שאם אשתו יצאה לזמן קצר אפשר להתיר, ולכן נראה שבשעת הדחק אפשר להסתמך בזה, [וכ"ש במקום צירוף נוסף, כגון בדבר שנחלקו בו הפוסקים].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

שכט. מכתב לשו"ת פקודי הלוי חלק ג'

בס"ד, יום א' כ"ז אייר התשפ"ה

לכבוד הגאון רבי אוריאל הלוי שליט"א במח"ס שו"ת פקודי הלוי ב' חלקים, ומרבני בית ההוראה כאן אש חיים, ועתה לקראת הוצאת ספרו שו"ת פקודי הלוי חלק ג', לזכות את הרבים במה שהשיב לרבים השואלים, וכותב בארוכה בטוב טעם ודעת.

ואכתוב בזה כמה הערות, בעזה"י החונן לאדם דעת.

א. מש"כ לגבי הטמנת חמין מתחת הפלטה בסימן ב' אות ה', הביא שתליא בדברי הפוסקים שאם אין הקדירה נוגעת בגחלים נחשב שיהוי ולא הטמנה, ודינו כדבר שאינו מוסיף הבל.

הנה מצינו בזה כמה טעמים בפוסקים מדוע אין בזה איסור הטמנה שהרי בהנחת הסיר על הפלטה, כיון שהטמנה במקצת שמיה הטמנה, והרי הפלטה מוסיפה הבל.

א. בתוס' בשבת (דף מח ע"א ד"ה דזיתים מסקי הבלא) הביאו שיטת רבינו ברוך שאין איסור הטמנה בדבר שאין בו תוך, ולפי"ג גם בפלטה אין איסור הטמנה, ואמנם במשנ"ב (סי' רנ"ז סקמ"ג), כתב שיש איסור הטמנה אף בדבר שאין בו תוך. ויל"ע.

ב. כיון שמשטח הפלטה אינו כגחלים עצמם אלא כעיסא של ברזל שעל גבי הכירה שאין בזה איסור הטמנה. וכמ"ש בטור (סי' רנ"ז) בשם הרא"ש היה מטמין "היה לו כירה שדפנותיה גבוהים יותר מפי הקדירה, ואויר בין דופני הכירה לקדירה ונותן הקדירה לתוכה, ומכסה פי הכירה בלוח או דבר אחר והיה נותן בגדים על הכיסוי, והיה אומר שאין זה דרך הטמנה, כיון שאין הקדירה נוגעת בשום דבר, אלא עומדת על הכירה ואויר בינה לדפנות". וכן הסכמת הפוסקים בקצות השולחן (סי' עא הערה כא), ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן לד אות יט), ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יז תשובה א'), ובשו"ת יביע אומר (ח"ו סימן לב).

ואולם בחזו"א (סי' לז סק"יט) כתב שאם הסיר עומד על גבי פלטה או בלעך אין בזה איסור הטמנה כיון שדוקא בגחלים אסור שהם דבר שרגילים להטמין בהם ויש עליהם שם הטמנה, ולכן אף שמונחים למטה יש בזה איסור, אבל בפח שעל גבי האש שהם משמשים לקדירה כקרקע בעלמא אין בזה הטמנה.

וכן לפי מש"כ במחצית השקל (סי' רנ"ח סק"א) ובמאמר מרדכי (שם סק"ב), ובפרי מגדים

גזרו איסור הטמנה אלא בדבר שיכול להיטלטל כגון רמץ מלח או גופרית, אבל בדבר המחובר לא גזרו. ולפי"ז בדבר המחובר לקרקע כגון בפלטה לא גזרו איסור הטמנה, בכלל.

[ו]. ועוד נראה לומר כיון שלא שייך שמא יטמין כולה, וכמו שכתב בתוס' (שבת דף מח ע"א) לגבי הטמנה בגפת של זיתים, בשם ר"י שלגבי גפת שייך הטעם שמא יטמין כולה בתוכה, אבל בכירות שלנו אין חשש בזה.

ומ"מ להלכה מחמירים שיש איסור הטמנה מעל גבי הפלטה, כגון לכסות הפלטה במגבת, ורק מבעוד יום מותר וכמ"ש בשש"כ (פ"ה סעיף עה) שמותר להטמין מבעוד יום קדירה ובה תבשיל לשם שמירת חומו כגון ע"י עטיפתה בכרים או בשמיכות ומותר להטמין מבעוד יום אפילו אם הקדירה עומדת ע"ג קדירה אחרת שהיא רותחת אם היא אינה ע"ג האש, אך אסור להטמין קדירה אפילו מבעוד יום באופן שיוסיף לה חום כגון על ידי כיסוי הקדירה בשמיכות כשהיא על גבי האש או על גבי פלטה חשמלית ואיסור זה של הטמנה בדבר שמוסיף חום הוא אפילו אם התבשיל כבר מבושל כל צורכו. יעו"ש, וכן מבואר בחוט שני (ח"ב פרק כח סק"ד אות ד).

אך יש מקילים אף בשימת מגבת מעל הסיר בפלטה, ראה בהסכמת הגר"י לספר רזא דשבתא, שבת, אך להלכה שמעתי ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, שיש להחמיר בזה.

ומש"כ ז' בכיסוי דידן שאינם דרך הטמנה, מ"מ מצינו שנחלקו הראשונים האם במה שמכסים את הסיר במגבות ושמיכות וכה"ג האם זה כיסוי זה נקרא הטמנה בדבר שמוסיף הבל או דלמא לא חשיב הטמנה בדבר שמוסיף הבל, ששיטת התוס' בשבת (דף מח ע"א בד"ה דזיתים) וכן בר"ן (ריש פרק במה טומנין) בשם רבינו יונה והרשב"א שאע"פ שהבגדים לא נקראים שמוסיפים בהטמנה מ"מ כיון שיש את האש מתחת חשיב כדבר שמוסיף הבל, ואולם

(משב"ז שם סק"א) נראה שאף בסיר שעל גבי האש יש בזה איסור הטמנה, ולפי"ז אסור להניח תבשיל על גבי הפלטה בערב שבת, וכן כתב במאמר מרדכי (שבת ח"א פרק נ' הלכה ד'), [וע"ע בשו"ת תפילה למשה (ח"א סימן א')] אך להלכה לא חוששים בזה.

ובאורחות שבת (ח"א עמ' קט בהערה) שבקדירה שעומדת ע"ג פלטה או פח שעל גבי האש אינו בגדר הטמנה כלל, דאין זו צורת הטמנה אלא הפלטה אלא הפלטה או הפח משמשים לקדירה כקרקע בעלמא, ודוקא בעומדת על גבי גחלים החמיר השו"ע משום שהגחלים הם דבר שרגילים להטמין בו ושם הטמנה ועטיפה עליהם אף כשהם מונחים רק מלמטה, ולכן יש להקל.

[ג]. כיון שבפלטה אין בו גזירה שמא יחתה, ולפי"ז אין איסור הטמנה בפלטה בשו"ת יביע אומר (ח"ו חאו"ח סימן לג) ובחזו"ע (שבת ח"א עמ' ס) שמותר להטמין בפלטה חשמלית והטעם כיון שלא שייך בה חיתוי כלל לכן אין לחוש בזה.

[ד]. עוד כתב ביביע אומר שם שכיון שיש הפסק בין החוט חשמל לאויר הפלטה, ולכן יש להקל בזה כשיטת הרמב"ן אע"פ שהשו"ע לא פסק כן, וכן מבואר בדברות משה (שבת סימן לט הערה ג) שבפלטה חשמלית ליכא דין הטמנה, ואולם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן עד אות לה) כתב, שעל פלטה חשמלית שאם א"א לבשל שם ויש מידה אחת של חום מותר לשים עליה בשבת לחמם, אבל כ"ז באופן שלא יהיה הטמנה בדבר שמוסיף הבל.

[ה]. ע"פ מש"כ בספר התרומה (שבת פסקי דיני הטמנה) "ויש לומר דלא גזרו אלא בדבר שיכול לטלטל דומיא דרמץ כגון גפת מלח ולא דבר מחובר, אי נמי לא גזרו אלא בדבר המוסיף הבל מחמת עצמו, אבל דבר שחם מחמת דבר אחר לא גזרו". ומבואר שלא גזרו הטמנה בדבר המוסיף הבל אלא בדבר שמוסיף הבל מחמת עצמו, ולא בדבר שהולך ומתקרר, ועוד שלא

דעת הרמב"ן והר"ן בריש פרק במה טומנין דלא חשיב הטמנה היכא שיש אויר שמפסיק בין הכירה לקדירה, ובשו"ע סימן רנז ס"ח פסק לדינא להחמיר בזה, וז"ל: אע"פ שמותר להשהות קדירה ע"ג כירה שיש בה גחלים ע"פ הדרכים דנתבארו בסימן רנג אם האו מכוסה בבגדים אע"פ שהבגדים אינם מוסיפים הבל מחמת עצמן, מ"מ מחמת אש שתחתיהם מוסיף הבל, (ואסור) ומיהו כל שהוא בענין שאין הבגדים נוגעים בקדירה אע"פ שיש אש תחתיה כיון שאין עושה דרך הטמנה שרי וכו' עכ"ד.

ואולם בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יז תשובה י) כתב לדון האם מותר להניח שמיכות מערב שבת על גבי הסירים הנמצאים על הפלטה, או על כיסוי הפח שעל האש, וכתב שם, שהמנהג להניח לפני השבת שמיכות וכדומה על גבי הסירים, וטוב שלא יכסה בהם את הסיר לגמרי אלא ישאיר חלק מהדפנות מגולות, וכן טוב שלא יעשה זאת אלא לצורך סעודת שבת של בוקר, אבל לא לצורך סעודת ליל שבת, ומ"מ כתב שם שלכתחילה יש להחמיר שלא להניח כלל שמיכות על הסירים, אלא באופן שאין השמיכות נוגעות בסירים כלל. ושם בהערה כתב שהרי בשו"ע סימן רנז ס"ח כתב שאסור לכסות בבגדים קדירה שע"ג הכירה אף קודם השבת משום שנחשב כמטמין בדבר שמוסיף הבל, וכן בסימן רנג סוף סעיף א' אסר הטמנה במקצת, וא"כ יש לאסור בזה.

אלא שנהגו להקל בזה כמו שכתב מהר"ם בן חביב בתשובה כ"י, והובא בספר ארץ חיים (סימן רנז) יעו"ש, וכתב שם שאפשר שמנהג זה אפילו לדעת מרן שאפשר שאף מרן שהחמיר לענין הטמנה במקצת ששמה הטמנה ואף החמיר שהטמנה בבגדים שע"ג האש הוי כהטמנה בדבר המוסיף הבל, מ"מ במקום שיש שתי חומרות אלו יחד, כגון שבנ"ד מודה להקל שהרי בשני דברים אלו יש חולקים שיש סוברים שהטמנה במקצת לא שמה הטמנה, וכיון שכן תרי חומרי לא מחמירין, ולכן טוב שלא להקל אלא כשאינו מכסה מסביב לגמרי, ויעו"ש שכתב שאפשר שסמכו בזה על הרמ"א שהטמנה

במקצת לא שמה הטמנה ואין כאן שם הטמנה כלל, ולכן אפשר לכסות אך לכתחילה, אבל מ"מ יעו"ש שכתב שטוב להחמיר שלא להטמין. יעו"ש, אבל מ"מ לדינא כדברי הארץ חיים, שפשט המנהג קודם השו"ע להתיר, כן כתב בספר חוט המשולש (הנדפס בסוף ספר התבש"ץ הטור השלישי סו"ס ח) וכן בשו"ת זכור ליצחק (סימן עד) וכן הביא לדינא מרן הגרע"י זיע"א בחזו"ע (שבת ח"א עמ' נח) יעו"ש.

ואולם דעת פוסקי בני אשכנז להחמיר בזה, כן הוא דעת הגרשז"א והו"ד בשולחן שלמה (רנז ס"ד) יעו"ש, וכן כתב בשש"כ (פ"א סעיף עה), וכן בחוט שני (ח"ב פרק כח סק"ד אות ד), וכן כתב בארחות שבת (פ"ב סעיף עה) שהמניח קדרתו על גבי האש אסור להטמינה בבגדים או שמיכות וכיוצא בזה ואפילו עושה כן מערב שבת משום שדבר זה נידון כהטמנה בדבר המוסיף הבל.

ומש"כ לגבי הטמנת חלה ע"פ מש"כ במערכי לב השמטות סימן ה' שהטמנת עצם תבשיל בלי שום כלי אינו בכלל הטמנה שאסור חז"ל, אכתי חידוש, ומ"מ מותר לכתחילה לגלות בכוונה את ההטמנה, ולהוסיף את שם החלה או הקוגל, וכמ"ש בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ל"ד אות יח).

ב. מש"כ בסימן ג' לגבי לימוד ברכת הדלקת נרות, כדי ללמד את הנשים הרחוקות מתורה ומצוות. וכתב לאסור, הנה בודאי שיש להתיר, כל שהוא בדרך לימוד, כיון שדינם כקטנים, וכמבואר בגמ' ברכות דף נג, ברמב"ם פ"א מברכות ה"ו, בסי' רט"ו ס"ג, וכ"ש הכא דאיכא חיובא מדין ערבות. וכ"כ בנ"ד בשו"ת אגרות משה (ח"ב חאו"ח סימן נ"ו) שאף שמלמד גדול שאינו יודע לומר הברכות רשאי ללמדו בהזכרת ה' ע"ש. וכ"כ בהלכה ברורה (חלק יא עמ' מא) ושכן מוכח בספר המאורות, (פסחים דף ק' ע"ב).

אבל בשו"ע הרב (שם סק"ב) כתב שלגדול אסור ללמד, וכ"כ בספר שערי הלכה

שבות יצחק (גדרי מעשה עה) שכיון שיש שינוי ברישום אסור לטלטלו, וכ"כ באורחות שבת (ח"ב פ"ט הערה סה).

ג. האם דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שמקפיד שלא לתת אותו לקטן מחמת שיהרס, ומצוי בפלאפונים יקרים שמקפידים שלא לתת לקטנים, וכ"כ ואמנם בספר שבות יצחק (מוקצה עמ' עט) הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל שפלאפון אין דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שהגדרת חסרון כיס תליא במה שהכלי דחוי משימוש של היתר שמתאים מלשימושו בגלל חסרון כיס כמו סכין של סופר שאינו מוכן לחתוך בהד בר אחר של היתר כדי שלא תפגם, אבל הכא אינו דחוי משימוש כשעון מעורר, אבל כיון שעיקר שימושו לאיסור דינו ככלי שמלאכתו לאיסור. עכת"ד.

ומש"כ לעורר משום זילותא דשבת, בספר נחלת ישראל (ח"א עמ' 13) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל לגבי עט שיש בו ברכון שאין לטלטלו משום זילותא דשבת, וכ"כ בספר שבות יצחק (מוקצה עמ' עט, שבות יצחק ענינים שונים עמ' קד) שטלטול פלאפון מעורר הוא תמיהה והרגשת זילותא דשבת, ולכן אין לטלטלו. עכת"ד, וכן שמעתי מהגרע"פ. ואמנם מעיקר הדין הרי הוא חומרא בעלמא, כיון שהרי הוא לצורך גופו ומקומו אין לחוש בזה, וכנ"ל מדברי השש"כ.

ה. בסימן ז' לגבי בריכה ביתית בתשעת הימים, ונשאלתי האם מותר ללמוד שחיה בתשעת הימים, ולענ"ד נראה שיש לאסור בזה, וכ"ש ממש"כ רמ"א סי' תקנ"ט סט"ז "ולצורך מצוה שרי, ולכן נדה רוחצת וטובלת (מהרי"ל), ואפי' אם טובלת ליל י' באב, מותר לה לרחוץ בערב ט"ב אם א"א לה לרחוץ ליל י' (אגודה)", ומוכח דרך לצורך מצוה בקושי יש היתר, ומוכח דאף רחיצה של מצוה הותרה, וכ"ש הכא שיש בודאי כוונה לתענוג. ומצינו בשו"ע הל' יו"כ סי' תריג סעיף ה' "ההולך לבית המדרש, או להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה, או לצרכי מצוה, יכול לעבור במים עד צוארו, בין

ומנהג (ח"א סימן קט) לדייק מדבריו, ועכ"פ חידוש גדול הוא, וכיון שהוא לצורך לימוד יש להתיר. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן כז).

ועכ"פ אם מקריאים את הברכה מתוך השו"ע או ספרי ההלכה, אין חשש.

ג. מש"כ בסימן ד' לגבי שכר שבת, לגבי השלמת מניין בשוב לת"ח שרב שם, נחלקו הראשונים האם שכר שבת לצורך מצוה הותר, שבמרדכי (כתובות סימן קפט) כתב שדעת רבינו ברוך שיש בזה שכר שבת, אבל דעת ה"ר שמואל שאין בזה איסור שמה שנותנים שכר לקיים המצוות ולהתפלל ע"ש, ובב"י הביא שבס"י תקפ"ט כתב הטור כדעת האוסרים, ולהלכה בשו"ע סי' ש"ו ס"ה כתב בסתמא שאסור, ויש מי שמתיר, ומבואר מדבריו דלכתחילה יש לאסור, ובמשנ"ב שם סקכ"ג כתב שאף לדברי המתיר, מ"מ אינו רואה סימן ברכה. ולכן נראה דאין להקל בזה, אלא שלא יקצבו מראש, ויתן להם בדרך מתנה, וכמ"ש במשנ"ב שם סקכ"ד.

ד. מש"כ בסימן ה' לגבי פלאפון אם מותר בטלטול.

א. האם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו מלאכת היתר, כיון שאי אפשר לראות בו מה השעה כל הזמן, כיון שהוא מכובה, ומ"מ אפשר כיון שמשתמש בו לשעון מעורר דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. וכ"כ בשש"כ (פרק כח ל"ד) בשם הגרשז"א, וכ"כ באורחות שבת (ח"ב פרק יט סכ"ז) ובשו"ת מחזה אליהו (ח"א סימן נה). [ואמנם יש מחמירים בזה, וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת (ח"ב עמ' שלד) שטלטול שעון מעורר שמשמיע קול אינו נחשב לצורך גופו וקומו כיון שאינו משתמש במקומו של הכלי עכשיו, משא"כ בתפילין בחדר שינה או יכול להשתמש שם שהחפץ מונח שם י"ל שנחשב לצורך מקומו ע"ש].

ב. האם אסור לטלטלו משום שיש לחוש לשינוי בקליטה, וכן הו"ד הגריש"א בספר

שערי אוסף סגולות למחלה הנוראה רח"ל יוסף

בביאורים לתשובה ט' ד"ה ובעיקר ובהליכות
עולם ח"א עמ' שלג.

ועוד כיון שאין הדרך לאכול תפוח טבול בדבש,
וכמ"ש במג"א שם סק"ה בשם הרדב"ז,
אבל בתהילה לדוד שם סק"י מחייב בזה.

ומש"כ עוד כיון שי"א שדבש קרוש אינו בגדר
משקה, הנה בכה"ח סק"ז כתב לחמיר
בזה וכמבואר ברמב"ם בריש פ"ט מטומאת
אוכלין, וכ"כ בחזו"א טבול יום סימן ד' אות יח.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף

החונה פה עיה"ת בני ברק

**של. אוסף סגולות למחלה
הנוראה רח"ל**

תפילה

בקובץ באר הפרשה (פרשת כי תצא אלול
תשע"ט עמ' יז) כתב בשם הגה"צ רבי
חיים פרידלנדר זצ"ל, שקיבל את המחלה
הנוראה, אמר אילו הייתי קורע שערי שמים
באלולו הייתי מונע מעלי את כל הגזירה.

לימוד בספר תומר דבורה

יש מקור גדול מגדולי הצדיקים זצ"ל ללמוד
בספר תומר דבורה, [ומצינו לכך כמה
מקורות, א' בספר שיח זקנים, הובא בשם הגה"צ
רבי נזטע פריינד ששמע מהשמש של הישמח
ישראל זצ"ל כשהזכיר חולה על המחלה הידועה
רח"ל להרה"ק בעל הישמח ישראל, שלח
להחולה ספר הקדוש תורמ דבורה, ב' בשם
האדמו"ר מסטאמר זיע"א שהוא סגולה כנגד
המחלה, וכן הובא בספר לקט אמרים (דף קא)
בשם הדברי חיים מצאנז, וכ"כ גם הגר"מ
הלברשטאם זצ"ל בהסכמה לספר תומר דבורה
עם ביאור ויאמר משה, וכתב שם שהדבר בדוק

בהליכה בין בחזרה, ובלבד שלא יוציא ידיו
מתחת שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על
זרועו, והוא שלא יהיו המים רודפים, דאם כן אף
בחול אסור מפני הסכנה, אפילו אם אינם מגיעים
אלא עד מתנים". וכה"ג מצינו בריש סימן ש"א,
לגבי הליכה במים בשבת, ומבואר מכל הנ"ל
דרך במקום צורך יש היתר. ושוב הראוני
שבשו"ת רב פעלים ח"ד חאו"ח סימן כט כתב
בדין זה וז"ל: גם עוד נראה לומר מי שהוא ירד
לשוט בנהר כדי להתלמד והוא כבר התחיל
מקודם בין המצרים ועדיין לא השלים למודו
שמותר לו ללכת לשוט בנהר גם אחר ר"ח חוץ
מן ט"ב כי זה במלאכתו הוא עוסק ואין כוונתו
לתענוג וזה פשוט, אך ודאי נכון להחמיר בזה
אבל אין למחות ביד המיקל. עכ"ל. ומבואר שאם
יש כוונה לתענוג אסור. והו"ד בספר כי בא מועד
בין המצרים עמ' סב ע"ש. ואמנם בספר תשובות
והנהגות בין המצרים עמ' מ השיב הגר"מ
שטרנבוך שליט"א לאיסורא. ע"ש, וכ"ש מדברי
הגרשז"א שהו"ד בספר מעדני שלמה עמ' קעה
שאפילו שחיה לצורך בריאות אסורה ע"ש. ולכן
נראה שיש להחמיר בזה, ורק אם יש לו כוונה
בלימוד בלא הנאה, המיקל בזה יש לו על מה
לסמוך.

[ו]. מש"כ בסימן ח' לגבי נטילת ידים על תפוח
בדבש כדין דבר שטיבולו במשקה, לנוהגים
לאוכלו לפני הסעודה. ושכן העיר בנהר פקוד
הל' ר"ה אות ה'. ובשו"ת תשובות והנהגות חלק
ו' סימן קל אות ג'.

וכתב ליישב כיון שהוא פחות משעור כזית,
והנה בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן לח
סקט"ו, ואף במשנ"ב סק"כ כתב שאין צריך
נטילה, ומ"מ בהג"ה של המשנ"ב חזר בו ואף
שבפחות מכזית צריך נטילה ושכן נראה בטור
סי' תעג וסי' תפו ובבא"ח תזריע טהרות הי"ז,
כה"ח סק"כ ובדעת שם ובחזו"א סי' כה סקט"ו,
וא"כ לבני אשכנז יש להקפיד בזה, אבל לבני
ספרד: מעיקר הדין אין צריך נטילת ידים, ורק
ירא שמים יחוש ויטול ידיו, אך במקום ספק אין
צריך נטילת ידים, וכ"כ בשו"ת אול"צ ח"ג פט"ו

שערי מדוע אנשי משמר מתענים ולא משלימין יוסף

לסלק את התגברות הטומאה

בשפע חיים (דרשות חומש רשי תמש"ד עמ' עמ')

קח) שהמחלה שכיחא כיון שלמחלה זו יש שייכות עם כוחות הטומאה והסטרא אחרא וכלל שכח הטומאה מתפשט וככל שלוקחים ונהנים יותר יש להם יותר שליטה להזיק רח"ל.

וראה עוד בקונטרס כי תהי רפואת לבשריך ונדפס בספר אוצר הקונטרסים מריח ניחוח חלק ו'

שלא. מדוע אנשי משמר מתענים ולא משלימין

לכבוד הגאון הרב יוסף אביטבול שליט"א
שלום וברכה!

תודה רבה מאוד לכל הלכות שרב שליט"א
כותב ושולח. נהנתי מזה.

תענית יב. **אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית** מיתבי אנשי משמר מתענין ולא משלימין (המשנה מוסיף ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל) התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא. ופרש"י אנשי משמר. כהנים ולוים העובדין מתענין כדלקמן בפרק סדר תעניות ולא משלימין. לפי שהן עסוקין בעבודה ואין יכולים להשלים אלמא אע"ג דאינו משלים מתענה קרי ליה.

לכאורה צריך ביאור למה אמרינן "לפי שהן עסוקין בעבודה ואין יכולים להשלים" הלא איתא במכות י'. וא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע שמעתי בני אדם שהיו אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך מאלף טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח, וכן בסנהדרין מד: (ועוד מגילה ג:) אמר שמואל בר אבונא משמיה

ומנוסה שהועיל לאנשים רבים, וכן הבוא גם בספר הפלא ופלא (עמ' רמז)

הוצאת ספרי קדמונים

בספר מאיר עיני הגולה תולדות הנה"ק בעל חידושי הי"ם פנוי זצ"ל ע' וז"ל סיפר ר' שלמה ע"ה בכווייץ מווארשא שכאשר בא לאלכסנדר בשנה הראשונה אחר פטירתו של רבינו זצ"ל ואז היתה שורת מחלה הנוראה בכל העיירות אמר לו מרן אדמו"ר זצ"ל שבימי נעוריו היתה ג"כ מחלה הזאת והדפיסו אז איזה ספר של אחד מהראשונים ונפסקה המחלה לכן כשיסע חזרה לווארשא יסע תיכף לגור למרן הקדוש בעל שפת אמת זצ"ל ויאמר לו משמו שימהר לסדר הכתבים חידושי תורה מרבינו זצ"ל ובודאי יהיה סגולה שיפסק המחלה כשיתפרסמו דברים של גאון וצדיק אשר למד לאמיתתה של תורה בקדושה וטהרה ועל דברי תורה כאלו נאמר גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה וסיפר ר' שלמה הנ"ל שכאשר בא לפני מרן זצ"ל עם השליחות נתפעל מאוד ואמר שזה אינפאל רעיון מצדיק וגדול ובודאי יהיה כן ומרן זצ"ל בחר להדפיס ראשונה את השאלות ותשובות כאשר נכתב בהקדמה ממנו זצ"ל וכאשר אך הופיע לאור הדפוס נפסקה המחלה.

חיזוק בכבוד תלמידי חכמים

ביזוי תלמידי חכמים זה גורם למגיפה וכמו שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל פירש מה שאמרו חז"ל שבת קי"ט ע"ב כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו שהמבזה תלמידי חכמים נענש במחלה כזאת שאין רפואה ממנה ואמר הגרי"ש זצ"ל שיש לומר שהמחלה הנוראה הזאת באה כעונש לעם ישראל על ביזוי תלמידי חכמים שהלא זהו מחלה שהרבה פעמים אין לה רפואה ובזמנינו הלא יש קטגוריה בין תלמידי חכמים ורבים נכשלים בעוה"ר בעוון ביזוי תלמידי חכמים, [וע"ע בקובץ תשובות ח"ג סימן קה]. וכן אמר הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מאמר שבועי ויקהל פקודי תשע"ז).

שערי מדוע אנשי משמר מתענים ולא משלימין יוסף

לשחוט ולהקריב ולהזות שצריך הרבה מאמץ, ממילא פטורים.

ב. ועוד י"ל שלת"ח אין פטור של עוסק במצוה כיון שבתורה אין פטור של עוסק במצוה, דא"כ מיפטר מכל המצוות, משא"כ בכהנים שעוסקין בעבודה יש להם פטור של עוסק במצוה

ג. ועוד י"ל ב' התירוצים ביחד שבת"ח אין פטור של עוסק במצוה כיון שאפשר לקיים שניהם, משא"כ בכהנים.

ד. שוב ראיתי למהר"ל בספרו משיבת נפש (או"ח תשובה ז') שמה שלא התענו כל היום, כיון שהם עסוקים בעבודה דינם כמו יו"ט שלהם ולא גרע מקרבן עצים שנקרא יו"ט שלהם, ולכן גם באנשי משמר כיון ששיכים במצוה לפעמים אם תכבד העבודה על בית אב. ושוב כתב להקשות שם ע"ד רש"י מכהן גדול, שהרי גם כהן גדול היה מתענה וכל העבודות היו מוטלות עליו ולא חששו שיחלש, וכתב שם שיש לבאר שכיון שהוא יו"ט שלהם, ולכן אינו צריך להשלים. וזה הפשט בדברי רש"י.

בברכת התורה והצלחה בלימוד הסוגיות.

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

דבר גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי, מבואר דגדול תלמוד תורה

יותר מהקרבת תמידין ועולות

הנה ע' בהמשנה תענית י'. הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתעניין ג' תעניות וכתב הגמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן. מבואר שת"ח מתעניין. וע' יא: אמר ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים ופרש"י שממעט במלאכת שמים חלש הוא ואינו יכול ללמוד. לפי זה צ"ע למה הכהנים לא משלימין ולא מצינו כן בהיחידים הלא מבואר שגדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין ועולות ובתענית זה גורם גם לת"ח שממעט במלאכת שמים?

תודה רבה,
מרדכי רוזין

בס"ד, יום ב' י"ד אייר פסח שני ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג מרדכי רוזין שליט"א, ראיתי שאלתו, ומחמת קוצר הזמן, והמלאכה מרובה, וריבוי השאלות, והטירדות, וסדרי הלימוד, אכתוב בזה בקצרה, כפי הנראה לענ"ד.

א. בפשוטו אפשר לומר שיש לחלק בין ת"ת שאפשר לשבת ללמוד, ויש ת"ח שלא מפריע להם לצום, אבל כהנים שעוסקין בעבודה